

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Türk Dili Bilim Dalı

**HÜSEYİN NİHAL ATSIZ'IN RUH ADAM VE MAKALELER II ADLI
ESERLERİNİN SÖZLÜĞÜ VE SÖZ VARLIĞI**

Yüksek Lisans Tezi

Zehra YILDIRIM

Sivas

Ocak 2018

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Türk Dili Bilim Dalı

**HÜSEYİN NİHAL ATSIZ'IN RUH ADAM VE MAKALELER II ADLI
ESERLERİNİN SÖZLÜĞÜ VE SÖZ VARLIĞI**

Yüksek Lisans Tezi

Zehra YILDIRIM

Danışman

Doç. Dr. Emin EMİNOĞLU

Sivas

Ocak 2018

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Bilim Dalı : Türk Dili
Tezin Başlığı : Hüseyin Nihal Atsız'ın Ruh Adam ve Makaleler II Adlı Eserlerinin Sözlüğü ve Söz Varlığı
Savunma Tarihi : 29.12.2017
Danışmanı : Doç.Dr. Emin EMİNOĞLU

Unvanı - Adı Soyadı

İmza

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Recep TOPARLI

Üye : Doç. Dr. Galip GÜNER

Üye : Doç. Dr. Emin EMİNOĞLU

Oy Birliği

Oy Çokluğu

Zehra YILDIRIM tarafından hazırlanan Hüseyin Nihal Atsız'ın Ruh Adam ve Makaleler II Adlı Eserlerinin Sözlüğü ve Söz Varlığı başlıklı tez, kabul edilmiştir./..../.....

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dâhil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam hâlinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

.../.../2018

Zehra YILDIRIM

ÖN SÖZ

Sözlükler, söz varlığını içine alan ilk başvuru kaynaklarıdır. Bu zamana kadar çeşitli kaynaklarda çok fazla sözlük tanımı yapılmış ve sözlüklerin amacı ve içeriği bu tanımlarla vurgulanmıştır.

Sözlük kavramının açıklanması kadar sözlük kelimesinin adlandırılışı dilden dile farklılık göstermiştir. Bizde 1930'lu yıllara kadar sözlük terimi kullanılmamış onun yerine genellikle lügat ve kamus terimi tercih edilmiştir. 1932'den itibaren ise Celal Sahir Erozan'ın teklifi ile sözlük terimi kullanılmaya başlanmıştır.

Sözlükler, yazılı veya sözlü dilin malzemesini içerirler. Bu kapsamda bir sözlüğü değerli kılan en önemli özelliklerinden birisi bir dilin söz varlığını içine almasıdır. Söz varlığını sadece o dilde bulunan sözcükler değil, aynı zamanda deyimler, atasözleri, kalıplaşmış sözler, terimler vb. şeyler oluşturur. Ayrıca söz varlığı yalnızca göstergeler bütünü olmayıp o dili konuşan toplumun kavram dünyasını ve dünya görüşünü de kapsamaktadır. İnsanı merkeze alan ve insanın organlarının adları başta olmak üzere doğal gereksinimlerini anlatan kavramları, insan ilişkisinde önemli rolü olan akrabalık adlarını, sayıları, bitkileri ve hayvan adlarını, dinle ve gelenek görenekle ilgili terimleri kapsayan temel söz varlığı ve bir dilin alıntı veya ödünç olarak alınan sözcükleri dâhil bütün kelimelerini içine alan genel söz varlığı bir bütün olarak söz varlığı kavramının iki ayrı alt başlığını oluşturmaktadır. Yani insanın doğal gereksinimini karşılan kelimelerden tutun da insanın etrafındaki diğer bütün canlı ve cansız nesnelere ile alıntı ve ödünç yolla geçen kelimelerin hepsi bir dilin söz varlığını içine almaktadır.

Bilindiği gibi her söz varlığı kendi toplumunun kültüründen izler taşımaktadır. Bir kültürü yansıtan en önemli öğeler kelimelerde can bulur,ilmek ilmek cümlelere işlenir. Bu kalın kitapların arasına insanı insan yapan değerler gizlenir ve dilin anlam dünyasında meydana gelen bu zengin birikim de sözlüklere taşınır. İşte bu nedenle sözlükler bir dilin söz varlığının tespiti açısından ilk başvurulacak kaynaklar arasında yer alır ve dillerin işlenmişliği ve zenginliği hakkında bilgi verirler. Sözlükler oluşturulurken sözcüklerin kökeni, anlamı, türü, hangi bağlamda kullanıldığı gibi birçok özellikler dikkate alınır.

Dilin bütün söz varlığını içine alan büyük genel sözlüklerin oluşturulması için yazılı ve sözlü dil verilerinin taranarak tespit edilmesi ve bunların sözlüklere konması gereklidir. Bu

anlamda sanatçı ve metin sözlüklerinin oluşturulması yoluyla dilin genel sözlüğüne katkı sağlamak amaçlı çalışmalara her zaman ihtiyaç vardır.

Bir sanatçının, şairin, yazarın veya düşünürün yapıtlarının taranması yoluyla oluşturulmuş metin ve sanatçı sözlükleri, dilde var olan ve kullanılmış söz varlığını göstermesi açısından olduğu gibi sanatçının kişiliğini, ilgi alanını, önem verdiği kavramları, dünyaya bakışını, kültür ve eğitim düzeyini yansıtması yönüyle de önemlidir.

Türkçenin genel sözlüğünün hazırlanmasına katkı sağlamada ve yazıldığı dönemin sosyal ve kültürel yaşantısını yansıtmada önemi açık olan şair/yazar sözlüklerinin oluşturulması konusunda maalesef az sayıda çalışma bulunmaktadır. Yılmaz Çolpan'ın *Ataç'ın Sözcükleri*; Ali Püsküllüoğlu'nun *Yaşar Kemal Sözlüğü*; Süreyya Ülker'in *Gökalp'ın Sözcükleri*, İshak Refet İşıtman'ın *Karacaoğlan Sözlüğü*; Sıtkı Soylu'nun *Örnekleme-Açıklamalı Karacaoğlan Sözlüğü*; Leyla Akgül'ün *Pir Sultan Abdal Sözlüğü* bu çalışmalardan bazılarıdır.

Çalışmamız Nihal Atsız'ın *Ruh Adam* ve *Makaleler II* adlı eseri taranarak oluşturulmuş sözlük ve söz varlığı dizinini içeren metin-şair sözlüğü türünde hazırlanmış bir tezdır. Yazar ve şair olarak H. N. Atsız'ın tercih edilmiş olmasının sebebi onun Türkçeye olan duyarlılığıdır. Tezde *Ruh Adam* ve *Makaleler II* eserlerinin incelenmesinin nedeni ise bu eserler üzerinde daha önce bir sözlük çalışmasının yapılmamış olmasıdır.

Çalışmamızın birinci kısmını *Sözlük Bölümü* oluşturmaktadır. A'dan Z'ye dizilen her bir sözlük biriminin cümle içindeki anlamları belirlenmiş ve karşılıklarına yazılmıştır. Madde başlarının anlamları yazılırken TDK tarafından hazırlanan 2011 baskılı Türkçe Sözlük esas alınmıştır. Madde başı olan sözcükler veya sözcüklerin anlamları bu sözlükte yok ise başka sözlüklere bakılarak yazılmış buna rağmen diğer sözlüklerde de bulamadığımız anlamlar tarafımızdan verilmiştir. Ayrıca TDK tarafından hazırlanan 2011 baskılı Türkçe Sözlük'te anlamı olmayan sözcüklerin belli olması açısından yanına tırnak içinde, eğik olarak eserdeki sözcüğün geçtiği örnek cümle yazılmıştır. Sözcüğün türü, kökeni ve orijinal şekli sözcük tanımından önce sözcüğün yanında verilmiştir.

Çalışmamızın II. kısmını ise *Söz Varlığı* bölümü oluşturmaktadır. Söz varlığı, yaptığımız sözlük çalışmasının zenginliğinin ve yazarımızın dil hazinesinin tespiti için oldukça önemli bir bölümdür. Bu bölüm insan bedeni ile ilgili adlar, hastalık adları, akrabalık adları, hayvan adları, bitki adları, özel adlar gibi birçok başlıktan oluşmaktadır. Böylece Atsız'ın eserlerindeki sözcüklerin türlerine göre sınıflandırılması yapılmıştır. Ayrıca "Atsız'ın

Türkçeye kazandırdıkları” adlı başlık TDK tarafından hazırlanan 2011 baskılı Türkçe Sözlük’te bulunmayan sözcükleri yansıtması bakımından önemlidir.

Sonuç kısmında şairin/yazarın sözcük hazinesi, yabancı sözcükleri kullanma oranı, en çok kullandığı sözcükler vb. tespit edilerek yazarın dil kullanımı ve önem verdiği kavramlar belirlenmeye çalışılmıştır.

Uzun ve yorucu bu çalışmanın bilim dünyasına ufak da olsa bir katkı sağlayacağını umut ederim. Tezimde emeği geçen danışman hocam Sayın Doç. Dr. Emin EMİNOĞLU’na; yüksek lisans aşamasında önemli bilgileriyle ilmî yönden bir doyuma ulaşmamıza vesile olan değerli hocalarım Prof. Dr. Recep TOPARLI, Prof. Dr. Bilâl YÜCEL, Yrd. Doç. Dr. Hatice EMİNOĞLU, Yrd. Doç. Dr. Elvina ER’e; Yrd. Doç. Dr. Doğan KAYA’ya; lisans öğrenimimde katkısı olan çok değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Elif Ayan NİZAM’a, Yrd. Doç. Dr. Hiclal DEMİR’e, merhum Yrd. Doç. Dr. Muzaffer AKKUŞ hocama, maddi manevi olarak hiçbir zaman benden desteklerini esirgemeyen çok kıymetli aileme teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	xi
ABSTRACT	xv
ATSIZ'IN HAYATI	1
ATSIZ'IN DİL BİLİNCİ VE TÜRKÇE SEVGİSİ	3
ATSIZ'IN EDEBİ KİŞİLİĞİ	4
I.BÖLÜM	13
SÖZLÜK	13
II. BÖLÜM	455
SÖZ VARLIĞI	455
1. TEMEL SÖZ VARLIĞI.....	457
1.1. İnsan Bedeni ve İnsan Bedeni ile İlgili Diğer Adları.....	457
1.2. Hastalık Adları ve Hastalık Adları ile İlgili Diğer Adlar.....	457
1.3. Akrabalık Adları ve Akrabalık Adları ile İlgili Diğer Adlar	457
1.5. Bitki Adları ve Bitki Adları ile İlgili Diğer Adlar	457
1.6. Beslenme Adları.....	458
1.6.1. Yiyecek Adları ve Yemek ile İlgili Diğer Adlar	458
1.6.2. İçecek Adları ve İçecek ile İlgili Diğer Adlar	458
1.7. Giyim, Kuşam, Kumaş ve İlgili Diğer Adlar	458
1.8. Araç, Eşya Adları	458
1.9. İş, Meslek, Rütbe, Görev ve İlgili Diğer Adlar.....	458
1.10. Yer Adları	459
1.10.1. Özel Yer Adları	459
1.10.1.1. Ülke Adları.....	459
1.10.1.2. Bölge Adları	459
1.10.1.3. Yerleşim Yeri Adları.....	459
1.10.1.3.1. Başkent Adları.....	459
1.10.1.3.2. Şehir Adları	459
1.10.1.3.3. İlçe, Semt ve Köy Adları.....	460

1.10.1.4. Coğrafi Yer Adları.....	460
1.10.1.4.1. Deniz, Nehir, Göl, Dere Adları	460
1.10.1.4.2. Dağ, Ova, Yayla, Tepe, Ada Adları	460
1.10.2. Genel Yer Adları	460
1.10.2.1. Bina, İş Yeri ve Yapı Adları.....	460
1.11. Özel Adlar	461
1.11.1. Kişi Adları	461
1.11.2. Dergi Adları.....	466
1.12. Lakap, Unvan Adları.....	467
1.13. Lisan Adları.....	467
1.14. Boy Adları.....	467
1.15. Millet Adları.....	467
1.16. Mensubiyet Adları.....	467
1.17. Ölçü Adları.....	468
1.18. Sayı Adları	468
1.19. Renk Adları	468
1.20. Ebat Bildiren Adları	468
1.21. Miktar Bildiren Adlar.....	468
1.22. Zaman Adları	469
1.23. Soru Adları	469
1.24. Yön Adları.....	469
1.25. Madenler ve Enerji Kaynakları Adları.....	469
1.26. Coğrafya ile İlgili Adlar	469
1.27. Gök Bilimi ile İlgili Adlar.....	470
1.28. Hava Olayları ile İlgili Adlar	470
1.29. Sosyal Olaylar ile İlgili Adlar	470
1.29.1. Cinsiyet, İnsan Ömrü ve İlişkileri ile İlgili Adlar	470
1.29.2. Spor ve Oyunlar ile İlgili Adlar.....	470
1.30. Bilim ve Sanat ile İlgili Adlar	470
1.31. Askerlik ile İlgili Adlar	470
1.32. Savaş, Kargaşa ile İlgili Adlar	471
1.33. Siyasi Olaylar ve Siyaset ile İlgili Adlar.....	471

1.34. Deyimler	471
1.35. Atasözleri	481
1.36. İkilemeler	481
1.36.1. Aynı Sözcüğün Tekrar Edilmesiyle Oluşan İkilemeler.....	481
1.36.2. Anlamları Yakın Sözcüklerin Yan Yana Kullanılmasıyla Oluşan İkilemeler	482
1.36.3. Sesleri Biri birini Andıran Sözcüklerin Yan Yana Kullanılmasıyla Oluşan İkilemeler.....	482
1.36.4. Anlamları Karşıt Sözcüklerin Yan Yana kullanılmasıyla Oluşan İkilemeler	482
1.36.5. Biri Anamlı Diğeri Anlamsız İkilemeler.....	482
1.36.6. Biri Olumlu Biri Olumsuz Sözcükten Oluşan İkilemeler	482
1.36.7. İki de Anlamsız Sözcükten Oluşan İkilemeler	482
1.37. Pekiştirmeler	482
1.38. Ses ile İlgili Sözcükler	482
1.39. İlişki Sözleri	483
1.40. Kalıp Sözler	483
1.40.1. Kalıplaşmış Sözler	483
1.40.2. Dualar	483
1.41. Terimler.....	483
1.41.1. Edebiyat ile İlgili Terimler.....	483
1.41.2. Tarih ile İlgili Terimler	483
1.41.3. Mantık ve Ruh Bilimi Terimleri	483
1.41.4. Felsefe Terimleri	484
1.41.5. Fizik- Kimya- Biyoloji Terimleri.....	484
1.41.6. Matematik Terimleri	484
1.41.7. Hukuk Terimleri.....	484
1.41.8. Tıp Terimleri	484
1.42. Argo İfadeler ve Argo İle İlgili diğeri Adlar.....	484
1.43. Sapmalar	484
1.44. Halk Ağzında Bulunan Sözcükler.....	485
1.45. Eskimiş Sözcükler.....	485

1.46. Hareket Adları	485
1.47. Birleşik Adlar	485
1.48. İnsani Vasıf, Durum ve İnsanlık İle İlgili Adlar	486
1.49. Hareketlilik, Davranış İfade Eden Adlar.....	487
1.50. İrade, Düşünce Bildiren Adlar	487
1.51. Duygu İfade Eden Adlar	487
1.52. Durum Bildiren Adlar	488
1.53. Zamirler.....	488
1.54. Zarflar.....	489
1.55. Sıfatlar.....	492
1.55.1. Niteleme Sıfatları	492
1.55.2. Sayı Olan Sıfatlar	496
1.55.3. Renk Olan Sıfatlar	497
1.55.4. Ebat Bildiren Sıfatlar.....	497
1.55.5. Miktar Bildiren Sıfatlar	497
1.55.6. -lık, -lik, -luk, -lük Ekleriyle Kurulan Sıfatlar	497
1.55.7. -sız, -siz,-suz,-süz Ekleriyle Kurulan Sıfatlar.....	498
1.55.8. -lı,-li,-lu,-lü Ekleriyle Kurulan Sıfatlar	499
1.56. Ünlemler (Saygı, İstek, Seslenme, Şaşkınlık, Merak, Onama Sözleri)	502
1.57. Bağlaçlar	503
1.58. Edatlar	503
1.59. Fiiller503	
1.59.1. Basit Fiiller	503
yozlaşmak.....	506
1.59.2. Türemiş Fiiller	506
1.59.3.1. Yardımcı Fiille Yapılan Birleşik Filler	514
1.59.3.1.2. Olmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	517
1.59.3.1.3. Bırakmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller.....	519
1.59.3.1.4. Kalmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller.....	519
1.59.3.1.5. Vurmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	519
1.59.3.1.6. Vermek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	519

1.59.3.1.7. Edinmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller.....	520
1.59.3.1.8. Geçmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller.....	520
1.59.3.1.9. Girişmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	520
1.59.3.1.10. Düşmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller.....	520
1.59.3.1.11. Çıkmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller.....	520
1.59.3.1.12. Çekmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller.....	520
1.59.3.1.13. Yapmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller.....	520
1.59.3.1.14. Almak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	521
1.59.3.1.15. Kalkmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller.....	521
1.59.3.1.16. Gelmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller.....	521
1.59.3.1.17. Dönmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	521
1.59.3.1.18. Çıkarmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	521
1.59.3.1.19. Bulmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller.....	521
1.59.3.1.20. Geçirmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	521
1.59.3.1.21. Bulunmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller.....	522
1.59.3.1.22. Açmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller.....	522
1.59.3.1.23. Duymak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	522
1.59.3.1.24. Atmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	522
1.59.3.1.25. Oturmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	522
1.59.3.1.26. Edilmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller.....	522
1.59.3.1.27. Görmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	522
1.59.3.1.28. Uğramak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	522
1.59.3.1.29. Göstermek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller.....	522
1.59.3.1.30. Varmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	522
1.59.3.1.31. Kurmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	522
1.59.3.1.32. Getirmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	522
1.59.3.1.33. Koymak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	523
1.59.3.2. Kurallı Birleşik Fiiller	523
1.59.3.2.1. Yeterlik Anlamlı.....	523
1.59.3.2.2. Sürerlik Anlamlı.....	524
1.59.3.2.3. Tezlik Anlamlı	524
1.60. Atsız'ın Kazandırdığı Sözcükler	524

1.60.1. TDK Tarafından Hazırlanan 2011 Baskılı Türkçe Sözlük'te Olmayıp Anlamını Verdiğimiz Sözcükler	524
1.60.2. TDK Tarafından Hazırlanan 2011 Baskılı Türkçe Sözlük'te Madde Başı Olarak Bulunduğu Hâlde Metnimizde Geçtiği Anlamı Verilmemiş Sözcükler	530
2. YABANCI SÖZ VARLIĞI	531
2.1. Yabancı Kökenli Sözcükler	531
2.1.1. Almanca Kökenli Sözcükler.....	531
2.1.2. Arapça Kökenli Sözcükler.....	531
2.1.3. Arapça - Türkçe Kökenli Sözcükler	548
2.1.4. Arapça- Türkçe- Farsça Kökenli Sözcükler	549
2.1.5. Arapça- Farsça Kökenli Sözcükler.....	549
2.1.6. Farsça Kökenli Sözcükler.....	549
2.1.7. Farsça - Türkçe Kökenli Sözcükler	552
2.1.8. Farsça- Arapça Kökenli Sözcükler.....	552
2.1.9. Farsça – Yunanca Kökenli Sözcükler	552
2.1.10. Çince Kökenli Sözcükler	552
2.1.11. Fransızca Kökenli Sözcükler.....	552
2.1.12. İtalyanca Kökenli Sözcükler	555
2.1.13. İngilizce Kökenli Sözcükler	555
2.1.14. İbranice Kökenli Sözcükler	555
2.1.15. İspanyolca Kökenli Sözcükler.....	556
2.1.16. Latince Kökenli Sözcükler	556
2.1.17. Rumca Kökenli Sözcükler.....	556
2.1.18. Sırpça Kökenli Sözcükler	556
2.1.19. Yunanca Kökenli Sözcükler.....	556
2.1.20. Türkçe–Arapça Kökenli Sözcükler	556
2.1.21. Türkçe-Farsça Kökenli Sözcükler	556
2.2. Yabancı Kökenli Sözcüklerin Sınıflandırılması.....	556
2.2.1. İnsan Bedeni ve İnsan Bedeni ile İlgili Diğer Adlar	556
2.2.2. Hastalık Adları ve Hastalık ile İlgili Diğer Adlar	556
2.2.3. Akrabalık Adları ve Akrabalık ile İlgili Diğer Adlar	557

2.2.4. Hayvan Adları ve Hayvan ile İlgili Diğer Adlar	557
2.2.5. Bitki Adları ve Bitki ile İlgili Diğer Adlar	557
2.2.6. Beslenme Adları	557
2.2.7. Yiyecek Adları ve Yemek ile İlgili Diğer Adları	557
2.2.8. İçecek Adları ve İçecek ile İlgili Diğer Adlar	557
2.2.9. Giyim, Kuşam, Kumaş ve İlgili Diğer Adlar	557
2.2.10. Araç, Eşya Adları	557
2.2.11. İş, Meslek, Rütbe ve İlgili Diğer Adlar	558
2.2.12. Yer Adları	558
2.2.12.1. Genel Yer Adları	558
2.2.12.2.1 Bina, İş Yeri ve Yapı Adları	558
2.2.12.2.2. Binanın Bölümleri ve Yapı Malzemeleri Adları	558
2.2.13. Özel Adlar	559
2.2.14. Lakap, Unvan Adları	559
2.2.15. Millet Adları	559
2.2.16. Mensubiyet ve Mensubiyet ile İlgili Adlar	559
2.2.17. Ölçü Adları	559
2.2.18. Sayı Adları	559
2.2.19. Renk Adları	560
2.2.20. Miktar Bildiren Adlar	560
2.2.21. Zaman Adları	560
2.2.22. Yön Adları	560
2.2.23. Madenler ve Enerji Kaynakları Adları	560
2.2.24. Coğrafya ile İlgili Adlar	560
2.2.25. Gök Bilimi ile İlgili Adlar	560
2.2.26. Hava Olayları ile İlgili Adlar	560
2.2.27. Sosyal Olaylar ile İlgili Adlar	560
2.2.27.1. Cinsiyet, İnsan Ömrü ve İlişkileri ile İlgili Adlar	560
2.2.27.2. Spor ve Oyunlar ile İlgili Adlar	561
2.2.28. Bilim ve Sanat ile İlgili Adlar	561
2.2.29. Askerlik ile İlgili Adlar	561
2.2.30. Savaş, Kargaşa ile İlgili Adlar	561

2.2.31. Siyasi Olaylar ve Siyaset ile İlgili Adlar	561
2.2.32. Ses ile İlgili Sözcükler	562
2.2.33. Kalıp Sözcükler	562
2.2.33.1. Dualar	562
2.2.34. Terimler	562
2.2.34.1. Edebiyat ile İlgili Terimler	562
2.2.34.2. Müzikle İlgili Terimler	562
2.2.34.3. Tarih ile İlgili Terimler	563
2.2.34.4. Mantık ve Ruh Bilimi Terimleri	563
2.2.34.5. Felsefe Terimleri	563
2.2.34.6. Fizik- Kimya- Biyoloji Terimleri	563
2.2.34.7. Matematik Terimleri	563
2.2.34.8. Hukuk Terimleri	563
2.2.34.9. Tıp Terimleri	564
2.2.35. Argo İfadeler ve Argo ile İlgili Diğer Adlar	564
2.2.36. Sapmalar	564
2.2.37. Halk Ağzında Bulunan Sözcükler	564
2.2.38. Eskimiş Sözcükler	564
2.2.39. Birleşik Adları	565
2.2.40. İnsani Vasıf, Durum ve İnsanlık ile İlgili Adlar	566
2.2.41. Hareketlilik, Davranış İfade Eden Adlar	566
2.2.42. İrade, Düşünce Bildiren Adlar	566
2.2.43. Duygu İfade Eden Adlar	566
2.2.44. Zamirler	566
2.2.45. Zarflar	567
2.2.46. Sıfatlar	567
2.2.46.1. Niteleme Sıfatları	567
2.2.46.2. Renk Olan Sıfatlar	571
2.2.46.3. Miktar Bildiren Sıfatlar	571
2.2.47. Ünlemler (Saygı, İstek, Seslenme, Şaşkınlık, Merak, Onama Sözleri)	571
2.2.48. Bağlaçlar	571

2.2.49. Edatlar	571
SONUÇ	573
KAYNAKLAR	581
ÖZ GEÇMİŞ	583

KISALTMALAR

<i>a.</i>	: ad	<i>-i</i>	: -i durum ekiyle kullanılan fiil
<i>alay</i>	: alay yollu	<i>İng.</i>	: İngilizce
<i>Alm.</i>	: Almanca	<i>İsp.</i>	: İspanyolca
<i>anat.</i>	: anatomi	<i>İt.</i>	: İtalyanca
<i>Ar.</i>	: Arapça	<i>jeol.</i>	: jeoloji
<i>argo</i>	: argo söz	<i>kaba</i>	: kaba konuşmada
<i>ask.</i>	: askerlik	<i>kim.</i>	: kimya
<i>bağ.</i>	: bağlaç	<i>Lat.</i>	: Latince
<i>bit. b.</i>	: bitki bilimi	<i>-le</i>	: -ile edatıyla kullanılan fiil
<i>biy.</i>	: biyoloji	<i>Mac.</i>	: Macarca
<i>bk.</i>	: bakınız	<i>man.</i>	: mantık
<i>coğ.</i>	: coğrafya	<i>mat.</i>	: matematik
<i>ç.</i>	: çokluk	<i>mdn.</i>	: madencilik
<i>db.</i>	: dil bilgisi	<i>mec.</i>	: mecaz
<i>-de</i>	: -de durum ekiyle kullanılan fiil	<i>mim.</i>	: mimarlık
<i>den.</i>	: denizcilik	<i>müz.</i>	: müzik
<i>-den</i>	: -den durum ekiyle kullanılan fiil	<i>nsz</i>	: nesne almayan fiil
<i>dil b.</i>	: dil bilimi	<i>öz.</i>	: özel
<i>din b.</i>	: din bilimi	<i>ruh b.</i>	: ruh bilimi
<i>e.</i>	: edat	<i>Rum.</i>	: Rumca
<i>-e</i>	: -e durum ekiyle kullanılan fiil	<i>sf.</i>	: sıfat
<i>ed.</i>	: edebiyat	<i>sin.</i>	: sinema
<i>eğt.</i>	: eğitim bilimi	<i>sp.</i>	: spor
<i>ekon.</i>	: ekonomi	<i>T.</i>	: Türkçe
<i>esk.</i>	: eskimiş	<i>tar.</i>	: tarih
<i>Far.</i>	: Farsça	<i>tek.</i>	: teknik
<i>fel.</i>	: felsefe	<i>tıp</i>	: tıp
<i>fiz.</i>	: fizik	<i>tic.</i>	: ticaret
<i>Fr.</i>	: Fransızca	<i>tkz.</i>	: teklifsiz konuşmada
<i>gök b.</i>	:gök bilimi	<i>ünl.</i>	: ünlem
<i>hay. b.</i>	: hayvan bilimi	<i>vb.</i>	: ve benzeri
<i>hlk.</i>	: halk ağzında	<i>yar.</i>	: yardımcı fiil
<i>huk.</i>	: hukuk	<i>Yun.</i>	: Yunanca
		<i>z.f.</i>	: zarf
		<i>zm.</i>	: Zamir

Taranan Eser Adlarının Kısaltmaları

RA: Ruh Adam

M2: Makaleler II

ÖZET

Bu tez Hüseyin Nihal Atsız'ın *Ruh Adam* ve *Makaleler II* adlı eseri taranarak oluşturulmuş sözlük, dizin ve söz varlığını içeren metin-şair sözlüğü türünde bir çalışmadır.

Çalışma *Ön Söz*, *Kısaltmalar*, *Sözlüğün Kullanımı ile İlgili Açıklamalar*, *Hüseyin Nihal Atsız'ın Hayatı*, *Edebi Kişiliği ve Eserleri*, *Dil Bilinci ve Türkçe Sevgisi*, *Sözlük*, *Söz Varlığı*, *Sonuç* ve *Kaynakça* kısımlarından oluşmaktadır.

Çalışmamızın birinci kısmını *Sözlük Bölümü* oluşturmuş olup sözcüklerin karşılıkları TDK tarafından hazırlanan 2011 baskılı Türkçe Sözlük esas alınarak yazılmıştır. TDK tarafından hazırlanan 2011 baskılı Türkçe Sözlük'te anlamları olmayan sözcüklerin karşılıkları ise çeşitli kaynaklar taranarak bakılıp yazılmıştır. Diğer kaynaklarda tarandığı hâlde bulamadığımız anlamlar tarafımızdan verilmiştir.

Çalışmamızın II. kısmını ise *Söz Varlığı* bölümü oluşturmaktadır. *Söz Varlığı* yaptığımız sözlük çalışmasının zenginliğinin ve yazarımızın dil hazinesinin tespiti için önemli bir bölümdür. 'Atsız'ın Türkçeye Kazandırdıkları' adlı başlık TDK tarafından hazırlanan 2011 baskılı Türkçe Sözlük'te bulunmayan sözcükleri yansıtmaktadır.

Sonuç kısmında ise şairin/yazarın sözcük hazinesi, yabancı sözcükleri kullanma oranı, en çok kullandığı sözcükler vb. tespit edilerek yazarın dil kullanımı ve önem verdiği kavramlar belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sözlük, Söz Varlığı, Sanatçı-Metin Sözlüğü, Atsız, Ruh Adam, Makaleler II.

ABSTRACT

This thesis is a work in the scope of a text-poet dictionary containing the dictionary, index and vocabulary created by scanning the work of Nihal Atsız's *Ruh Adam* and *Makaleler II*. The study consists of preliminary words, abbreviations, explanations about the use of the dictionary, Hüseyin Hihal Atsız's life, literary personality and works, language consciousness and Turkish love, dictionary, vocabulary, result and bibliography.

The first part of our work has been prepared by the Dictionary Part and the correspondences of the words have been written on the basis of 2011 printed TDK Turkish Dictionary. In the 2011 printed TDK Turkish Dictionary, the meanings of words without meaning are looked up and written by scanning various sources. What we can not find in other sources is given by us.

Our work II. part constitutes the Vocabulary. The vocabulary is a very important part of the study of the richness of our dictionary work and the language of our writing. The title 'Atsız's contribution to Turkish' is reflected the words not found in 2011 printed TDK Turkish Dictionary.

In the conclusion, the poet / writer's word-treasure, the rate of use of foreign words, the words he used the most, and so on. and tried to determine the author's language usage and important concepts.

Keywords: Dictionary, Vocabulary, Artist Dictionary, Atsız, Ruh Adam, Makaleler II.

SÖZLÜĞÜN KULLANIMI İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

1. Herhangi bir nesnenin veya kavramın adı olarak tanımlanan ve ‘sözlük birimi’ olarak adlandırılan söz ve söz öbekleri, bitişik veya ayrı yazılmasına bakılmaksızın madde başı yapılmıştır: **dağıtmak, dağ köyü, göz yaşı, anane vb.**

Bunlara ek olarak **bahşetmek, cezbetmek** gibi bitişik yazılan birleşik fiiller ile **böylelikle, alabildiğine** gibi kalıplaşmış biçimler de madde başı yapılmıştır.

Ülke, cami, enstitü, okul, kütüphane, il, ilçe, semt vb. adları madde başı yapılmıştır: **Alaaddin Camisi, Beyazıt Kütüphanesi, Türkiye, Sivas, Kamlunçu, Çengelköy vb.**

Özel adlar , kavim, boy, eser, gazete, dergi, savaş, parti, başkent vb. adları madde başı yapılmıştır: **Basmıl, Adalet Partisi, Kür Şad, Ötüken, Atsız Mecmua, Orkun vb.**

Madde içinde ise *etmek, olmak, bırakmak, kalmak, yapmak, bulmak* vb. yardımcı fiillerle oluşturulup ayrı yazılan birleşik fiiller; deyimler; atasözleri; *gibi, kadar, üzere* vb. sözlerle oluşturulan kalıplaşmış biçimler yer almıştır: **ne kadar, ne ekersen onu biçersin, âdet olduğu üzere, ad vermek, dile gelmek vb.**

2. Madde başında her sözün dil bilgisindeki yeri ve fiilden önce gelen nesnelere hangi tür eklerle kullanıldığı kısaltmalarla eğik olarak gösterilmiştir: *a. , sf. , e. , zf. , (-den),(-i), (nsz), zm.* vb.

3. Madde başında yer alan yabancı sözcüklerin hangi dilden geldiği ve geldiği dildeki orijinal şekli sözcüğün yanında belirtilmiştir:

daire Ar. *dā'ire* Konut olarak kullanılan bir yapının bölümlerinden her biri, kat. **RA 335 M2 54**

4. Tek sözden veya bitişik yazılan sözcüklerden oluşan madde başlarında köken bilgisi ayrıntılı olarak gösterilirken ayrı yazılan birleşik sözcüklerde bu ilke uygulanmamıştır. Örnek olarak **dâhiliye zabiti** maddesinde köken bilgisi verilmemiş, bu sözcüklerle ilgili bilgiler, **dâhiliye** ve **zabit** maddelerinde yer

almıştır. Ayrıca Türkçe yapım ekleri ile oluşturulan yeni söz varlıklarının köken bilgilerinin verilmesine de gerek duyulmamıştır: **zamansızlık, zararlı vb.**

5. Madde başı sözcükler eğer herhangi bir bilim dalının veya alanının terimi ise bunlar kısaltma ile gösterilmiştir: *anat.* (anatomi), *coğ.* (coğrafya), *ed.* (edebiyat), *fiz.* (fizik), *kim.* (kimya), *sp.* (spor), *man.* (mantık) vb.

Madde başı sözcüklerin açıklamasında kullanım sıklığı, eskilik ve halk dilinde bulunması bakımından ilgili bilgiler sözcüğün yanında belirtilmiştir. Yaygın kullarımdaki sözcükler için herhangi bir kısaltma verilmezken eskilik için *esk.*, halk arasında yaşayan sözcükler için *hlk.* kısaltmalara yer verilmiştir. Ancak bu kısaltmalar sözcüklerin türevlerinde kullanılmamıştır :

boyun bağı *a. hlk.* Gömlek yakasının altından geçirilip süs olarak bağlanan uzun, enlice kumaş parçası, kravat. **M2** 73²

evdeş *a. hlk.* Eş. **RA** 7², 8, 309² **M2** 100

6. Maddelerin anlamlandırılmasında genellikle sözün en yaygın anlamına öncelik verilmiş; sonra mecazi anlam (*mec.*), daha sonra argo, alay, hakaret vb. anlamları yer almıştır. Ardından o sözün deyimleşmiş veya kalıplaşmış biçimleri anlamlarıyla sıralanmış; atasözleri de bu bölüm içinde verilmiştir.

ad *a.* Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, isim, nam. **RA** 6, 7, 13, 19 **ad almak** kendisine ad verilmek. **M2** 140, 143

7. Tezde yer alan sözcükler Hüseyin Nihal Atsız'ın Ruh Adam ve Makaleler II adlı eserleri taranarak tespit edilmiştir. Her sözcük bir bir incelenmiş anlamı sözlüklerde olan sözcüklerin anlamı verilmiş, yanına hangi kitapta, hangi sayfada ve kaç kez geçtiği belirtilmiştir:

kalem *a. Ar. kalem* Yazma, çizme vb. işlerde kullanılan çeşitli biçimlerde araç. **RA** 52, 95, 179 **M2** 130, 187, 192 **kalem oynatmak** yazı yazmak. **M2** 137²

8. Taranan eserlerdeki anlamı sözlüklerde olmayan söz, deyim veya atasözlerinin cümle içindeki kullanımlarını göstermek ve anlamlarına açıklık getirmek için örnek

cümleler, tırnak içinde ve eğik yazıyla dizilerek verilmiştir. Bir sözcük birden fazla yerde geçti ise içlerinden sadece bir tanesine örnek cümle verilmiş, diğer örneklerin kolay bulunması için kitap adı ve sayfa numaraları sözcüğün yanında yer verilmiştir. Bir sözcük ile ilgili sözlüklerde bulunmayan bir anlam tespit edilince örnekteki gibi bir gösterim uygulanmıştır:

yer yüzü(doğ.) **yeryüzü** *a. Dünya. RA 55, 216, 318 M2 21, 122, 213 yer yüzü gözüne karanlık olmak* çok sıkıntılı bir duruma düşmek. *‘Yüreğini derde saldı. İçine od düştü. Yeryüzü gözüne karanlık oldu.’ RA 5³, 6*

9. Taranan eserlerde bazı sözcükler Arapça ses özelliklerine bağlı kalınarak kullanılmıştır. Bu durumda sözcük madde başı yapılmış, sözcüğün hangi kitapta, hangi sayfada geçtiği yanında belirtilmiş sözcüğün Türkçe ses özelliklerine göre olması gereken şekli (*doğ.*) diye yazıldıktan sonra yanında belirtilmiştir.

tâlimnâme (*doğ.*) **talimname** *a. ask. Ar. ta’lîm + Far. nâme*

10. Taranan eserlerde bazı ayrı yazılması gereken sözcükler bitişik, bazı bitişik yazılması gereken sözcükler ayrı, bazı sözcükler ise yanlış yazılmıştır. Bu gibi durumlarda alfabe sırası ile hazırlanan sözlükte sözcüğün bulunmasının kolay olması için madde başı olarak sözcüğün eserlerde kullanılan şekli alınmış, olması gereken şekil ise yine (*doğ.*) diye yazıldıktan sonra yanına yazılmıştır. Bazı sözcükler ise eserlerde hem bitişik hem de ayrı yazılmıştır. Bu durumda sözcüklerin doğru kullanımı da eserlerde geçtiği için alfabetik sırada sorun oluşturmayacağından her iki kullanım da madde başı yapılmış, sözcüklerin hangi kitapta, hangi sayfada geçtiği yanlarında belirtilmiş ancak yanlış yazılan sözcüklerde anlam verilmeyerek kaç numaralı maddeye gönderme yapıldığı da yanında belirtilerek doğru yazılmış olan şekline gönderme yapılmış ve anlam burada verilmiştir :

orada *zf. Sözü edilen yerde. RA 5, 6, 9*

orda (*doğ.*) **orada** *zf. bk. orada. RA 93 M2 57*

11. Metinlerde özel adların yalnızca en kapsamlı kullanıma anlam verilmiş, diğerlerine ayrıca anlam verilmeyip hangi sayfalarda geçtiği belirtilerek anlam verilen maddeye gönderme yapılmıştır.

Atsız öz. a. 1. Hüseyin Nihal Atsız, en çok Türkçülük- Turancılık üzerine yaptığı çalışmaları ile bilinen Türk yazar, şair, düşünür ve akademisyen. '*Tanıkların hakikatte bir kişiden ibaret bulunduğunu onun da Atsız olduğunu söylüyor.*' **M2** 127, 205, 269 **2.** Atsız Mecmua. '*Atsızın bu sonuncu sayısında cevap vermeği kendime bir borç bildiğim için bu satırları yazıyorum.*' **M2** 119, 120

H. Nihâl (doğ.) H. Nihal öz. a. bk. Atsız. **M2** 119, 123

12. Sözlükte göndermeler şu şekilde yapılmıştır:

a. Yaygın yanlışlar *bk.* kısaltması ile doğru biçimlerine gönderilmiştir: **ordan** (*doğ.*) **oradan** *bk.* oradan vb.

b. Birleşik sözcükler sözlükte ilk sözcüğüne göre alfabe sırasıyla yer almaktadır. Aranan sözcük birleşik sözün ikinci veya üçüncü sözü olduğunda alfabe sırası ile hazırlanan sözlükte bulunması kolay değildir. Bir madde başı ile ilgili bütün söz varlığının gözler önüne serilmesi için birleşik sözleri ilgili maddenin sonunda ok (→) işaretinden sonra koyu ve eğik yazıyla gösterilmiştir:

→ *ay başı, ay parçası, ay yüzlü*

13. Taranan eserlerde aynı anlama gelen fakat farklı şekilde ifade edilen sözcüklere farklı madde başlarında aynı anlam verilmiş, hangi sayfada kaç kere geçtiği yanlarında belirtilmiştir:

netice *a. Ar. netice* Sonuç. **RA** 20, 22, 35, 39, 51, 65, 66, 77, 103², 104², 105², 109, 110, 119, 212, 215, 216 **M2** 13, 139, 141, 202, 214, 223, 226, 260 **netice almak** sonuç almak, istenilen sonuca ulaşmak, verim almak. '*En müspet neticeyi almışlardır.*' **M2** 21

ATSIZ'IN HAYATI¹

Hüseyin Nihal Atsız 12 Ocak 1905'te İstanbul'da doğmuştur. Baba tarafından Gümüshaneli Çiftçioğulları, anne tarafından da Trabzonlu Kadioğulları ailesine mensuptur. Babası, Deniz Güverte Binbaşısı Mehmet Nail Bey; annesi Fatma Zehra Hanım'dır. Nejdet Sançar adında bir erkek kardeşi olan Atsız'ın Fatıma Nezihe adında da bir kız kardeşi bulunmaktadır. İstanbul Kadıköy mevkiindeki Fransız ve Alman okulları (1911) ile Kasımpaşa'daki Cezayirli Gazi Hasan Paşa ilk mektebi ve Haydarpaşa'daki hususi Osmanlı İttihad Mektebi'nde ilk öğrenimini tamamlamıştır. Orta öğrenimini ise Kadıköy ve İstanbul Sultanisi'nde bitiren Atsız 1922 yılında Askerî Tıbbiye'ye girmiştir. Arap asıllı bir subaya selam vermediği gerekçesiyle disiplin cezası alarak buradan ayrılmak zorunda kalır.

Geçici bir süreliğine Kabataş Lisesi'nde öğretmen vekilliği ve Deniz Yolları'na bağlı bir gemide ise katip muavinliği yapmıştır. 1926'da Edebiyat Fakültesi'ne kaydolmasının hemen ardından askerlik vazifesini yapmak üzere Taşkışla'ya gitmiştir. Askerliğini tamamladıktan sonra fakülte ve bir diğer öğrenim gördüğü Yüksek Muallim Mektebi'nden 1930'da mezun olur. Fuad Köprülü tarafından çalışmaları takdir gören Atsız Türkiyat Enstitüsü'ne asistan olarak alınır. Asistanlığa girişiyle beraber (15 Mayıs 1931) '*Atsız Mecmua*' adlı dergiyi çıkarmış ve milliyetçilikle ilgili yazıları ile kendini bilim dünyasına tanıtmıştır. Milliyetçiliği kendisine ülkü olarak benimseyen Atsız'ın bu günden itibaren artık Türklük ve milliyetçilik davası uğruna geçirdiği zorlu ve mücadeleli hayatı başlar. Zeki Velidi Togan'a Türk Dil Kurultayındakiler tarafından yapılan ağır eleştiriler nedeniyle karşılık olarak ilgili kişilere telgraf çeken Atsız'ın asistanlık görevi de çekilen bu telgraf yüzünden son bulmaktadır. Daha sonra Malatya Ortaokulu'nda Türkçe ardından Edirne Lisesi'nde de edebiyat hocalığına atanmıştır. Edirne 'de hocalığı sırasında daha önce kendisi tarafından yayımlanan *Atsız Mecmua*'nın bir devamı

¹ Atsız'ın hayatı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. : Sakin Öner, *Nihal Atsız*, Toker Yayınları, İstanbul 1988, s. 9-79. ; Osman Fikri Sertkaya, *Hüseyin Nihal Atsız*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2014, s. 35-75. ; Ömer Faruk Akün, 'Hüseyin Nihal Atsız', *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul 1991, C: 4, s. 87-91 ; Refet Körüklü, Cengiz Yavan, 'Selam Sana Koca Atsız', *Türkçülerin Kaleminden Atsız*, Haz.: İzzet Yolalan, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2000, s. 20-113; Yücel Hacıoğlu, *Atsız'ın Mektupları*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2013, s. 15-18; Refet Körüklü, Cengiz Yavan, 'Hayat Tarih Mecmuası 3 Mart 1976 Hüseyin Nihal Atsız', *Türkçülerin Kaleminden Atsız*, Haz.: Feti Tevetoğlu, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2000, s. 1-2.

niteliğini taşıyan ‘*Orhun*’ adlı dergiyi 1933-1934’te çıkarmıştır. Bu dergide genel itibarıyla dil, edebiyat, tarih, halkbilim konulu yazılar ve şiirler yer almaktadır. Ayrıca Orhun dergisinde Şükrü Saraçoğlu’na hitaben yazdığı ‘*Açık Mektup*’ adlı yazı oldukça dikkatleri üzerinde toplamıştır. 1944’te Sabahattin Ali ile olan davası nedeniyle 4 Mayıs 1944’te tutuklanmıştır. 1944’te Sıkıyönetim Mahkemesi tarafından altı buçuk aya mahkum edilen Atsız, 1945’te Askeri Yargıtay’ın kararı bozması sebebiyle 1947’de milliyetçi arkadaşlarıyla birlikte serbest bırakılmıştır. 1947’den 1949 tarihine kadar işsizliğe itilen Atsız’a bu tarihler arasında hiçbir göreve gelmesine izin verilmemiş kısmi süreliğine Türkiye Yayınevi’nde çalışmış 29 Temmuz 1949’da Süleymaniye Kütüphanesi’ne uzman olarak görevlendirilmiştir. 1950 yılında ise Haydarpaşa Lisesi’nde edebiyat öğretmenliğine getirilmiş 1952 yılında ‘*Devletimizin Kuruluşu*’ adlı konferansı nedeniyle görevinden azledilip Süleymaniye Kütüphanesindeki eski görevine tekrar sürgün edilmiştir. 1969’da ise artık tamamen memuriyet hayatını tamamlayıp emekliliğe ayrılmıştır. Orkun adlı dergisinin ardından 1964’te ‘*Ötüken*’ adlı dergiyi çıkarmıştır. Bu dergide yayımladığı yazısından dolayı da on beş ay hapse mahkûm edilmiştir. 70 yaşında hapse giren Atsız zamanın Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk’ün yetkisi dâhilinde tahliye edilmiştir. Artık hayatının sonlarına yaklaşan Atsız 1975’te hastalanmış ve bir aylık bir süre sonrasında da kalp krizi geçirerek hayata gözlerini kapamıştır.

İki evlilik yapmış olan Atsız’ın ilk eşi felsefe öğretmeni Mehpere Hanım olup ikinci eşi tarih öğretmeni Bedriye Atsız’dır. Bedriye Hanım’la olan evliliğinden Yağmur ve Buğra adında iki çocuğu vardır. Bedriye Hanım’la olan evliliği de daim olmamış 1975 yılında eşiyle olan birlikteliğine son vermiştir.

Atsız, H. Nihâl (Hüseyin Nihal), Nihâl Atsız, Çiftçioğlu, Çiftçioğlu H. Nihal, H. Çiftçioğlu (Hüseyin Çiftçioğlu) imzalarıyla birlikte Y. D. , T. Bayındırlı, Selim Pusat, Emekli Kurmay, Sururi Ermete, Bozkurt, Adsız Dergi, Türkoğlu, K. A. , İrkil Ata, M. Ekrem gibi birçok takma adı eser ve yazılarında kullanmıştır.

ATSIZ'IN DİL BİLİNCİ VE TÜRKÇE SEVGİSİ²

Atsız, Türkçülük ve Turancılık fikri ışığında dili ve millî şuuru hayati önem taşıyan öğeler olarak görmüş ve bu konuya şu sözleriyle dikkat çekmiştir: *'İnsan uzviyetinin akciğer, karaciğer, kalp ve beyin nasıl dört önemli organı ise, bir milletin de ordu, bağımsızlık, dil ve millî şuur, dört büyük kalesidir (Atsız 1992: 225).'* Görüldüğü üzere hem dil hem millî şuur bir milleti millet yapan en önemli unsurlardır.

Peki millî şuur nedir? Dilini kaybeden bir millet varlığını devam ettirebilir mi? İşte bu soruların cevabına da şu sözleriyle açıklık kazandırmıştır: *'Millî şuur, bir milletin, kendini duyması ve bilmesidir. Hem duyguya hem de düşünceye dayanan millî şuur, bir milletin mânevî kuvvetlerinden en önemlisidir. Bir millet, ordusunu kaybedebilir. Bağımsızlığını da kaybedebilir. Fakat, dilini sakladıkça, o millet yaşıyor demektir (Atsız 1992: 225).'* Atsız'a göre bir millet dilini kaybetmişse ölmüş sayılabilir. Fakat her şeye rağmen millî şuurunu saklıyorsa o millet için bir umut var demektir. Millî şuur hâlâ bünyesinde barındıran toplumlar elbet bir gün bu millî şuurun sayesinde dillerini de tekrar kazanacaktır. Atsız bu görüşüne Lehistan Türklerini örnek olarak verir. Atsız'a göre Lehistan Türkleri Türkçeyi yüzyıllardan beri unutup lehçe konuşmuşlardır fakat Türklüklerini unutmamışlar ve günün birinde elbet Türkçe konuşacaklardır.

Atsız, büyük devlet olmanın şartlarından biri olarak zengin ve hareketli bir dile sahip olmayı göstermiştir. Millî ihmaller dolayısıyla gelişmemiş olan, kökü kuvvetli dilimizi büyük bilim ve sanat dili hâline getirmek onun başlıca ihmal olunmayacak davaları arasındadır. Ne melezleştirilmiş eski dilin ne de öz Türkçe denilen uydurma dilin büyük bilim ve edebiyat dili olamayacağını söylemiş, terimleri Türkçe köklerinden üretme, konuşma dilinde Türkçeyi veya Türkçeleşmiş seçme esasında olan bir arınmış Türkçeye taraftar olduğunu her defasında sözlerinde vurgulamıştır. İnsanın yüreği ne ise, milletin dili de odur, diyerek gerçek değerlerden meydana gelmiş bir dile malik olunması gerektiğini dile getirmiştir.

²Ayrıntılı bilgi için bk. Hüseyin Nihal Atsız, 'Millî Şuur Uyanıklığı', *Kızılçelme*, 1948, S. 10 s. 3-5 Hüseyin Nihal Atsız, 'Türk Milletine Çağrı', *Orkun*, 1962, S. 1. s. 16-18 ; Hüseyin Nihal Atsız, *Atsız Makaleler III*, 'Millî Şuur Uyanıklığı', Baysan Yayınları, İstanbul 1992, s. 225 ; Refet Köroklü, Cengiz Yavan, 'Selam Sana Koca Atsız', *Türkçülerin Kaleminden Atsız*, Haz.: İzzet Yolalan, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2000, s. 20-113

Nihal Atsız'ın Türkçeye olan duyarlılığı da lafta kalmamış bu fikrini yeni doğan bebeklere Türkçe adlar önererek hayata uygulamıştır. Atsız ülküdaşlarının yeni doğan bebekleriyle yakından ilgilenmiş kendisine ad koyma konusunda fikri sorulunca hep öz Türkçe adlar önermiştir. Hatta erinmemiş onlara Türkçe adlar listesi dahi vermiştir. Ayçiçek, Aydoğdu, Bozkurt, Börü, Bilge, Deniz, Gün, Gökçe, Günyaruk, Oğuz bu adların sadece bir kısmıdır (Yolalan 2000: 20).

ATSIZ'IN EDEBİ KİŞİLİĞİ³

Atsız'ın en çok bilinen siyasî duruşunun yanında çoğu insanın gözden kaçırdığı en dikkate değer yanlarından biri de edebî kişiliğidir. Öncülüğünü yaptığı dergicilik yönünün yanı sıra varsağı ve koşma tarzındaki şiirleri, tarihî romanları, tarihî, edebî incelemeleri ve tenkitleri ile ilim, fikir, sanat alanında birçok esere imza atmıştır. Türk Ansiklopedisi'ne de tarihî ve edebî konularda yazılar yazmıştır.

Sayırsız makalesi ve ilmî çalışmalarının yanı sıra birçok hikâye ve roman kaleme almış ve tarihe bir geri dönüş niteliği taşıyan ve şanlı Türk'ün zaferlerinin yansıtıldığı romanları birçok okuyucunun dikkatlerini üzerinde toplamıştır. Bu eserlerden bazılarını kısaca değinelim. *Bozkurtların Ölümü* adlı eserinin basımı ilk kez 1946 yılında yapılmıştır. *Bozkurtların Ölümü* ve *Bozkurtlar Diriliyor* adlı romanları Kültigin, Bilge Kağan ve Tonyukuk kitabelerinin romanlaştırılmış şeklidir. Miladî 622- 630 'lu yıllardaki Çuluk Kağan idaresindeki Türklerin kağanlarının ölümü üzerine başlarına Bağatur Şad'ın geçmesi ile başlayan olay örgüsü elli yıllık Çin esareti sonucunda Kür Şad önderliğindeki kırk yiğit ile yapılan ihtilal ile sona erer (Sertkaya 2014: 53-75).

Bozkurtlar Diriliyor adlı eseri Kürşad ihtilalinden sonra Çinliler tarafından Ötüken'e gönderilen Türklerin otuz yıl sonra Çinlilerle olan mücadelelerini anlatır. Eserin ana kahramanı Kürşad'ın oğlu olan Urungu'dur.

Ankara Savaşı sonrası Yıldırım Beyazıd'ın oğulları arasındaki taht mücadelelerinin yapıldığı dönemi konu alan *Deli Kurt* adlı eseri Yıldırım Beyazıd'ın oğlu İsa Çelebi'nin oğlu Murat'ın yani Deli Kurt'un maceralarını anlatır. *Deli Kurt*

³ Hüseyin Nihal Atsız'ın edebî kişiliği için bk. Osman Fikri Sertkaya, *Hüseyin Nihal Atsız Hayatı ve Eserleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2014, s. 36-75; Sakin Öner, *Nihal Atsız*, Toker Yayınları, İstanbul 1988, s. 66-79.

adlı eser *Bozkurtlar* adlı esere göre ruh tahlillerinin çok fazla yer aldığı bir romandır (Sertkaya 2014 : 68).

Atsız'ın ilk roman denemesi olan *Dalkavuklar Gecesi* 'nin ilk basımı 1941 yılında yapılmıştır(Öner 1988: 74).

Ruh Adam adlı son romanında ise Selim Pusat adındaki idealist subayın şahsında kendi kişiliğini gizlemiştir. Atsız'ın hayatıyla bütünleşen ve sosyal, siyasal, metafizik, felsefi konuların iç içe girdiği bir aşk romanıdır. *Ruh Adam* psikolojik türde bir romandır. Sembolik olaylar ve şahıs kadrosu üzerine şekillenen romanın ana karakteri olan Selim Pusat askerlik mesleğine sıkı sıkıya tutkun bir yüzbaşı olarak romanda karşımıza çıkmaktadır. Selim Pusat'ın idealleri ve derin ruhi bunalımları arasında gelişen olaylar daha sonra tarihin önemli karakterleri ile de çeşitlilik kazanmış geçmişin şanlı tarihi karakterleri bu büyümlü olaylar ışığında zikredilmiştir. Atsız'ın bazı eserlerinde görülen tarihî şahsiyetler *Ruh Adam* adlı eserde de yoğun bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. *Atsız Ruh Adam*'ın devamı olarak *Yalnız Adam*'ı yazacağını söylemiştir (Sertkaya 2014: 47; Öner 1988: 69; Evis: 247-255).

Atsız'ın yazarlık yanının haricinde hiç de göz ardı edilmeyecek bir diğer yanı da şairliğidir. İlk olarak şair kimliğiyle dikkati çeken Atsız, çeşitli mecmualarda şiirlerini yayımlamıştır. Hece ve aruz ile yazdığı şiirlerini, bağlı olduğu ideallerine uygun olarak temiz bir Türkçe ile dizelere ince ince işlemiştir. Daha çok vatan, Türklük, Türkçülük, Turancılık, ülkü ve kahramanlık temalarını konu edinmiş olup üslubu akıcı ve berraktır. Şiirlerinin bir kısmını *Yolların Sonu* adlı kitabında toplamıştır. Atsız'ın adını saymadığımız birçok ilmî ve ideolojik çalışmaları bulunmaktadır (Öner 1988: 67-68). Bu eserleri şunlardır:

Eserleri:

ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Anadolu'da Türklere Ait Yer İsimleri', *Türkiyat. Mecmuası*, 1928, Sayı:2.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Divan-ı Türkî-i Basit Gramer ve Lûgati', *Türkiyat Enstitüsü*, no. 82, İstanbul, 1930, s. 111.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Dönüş', *Atsız Mecmua*, 1931, Sayı: 2.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Orhun Şehitlerin Duası', *Atsız Mecmua*, 1931, Sayı:3.

- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Erkek Kız, *Atsız Mecmua*', 1931, Sayı 4.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'İki Onbaşı, Galiçya 193', *Atsız Mecmua*, 1931, Sayı 6.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Dede Korkut Kitabı hakkında', *Azerbaycan Yurt Bilgisi*, 1932, c. 1.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türkler Hangi Irktandır?', *Atsız Mecmua*, Sayı: 1.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal 'İzmirden Sesler Hakkında', *Atsız Mecmua*, Sayı:4.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'İzmirden Sesler Hakkında', *Atsız Mecmua*, Sayı:5.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Bugünün Meseleleri: Aynı Tarihî Yanlışlığa Düşüyor muyuz?', *Atsız Mecmua*, 1932, Sayı: 11
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Bugünün Meseleleri: Aynı Tarihî Yanlışlığa Düşüyor muyuz?', *Atsız Mecmua*, 1932, Sayı: 12.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Bugünün Meseleleri: Millî Seciye Buhranı', *Atsız Mecmua*, 1932, Sayı: 14.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Vatanını Peşkeş Çekenlere', *Atsız Mecmua*, 1932, Sayı: 15.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Sadri Ethem Bey'e Cevap', *Atsız Mecmua*, 1932, Sayı: 16.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Bugünün meseleleri: Askerlik Aleyhtarlığı', *Atsız Mecmua*, 1932, Sayı:17.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Darülfünunun Kara - daha doğru bir tabirle- Yüz Kızartacak Listesi, *Atsız Mecmua*, 1932, Sayı:17.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Vâlâ Nurettin Beyden Bir Soru', *Atsız Mecmua*, 1932, Sayı:17.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Sartbaşı'na Cevap', İstanbul, 1933, s. 8.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Çanakkale'ye Yürüyüş' İstanbul, 1933, s. 54.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Kuş Bakışı: Orhun', *Orhun*, 1933, Sayı: 1.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar I. Türkeli, II. İlk Türkler', *Orhun*, 1933, Sayı:1.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'En Eski Türk müverrihi: Bilge Tonyukuk', *Orhun*, 1933, Sayı:1.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Kuş bakışı: Türk Dili', *Orhun*, 1933, Sayı:2.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Tarihi Üzerine Toplamalar III. Yabancıların Türkeline Saldırışı, IV. Milâttan Önceki 5.4'üncü Asırlarda Türkeline Doğudan Çinlilerin, Batıdan Yunanlıların Saldırışı', *Orhun*, 1933, Sayı:2.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'XVI. ıncı Asır Şairlerinden Edirneli Nazmî'nin Eseri ve Bu Eserin Türk Dili ve Kültürü Bakımından Ehemmiyeti', İstanbul, 1934, s. 16.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar', *Orhun*, 1934, Sayı: 6.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Edirne Mebusu Şeref Bey'e İkinci Mektup', *Orhun*, 1934, Sayı: 6.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Gaza Topraklarının Gazi ve Şehit Çocukları', *Orhun*, 1934, Sayı:7

ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar', *Orhun*, 1934, Sayı:7

ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Edebiyat Fakültesi Talebe Cemiyetinin Değerli Bir İşi', 1934, Sayı: 7.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Baş Makarnacının Sırtı Kaşınıyor', *Orhun*, 1934, Sayı:7.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'İnkilâp Enstitüsü Dersleri', *Orhun*, 1934, Sayı: 7.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Musa'nın Necip (!) Evlâtları Bilsinler Ki:', *Orhun*, 1934, Sayı: 7.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Tavzih', *Orhun*, 1934, Sayı: 7.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Yirminci Asırda Türk Meselesi I. Türk Birliği', *Orhun*, 1934, Sayı: 8.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar', *Orhun*, 1934, Sayı: 8.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Kanun Ahmet Muhip Efendiyi Çarptı', *Orhun*, 1934, Sayı: 8.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Moyunçur Kağan Âbidesi', *Orhun*, 1934, Sayı: 8.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Cihan Tarihinin En Büyük Kahramanı: Kür Şad', *Orhun*, Sayı: 6 (1934).

ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'X Meselesi', *Orhun*, 1934, Sayı:3.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Haddini Bil!', *Orhun*, 1934, Sayı:3.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar: V. Milâttan Önce 3.2'nci Asırlarda Türkler Arasında Dahilî Savaşlar', *Orhun*, 1934, Sayı: 4.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Edirne Mebusu Şeref Bey'e Cevap', *Orhun*, 1934, Sayı: 4.

- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Ahmet Muhip Bey'e Cevap', *Orhun*, 1934, Sayı:4.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Şarkî Türkistan', *Orhun*, 1934, Sayı: 4.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar: VI. Kun Devletinin Dahilî Teşkilâtı, VII. Kun (Oğuz) Sülâlesi Devrinde Türk Birliği', *Orhun*, 1934, Sayı: 4.
- 'ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Komünist, Yahudi ve Dalkavuk', *Orhun*, 1934, Sayı:5.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'İkinci Türk Müverrihi: Yulıg Tigin', *Orhun*, 1934, Sayı: 5.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Alaylı Âlimler', *Orhun*, 1934, Sayı: 5.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Edirne Mebusu Şeref ve Hâkimiyeti Milliye Muharriri A. Muhip Beylere Açık Mektup', *Orhun*, 1934, Sayı: 5.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Alaylı Âlimlerden Sadri Maksudi Bey'e Bir Ders',
Orhun, 1934, Sayı: 6.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'İstanbul'un Fethi Yılına Ait Bir Mezar Taşı', *Orhun*, 1934, Sayı: 8.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Yirminci Asırda Türk Meselesi II. Türk Irkı = Türk Milleti',
Orhun, 1934, Sayı: 9
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Tarihi Üzerine Toplamalar', *Orhun*, 1934, Sayı:9.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Komünist Don Kişot'u Proleter Burjuva Nâzım Hikmetof Yoldaşa' İstanbul, 1935, s. 138.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar', I. Bölüm, İstanbul, 1935.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Namik Kemal', Millî Türk Talebe Birliği, 1936, Sayı:3.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, On Beşinci Asıra Ait Bir Türkü, Halk Bilgisi Haberleri, 1938, Sayı: 84.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Dede Korkut', 1939, C. VIII, Sayı: 84.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'XV. inci Asır Tarihçisi Şükrullah, Dokuz Boy Türkler ve Osmanlı Sultanları Tarihi', İstanbul, 1939, s. 72.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Cihan Tarihinin En Büyük Kahramanı: Kürşad', *Kopuz*, 1939, Sayı: 3.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Atalarımızdan Kalan Eserleri Yıkmak Vatana İhanettir', *Kopuz*, 1939, Sayı: 5.

- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Müneccimbaşı, Şeyh Ahmed Dede Efendi, Hayatı ve Eserleri', İstanbul, 1940, s. 51.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, '900. Yıl Dönümü (1040-1940)', İstanbul, 1940, s. 32.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'İçimizdeki Şeytanlar', İstanbul, 1940, s. 16.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, 1940, s. 76.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Tarihine Bakışımız Nasıl Olmalıdır?', *Çınaraltı*, 1941, Sayı: 1.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Koca Ragıp Paşa, Haşmet ve Fıtnat Hanım Arasında Şakalar', *Çınaraltı*, 1941, Sayı: 3.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Dilimizi Türkçeleştirmek İçin Amelî Yollar', *Çınaraltı*, 1941, Sayı: 5.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Ahlâkı', *Çınaraltı*, 1941, Sayı: 7.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, '10 İkteşrin 1444 Varna Meydan Savaşı', *Çınaraltı*, 1941, Sayı: 15.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Büyük Günler', *Çınaraltı*, 1941, Sayı: 16.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'İki Mühim Eser', *Çınaraltı*, Sayı: 17.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'En Eski Zamana Ait Türk Destanı: Alp Er Tunga Destanı', *Çınaraltı*, 1941, Sayı: 19.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Namık Kemal', *Çınaraltı*, 1942, Sayı: 22.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Mühim Bir Dergi', *Çınaraltı*, 1942, Sayı: 27.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Millî Şuur Uyanıklığı', *Çınaraltı*, 1942, Sayı: 33.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Gençliği Nasıl Yetişmeli?', *Çınaraltı*, 1942, Sayı: 35.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'İran Türkleri', *Çınaraltı*, 1942, Sayı: 36.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Dil Meselesi', *Çınaraltı*, 1942, Sayı: 38.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Rıza Nur', *Çınaraltı*, 1942, Sayı: 42.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Yeni Bir Selçukname', *Çınaraltı*, 1942, Sayı: 52
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Osmanlı Padişahları II', *Tanrıdağ*, 1942, C. 1, Sayı: 11.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Yeni Eserler: Adana Fethinin Destanı', *Çınaraltı*, 1942, Sayı: 82.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Milletinin Şeref Şehrahi', *Kopuz*, 1942, Sayı: 1.

- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Fatih Sultan Mehmet', *Çınaraltı*, 1942, Sayı: 88.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Azizim Tevetoğlu', *Kopuz*, 1942, Sayı: 7.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Sazı', *Türk Sazı*, 1942, Sayı: 1.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türkiye'nin Millî Futbol Maçları', *Türk Sazı*, 1942, Sayı: 1.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türkçülük', *Orhun*, 1942, Sayı: 10.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türkçülere Birinci Teklif', *Orhun*, 1942, Sayı: 10.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'İki Büyük Yıl Dönümü', *Orhun*, 1942, Sayı: 10.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Gençlerine Düşündürücü Levhâlar: 1', *Orhun*, 1942, Sayı: 10.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türkiye'nin Millî Futbol Maçları', *Orhun*, 1942, Sayı: 10.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Büyük Bir Yıl Dönümü', *Orhun*, 1942, Sayı: 10.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türkçülere İkinci Teklif', *Orhun*, 1942, Sayı: 11.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Gençlerine Düşündürücü Levhâlar: 2', 1915.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Çanakkale Savaşlarının Bilançosu', *Orhun*, 1942, Sayı: 11.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türkiye'nin Millî Atletizm Maçları', *Orhun*, 1942, Sayı: 11.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Savaş Aleyhtarlığı', *Orhun*, 1942, Sayı: 12.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'İki Şanlı Yıl Dönümü', *Orhun*, 1942, Sayı: 12.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türkçülere Üçüncü Teklif', *Orhun*.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Gençlerine Düşündürücü Levhâlar: 3', *Orhun*, 1942, Sayı: 12.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Günümüzün Baş Müverrihi ve Büyük Bir Eseri', *Çınaraltı*, 1942, Sayı: 58.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Osmanlı Padişahları', *Tanrıdağ*, 1942, C. 1, Sayı: 10.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türkiye'nin Millî Kılıç Maçları', *Orhun*, 1942, Sayı: 12.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'En Sinsi Tehlike', İstanbul, 1943, s. 53.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Hesap Böyle Verilir', İstanbul, 1943, s. 48.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türkiye Asla Boyun Eğmeyecektir', İstanbul, 1943, s. 30.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Şanlı Bir Yıl Dönümü', *Orhun*, 1944, Sayı: 13.

- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türkiye'nin Balkanlararası Millî Güreş Maçları', *Orhun*, 1944, Sayı: 13.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Kızları Nasıl Yetiştirilmeli', *Orhun*, 1944, Sayı: 13.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Gençlerine Düşündürücü Levhâlar: 4', *Orhun*, 1944, Sayı: 13.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türkçülere Dördüncü Teklif', *Orhun*, 1944, Sayı: 13.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türkçülere Beşinci Teklif', *Orhun*, 1944, Sayı: 14.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Yabancı Bayraklar Altında Ölenlere Ağıt', *Orhun*, 1944, Sayı: 14.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Ülküler Taarruzîdir', *Orhun*, 1944, Sayı: 14.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Varsağı', *Orhun*, 1944, Sayı: 14.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Başvekil Saracoğlu Şükrü'ye Açık Mektup', *Orhun*, 1944, Sayı: 15.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Başvekil Saracoğlu Şükrü'ye İkinci Açık Mektup', *Orhun*, Sayı: 16.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Osmanlı Tarihleri I', İstanbul, 1949.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Ülküsü', İstanbul, 1956, s. 146.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Osman (Bayburtlu), Tevârîh-i Cedîd-i Mir'ât-i Cihân,' İstanbul, 1961, s. 84.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Osmanlı Tarihine Ait Takvimler I', İstanbul, 1961, s. 84.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Ordinaryüs'ün Fahiş Yanlışları', İstanbul, 1961, s. 123.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Tarihinde Meseleler', Ankara, 1966, s. 158.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Birgili Mehmed Efendi Bibliyografyası', İstanbul, 1966.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'İstanbul Kütüphanelerine Göre Ebüssuud Bibliyografyası', İstanbul 1967, s. 61.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Âlî Bibliyografyası', İstanbul, 1968, s. 121.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Âşıkpaşaoğlu Tarihi', İstanbul, 1970. s. 234
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nden Seçmeler I', İstanbul, 1971, s. 308.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nden Seçmeler II', İstanbul 1972, s. 308.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Oruç Beğ Tarihi', İstanbul, 1973, s. 98.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, *Ruh Adam*, İstanbul: Baysan Yayınevi,1990.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, *Makaleler I*, İstanbul: Baysan Yayınevi,1992.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, *Makaleler II*, İstanbul: Baysan Yayınevi,1992.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, *Makaleler III*, İstanbul: Baysan Yayınevi,1992.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, *Makaleler IV*, İstanbul: Baysan Yayınevi,1992.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, *Bozkurtların Ölümü*, İstanbul: Baysan Yayınevi,1992.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, *Bozkurtlar Diriliyor*, İstanbul: Baysan Yayınevi,1992.

I.BÖLÜM
SÖZLÜK

A

a, A Türk alfabesinin ilk harfi, ses bilimi bakımından kalın ünlülerin düz ve geniş olanını gösterir. **a'dan z'ye (kadar)** baştan aşağı, tamamen, tamamıyla, bütünüyle. **M2** 199

A. Battal Bey öz. a. Makaleler II'de geçen bir kişi adı. *'Ebû Hayyan lügatinde, A. Battal Bey 145 kelimeye yanlış mana verildiğini tesbit etmiş ve bu tenkit 'Azerbaycan Yurt Bilgisi'nde çıkmıştır.'* **M2** 224

Abbasi İmparatorluğu öz. a. Emevilerden sonra başa gelerek İslam Devleti'nin yönetimini ve halifeliği beş asırdan daha uzun bir süre elinde tutan Müslüman Arap hanedanı. *'Ekseriya Abbasi İmparatorluğu'na tabi bulunuyorlardı.'* **M2** 144

Abdullah Battal öz. a. bk. Seyid Battal Gazi. *'Bizim bildiğimize göre iki yıldır, Anadolu'yu Türkleştirmeye başlayan bir Seyid Battal Gazi töreni yapılmaktadır. Halbuki tarihteki Abdullah Battal bir Arap kumandanıdır.'* **M2** 110

Abdullah Battal Taymas öz. a. 1883 doğumlu Tatar Türkü dilbilimci ve yazar. *'Abdullah Battal Taymas, Sadri Maksudi, Reşit Rahmeti Arat, Akdes Nimet Kurat, Ahmet Temir, Zeki Velidi Togan, Abdülkadir İnan, Mehmet Sadık Aran ve diğerleri gibi Caferoğlu Ahmet de Kara ve Kızıl Moskoflar'dan canlarını kurtararak Türkiye'ye yerleşen ve siyasi mücadeleye de katılmakla beraber özellikle kültüre hizmet eden en değerli Dış Türkler'den biriydi.'* **M2** 103

Abdurrahman Beğ (doğ.) **Abdurrahman Bey** öz. a. Namık Kemal'in bir akrabasının adı. *'Namık Kemal'in şeceresini liste halinde gösteriyorum.'* **M2** 40

Abdülbaki öz. a. bk. Abdülbaki Gölpınarlı. **M2** 182, 183

Abdülbaki Gölpınarlı öz. a. 1900 doğumlu, asıl adı Mustafa İzzet Baki olan edebiyat tarihçisi ve tercüman. *'Abdülbaki Gölpınarlı sade maaşını almakla kalmıyor, Hasan Ali kendisini himaye için ayrıca klasikler neşriyatından bazı tercümeleler de yaptırıyordu.'* **M2** 182², 183

Abdülhak Hâmid (doğ.) **Abdülhak Hamid** öz. a. 1852 doğumlu, Tanzimat'tan sonraki yenileşme devri Türk edebiyatının tanınmış şair ve tiyatro yazarı. *'Bir köşeye çekilerek çantasından Abdülhak Hâmid'in Makber'ini çıkardı.'* **RA** 31, 205 **M2** 31, 41, 67

Abdülhamid öz. a. II. Abdülhamid, Osmanlı İmparatorluğu'nun 34. padişahı ve 113. İslam halifesinin adı. *'Abdülhamid'in siyasi dehası Balkanlılar'ın arasına tefrika sokacak ve belki birini kendisine çekecekti.'* **RA** 103², 104² **M2** 13², 147

Abdülhamit (doğ.) **Abdülhamid** öz. a. bk. Abdülhamid. **M2** 147, 210

Abdülkadir öz. a. bk. Abdülkadir İnan. **M2** 220

Abdülkadir Bey öz. a. bk. Abdülkadir İnan. **M2** 119³, 120, 170³

Abdülkadir İnan öz. a. 1889 doğumlu, eski Türk dini ve kültürü üzerine araştırmalar yapmış olan Başkurt halkbilimci. *'Abdülkadir İnan, Mehmet Sadık Aran ve diğerleri gibi Caferoğlu Ahmet de Kara ve Kızıl Moskoflar'dan canlarını kurtararak*

Türkiye'ye yerleşen ve siyasi mücadeleye de katılmakla beraber özellikle kültüre hizmet eden değerli Dış Türkler'den biriydi. **M2** 103, 188, 189

Abdüllatif Paşa öz. a. Namık Kemal'in dedesinin adı. *'Namık Kemal'in annesinin babası olan Abdüllatif Paşa'nın Koniçeli olması ve Namık Kemal'in "Takip" adlı eserinde "Bendeniz Arnavudum ama o kadar ciğerden hoşlanmam.'* **M2** 38

abide a. Ar. *ābide* mim. Anıt. **M2** 22, 272⁴

Abidin Daver Bey öz. a. 1886 doğumlu, gazeteci ve yazar. *'Mesela Abidin Daver Beyi Yavuz'a süvari yapmak arasında hiçbir fark yoktur.'* **M2** 177

abone a. Fr. *abonné* **abone olmak** bir şeyi belli bir süre için peşin para ile almayı önceden üstlenmek, sürdürümlenmek. **M2** 183

acaba zf. Ar. *'acebā* Merak, kararsızlık veya kuşku anlatan bir söz, acep. **RA** 13, 36, 37, 44, 47, 72, 73, 76, 80, 90, 99, 102², 103, 106, 118, 119, 131, 150, 151, 152, 156², 162, 167, 177, 179, 186, 194, 196, 199, 204, 205, 210, 224, 229, 233, 250, 261, 267, 273, 279, 282², 283, 298, 331, 340, 343, 346 **M2** 14, 24, 42, 111, 128, 131, 132, 133, 136, 150, 161, 179, 182, 183, 205, 240, 249, 251, 266

acayip, -bi sf. Ar. *'acā'ib* Sağduyuya, göreneğe, olağana aykırı, garip, tuhaf, yadırganan, yabansı. **M2** 24, 111, 253 **RA** 80, 118, 156, 201, 217, 260, 269, 291, 317

acayıplık, -ği a. Acayip olma durumu, yabansılık, gariplik, tuhafılık. **RA** 291

acele zf. Ar. *'acele* Vakit geçirmeden, tez olarak. **RA** 54, 348 **M2** 63, 183

acele etmek 1. çabuk davranmak, ivmek. **M2** 177 **2.** telaş etmek, sabırsızlanmak. **RA** 285

Acem öz. a. Ar. *'acem* **1.** İranlı. **RA** 116 **M2** 52, 121, 151 **2.** İran ülkesi. **M2** 263

Acemce öz. a. hlk. Farsça. **M2** 151³, 220

acemi sf. Ar. *'acemi* **1.** Bir işin yabancıları olan, eli işe alışmamış, bir işi beceremeyen. **M2** 52 **2.** İşinde, mesleğinde yeni olan, toy. **RA** 112, 145

acı a. **1.** Herhangi bir dış etken dolayısıyla duyulan rahatsızlık, ızdırap. **RA** 85, 192, 193, 330³, 331² **2.** İnsana büyük üzüntü veren olay; dert; keder; elem; azap; ıstırap; kahr. *'En yakın arkadaşına tattırдыңın acı bir günlük olmuş, dinlenmeden dört nala yapılan büyük yürüyüşlerle kederi arkada bırakmışım.'* **RA** 109, 155, 186, 229, 266, 277², 328 **M2** 102, 107 **4.** *mec.* Kırıcı, üzücü, incitici, dokunaklı, kötü. **RA** 11, 44, 72, 99, 165, 171, 234, 283, 300, 314 **M2** 15, 21 **M2** **acı duymak 1.** ağrı, sızı duymak. **RA** 329 **2.** *mec.* üzülmek, üzüntü içinde kalmak. **RA** 276

→ **acı aci**

acı aci zf. *mec.* Üzüntülü bir biçimde, dokunaklı olarak. **RA** 51, 213, 248, 255, 262, 273, 283, 286, 291, 326

acıklı sf. Acındıracak, acı verecek nitelikte olan, dokunaklı, üzücü, koygun. **RA** 171, 174 **M2** 101, 278

acıkmak (nsz) Yemek yeme gereksinimi duymak. **RA** 239

acıma a. Bir kimsenin veya canlının içinde bulunduğu güç durumdan dolayı üzüntü hissetmek. **RA** 247

acımak(I) (nsz) Acılı, ağrılı olmak. **RA** 194

acımak(II) (*nsz*) **1.** Merhamet etmek.

RA 115 2. Başkasının uğradığı veya uğrayacağı kötü duruma üzülme.

M2 164 3. Küçük görmek; yazıklanmak; teessüf etmek. ‘*Yaşlı kadına acıyarak hatta istihfafla baktı.*’ **RA 27 M2 199**

acınmak (-e) Acıma işine konu olmak. **M2 173 RA 70**

âciz (doğ.) aciz, -czi sf. Ar. ‘âciz Beceriksiz. **M2 130, 164, 171, 224 RA 27**

âcizlik, -ği (doğ.) acizlik a. Beceriksizlik, güçsüzlük. **M2 206**

aç, -cı, -cı sf. 1. Yemek yemesi gereken, tok karşıtı. **RA 239 2.** Yeme içme, giyinme ve barınma gibi en doğal ihtiyacını karşılayamayacak derecede yoksul kimse; fakir; muhtaç. ‘*Sokaklar aç işsizlerle dolacak.*’ **M2 278 aç bırakmak** yiyecek vermeyerek karnını doyurmasına engel olmak. **M2 33**

açı a. mec. Görüş, bakım, yön, anlayış biçimi. **RA 283 M2 100**

Açığma- Kün öz. a. Ruh Adam adlı romanda geçen Uygur masalının baş kahramanı Yüzbaşı Burkay’ın aşık olduğu karakterin adı. ‘*Açığma-Kün gelmeyince onu çam ağacına sordu.*’ **RA 6³, 7⁵, 8³, 9⁴, 13²**

açık, -ğı sf. 1. Açılmış, kapalı olmayan, kapalı karşıtı. **RA 53, 207, 241, 267 M2 33 2.** Gizliliği olmayan, olduğu gibi görünen. **RA 18, 35, 128, 131, 142, 147, 157², 179, 182, 185, 192, 197 M2 42, 49, 214, 253 3.** Kolay anlaşılır, vazih. **M2 182 4.** Rengi koyu olmayan. **RA 34, 58 5. (-e)** göre, uygun anlamında bir söz. ‘*Farsçayı da iyi bildiği için bütün Divan Edebiyatımız ve İran edebiyatı ona açıldı.*’ **M2 94 6.** Fırsat, elverişli durum. ‘*Fakat şimdi iyice ayılmış olan Selim hiç bir açığı*

kaçırmadan soru sormak fırsatlarını kullanmaktan geri kalmıyordu.’ **M2**

172 7. Bir gereksinimin karşılanamaması durumu. **M2 107 (bir durumu) açığa çıkarmak** ortaya çıkarmak, gözler önüne sermek, anlaşılır duruma getirmek. **RA 204 açığa çıkmak** belli olmak, anlaşılmak. **RA 249, 286 (bir durumu) açığa vurmak** belli etmek, ortaya çıkarmak. **RA 51, 52, 88, 123, 158, 171, 212, 283, 289, 299, 327 M2 230 açıkta kalmak (veya olmak)** yersiz yurtsuz kalmak. **M2 71**

→ **açık hava, açık mektup, açık seçik**

açıkça zf. Gizli bir yönü kalmaksızın, kolay anlaşılır bir biçimde, alenen, aşikâre. **RA 166 M2 32, 42, 57, 91, 266**

açık hava a. Bahçe, park gibi yapı dışı olan yer. **RA 129**

açıklama a. Açıklamak işi, izah. **RA 273 M2 81 açıklama yapmak** herhangi bir konuyu aydınlığa kavuşturmak amacıyla konuşmak veya yazmak. **M2 80**

açıklamak (-i) Bir konuyla ilgili gerekli bilgileri vermek, izah etmek. **RA 128 M2 280**

açıklık, ğı a. Açık olma durumu, aleniyet. **M2 254**

açık mektup, -bu a. Yazıldığı kimseye gönderilmeyip basın yoluyla açıklanan mektup. **M2 182**

açık seçik zf. Çok açık, çok belirgin bir biçimde. **RA 237**

açıktan zf.

→ **açıktan açığa**

açıktan açığa zf. Belirgin olarak, göz göre göre, ulu orta. **RA 21**

açılma a. 1. (-e) mec. Sırrını, üzüntüsünü, sorunlarını birine söyleme. **RA 149 2.** Herhangi bir nedenle konunun bir şekilde

gündeme gelmesi, konuşulmaya başlanması durumu. 'Şimdi, hiç olmazsa zâhiren kapanmış olan meselenin açılmasına sebep olmak, kabuk bağlamış bir yarayı deşmekten başka bir şey olmayacaktı.' **RA 250 3.** Kuruluşlar ilk kez veya yeniden işe başlama. **M2 128**

açılmak (nsz) **1.** Açma işine konu olmak. **RA 32, 45, 261, 314², 335 M2 208 2.** Kuruluşlar ilk kez veya yeniden işe başlamak. **RA 153 3.** Sıkılması, çekinmesi, tutukluluğu kalmamak. **RA 18 4.** Şaşkınlıktan veya korku gibi duyguların etkisiyle gözleri büyüme. 'Aynı anda Ayşe'nin gözleri açılarak ve rengi bembeyaz olarak Selim'e:- Elin kanlı... , diye heyecanla seslendiği işitildi.' **RA 248, 342, 346 5.** Yapılmak, düzenlemek. 'Türkçülere karşı açılan Haçlı Seferininin başkomutanlığını da bifül yaptı.' **M2 250 6.** (-e) Sırrını, üzüntüsünü, sorunlarını birine söylemek. **RA 185, 349**

açış a. Açma işi. **RA 255, 257**

açma a. Açmak işi **RA 141**

açmak, ar (-i) **1.** Bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek. **RA 43, 45, 105, 141⁵, 196, 209, 231, 245, 246, 255², 314², 331, 333, 346 M2 275 2.** Avunmak veya danışmak üzere söylemek, içini dökmek. **RA 38, 160, 224 3.** Düğümü veya dolaşmış bir şeyi bu durumdan kurtarmak. **RA 243 4.** Sarılmış, katlanmış, örtülmüş veya iliklenmiş olan şeyleri bu durumdan kurtarmak. **RA 285 5.** Bir konu ile ilgili konuşmak. **RA 98², 289 6.** esk. Savaşla almak, fethetmek. **RA 308 7.** (nsz) Yapmak, düzenlemek. **RA 7, 71, 349 M2 89, 267**

ad a. 1. Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz,

isim, nam. **RA 6, 7, 13, 19, 20, 21, 25, 26, 36, 40, 58, 61, 62², 65², 67, 75, 76², 84, 90³, 97, 101², 115, 116², 132, 135, 138², 139³, 141, 146², 153, 159, 169², 171², 191, 201², 203, 210, 213, 250, 252, 307, 308, 323, 324, 327, 336³, 350, 351 M2 19, 22, 23, 24, 27, 28, 29, 30³, 35, 46, 61, 62², 65², 66², 70², 86⁴, 89, 99, 100, 105², 110, 113, 127, 132, 141, 152², 138, 152³, 158, 170, 174², 176, 187, 209, 219², 221, 224, 230, 232, 234², 243, 271 2.** Kimlik, benlik. 'Türkler yendikleri başka milletlere karışarak adlarını kaybetmişlerdir.' **M2 16 ad almak** kendisine ad verilmek. **M2 140, 143 ad bırakmak** gelecekte de kendinden söz ettirmek, kalıcı olmak. 'Tarihte ebedî bir ad bırakacak olan Sıfır Türkçülüğü baltalamak için fırsat gözliyordu.' **M2 11, 191 ad koymak** adlandırmak. **RA 268, 269 M2 152 ad takmak** adlandırmak. **RA 119 M2 222 ad taşımak** ada sahip olmak, o adla anılmak. 'Selim gibi acayip bir ad taşıyan bu deli yüzbaşı beni tanır.' **RA 317 ad vermek** adlandırmak. **RA 65 ad verilmek** adlandırılma işi. **M2 200 adını anmak** birinden, bir şeyden söz etmek. **RA 237 adı geçmek** anılmak, söz konusu olmak, ismi geçmek. **RA 15, 215, 251 M2 85, 142, 248 adını taşımak** birinin adıyla anılmak. **M2 61, 139, 140 adı ... -ye çıkmak** bir kişinin sahip olmadığı niteliklerle tanınmasına yol açmak. **RA 250**

→ **adı sanı, adına**

Ada öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen bir yer adı. 'Taşlık'ta, yahut Ada'da yahut Maltepe'de bir kokteyl ver.' **M2 258**

adak, -ğı a. adak adamak bir dileğin gerçekleşmesi amacıyla kurban kesip yoksullara dağıtmak veya kutsal olduğuna inanılan bir güce

niyette bulunmak. **RA** 251 **adâk vermek** bir dileğin gerçekleşmesi amacıyla bir şey sunmak veya birini feda etmek. 'Evedişini Naranta'ya adâk verdi.' **RA** 8

adâlet (*doğ*) **adalet** *a. Ar.* 'adâlet Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme. **RA** 54, 100, 101², 104, 306, 317 **2.** Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk. **RA** 72, 314, 315⁶, 316² **M2** 189, 257

Adalet Partisi *öz. a.* 1961-1980 yılları arasında faaliyette bulunmuş, muhafazakâr ve liberal görüşte olan siyasi bir partinin adı. 'Halk Partisi, Demokrat parti, Millî Birlik İdaresi, Adalet partisi hep 12'den sonra sapıtmıştır.' **M2** 101, 239, 267, 268

adam *a. Ar.* *âdem* **1.** İnsan. **RA** 13, 38, 69, 70, 98, 101, 103, 105, 106, 115³, 116, 119, 129, 136, 145², 156, 170, 183, 195, 206, 212, 213, 244, 263, 266, 277, 291, 307, 318, 335 **M2** 11, 12⁴, 14⁸, 15¹⁵, 16³, 37, 39, 51², 60, 71, 79, 83, 94², 110, 111, 165, 173, 179, 180, 182, 198, 214², 232², 236², 245³, 250, 256³, 257, 261², 273, 278³, 281 **2.** Erkek kişi. **RA** 22², 25, 29, 30, 46, 71, 86², 87², 88, 90, 96, 144, 146³, 149², 156, 191, 196², 197, 201, 202², 203, 235, 247, 260, 265², 268, 277, 292⁵, 293³, 305, 311, 319, 324², 325², 326, 327 **M2** 62², 63, 72 **3.** Daima birinin yanında olan, onu destekleyen, isteklerini yerine getiren kimse. **RA** 7, 171², 257 **M2** 209, 248

→ **adam başına, devlet adamı, fırka adamı, iş adamı**

adamak (*-i,-e*) **1. mec.** Kutsal saydığı bir şey uğruna kendini, bir şeyi ya da birini feda etmek üzere söz vermek. **RA** 7 **2. mec.** Bir şeyle yoğun olarak ilgilenmek. **M2** 95

adamakıllı *zf. mec.* Gereğinden çok, iyice, bir güzel, bir temiz. **RA** 237 **M2** 67

adam başına *zf.* Her bir bireye, her birine, kişi başına, adam başı. **M2** 161

adaş *a.* Adları aynı olanlardan her biri. **RA** 201

adaşlık, -ğı *a.* Adaş olma, aynı adı taşıma durumu. **M2** 182

aday *a. 1.* Bir görev, bir iş için kendini ileri süren veya başkaları tarafından ileri sürülen kimse. **RA** 40, 44 **M2** 230, 247, 258 **2.** Bir iş için yetiştirilmekte, eğitilmekte olan kimse, namzet. **RA** 129, 262

adaylık, -ğı *a.* Aday olma durumu, namzetlik. **RA** 173

adet, -di *a. Ar.* 'aded Tane. **M2** 208², 225

adem *a. Ar.* 'adem esk. Yokluk. **RA** 84

→ **ademi merkezîyetçi**

ademimerkezîyetçi *sf. top. b.* Yerinden yönetimci. **M2** 151

adese *a. mec. Ar.* 'adese Mercek, göz, bakış açısı. 'Yalnız akıl ve ilim adesesıyla bakacağız.' **RA** 14

âdet *a. Ar.* 'âdet top. b. **1.** Alışkanlık. **RA** 95,141, 204, 209, 217 **M2** 90 **2.** Topluluk içinde eskiden beri uyulan kural, töre. **RA** 311 **âdet olmak** öteden beri yapılıp olmak. **RA** 178 **M2** 89 **âdet olduğu üzere** alışıldığı gibi. **RA** 200 **âdeti üzere** alışıldığı gibi. **RA** 144, 193

âdeta *zf. Ar.* 'âdetâ Hemen hemen, sanki. **RA** 21, 22, 24, 104, 107, 114, 138, 150, 151, 158, 166, 186, 187, 191, 202, 230, 231, 232, 233, 251, 263, 280, 281, 306, 320, 328, 331, 340, 350 **M2** 29, 65, 136, 193, 203, 277, 278

adım *a.* Yürümek için yapılan ayak atışlarının her biri. **RA** 10, 14, 24², 37, 45, 69, 86², 87, 88, 95, 113, 114, 138, 143, 191², 194², 222, 223, 226, 232, 245, 274, 278, 294, 295, 296, 303, 307, 310², 311, 313, 320, 321, 326, 329, 335², 343, 344, 345² **M2** 26, 119 **adım atmak** **1.** yürümek için ayağını öne doğru uzatıp basmak. **RA** 225, 268, 269², 293, 295, 326, 327, 337, 342, 345 **2.** bir işe ilk kez girişmek. **RA** 38 (**bir ileri bir geri**) **adım atmak** duruma göre davranmak. 'Yani bir ileri bir geri adım atarak kendi taktiğini uygulamaya başladı.' **M2** 248

adına *z.f.* Bir şeyin veya bir kimsenin namına, hesabına, yerine. **RA** 95, 98, 224, 293 **M2** 278

adı sanı *a.* Bir kimsenin kimliği. **RA** 5, 6

âdi (*doğ.*) **adi** *sf.* *Ar.* 'ādī **1.** Değersiz, kötü, sıradan, hiçbir özelliği olmayan. **RA** 129 **2.** Aşağılık, alçak. **M2** 255

âdil (*doğ.*) **adil** *sf.* *Ar.* 'ādīl Adaletle iş gören, adaletten, doğruluktan ayrılmayan, hakkı yerine getiren, adaletli. **RA** 100

âdilâne (*doğ.*) **adilane** *z.f.* *Ar.* 'ādīl + *Far.* -âne Hakça. **M2** 200

Adile Ayda *öz. a.* Türkiye'nin ilk kadın diplomatı, akademisyen ve yazar. 'Adile Ayda Tatardır.' **M2** 230²

adlandırılmak (*-i*) Çağırarak veya anmak için bir canlıya, bir yere, bir şeye ad vermek, ad koymak, ad takmak, ad vermek, isimlendirmek, isim koymak, isim takmak, isim vermek, tesmiye etmek. **M2** 230

adlı *sf.*... . adını taşıyan, isimli. **M2** 38, 39, 41, 47, 49, 50³, 54, 65, 69, 75, 104, 125, 127, 173, 188, 193, 194, 224, 243, 255 **RA** 66, 219

adlî (*doğ.*) **adli** *sf.* *Ar.* 'adlī huk. Adaletle ilgili. **M2** 280

→ **adli tıp**

adlî tıp (*doğ.*) **adli tıp**, **-bbı** *a.* Adaletin tıpla uğraşan kuruluşu. **M2** 64

adliye *a.* *Ar.* 'adliyye Hukuk ve adalet işlerini gören devlet kuruluşları. **M2** 190

Adnan Benk *öz. a.* 1922 doğumlu, Türk edebiyatı eleştirmeni, gazeteci, yazar ve çevirmen. 'Adnan Benk (Fransız dili)' **M2** 234

Adnan Cemgil *öz. a.* 1909 doğumlu, öğretmen, yazar ve çevirmen. 'Adnan Cemgil gibi muhtelif kademedeki öğretmenleri Dil Fakültesinde ısrarla niçin tuttu?' **M2** 182

Adnan Pekman *öz. a.* 1922 doğumlu, 'Perge Tarihi' adlı çalışmasıyla bilinen, 1971 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalında profesör. 'Adnan Pekman(Arkeoloji).' **M2** 236

adres *a.* *Fr.* *adresse* Bir kimsenin oturduğu yer, bulunak. **RA** 141, 153 **M2** 97

af, **-ffi** *a.* *Ar.* 'afv Bir suç, bir kusuru veya bir hatayı bağışlama. **M2** 256 **af dilemek** işlenen hata veya suç için bağışlanmayı istemek. **RA** 112

aferin *ünl.* *Far.* āferīn Övme, takdir, beğenme vb. duyguları belirtmek için söylenen söz, bravo. **RA** 68, 154

afet *a.* *Ar.* āfet

→ **afetican**

âfeti-i cân (*doğ.*) **afetican** Canın belası; ruha tesir eden. 'Can verme gam-ı aşka ki aşk âşk âfeti-i cânıdır.' **RA** 60²

affetmek, -der (-i) Ar. 'afv + T. etmek
Bağışlamak. RA 20 M2 184

Afif Erzen öz. a. Arkeolog, İlkçağ tarihçisi ve yazar. 'Afif Erzen(Tarih)' M2 235

afiyet a. Ar. 'āfiyet afiyet olsun 'ağız tadiyla iyinin' anlamında söylenen bir iyi dilek sözü. RA 16

Afşın öz. a. Makaleler II'de geçen bir kişi adı. 'Afşın, Nejdet Sançar'a karşı sırayı bozduğu gibi, Sançar da bana karşı sırayı bozdu.' M2 107

Afşin Beğ (doğ.) **Afşin Bey** öz. a. Selçuklu ordusu kumandanlarından birinin adı. 'Her girdiği savaşı kazanan Afşin Beğ hakkındaki bilginin eksik olmasına acınırdı.' RA 70

Afyon (doğ.) **Afyonkarahisar** öz. a. Türkiye'nin Ege Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. M2 114

ağabey a. Büyük erkek kardeş, ağa. RA 319, 351

ağaç a. bit. b. Meyve verebilen, gövdesi odun veya kereste olmaya elverişli bulunan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki. RA 5², 6⁶, 8, 9, 149, 222, 223³, 224, 283, 284, 298, 320, 325, 331², 343, 346 M2 151

Ağaoğlu Ahmed (doğ.) **Ağaoğlu Ahmet** öz. a. Ahmet Ağaoğlu, Azerbaycan Türk'ü siyaset adamı, hukukçu, yazar ve gazeteci. 'Ağaoğlu Ahmed, Ayaz İshaki, Zakir Kadiri, Abdullah Battal Taymas, Sadri Maksudi, Reşit Rahmeti Arat, Akdes Nimet Kurat, Ahmet Temir, Zeki Velidi Togan, Abdülkadir İnan, Mehmet Sadık Aran ve diğerleri gibi Caferoğlu Ahmet de Kara ve Kızıl Moskoğlar'dan canlarını kurtararak Türkiye'ye yerleşen ve siyasi mücadeleye de katılmakla beraber özellikle kültüre hizmet eden değerli Dış Türkler'den biriydi.' M2 103

ağır sf. 1. Yavaş. RA 24, 33², 114, 245, 274², 294, 303, 310, 335, 343, 345 2. Ağırbaşlı, ciddi. RA 11 3. Çetin, güç. RA 53, 68, 177, 229, 309² M2 200, 220 4. Anlaşılması güç, daha kapalı anlamlar barındıran. 'Fakat eserin aslının da ağır olduğunu söylüyorlar.' M2 223 5. Sıkıntı veren, bunaltan. RA 267 6. Dokunaklı, insanın gücüne giden, kırıcı. RA 26 7. Ciddi. RA 53, 99 (bir şey veya bir şeyi) ağır basmak bir işte gücü ve etkisi üstün gelmek. RA 100, 172 ağır bir yükten kurtulmak sorumluluğu zor olan bir durumu atlatarak rahatlamak, hafiflemek. 'Selim birdenbire içinde bir ferahlık duydu ve ağır bir yükten kurtulmuş insanların manevi kuvvetiyle sordu.' RA 319 ağır gelmek yapılması güç gelmek. M2 187 (omuz) -undaki ağır yükü hafifletmek üzerinde olan sorumluluklarını azaltmak, hafifletmek. 'Ayşe'nin omuzundaki ağır yükü böyle hafifletmeye uğraşıyordu.' RA 69

→ ağır ağır, ağır aksak, ağırbaşlı

ağır ağır zf. Yavaş yavaş. RA 190, 196, 214

ağır aksak zf. Yavaş ve düzensiz bir biçimde. M2 166

ağırbaşlı sf. mec. Davranışları ölçülü, olgun (kimse), vakur, ciddi, hoppa karşıtı. RA 202, 271

ağır başlılık a. Ağırbaşlı olma durumu, vakar, ciddilik, ciddiyet, vakurluk. M2 148

ağırlık a. 1. Sıkıcı, bunaltıcı, iç karartıcı durum. RA 290, 291 2. Etki, baskı, güçlük. M2 279 3. ask. Orduda bir birliğin cephaneye, yiyecek ve eşya yükleri. M2 33

ağız, -ğzı a. 1. Yüzde, avurtlarla iki çene arasında bulunan, ses çıkarmaya, soluk alıp vermeye yarayan ve besinlerin sindirilmeye

başlandığı organ. **RA** 102, 151 **M2** 41², 55, 255 **2**. Üslup, ifade biçimi. **RA** 103 **4**. *db.* Aynı dil içinde ses, şekil, söz dizimi ve anlamca farklılıklar gösterebilen, belli yerleşim bölgelerine veya sınıflara özgü olan konuşma dili. **M2** 94, 104 **ağız açmak** konuşmaya başlamak. **RA** 33 **ağızdan kaçivermek** istemediği hâlde boş bulunup söyleyivermek. **M2** 195

→ **ağız birliği, ağızdan ağıza, ağız sıkı**

ağız birliği *a. mec.* Bir konuda anlaşarak aynı biçimde konuşma, söz birliği. **RA** 93² **ağız birliği etmek** bir konuda anlaşarak aynı biçimde konuşmak. **RA** 219

ağızdan zf.

→ **ağızdan ağıza, ağızdan kapma**

ağızdan ağıza zf. Sözlü bir biçimde. **RA** 14

ağızdan kapma sf. Başkalarından dinlemek yolu ile yarım yamalak edinilen (bilgi). **M2** 172

ağlama a. Ağlamak işi. **RA** 342

ağlamak (nsz) Üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık vb. nin etkisiyle gözyaşı dökmek. **RA** 6², 7, 9, 67, 140, 173, 187, 239⁴, 240², 243, 340, 341⁶, 352 **M2** 71, 151, 196, 200, 205, 206

ağlamaklı sf. **ağlamaklı olmak** neredeyse ağlayacak duruma gelmek, ağlamalı olmak. **RA** 341

ağlaşmak (nsz,-le) Birlikte ağlamak. **RA** 23

ağrı a. Vücudun herhangi bir yerinde duyulan şiddetli acı. **RA** 189, 286

ağrımak (nsz) Vücudun bir yeri ağrılı durumda olmak. **RA** 189

ağu (doğ.) ağı a. hlk. Zehir. **RA** 310

ağustos a. Lat. Yılın sekizinci ayı. **RA** 300

ağız sıkı sf. Sır saklayan, ağız pek, ketum. **RA** 250

ah ünl. Sesin tonuna göre pişmanlık, öfke, özlem, beğenme, sevgi vb. duygular anlatan bir söz. **M2** 161, 192 **ah çekmek** derin bir keder veya özlemle içten gelerek ah demek. **RA** 31 **ah etmek** acı ile içini çekmek. **RA** 6, 7

→ **ahuzar**

ahali ç. a. Ar. ahālī Aralarında aynı yerde bulunmaktan başka hiçbir ortak özellik bulunmayan kişilerden oluşan topluluk, halk. **M2** 32

ahbap, -bı a. Ar. aḥbāb Kendisiyle yakın ilişki kurulup sevilen, sayılan kimse. **RA** 19, 323 **M2** 55, 231

ahbaplık a. Ahbap olma durumu, ünsiyet. **M2** 188

ahdetmek, der (-e) Ar. ‘ahd + T. etmek Bir şeyi yapmak için kendi kendine söz vermek. **M2** 68

âhenk (doğ) ahenk, -gi a. Far. âheng **1.** Uyum. **RA** 60, 221 **M2** 172, 272, 273 **2.** Ezgi. **RA** 65², 79, 84, 87, 90², 158, 160, 224, 242

âhenkli (doğ) ahenkli zf. 1. Ezgili olarak, ezgili bir biçimde. ‘Rüzgârın en âhenkli çınladığı yerde, tahta bir kanepeye ilişti.’ **RA** 82 **2. sf.** Ezgili. **RA** 159, 258

ahger / ahker a. Far. Kül ile karışık ince kor. ‘Keza bizim ‘Akkor’ kelimelerimizi alarak kor manasında ‘Ahker’ yapmışlar.’ **M2** 151⁵

Ahi Evren öz. a. Asıl adı Hacı Nasirü'd-din Mahmud olan ve genellikle Ahi Evren olarak bilinen, Ahi Teşkilâtı'nın kurucusu, büyük halk filozofu ve fikir adamı. ‘Yine iki yıldır ‘Ahi Evren’ töreni yapılmaktadır.’ **M2** 110⁴

ahize *a. Ar. āhīze* Telefonda seslerin duyulduğu ve iletildiği parça. **RA** 253

ahlāk (*doğ.*) **ahlak** *ç. a. Ar. ahlāk* **1.** Bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları. **RA** 38, 54, 72, 216 **M2** 120 **2.** Bir mesleği veya bir işi yapan kişilere bu meslek ve işi yapmanın getirmiş olduğu düzen, kural, yükümlülük ve prensip. 'Avukatlık ahlakının asla kabul etmeyeceği bir küçüklükte bulundu.' **M2** 202, 244, 281 **3.** Huy. **RA** 28 **M2** 240

→ **ahlak dışı**

ahlāk dışı (*doğ.*) **ahlak dışı** *sf.* Töre dışı. **M2** 281

ahlākî (*doğ.*) **ahlaki** *sf.* *Ar. ahlākî* Ahlaka uygun, ahlakla ilgili. **RA** 12, 13 **M2** 15, 38, 228, 230, 259, 270

ahlākli (*doğ.*) **ahlaklı** *sf.* Ahlak kurallarına bağlı, bunlara uygun davranan (kimse). **M2** 37

ahlāksız (*doğ.*) **ahlaksız** *sf.* Dürüst davranmayan, kötü huylu, terbiyesiz. **M2** 239, 281

ahlāksızlık (*doğ.*) **ahlaksızlık** *a.* Ahlaksız olma durumu. **RA** 104 **M2** 19

ahmak, -ğı *sf.* *Ar. ahmaq* Aklını gereği gibi kullanamayan, bön, budala, aptal. **M2** 15, 164, 275

ahmakça *sf.* Biraz ahmak. **M2** 245

Ahmet Ardel *öz. a.* 1933'te İstanbul Üniversitesi'nde kurulan Umumi Coğrafya Kürsüsü öğretim üyeliğinde doçent, 1942'de profesör ve Umumi Coğrafya Kürsüsü'nün başkanı, 1958'de Ord. Profesör ; morfoloji, klimatoloji, hidroğrafya ve bölgesel coğrafya alanlarında uzman. 'Ahmet Ardel(Coğrafya)' **M2** 235

Ahmet Ateş *öz. a.* Farsça dili ve edebiyatı konusunda yaptığı araştırmalarla tanınmış Doğu bilimci. 'Ahmet Ateş (Şarkiyat)' **M2** 233, 235, 236

Ahmet Bey *öz. a. bk.* Ahmet Caferoğlu. **M2** 224

Ahmet Caferoğlu *öz. a.* 1889 Gence doğumlu, Türkçenin temel yapıtları, etimolojisi, Türk lehçeleri ve Anadolu ağızları üzerindeki çalışmalarıyla tanınmış dilbilimci. 'Türkolojiden Ömer Faruk Akün, Mehmet Kaplan, Saadettin Buluç, Muharrem Ergin ve Ahmet Caferoğlu türlü bakımlardan geleceğini söylediler.' **M2** 233, 235

Ahmet Cevat Bey *öz. a. bk.* Ahmet Cevat Efendi. **M2** 157

Ahmet Cevat Efendi *öz. a.* Ahmet Cevat Emre, dönemin Çanakkale mebusu. 'Ahmet Cevat Efendiye gelince o da bir köşeye sindi.' **M2** 157

Ahmet Demir *öz. a.* Dönemin İstanbul Emniyet Müdürünün adı. 'Öteki müttelikleri Sabit Noyon, Kazım Alöç, Ahmet Demir, Cevdet Erkut, Yusuf Ziya Yazgan, Şinasi Turga(veya Tolga), Sait Köçek(veya Koçak)vesaire idi.' **M2** 193

Ahmet Kutsi Tecer *öz. a.* Halk kültürü alanında özellikle Karacaoğlan ve Yunus Emre ile ilgili çalışmalarıyla tanınan şair, öğretmen, oyun yazarı ve siyasetçi. 'Pertev Naili, sonra Ahmet Kutsi Tecer gibi ahbaplarının ve bazı mebus dayılarının aracılığı ile folklor doçenti olarak Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine alınmıştı.' **M2** 231

Ahmet Muhip Bey *öz. a. bk.* A. Muhip Bey. **M2** 128², 157², 166

Ahmet Muhip Efendi öz. a. bk. A. Muhip Bey. **M2** 163⁵, 164⁵, 165, 166³

Ahmet Rahmi Özsegin öz. a. Makaleler II adlı eserde dönemin hükümet doktoru olarak geçen bir kişi adı. ' 22, 23, 24, 25 Haziran günlerinde Hükümet Doktoru Ahmet Rahmi Özsegin gelmedi.' **M2** 269

Ahmet Refik Bey öz. a. Tarihçi, yazar ve akademisyen. 'Zeki Velidi, Köprülüzade, Ahmet Refik Beyler:' **M2** 219, 220, 221

Ahmet Temir öz. a. 1912 doğumlu Kazan Tatarlarından, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün üç kurucu üyesinden biri ve ilk başkanı, tanınmış Türkolog. 'Ahmet Temir, Zeki Velidi Togan, Abdülkadir İnan, Mehmet Sadık Aran ve diğerleri gibi Caferoğlu Ahmet de Kara ve Kızıl Moskoflar'dan canlarını kurtararak Türkiye'ye yerleşen ve siyasi mücadeleye de katılmakla beraber özellikle kültüre hizmet eden değerli Dış Türkler'den biriydi.' **M2** 103

ahbaplık (doğ.) **ahbaplık** bk. Ahbaplık. **M2** 214

ahret (doğ.) **ahiret** a. Ar. *āhīret* din b. Dinî inanişâ göre, insanın öldükten sonra dirilip sonsuza dek kalacağı ve Tanrı'ya hesap vereceği yer, öbür dünya, öteki dünya. **RA** 249

→ **ahiret suali**

ahiret suali (doğ.) **ahiret suali** a. mec. Zor soru. **RA** 167

ahşap, -bı sf. Ar. *aḥşāb* Ağaçtan, tahtadan yapılmış. **RA** 261

Ahuramazda öz. a. Zerdüştlük'te bilgelik tanrısı. 'Ey Ahuramazda Ben Zerdüş'tüm, dedi.' **RA** 303

âh u zâr (doğ.) **ahuzar** Ah çekerek ağlama veya inlemeler. 'Gönlüm

dolu âh u zâr kaldı...' **RA** 31, 32⁴, 34, 37, 68, 74

aile a. Ar. 'a'ile top. b. 1. Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik. **RA** 261, 343, 351³ **M2** 68 2. Aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü. **RA** 139², 172², 349, 350 **M2** 15², 39, 41², 61³, 62, 94, 133², 145, 146², 277

→ **aile ocağı**

aile ocağı a. mec. Aile bireylerinin karşılıklı dayanışma, sevgi ve saygı içinde birlikte yaşayıp büyüdüğü ortam. **RA** 133 **M2** 195

ailevî (doğ.) **ailevi** sf. Ar. 'a'ilevî Aileye dayalı. **M2** 15

ait sf. Ar. 'a'id İlgilendiren, ilişkin, ilişik, ilgili. **RA** 13, 15², 37, 58, 69, 70, 71, 75, 76, 105, 127, 144, 195, 202, 203, 251, 306, 347 **M2** 48, 50, 69, 84, 85, 91, 100, 110, 111, 112⁵, 119, 133, 148, 181, 201, 232, 240 **ait olmak** birinin olmak. **RA** 14², 249, 282 **M2** 68, 127, 135, 141, 157, 198, 259 **ait olabilmek** birinin olabilmek. **RA** 282

ajan a. Casus. **RA** 170⁴, 173², 174, 195, 231 **M2** 183

ajanlık, -ğı a. Casusluk. **RA** 293

ajun (doğ.) **acun** a. gök. b. Dünya. **M2** 171

ak sf. Kar, süt vb.nin rengi, beyaz, **kara** ve **siyah** karşıtı renkte olan. **M2** 56, 112, 183 **RA** 62, 309

akademi a. Fr. *académie* esk. Bilginler, yazarlar, sanatçılar kurulu. **M2** 169

akademik sf. Fr. *académique* Bilimsel niteliği olan. **RA** 54

akciğer a. anat. Göğüs kafesinin büyük bir bölümünü içten kaplayan,

kanı temizleyen, sağlı sollu iki parçadan oluşan solunum organı. **M2** 95, 255

akça (doğ.) **akçe** *a.* Her tür madenî para, akça. **RA** 171 **M2** 227

→ **geçer akçe**

Akçuraoğlu Yusuf öz. *a.* Yusuf Akçura, Türkçülük akımının önde gelen temsilcisi, Türk Tarih Kurumunun kurucu üyelerinden olan Tatar asıllı Kazanlı Türk yazar ve siyasetçi. *'Akçuraoğlu Yusuf, Ağaoğlu Ahmed, Ayaz İshaki, Zakir Kadiri, Abdullah Battal Taymas, Sadri Maksudi, Reşit Rahmeti Arat, Akdes Nimet Kurat, Ahmet Temir, Zeki Velidi Togan, Abdülkadir İnan, Mehmet Sadık Aran ve diğerleri gibi Caferoğlu Ahmet de Kara ve Kızıl Moskoflar'dan canlarını kurtararak Türkiye'ye yerleşen ve siyasi mücadeleye de katılmakla beraber özellikle kültüre hizmet eden değerli Dış Türkler'den biriydi.'* **M2** 103

Akdes Nimet Kurat öz. *a.* 1903 doğumlu, Tatar asıllı Türk tarihçi ve akademisyen. *'Akçuraoğlu Yusuf, Ağaoğlu Ahmed, Ayaz İshaki, Zakir Kadiri, Abdullah Battal Taymas, Sadri Maksudi, Reşit Rahmeti Arat, Akdes Nimet Kurat, Ahmet Temir, Zeki Velidi Togan, Abdülkadir İnan, Mehmet Sadık Aran ve diğerleri gibi Caferoğlu Ahmet de Kara ve Kızıl Moskoflar'dan canlarını kurtararak Türkiye'ye yerleşen ve siyasi mücadeleye de katılmakla beraber özellikle kültüre hizmet eden değerli Dış Türkler'den biriydi.'* **M2** 103

akdoğan *a. hay. b.* Kartalgillerden bir tür doğan, aksungur. **RA** 6²

âkıbet (doğ.) **akıbet** *a. Ar.* 'âkıbet Bir iş veya durumun sonu, sonuç. **RA** 46

akıl, -klı *a. Ar.* 'akl Düşünme, anlama ve kavrama gücü, us. **RA** 14, 30, 85, 92, 181², 215, 316, 333 **M2** 209 **akıl erdirmek** ne olduğunu anlamak, sırrını çözmek. **RA** 10 **akla gelmek** hatırlamak. **M2** 90, 114 **RA** 53, 139 **aklı almak** inanılacak gibi olmak, akla uygun gelmek. **RA** 249 **aklı almamak** bir şeyin olabileceğine inanmamak. **RA** 317 **aklı başından gitmek** çok sevinçten veya çok korkudan ne yapacağını şaşırarak. **RA** 8 **aklı ermek** anlayabilmek. **M2** 257 **aklı gitmek** dalmak, farklı şeyler düşünmeye başlamak. *'Emine'nin akli yine Uygur masalına gitti.'* **RA** 351 **aklı karışmak** ne yapacağını bilememek, şaşırarak, bocalamak. **RA** 174 **aklına esmek** daha önce düşünmemiş olduğu şeyi birden yapmaya karar vermek. **M2** 110, 236 **aklına gelmek** hatırlamak, anımsamak. **RA** 71, 80, 137, 175, 190, 192, 196, 199, 210, 230, 291, 331, 338, 345, 349, 350 **M2** 68 **aklına getirmek** olabileceğini düşünmek. **RA** 91, 232 **M2** 260 **aklına takılmak** (*nsz*) sürekli olarak bir şeyi düşünmek, bir düşünceye saplanıp kalmak. **RA** 246 **aklında kalmak** unutmamak. **RA** 147, 282 **M2** 6 **aklından çıkmak** unutmak. **RA** 190 **aklından geçirmek** bir şeyi yapmayı düşünmek, tasarlamak. **RA** 68, 84 **aklından geçmek** düşünmek. **RA** 161 **M2** 148, 195 **aklını başından almak** bir şey birini düşünemeyecek bir duruma getirmek, çok şaşırtmak. **RA** 5 **aklını kullanmak** iyice düşünüp taşınarak hareket etmek. **RA** 244 **aklının ucundan bile geçmemek** hiçbir şekilde düşünmemek. **RA** 185, 217

→ **akıl hastası, akıl sahibi, akli başında, akhevvel**

akıl hastası *a.* Akıl hastalığına tutulmuş kişi. **RA** 123

akıllı *sf.* Gerçeği iyi gören ve ona göre davranan, akil. **RA** 7, 61, 216 **M2** 62

akıl sahibi *a.* Dış güç, akıl veren, insanları düşünceleriyle yöneten kişi veya kişiler. '*Sınıftaki taraftarların çokluğu da akıl sahipleri için gizli bir teşkilatın mevcudiyetini muhakkak kılıyordu.*' **RA** 41

akın *a.* Düşman topraklarına tedirgin etme, yıldırma, çapul vb. amaçlarla toplu olarak yapılan baskın. **RA** 277 **M2** 28, 29, 30

akıtılmak (*nsz*) Akıtma işi yapılmak. **M2** 206

akide *a.* *Ar.* 'akīde din b. İnanç. **RA** 15

Akif *öz. a.* Mehmet Akif Ersoy, 1873 İstanbul doğumlu, Cumhuriyet Dönemi şairi, veteriner hekim, öğretmen, vaiz, hafız, Kur'an mütercimi, yüzücü, milletvekili, İstiklâl Marşı'nın yazarı ve millî şair. '*Akif, şair, vatanperver ve karakter adamı olmak bakımından mühimdir.*' **M2** 51³, 52²

akim *sf.* *Ar.* 'akīm esk. **akim kalmak** sonuca ulaşamamak, başarı sağlayamamak. **M2** 21

akis, -ksi *a.* *Ar.* 'aks akis uyandırmak Bir konu üzerinde düşünülmesine, tartışılmasına yol açmak, ilgi veya tepki yaratmak. **RA** 173

akkor *sf.* Işık saçacak beyazlığa varıncaya kadar ısıtılmış olan. **M2** 151

aklı başında *sf.* Sürekli akıllı davranan. **RA** 216

aklı evvel (*doğ*) **akhevvel** *a.* Yaradılışla ilgili olan akıl ve zekâ. **M2** 254

akılca *zf.* Sandığına göre, düşünüşüne göre, umduğuna göre, akli sıra. **M2** 244 **RA** 296

akma *a.* Akmak işi. **RA** 186

akmak (*nsz*) Zaman çabuk geçmek. **RA** 9

akraba *a.* *Ar.* akribā huk. Kan bağıyla birbirine bağlı olan kimseler. **RA** 128,189, 288, 291 **M2** 33

akran *a.* Yaş, meslek, toplumsal durum vb. bakımından birbirine eşit olanlardan her biri. **RA** 341 **M2** 55

aksak *sf.* Aksayan, hafifçe topallayan. **RA** 86, 87, 88, 111, 138, 146, 251, 293, 310

Aksak Temir *öz. a.* Timurlenk, Timur İmparatorluğu'nun kurucusu, aksak ön adı ayağının aksak olmasından dolayı takılan bir lakap. '*Safevi ordusunun başında Şah İsmail olmayıp da Aksak Temir bulunsaydı belki Safevi ordusu kazanırdı.*' **RA** 100, 310³

Aksak Temür *öz. a. bk.* Aksak Temir. '*Burası Aksak Temür'ün karargahı!*' **M2** 96, 145², 146³, 149, 161

Aksak Temür Çağı *öz. a.* Timur İmparatorluğu'nun kurucusu olan Timur'un etkin olduğu dönemin adı. '*Karahanlılar, Aksak Temür Çağı, Türk Ellerin Tarihi Coğrafyası, Nevai, Biruni, Reşideddin üzerindeki büyük eserlerini neşredemeyişine ne kadar yansak yeridir.*' **M2** 84

aksaklık *a.* Aksak olma durumu. **RA** 63, 114, 310

aksamak (*nsz*) Hafifçe topallamak **RA** 310 Bir iş gereği gibi yürümek, geri kalmak. **RA** 342

aksi *sf.* **1.** Ters, zıt, karşıt, olumsuz, menfi. **RA** 146, 244, 338 **M2** 41, 161, 188, 271 **2.** İnatçı, hırçın, huysuz. **RA** 284

→ **aksi hâlde**

- aksi hâlde** *zf.* Yoksa, öyle olmazsa, aksi takdirde. **M2** 166
- aksilik, -ği** *a.* 1. İnatçılık, huysuzluk. **RA** 183, 284 **2.** Bir işin yolunda gitmemesi durumu, elverişsizlik. **RA** 20
- aksine** *zf.* Tersine. **RA** 53, 69, 102², 347
- aksiyon** *a.* *Fr. action* Hareket, iş. **M2** 257
- aksülâmel** (*doğ.*) **aksülamel** *a.* *Ar.* 'aks + amel esk. Tepki, reaksiyon. **M2** 209²
- akşam** *a.* Güneşin batmasına yakın zamandan gecenin başlamasına kadar olan vakit, akşam vakti, akşamleyin. **RA** 81, 82, 109², 110², 149, 165, 167, 174, 178, 190, 191, 229, 234, 241, 254, 259, 260², 274, 279, 287, 291, 296, 322, 323 **M2** 62, 205² **akşamı etmek** akşamlamak, günü bitirmek. **RA** 257
- aktarılmak** (*nsz*) Aktarma işine konu olmak. **M2** 247
- Alaaddin Camii** (*doğ.*) **Alaaddin Cami** *öz. a.* Sinop Alaaddin Camii, Sinop ilinin şehir merkezinde yer alan, adını tanınmış Anadolu Selçuklu devleti sultanı I. Alaaddin Keykubad'tan alan, Selçuklu devri yapısının adı. 'İlkokulu bitirdikten sonra Alaaddin Camisi avlusundaki mülkiye rüştiyesine girdi.' **M2** 62
- Alâaddin Keykubad** (*doğ.*) **Alaaddin Keykubat** *öz. a.* Anadolu Selçuklu sultanlarından birinin adı. 'Nesevi, savaşı kaybetmek üzere olan Alâaddin Keykubad'a doğudan hiç beklenmedik bir yardımın gelmesiyle savaşın kazanıldığını yazmıştır.' **M2** 85
- alabildiğine** *zf.* Olanca hızı ile. **M2** 263
- alabilmek** (*nsz,-i*) **1.** Alma ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 182
- RA** 216 **2.** Almaya gücü yetmek. **M2** 68, 266, 276², 310
- almak,-ır (-i)** Birlikte götürmek. **M2** 258
- alâka** (*doğ.*) **alaka** *a.* *Ar.* 'alâka İlgî. **RA** 140 **M2** 154, 211 **alakayı kesmek** ilgisi kalmamak, ayrılmak. **RA** 136
- alakadar** *sf.* *Ar.* 'alâka + *Far.* -dār **alakadar etmek** ilgilendirmek. **M2** 127 **alakadar olmak** ilgilenmek. **M2** 177
- alıkoymak** (*-i, -den*) Mâni olmak, engel olmak. **RA** 185
- alâmet** (*doğ.*) **alamet** *a.* *Ar.* 'alâmet Belirti, işaret, iz, nişan. **RA** 69, 156, 195, 250, 337 **M2** 110
- alan** *a.* **1.** Düz, açık ve geniş yer, meydan, saha. **RA** 298, 299, 303, 314² **2.** Bir çalışma çevresi. **RA** 180 **M2** 45², 47, 48², 59, 99, 103, 227, 232
- alay (I)** *a.* **1.** Genellikle üç tabur ve bunlara bağlı birliklerden oluşan asker topluluğu. **M2** 69, 200 **2.** Topluluk, belirli bir kesim, sınıf. 'Türkçülük ve Turancılık fikrini daha büyük aydınlar alayına yaymış, milleti yaşatacak ana düşünceyi memlekette kökleştirmiştir.' **M2** 76
- **miralay**
- alay (II)** *a.* Bir kimsenin, bir şeyin, bir durumun, gülünç, kusurlu, eksik vb. yönlerini küçümseyerek eğlence konusu yapma. **RA** 11, 73, 74, 75, 88, 98, 110, 117, 150, 157, 193, 205³, 222, 233, 264, 297 **M2** 41, 56 **alay etmek** bir kimsenin, bir şeyin, bir durumun, gülünç, kusurlu, eksik vb. yönlerini küçümseyerek eğlence konusu yapmak. **RA** 74, 106, 110, 134, 181², 241², 275, 296² **M2** 123,152 **alay konusu olmak** küçümsenecek bir şey gibi görmek. 'Aşkî neden bu kadar küçük ve alay

- konusu olarak görüyorsunuz?’ RA 205 (iş) alaya vurmak ciddiye sonradan alay ediyormuş gibi bir havaya girmek. RA 204*
- alaycı** *sf.* Alay eden, küçümseyen (tutum). RA 14, 130, 154, 161, 200
- alaycılık, -ğı** *a.* Alaycı olma durumu, müstehzilik. RA 162, 221, 227
- alaylı (I)** *sf. mec.* Gerekli okul eğitimini görmeden kendini yetiştirmiş olan (kimse), mektepli karşıtı. M2 160, 169³, 170, 175², 177², 271²
- alaylı (II)** *sf.* Alay edici, küçümseyici, müstehzi. RA 119, 120, 128, 150, 206
- Alaylı Alimler** *öz. a.* Atsız’ın Sıfır lakabını taktığı Hasan Ali Yücel’e yönelik yazdığı bir tenkit yazısının adı. ‘Alaylı Alimler başlığını taşıyan bu tenkit yazısı onun ‘Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış’ adlı pek cahilane ve vahim hatalarla dolu eserinin mahiyetini ortaya koyan sert bir makaleydi.’ M2188
- albay** *a. ask.* Rütbesi yarbay ile tuğgeneral arasında bulunan ve asıl görevi alay komutanlığı olan üstsubay, miralay. RA 38², 39⁵, 40⁴, 41 M2 64²
- albüm** *a.* Fotoğraf, pul vb. ni dizip saklamaya yarayan bir defter türü. RA 207⁴, 208, 209, 210, 243², 255², 257, 258², 267, 268³
- alçak** *sf. mec.* 1. Bile bile en kötü, en ahlaksızca davranışlarda bulunan, aşağılık, soysuz, namert, rezil, hain. RA 72, 138, 324 2. Kısık, düşük seviyeli (ses). ‘Kendisi ile alçak sesle konuşmaya başlaması Selim Pusat’ın düşünce zincirini kesti.’ RA 177, 272
- alçakça** *sf.* Oldukça alçak. M2 255
- alçak gönüllük, -ğü** *a.* Alçak gönüllü olma durumu, tevazu. RA 145
- alçaklık, -ğı** *a.* Alçak olma durumu, denaet, pespayelik. M2 121, 256²
- alçalma** *a.* Alçalmak işi, bulunduğu yerden daha aşağı seviyelere inme. ‘Bir milletin yükselip alçalması kendi içindeki bu dört sınıfın çoğalıp azalmasıyla mepsuten mütenasıptir.’ M2 12
- alçalmak** (*nsz*) 1. Alçak duruma gelmek, yüksekteken aşağı doğru inmek. RA 298 2. İnsanın değeri azalmak. RA 106
- alçaltma** *a.* Alçaltmak işi, bulunduğu yerden daha aşağı seviyelere indirme. ‘Kendileri yüklemedikleri için onları alçaltmaya çalışırlar.’ M2 229
- aldanmak** (*-e*) Bir hileye, bir yalana kanmak. RA 92 M2 100, 131², 195
- aldatma** *a.* Aldatmak işi, deside, al, hıyanet. RA 22
- aldatmak** (*-i*) Bir şeyin görünürdeki durumu, o şeyin niteliği bakımından yanlış bir kanı vermek. RA 178 M2 183
- aldatılmak** (*nsz*) Aldatma işine konu olmak. RA 22, 173 M2 205
- aldırış** *a.* **aldırış etmemek** önem vermemek, aldırılmamak, umursamamak. RA 21, 82, 112, 156, 179, 202, 218, 345 M2 68
- aldırmak** (*nsz*) 1. Alma işini yaptırmak. RA 45 2. (*-e*) Önem vermek, değer vermek. RA 37, 91, 204, 221, 241, 326, 344
- alelaide** *sf. Ar.* ‘alā’lāde Bayağı. M2 12, 16 RA 32, 61, 215, 305
- âlem** *a. Ar.* 1. Ortam, çevre. RA 85, 236 2. Duygu, düşünce, düş gücü. RA 155², 160, 254, 303, 304³, 305, 306, 344, 345 M2 70, 82, 106, 161
- *dış âlem, ruhlar âlemi*
- alenen** *zf. Ar.* ‘alenen Açıkça. RA 38

- alenî** (doğ.) **aleni** *sf.* Ar. 'alenî Açık, ortada, meydanda, herkesin içinde yapılan. **RA** 53
- alerji** *a.* Fr. *allergie* Birtakım yiyecek, ilaç, toz, koku vb. ne hastalık derecesinde gösterilen aşırı tepki. **RA** 212
- âlet** (doğ) **alet** *a.* Ar. *âlet* Bir el işini veya mekanik bir işi gerçekleştirmek için özel olarak yapılmış nesne. **RA** 201 **M2** 70⁴, 71⁴, 72², 267 **âlet etmek** (doğ.) **alet etmek** bir kimseyi hoş olmayan bir işte aracı olarak kullanmak. **RA** 53 **M2** 82 **âlet olmak** (doğ.) **alet olmak** bilerek veya bilmeyerek kötü bir işe aracılık etmek, vasıta olmak. **RA** 19, 103
- âletsiz** (doğ.) **aletsiz** *sf.* Aleti olmayan veya aletle yapılmayan. **M2** 71
- alev** *a.* Yanan maddelerin veya gazların türlü biçimlerdeki ışıklı uzantısı, yalım, yalaz, alaz, şule. **RA** 5, 231, 271, 285² **M2** 24
- alevlendirmek** (-i) Etkisini, şiddetini artırmak, çoğaltmak. **M2** 59
- alevlenmek** (*nsz*) *mec.* Etkisini göstermeye başlamak, beyinde yer etmek. 'Bir çocukta millî duygu böylece alevlendi mi, ülke iyi vatandaşı kazandı demektir.' **M2** 109
- aleyh** *a.* Ar. 'aleyh Bir şeyin veya bir kimsenin karşısında olma, leh karşıtı. **RA** 18, 23, 51, 57, 149, 151 **M2** 13, 32², 41, 120, 164, 190, 192, 195², 201, 203², 204, 205², 213, 232, 233, 240, 243, 245, 256, 257, 262, 266, 267 **aleyhinde bulunmak** çekiştirmek, yermek. **RA** 18 **M2** 91, 233 **aleyhinde olmak** birine karşı olumsuz duygu ve davranış içinde bulunmak. **RA** 148 **M2** 235, 239 **aleyhte olmak** karşı durum almak. **RA** 21 **M2** 235
- aleyhtar** *sf.* Ar. 'aleyh + Far. -dār Karşı olan, karşıtçı. **M2** 250
- alfabe** *a.* Bir dilin harflerini tanıtarak okuma öğrenmeyi sağlayan kitap. **M2** 99, 272
- alfabetik, -ği** *sf.* Fr. *alphabétique* Alfabe sırasına göre dizilmiş, abecesel. **M2** 104
- alıcı** *a.* **alıcı gözüyle bakmak** inceden inceye gözden geçirmek. **RA** 175
- **alıcı verici**
- (**alıcı**) -**verici** *a.* fiz. Elektromanyetik dalgalar yardımıyla işaret, ses ve görüntü iletmeye yarayan cihazların genel adı. **M2** 275
- alıkoymak** (-i) **1.** Bir süre için bir yerde tutmak. **M2** 21 **2.** (-den) Birini, yapmakta olduğu veya yapmak istediği işten geri tutmak. **RA** 83 **3.** (-den) Yoksun bırakmak. **RA** 247
- alın,-lnı** *a.* Yüzün, kaşlarla saçlar arasındaki bölümü. **RA** 50, 51, 83, 84, 85, 199, 305, 319, 333, 340
- alınabilmek** (*nsz, -den*) Alınma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 78, 266
- alınma** *a.* Alınmak işi. **M2** 120
- alınmak** (*nsz, -e*) Alma işi yapılmak. **M2** 31, 53, 61, 110, 120, 153, 171, 172, 183, 191, 231 **RA** 18, 23, 44, 53, 110, 266², 267
- alış** *a.*
- **alışveriş**
- alışık, -ğı** *sf.* Herhangi bir duruma alışmış olan. **RA** 230 **alışık olmak** alışkın olmak. **RA** 77
- alışkanlık, -ğı** *a.* Bir şeye alışmış olma durumu, alışkinlik, alışmışlık, alışkı, itiyat, huy, meleke, ünsiyet, yordam. **RA** 30, 82, 87, 168, 173, 220 **M2** 180
- alışkın** *sf.* Bir şeye veya bir şey yapmaya alışmış olan, alışkan, alışmış. **RA** 105 **M2** 258

alışmak (-e) Yadırgamaz duruma gelmek. **RA** 74, 81², 113, 135, 187, 218, 220, 231, 265 **M2** 62

alıştırmak (-i) Alışmasına yol açmak. **RA** 93

alış veriş (doğ.) **alışveriş** *a. mec. tic.* Satın alma ve satma işi, alım satım, iş, muamele, ahzüita, aksata, pazar. **M2** 211

Aliabad ovası *öz. a.* İran'da bulunan bir ova adı. '6 Nisan 1039'da Aliabad ovasında Sultan Mesut ve Çağrı Beğ kuvvetleri çarpıştılar.' **M2** 32

Ali Beğ (doğ.) **Ali Bey** *öz. a.* Namık Kemal'in bir akrabasının adı. 'Ali Beğ (1808)' **M2** 40

Ali Çetinkaya *öz. a.* I. Dünya Savaşı'nda çeşitli cephelerde savaşmış bir subay; İzmir'in işgalinden sonra Kurtuluş Savaşı'nda 'ilk kurşununu atan' kişi ve siyaset adamı. 'Kel Ali de malum Ali Çetinkaya'dır.' **M2** 180

Ali Ekrem *öz. a. bk.* Ali Ekrem Bey. 'Ailelerinden hakikaten bir Arnavutluk olsaydı bunu, biz talebe ile, çok hususi ve samimi konuşan Ali Ekrem'in ağzından elbette işitirdik.' **M2** 41⁴

Ali Ekrem Bey *öz. a.* Ali Ekrem Bolayır, yazar, devlet adamı, öğretmen, Namık Kemal'in oğlu ve Edebiyat-ı Cedide topluluğu içinde yer almış bir şair. 'Ali Ekrem Bey: Nazariyatı edebiye Edebi meslekler; ve muhtelif makaleler.' **M2** 221

Ali İhsan Göğüş *öz. a.* 1924 doğumlu, gazeteci, siyaset ve devlet adamı, milletvekili, bakan. 'Halk Partili üç mebus, Bülent Ecevit, Ali İhsan Göğüş ve Coşkun Kırca, Millet Meclisi Başkanlığına bir kanun teklifi sunarak "Bakanlar Kurulunun yabancı memleketlerde basılmış eserlerden sakıncalı bulduklarını yurda sokmama

yetkisi"nin kaldırılmasını istemişler.' **M2** 239

âlim *a. Ar.* 'alîm Bilgin. **M2** 22, 128, 129², 130, 131¹⁰, 132³, 149, 150, 160², 166, 169⁴, 170, 175², 177, 220, 271², 272, 273

âlimlik, -ği *a.* Bilginlik. **M2** 170

Ali Muzaffer B. *öz. a.* Ali Muzaffer Göker, diplomat, tarihçi ve siyasetçi. 'Hamit ve Ali Muzaffer B. ler gibi sabık darülfünün hocalarını kastediyorsa yine aldanyor.' **M2** 131

Ali Muzaffer Bey *öz. a. bk.* Ali Muzaffer Bey. '17 yıllık hocadır.' **M2** 225²

Ali Mümtaz *öz. a.* Ali Mümtaz Arolat, ilk symbolist Türk şair. 'Önce Yahya Kemal'le Faruk Nafiz'in, sonra da Ali Mümtaz'ın şiirlerini beğeniyorum.' **RA** 61

Ali Nüzhet Göksel *öz. a.* Ziya Gökalp'ın damadı olan eğitimci ve yazar. 'Damadı Ali Nüzhet Göksel tarafından yayımlanan Ziya Gökalp ve Malta Mektupları adlı eserde, büyük Türkçünün Malta'dan kızlarına gönderdiği mektuplar yayımlanmıştır.' **M2** 50

Ali Reşat Bey *öz. a.* 1877 bugünkü Bulgaristan topraklarında bulunan Lofça doğumlu, Osmanlı'nın son Maarif müsteşarlarından biri, Edebiyat Fakültesi Kurun-u Vusta (Ortaçağ) Tarihi kürsüsünde müderris. 'Çünkü kendisi henüz sınıf geçmek için Ali Reşat Beyin kitabından tarih ezberlemeye çalışır ve Kül Tigin'i ve Göl Tekin diye yalan yanlış öğrenirken ben Kül Tiginini asıl metinden okuyor, Türk tarihini kafamda sistemlendirmek için onun boyunca kitap karıştırıyordum.' **M2** 128

Ali Tegin *öz. a.* Karahanlıların Semerkand ve Buhara valisinin adı. 'Yağan Tegin'den sonra

Karahanlıların Semerkand ve Buhara valisi olan Ali Tegin'e tabi oldular. M2 27, 29³

alkış *a.* Bir şeyin beğenildiğini, onaylandığını anlatmak için el çırpma, alkışlama, kargış karşıtı. RA 224, 225

alkışlamak *(-i)* 1. Bir şeyin beğenildiğini, onaylandığını anlatmak için el çırpma. RA 224, 225³ 2. *mec.* Beğenmek, takdir etmek. M2 21, 154, 254

alkışlanma *a.* Alkışlanmak işi. RA 75

alkışlanmak *(nsz)* Alkışlama işine konu olmak. RA 52, 135

alkolik, -ği *sf. Fr. alcoolique* Alkollü içkilere hastalık derecesinde düşkün olan (kimse). M2 15

Allah *öz. a. Ar.* Allah Kâinata var olan her şeyi yaratan, koruyan, tek ve yüce varlık, Tanrı. RA 23, 45, 54 **Allah gönlüne göre versin** Allah (herkese) içinden geçirdiği iyiliğe veya kötülüğü göre karşılık versin' anlamında kullanılan bir söz. RA 25 **Allaha ismarladık** ayrılanın kalana söylediği bir esenlenme sözü. RA 245, 253, 278 **Allah'ın belası** varlığı üzüntü veren. RA 221 **Allah'ın varlığı içinde erimek** Tasavvufta fenâfillah mertebesine ulaşmak, Allah'la bir olmak için kendini her şeyden soyutlayıp nefsinin yok etmek. '*Allah'ın varlığı içinde erimek istiyorlar.*' RA 178 **Allah'la bir olmak** Tasavvufta bekabillah mertebesi, fenâfillahtan sonraki makam, Allah'tan başka bir şey düşünmemek, bütün amelleri Allah'ın üzerine olmak. '*Allah'la bir olmak mı? Bu da ne demek?*' RA 178²

allak bullak *sf.* allak bullak etmek karmakarışık bir duruma getirmek. M2 180 **allak bullak olmak** çok karışık duruma gelmek, altı üstüne

gelmek, karmakarışık olmak, düzeni bozulmak. RA 268, 348

alma *a.* Almak işi, ahiz, derç, itti haz, kabız. M2 42², 76, 162, 208, 261

almak, -ır (-i) 1. Bir şeyi elle veya başka bir araçla tutarak bulunduğu yerden ayırmak, kaldırmak. RA 6, 76, 196, 207, 239, 241, 253, 256, 258, 261, 280, 292, 350 M2 72, 194 2. *(nsz)* Ele geçirmek, fethetmek. RA 106 M2 19, 98 3. *(-e, nsz)* Kabul etmek. RA 137, 170, 177 M2 135, 210, 244 4. Yerleştirmek, koymak. RA 140 5. *(nsz)* Göreve, işe başlatmak. RA 147 M2 69, 183 6. *(nsz)* Kendine ulaştırılmak, iletilmek. RA 161, 230 M2 189 7. Birlikte götürmek. RA 189 8. *(-den)* Görevden, işten çekmek. RA 266³ 9. Örnek edinip uygulamak, benimseyip kullanmak. '*Draht* sözünü bizim direk'ten almışlar. Keza bizim akkor kelimelerimizi alarak kor manasında '*Ahker* yapmışlar.' M2 151² 10. (Yazı, söz, fikir vb. için) Aktarmak, ictibas etmek. '*Bakınız 32-33. Sayfalarından aldığım şu satırlara.*' M2 170, 172, 176, 195, 198² 11. *(nsz)* Kazanmak, elde etmek. M2 42², 52², 69, 74, 81², 93, 161, 198, 271² M2 63 12. *(nsz)* Erkek, kadınla evlenmek. RA 310 **alıp götürmek** yok etmek, işlemez duruma getirmek. '*Bu sözler ve bu ses Selim'in bütün gücünü, hatta iradesini alıp götürmüştü.*' RA 161, 229, 277, 297, 335 **alıp yürüme** az zamanda çok ilerlemek, yayılmak, çoğalmak, artmak. M2 101, 203

Alman *öz. a.* Cermen soyundan olan halktan kimse. RA 12, 97 M2 68², 69⁴, 69, 176, 204³, 205, 208, 225, 229, 245, 253

Almanca *sf.* Hint- Avrupa dillerinin Cermen kolundan, Almanya, Avusturya ile İsviçre'nin bir

bölümünde kullanılan dille yazılmış olan. **M2** 70, 104, 105, 220, 225²

Alman Devleti öz. a. Almanya ya da resmî adıyla Almanya Federal Cumhuriyeti, Orta Avrupa'da bir ülke. *'Hakim oldukları sırada birbirleriyle çarpıştıkları halde Alman Devleti bir sayılıyor idiye, bizde de aynı şekilde bir devlet olmak iktiza eder.'* **M2** 136

Alman dili öz. a. Fakültelerde Alman dili ve kültürü üzerine eğitim veren bölümün adı. *'Şara Sayın(Alman dili).'* **M2** 234

Alman Hayatı İrfanı öz. a. Muslihiddin Adil Bey'e ait bir eser adı. *'Hukukçu arkadaşlarımız 'Alman Hayatı İrfanı' adındaki eserinden bahsettiler.'* **M2** 219

Alman Profesör Miralay Witing öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen Gülhane Hastanesi Dış Hastalıklar Mualliminin adı. *'Bu eser, Gülhane Hastanesi Dış Hastalıklar Muallimi olan Alman Profesör Miralay (=Albay) Witing tarafından Almancaya da çevrildi.'* **M2** 70

Almanya öz. a. bk. Alman Devleti. **M2** 15, 84, 103, 104, 135, 136⁴, 146⁴, 147, 181, 223, 225, 231, 277

Alman Yahudisi öz. a. Almanya doğumlu Hz. Musa'nın dinine bağlı olan kimse. *'Alman Yahudisi'dir. Asıl adı Oskar iken Müslüman olunca Osman'a çevirmiştir.'* **RA** 146

Almatı öz. a. Kazakistan'ın en büyük şehri ve eski başkentinin adı. *'Kazakistan'da Almatı yakınlarında bulunan Altın elbiseli Adam'ın mezarında bulunan ve Hasan Oraltay tarafından bana gönderilen kısa yazıtın fotoğrafını kendisine vermişim.'* **M2** 105

Alp Arslan öz. a. Büyük Selçuklu Devleti'nin ikinci sultanı ve Çağrı Bey'in oğlunun adı. *'Çağrı Bey'in*

bir oğlu doğarak adı Alparslan konu.' **M2** 29, 35², 145 **RA** 309

Alp Er Tunga öz. a. Türkçe kaynaklarda Alp Er Tonga veya Tonga Alp Er, Farsça kaynaklarda ise Alp Er Efrasiyab; Arap kaynaklarında Turan padişahı olarak geçen Saka hükümdarının adı. *'Yarı masallaşmış çehresiyle Alp er Tunga'dan, kahraman kadın Tomiris'ten başlıyarak Pilevne kahramanı Gazi Osman Paşa'ya, Edirne kahramanı Şükrü Paşa'ya ve kurtuluş savaşının meçhul fakat meşhur şehidine kadar bütün ölmezlerin önünden ihtiramla geçtim.'* **M2** 23, 171² **RA** 307²

alt a. 1. Bir şeyin yere bakan yanı, zir, üst karşıtı. **RA** 70, 72, 87, 88, 89, 95, 114, 121, 129, 138, 141, 189, 195, 197, 261, 264, 265², 275⁴, 279², 280, 285, 320 **M2** 60, 100, 144, 164, 165, 203, 211, 253 **2. (-e)** mârûz bulunma, etkisinde olma. *'Görüyorsun ki, tarihin ışıkları altındaki bir adam için bile, ölümünden beri aşağı yukarı üç buçuk asır geçtiği halde değişmez hüküm verilemiyor.'* **RA** 106 **altından kalkamamak** bir işi başaramamak, becerememek, üstesinden gelememek. **RA** 293 **altında kalmak** ezilmek. **RA** 45

Altay öz. a. Çoğunluğu Sibirya'daki Altay Cumhuriyeti'nde, bir kısmı ise Tuva ve Moğolistan'da yaşayan bir Türk topluluğunun adı. *'Bugünkü Saka, Altay ve Kırgız Türklerinde ahenk kaidesi daha ileri giderek edebi lehçelerdeki bu hususiyete zıt bir şekil almıştır.'* **M2** 273

Altaylar öz. a. Orta Asya'da, Sibirya'nın güneyinde Moğolistan ile sınır teşkil edecek şekilde uzanan büyük bir sıradağın bulunduğu bölgeye verilen ad. *'Altaylarda ve Tanrı*

dağlarında Apar Kağanlarına silah yapmakla uğraşan ve Türik(=Türk) adını taşıyan boylar bir kadın meselesi yüzünden Aparlara isyan ettiler.’ **M2** 140

altı sf. Beşten bir artık. **RA** 26², 207, 326 **M2** 29, 69, 89, 163, 167², 221

altı ok a. Cumhuriyet Halk Partisi’nin temsili olan bir simge. ‘Türk ordusuna Turancılık fikri verilmeyecek de altı ok uğruna ölmeleri mi telkin edilecek?’ **M2** 200

altın sf. 1. Atom sayısı 79, atom ağırlığı 196,9 olan, 1064°C’de eriyen, kolay işlenen, yüksek değerli, paslanmaz elementten yapılmış. **RA** 46, 47 **2.** Altından yapılmış sikke. **M2** 70

altıncı sf. Altı sayısının sıra sıfatı, sırada beşinciden sonra gelen. **RA** 95, 96, 97, 130², 131 **M2** 176², 182

→ **altıncı duygu**

Altın Elbiseli Adam öz. a. Kaftan, çizme ve başlığı baştan başa altınla kaplı Kazakistan’ın Almatı yakınlarında Esik kurganında bulunan bir erkeğe ait ceset kalıntısının adı. ‘Kazakistan’da Almatı yakınlarında bulunan Altın elbiseli Adam’ın mezarında bulunan ve Hasan Oraltay tarafından bana gönderilen kısa yazıtın fotoğrafını kendisine vermiştim.’ **M2** 105

Altın Işık öz. a. Ziya Gökalp’e ait bir eser adı. ‘Manzumeleri ise Kızılelma, Altın Işık ve Yeni Hayat isimli kitaplarında toplanmıştır.’ **M2** 49

Altın Ordu öz. a. 1236 yılında Batuhan tarafından kurulan bir Türk-Moğol hanlığı. ‘Türkistan ve

Altın Ordu tarihlerini çok iyi biliyordu.’ **M2** 84

altıncı duygu a. Hiçbir belirti yokken bir şeyin olacağını sezme, içe doğma, altıncı his, altıncı duyu önsezi. ‘Selim o anda tamamiyle başka şeyler düşünüyor ve altıncı duygusuyla, birisince kontrol edildiğini seziyordu.’ **RA** 155

Altıncı Ordu öz. a. Basra’da bulunan bir karargah adı. ‘Rıza Nur’u Basra’ya, Altıncı Orduya bağlı 46. Alayın 3. Taburuna tayin etti.’ **M2** 69

altmış a. Elli dokuzdan sonra gelen sayının adı. **RA** 29, 145

altüst sf. alt üst etmek (doğ.) altüst etmek yıkmak, harap etmek. **M2** 142 **2.** Çok karışık duruma getirmek, düzenini bozmak. **RA** 18 **M2** 153

ama bağ. Ar. *ammā* Çelişkili ve tutarsız iki cümleyi birbirine bağlamaya yarayan bir söz, amma, lakin, velakin. **RA** 11, 13, 18, 24, 25, 31, 34, 36², 57, 64, 65, 66, 68, 76, 77, 82, 98, 99, 119, 120, 123, 128, 131, 135², 139, 143, 151, 153, 156, 157², 165, 171, 173, 177, 180, 185, 190, 195, 197², 202, 203, 204², 205, 211, 212³, 214, 215², 216², 217, 220, 221, 222, 225, 228, 229, 232, 237, 238, 239, 245, 246, 247, 250², 252, 253, 256, 259, 260, 261, 263, 265, 266, 267, 268², 274², 276, 277, 279, 280, 281, 282, 285, 288, 293, 294, 299², 311, 313, 320, 321, 327, 331, 333, 334, 335, 339, 340, 343, 344, 347, 349, 350² **M2** 63, 90, 91, 93, 95⁴, 110, 111², 113, 133, 227, 228, 240, 249, 250, 261, 266

A. Magnus öz. a. Albert Magnus, Aristoteles’in görüşlerini Hristiyan inançlarına göre yorumlayarak dinle felsefeyi uzlaştırmaya çalışan Alman tanrıbilimci. ‘Tahsin’in “*telif vesaire hakkı olarak yılda*

10. 000 liranın aşılması”nı kesinlikle bildirmesine rağmen her önüne gelene eser ismarlayan bu “A. Magnus” sekiz dokuz ayda 17. 000 liralık eser sipariş edince işler durduruldu.’ M2 100

aman ünl. Ar. *amān* Kullanıldığı yere, vurgu ve tonlamaya göre yardım isteme, korku, telaş, rica, yalvarma, özür dileme, öfke ve kızgınlık, beğenme, beğenmeme, usanç, nazlanma, uyarı bildirir. ‘Adeta sendeleyerek ‘Aman Yarabbi’ diye söylendi. Bunun mânâsı neydi? Tekrar fotoğrafa baktı ve dehşetle irkildi.’ RA 19, 157, 193, 280, 295, 296, 342²

amatör sf. Fr. *amateur* Bir işi meslek veya alan uzmanı olmadan yapan. M2 128, 132, 134, 177

ambar a. Far. *anbār*

→ **ambar memurluğu**

ambar memurluğu öz. a. Ülkenin ambara getirilen ürün giriş çıkışlarının kontrol edildiği, stokların tutulduğu bir memuriyet çeşidi. ‘Lisede ambar memurluğuna tayin edilen Pertev Naili... Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesine atanmıştı.’ M2 231

amber a. Ar. ‘*anber* Amber balığından çıkarılan güzel kokulu, kül renginde bir madde. M2 106

ambriyoloji (doğ.) **embriyoloji** a. Fr. *embryologie* biy. Dölüt durumuna gelinceye kadar oğulcuğun geçirdiği gelişim evrelerini inceleyen biyoloji kolu. M2 39

amca a. Babanın erkek kardeşi, baba yarısı, emmi. RA 152 M2 29, 61

amelî sf. Uygulamalı. M2 68

ameliyat ç. a. Ar. ‘*ameliyyāt* tıp Hasta üzerinde tedavi amacıyla uygulanan kesme ve dikme işlemi, cerrahi müdahale, operasyon. RA 216 M2 69 **ameliyat** (veya... **ameliyatı**)

geçirmek ameliyat edilmiş olmak. M2 95

Amerika öz. a. Amerika Birleşik Devletleri, elli eyalet ve bir federal bölgeden oluşan ülke adı. ‘Kendisine Amerika, İngiltere, Almanya, Hindistan, Pakistan ve galiba Japonya’dan kürsü teklif edilmişti ki bu mazhariyete eren başka hiçbir Türk profesörü yoktur.’ M2 84, 100, 220, 240

Amerikan öz. sf. Fr. *américain* Amerika Birleşik Devletleri halkından olan kimse, Amerikalı. ‘İngiliz ve Amerikan toplumlarını incelemek için yapılmış bir seyahatti.’ M2 100, 205²

Amerikanvarî (doğ.) **Amerikanvari** sf. Fr. *américain* + Far. *-vārī* Amerikalıya yakışan bir biçimde, Amerikalı gibi. M2 225

amib (doğ.) **amip**, **-bi** a. Fr. *amibe* hay. b. Amipler takımından, vücudunun biçim değiştirmesiyle oluşan geçici kollar veya ayaklar üzerinde sürünerek yer değiştiren, tatlı ve tuzlu sularda yaşayan bir hücreli canlı (Amoeba). M2 223²

âmil (doğ.) **amil** a. Etken, etmen, sebep, faktör. RA 15 M2 14, 202

âmir (doğ.) **amir** a. Ar. *āmīr* 1. Bir işte emir verme yetkisi bulunan kimse, mir. RA 28 2. Buyuran, buyurucu. RA 84

âmirlik (doğ.) **amirlik**, **-ği** a. Amir olma durumu. RA 28

amma (doğ.) **ama** bağ. Ar. *ammā* Ama. M2 148

A. Muhip öz. a. bk. A. Muhip Bey. M2 125

A. Muhip Bey öz. a. Ahmet Muhip Dıranas, 1909 Sinop doğumlu Türk şair ve yazar. ‘Ahmet Muhip Beyin artık Hakimiyeti Millîyede sesi çıkmaz oldu.’ M2 157

- an** *a. Ar. ān* Zamanın bölünemeyecek kadar kısa olan parçası, lahza. **RA** 24, 32, 40, 52, 121, 146, 155, 160, 191, 206², 210, 230², 233, 236, 238, 240, 241, 247, 248, 263, 266, 267, 268, 273, 274, 275², 290², 311, 312, 337 **M2** 164
- ana** *a. 1. Anne.* **RA** 82, 98³, 139, 279, 313², 316⁵ **M2** 24, 62⁵, 63, 262 **2.** Temel, asıl, esas. **RA** 216 **M2** 76, 99, 100, 104, 139, 148, 173, 174²
- *ana fikir, ana kalbi, ana kitap, ana muhalefet, ana yurt, anadan doğma, anayasa*
- ana çizgileriyle** *zf.* Genel olarak, ana hatlarıyla. ‘Her bölümde o alanda yapılması gerekli hususlar ana çizgileriyle tespit edilmiştir.’ **M2** 48²
- anadan doğma** *zf.* Doğuştan. **M2** 123, 148, 171, 281
- Anadolu** *öz. a.* Ön Asya'nın bir parçası olarak Türkiye'nin Asya kıtasında bulunan toprağı. **M2** 28², 84, 85, 90, 104, 110, 122, 131, 253, 261
- Anadolucu** *a.* Anadolu taraftarı ve düşkünü. ‘Aşırı bir Anadolucu olan Mükrimin Halil, Anadolulu olan İsmet Paşaya çok taraftar gözüküyor.’ **M2** 230², 248
- Anadoluculuk** *a.* Anadolucu olma durumu. ‘Fakat diğerleri gibi dar Anadoluculuk zihniyetine saplanmış değildi. Onun Anadoluculuğu bir nevî Anadolu Türkleri ırkçılığı idi.’ **M2** 90², 230
- Anadolu Mecmuası** *öz. a.* Nisan 1924- Şubat 1925 tarihleri arasında toplam on iki sayı yayınlanan Türk fikir ve edebiyat tarihi dergisinin adı. ‘Fındıkoğlu vaktiyle Anadolu Mecmuası'nı çıkaran ekiple birlikte çalışmıştı.’ **M2** 90
- Anadolu Türk Ağzları Külliyyatı** *öz. a.* Ahmet Caferoğlu'na ait bir eser adı. ‘Daha sonra da Anadolu’ya yaptığı ilmi gezilerle tesbit ettiği Anadolu Türk Ağzları Külliyyatını birkaç cilt halinde yayınlamış.’ **M2** 104
- Anadolulu** *öz. a.* Anadolu halkından olan kimse. **M2** 248
- ana fikir, -kri** *a.* Bir yazının temeli olan asıl düşünce, ana düşünce. **M2** 46
- anahtar** *a. Rum.* Kilidi açıp kapamak için kullanılan araç. **RA** 141, 261², 275³
- ana kalbi** *a.* Ana yüreği, annelik duygusu, ana sevecenliği. **RA** 316
- ana kitap, -bı** *a.* Bir bilim alanında yazılmış temel kitap. **M2** 48
- anakonda** *a. hay. b.* (Brezilya yerli dilinden) Boğagillerden, tropikal Güney Amerika'da yaşayan, 8.10 metre uzunluğunda, avını sararak ve sıkarak öldüren bir tür yılan (Eunectes murinus). **M2** 257
- Ana Muhalefet (Partisi)** *a.* İktidarın dışında mecliste sayıca en üstün olan parti. **M2** 265
- anane** *a. Ar. ‘an‘ane top. b. esk.* Gelenek. **RA** 172 **M2** 171², 210
- anarşi** *a. Fr. anarchie* Kargaşa. **M2** 275
- anarşist** *a. Fr. anarchiste* Kargaşa çıkaran kimse, kargaşacı. **M2** 20, 257
- anarşizm** *a. Fr. anarchisme* Kargaşa olma durumu, kargaşacılık. **M2** 280
- anasız** *zf.* Anası olmadan. **M2** 206
- anayasa** *a. huk.* Bir devletin yönetim biçimini belirten, yasama, yürütme, yargılama güçlerinin nasıl kullanılacağını gösteren, yurttaşların kamu haklarını bildiren temel yasa, kanunuesasi. **M2** 114³, 237, 239², 240², 241, 250, 251, 254², 265, 268

anayurt (doğ.) **ana yurt, -du a.** İlk yurt edinilen yer, ana vatan. **M2** 138⁴, 139, 140², 146

ancak bağ. 1. 'Lakin, ama, fakat, yalnız' sözleri gibi bir düşünceye karşıt ikinci bir düşünceyi anlatan bir söz. **RA** 113, 114, 117, 129, 139, 150, 203, 300, 305 **M2** 34, 46, 48², 49, 98, 113, 141, 161, 177, 271 **2.** *z.f.* 'Yalnızca' anlamında, sınırlama bildiren bir söz, bir. **RA** 7, 8, 9, 53, 116, 101, 113, 151, 169, 185, 231, 235, 251, 252, 257, 276, 305, 306, 309², 311 **M2** 12², 33, 39, 43, 48, 71, 80, 98, 105, 122², 130, 136, 141, 187, 193, 203, 207, 232, 256, 272, 279

andırmak (-i) Benzer yanları bulunmak, çağrıştırmak. **RA** 144, 315, 325

andlaşmak (doğ.) **antlaşmak** (nsz, -le) Antlaşma yapmak, ahitleşmek. **M2** 253

anılmak (nsz) Anma işine konu olmak, hatırlanmak. **RA** 80 **M2** 98², 184, 277

anıt a. mim. Önemli bir olayın veya büyük bir kişinin gelecek kuşaklarca tarih boyunca anılması için yapılan, göze çarpacak büyüklükte, sembol niteliğinde yapı, abide. **M2** 26³, 109², 114, 115

ani sf. Ar. ānī 1. Ansızın yapılan. **RA** 63, 89, 201, 230, 256 **2.** *z.f.* Ansızın, birdenbire. **M2** 30, 138

Anıtkabir öz. a. Atatürk'ün mezarının bulunduğu anıtsal yapı. **M2** 261

Anıtlar Komisyonu öz. a. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğüne bağlı il kültür müdürü ile ilgili müze müdüründen, ilçelerde kaymakam, müze müdürü ve mal müdüründen oluşan bir komisyon. 'Orada Anıtlar Komisyonu, Güzel Sanatlar genel Müdürlüğü falan gibi bir takım kuruluşlar var.' **M2** 114

Ani Ermeni Kırallığı öz. a. Kars'ın merkez ilçesinde, il merkezine 48 km uzaklıkta, Arpaçay boyunda Pakraduni

Hanedanlığından Ermeni hükümdarlarının 961- 1045 yılları arasında hüküm sürdüğü krallık. '1021'de Ani Ermeni Krallığına çarptı.' **M2** 29

Anibal öz. a. Hannibal Barca, MÖ 247 ile MÖ 183 yılları arasında yaşamış Sami ırkından gelen Kartacalı politikacı ve general. 'Bilhassa Mete ile Anibal'i yaptıkları imha savaşlarına göre mukayese eden etüdü orijinaldi.' **RA** 70

Ankara öz. a. Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri, Türkiye'nin başkenti. **M2** 54², 95, 164², 166, 190, 193⁴, 195², 197³, 201, 202, 203, 209, 212, 213², 214, 243, 255, 265

Ankara Harbi öz. a. Ankara Savaşı, Osmanlı İmparatoru 1. Beyazıt ile Timur İmparatorluğunun Han'ı Timur'un arasında 28 Temmuz 1402 yılında gerçekleşen Timur İmparatorluğu'nun kazanıp Osmanlı İmparatoru Beyazıt'ın esir düştüğü savaşın adı. 'Ankara harbinden sonra Yıldırım ölünce Osmanlı ülkesinde peyda olan üç şehzade Osmanlı toprağını üçe öldükleri zaman bunlar üç ayrı devlet sayılmıyordu.' **M2** 139

anket a. Fr. enquête Herhangi bir konuyla ilgili durum ve tutumu belirlemek için düzenlenmiş ayrıntılı ve kapsamlı soru dizisi, sormaca. **M2** 208

anlam a. db. Bir kelimededen, bir sözden, bir davranış veya olgudan anlaşılan şey, bunların hatırlattığı düşünce veya nesne, mana, meal, fehva, deme, mazmun, medlul, valör. **M2** 240 **anlamına gelmek** bir anlam bildirmek. **M2** 91, 97

anlama a. Anlamak işi, anlamaklık. **RA** 115, 147, 246², 285

anlamak (i) Bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini kavramak. **RA** 14, 31, 32, 33, 34², 35², 40, 44³, 45, 46, 51, 52, 57, 58, 59, 60², 61, 62, 54, 66, 81, 82, 83, 87, 89, 97², 99², 102, 106, 107, 109, 115², 116, 117, 120, 123, 126, 129, 130, 134, 138, 145², 148, 151², 152, 155, 157², 158, 161², 169², 170, 177², 179, 182, 184, 185², 189, 191, 192, 195, 199, 202, 203⁴, 213, 216, 217, 222, 224³, 225, 227², 229², 233, 250², 252, 255, 256, 260², 262, 266, 275, 279, 280², 281, 283, 287, 295, 297³, 299, 304, 305, 306, 316, 319, 323, 327, 328, 331², 333², 334², 335², 348 **M2** 45, 65, 67, 73, 79, 94, 122, 129, 131, 132, 136, 137³, 176, 198, 206, 212, 224, 240, 250, 253, 262, 267²

anlamazlık, -ği a. anlamamazlıktan gelmek (doğ.) anlamazlıktan gelmek bir şeyi anladığı hâlde anlamamış gibi davranmak. **RA** 57

anlaşabilmek (nsz, -le) Anlaşma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 106, 107 **M2** 95, 128, 255

anlaşılma a. Anlaşılmak işi. **RA** 181, 328

anlaşılmak (nsz) Anlama işine konu olmak. **RA** 11, 21, 34, 39, 46, 50, 70, 74², 119, 102⁴, 155, 156², 157, 171, 180, 184, 185, 196, 203, 210, 237, 272, 293 **M2** 37, 61, 91, 95, 112, 131, 136, 143, 152, 153, 170, 197, 233, 262², 267, 275, 280

anlaşılmaz sf. Anlaşılması güç olan, bir anlam verilemeyen, karışık, muğlak, tuhaf. **RA** 80, 82, 85, 114², 127, 229, 338

anlaşma a. 1. Devletler arası siyasal, ekonomik, kültürel vb. alanlarda yapılan uzlaşma ve bu uzlaşmanın tespit edildiği belge. **M2** 30 **2.** Sözleşme. **M2** 214 **anlaşma**

yapılmak 1. anlaşma belgesi düzenlenip imzalanmak. **RA** 155 **M2** 30 **2.** düşünce, duygu, amaç bakımından birleşme, antant kalma. **RA** 82

anlaşmak (nsz) Düşünce, duygu, amaç bakımından birleşmek, antant kalmak. **RA** 20, 308 **M2** 30

anlatabilmek (-i, -e) Anlatma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 298 **M2** 129

anlatılma a. Anlatılmak işi. **RA** 189 **M2** 195

anlatılmak (nsz) Anlatma işine konu olmak. **RA** 93, 109, 173, 229, 234, 299 **M2** 84

anlatış a. Anlatma işi. **M2** 82

anlatma a. Anlatmak işi. **RA** 10, 60, 73, 120, 151, 160, 171, 180 **M2** 45, 86, 101

anlatmak (-i, -e) Bilgi vermek, izah etmek. **RA** 7, 10, 13, 15², 17, 19, 20, 41, 65³, 70, 73, 92, 93, 95, 110, 126, 154, 162², 169, 174, 179, 221, 235 **M2** 57, 79, 80, 82, 86, 96³, 101, 119, 123, 130, 190, 193², 195, 202, 219, 258, 262², 274, 275

anlayabilmek (-i) Anlama ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 60, 118, 185, 195, 206, 214, 282 **M2** 20, 71, 276

anlayış a. Anlama işi, telakki. **RA** 185 **M2** 79, 135

anlyabilmek (doğ.) anlayabilmek bk. anlayabilmek. M2 135, 170, 176

anma a. Anmak işi, yâd. **RA** 118, 313 **M2** 109⁴, 110²

anmak, -ar (-i) Birini veya bir şeyi akla getirerek sözünü etmek veya onu düşünmek, zikretmek, hatırlamak. **M2** 23, 24, 48, 89, 96, 105, 110² **RA** 40, 334

anne a. Çocuğu olan kadın, ana, valide. **RA** 53, 82, 99, 130, 169, 174², 185,

- 239, 240², 260³, 261, 262, 263, 265, 276, 339 **M2** 38, 39³, 41, 62
- anormal** *sf. Fr. anormal* Genel olana, alışılmış ve kurala aykırı olan, normal olmayan. **RA** 135, 155, 156, 184, 216³, 249, 280
- ansızın** *zf. Hatıra gelmeyen bir sırada, ani. RA* 32, 320
- ansiklopedi** *a. Fr. encyclopédie* Belli bir yöntemle göre düzenlenen, bilim, sanat ve uğraş dallarının tüm bilgilerini ayrıntılı olarak bir arada bulunduran, genellikle birkaç ciltten oluşan kitap. **RA** 181
- ant, -dı a. and içmek (doğ.) ant içmek** bir şeyi yapmaya veya yapmamaya söz vermek, yemin etmek. **RA** 171
- antoloji** *a. Fr. anthologie ed.* Şairlerin, yazarların, bestecilerin eserlerinden alınmış, seçme parçalardan oluşan eser, seçki. **RA** 78, 282²
- AP** *öz. a. Adalet Partisi'nin adının baş harflerinden oluşan kısaltma. 'Bundan dolayı AP tarafından getirilen bir kanuna karşı çıkmak, tabii onun baş rakibi olan CHP'nin boynuna düşen görev olacaktır.'* **M2** 265, 267
- apaçık** *sf. Çok açık, çok belirgin. RA* 51, 145 **M2** 41
- apandist (doğ.) apandisit a. Fr. appendicite tıp** Apandisin iltihaplanması. **M2** 281
- Apar** *öz. a. Avar/Juan Juan, Köktürklerin bağlı bulunduğu sülalenin adı. '394.545'te anayurtta Apar sülalesi hakim olmuştur.'* **M2** 138, 140⁷, 146
- apartıman (doğ.) apartman a. Fr. appartement** Birkaç katlı ve her katında bir veya birkaç daire bulunan yapı. **RA** 168 **M2** 54, 55, 72, 256
- apolet a. ask. Fr. épaulette** Subaylarda rütbeyi göstermek için üniformaların omuzlarına takılan işaretli parça, omuzluk. **RA** 54, 69, 276, 278, 312², 324, 326
- aptallaşmak (nsz)** Zekâsını işletemez olmak, alıklaşmak, ahmaklaşmak. **M2** 80
- ara a. 1.** İki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, aralık, boşluk, mesafe. **RA** 86, 131, 256, 299, 345² **M2** 23, 62 **2.** İki olguyu, iki olayı birbirinden ayıran zaman, fasıla. **RA** 137, 145, 242, 300 **M2** 48, 103, 138, 140, 142, 143³, 144², 145, 174, 249 **3.** Kişilerin veya toplulukların birbirine karşı olan durumu veya ilgisi. **RA** 278, 282, 344 **M2** 188, 209, 244 **4.** İç. **RA** 11, 14³, 20, 43², 52, 60², 61⁴, 65, 67, 70, 103², 114, 127, 129, 145, 148, 150, 151, 154, 158, 166, 171, 177, 180², 194², 212, 215, 266, 268, 281, 283, 288, 303, 307², 310, 314, 316, 317², 319², 323, 324, 329², 330, 342, 343, 344, 345 **M2** 23, 25, 28, 31, 32, 33, 37, 39, 45, 47, 51³, 54, 55, 59, 66³, 79, 93, 97, 105, 111, 113, 114, 120, 121², 122², 130, 131³, 133, 138, 143, 144, 149, 153, 166, 176, 177, 188, 189, 192, 206, 207, 210, 212, 214, 217, 219, 221, 223, 225, 229, 234², 236, 237, 245, 247, 253², 256, 259, 261, 275, 276 **5.** Kişileri birbirinden ayıran (şey, özellik). 'Zaten aramızdaki fark da buradadır.' **M2** 155, 199 **6.** İki şeyin ortası, iki şeyi, duyguyu veya durumu tamamen yansıtmayıp ikisinden de ortak bir şeyler barındıran durum. 'Ayşe merakla korku arası bir duygu içinde, bunun ne olabileceğini anlamaya çalışıyordu.' **RA** 45, 102, 105, 110, 153, 246 **arası açılmak (veya arası açık olmak)** arkadaşlıkları sarsılmak,

arkadaşlık bağları kopmak, birbirine darılmak. **M2** 29, 41, 235 **ara verilmek** (*nsz*) ara verme işi. **RA** 348 **M2** 107 **ara vermek** yeniden başlamak için bir işi bir süre bırakmak, durmak. **M2** 83 **ara vermeden** sürekli, durmadan. **RA** 96

→ **ara sıra, arada bir**

araba *a.* Tekerlekli, motorlu veya motorsuz her türlü kara taşıtı. **M2** 56, 227

aracılık,-ğı *a.* Aracı olma durumu, vasıta, vasıtalık. **M2** 231, 267

arada *zf. bk.* Ara sıra. 'Biz de aksi tezi müdafaa ettiğimiz için arada tartışmalar olurdu.' **M2** 188

arada bir *zf.* Ara sıra. **RA** 133, 147, 174 **M2** 281

arada sırada *zf. bk.* Ara sıra. **M2** 208

aralamak (*-i*) İki şey arasında açıklık oluşturmak, az açmak. **RA** 275

aralanmak (*-den*) Biraz açılmak, aralık olmak. **RA** 275, 336

aralık *a.* 1. Ara. **RA** 125, 158, 326 2. Yılın on ikinci ayı. **M2** 277 3. Bir şeyin kesilmesiyle yeniden başlaması arasında geçen zaman fasılası, zaman içinde verilen fasıla. 'Almanya Cumhurbaşkanlığına seçileceği zaman, o aralık Hollanda'da sürgün hayatı yaşayan Kayzer Wilhem'den müsaade almış.' **M2** 15 **aralık ver(il)mek** yaptığı işi kısa bir süre için bırakmak, fâsıla vermek. 'Bu suretle onun ölüm sessizliğine aralık verilir ve Selim sert teşbihler, kırıcı istihzalarla bir fikri savunurken geçici bir zaman için hayata bağlanmış olurdu.' **RA** 99

aralıksız *zf.* Sürekli, ara vermeden, kesintisiz. **RA** 313 **M2** 68, 253, 255, 277

arama *a.* Aramak işi. **RA** 246

aramak (*-i*) 1. Birini veya bir şeyi bulmaya çalışmak. **RA** 88, 250, 329, 346 **M2** 65 2. Şart koşmak. **M2** 245 3. Önem verip istemek. **RA** 126, 129², 134 4. Bir kişiyle görüşmek üzere telefon etmek. **RA** 252 **M2** 96 5. Araştırmak, yoklamak. **RA** 15 **M2** 67 6. Tahmin etmek, beklemek. **RA** 143, 247 7. Bir şeyin yokluğunu duyarak geri gelmesini istemek, özlemek. **RA** 45, 71, 177, 254, 274 8. Ziyarete, hatır sormaya gitmek. **RA** 23², 69 9. Arayıp sormak. 'Sonra kapı aralandı ve Gülsafa Kalfa gözükererek... Siz kimi arıyorsunuz? Prenses Leyla'yı arıyorum?' **RA** 336², 346 **RA** 55, 89 **aramak taramak** dikkatle aramak, çok aramak. **RA** 7

aranmak (*nsz*) Arama işine konu olmak. **RA** 44

Arap Sabri *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen Askeri tıbbiyede dahiliye zabiti olan bir kişi adı. 'Bu sıralarda Askeri tıbbiyenin dahiliye zabitlerinden Arap Sabri adında ve Mülazim (=teğmen) rütbesinde bir Zenci, Rıza Nur'u çağırarak: Siyasetle uğraştığını mektep idaresi biliyor, seni sürgün edecekler.' **M2** 67

Arap *öz. a.* Orta Doğu ile Kuzey Afrika'nın büyük bir bölümünde yaşayan halk ve bu halkın soyundan olan kimse. **M2** 52, 110, 225³, 234, 240, 253, 259⁵, 281

Arapça *öz. a.* Sami dilleri ailesine giren ve Arap ülkelerinde kullanılan dille yazılmış olan. **RA** 147 **M2** 94, 100, 104², 169, 220, 225, 229

Araplık, -ğı *öz. a.* Arap olma durumu. **M2** 41

ara sıra *zf.* Seyrek olarak, arada bir, arada sırada, bazen, bazı bazı, kimi vakit, kimi zaman, zaman zaman, anbean. **RA** 271

arasıra (doğ.) **ara sıra** *zf. bk.* ara sıra. **RA** 34, 52, 71², 74, 81, 82, 144, 145², 159, 190, 196², 241, 259, 288, 295, 321, 323 **M2** 98, 108, 187, 206

araştırıcı *a.* Araştırmacı. **M2** 104, 227²

araştırma *a.* **1.** Araştırmak işi. **RA** 39³, 200 **2.** Bilim ve sanatla ilgili olarak yapılan yöntemli çalışma, araştırı. **M2** 54, 229

araştırmak (-i) **1.** Birini veya bir şeyi bulmak için bir yeri gözden geçirmek. **RA** 53, 244, 263, 300² **2.** Bir gerçeği ortaya çıkarmak için aramalarda bulunmak, sormak, soruşturmak. **RA** 62, 70, 251 **M2** 14, 205

ardınca *zf.* Hemen arkasından, hemen ardından, arkası sıra, ardı sıra, peşinden, peşi sıra. **RA** 65, 243, 313

art, -dı *a.* Arka, geri. **RA** 305 **M2** 229 **arta kalmak** Artmak, geriye kalmak. **M2** 24

ârıza (doğ.) **arıza** *a.* Ar. ‘*ârıza* Aksama, aksaklık, bozulma. **RA** 251

Arif Müfit Mansel *öz. a.* Türk arkeolog ve akademisyen. ‘*Arif Müfit Mansel (Tarih)*’ **M2** 234

aristokrat *a.* Fr. *aristocrate* Soylu. **M2** 39

arka *a.* **1.** Bir şeyin temel tutulan yüzünün tam ters yanı, ön karşıtı. **RA** 58, 93, 148, 157, 158, 162, 169, 202, 221, 225, 226, 243, 275, 294, 314, 346 **M2** 197² **2.** İnsanın vücudu, bedeni. **RA** 51, 223, 268, 272 **3.** Geri kalan bölüm. **RA** 79, 107, 138 **5.** Bir şeyin geride kalan bölümü; art; geri; devam; sonrası. ‘*Onu da yaptılar, dedi. Arkasından garip bir hikmet savurdu.*’ **RA** 149, 211, 240, 262, 283 **M2** 192, 228 **6.** Peş, art. ‘*Kalkarak yürümeye başlarken hademe arkasından seslendi.*’ **RA** 252 **7.** Otururken

sırtın dayandığı yer. **RA** 255 **8.** Art, peş. **M2** 56², 106, 328 **RA** 296, 346 **arkasını dayamak** birinin koruyuculuğuna güvenmek. **M2** 19 **arkada bırakmak** zaman veya düşünce bakımından geçmişte bırakmak. **RA** 277 **(bir şeyin) arkası gelmek** devamlı olmak, süreklilik göstermek. **RA** 137 **arkasından sövmek** Kişinin kendisi olmadığı zaman onun hakkında kötü söz, küfür söylemek. ‘*Tarihe karışmıştır diye arkasından sövmek dürüstlük değildir.*’ **M2** 175 **arkadan vurmak** bir kimse kendisine güvenen ve inanan birine gizlice kötülük etmek. **M2** 259

arkadaş *a.* Birbirlerine karşı sevgi ve anlayış gösteren kimselerden her biri. **RA** 19³, 20, 36, 44, 55², 60, 68, 72, 80³, 93, 94, 98, 118, 123², 124, 143, 174, 177, 186³, 190², 191³, 192, 197, 206, 213, 217, 219, 221, 229, 243², 244², 245, 249², 251, 255, 261, 263, 268², 272², 273², 274, 275², 276², 277², 278³, 279², 283, 290², 297, 306, 311, 312, 318, 320, 321⁴, 326, 328, 344, 345, 346², 347, 349², 350² **M2** 21, 22², 24, 25, 26², 46, 57, 65, 68, 69, 81, 82, 90, 102, 103, 162, 199, 217², 218³, 219³, 231, 257, 276, 277, 278 **arkadaş olmak** bir kimseyle yakın ilişki kurmak. **RA** 211 **M2** 98

→ **iş arkadaşı**

Arkadaş Basımevi *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen Şemseddin Bey’in sahibi olduğu basımevinin adı. ‘*Ülkü ve Arkadaş Basımevleri sahiplerinin sessizce gelişleri, liseli, üniversiteli, Güzel Sanatlı, eski elçi, eski başkonsolos, eski paşa, profesör bana hep hazin ve manalı geliyordu.*’ **M2** 56, 57

arkadaşlık, -ğı *a.* Arkadaş olma durumu, arkadaşça yakışır davranış. **RA** 81, 128, 278², 326 **M2** 93, 98 **arkadaşlık etmek** bir süre beraber

- bulunmak, birlikte gitmek, eşlik etmek, refakat etmek. **RA** 348 **M2** 182
- arkadaşsız** *zf.* Arkadaş olmadan. **RA** 347
- arkeoloji** *a. Fr. archéologie* Tarih öncesi ve eski çağlardan kalma eserleri tarih ve sanat açısından inceleyen bilim, kazı bilimi. **M2** 233, 234, 236
- armağan** *a. armağan etmek* bir şeyi birini sevindirmek, mutlu etmek, onurlandırmak, kutlamak için vermek, hediyeye etmek. **M2** 114, 250
- Arnavut, -t'u** *öz. a.* Arnavutluk ve çevresinde yaşayan bir halk. **M2** 39⁶, 41, 234
- Arnavutça** *öz. a.* Hint-Avrupa dilleri ailesine giren, Arnavutların kullandığı dil. **M2** 39²
- Arnavutluk** *a.* Arnavut olma durumu. **M2** 38², 39², 41²
- arpalık** *a. mec.* Menfaat sağlanan yer veya kimse, rüşvet. 'Biraz fazlaca arpalık koparmak isteyen müderrisler birbirlerine girmişlerdi.' **M2** 211, 212
- arslan** *a. hay. b.* Aslan. **RA** 5 **arslanım** (*doğ.*) **aslanım!** Gençler, delikanlılar için kullanılan bir seslenme sözü. **RA** 168², 336
- Arslan Yabgu** *öz. a.* Selçuklu hanedanının atası olan Selçuk Bey'in büyük oğlunun adı. 'Gazneli Sultan Mahmut Buhara civarına yürüyerek Oğuzların en büyük başkanı olan Arslan Yabgu'yu tutsak etti.' **M2** 29
- artık** *zf.* Bundan böyle, bundan sonra. **RA** 6², 7, 8, 14, 22², 25, 30, 31, 44, 46³, 50², 52, 53, 55², 60, 66, 67², 69², 71, 72, 73, 74, 79, 81, 83, 86, 102, 105², 113, 114, 118², 131, 139, 144, 150, 157, 162, 163, 172, 173, 177, 184, 186², 189, 191, 192, 195, 198, 215, 216, 220, 224, 229, 233, 240, 242, 249, 251, 254, 263, 266, 267, 268², 269, 272, 276, 277, 278, 283, 284, 287, 291², 309, 327, 331, 333, 334, 338, 341² **M2** 101, 108, 123, 154, 155, 157², 175, 176, 184, 185, 189, 203, 213, 232, 237, 249, 255², 275, 276, 279³
- artırmak** (*-i*) Artmasını sağlamak, çoğaltmak. **M2** 279
- Artin Cebeliyan Efendi** *öz. a.* Makaler II adlı eserde adı geçen I. Dil Kurultayında bulunan üyelerden birinin adı. 'H. Ali Bey bu listeye dil kurultayındaki Artin Cebeliyan Efendinin nutuklarını da ilave etseydi işte o zaman kimsenin itiraza mecali kalmazdı.' **M2** 173
- artist** *a.* Güzel sanatlardan birini meslek edinen kimse, sanatçı, sanatkâr. **RA** 131 **M2** 111
- artmak** (*nsz*) Çoğalmak. **RA** 60, 121, 150, 184, 196², 197, 216, 221, 242, 243, 278, 296, 324, 330, 335 **M2** 65, 217
- artniyetli** (*doğ.*) **art niyetli** *sf.* Art niyeti olan, art niyet besleyen. **M2** 114
- arttırmak** (*-i*) Arttırma işi yapılmak. **RA** 51, 199, 268
- aruz** *a. Ar.* 'arüz ed. Aruz vezni. **RA** 59, 65⁵, 66, 67², 79³, 283 **M2** 67, 224
- aryânî** (*doğ.*) **aryanî** *öz. a.* Aryan, Proto-Hindu-İranlıların etnik olarak adı. 'Atıla gür bıyıklı ve gür sakallı bir Aryânî tipidir.' **M2** 111, 139, 169
- arz** *a. Ar.* arz Yer, yeryüzü. **RA** 62
- Arza Bağlayan** *öz. a.* Osman Faruk Verim'e ait bir eser adı. 'Bu mısra Osman Faruk Verim'indir. Bizî Arza Bağlayan adındaki küçük bir şiir mecmuasının ilk manzumesidir, dedi.' **RA** 62

arzu *a. Far. ārzū* **1.** İstek, dilek. **RA** 15, 87², 110, 114, 207, 253, 268 **M2** 251 **2.** Heves. **RA** 8, 66 **arzu duymak** birine veya bir şeye karşı istek duymak. **RA** 73 **M2** 11 **arzu etmek** yürekten istemek. **RA** 15, 59, 99

arzulanmak (*nsz*) İstenmek, kendisine istek duyulmak. **M2** 180

asabi *sf. Ar. ‘aşabī* Sinirli. **RA** 201

asabileşmek (*nsz*) Kızılmak, öfkelenmek, sinirlilik belirtileri göstermek, sinirlenmek. **RA** 18

asabiyet *a. esk. Ar. ‘aşabiyyet* Sinirlilik. **RA** 54 **M2** 41, 119

Asaf Mehmed Paşa (*doğ.*) **Asaf Mehmet Paşa** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen Namık Kemal’in bir akrabasının adı. ‘*Asaf Mehmed Paşa(1700)*’ **M2** 40

asâlet (*doğ.*) **asalet** *a. Ar. aşâlet* Asillik. **RA** 136, 168

asık *sf.* Somurtkan. **RA** 130, 224

asıl, sılı *sf. Ar. aşl* **1.** Gerçek, esas. **RA** 11, 24, 40, 41, 43², 116, 141, 146, 147, 149, 168, 211, 212², 269, 307, 308, 327, 350 **M2** 12, 89, 113², 119, 128, 138, 142, 171, 221, 223, 229, 250 **2.** Bir şeyin kendisi, örnek, kopya karşıtı. **RA** 11² **3.** Kök, köken, kaynak. **M2** 140, 205

asılı *zf.* Asılmış bir biçimde. **M2** 245

asılmak (*nsz*) Boynuna ip geçirip sallandırılarak öldürülmek, idam edilmek. **M2** 257

asır, -sırı *a. Ar. aşr* Yüzyıl. **RA** 10², 13, 14², 15², 65, 72, 95, 96², 97, 101², 102³, 106, 139, 172, 183 **M2** 18, 21², 23, 25², 51, 111, 129, 136, 137³, 138², 139³, 140, 143, 144², 149, 150, 151, 176², 224³, 253, 281

asırlarca *zf.* Yüzyıllarca. **RA** 15, 47, 80² **M2** 175², 253

asırlık *sf.* Yüzyıllık. **RA** 96, 171 **M2** 151

âsi (*doğ.*) **asi** *sf.* Başkaldıran, isyan eden, başkaldırıcı. **M2** 114²

asil *sf. Ar. aşıl* Soylu. **RA** 99, 113, 129, 136, 236, 258 **M2** 20, 256

asistan *a. Fr. assistant* Araştırma görevlisi. **M2** 53, 69, 106, 119, 188², 211², 212³, 220², 228², 229²

asistanlık, -ğı *a.* Asistan, araştırma görevlisi olma durumu. **M2** 68, 113

asker *a. Ar. ‘asker* Orduda görev yapan erden generale kadar herkes. **RA** 16, 38³, 40, 46, 51³, 55, 70⁴, 72, 92, 109, 124, 128², 129³, 130², 135, 147, 151, 158, 161, 162, 193⁴, 194², 195, 197², 205⁵, 206², 225, 231, 242, 266⁴, 267², 277, 279², 304, 308, 310, 329 **M2** 22, 34³, 56, 61, 71, 75, 97, 113, 198, 200⁵, 201, 259 **askere almak** askerlik ödevini yapmak için er eğitim merkezine kişileri göndermek üzere almak. **M2** 93 **asker olmak** askerlik ödevine başlamak. **RA** 128

→ *asker kaçağı, asker ocağı*

askerce *zf.* Askere yakışır bir biçimde, askercesine. **RA** 194², 195, 205, 226, 232, 252, 283

askerî *sf. Ar. ‘askerî* Askerlikle ilgili, askere özgü. **RA** 14, 16, 38², 39⁴, 40, 43, 50, 53², 69, 78, 93², 98, 113, 115², 129, 135², 144², 169, 170, 193, 194, 205, 211², 225³, 262, 278, 292, 294 **M2** 29, 53², 56, 73, 75, 200, 201², 244, 276

→ *askerî cezaevi, askerî rüştiye, Askerî Tıbbiye, Askerî Yargıtay*

askerî cezaevi *a. ask.* Askerî tutukevi. ‘*Askerî cezaevindeki son yedi sekiz aylık süresinde birbirimizi daha yakından anlamış ve tanımıştık.*’ **M2** 79, 81

askerî rüşdiye (*doğ.*) **askerî rüştiye** *a. ask.* Askerî ortaokul. **M2** 64²

Askerî Tarih Komisyonu (Türk) öz.

a. ask. Merkezi ve çalışma yeri Ankara olan, üyeleri ATASE Daire Başkanı, ATEM Başkanı, Genel Kurul üyeleri ve TATK Genel Sekreterinden oluşan, Türk tarihçilerini askeri tarih dalında bilimsel araştırma ve yayım yapmaya teşvikle görevli komisyon. 'Bu vesileyle Askerî Tarih Komisyonunda çalıştığımı da öğrenmiş oldum.' **RA 211**

Askerî Tıbbiye *a. ask.* Askeri tıp fakültesi. 'Askeri Tıbbiye'nin eskidenberi talebe arasında yaşayan kuvvetli gelenekleri vardı.' **M2 66², 67, 68²**

Askerî Tıbbiyeli *öz. a. ask.* Bu kurumda görev alan kimse. 'Askeri Tıbbiyeliler para toplayarak Paris'e, Mısır'a, Cenevre'ye hürriyet için çalışanlara gönderirlerdi.' **M2 66**

Askerî Yargıtay *öz. a. ask.* Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve diğer kanunlarla görevlendirilmiş bağımsız bir yüksek mahkeme. 'Askerî Yargıtay daha cezayı tasdik etmeden acele ve kasdî bir merasimle ikisinin apoletleri sökülmüş ve zindanlarına götürülmüşlerdi.' **RA 54 M2 82, 203**

askerleşmek (*nsz*) Asker gibi davranmak, asker gibi olmak. 'Selim üzerindeki tesiri ve hâtırası kendisine gelmesine yaradı. Tekrar askerleşmişti.' **RA 161**

askerlik, -ği *a.* Asker olma durumu, askerlik hizmeti, askeriye. **RA 37², 39, 45, 51, 72², 93, 99, 100², 113², 127³, 128, 129², 130, 131, 133, 134, 144, 145, 150, 151, 155, 168, 179, 182, 186, 203, 205, 206, 216², 218, 220, 222, 244, 257, 266³, 267³, 276⁴, 277², 278, 281², 307, 311, 317 M2 29, 53, 61, 93, 144, 200²**

asker kaçağı *a. ask.* Askerlik ödevini yapmamak için asker ocağından ayrılan veya oraya gitmekten kaçan kimse. **M2 51**

asker ocağı *a. ask.* Askerlik ödevinin yapıldığı kışla, ordugâh, tahkimli bölge, gemi, tersane vb. hizmet yerleri. **RA 284, 287, 311**

asla *zf. Ar. ašlā* Hiçbir zaman, hiçbir şekilde, katiyen. **RA 38, 39, 71, 83, 101, 140, 146, 151, 160, 190, 198, 224, 227, 231, 249, 283, 290, 301 M2 13, 14, 15, 42, 46, 76, 95, 97, 229, 232, 244, 246, 268**

Aslanapa *öz. a.* Kütahya iline bağlı ilçelerden biri. **M2 236**

aslı faslı *a. aslı faslı olmamak* gerçekliği, doğruluğu bulunmamak. **M2 175**

aslında *zf.* Asıl olarak, esasen, esasta, haddizatında. **RA 150, 169, 187, 199, 214, 215, 216, 225, 275, 327**

aslı (doğ.) asli *sf. Ar. ašlī* Birincil. **RA 212**

asliyet *a. Ar. ašliyyet* Hususîlik, asılla ilgili olma. **RA 172**

asmak, -ar (-i, -e) Bir şeyi aşağıya sarkacak bir biçimde bir yere ilştirip sarkıtmak. **RA 256, 344 asıp kesmek** işbaşında bulunan bir kimse yasayı çiğneyerek sert davranmak. **M2 205**

asrî (doğ.) asri *a. Ar. 'aşrī* Çağdaş. **M2 208**

asrilik, -ği *a.* Çağdaşlık. **RA 116**

ast *a. ask.* Rütbe veya kıdemce küçük olan asker. **RA 50, 194, 256 M2 195**

asteğmen *a. ask.* Orduda en küçük rütbeli subay. **RA 257**

astronomik *sf. Fr. astronomique* Aşırı, çok yüksek, çok veya aşırı fazla. **M2 227**

Asurî *öz. a.* Asurlu. 'Atatürk'ü gecelik denecek çirkin bir kılıkla, eski Asurî

ve İran hükümdar röliyefindeki şekillere benzeyen biçimde canlandırmak hem Türk milletine, hem de onun hatırasına saygısızlıktır.' M2 114

aşağı a. 1. Bir şeyin alt bölümü, zir, yukarı karşıtı. RA 82, 141 M2 79, 153², 180, 262, 271 **2.** zf. Aşağıya, yere doğru. RA 109, 184, 339² M2 56, 255 **3.** Bir yere göre daha alçak yerde bulunan. RA 141 **4.** Alt seviyede olan. 'Tahsilde benden aşağı olan bir adam ilmi seviyesinin herhangi bir ilmi meseleyi benimle münakaşa edecek kadar olmadığını hatırlatmak ve ona haddini bil demek hakaret değildir.' M2 165 **5.** Daha küçük, daha az. M2 211 aşağı atılmak değeri düşürülmek, ikinci plana itilmek. 'Bir kütüphane dolduracak kadar eser neşretmiş olanlar birer sudan sebeple birkaç derece aşağı atılıyordu.' M2 211 **aşağı kalmamak** herhangi bir nitelik bakımından geri olmamak. RA 318, 319 M2 176

→ **aşağı yukarı, en aşağı**

aşağılık, -ğı a. Aşağı olma durumu, adilik. RA 129 M2 204

aşağı yukarı zf. Tama yakın, yaklaşık olarak. RA 13, 70, 106, 139, 141, 148, 209 M2 95, 212

aşçı a. Yemek pişirmeyi meslek edinen kimse. RA 214

aşı a. Birtakım hastalıklara karşı bağışıklık sağlamak için vücuda verilen, o hastalığın mikrobuyla hazırlanmış eriyik. RA 205, 216

âşık, -kı, -ğı a. Ar. 'âşik Bir kimseye veya bir şeye karşı aşırı sevgi ve bağlılık duyan, vurgun, tutkun kimse. RA 143, 215², 216, 219 **âşık olmak** sevmek, tutulmak. RA 119, 203, 204, 205, 210, 230, 257 M2 268

âşıklık a. Aşık olma durumu. RA 293

aşlamak (-i) Birtakım düşünce veya duyguları başkasına benimsetmek, telkin etmek, etkilemek. RA 259 M2 160

aşlanmak (nsz) Aşılama işine konu olmak. M2 200

aşılmak (nsz) Aşma işine konu olmak. RA 250 M2 24

aşındırmak (-i) Aşınmasına yol açmak. RA 284²

aşırı sf. 1. Alışılan veya dayanılabilen dereceden çok daha fazla, taşkın. RA 37, 54, 69, 225, 259, 295, 297 M2 90, 161, 167, 231³, 232², 233, 234, 248, 251, 254, 260 **2.** Gereğinden fazla, çok. RA 22, 71 M2 191 **aşırı gitmek** ölçüyü kaçırmak, usandırmak. RA 189

aşırılık, -ğı a. Aşırı olma durumu. RA 22², 78, 100 M2 269

aşına a. aşına çıkmak tanıdık gelmek. 'Bazı isimlere aşına çıkıyordu.' RA 33

aşinalık, -ğı a. Birbirini bilme, tanıma, tanışıklık. RA 127

aşk a. Ar. aşk Aşırı sevgi ve bağlılık duygusu, sevi, seveda, amor (II). RA 13³, 19, 60, 79⁵, 85, 119⁵, 120, 143, 201², 203³, 204², 205⁶, 206², 207, 208, 210, 212³, 213³, 214⁷, 215⁵, 216³, 217³, 235, 242, 244, 254, 272², 273³, 274, 276, 281², 282², 283², 286, 304, 308, 351 M2 65, 148³, 174 **aşka düşmek** âşık olmak. RA 79

aşmak, -ar (-den) 1. Yüksek, uzak veya geçilmesi güç bir yerin öte yanına geçmek. RA 8, 145 **2.** (-i) Süre geçmek, bitmek, sona ermek. RA 145 **3.** (-i) Geçmek. RA 284 M2 34, 83, 191, 241

aşma a. Aşmak işi. M2 138

aşşâğılık (doğ.) aşâğılık bk. aşağılık. RA 47

at *a.* Atgillerden, binme, yük çekme, taşıma vb. hizmetlerde kullanılan, tek tırnaklı hayvan, beygir, düldül. **RA** 7, 307 **M2** 30, 34, 35, 63, 214 (**içinde**) **at koşturmak** çok geniş, alabildiğine rahat hareket edilebilecek yer ve ortam yaratmak veya bulmak. **M2** 25

→ **at yarışı**

ata *a.* Kişinin geçmişte yaşamış olan büyükleri. **RA** 351 **M2** 23, 61, 64²

Ataazeri *öz. a.* Azeriler için çalışan, uğraşan, çaba gösteren kişiler için kullanılan bir adlandırma. '*Türkler için uğraşan bir Atatürk Mustafa Kemal, Gagavuzlar için uğraşan bir Atagagavuz Hamdullah Suphi olduğu gibi Azeriler için çalışan bir Ataazeri var.*' **M2** 96

Atagagavuz *öz. a.* Gagavuzlar için çalışan, uğraşan, çaba gösteren kişiler için kullanılan bir adlandırma. '*Türkler için uğraşan bir Atatürk Mustafa Kemal, Gagavuzlar için uğraşan bir Atagagavuz Hamdullah Suphi olduğu gibi Azeriler için çalışan bir Ataazeri var.*' **M2** 96

Atala *öz. a.* Chateaubriant'a ait bir eser adı. '*Atala adlı eserden bahsetti.*' **M2** 65, 66

atalar sözü (*doğ.*) **atasözü** *a.* Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz. **M2** 173, 267², 316

Atatürk *öz. a.* Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu lideri olan Mustafa Kemal'in taşıdığı soyadı ve Türk halkı tarafından Mustafa Kemal'e verilen genel bir adlandırma. '*Programdaki fikirlerden bazılarını uygulamak isteyenler arasında Atatürk de vardır.*' **M2** 42, 48, 113², 114², 180, 187, 202², 239, 240, 248³, 250, 261⁵, 268, 275, 276, 278

Atatürkçü *öz. a.* Atatürkçülük yanlısı, Kemalist. **M2** 248

Atatürkçülük *öz. a.* Atatürk'ün düşünce ve uygulamalarından kaynaklanan, Türk Devleti'nin bağımsızlık ve bütünlüğünü, millî egemenliğini, kişi özgürlüğünü, çağdaş olmayı amaçlayan, akla, bilime ve gerçeğe dayanan, evrensel ağırlıklı, geleceğe yönelik, birbiri ile uyumlu amaçlar, uygulamalar ve ilkeler bütünü, Kemalistlik, Kemalizm. **M2** 276

Atatürk Mustafa Kemal *öz. a.* Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu lideri, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı, Kurtuluş Savaşı'nın askeri ve siyasi lideri, Türk ordusunda Mareşal ve daha öncesinde bir Osmanlı paşası, Türklerin ulu önderi. '*Türkler için uğraşan bir Atatürk Mustafa Kemal, Gagavuzlar için uğraşan bir Atagagavuz Hamdullah Suphi olduğu gibi Azeriler için çalışan bir Ataazeri var.*' **M2** 95

ateş *a.* **Far. āteş 1.** Yanıcı cisimlerin tutuşmasıyla beliren ısı ve ışık, od, nâr. **RA** 5, 45, 82, 135, 199², 200⁵, 274, 285, 303 **2.** Genellikle hastalık etkisiyle artan vücut sıcaklığı, kızdırma. **RA** 219, 209, 340 **3.** Patlayıcı silahların atılması. **RA** 203 **ateşi çıkmak** hasta vücut ısısı olağandan çok artmak. **RA** 209

→ **ateş parçası**

ateş parçası *a.* Çok canlı, hareketli, becerikli, çalışkan. **M2** 27

ateşlemek (*-i*) Top, tüfek vb. patlayıcı maddeleri patlatmak. **RA** 217

ateşli sf. 1. Ateşi olan. **RA** 149, 199, 209, 340 **2.** Heyecanlı, coşkulu. **RA** 287 **M2** 66

→ **ateşli silah**

ateşli silâh (doğ.) **ateşli silah** *a.* Patlayıcı madde aracı ile mermi atan top, tüfek vb. silah. **RA** 93

atıcı *sf.* İyi nişan alan, attığını vuran (kimse). **RA** 256

atıcılık, -ği *a.* Bazı ateşli silahlar kullanarak yapılan spor. **M2** 63

atılğan *sf.* Çekinip korkmadan kendini tehlike veya güçlülere atan, acar. **RA** 255 **M2** 28

atılğanlık, -ği *a.* Atılğan olma durumu, cesaret. **RA** 30, 328

atılış *a.* Atılma işi. **M2** 21

atılma *a.* Atılmak işi. **M2** 250, 261²

atılmak (-den) **1.** Atma işine konu olmak. **RA** 67, 146 **M2** 210, 211, 255 **2.** (-e) Saldırmak, hücum etmek. **RA** 115 **3.** Bir yerden, görevden veya işten uzaklaştırılmak. **M2** 75, 231, 232² **4.** (-e) Bir işe girişmek. **M2** 83 **5.** (-e) Başlamak. **M2** 99

atış *a.* Atma işi. **RA** 84

atik, -ği *a.* Çabuk davranan, çevik. **RA** 115, 138

Atıla (doğ.) **Atilla** *öz. a.* Avrupa Hun İmparatorluğunun hükümdarlarından birinin adı. 'Zaman bakımından ikinci olan Atıla ise gür bıyıklı ve gür sakallı bir Aryânî tipidir.' **M2** 111², 112, 140 **RA** 308², 317

Atina *öz. a.* Yunanistan'ın başkenti. 'Türkçeyi az bilir ve Atina'dan gelmiş bir Rum'un şivesiyle konuşur.' **M2** 222

atlamak (-den) İnmek. **RA** 307 **M2** 73

atlatılmak (nsz, -den) **1.** Atlatma işi yapılmak veya bu işe konu olmak. **RA** 156 **2.** Kötü bir durumu geçiştirmek, savmak. **RA** 23, 91 **3.** Aldatmak. **M2** 190

atlet *a. Fr. athlète* **1.** Kolsuz, askılı fanila. **M2** 114 **2.** Atletizmle

uğraşan kimse, atletizmcisi. **M2** 113, 114², 225 **RA** 268 **3.** Spor, sportif. **RA** 222

atletik *a.* Atletleri ilgilendiren. **RA** 226

atlı *a.* Ata binmiş kimse, süvari. **RA** 307² **M2** 33

atma *a.* Atmak işi. **M2** 172

atmak (-i, -e) **1.** Bir cismi bir yöne doğru fırlatmak. **RA** 283, 306, 342 **M2** 73³ **2.** Bir şeyi yere doğru bırakmak. **RA** 13, 114, 182, 285, 290 **M2** 204 **3.** İstenmeyen, sıkıntı ve rahatsızlık verici bir şeyi veya hâli kendinden uzaklaştırmak. 'Pusat, kıvamına gelmiş, yorgunluğunu atmış, adeta dinçleşip gençleşmişti.' **RA** 189, 244, 328 **M2** 66 **4.** Geride bırakmak, geçmişte kalmak. **RA** 24, 208 **5.** Felâket, dert, ızdırıp, hayret, hicran gibi kelimelerle '-e düşürmek, -e uğratmak'. 'Bu fikir için hayatını zehir ettikten sonra kıralcılığın adını dahi bilmeyen bir kız için kendini neden girdaba attın?' **RA** 327 **6.** Unutmaya bırakmak. 'Leylâ ve şiirin beynindeki izlerini şuurunu arkasındaki en karanlık yere daha önce gelişigüzel yığılmış başka izlerin yanına attı.' **RA** 95, 242 **7.** (-e, nsz) Geri bırakmak, ertelemek. **M2** 166 **8.** Bir kimsenin ilişigini kesmek. **M2** 202 **9.** (nsz) Yalan veya abartmalı söz söylemek. **M2** 224

Atsız *öz. a.* **1.** Hüseyin Nihal Atsız, daha çok Türkçülük- Turancılık üzerine yaptığı çalışmaları ile bilinen Türk yazar, şair, düşünür ve akademisyen. 'Tanıkların hakikatte bir kişiden ibaret bulunduğunu onun da Atsız olduğunu söylüyor.' **M2** 127, 205, 269 **2.** Atsız Mecmua. 'Atsızın bu sonuncu sayısında cevap vermeği kendime bir borç bildiğim için bu satırları yazıyorum.' **M2** 119, 120

Atsız Mecmua öz. a. Atsız'ın 1931 yılında kendi adıyla çıkardığı derginin adı. 'Atsız Mecmua'da K. A. imzasile çıkan yazı dolayısıyla ve kullandığımız Sart kelimesi münasebetile yazdıklarınıza Atsızın bu sonuncu sayısında cevap vermeği kendime millî bir borç bildiğim için bu satırları yazıyorum.' M2 119, 120, 172²

at yarışı a. Poligonda atların arasında yapılan koşu yarışı. 'Cuma günleri 'Meydan Eteği' denilen kale dışındaki düzlükte top oynanır, at yarışları yapılırdı.' M2 63

avam a. Ar. 'avām Alt tabaka, havas karşısı. RA 203, 204², 217 M2 151, 152², 176²

avcı a. Avı kendine iş edinen kimse. RA 37

avcılık, -ğı a. Avcının yaptığı iş. M2 63

avlu a. Rum. Bir yapının veya yapı grubunun ortasında kalan üstü açık, duvarla çevrili alan, hayat (II), hanay, sahn. M2 62

Avram Galanti Efendi öz. a. 1873 doğumlu Yahudi asıllı bir aileye mensup eğitimci, dilci, siyasetçi ve tarihçi. 'Avram Galanti Efendi :16 yıllık hocadır.' M2 221

Avrupa öz. a. İt. europa Avrupalı devletlerin tümü. 'Avrupa'nın gözünü boyayarak Balkan muvâzenesini eski halinde tutacaktı. ' RA 104, 147 M2 42, 131², 138, 140, 204, 208, 220, 221, 227², 228

Avrupa Coğrafyası öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen Macit Bey'e ait liseliler için hazırlanmış bir eser adı. 'Eserleri Avrupa Coğrafyası, Umumî coğrafya(İbrahim Hakkı Beyle müşterek), Fakülte mecmuasında muhtelif makaleler.' M2 222

Avrupa Edebiyatı Muhtasar Tarihi öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen Şerif Bey'e ait bir eser adı. 'Eserleri tercümelerdir: Edebiyat tarihinde usul; Avrupa Edebiyatı Muhtasar Tarihi, Fransız edebiyatı tarihi.' M2 221

Avrupalı öz. a. Avrupa'da yaşayan, Avrupa halkından olan kimse. RA 104 M2 73, 213

avuç, -cu a. Elin parmak uçlarıyla bilek arasındaki iç bölümü, apaz, hapaz, koşam. RA 140, 248, 304, 331

→ bir avuç

avukat a. Fr. avocat huk. Hak ve yasa işlerinde isteyenlere yol göstermeyi, mahkemelerde, devlet dairelerinde başkalarının hakkını aramayı, korumayı meslek edinen ve bunun için yasanın gerektirdiği şartları taşıyan kimse. M2 163, 164⁴, 189, 193, 201, 202², 211

Avukat İffet öz. a. Rıza Nur'un cenaze töreninde bulunan kişilerden birinin adı. 'Etrafta çevre çevre kardeşi, Ebüzziya Velid, Avukat Mehmet Ali, Avukat İffet, İsmet Rasin, Azerbaycanlı Sadık ve Ali Ekber, Türkistanlı İlhan, ülkü Basımevi sahibi Muharrem, Arkadaş Basımevi sahibi Şemseddin, Doktor Mustafa Hakkı Akansel, Doktor İzzettin Şadan, eski elçi Teyfik Kamil, Şeyhislam zade Muhtar, eczacı Vedat, eski başkonsolos Fahrettin Hayri Beğler; edebiyat, tıp, mimari ve lise talebeleri, tanımadığım vefakar arkadaşlar ve gençler, nihayet ordaki tek kadın Tolunay Atsız, sessiz duruyorlardı.' M2 57

Avukat Mehmet Ali öz. a. Rıza Nur'un cenaze töreninde bulunan kişilerden birinin adı. 'Etrafta çevre çevre kardeşi, Ebüzziya Velid, Avukat Mehmet Ali, Avukat İffet,

İsmet Rasin, Azerbaycanlı Sadık ve Ali Ekber, Türkistanlı İlhan, ülkü Basımevi sahibi Muharrem, Arkadaş Basımevi sahibi Şemseddin, Doktor Mustafa Hakkı Akansel, Doktor İzzettin Şadan, eski elçi Tevfik Kamil, Şeyhislam zade Muhtar, eczacı Vedat, eski başkonsolos Fahrettin Hayri Beğler; edebiyat, tıp, mimari ve lise talebeleri, tanımadığım vefakar arkadaşlar ve gençler, nihayet ordaki tek kadın Tolunay Atsız, sessiz duruyorlardı.' **M2** 57

avukatlık, -ğı a. 1. Avukatın yaptığı iş. **M2** 163, 164, 190, 201, 202², 219, 244 **2.** Gereksiz, boş savunma. **M2** 190

avunma a. Avunmak işi, teselli. **RA** 125, 291, 306

avunmak (nsz) Bir şeyle uğraşarak acısını unutmak, sıkıntılardan uzaklaşmak, teselli bulmak, müteselli olmak. **RA** 186 **M2** 190

Avustralya öz. a. Dünya üzerinde yer alan kıtalardan biri. **M2** 209

avutma a. Avutmak işi, teselli. **RA** 83

ay a. Art arda gelen iki yeni ay arasında geçen süre. **RA** 93, 100², 104, 211, 334, 349 **M2** 66, 70, 73, 81, 93, 100, 101, 123, 162, 163, 166, 167², 180, 183, 189, 197, 200, 204, 219, 231, 249 **ayın on beşi** Dolunay. 'Nur kanlı demek ya Ay dolu ? Ayın on beşi... Zoraki yakıştırma Dolu ay demek lazımdı.' **RA** 76

ay (II) a. 1. Dünya'nın uydusu olan gök cismi, kamer, mah, meh. **RA** 67, 154, 285, 298, 325, 320, 328 **M2** 82, 86 **2. mec.** Ay gibi aydınlık, parlak, canlı ve güzel. 'Nerde kaldın ay bakışlı?' **RA** 5, 8

→ **ay başı, ay parçası, ay yüzü**

ayak, -ğı a. Bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan bölümü. **RA** 26, 294, 297 **ayağa**

kaldırmak ayakları üzerinde durmasını sağlamak. 'Kolundan tutarak kendisini de ayağa kaldırdı.' **RA** 154, 299² **ayağa kalkmak** ayakları üzerinde durmak, dikilmek. **M2** 33, 35, 40, 57, 59, 85, 86, 163, 165, 217, 220², 243, 248, 299, 303 **ayağını kaydırmak** *mec.* bir yolunu bulup birini işinden veya görevinden uzaklaştırmak. **M2** 217

ayakkabı, -yı a. Genellikle sokakta giyilen ve altı kösele, lastik vb. dayanıklı maddelerden yapılan giyecek, başmak, pabuç. **M2** 61

ayakta zf. Ayağa kalkmış durumda. **RA** 52, 58, 62, 256, 329, 334 **M2** 21, 49 **(birini) ayakta tutmak 1.** Oturtmak gerekirken oturtmamak. **RA** 103 **M2** 40, 270 **2.** O şeyin sürekliliğini sağlamak. **M2** 253

ayar a. Ar. 'iyār Değer, derece. **RA** 156, 204, 262

Ayaz İshakî (doğ.) Ayaz İshaki öz. a. Atsız'ın Türklüğe hizmet etmiş Dış Türkler olarak tanımladığı kişilerden birinin adı. 'Ağaoğlu Ahmed, Ayaz İshaki, Zakir Kadiri, Abdullah Battal Taymas, Sadri Maksudi, Reşit Rahmeti Arat, Akdes Nimet Kurat, Ahmet Temir, Zeki Velidi Togan, Abdülkadir İnan, Mehmet Sadık Aran ve diğerleri gibi Caferoğlu Ahmet de Kara ve Kızıl Moskoğlar'dan canlarını kurtararak Türkiye'ye yerleşen ve siyasi mücadeleye de katılmakla beraber özellikle kültüre hizmet eden değerli Dış Türkler'den biriydi.' **M2** 103

ay başı a. Ücret veya maaş alınan gün. **RA** 43

aydın a. Kültürlü, okumuş, görgülü, ileri düşünceli (kimse), münevver, entelektüel. **M2** 48, 76

aydınlanma a. Aydınlanmak işi veya durumu. **RA** 138, 325

aydınlanmak (nsz) 1. Aydınlık olmak.

RA 10, 297 2. Bir sorun üzerine gereği kadar bilgi edinmek, tenevvür etmek. **RA** 32, 109, 160, 190, 286

aydınlatılma a. Aydınlatılmak işi. **RA** 338

aydınlatmak (-i) 1. Karanlığı giderip görünür duruma getirmek, ışıklandırmak. **RA** 87, 119 2. Bir sorun üzerine bilgi vermek. **RA** 119, 146, 211, 244 **M2** 25

aydınlık, -ğı a. 1. Bir yeri aydınlatan güç, ışık. **RA** 294, 321 **M2** 24 2. Kolay anlaşılacak derecede açık olan, vazıh. **RA** 33, 131, 269 **M2** 85 **aydınlığa çıkmak veya çıkarmak** Ortaya çıkarmak, ispat etmek. 'Gerçekleri aydınlığa çıkardı.' **M2** 255, 275

Aydınlık öz. a. Sadrettin Celâlî tarafından çıkarılan bir dergi adı. 'Aydınlık dergisini çıkaran ve komünist tahrikçiliğinden dolayı 2 yıl hapiste yatan komünist Sadrettin Celâlî İstanbul Üniversitesi'nde, doçentlik imtihanı bile vermeden doğrudan doğruya profesör yapan Hasan Alidir.' **M2** 181

Ay dolu öz. a. bk. Aydolu. 'Hele Nurkan ve sınıf mümesilli bulunan Ay dolu fevkalâde idiler.' **RA** 59, 130, 236

Aydolu öz. a. Ruh Adam adlı romanın karakterlerinden birinin adı. 'Aydolu ile Güntülü mü dediniz?' **RA** 35, 36², 58, 60, 75, 76², 127, 131, 154, 159, 221, 222, 234, 255², 288³, 289⁴, 290⁴, 295

âyet (doğ.) **ayet** a. Ar. âyet din. b. Kur'an surelerini oluşturan kısımlardan her biri. **RA** 306

ayılmak (nsz) Sarhoşluk, baygınlık vb. bir durumdan kurtulmak, kendine gelmek. **RA** 165, 172, 260, 271, 294, 321 **M2** 86 2. Akli başına gelip gerçeği görmek. **M2** 182

ayıp, -bı a. Ar. 'ayb Toplumun ahlak kurallarına aykırı olan, utanılacak durum veya davranış. **M2** 131, 152, 223, 262, 279

ayıplanmak (nsz) Ayıplama işine konu olmak. **RA** 135

ayırabilmek (-i, -den) Ayırma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 21, 186, 292 **M2** 137

ayırma a. Ayırmak işi. **RA** 21

ayırmak (-i, -e) 1. Nitelik değişikliğini anlamak, fark etmek. **RA** 184, 347 **M2** 12, 138 2. Ayır tutmak. 'Bizi birbirimizden ayıran erdemler doğmayacaktı.' **RA** 216 **M2** 131 3. Bir şey veya yeri, bir şey veya kimse için kullanmayı belirlemek, tahsis etmek. **RA** 222 4. (-den) Birbirinden uzaklaştırmak. **RA** 98, 277 5. Birbirinden farklı olan şeyleri özelliklerine göre belli bir orana bölmek, sınıflandırmak. 'Yakın ve uzak ülkü olmak üzere ikiye ayırmak lazım.' **M2** 46, 137

ayırt etme a. Ayırt etmek işi. **RA** 157, 184

aykırı sf. Alışılmışa, doğru olarak kabul edilmişe uygun olmayan, karşıt, ters, mugayir, muhalif. **RA** 39 **M2** 52², 167, 239, 240², 241, 276 **aykırı olmak** ters olmak, zıt olmak. **RA** 118 **aykırı düşmek** uygun gelmemek, ters gelmek, ters düşmek. **M2** 37, 265

aylarca zf. Çok uzun bir süre. **RA** 18, 70, 341 **M2** 66, 267

aylık a. 1. Birine, görevi karşılığı olarak veya geçimi için her ay ödenen para, maaş. **M2** 162 2. sf. Belirli aydan beri var olan. **M2** 69, 79 3. sf. Ayda bir kez yapılan veya çıkan. **M2** 105² **aylık almak** Bir aylık çalışma karşılığında para almak. **RA** 47 **M2** 161, 162

aynen zf. Ar. 'aynen Olduğu gibi, hiçbir değişiklik olmadan, aynıyla.

RA 87 M2 74, 100, 125, 134, 173², 194, 209, 211

aynı sf. Benzer. **RA 11, 13, 15, 19, 25, 34, 35, 43, 50, 59, 86, 87, 100⁵, 106, 111, 112, 113, 116, 119, 121, 124, 146, 147, 148, 162², 166, 167², 170, 177, 186, 196, 197³, 205, 211, 214, 217, 219², 298, 307 M2 53², 54², 55, 76, 83, 85, 120, 136, 139³, 140, 143, 147, 149², 152, 161, 169, 173, 203, 212, 233, 260, 262, 269, 278, 279 aynı yolun yolcusu olmak kaderleri, düşünceleri, davranışları birbirine benzer olan. M2 244**

→ aynı zamanda

aynı zamanda zf. Hem de, bununla birlikte. **RA 12, 104, 124, 149, 165, 173, 209, 245, 254 M2 28, 53, 61², 136, 222, 259, 273**

ay parçası sf. mec. Çok güzel (kadın veya kız). **RA 295³**

ayrı sf. Başka, başka türlü. **M2 21, 38, 46, 71, 96, 122⁵, 129, 133, 135, 136, 138², 139², 140², 144, 145², 146², 194, 228 RA 73, 92, 112², 180², 185, 205², 347**

→ ayrı ayrı

ayrı ayrı sf. 1. Birbirinden ayrı olan, değişik. **M2 246 2. zf.** Her biri ayrı olarak. **M2 228 RA 61**

ayrıca zf. 1. Ayrı olarak, başkaca, antıparantez. **M2 93, 142, 234 RA 21, 116² 2.** Bundan başka. **M2 100, 144, 182, 189, 194**

ayrılık, -ğı a. 1. Ayrı olma durumu. **RA 23 2.** Düşünce, görüş veya duygu arasındaki uyumsuzluk, mübânenet. **M2 79, 120**

ayrılma a. Ayrılmak işi. **M2 139**

ayrılmak (-e) 1. Ayırma işine konu olmak. **M2 111, 147 2. (-den)** Bir yerden, bir kimseden, bir şeyden uzaklaşmak. **RA 36, 114², 231, 271, 274², 309, 338 M2 32, 67, 200 3.**Vazgeçmek, bir durumu

sürdürmemek. ‘Ziya Gökalp’ı hırpalama taktiğinden hiç ayrılmamışlardır.’ **M2 49 4.** Birbirinden farklı olan şeyler özelliklerine göre belli bir orana bölünmek, sınıflandırılmak. ‘Doktor ve baytar olmak üzere ikiye ayrılıyor.’ **RA 180 M2 65,145 5.** Vefat etmek, ölmek. ‘Sen son fişeğe kadar çarpışan bir cephe askeri gibi ülkü vazifeni yaptıktan sonra aramızdan ayrıldın.’ **RA 334 M2 97 6.** İlişğini kesmek. ‘Asteğmen olduğu gün büyük bir tazminat vererek ordudan ayrıldı.’ **RA 257**

Ayşe öz. a. bk. Ayşe Pusat. RA 21², 22, 23², 24², 25⁶, 26⁴, 27², 29², 30⁵, 31³, 32³, 33⁴, 34⁴, 35⁵, 36², 37³, 43², 45, 46, 47⁷, 53, 54, 57⁴, 58⁴, 59², 60, 61², 62³, 64², 66², 67⁴, 68², 69², 71⁴, 72³, 73⁵, 74³, 75⁴, 76², 77⁴, 78⁴, 79², 80, 81, 82, 83, 89³, 95², 96⁴, 97³, 98², 99³, 100², 101², 102³, 105³, 106², 107², 123³, 124, 125⁴, 126², 129, 132², 133³, 134², 135⁴, 136², 137⁴, 138³, 140⁵, 141, 149², 150⁶, 151⁴, 152², 153³, 154⁴, 155³, 156⁴, 157², 158⁵, 159, 162, 178, 179⁶, 180³, 181³, 182⁵, 183³, 184⁵, 185⁷, 186, 187³, 189², 192², 194, 195⁴, 196³, 197⁸, 198², 199², 209³, 210², 219, 220⁵, 221, 222³, 223⁴, 224², 225², 226², 227⁵, 228³, 229³, 230², 231, 233², 234, 236, 240⁴, 241⁴, 243², 245, 246⁵, 247⁷, 248², 249⁴, 250, 251, 253, 254, 259³, 260⁴, 261³, 262², 263², 264, 265², 266², 267, 269, 271², 275, 279, 280², 281⁵, 282³, 283, 284, 287, 288⁵, 291, 306, 323⁴, 324², 335², 338³, 339⁴, 340⁴, 341⁴, 342³

Ayşe Hanım öz. a. bk. Ayşe Pusat. RA 24, 88, 89, 169, 202

Ayşe Hoca Hanım bk. Ayşe Pusat. RA 156, 233, 238

Ayşe Pusat öz. a. Ruh Adam adlı eserdeki kahramanlardan birinin adı, Selim Pusat’ın eşi. ‘Faika

Hanım!Ayşe Pusat buradan üç yıl önce gitmişti değil mi?' RA 17, 18⁶, 19³, 20², 21, 22³, 26, 27, 29⁴, 35², 44, 57, 59, 64², 123, 133, 153

Ayşe Sultan öz. a. Üçüncü Sultan Ahmed'in kızının adı. 'Üçüncü Sultan Ahmed'in kızı olan Ayşe Sultanla evlenen Ratib Ahmet Paşanın 10 tane oğlu vardır.' M2 39, 40

ay yüzlü sf. mec. Çok güzel, ay gibi yüzü beyaz, parlak (kadın veya kız) 'Parlak bakışlı, ay yüzlü kızı orada gördü.' RA 5³, 6

az sf. Nicelik, nitelik, güç, süre, sayı bakımından eksik, çok karşıtı. RA 21, 39, 84, 104, 118, 185, 264, 277, 341 M2 11, 14, 81, 83, 95, 98, 205, 227, 247 2. zf. Alışılmış olandan, umulandan veya gerekenden eksik olarak. RA 61, 69, 105, 125, 133 M2 222, 224 **az kaldı (veya kalsın)** 1. bir işin gerçekleşmesi söz konusuysen gerçekleşmemesi durumunda kullanılan bir söz. RA 8 M2 71 2. bir işin gerçekleşmemesi söz konusuysen gerçekleşmesi durumunda kullanılan bir söz. M2 98

→ **az çok**

aza a. Ar. a'zā Üye. M2 131, 150, 151, 152³, 166³, 190 RA 223

âzalık (doğ.) azalık a. Aza olma durumu. M2 54

azalma a. Azalmak işi, eksilme. M2 12

azalmak (nsz) 1. Az denecek bir miktara inmek. M2 108 2. Eskisinden az bir duruma gelmek. M2 68, 149, 151 RA 43, 166, 296, 331

azaltılmak (nsz) Azaltma işi yapılmak. RA 256

azaltmak (i) Eskisinden az bir duruma getirmek. M2 76

azap, -bı a. Ar. azāb Büyük sıkıntı, eziyet, ezinç. RA 17, 305² **azap duymak** acı çekmek, üzülme. RA 88, 241 **azap vermek** acı çektirmek, üzme. M2 109, 184, 320

azarlama a. Azarlamak işi, paylama. RA 129

azarlamak (-i) Kırıcı ve sert söz söylemek, paylamak, tekdir etmek. RA 107, 183, 238

az çok zf. Bir parça. RA 216 M2 120

azçok (doğ.) az çok bk. az çok. M2 79

Azerbaycan öz. a. bk. Azerbaycan Cumhuriyeti. M2 46, 94², 95, 96, 98, 122²

Azerbaycan Cumhuriyeti öz. a. Azerbaycan veya resmî adıyla Azerbaycan Cumhuriyeti, Batı Asya ile Doğu Avrupa'nın kesişim noktası olan Kafkasya'da yer alan bir ülke adı. 'Kısa ömürlü Azerbaycan Cumhuriyeti'nde hizmet etmişler.' M2 94

Azerbaycan Yurt Bilgisi öz. a. Ahmet Caferoğlu tarafından çıkarılan aylık bir kültür dergisinin adı. 'Azerbaycan Yurt bilgisi adıyla çıkardığı aylık kültür dergisi 1932. 1934'te 36 sayı çıkıp kapanmış.' M2 105, 224

Azerbaycancı öz. a. Azerbaycan taraftarı olan, Azerbaycan ile ilgili şeyleri seven ve savunan kişi. 'Mehmet Sadık Aran Azerbaycanlılar'ın davası uğrunda ömür harcamakla beraber Azerbaycancı değil Türkçü idi.' M2 96

Azerbaycanlı öz. a. Azerbaycan halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. M2 55, 93, 94, 95², 96², 121

Azerbaycanlı Ali Ekber öz. a. Rıza Nur'un cenaze törenine katılan kişilerden birinin adı. 'Etrafta çevre çevre kardeşi, Ebüzziya Velid,

Avukat Mehmet Ali, Avukat İffet, İsmet Rasin, Azerbaycanlı Sadık ve Ali Ekber, Türkistanlı İlhan, ülkü Basımevi sahibi Muharrem, Arkadaş Basımevi sahibi Şemseddin, Doktor Mustafa Hakkı Akansel, Doktor İzzettin Şadan, eski elçi Teyfik Kamil, Şeyhislam zade Muhtar, eczacı Vedat, eski başkonsolos Fahrettin Hayri Beğler; edebiyat, tıp, mimari ve lise talebeleri, tanımadığım vefakar arkadaşlar ve gençler, nihayet ordaki tek kadın Tolunay Atsız, sessiz duruyorlardı. **M2 57**

Azerbaycanlı Sadık öz. a. Rıza Nur'un cenaze törenine katılan kişilerden birinin adı. *'Etrafta çevre çevre kardeşi, Ebüzziya Velid, Avukat Mehmet Ali, Avukat İffet, İsmet Rasin, Azerbaycanlı Sadık ve Ali Ekber, Türkistanlı İlhan, ülkü Basımevi sahibi Muharrem, Arkadaş Basımevi sahibi Şemseddin, Doktor Mustafa Hakkı Akansel, Doktor İzzettin Şadan, eski elçi Teyfik Kamil, Şeyhislam zade Muhtar, eczacı Vedat, eski başkonsolos Fahrettin Hayri Beğler; edebiyat, tıp, mimari ve lise talebeleri, tanımadığım vefakar arkadaşlar ve gençler, nihayet ordaki tek kadın Tolunay Atsız, sessiz duruyorlardı.* **M2 57**

Azerî öz. a. *Far. âzer + Ar. -î* Azerbaycan Türkü. **M2 94⁴, 95², 96²**

Azerî Türkleri (doğ.) **Azerî Türkleri** öz. a. Azerbaycan'da yaşayan Türk halkı. *'Rusya elindeki Azerî Türkleri'nin çoğu gibi Şii idi.'* **M2 97**

azgın sf. Azmış olan, azılı. **RA 45, 104, 285**

azınlık, -ğı a. Bir toplulukta kendine özgü nitelikler bakımından ayrı ve ötekilerden sayıca az olanlar, azlık, ekalliyet, çoğunluk karşıtı. **M2 262**

azimkâr sf. *Ar. 'azm + Far. -kâr* esk. İradeli, gayretli, istençli, kararlı. **RA 114**

aziz sf. *Ar. 'azîz* Sevgide üstün tutulan, muazzez. **M2 97, 258**

azlık, -ğı a. Az olma durumu. **RA 21 M2 139 azlıkta kalmak** çoğunluğu sağlayamamak, diğerlerinden sayıca az olmak. *'Meclis'te azlıkta kalacağından korkuyor.'* **RA 105**

B

b, **B** Türk alfabesinin ikinci sırasında yer alan ve **Be** adı verilen bu harf, ses bilimi bakımından yumuşak, çift dudak patlayıcısını gösterir. **M2** 150²

baba *a.* 1. Çocuğu olan erkek, peder. **RA** 37, 139², 152, 169, 171, 1735, 174, 234, 239³, 263², 276, 277, 279, 285, 311², 339², 340², 341⁵, 342, 347, 351 **M2** 24, 27, 38, 39⁵, 41, 61², 62⁴, 63⁴, 64³, 68, 200, 206, 262
2. Bir ülkeye veya bir topluluğa yararlı olmuş kimse. **M2** 204

babasız *sf.* Yetim. **M2** 206

Bâbiâli (*doğ.*) **Babiali** *öz. a.* İstanbul'da bulunan bir semt adı. 'Tahsin Demiray Bâbiâli'de Türkiye Yayınevi'nin sahibiydi.' **M2** 98

Babil *öz. a.* Sami kökenli bir topluluğun adı. 'Babilden Amerikanına kadar hepsi var.' **M2** 205²

Babur (*doğ.*) **Babür** *öz. a.* Babür veya tam adıyla Zahîrüddîn Muhammed Bâbü, Babür İmparatorluğu'nun kurucusu ve ilk hükümdarının adı. 'Aksak Temir'in yanında Yıldırım Beyazıd'ı, sonra Şahrûh'u, Uluğ Beğ'i, İkinci Muradı, Fâtih'i, Yavuz'u, Babur'u seçti.' **RA** 311

bağ *a.* 1. Bir şeyi başka bir şeye veya birçok şeyi topluca birbirine tutturmak için kullanılan ip, sicim, şerit, tel vb. düğümlenebilir nesne. **RA** 325 2. İlgî, ilişki, rabita. **RA** 74, 75, 144 **M2** 55³, 72, 148, 266

bağdaşma *a.* Bağdaşmak işi, imtizaç. **RA** 116 **M2** 175

bağdaşmak (*-le*) Anlaşmak, uzlaşmak, uymak, imtizaç etmek. **M2** 175, 239

bağdaşmazlık, **-ğı** *a.* Uyuşmazlık. **RA** 229

bağdaştırabilmek (*-i, -le*) Bağdaştırma ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 189

Bağdat *öz. a.* Irak'ın başkenti. 'Rıza Nur'un baytar binbaşısı olan amcası Bağdatta ölmüş, babası Mahmud ise, 20 yaşında askere çağırılıp Tersaneye alınmış.' **M2** 61

bağımsız *sf.* Davranışlarını, tutumunu, girişimlerini herhangi bir gücün etkisinde kalmadan düzenleyebilen, özgür, hür. **M2** 30, 31

bağımsızlık, **-ğı** *a.* Bağımsız olma durumu, istiklal. **M2** 49

bağır, **-ğrı** *a.* Göğüs. **RA** 82, 286

bağırışmak (*doğ.*) **bağırışmak** (*nsz, -le*) Birlikte veya karşılıklı bağırarak. **RA** 342

bağırarak (*nsz*) İnsan yüksek ve gür ses çıkarmak. **RA** 51, 138, 182, 202, 208, 209, 210, 296, 305, 326, 342², 346 **M2** 114, 147, 148, 154, 208, 209, 221

bağışlama *a.* Bağışlamak işi, mağfiret. **RA** 182

bağışlamak (*-i, -e*) Herhangi bir kötü davranış için ceza vermekten vazgeçmek, affetmek. **RA** 20, 182, 253, 313 **M2** 257

bağışlanma *a.* Bağışlanmak işi, affedilme, affolma. **RA** 313, 316

bağışlanmak (*nsz*) Bağışlama işine konu olmak, affa uğramak, affedilmek, affolunmak. **M2** 28

bağışlatmak (*-i*) Bağışlama işini yaptırmak. **M2** 257

bağışlayabilmek (*-i, -e*) Bağışlama ihtimali veya imkânı bulunmak, affedebilmek. **M2** 162, 271

bağlamak (*-i, -e*) 1. Birinde bir şeye karşı ilgi, istek uyandırarak o şeye ilgi, yakınlık duymasını sağlamak. **RA** 62, 85 **M2** 45 2. Birinde bir şeye karşı ilgi, istek uyandırarak o

şeye ilgi, yakınlık duymasını sağlamak. **RA** 215 **3.** (-i) Sona erdirmek, bitirmek, tamamlamak. **RA** 273, 318 **4.** (ile) İlişkilendirmek, bağlantı kurmak. ‘Güzel bir sebebe bağladığı için benim çok hoşuma gitti.’ **RA** 62 **M2** 80 **5.** Zaman ve tarihlerde iki tarih veya zaman aralığının geçişini ifade için kullanılan bir söz. ‘7 Eylül’ü 8’e bağlayan gece, gece yarısından beş dakika sonra kendisinde bir fenalık duyarak uyandı.’ **M2** 55

bağlanma *a.* Bağlanma işi veya durumu. **M2** 201

bağlanmak (*nsz*) **1.** Yalnızca belli bir işle uğraşmak. **M2** 45 **2.** Sevmek, içten bağlı olmak. **RA** 38 **M2** 45 **3.** Ulaştırılmak, eriştirilmek. **M2** 32

bağlantı *a.* İki veya daha çok şeyin birbiriyle bağlı bulunması, ilişki, irtibat, bağlanak. **M2** 83, 147, 148

bağlayış *a.* Bağlama işi. **RA** 158

bağlı *a.* **1.** Bir bağ ile tutturulmuş olan. **RA** 321 **2.** Bir kuruluşun yetkisi altında bulunan. **M2** 69 **3.** Bir kimseye, bir düşünceye, bir hatıraya saygı, aşk vb. duygularla bağlanan, sadık, tutkun. **M2** 246 **4.** Tabi bulunmak, egemenliği altında olmak. ‘Yağan Tegin Mehmet Buğra Han’a bağlıydılar.’ **M2** 27, 28 **5.** Gerçekleşmesi bir şartı gerektiren, vabeste. **RA** 328 **bağlı kalmak** uymak, tabi olmak. **RA** 72 **bağlı olmak** **1.** tabi bulunmak. **M2** 27 **2.** tutulmak, tutkun olmak. **RA** 51

bağlılık,-ğı *a.* Bağlı olma durumu, merbutiyet. **M2** 11, 246

bağrıışmak (*nsz, -le*) Birlikte veya karşılıklı bağrıışmak. **RA** 23

bahadır *a.* *Far. bahādur* Savaşlarda gücü ve yılmazlığıyla üstünlük kazanan veya yiğitlik gösteren kimse, batur. **RA** 317, 318, 319²

Bahadır Alkım *öz. a.* Kazı, yüzey araştırmaları ve tarihi coğrafya çalışmalarıyla Anadolu arkeolojisine ve özellikle Hitit döneminin aydınlatılmasına büyük katkıda bulunan bir arkeolog. ‘Bahadır Alkım(Klasik Filoloji).’ **M2** 235

bahâne (*doğ.*) **bahane** *a.* *Far. bahāne* Bir şeyin gerçek sebebi gizlenerek ileri sürülen uydurma sebep. **RA** 115, 190², 211, 230

bahâr (*doğ.*) **bahar** *a.* *Far. bahār gök.* **b.** **1.** İlkbahar. **RA** 5, 9², 44, 60 **2.** Gençlik dönemi. **RA** 24, 286

bahçe *a.* *Far. bāğçe* Sebze, meyve, çiçek veya ağaç yetiştirilen yer. **M2** 23, 24, 33², 113, 149, 190², 222², 343²

bahis, hsi *a.* *Ar. bahş* Üzerinde konuşulan şey, konu. **M2** 28, 158, 175

bahsedebilmek (*-den*) *Ar. bahş + T. edebilmek* Bahsetme ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 47 **M2** 161, 240

bahsetme *a.* Bahsetmek işi. **M2** 120, 176, 260 **RA** 151, 264

bahs etmek (*doğ.*) **bahsetmek** (*-den*) *Ar. bahş + T. etmek bk. bahsetmek.* **M2** 12

bahsetmek (*-den*) *Ar. bahş + T. etmek* Bir konu üzerinde söz söylemek, konuşmak. **M2** 56, 65, 67, 70, 73, 106, 125, 141, 154, 158, 170, 198, 275 **RA** 13, 30, 44, 76, 119, 121², 132, 139, 167, 183, 195, 215, 233, 234, 262, 264, 272

bahsolunmak (*-den*) Söz edilmek. **RA** 44, 109, 203, 338 **M2** 141, 142, 152, 153², 176², 179

bahşetmek (*-i, -e*) *Far. bahş + T. etmek* Karşılıksız olarak vermek, bağışlamak, sunmak. **M2** 212

bahtiyar *sf. Far. bahtiyār* Mutlu. **RA** 20, 72, 144, 145, 156, 228, 284

- bahtiyar olmak** mutlu olmak. **RA** 133, 174, 185, 194, 222
- bahtiyarlık, -ğı** *a.* Mutluluk. **RA** 37, 156, 175, 190, 191³, 194², 251, 326 **M2** 16
- bakabilmek** (*nsz, -e*) Bakma ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 15 **RA** 214, 267, 303
- bakan** *a.* Hükûmet işlerinden birini yönetmek için, genellikle milletvekilleri arasından, başbakan tarafından seçilerek cumhurbaşkanınca onaylandıktan sonra işbaşına getirilen yetkili, vekil, icra vekili, nazır. **RA** 98, 99 **M2** 183, 195, 269, 281
- bakanlar kurulu, başbakan**
- Bakan Reşat Şemseddin** *öz. a.* Reşat Şemsettin Sirer, 1903, Sivas doğumlu, Türk siyasetçi, bürokrat, döneminin Sivas Milletvekili ve Millî Eğitim Bakanı. '*Bakan Şemseddin tarafından liselerden kaldırılan Türkçe Metinler kitabı gibi bir haileyi liselere kabul etmekle tarihte ebed bir ad bırakacak olan 'Sıfır' Türkçülüğü baltalamak için fırsat gözliyordu.*' **M2** 191
- Bakanlar Kurulu** *öz. a.* Devletin görevlerini yerine getirmesini sağlayan, başbakan ve bakanlardan oluşan yetkili organ, hükûmet, kabine. **M2** 239³, 240
- bakanlık, -ğı** *a.* Bakanın yönetimi altındaki kuruluşların bütünü, nezaret, vekâlet, nazırlık. **RA** 17, 23, 47 **M2** 183⁶, 189, 190, 196², 277
- bakıcı** *a.* Bakma işiyle görevlendirilen kimse. **RA** 7
- bakılmak** (*nsz, -e*) Bakma işine konu olmak veya bakma işi yapılmak. **RA** 242 **M2** 147, 294, 217, 259²
- bakımdan** *zf.* Yönden, açıdan. **RA** 221 **M2** 38, 195, 233
- bakımından** *zf. (-e)* göre. **RA** 12, 32, 39, 59, 62, 65, 71, 76², 130, 137, 152, 215, 216, 265 **M2** 11, 51², 59, 76³, 79, 83, 86, 93, 96, 104, 111², 121, 144, 161, 195, 240, 266², 269
- bakımsız** *sf.* Özen gösterilmemiş, bakılmamış. **RA** 278
- bakınma** *a.* Bakınmak işi. **RA** 82
- bakınmak** (*nsz, -e*) Çevreye göz gezdirmek, araştırmak. **RA** 45, 88, 114, 165, 192, 275, 278, 296, 320
- Bakırköy** *öz. a.* İstanbul iline bağlı ilçelerden biri. **M2** 261
- bakış** *a.* Bakma işi. **RA** 5⁴, 26², 30, 34², 35, 37, 53², 55, 58, 67, 72, 88, 104, 113, 114, 117, 120, 126, 128, 132, 135, 138, 146, 148, 155⁴, 169, 187, 196², 197, 198, 201, 206, 214, 220⁵, 221², 223³, 224, 228, 234, 237, 241, 247, 250, 258², 259, 284², 285, 303, 307, 330, 337², 338, 342, 345, 349 **M2** 170, 191, 204 **bakışlarını dikmek** dikkatle bakmak, bakma eylemini sürekli yaparak bakışlarını birinden ya da bir şeyden ayırmamak. **RA** 114, 127, 163
- bakışlı** *sf.* Herhangi bir biçimde bakışı olan. **M2** 111 **RA** 5², 6, 8, 13, 223, 283, 325
- bakışma** *a.* Bakışmak işi. **RA** 225
- bakışmak** (*nsz, -le*) İki veya daha çok kimse birbirine bakmak. **RA** 120, 157, 308, 346
- bâkire** (*doğ.*) **bakire** *sf.* *Ar. bâkire* Cinsel ilişkide bulunmamış (dişi). **RA** 184
- bakma** *a.* Bakma işi. **RA** 135, 137, 196, 197, 251, 254, 263, 300, 311, 324 **M2** 28, 171
- bakmak** (*-ar, -e*) **1.** Bakışı bir şey üzerine çevirmek. **M2** 31, 53, 85, 123, 130², 160, 161, 170, 171, 173, 196, 204, 205, 211, 214, 218, 225, 255, 256, 260, 262², 276, 279 **RA** 5³, 8, 11, 12, 14, 15, 17, 20, 24², 26,

27², 29⁴, 33⁴, 34⁵, 35, 44, 45², 53, 58², 59, 60², 62, 63, 66, 70, 73, 74, 75, 76, 77, 78², 80³, 83, 84², 85², 86³, 87³, 88², 89, 90², 91², 95², 96², 97, 105², 106, 107, 111², 112³, 113, 114², 115, 120, 121², 123, 126, 127, 128, 131², 133, 135², 136, 137², 138, 140², 141, 144, 145, 146, 148², 149, 151², 155, 156, 157, 158, 160⁵, 168, 169, 179², 181, 183, 184², 186³, 187³, 189², 194, 195², 196, 197⁷, 198, 199, 200³, 201, 202, 206², 207⁵, 209², 210², 212, 213, 216, 220², 221², 223, 224⁴, 225³, 228, 229, 230, 234, 235², 237, 238, 239², 240, 241⁴, 242², 243², 244, 245, 246³, 247², 248³, 250², 252, 255³, 256, 258², 259², 260³, 263³, 264, 265, 266, 267², 268, 273, 274², 276², 277², 278², 279, 280², 281, 283, 284², 285², 287, 290, 292, 295, 296, 298², 299, 311, 312, 313, 314, 316, 320, 322, 323⁵, 324, 325, 333, 334², 335, 336², 337², 338, 339, 340, 341, 342, 343³, 344, 346², 348, 349 **2.** Önem vermek, önem vererek üzerinde durmak. **RA** 109 **3.** Değerlendirmek, belli bir bakış açısıyla görmek. ‘*Yalnız akıl ve ilim adesesizle bakacağız.*’ **RA** 14 **bakalım** içinde yer aldığı cümlelerin güvensizlik, kuşku, merak, uyarma vb. anlamlarını pekiştiren bir söz. **RA** 264, 292 **M2** 161

bakşı *a.* Bakşı veya bahşi, Şamanlık dönemindeki kam, şaman gibi müzik ile büyü yapan, şiirler söyleyen, gaipten haber veren ve hekimlik gibi işler yapan kişiye verilen ad. ‘*Erkeği iyi olsun diye okuyucular, bakıcılar, kamlar, bakşular getirtti.*’ **RA** 7, 9

bakteriyolog *a.* *Fr. bactériologue tıp* Bakteriyoloji alanında çalışan kimse. **M2** 71³

baktırmak (-i, -e) Bakmasına yol açmak, bakmasını sağlamak. **RA** 137

balık, -ğı *a. hay. b.* Omurgalılardan, suda yaşayan, solungaçla nefes alan ve yumurtadan üreyen hayvanların genel adı. **M2** 120

Balikesir *öz. a.* Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. **M2** 131, 189

Balkan *öz. a.* Balkanlar, Hırvatistan, Sırbistan, Karadağ, Kosova, Slovenya, Arnavutluk, Makedonya, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan ve Trakya'yı içine alan bölge. **RA** 104² **M2** 259

Balkan Harbi *öz. a. bk.* Balkan Savaşı. **RA** 103

Balkanlı *öz. a.* Balkan devletlerinden olan kimse. **RA** 103²

Balkan Savaşı *öz. a.* Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlardaki dört devlete karşı 1912 - 1913'te yaptığı savaş. ‘*Yavuz Sultan Selim Balkan Savaşında padişah olsaydı ne yapabiliirdi?*’ **M2** 14, 15, 53

baltalama *a.* Bilinçli ve kasıtlı olarak bir işi veya bir durumu bozarak zarara yol açan harekette bulunma, sabotaj, sabote. **M2** 237

baltalamak (-i) Bir işi veya durumu bilinçli ve kasıtlı olarak bozup zarara yol açan davranışta bulunmak, sabote etmek. **M2** 148, 191, 228, 229

bambaşka *sf.* Büsbütün başka, apayrı, değişik, farklı. **M2** 14

bana *zm.* Ben zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi. **RA** 6², 7, 8, 12, 13, 19, 30, 46³, 50, 51, 52, 61, 66, 68, 85, 87, 89, 92, 111², 118, 125, 137, 143, 154, 159, 162, 167, 174², 181, 238², 255, 256, 257², 266, 277, 285, 293, 300, 305, 307, 308, 318, 326, 330, 339, 341, 349 **M2** 56, 95, 96, 97, 100, 103, 105, 107 119², 121, 128, 129, 133, 135, 138, 149², 150, 154, 166, 170, 187², 188⁴, 189, 190, 193, 194⁴, 197²,

- 198², 200, 201, 203, 213, 243, 244², 271
- bando** *a. İt. bando müz.* Türlü üflemeli ve vurgulu çalgılardan oluşan ve genellikle geçit törenlerinde kullanılan mızıkacılar topluluğu veya takımı, mızıkacı. **RA** 191²
- bangır bangır** *zf.* Yüksek sesle, gürültüyle. **M2** 114
- bant, -dı** *a. Fr. bande* Yara üzerine yapıştırılan özel olarak hazırlanmış ilaçlı küçük şerit. **RA** 195
- banyo** *a. İt. bagno* Yapılarda, içinde yıkanılan bölüm. **M2** 253
- bâr** *a. Far. Yük.* ‘*Tasavvuf yâr olup bâr olmamaktır.*’ **RA** 147
- baraka** *a. İt. baracca* Tahta, çinko vb. hafif şeylerden yapılmış, temelsiz, eğreti yapı. **M2** 71
- barakamsı** *sf.* Barakaya benzer, baraka gibi. ‘*Üç beş de barakamsı evden yapma bir dağ köyü idi.*’ **M2** 71
- barbar** *sf. Fr. barbare* Kaba, saba, ilkel. **M2** 204
- Barbaros** *öz. a.* Barbaros Hayreddin Paşa, Osmanlı Devleti tarihinin tanınmış Türk denizcilerinden, Kaptan-ı derya. ‘*Kolsuz adam yerine dönerken, kafası motor gibi işlemeye başlayan Selim Pusat onu iyice hatırladı. Barbaros’un ağabeyi idi.*’ **RA** 319
- bardak, -ğı** *a.* Su vb. şeyleri içmek için kullanılan, genellikle camdan yapılan kap. **RA** 226, 228, 329², 330³, 333²
- barem** *a. Fr. barême* Devlet memurlarının maaşlarının derece ve tutarlarını düzenleyen sistem ve çizelge. **M2** 211², 220
- barınak, -ğı** *a.* Barınılacak yer, melce. **RA** 215
- barındırmak** *(-i)* Barınmasını sağlamak. **RA** 184
- barış** *a. 1.* Savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum. **M2** 30, 33³ **2.** Uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam. **M2** 254 **RA** 305
- bariz** *sf. Ar. bāriz* Açık, göze çarpan, belirgin. **RA** 74
- baro** *a. Fr. barreau* Bir şehir veya bir bölge avukatlarının bağlı oldukları meslek kuruluşu. **M2** 202
- barut fıçısı** *a.* Barut koymaya, doldurmaya ve muhafaza etmeye yarayan fıçı. **RA** 89
- basamak, -ğı** *a.* Bir yere çıkarken veya bir yerden inerken basılan ve art arda gelen, birbirine belirli aralıkları olan düz yüzeylerden her biri. **RA** 261, 275², 294
- basılabilirlik** *(nsz)* Basılma ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 101
- basılma** *a.* Basılmak işi. **M2** 65, 70
- basılmak** *(nsz)* Bir eserin yayıma hazır duruma getirilmesi, baskı makinesiyle çoğaltılması ve bir eser, bir kitap haline getirilip yayımlanması. **M2** 50, 70, 76, 99², 100, 104², 184, 212, 218, 239, 240
- basım** *a.* Bası işi, tipografi. **M2** 50, 99, 104, 107, 219²
- basımevi** *a.* Basım işi yapılan yer, matbaa. **M2** 99
- basın** *a.* Gazete, dergi gibi belirli zamanlarda çıkan yazılı yayınların bütünü, matbuat. **M2** 236, 247, 281
- basit** *sf. Ar. basīṭ* Yapılması veya anlaşılması kolay olan, karışık olmayan, bayağı. **RA** 14, 24, 27, 67, 92, 105, 180, 186, 269 **M2** 171, 189, 232, 268

baskı *a.* Bir eserin tekrarlanarak yapılan baskı işlemlerinden her biri, edisyon. **RA** 74, 147 **M2** 262

baskın *a.* **baskın yapmak** Düşmana ansızın saldırmak. **M2** 31 **baskına uğramak** düşmanın beklenmedik bir saldırısıyla karşılaşmak. **M2** 34

basma kalıp (*doğ.*) **basmakalıp** *sf.* Özgünlüğü olmayan, değişiklik göstermeyen, bilineni tekrarlayan, harcıâlem, klişe. **M2** 174

basmak (*-i*) **1.** Bası işi yapmak, tabetmek. **M2** 66, 67, 70, 99², 120 **2.** (*-i*) Baskın yapmak. **M2** 67 **3.** Bir şeyi, üzerine kuvvet vererek itmek. **RA** 17, 28, 335³ **4.** (*-i, nsz*) Duman, sis vb. çevreyi kaplamak, çökmek. **RA** 191

basmakalıp *sf.* Özgünlüğü olmayan, değişiklik göstermeyen, bilineni tekrarlayan, harcıâlem, klişe. **RA** 223

Basmıl *öz. a.* 7. 8. yüzyılda Orta Asya'da yaşayan göçebe bir Türk boyu. 'Bu suretle başlayan Basmıl hanedanı pek kısa devam etti.' **M2** 143⁴, 146, 149

Basra *öz. a.* Irak'ta bulunan bir kent adı. 'Rıza Nur'u Basra'ya Altıncı Orduya bağlı 46. alayın 3. taburuna tayin etti.' **M2** 69²

bastırabilmek (*-i, -e*) Bastırma ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 70²

bastırılmak (*nsz, -e*) Bastırma işine konu olmak. **M2** 218

bastırma *a.* Bastırmak işi. **M2** 75

bastırmak (*-i*) **1.** Basma işini yaptırmak. **RA** 248, 243, 277 **M2** 218³, 225 **2.** Durdurmak. **M2** 30, 185, 224 **3.** Karanlık vb. çökmek. **RA** 82 **4.** Daha etkili olma, etkisini göstermek, yerini fazlasıyla doldurmak. 'Işığı bastıracak daha etkili bir ışık...' **RA** 238

baş *a. anat. 1.* İnsan ve hayvanlarda beyin, göz, kulak, burun, ağız vb. organları kapsayan, vücudun üst veya önünde bulunan bölüm, kafa, ser. **RA** 7², 12, 16, 23, 25³, 32, 34³, 40, 45, 60, 68, 69, 72, 75, 76, 77, 83, 84, 87, 88, 99, 100, 110, 118, 128, 136, 137, 144, 146, 149², 178, 181, 184, 187, 189, 191², 192³, 193, 194, 195², 196, 197, 198, 200, 204, 207², 208, 210, 220, 225², 226, 227⁴, 228³, 241, 243², 251³, 263, 264, 275², 278, 279², 294, 298, 307, 318, 321, 324², 333², 334, 338, 342, 345³ **M2** 26, 81, 89, 90, 111, 112, 138, 143, 191, 200, 237, 260², 265, 278, 280² **2.** Başlangıç. **RA** 10, 13, 69, 102, 190, 344 **M2** 30, 38, 81, 93 **3.** Bir topluluğu yöneten kimse. **RA** 7 **M2** 38, 73, 148, 193, 224, 275⁴, 276 **4.** Sıra ve dizilerin başlangıcı; başlangıç; iptida; birinci; ilk. 'Sol baştaki şu genç kız ise bir ışık gibi insanın gözlerini kamaştırarak güzellikte.' **RA** 207 **M2** 224, 260 **5.** Temel, esas. **M2** 261 **baş eğmek** saygı göstermek için baş eğerek selamlamak. **RA** 304, 307², 317 **M2** 19 **baş vermek** canını, başını bir şey uğruna feda etmek, ölmek. 'Fakat pek nispetsiz bir savaştan sonra can ve baş verdiği'dir.' **M2** 24 **başgöstermek** (*doğ.*) **baş göstermek** belirlemek, ortaya çıkmak, zuhur etmek, vuku bulmak. **M2** 136 **(biriyle) başa çıkmak** güçlükler çıkaran biriyle olan işini, kendi istediği yolda sonuçlandırabilmek. **RA** 161, 297 **M2** 80 **başı dönmek** insana, eşyanın dönmesi, ayağının altından yerin çekilmesi vb. bir duygu gelmek. **RA** 192 **başı dumanlanmak** sarhoşluğun etkisiyle hiçbir şeyi seçemez duruma gelmek, çakırkeyf olmak. 'Son kadehini de içmişti. Artık başı dumanlanmıştı.' **RA** 139 **başını belaya sokmak** birini, kötü sonuçlar verecek bir duruma itmek.

M2 244, 296 (**bir yerin**) **başında olmak** yöneticisi olmak. **M2** 133 **başına bela olmak** sıkıntı vermek, tedirgin etmek, musallat olmak. **M2** 76 (**birinin**) **başına** geçmek bir işi yapmaya başlamak. **M2** 94 **başına (felâket) gelmek** kötü bir durumla karşı karşıya kalmak. **RA** 78, 327 (**bir yerin veya bir işin**) **başına gelmek** bir görevi üstlenmek, yüklenmek. **RA** 174 **M2** 260 **başına(iş) gelmek** kötü bir durumla karşı karşıya kalmak. **RA** 18, 205 **başına taç etmek** çok değer vermek, ilgi göstermek. **M2** 25 **-nın başında gelmek** önem sıralamasında önde olmak. **RA** 77 **M2** 11, 12 **başına getirmek** bir işin yönetimini vermek. ‘*Hasan Arif ve Tonguç Babaları maârifin başına getiren, fikirlerini Falih Rıfka vasıtasıyla savunduran Millî Şef, büstü, kendi partisi tarafından çöpe atılan Millî Şef değil midir?*’ **M2** 263 **başını döndürmek** kendine hayran bırakmak. **RA** 163 **başından geçmek** daha önce aynı duruma uğramış olmak. **RA** 118, 156, 232, 238, 245, 334 **başından savmak** bir istekte bulunanı sözde bir sebeple uzaklaştırmak. **M2** 71²

→ **başbakan, baş başa, başbuğ, baş döndürücü, başhekim, başıbozuk, başı dumanlı, başkaldırmak, başkâtip, baş rol, baş ucu, baş üstüne, başkent, başkonsolos, başkumandan, başmakale, başmuavin, başmuraahas, başmüneccim, başvurmak, başyaver, ön yüzbaşı**

baş döndürücü *sf.* Şaşkına, serseme çevirici. **M2** 209 **RA** 329

başarabilmek (-i) Başarma ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 25, 169

başarı *a.* Başarma işi, muvaffakiyet. **RA** 18², 112, 154, 308, 309, 310 **M2** 13, 14², 69, 79, 261, 266 **başarı göstermek** başarmak. **RA** 28

başarılı *sf.* Başarılmış, üstesinden gelinmiş. **M2** 97, 111, 114 **RA** 19

başarısız *sf.* Muvaffakiyetsiz. **M2** 112

başarısızlık, -ğı *a.* Başarısız olma durumu, muvaffakiyetsizlik. **M2** 98, 112²

başarmak (-i) Bir işi istenilen bir biçimde bitirmek, muvaffak olmak. **RA** 11², 242 **M2** 83, 182, 255

başbakan *a.* Hükûmetin ve Bakanlar Kurulunun başı, kabinenin başı, başvekil. **M2** 180, 192, 197, 275, 277

başbakanlık, -ğı *a.* Başbakan olma durumu, başvekâlet. **M2** 76, 249, 261, 276

baş başa *zf.* **başbaşa kalmak** (*doğ.*) **baş başa kalmak** biriyle veya bir şeyle yalnız kalmak. **RA** 82

başbuğ *a. tar.* Eski Türklerde baş, başkan, komutan. **M2** 143

başhekim *a. T. baş + Ar. hekîm* Bir hastaneyi yönetmekle görevlendirilen hekim, başdoktor, baştabip, sertabip. **M2** 70²

başhekimlik, -ği *a.* Başhekim ve görevlilerin çalıştığı yer, başdoktorluk, baştabiplik, sertabiplik. **RA** 211

başı bozuk, -ğu (*doğ.*) **başıbozuk, -ğu** *sf.* Karışık, içinden çıkılamayan. **RA** 38, 105, 124, 144, 206 **M2** 13, 200, 217

başı dumanlı *sf.* Sarhoş. **RA** 190, 292

baş rol, -lü *a. T. baş + Fr. rôle* Bir işte önemli, etkili olma durumu. **M2** 184 (**bir işte**) **baş rolü oynamak** en önemli, en etkili durumda olmak. **M2** 12

baş ucu *a.* Yatılan bir yerin baş konulan yönü veya yakını. **RA** 55, 207, 333, 334

baş üstüne ün. Bir isteğin, buyruğun hemen yerine getirileceğini bildiren söz, oldu. **RA** 19

başka *sf.* 1. Bilinenden ayrı, değişik, farklı, özge. **RA** 7², 12, 20, 21, 29, 30, 31², 33, 37, 38, 40², 45, 46, 52, 53, 54, 57², 61, 71³, 72, 73, 79, 88, 89, 90², 91, 93², 94, 95, 103, 110, 111, 112, 113, 114², 117, 119², 126, 127, 133, 134, 139, 140, 143, 145, 147, 150, 155², 168, 178, 179, 180, 181, 185, 190, 192², 197, 199², 201, 203, 212, 213, 214, 221, 225, 227, 229, 230, 231, 232, 233², 235², 236, 243, 244, 246, 249, 250, 254, 256, 259², 263, 265, 272, 279³, 282, 283³, 286, 289, 291², 293², 295, 296, 297, 299², 315, 316, 317, 321, 325, 326, 329, 344³, 345², 347, 348³, 351 **M2** 12, 13, 14², 19, 21, 22, 23, 28, 37, 41², 43, 46, 49, 52², 70, 76, 79, 84, 86, 95, 104, 106, 119, 132, 138, 140, 141, 145, 151, 162, 164², 165, 170², 172, 175, 180, 185, 190, 194, 195, 199, 200², 202, 204, 205, 209, 210², 213, 218, 220², 223, 229, 251, 253, 254, 257, 260, 262, 267, 268, 272, 281 **2.** Nitelik yönünden alışılmışın dışında bir üstünlüğü olan. **RA** 118 **3.** *e.* ‘Ayrıca, üstelik, bir yana’ anlamlarında -den başka biçiminde kullanılan bir söz. **RA** 120 **M2** 11, 80

→ **başka başka**

başka başka *sf.* Her biri değişik, farklı. **RA** 118, 236, 303

başkaldırmak (-e) Ayaklanmak, isyan etmek. **M2** 259

başkalık, ğı *a.* Alışılana benzememe, değişik olma durumu, değişiklik. **M2** 56

başkan *a.* Bir topluluğun, bir toplantının veya bir derneğin başında bulunan kimse, reis, reis bey. **M2** 29, 31², 99, 111, 191, 195, 254, 260², 265, 267, 279

→ **Cumhurbaşkanı, belediye başkanı**

başkanlık, -ğı *a.* Başkanın görevi veya makamı, reislik, riyaset. **M2** 84, 191, 239, 247, 250, 261 **başkanlık**

etmek bir toplantı veya topluluğu, başkan olarak yönetmek. **M2** 261

başkası *zm.* Diğer bir kişi, herhangi bir kimse, diğeri, ötekisi. **RA** 121

başkâtip, bi *a. T. baş + Ar. kâtib* Bir resmî dairede veya kuruluştaki çalışan kâtiplerin başı, başyazman. **M2** 220

başkent *a.* Bir devletin yönetim merkezi olan şehir, hükûmet merkezi, başşehir. **M2** 277

başkomutanlık, ğı *a.* Başkomutanın yaptığı iş, başkumandanlık, serdarlık. **M2** 34, 250

başkonsolos *a. T. baş + Lat. consulus* En yüksek derecedeki konsolos. **M2** 56

başkumandan *a.* Başkomutan. **RA** 98

Başkurd / Başkurt *öz. a.* Rusya’daki Başkurdistan Federe Cumhuriyeti’nde yaşayan Türk halkı veya bu halkın soyundan olan kimse. **M2** 120, 121

Başkurdistan *öz. a.* Başkurtistan ya da Başkurdistan veya resmî adıyla Başkurtistan Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu’na bağlı federe bir Türk cumhuriyeti. ‘Doğum yeri olan Başkurdistan’da bir gece çok kırmızı içip sarhoş olmuş.’ **M2** 86

Başkurdistanlı *öz. a. bk. Başkurt.* ‘K. A imzası Başkurdistanlı Abdülkadir beye değil, bana, yani pek yakında “Sabık” sıfatını takınacak olan Türkiyat Enstitüsü Asistanlarından Türkiyeli H. Nihal’e aittir.’ **M2** 119, 121

başlama *a.* Başlamak işi. **RA** 101, 102, 110, 177, 248

başlamak (-e) 1. Bir işe girişmek, harekete geçmek. **RA** 5, 9, 18, 21, 31, 33, 40, 44, 52², 54, 60³, 61, 63, 67, 68, 69², 73², 75, 76², 85, 91, 95, 97, 105, 110, 113, 114, 117, 120, 130, 133, 134, 136, 137, 139, 140, 144², 145², 146, 147, 149, 151²,

155, 157, 159, 160, 165, 166, 175, 177, 178, 179, 180, 184², 185, 186, 187, 191², 192², 197, 201, 204, 205, 210, 211, 215, 216, 219, 220², 221, 222², 223, 226, 228², 229, 230, 233², 234, 237, 240, 242, 245, 246, 249, 252, 255², 259, 262, 264, 271², 272, 278², 279, 282, 283, 284, 285², 286, 287², 288, 290, 293, 296², 298, 299, 319, 320², 321, 324², 325², 326, 328², 329, 330, 334, 335², 337, 342, 345², 350 **M2** 15, 23, 27, 29, 30², 31², 33², 34, 54, 55, 56, 62, 65, 66, 67, 68, 69², 84, 86, 89, 90², 93², 99, 109, 110, 130, 136, 143, 144², 157, 163², 175, 189, 191, 196, 231, 235, 237, 248, 253, 259, 262, 265, 273, 280, 281 **2.** Olmak, oluşmak, ortaya çıkmak, doğmak. **RA** 105² **3.** (-den) itibaren. ‘*Alp Er Tunga’dan, kahraman kadın Tomiris’ten başlayarak Plevne kahramanı Gazi Osman Paşa’ya, Edirne kahramanı Şükrü Paşa’ya ve kurtuluş savaşının meçhul fakat meşhur şehidine kadar bütün ölmezlerin önünden ihtiramla geçtim.*’ **M2** 23 **RA** 101

başlangıç, -cı *a.* Bir iş, bir dönem, bir hayat vb. nin ilk bölümü. **RA** 104, 133², 184, 208, 241, 304 **M2** 81, 85², 125, 210

başlanmak (-*e*) Başlama işine konu olmak. **M2** 101, 109, 164

başlatmak (-*i*, -*e*)Başlamasına yol açmak. **M2** 208

başlı *sf.* Başlı olan. **M2** 111, 171

→ **başlı başına**

başlıbaşına (*doğ.*) **başlı başına** *zf.* Bütün yönleriyle, tamamen. **RA** 251

başlıca *sf.* En önemli, başta gelen. **M2** 38, 76, 223

başlık, ğı *a.* Genellikle başı korumak için giyilen şapka, serpuş. **M2** 111², 188, 263 **RA** 43

başlıklı *a.* Başlığı olan. **M2** 164, 262

başlıyabilmek (*doğ.*) **başlayabilmek** (-*e*) Başlama ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 175

başmakale *a. T. baş + Ar. maḳāle* Gazete ve dergilerde ilk sütuna veya birinci sayfaya konulan önemli yazı, başyazı. **M2** 276

başmuavin *a. T. baş+ Ar. mu‘āvin* Baş yardımcı. **RA** 17³, 18², 19, 29⁴, 57³, 58, 346

başmuraḥḥas *a. T. baş+ Ar. muraḥḥas* Baş delege. **M2** 59

başmüneccim *a. T. baş+ Ar. müneccim* Baş yıldız falcısı. **M2** 39

baştan başa *zf.* Tamamen, bütünüyle. **M2** 148, 170, 172, 173, 177

baştanbaşa (*doğ.*) **baştan başa** *bk* baştan başa. **M2** 112 **RA** 44, 281, 282

baştan sona *zf.* Tamamen, tamamıyla. **RA** 308

başvurma *a.* Başvurmak işi, müracaat. **M2** 90

başvurmak (*nsz*) **1.** İsteği, dileği belirtmek için herhangi bir işlem başlatmak. **RA** 23 **M2** 89, 97, 183, 233 **2.** Bir şeye yararlanmak amacıyla el atmak. **M2** 12 **3.** (-*e*)Bir işin yapılması için bir kimsenin aracılığını istemek. **M2** 32, 71, 81, 90, 189, 190² **4.** Bir işe girmek, bir sınava katılmak vb. konularda müracaatta bulunmak. **RA** 261, 264

başyaver *a. T. baş + F. yāver* Yaverlerin başı olan kimse, seryaver. **M2** 193

bataklık, -ğı *a. mec.* Uygunsuz ve kötü, ahlak dışı durum. **M2** 280

batı *a.* Bulunulan yere göre güneşin battığı yönde olan bölge, garp. **RA** 308 **M2** 29, 84, 85², 86, 100, 113², 137, 138, 140, 143, 144, 229, 263

Batı Anadolu *öz. a.* Türkiye’nin coğrafi yönlü ayrımına göre batıda

kalan kısmı. 'Batı Anadolu'daki Uç beğlerinden bir kısmının Oğuz-Türkmen değil Kıpçak grubundan olduğunu şahıs isimleriyle tespit etmiştir.' M2 86

Batı Gök Türk öz. a. Göktürk devletinin batıda kalan kolu. 'Batı Gök Türk kağanlarının adlarını birleştirmesi bu kabildendir.' M2 86

Batı Roma öz. a. Eskiden Roma devletinin batıdan yönetilen kısmına verilen ad. 'İran'ı ve Batı Roma'yı yenerken buyruğumda o zamana kadar görülmemiş büyük ordular, bu ordularda binlerce yüzbaşı vardı.' RA 309

batırmak (-a) mec. İçinde kaybolmak, içine gömülmek, çıkamaz duruma gelmek, kendini kaptırmak. 'İnşallah bunları şiir deryasına batırıp fen derslerini ihmal ettirmezsin.' RA 36

batmak, -ar (nsz) 1. Bir sıvının üstündeyken içine gömülmek. M2 62 2. Yıkılmak, egemenliği sona ermek. RA 27

Battal Gazi öz. a. Asıl hüviyetinden çıkarılıp klasik bir Türk alpı, gaziveli şekline dönüşüp yerini Hz. Ali soyundan gelen Seyyid Battal Gazi'ye bırakmış olan Arap asıllı Emevî kumandanı. 'Okuduğu Battal Gazilerin ve o gibi kitapların tesiriyle doktor yapmak istiyordu.' M2 64²

Baverd öz. a. İran'da bulunan bir yer adı. 'Oğuzlar Baverd'de toplanıp birleştiler.' M2 34

Bavyera öz. a. Almanya'nın güneydoğusunda bulunan bir eyalet. 'Fakat kimse Bavyera'nın veya Meklenburg'un müstakil devlet olduğunu düşünmüyordu.' M2 146

bavul a. İt. baule İçine eşya konulan ve genellikle yolculukta kullanılan büyük çanta. M2 72

bay a. Erkeklerin ad veya soyadlarının önüne getirilen saygı sözü. M2 240, 258

Bay İsmet İnönü öz. a. bk. İsmet İnönü. M2 257

bayağı sf. 1. Oldukça, epey. RA 63², 217, 320, 321 2. Basit, adi, amiyane, banal. RA 72, 125, 231 M2 228

bayan a. Kadınların ad veya soyadlarının önüne getirilen saygı sözü. M2 198

Bayezit (doğ.) **Beyazıt** öz. a. İstanbul'da, tarihî yarımadaının merkezinde, kentin ana ulaşım yeri olan meydan ve çevresindeki semt. 'Yanlışlıkla Bayezit'ta toplanmış olan diğer bir iki manga da orada boşuna beklediler.' M2 56

bayılabilmek (nsz) Bayılma ihtimali veya imkânı bulunmak. RA 331

bayılma a. Bayılmak durumu. M2 54

bayılmak (nsz) 1. Baygın duruma girmek, uyur gibi olmak, kendinden geçmek, kendini kaybetmek. M2 65 2. (-e) Çok hoşlanmak, çok sevmek. RA 143 M2 161

bayi a. Ar. bāyi' Belirli maddeleri satma izni olan kimse, dükkân veya kuruluş. M2 225

baykuş a. hay. b. Başında, kulak yerinde iki sorgucu bulunan, yırtıcı gece kuşlarının genel adı. M2 25

bayrak, -ğı a. Bir milletin, belli bir topluluğun veya bir kuruluşun simgesi olarak kullanılan, renk ve biçimle özelleştirilmiş, genellikle dikdörtgen biçiminde kumaş, sancak. M2 56, 203, 251³, 254² RA 55 **bayrak açmak** bir ülkü yolunda toplanmaya çağırarak. M2 203

bayram a. Özel olarak kutlanan gün. RA 152, 309 M2 253

baytar a. Ar. baytar Veteriner. M2 61²

→ *baytar mektebi*

baytar mektebi öz. a. Ar. *baytar + mekteb* Veterinerlik okulu. 'Yani idadiyi bitirdikten sonra Baytar Mektebine girecek talebe de burada okurdu.' **M2** 65

bazan (doğ.) **bazen** zf. Ar. *ba'zen bk.* bazen. **RA** 110 **M2** 141, 225

bazen zf. Ar. *ba'zen* Ara sıra. **RA** 25, 32², 34, 54², 61³, 62, 70², 72, 74³, 81, 93, 98, 172³, 173, 174, 180, 185, 206, 241, 281², 283, 310 **M2** 12², 13², 19, 65, 96, 108², 136, 138², 139, 141, 146, 147², 153, 158, 170³, 173⁶, 207, 240, 262

bazı sf. Ar. *ba'z* Birtakım, kimi. **RA** 18, 28, 33², 39², 50, 54, 61, 66, 72², 78, 93, 95, 110, 123, 180, 181², 200, 205, 212², 213, 214, 215², 216, 222², 231, 241, 248, 249, 250, 271, 274², 289 **M2** 13, 19, 24⁶, 30, 38², 41, 46, 48, 59, 80, 86⁴, 97, 114, 120, 127, 137, 141², 146, 154, 163, 164, 170, 174, 180, 182, 188, 193, 194, 198, 199, 204, 213, 223, 230, 231², 244, 247, 266²

bebek, -ği a. Meme veya kucak çocuğu. **RA** 131, 239

beceriklilik, -ği a. Becerikli olma durumu, ustalık, maharetlilik. **RA** 20

bedbaht sf. Far. *bed* + *baht* Mutsuz, bahtsız, talihsiz. **RA** 102, 125, 308
bedbaht etmek üzmetmek. **RA** 8, 140, 233

bedbahtlık, -ğı a. Mutsuzluk, bahtsızlık. **RA** 103, 191

beddua a. Far. *bed* + Ar. *du'ā* **beddua** etmek ilenmek, intizar etmek. **RA** 8 **M2** 32

bedel sf. Ar. *bedel* Eşit, denk. **RA** 319

beden a. Ar. *beden* Canlı varlıkların maddi bölümü, vücut. **RA** 222

→ *beden eğitimi*

beden eğitimi a. sp. Vücudu güçlendirmek ve sağlığı korumak amacıyla araçlı veya araçsız hareketler yapma, beden terbiyesi. **RA** 225

bedevî a. Ar. *bedevî* Çölde, çadırdan yaşayan göçebe. **RA** 306

bedia a. Ar. *bedi'a* Şaheser. **M2** 181

Bedia Akarsu öz. a. 1921 doğumlu Türk felsefeci ve akademisyen. 'Bedia Akarsu (Felsefe)' **M2** 234

bediî (doğ.) **bedii** a. Ar. *bedi'î* Yeni, benzeri görülmemiş, nadide. **RA** 10,14

Bedriye Atsız öz. a. Hüseyin Nihal Atsız'ın ikinci eşi. 'Zevcem Bedriye Atsız da İstanbulda 16 Mayıs'ta tevkif edildi.' **M2** 190²

beğ (doğ.) **bey** a. Erkek adlarından sonra kullanılan saygı sözü. **M2** 27, 28, 30², 32, 33, 113² **RA** 119, 130, 146, 232, 252, 310, 337

beğendirmek (-i, -e) Beğenilmesini, hoş görünmesini sağlamak. **RA** 221, 222

beğenilme a. Beğenilmek işi veya durumu, popülerite. **M2** 65

beğenilmek (nsz) İyi ve güzel bulunmak. **RA** 130 **M2** 70, 199

beğenme a. Beğenmek işi veya durumu. **RA** 192

beğenmek (-i) İyi veya güzel bulmak. **RA** 10, 60³, 61², 63³, 65, 69, 70, 80, 130, 131, 134, 145, 156², 158, 222, 225, 226, 306, 320 **M2** 70, 199², 266

beğlerbeğilik (doğ.) **beylerbeyilik** tar. Sancak beylerinin başı olma durumu. **M2** 39

beğlik (doğ.) **beylik** tar. Merkeze tam bağlı olmayarak bir beyin yönetimi altındaki ülke, emirlik, emaret, mirlik. **M2** 31, 85

Behice Boran öz. a. Türkiye İşçi Partisi'nin son genel başkanı, siyasetçi, akademisyen ve sosyolog. 'Niyazi Berkes, Mediha Berkes, Behice Boran, Adnan Cemgil gibi muhtelif kademedeki öğretmenleri Dil Fakültesinde ısrarla niçin tuttu?' **M2** 182, 231, 236, 254

behresiz sf. Payı, nasibi, hissesi olmayan. **M2** 151

beis a. esk. Ar. *be's* Engel, uymazlık. **M2** 211

bekâr (doğ.) **bekar** a. Ar. *bekâr* mec. Evlenmemiş kimse. **RA** 203

bekçi a. Bir şeyi veya bir yeri bekleyip korumakla görevli kimse. **M2** 240, 292

bekleme a. Beklemek işi. **RA** 55, 72, 102, 186, 190, 287, 300 **M2** 55

→ **bekleme odası**

bekleme odası a. Bekleme salonu. **RA** 23

beklemek (nsz) **1.** Bir iş oluncaya, biri gelinceye değin bir yerde kalmak, durmak. **M2** 22, 34, 56, 257 **RA** 6³, 7², 22, 26, 29², 47, 58, 63, 125, 162, 165, 189, 190, 195², 274, 290², 325, 330 **2.** Ummak. **RA** 50², 64, 72², 83, 113, 150, 201, 223³, 232², 248, 253, 256², 274, 321, 329, 333, 334², 338 **M2** 11, 22², 25, 79, 194, 220, 228, 280 **3.** (-i) Bir şeyi, bir kimseyi gözetmek, korumak, muhafaza etmek. **RA** 52 **4.** (-i) Süre tanımak, acele etmemek. **RA** 73, 102, 110, 151, 268, 273, 285, 288 **M2** 193 **5.** Karşılaşma ihtimali bulunmak. **RA** 279

beklenebilmek (nsz, -den) Beklenme ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 215

beklenme a. Beklenmek durumu. **M2** 200

beklenmedik sf. Beklenmeyen, umulmayan. **RA** 230 **M2** 85

beklenmek (nsz, -den) Bekleme işine konu olmak. **RA** 150 **M2** 148, 170, 263, 266

bekletmek (-i) Bekleme işini birine yaptırmak. **RA** 26 **M2** 34, 35

bekleyiş a. Bekleme işi. **RA** 291

bel a. anat. İnsan bedeninde göğüsle karın, sırtla kalçalar arasında daralmış bölüm. **M2** 72 **bel bağlamak** birisinin kendisine yardımcı olacağına inanmak, güvenmek. **RA** 23 **M2** 121

belâ (doğ.) **bela** a. Ar. *belâ* İçinden çıkılması güç, sakıncalı durum. **RA** 6, 38, 194 **M2** 244, 245 **belasını beklemek** mec. belasını aramak, kavga çıkarmak için fırsat aramak. 'Bazen bir ses kendine belanı mı bekliyorsun dediğini duyar gibi olmak.' **RA** 72

→ **belalı**

belâgath (doğ.) **belagath** sf. Belagati olan. **M2** 15, 56

belâlı (doğ.) **belalı** sf. Yoran, üzen, can sıkıan. **RA** 149

belediye a. Ar. *belediyye* İl, ilçe, kasaba, belde vb. yerleşim merkezlerinde temizlik, aydınlatma, su, toplu taşıma ve esnafın denetimi gibi kamu hizmetlerine bakan, başkanı ve üyeleri halk tarafından seçilen, tüzel kişiliği olan örgüt, şehremaneti. **M2** 97, 269²

→ **belediye başkanı**

belediye başkanı a. Belediye teşkilatını yöneten kimse, belediye reisi. **M2** 112

Belediye Başkanı Yaşar Ersoy öz. a. 1931 doğumlu Bilecik ilinin ilçesi olan Söğüt'ün eski Belediye Başkanı. 'Bu işe Söğüt Kaymakamı Burhan Ten ile Belediye Başkanı Yaşar Ersoy önyak olmuşlar.' **M2** 110

- belge** *a.* Bir gerçeğe tanıklık eden yazı, fotoğraf, resim, film vb. vesika, doküman. **M2** 113²
- Belgrad-Selanik demiryolu** *öz. a.* Belgrad- Selanik güzergâhlı demiryolu geçidi. 'Bu köy Belgrad-Selanik demiryolu üzerinde idi.' **M2** 71
- Belh** *öz. a.* Afganistan'ın kuzeyinde yer alan eski bir yerleşim yeri. 'Kasım'da Belh'e girdi.' **M2** 31², 33
- belirme** *a.* Belirmek işi. **RA** 73, 229
- belirmek** (*nsz*) **1.** Önce belli veya görünür olmayan bir şey ortaya çıkmak, tezahür etmek. **RA** 210, 226 **2.** İyice görünür ve anlaşılır bir durum almak, tebarüz etmek. **RA** 21, 26, 88, 94, 233, 261
- belirsiz** *sf.* Belirli olmayan, belgisiz, gayrimuayyen, vuzuhsuz. **RA** 97, 286, 310, 311
- belirti** *a.* Bir olayın veya durumun anlaşılmasına yardım eden şey, alamet, nişan, nişane. **RA** 123, 281, 285
- belirtilme** *a.* Belirtilmek işi. **M2** 111
- belirtmek** (*-i*) Açıklamak, tebarüz ettirmek. **M2** 25, 227 **RA** 53², 344
- belkemiği** *a.* Bir şeyin varlığı ile ilgili en önemli bölüm, temel, esas. **M2** 204
- belki** *zf. Ar. bel + Far. ki* **1.** Olabilir ki, muhtemel olarak. **RA** 14, 15², 18, 19, 23², 24², 30, 31, 59, 62, 71, 100², 101, 103, 106, 111, 161, 174, 178, 199, 220, 226, 231, 256, 258, 263, 274², 275, 313, 339, 350 **M2** 20, 43, 55², 60, 66, 79, 107, 110, 133², 243, 246, 256, 267 **2. bağ.** Olsa olsa, ya... ya... , ihtimal. **M2** 14² belki de 'şu da olabilir' anlamında kullanılan bir söz. **RA** 14, 23, 26, 31, 37, 41, 65³, 85, 98, 126, 155, 161, 162, 185, 195, 210², 215, 216², 236, 247, 272, 309, 318, 348 **M2** 21, 95, 101, 136, 188, 250, 255
- bellemek** (*nsz*) Öğrenmek. **RA** 118
- belletmek** (*-e*) Bellemesini sağlamak, öğretmek. **M2** 273
- belli** *sf.* Gizli olmayan, ortada olan, anlaşılan, bedihi, zahir, aşikâr. **RA** 33, 69, 80, 93, 106, 136, 138, 152, 162, 183, 212, 232, 266, 342 **M2** 71, 123, 171, 174, 176², 191, 194, 200, 276 **belli etmek** sezdirmek, hissettirmek. **RA** 10, 30, 34², 36, 60, 86, 98, 99, 102, 160, 214, 247, 286, 289 **M2** 191, 204, 233 **belli olmak** anlaşılmak, açıklanmak. **RA** 60, 62, 83, 102, 117, 191, 328 **M2** 265, 275²
- **belli başlı**, **belli belirsiz**
- belli başlı** *sf.* Belirli, muayyen. **M2** 48, 170, 224
- belli belirsiz** *sf.* **1.** Yarı belli. **RA** 27, 138, 224, 345 **2. zf.** Zorlukla seçilerek, yarı bellisiz olarak, duyularak, çok az belli olarak. **RA** 327
- bembeyaz** *zf.* Pırıl pırıl, apaçık bir biçimde. **RA** 248
- ben** *zm.* Teklik birinci kişiyi gösteren söz. **RA** 5², 6³, 8, 9⁸, 11³, 12², 14², 19, 26, 28, 46, 51², 61, 62², 63², 68², 73, 75, 76, 78, 79, 84², 85², 86³, 88, 89², 90, 91³, 92, 93³, 94, 96, 97, 101², 104, 107, 111, 112², 115, 117, 118³, 119, 120, 125, 132, 137³, 140, 143, 144, 158², 159, 160³, 161², 162, 163, 166³, 169³, 170², 171, 172³, 173, 174⁴, 182⁴, 183, 184, 186², 191, 192², 193, 194, 202, 203³, 204², 205, 207², 209, 211, 221², 227, 228², 235², 236³, 237, 238², 240, 242², 244, 252, 253², 254, 256⁵, 260², 261, 262, 264, 265, 268⁷, 269³, 273, 277³, 285, 286, 289, 290, 293², 296, 299², 300⁴, 303, 304, 305, 306³, 307⁶, 308⁴, 309³, 310⁴, 311², 312, 316, 317⁴,

318¹⁰, 319², 325, 326², 330², 331, 336³, 339, 340³, 341⁴, 346², 349, 352² **M2** 39, 41, 60, 80², 81, 86, 95², 96⁴, 97, 98⁴, 99, 101, 102², 107, 108, 120⁶, 122³, 125, 127², 128⁶, 129², 130², 131, 132, 133⁴, 135², 136, 137², 138, 149², 150, 152, 154⁸, 155², 157², 158, 163, 165², 166², 170², 178, 187⁴, 188², 189⁵, 190², 192, 195, 196⁵, 197², 198, 199³, 200³, 201, 202⁷, 203, 204², 206³, 220, 222, 229², 243, 244⁶, 245³, 246³, 247², 248², 249, 271

Beni sokmayan yılan yüz yıl yaşasın bana dokunmayan yılan bin yaşasın. **M2** 280

bence *zf.* Bana göre, benim düşüncemce. **RA** 13 **M2** 128, 137

bencil *sf.* Yalnız kendini düşünen, kendi çıkarlarını herkesinkinden üstün tutan, hodbin, hodkâm, egoist. **RA** 216

bendeniz Alçak gönüllülük göstererek ben yerine ve ‘köleniz’ anlamında kullanılan bir söz. **RA** 116³

benimki *sf.* Benim olan, benimle ilgili olan. **RA** 62 **M2** 136

benimsemek *(-i)* Bir şeyi kendine mal etmek, sahip çıkmak, kabullenmek, tesahup etmek. **M2** 232

beniz, -nzi *a.* Yüz. **RA** 221, 247 **benzi sararmak** yüzünün rengi solmak. **RA** 7

benlik, -ği *a.* Bir kimsenin öz varlığı, kişiliği, onu kendisi yapan şey, kendilik, şahsiyet. **RA** 266, 331

benzeme *a.* Benzemek işi. **RA** 63, 133, 158

benzemek *(-e)* İki kişi veya nesne arasında birbirini andırarak kadar ortak nitelikler bulunmak, andırmak. **RA** 5², 10, 34, 58, 62, 71, 77², 78², 79, 83², 95, 91, 102, 111, 112, 115, 118, 133, 140, 156, 160, 161, 162³, 191, 192, 204, 220, 223, 239, 242, 246, 254, 263, 264, 265,

268, 298, 299, 303, 314, 319, 348, 351 **M2** 11, 19, 37, 39, 109, 112², 113, 114, 120, 129, 148, 176, 203, 229, 245, 246

benzer *sf.* Nitelik, görünüş ve yapı bakımından bir başkasına benzeyen veya ona eş olan, benzeri, müşabih, mümasil. **RA** 141, 184, 192 **M2** 64

benzerlik,-ği *a.* Benzer olma durumu. **RA** 77, 146

benzetebilmek *(-i, -e)* Benzetme ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 262

benzetme *a.* Benzetme işi. **M2** 81, 262²

benzetmek *(-i, -e)* Bir şeyde başka şeye benzeyen yönler bulmak. **M2** 77³, 79, 101 **RA** 111, 147, 148, 156, 196

benzeyiş *a.* Benzeme işi. **RA** 146, 149

beraat, -ti *a.* *Ar.* *berā`at huk.* Aklanmak işi, aklanma. **RA** 54, 100² **M2** 81, 82, 244 **beraat etmek** hakkında dava açılan sanık, yargılama sonunda suçsuz bulunmak, temize çıkmak, aklanmak. **RA** 55 **M2** 81, 203

→ **beraatizimmet**

beraatizimmet *a.* **beraat-i zimmet asıldır** (*doğ.*) **beraatizimmet asıldır** *tersi* kanıtlanmadıkça insanların suçsuz sayılmaları gerekir’ anlamında kullanılan bir söz. **RA** 99

beraber *zf.* *Far.* *berāber* **1.** *(-e)* rağmen, *(-e)* karşın. **RA** 21, 22², 23, 39, 50, 60, 77, 83, 88, 89, 104, 154, 155, 159, 178, 184, 226, 250, 287 **M2** 11, 13, 63², 76, 81, 82, 96, 103², 120, 135, 137, 214, 218, 223, 235, 256, 266, 272² **2.** *zf.* Birlikte, bir arada. **M2** 220 **RA** 21, 73, 125, 243, 288, 289, 300, 325, 347

berbat *sf.* *Far.* *berbād* Kötü. **RA** 114, 189, 220 **M2** 95, 224, 230 **berbat**

- etmek** kötü duruma getirmek. **M2** 130
- berceste** *sf. Far. berceste ed.* Güzel, hafif. **M2** 23
- bereket** *a. Ar. bereket bereket versin ki* 'iyi ki, Tanrı'ya şükür ki' anlamında kullanılan bir söz. **M2** 12
bereket versin bir kimsenin bir durumdan hoşnutluğunu anlatan söz. **RA** 33 **M2** 73
- bergüzar** *a. esk. Far. berguzār* Anmak için verilen hatıra, armağan, yadigâr. **M2** 247, 249
- Bergüzar** *öz. a.* Atsız'ın Bülent Ecevit'e taktığı imalı bir takma ad, yakıştıрма. 'Fakat Bergüzar'ın marifetleri bu kadar değil.' **M2** 251², 253², 254²
- beri** *e. (-den)* bu yana. **RA** 13, 33, 34, 39, 69, 72, 78, 82, 85, 100, 106, 139, 149, 156, 160, 161⁴, 172², 184, 214, 217, 224, 228, 240, 242² **M2** 21, 24, 45, 49, 52, 61, 66, 81, 89², 102, 109, 148, 188, 223, 240, 245, 253, 275
- beriki** *zm.* Beride olan şey veya kimse. **RA** 11, 104, 146, 345
- berkitmek** *(-i)* Sağlamlaştırmak, tahkim etmek, takviye etmek. **M2** 86, 248
- bertaraf** *sf. Far. ber + Ar. taraf bertaraf etmek* ortadan kaldırmak, gidermek. **M2** 278
- Besim Atalay Beğ** *(doğ.) Besim Atalay Bey* *öz. a.* Ahmet Besim Atalay, 1882 Uşak doğumlu, Türk dilbilimci, yazar ve siyasetçi. 'Benim tekrar resmî bir liseye tayinim için Besim Atalay Beğ, bana hiç haber vermeden uğraşmış ve işi halletmişti.' **M2** 189
- Besim Darkot** *öz. a.* 1903 Üsküdar doğumlu, Mehmet Besim Darkot, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk büyük coğrafyacılarından biri. 'Besim Darkot(Coğrafya).' **M2** 234
- besin** *a.* Yenilebilir, beslenmeye elverişli her tür madde, azık, gıda. **M2** 80
- besleme** *a.* Beslemek işi. **RA** 50
- beslemek** *(-i)* Bir duyguyu gönülde yaşatmak. **RA** 58, 113, 306
- beslenme** *a.* Vücut için gerekli besin maddelerini alma. **M2** 33, 80²
- beslenmek** *(nsz)* Kendini beslemek. **M2** 80³
- beste** *a. Far. beste* Bir müzik eserini oluşturan ezgilerin bütünü. **RA** 128, 286
- bestelemek** *(-i)* Beste yapmak. **RA** 83
- beş** *sf.* Dörtten bir artı. **RA** 26, 119, 186, 207, 210, 218, 219, 230, 237, 241, 252, 272, 281, 294, 299, 304, 317³, 319, 326, 327, 344 **M2** 22, 55, 63, 69, 71, 82, 89, 100, 139, 180, 253 **beş para etmemek** hiçbir kıymeti olmamak, bir işe yaramamak. **M2** 200
- Beş Kıta Coğrafyası** *öz. a.* Hamit Sadi B.'ye ait bir eser adı. 'Hamit Sadi B. : İktisadi Coğrafya, Beş Kıta Coğrafyası, muhtelif makaleler, duvar haritaları.' **M2** 220
- Beşbalık** *öz. a.* Turfan'ın kuzeyindeki Tanrı Dağları'nın kuzey eteklerinde bulunan eski Uygur Kağanlığı'nın başkenti. 'Beşbalık'ta doğdumsa da Karluk kızıyım.' **RA** 6
- beşer** *sf.* Beş sayısının üleştirme sayı sıfatı. **RA** 54
- beşerî** *sf. Ar. beşerî* İnsanoğlu ile ilgili. **M2** 195
- beşeriyet** *a. esk. Ar. beşeriyet* İnsanlık. **M2** 254
- beşinci** *sf.* Beş sayısının sıra sıfatı, sırada dördüncüden sonra gelen. **RA** 29, 95, 145, 219, 318, 327 **M2** 112, 140, 182, 188

bey *a.* Erkek adlarından sonra kullanılan saygı sözü. **M2** 209, 211, 225

beyanat *a. Ar. beyānāt* Demeç, bildiri. **M2** 183, 244²

beyaz *a. 1.* Ak; kara, siyah karşıtı. **RA** 45 **2. sf.** Ak renkte olan. **RA** 34, 62, 71, 247, 268

Beyazıt Kütüphanesi *öz. a.* İstanbul'da Bayezid Camii ve tarihî Sahaflar Çarşısı arasında, Beyazıt Meydanı'na bakan iki tarihi binada 1884 yılından beri araştırmacılara hizmet veren kütüphane. '*Beyazıt Kütüphanesi müdürü İsmail Saip efendinin teveccühünü kazanmak için yapılmış bir tabiye olduğunu temin edenler de vardır.*' **M2** 225

beyefendi *a.* Saygı belirtmek için erkek adlarının sonuna getirilen veya bu adların yerine kullanılan san. **RA** 168

Beyhan *öz. a.* Ruh Adam adlı eserde geçen kahramanlardan birinin adı. '*Bak, bak Beyhan, dedi.*' **RA** 343², 344², 345², 346⁶, 347

beyin, ni *a.* Akıl, anlayış. **RA** 13, 93, 94, 95, 114, 131, 160, 163, 166, 186, 190, 196, 215, 225, 241², 244², 255, 268, 271, 274, 279, 280 **M2** 86, 120, 163, 227, 240, 241, 253, 255 **beyni allak bullak olmak** iyi düşünemez olmak, zihni karışmak. '*Bunları hatırlayınca beyni allak bullak oldu.*' **RA** 170 **beyni durmak** hiçbir şey düşünememek, donup kalmak. '*Beyninin durmak üzere olduğunu hissetti.*' **RA** 331 **beyni karıncalanmak** zihin yorgunluğundan düşünemez olmak. **RA** 320 **beyni karışmak (beyni bulanmak veya sulanmak)** düzgün düşünemez olmak, bunamak. **RA** 91 **beyni motor gibi çalışmak** akli sürekli çalışır durumda olmak. '*Kendisi bu kadar ağır yürürken beyni motor gibi çalışıyordu.*' **RA**

274 **beyni zonklamak** yorgunluk vb. şeylerden dolayı başı ağırlaşmak, çok ağrılamak, içinden zonklamaya benzer sesler gelmek. '*Beyni zonkluyor, bir şey işitmiyordu.*' **RA** 311 **beyninde bir ışık yanmak** aklına bir fikir, bir çözüm yolu gelmek. '*Bir şeyler hatırlar gibi oldu. O zaman beyninde bir ışık yandı.*' **RA** 337 **beyninde seyyale dolaşmak** aynı anda birden fazla şey düşünmek. '*Zihnini bununla yorarken beyninin içinde ince ve örseleyici bir seyyalenin dolaştığını seziyordu, bu dolaşma sırasında zaman zaman kafasının içinde bir yer aydınlanır gibi oldu.*' **RA** 109 **beyninden geçmek** (aklından geçmek) düşünmek. **RA** 34, 79, 282 **beyninden vurulmuş dönmek** beklenmedik bir durum karşısında olağanüstü bir üzüntü ve şaşkınlığa uğramak. **RA** 244 **beynini yormak** aşırı bir çaba göstererek düşünmek. '*Bunu düşünüp bulmasıyla unutmaya bir oluyor, yeniden bulmak için beynini aşırı bir gayretle yoruyordu.*' **RA** 295 **beynini kurcalamak** akli sürekli bir konu üzerinde takılıp kalmak. '*Selim beynini kurcalayan sarsıntılar arasında onun sözlerini yarı anlamış bir halde sordu.*' **RA** 10, 323 **beynini oymak** beynini zorlamak. '*Yek, iki muamma halinde beynini oyuyordu.*' **RA** 143 **beynini uyuşturmak** düşünemez hâle getirmek. '*Bu umulmadık darbe kendisini sersemletmiş, beynini uyuşturmuştu.*' **RA** 44

→ **beyin kanaması**

beyin kanaması *a. tıp* Beyni besleyen damarlardan bir veya birkaçının hastalık veya darbe sonucu zedelenip kanaması. **RA** 199

beyit *a. Ar. beyt ed.* Anlam bakımından birbirine bağlı iki dizeden oluşmuş

şiiir parçası. **RA** 32, 61², 62, 79, 80, 147², 203 **M2** 46, 174, 175

Beylan Toğrol *öz. a.* Makaleler II adlı eserde Pertev Naili aleyhinde oy kullananlardan biri olarak bahsedilen kişi. '*Beylan Toğrol (Psikoloji)*' **M2** 236

beylik *a. tar.* Merkeze tam bağlı olmayarak bir beyin yönetimi altındaki ülke, emîrlik, emaret, mirlik. **M2** 144

beynelmilel *sf. Ar. beyn + milel* Çeşitli milletlerin arasında yapılan, milletlerin arasında çok yönlü ilişkilerle ilgili olan, uluslararası. **M2** 91, 273²

beynelmilelci *sf.* Uluslararasıdaki ilişkileri benimseyen, uluslararasıdaki ilişkilerden yana olan, uluslararasıcı. **M2** 251

beynelmilelcilik, **-ği** *a.* Uluslararasıdaki ilişkileri benimseme, uluslararasıdaki ilişkilerden yana olma, uluslararasıcılık. **M2** 251

Beyoğlu *öz. a.* İstanbul iline bağlı ilçelerden biri. **M2** 65

Beyoğlu Hastanesi *öz. a.* Makaleler II adlı eserde bahsi geçen Rıza Nur'un ölmeden önce tedavi için getirildiği ve sonrasında ölümünün gerçekleştiği İstanbul'da bir hastane adı. '*9 Eylül günü öğleden sonra Beyoğlu Hastanesine tek tük vefalı kalp sahipleri gelmeğe başladı.*' **M2** 55²

bez *a. Ar. bezz* Pamuk veya keten ipliğinden yapılan dokuma, çaput. **RA** 246

bezgin *sf.* Yaşama veya iş görme isteğini yitirmiş. **RA** 236

bezginleşmek (*nsz*) Bezgin duruma gelmek. **RA** 7

bezginlik *a.* Bezgin olma durumu, usanç, yorgunluk. **RA** 74, 177, 235, 279

bezmek,-er (*-den*) Bezgin duruma gelmek, bezginlik getirmek, bıkip usanmak. **RA** 125 **M2** 80, 95

bıçak, -ğı *a.* Bir sap ve çelik bölümden oluşan kesici araç. **RA** 232 **M2** 32³

bıkmak, -ar (*-den*) Tekrarlanması, sürüp gitmesi yüzünden bir şeyden doyunluk veya yorgunluk duyarak onu istemez duruma gelmek, usanmak. **RA** 215 **M2** 279 **bıkip usanmak** çok bezmek. **M2** 80, 89

bıktırmak (*-i*) Bıkmasına yol açmak, bıkkınlık vermek, usandırmak. **M2** 90

birakılmak (*nsz*) Bırakma işine konu olmak, terk edilmek. **RA** 206 **M2** 229

birakma *a.* Bırakmak işi. **M2** 202²

birakmak (*-i*) **1.** Elde bulunan bir şeyi tutmaz olmak. **RA** 138 **2.** (*nsz*) Koymak. **RA** 181, 183, 196, 210, 258, 264, 271, 321, 342, 344 **M2** 261 **3.** Bir işi başka bir zamana ertelemek. **M2** 265 **4.** (*nsz*) Ölen, ayrılan birinden iş, kişi, nesne vb. şeyler kalmak. **RA** 55, 116, 307 **M2** 11, 27, 104, 137, 203 **5.** (*nsz*) Yanına almamak, yanında götürmemek. **M2** 28, 31 **6.** (*-i, -e*) Sahiplik hakkını başkasına vermek. **M2** 28, 247 **7.** (*nsz*) Engel olmamak. **RA** 157 **8.** Bir alışkanlıktan veya bir işten vazgeçmek. **RA** 57, 62, 70, 72, 78, 92, 105, 146, 149, 157, 177, 205, 206², 229 **M2** 54, 62², 94, 98, 99, 202, 254, 277 **9.** Ayrılmak, terk etmek. **RA** 34 **M2** 57 **10.** (*-i, -e*) Bakılmak, korunmak için vermek. **M2** 64 **11.** Kendini tamamen birine, bir şeye veya ilahi bir gücün varlığına teslim etmek. '*Ölenleri toprak ananın kucağına, Tanrı'nın esirgenliğine bırakarak*

Kızılalma'ya doğru ilerlemek olan Türkçülük savaşı... RA 190 M2 107, 153³ 12. Ayırmak, tahsis etmek. 'Karahanlı sülalesine yer bırakmak şartıyla onları Vasal mevkiye indirdi.' M2 145 13. Bir işin sorumluluğunu, yükümlülüğünü başkasına vermek, görevlendirmek. RA 19 M2 244² 14. Saf dışı etmek, -e dahil etmemek. 'Recep Zühtü vesareyi meclis dışında bıraktı.' M2 248 15. Araçla veya araçsız olarak gidilecek yere kadar eşlik etmek. 'Bu mahlûğu bir an önce evine götürüp bırakmaktan başka bir şey düşünmüyordu.' RA 88 16. Etkisi çok fazla hissedilmek. 'Selim Pusat'ın içinde derin bir acı bıraktı.' RA 109 17. Gözardı etmek, dikkate almamak, önemememek. 'Kusur saydığı tarafları bıraksan da yalnız meziyetlerini görsen.' RA 135 18. 'Bahsetme, ...ile ilgili konuşmaktan vazgeç' anlamında tepki belirten bir söz. 'Şu Kahraman kızları bir bırak.' RA 154, 158, 214 19- Bir işin yapılmasına izin vermek. 'Şekeri koyduktan sonra karıştırmayı da ona bırakmayarak kendi yaptı.' RA 248

bıyıklı *sf.* Bıyığı olan. M2 111

bıyıksız *sf.* Bıyığı olmayan, bıyığını tıraş etmiş olan. M2 111

biber *a. mec.* Çeşni, özellik, çeşitlilik. 'Budizm ve manihazmin çorbasıdır. Tuz ve biber olarak da içinde epey hristiyanlık ve Yahudilik var, dedi.' RA 148

bibliyografya *a. Fr.* Belli bir konu, yer ve dönemle ilgili yayınları kapsayan veya en iyilerini seçen eser, kaynakça. M2 105

biçare *sf. Far. bîçâre* Çaresiz. M2 208

biçilmiş kaftan *sf.* Bütünü ile uygun, elverişli (iş). RA 143

bidat, -ti *a. Ar. bid'at din b. esk.* Dinde sonradan türeyen şey. RA 147, 148

bilâkis (doğ.) bilakis *zf. Ar. bi'l-'aks* Tersine olarak, tam tersine, tersine, aksine. RA 87, 143, 262, 346 M2 14, 42, 129, 135, 146, 188

bildiri *a.* Resmî bir makam, kurum veya resmî olmayan bir örgüt, topluluk tarafından herhangi bir durumu ilgililere duyurmak için yazılan yazı, tebliğ, deklarasyon, manifesto. M2 255, 276

bildirilmek *(-e)* Bildirme işine konu olmak, duyurulmak, haber verilmek. RA 44

bildirme *a.* Bildirmek işi, beyan, tebliğ. RA 250 M2 100

bildirmek *(-e)* 1. Herhangi bir şeyi haber vermek. RA 36, 199, 210, 211, 253, 255, 256, 271, 320 M2 13, 33, 70, 166, 197, 244³ 2. *(nsz)* Herhangi bir konuda bilgi vermek. RA 141 3. *(-i)* Anlatmak, ifade etmek. RA 13, 46, 47 M2 172, 190, 249

bile *bağ.* Da, de, dahi. RA 11, 18, 25, 38, 43, 50², 57, 58, 59, 62, 63, 71, 72², 75, 77, 92, 93, 101, 103³, 104, 105, 106, 112, 117, 118, 124, 130², 135, 136, 137, 140, 141, 144, 155, 159², 160, 171, 177², 181, 182, 185, 187, 189, 192², 194², 195, 196, 197, 214, 218, 224³, 225, 233², 235, 236, 237, 238², 247³, 248, 249, 250⁴, 251, 252, 256, 260, 266, 268, 271, 272², 273, 276², 278, 279, 283, 284, 291, 292, 294, 297, 298, 306, 307, 308, 310, 311, 313², 323, 327, 329, 330², 331, 334², 336, 340, 341, 344 M2 11, 12, 13, 19², 20², 21, 24, 41, 43, 52, 66³, 69, 79, 81, 94, 95, 107, 112, 129, 130, 131², 132², 136, 137, 144, 145, 146, 147, 148, 152, 155, 169, 172, 176, 181, 182, 183, 184, 191, 193, 194, 195, 197, 201, 205, 207, 209, 210, 211, 213, 214, 219, 224, 225, 228², 230, 240, 245, 254⁴,

255, 256, 260, 261, 267, 272, 273,
275, 279

→ **bile bile**

bile bile *zf.* Bilerek, isteyerek, önceden tasarlayarak, düşünülerek, kasten. **RA** 286, 317 **M2** 154, 280

bilebilmek (-i) Bilme ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 248, 263, 340, 346 **M2** 224

bilek, -ği *a.* Elle kolun, ayakla bacağıın birleştiği bölüm. **RA** 52 **M2** 255

bilerek *zf.* İsteyerek, kasten. **RA** 227

bilfiil *zf.* *Ar. bi'l-fi'l* İş olarak, iş edinerek, gerçekten, eylemli olarak. **M2** 250

Bilge Hatun *öz. a.* İlbilge Hatun, İkinci Doğu Göktürk Kağanlığı'nın kurucusu Kutluk Kağan'ın eşi, Bilge Kağan ile Kül Tigin'in annesinin adı. '*Orhun kitabelerine göre Kutluk Hanın ölümünden sonra oğullarının velisi anaları Bilge Hatun olmuştur.*' **M2** 150

Bilge Kağan *öz. a.* 683-734 tarihleri arasında hüküm sürmüş II. Göktürk Devleti'nin dördüncü kağanı. '*Bilge Kağan ise Uygur değil, Göktürk'tü.*' **M2** 113²

Bilge Tardu *öz. a.* 600- 603 tarihleri arasında hüküm sürmüş Batı Göktürk Devleti'nin hükümdarı. '*Göktürklerde 545'ten 609'a kadar daima tek kağan bulunmuş ve sırasıyla Bumun(545-553), İstemi Bağatur(553-576), Topo (576-581), Şapalı(581-587), Çuluk(587-588), Tulan [Turan,(588-600), Bilge Tardu(600-603), Kimin(603-609) Kağanlar hükümdar olmuşlardır.*' **M2** 142

Bilge Tonyukuk *öz. a.* Milattan sonra 8. asırda Göktürkler devrinde yaşamış İleriş (Kutluk) Kağan, Kapagan Kağan, Böğü Han ile Bilge Kağan'ın baş veziri; adı bilinen ilk Türk yazar, tarihçi ve devlet adamı.

'*Aylarca uğraşarak yaptığı haritalar üzerinde Bilge Tonyukuk ve Kül Tegin'in seferlerini incelemiş ve bu iki kumandana hayran olmuştur.*' **RA** 70

Bilge Tonyukuk Abidesi *öz. a.* 715 yılında II. Göktürk Devleti'nin veziri Tonyukuk adına diktirilen yazıt. '*Tarih cemiyeti azaları Bilge Tonyukuk Abidesi denilen bir nesneden haberli olsalardı millî bir duyguyla yazılan bir kitaba Moço gibi çincede bile olmıyan uydurma bir ad değil, Kapağan adını koyarlardı.*' **M2** 152

bilgi *a.* İnsan zekâsının çalışması sonucu ortaya çıkan düşünce ürünü, malumat, vukuf. **RA** 11, 58, 60, 70, 106, 130², 137, 174, 204, 215, 319 **M2** 54, 69, 83, 103, 111², 112², 128, 188, 190, 200, 227, 247, 267

bilgili *sf.* Bilgi sahibi olan, malumatlı, malumattar, malumat sahibi, haberli. **RA** 77, 213 **M2** 80, 94, 131, 277

bilgin *a.* Bilimsel bir konuda çok bilgisi olan kimse, bilimci, âlim. **RA** 181 **M2** 84, 86, 149³, 150, 151, 152³, 157², 160, 161², 162, 172², 173, 176, 227², 229, 232, 236, 266

bilginlik, -ği *a.* Bilgin olma durumu. **M2** 43, 60

bilgisiz *sf.* Bilgi sahibi olmayan, bilisiz, malumatsız, cahil. **RA** 22, 145 **M2** 71

bilgisizlik, -ği *a.* Bilgisiz olma veya bilgi yokluğu durumu, bilisizlik, cahillik, cahiliyet, cehalet. **M2** 110², 176

bilhassa *zf.* *Ar. bi'l-hâşşa* Özellikle. **RA** 12, 19, 34, 35², 54, 60, 70, 92, 112, 118² **M2** 18, 59, 67, 69, 75, 166, 169, 184, 194, 195, 243

bilim *a.* Belli bir konuyu bilme isteğinden yola çıkan, belli bir

amaca yönelen bir bilgi edinme ve yöntemli araştırma süreci. **M2** 47, 99, 227², 228, 229, 236, 237, 240

→ **bilim adamı**

bilim adamı *a.* Bilimsel çalışmalarla uğraşan kimse, bilim kadını, bilim insanı, bilgin, âlim. **M2** 229

bilinmek (*nsz*) Bilme işine konu olmak, anlaşılacak, öğrenilmek. **RA** 54, 190 **M2** 39, 61, 84, 100, 112², 249, 262, 275, 276, 277

bilış *a. ruh b.* Canlının, bir nesne veya olayın varlığına ilişkin bilgili ve bilinçli duruma gelmesi, vukuf. **RA** 85, 165, 168

bilme *a.* Bilmek işi. **RA** 58, 150, 177, 227 **M2** 83, 224, 227

bilmece *a. bilmece çözmek* bilmececinin cevabını bulmak. **RA** 132

bilmek, -ir (*nsz*) Bir şeyi anlamış veya öğrenmiş bulunmak. **RA** 6², 18², 19, 22, 23, 24², 25², 28³, 30, 31, 40, 46, 47, 51, 54², 58, 59, 60, 61, 62, 63, 67, 72, 73³, 74², 75², 84², 85, 87, 91, 92, 94³, 95, 98, 102, 106, 109, 110⁶, 114, 120, 121⁴, 128, 130, 131², 136, 139³, 140, 144, 147, 148³, 150², 153, 156³, 160², 165², 166², 167, 168, 169², 170², 171², 173, 174³, 179, 184, 186, 189², 190, 191², 193², 194, 196², 199, 203, 205², 212, 215², 216, 217, 220, 221, 223, 227², 232², 235, 237, 238², 239, 240², 243, 244, 246, 250³, 253, 256³, 257, 266², 267, 272², 273, 274³, 277, 283², 285, 287, 289², 291, 294, 297, 298, 313, 324², 326, 327², 333, 335, 337, 338², 340³, 341, 344, 347, 348, 349, 350⁵, 351 **M2** 15², 19, 24⁵, 29, 32, 38, 42, 55, 56, 60, 80, 82, 83, 84, 85, 86⁴, 90, 94², 95, 97, 100², 104, 105, 107, 112², 113, 122, 127², 130³, 131³, 132, 134, 149², 150, 151, 153², 154, 161, 163, 166, 170², 172², 173, 174, 175², 176², 182², 188, 189, 190²,

202, 209, 210, 217, 220, 221³, 222³, 223³, 224², 229², 235, 245², 247², 248, 249, 250, 253², 262⁴, 267, 271, 273 **bilmem hangi** önemli veya anlatılması gerekli görülmeyen şeyler için kullanılan bir söz. **RA** 6

bilmişlik, -ği *a.* Bilmiş olma durumu. **RA** 239

bin *sf.* On kere yüz, dokuz yüz doksan dokuzdan bir artık. **RA** 9, 13², 15², 160³, 161³, 162³, 189, 242², 244, 245, 267, 268, 277, 286, 298, 308, 317² **M2** 34, 212, 256, 281 **bin dereden su getirmek** birini kandırmak için birçok sebep ileri sürmek, dil dökmek. **M2** 91

Bin Temel Eser *öz. a.* Türk ve Dünya edebiyatının önemli eserlerini içine alan bin tane eserden oluşan kitap dizisinin adı. 'Bu kadar mühim bir eserin tashihlerini de bu konuda Bin Temel Eser yayınları arasında bir kitap neşreden Prof. Muharrem Ergin yapmalıdır.' **M2** 105

bina *a.* Ar. *binā* Yapı. **M2** 98, 113, 261

binaenaleyh *zf.* Ar. *binā'en* + 'aleyh Bundan dolayı, bundan ötürü, bunun için, bunun üzerine. **M2** 273

binbaşı, -yı *a. ask.* Orduda rütbesi yüzbaşı ile yarıbay arasında bulunan ve asıl görevi tabur komutanlığı olan subay **M2** 61, 70

Binbaşı Hüsnü Beğ (doğ.) Binbaşı Hüsnü Bey *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir kişi adı. 'Müdür bu Fransızca'yı dahiliye subaylarından Binbaşı Hüsnü Beğe vererek ne olduğunu söyleyerek Rıza Nur'u kurtardı.' **M2** 68

binbaşılık, -ğı *a.* Binbaşı olma durumu. **M2** 53

binlerce *sf.* Pek çok, çok sayıda. **RA** 84, 92, 309, 3143, 316, 319 **M2** 99, 177, 210, 246, 257, 259

binlik, -ği sf. Bin tanesi bir arada olan.
M2 122

binme a. Binme işi. **M2** 63

binmek, -er (-e) Yüksek bir şeyin veya bir hayvanın üstüne çıkıp ayaklarını sallandırarak oturmak.
RA 7

bir sf. 1. Sayıların ilki kadar olan. **RA** 6, 7², 9², 10, 11², 12³, 13³, 14³, 15³, 19, 20², 22, 23, 24, 26², 29², 31², 32³, 33, 35², 38², 43⁴, 44, 46³, 50³, 51, 52, 55, 62³, 72², 80³, 81, 83², 84, 85², 86⁵, 89², 90, 91, 92, 95³, 99, 100, 101², 105, 110⁴, 111, 115², 117, 118², 126, 129, 131, 134, 135, 136, 139², 141, 145, 146, 150, 153², 154², 157, 159, 160, 161², 162, 169, 171, 177, 204², 213, 214, 217⁴, 221, 223, 230, 231, 239³, 242², 246, 247, 251, 256, 259, 271, 275, 276, 277, 280³, 282², 285⁴, 291, 293, 296, 298, 307, 310, 311, 319, 326, 327, 329², 333, 340, 345, 352² **M2** 13, 19³, 22⁴, 24, 26², 30⁷, 31⁴, 32, 33⁶, 42², 46⁶, 47, 48, 50², 54, 55², 56, 60², 61, 62², 64, 66², 67³, 68, 69, 70², 71², 72⁴, 73⁴, 79, 80², 81, 85, 86, 90, 91, 93², 94, 95, 96⁴, 97, 98, 99³, 105, 107², 110, 111⁵, 114⁶, 115, 122, 123², 125, 127³, 128⁵, 129⁸, 132³, 135⁵, 136³, 139³, 140, 143, 149, 150², 152⁵, 157, 158, 166, 167, 170², 173, 180, 184, 187⁴, 190, 194², 195, 201, 203, 205³, 208², 211³, 212², 218², 219², 222², 223², 225, 234, 239, 240², 243², 248², 249², 254, 256⁵, 267, 268, 269, 271³, 272³, 273 **2. sf.** Herhangi bir varlığı belirsiz olarak gösteren (sayı). **RA** 5², 7⁴, 8², 9, 10⁸, 11⁴, 12⁶, 13⁷, 14⁶, 15⁵, 16⁴, 17³, 18³, 19⁶, 20⁵, 21⁵, 22¹², 23⁴, 24⁴, 26⁷, 27⁶, 29⁵, 31¹¹, 32⁷, 33⁸, 35¹¹, 36⁴, 37⁸, 38¹⁰, 39⁷, 40³, 41⁷, 43, 44⁶, 45⁷, 46⁷, 47⁴, 50⁷, 51⁴, 52¹⁰, 53², 54³, 55⁴, 57⁴, 58⁶, 59³, 60⁶, 62⁷, 71, 72⁶, 73², 74⁴, 75⁹, 76³, 77⁸, 78⁷, 79⁵, 80⁷, 81⁵, 82⁷, 83⁷, 84⁹, 85⁴, 86⁹, 87⁵, 88⁷, 89⁷, 90³, 92², 93⁶, 94⁶, 95³, 96⁶, 97, 98³,

99⁵, 100³, 101⁶, 102⁶, 103⁷, 104⁹, 105³, 106⁷, 107², 109⁷, 110⁵, 111³, 112⁷, 113³, 114⁶, 115⁴, 116⁷, 117⁴, 118⁴, 119⁷, 121, 122³, 123⁸, 124⁵, 125⁵, 126³, 127, 128⁸, 129³, 130³, 131⁷, 132⁵, 133², 134⁶, 135⁷, 136⁵, 137³, 138⁵, 139⁸, 140⁸, 141⁶, 144², 145³, 146⁴, 148³, 149⁵, 150⁸, 151⁶, 152³, 153⁵, 154⁴, 155⁵, 156⁵, 157², 158³, 159⁴, 160⁴, 161³, 162², 163³, 165⁵, 166⁶, 167⁴, 169¹⁴, 170⁷, 171², 172⁷, 173⁴, 174¹⁰, 177⁹, 178³, 179⁵, 180³, 181³, 182³, 183⁵, 184⁵, 185⁸, 186², 187³, 189⁵, 190⁷, 191³, 192⁶, 194⁶, 195⁹, 196⁶, 197⁵, 199⁵, 200⁷, 201⁵, 202³, 203⁷, 204⁹, 205³, 206⁸, 207⁶, 208, 209⁴, 210⁵, 211², 212⁷, 213⁸, 214⁹, 215², 216⁵, 217⁸, 218, 219⁷, 220⁵, 221⁶, 222⁷, 223⁴, 224⁹, 225⁶, 227⁶, 228³, 229¹², 230³, 231⁷, 232⁷, 233⁵, 234⁴, 235⁸, 236², 237⁴, 239⁸, 240⁵, 242¹⁰, 243³, 244⁵, 245⁴, 246¹⁰, 247⁶, 248, 249¹², 250¹⁴, 251⁷, 252⁶, 253⁵, 254¹², 255⁷, 256⁶, 257⁵, 259⁶, 260⁷, 261⁸, 262³, 263, 264³, 265¹¹, 266¹⁰, 267⁸, 268³, 269⁴, 271⁵, 272³, 273⁵, 274², 275⁵, 276⁵, 277⁴, 278⁸, 279⁷, 280⁴, 281⁷, 282⁴, 283¹³, 284⁴, 286⁴, 287¹¹, 288⁷, 289⁵, 290⁵, 291⁵, 292⁵, 293⁵, 294³, 295⁶, 296², 297⁴, 298⁹, 299⁹, 300³, 303², 304⁶, 305⁷, 306⁵, 307⁴, 308⁹, 309⁶, 310⁶, 311⁴, 313³, 314⁵, 315⁵, 316², 317⁹, 318⁴, 319⁵, 320⁵, 321⁷, 322, 323³, 324⁴, 325⁵, 326², 327⁸, 328⁴, 329³, 331⁹, 333⁷, 334⁴, 335⁵, 336, 337⁶, 338⁴, 339³, 340, 341², 342³, 344¹⁰, 345⁴, 346⁵, 347⁸, 348², 349⁴, 350⁵, 351⁵ **M2** 11, 12⁸, 13⁴, 14², 15², 16³, 19³, 20⁴, 21⁴, 22², 23⁴, 24³, 25³, 26, 27³, 28⁵, 30⁴, 31, 32³, 34³, 37⁵, 39⁸, 42¹², 43⁷, 45⁴, 46, 51⁶, 52², 53², 54⁴, 55⁵, 56⁸, 57, 59³, 60³, 61, 62³, 63², 64³, 65⁸, 66³, 67, 68², 69², 70³, 71³, 72², 73³, 74, 75⁵, 76⁷, 77², 80², 81, 82³, 83³, 84⁶, 85², 86⁷, 89⁴, 90³, 91, 94⁴, 95, 96³, 97⁷, 98², 99, 100⁴, 101⁶, 102³, 103, 104⁵, 105², 106³, 107², 109⁷, 110⁷, 111², 112⁵, 114³, 119, 120⁵, 121², 122², 127, 128²,

129³, 130³, 131⁴, 133³, 134, 135, 136³, 137, 138⁵, 139², 140⁴, 141⁴, 142³, 143, 144⁴, 145, 147², 148⁴, 149, 150², 151⁵, 152³, 153², 154², 155, 157, 160, 161², 162, 164⁶, 165⁶, 166², 167, 169⁴, 170⁷, 171⁶, 172², 173⁵, 174², 175², 176³, 177⁴, 179², 180³, 181⁶, 182², 183², 184⁴, 185, 187, 188⁷, 189¹⁰, 190³, 191⁶, 192, 193⁴, 194⁷, 195⁵, 196², 197⁶, 198⁸, 199³, 200⁶, 201³, 202⁶, 203², 204⁶, 205³, 206², 207⁴, 208³, 209⁶, 210⁷, 211⁸, 212⁸, 213¹⁴, 214⁸, 215, 217⁵, 218², 219², 220, 221³, 222³, 223⁵, 224³, 225⁶, 227⁴, 229², 230⁶, 231³, 232⁴, 233³, 234⁴, 235, 237³, 239², 240⁵, 243³, 244⁴, 245², 247², 248⁴, 249, 250, 251, 253⁵, 254², 255², 256⁵, 257⁷, 258², 259, 260, 261⁵, 262⁴, 263³, 265³, 266⁶, 267⁷, 268², 269, 270, 271², 272, 273, 275⁴, 276², 277⁵, 278³, 279³, 280⁵, 281² (...-masıyla...-mesi) **bir olmak** Çabucak olmak **RA** 37, 73, 110, 185, 295 **M2** 24 **bir araya gelmek** bir yerde toplanmak, buluşmak. **RA** 13, 157² **M2** 183 **bir baltaya sap olamamak** belli bir iş sahibi olamamak. **RA** 144 **bir bilsem (bir bilsen)** ah keşke ne olduğunu anlayabilsem veya anlasan anlamında kullanılan bir söz. ‘Onu bir bilsem...Onu bir bilsem, sizi buraya sokar mıyım?’ **RA** 27², 135 **bir birini yemek (doğ.) birbirini yemek** iki veya daha çok kimse birbiriyle uğraşmak, birbirine kötülük etmek. **M2** 278 **bir de** ve olana katarak, fazladan. **RA** 10, 12, 13, 136, 139, 145, 213, 219, 249, 256, 262, 330, 347 **M2** 12, 48, 70², 112, 113, 145, 155, 161, 171, 173, 210, 212, 218, 221, 257, 279 **bir hâl almak...** bir durum almak. **RA** 158, 348 **bir şey değil** önemli değil anlamında karşılık olarak söylenen bir kalıp ifade. **RA** 46 **bir tarafa bırakmak** önemsememek, benimsememek, ertelemek. **RA** 106 **M2** 138, 224

bir taşla iki kuş vurmak bir davranışla birden çok yararlı sonuca ulaşmak. **M2** 193 **bir tek 1.** Olumlu cümlelerde, yalnız bir. **RA** 61, 99, 171², 238, 241, 305, 306, 309³, 310, 316, 319, 330, 331 **M2** 23, 55, 79, 95, 100, 122, 130, 141, 143, 149, 150, 184, 191, 204², 211, 225 **2.**Olumsuz cümlelerde, hiçbir. **RA** 20, 311 **M2** 131 **bir tutmak eşit saymak, eşit görmek.** **RA** 183, 244 **M2** 180, 246 **bir yol tutturmuş gitmek** bir davranış, bir tutum biçimi belirleyip o yönde ilerlemek. **RA** 126 **bir yana bırakmak** (bir tarafa bırakmak) önemsememek, benimsememek, ertelemek. **RA** 16 **M2** 39, 260

→ *bir ağızdan, bir an önce, bir an, bir anda, bir anlık, bir ara, bir arada, bir aralık, bir avuç, bir bakıma, bir bakışta, bir başkası, birçok, bir daha, bir defa, bir dikişte, bir görüşte, bir hayli, bir hiç uğruna, bir iki, birkaç, bir kere, bir lahza, bir müddet, bir nevi, bir numaralı, bir parça, bir süre, bir sürü, birtakım, bir tane, bir türlü, bir yandan, bir zaman*

bir ağızdan *zf. mec.* Hep birlikte, beraberce, hep birden. **RA** 315

bir an *zf.* Çok kısa bir süre. **RA** 50, 89, 124, 125, 149, 153, 192, 201, 220, 221, 251, 268, 320, 324, 330, 337, 346 **M2** 107, 201, 209, 253, 256

bir anda *zf.* Çabucak. **RA** 68, 79, 91, 107, 138, 163, 276, 277, 278, 288, 307, 328, 331, 337 **M2** 144, 241

bir anlık *zf.* Kısa bir süre içinde. **RA** 85, 273

bir an önce *zf.* Hemen, olabildiği kadar ivedi, bir an evvel, bir gün evvel, bir gün önce, bir ayak önce, bir ayak evvel. **RA** 88, 266 **M2** 21

bir ara *zf.* Kısa bir süre. **RA** 131, 194, 216, 234, 257, 289, 328, 331, 352

- bir arada** *zf.* Toplu bir durumda, birlikte, toplu olarak. **M2** 105, 195
- bir aralık** *zf.* Bir ara. **RA** 126, 182, 209, 226, 229, 239, 246, 260, 268, 271, 274, 276, 280, 288, 294, 297, 308, 313 **M2** 81, 94, 139
- bir avuç** *sf.* Az sayıda, çok az. **RA** 308 **M2** 56
- bir bakıma** *zf.* Başka bir görüşle, başka bir düşünüşle. **RA** 129 **M2** 98
- bir bakışta** (ilk bakışta) *zf. mec.* Görür görmez. **RA** 203
- bir başkası** *zm.* Başkası. **RA** 85
- bir çok** (*doğ.*) **birçok** *sf.* Oldukça çok, sayısı belirsiz, bir hayli, müteaddit. **RA** 33 **M2** 50, 120, 122, 132
- bir daha** *zf.* Yeniden, tekrar. **RA** 6, 44, 51, 91, 260, 273, 278 **M2** 265
- bir defa** *zf.* Bir kere. **RA** 9, 95, 109, 118, 128, 172, 179, 187, 202, 223, 283, 343, 344 **M2** 38, 271
- bir dikişte** *zf.* Ara vermeden (içmek) **RA** 12
- bir görüşte** *zf. mec.* Görür görmez, ilk bakışta. **RA** 203
- bir hayli** *zf.* Epey, çok, hayli, oldukça. **RA** 61, 211 **M2** 90, 105, 223, 276
- bir hiç uğruna** *zf.* Boşuna, boş yere. ‘Birçok ümitler gibi iki genç subayın parlak istikballeri bir hiç uğruna nasıl heba olmuş’ **RA** 197
- bir iki** *sf.* Çok az sayıda, birkaç. **RA** 12, 33, 54, 67, 105, 133, 153, 185, 189, 254, 267, 269, 271², 273, 287, 295, 345 **M2** 21, 34, 56, 67, 86, 98, 99, 127, 129, 130, 136, 145, 151, 174, 195, 208, 225, 232
- bir kaç** (*doğ.*) **birkaç** *sf.* Çok olmayan, az sayıda, az. **M2** 19, 24, 210
- bir kere** *zf.* **1.** Aslında. **RA** 12, 172, 256 **M2** 130, 141, 148, 150 **2.** Bir defa olarak. **RA** 54, 118, 284, 286 **M2** 90, 131, 141, 190, 279
- bir lâhza** (*doğ.*) **bir lahza** *zf.* Kısa bir süre. **RA** 39², 75
- bir müddet** *zf.* Bir süre. **RA** 12, 29, 44, 133 **M2** 70, 145
- bir nevi** *sf.* Bir çeşit. **RA** 119, 179, 216 **M2** 64, 90, 179, 216
- bir numaralı** *sf.* Birinci, başta gelen. **RA** 21
- bir parça** *sf.* Biraz, azıcık, çok az. **RA** 43 **M2** 177
- bir süre** *zf.* Kısa bir müddet, bir müddet. **RA** 251 **M2** 104
- bir sürü** *sf.* Pek çok. **RA** 296 **M2** 169
- bir takım** (*doğ.*) **birtakım** *sf.* Kimi, bazı. **RA** 18, 25, 79, 89, 144, 150, 227, 231, 241, 259, 265, 282, 331 **M2** 14, 55², 72, 114, 183
- bir tane** *sf.* Bir adet. **RA** 74², 135, 147, 156, 241, 282 **M2** 67, 73, 114, 150, 183
- bir türlü** *zf.* Hiçbir şekilde, hiçbir yolla. **RA** 20, 31, 34, 102, 114, 177, 262, 291 **M2** 135, 228
- bir yandan** *zf.* Bir taraftan, hem... hem. **RA** 17, 28², 62², 246, 291, 334 **M2** 28, 63, 67², 148³, 181², 192², 277, 278
- bir zaman** *zf.* **1.** Geçmiş zamanda, eskiden, vaktiyle. **RA** 14, 79, 80, 127, 189, 348³ **2.** Belirli bir süre, biraz. **RA** 87, 88, 99, 194, 199, 206, 213, 229, 245, 308 **M2** 114, 145
- biraz** *sf.* **1.** Bir parça, azıcık. **RA** 8, 11, 14, 22, 23, 33², 34, 36, 45, 51, 61, 63, 65, 71, 72, 80, 85², 87, 90², 95, 96, 99, 101³, 109, 111, 113², 114, 132, 137, 145, 149, 151, 152, 159, 166, 171, 184, 194, 195, 197, 200, 225, 230, 251, 255, 271, 288, 287, 321, 328², 333³, 334, 338, 344, 345, 346, 347², 349, 350² **M2** 14, 22, 29, 53, 131, 171, 180, 197, 211, 214²,

220, 271 **2.** *zf.* Az miktarda **RA** 10, 30, 32, 35, 46, 60, 63, 105, 116, 117, 159, 168, 179, 192, 195², 204, 221, 336, 241, 247, 255, 268, 275², 294, 296, 334, 342 **M2** 12, 22, 63, 179, 205, 212, 253, 278 **biraz olsun** az da olsa, en azından, birazcık anlamında kullanılan bir söz. 'Ne yapmalı da onu biraz olsun değiştirmeli, diye düşünüyor' **RA** 105

birazdan *zf.* Az sonra. **RA** 178

birbiri *zm.* Karşılıklı olarak bir diğeri. **RA** 11, 12, 21, 36, 65², 74, 76, 79, 89, 92², 113, 116, 129, 144, 151, 157, 180, 185, 206, 222, 225, 243, 260, 281, 290, 303, 313, 325, 327², 328², 344² **M2** 26, 37², 55, 65², 79, 129, 131, 133, 135², 136², 138², 146, 173, 198, 221, 223, 229, 230, 257, 325 **birbirini kovalamak** ardı, arkasınca sürekli bir şekilde gelmek. 'Sürprizler birbirini kovalıyordu.' **RA** 205 **birbirlerine girmek** kavga etmek, dövüşmek. **M2** 211

birçoğu *zm.* Çok sayıda olan kimse veya şey. **RA** 60, 294 **M2** 14

birçok *sf.* Oldukça çok, sayısı belirsiz, bir hayli, müteaddit. **RA** 20, 33, 38, 39, 44³, 45, 52, 61, 66, 68, 128, 147, 157, 169, 180, 197, 203, 222, 240, 254, 277, 284, 290, 307, 310, 341 **M2** 12, 14, 18, 19, 24², 32, 38, 43, 56, 59, 63, 76², 81, 98, 99, 105, 136, 149, 169, 172, 184², 194, 245, 248, 267, 276², 278

birçokları *zm.* Çok sayıda olan kimse veya şey. **RA** 21 **M2** 69

birden *zf.* **1.** Ansızın. **RA** 50², 57, 119, 132, 156, 187², 191², 192², 194, 195, 196, 197, 224, 225, 243, 255, 268, 269, 295, 305, 312, 316, 323, 329, 331, 336, 350 **2.** Birlikte, beraberce, hepsi bir arada. **RA** 33, 92, 119, 125, 154, 180, 315, 327 **M2** 14, 136, 139, 146, 147, 228, 241

→ **birdenbire**

birden bire (*doğ.*) **birdenbire** *zf.* *bk.* birdenbire. **RA** 25

birdenbire *zf.* Ansızın. **RA** 24², 31, 33, 35, 36, 37², 38, 43, 47, 61, 64, 67, 78, 79, 80², 83, 84, 85, 87, 89, 90, 107, 109², 111, 112², 114, 127, 129, 131, 132, 135, 140, 146, 166, 177, 183, 190², 194, 201, 210², 211, 219, 220, 225, 226, 231, 235, 237, 239, 240, 245, 246, 247, 251, 257, 263, 267, 269, 271, 272, 274, 279, 288², 290, 293, 298, 299, 319, 320, 321, 328, 333, 347, 350

birer *sf.* Herkese bir. **RA** 23, 30, 34², 72, 77, 92², 214, 242, 244, 285 **M2** 21², 63, 114, 121, 145², 210², 211², 212, 228², 255

→ **birer birer, birer ikişer**

birer birer *zf.* Ayrı ayrı, tek tek. 'Kız diğerlerine de birer birer baktı, birer birer dünyadan çekildiler, öğrencileri falakaya yatırıp birer birer dövdü.' **M2** 31, 63, 153, 172, 184 **RA** 58, 144, 172, 308

birer ikişer *zf.* Tek veya birkaçı birlikte olarak. **RA** 33

bir *zm.* **1.** Bir tanesi **RA** 7², 17, 28, 33, 38, 45, 61, 63, 64, 70², 74², 77, 88, 90, 93, 94, 95, 96, 103, 104, 117³, 130, 131, 140, 146, 147, 152, 155, 157⁴, 163, 166, 167², 187, 189, 191, 201, 228, 231², 233, 241, 242, 248, 250, 257, 259, 260², 267, 269, 272⁴, 275, 279, 289, 303, 317, 318², 323, 326, 343² **M2** 15, 31, 60, 77, 81, 83, 86, 89, 90, 103, 104, 109, 110, 111, 119, 127, 133², 151, 158², 160, 164, 203, 212, 213, 222, 223, 224, 247, 230, 250³, 260³, 265, 267, 269, 271 **2.** Bilinmeyen bir kimse. **RA** 17, 87, 171, 210, 225, 273, 282, 306

biricik, -ği *sf.* Eşi, benzeri, ikincisi olmayan ve çok sevilen, tek, yegâne. **M2** 236

birikme *a.* Birikmek işi. **RA** 118

birikmek (*nsz*) Toplanıp yığılmak. **M2** 72

birinci *sf.* **1.** Bir sayısının sıra sıfatı. **M2** 11², 19, 45, 89, 99, 111, 129, 149, 150², 158, 180², 190², 272, 279 **RA** 6, 104, 172, 226 **2. a.** Sırada, önem sırasında en üstün olan kimse. **M2** 64 **3.** Zaman, yer, sıra bakımından başkalarından önce gelen kimse, şey. **RA** 169, 317 **M2** 193, 218

→ **birinci sınıf**

Birinci Cihan Harbi *öz. a.* Birinci Dünya Savaşı, 1914 yılında İttifak devletleri ile İtilaf devletleri arasında meydana gelen savaş adı. '*Balkan muvâzenesi bozulmadığı için de, bu muvâzenenin bozulmasından doğan Birinci Cihan Harbi çıkmayacaktı.*' **RA** 104

Birinci Cihan Savaşı *öz. a. bk.* Birinci Cihan Harbi. **RA** 251 **M2** 259

birinci sınıf *sf.* Kaliteli, mükemmel, kusursuz. **RA** 40, 101 **M2** 220

Birinçi, İkinci ve Üçüncü Dumada Müslüman Diputatlar Hem Alarnın Kılğan İşleri *öz. a. M. F. Usal tarafından Kazan'da neşrolunan eserin adı. 'M. F. Usal tarafından Kazan'da neşrolunan kitabın adı: 'Birinçi, İkinci ve Üçüncü Dumada Müslüman Diputatlar Hem Alarnın Kılğan İşleri (=birinci, ikinci ve üçüncü Dumada müslüman mebuslar ve onların yaptığı işler)dir.'* **M2** 158

birisi *zm.* Herhangi bir kimse. **RA** 17, 111, 187, 189, 201, 210, 228, 231², 269, 272³, 273, 275, 308, 309, 310, 311, 313, 317, 324, 236², 329, 336, 346 **M2** 48², 49, 70, 81, 100, 104, 121, 150, 182, 183, 189, 195, 196, 200, 210, 231, 255, 256

birkaç *sf.* Çok olmayan, az sayıda, az. **RA** 12, 14, 25, 26, 31, 35, 40, 55, 59, 60, 65, 67, 78³, 79, 88, 89, 100,

104, 113, 120, 143, 147, 152, 169, 180, 181, 184, 199, 203, 209, 210, 211, 213, 217, 219, 222, 225, 232³, 238, 240, 248², 257, 261², 264, 265, 268, 287, 295, 314, 325, 328, 334, 337, 342, 345 **M2** 11, 12, 19, 30, 46, 55, 56, 57, 64, 66, 67, 70, 71, 72³, 81, 89, 99², 103, 104, 112, 123, 136, 142, 147, 149², 192, 211, 227², 229, 230, 248, 255, 262², 271, 275, 277, 278, 281

birleşme *a.* Birleşmek işi. **M2** 46⁴, 47², 213

birleşmek (*nsz*) **1.** Ayrıyken tek bir bütün durumuna gelmek. **RA** 65, 190, 241 **M2** 139, 145, 193, 259 **2.** Buluşmak, bir araya gelmek. **M2** 32, 55, 122, 139², 143, 145, 146

Birleşmiş Milletler *öz. a.* Birleşmiş Milletler, 24 Ekim 1945'te kurulmuş dünya barışını, güvenliğini korumak ve uluslararası ekonomik, toplumsal ve kültürel bir iş birliği oluşturmak için kurulan uluslararası bir örgüt. '*Hani 'Birleşmiş Milletler ideali çevresinde toplanan, andlaşan milletler?'*' **M2** 253

birleştirme *a.* Birleştirmek işi, kombinasyon. **M2** 86

birleştirmek (*-i, -le*) Bir araya getirmek. **M2** 19, 33, 47, 224², 304 **RA** 90

birlik, -ği *a. ask.* Bölük, tabur, alay vb. bir bütün sayılan topluluk. **RA** 123, 211, 235 **M2** 28 **2.** Bir arada olma durumu, vahdet. **M2** 46, 47³, 146

Birlik *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir dergi adı. '*Ve bunlardan başka Orhun'un dış kapağında, milliyetçi mecmuaların yani Birlik, İnkılap, Çığır, Doğu, Geçit, Kastamonu Lise Mecmuası ve Ege Işıldağı'nın reklamı altındaki şu satırlar:*' **M2** 165

birlikte *zf.* **1.** Bir arada, beraberce, hep beraber. **RA** 8, 29, 47, 101, 132,

191, 254, 256, 261, 267, 318, 334, 344 **M2** 24, 26, 30, 62, 69, 81, 90, 98, 99, 100, 163, 170, 189, 190, 195, 199, 201, 222, 232, 253, 276 **2**. Beraber **RA** 20, 45, 57, 84, 278 **M2** 19, 24, 38, 59, 72, 105, 179

birtakım *sf.* Kimi, bazı. **M2** 49, 65

Birûnî (*doğ.*) **Biruni** *öz. a.* Gökbilim, matematik, doğa bilimleri, coğrafya ve tarih alanındaki çalışmalarıyla tanınan Batı dillerinde adı Alberuni veya Aliboron olarak geçen Fars kökenli Müslüman bilgin. 'Karahanlılar, Aksak Temür Çağı, Türk Ellerin Tarihi Coğrafyası, Nevaî, Birûnî, Reşideddin üzerindeki büyük eserlerini neşredemeyişine ne kadar yansak yeridir.' **M2** 84

biryandan (*doğ.*) **bir yandan** *zf.* Bir taraftan, hem... hem. **RA** 289

bisküvi *a. Fr. biscuit* Un, süt, şeker veya tuzla yapılan ince, gevrek bir tür kuru pasta. **RA** 210, 226, 239

bisküvit (*doğ.*) **bisküvi** *a. Fr. biscuit* *bk.* bisküvi. **RA** 288

bitim *a.* Bitme işi. **RA** 252

bitirilmek (*nsz*) Bitirme işine konu olmak. **RA** 54

bitirme *a.* Bitirmek işi. **RA** 70

bitirmek (*-i*) Bitmesini sağlamak, sona erdirmek, tüketmek, tamamlamak, sonuçlandırmak. **RA** 12, 19, 26, 64, 87, 120, 150, 157, 225, 241, 257, 261, 343 **M2** 62, 64, 65, 66, 69, 75, 86, 94, 96, 98², 104, 108, 127, 134, 189, 196, 218

bitkin *sf.* Gücü tükenmiş olan, çok yorgun, argın, aygın, dermansız. **RA** 341 **M2** 34

bitkinlik, **-ği** *a.* Bitkin olma durumu, dermansızlık, zafiyet. **RA** 192, 280, 287²

bitme *a.* Bitmek işi. **RA** 253, 254

bitmek, **-er** (*nsz*) **1.** Sona ermek. **RA** 8, 26, 55, 61, 66, 68, 72, 83, 90, 95, 105, 161, 172, 184, 185, 186, 190², 191⁴, 194², 197, 198, 200, 224, 225, 226, 279, 285, 286, 299, 345 **M2** 34, 72, 89², 95, 108, 153², 166², 211, 224 **2**. Güçsüz kalmak, çok zayıflamak. **RA** 7 **bitip tükenmez** (*doğ.*) **bitmez** (veya **bitip**) **tükenmez** Bitmeyen, sonu gelmeyen, uçsuz bucaksız. **RA** 35, 98

biyografi *a. Fr. biographie* Bir kimsenin doğumundan yaşadığı güne kadar geçirdiği belli başlı evreleri içeren yazı, öz geçmiş. **M2** 225

biz *zm.* Çokluk birinci kişiyi gösteren söz. **RA** 7², 13, 18, 24, 59, 62², 65, 66, 73, 80, 102, 103, 104, 118, 124², 129, 130², 152, 158, 169, 172, 193³, 203, 205, 221, 223, 238, 289, 290, 305, 309, 346, 347, 349, 351 **M2** 13, 21, 24, 25⁴, 41², 52, 55, 57, 80, 82, 84, 90, 93³, 94, 96, 98, 107, 109, 110, 113, 123², 127², 128, 129⁴, 131, 136², 142, 147, 151², 154, 161⁴, 175², 179, 183, 188, 195³, 199, 203⁴, 208⁴, 209, 210³, 213², 214, 217, 225, 229, 247, 253, 256, 259, 265, 266, 267

Bizans *öz. a.* Doğu Roma İmparatorluğu olarak da bilinen geç antik çağ ve orta çağ boyunca Roma İmparatorluğu'nun devamı şeklinde var olan ve başkenti Konstantinopolis olan tarihi bir ülke. 'Bizans'a bağlı küçük bir Ermeni kiralığı vardı.' **M2** 28³, 29, 141

bizâtihi (*doğ.*) **bizatihi** *zf. Ar. bizâtihi* Kendiliğinden. **RA** 102, 171

bizce *zf.* Bize göre, bizim düşüncemizce. **RA** 107

bizzat *zf. Ar. bi'z-zât* Aracısız, kendisi olarak. **RA** 55, 111 **M2** 54, 116,

- 105, 111, 184, 185, 191, 193, 229, 248, 276
- bocalama** *a.* Bocalamak işi. **RA** 196 **M2** 164
- bocalamak** (*nsz*) Bir işte tutulması gereken yolu kestirememek, ne yapacağını bilememek, kararsız olmak. **RA** 196 **M2** 151, 164
- bod** (*doğ.*) **boy** *a.* *esk boy top. b. bk.* boy. **M2** 153
- Boğaziçi Lisesi** *öz. a.* Makaleler II'de geçen bir lise adı. 'Ardından da *Boğaziçi Lisesindeki öğretmenliğime son verilmesi için bu lisenin müdürüne bir kağıt yazdı.*' **M2** 192, 197⁴
- boğazlanmak** (*nsz*) Boğazlama işine konu olmak veya boğazlama işi yapılmak. **M2** 259
- boğmak** (*-i, -e*) Peş peşe yapmak, bir kimseyi bir şeyin fazlasına eriştirmek veya uğratmak. **RA** 156, 171, 191, 195, 286 **M2** 157
- boğulma** *a.* Boğulmak işi. **RA** 110
- boğulmak** (*nsz*) Boğma işine konu olmak. **RA** 52, 72, 279, 298, 316 **M2** 201, 203
- boğuşmak** (*nsz, -le*) Mücadele etmek. **RA** 283, 300
- bol** *sf.* Nicelik bakımından olağandan veya alışıldandan çok, kıt karşıtı. **RA** 10, 226 **M2** 51
- **bol bol, bol keseden**
- bol bol** *zf.* Fazlasıyla. **RA** 117, 184 **M2** 210
- bol keseden** *zf.* Bol bol, ölçüsüz bir biçimde. **M2** 82, 151, 171, 172, 212
- Bolu** *öz. a.* Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. **M2** 98
- bomboş** *sf.* Büsbütün, tamamen boş. **RA** 138
- bora** *a. İt. borea* Genellikle arkasından yağmur getiren sert rüzgâr. **M2** 51
- borç, -cu** *a.* **1.** Geri verilmek üzere alınan veya ödenmesi gerekli para veya başka bir şey. **M2** 99 **2.** Birine karşı bir şeyi yerine getirme yükümlülüğü, vecibe. **M2** 60, 212 **borç bilmek** borcunu bilmek, bir şey yapmayı yerine getirilmesi gereken bir iş olarak değerlendirmek. **M2** 119
- boru** *a.* Bir yerden başka bir yere sıvı, gaz vb. aktarmaya yarayan, içi boş, uçları açık, uzun ve dar silindir. **M2** 255
- boş** *sf.* İçinde, üstünde hiç kimse veya hiçbir şey bulunmayan, dolu karşıtı. **M2** 72, 130 **2.** Anlamsız. **RA** 22, 51, 79, 83, 183, 274² **M2** 174 **3.** *sf.* Dolu olarak geçmeyen (saat vb.). 'Öğretmen için en güç şey boş saati beklemek.' **RA** 29 **boş durmak** işsiz kalmak, çalışmamak. **RA** 68 **M2** 75 **boşa gitmek** harcanan emek, para hiçbir işe yaramamak, olumlu bir sonuca ulaşmamak. **RA** 328 **M2** 25
- **boşu boşuna**
- boşalmak** (*nsz*) Derdini, sıkıntısını birine anlatarak ferahlamak, deşarj olmak. **RA** 187
- boşaltmak** (*-i*) Boş duruma getirmek. **M2** 30 **RA** 330
- boşanmak** (*-den, nsz*) Bol bol akmak. **RA** 198
- boşluk, -ğu** *a.* **1.** Boş olan yer. **RA** 45, 157 **2.** Eksiklik, yoksunluk duygusu. **M2** 104, 107 **3.** Boş olma durumu. **M2** 130
- Boşnak, -k'ı** *öz. a.* Bosna halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. **M2** 234
- Boşnak Ali Efendi** *öz. a.* Makaleler II'de geçen bir kişi adı. 'Çünkü *Maarif Vekaleti kendisine Boşnak*

Ali Efendiden irsen intikal etmiş bir çiftlik değildi. M2 197

boşu boşuna *zf.* Boşuna. M2 21

boşuna *zf.* Boş yere, yararsız yere, sebepsiz yere, gereksiz, boşu boşuna, beyhude, beyhude yere, nafile, tevekkeli. RA 47, 52, 71, 131, 184, 204, 272 M2 34, 56, 71, 164, 166, 172

boy (I) a. 1. Bir şeyin tabanı ile en yüksek noktası arasındaki uzaklık. RA 273 **2.** Uzunluk. RA 207 M2 27 **(biriyle veya bir şeyle) boy ölçüşmek** yarışmak. M2 180

boy (II) a. top. b. Ortak bir atadan türediklerine inanılan toplumsal ve ekonomik ilişkilerinde anaerkil, ataerkil anlayışı uygulayan geleneksel topluluk, kabile, klan. RA 5 M2 46, 47, 86, 133³, 139, 140⁵, 142, 144², 273

boya *a.* Makyaj, yüzü güzelleştirmek için yapılan boyama. *'Onu boya ile çirkinliğini saklayan bir kadına benzetti.'* RA 79

boyalı *sf.* 1. Boya sürülmüş, boyanmış veya boyaya batırılmış. RA 248 **2.** Yüzünü çok boyamış olan, makyajlı (kadın). RA 17, 259

boyanmak (*nsz*) Kendi kendini boyamak, yüzüne boya sürmek, makyaj yapmak. RA 20

boykot *a. Fr. boycott* Bir işi, bir davranışı yapmama kararı alma. M2 278, 279

boylu *sf.* Boyu olan. RA 308, 309, 310 M2 111, 112

boyun *a. anat.* **boynuna düşmek** bir şey borç veya ödev olarak üzerine düşmek. *'AP tarafından getirilen bir kanuna karşı çıkmak tabii, onun baş rakibi olan CHP'nin boynuna düşen görev olacaktır.'* M2 265 **boyun eğmek** isteyerek veya istemeyerek uymak, katlanmak. RA 327

→ **boynu bükük, boyun bağı, boyundan aşkın**

boynu bükük *sf.* Üzgün, kırılmış, acınacak ve yardım bekler bir durumda olan, zavallı, boynu eğri. RA 278

boyuna *zf.* Ara vermeden, durmaksızın. RA 217², 281

boyun bağı *a. hlk.* Gömlek yakasının altından geçirilip süs olarak bağlanan uzun, enlice kumaş parçası, kravat. M2 73²

boyunca *zf.* Süresince. RA 305 M2 46, 79, 81, 107, 128

boyundan aşkın *sf.* Yapabileceklerinin ötesinde olmak, gücü yetmemek. M2 220

bozgun *a. ask.* Yenilgi. M2 21, 29, 112, 261

bozkır *a. coğ.* Kurakçıl otsu bitkilerden oluşan, sıcak ve ılıman iklimlerdeki ağaçsız doğal alan, step. RA 310 M2 121

bozkurt, -du *a.* Birçok Türk destanında yer alan kutsal hayvan, boz renkli kurt. M2 280 **Bozkurt hanedanı** Kağan soyundan gelen kişi. *'Bozkurt hanedanından yani kağanlar soyundan olduğu halde yiğeni tahta çıkararak Türk milletini diriltmek için kılıca sarılan Kür Şad.'* M2 25

bozma *a.* Bozmak işi. RA 40, 326

bozmak, -ar (-i) 1. Bir yerin, bir şeyin düzenini karıştırmak. RA 88, 148, 182, 202⁷, 252, 261, 272, 273, 283, 321, 324 M2 107², 257, 266 **2.** Bozguna uğratmak, yenmek, mağlup etmek. M2 30 **3.** Geçersiz bir duruma getirmek. RA 100, 309² M2 136, 203 **4.** Bırakmak, dağıtmak. RA 326

bozuk *sf.* Bozulmuş olan. M2 39², 199, 273

bozulma *a.* Bozulmak işi. RA 104

bozulmak (*nsz*) Bozma işine konu olmak. **RA** 104, 133, 184, 227 **M2** 63, 82

bögür, -gü *a.* İnsan ve hayvan vücudunun kaburga ile kalça arasındaki bölümü. **RA** 329

bölge *a.* Sınırları idari, ekonomik birliğe, toprak, iklim ve bitki özelliklerinin benzerliğine veya üzerinde yaşayan insanların aynı soydan gelmiş olmalarına göre belirlenen toprak parçası, mıntıka. **RA** 71 **M2** 28³, 29, 35, 86, 265

bölme *a.* Salon, oda, sofa vb. büyük bir yerden ayrılmış daha küçük yer. **M2** 203

bölmek, -er (-i) Bir bütünü iki veya daha çok parçaya ayırmak, taksim etmek. **RA** 310 **M2** 139, 228

bölük, -gü *a. ask.* Takımlardan oluşan, üçü veya dördü bir tabur oluşturan ve öbür birliklerin temeli sayılan birlik. **RA** 86, 139, 161, 265, 266⁴, 267, 276

bölüm *a.* Bir bütünü oluşturan parçaların her biri, kısım. **RA** 181, 320 **M2** 33, 48², 86, 96, 194, 230, 256

bölünmek (*nsz*) Belirli bölümlere, parçalara ayrılmak. **M2** 139, 146, 234

börk *a.* Genellikle hayvan postundan yapılan başlık. **RA** 307 **M2** 26, 112

Börü Tegin *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen Karahanlıların Uzkend Valisinin adı. 'Karahanlılardan Uzkend Valisi Börü Tegin yeniden Selçukluları kışkırtarak para ve silah gönderince iş değişti.' **M2** 30, 31

Börü *öz. a.* Ruh Adam adlı romanda geçen bir boy adı. 'Börü boyundan Kayı adında bir yüzbaşıydı.' **RA** 307

böyle *sf. 1.* Bunun gibi, buna benzer. **RA** 13, 58, 59, 60, 69, 73, 87, 89, 94, 101, 111, 114, 121, 130, 131, 146, 150², 152, 158, 173, 177², 185, 190, 194, 204, 217, 227, 233, 242, 246, 249, 250², 252², 254², 260, 267, 271, 272, 282, 290, 292, 298, 306, 309, 320, 326, 347 **M2** 41, 76, 110, 132, 138, 141, 148, 150, 152, 153, 172, 176, 177, 188, 191², 199, 200, 201, 203, 205, 212, 229, 231, 261 **2.** *zf.* Bu yolda, bu biçimde, hakeza. **RA** 23, 25, 30, 36, 37, 46, 74, 82, 83, 84, 87, 95, 98, 103², 105, 110, 112, 118², 126, 137, 140, 150, 156, 165, 169², 173², 177², 185, 207, 214, 224, 227², 240³, 241², 243, 254, 276, 277, 282, 283, 286, 291, 295, 310, 317, 318, 329, 330, 334, 338, 346 **M2** 12, 13, 20, 38, 41, 97, 107, 122, 150, 183², 193, 227², 229, 235, 253, 254, 266, 268, 273 **3.** *zf.* İçinde 'ne, nasıl' vb. sorular bulunan cümlelerin sonuna geldiğinde o cümlede anlatılan şeyin hoş karşılanmadığını veya ona şaşıldığını anlatan bir söz. **RA** 100 **M2** 206

böylece *zf.* Tam böyle, bu biçimde. **RA** 9², 18, 154, 174, 179, 182, 215, 219, 237, 335 **M2** 70, 109, 254

böylelikle *zf.* Böylece. **RA** 21, 69, 304 **M2** 61, 232

böylesine *sf.* Bu tarzda, bu biçimde. **RA** 182, 320

brakisefal *sf. Fr. brachycéphale anat.* Kafatasının genişliği ile uzunluğu hemen hemen eşit olan (kimse), kısa kafalı. **M2** 171, 181

broşür *a. Fr. brochure* Kitapçık. **M2** 99

bu *sf.* Yerde, zamanda veya söz zincirinde en yakın olanı gösteren bir söz. **RA** 5², 7², 8², 9, 11², 12³, 13, 14², 15⁶, 17², 18⁴, 19³, 20, 21⁴, 22⁵, 23², 24², 25², 26², 27², 28², 31⁴, 32², 33⁴, 34⁶, 35⁸, 39⁴, 40⁵, 43², 44⁴,

45⁶, 47², 50², 51⁵, 52⁴, 53, 54, 57², 58³, 59⁵, 60², 61³, 62⁴, 63², 64⁴, 65⁴, 66³, 67², 70, 71⁴, 72², 73², 74, 75², 76², 77, 78, 79³, 80, 81, 83⁶, 84³, 85³, 86², 87², 88³, 89³, 90², 91², 96, 97, 98³, 99, 100, 101, 103², 104³, 105², 107, 109, 110², 111², 112³, 113³, 114⁷, 115⁶, 116², 117, 118, 119⁴, 120², 121, 123³, 125², 126⁴, 127³, 128⁵, 129², 130³, 131⁶, 132², 133⁴, 135², 136⁶, 137², 138², 139³, 140⁸, 141², 143, 145, 146³, 147, 148⁵, 149³, 150², 151, 152, 154³, 155³, 156⁵, 157, 158², 159³, 160³, 161⁴, 162³, 165³, 166³, 167³, 168⁵, 169³, 170, 171², 172, 173, 174, 178², 179⁴, 180, 181⁷, 182, 183, 184⁵, 185⁵, 186², 187², 189, 190⁴, 191³, 192², 194, 195², 196⁷, 197, 198, 199, 200, 201⁴, 202², 203³, 204⁶, 205², 206², 207, 209, 211², 212³, 214², 215³, 217, 220⁴, 221², 222⁵, 223⁵, 224, 225⁸, 226, 227, 228, 230, 231⁴, 232², 233³, 234⁴, 235⁵, 236⁴, 237, 238, 239, 241, 242², 243, 244², 245³, 246³, 247⁴, 265², 266², 267, 268³, 269, 271², 272⁴, 274², 275³, 277, 278², 279⁵, 280³, 281², 282², 283³, 284, 285², 286⁴, 287², 288², 290², 291², 292, 293³, 294³, 295², 296³, 297⁴, 298², 299⁵, 300, 303, 305, 306, 307², 309⁴, 310², 311², 315², 316², 317⁴, 318³, 319, 320, 321⁵, 322, 323, 324², 325³, 326³, 327³, 328⁵, 329, 330, 331, 333², 334³, 335², 336, 337⁵, 338³, 340³, 342², 344, 345⁶, 346², 347³, 348², 349, 350⁵, 351 **M2** 11², 12², 15, 20³, 21⁵, 23, 24⁴, 25, 27², 28⁵, 29⁵, 30⁵, 31³, 33³, 34², 35, 37², 38⁵, 39, 41³, 42, 43, 45⁶, 46⁶, 47², 48⁸, 49⁵, 50, 54³, 55², 56², 57, 59, 60³, 61⁵, 63³, 64², 65⁹, 66², 67³, 68, 69⁴, 70², 71³, 72, 73³, 74², 75, 76⁵, 79, 80⁵, 81², 82, 83², 84⁴, 85⁵, 86³, 89, 90³, 91, 93², 94², 95², 96, 99, 100⁵, 101², 102⁴, 103, 104², 105⁵, 107³, 109⁴, 110⁴, 102, 111², 112⁴, 113², 114², 115, 119³, 120⁴, 121³, 122, 123², 125, 127⁴, 128³, 129, 130³, 131⁵, 132⁴, 133³, 134³,

135, 136², 137⁶, 138³, 139³, 140³, 141², 142, 143⁴, 144⁴, 145², 146⁴, 148², 149⁷, 150⁵, 151⁴, 152⁵, 153⁶, 154⁵, 157², 158², 160, 161³, 162, 164³, 165³, 166⁶, 169, 170⁵, 171, 172², 173⁵, 175³, 176², 177³, 179⁴, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 188³, 189⁴, 191³, 192⁴, 193², 194⁴, 195, 196, 197, 198⁷, 202³, 203⁴, 205³, 206³, 207², 208², 209⁷, 210, 211⁴, 212⁵, 213², 214⁴, 215, 217⁴, 218³, 219⁶, 220², 221³, 222, 223², 224⁴, 225⁵, 226, 227, 228, 229³, 230⁴, 231², 232³, 234, 235³, 236, 239³, 240⁵, 243, 244⁴, 245, 246², 247², 248², 249, 250, 251², 253³, 254³, 255, 256⁴, 257, 259, 260, 261², 262², 263², 265³, 266⁴, 267, 271², 272⁴, 273⁷, 275², 276, 277, 278², 279², 280², 281² **2. zm.** En yakında bulunan bir varlığı veya biraz önce anılan bir şeyi işaret yolu ile belirtmek için kullanılan bir söz. **RA** 9, 10², 11, 12², 13³, 15², 19², 20, 21², 22², 23, 24⁴, 25, 26², 27, 30³, 31², 32², 33⁴, 36², 37², 38², 40², 43, 44, 45, 46², 50², 51, 52, 53, 55², 57, 59, 60², 65, 66, 68³, 71³, 72, 73, 77, 80³, 81, 82, 84, 85, 87³, 88, 90³, 91³, 93³, 94, 96, 100, 101, 102, 106³, 107, 109², 110², 112, 113, 114³, 117, 118², 119³, 123, 124, 126, 128, 130, 134, 135², 136, 144, 145², 148, 150², 151³, 155, 156², 158³, 159², 160², 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172², 173, 174, 175, 177, 178⁴, 179, 180², 182, 183², 185², 187, 189³, 194, 196, 197³, 202, 203², 207⁴, 210, 212, 214, 215, 217, 221, 222, 223, 224, 225², 226, 228, 229², 230³, 231², 232², 233⁵, 235³, 236², 237², 240², 242, 246², 250⁵, 251, 252², 254², 255², 264, 266, 267³, 268, 269, 274, 275, 276, 277⁴, 278², 279, 280, 282, 283, 284, 285, 286², 287³, 288⁴, 289², 290³, 292³, 293², 294, 295², 296, 297, 300², 301, 304², 305², 306, 307, 308, 310, 312, 314, 318⁴, 319, 320, 322, 324, 325, 326³, 327, 328², 329, 336, 337, 3473, 348, 349, 352 **M2**

12, 13⁴, 14³, 16², 19³, 20⁴, 21, 22, 25, 28, 31, 32, 35, 39², 41, 42, 43, 49, 51, 55², 63, 64³, 68, 71², 72⁴, 73, 77, 80, 81, 86⁶, 89², 90, 95, 98, 99, 100, 101, 102, 105, 106, 109, 110, 111², 112², 113, 114³, 120, 121², 129³, 131, 132, 133², 135, 137³, 138², 139, 140², 141², 143, 145², 147, 149, 150², 152, 153, 154, 157, 160, 161², 163², 164², 166, 167, 170, 171, 175², 177², 181, 184, 187², 189, 190, 191, 194, 195⁴, 197², 199, 202², 203², 204, 205, 206², 208², 209, 210³, 211², 212², 219, 222, 223, 224, 228², 232², 233, 234, 240, 241, 244³, 245, 248, 254², 255, 256, 257², 258, 263, 266, 269, 271, 272², 279, 280², 281(-den) **bu yana** (-den) beri. **RA** 230

→ **bu arada, bu bakımdan, bu kadar, bu sayede, bu sefer, bu takdirde, bu türlü, bu yüzden**

bu arada *zf.* Bu süre içinde. **RA** 79, 147, 284 **M2** 30², 103, 198, 248, 261, 262

bu bakımdan *zf.* Bundan dolayı. **RA** 65, 93, 97² **M2** 47, 60, 115, 259, 278

Buchner *öz. a.* Makaleler II'de geçen bir filozof adı. 'Lamark, Darwin, Buncher, Hekel, Schopenhaur gibi filozofları da okudu.' **M2** 67

buçuk *sf.* Bütün bir şeyin ayrıldığı iki eşit parçadan her biri, ... ve yarım. **RA** 106 **M2** 79, 136, 203, 206, 212

Buda *öz. a.* Budizm'in kurucusunun adı. 'Buda denilen bu adam tarih boyunca bir tek kumandan yetiştirmemiş, savaşı öğrenmemiş, yabancı tutsaklığını şiâr edinmemiş bir miskinler ülkesinin peygamberidir.' **RA** 304³, 305² **M2** 169, 254

budala *sf. Ar. budalā* Ahmak, bön. **RA** 121, 184, 204, 259, 269, 296 **M2** 245, 281

budalaca *sf.* Budalaya yakışan. **RA** 252

budalalık,-ğı *a.* Akılsızlık. **M2** 252, 256

Budist *a. Fr. bouddhiste din b.* Budizm dininden olan kimse. **RA** 14

Budizm *öz. a. Fr. bouddhisme din b.* Budistlik. **RA** 12, 14, 148³, 149, 151²

budun *a. top. b.* Ulus, millet. **M2** 152

bugün *zf.* İçinde bulunulan gün içinde. **RA** 10, 15, 21, 29, 31, 34, 40, 62, 65, 72, 100, 116, 171, 184, 210, 227, 235, 244, 267, 275, 277, 279, 287, 288, 314, 315, 316, 340, 343 **M2** 25², 38, 46, 48², 76³, 77, 91, 112, 120, 129, 148², 160, 174, 175², 179, 181, 183, 184, 196, 199, 203, 212, 214, 218, 234, 236, 249, 257, 268, 273³, 278, 280

bugünkü *sf.* Bugüne özgü, bugün olan, bugün yapılan. **RA** 11, 133, 136, 216, 217, 257, 267, 350 **M2** 14, 21, 42, 47, 51, 53, 57, 111, 123, 130, 153, 171, 198, 214, 250, 259, 260, 265, 273, 276, 278², 281

bugünlük *zf.* Bugün için. **RA** 65 **M2** 166

bu gün(doğ.) bugün *bk.* bugün. **M2** 209

bu günkü (doğ.) bugünkü *sf. bk.* bugünkü. **M2** 43

buğday *a. buğday renkli* (buğday benizli) *sf.* Açık esmer renkli. **RA** 349 **M2** 111

Buhara *öz. a.* Özbekistan'da bulunan bir şehir adı. 'Yağan Tegin'den sonra Karahanlıların Semerkand ve Buhara valisi olan Ali Tegin'e tabi oldular.' **M2** 27, 28, 29

buhran *a. Ar. buhrān* Bunalım, bunluk, kriz. **RA** 69, 89, 99, 109, 183, 206 **M2** 184, 202

buhranlı *sf.* Bunalımlı. **RA** 40, 89 **M2** 46, 54

bu kadar *z.f.* Yaklaşık. **RA** 13², 14², 20, 27, 30, 32², 33, 39, 41, 47, 51, 52, 62, 66, 67, 68, 73, 75³, 78, 83, 86, 88, 96, 104, 105, 136, 138, 139², 140, 149, 150³, 161, 171, 177², 191, 192, 194, 202, 205, 207, 218, 219², 225, 235, 237, 246, 252, 260, 261, 265, 269, 274, 289, 290, 311, 313², 330, 336, 339 **M2** 15, 29, 56², 86, 105, 112, 123, 128, 133, 147, 148, 151, 153, 161², 172², 176², 181, 202, 211, 212, 223, 240, 250, 254, 255, 261, 268, 270, 278

bukadar (*doğ.*) **bu kadar** *bk.* bu kadar **M2** 254

bulabilme *a.* Bulabilmek işi. **M2** 270

bulabilmek (*-i*) Bulma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 46, 52, 68, 77, 101, 109, 143, 189, 223, 282, 283, 321 **M2** 12, 67, 68, 129, 175

bulanık *z.f.* Açık seçik görünmeyen, net olmayan. **RA** 201

bulaşmak (*-e*) 1. İstenilmeyen bir madde bir şeye sürülmek. **RA** 194 2. İstemedi veya rastlantı sonucu bir işe karışmak. **M2** 38 **RA** 284

Bulgar *öz. a.* Slavların güney kolundan olan bir halk veya bu halkın soyundan olan kimse. **M2** 71, 72, 73

Bulgaristan *öz. a.* Batıda Sırbistan ve Makedonya, doğuda Karadeniz, kuzeyde Romanya, güneyde Yunanistan güneydoğuda Türkiye ile çevrili, Balkanlarda yer alan bir ülke. 'Bulgaristan'dan gelen ve Niş yolu ile sınırimıza giren unlara Bulgarların veba mikrobu ve zehir kattıkları hakkında Padişaha bir haber geldiğinden Mabeyin, Serasker Kapsından oraya çabucak gönderilmek üzere bir bakteriyolog istemiş.' **M2** 71

bulma *a.* Bulmak işi. **RA** 20, 59, 67, 74, 79, 231, 250, 303 **M2** 15

bulmaca *a.* Çeşitli biçimlerde düzenlenen ve düşündürerek, aratarak buldurmayı amaç edinen oyun. **RA** 43

bulmak, -ur (-i) 1. Arayarak veya aramadan bir şeyle, bir kimse ile karşılaşmak. **RA** 6, 8, 12, 25, 33², 66, 67, 68³, 77, 81, 84², 109, 114, 126, 141, 143², 174, 183, 192, 217, 226, 250², 254, 255², 257, 280, 283, 295², 306, 320, 329, 339 **M2** 45, 55², 65³, 67, 103, 193, 236, 272 2. Herhangi bir görüşe, bir yargıya varmak. **RA** 10, 22, 23, 59, 61, 72, 73, 79, 90², 92, 96², 131², 134, 136, 149², 159, 179, 180², 190, 204, 214², 216, 224, 226, 232², 262, 267, 310², 311, 314², 317 **M2** 12, 19, 24, 31, 119, 198, 231, 239, 240 **RA** 10 3. Bir şeyi elde etmek. **RA** 7², 38, 91, 189, 235², 236, 238 **M2** 46, 94, 99, 177, 191, 263, 270, 281² 4. İstenilen şeye kavuşmak, nail olmak. **RA** 274, 288 5. Sağlamak, temin etmek. **RA** 9 6. Mevcut olmak. 'Edebi bir unsur bulmuyor musun?' **RA** 10, 14, 22, 76, 94, 109, 113, 124, 215, 222, 251, 265 7. Hatırlamak. **RA** 34, 35 8. Varlığı bilinmeyen bir şeyi ortaya çıkarmak, keşfetmek. **RA** 181, 336

bulunabilmek (*nsz*) Bulunma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 38, 102, 151, 228 **M2** 20, 272

bulundurmak (*-i*) Var olmasını, hazır bulunmasını sağlamak. **M2** 33, 145

bulunma *a.* Bulunmak işi. **RA** 65, 144, 148, 168 **M2** 49, 72, 136², 144, 180, 189, 197, 234³, 236, 243, 247, 253, 276

bulunmak (*nsz*) 1. Bulma işine konu olmak. **RA** 7, 12², 32, 62, 116, 207, 278, 312 **M2** 105², 256 2. Var, mevcut, yardımcı eylem olarak 'olmak' anlamında kullanılan bir söz. 'Yanında bir de kadeh bulunuyordu. Unutmuş bulunduğunu anlamakta

gecikmedi. RA 10, 12, 13, 15², 18, 24², 43, 44², 47, 51², 59², 70, 75, 79, 81, 82, 92, 100, 105, 123, 134, 137, 138, 144², 149, 152, 153, 155, 167, 168, 170, 180, 186, 193, 203, 207², 211, 213, 225, 226, 227, 242, 261, 266, 271, 279², 280, 282, 284, 286, 306, 309, 317, 318, 319, 320, 326² M2 13², 14, 15², 19, 20², 21³, 23, 24, 28, 32², 41, 48⁵, 49, 50, 51², 54², 55, 63, 72, 73³, 76, 81, 84, 91, 99, 102, 109, 111, 114, 120, 127, 128, 129², 131², 132², 133, 137, 139, 142², 143², 145², 146², 149, 163, 177, 183, 188, 189, 190, 193, 194, 195², 196, 198, 200, 202, 203, 205, 206, 209, 211, 212, 217², 222, 232, 233², 236, 239, 241, 244, 245, 247, 249², 253, 256, 260, 275, 278 3. (-de) Herhangi bir durumda olmak. RA 18, 19, 26, 45, 54, 229, 240, 271, 272, 288, 291, 330 M2 20, 27, 54, 121, 165, 217 4. (-de) Bir yerde olmak. RA 37, 58, 238, 249, 261, 283, 294², 297², 299², 321, 333 M2 28, 86, 121

bulunmaz *sf.* Eşsiz, nadir, kıymetli. RA 75

buluş *a.* Arayarak veya aramadan bir şeyle veya bir kimseyle karşılaşmak, bulma işi. RA 90 M2 85²

buluşmak (*nsz, -le*) Bir araya gelmek. RA 55, 213, 273, 323

buluşturulmak (*nsz, -le*) Bir araya gelmeleri sağlanmak, bir araya getirilmek. RA 250

bulut *a.* Atmosferdeki su damlacıkları ve buz taneciklerinin görülebilir yoğunluk kazanmasıyla oluşan, biçimleri, yükseklikleri ve yol açtıkları hava olaylarıyla birbirinden ayrılan yığın. RA 23, 24, 297, 298, 320, 321, 325, 328², 329, 335, 337, 346

bulutlu *sf.* Bulutlarla kaplanmış, bulutlanmış. RA 294 M2 56

Bumin *öz. a. bk.* Bumin. M2 113, 141², 142, 149²

Bumin *öz. a.* Bumin Kağan veya İllig Kağan, Türk adıyla kurulmuş ilk devlet olan Göktürk Kağanlığı'nın kurucusunun adı. ' ' *Mete*'nin unvanı 'yabgu', 'Bumin'un (Bumin değil) 'kağan', 'Temir' ve 'Ertuğrul'un 'beğ' ancak 'Çengiz'inki 'Kaan'dır.' M2 113

Bumun *öz. a. bk.* Bumin. M2 142

Bumun Kağan *öz. a. bk.* Bumin. M2 141

Bunaklar Gecesi *öz. a.* Atsız'ın Hamit Şevket'e yönelik olarak alay ve iğneleme yoluyla bahsettiği olmayan eserinin adı. 'Sarhoşlar Gecesi adında bir eserim yoktur. Fakat Hamit Şevket bana bu isimde, yahut 'Bunaklar Gecesi' isminde bir eserin ilhamını verebilir.' M2 243

bunalma *a.* Bunalmak işi. RA 177, 283

bunalmak (*nsz*) Çok sıkılmak, çok tedirgin olmak. RA 105, 160, 166, 177, 185, 196, 199, 235, 254, 283

bunaltı *a.* Sıkıntı, iç sıkıntısı. RA 287

bunaltmak (*-i*) Bunalmasına yol açmak. RA 53, 174, 177, 185², 210, 278

bunca *sf.* Epey, çok. RA 79, 309 M2 195, 199, 278

bundan Bu nedenle. RA 234 M2 95, 152, 201, 204, 240, 249, 262

→ **bundan dolayı, bundan sonra**

bundan dolayı *zf.* Bu yüzden, bu nedenle. 'Selim'in onlarla anlaşmasına imkan yok bundan dolayı Çamlı Kuru'ya kimsenin olmadığı zamanlarda gidiyordu.' RA 82, 182, 237, 282, 307, 318, 337 M2 32, 265

bundan sonra *zf.* Artık, bu andan itibaren. 'Bundan sonra Aydolu, Güntülü ve Nurkan için kahraman kızlar yerine...' **RA** 154

bunlar *zm.* Bu zamirinin çokluk biçimi. **RA** 14, 18, 20, 21, 23, 30³, 33, 34, 36², 41, 43, 47, 54, 58, 61², 66³, 69, 70, 72, 74, 79², 82, 89, 98, 102, 104, 106², 110, 113, 118, 123, 124, 139, 141, 148, 150, 152, 170, 174, 177, 178², 180, 181, 186, 200², 202, 204, 206, 215, 217, 218, 229, 230, 231, 233, 237, 241, 242, 244, 247, 250, 254, 266, 267, 269, 276, 281, 289, 299, 300, 306, 314, 320, 330, 341, 343, 348², 351 **M2** 11², 18, 19³, 20, 21, 38, 39, 43³, 49, 63, 64, 65, 70, 73, 76², 81, 82, 85, 97, 100, 102, 111, 114⁵, 121², 122², 131, 138³, 139², 140, 144, 145³, 149, 151, 152, 172, 177, 180, 182, 183, 184, 196, 217, 219, 231, 232², 236, 240, 245, 250, 251², 255², 257, 262, 263, 275, 276

bununla beraber *zf.* Bununla birlikte. **RA** 22, 30, 67, 71, 112, 125, 216 **M2** 14, 18, 19, 33, 142, 166, 202, 217, 223

bura *a.* Bu yer. **RA** 17, 18, 19, 24, 27², 46, 50, 52, 61, 94², 111, 114, 143³, 144, 165, 166, 182, 204, 212, 237, 251², 253, 274, 275, 280, 298, 321, 328 **M2** 86, 173

burada *zf.* Bu yerde. **RA** 19, 36, 64, 85, 89, 105, 145, 162, 167, 170², 197², 211, 223, 236, 263, 272, 289, 290, 303, 321, 325, 326, 327² **M2** 31, 41, 55⁴, 56, 64, 65, 73, 85, 89, 95, 100, 104, 113, 120, 127, 128, 131, 133, 136, 138², 143, 149, 170, 172, 180, 199, 200, 214, 219, 225, 256, 262 **burda** (*doğ.*) **burada** *bk.* burada. **RA** 263

buradan *zf.* Bu yerden. **RA** 18, 295, 297 **M2** 73

buralı *a.* Bu memleketli, bu yerin halkından olan kimse. **RA** 349

burası *a.* Bu yer, bura. **RA** 190, 271, 296, 333 **M2** 71, 96

Burbon *öz. a.* Avrupa'nın önemli kraliyet ailelerinden birinin adı. 'Almanyada, İngilterede, Fransada nasıl sülaleler birbirini takip etmişse ve bir Kapet, bir Burbon, bir Orlean, Bir Habsburg devleti yoksa Türkelinde de sülaleler birbirini takip etmiştir.' **M2** 135

Burkay *öz. a. bk.* Yüzbaşı Burkay. **RA** 5², 6², 7⁵, 8⁶, 9⁸, 351²

burs *a. Fr. bourse* Bir öğrencinin öğrenimini sürdürebilmesi veya bir kimsenin bilgi ve görgüsünü artırması için belli bir süre devlet veya özel kuruluşlarca ödenen aylık para. **M2** 280

burun, -rnu *a. anat.* burunlarını sokmak gerekmeden her işe karışmak. **M2** 169

bu sayede *zf.* Bundan dolayı. 'Birçok şeyleri irâde kuvvetiyle unutuyor, bu sâyede, yüzünde bahtiyar insanların rahatlığı ve yumuşaklığı görünüyordu.' **RA** 284

bu sefer *zf.* Bu defa, bu kez. **RA** 10, 13, 58, 100, 143, 154, 157, 159, 185, 199, 233, 243, 251, 257, 258, 265, 309, 330, 340, 350 **M2** 185

bu takdirde *zf.* Bu durumda, böyle olunca. **RA** 172

bu türlü *zf.* Böyle, bu biçimde. **RA** 65, 236

buyruk, -ğu *a.* Belirli bir davranışta bulunmaya zorlayıcı söz, buyuru, emir, ferman. **RA** 150, 244, 245, 277, 293, 300, 307, 308, 309, 310, 314, 325 **M2** 28, 32 **buyruk vermek** emir vermek. **RA** 308 **M2** 35

buyurma *a.* Buyurmak işi. **M2** 270

buyurmak (*-e*) Bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını kesin olarak söylemek, emretmek. **M2** 149 **RA**

- 220, 231, 236, 261, 314² **buyrun** (doğ.) **buyurun** yer göstermede ‘şöyle oturun, lütfen, gelin’ anlamında, telefonda alo sözüne karşılık ‘sizi dinliyorum’ veya birini karşılarken ‘hoş geldiniz’ gibi benzeri anlamları karşılayan nezaket gereği söylenen bir kalıp söz. ‘*Selim Beğ buyrun dedi ve masadan kalktı.*’ **RA** 17, 168, 226, 252, 253, 293
- bu yüzden** *zf.* Bundan dolayı. **RA** 13, 22, 63, 173, 174, 204, 309, 323 **M2** 68, 70, 90, 94, 95, 174, 180, 188
- buz** *a.* Donarak katı duruma gelmiş su. **RA** 112 **M2** 232, 281
- büdü** (doğ.) **budun** *a. top. b.* Ulus, millet. **M2** 152³
- büfe** *a. Fr. buffet* Yiyecek, içecek, gazete, dergi vb. nin satıldığı küçük dükkân. **M2** 71
- bülbül** *a. Far. bulbul hay. b.* Karatavukgillerden, sesinin güzelliği ile tanınmış olan ötücü kuş (*Luscinia megarhynchos*). **M2** 209
- Bülent Ecevit** *öz. a.* 1925 doğumlu, Türk gazeteci, şair, yazar, Eski Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı, Devlet Bakanı, başbakan yardımcısı ve Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı, DSP Eski Genel Başkanı ve siyasetçi. ‘*Halk Partili üç mebus, Bülent Ecevit, Ali İhsan Göğüş ve Coşkun Kırca, Millet Meclisi Başkanlığına bir kanun teklifi sunarak “Bakanlar Kurulunun yabancı memleketlerde basılmış eserlerden sakıncalı bulduklarını yurda sokmama yetkisi’nin kaldırılmasını istemişlerdir.*’ **M2** 239, 249³, 250, 277
- bünye** *a. Ar. bünye* **1.** Vücut yapısı. **RA** 284 **2.** Yapılış, kuruluş. **M2** 121
- büro** *a. Fr. bureau* Çalışma odası, yazıhane. **RA** 177, 211, 229, 251², 286
- bürümek** (-i) Sarmak, kaplamak, örtmek, basmak, istila etmek. **RA** 297, 305, 316 **M2** 197
- büründürmek** (-i) Bürünmek işini yaptırmak. **M2** 49
- bürünmek** (-e) Bürüne işine konu olmak. **RA** 254, 285, 319 **M2** 102
- büsbütün** *zf.* İyiden iyiye, iyice, tamamen, tamamıyla, temelli. **RA** 115, 117, 119², 137, 161, 180, 185², 206, 248, 278, 294, 330, 335, 340 **M2** 163, 261
- büst** *a. Fr. buste* Heykelticilikte başı, göğsü, bazen de omuzları içine alan sanat ürünü. **M2** 110³, 111², 112⁵, 112⁵, 113⁶, 261², 263
- bütçe** *a. Fr. budget* Devletin, bir kuruluşun, bir aile veya bir kimsenin gelecekteki belirli bir süre için tasarladığı gelir ve giderlerinin tümü. **M2** 167, 210, 211, 236
- bütün** *sf.* Çok sayıdaki varlık ve nesnelerin hepsi. **RA** 7, 10, 13, 14, 18², 19³, 20, 21, 22, 23, 24, 26², 28², 29, 30², 32, 33, 34², 35, 36, 40, 44², 45, 50², 51, 52, 59, 60, 62, 64², 68, 69, 71, 75, 79, 82, 84, 89, 93, 95, 100, 106, 107, 113, 115², 118, 119, 120, 121, 127, 131, 133, 139, 140, 144, 146, 151², 161, 174, 178, 186, 187, 210, 215, 216, 222, 224², 225, 226, 231, 242², 247³, 250², 251², 266, 267, 273², 276, 286, 296, 297, 298², 300, 301², 303, 305, 317², 320, 326², 331², 342, 343 **M2** 16, 21², 23, 24, 29³, 33, 34, 43, 48², 50², 56, 57, 59, 62, 63, 64², 66, 69, 75, 82, 84, 85, 91, 94², 98, 99, 113, 129², 133, 136², 138², 139², 140, 146, 148, 151, 164, 166, 174², 175, 181, 182, 184, 192, 199, 200, 201, 203, 210³, 212, 217, 220, 224, 241, 251, 254, 256, 263, 271, 272, 273, 279, 281
- büyü** *a.* Tabiat kanunlarına aykırı sonuçlar elde etmek iddiasında olanların başvurdukları gizli işlem

ve davranışlara verilen genel ad. **RA** 7, 132, 237

büyücek *sf.* Biraz büyük, büyüğe yakın. **RA** 343 **M2** 145

büyücü *a.* Büyü yapan kimse. **RA** 7, 8, 161, 166²

büyük, -ğü *a.* **1.** Boyutları, benzerlerinden daha fazla olan (somut nesne), makro, küçük karşıtı. **RA** 5, 6, 10, 43, 45, 65, 114, 140, 178, 182, 196, 219, 230, 247, 255³, 261², 268, 276, 298², 299 **M2** 19, 27, 109, 110, 111³ **2.** Çok, ortalamayı aşan (soyut kavram). **RA** 9, 11, 15³, 20², 22, 23, 25, 39, 44, 45, 50², 60, 61, 62, 64, 75², 88, 89, 95, 96², 98, 115, 118², 126, 129, 132, 156, 161, 162, 173, 181², 184, 196, 200, 201², 207, 209, 215, 220, 222, 225, 227, 229, 231, 232, 241, 244², 245, 249, 257³, 265, 266³, 269³, 272², 275³, 276, 277², 282, 291, 293², 299², 300, 303², 304, 305, 306, 309, 312, 316, 321, 325, 330, 335, 349 **M2** 27², 34, 62, 64, 65, 66, 71, 75², 109², 110, 113, 119, 120, 142, 144, 148, 153, 164, 170, 181, 184, 200², 202, 205, 206, 207, 225, 234, 250, 254, 261², 266, 267, 271, 276 **3.** Üstün niteliği olan. **RA** 16, 38, 65², 70⁴, 71, 148, 171², 173, 180, 181, 183⁴, 307, 309, 310, 311, 313, 314, 316, 317, 318², 325 **M2** 11, 12⁵, 14⁶, 15¹², 16⁴, 17, 18, 19², 21⁴, 23³, 24⁵, 29, 37⁵, 109⁴, 110², 111², 112², 115, 140, 141², 142⁴, 145, 153, 175, 210³, 213³, 273 **4.** Önemli. **RA** 14, 39, 70², 75, 93, 106, 152, 170, 183, 205², 216, 318 **M2** 12, 14², 18², 19⁵, 20⁴, 21⁴, 22, 24, 25⁴, 27, 34², 37, 43², 45⁴, 46, 47, 48², 49³, 50², 53, 54, 56, 57², 59⁴, 60⁵, 75, 84², 85, 86, 90, 95, 103, 104, 107, 109², 112, 113, 115, 161, 176, 177², 212, 225, 229, 232, 236, 251, 254, 259, 261 **5.** Niceliği çok olan. **RA** 20, 173, 257, 309 **M2** 21, 30², 33², 34, 49, 104, 122, 129², 187², 217, 249, 251, 259 **6.** Yetişkin, belli bir yaşa gelmiş.

M2 31 **7.** Birinden yıl olarak ileride bulunmak, yaşça büyük olmak. ‘*Benden bir iki yaş büyük.*’ **RA** 172, 193 **M2** 95, 98, 204

→ **büyük çapta, büyük ölçüde**

büyük çapta *sf.* Önemli, yüksek seviyeli. ‘*Doktor Rıza Nur meziyetleri ve eksikleri ile birlikte büyük çapta bir adamdı.*’ **M2** 59, 281

büyükçlük, -ğü *a.* Büyük olma durumu. **RA** 22, 120, 170, 215, 278 **M2** 14, 15, 21, 34, 38, 59, 114, 162, 260

Büyük Mahkeme *öz. a.* İlahî mahkeme, insanların yaptıklarının hesabını vereceği Allah huzurundaki mahkeme. ‘*Büyük Mahkeme nedir? Böyle bir mahkeme olduğunu ilk defa duyuyorum. Hayır! Bu başka türlü bir mahkemedir.*’ **RA** 292², 293, 297²

büyük ölçüde *zf.* Çoğunlukla, önemli ölçüde. ‘*Buna karşılık Önyasya’daki Türklüğün devamı büyük ölçüde tahilla beslenmesinde idi.*’ **M2** 80

büyülenmek (-den) Büyüleme işine konu olmak. **RA** 6

büyülemek (-i) Çekiciliği ile etkisi altına almak, birini kendine bağlamak. **RA** 162

büyülmek (-i) Bir şeyi büyük duruma getirmek, büyütmek. **M2** 68

büyülü *sf.* Çok etkileyici. **RA** 8

büyüme *a.* Büyüme işi. **M2** 188

büyüme (*nsz*) **1.** Yaşı artmak, yaşlanmak. **RA** 18, 23 **2.** Artmak, güçlenmek, şiddeti artmak. **M2** 191 **3.** Yetişmek. **M2** 62 **4.** Sayıca artmak. **M2** 206

büyütmek (-i) Yetiştirmek, bakmak. **RA** 169, 171

Byron *öz. a.* George Gordon Byron, İskoç şair ve Romantizm akımının

öncülerinden. *'Sonra da Fransız klasikleri ve Goethe, Schiller, Shakespeare ve Byron 'un Fransızcaya tercümelerini okudu.'*
M2 67

C

Caferoğlu öz. a. bk. Caferoğlu Ahmet. **M2** 103, 104³, 105⁴, 106³

Caferoğlu Ahmet öz. a. 1899 Gence doğumlu, Türkçenin temel yapıtları, etimolojisi, Türk lehçeleri ve Anadolu ağızları üzerindeki çalışmalarıyla tanınmış dilbilimci. 'Abdülkadir İnan, Mehmet Sadık Aran ve diğerleri gibi Caferoğlu Ahmet de Kara ve Kızıl Moskoflar'dan canlarını kurtararak Türkiye'ye yerleşen ve siyasi mücadeleye de katılmakla beraber özellikle kültüre hizmet eden değerli Dış Türkler'den biriydi.' **M2** 103

Caferoğlu Ahmet Bey (doğ.) **Caferoğlu Ahmet Bey** öz. a. bk. Caferoğlu Ahmet. **M2** 170, 224³

cahil sf. Ar. *cāhil* Belli bir konuda yeterli bilgisi olmayan. **RA** 117, 184 **M2** 71, 131, 169, 173, 187, 223, 273

cahilane zf. Ar. *cāhil* + Far. *-āne* Cahile yakışır bir biçimde, cahilce. **M2** 188

cahillik, -ği a. Bilgisizlik. **M2** 223, 27

Cahit Tanyol öz. a. 1982'ye kadar Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde öğretim üyesi, Sosyoloji Enstitüsü müdürü ve bölüm başkanı, aynı zamanda şair ve eleştirmen. 'Cahit Tanyol (Sosyoloji)' **M2** 233²

cakacı sf. Gösteriş, çalım yapmayı seven. **RA** 259

ca'li sf. Yapmacıklı, samimi olmayan. **RA** 33

cam a. Far. *cām* Pencere. **RA** 207

camad (doğ.) **camat** a. Far. *cām* 'ın Ar. ç. b. Camlar, bardaklar. 'Ne çıkar efendim? İnsan, hayvan... Hatta ot ve camad...' **RA** 116

camekân a. Far. *cāmekān* Bir yeri, bir veya daha çok bölüme ayıran cam bölme, camlık. **RA** 149

cami, -i, -si a. Ar. *cāmi* ' din b. Müslümanların ibadet etmek için toplandıkları yer. **M2** 32, 73, 210

Câmi ül-Ezher öz. a. Mısır'daki en büyük üniversitenin adı. 'İmtihanda mühim bir meseleymiş gibi İskender'in atını soran hocalarla, eserinin Mısır'daki Cami-ül Ezherde okunmasıyla övünen müderrislerle bu iş yürümez.' **M2** 214²

can a. Far. *cān* Yaşama, hayat. **RA** 78 **M2** 103 **can alacak nokta** bir şeyin en önemli yeri. **M2** 76 **can atmak** şiddetle arzu etmek, çok istemek. **RA** 329 **can evinden kavramak** birinin en hassas, ilgi duyduğu konudan konuşup kişiyi cezbetmek, ilgisini çekmek. 'Pusat' ı *can evinden kavrayacak sözlerdi. Hem de kendisini mest eden bir sesle söyleniyordu.* **RA** 267 **can vermek** ölmek. **RA** 60, 129, 170², 318, 330 **M2** 24 **canı yanmak** çok acı duymak. **RA** 216 **canına kıymak** kendisini öldürmek. **RA** 249, 264, 291 **canına can katılmak**(katmak) yaşama gücünü artırmak. **RA** 333 **canını dişine takmak** bütün gücünü harcayarak yapmak. **RA** 309 **canını sıkıkmak** sözlerle veya davranışlarla kişinin neşesini kaçırmak, huzurunu bozmak. **RA** 33², 85, 252 **canım** canımdan çok sevdiğim. **RA** 18 **canından olmak** bir şey uğruna yok yere ölmek. 'İki bin yıl önce ona ok atamadığı için canından olmamış mıydı?' **RA** 267

canavar a. Far. *cānāver* Masallarda sözü geçen yabani, yırtıcı hayvan. **M2** 257

candan sf. İçten, yürekten, gönülden, samimi. **M2** 57

cani sf. Ar. *cānī* Acımasız, gaddar. **M2** 255, 256², 257

- canlandırmak** (-i) Canlanmasını sağlamak, canlanmasına yol açmak. **M2** 114
- canlanmak** (nsz,-den) Geçmişte yaşanan bir olay veya durum yeniden hatırlanmak. **RA** 127, 128, 171, 180, 203, 215, 253, 268, 307, 344
- canlı sf.** **1.** Hareketli, hayat dolu, dinamik. **RA** 71, 186², 242, 249 **2.** Hayatta her an karşılaşılabilen, hâlâ etrafta var olan. ‘*Bunun birçok canlı örneğini bulabiliriz.*’ **M2** 12
- Canlı Tarihler** öz. a. Tahsin Demiray’a ait bir eser adı. ‘*Birinci teşebbüsü olan “Canlı Tarihler” 6 cilt halinde basılmıştır.*’ **M2** 99
- casus a.** *Ar. cāsūs* Bir devlet veya kuruluşun gizli amaçları için çalışan kimse, çarşı, ajan. **RA** 41
- Câvid Ahmed Beğ** (doğ.) **Cavit Ahmet Bey** öz. a. Namık Kemal’in şeceresinde yer alan bir kişi adı. ‘*Câvid Ahmed Beğ (1808)*’ **M2** 40
- Cavid Baysun** (doğ.) **Cavit Baysun** öz. a. Mehmet Cavit Baysun, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu ordinaryüs tarihçi, öğretmen. ‘*Cavid Baysun(Tarih)*’ **M2** 235, 236
- caymak, -ar** (-den) Sözünden, kararından dönmek, vazgeçmek. **RA** 74 **M2** 189, 190
- cebelleşmek** (-le) Cedelleşmek. **RA** 315
- cebir, -bri a.** *Ar. cebr mat. esk.* Artı ve eksi gerçek sayılarla, bunların yerini tutan harfler yardımıyla nicelikler arasında genel bağlantılar kuran matematik kolu. **RA** 29, 30, 31, 32, 35²
- Cebrail** öz. a. *Ar. cebrā’ıl din b.* Allah tarafından peygamberlere vahiy getirmekle görevlendirilen dört büyük melekten biri. **RA** 299², 314²
- cebrî sf.** *Ar. cebrî esk.* Zorla yapılan. **RA** 195
- cefa a.** *Ar. cefā* Zulüm. **M2** 37
- cefâkeş** (doğ.) **cefakeş sf.** *Ar. cefā + Far. -keş esk.* Cefa çeken, sıkıntıya katlanan. **RA** 75
- Ceferoğlu** (doğ.) **Caferoğlu** öz. a. bk. Caferoğlu Ahmet. **M2** 236
- ceffalkalem zf.** *Ar. ceff + kalem esk.* Düşünüp taşınmadan, bir çırpıda. **RA** 15
- cehalet a.** *Ar. cehālet* Bilgisizlik. **M2** 213
- cehennem a.** *Ar. cehennem din b. 1.* Dinî inanışlara göre, dünyada günah işleyenlerin öldükten sonra ceza görecekları yer, tamu. **RA** 306 **2.** Çok sıkıntılı yer. **RA** 3052
- cehil, -hli a.** *Ar. cehl esk.* Bilgisizlik, bilmezlik. **M2** 188, 271
- cekete a.** *Fr. jaquette* Erkeklerin ve kadınların giydiği, genellikle önden düğmeli, kalçayı örten, kollu üst giysisi. **RA** 243, 244, 256, 276, 278
- celâdet** (doğ.) **celadet a.** *Ar. celâdet* Yiğitlik, kahramanlık. **M2** 248
- Celâl** (doğ.) **Celal** öz. a. Döneminin Cumhurbaşkanı’nın baş yaveri. ‘*Reisicumhur başyaveri Celâlin bizzat Orhan Şaike söylediği gibi cumhurreisini iğfal etti.*’ **M2** 193
- Celâleddin Harzemşah** (doğ.) **Celalettin Harzemşah** öz. a. Namık Kemal’e ait tarihi bir tiyatro eseri. ‘*Yazma bir takım şiirlerini ve Celâleddin Harzemşah, Cezmi, Rüya, Gelibolu gibi nesirlerini buldu.*’ **M2** 65
- celbetmek, -der** (-i) *Ar. celb +T. etmek* Kendine çekmek. **M2** 128⁴, 151
- cellât** (doğ.) **cellat, -dı a.** *Ar. cellād* Ölüm cezasına çarptırılanları öldürmekle görevli olan kimse. **RA** 171

celpname *a. Ar. celb+ Far. nāme huk.* Mahkeme veya askerlik için çağrı belgesi. **RA** 292²

celse *a. Ar. celse* Oturum. **M2** 163², 164³, 166

Cemal Tukin *öz. a.* 1907 doğumlu, Tarih araştırmacısının adı. 'Cemal Tukin (Tarih)' **M2** 234

cemile *a. Ar. cemīle esk.* Gönül alıcı davranış. **M2** 184

cemiyet *a. Ar. cem'iyet* Dernek. **RA** 53, 54, 70 **M2** 14, 133², 148, 150, 151², 152², 153, 154, 166³, 177, 209

cenaze *a. Ar. cenāze* Kefenlenip tabuta konmuş, gömülmeye hazırlanmış insan ölüsü. **M2** 56 **cenazesi kaldırılmak** ölünün gömmek üzere götürülmesi. **M2** 10

Cenevre *öz. a.* İsviçre'de bir şehir. 'Askeri tıbbiyeliler para topluyarak Mısır'a, Cenevre'ye hürriyet için çalışanlara gönderirlerdi.' **M2** 66

Cengiz *öz. a.* Moğol komutan, hükümdar ve Moğol İmparatorluğu'nun kurucusunun adı. 'Orhon, Selenga, Kara Hata, Basmil, Bumın, Moço, Tekin, Cengiz, Timur, Hun, Kuşhan, Türkeş, Selçuk kelimeleri yanlıştır.' **RA** 139 **M2** 149, 172

cenubî (*doğ.*) **cenubi** *sf. Ar. cenūbī esk.* Güneyle ilgili, güneye özgü olan. **M2** 139²

cenup, -bu *a. Ar. cenūb esk.* Güney. **M2** 139, 272

cep, -bi *a. Ar. ceyb* Genellikle bir şey koymaya yarayan, giysinin belli bir yeri açılarak içine yerleştirilen astardan yapılmış parça. **RA** 50, 278, 296

cephe *a. Ar. cebhe* **1.** Yan, yön, taraf. **M2** 59, 89, 107, 158³, 232², 233, 272² **2.** *ask.* Üzerinde savaşın sürdüğü bölge. **M2** 54, 97, 162 **RA** 40 cephe almak hasım durumu

takınmak, bir düşünceye karşı olmak, direnmek. **RA** 40 **M2** 250

cereyan *a. Ar. cereyān* Aynı eğilimde olan, aynı görüşü paylaşan kimselerin oluşturduğu hareket. **RA** 13, 335 **M2** 137², 157, 207, 211 **cereyan etmek** geçmek, olmak, yapılmak. **RA** 14, 22, 93 **M2** 133

cerrahî *sf.* Cerrahlıkla ilgili. **M2** 53, 69

cesaret *a. Ar. cesāret* Güç veya tehlikeli bir işe girişirken kişinin kendinde bulduğu güven. **RA** 34², 74, 78, 318 **M2** 15, 19, 279 **cesâret almak** (*doğ.*) **cesaret almak** herhangi bir durumdan, davranıştan veya kişiden güç almak. **RA** 347 **cesaret etmek** korkulması gereken bir işe korkmadan girişmek, göze almak. **RA** 136 **M2** 145 **cesâret gelmek** (*doğ.*) **cesaret gelmek** yılgınlığı gitmek, yüreklenmek. **RA** 293

cesaretlenmek (*nsz, -den*) Yılgınlığı gitmek, yüreklenmek, yiğitlenmek. **M2** 11

ceset, -di *a. Ar. cesed* Ölü beden, naaş. **RA** 52

cesur *sf.* Yürekli. **RA** 74, 135, 174, 192

cevap, -bı *a. Ar. cevāb* Bir soruya, bir isteğe, bir söz, bir davranış veya yazıya verilen karşılık, yanıt. **RA** 40², 59², 63, 97, 134, 136, 148, 161, 166, 200, 201, 205, 206, 226, 239, 266³, 273², 287, 288, 321², 333, 338, 339, 340, 346 **M2** 73, 119³, 128, 135, 137, 149, 164, 166, 180, 184, 187, 250, 279 **cevap almak** bir soruya veya bir söze karşılık olarak bir şey söylenmek.' *O kadar sarsıldı ki hoşlanmadığı bir cevap alırım korkusuyla bir şey soramadı.*' **RA** 88, 338 **M2** 96², 108 **cevap vermek** karşılık olarak bildirmek veya söylemek. **RA** 10², 11², 13, 26, 30, 46, 53, 54, 59², 61, 63, 64, 65, 67, 68, 78, 86, 88, 96,

98, 107, 113, 115, 117², 118, 120, 124, 125, 126, 132², 134, 135, 136, 138, 146, 149², 150, 151, 152², 153, 154, 157, 160, 161², 162, 163, 166², 179, 183, 199, 200, 201², 206, 209, 210, 212, 226, 228³, 232, 235, 237, 239, 240, 244², 245, 259, 260, 262², 265, 266, 268, 269, 273, 284, 289, 292, 293, 295, 298, 300, 303, 304, 305, 307, 315², 316, 319, 323², 330², 336, 337, 338, 341, 344, 346, 347, 349³, 351, 352 **M2** 38, 43, 71³, 97, 101, 119², 127, 135, 137, 157, 163, 164, 165, 181, 182, 183, 191, 208, 218, 254, 271 **cevap verebilmek** cevap verme ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 158, 276, 321 **M2** 271

cevaplanma *a.* Cevaplanmak işi, yanıtlanma. **M2** 157

cevapsız *sf.* **cevapsız bırakmak** Karşılığında herhangi bir cevap vermemek, bir tepki göstermemek. **RA** 67 **cevapsız kalmak** cevap alınmamak. **RA** 226, 249, 338

Cevat Abbas *öz. a.* Mehmet Cevat Abbas Gürer, Türk asker, siyasetçi, Mustafa Kemal Paşa'nın başyaveri, Meclis-i Mebusan ve TBMM I. , II. , III. , IV. ve V. dönem Bolu milletvekili. '3 Nisan 1939'da birçoğunu meclise soktuğu gibi Şükrü Kaya, Tefik Rüştü gibi Atatürk bendelerini ve onun muhafızlığını yapan Cevat Abbas, Kılıç Ali, Recep Zühtü vesaireyi Meclis dışında bıraktı.' **M2** 248

cevaz *a.* *Ar. cevāz esk.* İzin, müsaade. **RA** 39

Cevdet Erkut *öz. a.* Makaleler II' de geçen bir kişi adı. 'Cevdet Erkut'u bile tedavi etmiş, ücret almamıştı.' **M2** 81, 193

cevher *a.* *Ar. cevher* İyi yetenek. **RA** 120

ceylan *a.* *Far. ceyrān hay.* *b.* Çift parmaklılardan, boynuzlugiller

familyasından, çöllerde yaşayan, çok hızlı koşan, gözlerinin güzelliği ile tanınan, ince bacaklı, zarif, memeli hayvan, ahu, gazal (*Gazella dorcas*) **RA** 223

ceza *a.* *Ar. cezā'* **1.** Uygunsuz davranışlarda bulunanlara uygulanan üzüntü, sıkıntı, acı verici işlem veya yaptırım. **RA** 9, 15³, 16 **2.** *huk.* Suç işleyen bir kimsenin yaşantısına, özgürlüğüne, mallarına, onuruna karşı yasaların öngördüğü yaptırım. **RA** 53, 54², 316 **M2** 163, 167, 180, 203, 281⁴ **ceza almak** (-*de*) cezalandırılmak. **M2** 180 **ceza çekmek** manevi bakımdan işlenen suçun ağırlığını çekip sıkıntı ve üzüntü içinde kalmak. **RA** 286 **ceza görmek** kendisine ceza verilmek, cezalandırılmak. **RA** 12 **ceza vermek** cezalandırmak. **RA** 317, 318 **M2** 82 **cezasını ödemek** (cezasını çekmek) yaptığı bir kusur veya tedbirsizliğin zararına uğramak. **RA** 15

cezalandırılmak (*nsz*) Cezaya çarptırılmak, ceza verilmek, tecziye edilmek. **RA** 316, 319 **M2** 202, 259², 270

cezalandırmak (-*i*) Bir kimseye veya varlığa ceza vermek. **M2** 165

cezbe *a.* *Ar. cezbe* Bir duygu veya bir inanışın etkisiyle aşırı ölçüde coşup kendinden geçme durumu. **M2** 174

cezbetmek, -der (-*i*) *Ar. cezb + T. etmek* Kendine çekmek, bağlamak, etkilemek. **M2** 223

Cezmi *öz. a.* **1.** *bk.* Cezmi Oğuz. 'Cezmi de aynı ciddî tavırla sordu.' **RA** 211³, 214, 216, 217³ **2.** Namık Kemal'e ait Türk edebiyatının ilk tarihî romanının adı. 'Yazma bir takım şiirlerini ve Celâleddin Harzemşah, Cezmi, Rüya, Gelibolu gibi nesirlerini buldu.' **M2** 65

- Cezmi Oğuz** öz. *a.* Ruh Adam adlı romanda doktor olarak geçen bir kişi adı. ‘*Doktor Binbaşı Cezmi Oğuz, diye takdim etti.*’ **RA** 214, 219²
- Chateaubriant** öz. *a.* Fransız yazar. ‘*Chateaubriant ‘in Atala adlı eserinden bahsetti.*’ **M2** 65
- CHP** öz. *a.* Cumhuriyet Halk Partisi’nin adının kısaltılmış biçimi. ‘*Bundan dolayı AP tarafından getirilen bir kanuna karşı çıkmak, tabii, onun baş rakibi olan CHP’nin boynuna düşen görev olacaktır.*’ **M2** 265, 266, 280³
- cıvık** *sf.* Fazla suyla karıştığı için biçimini koruyamayacak kadar sulanmış, cılk. **M2** 51
- cidden** *zf.* *Ar. cidden* Gerçekten. **RA** 22, 35, 66, 111, 140, 154, 168, 209, 262 **M2** 112, 153², 187, 247, 266
- ciddî** (*doğ.*) **ciddi** *sf.* *Ar. ciddî* **1.** Şaka olmayan, gerçek. **RA** 92, 98², 106, 117, 124, 181, 187 **M2** 100 **2.** Ağırbaşlı. **M2** 108 **RA** 11, 12, 18, 26, 53, 57, 197², 201, 337 **3.** Titizlik gösterilen, önem verilen. **M2** 13, 37, 48, 80, 86, 230 **4.** Güvenilir, sağlam, önemli. **RA** 78, 99, 104, 119³, 179 **M2** 110, 201
- **ciddi ciddi**
- ciddî ciddî** (*doğ.*) **ciddi ciddi** *zf.* Gerçekten, bilerek, isteyerek, şaka yapmayarak. ‘*Ciddi ciddi sorması, öğrenmek istemesi Ayşe’ye Tosun’un hastalığından doğan üzüntüyü adeta unutturdu.*’ **RA** 150²
- ciddileşmek** (*nsz*) Ciddi bir durum almak. **RA** 11, 78, 118, 120, 232, 237, 243, 290, 334, 347
- ciddiyet** *a.* *Ar. ciddiyyet* Ağırbaşlılık. **RA** 20, 75, 89, 199, 209, 212
- ciddiyetsiz** *sf.* Saygısız, çekinmesi olmayan, laubali. **M2** 131
- ciğer** *a.* *Far. ciğer* Akciğerlerle karaciğerin ortak adı. **M2** 95, 237, 256
- Ciğerdelen** öz. *a.* Safiye Erol’a ait bir eser adı. ‘*Safiye Erol’un Ciğerdelen’i efendim.*’ **RA** 63
- cihalet** (*doğ.*) **cehalet** *a.* *Ar. cehālet* Bilgisizlik. **M2** 131, 149, 150, 158, 170, 176, 217²
- cihan** *a.* *Far. cihan* Dünya. **RA** 60, 215 **M2** 17, 18, 19, 20
- Cihangir** öz. *a.* İstanbul’da bir semt adı. ‘*Cihangir’de oturuyordu.*’ **M2** 95², 97³
- Cihan Harbi** *a. bk.* Birinci Cihan Harbi. **RA** 104
- cihet** *a.* *Ar. cihet* Yön, yan, taraf. **RA** 54, 72 **M2** 62, 195, 208, 250
- cilt, -di** *a.* *Ar. cild* Bir eserin ayrı ayrı basılan bölümlerinden her biri. **RA** 70, 75, 105, 181 **M2** 75, 76², 99, 104, 150², 151, 153, 172, 219, 223
- ciltlik, -ği** *sf.* Ciltlerden oluşan. **M2** 75, 99, 129², 131, 140, 141², 143, 148, 157, 158, 172, 176, 220, 271
- cinayet** *a.* *Ar. cināyet* Adam öldürme. **M2** 19, 182, 255, 256³, 257
- Çingiz** öz. *a. bk.* Cengiz. **M2** 145
- cins** *a.* Tür, çeşit. **RA** 205, 237, 251
- cirit, -di** *a.* *Ar. cerīd* **cirit atmak** bir yerde çokça bulunmak, sık dolaşmak ve serbestçe davranmak. **M2** 114
- cisim, -smi** *a.* Doğada element, bileşik veya bunların karışımları hâlinde bulunan, kütlesi ve ağırlığı olan, duyularla algılanabilen şey. **M2** 51 **RA** 84
- civanmert** *sf.* *Far. cevānmerd* Mert yaradılışlı, yüce gönüllü, yiğit. **M2** 271
- civar** *a.* *Ar. civār* Dolay. **M2** 29, 31, 85

- coğrafi** *sf.* *Ar. cuğrāfi* Coğrafya ile ilgili. **M2** 208
- coğrafya** *a.* Yeryüzünü fiziksel, ekonomik, beşerî, siyasal yönlerden inceleyen bilim. **RA** 344 **M2** 233, 234, 235⁵
- Coşkun Kırca** *öz. a.* Türk diplomat, siyasetçi ve Halk Partisi dönem milletvekili. ‘*Halk Partili üç mebus, Bülent Ecevit, Ali İhsan Göğüş ve Coşkun Kırca, Millet Meclisi Başkanlığına bir kanun teklifi sunarak “Bakanlar Kurulunun yabancı memleketlerde basılmış eserlerden sakıncalı bulduklarını yurda sokmama yetkisi”nin kaldırılmasını istemişler.*’ **M2** 239
- çoşkunluk, -ğu** *a.* Coşkunca yapılan iş, cuşış, cuşuhuruş. **RA** 102
- çoşma** *a.* Coşmak işi, galeyan. **RA** 102
- çoşmak, -ar** (*nsz*) Duygu ve düşünceleri güçlü bir tepki ile dışarı vurmak, galeyan etmek. **RA** 102, 267
- cuma** *a.* *Ar. cum* ‘a Perşembe ile cumartesi arasındaki gün. **M2** 62, 63, 69²
- cumartesi, -yi** *a.* *Ar. cum* ‘a + *T. ertesi* Cuma ile pazar arasındaki gün. **RA** 259
- cumhur** *a.* *Ar. cumhūr* Halk. **M2** 56
- **cumhurbaşkanı, cumhur reisi, reisicumhur**
- cumhurbaşkanı** *a.* Cumhuriyetle yönetilen ülkelerde devlet başkanı, reisicumhur, cumhur reisi. **M2** 15, 180², 247, 263, 265, 266 **RA** 95, 96, 98
- cumhurbaşkanlığı** *a.* Cumhurbaşkanı olma durumu. **M2** 15², 250, 276
- cumhuriyet** *a.* *Ar. cumhūriyyet* Milletın, egemenliğı kendi elinde tuttuğı ve bunu belirli süreler için seçtiğı milletvekilleri aracılığıyla kullandığı yönetim biçimi. **RA** 37, 54, 71 **M2** 75, 76, 109, 146², 147², 148², 151, 153², 208², 209², 210, 247, 263
- cumhuriyetçi** *sf.* Cumhuriyet yanlısı olan, cumhuriyetperver. **RA** 40 **M2** 148, 171
- cumhuriyetçilik, -ği** *a.* Cumhuriyetçi olma durumu, cumhuriyetperverlik. **M2** 148
- Cumhuriyet Halk Partisi** *öz. a.* 9 Eylül 1923'te kurulan, Atatürkçülük ve sosyal demokrasi görüşlerini benimsemiş bir merkez sol Türk siyasî parti. ‘*Şimdi Cumhuriyet Halk Partisi'nin başında bulunan Bülent Ecevit'tir.*’ **M2** 249, 250
- cumhurreis (doğ.) cumhur reisi** *a.* Cumhurbaşkanı. **M2** 193
- Cücenler** *öz. a.* Orta Asya ‘da yaşamış Moğol kökenli bir kavim. ‘*Cücenlere karşı olan isyanını bastıran “Tumen” dir.*’ **M2** 224³
- cümle** *a.* *Ar. cumle db.* Bir yargı bildirmek için tek başına çekimli bir fiil veya çekimli bir fiille kullanılan kelimeler dizisi, tümce. **RA** 38³, 59², 74, 94, 106, 137, 180, 266, 278 **M2** 64, 108, 119, 130², 134, 148, 150, 262, 266⁴ **2.** Herkes. **RA** 130
- cür'et (doğ.) cüret** *a.* *Ar. cur'et* Düşüncesizce, saygıyı aşan davranış, cesaret. **M2** 176 **cüret etmek** saygı sınırlarını aşarak davranmak. **RA** 26
- cüretkâr** *sf.* *Ar. cur'et + Far. -kār* 1. Yürekli. **M2** 129 **2.** Saygısız. **RA** 41
- cüretkârlık, -ğı** *a.* Cüretkâr olma durumu. **RA** 275
- cür'etlenme (doğ.) cüretlenme** *a.* Cüretlenmek durumu. **M2** 257
- cüretli** *sf.* Yürekli. **M2** 31
- cürüm, -rmü** *a.* *Ar. curm huk.* Suç. **M2** 271

Ç

çabalamak (-e) Güç bir durumdan kurtulmaya uğraşmak. **RA** 20, 279 **M2** 228, 256

çabucak *zf.* Vakit geçirmeden, kısa sürede, acelelen, acilen, alelacele, anında, bir anda, bir çırpıda, birden, bir hamlede, bir koşu, bir lahzada, bir solukta, çabucacık, çabuk, çabukça, çarçabuk, dakikasında, derakap, derhâl, hemen, hemencecik, hemencek, hızla, hızlı, hızlı hızlı, ivedilikle, lahzada, müstacelen, palas pandıras, serian, süratle, şipşak, takkadak, tez beri, tezce, tezelden, yellim yelalim. **M2** 71

çabuk *zf.* *Far. çābuk* **1.** Alışıldan veya gösterilenden daha kısa bir zamanda, tez, yavaş karşıtı. **RA** 20, 22, 53, 54, 83, 84, 99, 221, 240, 251, 268, 337² **M2** 55, 108, 123, 279 **2.** *sf.* Hızlı, müstacel, yavaş karşıtı. **RA** 30

→ **çabuk çabuk**

çabuk çabuk *zf.* Hızlı hızlı. 'Birçok yazı ve makaleyi çabuk çabuk yazmak dolayısıyla Rıza Nur'un yazısı biraz bozulmuşsa da yine işlek bir yazısı vardı.' **M2** 63

çağ *a.* Kendine özgü bir özellik taşıyan zaman parçası, dönem, devir. **RA** 14, 100, 264, 300, 304, 308 **M2** 66, 75, 84, 90, 101², 109, 110, 128, 137⁸, 138³, 140³, 247 **çağ açılmak** herhangi bir bakımdan öncekilerden farklı olan yeni bir evrensel gidişe yol açılmak. **RA** 150

Çağatayoğulları Tarihi *öz. a.* Makaleler II' de geçen bir eser adı. 'Çağatayoğulları Tarihi de Zeki Bey Avrupaya gitmeden biraz önce kendisi tarafından vaki olan talep

üzeri Riyazeticumhur Başkatibi Hikmet Beye verilmiştir.' **M2** 220

Çağatayca *öz. a.* Adını Cengiz'in ikinci oğlu Çağatay'dan alan, Doğu Türkçesinin XV. yüzyılda oluşan yazı dili. **M2** 272

çağdaş *sf.* Aynı çağda yaşayan, çağcıl, asri, muasır. **M2** 86, 111

çağırabilmek (-i, -e) Çağırma ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 195

çağırılmak (*nsz*) Çağırma işine konu olmak. **RA** 292², 293 **M2** 61

çağırma *a.* Çağırma işi. **RA** 17, 296 **M2** 90

çağırma (-i) **1.** Birinin gelmesini kendisine yüksek sesle söylemek, seslenmek. **RA** 83, 187, 124 **2.** (-i, -e) Herhangi birinin bir yere gelmesini istemek, davet etmek. **RA** 190, 293 **M2** 70, 181, 184

çağirtmek (-i, -e) Çağırma işini yaptırmak. **M2** 67, 70

çağlayan *a.* Küçük bir akarsuyun, çok yüksek olmayan bir yerden dökülüp aktığı yer, küçük şelale, çağlar. **RA** 284

Çağrı Beğ (*doğ.*) **Çağrı Bey** *öz. a.* Ebu Süleyman Davud Çağrı Bey bin Mikail, Oğuzlar'ın Kınık boyundan Selçuklu hükümdarı Selçuk Bey'in torunu, Mikail'in oğlu ve Tuğrul Bey'in kardeşi. 'Selçuklulardan Çağrı Beyi çok beğenir.' **RA** 70 **M2** 27³, 28⁴, 29⁴, 30¹¹, 31⁷, 32⁶, 33³, 34³, 35

Çağrı *öz. a. bk.* Çağrı Bey. **M2** 27, 29, 32, 113

çağrılmak (*nsz, -e*) Çağırma işi yapılmak. **RA** 292

çağrışım *a. ruh b.* Bir düşünce, görüntü vb. nin bir başkasını hatırlatması. **RA** 89, 271

çakır *sf.* Açık mavi, hareli ela (göz). **RA** 309² **M2** 112

çakmak, -ar (-i,-e) Sezinlemek, anlamak, farkına varmak. **RA** 271

Çakmakoğlu Müşür Fevzi Paşa öz. a. 1876 doğumlu, yeni Türk devletinin ilk iki müşüründen biri. 'Çakmakoğlu Müşür Fevzi Paşa Hazretleriyle tartışmaya yelteniyor ve kendisini Ruzvelt ile bir tutarak bazı muhalifleri bulunmasının tabii olduğunu iddia ediyordu.' **M2** 180

Çaldaris öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen bir kişi adı. 'Türkçeyi ancak Salamon, Nobar veya Çaldaris kadar biliyor.' **M2** 130

Çaldıran Savaşı öz. a. Osmanlı padişahı I. Selim ile Safevi hükümdarı Şah İsmail arasında, 23 Ağustos 1514'te Çaldıran Ovası'nda yapılan savaş. 'Çaldıran Savaşında Safevî ordusunun başında Şah İsmail olmayıp da Aksak Temir bulunsaydı belki Safevî ordusu kazanırdı.' **RA** 100

Çaldıran öz. a. bk. Çaldıran savaşı. **RA** 40 **M2** 210

çalılık, -ğı a. Çalısı çok olan yer. **RA** 135

çalınmak (nsz) Çalma işine konu olmak. **RA** 70, 71, 124, 140, 288, 291

çalış a. Çalma işi. **RA** 291, 310

çalışabilmek (nsz) Çalışma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 73

çalışılmak (nsz) Çalışma işine konu olmak. **M2** 211

çalışkan sf. Gayretli, çalışmayı seven, faal. **M2** 63, 66, 104, 121, 222, 224 **RA** 61

çalışkanlık, -ğı a. Çalışkan olma durumu, faaliyet. **RA** 34, 58, 136, 137 **M2** 68

çalışma a. Çalışmak işi, emek, say. **RA** 145³, 251², 252 **M2** 46, 59, 67, 68, 94, 95, 104, 228, 280

→ **çalışma odası**

Çalışma Bakanlığı öz. a. Şimdiki karşılığı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. '3 yıl, 3 ay Bülent Ecevit'i Çalışma Bakanlığı'nda tutarak yurttan solculuğun gelişmesine hayli yardımda bulunmuştur.' **M2** 249, 250, 277

çalışmak (nsz) **1.** Bir şeyi oluşturmak veya ortaya çıkarmak için emek harcamak. **RA** 19, 20, 58, 213 **2.** (-e) Bir şeyi yapmak için gereken çarelere başvurmak, o şeyi gerçekleştirmek için kendini zorlamak, çaba harcamak. **RA** 21, 59, 67, 74, 77, 78, 79, 82, 112, 119, 120, 128, 138, 251, 261, 274, 277, 278, 300, 303, 326, 337 **M2** 37, 45, 46, 47, 64, 65, 66, 68, 69, 72, 79⁴, 81, 90², 93, 94, 96, 99, 128², 195, 199, 229, 250, 256², 258, 262, 267, 280

çalışma odası a. Konutlarda çalışmak için özel olarak ayrılmış ve döşenmiş oda. **RA** 69, 95, 133, 150, 276

çalı kantı a. Kargaşa ve bunalımın yol açtığı düzensiz, karışık, sıkıntılı durum. **RA** 52, 300

çalma a. Çalmak işi. **RA** 125, 255

çalmak, -ar (-i,-e) **1.** Bir müziği dinlemeyi sağlayan aleti çalıştırmak. **RA** 67, 127, 128², 190, 191², 193², 274 **2.** Vurarak veya sürterek ses çıkartmak. **RA** 25, 36, 57, 68, 220, 335² **3.** (-e) Benzemek, andırmak. **M2** 111 **4.** (-i) Bozmak, zarar vermek. **M2** 210 **çalma kapıyı, çalarlar kapını** 'Kimseye kötülük yapma yoksa onlar da sana aynı kötülüğü yaparlar' anlamında kullanılan bir söz. **M2** 267

çam a. bit. b. Çamgillerin örnek bitkisi olan, dört mevsim yeşil kalabilen, iğne yapraklı, yurdumuzda birçok

- türü yetişen bir orman ağacı (Pinus).
RA 5, 6⁵, 8², 9
- çamaşır** *a. Far. cāmeşūr* İç giysisi.
RA 43² **M2** 206
- Çamlı Koru** *öz. a.* Ruh Adam adlı romanda yer alan bir yer adı. 'Çamlı Koru'daki bu yalnız dolaşmalar genç bir dulun avunmasına mı işâret diye düşündü.' **RA** 81, 82², 85, 94, 109, 114, 125, 143², 257, 265, 267, 274², 324², 325, 328, 329, 331, 334, 337
- çamur** *a. mec.* Lekeleyici iş veya durum. 'En alçak iftiraların çamuruyla boğulurken görülmemiş haksızlıklara uğrarken Tanrı kendisine yardım etmemiş, ummânlar gibi olan rahmetinden bir damlacık bile saçmamıştı.' **RA** 72
- Çanakkale** *öz. a.* Çanakkale savaşı, I. Dünya Savaşı sırasında 1915–1916 yıllarında Gelibolu Yarımadası'nda Osmanlı İmparatorluğu ile İtilaf Devletleri arasında yapılan deniz ve kara muharebeleri. 'Çanakkale erlerin, Sakarya subayların zaferidir.' **RA** 39², 40, 52
- Çankaya** *öz. a.* Ankara iline bağlı ilçelerden biri. **M2** 193, 244, 250
- çanta** *a.* Kösele, meşin, kumaş vb. hafif malzemedен yapılp büyüklüğüne göre para, evrak, yiyecek vb. koyup taşımaya yarayan kap. **RA** 31²
- çap** *a.* Büyüklük. **RA** 100 **M2** 89
- çapraşık** *sf.* Anlaşılması, çözülmesi veya içinden çıkılması güç, karışık, muğlak. **RA** 26, 106
- çar** *a. tar.* Rus imparatorlarına ve Bulgar krallarına verilen unvan. **M2** 42
- Çardaş** *öz. a.* Macaristan'ın ulusal bir dansının adı. 'Marş da çalar, ama ondan bir defa Çardaş'ı yahut Karmen Silva'yı dinlemezseniz yazık olur.' **RA** 128
- çare** *a. Far. çāre* **1.** Bir sonuca varmak, ortadaki engelleri kaldırmak için tutulması gereken yol, çıkar yol, çözüm yolu. **M2** 12, 71, 76, 185, 281 **2.** Tedavi yolu, deva. **RA** 7³, 8, 91, 291 **çare edememek** tedavi yolu veya ilaç bulamamak, iyileştirememek. 'Hekimler geldi ilaç bulamadı, bakışılar geldi çare edemedi.' **RA** 9
- çaresiz** *sf.* **çaresiz kalmak** çözüm yolu, çıkar yolu bulamamak. **RA** 23
- çarık, -ğı** *a.* İşlenmemiş sığır derisinden yapılan ve deliklerine geçirilen şeritle sıkıca bağlanan ayakkabı. **M2** 72
- çarlık, -ğı** *a.* Çarın yönetiminde bulunan devlet. **M2** 97
- çarpıcı** *sf.* Etkili, dikkat çeken, sansasyonel. **RA** 131³, 255
- çarpışabilmek** (*nsz, -le*) Çarpışma ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 158
- çarpışma** *a. ask.* Öncülerin veya küçük birliklerin yaptıkları küçük savaşma. **RA** 328² **M2** 25, 28, 34, 136, 139, 149
- çarpışmak** (*nsz, -le*) **1.** *ask.* Vuruşmak, savaşmak. **RA** 116, 117 **M2** 19², 20, 32, 33³, 34, 42, 84, 97, 120³, 121, 136, 146, 200, 204 **2.** Birbirine üstün gelmeye çalışmak. **RA** 104, 319
- çarpıştırmak** (*-i, -le*) Çarpışma işini yaptırmak. **RA** 318 **M2** 149²
- çarpmak, -ar** (*-e*) Hızla değmek, vurmak. **RA** 82, 283, 296, 298, 328 **M2** 29, 163, 241
- çarşı** *a. Far. çār + sū* Dükkânların bulunduğu alışveriş yeri. **M2** 39
- Çatalca** *öz. a.* İstanbul iline bağlı ilçelerden biri. **M2** 204
- çatık** *sf.* Çatılmış olan. **M2** 279

çatırdamak (*nsz*) ‘Çatır’ diye ses çıkarmak. **RA** 344

çatırtı *a.* Çatırdama sesi. **RA** 103

çatışma *a.* Çatışmak işi. **RA** 328 **M2** 254

çavuş *a.* **1.** Askerî okullarda sınıf başkanı. **M2** 68 **2.** *ask.* Onbaşından sonra gelen ve görevi manga komutanlığı olan erbaş. **M2** 189

çay *a.* *Çince bit. b.* Çaygillerden, nemli iklimlerde yetişen bir ağacın yaprağının demlenmesiyle elde edilen güzel kokulu ve sarımtırak kırmızı renkli içecek. **RA** 288², 343 **M2** 95, 97, 176², 281

çehre *a.* *Far. çihre, çehre* Yüz. **M2** 23 **RA** 17, 87, 115², 285² **çehresinden okunmak** yüzünden anlaşılmaq, yüz ifadesi her şeyi anlatmaq. ‘*Gizli bir kıskançlığın azabı çehresinden okunuyordu.*’ **RA** 17

çekici *sf.* Alımlı. **RA** 82, 126

çekicilik, -ği *a.* Çekici olma durumu, alım, albeni, alımlılık, cazibe, hava, gelgel. **RA** 132²

çekik *sf.* Yanlara doğru çekilerek gerilmiş gibi olan. **RA** 349 **M2** 112

çekilme *a.* Çekilmek işi. **RA** 278 **M2** 32, 276

çekilmek (*nsz*) **1.** Çekme işi yapılmak. **RA** 19, 141², 186, 230 **M2** 19 **2.** Geri gitmek, ricat etmek. **RA** 297 **M2** 30, 31, 139, 140, 143² **3.** (-*e*) Kendini geriye veya bir yana çekmek. **RA** 136, 184, 187, 310 **M2** 67, 207, 249 **4.** Uzaklaşmak, araya mesafe koymak. **RA** 132 **M2** 68, 260, 261 **5.** Katlanmak, üstlenmek, tahammül etmek. **M2** 102 **6.** (-*den*) Katılmamak, vazgeçmek. **RA** 326

çekingen *sf.* Her şeyden çekinen, ürkek, tutuk (kimse), muhteriz. **RA** 29, 34, 272, 287, 347

çekingenlik, -ği *a.* Çekingen olma durumu. **RA** 23, 35, 255, 344

çekinmek (-*den*) Saygı, korku, utanma vb. duygularla bir şeyi yapmak istememek, kaçınmak. **RA** 33, 63, 67, 74, 75, 269, 282², 284², 287, 291², 310, 317, 328, 338 **M2** 34, 196, 197, 201, 222, 244, 281

çekişme *a.* Çekişmek işi. **RA** 18, 35, 105, 265 **M2** 69²

çekiştirmek (-*i*) Bir kimsenin kötü taraflarını uzun uzadıya sayıp dökmek. **M2** 188

çekme *a.* Çekmek işi. **RA** 103

çekmek (-*i*, -*e*) **1.** Bir şeyi tutup kendine veya başka bir yöne doğru yürütmek. **RA** 26², 70, 75, 105, 118³, 132, 181, 287, 293 **M2** 25 **2.** Güç durumlara dayanmak, katlanmak. **RA** 15 **3.** Üzerinde bulunan bir silahla saldırmak için davranmak. **RA** 311 **çekip almak** uzaklaştırmak, uğraşısına son vermek, koparmak. **RA** 31

çelenk, -gi *a.* Çiçek, dal ve yapraklarla yapılmış halka. **M2** 56²

çelik, -ği *sf.* Zayıf fakat güçlü (vücut). **M2** 24, 25, 200

çelme *a.* **çelme takmak** bir işi veya bir kimseyi baltalamak, gelişmesini engellemek. **M2** 230

çelmek, -er (-*i*) Kendi yanına çekmek, beğenisini, sevgisini kazanmak. **RA** 83 **M2** 80

çene *a.* *Far. çāne* Canlılarda baş bölümünde yer alan, kemik veya kıkırdak ile desteklenen, altlı üstlü dişleri taşıyan ve ağızın kapanıp açılmasını sağlayan kasları üzerinde barındıran iki parçaya verilen ad. **RA** 140, 328, 337 **çene çalmak** gevezelik etmek. **M2** 133

Çengelköy *öz. a.* İstanbul’un Üsküdar ilçesine bağlı olan bir semtinin adı.

'Çengelköyündeki Kuleli Harbiye İdadisine(Lisesine) yazıldı.' **M2** 64

Çengiz Han (doğ.) **Çengiz Han** öz. a. bk. Cengiz. **M2** 111

Çengiz (doğ.) **Çengiz** öz. a. bk. Cengiz. **M2** 85, 112, 113 **RA** 310

Çengizliler öz. a. Moğollar. 'Selçuklularla Tatarlar (yani Çengizliler) savaşmakta ve Selçuklular yenilmek üzere bulunmaktadır.' **M2** 84³, 85

çerçeve a. *Far. çār + çūbe* **1.** Resim, yazı, ayna vb. ni süslemek veya bir yere asılabilecek duruma getirmek için bunlara geçirilen kenarlık. **RA** 278, 279³, 342 **2.** Bir konunun, bir düşünce alanının sınırları veya bu sınırlar içindeki alan. **RA** 100 **M2** 75, 129

çerçevelenmek (*nsz*) Çerçeve içine alınmak. **RA** 58

çerçeveli *sf.* Çerçeve geçirilmiş veya çerçeve içine alınmış olan. **RA** 342

çeri a. *ask. esk.* Asker. **RA** 7

Çerkeslik a. Çerkes olma durumu. **M2** 41

çeşitli *sf.* Çeşidi çok olan, türlü, mütenevvi. **M2** 47

çeşme a. Genellikle yol kenarlarında herkesin yararlanması için yapılan, borularla gelen suyun bir oluktan veya musluktan aktığı, yalaklı su hazinesi veya yapısı, pınar. **M2** 64, 86²

çeşni a. *Far. çāšnī* Özellik. **RA** 282

çetin *sf.* Amaçlanan duruma getirilmesi, elde edilmesi, çözümlenmesi, işlenmesi güç veya engeli çok olan, güç (II), zor, müşkül. **M2** 53, 65, 68

çevik, -ği *sf.* *Far. çābuk* Kolaylık ve çabuklukla davranan, tetik, atik, atik tetik. **RA** 138, 307 **M2** 33

çevirmek (-i) **1.** Bir şeyin yönünü değiştirmek. **RA** 23, 34, 67, 68, 75, 83², 84, 87, 88, 110, 127, 128², 146, 155, 184, 192, 204, 206, 220, 227⁴, 228, 243², 257, 275, 279, 322, 324², 330, 333, 342, 345 **2.** (-i, -e) Bir durumdan başka duruma getirmek, dönüştürmek. **RA** 10, 54, 64, 147, 206 **3.** (-den) Çeviri yapmak. **M2** 223

çevre a. Bir şeyin yakını, dolayı, etraf, periferi. **RA** 37, 53, 101, 109, 114, 125, 131, 144, 251², 252, 261, 272, 275, 278, 280, 283, 296, 320, 321, 331, 333, 334, 335 **M2** 46, 137³, 227, 253, 273

→ **çevre çevre**

çevre çevre *zf.* Kısım kısım. 'Etrafta çevre çevre kardeşi, Ebüzziyade Velid... sessiz duruyorlardı.' **M2** 57

çevrili *sf.* Çevrilmiş, kuşatılmış. **M2** 20

çevrilmek (-e) Çevirme işine konu olmak. **RA** 310 **M2** 26, 70, 100, 205, 220, 223

çıban a. Vücudun herhangi bir yerinde oluşan ve çoğu, deride veya deri altında şişkinlik, kızartı, ağrı ve ateş ile kendini gösteren irin birikimi. **M2** 121²

çığır a. **çığır açılmak** bir alanda yeni bir yol, yöntem başlatılmak. **M2** 90 **çığırından çıkmak** (...) amacından saparak düzeltilmesi güç bir durum almak. **RA** 54

Çığır öz. a. Makaleler II' de geçen bir dergi adı. 'Ve bunlardan başka *Orhun'un dış kapağında, milliyetçi mecmuaların yani Birlik, İnkılap, Çığır, Doğu, Geçit, Kastamonu Lise Mecmuası ve Ege İşildağı'nın reklamı altındaki şu satırlar:*' **M2** 165,170

çığırtkan a. Bir olayı, bir haberi yüksek sesle çevreye duyuran kimse. **M2** 210

çığırkanlık, -ği *a.* Çığırkanın yaptığı iş. **RA** 104

çığlık, -ğı *a.* Acı, ince ve keskin ses, feryat, figan. **RA** 32

çıkabilmek (-e) Çıkma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 33, 310 **M2** 128, 236

çıkarmak *a.* Dolaylı bir biçimde elde edilen kazanç, menfaat, yarar. **M2** 229, 241

→ **çıkarmak yol**

çıkarmak yol *a. mec.* Güç durumlarda insanı başarıya ulaştıran, kurtaran davranış, çözüm yolu, çare. **M2** 99, 150

çıkarmak (-den) Birinin veya bir şeyin çıkmasını sağlamak, çıkmasına sebep olmak. **M2** 25

çıkarmak (-i, -den, -e) Çıkarma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 65 **M2** 19, 72², 214

çıkarmak işi *a.* Çıkarma işi. **M2** 197²

çıkarmak işi *a.* Çıkarmak işi. **M2** 196

çıkarmak (-den) Çıkarma işine konu olmak. **RA** 23², 47, 102, 279, 287 **M2** 34, 53, 65, 112, 131, 196, 221, 227, 231

çıkarmak işi *a.* Çıkarmak işi, emisyon. **M2** 72, 83, 189

çıkarmak (-den) **1.** Birinin veya bir şeyin çıkmasını sağlamak, çıkmasına sebep olmak. **RA** 26, 31, 27,50, 59, 82, 261, 266, 269, 275, 278², 296, 307² **M2** 55, 81, 85, 89, 90², 94², 99, 105³, 158, 162, 181, 187², 191, 197, 198, 225, 255, 258, 261 **2.** İlgisini keserek uzaklaştırmak. **RA** 47 **3.** (-i) Anlamak, ne olduğunu bilmek, sezmek. **RA** 130, 135, 136, 139, 203, 207, 233, 246

çıkarmak (-i) Çıkarmak işini yapmak. **RA** 7 **M2** 276

çıkarmak (-e) Çıkma işine konu olmak. **M2** 136

çıkarmak *a.* Bir yerden çıkmak için kullanılan nokta. **RA** 256, 337 **çıkarmak yapmak** bir tartışmada, karşı düşüncede olanları alt etmek için sert davranışta bulunmak. **RA** 129, 287

çıkarmak işi *a.* Çıkarmak işi. **RA** 114

çıkarmak işi *a.* Çıkarmak işi. **RA** 281, 344 **M2** 72

çıkarmak, -ar (-den) **1.** İçeriden dışarıya varmak, gitmek. **RA** 24, 31², 69, 85, 125, 132, 169, 182², 225, 228, 231, 252, 256, 287, 294, 297, 310, 311, 312, 313, 314, 317, 318², 320, 324, 325, 334², 335⁵, 336 **M2** 20, 69² **2.** Meydana gelmek. **RA** 39, 40, 52, 103³, 104, 134, 171, 212, 291, 315, 324, 336 **M2** 15², 69, 137, 140, 169, 175, 202 **3.** Süresi dolduğunda ayrılmak. **RA** 5, 30, 31², 33, 72 **4.** (nsz) Elde edilmek, sağlanmak, istihsal edilmek. **RA** 207 **M2** 141, 203, 205 **5.** (nsz) Sıyrılmak, ayrılmak. **RA** 86, 166, 168, 244 **6.** (nsz) Olmak, bulunmak, var olmak. **RA** 167 **M2** 73 **7.** (nsz) Herhangi bir durumda olduğu anlaşılacak. **RA** 227, 250, 265², 266, 278 **8.** (-e) Bir yere ulaşmak, varmak. **RA** 278, 339 **9.** Sürekli olarak düşünmemek, (kafasında veya zihninde) sürekli yer etmemek. 'O mısra kafasına saplanıp çıkmak bilmiyor.' **RA** 283 **10.** (-den) Unutmak. **RA** 337 **11.** Bir şeyin üzerine basarak yükselmek. 'Haritayı asmak için bir iskemleye çıkarken heyecanla 'Hayır, hayır, çıkma' diye haykırmış.' **RA** 344² **12.** Beklenmeyen bir anda ortaya çıkmak, gelmek. 'Siz nereden çıktınız?' **M2** 147, 152 **13.** (nsz) Bir meslek veya bilim kurumunda okuyup yetişmek, mezun olmak. **M2** 15, 53, 63, 64, 68² **14.** (nsz) Yayınlanmak. **M2** 46, 65, 70, 104, 105³, 119², 125, 132, 150, 170²,

179, 222, 223, 224 **15.**(-de, nsz) Bir inceleme, bir araştırma sonucu bulmak. **M2 72 16.** Bulduğu yeri bırakıp başka yere geçmek, taşınmak, ayrılmak, ilgisini kesmek. **M2 64, 66 17.** Ortaya çıkmak, ortaya atılmak. ‘*Şimdi biri çıkıp da tarih cemiyeti azalarına hangisi doğru dese...*’ **M2 151, 174, 183 18.** (nsz) Bir konu yetkililerce karara bağlanmak. **M2 211**

çıldırmaq (nsz) Delirmek, aklını oynatmak. **RA 279 M2 208**

çıldırmaq (-i) Çıldırmasına sebep olmak. **RA 50**

çılğın sf. Aşırı davranışlarda bulunan, deli, mecnun. **RA 51, 71, 318, 321, 328 çılğına dönmek** sevinç, öfke, kızgınlık vb. duygular sonucu aşırı ölçüde heyecanlanmak. **RA 9**

çılğınca zf. Aşırı bir biçimde. **RA 94, 121**

çılğınlık, -ğı a. Aşırı davranış. **RA 286 M2 20**

çılmamak (nsz) Yankı vermek. **RA 68, 82, 120, 297**

çıplak, -ğı a. Üstünde bulunması gereken giysi, örtü vb. bulunmayan, üryan, nü, cıbil, cıbildak. **M2 114, 240**

çıraklık a. **çıraklık etmek** çırak olarak çalışmak. **M2 128**

çıt a. **çıt çıkmamak** en hafif bir ses bile çıkmamak. **RA 299, 300**

çıtlatmaq (-i, -e) Bir kimseye, bilmediği bir şeyden ancak sezdirecek kadar söz etmek. **RA 19², 57**

çiçek, -ğı a. bit. b. Çiçek açan kır veya bahçe bitkisi. **RA 6², 8², 149, 285, 321 çiçek açmak** çiçeklenmek. **RA 5, 9**

→ **çiçek gibi**

çiçek gibi sf. Temiz, bakımlı, güzel. **RA 5**

Çiçi Yabgu öz. a. Mete'den yaklaşık 150 yıl sonra, Hun İmparatorluğunun Aral gölü ve Batı Türkistan bölgesinde kurulan Batı Hun Devleti'nin hükümdarı. ‘*Ben Çiçi Yabgu'yum, diye söze başladı.*’ **RA 317**

çiftlik, -ğı a. Tarım yapılan, hayvan yetiştirilen, çalışanlarının da oturması için evler bulunan geniş toprak parçası. **M2 197**

çiğnemek (-i) Ayağı veya tekerleği altına alarak ezmek. **RA 7, 286 M2 29, 73²**

çile a. Far. çille Zahmet, sıkıntı. **RA 62, 104 (birini) çileden çıkarmak** çok kızdırmak. **RA 117, 127, 293 çileden çıkmak** olup bitenler karşısında sabrı ve dayanıklılığı kalmayıp taşkınlık göstermek. **RA 51**

Çin öz. a. Doğu Asya'da bulunan bir ülke. ‘*Çinliler, tabii, Türkleri Çinde alıkoyarak Çinlileştirmek siyasetinde muvaffak olacaktı.*’ **M2 21², 24, 32, 138, 139³, 141, 142⁷, 143, 146, 147, 153, 205, 256, 258**

Çince öz. sf. Çin dili ile yazılmış olan. **M2 152²**

çingene öz. a. Hindistan'dan çıktıkları söylenen, dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan bir topluluk, Çingen, Kıpti, Roman. **RA 120**

çingeneleşmek (nsz) Çingene olmak. **M2 211**

Çingiz (doğ.) Cengiz öz. a. bk. Cengiz. **M2 133, 145, 146, 149, 160, 172, 213²**

Çinli öz. a. Çin halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. **RA 317 M2 21², 80, 141², 142³, 147, 152**

çinlileştirmek (-i) Kendine ait olan millî kimlik unutturularak Çinli gibi yaşamasını, Çinli gibi davranmasını ve Çinli olmasını sağlamak, benimsetmek istemek; kimliğini yok etmek. 'Çinliler, tabii, Türkleri Çinde alıkoyarak Çinlileştirmek siyasetinde muvaffak olacaktı.' **M2** 21

çipil *sf.* Ağrılı ve kirpikleri dökülmüş (göz). **RA** 115

çirkef *a. Far.* çirk + āb İğrenç ve bulaşkan (kimse veya şey). **RA** 24, 72, 184, 210

çirkefleşmek (*nsz*) Çirkef durumuna gelmek, ifritleşmek. **RA** 47

çirkin *sf.* *Far.* çirkīn Göze veya kulağa hoş gelmeyen, güzel karşıtı. **RA** 7, 8, 86, 87, 88, 114, 115, 125, 259², 272, 327 **M2** 114, 230, 254, 262, 267

çirkinlik, -ği *a.* Çirkin olma durumu. **RA** 79

çiselemek (*nsz*) Yağmur yavaşça yağmak. **RA** 82, 323

Çivizâde *öz. a.* Kanuni Sultan Süleyman devri şeyhülislamlarından, aynı zamanda müderris, kadı ve kazasker. 'Muhyiddîn-i Arabî, Mevlânâ, Kemal- paşazâde, Çivizâde...' **RA** 147

çizdirmek (-i, -e) Çizme işini yaptırmak. **RA** 327

çizgi *a.* **1.** Çizilerek veya çeşitli yollarla oluşmuş iz, çizi, hat, tahril. **RA** 265, 337 **2.**Yüz ve vücut hatlarının her biri. **RA** 21, 26, 60, 73, 88, 89, 117, 120, 131, 233, 247, 261, 303, 344

çizilmek (*nsz*) Çizme işine konu olmak. **RA** 93,286

çizme *a.* Koncu diz kapaklarına kadar çıkan bir ayakkabı türü. **RA** 69 **M2**

26 çizmeden yukarı çıkmak çizmeyi aşmak. **M2** 128, 178

çizmek, -er (-i) **1.** Çizgi çekmek. **RA** 95 **M2** 164 **2.** (*nsz*) Çizgiler hâlinde belirtmek, desenini yapmak. **RA** 67 **M2** 146, 213 **3.**Resmini yapmak, resmetmek. **M2** 231 **4.** Belirlemek, oluşturmak. 'Var ama o sınırı insanların beyni, düşüncesi, vicdanı ve ahlaki çizer.' **RA** 317 **M2** 240

çoban *a. Far.* çübân, şübân Koyun ve keçi sürülerini otlatan kimse. **M2** 121

çocuk, -ğu *a.* Küçük yaştaki erkek veya kız. **RA** 16, 18, 22, 23², 33, 34, 46, 47, 64, 73², 75, 92, 96, 98, 99, 102, 125, 129, 130, 131, 135, 137, 139, 145, 259, 267, 271, 277, 278, 284, 305, 317, 339³, 340², 342³, 348 **M2** 62, 109⁴, 128, 133, 163, 172, 206, 208, 212, 213, 223, 240, 271

→ **çocuk doktoru, çoluk çocuk**

çocukça *sf.* **1.** Çocuğa yakışan, çocuk gibi. **RA** 63, 95, 124 **M2** 148 **2.** *zf.* Çocuğa yakışır bir biçimde. **M2** 271

çocuk doktoru *a. tıp* Çocuk sağlığı ve hastalıkları doktoru, çocukçu. **RA** 64

çocuklu *sf.* Çocuğu olan. **RA** 82

çocukluk, -ğu *a.* İnsan hayatının bebeklikle ergenlik arasındaki dönemi. **RA** 316 **M2** 62

çocuksu *sf.* Çocuk gibi, çocukça olan, çocuğa benzeyen. **RA** 254

çoğalma *a.* Çoğalmak işi, fazlalaşma, ziyadeleşme. **RA** 66 **M2** 80, 109

çoğalmak (*nsz*) Azken çok olmak, çok duruma gelmek, artmak, fazlalaşmak, ziyadeleşmek. **RA** 62, 271, 298, 306 **M2** 12, 97, 109, 183

çoğu *zm.* Bir şeyin büyük bölümü. **RA** 30, 33, 111, 144, 148, 314 **M2** 55, 97, 212, 232, 241

çoğunluk, -ğu *a.* Sayı üstünlüğü, ekseriyet, azınlık karşıtı. **M2** 33, 49, 249

çok *sf.* **1.** Sayı, nicelik, değer, güç, derece vb. bakımından büyük ve aşırı olan, az karşıtı. **RA** 11, 13², 14², 15³, 17, 20², 22, 25², 31, 34, 35, 40, 41, 47, 52, 53², 57, 59², 65, 68, 69, 71, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 82, 84³, 85, 86², 99², 101, 103, 105, 111, 121, 125³, 126, 127, 128, 133, 136, 138, 148, 150, 155, 156², 158, 159, 160, 165, 167, 168, 171, 175, 179, 180, 189, 192, 197, 199², 200, 201, 204, 205³, 207², 209, 214, 215³, 216², 217, 221², 222, 223, 224³, 226, 228², 229, 230, 231², 232, 233, 234, 235, 236, 237, 241, 242, 245, 246², 247, 251, 252, 253, 255², 257², 258², 259², 261, 262², 265², 266², 274, 276, 277, 288³, 289, 297², 298, 299, 307, 309², 314, 318, 321, 324, 334², 335², 336, 343, 344², 347², 348², 349² **M2** 12, 13, 14, 15, 18, 25, 27, 33, 38, 41, 49, 54, 55², 56, 66, 68², 80², 81, 82, 83, 84, 86, 98, 100, 102, 114, 136², 162, 164, 170², 182, 200², 210³, 212², 214, 215, 221, 222, 225², 232, 234, 236, 243, 247, 248, 249², 253, 256, 259, 261, 262, 263, 265, 267 **2.** *zf.* Aşırı bir biçimde. **RA** 6, 8, 14², 18², 19², 20, 23, 25³, 26, 30², 32, 33, 35, 55, 57, 58, 59, 60², 61, 62³, 63², 64, 65³, 67, 69², 70, 75, 77, 82, 89, 99, 112², 113², 126, 127, 128, 130, 135, 144, 145², 152, 154, 157, 159, 161², 165, 167, 174², 186, 189, 190, 195, 211, 215, 221, 222, 229, 230, 232, 247, 249, 252, 255, 256, 265, 266, 268, 271, 274, 278², 280, 282, 287, 297, 308, 313, 318², 320, 321², 326, 330, 333, 341², 345, 346 **M2** 13, 19, 23, 24, 29, 55, 60², 62², 63², 64, 65, 66, 67, 80, 83, 86², 91, 95, 100, 106, 108, 112², 113, 141, 162, 175, 180², 223, 233, 236, 259, 262, 268, 269

→ **çok geçmeden**

Çokayoğlu Mustafa Bey *öz. a.* Türkistanlı fikir ve siyaset adamı. 'Çokayoğlu Mustafa Bey!' **M2** 121²

çok geçmeden *zf.* Kısa bir süre sonra. **RA** 33

çokluk, -ğu *a.* Sayı veya ölçü yönünden çok olma durumu, çoğul, kesret, ekseriyet, teklik karşıtı. **RA** 21, 41, 61, 316 **M2** 103

çoktan *zf.* Çok zaman önce, çok zamandan beri, öteden beri, uzun süreden beri. **RA** 58, 74, 77, 82, 87, 267 **M2** 197, 280

çolak, -ğı *sf.* Eli veya kolu sakat olan (kimse). **RA** 310

çolaklık, -ğı *a.* Çolak olma durumu. **RA** 310

çoluk çocuk, -ğu *a.* Çocuklarla birlikte aile topluluğu. **RA** 143, 267 **M2** 183

çorba *a.* *Far. şürbā* Sebze, tahıl, et vb. ile hazırlanan sıcak, sulu içecek. **RA** 148

çoşkunluk, -ğu *a.* Coşkunca yapılan iş, cuşış, cuşuhuruş. **RA** 78

çökertme *a.* Çökertmek işi veya durumu. **RA** 104

çökme *a.* Çökmek işi. **RA** 45 **M2** 49

çökmek, -er (*nsz*) **1.** Bulunduğu düzeyden aşağı inmek, çukurlaşmak. **RA** 284, 344 **2.** (*-e*) Çömelmek. **RA** 329 **3.** Sarsılıp dinçliğini yitirmek. **RA** 336

çöküş *a.* Çökme işi. **M2** 80

çöl *a.* Kumluk, susuz ve ıssız geniş arazi, sahra, badiye. **RA** 306, 310 **M2** 28, 29, 30, 34

çöp *a.* *Far. çüb* Yararsız, pis veya zararlı olduğu için atılan ufak tefek şeylerin hepsi, gübür. **M2** 261, 263

→ **çöp tenekesi**

çöp tenekesi *a.* Sokaklarda çöplerin içinde toplandığı büyük kap. **RA** 13

çözmek, -er (-i) **1.** Bulmaca, sorun vb. nin bilinmeyen, gizli noktasını bulup açıklamak, sonuca bağlamak. **M2** 84, 200 **RA** 272, 325 **2.** Düğmeyi iliğinden açmak. **RA** 243

çözülme (*nsz*) Çözme işine konu olmak. **M2** 200

çözüm *a.* Bir sorunun çözülmesinden alınan sonuç, hâl. **RA** 318

Çuluk *öz. a.* 587.588 tarihleri arasında ülkeyi yöneten Göktürk kağanı. 'Gök Türklerde 545'ten 609'a kadar daima tek kağan bulunmuş ve sırasıyla Bumun(545-553), İstemi Bağatur (553-576), Topo (576-581), Şapoli(581-587), Çuluk (587-588), Tulan(Turan, (588-600), Bilge Tardu(600-603), Kimin(603-609)Kağanlar hükümdar olmuşlardır.' **M2** 142

Çungarya *öz. a.* Kuzeybatı Çin'de, Sincan'ın kuzeyini ifade eden coğrafi bir bölgeye verilen ad. 'Şarkî Türkistan ve Çungaryadaki hakimiyetle iktifa ettiler.' **M2** 143

çünkü *bağ.* *Far. çün + ki* Şundan dolayı, şu sebeple, zira. **RA** 11, 27, 31, 36, 37, 40, 43, 44, 51², 53, 59, 70, 78, 84², 87, 89, 93, 97, 100², 101, 102, 103, 105², 106, 112, 114, 131², 146², 254, 259, 266, 267, 272, 276, 277, 278, 284, 289, 291, 293, 304, 311, 326², 327 **M2** 12, 14, 20, 21, 24, 28, 29, 30, 32, 34, 39², 42, 43, 46, 64, 69, 70, 71, 95, 105, 110, 114, 119, 128, 129², 130², 131², 133, 138², 139, 140², 143, 144, 149, 151, 152, 154², 157, 165², 166, 175, 187, 191, 192, 193, 197, 198, 200, 203, 214², 223², 225, 227, 228, 232, 240, 246, 253, 256, 257², 266, 267, 272⁴, 273

çürük, -ğü *sf.* **1.** Çürümüş olan. **RA** 72 **M2** 229 **2.** Sağlam bir temele veya kanıtlara dayanmayan. **M2** 136

çürüme *a.* Çürümek işi. **RA** 322

çürümek (*nsz*)Yıpranmak, çökmek. **M2** 15

çürütmek (*-i*) Doğru olarak ileri sürülen bir düşüncenin, bir davanın, bir iddianın yanlışlığını ortaya koymak. **M2** 13

D

d Türk alfabesinin beşinci sırasında yer alan ve *De* adı verilen bu harf, ses bilimi bakımından yumuşak, patlayıcı diş eti ünsüzünü gösterir. **M2** 153²

dadanmak (-e) Tadını aldığı, hoşlandığı bir şeyi sık sık istemek. **RA** 306

Daday öz. a. Kastamonu iline bağlı ilçelerden biri. **M2** 277

dadı a. *Far. dādū* Evlerde çocuğa bakan kimse, daye. **RA** 174, 169²

dağ a. Yer kabuğunun çıkıntılı, yüksek, eğimli yamaçlarıyla çevresine hâkim ve oldukça geniş bir alana yayılan bölümü. **M2** 120, 121 **RA** 8, 279, 310

→ *dağ köyü*

dağılma a. Dağılmak işi. **M2** 27

dağılmak (*nsz*) **1.** Toplu durumdayken ayrılıp birbirinden uzaklaşmak. **M2** 34, 138 **2.** Yavaş yavaş kaybolmak, yok olmak. **RA** 193, 223, 337

dağınık, -ğı *sf.* **1.** Bir arada olmayan, birbiriyle bağlantısız. **RA** 307 **M2** 27, 60, 144² **2.** Düşüncelerini toparlayamayan. **RA** 294

dağıtmak (-i) **1.** Toplu durumda bulunanları birbirinden uzaklaştırmak veya ayırmak. **M2** 13², 321 **2.** (*nsz*) İletmek, ulaştırmak. **M2** 34, 66, 184 **3.** Etkisini, gücünü azaltmak, gidermek. **RA** 17, 238 **4.** Herhangi bir şeyi ayrı ayrı kimselere vermek. **RA** 288

dağ köyü a. Dağlık yerlerde kurulmuş yerleşim yeri. **M2** 71

daha *zf.* **1.** Henüz. **RA** 5, 31, 32, 36, 44, 54, 64, 68, 104, 110, 343, 347, 350 **M2** 69, 72, 97, 109, 123, 144, 150, 174, 191, 201, 203, 208, 265,

267, 271, 276 **2.** Var olana, elde bulunana ek olarak. **RA** 6, 8, 9, 11³, 12², 14, 19, 21, 25, 30, 36, 39, 44², 45, 51, 52³, 53², 60, 62³, 65⁴, 67, 69², 72, 78, 80, 81², 82², 84⁴, 86, 87, 90, 93, 95, 96², 99⁶, 100, 103, 109², 111³, 114, 117, 118, 119², 121, 129², 135², 137, 141², 146, 151, 153, 157², 162, 165³, 166², 167, 170², 171, 179, 181, 183, 186, 187, 189, 190, 191, 195², 196, 201, 203⁴, 204², 207, 209³, 210², 213³, 223³, 227, 228, 232, 233², 236, 237, 238², 244, 245, 249², 250³, 253, 255³, 260, 264, 272, 274, 282³, 289, 290², 298², 299, 300, 304³, 309, 311, 313, 315, 318, 321³, 324, 325, 326, 327³, 329, 330², 333, 334, 337³, 344, 347, 348, 349² **M2** 16, 19, 20, 22², 25, 27, 29, 33, 43, 45, 54, 55², 56, 76, 79, 80, 81, 83, 91, 98², 100², 106, 107, 114, 120, 123, 129, 131, 136³, 138, 141², 142, 146, 149, 150, 161, 170, 171, 172, 175², 177, 180, 183, 188, 189, 190, 191, 202, 206, 207, 208, 210², 211², 212, 213², 217, 223, 230², 231, 236, 245, 253, 255, 257, 260, 263, 271³, 273, 275, 278 **3.** Kendisinden sonra üçüncü kişi iyelik eki alan bir sıfatla birlikte sözü edilen konuda en önemli durumu belirtmek için kullanılan bir söz. **RA** 34, 44, 95, 114, 134, 156 **M2** 163, 179, 195, 207, 215, 217, 267 **4.** Önce ve sonra zarflarıyla birlikte zaman olarak bir şeyin bulunulan andan bir öncesini ve bir sonrasını ifade ederken kullanılan bir söz. **RA** 66, 78, 95, 100, 110, 179, 200, 232, 271, 273, 287, 296, 311, 316², 324, 334 **M2** 14, 48, 53, 63², 79, 83, 96, 98, 104, 109, 145, 146, 164, 193, 261, 278, 279² **daha da** karşılaştırma derecesini vurgular. **RA** 304

dahi *bağ.* Bile. **RA** 58, 145, 233, 250, 317, 327, 334 **M2** 112, 132, 176, 228, 248

dâhil *zf.* Ar. *daḥīl* İçinde,... ile birlikte. **M2** 128, 129, 154, 190, 193, 230, 279 **(bir şeye) dahil olmak** katılmak, girmek veya içinde olmak. **RA** 50 **M2** 151

dahilî *sf.* Ar. *dāḥilī* İçle ilgili. **M2** 139, 166

dahiliye *a.* Ar. *dāḥiliyye* *esk. tıp* Vücudun iç hastalıklarıyla ilgili hekimlik kolu, iç hastalıkları. **RA** 199, 200

→ **dahiliye subayı, dahiliye zabiti**

dahiliye subayı *a.* *ask.* Askerî okul, askerî hastane vb. kuruluşlarda iç yönetimde görevli subay. **M2** 67

dahiliye zabiti *a.* *ask.* Askerî okul, askerî hastane vb. kuruluşlarda iç yönetimde görevli, rütbesi teğmenden binbaşıya kadar olan asker. 'Rıza Nur dahiliye zabatine teşekkür ederek ayrıldı.' **M2** 67²

daima *zf.* Ar. *dā'imā* Her vakit, sürekli olarak. **RA** 21², 22², 24, 30, 33, 66, 68, 71, 73, 105, 118, 153, 172, 186, 187, 238, 276, 344 **M2** 41, 43, 51, 67, 75, 101, 122, 138², 141, 142, 145, 152, 206, 260

daimî *sf.* Ar. *dā'imī* Sürekli. **RA** 155

dair *sf.* Ar. *dā'ir* Bir konu üzerine olan, üzerine, konusunda,... ile ilgili, üstüne. **RA** 44, 174, 285, 316 **M2** 15, 135, 153, 170, 189, 220, 221², 236

dâire (doğ.) daire *a.* Ar. *dā'ire* Konut olarak kullanılan bir yapının bölümlerinden her biri, kat. **RA** 168², 335 **M2** 54 **2.** Belirli devlet işlerini çevirmekle görevli kuruluşlardan her biri. **RA** 211, 213² **M2** 269, 281 **3.** Soyut kavramlarda belli sınır, ölçü. **RA** 103

dakika *a.* Ar. *daḳīka* Bir saatlik zamanın altmışta biri. **RA** 14, 26, 32, 33, 34, 40, 62, 87, 110, 155², 156, 165, 179, 196, 206, 213, 224,

226, 252, 254², 257, 258, 261², 295, 329 **M2** 55²

dakikalarca *zf.* Uzun süre. **RA** 123

dakikalık *sf.* Belli bir dakika süresince yapılan veya olan. **RA** 261, 273

dal *a.* Ağacın gövdesinden ayrılan kollardan her biri. **RA** 82 **dalbudak salmak (doğ.) dal budak salmak** karmaşık bir biçimde yayılıp genişlemek. **M2** 275

dalga *a.* **1.** Deniz veya göl gibi geniş su yüzeylerinde genellikle rüzgâr, deprem vb. nin etkisiyle oluşan kıvrımlı hareket. **RA** 47 **2.** Arka arkaya gelen kriz vb. olayların her biri. **RA** 64

dalgalanma *a.* Dalgalanmak işi. **RA** 241, 319

dalgalanmak (nsz) Üzerinde dalga oluşmak. **RA** 315

dalgalı *sf.* Dalgası olan. **RA** 284

dalgın *sf.* Çevresinde olup bitenleri fark edemeyecek kadar düşünceye dalan. **RA** 55, 60, 67, 74, 76, 197, 234, 323

→ **dalgın dalgın**

dalgın dalgın *zf.* Çevresiyle ilgilenmeden, düşünceli olarak. **RA** 247

dalgınlık, -ğı *a.* Dalgın olma durumu. **RA** 83, 156, 190, 225, 229, 237, 251

dalış *a.* Dalma işi. **RA** 99, 281

dalkavuk, -ğu *a.* Kendisine çıkar sağlayacak olanlara aşırı bir saygı ve hayranlık göstererek yaranmak isteyen kimse, huluskâr, yağcı, yalaka, yağdanlık, yalpak, yaltak, yaltakçı, kemik yalayıcı, çanak yalayıcı. **RA** 106 **M2** 43

dalkavukluk, -ğu *a.* Dalkavukça davranış, kemik yalayıcılık, çanak yalayıcılık, yağcılık, yalalalık,

- yalpaklık, yaltakçılık, yaltaklanma, yaltaklık, tabasbus, huluskârlık. **M2** 203 **dalkavukluk etmek** gereksiz biçimde övmek. **M2** 192
- dallandırmak (-i) dallandırıp budaklandırmak** bir işi, bir sorunu büyüterek karışık duruma getirmek. **RA** 21
- dalmak, -ar (-e) 1.** Başka bir şeyle uğraşamayacak veya başka bir şeyi düşünemeyecek biçimde kendini bir şeye kaptırmak. **RA** 17, 31, 32, 33, 36, 37, 59, 69, 72, 98, 114, 125, 126², 128, 141, 144, 145, 155, 160, 182, 214, 229, 233, 234, 254, 257, 283, 288, 291 **M2** 19 **2.** (*nsz*) Bir yerin içine girmek. **RA** 194
- dam a.** Yapıları dış etkilerden korumak amacıyla üzerlerine yapılan çoğu kiremit kaplı bölüm. **RA** 129, 342 **damdan düşer gibi** birdenbire ve yersiz olarak. **RA** 150
- Damad Efendi (doğ.) Damat Efendi** *öz. a.* Makaleler II' de geçen bir kişi adı. 'Damad Efendi'nin "adam öldürmediler" diye savunduğu kişiler de "Dursun"u cinayetler tarihine geçecek şekilde öldüren ve Niksar'da imha edilen yahut hapishanelerde bekleyenlerin fikir ve aksiyon arkadaşlarıdır.' **M2** 257
- damar a. anat.** Canlı varlıklarda kanın veya besleyici sıvıların dolaştığı kanal. **M2** 255, 271
- damat, -dı a. Far. dāmād** Bir kızın ailesinden olan büyüklere göre kızın kocası, güveyi. **M2** 39, 50, 256, 261, 262
- damla a.** Yuvarlak biçimde, çok küçük miktarda sıvı. **RA** 25, 140, 184, 243 **M2** 56, 57
- damlacık, -ğı a.** Küçük damla. **RA** 72
- damlamak (-e)** Damla durumunda tane tane düşmek. **RA** 316²
- danışıklı dövüş a. mec.** Başkalarını aldatmak veya atlatmak için önceden yapılmış gizli anlaşmaya dayanan davranış, şike. **M2** 277
- danışma a.** Danışmak işi, müşavere, istişare, müzakere, meşveret. **M2** 95, 228
- danışmak (-i, -e)** Bir iş için bilgi veya yol sormak, görüş almak, istişare etmek, müracaat etmek, meşveret etmek. **RA** 145, 284 **M2** 112
- Danıştay** *öz. a.* Türkiye Cumhuriyeti yüksek idare mahkemesi, en yüksek danışma ve inceleme yeri. 'Bakanlık emrine alınan memur Danıştaya şikayet hakkını haiz değildir.' **M2** 183²
- dans a. Fr. danse** Müzik temposuna uyularak yapılan ve estetik değer taşıyan düzenli vücut hareketleri, raks. **RA** 131, 343
- dar sf.** İçine alacağı şeye oranla ölçüleri yetersiz olan, geniş ve bol karşıtı. **RA** 52 **2. mec.** Az, elverişsiz, sınırlı. **M2** 90 **dar çerçeveden görmek** durum veya olaylara tek bir yönden bakmak. 'Mahrum kaldıkça gelip geçen şeyleri kendi dar çerçevelerinden görmekte devam edeceklerdir.' **RA** 92
- darbe a. Ar. arbe 1.** Vuruş, çarpış. **RA** 138² **2.** Birini kötü duruma düşüren, sarsan olay. **RA** 44, 45, 112, 232 **M2** 29, 75, 130, 192 **darbe yemek** kötü, olumsuz bir duruma maruz kalmak. **RA** 112 **darbe vurmak** iyi olan bir durumu kötüye dönüştürmek. **M2** 250 **darbe üstüne darbe vurmak** üst üste birinin canını sıkarak bir şeyler söylemek veya yapmak. 'Bu kız sanki Selim'e darbe üstüne darbe vurmak için gelmişti.' **RA** 161
- darbimesel a. Ar. arb + meşel esk.** Atasözü, atalar sözü. **M2** 196
- darılmak (nsz)** Gücenmek, kırılmak, alınmak, incinmek. **RA** 6

- darlık, -ği a.** Geçim zorluğu. **M2** 28²
- darmadağınık, -ği sf.** Darmadağın. **M2** 29, 163
- darülfünun a.** *Ar. dār + funūn esk.* Üniversite. **M2** 131², 187, 189, 207, 208⁴, 209², 210, 211⁶, 212⁴, 213, 214⁹, 215², 217⁵, 218, 220, 225
- Darwin öz. a.** Tanınmış bir filozof. 'Lamark, Darwin, Buncher, Hekel, Schopenhaur gibi filozofları da okudu.' **M2** 67
- dâüssıla (doğ.) daüssıla a.** *Ar. dā' + şıla esk.* Yurt özlemi. **RA** 22
- dava a.** *Ar. da'vā huk.* **1.** Korunmanın bir hüküm ile sağlanması için yargı organlarına başvurma. **M2** 81, 82, 164, 189, 193, 194, 198, 200, 203², 205, 219, 243, 244, 253, 260, 280 **2.** Sav. **M2** 89 **3.** Ülkü. **M2** 49, 79³, 90², 94², 95, 96, 108, 135, 280 **4.** Sorun. **RA** 35, 105, 174 **M2** 65, 76, 239 **dava etmek (veya açmak)** hukuksal korunmanın bir hüküm ile sağlanması için yargı organlarına başvurmak. **M2** 90, 164, 166, 192², 243 **dava görülme** açılan davalar incelenmek ve sonuca bağlanmak. **M2** 201
- Dâvam (doğ.) Davam öz. a.** Hasan Ali Yücel'e ait bir eser adı. 'Fakat o "Sıfır", "Dâvam" adıyla çıkardığı kitabın bir kısmında bana taarruz ve hatta hakaret etmeğe yeltendiği için, zamanımı israfa mecbur oldum.' **M2** 187, 193, 194
- davet a.** *Ar. da'vet* Çağrı, çağırma. **RA** 223 **M2** 190 **davet etmek** çağırma. **RA** 84, 221, 343 **M2** 197
- davetiye a.** *Ar. da'vetiyye* Bir toplantıya, bir yere çağırma üzere düzenlenen davet yazısı, çağırılık. **RA** 224
- davetli a.** Çağrılı. **RA** 226, 343²
- davetsiz sf.** Çağrılmayan. **M2** 193
- davranabilmek (nsz)** Davranma becerisi bulunmak. **RA** 290
- davranış a.** Davranma işi, tutum, davranım, muamele, hareket. **RA** 64, 184, 185, 203, 216, 252, 272, 282, 288, 307, 323, 330, 349 **M2** 14, 28, 96, 230, 231, 235
- davranma a.** Davranmak işi. **RA** 185, 192, 202
- davranmak (nsz)** Bir kimseye veya bir şeye karşı belli tavır takınmak. **RA** 54, 115, 169, 185, 187, 191, 241, 265, 282 **M2** 32², 82, 91, 239, 265, 270 **2.(-e)** Bir işi yapmaya hazır olmak, hazırlanmak. **RA** 11, 185², 226
- dayamak (-i, -e) 1.** Yaslamak. **RA** 140, 201 **2.** Bir yerden, bir kimseden yararlanmak, güç almak. **M2** 19
- dayanabilmek (-e)** Dayanmaya gücü yetmek. **RA** 189 **M2** 64
- dayanıklılık, -ği a.** Dayanıklı olma durumu, dayanıklılık, metanet. **RA** 232
- dayanılmak (-e)** Dayanma işi yapılmak. **RA** 334 **M2** 207
- dayanılmaz sf.** Karşı konulamaz veya karşı çıkılmaz (kimse veya şey), tahammülfersa. **RA** 33, 46, 109, 238, 290, 328, 329
- dayanış a.** Dayanma işi. **RA** 223
- dayanışmalı sf.** Aralarında dayanışma bulunan. **M2** 263
- dayanmak (-e)** Bir yere yaslanmak, kendini dayamak. **RA** 223, 329 **2. (nsz)** Güç bir duruma katlanmak, çekmek, sabretmek, tahammül etmek. **RA** 6, 41, 75, 100, 104, 151, 185, 237, 241, 313 **3.** Birinden, bir şeyden güç almak, güvenmek, istinat etmek. **M2** 132, 138², 139, 207, 214
- dayı a.** Kayıncı. **M2** 64, 231

debi *a. Fr. débit* çoğ. Bir akarsuyun herhangi bir kesiminden saniyede geçen suyun hacmi, akım. **M2** 80

dede *a.* Torunu olan erkek, büyükbaba, büyükpeder. **RA** 37, 172, 277, 311³ **M2** 39, 40, 200

dedikodu *a.* Başkalarını çekiştirmek ve kınamak üzere yapılan konuşma, kov, gıybet, kılükal. **RA** 92 **M2** 217

dedirmek *(-i,-e)* Denilmesini sağlamak. **RA** 169

defa *a. Ar. def'a* Kez, kere. **RA** 18, 25, 26, 31, 37, 44, 55, 59, 67, 86, 87², 89, 143, 177, 190, 195, 216, 225, 240, 265, 271, 292, 299, 301, 314, 315, 328, 347 **M2** 18, 24, 45, 53, 54, 66, 86, 95, 98, 104, 145, 146, 170, 190, 195, 223, 267

defolmak *(nsz) Ar. def' + T. olmak*
defol 'savuş git, uzaklaş' anlamında kullanılan bir söz. **RA** 210, 296

Dequignes Tarihi *öz. a. Joseph Dequignes'e ait bir eserin kısaca adı. 'Anlaşıyor ki tarih cemiyeti azaları Hüseyin Cahit Bey tarafından tercüme olunan Deuignes tarihini de bilmiyorlar.'* **M2** 153

değdirmek *(-i, -e)* Değmesini sağlamak, değmesine yol açmak. **RA** 194, 333, 340

değer *a.* Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet. **RA** 10, 11, 12, 13, 78, 93, 101, 167, 259 **M2** 13, 25, 37, 51, 76, 84, 91², 202, 234, 236, 239 **değer vermek** değerli saymak, önem vermek. **RA** 113, 174, 221, 231, 247, 249

değerbilirlik, -ği *a.* Değerbilir olma durumu, iyilikbilirlik, kadirbilirlik, kadirşinaslık. **M2** 56

değerlendirmek *(-i)* Bir şeyin özünü, önemini, nitelik ve niceliğini belirlemek. **RA** 173

değerli *sf.* Değeri olan veya değeri yüksek olan, kıymetli, kıymettar. **RA** 11 **M2** 46, 50, 59, 82, 103, 104, 131², 132, 229, 230², 232

değersiz *sf.* Değeri olmayan veya değeri çok az olan, önemsiz, kıymetsiz, naçiz. **RA** 178, 231 **M2** 12, 13, 24, 43, 82

değil *a.* Cümle içinde art arda kullanılan iki veya daha çok özneyi, tümleci, yüklemi, aralarından bazılarına olumsuzluk kavramı vererek birbirine bağlayan veya yüklem olumsuz çekimini sağlayan kelime. **RA** 8², 10, 11², 15, 18², 21², 26, 30², 36, 37, 38, 39, 45, 46², 51, 54, 58, 59, 60, 61², 65³, 66, 70, 72, 73, 74², 75, 77, 78, 80, 81, 83, 84, 87², 89², 90, 91³, 92, 93, 96³, 97, 99, 100², 102³, 103², 106³, 110², 111², 112, 113³, 111⁴, 114, 116, 117², 118², 119, 120, 121, 123², 124, 128, 129³, 130, 131², 132, 133, 134², 135², 136³, 138, 140², 141, 143, 144, 145, 146², 149, 150⁴, 152, 156³, 157, 159, 160, 161, 167², 170, 173, 178, 181², 183², 185, 186, 187, 189, 190, 191, 192², 193³, 194, 195, 196, 197³, 198, 201², 202², 203², 204, 206, 207, 208², 212⁵, 213, 214², 216, 217², 219, 220, 221, 224, 225, 228², 235, 236², 237², 239, 240², 242, 244³, 245², 249, 251, 253, 254, 255, 256, 257, 260, 261, 263, 264⁴, 265, 266², 274, 275, 276, 277³, 279, 280, 282, 283, 284³, 288³, 289, 290, 291, 292, 294³, 295, 296², 298², 305⁵, 308², 310, 312, 313, 314, 316, 317³, 318, 320², 327, 329, 330, 331, 333², 334², 335, 337, 338, 340, 342, 343, 346², 347², 348 **M2** 12², 14², 20², 28, 30, 32, 34, 37², 39³, 42³, 43³, 46, 47², 48², 49, 51², 52, 56, 57, 60, 63, 76², 81, 84, 85, 86², 90, 94, 95, 96², 97, 98², 99, 100, 104, 107, 111, 112, 113³, 119, 120³, 121², 122², 127, 128, 129², 131², 133⁴, 134, 136, 139², 141³, 142, 143, 144, 145²,

146, 148², 150², 152⁴, 153, 154, 155², 161², 164, 165, 166², 172², 173, 174², 175³, 177, 183², 184², 192, 196, 197, 199², 200³, 201², 202, 204, 205³, 208, 210, 223², 224, 227⁴, 237², 240², 244⁴, 250, 251, 253, 254, 256, 257², 258, 259, 262³, 263³, 266, 271, 273³, 276, 277, 278, 279, 280², 281

değişebilmek (*nsz*) Değişme ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 100

değişik, -ği *sf.* Farklı. **RA** 151

değişiklik, -ği *a.* Farklılık. **RA** 26, 27, 46, 93, 123, 141, 196, 233, 240, 246, 277, 287, 320, 335 **M2** 65, 250, 265

değişme *a.* Değişmek işi. **RA** 123 **M2** 266

değişmek (*nsz*) Başka bir biçim veya duruma girmek, tahavvül etmek. **RA** 14, 34, 60, 61, 92, 93, 99, 105², 112, 190, 215, 229, 336 **M2** 30, 123, 140², 203, 214

değişmez *sf.* Aynen kalan, değişikliğe uğramayan. **RA** 61, 100, 106, 150 **M2** 260

değiştirebilmek (*-i*) Değiştirmeye ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 101, 286 **M2** 251

değiştirilmek (*nsz*) Değiştirme işi yapılmak. **RA** 64

değiştirme *a.* Değiştirmek işi, tebdil, tahrif. **RA** 38, 147² **M2** 123, 161

değiştirmek (*-i*) Başka bir biçime sokmak, değişikliğe uğratmak. **RA** 28, 44, 105, 127, 147, 165, 198, 257, 263, 268 **M2** 24, 161, 193, 248, 261

değiştirtmek (*-i, -e*) Değiştirme işini yaptırmak. **RA** 38

değmek, er (I) (*-e*) Aralık kalmayınca kadar birbirine yaklaşmak, dokunmak, temas etmek. **RA** 7, 198, 268, 327, 342

değmek, -er (II) (*-e*) Karşılık olmak. **RA** 52, 194, 277 **M2** 196, 261

dehâ (*doğ.*) **deha** *a.* *Ar. deha* İnsan zekâsının, insan kişiliğinin erişebileceği en yüksek düzey, dâhilik. **RA** 103, 104 **M2** 228

Dehistan *öz. a.* Türkmenistan'da bir yer adı. 'Bu anlaşmada Dehistan vilayeti Çağrı Beğ'e veriliyordu.' **M2** 30

dehşet *a.* *Ar. dehşet* Bir tehlike veya korkunç bir şey karşısında duyulan ürküntü, yıldı. **RA** 208, 280, 306, 314 **M2** 25 **dehşet vermek** dehşete düşürmek. **RA** 352 **dehşet içinde kalmak** dehşete kapılmak, çok korkmak. **RA** 278

dehşetli *sf.* Korku veya ürküntü veren. **M2** 260

dek *e.* Bir işin, bir durumun sona erdiği zaman veya yer, kadar, değin. **M2** 144

dekan *a.* *Alm. dekan* Üniversitelerde bir fakültenin yönetiminden sorumlu profesör. **M2** 181, 233, 235

dekanlık, -ğı *a.* Dekan olma durumu. **M2** 229

dekor *a.* *Fr. décor* Görünüş, manzara. **RA** 190, 328

Deli Dumrul *öz. a.* Dede Korkut kitabında yer alan hikayelerden birinin adı. '22. Sayfadaki Deli Dumrul hikayesinin metni de baştan başa yanlıştır.' **M2** 173

deli *sf.* 1. Aklını yitirmiş olan, akli dengesi bozulmuş olan, mecnun. **RA** 120, 121, 134, 178², 193, 262, 317, 336² **M2** 210 2. Coşkun, azgın (hayvan, duygu vb.). **RA** 134

→ **deli saçması**

delik, -ği *a.* Dar, küçük açıklık. **RA** 275 **deliğe tıkmak** *argo* tutuklamak, hapsetmek. **RA** 52

delikanlı *a.* Çocukluk çağından çıkmış genç erkek. **RA** 259 **M2** 134

delil *a.* *Ar. delīl huk. , man.* Kanıt. **M2** 13, 39, 41, 42, 43, 80, 110, 136, 185, 194, 201, 222, 245, 271, 276 **RA** 15, 203, 204⁴, 206², 207³, 214

delilik,-ği *a.* Deli olma durumu, cinnet. **RA** 317³

delilsiz *sf.* Delili olmayan. **M2** 243

delirmek (*nsz*) Deli olmak, aklını yitirmek, çıldırmak. **RA** 189

delirtebilmek (*-i*) Delirtme ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 85

delirtme *a.* Delirtmek işi. **RA** 193, 213

delirtmek (*-i*) Deli etmek, çıldırtmak. **RA** 215

deli saçması *a.* Anlamsız, tutarsız, delice söylenmiş söz. **RA** 183

delişmenlik, -ği *a.* Zıppır. **RA** 244

dem *a.* *Far. dem* **dem vurmak** bir şeyden söz etmek, konu açmak. **M2** 125,135

demagoji *a.* *Fr. démagogie* Laf cambazlığı. **M2** 43

deme *a.* Demek işi. **RA** 65, 72, 136, 161, 183, 205, 226, 242², 346 **M2** 41, 128, 213, 230, 279, 281

demek, -r (*nsz*) Söylemek, söz söylemek. **RA** 5³, 6⁴, 7⁵, 8⁷, 9⁶, 10², 11, 12³, 13, 16², 17, 19, 24, 25, 26, 28, 29³, 30, 32, 35, 36², 38, 39, 40, 45, 47, 50³, 51³, 54, 57, 62, 63, 70, 72, 73², 75, 76⁶, 78², 84, 85³, 86³, 87, 89, 90², 91², 92, 95, 99², 101, 102³, 103³, 104, 105, 106², 107, 110², 111, 112, 113, 115, 116, 117, 118⁷, 124, 125², 128², 129, 130³, 132, 134², 135, 136², 137, 138², 139, 143, 144, 146, 147, 148³, 149², 150, 153, 154⁴, 157, 158³, 159, 161², 165, 166, 167, 168⁵, 169, 170, 173, 178, 180, 182³, 183², 184², 185, 187, 189², 193², 199, 200⁵,

202, 203, 204⁴, 206, 207, 209², 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 220³, 221³, 222, 223, 228², 230³, 231², 232³, 234², 235³, 237, 238², 240⁴, 241, 243², 244, 245², 247, 251, 252², 253, 254², 255², 256, 257, 258, 260, 261², 262², 264², 267, 268², 269, 274, 275², 276, 278, 279, 287², 288, 289, 291, 292, 295, 297, 298², 299, 300², 301, 303, 304³, 305³, 306, 307², 308², 309⁵, 310, 311, 313, 315, 316, 318³, 319, 320, 323, 324², 325, 326³, 327, 329, 333, 334², 336³, 339, 340², 341, 343², 344², 345, 346⁴, 347², 348³, 351 **M2** 14, 22, 30, 32², 38², 39, 40, 41, 42², 43², 59, 60, 63, 67, 68, 69³, 71, 72, 73, 81, 91², 93, 95, 96⁶, 97, 98, 101, 102, 107, 109, 111⁴, 114², 120², 121⁴, 123², 128, 129, 131⁴, 133⁵, 135, 136, 137⁴, 138³, 139, 140, 143, 144, 145, 147⁴, 148², 149, 150, 151⁴, 153, 154, 160, 161², 163, 165², 166, 167, 185², 194, 196, 200², 202, 203², 204⁴, 207, 211², 215, 218, 221, 222, 229, 233, 236, 239², 240, 243, 244, 245, 249, 251², 253, 254, 257, 262², 263², 265, 266, 267, 271, 272, 273⁴, 275, 278³, 280², 281 **demek ki** Şu hâlde, öyle ise. **RA** 11, 18, 36, 102, 158, 170, 194, 233², 238, 240, 254, 276, 289, 311 **M2** 197, 271, 281 **demeğe getirmek** (*doğ.*) ...**demeye getirmek** doğrudan söylemeyi dolayısıyla anlatmak. **M2** 278 **desem de yalan olmaz (veya yalan olur)** bir sözün doğruluğunu vurgulamak amacıyla ‘*desem yalan söylememiş olurum veya doğru olmaz*’ anlamında kullanılan bir kalıp ifade. ‘*Yüzbaşı Burkay beni ilgilendirmede desem yalan olur.*’ **RA** 14, 31 **diyecek yok** ‘eleştirilecek bir yanı yok, söz yok’ anlamında kullanılan bir söz. **RA** 112 **diyelim ki** ‘öyle olduğunu kabul edelim, varsayalım’ anlamında kullanılan bir söz.

'Diyelim ki TRT cidden tarafsızdır.'
M2 266

demın *zf.* Az önce, demincek, deminden. RA 88, 91, 185, 187, 257, 303, 307, 311, 351 M2 148

deminden beri *zf.* Demin. RA 32, 58, 94, 129, 226, 228, 260, 346, 351

deminki *sf.* Biraz önceki. RA 36, 87, 90, 185, 201, 266, 298², 334

demir *sf.* Atom numarası 26, atom ağırlığı 55,847, yoğunluğu 7,8 olan, 1510 °C'de eriyen, mavimtrak esmer renkte, özellikle çelik, döküm ve alaşımlar durumunda sanayide kullanılmaya en elverişli elementten (simgesi Fe) yapılmış. RA 291 Güçlü, kuvvetli, sert. RA 44

demiryolu *a.* Lokomotif, vagon vb. demir tekerlekli taşıtların üzerinde hareket ettiği, paralel iki ray döşenerek yapılan bir yol türü, tren yolu, demir hat. M2 73

demlemek (*i*) Çayı kaynar suyun içine attıktan sonra renk ve koku vermesi için bir süre bekletmek. RA 169, 247 M2 97

demli *sf.* Çok demlenmiş, koyu (çay). RA 233, 247², 248, 288

demokrasi *a. Fr. démocratie top. b.* Halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi, el erki, demokratlık. M2 237, 268

Demokrat Parti *öz. a.* 7 Ocak 1946'da Adnan Menderes ve Celal Bayar tarafından kurulan sağ görüşlü bir parti adı. 'Halk Partisi, Demokrat Parti, Millî Birlik İdaresi, Adalet Partisi hep 12'den sonra sapıtılmışlardır.' M2 101, 202, 268

Dendânekan ovası (*doğ.*)
Dandanakan ovası *öz. a.* İran'ın Horasan şehrinde bulunan bir ovanın adı. '23 Mayıs 1040 Cuma günü Dandanakan ovasında yapılan büyük meydan savaşı Selçukluların tam zaferiyle bitti.' M2 34

Dendanekan savaşı (*doğ.*)

Dandanakan Savaşı *öz. a.* 1040 yılında meydana gelen, Selçuklu Devleti'nin vücut bulmasına ve Gazne Devletinin yıkılma sürecine girmesine sebep olan savaş. 'Bu talihsiz yüzbaşı da Dendanekan savaşına girseydi öteki yüzbaşılardan aşağı kalır mıydı, sanmıyorum.' RA 318²

denebilmek (*nsz*) Denme ihtimali veya imkânı bulunmak. RA 195, 250, 277

deneme *a.* Denemek işi, sınama. RA 133, 203, 335²

denemek (*-i*) Değerini anlamak, gerekli niteliği taşıyıp taşımadığını bulmak için bir insanı, bir nesneyi veya bir düşünceyi sınamak, tecrübe etmek. RA 66, 74 M2 99

denilebilmek (*nsz*) Denilme ihtimali veya imkânı bulunmak. RA 15, 71, 140, 212 M2 21², 132, 224

denilme *a.* Denilmek işi. RA 154 M2 30, 143, 262

denilmek (*nsz*) Ad verilmek. RA 52, 65, 66, 92, 128, 143, 183, 216, 305, 320 M2 63, 66, 121, 143, 150, 152, 173, 176, 196, 266

deniz *a.* Yer kabuğunun çukur bölümlerini kaplayan, birbiriyle bağlantılı, tuzlu su kütleli. RA 47, 262, 279, 286² M2 120

→ **deniz kuvvetleri kumandanı, deniz subayı**

denizci *a. ask.* Deniz kuvvetlerine bağlı subay, astsubay veya er. RA 319

deniz kuvvetleri kumandânı (*doğ.*) **deniz kuvvetleri kumandanı** *a.* Bir ülkeyi denizden gelecek saldırılara karşı korumak için oluşturulan askerî kuruluşlarda görevli komutan. 'Kardeşinizin Deniz Kuvvetleri Kumandanı olduğu

zaman yapılacak deniz savaşlarını şimdiden merak etmeye başladım. RA 262

deniz subayı *a. ask.* Deniz harp okulundan mezun, görevli asteğmenden orgeneral veya oramirale kadar rütbedeki asker. 'Yalnız kardeşimin deniz subayı olmak ihtimali var.' RA 128, 129², 262

denme *a.* Denmek işi. M2 218

denmek, -ir (*nsz*) Söylenmek, sözü edilmek. RA 37, 110, 179, 194, 206, 212, 236, 264, 324, 336² M2 30, 62, 114, 140, 278, 281

depo *a. Fr. dépôt* Bir malın toptan satıldığı ve çokça bulunduğu yer. M2 72

deprem *a. coğ.* Yer kabuğunun derin katmanlarının kırılıp yer değiştirmesi veya yanardağların püskürme durumuna geçmesi yüzünden oluşan sarsıntı, yer sarsıntısı, hareket, zelzele. M2 265

derebeyi *a. tar.* Topraklarını derebeylik düzenine göre yöneten kimse, kont. M2 147

derece *a. Ar.* derece **1.** Bir süreç içindeki durumlardan her biri, basamak, aşama, rütbe, mertebe. M2 63, 138, 211² **2. e.** Denli, kadar. RA 13, 120, 123, 238, 272, 289, 290, 311, 320 M2 173,174, 208, 229, 254 **3.** Düzey, seviye. 'Hem onların bilgi derecesini öğreniyor.' RA 58, 69, 86, 171, 330 M2 14, 69, 149, 187, 211, 217, 220 **4. fiz.** Ölçü aletlerinin ölçüğünde belirtilmiş bulunan başlıca bölümlerden her biri. RA 100, 199², 200², 209, 210

dergi *a.* Siyaset, edebiyat, teknik, ekonomi vb. konuları inceleyen ve belirli aralıklarla çıkan süreli yayın, bülten, mecmua. RA 239² M2 46, 50, 54, 81, 89, 90, 94, 99, 104, 105³, 179², 181, 183², 184², 261, 276

derhal (*doğ.*) **derhâl** *zf. Far. der + Ar. hâl* Çabucak. RA 20, 34, 36, 40, 67, 112, 115, 136, 157, 181, 264, 298, 326 M2 65², 90, 95, 133, 155, 163, 190, 196, 269

deri *a.* İnsan ve hayvan vücudunu kaplayan tüy, kıl veya pulla kaplı tabaka, cilt, ten. RA 212², 349 **2. sf.** İnsan ve hayvan vücudunu kaplayan tüy, kıl veya pulla kaplı tabakadan yapılmış. RA 350² M2 53

derin *sf. 1.* Yoğun. RA 83, 109, 140, 221, 224², 244, 288, 290, 300, 334, 335, 351 M2 184, 232, 325 **2.** İçten gelen. RA 31 **3.** Hassas, narin. 'En derin yerinden incindi.' RA 72 **4.** Kendi türünde çok gelişmiş, en ileri durumda olan. RA 82, 116, 134, 147, 159 **5.** Dip. RA 349 **6.** Ayrıntılı. RA 204 M2 161

→ *derin derin*

derince *sf.* Biraz derin. RA 105

derin derin *zf.* Uzun uzun. RA 22,44 M2 198

derinleştirmek (*-i*) Derin duruma getirmek. RA 303

derinlik, -ği *a.* En duyarlı nokta. RA 113, 179

derleme *sf.* Seçilip toplanmış. M2 228

derman *a. Far. dermān* Güç, takat, mecal. RA 330

dermansız *sf.* Bitkin. RA 334

ders *a. Ar. ders* Öğretmenin öğrenciye belirli bir sürede verdiği bilgi. RA 18, 20³, 28², 29², 35, 36², 39², 57³, 58², 59, 64, 66, 68², 75, 93, 99, 124, 125, 126, 264, 309, 310, 343, 344³ M2 63, 65, 66, 67², 68⁴, 69, 93³, 103, 104, 109, 188, 201, 209², 214⁴, 218³, 219, 222², 223, 225, 227, 228, 236, 243, 271 **2.** Bir olayın bellekte bıraktığı öğretici iz, öğüt, ibret. RA 52 **ders almak** bir konu üzerinde bir öğrenci yetkili bir kimseden bilgi edinmek. M2 122, 224, 268 **ders**

- vermek** öğretmek, yetiştirmek. **RA** 13 **M2** 28, 161², 214, 228³, 271, 273
2. azarlamak, sert davranmak, sert bir karşılıkla yola getirmek. **RA** 26
- **ders programı, ders zili**
- dersane** (doğ.) **dershane** *a. Ar. ders + Far. hâne* Derslik. **M2** 67
- dert, -di** *a. Far. derd* Üzüntü. **RA** 7, 8, 32, 74, 235 **M2** 81 **derdine em vermek** derdine çare bulmak, sıkıntının giderilmesine yardımcı olmak. ‘Artık bana varmaz mısın, derdime em vermez misin?’ **RA** 8
- **dert ortağı**
- dertleşmek** (*nsz, -le*) Rahatlamak ve çözüm bulmak amacıyla dertlerini karşılıklı anlatmak. **RA** 73, 124
- dertli** *sf.* Derdi olan. **RA** 155
- dert ortağı** *a. mec.* Bir kimsenin derdini paylaştığı dostu. **RA** 32
- ders programı** *a. eğt.* Öğretim programı. **RA** 29, 99
- ders zili** *a.* Dersin başladığını veya bittiğini haber veren zil sesi. ‘Ders zili yeni çalmış.’ **RA** 25
- deruhte** *a. Far. der + Ar. uhde esk.* **deruhte etmek** üstlenmek. **M2** 201
- derûnî** (doğ.) **deruni** *sf. Far. derûn + Ar. -î esk.* İçle ilgili, içten. **RA** 22, 36, 106
- derviş** *a. Far. dervîş* Yoksulluğu, çilekeşliği benimsemiş kimse. **RA** 75
- derya** *a. Far. deryâ esk.* **1.** Deniz. **M2** 39 **2.** Bir şeyin bol olduğu yer. **RA** 36
- destan** *a. Far. destân ed.* Tarih öncesi tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları konu alan şiir, epope. **RA** 13, 64, 65³, 319 **M2** 83, 84, 86², 170, 210
- destancı** *a.* Destan yazan veya anlatan kimse. **RA** 65
- destek, -ği** *a. Far. destek* **destek olmak** güç sağlamak, yardımcı olmak. **RA** 238
- desteklemek** (-i) Arka olmak, arka çıkmak. **RA** 326 **M2** 193, 233
- deşilme** *a.* Deşilmek işi. **M2** 121
- dev** *sf. Far. dīv* **1.** Çok büyük, çok önemli. **M2** 24, 180 **2.** Olağanüstü irilikte olan. **RA** 285
- devam** *a. Ar. devām* Sürme, sürüp gitme, kesilmeme, bitmeme. **RA** 61, 197 **M2** 80, 93, 176, 224, 273 **devam etmek** başlanmış bir iş sürmek. **RA** 12, 20, 37, 40, 45, 61, 65, 73, 74, 77, 78², 88, 89, 92, 95², 99, 101, 103, 105², 145, 146, 149, 151, 158, 167, 171, 172², 180, 181, 191, 201, 211, 214, 215, 227, 228, 240, 242, 243, 244, 247, 252, 268, 276, 284, 294, 325, 328, 348 **M2** 94, 98, 105, 109, 133, 141, 143³, 144, 145², 157, 188, 203, 253, 254, 280 **devam ettirmek** başlanmış bir işi sürdürmek. **M2** 49
- devamlı** *sf.* Sürekli, bitmeyen, kesintiye uğramayan. **M2** 45
- devir, -vri** *a. Ar. devr* Kendine özgü bir özellik taşıyan zaman parçası. **RA** 14³, 15, 40 **M2** 14, 45, 46, 67, 129, 138⁴, 139², 141², 143², 144, 145, 146², 147², 153³, 180, 182, 203, 210⁷, 214, 260, 267
- devirmek** (-i) Yıkamak, son vermek, dağıtmak. ‘Uygurlara yüklenip onları devirdi ve Karahanlı sülalesini kurdu.’ **M2** 21, 140², 143², 144, 256
- devlet** *a. Ar. devlet huk. top. b.* Toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasal bakımdan örgütlenmiş millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık. **RA** 15, 27, 106, 172², 173, 266² **M2** 13, 27, 31, 59, 76², 94, 96, 111, 112², 113⁵, 129⁴, 133⁴,

135³, 136⁴, 138⁴, 139⁶, 140³, 141³,
142, 143, 144², 145⁷, 146⁶, 147²,
148, 151, 153², 193², 195⁴, 199,
213, 214, 224, 236², 247², 251²,
256, 257³, 259², 261, 275³, 277,
279, 280², 281

→ **devlet adamı, devlet başkanı, devlet konservatuarı**

devlet adamı a. Devlet yönetiminde söz sahibi kişi. **M2** 59, 114, 247, 278

devlet başkanı a. Yönetim şekline göre devletin en üst yöneticisi. **M2** 195, 247

devlet konservatuarı öz. a. Müzik, tiyatro ve bale öğretiminin yapıldığı devlete bağlı okul. '*Hasan Ali tarafından Devlet Konservatuarı gibi yüksek bir mektebe profesör yapılan Marko Paşacı Sabahattin Alidir.*' **M2** 180

devre a. Ar. devre Belirlenmiş zaman dilimi. **RA** 33, 96, 100 **M2** 107, 201, 214

devrik sf.

→ **devrik cümle**

devrik cümle a. db. Yükleme sona olmayan cümle, devrik tümce. **M2** 266²

devrimci a. Belli bir alanda hızlı, köklü ve nitelikli değişiklik yapan kimse. **M2** 90

devşirme a. tar. Asker yetiştirilmek üzere Yeniçeri Ocağına alınacak çocukları seçip toplama işi. **RA** 106

Devşirme İbrahim öz. a. Kanuni zamanında yaşamış olan Pargalı İbrahim Paşa. '*Devşirme İbrahim'i önce yükseltip sonra idâm ettirmesinde yüksek bir devlet politikası yok muydu?*' **RA** 106

deyiş öz. a. Deyiş sözcüğünün doğru yazım şekli. '*Birçok isim yanlışlıklarıyla doludur: diyiş, Tongay, Cenfiz, Timur, Orhun,*

Harezim, Tohsi, İla, duş kelimelerinin doğrusu deyiş, Tunga, Çingiz, Temür, Orhun, Harzem(yahut Türklerde Harzem), Tuhsi, ile düş'tür.' **M2** 172

dış a. Herhangi bir cisim veya alanın sınırları içinde bulunmayan yer, hariç, iç karşıtı. **RA** 104, 124, 136, 172, 220 **M2** 49, 53, 63, 90, 91, 140, 165, 177, 199 **dışına çıkmak** tanınan hak ve yetkileri aşmak. **RA** 39, 181

→ **dış âlem**

dış âlem a. İnsanın kendi çevresi dışındaki dünya. **RA** 104

dışarı a. Dış çevre, dış yer, hariç, içeri karşıtı. **RA** 123, 125, 153, 168, 191, 183, 340 **M2** 53, 56, 138, 166, 212², 240, 275, 211, 228², 232, 245, 266

dışında zf. (-den) başka, sayılmazsa. **RA** 22, 50, 127², 138, 150, 178, 182, 209, 218, 233, 241, 256, 273, 281, 294 **M2** 190, 227², 248

Dışişleri Bakanı öz. a. Türkiye Cumhuriyeti hükûmetine bağlı olarak çalışan ve dış ilişkilerden sorumlu olan bakan. '*Herhalde Dışişleri Bakanının kızı olacak.*' **RA** 96

Dış Türkler öz. a. Türkiye devleti sınırları dışında yaşayan Türk milletinden olan kişiler, Türk vatandaşı. '*Abdülkadir İnan, Mehmet Sadık Aran ve diğerleri gibi Caferoğlu Ahmet de Kara ve Kızıl Moskoflar'dan canlarını kurtararak Türkiye'ye yerleşen ve siyasi mücadeleye de katılmakla beraber özellikle kültüre hizmet eden değerli Dış Türkler'den biriydi.*' **M2** 91, 103³, 106

Dıvânü Lugât öz. a. bk. Divanü Lügati't Türk. **M2** 172

didiklemek (-i) Bir yerin veya bir şeyin içindeki eşyayı karıştırarak aramak, araştırmak. **M2** 194

didiklenme *a.* Didiklenme işi. **RA** 235

didinme *a.* Didinmek işi. **RA** 69, 95

didişme *a.* Didişmek işi. **M2** 230

diğer *sf.* *Far.* diğer Başka, özge, öteki, öbür. **M2** 30, 55, 56, 90, 103, 117, 121, 133, 182, 194, 201², 217, 218², 220, 221, 223, 231, 232, 267 **RA** 54, 58, 59, 130, 141, 148, 157, 172, 261

dihkan *a.* Köy ağası. **M2** 30

dik *sf.* 1.Sert, kalın, tok (ses). **RA** 86, 221 2.Yatık durmayan, sert. **M2** 26

dikilmek (*nsz*) 1. Dikme işi yapılmak. **RA** 95, 98 **M2** 22, 109, 110² 2. Göz belli bir noktaya uzun süre bakmak. **RA** 114, 155, 187

dikkat, -ti *a.* *Ar.* *dikkat* Duygularla düşünceyi bir şey üzerinde toplama, uyanıklık. **RA** 11, 17, 39, 62, 78, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 95, 106, 112, 115², 130, 131, 137, 155, 156, 169, 184, 187, 190, 200, 202, 217, 232, 239, 241, 242, 245, 246, 251, 258, 276, 279, 280², 282, 285, 290, 313, 336, 349 **M2** 43, 71, 85², 119, 196, 272 **dikkate almak** göz önünde bulundurmamak, hesaba katmak, gereğini düşünmek. **RA** 137 **M2** 19, 42, 86, 232 **dikkat etmek** 1. gözüne çarpmak veya ilgisini çekmek. **RA** 43, 158, 228, 343 **M2** 63, 95, 148, 273 2. özen göstermek. **RA** 78, 150 **dikkat kesilmek** bütün dikkatini bir şey üzerinde toplamak. **RA** 129 **dikkatini çekmek** fark etmek. **RA** 33, 95, 147, 178, 219, 241, 271, 272, 278, 279, 281, 321, 346 **M2** 70, 72, 85 **dikkati çekmek** *mec.* göze batmak, fark edilmek. **M2** 103, 114, 194 **dikkatinden kaçmamak** fark etmek, gözüne çarpmak. ‘*Son zamanlarda sık sık bir yere gittiği de Ayşe’nin dikkatinden kaçmıyordu.*’ **RA** 81, 251 **dikkatine çarpmak** farkına varmak, dikkatini çekmek. ‘*Arslanım diye hitap*

etmekteki garabet dikkatine çarpmadı.’ **RA** 168²

dikkatli *sf.* Gözünü ayırmadan, uzun süreli ve ayrıntılı. ‘*Selim’in yüzüne herkesten daha dikkatli bakışları nasıl bir tesir yapacaktı?*’ **RA** 250 **dikkatli olmak** dikkat etmek, dikkat göstermek. **M2** 262

dikkatsiz *sf.* İşinde dikkatli davranmayan, dalgın, savruk, özensiz. **RA** 139

dikleşmek (*nsz*) Dik duruma gelmek. **RA** 194, 307

dikmek, -er (*-i, -e*) Bir cismi dik olarak durdurmak. **RA** 55, 321, 322 **M2** 114, 249

diktatör *a.* *Fr.* *dictateur* Bütün siyasi yetkileri kendinde toplamış bulunan kimse. **M2** 267

diktatörlük, -gü *a.* Diktatör olma durumu. **M2** 203, 267

dil (I) *a.* **dil dökmek** kandırmak, inandırmak veya yararlanmak için tatlı sözler söylemek. **RA** 72 **dil uzatmak** bir kimse veya bir şey için kötü söylemek. **M2** 163, 175 **dile gelmek** ifade edilmek. ‘*Millî ruhun dile geldiği bir anıt olmak mecburiyetindedir.*’ **M2** 114 **dile getirmek** belirtmek, anlatmak, açıklamak, ifade etmek. **RA** 193 **M2** 109 **dili çözülmek** konuşamayan veya susan kişi konuşmaya başlamak. **RA** 341 **dili dönmemek** bir sözü doğru, düzgün söylemeyi becerememek. **M2** 141 **dili tutulmak** sevinç, korku, şaşkınlık vb. sebeplerle birdenbire söz söyleyemez olmak. **RA** 194, 340 **dilinin ucuna (kadar) gelmek** söyleyecek duruma gelmek. **RA** 84, 150 **dillerde dolaşmak** her yerde sözü edilmek. **RA** 203

dil (II) *a.* İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle

- yaptıkları anlaşma, lisan, zeban. **RA** 10, 12, 14, 32, 38, 76, 83, 147, 230, 334 **M2** 46², 83, 98, 100², 104², 105, 123², 130, 149, 151², 152, 169³, 170², 177², 219, 220, 223, 227, 229⁴, 266⁶
- Dil Cemiyeti** öz. a. 12 Temmuz 1932'de kurulan Türk Dili Tetkik Cemiyeti adlı kurum. 'Muallimler köylerden on binlerce kelime toplar, Dil Cemiyetine yüzlerce rapor gönderir, fakat H. Ali Bey gibi alaylıların elinde bulunan bir cemiyet ondan istifade yolunu nasıl bulur?' **M2** 177³
- dilci** a. Dille ilgili araştırmalar yapan kimse. **M2** 105
- dilek, -ği** a. Bir kimsenin dilediği şey, istek, talep, temenni, rica, murat. **RA** 8, 269
- dilekçe** a. Bir dileği bildirmek için resmî makamlara sunulan, imzalı ve adresli, pullu veya pulsuz yazı, istida, arzuhâl. **M2** 97, 190, 269⁴
- dilemek** (-i) Birinden bir şeyin yapılmasını istemek, rica etmek, arzu etmek. **RA** 110, 316 **M2** 22, 77
- dilencilik, -ği** a. Dilenci olma durumu. **RA** 150
- Dil Fakültesi** öz. a. bk. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi. 'Türk gençliğini komünizme çağıran bu fikir iddiasını da Hasan Alinin Dil Fakültesi'nde dekan yaptığı Şevket Aziz yazmıştır.' **M2** 181, 182, 183
- Dil Kurultayı** öz. a. Türk Dil Kurumu tarafından düzenlenen kurultay. 'Şimdi Dil Kurultayı dolayısıyla yazdığımız yazılarda, Türkçülükte bizi geçtiniz.' **M2** 123, 173
- Dil Kurumu** öz. a. bk. Türk Dil Kurumu. **M2** 106, 188
- dilsiz** sf. Konuşma engelli, konuşamayan, ahraz. **M2** 56
- Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi** öz. a. 1935'te Atatürk tarafından kurulan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara Üniversitesi'nin fakülte olarak ilk birimi. 'Ahmet Kutsi Tecer gibi bazı ahbaplarının ve bazı mebus dayılarının aracılığı ile folklor doçenti olarak Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine alınmıştı.' **M2** 231
- dimağ** a. Ar. *dimāğ* esk. Zihin. **RA** 36, 45 **M2** 223²
- dimdik** zf. 1. Çok dik bir biçimde. **RA** 232, 293 **M2** 49 2. Sıkıntıları karşılayacak durumda olan, baş eğmeyen, metin. **M2** 57 **dimdik durmak** tam dik durumda olmak. **RA** 52, 345
- din** a. Ar. *dīn* din b. Tanrı'ya, doğüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet. **RA** 104, 145², 147, 148², 150², 151², 179³, 180⁵, 181², 183, 184, 231, 319 **M2** 94, 97, 213, 223, 240
- dinamik** sf. Fr. *dynamique* Canlı, etkin, hareketli. **M2** 256, 257, 258
- dinamit** a. Fr. *dynamite* kim. Nitrogliserin ile yapılan patlayıcı bir madde. **RA** 217 **M2** 73
- dinamizm** a. Fr. *dynamisme* Davranışları canlı ve hareketli olan canlının özelliği. **M2** 257²
- dinci** a. Dinî görüşleri her alana yaymak isteyen kimse. **M2** 276
- dinç, -ci** sf. Gücü ve sağlık durumu yerinde, canlı, zinde, tendürüst, tüvana. **RA** 168, 272, 327, 336
- dinçleşmek** (nsz) Dinç duruma gelmek. **RA** 328
- dinçlik, -ği** a. Dinç olma durumu, zindelik, mecal. **RA** 335 **M2** 102
- dindar** a. Ar. *dīn* + Far. *-dār* din b. Din inancı güçlü, din kurallarına

- bağlı (kimse), mütediyyin. **RA** 21², 62²
- dinî** *sf.* *Ar. dīnī* Dinle ilgili, din üzerine, dinsel. **RA** 12², 21, 65, 177, 251 **M2** 28, 62, 97, 259
- dinleme** *a.* Dinlemek işi. **RA** 101, 159, 202, 288, 289, 296, 345 **M2** 258
- dinlemek** *(-i)* İşitmek için kulak vermek. **RA** 10, 30², 39, 40, 54, 60, 66, 70, 73², 83⁴, 84, 91, 95, 110, 117, 125, 126³, 127, 128, 129³, 130, 134, 153, 155³, 156², 159, 160, 162, 165, 168, 172, 174, 180, 190, 193, 194, 200, 202, 205, 214², 224, 231, 257, 262, 307, 309, 316, 345³, 348 **M2** 71, 86, 108, 110, 158, 231, 247
- dinlendirmek** *(-i)* Dinlenmesini sağlamak. **RA** 337
- dinlenme** *a.* Dinlenmek (I) işi, istirahat. **RA** 202 **M2** 35, 254
- dinlenmek** *(nsz)* Güç kazanmak için çalışmaya ara vermek, yorgunluğunu gidermek, soluklanmak, istirahat etmek. **RA** 47, 178, 199, 202, 213, 277, 299, 328 **M2** 55
- dinletmek** *(-i, -e)* Dinlemesini sağlamak, söz geçirmek. **RA** 20
- dinleyici** *a.* Söylenen veya çalınan bir şeyi dinleyen kimse. **RA** 53
- dinmek, -er** *(nsz)* Sona ermek, bitmek, durmak. **M2** 26, 53 **RA** 8, 286³, 298, 325
- dinsizlik, -ği** *a.* Dinsiz olma durumu. **RA** 181
- dip, -bi** *a.* **1.** Dikili duran bir şeyin yerle birleştiği nokta ve çevresi veya bir şeyin yanı başı. **RA** 33 **2.** *sf.* En önceki, ilk. 'Mete'nin dip torunu ve Atilla'nın dip atasıyım.' **RA** 317
- dipdiri** *sf.* Çok diri, çok canlı. **M2** 21
- diploma** *a.* *İt. diploma* Bir kimseye herhangi bir okulu veya öğrenim programını başarıyla tamamladığını, bir derece veya unvanı kullanmaya hak kazandığını, bir iş, sanat veya meslek dalında çalışabilme yetkisi elde ettiğini belirtmek için bir öğretim kurumu tarafından düzenlenip verilen resmî belge, icazetname, şehadetname. **RA** 266 **M2** 69, 81
- diplomasız** *sf.* Diploması olması gereken bir meslekte, diploması olmadan çalışan. **M2** 177
- diplomatça** *sf.* Diplomata yakışan. **M2** 275
- dirayet** *a.* *Ar. dirāyet ruh* *b.* İnce şeyleri kavrayış. **M2** 198
- direk, -ği** *a.* Ağaçtan veya demirden yapılan uzun ve kalın destek. **M2** 151
- direktif** *a.* *Fr. directive* **direktif vermek** talimat vermek, emretmek, buyurmak. **RA** 18
- direnmek** *(nsz)* Herhangi bir düşüncede, bir istekte veya bir durumda ayak diremek, inat etmek, ısrar etmek, taannüt etmek. **RA** 158, 173, 262 **M2** 32, 69
- dirhem** *a.* *Ar. dirhem esk.* Bir tür gümüş para. **M2** 32
- diri** *sf.* Güçlü, zinde. **RA** 245, 267, 335
- dirilik, -ği** *a.* Diri olma durumu. **RA** 247
- diriltmek** *(-i)* Dirilmesini sağlamak. **M2** 25, 105, 144, 241
- dirlik, -ği** *a.* **1.** Yaşayış, hayat, sağlık, varlık, geçim. **RA** 309, 310 **M2** 107 **2.** *tar.* Osmanlı Devleti'nde bir hizmete karşılık olmak üzere bir kimseye devletçe verilen aylık veya bir yere bağlı gelir. **M2** 27
- dirsek, -ği** *a.* Kol ile ön kol arasındaki eklem arka yanı. **RA** 130², 140

→ *dirsek dirseğe, dirsek teması*

dirsek dirseğe *zf. mec.* Çok sıkışık bir durumda, yan yana. **RA** 130

dirsek teması *a. mec. ask.* Düz bir sırayı oluşturabilmek için dirseklerin birbirine değmesi. **RA** 226

disiplin *a. Fr. discipline* Bir topluluğun, yasalarına ve düzenle ilgili yazılı veya yazısız kurallarına titizlik ve özenle uyması durumu, sıkı düzen, düzence, düzen bağı, zapturapt. **RA** 39, 40, 50, 105, 124, 216 **disipline girmek** disiplinli bir biçimde yaşamaya başlamak. **RA** 216

disiplinli *sf.* Disiplini olan. **M2** 200

disiplinsizlik, -ği *a.* Disiplinsiz olma durumu. **RA** 54, 245

dişi *sf.* Erkeği tarafından döllenecek biçimde oluşmuş (hayvan veya bitki). **RA** 217, 241, 286 **M2** 223

dişilik, -ği *a.* Dişi cinsten olma durumu. **M2** 223

dişli *sf.* Dişleri olan. **RA** 8

divan *a. Ar. dīvān ed.* **1.** Divan edebiyatı şairlerinin şiirlerini topladıkları eser. **M2** 16, 65, 281³, 282 **2.** Divan edebiyatı. **RA** 65, 281²

→ *divan edebiyatı, divanharp*

divan edebiyatı *a.* XIII-XIX. yüzyıllar arasında dil, konu, işleniş bakımından Arap, Fars etkisi altında gelişmiş Türk edebiyatı. **M2** 94, 100, 169, 170, 173, 174⁵, 175³, 282

Divan-ı Âli (doğ.) Divanı Ali *öz. a.* Yargıtay ile Danıştay üyelerinden kurulan olağanüstü mahkeme, yüce divan. 'En haince maksatlarla çıkan bu dergiyi lise kütüphanelerine soktuğu için Hasan Ali Divan-ı Alide hesap vermelidir.' **M2** 179

divan-ı harp (doğ.) divanharp, -bi *a.* *Ar. dīvān + harb ask.* Askerî mahkeme. **RA** 50, 52

Divânü Lugât *öz. a. bk.* Divanü Lügati't Türk. **M2** 171, 172³

Divanü Lugati't-Türk *öz. a.* Divanü Lügati't Türk, Kaşgarlı Mahmud tarafından yazılan 11. yy. Karahanlı dönemi eseri. 'Bu dikkati sayesinde Kaşgarlı Mahmud'un Divanü Lugati't Türk'ünün telif yılını da tesbit etmiştir.' **M2** 85

diyanet işleri *a. din b.* Dinle ilgili işler. **M2** 190

Diyarbakır *öz. a.* Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. **M2** 45

diye *zf.* Diyerek. **RA** 7², 8, 9⁷, 10, 13, 16, 24, 27², 30, 33, 35, 37, 38, 40², 44³, 45, 50, 51, 54, 57, 59, 60², 61, 62, 63, 64², 67, 68, 73³, 76, 78², 79², 81, 83, 85, 86², 88², 89, 90², 91, 95, 96³, 99, 100, 105, 107, 111², 112, 113, 115², 119, 120, 123², 124³, 125³, 127, 128, 129, 130², 131, 133, 134, 135², 136, 137², 138², 140, 141, 145, 146, 148, 149, 150, 151, 154², 156⁴, 158², 159², 160², 165, 166, 168³, 169, 170, 171, 172, 177², 178, 179², 180, 182, 183, 184², 190², 191, 192², 194², 198, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 209⁴, 210³, 211², 221, 223, 224, 226², 227², 230, 232⁴, 235, 237⁵, 239, 240², 242, 243³, 245², 248, 249², 250, 252³, 255², 256, 257², 259², 260², 261, 262², 263, 267, 268³, 269³, 272⁴, 273³, 274⁴, 275², 278², 279, 280, 289³, 290, 295, 298, 301, 304, 305², 307, 311, 317, 320, 321², 323, 324, 325, 326, 333², 334, 335³, 336², 337⁶, 339, 340², 341, 342², 344³, 346³, 348, 349², 321, 352² **M2** 12³, 14, 25², 40, 42, 43, 51, 63, 68, 71², 73², 76, 80, 84, 90², 96³, 97⁶, 101, 102, 105, 108, 110, 111, 121, 123, 128, 132, 133⁴, 134², 141², 144, 147, 148³, 149, 152², 153, 154, 152, 160², 163³, 165, 169, 173, 175, 177, 179², 183, 191, 192, 194, 197, 200, 204, 205, 206, 207, 208³, 209,

210², 211, 218, 219², 221, 230², 231, 236, 239, 240³, 244², 246, 247, 248, 253, 254², 256, 257², 259, 262³, 268, 271, 272³, 273², 277³, 278², 281²

diyebilmek (*nsz*) Deme ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 20, 111, 137, 154, 166², 185, 244 **M2** 84, 149, 232², 266

diyiş *a.* Değiş sözcüğünün yanlış yazılmış biçimi. *İsimler yanlışlıklarla dolu: Diyiş, Tongay...kelimelerinin doğrusu Deyiş, Tunga.* **M2** 172

Diyojen *a.* Tanınmış bir filozofun adı. *‘Çalışkanlık, fazilet, dünyaya aldırış etmemesi yüzünden arkadaşları ona Diyojen diyorlardı.’* **M2** 68

diz *a. anat.* Kaval, baldır ve uyluk kemiğinin birleştiği yer. **RA** 329, 330 **diz çökmek** dizlerini yere koyarak oturmak. **RA** 303, 304 (**-e**) **diz vurmak** birini ya da bir şeyi selamlamak amacıyla eğilip dizi yere veya toprağa değdirmek. *‘Yere diz vurup ışığı selamladıktan sonra kalktılar.’* **RA** 307², 308, 317², 318, 319

→ **diz üstü**

dizi *a.* Yan yana, art arda veya zaman sırasına göre sıralanmış birbiriyle ilişkili nesne veya olayların oluşturduğu bütün sıra. **RA** 191, 308, 310

dizilmek (*-e*) Dizi durumuna getirilmek, dizme işi yapılmak. **RA** 43

dizinlemek (*-i*) Dizinini yapmak. **M2** 104

dizüstü (*doğ.*) **diz üstü** *zf.* Dizleri yere gelecek biçimde. **RA** 329, 330

doçent *a. Alm. dozent* Üniversitelerde profesörden önceki basamakta bulunan öğretim üyesi. **M2** 69, 89, 103, 104, 229, 230, 231², 232²

Doçent Emine *öz. a.* Ruh Adam adlı eserde geçen Emine adlı kişiyi arkadaşlarınca verilen ad. *‘Arkadaşları bu Emine’yi ötekilerden ayırmak için soyadını kullanmazlar, ona Doçent Emine derlerdi.’* **RA** 347, 350

doçentlik, -ği *a.* Doçent olma durumu. **M2** 181, 182, 183, 229

doğmak, -ar (*nsz*) **1.** Dünyaya gelmek. **RA** 6, 314, 325 **M2** 29, 40, 53, 62, 154 **2.** Ortaya çıkmak, sonucu olmak. **RA** 17, 45, 59, 65, 104, 124, 151, 159, 180, 189, 207, 216², 217, 231, 255, 287², 308 **M2** 34, 57, 107, 109, 132, 142, 184, 206, 226, 251, 266, 280

doğru *sf.* **1.** Gerçek, yalan olmayan. **RA** 155, 170, 191, 233², 235, 236, 237, 300², 301 **M2** 12, 81, 153, 184², 230, 244, 278 **2.** Akla, mantığa, gerçeğe veya kurala uygun. **RA** 30, 68, 76, 101, 102, 123, 174, 187³, 203, 240, 264, 274, 278, 287, 289, 292, 318, 335 **M2** 46, 120, 133, 150, 151, 152, 155, 217, 231, 259, 271, 272² **3. e.** Karşı yönünce. **RA** 12, 24, 25, 29, 30, 38, 50, 57, 109, 114, 143, 165, 170, 193, 195, 223, 232, 240, 245, 248, 254, 260, 280, 284, 307, 308, 310, 318, 320, 321, 325, 327², 328, 329, 330, 339, 342, 343, 345, 346 **M2** 25, 56², 84, 85, 86, 107², 111, 139, 147, 171, 211, 231 **4. sf.** Güvenilir, sözü ve yaptığı bir, mert, dürüst. *‘Doğru bir insan ve sağlam bir Türk milliyetçisi olduğu için burada birkaç satırla hatırasını anmak ve unutulmuş bir cephesini hatırlamak istiyorum.’* **M2** 89 **RA** 118 **doğru bulmak** uygun görmek, onamak. **RA** 23, 96 **doğru çıkmak** gerçek olduğu anlaşılacak. **RA** 26 **doğru yola getirmek** düzeltmek, kötü huy ve davranışlardan vazgeçirmek. *‘O çokluğu doğru yola getirmenin imkanı yoktu.’* **RA** 21, 327

→ *doğru dürüst*

doğrudan doğruya *zf.* Dolaysız, araçsız, aracısız, araya başka bir şey girmeden, resen. **RA** 115, 119, 212 **M2** 138, 181, 273

doğru dürüst *zf.* Tam olarak, eksiksiz olarak, istenildiği gibi, kusursuz, yanlışsız bir biçimde. **M2** 132, 151

doğrulmak (*nsz*) Oturan veya yatan bir kimse toparlanmak, dik bir duruma gelmek. **RA** 201, 307

doğruluk *a.* Doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana yakışır davranış, dürüstlük, adalet. **RA** 103 **M2** 196,199

doğrusu *zf.* Gerçeği söylemek gerekirse, gerçek şu ki. **M2** 113, 149, 163, 172, 179, 195, 207, 217, 234, 262, 267 **RA** 34, 95, 114, 119, 134, 156 **doğrusunu ararsan** doğrusunu söylemek gerekirse anlamında bir söz. 'Doğrusunu ararsan buraya senden başka kimsenin girmemesi lazım, ama giriyorlar işte.' **RA** 143

Doğu (I) *öz. a.* Makaleler II' de geçen bir dergi adı. 'Ve bunlardan başka *Orhun'un dış kapağında, milliyetçi mecmuaların yani Birlik, İnkılap, Çığır, Doğu, Geçit, Kastamonu Lise Mecmuası ve Ege Işıldağı'nın reklamı altındaki şu satırlar:* **M2** 165

doğu (II) Güneşin doğduğu ana yön, gün doğusu, şark, maşrik, batı karşıtı. **RA** 308, 349² **M2** 27, 35, 85, 96, 195

doğum *a.*

→ *doğum yeri*

doğum yeri *a.* Bir kimsenin doğduğu yer. **M2** 86

doğurmak (*nsz, -i*) **1.** Yavru dünyaya getirmek, doğum yapmak. **RA** 137, 184 **2.** Ortaya çıkmasına yol açmak,

sebepl olmak. **RA** 35, 38, 104, 216 **M2** 139

doğuş *a.* Doğma işi. **M2** 6, 52

doktor *a.* Hekim. **RA** 129, 139, 149, 199⁴, 200³, 201⁶, 202³, 203³, 204³, 205⁴, 206⁵, 207⁴, 208, 209², 210⁴, 211², 213², 214, 217, 220, 232, 233, 250³, 253, 262, 264³, 265⁴, 271, 277, 284, 334³, 347 **M2** 54, 56, 59, 64, 65, 68³, 70, 79², 80, 81, 217, 269², 270, 272

doktora *a. Fr. doctorat* Bir fakülte veya yüksekokulu bitirdikten sonra o bilim dalında sınav ve bilimsel bir eserle erişilen derece, basamak. **M2** 103

→ *doktora tezi*

doktora tezi *a.* Üniversitelerde doktora aşamasında bulunan öğrencilerin veya öğretim üyelerinin hazırlayıp bazen bir sınav kurulu önünde savundukları bilimsel eser. 'Daha pek yakınlarda bir doktora tezi mi yoksa bir üniversite yayını mı?' **RA** 350

Doktor Ahmet Rahmi Özsezgin *öz. a.* Makaleler II'de geçen bir kişi adı. 'Vazifeye ve insanların sağlığına karşı bu kadar kayıtsız davranan Doktor Ahmet Rahmi Özsezgin'in şiddetle cezalandırılarak vazife duygusunun ayakta tutulmasına himmet buyurmanızı saygılarımla rica ederim.' **M2** 270

Doktor Binbaşı Cezmi Oğuz *öz. a.* Ruh adam adlı romanda geçen doktor karakteri. 'Doktor Binbaşı Cezmi Oğuz, diye takdim etti.' **RA** 211

Doktor Cezmi *öz. a. bk.* Doktor Binbaşı Cezmi Oğuz. **RA** 211, 212, 215, 254

Doktor Cezmi Oğuz *öz. a. bk.* Doktor Binbaşı Cezmi Oğuz. **RA** 213, 254

Doktor Hasan Ferit Cansever *öz. a.* Hasan Ferit Cansever, fikir adamı,

tıp doktoru, yazar, Türk Ocakları'nın kurucularından ve genel sekreterlerinden. *'Hasan Ferit Cansever, Türkçülüğü yaymak için misyonerler gibi çalışmak taraflısı idi.'* M2 79

Doktor İzzettin Şadan öz. a. Psikanalizm'in Türkiye'deki ilk temsilcilerinden. *'Etrafta çevre çevre kardeşi, Ebüzziya Velid, Avukat Mehmet Ali, Avukat İffet, İsmet Rasin, Azerbaycanlı Sadık ve Ali Ekber, Türkistanlı İlhan, ülkü Basımevi sahibi Muharrem, Arkadaş Basımevi sahibi Şemseddin, Doktor Mustafa Hakkı Akansel, Doktor İzzettin Şadan, eski elçi Tevfik Kamil, Şeyhislam zade Muhtar, eczacı Vedat, eski başkonsolos Fahrettin Hayri Beğler; edebiyat, tıp, mimari ve lise talebeleri, tanımadığım vefakar arkadaşlar ve gençler, nihayet oradaki tek kadın Tolunay Atsız, sessiz duruyorlardı.'* M2 57

Doktor Key öz. a. Ruh Adam adlı eserdeki Yek adlı şeytan karakterinin temsili tiplerinden biri. *'Yek'le ona tıpatıp benzeyen Doktor Key gelince harflerin bu hokkabazlığına hayret etti ve ani bir merakla Ayşe'ye sordu :'* RA 230, 254

doktorluk a. Hekim olma durumu, hekimlik, tabiplik. RA 129, 211, 266, 293 M2 68, 69, 80, 212

Doktor Mazhar Osman öz. a. Türkiye'de ilk modern ruh sağlığı hastanesini kuran Türk hekimi, ruh ve sinir hastalıkları uzmanı. *'Doktor Mazhar Osman'ın büyük bir değerlilikle gönderdiği çelenk, dışarı Türklerin, Ülkü ve Arkadaş Basımevleri sahiplerinin sessizce gelişleri, liseli, üniversiteli, Güzel Sanatlı, eski elçi, eski başkonsolos, eski paşa, profesör bana hep hazin ve manalı geliyordu.'* M2 56

Doktor Mustafa Hakkı Akansel öz. a. Türkçülük adlı fikir akımının önemli temsilcilerinden. *'Etrafta çevre çevre kardeşi, Ebüzziya Velid, Avukat Mehmet Ali, Avukat İffet, İsmet Rasin, Azerbaycanlı Sadık ve Ali Ekber, Türkistanlı İlhan, ülkü Basımevi sahibi Muharrem, Arkadaş Basımevi sahibi Şemseddin, Doktor Mustafa Hakkı Akansel, Doktor İzzettin Şadan, eski elçi Tevfik Kamil, Şeyhislam zade Muhtar, eczacı Vedat, eski başkonsolos Fahrettin Hayri Beğler; edebiyat, tıp, mimari ve lise talebeleri, tanımadığım vefakar arkadaşlar ve gençler, nihayet ordaki tek kadın Tolunay Atsız, sessiz duruyorlardı.'* M2 57

Doktor Rahmi öz. a. bk. Doktor Rahmi Özsezgin. M2 270

Doktor Rıza Nur öz. a. 1879 Sinop doğumlu, Türk siyasetçi, devlet adamı, yazar, Türkolog-tarihçi ve hekim. *'Saadettin Nüzhet ve Doktor Rıza Nur'un eserleri ise iki ayrı bakımla kaleme alınmıştır.'* M2 37, 38, 39, 59², 60

Doktor Selim Key öz. a. bk. Doktor Key. RA 219

Doktor Semih Sümerman öz. a. Makaleler II'de geçen bir kişi adı. *'Aynı apartımanda oturan ahababı doktor Semih Sümerman hemen gelerek bir iğne yaptıysa da iş işten geçmişti.'* M2 55

Doktor Şefik Hüsnü öz. a. 1887 Selanik doğumlu, Türk tıp doktoru ve siyasetçi. *'Doktor Şefik Hüsnü'nün Moskova ajanı olduğunda kimsenin şüphesi olmadığı gibi, "Yurt ve Dünya" dergisinin de Şefik Hüsnü'nün mektuplarını iştad eden İçişleri Bakanlığının son beyanattıyla gün gibi aşikar olmuştur.'* M2 183

doktur *a. hlk.* Doktor. **M2** 272

dokunmak (-e) **1.** Nesnelere sıcaklık, soğukluk, sertlik, yumuşaklık vb. niteliklerini derinin altındaki sinir uçları aracılığıyla duymak, değmek, el sürmek, temas etmek. **RA** 171, 246 **2.** İnsanın içine işlemek, duygulandırmak, etkilemek, koymak, batmak. **RA** 6 **3.** İlişkin, ilgili olmak, değinmek. **M2** 256 **4.** Sağlamak, olmak. 'Arapçanın kendine çok büyük yardımı dokundu.' **M2** 225

dokunulmak (-e) Dokunma işine konu olmak. **RA** 246

dokuz *a.* **1.** Sekizden sonra gelen sayının adı. **RA** 58, 110² **2.** *sf.* Sekizden bir artıktır. **RA** 349

Dokuz Oğuz *öz. a.* Uygur, Buku, Kun, Bayırku, Tongra, Sse-ki, Sıkar, Kipi ve Ediz 'den oluşan dokuz tane Oğuz boyuna verilen ad. 'Göktürk, Dokuz Oğuz, Uygur, Karahanlı, Selçük, Karahıtay, Nayman, Çingiz devletleri değil sülaleleri vardır.' **M2** 133³, 143⁹, 146, 153³

dokuzuncu *sf.* Dokuz sayısının sıra sıfatı, sırada sekizinciden sonra gelen. **RA** 10 **M2** 98, 183

dolambaçlı *sf.* İçinden zor çıkılır, çapraşık. **RA** 345

dolap, -bı *a. Ar. dūlāb* Genellikle tahtadan yapılmış, bölme veya çekmelerine eşya konulan kapaklı mobilya. **RA** 246 **M2** 67

dolasıyla (*doğ.*) **dolayısıyla** *zf. bk.* dolayısıyla. **RA** 106, 136, 166

dolaşma *a.* Dolaşmak işi. **RA** 94, 109, 125 **M2** 29

dolaşmak (*nsz*) Gezmek, gezinmek. **RA** 69, 82³, 132, 143, 144, 174², 197, 271, 274, 343², 346 **M2** 23, 100, 166, 222

dolayı *zf.* Ötürü. **RA** 18, 71, 99, 136, 170, 253 **M2** 14, 53², 69, 71, 169, 181, 182³, 188, 202, 232, 234,

dolayısıyla *zf.* Nedeniyle. **RA** 18, 115², 118, 161, 165, 168, 173, 192, 220, 225, 251, 272 **M2** 13, 27, 32, 48, 63, 54, 80, 102, 104, 119, 123, 132, 133, 148, 166, 188, 190, 208², 211, 265, 269

doldurabilmek (-i) Doldurma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 64

doldurmak (-i) Dolmasını sağlamak, dolu duruma getirmek. **RA** 10, 12, 13, 16, 53, 55, 71, 74, 104, 131, 157, 185, 217, 272, 299 **M2** 104, 107, 133, 172, 173, 191, 200, 205, 208, 211, 255, 272

dolgun *sf.* Çok, bol, fazla, yüksek (ücret, para vb.). **M2** 167

dolma *a.* Dolmak işi. **RA** 32

dolmak, -ar (*nsz*) **1.** Dolu duruma gelmek. **M2** 272 **2. mec.** Bir yere iyice yayılmak, kaplamak. **RA** 20, 34, 37, 64, 140, 155, 156, 182, 223, 287, 298, 299, 311, 329 **M2** 278 **3.** Süre, hesap tamamlanmak. **RA** 222 **dolup taşmak** gereğinden çok olmak, gereğinden çok kaplamak. **RA** 19

dolu *sf.* **1.** İçi boş olmayan, dolmuş, meşbu, pür, boş karşıtı. **RA** 10², 64, 77², 80, 222, 274, 281, 336 **2.** Bir yerde sayıca çok. **RA** 53, 129, 183 **M2** 148, 172, 188, 228 **3.** Bir duygunun güçlü etkisinde olan. **RA** 23, 31, 32, 34, 37, 45, 62, 68, 112, 143, 190, 237, 278 **4.** İçeren, barındıran. 'Yek, Selim Pusat in hakâret dolu sözlerini bile sükûnet ve saygı ile dinliyordu.' **RA** 117²

→ **dolu ay**

dolu ay *a.* Aydolu'nun tersten söyleniş biçimi. 'Ay dolu ayın on beşi, dolu ay demek lazım.' **RA** 76

domuz *a.* Hain, aksi, ters, inatçı, hınzır kimse. **RA** 148

- donakalmak** (*nsz*) Şaşırıp bir süre ne yapacağını, ne diyeceğini bilememek. **RA** 153
- donanma** *a. den.* Bir devletin deniz kuvvetleri, armada. **M2** 201
- dondurmak** (*-i*) **1.** Donmasını sağlamak. **RA** 278 **2.** Hareketsiz hâle getirmek. **RA** 132, 194
- Don Kişot** *a.* Gereği yokken kahramanlık göstermeye kalkışan kişi ya da kişiler. **M2** 256
- Don Kişotça** *sf.* Uydurma, hayali. 'Donkişotça yazılar 'Fon Lökok ile Pol dökük'u birbirine karıştıracak kadar cahil olan gazeteciler için pek ayıp sayılmazsa.' **M2** 131
- donmak** (*nsz*) **1.** Sıvı, soğuşun etkisiyle katı duruma gelmek, buz tutmak. **RA** 100 **2.** Beklenmedik bir durum karşısında birden hareketsiz kalmak. **RA** 112
- donuk, -ğu** *sf.* **1.** Canlılığı az olan, durgun, uyuşuk (kimse). **RA** 27, 208 **2.** Canlılığı olmayan, fersiz (göz). **RA** 247
- dopdolu** *sf.* Büsbütün dolu. **RA** 215
- doruk, -ğu** *a.* Heyecan, sevinç, coşku vb. duygularda ulaşılan en üst nokta. **RA** 210
- dosdoğru** *sf.* Sağa sola sapmadan. **RA** 30
- dost** *a. Far. düst* Sevilen, güvenilen, yakın arkadaş, gönüldaş, iyi anlaşılabilir kimse, düşman karşıtı. **RA** 37, 40, 58², 73, 85, 110, 235, 238², 250, 272, 279 **M2** 55, 56², 57, 82, 194, 202, 204², 206, 244², 253², 261 **dost olmak** yakınlık kurmak, ahbap olmak. **M2** 190
- dostça** *sf.* Dosta yakışır, dost gibi. **RA** 146, 220, 265
- dostluk** *a.* Dost olma durumu. **RA** 21, 58, 72, 74 **M2** 199, 205, 209, 253, 254, 258²
- dosya** *a. Fr. dossier* Aynı konu, aynı kimse, aynı işle ilgili belgeler bütünü. **RA** 144, 174 **M2** 90, 191, 193, 194⁴, 197, 198, 260
- doymak, -ar** (*nsz*) Yeter bulmak, kanmak, tatmin olmak. **RA** 8
- doyumluk, -ğu** *a.* Çapul, yağma. **M2** 29, 34
- doymak** (*-i*) **1.** Kandırıcı, inandırıcı olmak, tatmin etmek. **RA** 179 **2.** Geçindirmek, yaşamasını sağlamak. **M2** 28
- dökmek, -er** (*-e*) Bir işte veya bir konuyu ele alış biçiminde değişiklik yapmak. **M2** 157, 158
- döktürmek** (*-e, -i*) Dökme işini yaptırmak. **RA** 77², 78
- dökülme** *a.* Dökülmek işi. **RA** 228
- dökülmek** (*nsz*) **1.** Dökme işi yapılmak veya dökme işine konu olmak. **RA** 6², 8, 20, 62, 117, 243, 307, 317 **M2** 25, 68² **2.** Çıkmak, ortaya konulmak. **RA** 80, 101, 138, 154 **M2** 38
- döküntü** *a.* Bir topluluktan geri kalmış kimseler. **M2** 13
- döndürmek** (*-i, -e*) Dönmesini sağlamak. **RA** 286 **M2** 240
- döneklik, -ği** *a.* Dönek olma durumu. **M2** 123²
- dönem** *a.* Belli özellikleri olan zaman parçası, periyot. **M2** 93, 99
- dönme** *a.* Dönmek işi. **RA** 146³, 190, 281 **M2** 29, 201, 230
- dönmek, -er** (*nsz, -den, -e*) **1.** Geri gelmek, geri gitmek. **RA** 7², 9, 19, 23, 105, 114², 148, 149, 160, 168, 202, 206, 227, 228, 237, 260, 267, 271, 281, 283, 287, 291, 296, 310, 319, 320, 321, 323, 334, 335, 342, 346, 347 **M2** 16, 29, 34, 42, 52, 54³, 201, 205, 256 **2.** Vazgeçmek, yapmakta kararlı olmamak. 'Verdiği sözden asla dönmez.' **M2** 15

dönük *sf.* Dönmüş, çevrilmiş (kimse).
RA 272, 329

dönülmek (*nsz*) Dönme işi
yapılmak. **RA** 153

dönüm *a.*

→ **dönüm noktası**

dönüm noktası *a.* Bir olayın yeni bir
duruma geçme zamanı. **M2** 114

dönüş *a.* Dönme işi. **RA** 6, 19, 240
M2 28, 63, 100, 184

dördüncü *sf.* Dört sayısının sıra sıfatı,
sırada üçüncüden sonra gelen. **RA**
29, 57, 102, 145, 318² **M2** 12, 51,
112, 157, 176, 181, 279

Dördüncü Arap-Yahudi Savaşı *öz. a.*
1973 yılında Araplar ile İsrail
arasında meydana gelen savaş. '6
Ekim 1973'te başlayan Dördüncü
Arap-Yahudi Savaşı bu bakımdan
çok düşündürücüdür.' **M2** 259

dört, -dü *sf.* Üçten bir artık. **RA** 166,
171, 172, 226, 245, 272, 277, 296,
327 **M2** 12, 54, 62², 69, 93², 129²,
140, 141², 143, 148, 150, 157, 158,
172², 173, 176, 206, 219, 220, 228²,
231, 239, 253, 269, 271², 278

→ **dört bucak, dörtnal**

dört bucak, -ği *a. mec.* Her taraf, her
yer. **M2** 138

dörtlük, -ğü *a. ed.* Dört dizelik
bölümlerden oluşmuş şiir veya şiir
parçası, kıta. **RA** 61 **M2** 172, 173²,
180

dört nal (*doğ.*) **dörtnal** *a.* Bir işi çok
çabuk yapma, acele etme. **RA** 307
M2 213

dörtte bir *a.* Çeyrek, bir bütünü dört
parçasından biri. 'Ayşe'nin dörtte
bir nisbetinde aylık alabileceğini
öğrendi.' **RA** 47 **M2** 39

dövmek (*-i*) Tokat, yumruk, tekme
vurarak canını acıtmak. **M2** 63

dövülmek (*nsz*) Dövme işine konu
olmak. **M2** 255

dövüş *a.* Tokat, yumruk, tekme gibi
saldırılarla yapılan kavga. **M2** 21,
64, 65²

dövüşebilmek (*nsz, -le*) Dövüşme
ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA**
45

dövüşmek (*nsz*) Karşılıklı birbirini
dövmek, vuruşmak. **RA** 45 **M2** 205

draht (*doğ.*) **dıraht** *a. Far.* Ağaç.
'Kendi dillerinde ağaç mânâsına
gelen "Draht" sözünü bizim
direkten almışlar.' **M2** 151

dram *a. Fr. drame* Acıklı olay. **RA**
185

Dr. Hasan Ferit Cansever *öz. a. bk.*
Doktor Hasan Ferit Cansever. **M2**
79

Dr. Hikmet Tanyu *öz. a.* 1918
Ankara doğumlu, Türk
akademisyen, şair ve yazar.
'Gökalp'in Yarınki Türkiye'nin
Hedefleri adlı eserinin tenkidli bir
basımı da, genç fikir
adamlarımızdan Dr. Hikmet Tanyu
tarafından, bir önsöz ilâvesiyle
yayımlanmıştır.' **M2** 50²

Dr. Rıza Nur *öz. a. bk.* Doktor Rıza
Nur. **M2** 75

Dr. Sevim Tan *öz. a.* Makaleler II'de
geçen bir kişi adı. 'Vaktiyle
yakalanıp mahkum edilen Dr. Sevim
Tan da Fransada yıllarca aynı
şekilde çalışmıştı.' **M2** 280

dua *a. Ar. du'ā'* Tanrı'ya yalvarma,
yakarış için söylenen dinî metin.
RA 7, 25 **dua etmek** Tanrı'ya
yalvarmak. **RA** 62

duacı *a.* Tanrı'ya yalvaran kimse. **RA**
25

dubârâ (*doğ.*) **dubara** *a. Far. dū +*
bāre Oyunda, atılan zarlardan
ikisinin de iki benekli yüzünün üste
gelmesi. **RA** 146

dudak, -ğı *a.* 1. Ağzın, dişleri örten ve dışarıya doğru az veya çok kıvrılan üst ve alt kenarlarından her biri. **RA** 52, 58, 127, 160, 289, 333 2. Ağz. **RA** 80, 100, 138 **dudağını bükmek** bir şeyi beğenmediğini, küçümsediğini belli etmek, umursamamak, pek aldırış etmemek. **RA** 73

dul *a.* Eşi ölmüş veya eşinden boşanmış kadın veya erkek. **RA** 125

Duma *öz. a. Rus.* Rus parlamentosunun alt kanadı. **M2** 158

duman *a.* 1. Havalanan tozların veya sisin oluşturduğu bulanıklık. **RA** 220, 223²

dumanlı *a.* Sıkıntılı, bulanık. **RA** 131, 192, 272, 298

durabilmek (*nsz*) Durma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 329, 330 **M2** 75

duraklama *a.* Duraklamak işi. **RA** 161

duraksamak (*nsz*) Ne yapmak veya ne demek gerektiğini kestiremeyerek duraklamak, tereddüt etmek. **RA** 91, 240, 316, 324, 348

durdurmak (*-i*) Durmasını sağlamak. **RA** 275 **M2** 34, 90, 189², 281

durdurulmak (*nsz*) Durdurma işi yapılmak. **M2** 100

durgun *sf.* Sakin. **RA** 69, 200, 228, 344, 349 **M2** 56

durgunluk, -ğu *a.* Durgun olma durumu. **RA** 140, 258

durmadan *zf.* Ara vermeden, kesintisiz, sürekli. **RA** 189, 327

durmak, -ur (*nsz*) 1. Hareketsiz durumda olmak. **RA** 8, 10, 14, 24, 27, 31, 40, 50, 51, 58, 63, 70, 78, 85, 89, 90, 97, 106, 113, 114, 117, 119, 123, 131, 136, 160, 162, 174, 196, 197, 208, 221, 223, 224, 248²,

260, 268², 274, 278, 287², 305, 320, 321, 323, 325, 326, 345, 350 **M2** 278² 2. Beklemek, dikilmek. **RA** 9, 12, 21, 25, 34, 36², 58, 62, 256 **M2** 57 3. Bir yerde olmak veya bulunmak. **RA** 181, 195, 197, 207, 241, 249, 255, 261, 268, 278, 279, 333, 337 **M2** 73, 121 4. (*yar.*) Kök veya gövdeleri sonuna -a (-e) veya (-r),(-p) gibi zarf-fiil eki almış fiillere gelerek süreklilik bildiren birleşik fiiller oluşturur. 'Sık sık söyler dururuz.' **M2** 147, 160, 222

→ **durup dururken**

Dursun *öz. a. bk.* Dursun Önkuzu. **M2** 255, 256, 257²

Dursun Önkuzu *öz. a.* Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nda eğitim görürken sol görüşlü öğrenciler tarafından işkence ile öldürülen ülkücü bir öğrenci. 'İki yıl önce intihar ettiği ileri sürülen 'Dursun Önkuzu' adlı milliyetçi öğrencinin ölümündeki korkunç gerçeği aydınlığa çıkardı.' **M2** 255

dur *sf.* Bulanıklığı olmayan, temiz, berrak. **RA** 349

durulma *a.* Durulmak durumu. **RA** 22 **M2** 103

durulmak (*nsz*) Sakinleşmek. **RA** 8

durum *a.* Bir şeyin içinde bulunduğu koşulların hepsi, vaziyet, hâl, keyfiyet, mevki, pozisyon. **RA** 20, 23, 24, 32, 40, 47, 54, 58, 93, 123, 138, 144, 155, 177, 190, 197, 203³, 211, 240, 261, 266, 288, 320, 331, 340 **M2** 31, 33, 48, 69, 76, 198, 199, 249², 259², 276², 278, 279

durup dururken *zf. mec.* Gereği veya nedeni yokken. **RA** 136, 166, 281, 287

duruş *a.* Durma işi. **RA** 27, 31, 125, 169, 196, 198, 232, 314, 315, 345, 347

duruşma *a. huk.* Davacı ile davalının yargıç karşısında hazır buldukları yargılama evresi, murafaa. **RA** 27, 52, 53³, 54², 294, 296, 299 **M2** 81², 193, 194, 280

duş (*doğ.*) **düş** *bk. düş.* **M2** 172

duvar *a. Far. dīvār* Bir yapının yanlarını dışa karşı koruyan, iç bölümlerini birbirinden ayıran, taş, tuğla vb. gereçlerden yapılan veya örülen dikey düzlem. **RA** 10, 29, 179, 190, 232, 234, 335, 342, 344

→ **duvar saati**

duvar saati *a.* Duvara asılı saat. **RA** 252

duygu *a.* Belirli nesne, olay veya bireylerin insanın iç dünyasında uyandırdığı izlenim. **RA** 17, 18, 21, 24², 25, 36, 45, 58, 59, 64, 72, 83², 84, 102, 113, 118, 125, 141, 151, 156, 168, 169, 177, 179, 185, 189², 190, 191, 207, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 223, 229, 234³, 241, 246², 249, 254³, 255, 267, 280, 282, 283, 284, 287, 313, 331, 335 **M2** 21, 24, 55, 59, 60, 64, 109², 141, 152, 174, 175, 200, 249, 253, 265, 270

duygulandırmak (*-i*) Duygulanmasını sağlamak, duygulanmasına sebep olmak. **RA** 32

duygulu *sf.* Duygusu, duyarlılığı çok olan, kolay duygulanan, içli, duyar, hassas. **RA** 19, 266 **M2** 22

duyma *a.* Duymak işi. **RA** 250²

duymak, -ar (*-i*) **1.** İşitmek, ses almak. **RA** 25, 45, 72, 74, 82, 83, 84³, 85, 107, 114, 121, 124, 126, 146, 148, 151, 158, 181, 186³, 190, 224², 245, 252, 253, 291, 292, 299, 300, 343², 348, 351² **M2** 312, 41, 53 **2.** (*nsz*) Sezmek, fark etmek, hissetmek. **RA** 29, 37, 71, 77, 83, 84, 87, 88, 113, 114, 124, 191², 192, 194, 195², 196, 199, 219, 220, 221, 225, 231², 235², 240, 241, 245, 247², 251, 253, 266, 267³, 269, 272,

275, 276, 278, 282, 283, 285, 290, 291, 297 **M2** 204, 222, 261, 266 **3.** Dokunma, koklama vb. duyularla algılamak, hissetmek. **RA** 228, 233, 327

duyulabilmek (*nsz*) Duyulma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 321

duyulmak (*nsz*) Duyma işine konu olmak. **RA** 40, 114, 140, 169, 213², 275, 294, 299, 310, 314, 336, 345 **M2** 53, 70

duyulmamış *sf.* O güne kadar karşılaşmamış, şaşılması. **RA** 234

dü *a. Far. dū* İki. **RA** 146²

düçük, -ğü *a.* İçinden hava veya buhar geçirildiğinde keskin ses çıkaran ve işaret vermek için kullanılan araç. **RA** 296

düğme *a.* Çevrilmek veya üzerine basılmak yoluyla bir elektrik akımını açan, kapayan, herhangi bir makineyi işleten veya durduran parça. **RA** 243, 335

düğüm *a.* Anlaşılamayan, çözülemeyen karışık durum. **RA** 206, 245, 272 **düğüm çözülmek** (*nsz*) düğüm çözüme işine konu olmak. **RA** 14, 36

düğümlemek (*nsz*) Bütün sorunlar bir yerde toplanıp birleşmek. **RA** 114

düğün *a.* Bir olayı kutlamak için yapılan büyük eğlence veya tören. **M2** 30

dükkan *a. Ar. dukkân* Esnafın perakende satış yaptığı, küçük zanaat sahiplerinin çalıştıkları yer. **RA** 214²

dün *a.* Bugünden bir önceki gün. **RA** 45, 109, 110, 111², 112, 113, 114, 199, 209, 210², 231, 271, 315², 316 **M2** 51, 136², 208, 209³, 267

dünkü *sf.* Bugünden bir önceki günle ilgili. **RA** 211, 317 **M2** 51, 53

dünya *a. Ar. dunyā* Üzerinde yaşadığımız toprak ve denizler, yeryüzü. **RA** 8, 15, 24², 32, 46, 71, 73, 79, 82, 87, 99, 100, 126, 129, 130, 151, 163, 179, 191, 194², 213, 217², 221, 222, 243, 247, 256, 257, 277, 278, 279, 283, 284, 286, 299, 304, 306, 336 **M2** 16, 18, 23, 68, 82, 84, 98, 102², 106, 107, 129³, 131², 136, 161², 171, 181, 182, 202, 211, 240, 251, 259, 267, 281 **dünyadan çekilmek** ölmek, hayatı son bulmak. ‘*Hizmet ederek bireri birer dünyadan çekildiler.*’ **RA** 172 **dünyaya gelmek** insan, doğmak. **RA** 15, 254, 279 **dünyaya getirmek** doğurmak. **RA** 47, 305

→ **dünya güzeli, dünya nimeti**

dünya güzeli *sf. mec.* Çok güzel (kimse). **M2** 106, 193², 296², 310

dünya nimeti *a. mec.* İnsanların dünyada yiyeceği, içeceği, kullanacağı imkânların tümü. **RA** 117

dürbünlü *sf.* Dürbünü olan. **M2** 275

dürtüş *a.* Dürtme işi. **RA** 109, 209, 244, 254, 283²

dürüst *sf. Far. durust* Kurallara uygun, yanlışsız. **M2** 101

dürüstlük, -ğü *a.* Doğruluk. **M2** 175

düstur *a. Ar. dustūr* Genel Kural. **M2** 224

düş *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen *duş* sözcüğünün yanlış yazılmış şekli. ‘*Birçok isim yanlışlıklarıyla doludur: diyiş, Tongay, Cenfiz, Timur, Orhun, Harezim, Tohsi, İla, duş kelimelerinin doğrusu deyiş, Tunga, Çingiz, Temür, Orhun, Harzem (yahut Türklerde Harzem), Tuhsi, ile düş’tür.*’ **M2** 172

düşebilmek (*nsz*) Düşme ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 192

düşkün *a.* Bir şeye kendini aşırı vermiş olan, çok bağlı, âşıklı, tutkun. **RA** 116 **düşkün kalmak** bağımlı olmak. ‘*Düşkün kalmak korkunçtur.*’ **RA** 327

düşman *a. Far. duşmān* **1.** Birinin kötülüğünü isteyen, ondan nefret eden, ona zarar vermeye çalışan kimse, yağı, hasım, antagonist, dost karşıtı. **RA** 21, 53², 54, 103, 135², 203, 337 **M2** 41, 42³, 43, 65, 81, 122², 166, 193, 199, 202², 204, 213, 237, 245, 253 **2.** Birbirleriyle savaşan devletler ve bu devletlerin asker, sivil bütün uyrukları. **RA** 44, 130², 203², 265, 266 **M2** 19, 20, 25², 29, 247 **3. sf.** Bir şeyin yaşamasına, barınmasına engel olan (güç, tutum vb.) **RA** 250 **düşman olmak** kin beslemeye başlamak. **M2** 42, 49, 188³, 193

düşmanca *zf.* Düşman gibi, düşmana yakışır bir biçimde, düşmancasına. **RA** 220

düşmanlık, -ğı *a.* Düşmanca duygu veya davranış, yağılık, hasımlık, adavet, muhasamat, husumet, antagonizm. **M2** 38, 49⁶, 65, 66, 71, 148, 188, 207, 253, 263 **RA** 22, 321, 331

düşme *a.* Düşmek işi. **RA** 195

düşmek, -er (*e*) **1.** Yer çekiminin etkisiyle boşlukta, yukarıdan aşağıya inmek. **RA** 7, 329 **M2** 20, 57 **2.** (*-den*) Durduğu, bulunduğu, tutunduğu yerden ayrılarak veya dayanağını, dengesini yitirerek yukarıdan aşağıya inmek. **RA** 194, 195, 196², 231, 284, 295, 296, 330, 334, 344 **3.** Kötü bir sebeple istenmeden bir yerde bulunmak. **RA** 9, 241 **4.** Uğramak, kapılmak. **RA** 44, 89, 196 **M2** 19, 28, 52 **5.** Ödevi veya yetkisi içinde bulunmak. **RA** 238 **M2** 205 **6.** (*nsz*) Olmak, olumsuz bir duruma girmek. **RA** 327 **M2** 260 **7.** Nereye sözü ile birlikte ‘nerede yer alıyor, hangi

tarafında bulunuyor, nerede' anlamlarında kullanılan bir söz. 'Kamlunçu nereye düşüyor?' **RA** 350 **8.** (nsz) Savaşta savunulmaz duruma gelerek teslim olmak. **M2** 34 **9.** Bulunmak. **M2** 31 **10.** Yağmak. **M2** 57 **11.** Bir bölüşme sonunda payına ayrılmak. **M2** 161 **düşüp kalkmak** biriyle çok yakın arkadaşlık etmek. **M2** 231

düşünce *a.* Uzay ve zamanın ötesinde, öznenin dışında, kendiliğinden var olan, duylularla değil, yalnızca ruhen algılanabilen asıl gerçeklik, mütalaa, fikir, ide, idea. **RA** 13, 25, 29, 33, 37, 38, 64, 65, 106, 114, 117, 118, 124, 128, 129, 135, 150, 151, 156, 165, 166, 177², 179, 180, 183, 186², 187², 196, 211, 225, 230, 233, 237, 241, 262, 275, 282, 288, 306, 318, 320, 331, 334, 350 **M2** 33², 38², 59, 76, 83, 86, 233², 263, 276, 278 **düşünceye dalmak** derin derin düşünmek. **RA** 126, 134, 140, 155

düşünceli *sf.* 1. Düşüncesi olan. **RA** 27 **2.** Kaygılı, tasalı. **RA** 69, 344

düşüncesizlik, -ği *a.* Düşüncesizce davranma durumu. **M2** 114

düşündürmek (-i) Düşünmesine sebep olmak, düşünmesine yol açmak. **RA** 80, 222 **M2** 259², 275

düşündürücü *sf.* Düşünmeye sebep olan, düşünmeye yol açan. **M2** 247

düşünebilmek (-i) Düşünme ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 33, 44, 161, 173 **M2** 228, 263

düşüne düşünce *zf.* Sürekli bir şekilde düşünme eylemini gerçekleştirerek. 'Bunu düşünüyordu ve düşünce düşünce buldu da.' **RA** 255

düşünme *a.* Düşünmek işi, tefekkür. **RA** 80, 245, 255, 283, 303, 306, 313, 334 **M2** 223, 228

düşünmek (-i) Aklından geçirmek, göz önüne getirmek. **RA** 7², 8, 17,

24, 27, 30², 32, 33², 34, 37⁴, 39², 43, 44², 45², 46, 47², 50, 54, 60, 61, 62, 64³, 66, 67, 72, 74, 80, 82³, 84, 88, 91, 105², 112, 117, 123, 125, 126, 131³, 137, 141², 144, 145, 149, 151, 152, 153, 155, 156³, 159, 160, 162, 165², 168, 170, 177, 178, 179⁴, 185, 186, 191, 192, 194, 199, 210, 214², 224, 228, 231, 232², 233, 235, 236², 237³, 238³, 241, 245, 247, 250, 254, 255³, 257, 263, 266, 271, 272, 274², 276³, 277, 279², 283, 284, 288, 289, 290, 295², 298, 303, 310, 316, 320², 325, 331³, 333, 335², 337, 340, 346, 352 **M2** 11, 19², 20, 21, 24, 26², 120², 146, 150, 176, 177, 192, 198, 205, 207, 208, 217, 228, 229, 232, 243, 251, 253, 263, 278

→ **düşüne düşünce**

düşünülebilirlik (nsz) Düşünülme ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 233

düşünülmek (nsz) Düşünme işine konu olmak. **RA** 106, 131, 172 **M2** 161, 227, 266

düşünüş *a.* Düşünme işi, tefekkür. **M2** 129

düşürmek (-e) 1. Düşmesine yol açmak, düşmesine sebep olmak. **RA** 179 **M2** 240 **2.** Uğratmak. **M2** 278

düşüş *a.* Düşme işi. **RA** 194, 199

düz *a.* Kıvrıkcık veya dalgalı olmayan (saç). **RA** 349

düzelmek (nsz) **1.** Hasta iyileşmek. **RA** 209 **2.** Kötü, bozulmuş bir durumdayken düzenli duruma gelmek. **RA** 285

düzeltebilirlik (nsz) Düzeltileme ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 150

düzeltilme *a.* Düzeltilemek işi. **M2** 266

düzeltilmek (nsz) Düzeltileme işine konu olmak veya düzeltileme işi yapılmak. **M2** 110, 154

düzelme *a.* Düzeltmek işi, tashih. **RA** 38

düzeltilmek *(-i)* Düzgün duruma getirmek. **RA** 63, 67, 159, 229, 241
M2 66, 130, 131, 134, 149, 150, 212

düzen *a.* Belli yöntem, ilke veya yasalara göre kurulmuş olan durum, uyum, nizam, sistem. **RA** 225 **M2** 257, 258, 281

düzenlemek *(-i)* Düzenli, düzgün duruma getirmek, düzen vermek, tanzim etmek. **RA** 155

düzenleniş *a.* Düzenleme işi. **RA** 168

düzensiz *sf.* Düzeni olmayan veya düzeni bozuk, karışık, tertipsiz, intizamsız, gayrimuntazam, aritmik. **RA** 123

düzensizlik, -ği *a.* Düzensiz olma durumu, tertipsizlik, intizamsızlık, nizamsızlık. **RA** 280 **M2** 28²

düzgün *sf.* Doğru ve pürüzsüz, muntazam. **RA** 20, 59, 131, 159, 191, 225, 255, 297, 307, 340

düzlük, -ğü *a.* Geniş, düz yer. **RA** 82
M2 63

düzüne *(doğ.) düzine a. İt. dozzina*
Aynı cinsten on iki parçanın oluşturduğu takım. **M2** 34

E

e, **E** Türk alfabesinin altıncı sırasında yer alan ve **E** adı verilen bu harf, ses bilimi bakımından ince ünlülerin düz ve geniş olanını gösterir. **M2** 150², 173

ebedî *sf.* Ar. *ebedî* Sonsuz, ölümsüz, bengi. **RA** 82², 83, 268, 286, 304², 305 **M2** 24, 112, 167, 191, 192, 228, 243

ebediyyen *zf.* Ar. *ebediyyen* Sonsuz olarak, sonsuzluğa kadar. **RA** 102

ebediyyet *a.* Ar. *ebediyyet* esk. Sonsuzluk. **RA** 103 **M2** 82

Eberhard *öz. a.* Çin uygarlığının, dili, kültürü, dünü ve bugünüyle ilgilenen bir bilim dalı olan Sinoloji alanında uzman bilim adamı, Sinolog. 'Türk Kavmi olduğunu ileri sürmüş ve onun bu düşüncesini Sinolog Eberhard da teyid etmiştir.' **M2** 86

Ebû Hayyan lügati (*doğ.*) **Ebu Hayyan Lügati** *öz. a.* Ahmet Caferoğlu'na ait bir eser adı. 'Belli başlı eserleri 'Ebû Hayyân lüğatinde', Tukyü ve Uygurlarda han unvanları' ve "Türk lisanı tarihi notları" dir.' **M2** 224²

Ebû Hayyan (*doğ.*) **Ebu Hayyan** *öz. a.* Kıpçak Türkçesi dönemi eseri olan Kitâbü'l- İdrâk li Lisâni'l - Etrâk adlı sözlük ve gramerin yazarı. 'Ebû Hayyan'ın 1312'de bitirdiği Kitâbü'l- İdrâk li Lisâni'l - Etrâk adlı sözlüğünün ilmî şekilde basımı olmuştur.' **M2** 104

Ebûbekir Beğ (*doğ.*) **Ebubekir Bey** *öz. a.* Namık Kemal'in şeceresinde yer alan kişilerden birinin adı. 'Ebûbekir Beğ (1784)' **M2** 40

Ebülhasan Abdülcilil (*doğ.*) **Ebulhasan Abdülcilil** *öz. a.* Gazneli devletinin ileri gelenlerinden biri. 'Bu arada Çağrı

Beğ'e de Ebülhasan Abdülcilil'in kızı düştü.' **M2** 30

Ebülülâ B. (*doğ.*) **Ebulüla B.** *öz. a.* Hukuku Medeniye adlı eseri olan döneminin hukuk alanında uzman bir hoca. 'Ebülülâ B. (Hukuku medeniye):Takrirlerini talebe bastırmaktadır.' **M2** 218

Ebüzziyade Velid *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen ve Dr. Rıza Nur'un cenaze törenine katılan kişilerden birinin adı. 'Etrafta çevre çevre kardeşi, Ebüzziyade Velid, Avukat Mehmet Ali, Avukat İffet, İsmet Rasin, Azerbaycanlı Sadık ve Ali Ekber, Türkistanlı İlhan, ülkü Basımevi sahibi Muharrem, Arkadaş Basımevi sahibi Şemseddin, Doktor Mustafa Hakkı Akansel, Doktor İzzettin Şadan, eski elçi Teyfik Kamil, Şeyhislam zade Muhtar, eczacı Vedat, eski başkonsolos Fahrettin Hayri Beğler; edebiyat, tıp, mimari ve lise talebeleri, tanımadığım vefakar arkadaşlar ve gençler, nihayet ordaki tek kadın Tolunay Atsız, sessiz duruyorlardı.' **M2** 57

ecdad, -dı *a.* Ar. *ecdād* Geçmişteki büyükler, atalar. **M2** 246

ecel *a.* Ar. *ecel* Hayatın sonu, ölüm zamanı. **RA** 83²

Ecevit *öz. a. bk.* Bülent Ecevit. **M2** 250, 253, 277³, 278⁴

eczacı *a.* Eczacılık fakültesinden mezun olarak eczacılık mesleğini yapmaya hak kazanmış kimse. **M2** 56

Eczacı Vedat *öz. a.* Rıza Nur'un cenaze törenine katılan kişilerden birinin adı. 'Etrafta çevre çevre kardeşi, Ebüzziyade Velid, Avukat Mehmet Ali, Avukat İffet, İsmet Rasin, Azerbaycanlı Sadık ve Ali Ekber, Türkistanlı İlhan, ülkü Basımevi sahibi Muharrem,

Arkadaş Basımevi sahibi Şemseddin, Doktor Mustafa Hakkı Akansel, Doktor İzzettin Şadan, eski elçi Teyfik Kamil, Şeyhislam zade Muhtar, eczacı Vedat, eski başkonsolos Fahrettin Hayri Beğler; edebiyat, tıp, mimari ve lise talebeleri, tanımadığım vefakar arkadaşlar ve gençler, nihayet ordaki tek kadın Tolunay Atsız, sessiz duruyorlardı. M2 57

edâ (doğ.) **eda** a. Ar. *edâ* Davranış, tavır. RA 11, 40, 54, 86, 111², 115, 117, 144, 163, 225, 265, 290, 309, 314, 317, 334, 349 M2 56, 164, 266

edâlı (doğ.) **edalı** sf. Herhangi bir biçim ve görünüşlü olan. RA 227

edebî sf. Ar. *edebî* Edebiyatla ilgili, edebiyata ilişkin, yazınsal. RA 10³, 13, 14, 66, 98, 101 M2 21, 66, 67, 272, 273

Edebî Meslekler öz. a. Ali Ekrem Bey'e ait bir eser adı. 'Ali Ekrem Bey: Nazariyatı edebiye; Edebî Meslekler; ve muhtelif makaleler.' M2 221

edebilmek (-i) Etme ihtimali veya imkânı bulunmak. RA 267 M2 86

edebiyat a. Ar. *edebiyât* Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın (II), gökçe yazın. RA 13, 14, 17, 19², 26, 27, 34, 35, 58², 59⁴, 64, 66, 78, 98⁴, 156, 226, 281², 347², 350 M2 41, 43, 51, 57, 66, 67, 93², 98², 103, 105, 121, 130³, 163, 169², 170², 172, 173², 175³, 176², 177, 188², 189, 198, 209, 219, 222, 225², 227, 230, 231, 232², 233², 234

→ **edebiyat öğretmeni, divan edebiyatı, halk edebiyatı**

edebiyatçı a. 1. Edebiyat dersi okutan öğretmen. RA 59, 91, 106 2. Edebiyatla uğraşan kimse, yazıncı, yazın eri. M2 98, 105

Edebiyat Fakültesi öz. a. Sadece sosyal bilimleri veya edebiyat bölümünü bünyesinde barındıran üniversite binası. '1926 ders yılı başında Edebiyat Fakültesi'ne devama başlamış.' RA 347 M2 93, 94

edebiyat öğretmeni a. Edebiyat ile ilgili dersleri veren öğretmen. 'Özel Boğaziçi Lisesi'nde edebiyat öğretmeni olduğum sırada tanıdım.' M2 89

Edebiyat Tarihinde Usul öz. a. Şerif Bey'e ait bir eser adı. 'Eserleri tercümeledir: Edebiyat tarihinde usul;Avrupa edebiyatı muhtasar tarihi, Fransız edebiyatı tarihi.' M2 221

edepsizlik, -ği a. Utanmazlık, sıkılmazlık, terbiyesizlik, şirretlik. M2 199

edilmek (yar.) Etme işine konu olmak, yapılmak. M2 101

edinebilmek (-i) Edinme ihtimali veya imkânı bulunmak. M2 228

edinmek (nsz) Kendini bir şeye sahip kılmak, kendine sağlamak, elde etmek, iktisap etmek. M2 99

Edirne öz. a. Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. M2 15,135, 154, 157, 164

Edirne Kahramanı Şükrü Paşa öz. a. Bulgarlara karşı Edirne'nin müdafaasını 5 ay 5 gün süreyle yapmış olup bu kahramanlığıyla tanınmış bir kişi. 'Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa'ya, Edirne Kahramanı Şükrü Paşa'ya ve kurtuluş savaşının meçhul, fakat meşhur şehidine kadar bütün ölmezlerin önünden ihtiramla geçtim.' M2 23

efendi a. Rum. Kişinin efendiliği konusunda şüphe uyandırmak ve vurgu yapmak için kullanılan bir

söz. 'Bu efendilerin saat başına 25 lira alması.' **M2** 162, 208, 211, 212

efendim *ünl.* Cümlelerin sonunda saygıyı, hürmeti, nezaketi belirtmek için kullanılan bir söz. 'Peki efendim, bir şey değil efendim, çok hoşuma gidiyor efendim.' **RA** 18, 19, 25², 28, 35, 46³, 59³, 60, 61², 62, 63³, 64⁴, 65², 66, 67, 68, 116³, 117, 125, 130², 132, 161, 221, 223², 226, 227², 252, 253, 260³, 262³, 265, 266, 288², 289², 290, 329, 330² **M2** 119, 149

Efgan (*doğ.*) **Afgan** *öz. a.* Afganistan, Orta Asya'da bulunan bir ülke. 'Maverâünnehir, Efgan ve Hindistanda hükûmet kuran Kuşanlar ise ana Türk yurdundan kaçan muhalifler olup bunların kurdukları devlet yabancı ırklardan olan ekseriyetlere dayandığından anayurt Türk tarihi kadrosuna sokulamaz.' **M2** 139

efkâr *a. Ar. efkâr esk.* Düşünceler, fikirler. **M2** 132, 157, 183, 223

→ *efkârîfelsefiye, efkârî umumiye (umumi efkâr)*

efkârî felsefiye (*doğ.*) **efkârîfelsefiye** *a. Ar. tam.* Felsefi fikirler. 'Hristiyanlık dinine girmek gibi fikirler de Şekip Beyin efkârî felsefesi arasında vardır.' **M2** 223

efkârî umumiye (*doğ.*) **umumi efkâr** *a. esk.* Kamuoyu. **M2** 132, 157, 183

efsâne *a. Far. efsane ed. 1.* Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâye, söylence. **RA** 307 **2.** Gerçeğe dayanmayan, asılsız söz, hikâye vb. **RA** 13, 307

Ege Işıldağı *öz. a.* Makaleler II' de geçen bir dergi adı. 'Ve bunlardan başka Orhun'un dış kapağında, milliyetçi mecmuaların yani Birlik, İnkılap, Çığır, Doğu, Geçit, Kastamonu Lise Mecmuası ve Ege

Işıldağı'nın reklamı altındaki şu satırlar:' **M2** 165

eğer *bağ.* *Far. eger* Şart anlamını güçlendirmek için şartlı cümlelerin başına getirilen kelime, şayet. **RA** 7, 9, 11, 20, 101, 286 **M2** 39², 71, 76, 110², 119, 128, 129, 131², 133⁴, 136, 142, 154³, 166², 262

eğik, -ği *a.* Bükülmüş. **RA** 321

eğilme *a.* Eğilmek işi. **RA** 117

eğilmek (*nsz*) Bir yana doğru eğik duruma gelmek. **RA** 30, 37, 114, 115³, 116, 119², 121, 193, 261, 275, 287, 309, 333 **M2** 80 **eğilip bükülmek** bir kimsenin karşısında sıkıntı, utanç vb. duygularını açığa vuracak hareketlerde bulunmak. **RA** 293

eğiş *a.* Eğme işi. **RA** 345

Eğitim Bakanı *a. bk.* Millî Eğitim Bakanı. **M2** 280

eğlence *a.* Eğlenme işi, sefahat. **RA** 69, 129², 153, 204 **M2** 64, 100, 200

eğlenceli *sf.* Eğlendiren, hoşça giden. **RA** 129, 134

eğlendirmek (*-i*) Eğlenmesini sağlamak, eğlenmesine yol açmak. **M2** 188

eğlenilmek (*nsz*) Eğlenme işi yapılmak. **RA** 117

eğlenmek (*nsz, -le*) Bir kimsenin herhangi bir kusuru veya zayıf noktası ile alay etmek. **RA** 106, 161²

eğmek, -er (*-i*) Düz olan bir şeyi eğik duruma getirmek. **RA** 16, 25, 34, 144, 149², 178, 263, 338, 345

ehdâb *a. Ar. ehdâbî mühtezze (doğ.) ehdabîmühtezze* Titreşen kirpikçikler. 'Hatta Şekip Bey derslerinin birinde erkek ve dişi 'amib'lerin "ehdâbî mühtezze"leri vasıtası ile birbirlerini cezbettiklerini söyliyerek bir orta

- mektep talebesinden daha cahil olduğunu ispat etmiştir.* M2 223
- ehemmiyet** *a. Ar. ehemmiyyet* Önem. RA 11, 21 M2 128², 273
ehemmiyet vermek önem vermek. RA 26, 43, 151, 202 M2 169
- ehemmiyetli** *sf.* Önemli. RA 93, 96, 98 M2 50, 253
- ehemmiyetsiz** *sf.* Önemsiz. RA 89, 265 M2 43, 151
- ehil, -hli** *a. Ar. ehl* Bir işte yetkili olan, bir işi yapan, erbap. M2 15
- ehliyet** *a.* Uсталık, uzluk. RA 64 M2 200
- ehliyetli** *sf.* Yeterli. M2 230²
- ehliyetsiz** *sf.* Yetersiz. M2 177
- ehliyetsizlik, -ği** *a.* Ehliyetsiz olma durumu. M2 177
- ehrimen** *öz. a.* Fars mitolojisinin Zerdüştlük inancında, kötülük ve karanlıkları temsil eden; İyilik tanrısı olan Ahuramazda ile sürekli savaş hâlinde olan kötülük tanrısının adı. *'Kadınların hepsi Ehrimen'in hizmetkârı, askerdir. Bir kadına tutsak olmak Şeytana kul olmak demektir.'* RA 304
- Ejderler Kağanı Naranta** *öz. a.* Romanda geçen kötü bir karakter, şeytanlardan biri. *'Eğer evdesini götürüp Ejderler Kağanı Naranta'ya kurban adarsan Açığma Kün u kaybettiğin yerde bulursun.'* RA 7
- ek** *a.* Bir şeyin eksiğini tamamlamak için ona katılan parça. M2 71
- Ekim** *a.* Yılın onuncu ayı, teşrinievvel. M2 31, 259
- ekin** *a.* Tahılın tarlaya atıldığı andan harman oluncaya kadar aldığı durum. M2 33
- ekip, -bi** *a. Fr. équipe* Takım. M2 90
- ekleme** *a.* Ekleme işi. M2 256
- eklemek (-i)** Bir şeyi ekle tamamlamak, ulamak, ilave etmek. RA 159
- eklenme** *a.* Eklenme işi. M2 221
- eklenmek (nsz)** Ekleme işi yapılmak. RA 272 M2 55, 90, 260
- ekol, -lü** *a. Fr. école* Bir bilim ve sanat kolunda ayrı nitelik ve özellikleri bulunan yöntem veya akım, okul. M2 99
- ekseriya** *zf. Ar. ekseriyyā* Genellikle. M2 144
- ekseriyet** *a. Ar. ekseriyyet* Çoğunluk, çokluk. M2 38, 139, 140
- eksik, -ği** *sf. 1.* Bir bölümü olmayan, noksan, natamam. RA 12, 44, 100, 153, 177, 180², 227 M2 48, 97, 212, 266 **2.** Az. RA 113 **eksik olma** 'var ol, sağ ol!' anlamında kullanılan bir söz. RA 25
- eksiklik, -ği** *a.* Eksik olma durumu, eksik olan miktar, noksan, nakisa, fıkdan. RA 113 M2 48, 59, 241
- eksiksiz** *sf. 1.* Eksiği olmayan, tam, tamam. M2 105 **2.** *zf.* Tam olarak. RA 352
- eksilme** *a.* Eksilmek işi, azalma, tenakus. RA 287
- ekşi** *sf.* Sirke veya limon tadında olan. RA 7
- el** *a. anat.* Kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü. RA 7, 8², 16², 24, 25, 33, 45, 50, 52, 63, 65, 67, 83, 84, 85, 88, 110³, 116, 132², 149, 159, 179, 189, 194², 199, 209, 214, 221, 223², 224², 228², 232, 239, 243, 244, 246, 248⁴, 249, 255, 257, 266², 268, 269, 277, 278², 280, 286, 292², 296, 299, 303, 317, 321, 323, 325², 326, 329², 330², 333², 334, 335, 339, 340, 346 M2 13, 34, 56, 72, 97, 111, 138, 153², 213, 217, 269 **el atmak** birisinin işine karışmak, müdahale etmek. M2 275

el **çektirilmek** görevinden uzaklaştırılmak. **M2** 166 **el kaldırmak** oy verdiğini veya söz istediğini elini kaldırarak belirtmek. **RA** 115 **el koymak** yetkili organ bir malı veya bir kuruluşu kendi yönetimine almak. **M2** 281 **el sıkmak/ sıkışmak** selamlaşmak için birinin elini tutmak. **RA** 25, 29, 125, 245, 248 **elde etmek** bir şeye sahip olmak. **M2** 45 **elde edilmek** bir şeye sahip olunmak. **RA** 141 **M2** 13,104 **ele almak** bir konuyu görüşmek. **M2** 46, 47, 72, 114, 187, 261 **ele alınmak** bir konu görüşülmek. **M2** 25, 48 **elde kalmak** geride kalmak. **M2** 99 **elden bırakmamak** her ne durumda olursa olsun vazgeçmemek, devam ettirmek. ‘Şakayı da elden bırakmıyor.’ **RA** 155 **elden çıkarmak** bir şeyin sahipliğini başkasına geçirmek, satmak. **RA** 173 **elden ne gelir ki?** kişinin bir şey yapamadığı, hiçbir çözüm yolunun olmadığı durumlarda çaresizliği anlatmak için kullanılan bir kalıp ifade. ‘Çok üzül müştüm ama elimden ne gelirdi ki?’ **RA** 25 **ele geçirmek** sahibi olmak. **RA** 278 **M2** 212, 261 **ele vermek** herhangi kötü bir şey yapanın yaptığını herkese bildirmek. **RA** 174 **ele geçmek(doğ.) ele geçmek** yakalanmak. **M2** 275 **eline geçmek** kazanmak, edinmek, elde etmek. **RA** 251 **M2** 194 **elinde bulunmak** elinde olmak, egemenliği altında, yetkisinde olmak. **M2** 177, 266 **elinde kalmak** birinin bakımında, yönetiminde olmak. **M2** 206 **elinden almak** bir şeyden mahrum etmek. **RA** 166 **elinden gelmek** yapabilmek. **RA** 40, 88, 120, 185, 240 **elinden kaçırmak** kendine aitken veya kazanmaya az kalmışken kaybetmek. ‘Turancılık gerçekleşirse bu yerli kızılların manevi vatanları olan Rusya’nın pençesindeki en verimli toprağı

elinden kaçırmak suretiyle yarı yarıya çökmesi olacaktır.’ **M2** 49 **eline (bir) fırsat geçmek** imkân bulmak. **RA** 221 **eline geçirmek** edinmek. **RA** 173**(birinin) eline kalmak** ondan başka yardım edeni olmamak, yalnız ona muhtaç olmak. **M2** 49 **elle tutulur** somut. **RA** 250 **ellerini kavuşturmak** ellerini arkasına götürüp birleştirmek. ‘Sonra ellerini arkasına götürerek kavuşturdu.’ **RA** 51

→ *el yazısı*

elâ (doğ.) ela a. 1. Gözde sarıya çalan kestane rengi. **RA** 58 **2.** Gözde sarıya çalan kestane renginde olan. **RA** 59

elbet *zf. Ar. elbet* Elbette. **RA** 137

elbette *zf. Ar. elbette* Her hâlde, şüphesiz, kuşkusuz, elbet. **RA** 28, 78, 93, 96, 116, 134, 152, 157, 159, 163, 193, 221, 253, 266, 268 **M2** 15, 41, 48², 49, 122, 175, 229², 240, 275, 277

Elbîrûnî (doğ.) Elbiruni *öz. a.* 10. ve 11. yüzyıllarda İslam dünyasında yetişmiş olan büyük fen ve din alimi. ‘Mühim eserleri şunlardır: *Türkistân tarihî coğrafyası, Temür ve Temürlülük devri, Yedinci asırda garbî Asya vekayii ve Türkler, Türk destanlarının tetkiki, Elbîrûnî.*’ **M2** 220

elbise a. Ar. elbise Giysi. **RA** 70², 71, 276³, 312 **M2** 56

elbiseli sf. Giysili. **RA** 222 **M2** 114

elçi a. Bir uzlaşma sağlamak veya iş bitirmek için birinin yanına gönderilen kimse. **RA** 284 **M2** 30², 33, 56, 57, 69, 102

elden *zf.* Başkasıyla. **M2** 269

elebaşı, -nı a. Kötü, olumsuz iş veya hareketlerde önder olan kimse, sergerde. **RA** 44 **M2** 195

elektrik, -ği *a. Fr. électrique* - Maddenin elektron, pozitron, proton vb. parçacıklarının hareketleriyle ortaya çıkan enerjiden elde edilen aydınlanma. **RA** 121, 236 **M2** 278

→ **elektrik kömürü, elektrik teli**

elektrik kömürü *a. esk.* Eskiden kullanılan elektrikle ilgili bir parça. 'Birkaç tane elektrik kömürü, bir tanesinin üzerinde de dinamit çıktı.' **M2** 73

elektrik teli *a.* Elektrik akımını kolayca iletebilen ve özellikle bakırdan yapılan tel. **M2** 72²

elem *a. Ar. elem* Acı, üzüntü, dert, keder. **RA** 67, 112, 249

eleman *a. Fr. élément* Bir toplulukta çalışan insanların her biri. **RA** 144 **M2** 232

elemli *sf.* Üzüntülü, kederli. **RA** 276 **M2** 56

elif *a. Ar. elif* Arap alfabesinin ilk harfinin adı. **M2** 173

elifbe (doğ.) elifba *a. Ar. elif + bâ* Arap alfabesi. **M2** 173

elli *sf.* Beş kere on, kırk dokuzdan bir artık. **RA** 32 **M2** 103, 142, 258

ellinci *sf.* Ellinin sıra sıfatı, sırada kırk dokuzuncudan sonra gelen. **M2** 263

elverişli *sf.* Uygun, müsait. **RA** 20, 134, 204, 264 **M2** 83, 229, 231

elverişsiz *sf.* Uygun olmayan, uygun gelmeyen. **RA** 20

el yazısı *a.* Kalemle yazılan yazı. **RA** 285 **M2** 110

elzem *sf. Ar. elzem* Çok gerekli, vazgeçilmez. **RA** 65

emdi *zf. esk.* Şimdi. **M2** 171

emek, -ği *a.* Bir işin yapılması için harcanan beden ve kafa gücü, zahmet. **M2** 130, 214

emekli *sf.* Belirli bir süre çalıştıktan sonra kanunlar gereği işi ile ilgisi

kesilerek kendisine aylık bağlanmış olan kimse, tekaüt. **RA** 144, 252 **M2** 102 **emekli olmak** belirli bir süre çalıştıktan sonra kanun ile sağlanan haklardan yararlanarak görevinden ayrılmak, tekaüt olmak. **M2** 101

emel *a. Ar. emel* Gerçekleştirilmesi zamana bağlı istek. **RA** 159, 224

emin *a. Ar. emîn* Şüphesi olmayan. **RA** 54, 84, 85, 92, 93², 98, 158, 179, 274, 318, 347 **M2** 217, 218 **2. sf.** Güvenli. **RA** 174 **emin olmak** inanmak, güvenmek. **RA** 256

Emine *öz. a.* Ruh Adam adlı romanda geçen kahramanlardan birinin adı. 'Gerek Ülker, gerekse Beyhan ve Emine bu yıl son sınıfa geçen kızlardı.' **RA** 344³, 345⁴, 346², 347⁶, 348², 349⁴, 350³, 351⁴, 352

emir, -mri *a. Ar. emr* Buyruk, komut, talimat, ferman. **RA** 46, 168², 194, 236, 251, 266 **M2** 30, 32, 144, 153, 244² **emir almak** talimat almak. **RA** 194, 256, 266, 293 **emir vermek** buyurmak, buyruk vermek. **RA** 28 **M2** 189, 203 **emrine alınmak** hizmetine alınmak. 'Vazifesini yaptığı liseden çıkarılmış, bakanlık emrine alınmış.' **RA** 23, 47 **M2** 154², 182, 183⁴ **emrine almak** bir iş, görev, hizmet için almak. 'Bakanlık emrine alındıkları için hepsi Danıştaya başvurup iki üç ayda haklarını geri aldılar.' **M2** 183, 190, 205

emirberlik, -ği *a.* Emirber olma durumu, emirberin işi. **M2** 200

emniyet *a. Ar. emniyyet* **1.** Güvenlik. **RA** 72 **M2** 191 **2.** Güvenlik işlerinin yürütüldüğü yer. **M2** 193

Emniyet *öz. a.* Selanikli Hilmi tarafından çıkarılan bir gazete adı. 'Selanikli Hilmi tarafından çıkarılan "Emniyet" adındaki gazeteye yolladı.' **M2** 65

emperyalizm *a. Fr. impérialisme* Bir milletin sömürü temelinde dayanarak başka bir milleti siyasi ve ekonomik egemenliği altına alıp yayılması veya yayılmayı istemesi, yayılmacılık, yayılımcılık, emperyalistlik. **M2** 275

emretmek, -der (*-i, -e*) *Ar. emr + T. etmek* Buyurmak, emir vermek. **RA** 17, 84, 160, 161, 165, 168, 206, 253 **M2** 32

en *zf.* Başına geldiği sıfatların üstün derecede olduğunu gösteren kelime. **RA** 10, 11, 13, 26, 32, 36, 37, 40², 44, 45, 50, 54, 55, 58, 59, 60², 61, 63³, 67, 69, 72², 77, 78², 82², 87, 89, 95, 98, 103, 104, 105, 106, 118, 126, 128, 129, 153, 156², 158, 159, 160, 162, 170, 171, 177, 181³, 185, 194², 204, 206, 207, 215, 226², 234, 247, 249, 250, 256, 257², 266², 269², 271, 277, 279, 281, 285, 286, 288, 299, 300², 303², 304, 305, 306², 307³, 309, 311², 312, 313, 317, 318⁵, 319, 327, 331, 343, 350 **M2** 8, 17, 20, 21³, 23², 24, 29, 33, 37², 43², 45, 46², 47, 49³, 50, 51⁴, 53, 55, 56, 59⁴, 61, 71, 75², 79, 86, 90, 95, 100, 104, 105, 107², 111, 113, 114, 121, 130, 131, 137, 138², 142, 144², 148, 154, 161², 171, 175, 176, 177, 179, 180, 182, 184, 187², 196, 207, 208, 219, 220, 221³, 224², 225, 227, 230⁵, 237, 250, 256, 259, 260, 261², 262, 272, 276

→ *en aşağı, en azından*

en aşağı *zf.* Hiç olmazsa, hiç değilse. **M2** 61,102

en azından *zf.* En azı ile, hiç olmazsa. **M2** 257

encümen *a. Far. encumen* Alt kurul. **M2** 213²

endamlı *sf.* Boylu, boyu bosu yerinde. **RA** 34

endişe *a. Far. endîşe* Tasa, kaygı. **RA** 196, 123 **M2** 38 **endişe etmek** tasalanmak, kaygılanmak. **M2** 265

endişelendirmek (*-i*) Endişelenme işini yaptırmak. **M2** 278

endişelenmek (*nsz*) Tasalanmak, kaygılanmak. **M2** 267

endişeli *sf.* Endişeli olan. **RA** 17, 53, 97, 195

endişesiz *sf.* Endişesi olmayan. **RA** 150

Ene'l- Hak *a.* Hallâc-ı Mansur ile özdeşleşen 'Ben Hakk'ım, Allah ile bütünleştim' anlamında söylenmiş bir söz. 'Küllerini ırmağa attılar. Irmak 'Ene'l-Hak' haykırışıyla doldu.' **RA** 182⁴, 183

enerji *a.* Manevi güç. **RA** 19, 199, 229, 268 **M2** 95

enerjik *sf.* *Fr. énergique* Güçlü ve hareketli, aktif. **RA** 20, 71, 79, 84, 123 **M2** 200

engel *a.* Bir şeyin gerçekleşmesini önleyen sebep, mâni, mahzur, müşkül, pürüz, mânia, handikap. **RA** 203, 250 **M2** 12 **engel tanımamak** **RA** 119 **engel olmak** önlemek, geciktirmek. **RA** 43 **M2** 12, 28, 63, 67, 105, 121, 202

Enis Behic *öz. a.* Enis Behic Koryürek, Türk şair, öğretmen, diplomat ve bürokrat; Hecenin beş şairinden biri. 'Orhan Seyfi'nin 'Fırtına ve Kar' adlı güzel manzûmesiyle Enis Behic'in 'Gemiciler', 'Süvariler' gibi şiirleri serbest veznin yeni ve güzel örnekleridir.' **RA** 66

enişte *a.* Bir kimsenin kız kardeşinin veya kadın hısımlarından birinin kocası. **M2** 64

enli *sf.* Eni büyük olan, geniş. **RA** 328

ense *a. anat.* Boynun arkası. **M2** 111

enstitü *a. Fr. institut* Bir üniversiteye bağlı veya bağımsız bir kuruluş olarak genellikle araştırma yapan ve bazı durumlarda öğretime de yer veren eğitim kurumu. **M2** 181, 188

entari *sf.* Genellikle tek parçalı kadın giyeceği giymiş olan. 'Bu atletli, entari heykeli oraya dikmekteki sebep nedir?' **M2** 113, 114

Enver Paşa *öz. a.* Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında etkin olan Osmanlı askeri komutanı ve siyasetçi. 'Enver Paşa da belki onlardan daha büyük bir kahramandır.' **M2** 20

epey *zf.* Az denmeyecek kadar, oldukça, hayli, epeyi, epeyce, epeyce. **RA** 23, 62, 69, 86, 147, 158, 165, 253, 276, 320 **M2** 93

epeyce *zf.* Epey. **M2** 137, 140, 167 **RA** 211, 338

er (I) *a.* 1. Rütbesiz asker, nefer. **RA** 39, 52, 139, 157, 266 **M2** 19, 200³
2. *sf.* Kahraman, yiğit. **RA** 6, 308², 318, 321 **M2** 21

→ **er meydanı**

er (II) *zf.*

→ **er geç**

er meydanı *a.* Kahramanlığın, cesaretin, güç ve yeteneğin gösterileceği yer. **RA** 318

erbap, -bı *a. Ar. erbâb* Bir işten anlayan, bir işi iyi yapan kimse. **RA** 11

→ **erbabiistihkak**

erbab-ı istihkak (*doğ.*)
erbabiistihkak Hak sahipleri. 'Beladan çekinmiyorum, ve belanın 'erbab-ı istihkak' aradığını, Hamit Şevket gibilere gelmek tenezzülünde bulunmayacağını biliyorum.' **M2** 245

erbaş *a. ask.* İhtiyaçları devletçe karşılanan onbaşı ve çavuş rütbesindeki asker. **M2** 200, 201

erdem *a.* Ahlakın övdüğü iyi olma, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk vb. niteliklerin genel adı, fazilet. **RA** 216, 306 **M2** 230, 258

ergeç (*doğ.*) **er geç** *zf.* Erken veya geç, her ne vakit olsa, sonunda, önünde sonunda. **M2** 12

erimek (*nsz*) 1. Katı cisim ısı etkisiyle sıvı duruma gelmek. **RA** 8, 25
2. Çok zayıflamak. **RA** 7
3. Yok olmak, bitmek, tükenmek. **M2** 25

erişebilmek (*-e*) Erişme ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 25

erişmek (*-e*) 1. Varılması zamana, emeğe bağlı olan veya uzakta bulunan bir amaca varmak, ulaşmak. **RA** 137, 180
2. Bir yere ulaşmak, varmak. **RA** 15

eritmek (*-i*) Yok etmek. **M2** 20

erkân *a. Ar. erkân ask.* General veya amiral aşamasındaki askerler. **M2** 217

→ **erkânı harp**

erkânı harp *a.* Savaş için yetişmiş subay; kurmaylar. **M2** 217

erkek, -ği *a.* Yetişkin adam, bay, er kişi. **RA** 7, 10⁴, 11, 12², 13², 14, 15², 16, 21, 44, 112², 113, 118, 131, 133, 170, 184, 215³, 217³, 219, 237, 351, 352 **M2** 113, 201, 205, 223

erkeklik, -ği *a.* 1. Erkek olma durumu. **M2** 223
2. Erkekçe davranış, yiğitlik, mertlik. **RA** 45, 319

erken *zf.* Vaktinden önce, alışılan zamandan önce, er, geç karşıtı. **RA** 101², 185, 196, 241, 280

erlik, -ği *a.* Erkeklik, yiğitlik. **RA** 310

ermek, -er (*-e*) Erişmek. **RA** 40, 215, 319 **M2** 52, 84

Ermeni öz. *a.* Ermenistan'da ve dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan halk veya bu halktan olan kimse. **M2** 28, 166, 259

Ermeni kırallığı öz. *a. tar.* Bizans' a bağlı bir devlet. '*Vaspuragan adında Bizans'a bağlı küçük bir Ermeni krallığı var.*' **M2** 28

Ermenistan öz. *a.* Güney Kafkasya'da bulunan bir ülke. '*Atatürk'ün İstanbul hükümetince tutuklanmasını önleyip Ermenistan'ı zaptederek elegeçirdiği çok sayıda silahla büyük taarruzun başarısını sağlayan Kâzım Karabekir Paşa'dır.*' **M2** 261

ertes *sf.* Bir günün, haftanın, ayın, mevsimin, yılın ardından gelen (gün, hafta, ay, mevsim, yıl), ferdası. **RA** 45, 109, 124, 144, 209, 220, 231, 254, 271, 285, 286 **M2** 55, 93

Ertuğrul öz. *a. bk.* Ertuğrul Beğ. **M2** 110, 113

Ertuğrul Beğ (doğ.) Ertuğrul Bey öz. *a.* Osmanlı Devleti'nin kurucusu olan Osman Bey'in babası ve 13. yüzyılın ortalarında Oğuzların Kayı boyunun lideri. '*Ertuğrul Beğ kendi küçük kuvvetiyle yenilenlere yardım edince Tatarlar savaşı kaybeder.*' **M2** 84, 113²

Ertuğrul Gazi öz. *a. bk.* Ertuğrul Beğ. **M2** 110, 112

Erzincan öz. *a.* Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. **M2** 85

Erzurum öz. *a.* Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. **RA** 141², 230

esaret *a. Ar. esāret* Kölelik, tutsaklık, esirlik. **M2** 16, 21, 93

esas *sf.* Ana, temel olarak alınan, başlıca, asal, esasi. **RA** 38, 40, 50, 81, 180, 237 **M2** 110 **esas duruşa geçmek** *ask.* dimdik,

kımıldamaksızın durmak, esas vaziyeti almak. **RA** 168, 194, 195, 299, 308 **esas vaziyeti almak** *ask.* esas duruşa geçmek. **RA** 16 **esas alınmak** geçerli olarak kabul edilmek. '*Mevcut bilgi esas alınacak ve ondan sonrasını heykeltıraşın kendisi yaratacak demektir.*' **M2** 111

esasen *zf. Ar. esāsen* Aslında. **RA** 38 **M2** 37, 51, 80

esash *sf.* Kuvvetli, etkili. **RA** 59 **M2** 80, 97, 206

esef *a. Ar. esef* *esk.* **esef etmek** üzölmek. **RA** 326 **esef duymak** Üzölmek, tasalanmak. '*Ayşe hazla dinlerken bu kadar edebi zevke malik olan bu kız tıp mesleğine gireceği için esef duyuyordu.*' **RA** 66

eseflenmek (*nsz*) Üzölmek. **M2** 236

eser *a.* Yayın, kitap, yapıt. **RA** 12², 35, 39, 63, 76³, 78, 80, 93, 119, 1352, 238, 263 **M2** 37³, 38³, 39, 45³, 47, 48², 49³, 50⁴, 51, 59, 60, 65³, 66, 67, 68, 69, 70⁶, 75³, 76⁴, 77, 83², 84, 85², 86, 99³, 100⁴, 104⁴, 105³, 112², 114, 125, 128², 131³, 132², 169², 171, 172², 175², 176², 177³, 181, 184², 188, 205, 209, 211², 214³, 217², 218⁷, 219⁶, 220⁵, 221⁵, 222², 223³, 224⁴, 225⁵, 227⁴, 228, 229, 230, 232, 239³, 240, 243³, 262 **eser vermek** bir yapıt ortaya çıkarmak, oluşturmak. '*Muharrem Ergin vesaire gibi orijinal eser veren.*' **M2** 229, 230, 236² **eser kalmamak** hiçbir belirti, iz olmamak. **RA** 25, 71², 223

esersiz *sf.* Eseri olmayan. **M2** 214, 281

esinti *a.* Belli belirsiz hissedilen hafif yel, nefha. **RA** 8, 53

esir *a. Ar. esir* 1. Tutsak. **M2** 20, 24 2. Bir düşünceye veya bir kimseye körü körüne bağlı olan kimse. **RA** 85 **esir olmak** tutsak olmak. **RA** 106², 304, 306, 311 **M2** 20, 24,

142² **esir bulunmak** esir olmak, tutsak olmak. **M2** 20, 21 **esir düşmek** tutsak olmak. **M2** 16 **esir edilmek** tutsak durumuna getirilmek. **RA** 93

esirgemek (-i,-den) Bir şeyi yapmaktan veya vermekten kaçınmak. **RA** 158 **M2** 20

esirgenlik a. Koruyuculuk, esirgemek işi. 'Tanrı'nın esirgenliğine bırakmış olduğumuz Doktor Rıza Nur'un büyük hatırasına sunuyorum.' **M2** 60, 107

eski sf. 1. Çoktan beri var olan, üzerinden çok zaman geçmiş bulunan, yeni karşıtı. **RA** 13², 14², 23, 29, 35, 71, 73⁵, 75, 79, 80², 84, 85, 87, 89², 104, 110, 127, 130, 143, 148², 177, 192, 229, 248, 251, 259², 307³, 343² **M2** 24, 56⁴, 57², 59, 76, 80, 86, 96, 110², 111², 112, 114, 131, 135, 141, 144², 151, 152, 173, 190², 191, 196, 198², 209, 219², 220, 221, 223, 224, 259, 266, 267, 272², 277 **2.** Önceki, sabık. **RA** 127, 210, 229, 284 **M2** 68, 89, 98, 120, 123, 137, 231

Eski Arkadaşlar öz. a. bk. Eski Arkadaşlar Marşı. **RA** 71, 128²

Eski Arkadaşlar Marşı öz. a. Ruh Adam adlı eserde geçen bir marş adı. 'Bir gece radyoda 'Eski Arkadaşlar' marşı çalınırken gözleri önce enerjik bir sevinçle parlamış, sonra hafifçe nemlenmişti.' **RA** 128, 190, 191, 193², 194, 241, 274

Eski Başkonsolos Fahrettin Hayri Beğ (doğ.) **Eski Başkonsolos Fahrettin Bey** öz. a. Dr. Rıza Nur'un cenaze törenine katılan kişilerden biri. 'Etrafta çevre çevre kardeşi, Ebüzziya Velid, Avukat Mehmet Ali, Avukat İffet, İsmet Rasin, Azerbaycanlı Sadık ve Ali Ekber, Türkistanlı İlhan, ülkü Basımevi sahibi Muharrem, Arkadaş Basımevi sahibi

Şemseddin, Doktor Mustafa Hakkı Akansel, Doktor İzzettin Şadan, eski elçi Tefvik Kamil, Şeyhislam zade Muhtar, eczacı Vedat, eski başkonsolos Fahrettin Hayri Beğler; edebiyat, tıp, mimari ve lise talebeleri, tanımadığım vefakar arkadaşlar ve gençler, nihayet ordaki tek kadın Tolunay Atsız, sessiz duruyorlardı.' **M2** 57

Eski Ceza Kanunu Şerhi öz. a. Mustafa Reşit B.'e ait bir eser adı. 'Mustafa Reşit B. (Hukuk usulü muhakemeleri)Hukuk usulü muhakemeleri(3 basım),dört cilt Kanunu Medenî şerhi, İcra Kanunu şerhi (3 basım), eski Ceza kanunu şerhi, hukuk ansiklopedisi, Vatandaşlık kanunu şerhi.' **M2** 219

eskiden zf. Geçmiş zamanlarda, geçmiş çağlarda, geçmişte, mukaddema. **RA** 18, 21, 22, 69², 73, 74, 84, 101, 211, 217, 234, 242, 350 **M2** 24, 66, 131, 183, 223

Eski Edebiyat öz. a. Divan edebiyatı, Klasik Türk edebiyatı, Eski Türk edebiyatı olarak da bilinen, 13. ve 19. yüzyıllar arasında Anadolu'da oluşan edebiyat. 'Başka bir gün Ayşe'ye eski edebiyatın garâmî şâirleri hakkında sualler sormuştu.' **RA** 71

eskimek (nsz) Eski duruma gelmek. **RA** 278, 322 **M2** 48

Eskimo öz. a. Kuzey Kutbu'nda yaşayan toplulukların adı. **M2** 80

Eskişehir öz. a. Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. **M2** 219

Eskişehir-Kütahya bozgunu öz. a. 1924 yılında Yunanlılara karşı yapılan mücadele. 'İnönü savaşlarının tafsilatını, Eskişehir-Kütahya bozgununu bilmiyor, bu sebeple mutedil bir devlet adamı diye bildiğim İsmet Paşa'yı o mevkie layık görüyordum.' **M2** 247

Eski Türk lehçeleri *a.* Türkçenin eski zamanlarda ses, yapı ve söz dizimi özellikleriyle ayrılan kolları. 'Bunlar hangi dilde bu mânâlara geliyor. Eski Türk lehçelerinde.' **RA** 230

eski türkçe (*doğ.*) **Eski Türkçe** *öz. a.* 6. ve 9. yüzyılları kapsayan dönemde Batı Moğolistan'daki Altay dağları bölgesinde yaşayan ve Çin'in kuzeyinde, bugünkü Moğolistan'da, büyük bir göçebe devleti kuran eski Türklerin dili. 'Çünkü eski türkçe ve bugünkü şark türkçesinde g ile başlayan hiçbir söz yoktur.' **M2** 130, 173

Eski Türk Yazıtları *öz. a.* Ahmet Caferoğlu'nun yayıma hazırladığı çalışmanın adı. 'Son hizmeti eski Türk Yazıtları'nın bir arada yayınlanması olacaktır.' **M2** 105²

esmek, -er (*nsz*) Hava bir yönden bir yöne akmak, rüzgâr olmak. **RA** 150, 298, 321, 323, 331 **M2** 201, 268

esmer *sf.* *Ar.* *esmer* Teni ve saçları karaya çalan, koyu buğday rengi olan (kimse), yağız. **RA** 308

esnaf *a.* *Ar.* *eşnâf* Küçük sermaye ve zanaat sahibi. **M2** 221

esnasında *zf.* Sırasında, olduğu anda. **M2** 219

esrar *a.* *Ar.* *esrâr* Gizler, sırlar. **RA** 85

Esrar Dede *öz. a.* 1748 doğumlu, Türk Divan edebiyatı şairi, mutasavvıf. 'Esrar Dedenin 'Aşk olmasa ey dîl seni biz neyledik?' demesi ne kadar yerindedir.' **RA** 205

esrareniz *sf.* *Ar.* *esrâr* + *Far.* *-engiz* Gizemli. **RA** 136

esrarlı *sf.* Gizli yönleri bulunan, ne olduğu anlaşılamayan, akıl erdirilemeyen, esrareniz. **RA** 59², 83², 84, 85, 87, 109², 114, 162², 165, 242, 245, 247, 274, 282²

esrimek (*nsz*) Herhangi bir sebeple kendinden geçmek, gaşyolmak. **RA** 7

estetik, -ği *sf.* *Fr.* *esthétique* Güzellik duygusuna uygun olan. **RA** 207, 213³, 254

estirmek (*-i*) Esmesini sağlamak. **RA** 300

eş *a.* Karı kocadan her biri, hayat arkadaşı, refik, refika. **RA** 23, 43, 47, 53, 123, 125, 136, 161, 277 **M2** 280 **eş edinmek** kendine eş olarak almak, evlenmek. 'Eve getirip eş edindi.' **RA** 8 **eşi bulunmamak** benzeri olmamak. **RA** 80

Eşber *öz. a.* Abülhak Hamit Tarhan'ın tiyatro eseri olan Eşber'de geçen Hindistan'ın Keşmir hükümdarı. 'Eşber'in İskenderle konuşmasını güzel buluyorum.' **RA** 61

eşik, -ği *a.* Başlangıç yeri, başlangıç noktası, yakını. **RA** 282

eşit *sf.* Yapı, değer, boyut, nicelik ve nitelik bakımından birbirinden ne artık ne eksik olmayan (iki veya daha çok şey), müsavi. **RA** 158, 277 **eşit tutmak** ayırım yapmamak, bir saymak. 'Ayşe'yi de o herkesle eşit tutmak aklının ucundan bile geçmemişti.' **RA** 185

eşkiya *a.* *Ar.* *eşkiyâ* Dağda, kırdan yol kesen hırsızlar, haydutlar. **M2** 121

eşref *sf.* *Ar.* *eşref* Çok onurlu, çok şerefli. **RA** 103

→ **eşrefimahlukat**

eşref-i mahlûkat (*doğ.*) **eşrefimahlukat** *a.* *Ar.* *eşref* + *mahlûkât* Yaratılmışların en şerefli; insan. 'Çünkü tarih Sultan Hamid'le sadrazamını bize onların düşmanları olan hürriyetperverlerin ağzı ve gözüyle anlatıyor ve eşref-i mahlûkat sayılan, fakat hakikatte bir sürüden başka bir şey olmayan insanlar da bu şâhâne safsatayı kabul ediyor.' **RA** 103

- eşsiz** *sf.* Eşi benzeri olmayan veya eşi benzeri görülmemiş olan. **RA** 22, 113, 215 **M2** 29, 51, 227
- eşya** *a. Ar. eşyā'* Türlü amaçlarla kullanılan, insan yapısı, taşınabilir cansız nesnelere. **RA** 61, 168, 201, 247 **M2** 32,72, 275
- et** *a.* Kasaplık hayvanlardan sağlanan kaslardan oluşmuş besin maddesi. **RA** 214 **M2** 79, 80⁵, 81
- etajer** *a. Fr. étagère* Raflı, taşınabilir, küçük dolap. **RA** 207², 209, 243, 255, 268
- Etem Akif B** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen 'Tıbbi adli' adında bir eseri bulunan kişi. 'Etem Akif B. (Tıbbi adli): bir ders kitabı.' **M2** 218²
- etimoloji** *a. Fr. étymologie* Köken bilimi. **M2** 177
- etki** *a.* **etki yapmak** etki etmek, etkilemek, etkisi olmak. 'Sonraki nesil aydını üzerinde de büyük etki yaptı.' **M2** 48
- etme** *a.* Etmek işi. **RA** 250 **M2** 122
- etme, bulma dünyası** 'kötülük eden kötülük bulur' anlamında kullanılan bir söz. **M2** 267
- etmek, -der** (*nsz*) Ad soylu kelimelerle birlikte yardımcı fiil olarak 'yapmak, olmak' anlamında kullanılan bir söz. 'Aşırılık ediyorsun, sarkıntılık etsin, mihmandarlık etmek' **RA** 28, 30, 51, 63, 71, 78, 100, 117, 222, 228, 306, 326 **M2** 15, 81, 127, 129, 143, 164, 248, 249
- etnik** *sf. Fr. ethnique top. b.* Kavimle ilgili, budunsal, kavmî. **M2** 121, 234
- etraf** *a. Ar. etrāf* Çevre. **RA** 75, 82, 88 **M2** 21, 22, 35, 37², 46, 53, 57, 75, 82, 88, 120, 135, 201, 206
- etüt, -dü** *a. Fr. étude* 1. Herhangi bir konuda yapılan inceleme, araştırma. **M2** 80, 86, 227 2. Ön çalışma. **RA** 70, 205² **etüt etmek** incelemek, araştırmak. **M2** 90
- ev** *a.* Bir kimsenin veya ailenin içinde yaşadığı yer, konut, hane. **RA** 8, 20³, 31², 37, 44, 69², 85, 86², 88², 94, 113, 114³, 145, 149, 159, 166, 168³, 172, 175, 190⁴, 195⁴, 202, 210, 230, 231, 249, 253, 254², 255, 256³, 261³, 263, 266, 267, 271, 274², 275³, 276, 277, 279², 281², 284, 288, 291, 294⁵, 295, 296³, 297, 305, 312, 320², 324, 325, 334, 335², 336, 338², 349 **M2** 63,70, 71, 86, 95, 97², 187, 190, 205, 206², 245
- evde** kalmak kızın evlenme çağı geçmiş olmak. **RA** 17
- evdeş** *a. hlk.* Eş. **RA** 7², 8, 309² **M2** 100
- evet** *e.* 'Öyledir' anlamında kullanılan bir doğrulama veya onaylama sözü, olur, oldu, peki, tamam, ya, beli, ha, he. **RA** 10, 13², 19, 26, 36, 39, 40, 50, 74, 76, 77, 84, 95, 101, 103², 107, 117, 124², 132, 134, 135, 138, 141, 158, 161, 166, 171, 187, 197, 205, 222, 230, 236, 242, 254, 264, 265, 268, 273, 279, 280, 293, 301, 323, 327, 349, 351 **M2** 114, 129, 131, 133, 153, 158, 229, 253
- evlât** (*doğ.*) **evlat, -dı** *a. Ar. evlād* Bir kimsenin oğlu veya kızı, çocuk. **RA** 172 **M2** 45, 254, 258
- evlenebilmek** (*nsz, -le*) Evlenme ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 17
- evlenme** *a.* Evlenmek işi, izdivaç. **RA** 119
- evlenmek** (*nsz, -le*) Erkekle kadın, aile kurmak için yasaya uygun olarak birleşmek, izdivaç etmek. **RA** 17, 22, 96, 214, 308, 309, 351 **M2** 39
- evli** *sf.* Evlenmiş olan (kadın veya erkek). **RA** 20, 203⁴, 235, 254, 276 **M2** 97, 234, 281

evlilik, -ği *a.* Evli olma durumu. **RA** 174, 205

evliya *a.* *Ar. evliyā din b.* Ermiş. **M2** 255

evrāk (doğ.) evrak *a.* *Ar. evrāk* Resmî kurumlarda işlem gören belgeler. **RA** 25, 144², 149, 177, 251, 252, 287 **M2** 268

evvel *zf.* *Ar. evvel* Önce. **M2** 120

evvelce *zf.* Önceden, eskiden. **RA** 294, 336 **M2** 98, 140, 154, 161, 183

evvelki *sf.* Önce olan, önceki. **RA** 28, 80 **M2** 144

ey *ünl.* Kendisine söz söylenen kimse veya kimselerin dikkati çekilmek istendiğinde adın başına getirilen ve uzatılabilen bir seslenme sözü. **RA** 66, 67, 80, 205, 285², 286, 303³, 304², 310, 313², 318

eylem *a.* Eyleme işi, fiil, hareket, aksiyon. **M2** 256

eylül *a.* *Ar. eylül* Yılın dokuzuncu ayı. **M2** 262²

eyvah *ünl.* *Far. eyvāh*
Beklenmedik, kötü, hoş gitmeyen bir haber veya olay karşısında duyulan acınma, üzülme sözü. **RA** 156

eyvallah *a.* ‘Kabul ediyorum, razıyım’ anlamında kullanılan bir söz. **M2** 154

ezber *a.* *Far. ezber* Bir metni veya bir sözü eksiksiz tekrarlayabilecek biçimde akılda tutma. **RA** 61, 62 **M2** 172

ezbere *zf.* **ezbere bilmek** bir şeyin bütün niteliklerini çok iyi öğrenmiş olmak. **RA** 31 **M2** 94 **ezberinde olmak** aklında tutmuş olmak. **M2** 172

ezberleme *a.* Ezberlemek işi. **M2** 128

ezberletmek *(-i)* Ezberlemesini sağlamak. **RA** 125

ezelî *sf.* *Ar. ezeli* Öncesiz. **M2** 24

ezici *sf.* Üstün gelen, yok eden, ağır basan. **RA** 26

eziklik *a.* **eziklik duymak** kendini mahcup hissetmek. **RA** 184, 289²

ezilmek *(nsz)* Ezme işine konu olmak. **M2** 289

ezmek, -er (-i) Üzmek, sıkıntıya sokmak. **RA** 113

F

- faal** *a. Ar. fa'āl* Çok çalışan, çalışkan, canlı, hareketli, aktif. **RA** 69
- faaliyet** *a. Ar. fa'āliyyet* **1.** Çalışma. **RA** 33, 45², 324 **2.** İşler durumda olma, etkinlik. **M2** 68, 231, 234 **faaliyet göstermek** işler durumda olmak, etkinlik göstermek. **M2** 192
- fabrika** *a. İt. fabbrica* İşlenmemiş veya yarı işlenmiş maddelerin makine, araç vb. ile işlenerek tüketime hazır duruma getirildiği sanayi kuruluşu, üretimevi. **M2** 278
- facia** *a. Ar. fāci'a* Çok üzüntü veren, acıklı olay, afet. **M2** 188, 224
- Fahir İz** *öz. a.* 1911 doğumlu, ansiklopedist, yazar ve akademisyen. 'Fahir İz(Türkoloji).' **M2** 233², 234², 235
- fahiş** *sf. Ar. fāhiş* Ölçüyü aşan, aşırı, çok fazla. **M2** 148, 149², 153, 224, 262
- fahişe** *a. Ar. fāhişe* Hayat kadını. **M2** 262
- fahrî (doğ.) fahri** *sf. Ar. fahrî* **1.** Gönüllü. **M2** 163, 201, 202 **2.** Onursal. **M2** 54
- Faika Hanım** *öz. a.* Ruh Adam adlı eserde geçen bir kişi adı. 'Faika Hanım da kendisi gibi evde kalmış, yıpranmış kızlardan biri olduğu için müdür onu, kaynağını anlamayadığı duygularla severdi.' **RA** 17², 18
- fâil (doğ.) fail** *a. Ar. fā'il esk. db.* Özne. **M2** 130
- Fâilâtün fâilâtün fâilün** Aruz kalıbı. 'Şimdi ay bir serv-i simidir suda. Fâilâtün fâilâtün fâilün.' **RA** 67
- fakat bağ.** *Ar. faḳaṭ* Ancak, ama, lakin. **RA** 6, 8, 9³, 10³, 11², 12, 14, 15, 18², 20, 21⁵, 22², 23², 24, 25, 26, 27, 29, 30², 31², 32, 33², 34⁴, 36, 38, 43², 44, 45², 47², 51, 52, 53, 54³, 55², 57, 59, 60³, 61, 62, 64², 65, 66, 68², 69³, 70³, 71, 72², 73, 74³, 75³, 78², 81², 82, 83, 84³, 85, 86², 87, 90, 92, 94, 98², 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105², 109, 110², 111, 112³, 113, 114², 115³, 116, 117, 118, 119, 123, 125², 126², 127, 128, 132, 134², 136², 137², 138, 139, 140², 141³, 145, 146², 149², 150², 153, 155, 157², 158³, 159, 161, 162, 165², 166, 167, 169³, 170³, 171³, 172², 173, 174², 179, 180, 181, 183, 185², 186³, 189, 191³, 192, 194, 195³, 197, 199², 201², 202, 203, 209³, 210, 211, 214⁴, 216, 219², 221, 225, 227, 228, 229, 231², 233², 234², 235, 236³, 237, 238³, 240, 241, 242³, 245, 246², 247, 249, 250², 251, 252³, 253², 254, 255, 256, 257, 261, 266³, 267², 268³, 269, 272, 274, 275, 277, 279², 281², 283², 288², 289, 291, 292², 295², 297, 298, 308, 310², 311, 313, 318², 319, 322, 326, 328³, 330³, 333², 335, 340, 341, 344, 347², 348² **M2** 12², 13², 14, 18, 19³, 20⁴, 21, 22, 23, 24², 26, 27, 28, 29, 30⁴, 32, 33, 34, 37, 38, 41, 42, 43², 45³, 48, 49, 50, 52, 60, 62, 63³, 64², 67, 68, 69, 70, 72², 73², 76, 80, 81², 82, 84, 90, 91, 94, 95, 97, 99, 105², 106, 108, 109, 110, 111², 112², 120², 121², 122², 123, 128, 129, 131², 133², 136, 137², 138², 142, 143, 144², 145³, 146², 147², 148, 153, 154², 157, 161, 163, 166³, 169, 171, 172, 175, 177, 184, 187, 189², 190, 191, 200, 202², 203, 205, 208, 210, 211, 217, 221², 222, 223³, 225³, 227, 232, 233, 240, 243, 248², 250, 251, 256, 257², 262, 266, 267, 268, 271, 272, 273², 275, 278
- fakülte** *a. Fr. faculté* Bir üniversitenin, öğrenim alanı veya uzmanlık konusu bakımından ayrılmış kollarından her biri. **RA** 19, 64 **M2** 41, 53, 54, 93², 94², 98⁴, 103, 105, 106, 209, 212, 217⁴, 222², 227², 231, 232², 234

fal *a. Ar. fāl* Geleceği öğrenmek, şans ve kısmeti anlamak amacıyla oyun kâğıdı, kahve telvesi, el ayası vb. ne bakarak anlam çıkarma, bakı. **RA** 120², 166²

falaka *a. Ar. falaka* **falakaya yatırmak** falakaya bağlayarak dövmek. **M2** 63

falan *a. Ar. fulān* Cümlede belirtilen nesne veya nesnelere sonra gelerek 've benzerleri' anlamında kullanılan bir söz. **RA** 149, 192, 193, 195, 225, 282, 296, 336 **M2** 114, 279

falcı *a.* Fala bakmayı kendine geçim yolu yapan kimse. **RA** 166

falcılık, -ğı *a.* Falcının yaptığı iş, bakıcılık. **RA** 168

Falih Rıfki *öz. a.* Falih Rıfki Atay, Türk gazeteci, yazar ve milletvekili. 'Bugünlük yakayı kurtaran Falih Rıfki ve Naşit Hakkı Beylerle olan hesabımız kapanmış değildir.' **M2** 166, 192, 193², 202³, 244², 263

Falih Rıfki Bey *öz. a. bk.* Falih Rıfki. **M2** 149, 167

falso *a. İt. falso* Yanlış davranış. **RA** 289

fâni *a. Ar. fānī* İnsanoğlu. **M2** 23

faraziye *a. Ar. farziyye* Varsayım. **RA** 219

farisî (doğ.) Farisi *öz. a. Far. fārs + Ar. -ī* Farsça. **M2** 151, 221

fark *a. Ar. fark* Bir kimse veya nesnenin bir başkasıyla karıştırılmamasını sağlayan ayrılık, benzer şeyleri birbirinden ayıran özellik, başkalık, ayırım, nüans. **RA** 11, 15, 32, 93³, 96, 129, 216, 290 **M2** 133², 151, 153, 177, 199, 206, 212, 259, 261 **farketmek (doğ.) fark etmek** anlamak, sezmek. **RA** 32, 111, 127, 162, 168, 187, 190,

263, 274, 277, 298, 336 **farkına varmak** gözüne çarpmak, fark etmek, anlamak. **RA** 33, 44, 65, 114², 126, 158, 182, 186, 223, 229, 236, 254, 288, 289, 296, 312, 320, 323, 324, 325, 333, 334, 337 **M2** 154, 193, 230 **farkında olmak** görülmesi veya bilinmesi gereken şeylerden haberi bulunmak, kavranması gereken bir şeye dikkat etmek. **RA** 31, 68, 181, 182, 197, 225, 226, 229 **farkında farkında olmak.** **RA** 68, 110, 113, 118, 177, 196², 208, 224, 240, 284, 291, 292, 294, 295, 297, 333 **M2** 157, 173, 250

farklı *sf.* Farkı olan, aralarında fark bulunan, değişik, ayrımlı. **RA** 211, 290 **M2** 100, 240

farksız *sf.* Farkı olmayan. **M2** 221, 223

Farsça *öz. sf.* İran devletinin resmî dili, Acemce ile yazılmış olan. **RA** 147 **M2** 94², 100, 104, 205, 229

Faruk Nafiz *öz. a.* Faruk Nafiz Çamlıbel, 1898 İstanbul doğumlu, Türk şair, siyasetçi, öğretmen ve Hecenin Beş Şairi'nden biri. 'Önce Yahya Kemal'le Faruk Nafiz'in, sonra da Ali Mümtaz'ın şiirlerini beğeniyorum.' **RA** 61, 282

Faruk Perek *öz. a.* 1910 Aksaray doğumlu, Klasik Filoloji Kürsüsünde Latin Dili ve Edebiyatı öğretim elemanı, öğretim üye yardımcısı, öğretim üyesi ve kürsü başkanı. 'Faruk Perek(Latin Dili)' **M2** 236

Faruk Timurtaş *öz. a.* 1925 Kilis doğumlu, Türk dil bilgini, fikir adamı ve akademisyen. 'Faruk Timurtaş(Türkoloji)' **M2** 235, 236

farz *a. Ar. farz* **farzetmek (doğ.) farz etmek** varsaymak. **RA** 86, 131 **M2** 137, 154 **farz olmak** yapılması kaçınılmaz olmak. **RA** 202

- farz olunmak** (*doğ.*) **farz olunmak** varsayılmak. **M2** 139
- fâsid** (*doğ.*) **fasit** *a. Ar. fâsid* Kötü, bozuk. **RA** 103
- faşist** *a. Fr. fasciste* Faşizm yanlısı olan kimse, görüş vb. **M2** 204, 258
- faşistlik, -ği** *a. Faşizm.* **M2** 204
- faşizm** *a. Demokratik düzenin yerine aşırı bir ulusçuluk ve baskı düzeni kurmayı amaçlayan öğretisi.* **M2** 281
- Fatih** *öz. a. bk. Fatih Sultan Mehmet.* **RA** 232, 311 **M2** 18, 19, 112², 187, 210
- Fatih Sultan Mehmed** (*doğ.*) **Fatih Sultan Mehmet** *öz. a. II. Mehmet, Osmanlı İmparatorluğu'nun yedinci padişahı. 'Fatih Sultan Mehmed bu günkü manası ile Türkçü değildi diye tenkid mi edeceğiz?'* **M2** 43
- fayda** *a. Ar. fâ`ide* Yarar. **RA** 98, 145, 151², 216 **fayda vermemek** Yararlı olmamak. **RA** 7²
- faydalanma** *a. Yararlanma.* **M2** 86, 191
- faydalanmak** (*-den*) Yararlanmak. **RA** 117 **M2** 31
- faydalı** *sf.* Yararlı. **RA** 100, 216 **M2** 75 **faydalı olmak** yararlı olmak. **RA** 64 **M2** 60, 80, 162, 208, 223
- faydasız** *sf.* Yararsız. **RA** 216 **M2** 119
- Fazıl B.** *öz. a. Makaleler II'de geçen bir kişi adı. 'Fazıl B. (İktisat):Matbu bir kitabı vardır.'* **M2** 219
- Fazıl Nazmi** *öz. a. bk. Fazıl Nazmi Bey.* **M2** 225
- Fazıl Nazmi Bey** *öz. a. Makaleler II'de geçen Roma ve Yunan tarihi alanında uzman Yunanlı bir hocanın adı. 'Roma ve Yunan tarihi müderrisi olan Fazıl Nazmi Beyin kendisi de hakiki bir yunanlıdır.'* **M2** 222³
- fazilet** *a. Ar. fazîlet* Erdem. **RA** 131 **M2** 14, 23², 62, 66, 68
- faziletli** *sf.* Erdemli. **RA** 71
- fazla** *sf. Ar. fazla* **1.** Gereğinden, alışılmıştan çok, aşırı olan, ziyade. **RA** 101, 102, 154, 178, 200, 294², 309 **M2** 170, 195 **2.** *zf.* Gereğinden, alışılmıştan çok olarak. **RA** 19, 20, 39, 52, 95, 121, 204, 210, 233, 256, 282 **M2** 55, 67, 81, 123, 129, 144, 155, 169, 173, 180, 222, 246, 272, 280
- fazlaca** *zf.* Gereğinden biraz daha çok olarak, bir hayli, çokça. **M2** 211
- fazlalık, -ğı** *a. Çokluk, gereğinden artık olma durumu.* **M2** 66
- fazlasıyla** *zf.* Olağandan, gerekenden çok, pek çok, ziyadesiyle. **RA** 259 **M2** 60
- fecî** *sf. Ar. fecî`* Acıklı, çok acıklı, yürekler acısı, trajik. **RA** 54, 104² **M2** 195, 197, 224, 255
- fedâ** (*doğ.*) **fedâ** *a. Ar. fidâ`* Bir amaç uğrunda bir değer veya varlıktan vazgeçme, uğruna verme. **RA** 66 **fedâ etmek** kıymak, gözden çıkarmak. **RA** 206 **M2** 11⁴, 14, 227
- fedâî** (*doğ.*) **fedâî** *a. Ar. fidâ`î* Bir ülkü uğruna tehlikeli işlere girişerek canını esirgemeyen kimse, serdengeçti. **M2** 20, 24
- fedakâr** *sf. Ar. fidâ` + Far. -kâr* Özverili. **RA** 80
- fedakârlık, -ğı** *a. Özverililik.* **RA** 82², 129, 216, 257 **M2** 11², 12², 25, 161, 257 **fedakârlık etmek** özverili davranmak. **RA** 129 **fedakârlık yapmak** özverisini ortaya koymak. **RA** 257 **M2** 12, 19
- federasyon** *a. Fr. fédération* Savunma ve dış politika alanında dayanışma amacıyla birden fazla devletin bir birlik devleti içinde birleşmesi. **M2** 122²

Feilâtün mefâilün feilün Aruz kalıbı.
'Güntülü bir saniye düşündü ve derhal 'Feilâtün mefâilün feilün' diye cevap verdi.' **RA 67**

felaket *a. Ar.* felâket Büyük zarar, üzüntü ve sıkıntılara yol açan olay veya durum, yıkım, bela. **RA 33, 37, 74, 126, 156, 310², 311, 313, 317, 327 M2 16², 21 felaketini hazırlamak** bir iş veya bir durumda sonunu getirmek, kötü bir şey gelmesine yol açmak. 'Selim'in felaketini hazırlayan şey harp tarihi vazifelerinin birinde kullandığı bir cümle olmuştur.' **RA 38**

felâketli (*doğ.*) **felaketli** *sf.* Felaket getiren. **RA 104**

felç, -ci *a. Ar. felc felce uğratmak* felç etmek. **M2 32**

felsefe *a. Ar. felsefe* Varlığın ve bilginin bilimsel olarak araştırılması. **RA 70, 96, 117, 120, 150³, 151, 179², 183, 214², 262, 272³, 273, 350 M2 66, 67, 125, 169⁵, 170, 176, 223², 233, 234⁴**

felsefeci *a.* Felsefe incelemeleri yapan kimse. **M2 170**

felsefî *sf. Ar. felsefî esk.* Felsefe ile ilgili, felsefeye ilişkin. **M2 169**

fen *a. Ar. fenn* Fizik, kimya, matematik ve biyolojiye verilen ortak ad. **RA 35², 36, 57², 59, 61, 66 M2 98²**

fena *a. Ar. fenā* İyi nitelikte olmayan, kötü. **RA 24, 87, 90, 118, 305, 306 M2 12, 192, 218 fena değil** oldukça iyi. **RA 11 fena bir şey olmamak** fena değil, oldukça iyi. 'Gazeteyi ilanlarına kadar okuyarak oyalanmak, hatta sonundaki bulmaca ile meşgul olmak hiç de fena bir şey olmayacaktı.' **RA 43**

fenalık, -ğı *a.* Kötülük, şer. **RA 12, 20, 58, 186, 304² M2 19, 76 fenalık duymak** kötü hissetmek, kötüleşmek. **M2 55**

fenci *a.* Fenle uğraşan kimse. **RA 226 M2 98**

Fenerbahçe *öz. a.* Fenerbahçe Spor Kulübü'nün Süper Lig'de mücadele eden profesyonel futbol takımının adı. 'Okulumuz şimdiki Fenerbahçe stadyumunun yanındaki karşılıklı iki binaya yerleşmişti.' **M2 98**

Fenn-i Hitan (*doğ.*) **Fenni Hitan** *öz. a.* Rıza Nur'a ait bir eser adı. 'Daha Tıbbiye'de talebe iken başladığı 'Fenn-i Hitan' adlı eserini bitirmişti.' **M2 69**

feodal *sf. Ar. féodal* Derebeylikle ilgili. **M2 151**

feragat, -ti *a. Ar. ferāgat* Hakkından kendi isteğiyle vazgeçme. **M2 20**

ferahlama *a.* Ferahlamak işi veya durumu. **RA 97, 288**

ferahlamak (*nsz*) Sıkıntısı, tasası dağılmak. **RA 125, 211, 288**

ferahlatmak (*-i*) Ferah duruma getirmek, rahatlatmak. **RA 288**

ferahlık, -ğı *a.* Ferah olma durumu, genişlik, gönül açıklığı. **RA 225, 244, 271 ferahlık duymak** içinin açıklığını, rahatlığını hissetmek. **RA 37, 189, 219, 319**

Ferit Bey *öz. a.* Makaleler II'de geçen 'İran Edebiyatı Tarihi' adlı esere sahip olan bir kişi adı. 'Ferit Bey: İran edebiyatı tarihi(bu kitap altı farisi menbada toplanmış malumatın birbirine eklenmesinden hasıl olmuştur).' **M2 221**

ferman *a. Far. fermān* Buyruk, emir. **M2 201**

Ferruh Ağan *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir kişi adı. 'O, Rasih Yeğengil ve Ferruh Ağan ile birlikte müdafiliğimi deruhte etmiş.' **M2 201**

fert, -di *a. Ar. ferd* Birey. **M2 47, 207**

feryat, -dı *a. Far. feryād* Haykırış, çığlık. **RA 182, 300 M2 123**

fesatçı *a.* Arabozan. **RA** 44

Fethi Gürcan *öz. a.* 1922 Konya doğumlu, süvari binbaşı. 'Millî Sey'in dediği gibi idamlar hiçbir şeyi halletmeyecekse Talat Aydemir ile Fethi Gürcan niçin asıldı?' **M2** 257, 279

Fethi Okyar *öz. a.* 1880 doğumlu, devlet adamı, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurucusu, Başbakan, TBMM Başkanı ve Büyükelçi. 'Kendisine başvuran eski Adliye Vekili Fethi Okyar, merhum Diyanet İşleri Başkanı Şerafeddin Yalpkaya, Tarih kurumu ve Millet Meclisi azasından Uzunçarşioğlu İsmail Hakkı, Profesör Mükrimin Halil Yinanç, Orhan Şaik Gökyay ve Kamil Su'yu uydurma bahanelerle anlattı.' **M2** 190

Fethi Tevetoğlu *öz. a.* 1916 İstanbul doğumlu, Türk doktor, yazar, ansiklopedist ve siyasetçi. 'Ben eski bir tıbbiyeli olduğum, Fethi Tevetoğlu doktor olduğu, İsmet Tümtürk de eti çok sevdiği için bazı itirazlar yapardık.' **M2** 80

feth, **-thi** *a.* Ar. *feth* Bir şehir veya ülkeyi savaşarak alma. **M2** 253

fevkalâde (*doğ.*) **fevkalade** *sf.* Ar. *fevk* + 'âde Alışılmış olandan ayrı, olağanüstü, beklenmedik, görülmedik, işitilmedik. **RA** 35, 59, 75, 119, 136², 140, 141, 191 **M2** 54², 68

fevkalâdelik (*doğ.*) **fevkaladelik**, **-ği** *a.* Olağanüstülük. **RA** 65, 85, 87

Fevziye Abdullah Tansel *öz. a.* 1912 Elazığ doğumlu, yazar ve akademisyen. 'Fevziye Abdullah Tansel tarafından hazırlanan Ziya Gökalp Külliyyatı: I. Şiirler ve Halk Masalları'nda değerli fikir adamımızın bütün manzum eserleri toplanmıştır.' **M2** 50

feyzalmak (*-den*) Ar. *feyz* + *T. almak* Etkilenmek, olgunlaşmak, ders almak. **M2** 60

Feyzioğlu *öz. a. bk.* Turhan Feyzioğlu. 'Feyzioğlu, eski başkentlerimizden Kayserinin köklü bir ailesine mensuptur.' **M2** 277⁴

fıkra *a.* Ar. *fıkra ed.* Kısa ve özlü anlatımı olan, nükteli, güldürücü hikâyecik. **RA** 130², 134, 155, 156, 157, 162 **M2** 86, 96, 101

Fındıkoğlu *öz. a.* Fındıkoğlu Ziyaeddin Fahri, sosyolog ve akademisyen. 'Fındıkoğlu, vaktiyle Anadolu Mecmuası'ni çıkaran ekiple birlikte çalışmıştı.' **M2** 90⁶, 91⁴

fırka (*doğ.*) **fıkra** *a.* Ar. *fıkra bk.* Fıkra. **RA** 126, 156

fırka *a.* Ar. *fırka*

→ **fırka adamı**

fırka adamı *a.* Kendini siyasete, partiye, ülküsüne adanmış kişi. 'Gazi Osman Paşa'yı küçültecek şekilde tenkid etmiş, bir askere değil, bir siyâsetçiye, bir fırka adamına yakışan bir dille, bu cümleyi düzeltmesini alenen talep etmişti.' **RA** 38

fırlamak (*nsz*) Hızla, birdenbire bulunduğu yerden çıkmak, ayrılmak. **RA** 202

fırlatabilmek (*-i*) Fırlatma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 32

fırlatmak (*-i*) Hızla atmak, bulunduğu yerden dışarı atmak. **RA** 34, 44, 325, 330

fırsat *a.* Ar. *fırsat* Herhangi bir şey için en uygun zaman, uygun durum veya şart, vesile, okazyon. **RA** 21, 43, 115, 172, 263 **M2** 191 **fırsat bilmek** bir şeyden belli bir amaçla hemen yararlanmak. **RA** 35, 153 **fırsat bulmak** uygun, elverişli zaman bulmak. **RA** 236 **M2** 91 **fırsat düşmek** bir imkâna

kavuşmak. **M2** 221 **fırsat gözlemek (kollamak)** yapmak istediği iş için uygun bir zaman veya bir durum beklemek. **M2** 191² **fırsat vermek** bir işi yapmak için uygun, elverişli şartı sağlamak. **RA** 319 **M2** 24, 193, 236

fırtına *a. İt. fortunale* Güç atlatılan kötü durum. **RA** 32, 47, 52, 240, 299² **M2** 62 **fırtınayı koparmak** tahammül edilemeyecek bir duruma getirmek. ‘*Büyük simasıdır, demesi fırtınayı koparmıştı.*’ **RA** 38 **fırtına kopmak** *mec.* bir yerde kavga ve gürültü çıkmak. **RA** 156 **fırtına koparmak** kavga, gürültü, kargaşa ortamı yaratmak. ‘*Bir konuşmanın büyük bir fırtına koparacağını ikisi de biliyordu.*’ **RA** 291 **fırtına biçmek** yaptıklarının bedelini ağır şekilde ödemek. ‘*Vaktiyle çok rüzgâr estiler. O halde şimdi fırtına biçmeye katlanacaklardır.*’ **M2** 268

fırtınalı *sf.* Çok tartışmalı, çekişmeli, gürültülü, karışık. **RA** 128, 242, 324

Fırtına ve Kar *öz. a.* Orhon Seyfi’ye ait bir manzume adı. ‘*Orhan Seyfi’nin ‘Fırtına ve Kar’ adlı güzel manzûmesiyle Enis Behic’in ‘Gemiciler’, ‘Süvariler’ gibi şiirleri serbest veznin yeni ve güzel örnekleridir.*’ **RA** 66

fısıldamak (-i, -e) Başkalarının duyamayacağı kadar alçak sesle konuşmak, fıslamak. **RA** 222, 229, 334

fısıltı *a.* Fısıldarken çıkan, güçlkle duyulan sesin adı. **RA** 25, 84

fışkırmak (-den) Bir şey bir yerde bol bol görülmek. **RA** 286

fikir, -kri *a. Ar. fikr* Düşünce. **RA** 10, 11, 14, 15, 21, 22, 30, 37, 38², 40, 51², 54, 59, 63, 65, 98, 99, 101, 102, 103, 104, 106, 116, 127, 129, 135, 145, 148⁵, 153, 167, 180², 214, 250, 262, 274, 300, 327 **M2** 15, 33, 37, 38², 45², 46, 47, 48⁴, 49, 52, 76, 80,

99⁵, 120², 123², 128, 132, 148, 152, 157, 161, 170, 181, 190², 196², 198, 199², 200³, 201², 202², 203², 205, 207, 208, 213, 223², 232, 233, 245, 250, 255², 263, 327 **fikir edinmek** kanaat sahibi olmak. **M2** 80, 120, 121 **fikir yürütmek** bir konu üzerine düşüncesini söylemek. **RA** 11, 38, 39, 106 **M2** 136, 154 **fikir yormak** bir konuda çok düşünmek. **RA** 70 **fikir vermek** bir konuda yol gösterici bilgi edinmek. **M2** 200, 220

→ **fikir adamı, fikir sahibi**

fikir adamı *a.* Herhangi bir düşünce alanındaki görüşlerine değer verilen kimse. **M2** 46², 48⁴, 49², 50²

fikir sahibi *a.* Görüş sahibi, görüş veya düşünce ileri süren (kimse). ‘*Hapise katiller, hırsızlarla beraber fikir ve kanaat sahipleri de giriyor.*’ **RA** 21

Fikret Işıltan *öz. a.* 1915 İstanbul doğumlu, tarihçi ve akademisyen. ‘*Fikret Işıltan(Tarih)*’ **M2** 236

fikrî *sf. Ar. fikrî esk.* Düşünsel. **M2** 65

fikriyat *a. Ar. fikriyyât* Düşünceler. **M2** 232

fil *a. Ar. fil hay. b.* Filgillerin hortumlular takımından, Afrika ve Asya’nın sıcak bölgelerinde yaşayan, çok iri, kalın derili hayvan (Elephas). **RA** 92

filân (*doğ.*) **filan** *zm. Ar. fulân* Falan. **M2** 72

fi’lî / fiili (*doğ.*) **fiilî** *sf. Ar. fi’lî* Eylemli, edimsel, gerçekten yapılan (iş). **M2** 130, 203

Filibe *öz. a.* Bulgaristan’da bulunan bir şehir. ‘*Filibe’de, Selanikli Hilmi tarafından çıkarılan ‘Emniyet’ adındaki gazeteye yolladı.*’ **M2** 65

- film** (doğ.) **film** *a. Fr. film sin.* Sinemalarda gösterilen eser. **RA** 57, 87, 140, 165
- Filistin** *öz. a.* Ortadoğu'da bulunan bir ülke. 'İsrail'de Filistin'in Araplar'a geri verilmesinden bahsetmez.' **M2** 240
- Filistin bozgunu** *öz. a.* I. Dünya Savaşı sırasında Almanya'nın isteği üzerine açılan Filistin cephesinde uğranılan bozgunun adı. 'İsmet Paşa'nın Filistin bozgununda 2000 kişilik kolordusunu düşmana bırakıp tek başına kurtulduğunu, İstiklal Savaşına nasıl katıldığını, İnönü savaşlarının tafsilatını, Eskişehir- Kütahya bozgununu bilmiyor.' **M2** 247
- filozof** *a. Ar. philosophe* Felsefe ile uğraşan ve felsefenin gelişmesine katkıda bulunan kimse, felsefeci, feylesof. **RA** 119² **M2** 67, 179
- filürye** (doğ.) **florya** *a.* Kuş türü. **M2** 63
- Fin** *öz. a.* Finlandiyalı. **M2** 272
- fincan** *a.* Çay, kahve vb. sıcak şeyler içmekte kullanılan, genellikle kulplu, porselen veya camdan yapılmış küçük kap. **RA** 247⁵, 248³, 261
- Finlandiya** *öz. a.* İskandinavya yarımadasında bulunan Kuzey Avrupa ülkesi. 'Bir aralık Finlandiya'ya giderek orada Türkçe bir gazete bile çıkardı.' **M2** 94
- Firenkperestlik** (doğ.) **frenkperestlik** *a.* Frenkperest olma durumu, Anglosakson, Cermen veya Latin ırklarının birinden olanlara duyulan sempatizanlık. 'Komünist propagandası, firenkperestlik, kozmopolitlik memleketimizde bir sistem halinde dört nala ilerlerken ve artık din bir mefkure olmak kuvvetini kaybetmişken bizim için sarılacak yegane istinatgah milliyetimiz, genç türkçülüğümüzdür.' **M2** 213
- fiske** *sf. Rum.* İki parmak ucu ile tutulabilen miktarda olan. **RA** 328
- fiş** *a. Fr. fiche* Bir eserin hazırlanmasında kolaylık sağlamak veya bir işe kılavuzluk etmek için yazılıp sınıflandırılan küçük kâğıt yapraklarından her biri. **RA** 177
- fişek, -ği** *a. Far. fişeng* Tüfek, tabanca vb. hafif ateşli silahlara, atılmak için sürülen ve içinde barut bulunan bir kovan ile bu kovanın ucuna yerleştirilmiş mermiden oluşan cephaneye. **M2** 97
- Fişer** *öz. a. bk.* Osman Fişer. **RA** 147, 148
- fişleme** *a.* Fişlemek işi. **RA** 177
- fitil** *a. Ar. fetil* Lambada, kandilde ve mumda yağın, çakmakta benzinin yanmasını sağlayan, türlü biçimlerde bükülmüş veya dokunmuş pamuktan yapılan genellikle yağ çekici madde. **RA** 217
- fitret** (doğ.) **fetret** *a. Ar. fetret esk.* İki padişah arasında padişahsız geçen süre. **M2** 146²
- fiyat** *a. Ar. fi'ât* Alım veya satımda bir şeyin para karşılığındaki değeri, eder, paha. **M2** 227
- fizik, -ği** *a. Fr. physique* Maddenin kimyasal yapısındaki değişiklikler dışında genel veya geçici yasalara bağlı, deneysel olarak araştırılabilen, ölçülebilen, matematiksel olarak tanımlanabilen madde ve enerji olgularıyla uğraşan bilim dalı. **RA** 36, 124, 126, 132
- folklor** *a. Fr. folklore* Halk bilimi. **M2** 231, 232⁴
- Fon Lökök** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir kişi adı. 'Don Kişotça yazılar 'Fon Lökök'la 'Pol dökök'u birbirine karıştıracak

kadar cahil olan gazeteciler için pek ayıp sayılmazsa da lise mezunu olan Muhip B. in, bir lise hocasının yazısını tenkide yeltenirken biraz daha bilgili ve şuurlu olması icap etmez miydi?'M2 131

formüleştirmek (-i) Formül durumuna getirmek. M2 46

fotoğraf a. Fr. *photographe* Çeşitli araç ve malzeme kullanarak görüntüyü özel bir yüzey üzerinde sabitleme yöntemiyle aktararak çoğaltılan resim, foto. RA 174, 186, 187, 196, 207, 208, 258, 268, 279, 280², 335 M2 105, 113 **fotoğraf çektirmek** fotoğraf makinesiyle görüntü tespit ettirmek. RA 197

foya a. İt. *foglia* Parıltısını artırmak için elmas taşlarının altlarına konan ince metal yaprak. M2 157², 209

Fransa öz. a. Batı Avrupa'da bulunan bir ülke adı. 'Almanyada, İngilterede, Fransada nasıl sülaleler birbirini takip etmişse ve bir Kapet, bir Burbon, bir Orlean, bir Habsburg devleti yoksa Türkelinde de sülaleler birbirini takip etmiştir.' M2 135, 136, 147³, 230², 280

Fransız öz. a. Fr. *français* Fransa'da yaşayan bir halk ve bu halkın soyundan olan kimse. M2 67, 146, 204, 209, 219, 230

Fransızca öz. a. 1. Hint-Avrupa dillerinden, Fransa ve Fransız uygarlığını benimsemiş ülkelerde kullanılan dil. M2 65, 67³, 68², 69², 90, 104, 182², 220, 229 2. Hint-Avrupa dillerinden, Fransa ve Fransız uygarlığını benimsemiş ülkelerde kullanılan dille yazılmış olan. M2 67, 68, 219

Fransız dili öz. a. Batı Dilleri ve Edebiyatı Bölümünün Ana Bilim Dallarından biri. 'Adnan Benk, *Süheyla Bayrav(Fransız dili)*.'M2 234²

Fransız Edebiyatı Tarihi öz. a. Şerif Bey'e ait olan bir eser adı. 'Şerif Bey: Eserleri tercümeledir: Edebiyat tarihinde usul; Avrupa edebiyatı muhtasar tarihi, Fransız Edebiyatı Tarihi.' M2 221

Fransız Postahanesi (doğ.) **Fransız Postanesi** öz. a. Galata'da bulunan bir postane adı. 'Galatadaki Fransız Postahanesi vasıtasıyla getirerek her yere dağıtırlardı.'M2 66

froydizm öz. a. Şekip Bey'e ait olan bir eser adı. 'Eserlerinin başlıcaları 'terbiye müsahabeleri', 'terakki fikri', froydizm'dir.'M2 223

Fuad Köprülü (doğ.) **Fuat Köprülü** öz. a. Ordinaryüs profesör, Tarihçi, Türkolog, Dışişleri Bakanlığı yapmış siyasetçi, edebiyat araştırmacısı ve bilim insanı. 'İhtilafımız Fuad Köprülü'nün Türk edebiyatındaki bilgisi üzerindeydi.' M2 188

fuhuş, -şhu a. Ar. *fuhş fuhşun* felsefesini yapmak, namusun müdafaasını yapmaktan daha kolay olmak yanlış ve ahlaka uygun olmayan davranış ve işler dürüst ve doğru işlerin savunmasını yapmaya nazaran kişiye daha cazip gelmek. 'Çünkü yanlış ve yalan davalar daima parlak gözükür. Fuhşun felsefesini yapmak, namusun müdafaasını yapmaktan daha kolay olduğu gibi...' RA 105

Fuzûlî (doğ.) **Fuzuli** öz. a. 16. yy. Divan şairi. 'Fuzûlî'nin şiirleri arasında: Can verme gam-ı aşka ki aşk âfeti-i cândır, Aşk âfet-i cân olduğu meşhûr-ı cihandır.' RA 60², 65, 132, 135, 182 M2 12², 94, 190, 211

fütuhât a. Ar. *futūhāt* Zaferler, fetihler. M2 18, 145

Fügen öz. a. Ruh Adam adlı eserde geçen bir kişi adı. 'Biliyorum. Ya

*Oya'dır, ya Birsen'dir, yahut
Fügen.'* **RA** 75

fusun *a. Far. fusūn esk. Büyü. RA*
132, 286

füsunkâr *sf. Far. fusūnkâr esk.*
Büyülü. **RA** 79

Füzuli (*doğ.*) **Fuzuli** *öz. a. bk. Fuzuli.*
M2 12, 210

G

g, **G** Türk alfabesinin sekizinci sırasında yer alan ve **Ge** adı verilen bu harf, ses bilimi bakımından ince ünlülerle ön damak, kalın ünlülerle art damak patlayıcı ünsüzlerinin yumuşaklarını gösterir. **M2** 130

gaf *a. Fr.* gaffe Yersiz, beceriksiz, zamansız söz veya davranış, patavatsızlık, pot. **M2** 223 **gaf yapmak** bilmeden yersiz bir davranışta bulunmak veya başkasını incitecek söz söylemek, pot kırmak, çam devirmek. **M2** 211, 230

gafil *sf. Ar. gāfil* Aymaz. **M2** 182² **gâfil avlanmak** (*doğ.*) **gafil avlanmak** beklenmedik bir sırada yakalanmak, habersiz ve hazırlıksız bir anda bir olayla karşılaşmak, zor duruma düşürülmek. **RA** 288

gafilleşmek (*nsz*) Gafil, gözü bağlı olmak. ‘Adamları büyük sanacak kadar gafilleşmektir.’ **M2** 16

gaflet *a. Ar. gāflet* Aymazlık. **RA** 52 **M2** 184, 253, 260

Gagavuz *öz. a.* Büyük çoğunluğu Moldova’da, az bir kısmı Deliorman, Dobruca, Beserabya ve Ukrayna’da oturan Ortodoks Türk halkı veya bu halktan olan kimse. **M2** 96

Galanti Efendi *öz. a.* Avram Galanti efendi, eğitimci, tarihçi, siyasetçi ve dil araştırmacısının adı. ‘Galanti Efendi Türkçeyi bilmek hususunda ‘kol düğmeler, kahve fincanlar’ diye bağırın Yahudi esnafından farksızdır.’ **M2** 221²

Galata *öz. a.* İstanbul’un Beyoğlu ilçesine bağlı bir semtinin adı. ‘Galatadaki Fransız postahanesi vasıtasıyla getirterek her yere dağıtırlardı.’ **M2** 66

galebe *a. Ar. galebe* **galebe çalmak** üstün gelmek, baskın çıkmak. **RA** 333

galiba *zf. Ar. gālibā* Görünüşe göre, sanılır ki, anlaşıldığı gibi. **RA** 17, 31, 32², 54, 60, 63, 111, 132, 177, 214, 217, 227, 228, 269, 290, 296, 331, 343, 345 **M2** 63, 113, 131, 157, 253

gam *a. Far.* gamm Tasa, kaygı, üzüntü. **RA** 60

→ **gamı aşk**

gam- ı aşk (*doğ.*) **gamı aşk** Aşk üzüntüsü. ‘Can verme gam-ı aşka ki aşk afet-i cândır.’ **RA** 60

gamlı *sf.* Kaygılı, tasalı, sıkıntısı, üzüntüsü olan, mağmum. **RA** 53, 83

garabet *a. Ar. gārābet* *esk.* Yadırganacak yönü olma, gariplik, tuhaflık. **RA** 87, 168, 169, 303

garâmî (*doğ.*) **garami** *sf. Ar. gārāmī* Düşünceden çok, canlı duygulara ve aşka dayanan (sanat eseri). **M2** 71², 175, 282

garbî (*doğ.*) **garbi** *sf. Ar. gārībī* Batı ile ilgili, Batı’ya özgü olan. **M2** 141, 144

garez (*doğ.*) **garaz** *a. Ar. gārāz* Kin. **RA** 21 **M2** 206

garip, -bi *sf. Ar. gārīb* Acayip. **RA** 23, 69², 76, 80², 83², 84, 87, 88, 90, 98, 111, 113, 114, 117, 124, 125, 127, 131, 148, 149, 161, 166, 189, 195, 213, 214, 222, 224², 247, 254², 262, 267², 281, 285, 294, 298³, 303, 310, 327, 333, 336, 338, 348 **M2** 151, 228, 277 **garibine gitmek** yadırgamak, şaşırmaq. **RA** 145 **garip bulmak** yadırgamak, tuhaf ve anlaşılmaz olarak nitelenmek. **RA** 90, 159 **garip gelmek** garip bulmak. ‘Görmediği bu şekilde konuşma Güntülü’nün annesine çok garip geliyordu.’ **RA** 265, 273

- gariplik, -ği** *a.* Garip olma durumu, garabet. **RA** 77, 156
- garipsemek** (*-i*) Bir şeyi garip, tuhaf ve uygunsuz bulmak, alışmamak, yadırgamak. **RA** 148, 214
- garp, -bi** *a.* *Ar. ġarb esk.* Batı, günindi. **M2** 122, 141⁵, 142², 144, 145, 176, 177, 208⁴, 209, 213
- garphlaşmak** (*nsz*) Batılılaşmak. **M2** 210
- gaşyolmak** (*nsz*) *Ar. ġaşy + T. olmak* Kendinden geçmek. **RA** 84
- gaye** *a.* *Ar. ġāye* Elde edilmesi gereken, ulaşılmak istenen şey, amaç. **RA** 12, 38, 160, 162 **M2** 48, 76, 276², 281
- gayet** *zf.* *Ar. ġāyet* Pek, çok, pek çok, aşırı bir biçimde. **RA** 12, 18, 26², 67, 109, 137, 187, 228, 237, 240, 252, 256, 273 **M2** 31, 32, 73, 91, 142, 214, 215, 227
- gayret** *a.* *Ar. ġayret* Çalışma, çaba, çalışma isteği. **RA** 279, 295 **M2** 49, 182 **gayret sarf etmek** gayret göstermek, çaba harcamak, başarmak için çalışmak. ‘Sizin buraya gelmenize mani olmak için bütün gayretimi sarfettim.’ **RA** 27
- gayrı** *sf.* Başka, diğer. **RA** 25, 37
- gayrı ahlâkî** (*doğ.*) **gayriahlaki** *sf.* *Ar. ġayr + T. ahlâkî esk.* Ahlaka aykırı. **M2** 169
- gayrı ihtiyarî** (*doğ.*) **gayriihtiyari** *zf.* *Ar. ġayr + ihtiyārî esk.* İstemeksizin, düşünmeden, elinde olmayarak. **RA** 35, 80, 86
- gayrı meşrû** (*doğ.*) **gayrimeşru** *sf.* *Ar. ġayr + meşrû esk.* Yolsuz, yasaya veya töreye aykırı. **RA** 305 **M2** 240
- gayrı sıhhî** (*doğ.*) **gayrisihhi** *sf.* *Ar. ġayr + sıhhî esk.* Sağlıklı olmayan, sağlıksız. **RA** 70
- gayrı şuurî** (*doğ.*) **gayrişuuri** *sf.* *Ar. ġayr + şuurî esk.* İstem dışı, bilinç dışı. ‘Tabii, istikbal hakkındaki tasavvur ve tahminler vuzuhsuz ve gaynşuuri bir haldedir.’ **RA** 31, 65
- gayrı tabî** (*doğ.*) **gayritabii** *sf.* *Ar. ġayr + tabî esk.* Doğa dışı, doğaya aykırı. **M2** 139
- gayrı tabîlik** (*doğ.*) **gayritabiilik, -ği** Gayritabii olma durumu. **RA** 76, 109
- gayrı türklük** (*doğ.*) **gayritürklük** Türk olmama durumu. ‘%25 gayritürklüğe karşı Namık Kemal tarafından sağlam bir Türk şeceresi vardır.’ **M2** 39
- gayrikabil** *sf.* **gayr-ı kaabil-i islah olmak** (*doğ.*) **gayrikabilislah olmak** Düzeltmesi olanaksız olmak. ‘İkimiz de gayr-ı kaabil-i islah olan dünyayı islah kalktı.’ **M2** 98
- gayrimeş’ur** (*doğ.*) **gayrimeşhur** Meşhur olmayan. ‘Hakikatte kendisi gayrı meş’ur bir Yahudi ve Sami milliyetperverdir.’ **M2** 221
- gayz** *a.* *Ar. ġayz esk.* Öfke, hınç. **M2** 184
- gazâ** (*doğ.*) **gaza** *a.* *Ar. ġazā esk.* *din b.* İslam dinini korumak veya yaymak amacıyla Müslüman olmayanlara karşı yapılan kutsal savaş. **RA** 319
- gazel** *a.* *Ar. ġazel ed.* Divan edebiyatında 5-10 beyit arasında değişen, ilk beytinin dizeleri birbiriyle, sonraki beyitlerinin ikinci dizeleri birinci beyitle uyaklı, genellikle lirik konularda yazılan nazım biçimi. **RA** 60² **M2** 43, 175, 188
- gazelhanlık, -ğı** *a.* Gazelhanın yaptığı iş. **M2** 191
- gazete** *a.* *İt. gazzetta* Politika, ekonomi, kültür ve daha başka konularda haber ve bilgi vermek için yorumlu veya yorumsuz, her gün veya belirli zaman aralıklarıyla

- çıkarılan yayın. **RA** 18, 21, 29³, 31, 43⁴, 44⁴, 45, 46, 50², 51, 52, 69, 217 **M2** 65², 67, 94, 102, 128, 157, 166², 179, 202, 244, 247, 255, 257, 263, 267, 276, 277
- gazeteci** *a.* Gazeteye yazı yazmayı, haber toplayıp vermeyi veya gazetenin yazı işlerinde çalışmayı iş edinen kimse. **RA** 45 **M2** 113, 128, 131, 134
- gazetecilik, -ği** *a.* Gazetecinin yaptığı iş. **M2** 127, 128², 133
- Gazi** *öz. a. bk.* Atatürk Mustafa Kemal. **M2** 148, 155², 162
- Gazi Osman Paşa** *öz. a. bk.* Plevne kahramanı Gazi Osman Paşa. **RA** 38
- Gazne** *öz. a. bk.* Gazneliler Devleti. 'Gazne ordusu yok edildi.' **M2** 31, 32, 34
- Gazneli** *öz. a. bk.* Gazne halkından olan kimse. 'Gazneliler ordusunun gerisine düşecek şekilde harekete başladı.' **M2** 27, 28², 29², 30⁵, 31⁴, 32², 33³, 34², 144
- Gazneli Mesud (doğ.) Gazneli Mesut** *öz. a. bk.* Gazneli Sultan Mesut. **M2** 33
- Gazneli Sultan Mahmud (doğ.) Gazneli Sultan Mahmut** *öz. a.* 998.1030 yılları arasında hüküm sürmüş Gazne Devleti'nin hükümdarının adı. 'Gazneli Sultan Mahmut, Çağrı Beğ Oğuzlarının bu hareketinden ürktü.' **M2** 29
- Gazneli Sultan Mesud (doğ.) Gazneli Sultan Mesut** *öz. a.* I. Mesut, 1031-1041 yılları arasında hüküm süren Gazneli hükümdar. 'Gazneli Sultan Mesud, Selçuklular tarafından Horasan padişahı ilan edileceği hakkında bir söylenti duymuştu.' **M2** 31, 32, 33
- Gazneliler Devleti** *öz. a.* 963 - 1186 yılları arasında Maveräünnehir, Afganistan, Hindistan'ın kuzeyi ve Horasan'da hüküm sürmüş olan Türk devleti. 'Gazneliler Devletinin büyüklerinden bazılarının kızları namzet gösterildi.' **M2** 30
- Gazneliler İmparatorluğu** *öz. a. bk.* Gazneliler Devleti. 'Oğuzların büyük bir kısmı Gaznelilere tabi olduğu halde Çağrı Beğ'le Tuğrul Beğ Karahanlıların Talas Valisi olan Yağan Tegin Mehmet Buğra Han'a bağlıydılar.' **M2** 27, 28
- gece** *a.* Genellikle saat 22. 00'den itibaren gün ağarıncaya kadar geçen süre, tün, şeb. **RA** 7, 67, 69, 71, 82, 94, 95, 111², 113, 114, 115, 133², 138, 140, 150, 158², 167, 168, 170, 173, 178, 192², 195, 196⁴, 199, 209, 210, 230², 231², 236, 237, 246, 247², 249², 256, 257, 271, 274, 275, 278, 291, 293, 294, 296, 297³, 308, 321², 324, 325, 326, 329 **M2** 34, 35, 86, 184, 192, 206
- **gece gündüz, gece lambası, gece vakti, gece yarısı**
- gece gündüz** *zf.* Her zaman, ara vermeden, aralıksız. **M2** 69
- geceki** *sf.* Gece olan, gece yapılan. **RA** 110, 112, 114, 160, 231
- gece lambası** *a.* Gece hafif ışık veren, geceleyin yakılan lamba. 'Gece lambasının düğmesine bastı.' **RA** 335
- geceleyin** *zf.* Gece. **RA** 241, 246, 305 **M2** 66
- gecelik** *a.* Yatakta giyilen giysi, gömlek. **M2** 114
- gecikme** *a.* Gecikmek işi, tehhür, rötar. **RA** 339
- gecikmek** (*nsz*) Geç kalmak, herhangi bir işi kararlaştırılan zamandan sonra yapmak. **RA** 21, 35, 40, 105, 153, 155, 161, 226 **M2** 162
- gece vakti** *zf.* Geceleyin. 'Günüün her saatinden تنها olan sokağın, bu gece vaktinde büsbütün boş olması

gerekirken Selim, gözlerini neye dikmiş olabilirdi? RA 137, 293

gece yarısı *a.* Gecenin ilerlemiş saatleri. RA 10, 182, 241, 267, 275, 320 M2 55², 101

geç *zf.* 1. Kararlaştırılan, beklenen veya alışılan zamandan sonra, erken karşıtı. RA 10, 13, 215, 231, 255, 271, 274, 334 M2 55 2. *sf.* Belirli zamandan sonra olan. RA 45, 91, 215, 231, 275 **geç kalmak** vaktinden sonra davranmak, gecikmek. RA 338 M2 213

geçebilmek (-i, -den) Geçme ihtimali veya imkânı bulunmak. M2 122

geçen *sf.* Bir önceki (hafta, ay, yaz, kış vb.). RA 96, 152, 179³ M2 93, 110², 119, 123, 231

geçer akça (*doğ.*) **geçer akçe** *sf.* Herkesçe aranan, beğenilen. M2 227

geçici *sf.* Kısa ve belli bir süre için olan, muvakkat, palyatif, kalıcı karşıtı. RA 37, 72, 99, 178, 305 M2 24²

geçilmek (-den) Geçme işi yapılmak. M2 280

geçimsiz *sf.* Çevresindekilerle iyi geçinemeyen, kavga çıkaran, dirliksiz. M2 230, 265

geçimsizlik, **-ği** *a.* Geçimsiz olma durumu. M2 230²

geçinebilmek (*nsz*) Geçinme imkânı bulunmak. RA 262

geçinmek (*nsz*) 1. Yaşamak için gerekeni sağlamak. M2 42 2. (-le) Uzlaşmak, anlaşmak. RA 233 3. Taslamak. M2 90, 281

geçirilmek (-e) Geçirme işi yapılmak. RA 14, 241 M2 250

geçirmek (-i) 1. Geçme işini yaptırmak, geçmesini sağlamak. RA 27, 283 M2 72, 222 2. (-i, -den) Herhangi bir durumu yaşamış

olmak. RA 31, 126, 161, 185, 214, 254, 313 M2 21, 82, 84, 95, 107, 180 3. (-i, -de) Bir süre yaşamak, oturmak, kalmak. M2 54 4. Etmek, yapmak. RA 85, 137 M2 64 5. (-i, -e) Tespit etmek, yazmak, kaydetmek. M2 86, 173 6. Zaman harcamak. RA 69, 231, 247, 284 7. (-i, -e) Yola çıkan birini uğurlamaya gitmek, selametlemek, teşyi etmek. RA 132

geçiş *a.* Geçme işi. RA 225 M2 197

geçıştirmek (-i) Az bir zararla atlatmak, kurtulmak. RA 233, 287

Geçit *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir dergi adı. 'Ve bunlardan başka Orhun'un dış kapağında, milliyetçi mecmuaların yani Birlik, İnkılap, Çığır, Doğu, Geçit, Kastamonu Lise Mecmuası ve Ege Işıldağı'nın reklamı altındaki şu satırlar:' M2 165

geçitresim *a. bk.* Geçit resmi. RA 88, 225, 226², 227², 343

geçit resmi *a.* Özel günlerde bir topluluğun belli bir yerden düzenli bir biçimde geçmesi, geçit töreni. RA 191, 222, 225² M2 26

geçkin *sf.* İhtiyarlamaya yüz tutmuş, yaşlanmış. RA 17, 259

geçme *a.* Geçmek işi, mürur. RA 138, 186, 253, 285, 304 M2 200, 201, 279

geçmek, -er (-e) 1. Bir yerden başka bir yere gitmek. RA 7, 101, 211, 225, 226, 230, 274², 275, 277, 294², 295², 297, 307, 308, 346 M2 32, 72 2. (i) Zamanı aşmak, geride bırakmak. RA 9⁵, 13, 15, 20, 26, 32³, 45, 50, 87, 100, 106, 110², 137, 147, 155, 182, 195, 196, 224, 226, 232, 241, 243, 245, 274, 275, 291, 314, 320 M2 21, 48, 55, 79, 105, 184, 214, 244 3. (-i) Geride bırakmak, aşmak. M2 28², 312, 184 4. (-i) Üstünlük sağlamak. RA 65, 143 5. (*nsz*) Tükenmek, bitmek, sona ermek. RA 89, 192, 201², 222,

251, 269, 276, 280, 282, 285, 287, 299, 310 **M2** 24, 120 **6.** (-den, -e) Bulunduğu yeri veya konumu değiştirmek. **RA** 133², 141, 190, 192, 196, 207² **M2** 228 **7.**(-le) Harcamak. **RA** 53 **8.** (nsz) Sönmek. **RA** 87 **9.** Konuşmada sözü geçmek veya basında yer almak. **RA** 93, 147, 350 **M2** 86, 152, 199, 209, 255, 260, 272 **10.** (de) Olmak, vuku bulmak, cereyan etmek. **RA** 170, 223, 297, 319 **M2** 73, 83, 104, 150, 189 **11.** Yapmaya, etmeye başlamak. ‘*Doktor muayeneye geçti.*’ **RA** 211 **12.** (-den, -e) Herhangi bir durum, soya çekim yoluyla birinde görünmek. **RA** 340 **13.** (nsz) Okulda, sınavda başarı göstermek. **RA** 344 **M2** 98, 128, 228 **14.**Kalmak, devrolmak. **M2** 141, 143, 146, 147 15. Görev almak. **M2** 141, 189 **15.** Yazılmak, girmek. **M2** 83, 86 **geçmiş olsun** hastalananlara, kaza geçirenlere, beklenmedik büyük bir olumsuz durumdan kurtulanlara veya hapisaneyeye girenlere söylenen iyi dilek sözü. **RA** 192, 200, 220, 221

geçmiş a. Arkada kalan hayat. **RA** 65, 186, 190, 244, 314, 316, 349² **M2** 21, 266

Gedik Ahmed (doğ.) Gedik Ahmet öz. a. bk. Gedik Ahmet Paşa. **M2** 12, 13, 14

Gedik Ahmet Paşa öz. a. II. Mehmed saltanatı zamanında, 1474.1476 yılları arasında sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamı. ‘*Gedik Ahmet Paşa büyük fütihat yapmış büyük bir vezir gibi gösterilir.*’ **M2** 12

Gedik Ahmet Paşaya Gazel (doğ.) Gedik Ahmet Paşa’ya Gazel öz. a. Yahya Kemal’e ait bir şiir adı. ‘*Yahya Kemal ‘Gedik Ahmet Paşaya Gazel’ diye güzel bir şiir bile yazmıştır.*’ **M2** 12

gelebilmek (-e) Gelme ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 172 **M2** 233

gelecek, -ği a. Daha gelmemiş, yaşanacak zaman, istikbal, ati. **RA** 65, 120, 130, 166, 279, 314, 316 **M2** 28, 162

gelenek a. top. b. Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane, tradisyon. **M2** 66²,110

Gelibolu öz. a. Çanakkale iline bağlı ilçelerden biri. **M2** 65

gelip geçici sf. Sürekli olmayan, kısa süreli. **M2** 138

geliş a. Gelme işi. **RA** 8, 15, 72, 232, 290 **M2** 56

gelişigüzel sf. Herhangi bir, baştan savma, rastgele, lalettayin. **M2** 76 **RA** 95

gelişme a. Gelişmek işi, inkişaf, neşvünema, tekâmül, evölüsyon. **M2** 229, 249 **RA** 38

gelişmek (nsz) İlerlemek, olgunlaşmak, genişlemek, inkişaf etmek. **RA** 324 **2.** (nsz) *biy.* Büyüyüp boy atmak, yetişmek, neşvünema bulmak. **RA** 34

geliştirmek (-i) Gelişmesini sağlamak, gelişmesine yol açmak. **RA** 110

gelme a. Gelmek işi. **RA** 17, 27, 33, 114, 125, 165, 207, 240, 253², 272, 338 **M2** 85, 137, 139, 233³, 234

gelmek, -ir (-den, -e, nsz) 1. Ulaşmak, varmak. **RA** 5, 6⁵, 7³, 8², 9², 17, 18³, 19, 23, 29², 31², 33, 36, 40³, 45², 46², 47, 50, 52, 59, 61, 69, 75, 85, 89, 90, 94, 102, 110², 114², 123, 124, 125, 136, 140, 150, 156, 158, 159², 161, 162², 165³, 166, 168³, 171, 172³, 174, 175², 182², 184², 187, 190², 191², 193, 196², 197, 199, 200, 202, 207, 210³, 211², 217,

220², 221³, 222, 223, 230, 232², 237, 251², 253⁶, 254², 255³, 256², 260, 261, 263, 266, 271³, 273, 274⁵, 279, 280, 284², 285, 287², 288³, 296, 298, 299, 303, 307³, 308², 310, 311, 314³, 320, 321, 324³, 325, 328, 334², 335, 339³, 341⁵, 342², 344, 345, 346, 349, 351 **M2** 19, 25, 30, 31², 34, 38, 42, 55⁴, 56⁴, 61, 63, 66³, 67, 71, 72², 76, 82, 86, 95², 102³, 103, 107, 120, 121, 132, 140, 145³, 148, 152, 157², 166, 170, 188, 200², 206², 207, 208, 209, 220, 222³, 227, 228², 229, 245², 260², 265, 269² **2.** (Ses) ulaşmak. ‘Bahçeden çocuk sesi geliyor.’ **RA** 33, 294, 304, 308, 316 **M2** 25 **3.** Ortaya çıkmak, doğmak. **RA** 5, 21, 22, 24, 51, 61, 65, 79, 83², 111, 116, 132, 135, 144, 159, 200, 211, 224, 247, 256, 293, 299, 317², 338 **4.** Belli bir süre dolmak. **RA** 29, 43, 219, 290, 335 **M2** 138 **5.** Etkisini herhangi bir biçimde göstermek. **RA** 23 **6.** Düşmek, rast gelmek. **RA** 207 **7.** Görünmek, sanılmak. **RA** 79, 92, 111, 224, 259, 260, 265, 271, 275, 281, 334, 335², 349 **M2** 52, 56, 150, 253, 266 **8.** Herhangi bir sırada bulunmak. **RA** 107 **M2** 151 **9.** Dayanmak, tahammül etmek. **RA** 110 **10.** Daha önce üzerinde durulmuş olan bir konuya yeniden dönmek. **RA** 201 **11.** Rast gelmek, rastlamak, isâbet etmek. ‘Başın bir taşın falan gelmedi ya?, diye sordu.’ **RA** 192 **12.** Kadar olmak. **M2** 61, 208 **13.** Katılmak, eklenmek. **M2** 272 **14.** Soyu bir yere dayanmak. ‘Din adamı ailesinden geldiği için Arapçayı da iyi anlıyordu.’ **M2** 94 **15.** Akmak. **M2** 55 **16.** ...-e gelince ‘sıra gelince, ilgili olarak’ anlamlarına gelerek bir konu bittikten sonra sözü başka bir konuya getirmeye yarayan bir söz. **RA** 61, 101, 250 **M2** 19, 175, 228 **gelip geçmek** kısa bir süre etkin olmak. **M2** 23, 111 **RA** 33

→ gelip geçici

gemi *a. den.* Su üstünde yüzen, insan ve yük taşımaya yarayan büyük taşıt, sefine. **M2** 62

Gemiciler *öz. a.* Enis Behiç’e ait bir şiir adı. ‘Enis Behiç’in ‘Gemiciler’, ‘Süvariler’ gibi şiirleri serbest veznin yeni ve güzel örnekleridir.’ **RA** 66

Gence *öz. a.* Azerbaycan’a ait bir şehir. ‘Kuzeye yönelerek Gence ve Nahçıvan şehirlerine hakim olan Şeddadoğulları Beğliğinin ülkesine girdi.’ **M2** 28

genç *sf.* Yaşı ilerlememiş olan, ihtiyar karşısı. **RA** 17, 62, 85², 86, 115, 119, 125, 132, 133, 197, 237, 260, 261, 337², 338² **M2** 26², 50, 56, 57, 59, 73³, 81, 83², 95, 102, 105, 106, 110, 114, 127², 134, 198, 200, 201, 202, 212, 213, 229, 243, 256, 281

→ genç kız, genç kırlık

Genç Kalemler *öz. a.* 1910-1912 yıllarında Selanik’te yayınlanan bir dergi adı. ‘Selanik’te çıkan Genç Kalemler dergisinde yayınladığı meşhur Turan manzumesinin son beytinde, vatan kavramını şöyle birleştirdi.’ **M2** 46

genç kız *a.* Hem fizyolojik hem de zihinsel yönden artık belli bir düzeye erişmiş olan, erişkin. ‘Şimdi büyümüş, birer genç kız olmuş olan üç yıl önceki talebelerine karşı garip bir çekingenlik duyuyordu.’ **RA** 23², 24, 34³, 36, 60, 63, 64, 68, 77, 111², 112², 117, 126, 128, 140, 159, 160, 161, 168, 172, 191, 207³, 223, 224, 225², 231, 235², 249, 254, 264², 267³, 268, 333³, 334, 343

genç kırlık *sf.* Ergenlikten olgunluk çağına gelene kadar geçen evre. ‘Bu lise bütün genç kırlık hatıralarıyla dolup taşan, yan mukaddes bir yer gibiydi.’ **RA** 19, 159

gençleşmek (*nsz*) Yeniden gençlik ve canlılık kazanmak. **RA** 328

gençlik, -ği *a.* İnsan hayatının ergenlikle orta yaş arasındaki dönemi. **RA** 67, 316 **M2** 21, 22, 60, 121², 173, 181, 184, 209, 211, 254

Genç Osman *öz. a.* II. Osman veya Genç Osman 16. Osmanlı padişahı. 'Osmanlı padişahlarından Genç Osman hemen hemen hiçbir şey yapmamıştır.' **M2** 14

genel *sf.* Yetkisi ve sorumluluğu çok olan. **M2** 254, 260, 276

→ **genel grev, genel sekreter, genelkurmay**

genel grev *a.* Grevin bütün işçi kesimince uygulanması. **M2** 114, 278²

genelkurmay *a. ask.* Yurdun savunmasıyla ilgili bütün şart ve olayları göz önünde tutarak barışta ordunun eğitim ve donatımını, savaşta yüksek yönetimini düzenleyen makam, erkânıharbiyeiumumiye. **M2** 69

genel sekreter *a.* Bazı kamu kuruluşlarında, siyasi partilerde veya büyük özel kuruluşlarda yönetim işlerini yürüten görevli, genel yazman, umumi kâtip. **M2** 250, 277

Genel Sekreter Kırıkoğlu *öz. a.* 1914 Adıyaman doğumlu, doktor, siyasetçi ve milletvekili. 'Yine kendisinin seçtiği yeni Genel Sekreter Kırıkoğlu bile İsmet Paşa'nın 'sen Ecevit'ten emir alıyorsun' demesine karşılık, 'bir daha böyle konuşursan çok sert karşılık veririm' mânâsındaki cevabı ile tarihî şahsiyet mavalının bir masal olduğunu ortaya koymuştur.' **M2** 279

general *a. ask.* Alm. general Kara ve hava kuvvetlerinde albaylıktan sonra gelen ve mareşalliğe kadar

olan yüksek rütbeli subaylara verilen genel ad. **RA** 40², 50³, 51, 53 **M2** 42, 200

genitif (*doğ.*) **genitif** *a. Fr. génitif*
db. Tamlayan durumu. **M2** 262

geniş *sf.* 1. Alanı büyük olan, makro, dar karşıtı. **RA** 69, 81, 298, 299 **M2** 86, 107, 213 2. Çok. **RA** 63, 151, 260 **M2** 46, 59, 207

genişlemek (*nsz*) Geniş duruma gelmek, büyümek. **RA** 22 **M2** 207, 232

genişletmek (*-i*) Geniş duruma getirmek. **M2** 99, 212

genişlik *a.* Geniş olma durumu. **M2** 59

gerçek, -ği *a.* Yalan olmayan, doğru olan şey, hakikat. **RA** 116, 131, 150, 173, 215, 219, 229, 233², 242, 265, 269², 296, 313 **M2** 45, 47, 76, 83, 89, 107, 227², 240, 255, 267, 277

gerçekleşebilmek (*nsz, -i*) Gerçekleşme ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 49

gerçekleşmek (*nsz*) Gerçek olmak, gerçek duruma gelmek, meydana gelmek, tahakkuk etmek. **M2** 49

gerçekte *zf.* Aslında, tam anlamıyla, hakikatte. **RA** 13, 92, 214, 216, 274, 311 **M2** 86

gerçekten *zf.* Gerçek olarak, cidden, hakikaten, sahi, sahiden, filhakika, filvaki. **RA** 137, 204, 284, 299 **M2** 12, 230

gerçi *zf. Far. gerçi* Her ne kadar... ise de, vakıa. **RA** 21, 57, 66, 93, 99, 173, 205, 249, 250, 281 **M2** 24, 73, 260

gerek, -ği *sf.* 1. Gerçekleşmesi zorunlu olarak beklenen, lazım. **RA** 118 **M2** 137 2. İcap. **M2** 79 **gereği gibi** nasıl olması gerekli ise öyle. **M2** 34

→ **gerek...gerek**

gerek...gerek *bağ.* Kelimeleri ve kelime öbeklerini, görevdeş ögeleri birleştirme, eşitlik, istenileni seçme vb. anlamlar katarak bağlayan kelime. **RA** 20, 159, 344 **M2** 112, 192

gerekli *sf.* Yapılması, olması veya bulunması uygun olan, yerinde olan, lüzumlu, vacip, mukteza, zaruri. **RA** 235 **M2** 48, 106, 269, 279

gerekmek (*nsz*) Bir şeyin yapılabilmesi veya gerçekleşmesi bazı nesne, fiil vb. ne bağlı olmak, gerek olmak, lazım olmak, icap etmek, iktiza etmek. **RA** 21, 41², 86, 137, 147, 149², 150, 156, 157, 168, 174, 211, 213², 233, 237, 250², 281 **M2** 11, 14, 21, 28, 48, 71, 76, 83, 90, 93, 103, 112, 114, 115, 202, 228, 232, 239, 262

gerektirmek (*-i*) Gerekli kılmak, icap ettirmek, istilzam etmek. **RA** 53

gerginlik, -ği *a.* Gergin olma durumu. **RA** 236

geri *a.* 1. Arka, bir şeyin sonra gelen bölümü, art, alt taraf, ileri karşıtı. **RA** 194², 266, 296², 298², 325, 329, 336², 342, 345 **M2** 29, 31, 54, 166, 183, 248 2. *sf.* Benzerlerine ayak uydurup ilerleyememiş, gelişememiş. **M2** 52, 129, 147² 3. Geçmiş, mazi. **RA** 170, 335 4. *zf.* Tekrardan, yeniden. ‘*Taht kalmamıştır, geri gelmesine de imkan yoktur.*’ **RA** 53, 172 **geri almak** verdiği almak. **M2** 183 **geri dönmek** geldiği yere gitmek. **RA** 22, 38, 112, 195, 261, 321 **M2** 31, 34, 279 **geri göndermek** geldiği yere göndermek, iade etmek. **RA** 287³, 288, 290 **M2** 231 **geri kalmamak** yapmaktan kaçınmamak. **RA** 26, 30, 39, 40, 67, 172, 263 **M2** 184, 209, 265 **geri verilmek** bir şeyi aldığı yere veya kimseye verilmek, iade edilmek.

M2 240 **geri yollamak** geri göndermek. **RA** 286, 290 **geriye almak** (Saat) ayarını değiştirip ileri durumdan geri duruma getirmek, erkene almak. ‘*Bazan münasebetsiz bir el saati geriye alabilir.*’ **RA** 110 **geriye dönmek** yüzünü arkaya çevirip ters yöne gitmek. **RA** 194, 246

gerileme *a.* Gerilemek işi. **RA** 328

gerilemek (*nsz*) 1. Geri çekilmek, geriye çekilmek. **RA** 296 2. Daha aşağı bir dereceye düşmek. **RA** 137

gerilmek (*nsz*) Germe işi yapılmak, gergin duruma gelmek, belirli bir uzama ile çekilmek. **RA** 184

getirebilmek (*-e*) Getirilme ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 267, 232², 233²

getirilme *a.* Getirilmek işi. **M2** 177, 232, 233², 235

getirilmek (*nsz*) Gelmesi sağlanmak. **M2** 89, 160, 191, 225, 232², 265

getirme *a.* Getirmek işi. **RA** 199 **M2** 70, 228, 231, 255

getirmek (*-e*) Gelmesini sağlamak. **RA** 8, 13, 24, 43², 46, 47², 94², 111, 145, 147, 151, 182, 195, 199, 204, 213, 246, 247, 324, 330 **M2** 25, 42, 57, 64, 68, 72, 89, 179, 209, 227, 230, 232², 233, 250, 276, 281

getirtmek (*-i, -e*) Getirme işini yaptırmak. **RA** 7 **M2** 66

geveleyip durmak (*-i*) Evelemek gevelemek, bir sözü tam söylememek, ağzının içinde mırıldanmak, evelemek develemek. ‘*O teze muhalefet ederek hâlâ Çingizin Türk olmadığını geveleyip durmaktadır.*’ **M2** 160

geveze *sf.* Çok konuşan, çenesi düşük, gevşek ağızlı, lafçı, lafazan, zevzek, lakırtı ebesi, ağız kavafı, lakırtı kavafı, çene kavafı, cır cır, çaçaron. **M2** 195

gevşek *sf.* Sıkı veya gergin olmayan, gevşemiş olan. **M2** 214

gezdirmek (*-i, -de*) Sürterek, değiştirerek hareket ettirmek. **RA** 63, 228, 333, 334

gezi *a.* Gezmek, görmek, eğlenmek amacıyla yapılan yolculuk. **M2** 100, 104, 265

gezilmek (*nsz*) Gezme işi yapılmak, dolaşılmak. **M2** 240

gezinme *a.* Gezinmek işi, seyran. **RA** 44, 72, 73, 74, 76, 95², 99², 105, 133², 135, 140, 178, 230, 240

gezinmek (*nsz*) Eğlenmek, vakit geçirmek için gezmek, dolaşmak, seyran etmek. **RA** 12, 37, 44², 70, 73, 77, 81, 82, 84, 96, 98, 133, 196, 240, 276

gezinti *a.* Uzak olmayan bir yere yapılan gezi, tenezzüh. **RA** 153², 178, 255, 261, 271, 274

gezme *a.* Gezmek işi, seyran. **RA** 271

gezmek, -er (*nsz*) Hava alma, hoş vakit geçirme vb. amaçlarla bir yere gitmek, seyran etmek. **RA** 8, 15, 45, 100, 241 **M2** 86², 184 **gezip tozmak** eğlenmek amacıyla çokça gezmek. **RA** 72

gıda *a.* *Ar. gidā Besin.* **M2** 80³

gıyâbında (*doğ.*) **gıyabında** *zf.* Kendi yokken, arkasından. **RA** 136

gibi *e.* (*-e*) benzer. **RA** 5³, 9, 10, 11, 12, 13, 17, 19, 20, 21, 22, 23², 24, 26², 27, 28, 29, 30, 31, 34², 36, 37, 38, 40, 44, 45³, 47, 52, 57, 59, 61, 64, 65, 66², 67³, 70, 71, 75, 77, 79², 81, 82², 83, 84², 85, 86², 89, 91, 93, 94, 98, 105, 107, 109, 112³, 113², 118, 124, 128, 131, 132, 133, 135, 137, 138, 139, 144, 146, 150², 151², 152², 153, 159, 160, 161, 166, 171², 172, 174, 177, 179², 181, 182, 183, 186, 187, 190, 194, 196², 197², 198, 200, 201, 202, 203, 204, 205², 206, 207, 208, 209, 210, 212, 213, 214,

215², 216, 217², 219, 220, 221, 222, 223², 224, 231, 234, 235, 240², 241, 242², 247, 249, 250², 254², 255, 256², 257, 264, 266³, 268, 271, 272, 273, 274, 275, 277, 278, 279², 283, 284², 285², 286, 288, 290, 291², 294, 297, 299², 300, 306, 308², 310, 314, 317, 318², 319, 320², 321², 324, 329, 330, 331, 334, 335, 340, 342, 346, 350² **M2** 12, 13, 19, 20⁵, 21, 22², 23, 24⁴, 26, 30, 31, 38, 42, 48², 49, 54, 56, 59², 60, 64, 65, 66, 67², 68, 76, 79, 82, 86, 90, 94, 96, 97², 99, 100, 102, 103, 107², 113, 114², 119, 120, 121, 122, 123, 127², 128, 129², 131, 133, 136², 139², 141³, 142², 143, 144, 148², 152, 153³, 154, 157, 160, 161, 162, 164, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175³, 176, 177³, 180², 182, 183³, 184², 189, 191, 193², 194, 197², 200, 202, 203², 204, 206, 208, 209⁴, 212², 214², 220, 222, 223², 224, 225, 228, 230, 231, 232, 234², 235, 236, 240, 241, 243, 244, 245, 247, 248², 250², 256², 257, 258, 261², 267, 268, 272, 277, 278², 279³, 280, 281³ **2. zf.** İmişçesine, benzer biçimde. **RA** 8, 20, 33⁴, 34, 51, 73, 74, 81, 86, 111, 123, 150, 160, 162, 168, 183, 184, 191, 196, 219, 221, 223, 224, 226, 228, 231, 249, 255, 261, 268, 271, 274, 277, 279², 282, 284, 291, 297, 307, 319, 320, 337, 341, 344, 345, 346, 350 **M2** 12, 13, 91, 135², 136², 137, 141, 142², 143, 151, 153, 163, 174, 175, 183, 204, 205², 210, 224, 245, 259, 265, 268 **3.** O anda, tam o sırada, hemen arkasından. **RA** 342, 343, 350 **gibi gelmek** ... sanısı vermek,... sanısı yaratmak. **RA** 13, 61, 154, 186, 187, 198, 242, 298, 329 **gibi olmak** bir duruma, bir duyguya yaklaşmak. **RA** 10, 21, 22, 24, 32, 34, 64, 72², 79, 80, 84, 109, 132, 149, 167, 174, 186, 229, 240, 263, 264, 272, 282, 283, 294, 297, 311, 313, 327, 337², 340 **M2** 26, 30, 219

- gidebilmek** (-e) Gitme imkanı ve ihtimali bulunmak. **M2** 110, 250, 269
- giderek** *zf.* Yavaş yavaş, derece derece, gittikçe, tedricî olarak, tedricen. **RA** 195, 291
- giderilme** *a.* Giderilmek işi. **M2** 248, 281
- gidermek** (-i) Ortadan kaldırmak, yok etmek. **RA** 63, 289 **M2** 28, 248
- gidilmek** (-e) Gitme işi yapılmak. **RA** 153, 295 **M2** 82
- gidiş** *a.* Gitmek işi. **RA** 6², 196, 242, 249², 346 **M2** 24, 56, 211
- girdap, -bı** *a. Far. girdāb* Tehlikeli yer veya durum. **RA** 327
- girebilmek** (-e) Girme ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 33, 239
- girilme** *a.* Girilmek işi. **M2** 28
- girişebilmek** (-e) Girişme ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 12, 219
- girişmek** (-e) Kalkışmak. **M2** 29, 46, 67, 105, 112, 119, 128, 187
- Giritli Ahmet Cevat Bey** *öz. a.* 1876 Girit doğumlu, Türk Dil Kurumunda çeşitli görevlerde bulunan dil bilimci, gazeteci ve yazar. ‘*Şimdiki şoven nasyonalist Giritli Ahmet Cevat Beyin nazarı dikkatini celbetmiş olacak.*’ **M2** 151
- girme** *a.* Girmek işi. **RA** 64, 305, 309, 334 **M2** 66, 115, 211, 239, 240, 251, 254²
- girmek, -er** (-e) Dışarıdan içeriye geçmek. **RA** 17, 21, 23, 24, 25³, 33, 45, 53², 72, 125, 126, 141, 143², 146, 161, 168², 175, 199², 207, 217, 219, 220, 227, 231, 233, 245, 251, 252, 261², 271, 279, 285, 320, 323, 339 **M2** 70, 71, 92, 228², 239, 240 **2.** Yazılmak, başlamak. **RA** 55, 66², 70, 78, 197 **M2** 62, 64, 65, 66², 69 **3.** Katılmak. **RA** 70, 85, 104, 318 **M2** 13, 51, 93, 114, 117, 194², 207, 218, 222, 260 **4.** Almak, fethetmek. **M2** 28, 29, 31 **5.** Girişmek, başlamak. **RA** 272, 347² **M2** 112 **6.** Başka bir dini kabul etmek. ‘*Hristiyanlık dinine girmek gibi fikirler de Şekip Beyin efkârı felsefesinde vardır.*’ **M2** 223 **girip çıkmak** bir yere sık sık gelmek. **RA** 143
- gitgide** *zf.* Zaman ilerledikçe, giderek, gittikçe, ileride. **M2** 145
- gitme** *a.* Gitmek işi. **RA** 58, 64, 190, 288, 306, 345 **M2** 231, 270
- gitmek, -der** (-e) **1.** Bir yere doğru yönelmek. **RA** 6³, 7, 8⁴, 58, 61, 67, 69, 81², 82, 85³, 86, 88, 103, 109, 110, 114, 132, 141, 146, 157, 165, 168, 185, 189, 190², 191, 195², 196, 199, 209, 210², 211, 214, 224², 242, 248, 249, 251, 255³, 262, 266², 267, 274, 280, 286, 288, 293, 294², 295, 296², 310, 320, 324, 335, 336, 337, 338², 339², 340³, 341³, 344, 346, 349, 351 **M2** 25, 30, 54², 56, 66, 71, 73, 82, 94², 95, 98, 187, 190, 200, 208², 213, 214, 219, 220, 222, 227, 228, 231², 254, 280 **2.** (*nsz*) Sürmek, devam etmek. **RA** 37, 54, 118, 140, 254, 284 **3.** (*nsz*) Yok olmak, elden çıkmak. **RA** 82, 247, 279, 291, 300, 316 **4.** Bir duruma, bir sonuca ulaşmak, varmak. **RA** 123
- gittikçe** *zf.* Zaman ilerledikçe, gitgide, giderek. **RA** 60, 242, 329 **M2** 217, 232
- giydirilmek** (*nsz*) Giydirmeye işi yapılmak. **M2** 112
- giyecek, -ği** *a.* Giysi. **RA** 215
- giyilme** *a.* Giyilmek işi. **M2** 200
- giyim** *a.* Giyme biçimi. **RA** 222, 268, 312
- **giyim kuşam**
- giyim kuşam** *a.* Üst baş. **M2** 111
- giyinme** *a.* Giyinmek işi. **M2** 208
- giyinmek** (*nsz, -i*) Giymek. **RA** 20

giymek, -er (-i, -e) Örtünüp korunmak için bir şeyi vücuduna geçirmek. **RA** 45, 69, 226, 267, 276², 325 **M2** 26, 56, 61, 112

gizleme *a.* Gizlemek işi. **RA** 223, 232, 337

gizlemek (-i, -den) Saklamak, görünmeyecek, belli olmayacak bir yere veya bir duruma koymak. **RA** 285 **M2** 32

gizlenmek (-den) Gizlenilmek, gizli tutulmak. **RA** 286

gizli *sf.* Başkalarından saklanan, duyurulmayan, saklı kalan, mahrem, mestur, nihan. **RA** 13, 17, 22, 28, 33, 35, 38, 41, 53, 54, 128, 159, 167, 171, 224, 273³, 296, 327, 344 **M2** 33, 65, 179, 193, 195, 253 **2. zf.** Saklı olarak, saklayarak. **RA** 30 **M2** 229²

gizlice *zf.* Kimseye göstermeden, kimseye belli etmeksizin, gizli olarak, zuladan. **RA** 30, 45, 282

gizlilik, -ği *a.* Gizli olma durumu, mahremiyet. **RA** 172²

gizliyebilmek (doğ.) gizleyebilmek (-i, -den) Gizleme ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 12

Goethe *öz. a.* Johann Wolfgang Von Goethe, Alman yazar, şair, politikacı, ressam ve doğa bilimci. 'Alman şairi Goethe, torunu yerindeki Margeritte'ye, büyük Türk şâiri Abdülhak Hâmid torunu yerindeki Lüsyen'e âşık olmadı mı?' **RA** 205 **M2** 67

göçebe *sf.* Değişik şartlara bağlı olarak belli bir yöre içinde çadır, hayvan ve öteki araçlarla yer değiştiren, yerleşik olmayan (kimse veya topluluk). **M2** 120

göçmek, -er (*nsz*) Ölmek. **M2** 82, 98 **göçüp gitmek** ölmek. **M2** 93

göğüs, -ğüsü *a.* Vücudun boyunla karın arasında bulunan ve kalp, akciğer

vb. organları içine alan bölümü, sine. **RA** 80, 83, 200, 311, 325 **göğüs germek** bir güçlüğe karşı koymak, dayanmak. **RA** 23

gök, -ğü *a.* Yeryüzü üzerine mavi bir kubbe gibi kapanan boşluk. **RA** 8, 24, 33, 45, 111, 145, 159, 199, 213, 224, 274², 284, 294, 298, 323, 325, 337, 342, 348 **M2** 20, 23, 56, 57, 86, 148 **göklere çıkarılmak** aşırı derecede övülmek. **M2** 248, 249 **(birini veya bir şeyi) göklere çıkarmak** aşırı derecede övmek. **RA** 13 **M2** 170

Gök Alp *öz. a. bk.* Ziya Gökalp. 'Büyük Namık Kemal'le büyük Gök Alp'in ruhlarına, kendindeki büyüklükten yalnız bir parçasını tevarüs ettirmiş olan en büyük Kür Şad için de ayrı bir gün yapmalarını beklerim.' **M2** 20, 21, 22

Gökalp *öz. a. bk.* Ziya Gökalp. **M2** 45, 46², 47³, 48, 49⁶, 50, 90

Gökhan Evliyaoğlu *öz. a.* 1961 doğumlu, gazeteci, düşünür ve siyaset adamı, eskiden Adalet Partisi milletvekili. 'Adalet Partili mebus Gökhan Evliyaoğlu da kendi partisinin Meclis Grubu Başkanlığına verdiği önergede Halk Partililerin bu teklifini 'olumlu' diye vasıflandırdı.' **M2** 239

Göktürk *öz. a. tar.* VI-VIII. yüzyıllarda Moğolistan ve Orta Asya'da yaşamış eski bir Türk ulusu ve bu ulustan olan kimse, Köktürk. **RA** 95, 309, 318² **M2** 89, 113⁴, 135², 141⁶, 142, 143, 144, 146, 152, 173, 224

→ **Göktürk harfleri**

Göktürkçe *öz. a.* Göktürk dili, Orhon Türkçesi, Köktürkçe. **M2** 272, 273

Göktürk devleti *öz. a.* VI-VIII. yüzyıllarda Moğolistan ve Orta Asya'da yaşamış eski bir Türk

ulusundan oluşan yapı. 'Göktürk devletinin şevketini muhafaza etmişlerdir.' M2 141, 142

Göktürk harfleri öz. a. Genellikle VI-VIII. yüzyıllarda Orhun ve Yenisey bölgesindeki yazıtlarda kullanılan, Göktürlere özgü harfler. M2 153

Gök Türuk öz. a. bk. Göktürk. M2 140

gölge a. Ne olduğu anlaşılamayan karaltı, silüet. RA 71, 83, 111, 297, 325, 328, 329 **gölge gibi** varlığını belli etmeden, gizlice. RA 111 **gölge düşürmek** bir şeyin değerini veya ününü azaltacak işler yapmak. RA 326 **gölge vurmak** gölge düşmek, bir şey üzerine karaltı inmek, üzerine gölge gelmek. RA 45 **(birini veya bir şeyi) gölgede bırakmak** ondan daha üstün bir düzeye yükselmek, ondan çok daha başarılı olmak. M2 106, 277

Göl Tekin (doğ.) **Kültigin** öz. a. Makaleler II adlı eserde Atsız'a göre Kültigin sözcüğünün yanlış yazılmış biçimi. 'Kül Tigin'i ve Göl tekin diye yalan yanlış öğrenirken ben Kültigin'i asıl metinden okuyor.' M2 128

gömme a. Defnetme, tedfin. M2 56, 153

gömülmek (nsz) 1. Gömme işi yapılmak veya gömme işine konu olmak. RA 321 M2 35 2. (-e) Bir şeyin derinliğine inmek. RA 102, 131, 241, 249 3. (-ile) kaplanmak. 'Ortalık zifiri karanlığa gömülmüştü.' RA 121 4. (-e) Yok olmak, kaybolmak, görünmez olmak. RA 331

gönderebilmek (-i, -e) Gönderme ihtimali veya imkânı bulunmak. M2 68

gönderilme a. Gönderilmek işi. M2 184, 219, 269

gönderilmek (-e) Gönderme işi yapılmak veya gönderme işine konu olmak. RA 17, 52 M2 30, 54², 71, 105, 191

göndermek (-i, -e) Bir yere doğru yola çıkarmak, yollamak, ulaşmasını, gitmesini sağlamak, irsal etmek. RA 55, 213, 286 M2 21, 30², 50, 56, 66, 73, 90, 105, 177, 225, 269²

gönül, -nlü a. Sevgi, istek, düşünüş, anma, hatır vb. kalpte oluşan duyguların kaynağı. RA 23, 24, 31, 32³, 34, 36, 37, 64, 68, 71, 82, 83, 84, 109, 156, 159, 185, 187, 196, 217, 224², 236, 237, 268, 273, 278, 285³, 286, 299, 300, 305, 306, 317, 328, 330 M2 19, 56, 65, 84, 86, 253, 255 **gönül vermek** bir şeyi sevmeye, istemeye veya yapmaya içten yönelmek, eğinmek, meyletmek. RA 273 **gönlü âh ü zâr ile dolu (olmak)** (doğ.) **gönlü ahu zar ile dolu (olmak)** acı ve sıkıntı içinde olmak. 'Gönlü âh ü zâr ile doluydu.' RA 32⁴ **gönlü kararmak** sıkıntı duymak, kötü şeyler hissetmek. 'Ferahlık duyduğu ile gönlünün kararması bir oldu.' RA 37 **gönlü kırıla kırıla toz haline gelmek** çok fazla incinmek. 'Fakat gönlü kırıla kırıla toz haline gelmiş, kırılacak tarafı kalmamıştı.' RA 74 **gönlü kırılmak** üzülmek, incinmek, yerinmek. RA 74 **gönlü rahat olmak** sıkıntısı, tasası olmamak. 'Bir gönülün âh u zâr ile dolmasının ne demek olduğunu gönlü rahat olanlar anlayamazdı.' RA 32 **gönlü tutuşmak** aşık olmak. 'Sen istedin ondan bu gönül zorla tutuştu.' RA 285² **gönlünde nisan esintileriyle birlikte karakış boraları da esmek** karışık duygular içinde olmak, farklı duyguları bir arada yaşamak. 'Bu sanki öyle bir sevgiye tutuldu ki gönlünde nisan esintileriyle birlikte karakış boraları da esti.' RA 300 **gönlünden geçmek** bir şeyin

olmasını veya bir şey yapmayı istemek. **RA** 62, 191, 299 **gönlüne doğmak** içine doğmak, sezmek, hissetmek. **RA** 107 **gönlüne çökmek** sıkıntı basmak, göğsünde yumru gibi bir ağırlık hissetmek. 'Yıllardır gönlüne çöken ağır yükten kurtulduğunu duyuyor.' **RA** 267 **gönlünü(gönül) almak** kırılan bir kimseyi güzel bir davranışla hoşnut etmek. **RA** 112, 113, 221, 240² **gönlünü aydınlatmak** içine bir ferahlık, huzur vermek, mutlu hissetmek. 'Kendi pörsük gönlünü aydınlatmak sevdasına kaptırıyor.' **RA** 119 **gönlünü kaptırmak** âşık olmak. **RA** 304 **gönülden gelmek** içinden gelmek. **RA** 238

→ **gönül rahatlığı, gönül saflığı**

gönüllü *sf.* 1. Bir işi yapmayı hiçbir yükümlülüğü yokken isteyerek üstlenen. **RA** 83, 267 2. Çok istekli. **RA** 304

gönül rahatlığı *a. mec.* İç rahatlığı, iç huzuru, baş dinçliği, huzur. **RA** 177

gönül saflığı *a. mec.* İyi niyet. 'Gönül saflığını insan duygusunun bütün iyi taraflarını kaybediyorlardı.' **RA** 24

göre *zf.* Bakılırsa, hesaba katılırsa, göz önünde tutulunca, bakarak, nazaran. **RA** 13, 15, 37², 38, 39, 62, 66, 70², 81², 89, 93², 96, 99, 100, 103², 106, 119, 128², 129, 134, 137, 139, 143, 145, 149², 151, 160, 162, 179, 204, 221, 229, 235³, 296, 305, 310, 318, 328, 349 **M2** 25, 39², 46², 47, 79, 80, 83, 89, 90, 95, 98, 110², 111², 121, 130, 132, 138, 151², 152, 161², 176, 187², 193, 195, 197², 201, 207, 208², 209, 213, 222, 226, 227, 228, 248, 255, 267², 276, 278

görebilmek *(-i)* Görme ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 190, 201, 220, 251, 262², 277, 282, 321, 325, 331, 348 **M2** 15, 24, 71, 98, 110, 194, 278²

göre göre *zf.* Sık sık görerek, yaşayarak. 'Hayatın kötülüklerini göre göre kötüleşiyor.' **RA** 24

görev *a.* Resmî iş, vazife. **RA** 23, 149, 222, 252, 299, 309, 335 **M2** 91², 103, 107², 269 2. Sorumluluk, vazife. 'Onun baş rakibi olan CHP'nin boynuna düşen bir görev olacaktır.' **M2** 265 **görev almak** bir görevde bulunmak, bir görevi üstlenmek. **RA** 343

görevli *sf.* Görevi olan, vazifeli. **M2** 270

görgülü *sf.* Görgüsü olan. **RA** 273

görgüsüz *sf.* Görgüsü olmayan. **M2** 164

görgüsüzlük, -ğü *a.* Görgüsü olma durumu. **M2** 164

görme *a.* Görmek işi. **RA** 87, 114, 119, 187, 201, 220, 242, 251, 272, 287 **M2** 86, 167, 199, 260

görmek, -ür (-i) 1. Göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek. **RA** 5, 6², 9², 12, 14, 15, 22, 23, 24, 26, 30², 31, 35⁴, 36, 37², 50, 61, 71², 72², 73², 77, 83, 85, 86², 87, 88, 92, 101², 104, 106², 109, 110, 111, 114, 115, 117, 118, 119, 120², 123², 125², 130, 131², 132², 133, 134, 137, 138², 140, 143, 146, 154, 155², 165², 166, 167, 178, 179², 182, 183, 186, 187², 189, 190, 192², 194, 195, 197², 198, 204, 211², 214, 217, 222, 223, 224², 225, 226, 227, 230³, 231, 235, 236, 237, 240, 243², 253, 259, 261, 262, 263, 265, 267, 268, 269, 273², 275, 276², 277², 278, 279, 280, 283, 284, 286, 288, 297, 298, 299², 303, 304, 308, 320², 324², 325, 326³, 328⁴, 329, 330, 331, 333, 336, 345², 346², 347, 348 **M2** 26, 28, 29, 37, 65, 70², 73, 86, 91, 95, 101, 102, 109², 110, 111², 113, 121, 146, 154, 172, 176, 203, 204, 222², 225, 279, 280 2. Yapmak, etmek. **RA** 27 **M2** 154 3. Anlamak, kavramak, sezmek. **RA** 71, 269,

- 280, 283 **M2** 11, 15, 52, 67, 71, 73, 90, 161, 194, 197, 199, 278² **4**. Saymak, herhangi bir şey gibi görmek. **RA** 71, 135, 144, 177, 205, 219, 238, 265, 277, 279, 350 **5**.(-den) Almak. **M2** 211, 220 **6**. (-den, -i) Kendisine yapılmak, bir davranışla karşılaşmak, maruz kalmak. **M2** 109 **7**. Bir şey hakkında bir yargıya varmak, değerlendirmek. **M2** 228 **8**. Karşılaşmak, rastlaşmak. **M2** 230, 267, 276
- **göre göre**
- görmezlik, -ği a. görmemezliğe gelmek (doğ.) görmezlikten gelmek** görmemiş gibi davranmak. **RA** 23, 51
- görölmek (nsz)** Göz yardımıyla bir şey, bir varlık algılanmak, seçilmek. **RA** 61, 89, 93, 112, 123, 145, 156, 157, 165, 168, 172, 187, 209, 224, 227, 240, 286, 306, 307, 309, 310, 313, 317, 320, 344 **M2** 18, 21, 24, 39, 41, 42, 61, 69, 130, 151, 171, 172², 174, 176, 183, 203, 214, 221, 225, 236, 243, 259
- görölmemiş sf.** O güne kadar karşılaşılmamış, şaşılacak nitelikte olan. **RA** 72, 146, 309 **M2** 33
- görünme a.** Görünmek işi. **RA** 150, 185
- görünmek (nsz) 1.** Görölür duruma gelmek, görölür olmak, gözükmek. **RA** 6, 26, 45, 156, 160, 162², 206, 214, 215, 242, 253, 285, 297 **M2** 164 **2.** İzlenim uyandırmak. **RA** 222, 237², 284, 323 **M2** 52, 183, 190, 265
- görünürde zf.** Dıştan bakınca, görünüşe göre, ortada, meydanda. **RA** 229, 282, 339
- görünüş a. 1.** Gözün ilk bakışta veya zihnün dolaysız olarak algıladığı şey. **RA** 37 **2.** Gerçeğe uymayan dış görüntü, zevahir. **RA** 61, 102, 113, 115, 180, 189, 212², 254, 265, 313 **M2** 277
- görünüşte zf.** Dıştan görüldüğüne göre, görünene inanmak gerekirse, görünene bakılırsa, zahiren. **RA** 288
- görüş a. 1.** Görme işi. **RA** 104, 216, 268 **2.** Bir olay, varlık veya düşünce üzerinde varılan yargı, fikir. **RA** 45, 92 **M2** 85, 129², 133, 169, 170, 213, 260
- **görüş noktası, görüş sahası**
- görüşebilmek (-le)** Görüşme ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 101
- görüşme a.** Görüşmek işi, mülakat, müzakere. **RA** 253 **M2** 101
- görüşmek (nsz)** Buluşup konuşmak, konuşup sohbet etmek. **RA** 43, 89, 211, 265, 278 **M2** 191, 265
- görüş noktası a.** Bakış açısı. ‘Her hadiseyi yalnız kendi görüş noktasından seyrediyor.’ **RA** 106
- görüş sahası a.** Gözün algılayabildiği kadar olan alan. ‘Sesin nerden geldiğini anlamak için pencereden bütün görüş sahasına şöyle bir bakındı.’ **RA** 45
- görüştürmek (-i, -le)** Görüşmelerini sağlamak. **RA** 43
- görüşölmek (nsz)** Görüşme işi yapılmak, müzakere edilmek. **RA** 21
- gösterebilmek (-i, -e)** Gösterme ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 306 **M2** 149, 161, 162, 230
- gösteri a.** İlgi, dikkat çekmek için bir topluluk önünde gösterilen beceri veya oyun. **RA** 222, 225, 226, 343, 345 **M2** 229, 267
- gösterilme a.** Gösterilmek işi. **M2** 113
- gösterilmek (nsz, -e)** Görölmesi sağlanmak. **RA** 92, 93, 252 **M2** 12², 13, 30, 76, 86, 129, 141, 150, 183, 205, 224, 278

gösteriş a. 1. Gösterme işi. **M2** 55, 110

2. Başkalarını aldatmak, şaşırtmak, korkutmak veya kendini beğendirmek için birinin yaptığı yapay davranış, çalım, alım çalım, kurum. **M2** 133

gösterişli sf. Görkemli. **RA** 169, 298, 307, 314, 317, 320, 325 **M2** 112

gösterişsiz sf. Görkemsiz. **M2** 26

gösterme a. Göstermek işi. **RA** 93, 273, 289 **M2** 38, 142, 171, 172, 199

göstermek (-i) 1. Birini veya bir şeyi işaretle belirtmek. **RA** 44, 223, 232, 256, 296, 298, 342⁴, 343 **2.** (-i, -e) Görülmesini sağlamak, görmesine yol açmak. **RA** 21, 26, 28, 33, 48, 53, 63, 74, 112, 113, 151, 157, 207², 231, 232, 239, 243², 246, 257, 264, 289, 292, 295, 306², 308, 346 **M2** 40, 56, 76, 111, 119, 120, 129, 143, 149, 153, 155, 165, 173², 176, 190, 197, 198, 201, 202, 205, 260 **3.** Belirtmek, anlatmak. **RA** 10, 187, 204, 249², 304, 350 **M2** 12, 13, 43², 91, 109, 113, 129, 130, 136, 139, 141, 142², 198, 199², 200, 204², 222, 224, 230, 259, 271 **4.** (yar.) Etmek. **RA** 30, 43, 53, 97, 124, 144, 184, 215, 249, 289, 290, 311, 316 **M2** 19, 41, 80, 85, 95, 120², 131, 132, 209, 211, 232, 246, 253, 269 **5.** Tedavi amaçlı doktora götürmek, baktırmak, muayene ettirmek. 'Ruh doktoruna göstermek istiyordu.' **RA** 250²

göstermelik sf. Gerekli olduğu için değil, iş olsun diye yapılan. **M2** 229², 236

götürme a. Götürmek işi. **RA** 47

götürmek (-i, -e) 1. Bir kimseyi bir yere kadar yanında yürütmek. **RA** 7², 18, 271 **M2** 62, 63, 188 **2.** (-i) Taşımak, ulaştırmak veya koymak. **RA** 55, 84, 236, 299 **M2** 56, 70, 279 **3.** Eskiye, geçmiş zamanları hatırlatmak. 'Eski zamanlara götürdü.' **RA** 80, 85, 190, 210, 271

4. (-i, -e) Birinin yanında yürüyüp ona bir yere kadar arkadaşlık etmek. **RA** 86², 88, 94, 113, 114, 166 **5.** Bir yere doğru hareket ettirmek. 'Bıçağı yüreğine götürdü.' **RA** 32

götürülmek (-den, -e) Götürme işi yapılmak veya götürme işine konu olmak. **RA** 54

gövde a. 1. Bir şeyin asıl bölümü. **M2** 237, 275 **2. bit. b.** Ağaç ve bitkilerin dallarının dışında kalan ana bölümü. **RA** 8 **3. anat.** İnsan bedeninde baş, kol ve bacaklar dışında kalan bölüm. **RA** 279, 280, 310, 334

göya (doğ.) güya zf. Far. gūyā Sözde, sanki. **M2** 172, 271

göz a. anat. 1. Görme organı, basar. **RA** 5², 6², 8, 10, 15, 17, 21, 26, 30, 34², 35, 45, 52, 58, 59, 60, 63, 71, 72, 74, 75, 79, 83, 88, 90, 92, 97, 111, 113, 114, 115, 117, 118, 121, 127³, 128⁴, 131³, 148, 149, 172, 173, 184, 187², 189², 194, 195, 197, 198⁴, 204, 207, 209³, 223, 225, 242, 243³, 245, 248, 254, 256, 257, 259, 263, 268, 275, 280, 282², 283, 285⁵, 286, 289, 294, 298, 306, 310, 316, 321², 323, 324, 328, 329, 331, 336², 337, 342, 344², 346, 349 **M2** 56, 90, 222 **2.** Bakış, fikir. **RA** 250 **göz atmak** kısa bir süre, fazla dikkat etmeden bakıvermek. **RA** 91, 145, 339 **göz gezdirmek** bir yeri, bir şeyi çabucak incelemek. **RA** 34, 58, 185, 232, 251, 260 **göz göze gelmek** her iki tarafın bakışları karşılaşmak. **RA** 32, 34², 155, 183, 242 **göz kamaştırmak** bir niteliğiyle hayran bırakmak. **RA** 208, 209, 309 **göz kırpmak** göz kapağını kapayıp açmak. **RA** 196 **göz yummak** görmezlikten gelmek, hoş görmek, bağışlamak. **M2** 250 **gözü kararmak** hastalık, tansiyon vb. etkisiyle başı dönmek, gözünde karartılar oluşmak. 'Gözleriniz karadı değil

mi? Ani kalkışla iyi etmediniz.’
RA 201³, 329, 330, 337 gözden düş(ür)mek bir kişi veya şeyin değerini yitirtmek, rağbet gördürmemek. ‘Beni gözden düşürmeğe çalışırken lehimde propaganda yaptığı için de kendisine teşekkür ederim.’ **M2 198, 199 gözden geçirmek** niteliğini anlamak için bir şeyin her yanına bakmak, incelemek, muayene etmek. **M2 76, 87, 95, 212, 282 gözden kaçırmak** dalgınlıkla görmemek. **M2 14 gözden kaybolmak** ortadan çekilmek veya görünmez olmak, kaybolmak. **RA 88 göze almak** gelebilecek her türlü zararı ve tehlikeyi önceden kabul etmek. **RA 51, 64 M2 120 göze batmak** aşırı derecede görünür olmak. **RA 169 göze çarpmak** dikkati üzerine çekmek. **RA 62 M2 259 göze girmek** davranış ve yetenekleriyle ilgi ve önem kazanmak. **M2 90, 188 gözleri alışmak** önceden iyi göremediği bir şeyi sonradan görür olmak. **RA 328 gözleri(gözü) değmek** gözü kısa bir süreliğine belli bir noktaya takılmak. ‘Bir aralık gözleri salona değdi.’ **RA 168, 179, 271, 330 gözleri dumanlanmak 1.** bulanık görmek. ‘Yüksek tansiyon dolayısıyla bir için gözleri dumanlanarak çevreyi görmez olmuştu.’ **RA 220 2.** ağlamaklı olmak. ‘Burkay’ın içi yandı. Gözleri dumanlandı.’ **RA 7 gözleri düğümlemek** bakışları bir noktaya odaklanmak, bir noktada kilitlemek. ‘Gözleri Leyla Hanım’ın üzerinde düğümlemişti.’ **RA 251 gözleri gülümsemek** gözlerinin içi ışıltılı olmak. ‘Gözleri gülümseyerek bakar, düzgün konuşmasıyla derhal iyi bir intiba bırakırdı.’ **RA 20 gözleri hayretle açılmak** şaşkınlıktan gözleri büyümek. ‘Her zamanki yerine koymak için

eline aldığı zaman gözleri hayretle açıldı.’ **RA 280 gözleri ilişmek** birdenbire veya istemeden görmek. **RA 245 gözleri (gözü) kamaşmak** şaşkınlık, korku veya hayranlık gibi duyguların etkisiyle bakışları şaşkın, korkmuş veya hayran olmuş bir hâl almak. ‘Leyla mutlak gelmişti. Pusat’ın gözleri kamaştı.’ **RA 157², 255, 311 gözleri kamaştırmak** bir niteliğiyle hayran bırakmak. **RA 130, 131, 207, 209, 220, 300 gözleri kapanmak** çok uykusu gelmek. **RA 247 gözleri nemlenmek** gözleri yaşarmak, ağlamaklı olmak. ‘Bir gece radyoda Eski Arkadaşlar marşı çalınırken gözleri önce enerjik bir sevinçle parlamış sonra hafifçe nemlenmişti.’ **RA 71, 184 gözleri parlamak** gözlerinde sevinç ve istek belirlemek. **RA 15, 25, 71, 191 gözleri şimşeklenmek** kızgın bir şekilde bakmak, çok öfkelenmek. ‘Selim’in gözleri şimşeklendi. Budala ! İnsan bildiği şeyi başkasından duyunca ürker mi?’ **RA 121 gözleri takılmak** dikkati çeken bir şeyden bakışlarını ayıramamak. **RA 186², 234, 260, 325, 335 gözleri vahşi parıltılarla ışıldamak** gözlerinde gizli olan bir şeyi bilmenin, bunu açığa çıkaracağını acımasızlığı, hazzı belirlemek. ‘Gözleri vahşi parıltılarla ışıldamaya başlamıştı.’ **RA 160 gözleri yaşarmak** gözleri sulanmak. **RA 9 gözlerini (gözünü) dikmek** dikkatle bakmak, gözünü ayırmadan bir yere veya bir kimseye bakmak. **RA 6, 27, 85, 123, 128, 135, 137, 145, 178, 197, 146, 171, 179, 187, 195, 196², 197, 198, 200, 214, 224, 225, 238, 239, 241, 248, 249, 258, 268, 273, 287 gözlerinden perde kalkmak** gerçekleri görmek. ‘Selim gözlerinden perde kalkan bir insan gibi gerçekleri görmeye

başlıyordu. RA 242 **gözlerine bir ağırlık çökmek** uyku bastırmak, uykusuzluktan gözleri kapanmak üzere olmak. *'Gözlerine bir ağırlık çökmek.'* RA 331 **gözlerine(gözüne) çarpmak** görünür olmak, dikkati çekmek. RA 43, 141, 282, 296, 297 **gözlerine içirmek** ağladığını saklamak, belli etmemek. *'İki damla yaşı her cihetten gözlerine içirdi.'* RA 25 **gözlerini ayırmamak** bir şeye sürekli olarak bakmaktan kendini alamamak. RA 209, 220, 249, 344 **gözlerini çevirmek** başka bir yöne bakmak, bakışlarını başka bir tarafa yöneltmek. *'Ülker gözlerini Emine 'den çevirdi.'* RA 348 **gözlerini duman kaplamak** uyuşuk, sersem bir hâlde olmak. *'Bu sözler Selim'e şok tesiri yaptı. Biraz ayılır gibi olduysa da gözlerini yeniden duman kapladı.'* RA 294 **gözlerini karartmak** hastalık, tansiyon vb. durumlar başını döndürmek, gözünde karartılar oluşturmak. *'O çok hızlı ani kalkış gözlerini karatmış.'* RA 201 **gözlerini süzmek** baygın baygın bakmak. *'Beni neden üzüyorsun? Gözlerini süzüyorsun.'* RA 5 **gözlerini yummak** gözlerini kapamak. *'Bütün mahşer kalabalığı gözlerini yumarak elleriyle kapattılar.'* RA 317 **gözlerinin içi gülmek** çok sevindiği yüzünden, gözlerinden belli olmak. RA 57, 226 **gözlerinin önünden geçmek** hayal etmek, canlanmak. RA 57, 124 **gözleriyle gülmek** gözleri ışıltılı olmak, gülümsemesi gözlerine, bakışlarına yansımak. *'Deminden beri gözleriyle gülen kızlar.'* RA 58 **gözü açılmak** iyiyi kötüyü veya kendisine yarayanı ayırt eder duruma gelmek. M2 73 **gözü bulanmak** bulanık görmeye başlamak. RA 6 **gözünde kan tütme** çok sinirlenmek,

öfkelenmek. *'Çılgın bir öfke ile sarsılıyor, gözünde kan tütüyordu.'* RA 71 **gözünden kaçmak** görülmemek, farkına varılmamak. RA 22, 215, 222, 261 M2 80 **gözüne ilişmek** birdenbire, istemeden görmek. RA 260 **gözüne kestirmek** uygun bulmak, elverişli görmek. M2 154 **gözünü açmak** görüşünü değiştiren bilgi vermek, uyarmak. RA 118 M2 75 **gözünü ayırmamak** bir şeye sürekli olarak bakmaktan kendini alamamak. RA 186 **göz(ünü) boyamak** kandırmak, yanıltmak, gösterişle aldatmak. RA 104 **gözünü daldan budaktan sakınmamak** tehlikeli işlere atılmaktan çekinmemek. M2 21 **(birinin) gözüyle anlatmak** başka birinin bakış açısı ile olaylara bakıp anlatmak. *'Hürriyetperverlerin ağzı ve gözüyle anlatıyor.'* RA 103 **(sevda) gözünü bürümek** ondan başka hiçbir şeyi düşünmemek, tamamen ona bağlanmak. RA 8 **gözünün önüne gelmek** bir şeyi zihinde canlandırmak, tasarlamak, hatırlamak. RA 190

→ **göz kamaştırıcı, göz önü, göz yaşı, göz bebeği**

gözbebeği (doğ.) göz bebeği a. Çok sevilen, önem verilen kimse vb. RA 36

gözdağı a. mec. (birine)gözdağı vermek sonradan verilecek bir ceza ile korkutmak, yıldırım, tehdit etmek, caydırmaya çalışmak. RA 26

gözde sf. Benzerleri arasında nitelikleri sebebiyle üstün tutulan, beğenilen, önem verilen (kimse veya şey), favori. M2 191

gözetlemek (-i) Birine veya bir şeye gizlice bakmak, dikizlemek. RA 183

- göz hapsi** *a. huk.* **göz hapsine almak** bakışlarını üzerinden ayırmamak, gözetlemek, hiçbir davranışını gözden kaçırmamak. **RA** 41, 196, 282 **göz hapsinde tutmak** göz hapsine almak. ‘Deminden beri onu göz hapsinde tutan Ayşe birdenbire Selimin suratının asıldığını, âdeta hakârete uğramış gibi öfkelenildiğini görerek yavaşça ‘Ne oluyorsun?’ diye sordu.’ **RA** 226 **göz hapsinde olmak** göz hapsine alınmak. ‘Selim ise göz hapsinde olduğunu asla anlamayarak, hattâ ne yaptığını bile pek bilmeyerek bir şeylerle uğraşıyordu.’ **RA** 283
- göz kamaştırıcı** *sf.* Muhteşem, çok güzel, parlak, görkemli. **RA** 168, 209, 298
- gözlü** *sf.* Herhangi bir biçimde veya renkte gözü olan. **RA** 8, 35, 36, 59, 309 **M2** 62, 106, 111, 112³
- gözlük, -gü** *a.* Görme bozukluğu olan gözlerin daha iyi görmesine veya gözleri korumaya yarayan bir çerçeveye yerleştirilmiş çift camdan oluşan araç. **RA** 25, 26, 148
- göz önü** *a. mec.* Görülebilen yakın yer. **RA** 23 **göz önünde bulundur(ul)mak** herhangi bir durumun nasıl bir sonuca yol açacağını hesaba katmak, dikkate almak. **M2** 141
- gözükme** *a.* Gözükmek işi. **M2** 169
- gözükmek** (*nsz*) Görünmek. **RA** 22, 40, 53, 73, 105, 155, 156, 168, 171, 210, 216, 247, 261, 285, 297, 299, 307, 336 **M2** 99, 102, 149, 170, 248
- gözüpek** (*doğ.*) **gözü pek** *sf. mec.* Korkusuz. **RA** 317 **M2** 28
- gözyaşı** *a.* Gözyaşı bezlerinin salgıladığı, bazı etkilerle akan duru sıvı damlacıklarından her biri, yaş (II). **RA** 24, 77³, 78, 79, 140, 186, 316 **M2** 196, 206⁴
- gramer** *a. Fr. grammaire* Dil bilgisi. **RA** 59, 76 **M2** 67, 266
- gramofun** (*doğ.*) **gramofon** *a. Fr. gramophone* Önceden özel bir madde üzerine kaydedilmiş sesleri istenildiğinde dinleten alet, sesyazar, fonograf. **M2** 212
- grev** *a. Fr. grève* İş bırakımı. **M2** 114², 278²
- Grivas** *öz. a.* EOKA örgütünün lideri, Kıbrıs asıllı Yunanlı komutan. ‘Ne dersiniz?Ecevit, Makaryos ve Grivas’la kardeşlik davasında.’ **M2** 253
- grup, -bu** *a. Fr. groupe* Küme. **RA** 207, 345 **M2** 86, 192
- gû** *Far.* Söylemek. **M2** 151⁴
- gurbet** *a. Ar. ğurbet* Doğup yaşanılmış olan yerden uzak yer, gurbetlik. **M2** 53, 24, 55 **gurbete düşmek** aile ocağından uzak bir yere gitmek. **M2** 75
- gurup** (*doğ.*) **grup** *bk.* grup. **M2** 228, 271
- gurur** *a. Ar. ğurūr* 1. Kendini beğenme, büyülenme, benlik, kibir. **RA** 47, 185, 193, 331 2. Övünme. **RA** 26, 345 **M2** 121, 245 **gururunu zedelemek** bir kimsenin kaldıramayacağı bir söz veya olayla karşılaşması sonucu onuru, benliği yıpranmak, küçüklük duymasına neden olmak. ‘Para gibi aşağılık bir nesneye muhtaç olmak da onun gururunu zedeliyordu.’ **RA** 47 **gurur meselesi yapmak** onurundan ödün vermemek adına tutumundan vazgeçmemek. ‘Bunu bir gurur meselesi yaptığı için değil elinden gelmediği için böyle davranıyordu.’ **RA** 240
- gururlu** *sf.* Kurumlu, çalımlı. **RA** 308
- gûya** (*doğ.*) **güya** *zf. Ar. ğüyā* Sözde, sanki. **RA** 26, 36 **M2** 197

güçendirmek (-i) Gücenmesine yol açmak, gönünü kırmak, incitmek. **M2** 199

güç *a.* **1.** Fizik, düşünce ve ahlak yönünden bir etki yapabilme veya bir etkiye direnebilme yeteneği, kuvvet, efor. **M2** 21, 25, 49 **2.** Bir olaya yol açan her türlü hareket, kuvvet, takat. **RA** 161, 298 **M2** 107, 140 **3.** *sf.* Ağır, yorucu, emekle yapılan, çetin, müşkül, kolay karşıtı. **RA** 24, 29, 67², 171, 189, 238, 240, 251, 286, 297, 346 **M2** 19, 20, 28, 33, 34, 60, 161, 235, 260 **gücü yetmek** üstesinden gelebilir olmak. **RA** 311 **gücünü kesmek** kuvvetini, takatini azaltmak. **RA** 328

→ **güç bela**

güç bela *zf.* Zorlukla, güçlük çekerek. **M2** 228

güçlenmek (*nsz*) Güçlü duruma gelmek, kuvvetlenmek. **RA** 335

güçleşmek (*nsz*) Güç duruma gelmek, zorlaşmak. **RA** 64

güçleştirmek (-i) Güç duruma getirmek. **M2** 32

güçlü *sf.* Gücü olan, kuvvetli, yavuz. **RA** 192, 254, 310, 319

güçlük, -gü *a.* Zorluk. **RA** 87, 145 **M2** 34 **güçlüğe uğramak** güçlük çekmek. 'Üçüncü ismi bulmakta biraz güçlüğe uğramasını fırsat bildi.' **RA** 35

güçlülle *zf.* Kolay olmayan bir şekilde, zar zor, zor bela. **RA** 329

güçsüz *sf.* Gücü olmayan, âciz. **RA** 210, 219

güherçile *a. kim.* Tarımda gübre, hekimlikte ilaç olarak kullanılan, barut vb. patlayıcı maddeler yapımına yarayan beyaz renkte ve ince billurlar durumunda birleşik bir madde, potasyum nitrat(KNO₃). **M2** 72

gül *a. Far. gul bit. b.* Gülgillerin örnek bitkisi (Rosa) 'nın katmerli, genellikle kokulu olan çiçeği. **RA** 147

→ **güli gülzar**

Gül *öz. a. bk.* Gülsafa Kalfa. 'Öyle Gül'ü, Kalfa'sı falan yok, dediği duyuldu.' **RA** 336

güldürmek (-i) Gülmesine sebep olmak. **RA** 126, 130 **M2** 96, 100², 256

güle güle *zf.* Vedalaşma sırasında kalanın söylediği söz, devletle. **RA** 245

güleç *sf.* Her zaman gülümseyen, mütebessim. **M2** 94

güler yüzlü *sf.* 1.Yakınlık gösteren, içten davranan. **M2** 59 **2.** *zf.* Yakınlık gösterilerek, içten davranılarak. **M2** 111

Gülhane *öz. a. bk.* Gülhane Hastanesi. **M2** 53², 68², 70

Gülhane Hastanesi *öz. a.* Gülhane Eğitim ve Araştırma Hastanesi (GEAH) veya eski adıyla Gülhane Askerî Tıp Akademisi yani (GATA),Türk Silahlı Kuvvetleri'ne sağlık bilimleri alanında askeri personel yetiştiren ve bünyesinde bulunan askerlerin her türlü sağlık hizmetini karşılayan askeri hastane. 'Gülhane Hastanesi dış hastalıklar Muallimi olan Alman Profesör Miralay(=Albay)Witing tarafından Almancaya da çevrildi.' **M2** 68, 70

gül-i gülzâr (*doğ.*) **güli gülzar** Gül bahçesinin gülü. 'Gül-i gülzâr olup hâr olmamaktır.' **RA** 147

gülme *a.* Gülmek işi. **RA** 166, 204, 272 **M2** 86

gülmek, -er (*nsz*) İnsan, hoşuna ve tuhafına giden olaylar, durumlar karşısında, genellikle sesli bir biçimde duygusunu açığa vurmak. **M2** 66², 67, 86, 96³, 100, 111³, 151,

218 **RA** 8, 24, 35, 63, 67, 69, 96, 99, 111³, 112, 114, 126, 155², 157, 166², 204, 205, 211, 222, 263, 269, 272, 273, 339, 341 **gülüp geçmek** umursamamak, aldırış etmemek, üzerinde durmamak. **M2** 128

Gül Muharebesi öz. a. Güller Savaşı veya Çift Gül Savaşı, 1455-1485 yılları arasında İngiltere’de gerçekleşen iç savaş. ‘*Eğer bütün milletler tarihlerini bizim gibi mütalea etselerdi ozaman, mesela İngilterede iki gül muhaberesinde iki devlet bulunması icap ederdi.*’ **M2** 136

Gülsafa öz. a. bk. Gülsafa Kalfa. **RA** 336

Gülsafâ Kalfa (doğ.) **Gülsafa Kalfa** öz. a. Ruh Adam adlı romanda yer alan karakterlerden biri olan Prenses Leyla Mutlak’ın dadısının adı. ‘*Gülsafâ Kalfa benim dadımdır.*’ **RA** 169, 175, 231, 233, 236, 336³, 338

Gültekin (doğ.) **Kültigin** öz. a. bk. Kül Tigin. ‘*Kül Tigin Gültekin yazmak bile o tarihi yazanlar arasında bir tek alim olmadığını ispata yetiştir.*’ **M2** 130, 143

gülümseme a. Gülümsemek işi, tebessüm. **RA** 27, 58, 63, 95, 117, 125, 130, 140, 206, 224

gülümsemek (nsz, -e) Güler gibi olmak, hafifçe gülmek. **RA** 5, 8, 13, 16², 28, 31, 34, 35², 51, 58, 59, 62, 64, 68², 72, 75, 76, 78, 85, 86, 88², 95, 96, 97, 101, 110², 115, 116, 118, 119, 121, 124, 125, 137, 132, 135², 137, 143, 146, 154, 172, 178, 193, 198, 203², 204, 205, 212, 213, 217, 221², 227, 235, 237³, 248, 252, 255, 260⁴, 262, 268², 283, 286², 289, 290, 291, 293, 314, 326, 327, 329, 333, 339, 243, 345 **M2** 26

gülümseyiş a. Gülümseme işi. **RA** 11, 34, 35, 57, 63, 100, 102², 129, 154, 160², 165, 187, 222², 226, 227, 232,

235, 237, 238, 243, 256, 260, 264, 289, 314, 345, 346

gülünç, -cü *sf.* Güdürücü, tuhaf, komik. **RA** 21, 79, 96, 100, 177, 259 **M2** 39, 43, 149, 151, 169, 171, 176, 189, 205, 209, 224, 230², 278

gülünçlük, -ğü a. Gülünç olma durumu, komiklik. **RA** 31, 104

gülüş a. Gülme işi. **RA** 114, 206²

gülüşme a. Gülüşmek işi. **RA** 125, 130

gümrük, -ğü a. Sınır kapılarında denetim ve gözetim işlerinin yapıldığı yer. **M2** 71, 72², 154

→ **gümrük kolcusu**, **gümrük memuru**

gümrük kolcusu a. *huk.* Gümrüklerce gözetiminde bulundurulması gerekli görülen eşya ve yolcularla beraber bulunma, tartı, sayım ve muayene memurlarına yardım etmek vb. işlerle görevli kişi. **M2** 73

gümrük memuru a. Gümrükte çalışan görevli memur. ‘*O barakalarda gümrük memurları oturuyorlardı.*’ **M2** 71, 72³

gün a. 1. Yer yuvarlağının kendi eksenini etrafında bir kez dönmesiyle geçen 24 saatlik süre. **RA** 6², 7², 18², 19², 23³, 24, 43, 45, 50, 53², 55, 80, 84, 92, 96, 71, 124, 130, 137, 141, 144, 145², 151, 153, 154, 155, 166, 167, 168², 184, 185, 189, 190, 191, 197², 199, 219², 220, 221, 222², 223², 228, 229, 231, 232, 251, 253³, 254², 256, 257, 259², 267, 271, 284, 285³, 286, 287, 300, 310, 314, 321, 326, 334, 335², 343, 345 **M2** 21², 22, 31, 34², 35, 54, 55², 56, 63⁴, 64², 65², 67, 69, 70, 71, 72², 73³, 81, 93, 96, 97, 102², 103, 107², 109², 166, 190², 193, 194², 201, 204, 209, 210, 213, 222⁴, 248², 267, 269⁴, 278 **2.** Çağ, devir. **RA** 98, 155, 203 **M2** 95, 145 **gün batmak** güneş

batmak. **RA** 6 **gün çarpmak** yaşadığı olaylar etkilemek. ‘*Seni güneş değil gün çarpmış.*’ **RA** 228, 240 **gün gibi aşikâr** gün gibi açık, çok açık, çok belli. **M2** 183, 247 **gün gibi aydın olmak** apaçık, belli. ‘*Çünkü onun olmadığı gün gibi aydın oldu.*’ **M2** 154 **gün gibi ortada** apaçık, belli. ‘*Her şey gün gibi ortada idi.*’ **RA** 331 **gününü gün etmek** hiçbir şeyi dert edinmeyip gününü hoş geçirmek. **M2** 229

→ **günden güne**

günah *a. Far. gunāh* Kabahat, hafif suç. **RA** 15, 299, 300³, 301, 306² **M2** 203, 254 **günah işlemek** günah sayılan davranışta bulunmak. **RA** 15², 282, 285², 299, 304², 305

günahkâr *sf. Far. gunāhkār* Günahlı. **RA** 305, 327

gündelikçi *a. Gündelikle çalışan kimse, yevmiyeci. RA* 210, 213, 284, 338

günden güne *zf. Gün geçtikçe, gittikçe, gün günden. RA* 7, 281 **M2** 188

gündüz *zf. Gündüz vaktinde. RA* 73

güneş *öz. a. gök b. Gezegenele ve yer yuvarlağına ışık ve ısı veren büyük gök cismi. RA* 5, 6, 36, 52, 207⁵, 228², 300⁴ **M2** 25, 136, 157, 203, 241 **güneş batmak** akşamleyin güneş ufuktan alçalmak. ‘*Güneş batarken dönülecekti.*’ **RA** 153 **güneş çarpmak** sıcak havada güneş altında çok kalmaktan hasta olmak. **RA** 228

güney *a. Solunu doğuya, sağını batıya veren kimsenin tam karşısına düşen yön, dört ana yönden biri, cenup, kuzey karşıtı. M2* 27, 28, 98

güngörmüslük, -gü *a. Güngörmüş olma durumu. RA* 318

günlerce *zf. Pek çok gün boyunca. RA* 43 **M2** 80

günlük, -gü *sf. Üzerinden gün geçmiş veya geçecek. RA* 277, 281

Güntülü *öz. a. Ruh Adam adlı romanda Ayşe Pusat’ın öğrencisinin ve aynı zamanda Selim Pusat’ın aşık olduğu karakterin adı. RA* 35, 36³, 37, 58, 59⁴, 60, 61², 62², 63⁵, 64³, 65², 66², 67³, 68⁶, 74, 75, 76², 125, 127³, 128, 129, 131³, 154, 155², 156⁵, 157², 158⁶, 159⁴, 160³, 162⁵, 163, 166, 189³, 190, 208, 209², 221³, 223⁴, 224⁷, 225³, 226³, 227⁴, 228, 233, 234³, 235, 236³, 237, 238, 241, 242⁵, 243², 245, 249, 254, 255⁵, 257², 260⁴, 261⁷, 262⁶, 263⁵, 264², 265⁵, 266³, 267⁴, 268³, 269², 271², 272, 274, 275⁴, 278, 279, 286², 287³, 288⁴, 289, 290, 291, 294, 329³, 330³, 331⁴

günün birinde *zf. Bilinmedik bir zamanda. RA* 82, 98, 118, 218, 250 **M2** 136, 152, 167, 251, 260, 277

günün tülü (doğ.) Güntülü *a. Ruh Adam adlı roman karakterlerinden biri olan Selim Pusat’ a göre Güntülü adının nerden geldiğine dair bir yaklaşım. ‘Her ne kadar günün tülü olmazsa da gramer bakımından doğrudur.’ RA* 76

gür *sf. Bol ve güçlü olarak çıkan veya fişkıran. RA* 20, 34, 58, 316 **M2** 111²

gürbüz *sf. Sağlam, güçlü ve iyi gelişmiş. RA* 20

Gürcü Kırallığı *öz. a. Orta Çağ’da kurulmuş bir krallık. ‘Gürcü Kırallığına sokuldu ve bütün o bölgeyi yağma etti.’ M2* 29

güreş *a. sp. Belli kurallar içinde, güç kullanarak iki kişinin türlü oyunlarla birbirinin sırtını yere getirmeye çalışması. M2* 65 **güreş yapmak** güreşmek. ‘*Güreşler yapıyordu.*’ **M2** 65

Gür Han öz. a.
Karahıtay hükümdarlarına verilen unvan. 'Karahıtaylar şarktan gelerek Karahanlı sülalesini yerlerinde bırakmak şartıyla onları Vasal mevkiine indirip kendileri büyük Kağan(Gür Han)oldular. 'M2 145

gürlemek (nsz) Kalın ve gür ses çıkarmak. RA 50, 306, 315, 316

gürleşmek (nsz) Gür bir duruma gelmek. RA 184

güruh a. Far. gurūh esk. Değersiz, aşağı görülen, küçümşenen topluluk, derinti, sürü. RA 52 M2 256

gürültü a. Aralarında uyum bulunmayan düzensiz seslerin bütünü, patırtı, şamata. RA 45, 271, 272, 297, 298, 315³, 335 M2 136

gürültülü sf. Gürültüsü olan. RA 273, 300

gütmek, -der (nsz) Bir düşünceyi veya bir ilkeyi gerçekleştirmeye çalışmak. RA 235 M2 257

güven a. Korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusu, itimat. RA 237 M2 28
güven vermek güven duygusu uyandırmak, itimat telkin etmek. RA 238

güvenebilmek (-e) Güvenme ihtimali veya imkânı bulunmak. RA 250 M2 155

güvenilir sf. Güven duygusu veren, güvenilen, itimatlı. RA 19, 238

güvenilme a. Güven duyulma, güvenle bakılma. RA 111²

güvenilmek (-e) Kendisine güven duyulmak. RA 111², 123, 349

güvensizlik, -ği a. Güvensiz olma durumu, itimatsızlık. M2 30

güya zf. Far. gūyā Sözde, sanki. M2 170

güz a. Sonbahar. RA 335

güzel sf. 1. Göze ve kulağa hoş gelen, hayranlık uyandıran, çirkin karşıtı. RA 14, 15, 17, 34², 78², 111², 119, 125², 126, 133, 153, 154, 157², 167⁴, 204, 207, 215, 226, 231, 233, 234², 242, 247, 285, 305², 306, 333 M2 62, 253 2. İyi, hoş. RA 6, 23, 25, 35, 36, 59, 60³, 61³, 62, 63², 66³, 71, 77⁴, 78, 79, 81, 82², 84, 87, 89, 100, 147, 153, 189, 200, 225², 226, 236², 239, 271², 280, 281², 288, 298, 300, 345, 349 M2 12, 57, 63², 72, 73, 86, 94, 97, 100, 106, 112, 212, 253, 254, 271 3. zf. Hoşa giden, beğenilen, iyi, doğru bir biçimde. RA 20, 61, 65, 75, 96, 128, 131², 171, 215 M2 63

güzelleşmek (nsz) Güzel bir durum almak. RA 259

güzelleştirmek (-i) Güzellik vermek, güzellik kazandırmak. RA 167², 214, 215², 238, 257

güzellik a. 1. Estetik bir zevk, coşku, hoşlanma duygusu uyandıran nitelik, hüsün. RA 11², 22, 59², 77, 79, 82, 128, 160, 168, 207, 215, 225, 236, 237², 259, 286² M2 106 2. Güzel olan bir kimsenin niteliği. RA 58, 77⁵, 112, 113⁷, 114, 131³, 158, 190, 209, 241, 242, 255⁵, 287²

Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü öz. a. 1935 tarihli klasik, çağdaş ve geleneksel sanat akımlarını takip etmek, sanat faaliyetlerinin millî kültür ve çağdaş anlayışa uygun olarak yürütülmesini ve yayılmasını sağlamak, bu amaçla güzel sanatlar galerileri ile orkestralar, korolar, çalgı, ses ve halk oyunları toplulukları, resim ve heykel müzeleri gibi sanat kurumları kurmak, bunlarla ilgili faaliyet ve hizmetleri yürütmek, ulusal resim ve heykel sanatı ile geleneksel Türk süsleme ve el sanatları koleksiyonlarını geliştirmek, sanatsal değerlerimizi tanıtmak

üzere faaliyetlerini yürüten bir kuruluş. *'Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü falan gibi bir takım kuruluşlar var.'* M2 114

Güzel Sanatlı a. Edebiyat, müzik, resim, heykel, mimarlık, tiyatro vb. insanda coşku ve hayranlık uyandıran sanatlardan birini icra eden ya da onlarla alakalı bölümden mezun olan. *'Liseli, üniversiteli, Güzel Sanatlı eski elçi, eski başkonsolos, eski paşa, profesör bana hep hazin ve manalı geliyordu.'* M2 56

H

h, **H** Türk alfabesinin onuncu sırasında yer alan ve **He** adı verilen bu harf, ses bilimi bakımından sert, sızıcı gırtlak ünsüzünü gösterir. **RA** 26 **M2** 273

ha e. Evet. **RA** 26

haaa e. Evet. **RA** 202

haber a. Ar. *haber* Bir olay, bir olgu üzerine edinilen bilgi, salık. **RA** 140, 199, 230, 307, 324 **M2** 71, 85, 102, 110, 150, 247, 251, 253, 268 **haber almak** kendisine bildirilmek, öğrenmek, bilgi edinmek. **RA** 295 **M2** 55 **haber vermek** bildirmek, haber ulaştırmak. **RA** 47, 68, 210, 344 **M2** 189 **haberi olmak** bilgisi olmak, bilmek. **RA** 240, 279 **M2** 28, 150

haberdar sf. Ar. *haber* + Far. - *dār* Haberli, bilgili. **RA** 47 **haberdar olmak** bilgi edinmek, haber almak. **M2** 277

haberli sf. **haberli olmak** öğrenmiş olmak, haber almış bulunmak. **M2** 152

habersiz zf. Haber vermeden, habersizce, bihaber. **RA** 196, 220, 247, 255, 256, 307, 323, 344

Habsburg öz. a. Avrupa'nın çeşitli ülkelerini yüzyıllar boyunca yönetmiş bir hanedanın adı. '*Almanyada, İngilterede, Fransada nasıl sülaleler birbirini takip etmişse ve bir Kapet, bir Burbon, bir Orlean, bir Habsburg devleti yoksa Türkelinde de sülaleler birbirini takip etmiştir.*' **M2** 135, 146

Hacere Hanım öz. a. Dr. Rıza Nur'un annesinin adı. '*Rıza Nur Hacere Hanım'ın dört çocuğunun ilki olarak 30 Ağustos 1879'da Sinop'ta doğdu.*' **M2** 62²

hacet a. Ar. *hācet* Herhangi bir şey için gerekli olma, ihtiyaç, gereklilik, lüzum. **M2** 212

Haçlı Seferi öz. a. *mec.* Makaleler II adlı eserde Atsız'a göre komünizm taraftarlarının Türkçülere karşı başlattığı savaşın adı. '*Köy enstitülerinin komünist yuvası haline gelmesine göz yumduğu gibi 1944'te Türkçüler'e karşı açılan Haçlı seferlerinin başkomutanlığını da bifiil yaptı.*' **M2** 193, 250

Haçlılar öz. a. Atsız'ın tabiriyle komünizm yanlısı kişi ve kişiler. '*Türkçülere karşı harekete geçen Haçlıların üç ele başısı bir arada, Ankara valiliğinde toplanmışlar.*' **M2** 195

had, -ddi a. Ar. *hadd* **haddini bilmek** konumuna, durumuna uygun davranmak. **RA** 11 **M2** 134,165

Haddini Bil öz. a. Atsız'a ait bir makale adı. '*Orhun'un üçüncü sayısındaki Haddini Bil başlıklı yazımda Muhip Efendi aleyhindeki tahkir satırları mevzubahs oldu.*' **M2** 125, 164

hademe a. Ar. *hademe* İş yerlerinde temizlik ve getir götür işlerine bakan görevli, odacı, müstahdem. **RA** 17², 146, 252²

hadis a. Ar. *hadīs* din b. Hz. Muhammed'in söz ve davranışları. **RA** 147, 217

hâdise (doğ.) hadise a. Ar. *hādise* Olay. **RA** 14, 19, 20, 30, 40, 41, 80², 92², 106², 107³, 138, 140 **M2** 55, 60, 73, 83, 85, 193

hafıza a. Ar. *hāfiẓa* ruh b. Bellek. **RA** 79², 167, 340 **M2** 56, 214², 249 **hafızayı (veya hafızasını) yoklamak** hatırlamaya çalışmak. **RA** 67, 234, 267 **hafızasını yormak (doğ.) hafızasını yormak** çok düşünmek, hatırlamaya çalışmak. '*Bir takım kız*

isimlerinin birbirine karıştığı hafızasını yorarak bunların arasından seçmek ve onu kolundaki kıza yakıştırmak sıkıcı bir işti. RA 89 M2 12

hafızalı *sf.* Hafızası olan. RA 73

hafif *sf.* Ar. *ḥafīf* Gücü az olan, belli belirsiz. RA 54, 59², 67, 194, 195, 346 M2 33, 114, 131, 148

hafifçe *zf.* Hafif olarak, hafif bir biçimde, belli belirsiz. RA 34, 58, 64, 68, 71, 76, 80, 85, 88, 114, 115, 116, 184, 198, 207, 275, 310, 334, 338

hafifletmek (-i) Hafiflemesine yol açmak, hafifletmek, tahfif etmek. RA 53²

hafiflik, -ği *a.* Hafif olma durumu. RA 104

hafta *a.* Far. *hefte* Birbiri ardınca gelen yedi günlük dönem. RA 53, 213, 217, 253, 254, 291 M2 93, 228

haftalarca *zf.* Uzun süre. RA 69

haham *a.* İbr. *din b.* Yahudi din adamı. RA 149

hâile (doğ.) **haile** *a.* Ar. *hā'ile* Çok acıklı olay. RA 103 M2 191

hain *sf.* Ar. *ḥā'in* Hıyanet eden (kimse). RA 44, 47, 184 M2 12, 13, 114

haince *sf.* Kötü niyetli. M2 179

haiz *sf.* Ar. *ḥā'iz* Bir şeyi olan, elinde bulunduran, taşıyan. M2 183²

hak, -kkı *a.* Ar. *ḥaqq* Adaletin, Hukukun gerektirdiği veya birine ayırdığı şey, kazanç. RA 23, 47, 158, 173, 182, 183, 193, 243, 275³, 277, 299², 300, 308, 309², 311 M2 20, 22, 42, 52, 154², 155, 157, 163, 166³, 182, 183³, 189, 191, 196, 200, 206, 263, 277 **hak aramak** hakkı olduğuna inandığı şeyi elde etmeye çalışmak. RA 23 M2 166 **hak kazanmak** emeğin karşılığını

alabilecek duruma gelmek. RA 308 M2 60, 112 **hak vermek** birinin düşüncesini, davasını, iddiasını doğru bulmak. RA 27, 30, 39, 63, 73, 125, 217, 245, 314 M2 173, 190 **hakkı olmak** sözünde, düşüncesinde, iddiasında haklı olmak. RA 310 M2 194 **hakkından gelmek** zor bir işi başarı ile sona erdirmek. RA 161 **hakkını vermek** birinin çalışmasının karşılığını gereğince değerlendirmek. M2 24 **hakkını yemek** başkalarının hakkını vermemek. M2 281

hakan *a. tar.* Türk, Moğol ve Tatar hanları için 'hükümdarlar hükümdarı' anlamında kullanılan bir unvan. M2 86², 112, 276

hakanlık, -ğı *a.* Hakanın egemenliğindeki ülke. M2 113

hakâret (doğ.) **hakaret** *a.* Ar. *ḥakāret* Küçültücü söz veya davranış. RA 50, 115, 117², 184, 284, 287, 290, 326 M2 121, 157, 164², 165², 166³, 190, 205, 261 **hakaret etmek** bir şeyi veya bir kimseyi aşağılık ve değersiz gösterecek biçimde davranmak. RA 50, 293 M2 187 **hakarete uğramak** hakaret görmek, küçültücü söz veya davranışa maruz kalmak. 'Tıpkı kendi uğradığı hakaretlere uğramış olduğunu belirten çok ağır...' RA 53, 226 **hakarete bulunmak** hakaret etmek, aşağılamak. 'Yahut ona hakarete bulunuyordu.' RA 26

hakikat *a.* Ar. *ḥakīkat* Gerçek. RA 13⁴, 14³, 15, 21, 22, 30, 36, 64², 65, 92, 93, 102², 103, 118, 148, 180, 181, 269, 281 M2 12³, 13, 15², 24², 83, 114, 129³, 142, 143, 202, 205, 214, 221, 224², 148, 150, 157, 203², 244, 262, 278²

hakikaten *zf.* Ar. *ḥakīkaten* Gerçekten. RA 13, 30, 243 M2 39, 41, 129, 154, 188², 189, 202

hakikî (doğ.) **hakiki** *sf.* Ar. *ḥakīkī*
Gerçek. **RA** 59, 98, 112, 139, 141,
147, 173, 230, 263² **M2** 43, 55, 120,
128, 222

hâkim *sf.* Ar. *ḥākīm* **1.** Egemenliğini yürüten, buyruğunu yürüten, sözünü geçiren, egemen. **RA** 31, 104², 162, 169, 331 **M2** 23, 35, 146 **2. a. huk.** Yargıç. **RA** 100, 174, 293 **M2** 81², 164, 196, 197, 205, 206, 259 **hâkim olmak** etkili olmak, hükmetmek. **RA** 39, 166, 202, 324 **M2** 29, 122, 129, 133, 136, 138, 139², 140⁵, 142, 143, 144, 145⁵, 147⁵

hâkimiyet *a.* Ar. *ḥākimiyyet*
Egemenlik. **M2** 138, 140, 143, 145, 224 **hâkimiyetine girmek** egemenliği altında olmaya başlamak, egemenliğini kabul etmek. 'Türkiye yabancı bir devletin hakimiyetine girdi.' **M2** 257

Hâkimiyeti Millîye *öz. a.* Kurtuluş Savaşı sırasında başkanlığını Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin yayın organı olarak 10 Ocak 1920'de Ankara'da çıkarılmaya başlayan Türkçe gazetenin adı. 'Hâkimiyeti Millîyenin 21. XI. 1993 tarihli 4434. Sayısında A. Muhip imzasıyla Orhun'dan bahseden bir yazı çıktı.' **M2** 125, 135, 157³, 164, 166

hakir *sf.* Ar. *ḥakīr* **hakir görmek** önemsememek, değer vermemek, küçümsemek, küçük görmek, hor görmek. **RA** 21

hakkında *zf.* İlgili olarak, üzerine. **RA** 10, 11², 12, 22, 27², 28², 32, 33, 38, 45, 47, 52², 59², 60, 65², 66, 71, 79, 92, 95, 101³, 102, 104, 105², 106², 107, 130, 134, 148³, 149, 150, 152, 153, 154, 170, 181², 195, 204², 222, 229, 237, 274, 303, 306, 307, 337 **M2** 13, 24, 31, 37³, 38³, 39, 41, 42, 43, 71, 90, 96, 106, 111², 119, 120³, 128², 137, 149², 153, 154, 157, 166, 175, 180, 183, 188², 191, 194, 196,

197³, 199, 200², 202, 203, 217, 218, 219, 220², 229, 244, 247, 248, 250², 256, 260, 266, 271

haklı *sf.* Davası, iddiası, düşüncesi veya davranışı doğru ve adalete uygun olan (kimse). **RA** 27, 97, 106², 276, 290, 348 **M2** 89, 133², 153, 161, 195, 236 **haklı olmak** davası, iddiası, davranışı, düşüncesi adalete uygun olmak. **RA** 105, 319 **M2** 150 **haklı bulmak** davasını, iddiasını, düşüncesini, davranışını doğru bulmak, yerinde görmek. **RA** 311, 314² **M2** 239

haksız *sf.* Davası, iddiası, davranışı, düşüncesi doğru ve yerinde olmayan (kimse). **M2** 13, 75, 82², 133²

→ **haksız yere**

haksızlık, -ğı *a.* Hak ve adalete aykırılık. **RA** 68, 71, 100, 306 **M2** 15, 133, 189, 248³, 249 **haksızlığa uğramak** adalete aykırı bir duruma düşmek, haksızlıkla karşılaşmak. **RA** 72, 313

haksız yere *zf.* Haksız olarak, hak etmediği hâlde. **RA** 47² **M2** 13², 206

hal (doğ.) **hâl, -li** *a.* Ar. *ḥāl* Bir şeyin içinde bulunduğu şartların veya taşıdığı niteliklerin bütünü, durum, vaziyet. **RA** 7, 13, 22, 32, 34, 40, 53, 54, 75, 76, 80, 84, 89, 90², 93, 102, 104, 106, 107, 109, 110, 111, 123, 126, 136², 141, 143, 144, 150, 156, 169, 178, 191, 196, 206, 212, 216, 220, 221, 224, 235, 239, 241, 249, 259, 271, 284, 286, 287, 297, 307, 308, 325, 328, 334, 338, 344, 345, 347, 351 **M2** 34, 40, 57, 64, 68, 73, 99², 104, 139, 144, 211², 212, 213², 214, 217, 228², 230, 255, 260, 266, 267², 272 **hâl almak** ... hâlini almak, herhangi bir duruma gelmek. **RA** 34, 60, 69, 90, 123, 202, 206, 251 **hâlini almak** herhangi bir duruma gelmek. **RA** 38, 92 **M2** 207, 211 ...**hâline**

gelmek gibi olmak. **RA** 22, 35, 46, 71, 81, 145, 189, 202, 215, 229, 231, 272, 276, 237, 327, 328 **M2** 90, 98, 99, 100, 101, 110², 207, 250, 263, 265...**hâlden anlamak** bir kimsenin içinde bulunduğu güç durumu anlayarak sezip anlayış göstermek. **RA** 46 **hâline girmek** şeklini veya durumunu almak. 'Tartışma olmaktan çıkıyor söz döğüşü haline giriyordu.' **RA** 39

hâlâ *zf. Ar. hâlâ* Şimdiye kadar, o zamana kadar, hâlen, henüz. **RA** 14, 32, 40, 51, 54, 57, 83, 88, 89, 96, 103, 113, 179, 180, 182², 185, 194, 198, 200, 207, 227², 241, 255, 257, 278, 282, 286, 295, 311, 326², 351 **M2** 26, 32, 34, 64², 81, 120, 121, 147, 150, 160, 177, 203, 214, 256, 275

halbuki *bağ. Ar. hâl + T. bu + Far. ki* Oysa. **RA** 32, 61, 100, 114, 141, 148, 154, 155, 156², 177², 184, 187, 190, 197, 268, 284, 299, 312 **M2** 13, 21, 41, 69, 81, 110, 114, 121, 127, 129³, 131, 135, 142, 147, 150², 161², 173, 174², 187, 190, 195, 197, 208, 209, 210², 212², 225, 253

hâlde *e. (- e)* Rağmen. 'Bin yıl geçtiği halde Burkey her bahar orada ağlıyor.' **RA** 9, 16, 17, 18, 19, 24, 25, 29, 31, 32, 37, 39, 40⁴, 43, 45², 50², 52, 57, 59², 65, 75, 84, 87, 88, 93, 99, 104, 106, 107, 109, 112, 113, 114, 118, 127, 129, 140, 147, 152, 155, 162, 166, 169, 170, 184, 190, 196², 197, 198, 201, 203, 208, 209, 218, 223³, 224², 227, 228, 237, 241², 263, 268, 269, 271, 272, 273, 277, 278, 280², 290, 297, 299, 303, 305, 307, 308, 310, 317, 318, 324, 329, 342, 344³, 345² **M2** 11, 16, 19, 20, 26, 27², 29, 35, 37, 41, 42, 51², 69, 70, 102, 105, 133, 136, 138, 146, 147, 151³, 152, 153, 160, 164, 169, 170, 172, 177, 180², 181, 184, 192, 193, 194, 195, 196, 211, 228, 244, 261, 269², 277²

halef *a. Ar. halef* Birinin ardından gelip onun makamına geçen kimse, ardıl, selef karşıtı. **M2** 106, 145

hâlet *a. Ar. hâlet* Durum. **RA** 22

Halet Çambel *öz. a.* 1916 doğumlu, Türk arkeolog. 'Halet Çambel (Arkeoloji)' **M2** 233

H Âli Bey (*doğ.*) **H. Ali Bey** *öz. a. bk.* Hasan Ali Yücel. **M2** 172², 173⁴, 174⁵, 175², 176³, 177⁴

halife *a. Ar. halife* Osmanlı padişahlarının kullandıkları unvanlardan biri. **M2** 13, 259

halita *a. Ar. halita* Birden çok ögeden oluşmuş karmaşık bir bütün. **M2** 51

halk *a. Ar. halk* Aynı ülkede yaşayan, aynı kültür özelliklerine sahip olan, aynı uyruktaki insan topluluğu, folk 'Türk halkı.' **RA** 15, 21 **M2** 59, 96, 120, 171², 195, 229, 272

→ **halk edebiyatı, halk hekimliği, halk şairi**

halk edebiyatı *a.* Adı belli olan veya olmayan kimselerin, halk ozanlarının yarattıkları şiir, destan, hikâye vb. türleri içine alan edebiyat. **M2** 170, 174⁴, 175⁴

halk hekimliği *a.* Kişilerin çeşitli sebeplerle doktora gidemediği zamanlarda hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne verilen ad. 'Rıza Nur'un ataları ocak halinde bir nevi halk hekimliği yaparlardı.' **M2** 64

Halk Partili *a.* Cumhuriyet Halk Partisine mensup olan kişi veya kişiler. 'Halk partili üç mebus Bülent Ecevit ve Coşkun Kırca Millet Meclisi Başkanlığına bir kanun teklifi sunarak 'Bakanlar Kurulunun yabancı memleketlerde basılmış eserlerden sakıncalı bulduklarını yurda sokmama yetkisi'nin kaldırılmasını istemişler.' **M2** 239, 276

Halk Partisi öz. a. bk. Cumhuriyet Halk Partisi. **M2** 101², 180², 181, 202⁴, 203², 239, 250², 260², 263², 267², 268², 276²

halk şairi a. Halk ozanı. **M2** 173, 175

Hallâc (doğ.) **Hallac** öz. a. bk. Hallacı Mansur. **RA** 183

Hallâcı Mansûr (doğ.) **Hallacı Mansur** öz. a. Enel' hak 'Ben Hakk'ım yani Allah'ın varlığıyla bütünleştim' dediği için derisi yüzülerek öldürülen tanınmış mutasavvıf. '*Hallacı Mansur Ene'l Hak dediği için işkenceyle öldürülürken kendisini öldürenler için Tanrıya yalvarıyor ve şöyle diyordu:*' **RA** 182², 183

halledebilmek (-i) Ar. *hall* + T. *edebilmek* Halletme ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 122

halletmek (-i) Ar. *hall* + T. *etmek* Yoluna koymak, olumlu sonuca bağlamak. **M2** 95, 97, 189, 222, 256, 257³

hallolunmak (nsz) Çözülme, sonuca bağlanmak. **M2** 200, 281

halsiz (doğ.) **hâlsiz** zf. Bitkin, dermansız, takatsız bir biçimde. **RA** 81, 229

halsizlik (doğ.) **hâlsizlik,-ği** a. Hâlsiz olma durumu, bitkinlik, dermansızlık, takatsızlık. **RA** 253, 269

hamasî (doğ.) **hamasi** sf. Ar. *hamāsî* esk. Yiğitlerden ve yiğitliklerden söz eden (destan, şiir). **M2** 23, 75, 175²

Hamburg Üniversitesi öz. a. Almanya'da bulunan bir üniversite adı. '*Birkaç yıl önce, Hamburg Üniversitesi ve Türkoloji Kürsüsü profesörü olan Spuler adında genç bir Alman bilgini İstanbul'a gelip konferanslar vermişti.*' **M2** 229

hamdolsun *ünl.* 'Tanrı'ya şükürler olsun' anlamında hoşnutluk anlatan bir söz. **RA** 319

Hamdullah Suphi öz. a. Hamdullah Suphi Tanrıöver, Türk edebiyatçı, yazar, öğretmen, milletvekili ve siyasetçi. '*Türkler için uğraşan bir Atatürk Mustafa Kemal, Gagavuzlar için uğraşan bir Atagagavuz Hamdullah Suphi olduğu gibi Azeriler için çalışan bir Ataazeri var.*' **M2** 96

Hamid öz. a. bk. Abdülhak Hâmid. **RA** 32, 61²

hâmilik (doğ.) **hamilik** a. Koruyuculuk. '*Sol hamiliği yapmaktan geri kalmamıştır.*' **M2** 184

Hamit B. öz. a. bk. Hamit Şevket İnce. **M2** 131

Hamit bey (doğ.) **Hamit Bey** öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen bir kişi adı. '*Hamit bey: Yegame eseri lise muallimlerinden Muhsin Beyle müşterek liseler için yazılan Türkiye tarihi'dir.*' **M2** 221²

Hamit İnandık öz. a. 1914 doğumlu, Türk coğrafyacı. '*Hamit İnandık (Coğrafya)*' **M2** 235

Hamit Sadi B. öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen bir kişi adı. '*Hamit Sadi B. : İktisadi coğrafya; İktisadi Türkiye; Beş kıt'a coğrafyası; muhtelif makaleler ve duvar haritaları.*' **M2** 220

Hamit Şevket öz. a. bk. Hamit Şevket İnce. **M2** 202⁴, 243⁴, 244⁴, 245², 246

Hamit Şevket İnce öz. a. 1889 doğumlu, Türk siyasetçi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu, serbest avukat, Türkiye Büyük Millet Meclisi 9. Dönem Ankara ve 10. Dönem Erzurum Milletvekili. '*Beladan çekinmiyorum, ve belanın 'erbab-ı istihkak'aradığını, Hâmit Şevket*

- gibilere gelmek tenezzülünde bulunmıyacağını biliyorum.* M2 201
- hamiyetli** *sf.* Hamiyeti olan, hamiyet sahibi, hamiyetperver. RA 104
- hamle** *a. Ar. hamle* İleri atılma, atılım, saldırış, savlet. RA 84 M2 47
- hamule** *a. Ar. hamüle* Yük. RA 75
- Hamurabi Kanunu** *öz. a.* Avram Galanti Efendi'ye ait bir eser adı. 'Eserlerinin en mühimleri 'Üç Sami Vazı Kanun', 'Hitit Kanunu', 'Hamurabi Kanunu'dur.' M2 221
- han** *a.* Doğu ülkelerinde yerli beyler ve Kırım girayları için kullanılan unvan. M2 113, 140², 141², 142³, 144², 145
- hançer** *a. Ar. hançer* Ucu eğri ve sivri, kamaya benzer, silah olarak kullanılan bir bıçak türü. RA 285 M2 256
- hanedan** *a. Far. hānedān* Hükümdar, devlet büyüğü vb. bir kişiye dayanan soy, büyük aile. RA 134, 139⁴, 170, 172³ M2 25, 42³, 76, 143, 144, 145, 146², 210
- hangi** *sf.* İki veya daha çok şeyden bir tanesini belirtecek bir cevap istemek için kullanılan soru sıfatı. RA 5², 14, 40, 47⁴, 50, 54, 70, 76, 83, 88, 90, 99², 120², 134, 139, 146, 148, 149, 156², 158, 167, 203, 204, 225, 230, 234, 250, 271, 289, 292, 293, 308, 319, 324, 330, 334, 342², 350 M2 14², 24², 38, 55, 128, 148, 149, 180, 181², 191, 218, 219, 235², 244, 251² **hangi rüzgâr attı?** bir yere uzun süre uğramamışken beklenmedik bir zamanda gelenlere sitem yollu söylenen bir söz. RA 211
- hangisi** *zm.* 'Kim, hangi şey' anlamlarında kullanılan bir söz. RA 63 M2 151
- hanım** *a.* Kız ve kadınlara verilen unvan, bayan. RA 17², 19, 28, 29, 126, 158², 159, 211, 261, 288² M2 97²
- hanımefendi** *a.* Saygı bildirmek için kadın adlarının sonuna getirilen veya adların yerine kullanılan bir söz. RA 112
- hani** *zf.* Karşıdakinin daha önceden bildiği bir şey kendisine hatırlatılmak istenildiğinde kullanılan bir söz. RA 101, 297, 327 M2 181, 249, 253
- hanlık, -ğı** *a.* Han olma durumu. RA 139
- Hanzâde (doğ.) Hanzade** *öz. a. bk.* Leyla Mutlak. RA 141, 169³, 230, 231
- Hanzâde Sultan (doğ.) Hanzade Sultan** *öz. a. bk.* Leyla Mutlak. RA 168
- hapis, -psi** *a. Ar. habs* 1. Yasalara göre suçu belirlenen bir kimseyi cezaevine koyma cezası. M2 163, 167², 180, 203 RA 197 2. Cezaya çarptırılmış suçluların kapatıldıkları yer, cezaevi, hapishane. RA 21, 30, 72, 81 **hapise atılmak** cezaevine konmak. 'Hapse atılan Rıza Nur.' M2 55 **hapisten çıkmak** cezasını tamamlamak, cezaevinden çıkmak. 'Kocan ne oldu? Hapisten çıktı mı diye sordu.' RA 31 **hapis yatmak** hükümlü olduğu süreyi hapishanede geçirmek. RA 21, 55, 57 M2 181 **hapse girmek** belli bir suç nedeniyle ceza almak, cezaevine girmek. 'Bütün kaçmalarına rağmen hapse girecektir.' M2 166
- **hapishane, hapsetmek**
- hapishane** *a. Ar. habs + Far. hāne* Cezaevi. M2 255, 257, 280
- hapsetmek** *(-i, -e) Ar. habs + T. etmek* 1. Bir yere kapatıp salıvermemek. RA 31 2. *(-de)* Bir kimseyi veya bir

şeyi boşu boşuna tutmak, alıkoymak. **RA** 41

hâr *a. Far.* Diken. 'Gül-i gülzâr olup hâr olmamaktır.' **RA** 147

Harâbât (*doğ.*) **Harabat** *öz. a.* Ziya Paşa'ya ait bir eser adı. 'Namık Kemal burada Ziya Paşanın Harâbât'ını tenkit ederek Ziya Paşa için bir telmih ve kinayede bulunmuştur.' **M2** 41

haraket (*doğ.*) **hareket** *a. Ar.* hareket Davranış, tutum. **RA** 86

harap *sf. Ar.* harâb Bayındırlığı kalmamış, yıkılacak duruma gelmiş, yıkkın, viran. **RA** 320

hararet *a. Ar.* harâret Sıcaklık. **RA** 29, 35, 83, 100 **harareti almak** sıcaklığın etkisini azaltmak, serinletmek. **RA** 83

hararetlenmek (*nsz*) Herhangi bir konuda çok heyecanlı olmak, coşmak. **RA** 27

hararetli *sf.* Coşkun, ateşli, canlı. **M2** 211

harb (*doğ.*) **harp** *a. Ar.* harp ask. Savaş. **RA** 37, 38⁵, 39, 70, 72, 75, 77², 78, 93, 131,145, 229 **M2** 16

→ **harp akademisi, harp divanı (divanıharp), harp okulu**

Harb Akademisi (*doğ.*) **harp akademisi** *bk.* harp akademisi. **RA** 40, 78, 186, 197, 247, 327

harb divanı (*doğ.*) **harp divanı** *a. ask.* Divanıharp, askerî mahkeme. **RA** 167, 294

harbetmek (*doğ.*) **harp etmek** (*nsz*) *Ar.* harp+ *T.* etmek Savaşmak. 'İskender ordusu dirsek dirseğe harbederdi.' **RA** 130²

harbiye *a. Ar.* harbiyye ask. Harp okulu. **M2** 56²

harbiyeli *a.* Harp okulu öğrencisi. **M2** 165

harb okulu (*doğ.*) **harp okulu** *a. ask.* Türk Silahlı Kuvvetlerine subay yetiştiren yüksekokul, harbiye. **RA** 78, 191, 199, 257, 272

harcamak (*-i*) **1.** Manevi yönden kötü duruma düşürmek, feda etmek. **M2** 11, 20, 96 **RA** 22 **2.** Bir şey yapmak için kullanmak, tüketmek. **RA** 144

harcayabilmek (*-i*) Harcama ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 11

harcı âlem (*doğ.*) **harcîâlem** *sf. Ar.* harc+ ' âlem Hiçbir özelliği olmayan, yeniliği olmayan, basmakalıp. **M2** 268

harç, -cı *a. Ar.* harc Herkesin yapabileceği bir şey olmak, (-a) yakışmak, (-ın) görevi olmak. **RA** 96, 276, 313, 347

→ **harcîâlem**

hareket *a. Ar.* hareket **1.** Davranış, tutum. **RA** 10, 13, 16, 31, 33², 35, 39, 63, 73, 74, 85, 87, 88, 93, 102, 159, 172, 173, 187, 194², 201, 204, 208, 220, 228, 241, 248, 255, 330, 336 **M2** 20², 21, 24, 25, 28, 38, 193, 202², 203², 209, 210², 213, 214, 240, 281 **2.** Vücudu oynatma, kıpırdatma veya kımıldanma. **RA** 222, 226², 251, 346 **M2** 33 **3.** Belirli bir amaca varmak için birbiri ardınca yapılan ilerlemeler, akım. **M2** 144², 257 **4.** Belli bir amaca yönelik girişim. 'Kür Şad'ın hareketi Türklüğü yok olmaktan kurtardığı için Kür Şad büyüktür.' **M2** 25, 29, 31, 32, 85 **hareket etmek** **1.** yola gitmek, yola çıkmak. **M2** 33, 71 **2.** davranmak. **RA** 20, 21, 63 **M2** 37, 111, 261 **harekete geçmek** bir işi yapmaya başlamak, bitirmek amacı ile bir işe girişmek. **RA** 121, 170, 172, 173 **M2** 34, 195 **harekete girişmek** harekete geçmek. 'Böyle bir

harekete giriştiği düşünülebilir.'

RA 173

Hareket Ordusu öz. a. 31 Mart vakası olarak bilinen ayaklanmayı bastırmak için, Mahmut Şevket Paşa komutasında ve Mustafa Kemal'in kurmay başkanlığında İstanbul'a gönderilen ordunun adı. '*Hareket ordusunu dağıtmak Abdülhamit'in elindeydi.*' **M2** 13²

hareketsiz sf. Hareket etmeyen, yerinden kıvıldamayan, durgun, durağan. **RA** 27, 208

Harezim öz. a. Harezim adlı yer adının yanlış yazılmış şekli. '*Birçok isim yanlışlıklarıyla doludur: diyiş, Tongay, Cenfiz, Timur, Orhun, Harezim, Tohsi, İla, duş kelimelerinin doğrusu deyiş, Tunga, Çingiz, Temür, Orhun, Harzem(yahut Türklerde Harzem), Tuhsi, ile düş 'tür.*' **M2** 172

harf, -fi a. Ar. *ḥarf* Dildeki bir sesi gösteren ve alfabeyi oluşturan işaretlerden her biri, kod. **RA** 43, 230² **M2** 76, 150³, 151, 152, 173, 223, 225², 272³, 273

→ **Göktürk harfleri**

harf inkılâbı öz. a. 1 Kasım 1928 tarihinde Arap Harflerinden Latin harflerine geçmeyi öngören değişiklik. '*Birkaç ortakla birlikte ilkokullar için alfabe bastığı yıl harf inkılâbı olmuş, binlerce kitap elde kalmıştı.*' **M2** 99

haricî sf. Ar. *ḥāricī* Dışla ilgili, dıştan olan. **M2** 166

Hariciye Vekâleti a. esk. Hariciye nazırı, Dışişleri bakanlığı. '*Üç defa Hariciye Vekâleti vekilliğini yaptı.*' **M2** 54²

hariç, -ci a. Ar. *ḥāric* Dış, dışarı. **M2** 275

harita a. Ar. *ḥarīṭa* coğ. Coğrafya, tarih, dil, nüfus vb. konularla ilgili yeryüzünün veya bir parçasının,

belli bir orana göre küçültülerek düzlem üzerine çizilen taslağı. **RA** 70², 93², 232, 234, 344 **M2** 220, 275 **haritadan silmek** yok etmeye çalışmak. '*Türkiye'yi haritadan silmek için uğraşmış bulunan İngiltere'nin koca imparatorluğunu kaybedip ikinci kümeye düşmesi de aynı tarihi kanunun icabıdır.*' **M2** 260

harp akademisi a. ask. Türk Silahlı Kuvvetlerine komutan ve kurmay subay yetiştiren okul. **RA** 37

Harzem öz. a. Harezim, Ceyhun'un Aral Gölü'ne döküldüğü bölgeye verilen ad. '*Gazneliler, Çağrı Beğ'in bu pervasız hareketini görünce onun dönüş yolunu kapamak için 1017'de Harzem*' **M2** 28², 46, 172²

Harzemli öz. a. Harezimşahlar veya Harzemşahlar Devleti, Orta Asya'da Harezim bölgesinde Kutbeddin Muhammed Harezimşah tarafından kurulan bir Türk-İslam devleti. '*Bunun bir Selçuklu-Çengizli savaşı değil, Selçuklu – Harzemli savaşı olduğunu, Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubad'la Harzemşah Celaleddin Mengüberti arasında Yassıçimen'de yapılan bir savaş olduğuna dikkati ilk çeken Zeki Velidi Togan olmuştur.*' **M2** 84

Harzemşah Celâleddin Mengüberti (doğ.) **Harzemşah Celaleddin Mengüberti** öz. a. Harzemşahların son hükümdarı. '*Selçuklu – Harzemli savaşı olduğunu, Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubad'la Harzemşah Celaleddin Mengüberti arasında Yassıçimen'de yapılan bir savaş olduğuna dikkati ilk çeken Zeki Velidi Togan olmuştur.*' **M2** 84

has sf. Ar. *ḥāşş* **1.** İyi nitelikleri kendinde toplamış olan (kimse). **RA** 275 **2.** Katıksız, en iyi cinsten, saf. **RA** 104 **3.** Özgü. **M2** 265

Hasan Âli (doğ.) **Hasan Ali** öz. a. Hasan Ali Yücel, Eski Millî Eğitim Bakanı ve Köy Enstitüleri'nin kurucusunun adı. 'Hasan Ali kendisini himaye için ayrıca klasikler neşriyatından bazı tercümelemler de yaptırıyordu.' **M2** 90, 176, 178, 179⁴, 180, 181², 182⁵, 183², 184⁵, 187, 250, 263, 276

Hasan Âli Bey (doğ.) **Hasan Ali Bey** öz. a. bk. Hasan Ali. **M2** 170⁶, 171⁵, 172⁴, 173, 175, 177², 178

Hasan Ali Ediz öz. a. 1905 doğumlu, gazeteci-yazar ve çevirmen. 'Türkiyenin ilk ve en meşhur komünistlerinden Hasan Ali Ediz'i, Maarif Vekaletiyle ilgili mütedavil sermayeler teşkilatında ve millî eğitim basım evinde bir vazifeye koyan Hasan Ali bu işi yalnız adaşlık gayretiyle mi yapmıştır.' **M2** 182

Hasan Ferit öz. a. bk. Hasan Ferit Cansever. **M2** 80, 81³, 82

Hasan Ferit Cansever öz. a. Fikir adamı, tıp doktoru, yazar, Türk Ocakları'nın kurucularından ve genel sekreterlerinden birinin adı. 'Hasan Ferit Cansever Türkçülüğü yaymak için misyonerler gibi çalışmak tarftarıydı.' **M2** 79, 82²

Hasan Oraltay öz. a. 1933 Doğu Türkistan'ın Tarbagatay bölgesinde doğan Kazak bilim adamı, radyo programcısı ve yazar. 'Eseri eksiksiz çıkarırsın diye Kazakistan'ın Almatı yakınlarında bulunan Altın Elbiseli Adam'ın mezarında bulunan ve Hasan Oraltay tarafından bana gönderilen kısa yazıtın fotoğrafını kendisine vermiştim.' **M2** 105

Hasan Tahsin B. öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen hukukçu hocalardan biri. 'Hasan Tahsin B. (İlmi Mali): Eski yazı ile eski bir kitabı vardır.' **M2** 219

hasıl sf. Ar. *hāşil* **hasıl olmak** ortaya çıkmak, türemek. **M2** 141, 221

hasım, -smı a. Ar. *ḥaşım* Bir oyun, dava veya yarışta karşı taraf. **M2** 205

hasır altı (etmek) (doğ.) **hasıraltı** 'Bir işi isteyerek, bilerek ve haksız olarak yürütmemek, örtbas etmek' anlamındaki hasıraltı etmek deyiminde geçen bir söz. **M2** 250

hasredilmek (nsz) Ayrılmak, tehsis edilmek. 'Vesaire tarihlerine hasredilen saıfa adediyle.' **M2** 208²

hasret a. Ar. *ḥasret* Özlem. **RA** 6, 33, 34, 58, 67, 286 **hasret çekmek** özlem duymak. **RA** 40, 286 **hasret kalmak** özlemek. **RA** 58

hassas sf. Ar. *ḥassās* Duyarlı. **RA** 69

hasta sf. Far. *ḥaste* Hastalık, kaza veya yaralanma dolayısıyla fizik veya ruh sağlığı bozulmuş ve tedavi edilmesi gereken kimse, rahatsız. **RA** 45, 74², 75, 82, 109, 119, 138, 149, 199, 200, 203, 204, 216, 232, 239³, 245, 265, 335, 340³, 341⁴ **M2** 228, 269 **hasta düşmek** hastalanmak. **RA** 7, 8, 211, 212, 240³ **M2** 68 **hasta etmek** hasta olmasına yol açmak. **RA** 204

→ **hasta bakıcı, akıl hastası, ruh hastası**

hastabakıcı (doğ.) **hasta bakıcı** Hekimin tedavi ile ilgili buyruklarını yerine getirip hastaya bakan, hemşirelere yardım eden kimse. **RA** 74²

hastalanmak (nsz) Sağlığı bozulmak, esenliği yerinde olmamak, rahatsızlanmak, hasta olmak. **RA** 204, 228, 284

hastalık a. Organizmada birtakım değişikliklerin ortaya çıkmasıyla sağlığın bozulması durumu, rahatsızlık, çor, dert, sayrılık, illet, maraz, maraza, esenlik karşıtı. **RA** 103, 119², 143, 150, 151, 202, 204, 205², 206², 211, 212⁵, 219, 222, 229², 284, 304 **M2** 265 **hastalığa**

- tutulmak** aşk vb. duyguların kişiyi etkisi altına alması, aşktan dolayı bitkin ve perişan olmak, aşk acısı çekmek. 'Benim aşk hastalığına tutulduğumu anlıyorsunuz.' **RA** 203³, 206
- hastane** *a.* *Far.* *ḥaste* + *ḥāne* Hastalara yatarak veya ayakta tanı, tedavi ve bakım hizmetlerinin hekim, hemşire ve diğer sağlık çalışanları tarafından verildiği sağlık kuruluşu. **RA** 336 **M2** 54, 69
- Haşan Âli Bey** (*doğ.*) **Hasan Ali Bey** *öz. a. bk.* Hasan Ali. **M2** 176
- haşarı** *sf.* Çok yaramaz, ele avuca sığmayan (çocuk). **M2** 64, 66
- haşır, -şri** *a.* *Ar.* *ḥaşr*
- **haşır neşir**
- haşır neşir** *a.* **haşır neşir** etmek kaynaştırmak, bir arada bulundurmak. **RA** 123
- haşiye** *a.* *Ar.* *ḥāşiye* Metin içinde geçen herhangi bir bilgi ile ilgili olarak sayfa altına, çalışmanın sonuna konulan açıklama veya kaynak bilgisi, dipnot. **M2** 169
- haşmet** *a.* *Ar.* *ḥaşmet* Göz alıcı ve gösterişli olma durumu, görkem. **RA** 316
- haşmetli** *sf.* Büyüklüğü, görünüşü ve güzelliğiyle görenleri etkileyen, örkemli. **RA** 82
- hat, -ttı** *a.* *Ar.* *ḥatṭ* Sınır. **RA** 37, 67
- hata** *a.* *Ar.* *ḥatā'* Yanlış. **RA** 11, 14, 97 **M2** 112, 128, 148, 149³, 184, 185, 188, 224, 262³ **hata yapmak** hata etmek, yanlışlık yapmak, yanılığa düşmek. **RA** 251, 266
- hatâlı** (*doğ.*) **hatalı** *sf.* Hatası olan, yanlışlığı bulunan. **M2** 154
- Hatay** *öz. a.* Türkiye'nin Akdeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. **M2** 239
- hatır** *a.* *Ar.* *ḥāṭir* **hatırı için** bir kimsenin gönlü hoş olsun diye. **RA** 18, 195 **hatır sormak** hâl hatır sormak. **M2** 97
- hâtıra** (*doğ.*) **hatıra** *a.* *Ar.* *ḥāṭira* *ed.* Anı. **RA** 14, 16, 19, 62, 79, 81, 82², 126, 128, 161, 186, 197, 209, 278, 328 **M2** 25, 60, 82, 86², 89, 99, 105, 114, 246, 253, 267, 279
- hâtırat** (*doğ.*) **hatırat** *a.* *Ar.* *ḥāṭirāt* Anılar. **M2** 261
- hatırlama** *a.* Anımsama. **RA** 79, 128, 234, 350
- hatırlamak** (*-i*) Anımsamak. **RA** 26, 34, 35, 36², 39, 44, 58, 62, 72, 73, 74, 79², 80², 83, 84⁴, 88, 90, 107, 111, 132, 136, 138, 151, 158, 162, 170, 190², 192, 195², 197, 199, 209, 210, 214, 223, 224, 229², 230, 231, 242², 246, 248, 252, 253, 254, 255, 263², 267, 274², 283, 284, 286, 291, 298, 316, 319², 323, 331, 334², 337², 340, 341, 352 **M2** 195, 197
- hatırlanış** *a.* Anımsanış. **RA** 125
- hatırlatma** *a.* Anımsatma. **RA** 324
- hatırlatmak** (*-i, -e*) Anımsatmak. **RA** 24, 37, 79, 131, 259 **M2** 85, 89, 113, 137, 165, 195, 249, 259
- hatırlayabilmek** (*-i*) Anımsayabilmek. **RA** 73, 109, 156, 163, 244, 339
- hatırlayış** *a.* Anımsayış. **RA** 85
- hatip, -bi** *a.* *Ar.* *ḥaṭīb* *din b.* Cuma ve bayram namazından önce camilerde hutbe okuyan kimse. **M2** 56
- hattâ** (*doğ.*) **hatta** *zf.* Üstelik, ayrıca. **RA** 20, 23³, 27, 32², 34, 37, 39, 43², 44, 50, 65², 67, 84, 85, 86, 90, 92, 93, 98, 100, 110, 114, 116, 118, 124, 130, 133, 140², 143, 144, 155, 159, 161², 163, 167, 174, 184, 185, 189, 201, 202, 209, 210, 214, 217, 218, 228, 238, 241, 243, 252, 255, 265, 266, 267, 268, 282, 283, 284, 288, 291, 292, 298, 327, 340² **M2**

11, 12, 13, 14, 54, 66, 76, 81, 83, 90, 95, 99, 113, 114², 123, 131, 137, 139, 146², 179, 184, 187, 188, 189², 190, 192, 193, 198, 209, 213, 223, 228, 241, 245, 259, 272, 275, 278

hattat *a. Ar. ḥaṭṭāṭ* Çok güzel el yazısı yazan sanatçı. **M2** 39, 70

hava *a. Ar. hevā* **1.** Gökyüzü. **RA** 23, 44, 52, 81, 93, 109, 131, 153, 161, 222, 236, 259², 260², 271, 324, 327 **2.** Hava yuvarını oluşturan, bütün canlıların solunumuna yarayan, renksiz, kokusuz, akışkan gaz karışımı. **M2** 255 **3.** Durum, ortam, çevre, muhit, atmosfer, ambiyans. **RA** 53, 130, 131², 184, 236², 249, 260², 263 **M2** 123, 248 **4.**Böbürlenme, büyülenme, şişme. ‘Osmanlı- İran savaşını hava ile andı.’ **M2** 96 **(biri) hava almak** ferahlamak, açılmak, hoş vakit geçirmek. **RA** 259 **hava kararmak** güneşin batmasıyla ortalık kararmak. **RA** 109

→ **havadan sudan**

havadan sudan *zf.* Boş, önemsiz şeylerden. **RA** 35

havadis *a. Ar. ḥavādiş* İlgi ile karşılanabilecek haber. **RA** 44

havai *sf. Ar. hevā’ī* Değersiz, boş. **RA** 131

havali *a. Ar. ḥavālī* Yöre (I). **M2** 273

havasız *sf.* Havası iyi veya yeterli olmayan. **RA** 52

hayâl (*doğ.*) **hayal, -li** *a. Ar. ḥayāl* Zihinde tasarlanan, canlandırılan ve gerçekleşmesi özlenen şey, imge, hülya. **RA** 13, 71, 79, 85, 96, 114, 159, 178, 194², 201, 224², 248, 268, 269, 278, 305², 313, 320 **M2** 47, 131, 254 **hayale kaptırmak** hayale kapılmak, hayallerin etkisi altında kalmak. **RA** 178

→ **hayal kırıklığı, hayal meyal**

hayalen *zf. Ar. ḥayālen* Hayalî olarak. **M2** 23

hayalet *a. Ar. ḥayālet* Belli belirsiz görülen şey, gölge. **RA** 138

hayalî *sf. Ar. ḥayālī* Gerçekte var olmayan, gerçek olmayan, fantastik, ütöpik. **RA** 93

hayâl kırıklığı (*doğ.*) **hayal kırıklığı** *a.* Çok istenilen veya umulan bir şeyin gerçekleşmeyişinden duyulan üzüntü. **RA** 90³, 110 **hayal kırıklığına uğramak** çok istenilen veya umulan bir şeyin gerçekleşmemesinden üzüntü duymak. **RA** 225 **M2** 110, 201, 249

hayâl meyâl (*doğ.*) **hayal meyal** *zf.* Belli belirsiz, açık seçik olmayan bir biçimde. **RA** 284, 319

hayâsız *sf.* Utanması olmayan, sıkılmayan. **RA** 45

hayat *a. Ar. ḥayāt* Yaşam. **RA** 12, 20², 21, 22³, 24², 69, 71, 74³, 82², 128, 133, 140², 150, 152, 156, 177, 179, 185, 186³, 192, 195, 196, 215, 216, 224, 238, 242, 245, 264², 265, 268, 269, 281, 283, 291, 297, 303, 304, 317, 319, 320, 321, 326, 331, 334², 335 **M2** 14², 15, 19, 20, 22, 38, 46, 51, 53, 54, 56, 57, 61, 65, 75, 79, 83, 86, 95, 99³, 103, 104, 107, 129², 136, 143, 184, 208, 253, 256, 261, 276 **hayat vermek** canlılık vermek, canlandırmak. **RA** 329 **hayata bağlamak** yaşamayı sevdirmek, hayattan kopmamak. **RA** 22, 99 **hayata dönmek** yaşama sevicini tekrar elde etmek. ‘Garami şiirlerle meşgul olmak hayata dönmenin işareti gibi idi.’ **RA** 71, 133, 184, 187 **hayata karıştırmak** hayatla bağlantıyı sağlamak, yaşama sevincini geri kazandırmak. ‘Selim’ i hayata karıştırmak için her şeyi deniyor.’ **RA** 74 **hayata veda etmek** ölmek. ‘1947’de hayata veda etti.’ **M2** 89 **hayatı tehlikede olmak** can güvenliği bulunmamak,

ölümle burun buruna olmak. 'Hayatınızın tehlikede olması icab eder.' **RA 174 hayatını vermek** ölmek. 'Beş yüz kişiyle savaşarak hayatımı verdim.' **RA 317 hayatını zehir etmek** hayatı çekilmez bir duruma getirmek, hayatını mahvetmek. 'Bu fikir için hayatını zehir ettikten sonra kralcılığın adını dahi bilmeyen bir kız için kendini neden girdaba attın?' **RA 327 hayatını zehre çevirmek** hayatını çekilmez bir duruma getirmek. 'Hayatını zehre çevirdiği krallardan bir teki bile kendisini haklı bulmuyordu.' **RA 311 hayatının baharında olmak** hayatının en güzel dönemini yaşıyor olmak. **RA 24 hayatıyla ödemek** bir şeyin bedeli karşılığında canını vermek, ölmek. 'Cinayetin hesabını şüphesiz kendi hayatlarıyla ödeyecek olan canilerden ölüme mahkum edilmiş üç kişiyi kurtarmaya çabalayan ihtiyar adamdır.' **M2 256 hayatta bulunmak** hayatta olmak, yaşamak. **M2 99**

→ **hayat arkadaşı, hayat cehennemi**

hayat arkadaşı a. Eş. **RA 96, 140, 281 hayat arkadaşlığı etmek** evlilik dolayısıyla birlikte yaşamak; yaşamın iyi, kötü her anını birlikte paylaşmak. 'Yıllardır hayat arkadaşlığı eden, en tâlihsiz günleri ancak birbirlerine dayanarak geçiren bu iki kişinin hâlâ karşılıklı açılmamış tarafları vardı' **RA 185**

hayat cehennemi a. Cehennem hayatı, büyük sıkıntı ve üzüntülerle dolu yaşayış. **RA 75**

hayatî (doğ.) hayati sf. Ar. *hayātī* Büyük önem taşıyan, önemli. **M2 114**

haydi ünl. İsteklendirmek, çabukluk belirtmek için kullanılan bir söz, hadi. **RA 194, 250, 339 M2 148, 161, 267, 278**

hayır e. Ar. *hayr* 'Yok, öyle değil, olmaz' anlamlarında onamama, inkâr bildiren bir söz. **RA 27, 35², 36, 44, 66, 68, 76, 87, 89, 90, 91, 100², 103, 104, 116, 118, 120, 121, 131², 132, 159, 161, 173, 178², 200, 205, 234, 245, 246², 251², 293, 334, 339, 344², 348², 350, 351**

hayır, -yırı (II) a. Ar. *hayr* İyilik, karşılık beklenmeden yapılan yardım. **M2 228 hayır gelmemek** yararlı olmamak. **M2 177 hayır(lı) olsun** 'hayırlar getirsin' anlamında kullanılan bir söz. **RA115**

hayırlı sf. Uğurlu, iyi, güzel. **RA 99, 133**

haykırış a. Haykırma işi. **RA 182 M2 25**

haykırmak (nsz) 1.Telaş, şikâyet vb. sebeplerle yüksek sesle bağırarak. **RA 27, 83, 320, 344 M2 148 2.** Bir durumu sürekli olarak dile getirmek, farkındalık yaratmak için herkese bildirmek. 'Türk alimlerinin ötedenberi haykırdıkları, fakat kimseye anlatamadıkları bir hakikati yeni bir tarzda ifade ettim.' **M2 129, 207**

haylaz sf. Hoşa gitmeyen davranışlarda bulunan (kimse), hayta. **M2 64, 240**

haylazlık, -ğı a. Haylaz olma durumu. **M2 63, 66**

hayli zf. Far. *haylī* Oldukça. **RA 64, 271 M2 76, 249**

hayran sf. Ar. *hayrān* Çok beğenen, hayranlık duyan (kimse). **M2 202 hayran olmak** çok beğenmek **RA 70**

hayranlık, -ğı a. Hayran olma durumu. **RA 60, 207 M2 65, 205**

hayret a. Ar. *hayret* Beklenmedik, garip bir şeyin sebep olduğu şaşkınlık, şaşırma. **RA 27, 87, 88, 89, 112², 114, 126, 136², 141, 151, 198, 228, 257, 260, 262, 280, 324,**

- 346, 349, 350 **M2** 179², 218 **hayret etmek** şaşmak, şaşırmak, şaşakalmak. **RA** 88, 138, 230 **M2** 93, 179 **hayrete düşmek** şaşakalmak, şaşırmak. **RA** 77 **hayretler içinde bırakmak** Şaşırtmak. 'Alay etmediği için Ayşe'yi hayretler içinde bırakıyordu.' **RA** 181 **hayretler içinde kalmak** şaşakalmak, şaşırmak. **RA** 146 **M2** 262 **hayrette bırakmak** şaşmasına sebep olmak. **RA** 38
- hayretle** *zf.* Şaşkın bir biçimde. **RA** 59, 160
- haysiyet** *a. Ar.* *haysiyyet* Değer, saygınlık, itibar. **RA** 45 **M2** 121, 243
- hayvan** *a. Ar.* *hayvān* Duygu ve hareket yeteneği olan, içgüdüleriyle hareket eden canlı yaratık. **RA** 116², 184, 214, 216³, 217 **M2** 31, 107, 109, 256
- hayvani** *sf. Ar.* *hayvānī* Hayvanca. **M2** 80²
- hayvanlaşmak** (*nsz*) İnsanlık erdemlerini yitirmek, kabalaşmak. **M2** 109
- hayvanlık, -ğı** *a.* Hayvanca davranma. **M2** 256
- haz, -zzı** *a. Ar.* *hazz* Hoşa giden duygulanma, hoşlanma, zevk. **RA** 61², 66, 159, 224 **haz duymak** hoşlanmak. **RA** 83 **haz vermek** hoşlanmasını sağlamak. **RA** 285
- hazan** *a. Far.* *hazān* Sonbahar. **M2** 163
- Hazar Devleti** *öz. a.* Göktürkler yıkıldıktan sonra Hazar gölü merkezli kurulan devlet. 'Selçuk Beğ(*doğrusu Selçuk Sübaşı*)o zamanki asıl Türk Devleti'nin yani Karahanlı Devleti'nin veya asıl devletten kopmuş olan Batı'daki Hazar devleti'nin bir kumandanı idi.' **M2** 113
- Hazar Kağanlığı** *öz. a.* 7. ve 11. yüzyıllar arasında Hazar Denizi'nin çevresinde; Van Gölü'nden, Karadeniz kıyılarından, Kiev'e; Aral Gölü'nden, Macaristan'a kadar olan geniş topraklarda yaşamış olan kağanlık. 'Hazar Kağanlığına bağlı olan Oğuzlar, Onbirinci Yüzyıl başlarken bu kağanlığın dağılmaya yüz tutmuş olması dolayısıyla dağınık bir halde bulunuyorlardı.' **M2** 27
- hazımlı** *sf.* Yersiz davranışlara, dokunaklı sözlere aldırmayan, içi geniş (kimse). **RA** 50
- hazır** *sf. Ar.* *hāzır* Bir iş yapmak için gereken her şeyi tamamlamış olan, anık, amade, müheyya. **RA** 52, 114, 136, 247, 257 **M2** 21, 99, 200
- hazırlama** *a.* Hazırlamak işi, anıklama. **RA** 184, 247, 280 **M2** 227
- hazırlamak** (*-i*) **1.** Bir şeyi kullanılacak, yararlanılacak duruma getirmek. **RA** 70, 93, 246, 248, 288 **M2** 107 **2.** (*nsz*) Bir şeyi ortaya koymak, gerçekleştirmek. **RA** 20, 143 **M2** 68, 70, 75, 105 **3.** Düzenlemek, organize etmek. 'Kır gezisi hazırla.' **RA** 153 **4.** Önlem almak, sağlamak. **M2** 14, 277
- hazırlanmak** (*nsz*) Hazır duruma getirilmek. **RA** 182, 187, 222, 275 **M2** 33, 50², 83, 93², 220, 222², 231, 250
- hazırlık, -ğı** *a.* Hazırlanmak için gereken şey veya durumların bütünü. **RA** 287 **M2** 29⁴, 30, 33, 99 **hazırlık yapmak** hazır olmak için gereken şeyleri toplamak veya durumları sağlamak. **M2** 22
- hazırlıklı** *sf.* Bir şey için önceden hazırlanmış olan, tedarikli. **M2** 80
- hazın** *sf. Ar.* *hazīn* Hüzünlü. **RA** 23, 30, 53, 187 **M2** 55², 56⁴, 113, 177

hazine *a. Ar. ḥazīne* Büyük bağlılık duyulan, değer verilen şey veya kimse. **M2** 104, 213

haziran *a. Ar. ḥazīrān* Yılın altıncı ayı. **RA** 343 **M2** 31, 33², 269⁵, 276, 277²

hazmedebilmek (-i) *Ar. ḥazm + T. edebilmek* Hazmetme ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 97, 199, 261

hazret *a. Ar. ḥazret* Yüce kabul edilen kimselerin adlarının başına saygı, övme, yüceltme amacıyla getirilen unvan. **M2** 180

hazzetmek, -der (-den) *Ar. ḥazz + T. etmek* Hoşlanmak. **RA** 128

heba *a. Ar. hebā* **heba etmek** boşuna harcamak, ziyan etmek. **RA** 197 **heba olmak** boş gitmek, ziyan olmak. **RA** 197 **M2** 214

hece *a. Ar. hicā* **db. 1.** Bir solukta çıkarılan ses veya ses birliği, seslem. **RA** 110 **M2** 110, 272⁴, 273 **2. ed.** Hece ölçüsü. **RA** 65⁴, 66

→ **hece vezni**

hecelik *sf.* Hece miktarında olan. **RA** 201

hece vezni *a. ed.* Hece ölçüsü. **RA** 79

hedef *a. Ar. hedef* Yapılması tasarlanan iş, amaç. **RA** 115, 307, 329 **M2** 107, 257 **hedef almak** bir kimseyi, bir yeri yıpratmak, eleştirmek amacıyla karşısına almak. **RA** 185

hediye *a. Ar. hediye* Armağan. **M2** 32 **hediye etmek** armağan etmek. **RA** 241

Hekel *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir filozof adı. 'Lamark, Darwin, Buncher, Hekel, Schopenhaur gibi filozofları da okudu.' **M2** 67

hekim *a. Ar. ḥakīm* İnsanlardaki hastalıkları teşhis ve onları ilaçlarla veya bazı araçlarla tedavi eden

kimse, doktor. **RA** 9, 200 **M2** 81, 269⁴

hekimlik *a.* Hekim olma durumu. **M2** 61

hele *bağ.* Özellikle. **RA** 13, 37, 59, 60, 74, 75, 79, 111, 145, 148, 156, 169, 170, 179, 204, 219, 223, 231, 242, 249, 254, 281², 282 **M2** 12, 13, 109, 111, 122, 132, 136, 173, 175, 177, 199, 224, 234², 263, 266²

hem *bağ.* *Far. hem* Bir kimseyi uyarmak, bir şeyi açıklamak veya anlamı güçlendirmek için 'özellikle, zaten, bir de, şurası da var ki' anlamlarında kullanılan bir söz. **RA** 12², 19, 28, 58, 70, 92, 101, 104, 117, 123, 128, 155, 158, 173, 184, 196², 220, 242³, 264, 272, 276², 277, 305², 325 **M2** 45, 46, 48, 69, 72, 76, 86, 100, 106, 114, 131, 135, 138², 150, 152, 155, 193, 233 **hem de** Anlamı güçlendirmek, bir veya daha çok ögeye bir başkasının da eklendiğini belirtmek için kullanılan bir söz. **RA** 12, 13, 58, 70, 92, 104, 113, 117, 123, 128, 155, 158, 173, 184, 194, 220, 242, 264, 267, 272, 277, 285, 304, 325 **M2** 45, 46, 48, 69, 72, 76, 86, 106, 114, 135, 138², 152, 154, 155, 193, 210, 233, 276

hemen *zf.* *Far. hemān* Çabucak. **RA** 25², 73, 85, 126, 152, 195, 199, 211, 222, 229, 233, 235, 238², 261, 265, 293, 298, 320 **M2** 45, 55, 73, 153, 232, 248, 259

→ **hemen hemen**

hemen hemen *zf.* Nerede ise, az zaman sonra. **RA** 12, 62, 73 **M2** 14, 73, 211, 218, 236

hemşire *a. Far. hemşire* Doktor tarafından acil durumlar dışında yazılı olarak verilen tedavileri uygulamak, hastanın bakımını düzenlemek, denetlemek ve değerlendirmekle görevli ve yetkili sağlık çalışanı, şvester. **RA** 333⁴, 334⁴

hengâme *a. Far. hengâme* Patırtı, gürültü, kavga. **M2** 21, 228

henüz *zf. Far. henüz* **1.** Az önce, daha şimdi, yeni. **RA** 25, 68 **M2** 50, 51, 69, 103, 128², 132, 139, 180, 249, 267 **2.** Daha, hâlâ. **RA** 22, 24, 71, 208, 229, 238, 254, 284, 291, 331, 339 **M2** 13, 50, 51, 69, 128, 206

hep *zf. Far. heb* Sürekli olarak, her zaman, daima. **RA** 37, 61, 98, 116, 136, 159, 215, 256, 259, 267, 273, 279, 300, 310, 346, 347 **M2** 46, 56, 66, 96, 101, 122, 141, 199, 208 **2.** *zm.* Tümü, bütünü, çoğu. **M2** 81, 198

→ **hep beraber, hep birden**

hep beraber *zf.* Hep birlikte. **RA** 259

hep birden *zf.* Toplu olarak, cümleten. **RA** 299

hepsi *zm.* Bütünü, tamamı, tümü, cümlesi. **RA** 57, 73, 79, 116, 127, 129, 145, 157, 244², 256, 259, 282, 292, 299, 303, 304, 305, 308, 311, 313, 331, 341 **M2** 24, 31, 33, 45, 56, 82, 95, 121, 131, 137, 169, 182, 183, 205, 209, 240, 268, 281

her *sf. Far. her* Önüne geldiği ismin benzerlerini 'teker teker hepsi, birer birer hepsi, birer birer tamamı' anlamıyla kapsayacak biçimde genelleştiren söz. **RA** 6⁵, 8, 9, 15, 20, 21², 22², 30, 35, 39, 46, 47, 50², 51², 54, 61, 70, 72³, 73, 74², 75, 76, 78, 79, 82, 87, 101, 106, 107, 111³, 115, 119, 121, 137², 139², 140, 153, 165², 167, 169, 179, 180³, 182, 189, 196, 198, 199, 200², 202, 206³, 207, 216, 236, 237, 251, 257, 267, 271, 273, 283², 285², 286², 289, 297, 298, 306, 313, 316, 321, 331, 338 **M2** 42 **her ne olursa olsun** ne olduğu çok önemli olmamak, olması yeterli olmak. 'İş, her ne olursa olsun, bir baltaya sap olmak, işsiz güçsüz dolaşmaktan iyidir.' **RA** 144 **her telden çalmak**

birçok konuda bilgisi olmak. **M2** 170

→ **her biri, her gün, herhâlde, herhangi bir, her ne kadar, her nedense, her zaman**

her biri *zm.* Ayrı ayrı hepsi. **RA** 5 **M2** 63, 145

her gün *zf.* Sürekli, sürekli olarak. **RA** 8, 43, 46, 47

her ne kadar *zf.* Başına getirildiği şartlı cümledeki yargının doğru veya doğal görüldüğünü fakat bunun yeterli olmadığını anlatan bir söz. **RA** 21 **M2** 131

her nedense *zf.* Nedense. **M2** 183

her zaman *zf.* Ara vermeden, sürekli, daima, sık sık. **RA** 24, 33, 74, 91, 92, 111, 124, 131, 133, 140, 143, 149, 159, 165, 184, 202, 210, 221, 240², 259, 274, 276, 280², 285, 288, 293, 309, 320², 321, 325, 329 **M2** 11², 48, 167

Herat *öz. a.* Afganistan'ın batısında bulunan Herat Vilayeti'nin merkezi olan şehir. '1038 *Temmuzunda Çağrı Beğ, Herat'ı işgal etti.*' **M2** 31

herhâlde *zf.* Büyük bir ihtimalle. **RA** 24, 36, 37, 38, 44, 64², 73, 96, 98, 116, 124, 126, 128, 162, 192, 197, 205, 214, 225, 233, 259, 262², 272, 323, 331, 336, 339, 344, 349 **M2** 14, 39, 43, **56**, 98, 105, 106², 148, 149, 150, 151, 164, 179, 184, 195, 197, 235, 241, 250, 253, 254, 260, 262

herhangi bir *sf.* **1.** Belli olmayan, rastgele (kimse veya şey). **RA** 61, 63, 100², 168, 192, 235², 236, 265, 266, 267 **M2** 19, 188, 212, 224, 240, 243 **2.** *zm.* **RA** 33, 236, 250

herif *a. mec. Ar. harif* Güven vermeyen, aşağı görülen, bayağı kimse. **RA** 86, 87, 114, 115, 116, 138, 192 **M2** 73

herkes *zm. Far. her + kes* İnsanların bütünü, cümle âlem. **RA** 21, 22, 28, 30, 50, 57, 72, 73, 83, 101, 106, 112, 126, 133, 137, 146, 152, 156, 170, 180, 183³, 184⁵, 185³, 205, 241, 250, 272, 291, 296, 297, 298, 303, 306, 316, 344, 347 **M2** 19, 43, 99, 112², 127, 128, 137, 148², 149, 153², 154⁴, 188, 200, 230, 232, 235, 245

herkesçe *zf.* Herkes tarafından. **M2** 275

herze *a. Far. herze* Saçma söz. **RA** 210, 296, 306

herzevekil *sf. Far. herze + Ar. vekil mec.* Saçma sapan, gereksiz konuşan (kimse). **M2** 281

hesap, -bı *a. Ar. hisāb* **RA** 153, 219, 326 **M2** 132, 153, 157, 256 **hesap sormak** bir konuda açıklama ve savunması istenmek, sorumlu tutulmak. **M2** 106, 206² **hesap (veya hesabını) vermek** herhangi bir davranışın sebebini açıklamak, anlatmak. **RA** 317, 337 **M2** 179³, 182, 194² **hesap yapmak** hesaplamak, enine boyuna düşünmek. ‘*Zihninde birkaç kere aynı hesabı yaptı.*’ **RA** 219 **hesaba katmak** dikkate almak, göz önünde bulundurmak. **RA** 20, 50, 238 **M2** 190 **hesabı görülmek** yapılanların bedeli sorulmak. ‘*Bu gece bütün hesaplar görülecek yüzbaşım.*’ **RA** 326² **hesabı kapanmak** aralarındaki mesele bitmek, kapanmak. ‘*Naşit Hakkı Beylerle olan hesabımız kapanmış değildir.*’ **M2** 166

hesaplamak *(-i)* Bir şeyi, bir durumu ayrıntılı bir biçimde düşünmek, hesap etmek. **RA** 264 **M2** 83

hesaplanmak *(nsz)* Hesap edilmek. **M2** 219

hesaplaşma *a.* Hesaplaşmak işi. **RA** 287

hesaplayabilmek *(-i)* Hesaplama ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 241

heves *a.* İstek, eğilim, arzu, şevk. **RA** 247, 253 **heves etmek** bir şeye karşı istek duymak, eğilimli olmak. **M2** 65

heveslenmek *(-e)* İsteklenmek, heves etmek, çok istemek, eğilim duymak. **M2** 63

hevesli *sf.* Bir şeye, bir işe istek duyan veya merak sarmış olan, istekli, heveskâr. **M2** 110

heybet *a. Ar. heybet* Büyüklük, ululuk, azamet. **M2** 155, 305

heybetlenmek *(nsz)* Daha güçlü veya korkutucu bir hale gelmek. ‘*Işığın sesi daha da heybetlenmişti.*’ **RA** 304, 315

heybetli *sf.* Büyük, ulu, azametli. **RA** 298, 299, 300², 301, 303², 306, 307, 313, 319² **M2** 210, 254

heyecan *a. Ar. heyecān* Sevinç, korku, kızgınlık, üzüntü, kıskançlık, sevgi vb. sebeplerle ortaya çıkan güçlü ve geçici duygu durumu. **RA** 25, 44, 54, 86, 102², 120, 170, 201², 202, 220, 224, 246, 248, 254³, 337, 338, 344, 345 **M2** 47, 233 **heyecan duymak** heyecanlanmak. **RA** 24, 224 **heyecan vermek** heyecan duymasına sebep olmak. **RA** 24 **heyecana kapılmak** aşırı derecede heyecan, coşku duymak. **M2** 64, 222

heyecanlanmak *(nsz)* Herhangi bir nedenle güçlü, geçici bir duygulanımdan etkilenmek, heyecana gelmek, coşmak. **RA** 80, 138, 202

heyecanlı *sf.* Çabuk, kolay heyecanlanan. **RA** 23, 24, 25, 90, 232

heyecen *(doğ.) heyecan bk.* heyecan. **RA** 170

heyet *a. Ar. hey'et* Kurul. **M2** 54, 131³, 150, 151, 188, 203, 212, 217, 222

heykel *a. Ar. heykel* Taş, tunç, bakır, kil, alçı vb. maddelerden yontularak, kalıba dökülerek veya yoğrulup pişirilerek biçimlendirilen eser, yontu, statü. **RA** 45 **M2** 23, 56, 109, 110, 111³, 113², 114³ **heykel gibi** hareketsiz, duygusuz. **RA** 196 **heykelini dikmek** türlü alanlarda üstün başarı gösteren kimselere değerbilirlik göstermek. **M2** 43

→ **heykeltıraş**

heykeltıraş *a. Ar. heykel + Far. -terāş* Heykelci. **M2** 110, 111³, 112

hezeyan *a. Ar. hezeyān* Saçmalama. **RA** 120, 134, 184 **M2** 170, 173², 190, 196

hezeyanname *a. Saçmalama. 'Bu hezeyannameyi buraya geçirmek.'* **M2** 173

hezimet *a. Ar. hezīmet* Yenilgi. **M2** 158

hıçkırık, -ğı *a. Çok ağlandığında çıkan ses.* **RA** 313

Hıfzı Gönensay *öz. a. Hıfzı Tevfik Gönensay, 1892 doğumlu, edebiyat tarihçisi ve eğitimci. 'Boğaziçi Lisesinin o zamanki müdürü Hıfzı Gönensay, vazifeme son verilmesi hakkında Sıfırın yazdığı tebliği bana 7 Nisan 1944'te bildirdiğine göre bu kağıt her halde 5 Nisanda yazılmış olmalıdır.'* **M2** 197

hınç, -cı *a. Öç alma duygusu ile dolu öfke, kin.* **RA** 102 **M2** 248, 261

hırçın *sf. Belirli bir sebebi olmadan sinirlenip huysuzluk eden (kimse).* **RA** 40 **M2** 94, 95

hırçınlaşmak (*nsz*) Hırçınlık etmek, hırçın davranmak. **RA** 342

hırçınlık, -ğı *a. Hırçın olma durumu.* **RA** 260

hristiyan (doğ.) hristiyan *öz. a. Rum. din b. Hz. İsa'nın dininden olan kimse, İsevi, Nasrani.* **M2** 176, 259

hristiyanlık (doğ.) hristiyan *öz. a. Hristiyan dini, İsevilik, Nasranilik.* **RA** 148, 151, 180 **M2** 176

hırpalama *a. Hırpalamak işi.* **M2** 49

hırs *a. Ar. hırş* Sonu gelmeyen istek, aşırı tutku. **RA** 102 **M2** 243

hırsız *a. Başkasının malını çalan kimse, uğru.* **RA** 21, 216

hırsızlık, -ğı *a. Çalma, arakçılık.* **M2** 281²

hışım, -şımı *a. Ar. hışm* Öfke, kızgınlık. **RA** 296

hız *a. Çabukluk, sürat.* **RA** 121, 184, 232, 251, 271, 284, 293, 314, 329, 345 **M2** 104

hızla *zf. Çabucak.* **RA** 25, 61, 64, 75 **M2** 34

hızlandırmak (-i) Hız verilmek, hızı artırılmak. **RA** 295

hızlanmak (nsz) Hız almak, hızı artmak. **M2** 211

hızlı *sf. 1. Çabuk, seri, süratli.* **RA** 24, 123, 138, 173, 201, 320, 328 **M2** 33, 56 **2. zf. Çabucak. **RA** 32 **3. zf. Güç kullanarak. **RA** 335****

Hibetullah İdil *öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen Türkçü kimliği ile bilinen kişi. '23 kişiden Hibetullah İdil ve Hüseyin Namık Orkun'dan sonra Hasan Ferit Cansever de edebiyet alemine geçmiştir.'* **M2** 82

hicap, -bı *a. Ar. hicāb* Utanma, utanç, sıkılma. **M2** 184

hicrî (doğ.) hicri *sf. Ar. hicrî* Tarih başı olarak hicreti kabul eden. **M2** 61

hicvetmek, -der (-i) *Ar. hecv + T. etmek* Alay yoluyla yermek. **RA** 104 **M2** 192

hiç *zf. Far. hīç* **1.** Olumsuz yargılı cümlelerde fiilin anlamını pekiştiren bir söz. **RA** 12, 15, 18, 25³, 30, 35, 36, 50, 55, 61², 79, 96, 98, 105, 113, 114², 125, 128, 130, 133², 134, 138, 144³, 150, 154, 157, 159², 162, 165, 190, 191², 199², 202², 204, 217², 221², 222³, 225, 241, 250, 251, 260, 261, 262, 265, 266, 268, 277, 282, 283, 287, 290, 292, 295, 320, 321, 326, 346, 349 **M2** 24, 34, 49, 56, 62, 83², 85, 100, 102, 131, 135, 146, 147³, 148, 153, 170, 176, 177, 189, 211, 212, 221, 253, 254, 260, 281 **2.** *a.* Boş, değersiz, önemsiz olan şey veya kimse. **M2** 187 **hiçe saymak** önemsememek, önem vermemek. **RA** 235, 319 **hiç de** kesinlikle, katiyen. **RA** 18, 43, 127, 155, 156, 177, 192, 204, 214, 221, 265, 272, 283, 294 **M2** 12, 198, 227 **hiç olmazsa** en azından. **RA** 98, 325, 250, 254 **M2** 150, 180, 225, 254, 262, 273 **hiçde** (*doğ.*) **hiç de** kesinlikle, katiyen. **RA** 21

→ **hiçbir**, **hiçbiri**, **hiç kimse**, **hiç şüphesiz**

hiç bir (*doğ.*) **hiçbir** *sf. bk.* hiçbir. **RA** 107, 144, 172, 186, 253, 273 **M2** 20, 41⁴, 62, 129², 130, 131², 135, 147, 148, 153, 165, 177², 211, 245, 273²

hiçbir *sf.* Bir addan önce getirilerek o adın bildirdiği varlıktan bir tanesinin bile olmadığını anlatan bir söz. **RA** 7³, 8, 10, 11, 12, 21², 22, 26³, 27, 33, 45², 55², 57, 67, 69⁴, 72, 78², 79, 82, 85³, 87, 89, 91, 104, 105, 106, 110, 112, 116, 118, 120, 123, 126, 127, 130, 135, 137, 138, 141, 145, 146, 148, 150, 153, 156, 166, 172², 173, 184, 185, 189, 195, 197, 199, 201², 202, 204, 206, 208, 211, 218, 220, 227, 236, 240, 242, 246, 249³, 266², 271, 272, 277², 278, 279, 281, 282, 284, 285, 286, 287³, 291, 297², 308², 324, 330, 333², 334, 335, 338, 339 **M2** 11², 12², 14⁴, 20, 24, 25, 31, 37, 52, 60,

62, 72, 73, 79², 84, 112, 146, 184, 190², 192², 199², 203, 208, 228, 239, 256, 257, 259, 261², 266², 270

hiçbiri *zm.* Bir teki, biri bile. **RA** 23, 62, 65, 74, 84, 118 **M2** 19², 20, 97, 131, 244, 271, 272

hiç kimse *zm.* Bir kişi bile. **RA** 31, 236, 266 **M2** 262

hiç şüphesiz *zf.* Kesinlikle. ‘*Yanlışlıklar olmasaydı hiç şüphesiz bunlar bizim gözümüzde daha büyük insanlar olacaktı.*’ **RA** 252 **M2** 19², 105, 136

hidayet *a. Ar. hidayet esk. hidayete ermek* gerçeği görüp kabullenmek, akli başına gelmek. **RA** 150

hiddet *a. Ar. hiddet* Öfke, kızgınlık. **RA** 137 **M2** 164, 208

hiddetlenmek (*nsz*) Kızmak, öfkelenmek. **RA** 73, 135

hikâye *a. Ar. hikâye ed.* Gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düzyazı türü, öykü. **RA** 13, 92 **M2** 173 **2.** Bir olayın sözlü veya yazılı olarak anlatılması. **RA** 130² **M2** 219, 231, 261 **hikâye etmek** ayrıntılarıyla anlatmak, söylemek. **RA** 103

hikmet *a. Ar. hikmet* Öğüt verici söz. **RA** 149

Hikmet Bey *öz. a.* Dönemin Riyaseticumhur başkatibinin adı. ‘*Çağatay oğulları tarihi de talep üzerine Riyaseticumhur başkatibi Hikmet Beye verilmiştir.*’ **M2** 220

Hikmet Tanyu *öz. a.* 1918 doğumlu, Türk akademisyen, şair ve yazar. ‘*O zamandan beri hikmet Tanyu et yemez.*’ **M2** 81

hilâf (*doğ.*) **hilaf** *sf. Ar. hilâf* Aykırı, karşıt, ters. **RA** 60 **M2** 129, 262

hile *a. Ar. hîle* Birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, oyun, ayak oyunu, alavere dalavere, desise, entrika. **M2** 15 **hile yapmak** aldatmak. **M2** 12

hileli *sf.* Hilesi olan, içine hile karışmış, hile ile yapılmış. **M2** 31

Hilmi Uran *öz. a.* Mustafa Hilmi Uran, Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda mebus olarak görev almış, TBMM'de altı dönem milletvekilliği, çeşitli hükümetlerde Nafia, Adalet ve İçişleri bakanlıkları yapmış Türk siyasetçi. *'İrkçılık ve Turancılık davasının dosyasının başına eklenen ve Hilmi Uran imzasını taşıyan yazıda Türkçülere yükletilen suçlardan biri de 'soyadlarını eski Türkler ve bugünkü Macarlar gibi başa getirmeleri' idi.'* **M2** 90, 191

Hilmi Ziya *öz. a. bk.* Hilmi Ziya Bey. **M2** 57

Hilmi Ziya Bey *öz. a.* Hilmi Ziya Ülken, 1901 doğumlu, Türk düşünce yaşamında ve Türkiye'de felsefe geleneğinin oluşmasında etkili olmuş tanınmış bir felsefe alan uzmanı. *'Türk Tefekkürü Tarihi diye bir akademinin bile başaramıyacağı bir işe kalkışan felsefeci Hilmi Ziya Bey'in kitabı alaylı alim eserlerine iyi bir örnektir.'* **M2** 169

himaye *a. Ar. himāye* Koruma, gözetme, esirgeme, koruyuculuk, gözetim. **M2** 31, 181, 182, 184, 232
himaye etmek korumak, kayırmak, gözetmek. **M2** 179², 182, 184, 192

himmet *a.* Lütuf, iyilik, iyi davranma. **M2** 270

Hind (*doğ.*) **Hint** *öz. a.* Hindistan halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. **M2** 205

Hindenburg *öz. a.* Prusyalı-Alman mareşal, devlet adamı, politikacı. *'Hindenburg'un misali pek belagatlidir.'* **M2** 15²

Hindistan *öz. a.* Güney Asya'da bulunan bir ülke. *'Maveraiinnehir, Efgan ve Hindistanda hükümet kuran Kuşanlar ise ana Türk yurdundan kaçan muhalifler olup*

bunların kurdukları devlet yabancı ırklardan olan ekseriyetlere dayandığından anayurt Türk tarihi kadrosuna sokulamaz.' **M2** 84, 138, 139

Hintli *öz. a.* Hint, Hindistan halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. **M2** 52, 80, 121

hippi *sf. İng. hippy* Toplumsal düzene, tüketime ve şiddete karşı çıkan, derbederce yaşayan, örgütlenmemiş gençler topluluğu. **M2** 111

his, -ssi *a. Ar. hiss* Duyularla algılama, duygu. **RA** 72, 74, 113, 114² **M2** 175, 195, 222

Hisar Camisi *öz. a.* Sinop'ta bulunan bir cami adı. *'Sinop'taki Hisar Camisinin imamı olduğu için bu aile adı onlara yadigar kalmıştır.'* **M2** 61

hisli *sf.* Duygusu, duyarlılığı çok olan, kolay duygulanan, duygulu. **RA** 286

hisse *a. Ar. hişşe* Pay. **RA** 31, 286

hissedilmek (*nsz*) Hissetme işine konu olmak. **RA** 66

hissetmek, -der (*-i*) *Ar. hiss + T. etmek* **1.** Fiziksel bir uyarıyı duymak. **RA** 31, 185, 210, 254 **2.** Bir şeyden etkilenmek, duymak. **RA** 37, 45, 54, 83, 190, 220, 231, 241², 245, 267, 279, 288, 331, 335 **3.** Sezme, farkına varmak, anlamak. **RA** 63, 235

hissî *sf. Ar. hissî* Duygusal. **RA** 63 **M2** 175, 188

hissiyat ruhiyat *öz. a.* Ribon 'a ait olan eserin Şekip Bey tarafından tercüme edilmiş şekli. *'Ribonun hissiyat ruhiyat'ını da Şerif Beyin yardımıyla, tercüme etmiştir.'* **M2** 223

hissiz *sf.* Duygusuz. **RA** 72 **M2** 55

hitap, -bı *a. Ar. hitāb* Sözü birine veya birilerine yöneltme, seslenme. **RA** 59, 85, 159 **M2** 134 **hitāb etmek** (*doğ.*) **hitap etmek** seslenmek,... -e

- karşı söylemek, söz yöneltmek. **RA** 46, 59, 85, 112, 158, 159², 168, 169, 249, 272³, 284, 323 **M2** 112, 248
- hitabet** *a. Ar. hiṭābet* Etkili söz söyleme sanatı. **M2** 56
- Hitan** *öz. a. Rıza Nur'un tez konusunun adı. 'Son sınıfta tez olarak o zaman kadar yazılmamış bir şey hazırlamak istiyordu.' Hitan aklına geldi.'* **M2** 68
- Hitit Kanunu** *öz. a. Avram Galanti Efendi'ye ait bir eser adı. 'Eserlerinin en mühimleri 'Üç Sami Vazı Kanun', 'Hitit Kanunu', 'Hamurabi Kanunu'dur.'* **M2** 221
- Hitler** *öz. a. Adolf Hitler, Avusturya doğumlu Alman politikacı, siyasi lider, teorisyen ve devlet adamı, yirminci yüzyılın en bilinen diktatörü. 'Hitler idaresinin baskısına uğradığı için Müslüman olmuş diyorlar.'* **RA** 147 **M2** 245, 246
- Hitlerci** *a. Hitler yanlısı. 'Beni Hitlerci sanacak kadar budalalık gösteren binlerce, belki onbinlerce zavallıya ayrı ayrı mektup yazamam ya.'* **M2** 246
- hitlerizm** *a. Hitler politikasını kapsayan fikirlerin bütünü.'Hitlerizme tabi bir adam tabiri beni iğzap ediyor.'* **M2** 245³
- hiyerarşi** *a. Fr. hiérarchie* Aşama sırası. **RA** 105
- hiyle** (*doğ.*) **hile** *bk. hile.* **RA** 115
- hiylekâr** (*doğ.*) **hilekâr** *sf. Ar. hīle + Far. -kâr* Hileci. **RA** 117
- hizâ** (*doğ.*) **hiza** *a. Ar. hizā* Doğru bir çizgi üzerinde bulunma durumu. **RA** 227 **hizaya gelmek** davranışlarını düzeltmek, yola gelmek. **M2** 83
- hizmet** *a. Ar. hidmet* Görev, iş. **M2** 42, 45², 48³, 54, 55, 59³, 75³, 97, 105, 200 **hizmet etmek** iş görmek, çalışmak. **RA** 170, 172, 271 **M2** 37, 39, 42², 48, 54, 60², 93, 94, 99², 103², 105, 109, 142, 147
- hizmetkâr** *a. Ar. hidmet + Far. -kâr* Ücretle iş gören genellikle erkek işçi, uşak. **RA** 304
- H. Nihâl** (*doğ.*) **H. Nihal** *öz. a. bk. Atsız.* **M2** 119, 123
- hoca** *a. Far. hvāce* Öğretmen. **RA** 20, 29², 30, 32, 35, 36, 59², 62, 101, 124², 125², 126², 127², 129, 130, 132, 158², 241, 253, 255, 261, 264, 272 **M2** 41, 63, 103, 127, 130³, 131², 161, 162, 187, 212, 213², 214⁸, 217, 218², 219, 220², 221³, 222², 223⁴, 225³, 227, 236
- hocalık, -ğı** *a. Hocanın yaptığı iş.* **RA** 35, 158, 225 **M2** 103, 104, 189 **hocalık etmek** öğretmenlik yapmak. **RA** 29 **M2** 103
- hodbinlik, -ği** *a. Bencillik.* **RA** 59
- hokkabazlık, -ğı** *a. Yalan dolanla görülen iş.* **RA** 230
- Holivut** *öz. a. Amerika Birleşik Devletleri'nin Kaliforniya eyaletinde bulunan Los Angeles kentinin bir bölgesinin adı. 'Eğlence arayanlar subay değil, Holivut sanatkârı olsunlar.'* **RA** 129 **M2** 111
- Hollanda** *öz. a. Almanya'nın batısında, Belçika'nın kuzeyinde bulunan bir ülke. 'O aralık Hollanda'da sürgün hayatı yaşayan Kayzer Wilhem'den müsaade almış.'* **M2** 15
- hor** *sf. Far. hvār* **hor görmek** bir kimseye değersiz gözle bakmak. **M2** 281
- Horasan** *öz. a. İran'da bulunan bir eyalet. 'Evlerinde menşelerinin Horasan olduğu söylenen Emine, 'doğu' kelimesini iştirince.'* **RA** 349³ **M2** 28², 31, 33, 35², 85, 144

hoş *sf.* *Far. hoş* Beğenilen, duyguları okşayan, zevk veren. **RA** 15, 21,129, 134², 155, 169, 263 **M2** 24, 31, 86, 184, 187, 234 **hoşa gitmek** beğenilmek, bir kişiden veya bir şeyden hoşlanmak. **RA** 77²,157, 214 **hoş bulduk** ‘hoş geldiniz’ sözüne verilen karşılık. **RA** 25 **hoş geldiniz** gelen kişiye söylenen selamlama sözü. **RA** 24, 29², 36, 146, 168, 211² **hoş görmek** gücenilecek veya karşılık gelinecek bir davranışı hoşgörü ile karşılamak, anlayışla karşılamak, kusur saymamak. **RA** 227 **hoşuna gitmek** beğenmek. **RA** 22, 35, 59, 61, 62², 65²,75, 126, 130, 144, 154, 158, 159, 214, 228, 268, 281, 326 **M2** 65²,66

hoşbeş *a.* *Ar. hoş + bâş hoşbeş etmek* sohbet etmek. **RA** 124

hoşça *sf.* **hoşça kal** (veya **kalın**) ayrılan kimsenin kalanlara söylediği bir iyi dilek sözü. **M2** 162

hoşlanmak (-den) Hoşuna gitmek, hoş bulmak, hazzetmek, sevmek. **RA** 74, 89, 123, 133, 143, 145, 147, 159², 166², 187, 191, 193, 199, 206, 210², 214, 221, 231, 235, 241, 247, 252, 264, 271, 296, 338, 346² **M2** 188, 200

hoşnutsuzluk, -ğu *a.* Hoşnut olmama durumu. **RA** 223 **M2** 32

Hotanto *öz. a.* Güneybatı Afrika'da yaşayan ilkel bir boy. ‘Yoksa Osmanlı İmparatorluğunu yaratanlar Hotanto’lar mı idi?’ **M2** 148, 262

hovardalık, -ğı *a.* Hovardaca davranış. **RA** 262

hoyaratça *sf.* Kaba. **RA** 86

Hristiyanlık, -ğı *a.* Hristiyan dini, İsevilik, Nasranilik. **M2** 223

hukuk *a.* *Ar. hukūk* Toplumu düzenleyen ve devletin yaptırım gücünü belirleyen yasaların bütünü, tüze. **RA** 99³, 100⁶, 101,179 **M2**

180, 208, 209³, 212, 218⁶, 219³, 227, 228², 276, 280

hukukan (*doğ.*) **hukuken** *zf.* *Ar. hukūken* Hukuksal olarak. **M2** 144²

Hukuk Ansiklopedisi *öz. a.* Mustafa Reşit Bey’e ait olan bir eser adı. ‘Mustafa Reşit B. (*Hukuk usulü muhakemeleri*) *Hukuk usulü muhakemeleri*(3 basım),dört cilt *Kanunu Medenî şerhi, İcra Kanunu şerhi* (3 basım), *eski Ceza kanunu şerhi, Hukuk Ansiklopedisi, Vatandaşlık kanunu şerhi.*’ **M2** 219

hukukçu *a.* Hukuku meslek edinen, hukukla uğraşan kimse. **RA** 173 **M2** 218, 219³, 243²

hukuksal *sf.* *huk.* Tüzel. **M2** 228

Hukuku Amme *öz. a.* Mithat B. ‘ye ait taş basması notlar. ‘*Mithat B. (Hukuku Amme):Taş basması Notlar.*’ **M2** 218

Hukuku Hususiyeti Düvel *öz. a.* Muammer Raşit B.’ ye ait bir eser adı. ‘*Muammer Raşit B. (Hukuku hususiyeti düvel).*’ **M2** 218

Hukuku Medeniye (I) *öz. a.* Ebülülâ B.’ye ait bir eser adı. ‘*Ebülülâ B. (Hukuku Medeniye):Takrirlerini talebe bastırmaktadır.*’ **M2** 218

Hukuku Medeniye (II) *öz. a.* Samim B.’ye ait bir eser adı. ‘*Samim B. (Hukuku Medeniye): Takrirlerini talebe bastırmaktadır.*’ **M2** 218

Hukuk usulü muhakemeleri *öz. a.* Mustafa Reşit Bey’e ait olan bir eser adı. ‘*Mustafa Reşit B. (Hukuk usulü muhakemeleri) Hukuk usulü muhakemeleri* (3 basım),dört cilt *Kanunu Medenî şerhi, İcra Kanunu şerhi* (3 basım), *eski Ceza kanunu şerhi, hukuk ansiklopedisi, Vatandaşlık kanunu şerhi.*’ **M2** 219

hummalı *sf.* Sıkı, yoğun, hararetli. **RA** 45

Hun öz. a. MÖ. 220'li yıllarda Orta Asya'da yaşamış olan Türklere verilen ad. 'Belki Hunlar çağının izlerini saklıyor.' **RA** 14 **M2** 149

Hun devleti öz. a. MÖ. 220'de Orta Asya'da kurulan bir Türk devleti. 'Hun Devletinin birinci asırda inkıraz bulduğu yazılıyor.' **M2** 150

huri a. Ar. *hūrī* din b. Cennette yaşadığına inanılan dişi varlık. **M2** 106

Hurrem Sultan (doğ.) **Hürrem Sultan** öz. a. Osmanlı padişahı olan Kanuni Sultan Süleyman'ın eşi. 'Hurrem Sultana esir olması tabii sayılamaz mıydı?' **RA** 106²

husus a. Ar. *huşūş* Konu, madde. **RA** 63, 137, 172 **M2** 11, 15², 48², 95, 221

hususî sf. Ar. *huşūşī* Özel. **RA** 19, 20, 128, 139, 247 **M2** 14, 37, 41², 64, 83, 194³, 199

hususiyet a. Ar. *huşūşīyyet* Özellik. **RA** 12, 34, 87², 112, 115, 125 **M2** 272, 273

hutbe a. Ar. *huṭbe* din b. Cuma ve bayram namazlarında minberde okunan dua ve verilen öğüt. **M2** 30²

huy a. Far. *hūy* İnsanın yaratılış ve ruh özelliklerinin bütünü, mizaç, tabiat. **RA** 166, 333 **M2** 23, 229 **huy edinmek** bir davranışı alışkanlık durumuna getirmek. **RA** 69

huyulanmak (nsz) Kuşkulanmak, işkillenmek, pırelenmek, tedirgin olmak. **RA** 265

huzur a. Ar. *huẓūr* Dirlik, baş dinçliği, gönül rahatlığı, rahatlık, erinç. **RA** 14, 23, 152², 153², 156, 157, 177², 178, 182, 195, 251, 273², 279, 289, 299, 304, 334 **M2** 28, 69, 188, 279 **2.** Ön, yan, kat, makam, yamaç. **RA** 274 **M2** 76, 197 **huzur vermek** gönül rahatlığı, dirlik vermek, dinlendirmek. **RA** 178, 222, 333

huzurunu kaçırmak tedirgin, rahatsız etmek. **RA** 149, 335 **huzuru kaçmak** tedirgin olmak, rahatsız olmak. **RA** 157

Huzur Çayhânesi (doğ.) **Huzur Çayhanesi** öz. a. Ruh Adam adlı eserde geçen bir mekan adı. 'Huzur Çayhânesi'ndeki ilk dakikalar Kadriye Kozanlı'nın fıkraları ve nükteleriyle çok hoş geçti.' **RA** 155, 156, 157, 242²

huzursuzluk, -ğu a. Huzursuz olma durumu. **RA** 133, 141, 199, 217, 335, 342, 344 **M2** 28, 231

hüccet a. Ar. *huccet* esk. Tanıt. **M2** 213, 217

hücre a. Ar. *hücre* **1.** Küçük oda. **RA** 52 **2.** Tutukluların veya hükümlülerin yalnız olarak kapatıldıkları küçük oda. **RA** 81² **M2** 203

hücum a. Ar. *hucūm* Saldırı. **RA** 233 **M2** 38, 43, 120, 174, 179, 192 **hücuma kalkmak** asker, siperden düşmana doğru fırlamak. **RA** 201 **hücum etmek** saldırmak. **M2** 198

hükmetmek, -der (-e) Ar. *hukm* + T. *etmek* Düşünme veya yargılama sonunda bir kanıya varmak. **M2** 245, 277 **RA** 330

hüküm a. Ar. *hukm* Yargı. **RA** 39, 101, 103², 104², 105, 107, 174 **M2** 144, 234, 280 **hüküm vermek** iyice düşündükten sonra bir karara varmak. **RA** 28, 101², 102, 106, 117, 132, 233 **M2** 259, 260, 262, 263², 278 **hüküm giymek** mahkemece cezalandırılmak. **RA** 102, 276 **hüküm sürmek** işbaşında olmak. **M2** 144, 145 **hükümü kalmamak** hükmü olmamak, önemi, geçerliliği, etkisi bulunmamak. **M2** 102

hükümdar a. Ar. *hukm* + Far. *-dār* Padişah, kral, hakan gibi taht sahibi devlet başkanı. **RA** 65², 171, 172

- M2** 20², 29, 86, 114, 133, 140, 141³, 142, 144⁴, 145, 224
- hükümet** (doğ.) **hükûmet** *a. Ar. hükm Devlet. RA* 50, 173 **M2** 54, 96, 101, 138, 139, 146², 154, 169, 184², 191, 211, 250, 253, 261, 265, 267, 268, 269 **hükümet kurmak** (doğ.) **hükûmet kurmak** başbakan, hükümet işlerinde görev alacak Bakanlar Kurulunu seçmek. **M2** 54
- hülâsa** (doğ.) **hülâsa** *a. Ar. hülâşa Özet, fezleke. M2* 218, 220
- hülya** *a. Tatlı düş, hayal. RA* 32, 160 **M2** 190 **hüyalara dalmak** hayal kurmak. **RA** 14
- hüyalı** *sf. Hayal kuran veya insanı hayal kurmaya sürükleyen. RA* 345, 348
- hümanist** *sf. Fr. hümaniste fel. İnsana değer veren, insancıl. M2* 254
- hümanizm** *a. Fr. humanisme fel. İnsanlık sevgisini, insan ululuğunu en yüce amaç ve olgunluk sayan öğreti, insancılık. M2* 254
- hüner** *a. Far. huner Beceri isteyen ustalık, beceriklilik. RA* 168, 215
- hür** *sf. Ar. hurr Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya, şarta bağlı olmayan, özgür. RA* 231 **M2** 20, 154²
- hürmet** *a. Ar. hürmet Saygı. RA* 113, 136, 141, 288 **M2** 123, 154, 222 **hürmet etmek** saymak, saygı göstermek. **M2** 210²
- hürriyet** *a. Ar. hurriyyet Özgürlük. RA* 103², 104, 105 **M2** 37, 49, 65², 66, 202², 237², 239, 240³, 241², 268
- hürriyetçi** *sf. Hürriyeti benimseyen (kimse), hürriyetperver. RA* 103² **M2** 240
- Hürriyet gazetesi** *öz. a. 1 Mayıs 1948 tarihinde Sedat Simavi tarafından kurulmuş olup, günümüzde Doğan Yayın Holding bünyesinde bulunan gazete adı. '11 Eylül 1972 tarihli Hürriyet gazetesinden öğrendiğimize göre bu işe Söğüt Kaymakamı Burhan Ten ile Belediye Başkanı Yaşar Ersoy önayak olmuştur.'* **M2** 110, 111, 112
- hürriyetperver** *sf. Ar. hurriyyet + Far. -perver esk. Hürriyetçi. RA* 103 **M2** 66²
- Hüseyin** *öz. a. Ruh adam adlı eserde geçen kapıcı karakterinin adı. 'Hoş bulduk Hüseyin. Nasılsın? Kapıcı, Ayşe'nin elini saygı ile sıktı.'* **RA** 25²
- Hüseyin Cahit Bey** *öz. a. Hüseyin Cahit Yalçın, 1875 Balıkesir doğumlu, Edebiyat-ı Cedide akımının önde gelen isimlerinden, Türk gazeteci, yazar, çevirmen ve siyaset adamı. 'Hüseyin Cahit Bey tarafından tercüme olunan Deguines tarihini de bilmiyorlar.'* **M2** 153
- Hüseyin Hilmi Paşa** *öz. a. 1855 Midilli doğumlu, Osmanlı devlet adamı, mutasarrıf, dahiliye nazırı, sadrazam, sefir ve adliye nazırı. 'Hüseyin Hilmi Paşa'dan telgraflar yağmaya başladı.'* **M2** 73²
- Hüseyin Namık Bey** *öz. a. bk. Hüseyin Namık Orkun. M2* 170
- Hüseyin Namık Orkun** *öz. a. 1902 İstanbul doğumlu, Türklük, Türkçülük ve Türk dünyası hakkında eserler vermiş, Türk tarihçi ve dilbilimci. '23 kişiden Hibetullah İdil ve Hüseyin Namık Orkun'dan sonra Hasan Ferit Cansever de edebiyet alemine geçmiştir.'* **M2** 81, 82
- Hüsnü Beğ** (doğ.) **Hüsnü Bey** *öz. a. Rıza Nur'un eniştesi, Şehremaneti'nde mühendis. 'Rıza Nur'un halasının kocası, yani Rıza Nur'un eniştesi, Şehremaneti mühendislerinden Hüsnü Beğdi.'* **M2** 64, 68

hüsnüniyet *a. Ar. husn + niyyet* İyi niyet. **M2** 120, 132, 133², 154

hüviyet *a. Ar. huviyyet* Kimlik. **RA** 173², 244

hüzün, -znü *a. Ar. huzn* Gönül üzgünlüğü, gam, keder, sıkıntı. **RA** 32, 45, 81, 98, 111, 113, 123, 198, 206, 237, 238, 241, 245, 286, 326, 345 **M2** 56, 97

hüzünlenmek (*nsz*) Hüzünlü duruma gelmek, hüzün duymak. **RA** 32, 206, 337, 348

hüzünlü *sf.* Gönle üzgünlük veren, iç kapanıklığına yol açan, hazin. **RA** 23, 72, 89, 111, 186, 187, 197, 243, 245, 247, 313, 321², 335, 337, 345, 346 **M2** 11, 12², 14², 15², 20, 37, 47, 48³, 56, 57, 62, 63, 66², 68, 80, 82, 91³, 94, 97, 98, 100, 103, 110, 113, 120², 121, 128, 133, 154³, 155³, 167, 169, 173, 175, 177, 179, 187, 194, 199, 201, 202, 204², 206, 208, 210, 214³, 220, 222, 223, 224, 229², 236, 240, 253, 256, 260, 272, 281

I

ılık *sf.* Soğukla sıcak arası, ne soğuk ne sıcak. **RA** 44, 300

Irak cephesi *öz. a.* Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizlerin Türklere karşı açtığı cephenin adı. 'Irak cephesinde, tek başına bir İngiliz siivari alayıyla çarpışmak cesaretini gönlünde bulan topal bir Türk piyade neferi gibi bir millete şan verecek erler bulunur.' **M2** 19

irgalamak (-i) Yerinden oynatıp sallamak, sarsmak. **RA** 331

ırk *a. Ar.* 'ırk Kalıtımsal olarak ortak fiziksel ve fizyolojik özelliklere sahip insanlar topluluğu. **RA** 149² **M2** 13, 23, 25², 39, 41, 55, 60, 80³, 108, 120, 138², 139, 161³, 181, 199

ırkçı *sf. top. b.* Irkçılık yanlısı olan, rasist. **M2** 191, 194, 244², 258

ırkçılık, -ğı *a. top. b.* İnsanların toplumsal özelliklerini biyolojik, ırksal özelliklerine indirgeyerek bir ırkın başka ırklara üstün olduğunu öne süren öğretisi, rasizm. **M2** 59, 79, 81, 82, 90³, 182, 193, 198

ırmak, -ğı *a.* Çoğunlukla denize dökülen, özellikle genişliği ve taşıdığı su niceliği bakımından en büyük akarsu, nehir. **RA** 102, 182², 284 **M2** 176, 271

ırsî *sf. Ar. irşî esk.* Kalıtımsal. **M2** 147

ısı *a.* Fiziksel bir olaya dayalı, belirli bir ölçü üzerine kurulmuş olan sıcaklık ve soğukluk derecesi. **RA** 100

ısınmak (*nsz*) **1.** Sıcak duruma gelmek. **RA** 300 **2.** Yadırgamaz olmak, hoşlanır olmak, alışmak, benimsemek. **RA** 67, 135

ıslah *a. Ar. işlāh* Düzeltme, iyileştirme. **M2** 98, 214 **ıslah-ı hal etmek** (*doğ.*) **ıslahı hâl etmek** kendi hâlini, durumunu düzeltmek. 'Ortada ıslah-ı hal eden biri varsa o da vaktiyle o teze taraftar olduğu halde kendi bakanlığı zamanında benim fikirlerime uygun tarih kitapları yazdırarak okullara tamim eden Sıfir'in kendisidir.' **M2** 196³

ıslahat *a. Ar. işlāhāt esk.* Düzeltme. **M2** 214, 217

ıslahatçı *sf.* Düzeltmeci. **M2** 140

ıslak, -ğı *sf.* Suyu batırılmış, üzerine su dökülmüş veya yağmurdan ıslanmış olan. **RA** 94, 243

ıslaklık, -ğı *a.* Islak olma durumu. **RA** 243

ıslanmak (*nsz*) Islak duruma gelmek. **RA** 85

ısmarlama *sf.* İçten olmayan, baştan savma. **M2** 37

ısmarlamak (*nsz*) Bir şeyin yapılmasını veya getirilmesini, bu işlerle uğraşan birine söylemek, sipariş etmek. **M2** 100

ısrar *a. Ar. işrār* Direnme, ayak direme, üsteleme, üstünde durma. **RA** 114, 135, 196, 220 **M2** 63, 64, 81, 183, 195, 233 **ısrar etmek** bir konuda, bir düşüncede sürekli direnmek, ayak diremek. **RA** 72, 246

ısrarlı *sf.* Tekrarlanarak yapılan. **RA** 258

ıssız *sf.* Kimse bulunmayan veya az kimse bulunan, تنها, yaban. **RA** 81², 321 **M2** 171²

ıstilah *a. Ar. iştilāh esk.* Terim. **M2** 165

ışık *a.* Cisimleri görmeyi, renkleri ayırt etmeyi sağlayan fiziksel enerji, erke, ziya, nur, şavk. **RA** 5,

8, 10, 13, 30, 34, 71, 86, 87, 88, 89, 121², 154², 158, 173, 182, 207², 208, 236, 238³, 275², 285, 292, 294, 298, 299², 300, 303³, 304³, 305, 306², 307⁴, 308, 309, 310, 311², 313², 314⁵, 315³, 316², 317⁴, 318³, 319, 322, 325, 329 **M2** 24²

→ **ışık hızı**

ışık hızı *a. fiz. gök b.* Işığın bir saniyede aldığı yol. **RA** 324, 331

Işık Kızlar *öz. a.* Ruh Adam adlı eserde Güntülü, Aydolu ve Nurkan üçlüsüne Selim Pusat'ın verdiği bir adlandırma. '*Işık Kızlar cidden güzel ve onlara yaraşan bir tâbir.*' **RA** 154⁴, 158⁴, 167⁴, 220, 226, 233, 234, 288³

ışıklı *sf.* Işığı olan, aydınlık, ışıklandırılmış, nurlu. **RA** 158

ışıldak, -ğı *a.* Karanlıkta bir hedefi aydınlatmak için kullanılan dar, uzun bir ışın demeti çıkaran ışık kaynağı. **RA** 106

ışılta *a.* Hafif ışık, ışıntı, parıltı. **RA** 117, 318

ışın *a. fiz.* Bir ışık kaynağından çıkarak her yöne yayılıp giden ışık demeti. **M2** 241

İtalyan (*doğ.*) **İtalyan** *öz. a. Fr. italien* İtalya halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. **M2** 112, 205

ıvırzıvır (*doğ.*) **ıvır zıvır** *sf.* Küçük, önemsiz. **M2** 106

ızdırap, -bı *a. Ar. iżtirāb* Acı, üzüntü, sıkıntı, keder. **RA** 9², 15, 17, 62, 80, 85, 143, 160, 190, 196, 223, 234, 235, 243², 244, 261, 266, 272, 275 **M2** 23², 107 **ızdırap çekmek** ağrı ve acı içinde kıvranmak, aşırı derecede üzülmek. **RA** 9³, 13², 33, 242, 243, 244, 276, 352² **ızdırap duymak** ızdırap çekmek. '*Selim şimdi anlaşılmaz dercede ızdırap duyuyordu.*' **RA** 85, 245, 290, 337 **ızdırap içinde kıvranmak** çok acı,

keder, sıkıntı çekmek. '*Ruhunun da ızdırap içinde kıvranmasını ve dünyaya her gelişinde...*' **RA** 15 **ızdırap ızdırap üstüne çekmek** sürekli olarak acı ve üzüntüye maruz kalmak; çok acı, çok sıkıntı çekmek. '*ızdırap ızdırap üstüne, keder keder üstüne çekti.*' **RA** 9 **ızdırap vermek** acı ve üzüntü vermek; üzülmesine, acı çekmesine neden olmak. '*Size ızdırap veren bir şey var.*' **RA** 235, 305

ızdıraplı *sf.* ızdırap veren, acılı, sıkıntılı. **RA** 216, 247, 330

İ

i, İ Türk alfabesinin on ikinci sırasında yer alan ve **İ** adı verilen bu harf, ses bilimi bakımından ince, düz, dar ünlüyü gösterir. **M2** 150

iade *a. Ar. i'āde* Alınmış bir şeyi geri verme. **RA** 54 **M2** 182

ibare *a. Ar. 'ibāre* Bir düşüncüyü anlatan bir veya birkaç cümlelik söz. **M2** 195, 196

ibâret (*doğ.*) **ibaret** *sf. Ar. 'ibāret* Oluşan, meydana gelen. **RA** 37, 44, 92², 150, 151, 180², 213, 217, 259, 305 **M2** 22, 99, 154, 205, 210, 224², 228 **ibaret bulunmak** ibaret olmak. **M2** 23 **ibaret olmak (kalmak)** (-den) oluşmak, meydana gelmek. **RA** 208 **M2** 157

ibidem *a. Lat.* Adı geçen eser. 'Latince *ibidem* kelimesini müellif veya kitap ismi sanacak kadar cahil olduğu halde Türk Tefekkürü Tarihi diye bile bir akademinin bile başaramıyacağı bir işe kalkışan felsefeci Hilmi Ziya Bey'in kitabı alaylı alimlere iyi bir örnektir.' **M2** 169

iblis *a. Ar. iblīs* *din b.* Şeytan. **RA** 170, 173, 195

İbrahim Hakkı Bey *öz. a.* İbrahim Hakkı Aksoy, çağdaş coğrafyacılığın kurucu öncülerinden biri, Tabii Coğrafya alanında profesör ve akademisyen. 'İbrahim Hakkı Bey:10 yıllık bir hocadır.' **M2** 222²

İbrahim Kafesoğlu *öz. a.* 1914 doğumlu, Türk tarihçi, Türkolog ve akademisyen. 'Sanat tarihinden Oktay Aslanapa, psikolojiden, Mümtaz Turhan, coğrafyadan İsmail Yalçınlar, tarihten Zeki Velidi Togan, İbrahim Kafesoğlu, sarkiyattan Ahmet Ateş,

Türkolojiden Ömer Faruk Akin, Mehmet Kaplan, Sadettin Buluç, Muharrem Ergin ve Ahmet Caferoğlu türlü bakımlardan geleceğini söylediler.' **M2** 233, 235

ibret *a.* Kötü bir olaydan alınması gereken ders, uyarıcı sonuç. **M2** 217, 239, 259, 261 **ibret vermek** ders çıkarmayı sağlamak, ders vermek. 'İbret verici örnekle karşılaşırız.' **M2** 234², 260

ibtidai mektebi (*doğ.*) **iptidai mektep, -bi** *a. esk.* İlkokul. **M2** 62

ibtilâ (*doğ.*) **iptila** *a. Ar. ibtilā'* Düşkünlük, tiryakilik. **RA** 109

icab (*doğ.*) **icap** *a. Ar. icāb* *bk.* İcap. **RA** 53, 158 **icab etmek** (*doğ.*) **icap etmek** *bk.* icap etmek. **RA** 13, 73, 87, 97, 131², 157, 159, 167, 173, 174, 280 **M2** 209

icat, -dı *a. Ar. icād* **icâd etmek** (*doğ.*) **icat etmek** bir şeyi gerçekmiş gibi göstermek. **RA** 215 **M2** 176

icap, -bı *a. Ar. icāb* Gerek, gereklik, ister, lüzum. **M2** 42, 210, 260 **icap etmek** gerekmek. **M2** 14, 39, 131, 135, 136, 151, 177, 204, 208, 271

icbar *a. Ar. icbār* *esk.* **icbar etmek** birine istemediği bir işi zorla yaptırmak, zorlamak, zorunda bırakmak. **M2** 142

İcra Kanunu Şerhi *öz. a.* Mustafa Reşit B.'e ait bir eser adı. 'Mustafa Reşit B. (Hukuk usulü muhakemeleri) Hukuk usulü muhakemeleri(3 basım),dört cilt Kanunu Medenî şerhi, İcra Kanunu şerhî (3 basım), eski Ceza kanunu şerhi, hukuk ansiklopedisi, Vatandaşlık kanunu şerhi.' **M2** 219

icraat *a. Ar. icrā'āt* Yapılan işler, çalışmalar, uygulamalar. **M2** 14, 154, 179², 189

iç *a.* Herhangi bir durumun, cismin veya alanın sınırları arasında

bulunan bir yer, dâhil, dış karşıtı. **RA** 19, 30, 35, 37², 45², 72, 74, 75, 80, 81, 83, 84, 89², 90, 94, 103, 104, 105, 107, 109³, 114, 118, 125, 132, 139, 143, 148, 155, 156, 169, 179, 184, 185, 189², 191², 196, 200, 209, 210, 219, 220, 222, 223, 229, 233, 234, 238, 241, 247², 249², 253, 263, 272, 274², 275, 279, 284, 285, 287², 289, 290², 291, 295, 297², 298, 300, 303, 306, 311, 319, 327, 328², 335, 336, 342 **M2** 12, 31, 108, 136, 150, 197, 202, 234, 249, 275 **İÇ AÇMAK** gönle ferahlık vermek, gönlü ferahlatmak. **RA** 283, 300, 343 **İÇ ETMEK** *argo* eline geçen bir şeyi sahibine bildirmeyerek kendine mal etmek. **M2** 198 **İÇ HUZURUNU KAYBETMEK** huzursuz olmak. ‘*Selim onun gözlükler arkasından bakan gözlerini Yek’e benzeterek yeniden iç huzurunu kaybetti.*’ **RA** 148 **İÇ SIKINTISI DUYMAK** ruhen huzursuz hissetmek. ‘*Selim bu göreve başladığından beri ilk defa bir iç sıkıntısı duydu.*’ **RA** 149 **İÇİ BURKULMAK** bir şeye çok üzülme. **RA** 63, 156, 196, 322 **İÇİ SIKILMAK** bunalmak. **RA** 210 **İÇİ SIKINTIYLA DOLMAK** çok sıkıntılı olmak, sıkıntı, eziyet çekmek. ‘*İç sıkıntıyla dolu gün batana kadar bekledi.*’ **RA** 6 **İÇİ SIZLAMAK** çok üzülme. **RA** 37, 313, 316, 331 **İÇİ TİTREMELİK** duygulanmak. **RA** 67 **İÇİ YANMAK** büyük bir acı, sıkıntı vb. nedenlerle çok üzülme **RA** 7 **İÇİNDEKİ ATEŞ YALAZLANMAK** sıkıntısı, derdi bir kat daha artmak. ‘*Her gidişte içindeki ateş yalazlandı.*’ **RA** 6 **İÇİNDEN GEÇMEK** düşünmek, aklından geçmek. **RA** 51, 237, 275, 284, 297 **İÇİNDEN GELMEK** bir şeyi yapmak için içten bir istek duymak. **RA** 84, 87, 109, 244, 254², 283 **İÇİNE DOĞMAK** bir işin olacağını veya olduğunu hiçbir belirtiye dayanmadan önceden sezinlemek, malum olmak. **RA** 319 **İÇİNE GÖMÜLMELİK** *bk.* İçine kapanmak. **RA** 124, 133 **İÇİNE**

HÜZÜN ÇÖKMELİK kederlenmeye, hüznlenmeye başlamak. **RA** 197 **İÇİNE İŞLEMELİK** duygulanmak, etkilenmek, dokunmak. **RA** 32 **İÇİNE KAPANMAK** dış dünyaya karşı ilgi ve ilişkisini kesmek. **RA** 140, 237, 249 **İÇİNE OD DÜŞMEK** içine ateş düşmek, büyük bir acı ve üzüntünün etkisi altına girmek. **RA** 5² **İÇİNİ OKUMAK** birinin gizli, saklı düşüncelerini anlamak. **RA** 220

→ **İÇ ACISI, İÇ ÂLEM, İÇ DÜNYA, İÇ SAVAŞ, İÇYÜZ, İÇGÜDÜ, İÇ İÇE**

İÇ ACISI *a. mec.* Yürek acısı. **RA** 198

İÇ ÂLEM *bk.* İç dünya. **RA** 36

İÇ DÜNYA *a. fel.* Bireyin ruhsal yaşamının bütünü. **RA** 240

İÇEBİLMEK (-i) İçme ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 254

İÇERİ *a.* İç yan, iç bölüm, dışarı karşıtı. **RA** 24, 34, 45, 53, 126, 141, 187, 199, 220, 233, 271², 336² **M2** 166, 275

İÇERLEMELİK (*nsz*) Kırılmak, alınmak. **RA** 114

İÇGÜDÜ *a. ruh b.* Bir canlı türünün bütün bireylerinde akıl ve düşünceden bağımsız olarak doğuştan gelen bilinçsiz her türlü hareket ve davranış, insiyak, sevitabii. **RA** 217

İÇİÇE (*doğ.*) **İÇ İÇE** *sf.* Biri ötekinin içinde veya birine ötekinden geçilen. **M2** 196

İÇİLMELİK (*nsz*) İçme işi yapılmak. **RA** 16

İÇİN *e. 1.* Amacıyla, maksadıyla. **RA** 7, 13, 15, 17³, 19, 22, 23, 27², 28, 31, 33, 24, 38, 39, 41, 43, 44, 45³, 46, 47, 51², 52², 53, 54³, 58, 59, 61, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 71, 72², 73², 74, 82, 84, 87, 88, 91, 92, 97, 102², 106⁵, 116, 117, 125, 129, 130, 132, 134, 137², 138, 139, 149, 152, 154, 156, 160, 161², 173, 174, 179, 180,

181², 182², 184², 185, 189, 192, 194, 195, 196², 202, 207, 211, 216, 220, 222², 223, 226, 227, 228², 231, 236, 237, 238, 239, 241, 242, 244, 246, 247, 250, 253², 254, 256³, 257, 259, 262, 264, 265³, 266², 268, 272, 273, 274, 275², 276, 277², 278, 279², 280², 282, 285, 295, 305, 307, 308, 310, 312, 318², 319, 326, 327, 328, 330, 338, 330, 338, 344, 347², 352 **M2** 12, 13², 15, 20³, 21, 24, 25², 28³, 29², 31, 32², 33, 37, 38³, 39, 41, 42², 43², 47, 48², 49, 51, 52, 53, 54, 60³, 61, 62, 66², 67, 68, 72³, 76, 79, 80⁶, 83, 86², 89², 90², 93, 94³, 95⁵, 97, 98, 99⁴, 100, 101, 104², 105², 112, 119, 127, 128², 133, 138, 142, 147, 149, 150, 151², 154, 161, 163², 164, 165, 172, 174, 176², 177², 179³, 182², 183², 184, 187², 188⁴, 189⁴, 190², 191², 192, 195, 196², 198, 199², 201, 206, 208, 210, 211², 212², 217³, 219, 220⁴, 221, 224, 225, 227, 228, 229³, 230, 231, 236, 239, 243, 244, 248, 253, 255, 257, 260², 261, 262, 263, 277, 280 **2.(-den)** dolayı, (-den) ötürü. **RA** 11, 24, 25, 26, 29, 35, 38, 50, 51, 60³, 61, 62, 63, 65, 66, 70, 71, 73², 74, 75, 77, 81, 82, 88, 94, 97², 98, 103², 104², 106², 113³, 114², 115, 118, 119², 128, 133, 134, 137, 139, 140, 145, 147³, 148, 150, 154², 155, 157, 158, 161, 167, 169, 170, 171, 173², 174², 178, 181, 182, 185², 186, 187, 190, 194, 196, 203², 205², 207², 208, 209, 211, 212, 213, 214, 215², 216², 219, 221, 224, 225, 231, 236², 240³, 241, 242², 244, 251, 253², 254, 256, 257³, 260⁴, 262, 267², 272, 273, 274, 276, 280, 285, 289, 290, 293, 294, 298, 308, 310², 313, 316, 319, 321, 324³, 325, 326, 328, 329², 331, 336, 338, 339, 343, 345, 347², 351 **M2** 16, 19, 22, 71², 72, 75, 83, 84, 94, 97, 119², 121, 128², 129², 131, 133, 135, 137, 138², 140, 141, 145, 152², 153, 154, 160², 166², 167², 171, 173, 174, 177, 187², 189³, 191, 192, 193²,

194, 199, 201², 203, 204², 205, 207, 210², 213², 214², 218, 225, 227, 228, 229, 231³, 232², 244, 247, 249², 256, 260, 261, 263, 266, 267, 269, 271², 273, 280, 281 **3.** Uğruna, yoluna. **RA** 8, 18, 53, 54, 55, 58, 101, 195, 206², 221, 268, 277³, 327, 329 **M2** 11², 12, 14, 16, 19⁵, 21, 22, 26, 37, 52, 59, 95², 96², 120², 161 **4.** Özgü, ayrılmış. **RA** 44, 80, 93, 99, 104, 124, 144, 180, 192, 199, 201, 220, 261, 330 **M2** 99², 104, 137, 138, 145², 155, 160, 162, 184³, 185, 207², 208², 212², 221, 222, 236, 262, 276 **5.** Hakkında **RA** 125, 134, 154, 204, 314, 316, 320 **M2** 95, 258, 278, 279 **6.** Düşüncesince, kendince, göre. **RA** 11, 14, 29, 38, 41, 43, 53, 54, 61, 62, 67, 71, 89, 93, 96, 101², 106, 114, 143, 153, 162, 163, 185, 200, 202, 235, 236², 237, 249, 251, 286, 299, 300 **M2** 21², 23, 41, 43, 46, 53, 57, 67, 107², 127, 131, 152, 166, 187, 202, 204, 262, 276⁴

içinde *z.f.* **1.** Süresince, zarfında. **RA** 35, 353 **M2** 54, 69 **2.** Ortamında. **RA** 19, 32, 47, 58, 131, 184², 196, 223, 236, 238, 248, 249, 269, 318, 339, 350 **M2** 20, 48, 52, 86, 230 **3...** . ile dolu bir biçimde. **RA** 9, 14, 15, 22, 23, 40, 60, 90, 104, 110, 132, 151, 159, 168, 169, 170², 172, 177, 178, 180, 195, 196, 199, 200, 208, 212, 213, 217, 225, 235², 246, 254, 263, 265, 269, 279², 280, 289, 297, 303², 314, 334, 350² **M2** 20, 28², 34, 55, 107, 164, 165, 180, 184, 190, 198, 267

İçişleri Bakanı *öz. a.* Ülkenin sınırları çerçevesinde emniyetli ve güvenli ortamların yaratılmasıyla görevli bakan. *'Hatta İçişleri Bakanının son konan mahut 'Yurt ve Dünya' dergisini bu milletin parasıyla satın alıp himaye ettiği ve en ince maksatlarla çıkan bu dergiyi lise kütüphanelerine soktuğu için Hasan*

Ali Divan-ı Ali'de hesap vermelidir'
M2 179, 191

İçişleri Bakanlığı öz. a. Ülkenin sınırları çerçevesinde emniyetli ve güvenli ortamların yaratılmasıyla görevli bakanlık. 'İçişleri Bakanlığının son beyanatiyle gün gibi aşikar olmuştur.' **M2** 183

içki a. İçinde alkol bulunan içecek. **RA** 10, 16, 69, 133³, 134, 162, 166², 189², 191, 194, 213, 229, 254, 272, 273, 284², 287, 291², 299, 306⁵

içlenmek (nsz) Kimseye belli etmeden bir şeyi kendine dert etmek, duygulanmak. **RA** 140

içli sf. Duygulandıran, etkili. **RA** 112

içme a. İçmek işi. **RA** 69, 212, 247, 248, 271, 306

içmek (-i) Bir sıvıyı ağza alıp yutmak. **RA** 7², 10, 11, 14, 69³, 70², 83, 135, 139², 162, 165, 189², 211, 212, 214², 228, 247, 271², 277², 288, 310, 320, 329, 333 **M2** 86, 95², 97, 192

iç savaş a. ask. Bir ülke içinde çıkan savaş, iç harp. **M2** 278

içtima a. Ar. *ictimā* 'Toplanma, toplantı. **M2** 220

içtimaî (doğ.) **içtimai** sf. Ar. *ictimā* 'top. b. Toplumsal. **RA** 65 **M2** 76, 209, 245

içtimaiyat a. Ar. *ictimā* 'ıyyāt top. b. esk. Toplum bilimi. **M2** 170, 178, 209

içtinap, -bı a. Ar. *ictināb* **içtinap etmek** sakınmak, çekinmek, kaçınmak. **M2** 127⁴

iç yüz (doğ.) **içyüz** a. mec. Herkesçe bilinmeyen, anlaşılmayan ve görünenden büsbütün başka olan neden veya nitelik, mahiyet, zamir (II), kühn. **RA** 240 **M2** 73, 249

idadi a. Ar. *i'dādī* esk. Lise derecesindeki okul. **M2** 65, 66

idam a. Ar. *i'dām* huk. İnsan öldürme vb. bir suça karşılık verilen ve suçlunun ölümüyle sonuçlanan ceza, idam cezası, ölüm cezası. **RA** 100², 103², 244, 245, 277, 307, 330 **M2** 256², 257³, 258², 279², 280², 281² **idam etmek** verilen ölüm cezası hükmünü yerine getirmek. **M2** 279 **idam ettirmek** verilen ölüm cezası hükmünü yerine getirtmek. **RA** 106, 161

idare a. Ar. *idāre* Yönetme, yönetim, çekip çevirme. **RA** 18, 24, 37, 74 **M2** 67, 73⁴, 100, 122², 136, 139², 141, 142, 143², 144, 146, 191, 197, 267, 281 **idare etmek** yönetmek, çekip çevirmek. **RA** 20, 104, 171 **M2** 13, 143, 153

→ **idareimaslahat**

idareci a. Yönetici. **RA** 28

idâre-i maslahat (doğ.) **idareimaslahat** a. Ar. *idāre* + *maşlahat* esk. İş olmasına bırakma. **M2** 281

iddia a. Ar. *iddi'ā* huk. Sav. **RA** 92, 107, 172 **M2** 13, 38, 43, 129, 130, 132, 133³, 137, 163, 165, 169, 170, 195, 205³, 230, 243², 245, 256 **iddia etmek** sözünde direnmek, bir iddia ileri sürmek. **RA** 173, 180 **M2** 129, 131, 160, 161, 171, 174, 177, 180, 206, 253

→ **iddianame**

iddialı sf. Kendine çok güvenen. **M2** 176

iddianame a. Ar. *iddi'ā* + *Far. nāme* huk. Savcılığın soruşturma sonunda elde ettiği kanıtları ve iddialarını içinde topladığı, mahkemede okunan yazı, savca. **RA** 53

ideal, -li a. Fr. *idéal* fel. Ülkü. **M2** 253

idealist *sf.* Fr. *idéaliste* Ülkücü. RA 96², 97

ideoloji *a.* Fr. *idéologie* Siyasal veya toplumsal bir öğreti oluşturan, bir hükûmetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dinî, moral, estetik düşünceler bütünü. M2 209, 233

idrak, -ki *a.* Ar. *idrāk* **idrak etmek** akıl erdirmek, anlamak, kavramak. RA 31, 138 M2 253

ifade *a.* Ar. *ifāde* Anlatım. RA 124, 126, 171, 244 M2 82, 130, 153, 198, 209, 222³, 261, 262 **ifade etmek** anlatmak. RA 66, 102, 118 M2 129, 202 **ifade vermek** *huk.* bir olayla ilgili olarak gördüğünü, bildiğini yetkili veya ilgili kimseye söylemek. RA 23

ifadeli *sf.* Belli bir ifade taşıyan. RA 26

ifrat *a.* Ar. *ifrāt* *esk.* Herhangi bir konuda çok ileri gitme, ölçüyü aşma, aşırı davranma, taşkınlık, tefrit karşıtı. RA 102

ifşa *a.* Ar. *ifşā* 'Gizli bir şeyi açığa çıkarma, yayma. RA 289 **ifşâ etmek** (*doğ.*) **ifşa etmek** gizli bir şeyi ortaya dökmek, açığa vurmak, yaymak, ilan etmek, afişe etmek, reklam etmek. RA 245, 250

iftihar *a.* Ar. *iftihār* Övünme, kıvanma, kıvanç, övünç. RA 36, 52 M2 187 **iftihar etmek** kıvanç duymak, övünmek. M2 214

iftira *a.* Ar. *iftirā* 'Bir kimseye kasıtlı ve asılsız suç yükleme, kara çalma, bühtan. RA 50, 52, 71, 72, 105 M2 42, 204 **iftira atmak** iftira etmek. RA 52, 94 **iftiraya uğramak** kasıtlı ve asılsız suç yüklenmek. RA 177, 244

iğbirâr (*doğ.*) **iğbirar** *a.* Ar. *iğbirār* *esk.* Gücenme, güceniklik, kırgınlık. RA 83²

iğfal, -li *a.* Ar. *iğfāl* **iğfal etmek** aldatmak, kandırmak, baştan çıkarmak. M2 193

iğne *a.* 1. İki şeyi birbirine tuturmaya yarar ince, uzun, ucu sivri, metal araç. M2 73³ 2. *tıp* Kas veya damar yoluyla vücuda sıvı bir ilacı basınçla vermek amacıyla enjektör ucuna takılan, boru biçiminde, ucu keskin metal araç. RA 334² M2 55 **iğne ile kuyu kazmak** yetersiz araçlarla, sürekli ve sabırlı bir biçimde çalışıp çok güç olan veya çok ağır yürüyen bir işi başarmaya çalışmak. M2 79

iğnelemek (*-i*) Üstü kapalı olarak onur kırıcı, üzüntü verici söz söylemek. RA 126

iğrenç, -ci *sf.* İnsanda iğrenme duygusu uyandıran, tiksindiren, müstekreh. RA 15, 72, 114, 115, 117, 119, 193, 214, 224, 228, 259

iğrenilme *a.* İğrenilmek işi. RA 86

iğrenme *a.* İğrenmek işi. RA 105

iğrenmek (*-den*) Aşağılık, bayağı bulmak, hoşlanmamak, nefret etmek. RA 21, 26, 31, 46, 88, 115, 117, 169, 183, 186², 192, 194

iğrenti *a.* İğrenme. RA 79

iğreti (*doğ.*) **eğreti** *zf.* Üstünkörü, ciddiye almadan. M2 228

iğzap *a.* Ar. *iğzāb* **iğzap etmek** çok kızmasına sebep olmak; öfkelendirmek. 'Hitlerizme tabi bir adam tabiri beni iğzap ediyor.' M2 245

ihanet *a.* Ar. *ihānet* Hıyanet, hainlik. RA 55, 217 M2 257, 259³, 260 **ihanet etmek** hainlik, kötülük etmek. M2 210, 217²

ihfâ (*doğ.*) **ihfa** *a.* Ar. *ihfā* Gizleme, saklama. 'Tarihin bedbahtlığı da kendisinin, menfaat gördükleri zaman en İlâhî hakikati bile red, inkâr, tahrif veya ihfâ edebilen in-

sanlar tartından hikâye
edilmesindedir.' RA 103

ihmal, -li *a. Ar. ihmāl ihmâl etmek*
(doğ.) **ihmal etmek** savsaklamak,
savsaklamak, boşlamak. RA 20, 36,
271 M2 249, 260

ihmalkâr *sf. Ar. ihmāl + Far. -kâr*
İşlerine önem vermeyip onları
gelişigüzel yapıveren veya daha
sonraya bırakan, savsak, ihmalci.
M2 269

ihhtar *a. Ar. ihṭār* Bir şeyi birine
hatırlatma. RA 38, 57 M2 231

→ **ihhtarname**

ihhtarname *a. Ar. ihṭār + Far. nāme*
Resmî ihhtar yazısı, protesto. M2 90

ihtilaf *a. Ar. ihṭilāf* Ayrılık,
anlaşmazlık, aykırılık, uyuşmazlık.
RA 139 M2 188 **ihtilafa düşmek**
anlaşmamak, bozuşmak,
uyuşmamak. M2 79

ihtilâl (doğ.) **ihtilal, -li** *a. Ar. ihṭilāl* Bir
ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik
yapısını veya yönetim düzenini
değiştirmek amacıyla kanunlara
uymaksızın cebir ve kuvvet
kullanarak yapılan geniş halk
hareketi, devrim. RA 91, 318 M2
25, 141, 191, 193, 275

ihtilâlcilik (doğ.) **ihtilalcilik, -ği** *a.*
İhtilalci olma durumu, devrimcilik.
RA 293

ihtilat *a. Ar. ihṭilāt* Karşılaşım
görüşme. RA 41, 43

ihhtimal, -li *a. Ar. ihṭimāl* Bir şeyin
olabilmesi durumu, olabilirlik,
olasılık. RA 26, 91, 128, 196, 250,
255, 256, 275, 277 M2 27, 34, 39,
121, 152², 266, 268 **ihhtimal**
vermemek bir şeyin
gerçekleşeceğini, olabileceğini hiç
düşünmemek. RA 118

ihhtiram *a. Ar. ihṭirām* Saygı. M2 24

ihhtiras *a. Ar. ihṭirās* Aşırı, güçlü istek.
RA 45, 62, 104, 195, 216 M2 25,
109

ihhtisas *a. Ar. ihṭisās* Uzmanlık,
uzmanlaşma. RA 92, 202, 203 M2
93², 149, 202, 203 **ihhtisas yapmak**
belli bir konuda özel eğitim görmek,
uzmanlaşmak, ihtisaslaşmak. M2 69

ihhtiva *a. Ar. ihṭivā* **ihhtiva etmek** içine
almak, içinde bulundurmak,
içermek, kapsamak. RA 14

ihhtiyaç, -cı *a. Ar. ihṭiyāc* Gereksinim.
RA 14, 46, 47, 58, 62, 101, 144,
247, 268, 338 M2 34, 122 **ihhtiyacı**
olmak gereksemek, gereksinmek.
RA 47, 173, 321

ihhtiyar *sf. Ar. ihṭiyār* Yaşlı, kocamış
olan, pir (kimse), genç karşıtı. RA
7, 8, 30, 31, 32, 115, 138 M2 24,
243², 244

ihhtiyârî (doğ.) **ihhtiyari** *sf. Ar.*
ihṭiyārî Seçimlik. RA 138

ihhtiyarlamak (*nsz*) Yaşı ilerlemek,
yaşlanmak, kocamak. RA 15, 336

ihhtiyarlık, -ğı *a.* İhtiyar olma
durumu, yaşlılık. RA 336 M2
167

ihhtiyat *a. Ar. ihṭiyāt* Herhangi bir
konuda ileriye düşünerek ölçülü
davranma, sakınma. RA 282

ihhtiyatkârlık, -ğı *a.* İhtiyatlı olma
durumu. M2 280

ihhtiyatlı *sf.* Herhangi bir konuda
ileriye düşünerek ölçülü davranan,
önlem alan, sakıngan, ihtiyatkâr.
RA 265²

ihhtaz *a. Ar. ikāz* Uyarma, uyarı, dikkat
çekme, ihhtar. M2 179

ihhtbal, -li *a. Ar. ikbāl* Baht açıklığı veya
yüksek bir makama, duruma erişmiş
olma durumu. M2 19, 82, 180

ihht *sf.* Birden bir artık. RA 15², 21²,
25, 26, 29, 33, 34, 36², 39, 54⁴, 55²,
70, 74, 80², 87, 97², 105, 112³, 113,

138, 139, 140, 1432, 145, 147, 161², 162⁴, 171, 173, 177, 180², 181, 184, 185, 189, 192, 194, 197, 200, 207, 214, 222, 223⁴, 233, 236, 242, 243, 244, 245, 249, 254, 256, 257, 258, 260, 261³, 265, 267, 268, 275, 277, 278, 282², 286, 288, 291, 294, 307², 308, 310, 315, 326, 328², 343, 344², 346, 347, 350 **M2** 10, 12, 27, 30², 33³, 38², 39, 46, 49, 54, 55, 56³, 63, 64, 65², 69, 71, 73, 76, 84, 93³, 94³, 98², 101, 102, 103², 105, 110, 113², 114, 129², 133, 136⁴, 139³, 141⁴, 142, 144², 145, 151², 152², 153, 155, 163, 180, 183², 192, 193, 194, 197, 201, 202, 203, 208, 211, 214, 218, 222, 232, 235, 240, 244, 250, 255, 256², 269

→ *iki bir, ikiyüzlü, ikide bir, bir iki, yetmiş iki buçuk millet*

iki bir *a.* Zarla oynanan oyunlarda zarlardan birinin bir, öbürünün iki benekli olan yüzünün üste gelmesi. **RA** 146

ikide bir *zf. mec.* Sıklıkla, sürekli, ikide birde. **M2** 65

ikinci *sf.* İki sayısının sıra sıfatı. **RA** 31, 33, 76, 104², 232, 260, 304, 307, 317 **M2** 11, 43, 49, 54, 59, 63, 75, 100, 107², 108, 111, 129, 138, 139, 140, 145, 146, 158, 164², 172, 180, 181, 192, 193, 197², 211², 261², 273 **ikinci kümeye düşmek** ikinci plana düşmek, bir kimsenin veya topluluğun gözünde eski önemini, değerini yitirmek. **M2** 260

İkinci Abdülhamid *öz. a.* Osmanlı İmparatorluğu'nun 113. İslam halifesi ve 34. Padişahı. 'Uzağa gitmeden, çatırtıları hâlâ işitilen bir hâileyi misal vererek fikrimi ispat edeceğim: İkinci Abdülhamid çok kötü bir adamdır ve onun sadrazamı Said Paşa da istibdâda âlet olmuş kötü bir vezirdir.' **RA** 103, 104 **M2** 13, 14, 39

İkinci Cihan Savaşı *öz. a.* İkinci Dünya Savaşı, 1939'dan 1945'e kadar süren hemen hemen tüm dünyayı kapsayan bir askerî çatışma. 'Sonra Kemal, İkinci Dünya Savaşı'nda İran İngilizlerle Moskoflar tarafından işgal edildiği zaman komünistler tarafından öldürüldü.' **M2** 94

İkinci Murad (*doğ.*) **İkinci Murat** *öz. a.* I. Mehmet'in oğlu 6. Osmanlı padişahı. 'Sonra Şahrûh'u, Uluğ Beğ'i, İkinci Muradı, Fâtih'i, Yavuz'u, Babur'u seçti. Hepsi susuyor ve kendisine bakıyordu.' **RA** 311 **M2** 146

ikindi *a.* Öğle ile akşam arasındaki zaman dilimi. **RA** 184, 220, 271 **M2** 55

ikişer *sf.* İki sayısının üleştirme sayı sıfatı. **RA** 55

iki yüzlü (*doğ.*) **ikiyüzlü** *sf. mec.* Özü sözü bir olmayan, riyakâr. **RA** 202, 259

ikiyüzlülük, -ğü *a.* İnandığı, düşündüğü gibi davranmama, özü sözü bir olmama, riya, riyakârlık. **RA** 284

ikiz *sf.* İki bir arada doğan (çocuk). **RA** 146, 210

iklim *a. Ar. iklîm coğ.* Yeryüzünün herhangi bir yerinde hava olaylarına bağlı olarak gerçekleşen etkilerin uzun yılların ortalamasına dayanan durumu, abuhava. **RA** 71

iktidar *a. Ar. iktidâr* Devlet yönetimini elinde bulundurma ve devlet gücünü kullanma yetkisi. **M2** 13, 101, 198, 257, 260, 276², 280

iktifa *a. Ar. iktifâ* **iktifa etmek** yetinmek. **M2** 143, 317, 345

iktisat, -dı *a. Ar. iktisâd* Ekonomi. **M2** 219

iktisadi *sf. Ar. iktisâdî* Ekonomik. **M2** 28²

İktisadî coğrafya (doğ.) **İktisadi Coğrafya** öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen Hamit Sadi B.' e ait bir eser adı. 'Hamit Sadi B. : İktisadi coğrafya; İktisadi Türkiye; Beş kıt'a coğrafyası; muhtelif makaleler ve duvar haritaları.' **M2** 220

İktisadî Türkiye (doğ.) **İktisadi Türkiye** öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen Hamit Sadi B.'e ait bir eser adı. 'Hamit Sadi B. : İktisadi coğrafya; İktisadi Türkiye; Beş kıt'a coğrafyası; muhtelif makaleler ve duvar haritaları.' **M2** 220

iktiza a. Ar. *iktizā* **iktiza etmek** gerekmek. **M2**136, 155

ilaç, -cı a. Ar. *ilāc* Bir hastalığı iyi etmek veya önlemek için türlü yollarla kullanılan madde, em, deva. **RA** 7, 9, 152, 208, 213², 284

İlâh(doğ.) **ilah** öz. a. Ar. *ilāh* Tanrı. **RA** 83, 285

İlâhe(doğ.) **ilahe** a. Ar. *ilāhe* Tanrıça. **M2** 222

ilâhî (doğ.) **ilahi** sf. Çok güzel, mükemmel. **RA** 103, 213, 214

→ **ilahi adalet**

ilâhî adâlet (doğ.) **ilahi adalet** Adaletinden şüphe olmayan, tek ve doğru olan, hak edenin hak ettiğini bulduğu, Allah'ın adaleti. 'İlâhî bir adâlete *daima inanmıştı.*' **RA** 21

ilâhlaştırmak (doğ.) **ilahlaştırmak** (-i) İlah durumuna veya biçimine getirmek. **RA** 102, 216

ilan a. Ar. *i'lān* Açıkça bildirme, açıkça duyurma. **RA** 43 **M2** 53, 76, 197, 198 **ilân etmek** (doğ.) **ilan etmek** 1. bir durumu yayım yoluyla duyurmak. **M2** 31, 143, 202, 244, 245, 260, 263, 267 2. bir durumu yaymak. **RA** 181

ilâve (doğ.) **ilave** a. Ar. *ilāve* Ek. **M2** 50 **ilâve etmek** (doğ.) **ilave etmek**

eklemek, ulamak. **RA** 11, 25, 57, 112, 124, 125, 137, 209, 228, 256 **M2** 218

İlbilge Katun öz. a. Göktürk Devleti'nin hükümdarı olan Bilge Kağan'ın annesinin adı. 'Bir kere Kutluğ Kağan'ın karısı Bilge Hatun değil İlbilge Katun'dur.' **M2** 150

ile bağ. Kelimenin sonuna geldiğinde birliktelik, beraberlik, araç, neden veya durum anlatan cümleler yapmaya yarayan bir söz. **RA** 11³, 12, 14, 19, 22, 23, 24, 25³, 27², 32, 33², 34, 36, 37, 39², 40², 43, 44, 45, 46², 47, 53², 55, 58, 60, 63, 652, 69, 70, 72, 74, 772, 79, 82, 84, 86, 89, 92, 93, 95², 96, 97, 99², 101, 102, 104, 110², 111², 115², 116, 117², 124, 130, 132, 139, 141, 143, 146, 150, 152, 153³, 155⁴, 157, 159, 162, 163, 170, 172, 173, 175, 177, 181, 182, 183, 185, 186, 194², 204, 206, 210², 211², 217, 219, 221, 222, 224², 225, 229, 236⁶, 237, 239, 241, 242, 243, 244, 247², 249, 250², 251, 252, 255³, 259³, 260⁶, 261, 263, 267, 272, 274, 275, 282, 283, 284³, 287, 288, 289, 290², 291, 294, 300, 305, 306, 315, 319², 323, 325, 343, 347, 350 **M2** 13, 14², 15, 19, 21, 23, 25, 28², 37², 41, 42, 43, 46, 47, 48, 50, 55, 59, 62², 65, 69, 70², 71³, 72, 73⁴, 80³, 83, 89², 96, 97, 98², 100, 102², 108, 110, 112, 119, 120³, 130², 136⁴, 143, 147, 148², 152², 153², 170, 172, 175, 176, 180, 183, 185, 189, 190, 201, 207, 208, 212², 219, 222, 223², 224², 228, 231², 233³, 237, 240, 243, 249, 250, 251, 254, 255, 256, 257, 258, 260, 266, 267, 269², 276, 277, 279, 280, 281

ilerde zf. 1. Gelecekte, gelecek zamanda. **RA** 65, 277 **M2** 102, 169, 258 2. Ötede. **RA** 86, 145, 343 **M2** 34, 68

ileri a. 1. Herhangi bir şeye göre daha ötede olan yer, geri karşıtı. **RA** 87, 147, 149, 191, 223², 259, 292, 321,

342², 345² **M2** 21, 104, 107, 108, 122, 248 **2. sf.** Benzerlerini geride bırakmış. **RA** 58, 207, 215 **M2** 59, 63, 64, 107, 110, 129, 281 **3.** Henüz gelmemiş zaman, gelecek, sonra. **RA** 204 **M2** 208, 260², 278 (**bir şeyden**) **ileri gelmek** oluşmak, meydana gelmek. **RA** 178 **ileri gitmek** söz ve davranışta ölçü dışına çıkmak, gereksiz, aşırı davranışta bulunmak. **RA** 213, 282 **M2** 81, 189², 199, 254, 273 **ileri götürmek** bir durum veya davranışta ölçüyü aşmak. **RA** 64, 165, 179 **ileri sürmek** bir düşünceyi veya tasarımı önermek, serdetmek. **RA** 147 **M2** 33, 37, 38², 43, 60, 86, 135, 136³, 152, 165, 187, 188, 202, 208, 232², 233, 251, 255, 256 **ilerisini görmek** uzağı görmek. **M2** 278

→ **ileri gelen**

ileri gelen *a. mec.* Bir topluluğun önemli, sözü dinlenir, saygın kişisi. **M2** 131

ilerlemek (*nsz*) **1.** Bulunduğu yerden daha ileriye gitmek, yol almak. **RA** 24, 191, 225, 297, 303, 304, 305, 307, 308², 310, 311, 313, 314, 318², 320, 321², 329, 343 **M2** 31, 33, 84, 107, 213 **2.** Daha iyi, daha yüksek bir düzeye, aşamaya erişmek, gelişmek, terfi etmek. **M2** 69, 263

ilerletmek (*-i*) İlerlemesini sağlamak, ilerlemesine yol açmak. **M2** 68, 69

ilgi *a.* İki şey arasında bulunan herhangi bir bağlılık, ilişki, alaka, taalluk, aidiyet. **RA** 64, 81, 114, 182, 192, 216, 242, 251, 252, 254, 281, 287, 289, 331, 351 **M2** 81 **ilgi göstermek** ilgisini esirgememek, belli etmek. **RA** 249 **ilgisini çekmek** ilgisini, dikkatini ve merakını üzerinde toplamak, alaka duymak. **RA** 232, 242, 272 **ilgisini kesmek** bir kimse veya şeyle bütün bağlarını koparmak, ilişkisi kalmamak, alakayı kesmek. **RA** 22², 284

→ **ilgi çekici**

ilgi çekici *sf.* İlgiyi, dikkati üzerinde toplayan. **RA** 73, 136, 149, 217, 251 **M2** 231, 234

ilgilendirme *a.* İlgilendirmek işi, alakalandırma. **M2** 93²

ilgilendirmek (*-le*) Bir şeyle ilgili kılmak. **RA** 14, 54, 73, 127, 239, 256 **M2** 93

ilgilenme *a.* İlgilenmek işi, alakalanma. **RA** 136, 140, 179²

ilgilenmek (*-le*) İlgi göstermek, alakalanmak. **RA** 13, 51, 125, 127, 144, 147, 150, 212, 236, 252, 282, 287, 290 **M2** 114, 193

ilgili *sf.* İlgilenmiş olan, ilgisi bulunan, alakalı. **RA** 113, 144, 261, 266 **M2** 91, 182, 189

ilgisiz *sf.* İlgi olmayan veya ilgilenmeyen, kayıtsız. **RA** 252, 284, 334

ilgisizlik *a.* İlgisiz olma durumu, aldırmaçlık, alakasızlık, kayıtsızlık. **RA** 287

ilham *a. Ar. ilhām ilham almak* esinlenmek. **M2** 21 **ilham vermek** içe doğmasına sebep olmak, esindirmek. **M2** 243

İlhami *öz. a.* Atsız'ın Kadıköy Sultanisi'nden bir sınıf arkadaşı. 'Bunlar Kadıköy Sultanisi'nden Tahsin'in ve benim sınıf arkadaşlarımız İlhami ile Namık'tı.' **M2** 102²

İlhan Bumin *öz. a.* Makaleler II adlı esere göre Bumin kağanın adının yanlış yazılmasından kaynaklanan bir hata. 'Gök Türk sülalesinin ilk hükümdarı dört ciltlik tarihte yazdığı gibi İlhan Bumin değildir. O devirde İlhan diye unvan olmadığı gibi Bumin de olsa olsa türkçeye dili dönmiyen bir yabancının telaffuzu olabilir.' **M2** 141

İlhan *öz. a. bk.* İlhan Bumin. **M2** 141

İlhanlı öz. a. Moğol devletinden olan kimse. 'Selçük ve İlhanlı hanedanları kalktıktan sonra mahalli hakimiyetlerini muhafaza etmeleri tabiidir.' M2 85, 113, 145², 146

İlhanlılar devleti öz. a. Cengiz Han'ın torunu Hülagû Han tarafından Azerbaycan'da kurulan Moğol devleti. 'Mesela bu notlarda 'İlhanlılar devleti' 'Karahanlılar devleti'nin devamı olarak gösterilmiştir.' M2 224²

ilim, -lmi a. Ar. 'ilm Bilim. RA 14, 99⁴, 100³, 120, 216 M2 22², 39, 48², 76, 83, 90, 91⁵, 128, 132, 138, 149, 154, 161, 170², 171, 208, 211, 212, 214³, 217², 220, 224, 227

ilişik, -ği a. İlgi, bağlılık, ilişki, münasebet. RA 57

ilişki a. İki şey arasında karşılıklı ilgi, bağ, münasebet, temas. RA 217, 251, 297

ilişmek(-e) 1. Bir şeyin kenarına kısa bir süre için oturmak. RA 82, 271, 328 2. Karışmak, rahat vermemek, müdahale etmek. RA 299, 300

ilk sf. Zaman, sıra, yer ve önem bakımından ötekilerden önce gelen, son karşıtı. RA 12, 32, 37, 43, 44, 47², 58, 62, 64, 65, 67³, 68, 86, 119², 133, 141, 145, 149, 150, 155, 159, 167, 172, 175, 178, 180, 181, 182, 184, 195², 199, 203, 225, 229, 230², 237, 241², 248, 255, 257, 263, 291, 292, 299, 300, 301², 320², 321, 327, 328, 335, 351 M2 12, 39, 43, 45, 54⁴, 55, 61, 62, 64, 65, 66, 67², 68, 75², 79, 82, 84, 85, 93², 97, 104², 127, 138, 141, 144², 145, 146, 150, 151, 162, 163, 172², 182, 192, 194, 203², 220, 223, 224, 247, 263, 272, 276

→ **ilk bakışta, ilk görüşte, ilk iş, ilk önce, ilk kânun, ilk mektep, ilkokul**

ilk bakışta zf. mec. Görür görmez. M2 268

ilke a. Temel düşünce, temel inanç, umde, prensip. M2 241

ilk görüşte bk. ilk bakışta. RA 63

ilk iş zf. İlk önce, yapacağı ilk şey, öncelikli olan. 'Gözlerini açınca ilk işi irâdesi dışında bir dürtüyle, etajere bakmak oldu.' RA 209, 279

ilkkânun a. T. ilk + Ar. kânûn Aralık. M2 54

ilkmektep (doğ.) ilk mektep bk. ilk mektep. M2 212²

ilkokul a. esk. Zorunlu öğrenim çağındaki kız ve erkek çocuklarının temel eğitim ve öğretimini sağlamak için devletçe açılan veya açılmasına izin verilen dört yıllık okul, ilk mektep, iptidai, iptidai mektep. RA 130 M2 62², 84, 99, 109, 189

ilk önce zf. Önce, en önce, en başta. RA 33, 67

ilkönce (doğ.) ilk önce bk. ilk önce. RA 131, 158

illet a. Ar. 'illet Hastalık. RA 215

→ **illetiula**

illet-i ûlâ (doğ.) illetiula a. İlk sebep, birinci sebep. 'Türklük düşmanlığı haline gelen solculuk ilerlediyse, şöyle bir düşünün bunun illet-i ûlâsı nedir?' M2 263

ilmî sf. Ar. 'ilmî Bilimsel. RA 39 M2 13, 37³, 47, 49, 54, 59², 84104, 128, 131², 135, 136, 157, 158², 165², 169², 171, 173, 181, 190, 209, 212, 214, 215, 223, 224, 233, 271⁴

iltifat a. Ar. iltifât Birine güler yüz gösterme, hatırını sorma, tatlı davranma. RA 166 iltifat etmek ilgilenmek, saygı göstermek. M2 266

imâ (doğ.) ima a. Ar. imâ' Dolaylı olarak anlatma, üstü kapalı olarak belirtme, işaretleme, anıştırma,

- ihsas. **RA 57** **îmâ etmek** (doğ.) **ima etmek** dolaylı anlatmak, anıştırmak, ihsas etmek. **RA 144**
- imâli** (doğ.) **imalı** *sf.* Üstü kapalı, örtülü (söz veya davranış). **RA 23 M2 261**
- İmam** *a. Ar. imām* Cemaate namaz kıldırın kimse. **RA 149 M2 61³**
- İmam Hatip okulları** *öz. a.* Amacı hatip ve imam yetişmesini sağlamak olan orta öğretim düzeyinde mesleki okullara verilen ad. ‘Son zamanlarda basında çok görülen, İmam Hatip okulları, yabancı okulları ve liselerin yetersizliğine dair haklı tenkitleri daha büyük ölçüde Üniversite için söylemek yerinde olur.’ **M2 236**
- İmam Mustafa** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir kişi adı. ‘Bu İmam Mustafa tarafından yazılıp nesilden nesile Rıza Nur’a kadar gelen bir yazmada 1189, 1200, 1212, 1213 Hicri tarihleri vardır.’ **M2 61**
- İmamoğlu** *öz. a.* Rıza Nur’un babasının mensup olduğu aile adı. ‘Rıza Nur’un baba tarafı en aşağı 200 yıldanberi Sinop’ta oturan ve İmamoğlu adını taşıyan bir aileye mensuptur.’ **M2 61, 257**
- İmamoğullarından Mahmud** *öz. a.* Rıza Nur’un babasının adı. ‘Rıza Nur İmamoğullarından Mahmud ile Zarflıoğullarında Hâcere’nin dört çocuğunun ilki olarak 30 Ağustos 1879’da Sinop’ta doğdu.’ **M2 62**
- iman** *a. Ar. imān din b.* İnanç **RA 202, 208**
- imanlı** *sf.* İmanı olan, inançlı, mutekit. **M2 200**
- imar** *a. Ar. i‘mār* Bayındırlık. **M2 228**
- imdi** *zf. esk.* Şimdi. **M2 132**
- imha** *a. Ar. imhā’* Ortadan kaldırma, yok etme. **RA 70², 77³, 78³, 167**
- imha etmek** ortadan kaldırmak, yok etmek. **M2 257**
- imkân** *a. Ar. imkân* Yararlanılan uygun şart veya durum, olanak. **RA 13, 22, 38, 43, 52, 82, 84, 88, 90, 92, 102, 115², 116, 121, 123, 128, 157, 159, 172, 173, 180, 181, 235, 236, 254, 269, 279, 286, 292, 297, 329, 338, 340 M2 14, 46, 83², 94, 122, 199, 220, 272, 278, 281**
- imkânı yok** olma ihtimali bulunmayan. **RA 21**
- imkânsız** *sf.* Olma ihtimali bulunmayan, olanaksız. **RA 158, 160, 290 M2 236**
- imkânsızlık, -ği** *a.* İmkânsız olma durumu, olanaksızlık. **RA 54**
- imlâ** (doğ.) **imla** *a. Ar. imlā’* Yazım. **RA 147 M2 150, 223, 272³**
- imparator** *a. İt. imperatore* Bir imparatorluğu yöneten kimse, ilhan. **RA 104, 106 M2 15, 24, 146**
- imparatorluk, -ğu** *a.* Kendi topraklarında oturan çeşitli milletleri egemenliği altında toplayan devlet biçimi. **RA 102, 103 M2 35, 13, 147, 148, 210³, 260**
- imrendirmek** (-i, -e) İmrenmesine yol açmak. **RA 247**
- imtihan** *a. Ar. imtiḥān* Sınav **RA 31, 67, 229, 275 M2 64², 181, 182, 214³, 218**
- imza** *a. Ar. imzā’* Bir kimsenin herhangi bir belgeyi yazdığını veya onayladığını belirtmek için her zaman aynı biçimde kullandığı işaret. **RA 141, 230, 285, 292 M2 65, 90, 96, 99, 119², 125, 190, 191**
- imza atmak** imzalamak. **M2 90, 119, 127, 132**
- imzalamak** (-i) Bir yazı veya belgeye imzasını yazmak, imza atmak. **RA 141 M2 54, 158, 213**
- imzasız** *sf.* İmza edilmemiş. **RA 155**

inad (doğ.) **inat, -dı** *a. Ar. 'inād* Bir konuda direnme, ayak direme, diretme, direnim. **M2** 133 **inad etmek** (doğ.) **inat etmek** direnmek, direktmek, ayak diremek. **RA** 26

inanç, -cı *a.* Bir düşünceye gönülden bağlı bulunma. **RA** 37, 119², 165, 177, 183, 186, 251, 277, 278 **M2** 200

→ **inanç sahibi**

inanç sahibi *a.* İnanıcı olan kimse. 'Büyük inanç sahibi.' **RA** 183²

İnanç Yabgu *öz. a.* Musa İnanç Bey, Selçuk Bey'in dört oğlundan biri olan bir Türk beyi. 'Çağrı Beğ'in amcası oğlu İnanç Yabgu'yu öldürünce araları açıldı.' **M2** 29

inandırıcı *sf.* İnanıran, inandırma özelliği olan. **RA** 172

inandırmak (-i, -e) İnanmasını sağlamak. **RA** 174

inanılmak (-e) İnanma işi yapılmak. **RA** 44, 85, 113, 265, 343

inanmak (-e) **1.** Bir şeyin varlığını, doğruluğunu kabul etmek. **RA** 20², 30, 37, 57, 72, 81, 93, 104, 118³, 119, 178³, 184, 186, 197, 206, 214, 231, 233, 249 **M2** 23, 52, 79, 80, 82, 111, 112, 195, 200, 201, 281 **2.** Birini doğru sözlü olarak bilmek, güvenmek. **RA** 22², 41

inat, -dı *a. Ar. 'inād* **inat etmek** direnmek, direktmek, ayak diremek. **M2** 133

inatçı *sf.* Ayak direyen, inat eden, anut, muannit, direngen. **RA** 135, 246

ince *sf. 1.* Kendi cinsinden olanlara göre dar ve kalınlığı az olan, kalın karşıtı. **RA** 328, 337 **2.** Zayıf. **RA** 34, 58, 285 **3.** Ayrıntılı. **RA** 72², 153 **4.** Düşünce, duygu veya davranış bakımından insanın sevgi ve saygısını kazanan, zarif, kaba karşıtı. **RA** 77⁵, 78, 189, 264 **M2** 59

inceleme *a.* İncelemek işi, tetkik. **RA** 141, 241, 252 **M2** 73, 90, 227, 228

incelemek (-i) Bir işi veya bir şeyi ele alıp özelliklerini, ayrıntılarını inceden inceye, özenli bir biçimde anlamaya, öğrenmeye çalışmak, tetkik etmek. **RA** 34, 70, 93², 146, 177, 236, 318 **M2** 12, 46, 100, 197

incelik, -ği *a.* İnce davranış gösterme, zarafet, nezaket. **RA** 131, 144, 241 **M2** 43

inci *a.* Yanlılığı sebebiyle gülünç olan söz veya cümle. **M2** 277 **inci (gibi)** küçük, temiz, güzel ve düzgün. **RA** 8, 9

İnci Devrim *öz. a.* Ruh Adam adlı eserde geçen bir kişi adı. 'On altıncı asırdaki Türk cumhuriyetini yaratan kızın adını söyler misin? İnci Devrim.' **RA** 97

İnci Hanım *öz. a.* Ruh Adam adlı eserde geçen bir kişi adı. 'Muhterem İnci Hanım'ın yarınki çocuğu... Ve şu muhteşem ders programı ile yetişen annesinin ona vereceği terbiye.' **RA** 99, 101, 105

incinmek (*nsz, -den*) Birinin herhangi bir davranışı yüzünden üzüntü duymak, gücenmek, kırılmak. **RA** 72, 99

incitmek (-i) Kötü söz veya davranışla birini kırmak, üzme. **RA** 99, 241

indî (doğ.) **indi** *sf. Ar. 'indî* *esk.* Herkesçe kabul edilebilecek bir temele bağlanamayıp yalnız bir kişinin kendi kanısına dayanan. **M2** 76

indirilme *a.* İndirilmek işi. **M2** 220

indirilmek (*nsz*) İndirme işi yapılmak. **M2** 53

indirmek (-i) **1.** Yüksekten, sarp ve kötü yerden veya yukarıdan aşağıya inmesini sağlamak. **RA** 29, 121, 124, 138², 114 **M2** **2.** Yerleştirmek, konmasını sağlamak. 'Karahanlı

sülalesini yerlerinde bırakmak şartıyla onları Vasal mevkiine indirip kendileri büyük Kağan (Gür Han)oldular.’ M2 145 3. Sayıca azaltmak. ‘Çin’i altüst edip 52. 000, 000 nüfusunu 16. 000. 000’e indiren Moyunçur gibi cidden büyük kağanlar yetiştiren Dokuz Oğuz devrinden hemen hiç bahsolunmamıştır.’ M2 153, 162 4. Bulduğu yerden kaldırmak, kalkmasını sağlamak. ‘O çirkin heykeli indirsin.’ M2 114

infaz *a. Ar. infāz huk.* Bir kararı, bir yargıyı yerine getirme, uygulama, yürütüm. **M2 280**

İngiliz *öz. a. İt. inglese* İngiltere halkından olan kimse. **M2 19, 80, 94, 100, 166, 204, 233, 256, 259**

İngilizce *öz. a. Hint-Avrupa dil ailesinden, İngiltere’de, biraz farklı biçimiyle Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Avustralya ve İngiliz uygarlığını benimsemiş olan ülkelerde kullanılan dil, İngiliz İngilizcesi. M2 100, 220, 229*

İngiliz dili *öz. a. İngiliz Filolojisinin her alanında hizmet verebilecek bilgi, beceri ve tutumlarla donatılmış filologlar yetiştirmeyi amaçlayan bir bölüm adı. ‘Vahit Turhan(İngiliz Dili)’ M2 233, 234², 326*

İngiltere *öz. a. Büyük Britanya adasında bulunan Birleşik Krallık’ı meydana getiren dört ülkeden en büyük olanı. ‘Almanyada, İngilterede, Fransada nasıl sülaleler birbirini takip etmişse ve bir Kapet, bir Burbon, bir Orlean, bir Habsburg devleti yoksa Türkelinde de sülaleler birbirini takip etmiştir.’ M2 84, 100, 135, 136, 147, 260*

inhisâr (*doğ.*) **inhisar** *a. Ar. inhişâr* Tek başına sahip olma. **RA**

193 **inhisara almak** tekeline almak. **RA 193**

iniş *a. İnme işi. RA 337*

inkâr *a. Ar. inkār* Kabul etmeme, tanımama. **RA 50 M2 39, 157, 174, 185, 210 inkâr etmek** yaptığı bir işi, söylediği sözü veya tanık olduğu bir şeyi yapmadığını, bilmediğini, görmediğini söylemek, yaptığını saklamak, yadsımak. **RA 63, 100, 103, 180² M2 119, 136, 148, 207⁴, 208, 210, 211**

inkılâp (*doğ.*) **inkılap, -bı (I)** *a. Ar. inkilâb* Toplum düzenini ve yapısını daha iyi duruma getirmek için yapılan köklü değişiklik, iyileştirme, devrim, reform. **RA 73 M2 148, 152, 154⁵, 157, 163², 207, 208, 209², 210², 212**

İnkılâp (II) *öz. a. Makaleler II’ de geçen bir dergi adı. ‘Ve bunlardan başka Orhun’un dış kapağında, milliyetçi mecmuaların yani Birlik, İnkılap, Çığır, Doğu, Geçit, Kastamonu Lise Mecmuası ve Ege Işıldağı’nın reklamı altındaki şu satırlar:’ M2 165*

inkılâpçı (*doğ.*) **inkılapçı** *a. İnkılap yapan kimse. M2 210³*

inkılâpçılık, -ğı (*doğ.*) **inkılapçılık** *a. İnkılapçı olma durumu. M2 148*

inkıraz *a. Ar. inkirâz* Batma, dağılma, çöküş, yok olma, son bulma. **M2 80, 142² inkıraz bulmak** batmak, çökmek, dağılmak, yok olmak, son bulmak. **M2 150, 151**

inlemek (*nsz*) Acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkarmak, inildemek. **RA 9²**

inletmek (*-i*) İnlemesine yol açmak. **RA 193**

inme *a. İnme işi. RA 263*

inmek, -er (*-den*) **1.** Yüksekten veya yukarıdan aşağıya doğru gelmek. **RA 109, 140, 141, 158, 339⁴, 341**

M2 148 **2.** Bir taşıt veya binek hayvanından yere basmak. **RA** 23 **3.** Derinlemesine düşünmek. **RA** 153 **4.** Akmak. ‘*Yanaklarına iki damla yaş inerken devam etti.*’ **RA** 243 **5.** (-e) Bir yerden başka bir yere gitmek, varmak. **M2** 73

İnönü öz. a. bk. İsmet İnönü. **M2** 248, 249², 250, 256, 261⁴, 262², 266², 277⁶, 278²

İnönü savaşları öz. a. 1921 yılında Yunanlılarla İnönü mevzilerinde savunmada olan Ankara Hükümeti kuvvetleri arasında yapılan savaş. ‘*İnönü savaşlarının tafsilatını, Eskişehir-Kütahya bozgununu bilmiyor.*’ **M2** 247

insaf a. Ar. *inşāf* Acımaya, vicdana veya mantığa dayanan adalet. **M2** 42

insan a. Âdemoğlu, âdem evladı. **RA** 8, 13, 21⁴, 24⁴, 25, 26, 30⁵, 31², 32, 37, 45, 47³, 50², 51, 52², 58², 71, 72, 81, 82, 84, 85, 90, 92³, 99, 101, 102⁵, 103⁴, 105, 106², 107, 111, 112³, 113, 115, 116², 118⁴, 119⁴, 121, 123, 125, 129², 130³, 131, 132², 135, 136², 138³, 143², 144, 151³, 152, 153, 166, 169, 171, 174², 178², 180, 182, 183, 185, 186⁵, 195, 197, 198, 206², 207, 209, 212, 213, 215³, 216⁷, 217⁴, 219, 220², 222, 231, 236, 238, 239, 240, 242, 244, 249, 254, 257, 259², 260, 266, 271, 272, 273², 274², 277, 279, 283, 284², 287, 289, 290, 291, 295, 297, 299³, 300², 304, 305, 306, 308, 309, 313², 314⁴, 316², 318², 319, 323, 325, 336, 345, 347 **M2** 12, 24, 19², 31, 37, 39, 55², 56, 57, 62, 80², 89, 90, 98, 102², 107, 109, 110, 121, 123, 130, 131, 149, 151², 154, 169, 171, 176, 184, 200, 207², 208², 213, 224, 240², 241, 256², 257, 261, 262, 270, 279², 281

→ **insan müsveddesi, insanoğlu, insaniüstü**

insanca sf. İnsana yakışan, insana özgü olan, insanla ilgili, insani. **M2** 208

insani sf. Ar. *insānī* İnsanca. **RA** 117

insaniyet a. Ar. *insāniyyet* İnsanlık. **M2** 254

insanlık, -ğı a. İnsan olma durumu, insaniyet. **RA** 11, 45, 51, 71, 72, 182², 217, 259, 284, 306, 311 **M2** 109, 256, 278, 281

insan müsveddesi sf. mec. Bir insanda bulunması gerekli niteliklerden yoksun olan (kimse). **RA** 138

insan oğlu (doğ.) insanoğlu a. İnsan, âdemoğlu, fâni. **M2** 23

insaniüstü sf. İnsan gücünü ve yeteneklerini aşan. **RA** 214

inşa a. Ar. *inşā* ‘Yapı kurma, yapı yapma, kurma. **M2** 228

inşallah ünl. Ar. *inşā*’e + *allāh* ‘Tanrı dilerse, Tanrı nasip ettiyse’ anlamlarında dilek anlatan bir söz. **RA** 36 **M2** 201

inşirah a. Ar. *inşirāh* İç açılması, gönül açılması, ferahlık. **RA** 37

intiba a. Ar. *inṭibā ruh* b. esk. İzlenim. **RA** 20, 62, 74, 91, 127, 137, 348 **M2** 100, 249

intihal, -li a. Ar. *intiḥāl* esk. Aşırma. **M2** 170

intihap, -bı a. Ar. *intiḥāb* Seçme. **M2** 162

intihar a. Ar. *intiḥār* Hayatını tehlikeye düşürecek aşırı davranış veya iş. **M2** 32 **intihar etmek** kendini öldürmek. **RA** 55, 93 **M2** 255 **intihar süsü vermek** intihar etmiş veya edilmiş gibi görünmesini sağlamak. ‘*Ölüme intihar süsü vermek için okulun üçüncü katından aşağı atılmıştır.*’ **M2** 255

intikal, -li *a. Ar. intiḳāl* **intikal etmek** yer değiştirmek. **M2** 197

intisap, -bı *a. Ar. intisāb* **intisap etmek** girmek. **RA** 129

inzibat *a. Ar. inżibāṭ ask.* Silahlı kuvvetlerde, ordudaki dūzeni saęlamak amacıyla gōrevlendirilmiř er. **RA** 46, 47², 52, 53 **M2** 200

ip *a. ipin ucunu yakalamak tkz.* yōnetimde veya bir Şeyi kullanmada gereken Ölçüyü yitirmek. **RA** 179

ipek (gibi) *sf.* Çok ince, parlak ve yumuşak. **RA** 8

İpi Tulu Han *öz. a.* 638.653 tarihleri arasında hūkūm sūrmūř Batı Gōktürk kaęanı. 'Türklerin Çin'e tabi olmaları hakikatte 653'te, İpi Tulu Han'dan sonradır; ve řark Türkleri neslinden Kutluę Kaęan'ın isyanı ile devlet yeniden istiklalini kazanmıřtır.' **M2** 143

iptidai (*doğ.*) **iptidai** *sf. Ar. ibtidā'ī fel.* İlkel. **RA** 11, 13, 215 **M2** 54

→ **iptidai mektebi**

iptilā (*doę.*) **iptila** *a. Ar. ibtilā'* Dūřkūnlük, tiryakilik. **RA** 347

ipucu *a. ipucu vermek* aranılan gerçeğe ulaştırabilecek Şeyle ilgili, onu bulmaya yarayan bilgi vermek. **RA** 231

irade *a. Ar. irāde* Bir Őeyi yapıp yapmamaya karar verme gūcū, istenç. **RA** 90, 139, 161, 162, 166, 202, 208, 209, 244², 254, 263, 277, 284, 288, 291, 297, 299, 300, 316, 326 **M2** 25, 66, 70, 207, 208 **iradesini takınmak** kendine gelmek, toparlanmak. 'Her zaman yaptığı gibi iradesini takındı ve aldırmamak itiyadını kullanarak sarsıntıyı atlattı.' **RA** 91

irādeli (*doğ.*) **iradeli** *sf. fel. ruh b.* İstençli. **RA** 156, 167, 306 **M2** 24

irādesiz (*doğ.*) **iradesiz** *sf. fel. ruh b.* İstençsiz. **RA** 206, 267, 311²

irādesizlik (*doğ.*) **iradesizlik, -ği** *a. fel. ruh b.* İstençsizlik. **RA** 289

irādī (*doğ.*) **iradi** *sf. Ar. irādī fel. ruh b. esk.* İstençli. **RA** 72, 95

İrak-ı Acem (*doğ.*) **İrakı Acem** *öz. a.* Dicle nehrinden başlayarak İnan sınırındaki dağlık arazilere kadar uzanan bōlgeye Osmanlılarca verilen ad. 'Horasan ve İrak-ı Acem ũlkelerinden geçmek istiyordu.' **M2** 28

İnan *öz. a.* Gūneybatı Asya'da bir ũlke. 'İnan-Türkistan-Çin pazarı olan Niřabur'un ticaretini felce uęrattığından bundan Őikayetçi olan tūccarlar da Oęuzlar aleyhine yūritūlen Gazne ordularına maddi yardımlarda bulunmuřlardır.' **RA** 309 **M2** 32, 46, 94, 96, 114, 138, 141

İnan Azerbaycanı *öz. a.* Azerbaycan'ın İnan'da kalmıř bōlümü, Gūney Azerbaycan. 'Sonra Kemal İnan Azerbaycanı'na giderek mūcadeleye orada devam etti.' **M2** 94

İnan edebiyatı *öz. a.* Fars edebiyatı, yaklaşık 2500 yıllık bir dōnemi kapsayan edebiyat. 'Divan edebiyatımız ve İnan edebiyatı ona açıktı.' **M2** 94, 173²

İnan Edebiyatı Tarihi *öz. a.* Ferit Bey'e ait olan bir eser adı. 'Ferit bey: İnan Edebiyatı Tarihi (bu kitap altı farisi menbadan toplanmış malumatın birbirine eklenmesinden hasıl olmuştur).' **M2** 221

İnanlı *öz. a.* İnan halkından veya bu halkın soyundan olan kimse, Acem. **M2** 139

irfan *a. Ar. irfān* Kūltür. **M2** 208, 211, 217

iri *sf.* Olaęandan daha hacimli, olaęanı ařan būyūklūęū olan, ince karřıtı. **RA** 264, 296 **M2** 111², 112

irkilmek (*nsz*) Ürkerek geri çekilir gibi olmak. **RA** 46, 114, 207, 215, 224, 280, 288², 294, 350

irkiltmek (-i) İrkilmesine sebep olmak. **RA** 114

irsen *zf. esk.* Kalıtım yoluyla. **M2** 197

irsî *sf. Ar. irşî esk.* Kalıtımsal. **M2** 145

irtibat *a. Ar. irtibāt Bağlantı.* **M2** 129

irtica *a. Ar. irticā* 'Gericilik. **M2** 208

irticalen *zf. Ar. irticālen* Doğaçlama. **RA** 80 **M2** 57, 99

İsa *öz. a. ibr.* 'İyilik edeyim derken kimseyi memnun edemedi' anlamındaki İsa'yı küstürdü, Muhammed'i memnun edemedi atasözünde geçen bir söz. **RA** 184 **M2** 240, 254

isabet *a. Ar. işābet* Öneri, düşünce veya söz yerinde olma. **M2** 85

isabetli *sf.* Yerine düşmüş, yerinde, uygun. **RA** 26, 232

isim, -smi *a. Ar. ism* Ad (I). **RA** 33, 34, 35², 36, 44, 58, 61, 69, 75², 79, 83, 88, 89, 90, 128², 131, 139, 147, 148, 158 **M2** 41³, 86², 89, 113, 131, 169, 172, 176, 209, 211, 243, 247, 273 **isim vermek** bir hastalığın veya rahatsızlığın teşhisini koymak. 'Doktor bir isim vermedi mi?' **RA** 232

isimli *sf.* Adlı. **RA** 310 **M2** 49

İskandinav *öz. a.* İskandinavyalı. **M2** 205

iskemle *a. Rum.* Arkalıksız sandalye. **RA** 26, 33, 185, 223, 298², 344³

İskender *öz. a.* Makedonyalı Büyük İskender, MÖ 336- MÖ 323 yılları arasında hüküm sürmüş Makedonya kralı. 'Makedonyalı İskender'in ordusu hakkında kitabın verdiği bilgiyi iyi kavrayamayan kızcağız, İskender'in hiçbir düşman askeri öldürmeden bu zaferleri nasıl

kazandığını sordu.' **RA** 61, 130² **M2** 86, 139, 213, 214

İskenderiye *öz. a.* Mısır'ın Akdeniz kıyısında bulunan bir şehri. 'İlk yıllarını Pariste, son yıllarını daha ucuz bir memleket olan İskenderiyede geçirdi.' **M2** 54

iskete *a. Rum. hay. b.* Serçegillerden, gagaları dişli, zararlı böcek ve kurtlarla beslenen, güzel sesli bir kuş (Parus ater). **M2** 63

İslâm (*doğ.*) **İslam** *öz. a. Ar. islām din b.* Müslümanlık. **RA** 148 **M2** 137, 204, 259

İslâm Ansiklopedisi (*doğ.*) **İslam Ansiklopedisi** *öz. a.* ilk cildi 1988 yılında neşredilen TDV İslâm Ansiklopedisi İslâmî ilimler, İslâm ülkelerinin tarihi, coğrafyası, kültür ve medeniyeti gibi alanlara ve şahsiyetlere yer veren ansiklopedik eser. 'Bu muhteşem soyadının sahibi İslâm Ansiklopedisinde yazdığı çok sathi maddelere rağmen Moskoflar tarafından övülen biricik Türk Tarih bilgini(!)dir.' **M2** 236

İslâmcı (*doğ.*) **İslamcı** *sf.* Müslümanlığın esaslarını sadece dinî hayatta değil, hukuksal, ekonomik ve siyasal düzenlemelerde de geçerli kılmak isteyen. **M2** 42², 51

İslâmcılık (*doğ.*) **İslamcılık, -ği** *öz. a.* İslamcı olma durumu. **M2** 51³, 52

İslâmî (*doğ.*) **İslami** *sf. Ar. islāmî* İslam diniyle ilgili olan. **M2** 144

İslâmiyet (*doğ.*) **İslamiyet** *öz. a. Ar. islâmiyyet* Müslümanlık. **RA** 147, 148² **M2** 97, 281

İslâmlaşma (*doğ.*) **İslamlaşma** *a.* İslamlaşmak işi. **M2** 144

İslam Tetkikleri *öz. a.* Makaleler II adlı eserde yer alan bir bölüm adı. 'Nihat Keklik(İslam Tetkikleri)' **M2** 236

İsmail Arar öz. a. İsmail Hakkı Arar, 1921 İstanbul doğumlu, döneminde siyasetçi, Millî Eğitim bakanı ve hukukçu. *'Yeter ki tedbirlerinde ciddi ve sert ol. İsmail Arar gibi idare-i maslahatçılar yerine tuttuğunu koparan milliyetçi bir bakan getir.'* M2 281

İsmail Hakkı Bey öz. a. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, 1888 doğumlu, akademisyen, eğitimci, siyasetçi ve tarihçi. *'Balıkesir Mebusu İsmail Hakkı Beyi şöyle bir tarafa ayırırsak, evet bu heyet arasında bir tek alim yoktur.'* M2 131

İsmail Paşa öz. a. Makaleler II adlı eserde Namık Kemal'in şeceresinde yer alan kişilerden biri. *'İsmail paşa(1808).'* M2 40

İsmail Saip Efendi öz. a. Dönemin Beyazıt kütüphanesi müdürü. *'Beyazıt kütüphanesi müdürü İsmail Saip efendinin teveccühünü kazanmak için yapılmış bir tabiye olduğunu temin edenler de vardır.'* M2 225

İsmail Tunalı öz. a. 1923 Silistre doğumlu, felsefe alanında uzman, akademisyen. *'İsmail Tunalı(Felsefe)'* M2 234

İsmail Yalçınlar öz. a. 1915 Uşak doğumlu, coğrafya alanında uzman, akademisyen. *'Sanat tarihinden Oktay Aslanapa, psikolojiden, Mümtaz Turhan, coğrafyadan İsmail Yalçınlar, tarihten Zeki Velidi Togan, İbrahim Kafesoğlu, şarkiyattan Ahmet Ateş, Türkolojiden Ömer Faruk Akiün, Mehmet Kaplan, Sadettin Buluç, Muharrem Ergin ve Ahmet Caferoğlu türlü bakımlardan gelebileceğini söylediler.'* M2 233, 235

ismen zf. esk. Adını belirterek, adını söyleyerek, adını vererek. M2 142

İsmet öz. a. bk. İsmet İnönü. M2 180

İsmet İnönü öz. a. Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye'nin ilk başbakanı, ikinci cumhurbaşkanı. *'Eğer cumhuriyetin ilanından sonra başkanlığa İsmet İnönü değil de Rıza Nur gelseydi millileşmek, Türkleşmek ve kuvvet bakımından Türkiye bugün başka bir manzara gösterirdi.'* M2 76, 111, 180, 247, 248², 249, 250, 256, 265, 266, 267², 268, 276², 278, 279

İsmet Paşa öz. a. bk. İsmet İnönü. M2 59, 247², 248², 249, 257², 266², 267, 276, 279²

İsmet Rasin öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen Dr. Rıza Nur'un cenaze törenine katılan kişilerden biri. *'Etrafta çevre çevre kardeşi, Ebüzziya Velid, Avukat Mehmet Ali, Avukat İffet, İsmet Rasin, Azerbaycanlı Sadık ve Ali Ekber, Türkistanlı İlhan, ülkü Basımevi sahibi Muharrem, Arkadaş Basımevi sahibi Şemseddin, Doktor Mustafa Hakkı Akansel, Doktor İzzettin Şadan, eski elçi Teyfik Kamil, Şeyhislam zade Muhtar, eczacı Vedat, eski başkonsolos Fahrettin Hayri Beğler; edebiyat, tıp, mimari ve lise talebeleri, tanımadığım vefakar arkadaşlar ve gençler, nihayet ordaki tek kadın Tolunay Atsız, sessiz duruyorlardı.'* M2 57

İsmet Tümtürk öz. a 1916 doğumlu, hukukçu, siyaset adamı, yayıncı ve yazar. *'Ben eski bir tıbbiyeli olduğum, Fethi Tevetoğlu doktor olduğum, İsmet Tümtürk de eti çok sevdiği için bazı itirazlar yapardık.'* M2 80²

ismi has a. Ar. tam. Özel isim, ad. *'İsmi haslarda birçok yanlışlar var: Orhon, Selenga, Kara Hata, Basmil, Bumin, Moço, Tekin, Cengiz, Timur, Hun, Kuşhan, Türkeş, Selçuk kelimeleri yanlıştır.'* M2 130,149, 150

isnad (doğ.) **isnat, -dı** a. Ar. *isnād* Bir düşünceyi, bir konuyu bir kişi veya sebebe dayandırma, yükleme, atfetme. **RA** 52, 54, 57, **M2** 190, 260

İspanya İç Savaşı öz. a. 17 Temmuz 1936. 1 Nisan 1939 tarihleri arasında, Cumhuriyetçiler' ile 'Milliyetçiler' arasında yaşanan iç savaş. 'Tabii birkaç gün sonra da İspanya İç Savaşına rahmet okutacak sertlikte kırankırana bir iç savaş.' **M2** 278

ispat a. Ar. *işbāt* Tanıt ve kanıt göstererek bir şeyin gerçek yönünü ortaya çıkarma, kanıtlama, tanıtlama, tanıt. **RA** 118 **M2** 129, 130, 136, 172, 262, 271 **ispat etmek** kanıtlamak. **RA** 14, 103, 105, 156 **M2** 13, 14, 132, 133, 150, 169, 176, 197, 214, 223, 271

ispirto a. İt. *spirito hlk.* Alkol. **RA** 195

israf a. Ar. *isrāf* Gereksiz yere para, zaman, emek vb. ni harcama, savurganlık. **M2** 187

İsrafil öz. a. Ar. *isrāfīl din b.* İslam inanişına göre kıyamet gününü, boru öttürerek bildirmekle görevli melek. **RA** 299, 300

İsrail öz. a. Orta Doğu'da bulunan bir ülke. 'İsrail'de Filistin'in Araplar'a geri verilmesinden bahsedilmez.' **M2** 240, 256

İstanbul öz. a. Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. **M2** 13, 39², 56, 61, 62², 64, 67, 72, 94, 95, 96, 121, 190, 194, 203, 213, 219, 222², 229, 253, 261, 272

İstanbul Darülfünun öz. a. 1453 tarihinde kurulan günümüzde İstanbul Üniversitesi adı ile devamlılığını sürdüren İstanbul'da bir üniversite. 'Almanya'da doktorasını verdikten sonra İstanbul Darülfünununun Edebiyat Fakültesinde Türk Dili Tarihi

Doçenti olarak göreve başlamış.' **M2** 103

İstanbul Edebiyat Fakültesi öz. a. 1933 yılında İstanbul Üniversitesi bünyesinde Edebiyat Fakültesi adı ile kurulan fakülte. 'Kıskançlığın en berbat örneğini birkaç yıl önce İstanbul Edebiyat Fakültesinde gördük.' **M2** 230, 231

İstanbul Fethi öz. a. Fatih Sultan Mehmet tarafından 1453 tarihinde İstanbul'un alınması olayı. 'İstanbul'un Fethi'nin 500. Malazgird Zaferi'nin 900. yıllarını çok sönük bir şekilde kutladık.' **M2** 114

İstanbullu öz. a. İstanbul ilinden olan kimse. **M2** 97

İstanbul Üniversitesi öz. a. Ana yerleşkesi İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir devlet üniversitesi. 'İstanbul Üniversitesi'nin merkez binasının bahçesindeki Atatürk heykelini hatırlattı.' **M2** 113, 181

istasyon a. Fr. *station* Tren, metro durağı. **RA** 23, 24 **M2** 71, 72²

istek, -ği a. Bir şeye duyulan eğilim, arzu, şevk. **RA** 33, 61, 113, 128, 159, 214³, 222, 229, 231², 267, 285, 327, 345 **M2** 11, 191, 280 **istek duymak** bir şeye karşı eğilim duymak, arzulamak. **RA** 33, 231, 272

isteksizce zf. İstek göstermeden, isteksiz olarak. **RA** 247

isteksizlik, -ği a. İsteksiz olma durumu. **RA** 199, 251

isteme a. İstemek işi. **RA** 150² **M2** 222

istemek (-i) 1. İstek duymak, arzulamak. **RA** 6, 11, 18, 23², 24, 25, 26³, 27, 31, 34², 36, 47, 50, 51, 53, 58, 61², 63, 64³, 66, 67³, 68, 71, 72, 76, 79², 84, 86³, 87, 94, 98, 99, 115, 119, 123, 126, 132³, 133, 137, 138, 139², 151, 152, 153, 154, 160,

167, 168, 169, 170, 178, 180, 182, 189, 190, 196², 197, 199, 200², 207, 216², 220, 221², 222, 234, 235, 236, 238, 239, 240, 243, 247, 250, 251, 254², 255, 257, 262, 263², 264, 266, 267, 268², 269, 271, 272, 276, 277, 284², 285, 287, 290, 291, 295², 296, 311², 315, 316², 320, 329, 330³, 333, 334², 336², 344, 345, 347, 349, 350 **M2** 13, 16, 28, 31², 38, 39, 42, 48, 52, 55, 64⁴, 68, 71, 72², 75, 85, 89², 90, 96, 99², 101, 120², 129, 135, 137, 157, 163, 172, 173, 184, 193, 194, 199, 200², 201², 202, 203², 211, 230, 232², 239, 241, 244, 248, 249, 251⁴, 256, 260, 275², 279
2. (-den, -i) Bir şeyin kendisine verilmesini veya yapılmasını söylemek, dilemek. **RA** 161, 240, 264, 333, 346 **M2** 68, 70, 71³, 72, 180, 184, 189, 196, 200⁵, 201, 206, 218, 278 **3.** Görmek istediğini bildirmek. **RA** 146, 252

İstemi öz. *a bk.* İstemi Baġatur. **M2** 141, 142³

İstemi Baġatur öz. *a.* 553. 576 tarihleri arasında ülkeyi yöneten Göktürk kaġanı. 'Gök Türklerde 545'ten 609'a kadar daima tek kaġan bulunmuş ve sırasıyla Bumun (545-553), İstemi Baġatur (553-576), Topo (576,581), Şapoli (581-587), Çuluk (587-588), Tulan(Turan, (588-600), Bilge Tardu(600-603), Kimin(603-609) Kaġanlar hükümdar olmuşlardır.' **M2** 142

İstemi Kaġan öz. *a bk.* İstemi Baġatur. **RA** 309

istenmek (*nsz*) İstenilmek. **RA** 52, 305 **M2** 136, 231, 232²

ister bağ. Cümledeki görevleri aynı olan kelimelerin ayrı ayrı her birinin başına getirilerek herhangi birinin onanmasında sakınca olmadığını anlatan bir söz. **RA** 6²

→ **ister istemez**

ister istemez *zf.* Zorunlu olarak, elinde olmadan. **RA** 28, 259 **M2** 99

istetmek (-i) İstemesini sağlamak. **M2** 70

isteyebilmek (-i) İsteme ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 20

isteyiş *a.* İsteme işi. **RA** 328

istibdad (*doğ.*) **istibdat**, -dı *a. Ar.* *istibdād* *esk.* Uyruklarına hiçbir hak ve özgürlük tanımayan sınırsız monarşi. **RA** 103², 104 **M2** 66, 203

istidat, -dı *a. Ar.* *isti'dād* *esk.* Yetenek. **RA** 124 **M2** 100

istifa *a. Ar.* *isti'fā* Kendi isteğiyle işten veya bir hizmetten ayrılma. **M2** 197, 261 **istifa etmek** işinden çekilmek. **M2** 53, 54, 61, 202, 276

istifade *a. Ar.* *istifāde* Yararlanma. **M2** 104, 177 **istifade etmek** yararlanmak. **RA** 58, 65, 296 **M2** 76, 104, 133, 166, 170

istiġna *a. Ar.* *istiġnā* Doygunluk, gönül tokluğu. **RA** 53

istiġrak *a. Ar.* *istiġrāk* *ruh b.* Dalınç. **RA** 109

istihfaf *a. Ar.* *istihfāf* *esk.* Küçümseme, hor görme, hafifseme. **RA** 10, 21, 27, 93, 94 **istihfaf etmek** küçümsemek, hor görmek, hafifsemek. **RA** 10, 24

istihkar *a. Ar.* *istihkār* *esk.* Hor görme, aşağılama. **RA** 93, 206

istihraç, -cı *a. Ar.* *istihrāc* *esk. fel.* Çıkarsama. **RA** 128

istihza *a. Ar.* *istihzā* *esk.* Gizli veya kinayeli bir biçimde alay. **RA** 10, 40, 73², 74, 75², 88, 96, 97, 99², 101, 111, 116, 120, 153, 261, 289 **istihzâ etmek**(*doğ.*) **istihza etmek** gizli veya kinayeli bir biçimde alay etmek, alaya almak. **RA** 72

istikbal, -li *a. Ar.* *istikbāl* Gelecek. **RA** 21, 30, 37, 65, 75, 96, 197, 206 **M2** 120, 121, 177, 207⁴, 253

istiklâl (doğ.) **istiklal**, **-li** *a. Ar. istiklâl*
Bağımsızlık. **M2** 120⁴, 122², 143,
144

İstiklâl-i Osmânî (doğ.) **İstiklali**
Osmani öz. a. 1914 tarihli Osmanlı
Bağımsızlık günü. 'Hiç şüphesiz
bütün dünküler gibi sizin de, bir iki
yıl önceye kadar kafanızdaki tarih
telekkisi 699daki İstiklâl-i Osmânî
ile başlıyordu.' **M2** 136

İstiklâl Marşı (doğ.) **İstiklal Marşı**
öz. a. Mehmet Akif Ersoy'un
sözlerini yazdığı, Zeki Üngör'ün
bestelediği 12 Mart 1921'de
Türkiye Büyük Millet Meclisi
tarafından oy birliğiyle kabul
edilen, Türkiye Cumhuriyeti'nin
millî marşı. **RA** 345 **M2** 251²

İstiklâl Savaşı (doğ.) **İstiklal Savaşı**
öz. a. İstiklâl Harbi, Kurtuluş
Savaşı veya Millî Mücadele, I.
Dünya Savaşı'nda Almanya'nın
yanında yer alan ve yenik çıkan
Osmanlı İmparatorluğu'nun İtilaf
Devletleri'nce işgali sonucunda
Misak-ı Millî sınırları içinde ülke
bütünlüğünü korumak için girişilen
çok cepheli siyasi ve askeri savaş.
'İsmet Paşa'nın Filistin
bozgununda 2000 kişilik
kolordusunu düşmana bırakıp tek
başına kurtulduğunu, İstiklal
Savaşına nasıl katıldığını, İnönü
savaşlarının tafsilatını, Eskişehir -
Kütahya bozgununu bilmiyor.' **M2**
247²

istikrar *a. Ar. istikrâr* Aynı kararda,
biçimde sürme, kararlılık,
stabilizasyon. **M2** 129²

istikrarsız *sf.* Dengesiz. **M2** 129

istilâ (doğ.) **istila** *a. Ar. istilâ* Bir
ülkeyi silah gücüyle ele geçirme.
M2 203, 278 **istilâ etmek** (doğ.)
istila etmek bir ülkeyi silah gücüyle
ele geçirmek. **M2** 94

istim *a. İng. steam* İslim. **M2** 228

istinatgâh *a. Ar. istinād + Far. -gâh*
Dayanacak, güvenecek, sığınacak
yer, dayanak. **M2** 213

istipdat (doğ.) **istibdat**, **-dı** *bk.*
istibdat. **M2** 65, 209²

istismar *a. Ar. istiṣmār* **istismar**
etmek sömürmek. **M2** 170

istisnâ (doğ.) **istisna** *a. Ar. istiṣnâ*
Ayrı tutulan kimse veya şey. **RA**
204 **istisna etmek** ayrı tutmak,
dışarıda bırakmak. **M2** 218

İsviçreli öz. a. İsviçre halkından olan
kimse. **M2** 72

isyan *a. Ar. işyān* Başkaldırı. **RA**
30 **M2** 143², 224² **isyan etmek**
ayaklanmak. **M2** 63, 75, 140,
143, 224

iş *a.* **1.** Bir sonuç elde etmek, herhangi
bir şey ortaya koymak için güç
harcayarak yapılan etkinlik,
çalışma. **RA** 74 **M2** 55, 71², 74, 99,
100², 110, 112, 167, 169, 177, 189
2. Birinden istenen hizmet veya
birine verilen görev. **RA** 46 **M2**
101², 105², 155, 158, 182 **3.** Sorun,
konu, mesele, maslahat. **RA** 21, 57,
67, 70, 89, 100², 106, 136, 286, 309,
326² **M2** 12, 14, 30, 59, 95, 137,
150, 152, 157, 158, 189, 191, 193,
197, 211, 214, 230, 234, 273, 280²
4. Yapılan şey, davranış. **RA** 237,
251 **M2** 15², 96, 169, 205², 209,
224, 230 **5.** Yetenek. **M2** 20²
6. Geçim sağlamak için herhangi bir
alandaki yapılan çalışma, meslek. **RA**
144, 145, 146, 147, 184, 196, 210,
213, 254, 280 **M2** 112, 190, 212,
265 **7.** Herhangi bir maksatla
kurulan düzen. **M2** 199 **8.** Oyun. 'Bu
şeytanın işi olabilirdi.' **RA** 231 **işin**
garibi işin tuhafı. **M2** 113, 148 **iş**
görmek iş yapmak. **M2** 73, 208 **iş**
işten geçmek bir işi gerçekleştirme
imkânı kalmamış olmak. **M2** 55 **işe**
girişmek (veya **koyulmak**) bir işi
yapmaya başlamak. 'Ayşe kadınlık
merakı ile yorucu bir işe

girişmekten çekinmedi.’ RA 104, 282 **işe sarılmak** kendini tamamen bir şeye veya işe vermek. ‘*Sonra buraya tayin edilerek bütün aşkı ve şevki, bütün enerjisi ve iyi niyetiyle işe sarılmıştı.*’ RA 19 **işe yaramak** elverişli olmak. M2 199 **işi anlamak** gizli bir şeyi, bir sorunu anlamak. RA 7 **işi azıtmak** yanlış ve aşırı yollara sapmak. M2 232 **işi şakaya vurmak** işi şakaya dökmek, ciddi başlayan bir sözü veya davranışı şakaya çevirmek. RA 36, 135 **işi tatlıya bağlamak** sorunlu bir işi, iyi bir biçimde çözmek. RA 129 M2 63 **işi uzatmak** bir işi sonuçlandırmamak. RA 310 **işi... vurmak** gerekenden başka biçimde davranmak,... gibi görünmek. RA 204 **işi açığa vurmak** gerçekleri ortaya dökmek, gerçekleri göstermek. ‘*Sert bir yazıyla işi açığa vurarak belki de hakikaten bir kültür trajedisini önlemiş oldum.*’ M2 188 **işin içyüzünü bilmek** bir olayın veya durumun altında yatan sebebi bilmek. ‘*Gerçi işin içyüzünü bilenler, gelip dostluk gösterenler de bulunmuyor değildi.*’ RA 21 **işin içinde iş var** ‘işin içyüzü görüldüğü gibi değil, başka’ anlamında kullanılan bir söz. 118 RA **işin içinden sıyrılmak (veya çıkmak)** bir şeyi anlamak, bir sorunu çözümlenmek. RA 54 M2 268 **işin tuhafı** işin tuhaf olan yanı. RA 197 **işine gelmek** çıkarına, amacına, düşüncesine uygun olmak. M2 268 **işini kavramak** ne iş yapacağını veya ne yapması gerektiğini çözmek. ‘*Selim üç beş günde işini kavramış, ve odaya göz atmaya başlamıştı.*’ RA 145

→ **iş adamı, iş arkadaşı, işbaşı, iş birliği**

iş adamı a. Kazanç sağlamak amacıyla ticaret veya sanayiye yatırım yapan kişi. M2 211

işâret (doğ.) işaret a. Ar. *işâret* 1. Belirti, gösterge, alamet. RA 71, 125, 187, 256 2. El, yüz hareketleriyle gösterme. RA 77, 149, 236, 334 **işâret etmek (doğ.) işaret etmek** 1. bir şeyi, bir durumu el, yüz hareketleriyle anlatmak, göstermek. RA 58, 86², 127, 148, 255 2. dikkat çekmek. M2 149

iş arkadaşı a. Çalışma arkadaşı, aynı iş ortamında bulunan kimseler. ‘*İş arkadaşlarının arasına birbiriyle konuşmalarını dahi işitmez olmuştu.*’ RA 144, 145, 177

işba a. Ar. *işbā* ‘Doyurma. RA 26

işbaşı a. **iş başına gelmek** yönetici olmak. RA 104

iş birliği Amaç ve çıkarları bir olanların oluşturdukları çalışma ortaklığı, teşrikimesai. RA 44, 54 M2 234²

işçi a. Başkasının yararına bedenini, kafa gücünü veya el becerisini kullanarak ücretle çalışan kimse. M2 115, 250, 277²

işgal, -li a. Ar. *işgāl* Bir kimseyi işten alıkoyma, engelleme, oyalama. M2 278, 279 **işgal etmek** 1. bir yeri ele geçirmek. M2 28, 31, 72, 94 2. uğraştırmak. M2 265

işgüzar sf. T. *iş* + Far. *-guzār* Eli işe yatkın, becerikli (kimse). M2 62

işhad a. Ar. *işhād* **işhad etmek** tanık göstermek. ‘*Şefik Hüsnünün mektuplarını işhad eden İçişleri Bakanlığının son beyanatıyla gün gibi aşikar olmuştur.*’ M2 183

işitilmek (nsz) Duyulmak. RA 103, 157, 248, 274, 297, 321, 328, 336, 346

işitmek (-i) Kulakla algılamak, duymak. RA 26, 32, 80, 100, 107, 109, 110, 124, 129, 130, 131, 145, 156, 178, 179, 180, 181, 195, 207, 217, 224, 227, 234, 272, 294, 310,

- 311, 331, 345, 349, 351, 352 **M2** 32, 41, 70, 135, 205, 206, 222
- işkence** *a. Far. şikence* Bir kimseye maddi veya manevi olarak yapılan aşırı eziyet. **RA** 182 **M2** 256, 268
- işlek** *sf.* Özenmeden, çabuk yazıldığı hâlde okunaklı ve güzel olan (yazı). **M2** 63
- işleme** *a.* İşlemek işi. **RA** 45 **M2** 47
- işlemek** (-e) **1.** İçine girmek, etkilemek, nüfuz etmek. **RA** 83, 190, 331 **M2** 56, 86, 131², 253 **2.** Herhangi bir konuyu ele alarak incelemek, öğretmek. **M2** 84 **3.** Durağan durumdan hareketli duruma geçmek, çalışmak. **RA** 166, 255, 297
- işlenmek** (*nsz*) İşleme işi yapılmak. **RA** 65 **M2** 255
- işletilmek** (*nsz*) İşletme işi yapılmak. **M2** 228
- işmizaz** *a. Ar. işmi'zāz* Bir şeyden hoşlanmayıp yüz buruşturma. 'Küçümsemekle iğrenmek arasında bir işmizazla devam etti.' **RA** 105, 115
- işsiz** *sf.* İş olmayan. **M2** 278
- **işsiz güçsüz**
- işsiz güçsüz** *sf.* Yapacak hiçbir iş olmayan veya iş tutmayan. **RA** 144, 204, 276
- iştah** *a. Ar. iştiḥā'* Yemek yeme isteği. **RA** 214
- iştahsızlık, -ğı** *a.* İştahsız olma durumu. **RA** 219
- işte** *e.* Anlatılan şeye dikkat çekmek için kullanılan bir söz. **RA** 20, 26, 30, 82, 102, 104, 127, 138, 143, 154, 155, 191, 194², 195, 207, 210, 220, 222, 223, 251², 258, 263, 265, 273, 298, 318, 321, 342 **M2** 21, 49, 99, 121, 136, 158, 160, 164, 171, 173, 180, 181, 188, 189, 193, 195, 213, 229, 232, 240², 244², 254, 257, 272, 280
- iştikak** *a. Ar. iştikāk db.* Türeme. **M2** 151², 152², 169, 176², 224
- iştirāk** (*doğ.*) **iştirak** *a. Ar. iştirāk* Bir işe, bir düşünceye katılma, katılım. **RA** 345 **iştirak etmek** katılmak. **RA** 63
- it** *a.* Değersiz, terbiyesiz kimse. **M2** 166
- itaat, -ti** *a. Ar. itā'at* Söz dinleme, boyun eğme, buyruğa uyma. **RA** 216 **M2** 66 **itaat etmek** söz dinlemek, boyun eğmek, verilen buyruğa uymak. **RA** 86, 91
- İtalyan** *öz. a. Fr. italien* İtalya halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. **M2** 107, 245
- ithaf** *a. Ar. ithāf* Birinin adına sunma, armağan etme. **RA** 197³, 280
- itham** *a. Ar. ithām* Suçlama. **M2** 136 **itham etmek** suçlamak, suçlu görmek. **M2** 133, 136, 149
- itibar** *a. Ar. i'tibār* Saygınlık. **RA** 252 **M2** 278²
- itibaren** *zf. Ar. i'tibāren (-den)* başlayarak, (-den) beri. **RA** 52
- itibarıyla** *zf.* Bakımından. **M2** 174, 209
- itidal, -li** *a. Ar. i'tidāl* Aşırı olmama durumu, ılımlılık, ölçülülük. **RA** 20 **itidalini kaybetmek** aşırılığa kapılmak, soğukkanlılığını yitirmek. **RA** 50
- itimat, -dı** *a. Ar. i'timād* Güven, güvenç, emniyet. **M2** 177 **itimat etmek** güvenmek. **M2** 244²
- itiraf** *a. Ar. i'tirāf* Başkaları tarafından bilinmesi sakıncalı görülen bir gerçeği saklamaktan vazgeçip açıklama, söyleme, bildirme. **RA** 269² **M2** 193, 194, 195, 255, 271, 272 **itiraf etmek** başkaları tarafından bilinmesi kendi için sakıncalı görülen bir gerçeği saklamaktan vazgeçip açıklamak, söylemek, bildirmek. **RA** 233 **M2**

150, 184³, 185, 193, 194, 195, 204, 271, 280

itiraz *a. Ar. i'tirāz* Bir düşünce veya kararı benimsemeyerek karşı çıkma. **RA** 29, 308 **M2** 80, 173, 232 **itiraz etmek** bir düşünce veya kararı benimsemeyerek karşı çıkmak, karşı çıkmak. **RA** 19, 29, 39, 77, 130, 181, 203, 204 **M2** 51, 173

itiş *a. İtme işi.* **RA** 183

itişmek (*nsz, -le*) Çekişmek. **M2** 279

itihād (*doğ.*) **itihat**, **-dı** *a. Ar. i'tiyād* Alışkanlık. **RA** 81, 91

itmek, **-er** (*-i*) Bir şeyi güç uygulayarak ileri götürmek. **RA** 182 **M2** 72

ittifak *a. Ar. ittifāḳ* Anlaşma, uyuşma, bağlaşma. **RA** 100² **M2** 253

ittihat, **-dı** *a. Ar. ittihād* Birleşme, birlik kurma, bir olma. **M2** 122

ittihatçı *a.* Birleşme, birlik oluşturma yanlısı olan kimse. **M2** 13², 53²

iyi *sf.* **1.** İstenilen, beğenilen nitelikleri taşıyan, beğenilecek biçimde olan, kötü karşıtı. **RA** 24², 25, 36, 37, 38, 46, 57, 72, 101, 123², 125, 144, 149², 181, 199, 202, 209, 230, 256, 260, 264², 265², 331, 333, 339 **M2** 11³, 14, 19², 69, 70², 72, 81, 109, 112, 121², 169, 204, 206, 215, 225 **2.** *z.f.* İstenilen, beğenilen, yerinde, yararlı, uygun, yeterli bir biçimde. **RA** 19, 20⁶, 25, 44, 45, 59, 73, 84, 90, 99, 104, 109, 114, 125, 130², 159, 160, 179, 189, 203², 205², 221, 233², 237², 238, 250, 265, 307, 331, 334 **M2** 32, 33, 38, 60, 80, 83², 84, 85², 86², 90, 94², 97, 100, 101, 105, 106, 107, 170², 182, 213, 223, 231, 262², 267 **iyi etmek** uygun, yerinde bir davranışta bulunmak. **RA** 201, 232 **iyi olmak** hastalıktan kurtulmak, iyileşmek. **RA** 7 **iyi ki** güzel bir rastlantı olarak, ne mutlu. **RA** 130 **iyiyi kötüyü ayırt**

edememek iyinin ve kötünün ne olduğunun bilincinde olmamak, bu ayrımı yapacak yetkinlikte bulunmamak. 'Bunlar nihayetinde çocuktur. İyiyi kötüyü ayırt edemezler.' **RA** 18

→ **iyi gün dostu**, **iyi niyet**, **iyi yürekli**

iyice *z.f.* Tamamen. **RA** 38, 82, 89, 105, 106, 139, 140, 172, 191, 204, 208, 228², 252, 269, 319, 324, 346, 348, 349 **M2** 12, 33, 60, 69, 72, 83, 231, 280

iyi gün dostu *a. mec.* Dostlarının sıkıntılı zamanlarında onlardan kaçan kimse. **RA** 23

iyi niyet *a.* Herhangi bir kimse veya konuda hiçbir kötü düşünce beslememe, hüsnüniyet. **RA** 19

iyileşmek (*nsz*) **1.** İyi duruma gelmek. **RA** 221, 287, 333, 339 **2.** Hastalıktan kurtulmak, sağlığı yerine gelmek, salah bulmak. **M2** 265²

iyilik, **-ği** *a.* Karşılık beklenilmeden yapılan yardım, kayra, lütuf, kerem, ihsan, inayet. **RA** 24, 151 **M2** 260 **iyiliğe kemlik etmek** iyilik yapan birine kötülükle karşılık vermek, iyilik bilmemek. 'Burkay, iyiliğe kemlik ettin.' **RA** 8

iyimser *sf.* Genellikle her düşünce ve işi iyi olarak değerlendiren, kötümser karşıtı, optimist. **RA** 165

iyimserlik *a.* Genellikle her düşünce ve işi iyi olarak değerlendiren bir tutum veya kişilik özelliği, optimizm. **RA** 259

iyi yürekli *sf. mec.* İyi kalpli. **RA** 6, 7, 25

iz *a.* Bir olay, bir durum veya yaşayıştan geride kalan belirti, eser. **RA** 12², 14, 15, 24, 62, 71, 95², 140, 309 **M2** 45 **izi silinmek** ortadan yok olmak, kaybolmak. **RA** 57 **iz bırakmak** etkisini kalıcı duruma getirmek. **RA** 247 **iz vermemek**

belli etmemek. 'Sonra yine dışarıya iz vermeyen bir yüzle: Güzel olur. Yalnız bir eksiği var, demişti.' **RA** 153

izafe *a. Ar. izāfe* **izafe etmek** bağlamak, yüklemek, mal etmek. **M2** 200

izafet *a. Ar. izafet*

→ **izafet terkibi**

izâfet terkibi (*doğ.*) **izafet terkibi** *a. Ar. İsim tamlaması. 'Sarf derslerine göre ikinci nevi izafet terkidir.'* **RA** 76

izâfî (*doğ.*) **izafî** *sf. Ar. izâfî fel. Göreceli.* **RA** 32

izah *a. Ar. izāh* Açıklama. **M2** 119, 132, 176², 191, 194 **izâh etmek** (*doğ.*) **izah etmek** açıklamak, ayrıntılı bilgi vermek. **RA** 14, 64 **M2** 133, 149

izahat *a. Ar. izāhāt* Açıklamalar. **RA** 47 **M2** 146 **izahat vermek** açıklamalarda bulunmak, ayrıntılı bilgi vermek. **RA** 207

izci *a. Dayanışma ve yardımlaşma duygularını geliştirmek, ruhça ve bedence güçlendirilmek için kamplarda ve okullarda eğitilen genç.* **RA** 222, 225², 226, 343, 346

izin, zni *a. Ar. izn* Bir kimseye çalıştığı yerde verilen tatil. **RA** 281, 285 **M2** 32 **izin almak** bir şey yapmak için onay sağlamak. **M2** 70, 228 **izin istemek** bir şeyi gerçekleştirmek amacı ile onay almaya kalkmak. **M2** 72 **izin vermek** birini bir şey yapmada serbest bırakmak. **RA** 319, 338 **M2** 72

İzmir *öz. a. Türkiye'nin Ege Bölgesi'nde yer alan illerinden biri.* **M2** 257

İzmirli İsmail Hakkı Bey *öz. a. 1868 İzmir doğumlu, fıkıh alanında müderris. 'Köprülüzadenin eserleri*

tartılsa, yüksek tahsil görmediği için baremdeki derecesinin indirilmesi hakkındaki ilk teklifi yapan İzmirli İsmail Hakkı Beyden ağır gelir.' **M2** 220

izzet *a. Ar. 'izzet*

→ **izzetüikbal**

izzet ü ikbâl (*doğ.*) **izzetüikbal** *a. Ar. 'izzet + ikbâl* Saygınlık. **M2** 276

J

Jale İnan öz. a. Türkiye'nin ilk kadın arkeoloğu. '*Jale İnan(Arkeoloji)*.' M2 234

Jandarma a. ask. İt. gendarme Yurt içinde genel güvenliği ve kamu düzenini korumakla görevli, yasa ve nizamların koyduğu hükümlerin yürütülmesini ve bunlara dayanan hükûmet emirlerinin yerine getirilmesini sağlayan silahlı askerî kuvvette sorumlu olan kimse. M2 73

Japonya öz. a. Doğu Asya'da bir ada ülkesi. '*Kendisine Amerika, İngiltere, Almanya, Hindistan, Pakistan ve galiba Japonya'dan kürsü teklif edilmişti.*' M2 84

jest a. Fr. geste Herhangi bir şeyi açıklamak için genellikle el, kol ve baş ile yapılan içgüdüsel veya iradeli hareket. RA 52

jimnastik, -ği a. Fr. gymnastique sp. Erkeklerde, yer alıştırmaları, barparalel, barfiks, halkalar ve kulplu beygir; kadınlarda yer alıştırmaları, eşit olmayan çubuklar, barfiks, denge kalası alıştırmalarını içeren yarışma disiplini. RA 222²

jurnal, -li a. Fr. journal **jurnal etmek** biriyle ilgili olarak yetkililere kötülemek, ihbar yazısı vermek veya böyle bir bilgiyi iletmek. M2 128, 165, 166

jurnalci a. Jurnal ederek yetkililere, yöneticilere yaranmaya çalışan kimse. M2 127

K

K. A. öz. a. Hüseyin Nihal Atsız'a ait kısaltmadan oluşan bir imza. 'K. A imzası sizin sandığınız gibi Başkurdistanlı Abdülkadir beye değil, bana, yani pek yakında 'Sabık' sıfatını takınacak olan Türkiyat Enstitüsü Asistanlarından Türkiyeli H. Nihal'e aittir.' **M2** 119³

kaabil (doğ.) **kabil** *sf. bk. kabil.* **RA** 14, 106, 153, 286, 316

kaan (doğ.) **kağan** *a. bk. kağan.* **M2** 113², 140

kaba *sf.* Terbiyesiz, görgüsü kıt, nezaketsiz (kimse). **RA** 58

kabadayca *sf.* Kabadayı gibi olan. **M2** 164

kabadayılık, **-ği** *a. kabadayılık etmek* kabadayı gibi davranmak. **M2** 19

kabahat, **-ti** *a. Ar. kabāḥat* Uygunsuz hareket, çirkin, yakışsız davranış, suç, kusur, töhmet. **M2** 210

kabarık *sf.* Çıkıntısı olan, tümsekli. **RA** 320

kabarmak (*nsz*) Niceliği artmak, büyümek. **RA** 102, 242, 287

kabil *sf. Ar. kabīl* Olanaklı. **RA** 271 **M2** 42, 86, 120, 130, 138, 200

kabile *a. Ar. kabīle top. b. Boy* (II). **M2** 133², 209, 224²

kabiliyet *a. Ar. kabīliyyet* Yetenek. **RA** 18, 44, 59, 92, 110, 113, 203, 347² **M2** 83, 84, 169, 170, 201

kabiliyetli *sf.* Yetenekli. **RA** 64 **M2** 169

kabine *a. Fr. cabinet* Bakanlar Kurulu, hükümet. **M2** 249, 277

kabir, **-bri** *a. Ar. kabr* Mezar, sin. **RA** 55 **M2** 57, 261

kablemilat *zf. Ar. kabl + mīlād* Milattan önce. **M2** 139

kablettarih *zf. Ar. tam.* Tarihten önce, tarih öncesi. **M2** 137, 138

kabuk, **-ğu** *a. kabuk bağlamak* üstünden zaman geçtiği için etkisi azalmak. **RA** 250

kabul, **-lü** *a. Ar. kabūl* Bir şeye isteyerek veya istemeyerek razı olma. **RA** 77², 153, 183 **M2** 33, 84, 188, 191, 196 **kabul etmek** bir şeye isteyerek veya istemeyerek razı olmak. **RA** 8², 13, 14, 22, 37, 38, 40, 50, 51, 54, 71, 76, 78², 101, 102², 103, 104, 105, 115, 123, 128, 133, 137, 144², 181, 183, 184⁴, 185, 186², 193, 199, 203, 231², 233, 239, 255, 261, 281, 286, 301, 304², 313, 330, 331 **M2** 13, 15, 31, 38, 91, 133, 161, 177, 187, 190, 191², 196, 203, 209, 213², 223, 225, 239, 244, 245, 250, 251, 253, 267, 278

kabullenmek (*-i*) Kabul etmek, benimsemek. **RA** 150

kaburga *a. anat. Moğ.*

→ **kaburga kemiği**

kaburga kemiği *a.* Kaburga, göğüs kemiği ve omurlarla birleşerek göğüs kafesini oluşturan sağ ve solda olmak üzere toplamda 24 tane olan yassı kemiklerin her birine verilen ad. 'Kaburga kemiği kırıklığı dolayısıyla 21 Haziran günü Süleymaniye Kütüphanesindeki görevime gidemeyerek doktor gönderilmesi için Kütüphane Müdürüne telefon ettim.' **M2** 269

kâbus *a. Ar. kabūs* Acı, sıkıntı, korku veren olay. **RA** 132 **M2** 184

Kabusnâme *öz. a.* 1082 yılında Kûhistan sultanı Keykavus bin İskender tarafından Farsça olarak kaleme alınan Mercimek Ahmed tarafından Türkçeye çevrilen eser.

'Yalnız bir Türkçe klasik var: Kabusnâme. O da aslı Farsça olup vaktiyle Türkçeye çevrilmiş olduğu için Türk klasiği değil, Türkçe klasiktir.' M2 205

kaç sf. 1. Herhangi bir şeyin niceliğini sormak için kullanılan soru sıfatı. RA 115, 172, 200, 204, 213, 226, 237, 351 M2 24, 136, 204, 229 **2.** Birçok. RA 168, 264, 267 M2 95, 209

kaçabilmek (nsz, -den) Kaçma ihtimali bulunmak. RA 107

kaçak, -ğı sf. Bağlı bulunduğu yerden veya yasadan kaçan, uzaklaşan. M2 275²

kaçamak, -ğı a. kaçamak yapmak hoş görülmeyen şeyi gizlice ara sıra yapmak. RA 53

kaçamaklı sf. Kesin olmayan, yargı bildirmeyen ve her iki tarafa da çekilebilen (söz, cevap, davranış). RA 34, 114

kaçıncı sf. 1. Kaç soru sıfatının sıra biçimi. RA 101 **2.** Çok kez, birçok kez. RA 269

kaçınmak (-den) Herhangi bir işi yapmaktan veya özverili davranmaktan geri durmak, imtina etmek. RA 201 M2 12

kaçırılmak (nsz) Kaçırma işi yapılmak veya kaçırma işine konu olmak. RA 273 M2 255, 280

kaçırmak (-i) Bir daha ele geçmemek üzere yitirmek. RA 172

kaçma a. Kaçmak işi, firar. RA 213 M2 11, 166

kaçmak (nsz) **1.** Kimseye bildirmeden bulunduğu yerden ayrılmak, firar etmek. RA 216 M2 63, 139, 163, 280 **2.** (-den) Kaçınmak. RA 84, 85, 90², 91², 160, 254 M2 15 **3.** Benzemek, andırmak. M2 124

kadame (doğ.) **kademe a. bk.** kademe. RA 172

kadar e. Ar. kadar 1. Ölçüsünde, derecesinde. RA 53, 65, 144, 320 **2.** Dek. RA 6, 8, 13, 18, 20, 22, 37, 38, 40², 43, 54, 55, 58, 68, 70, 74, 81, 82, 86, 87, 94, 100, 103, 106, 112, 114, 118, 123, 145, 150, 153, 155, 159, 167, 187, 191², 200, 201, 204, 209, 217, 220, 232, 233, 235, 256, 264², 265, 274, 281, 287², 290, 291, 293, 323, 328, 337 **3.** Gibi. RA 22, 69, 85, 89, 114, 115, 118, 125², 131², 167³, 177, 182, 184², 185, 192, 223, 250, 252, 259, 266², 267, 278, 279, 298, 299, 300, 303, 309, 310, 313, 314², 314, 318, 321, 327, 344 **4.** Denli. RA 33, 35, 52, 62, 77², 81, 88, 96, 113, 115, 117, 127, 165, 167, 173, 174, 186, 196, 213, 226, 242, 247, 256, 264, 267, 297, 298², 299², 310², 311², 314, 320, 336, 351

kadeh a. Ar. kadeh 1. İçki içmeye yarayan ayaklı bardak. RA 10², 11, 12, 16, 133, 228 **2. sf.** İçki içmeye yarayan ayaklı bardağın alabileceği miktarda olan. RA 11², 12, 14, 16, 135, 139 **kadeh kaldırmak** herhangi birini veya bir şeyi onurlandırmak için içmeden önce kadehleri yukarı kaldırmak. M2 208

kademe a. Ar. kademe Aşama, basamak, derece. M2 82, 183

kademeli sf. Aşamalı. RA 223 M2 258

kader a. Ar. kader Yazgı. RA 47, 85, 286, 317, 325, 327

Kadıköy Sultânîsi (doğ.) **Kadıköy Sultanîsi** öz. a. 1800'lerin sonunda kurulan eskiden İstanbul'da bulunan bir lise. 'Mehmet Sadık Aran'dan daha önce göçen Tahsin Demiray ise Kadıköy Sultanîsi'nden arkadaşım'dı.' M2 98, 102

kadın a. Bayan. RA 7², 8², 9⁴, 10³, 11⁴, 12², 13⁷, 14², 15, 16, 17², 19, 20³, 26, 27, 35, 46, 63, 79², 83³, 84², 85³, 86, 90, 91, 98, 107, 109², 113³, 114²,

125, 126², 133, 140³, 144, 155, 156, 160, 162², 165, 166, 168, 169, 170², 172³, 183, 184, 204, 210, 213³, 215³, 223, 224, 242, 245, 246, 249², 250, 259, 260², 261, 262, 265, 274, 284², 304⁴, 306, 308², 309, 315, 316², 317, 336⁴, 338³, 352 **M2** 19, 23, 57, 62², 140, 205, 206, 224, 234³, 254, 280, 281

kadıncağız *a.* Kendisine şefkat ve acıma duyulan kadın. **RA** 336

kadınlık, -ğı *a.* Kadın olma durumu. **RA** 282

kadife *sf.* *Ar. kaṭīfe* Yüzeyi belirli uzunlukta bırakılmış ham madde lifleriyle kaplı, parlak, yumuşak kumaştan yapılmış, bu kumaşla kaplanmış. **M2** 70²

Kadriye *öz. a. bk.* Kadriye Kozanlı. **RA** 130, 134², 155, 157

Kadriye Hanım *öz. a. bk.* Kadriye Kozanlı. **RA** 156

Kadriye Kozanlı *öz. a.* Ruh Adam adlı eserde yer alan bir kişi adı. 'Kadriye Kozanlı pek neşeli bir kadındı.' **RA** 126², 129, 130, 132², 134, 152, 153, 155, 156, 157, 162

kadro *a. İt. quadro* Bir işte görev alan kişi veya kişiler, ekip. **M2** 75, 139, 217, 276

kafa *a. Ar. kafā* Kavrama ve anlama yeteneği, zekâ, zihin, bellek. **RA** 14, 33, 57, 73, 79, 109², 121, 131, 134, 138 **M2** 128, 132, 136², 214, 249, 258, 280 **kafa tutmak** boyun eğmemek, karşı gelmek, diklenmek. **M2** 200 **kafası işlemek** akli, zekâsı yerinde olmak, bir konu üzerinde iyi düşünebilir olmak. **RA** 319 **M2** 236 **kafası takılmak** zihni bir şeyle sürekli olarak uğraşmak. **RA** 50 **kafasına saplanmak** sürekli olarak aynı şeyi düşünmek. 'Fakat o mısra kafasına saplanmış, çıkmak bilmiyordu.' **RA** 283 **ka-**

fasını kurcalamak zihnini meşgul etmek, düşündürmek. **RA** 279

→ **kafa yapısı**

kafatasçı *sf.* Kafatasçılıktan yana olan (kimse, görüş). **M2** 258

kafa yapısı *a.* Düşünce, zihniyet. 'Yahut herhangi birini seçerse kafa yapısını nasıl anlayacaktı?' **RA** 250

kafes *a. Ar. kafes* Hayvanlar için aralıklı tel, metal veya ağaç çubuklardan yapılmış taşınabilir bölme. **M2** 63²

Kafesoğlu *öz. a. bk.* İbrahim Kafesoğlu. **M2** 236

kâfi *sf.* *Ar. kâfi* Yeterli, yetecek ölçüde olan. **RA** 15, 18², 54, 87, 213 **M2** 52, 130, 133, 173, 184, 195, 205, 212 **kâfi gelmek** yetmek, yetişmek. **RA** 40

Kafkas Cephesi *öz. a. 1.* Dünya Savaşı sırasında açılan cephe. 'Eline Birinci Cihan Savaşının Kafkas Cephesine ait mühim bir emir geçmişti.' **RA** 251

kâgir *sf.* *Far. kârgîr mim.* Taş veya tuğladan yapılan (yapı), kâgir. **M2** 72

kağan *a. tar.* Hanların bağlı olduğu devlet başkanı, hakan, imparator. **RA** 7, 309² **M2** 20, 24, 25, 86, 113, 140, 141⁶, 142⁷, 143³, 144², 145, 152, 153 **kağan oturtmak** tahta geçirmek, hükümdar yapmak. 'Büyük kahramanlığı yaptıktan sonra Kağan oturtmak isteyebilir.' **M2** 20

kağanlık, -ğı *a.* Kağanın yönetimindeki ülke. **M2** 27, 142, 143², 144

kâğıt, -dı *a. Ar. kâğaz* Hamur durumuna getirilmiş türlü bitkisel maddelerden yapılan, yazı yazmaya, baskı yapmaya, bir şey sarmaya yarayan kuru, ince yaprak. **RA** 17², 26², 55, 67, 95⁴, 97², 105, 133, 137,

144, 149², 177, 178, 179, 213, 224, 229², 230, 251, 287, 292⁵, 323² **M2** 192, 197, 269

kahr, **-hrı** *a. Ar. qahr* Derin üzüntü veya acı, sıkıntı. **RA** 104

kahkaha *a. Ar. qahqaha* Yüksek sesle gülme. **RA** 126, 204³, 205 **M2** 86, 96 **kahkaha atmak** yüksek sesle gülmek. **RA** 118

kahpeleşme *a. Kahpeleşmek işi.* **RA** 52

kahraman *a. Far. qahramān* Bir olayda önemli yeri olan kimse. **RA** 14, 70, 76, 88², 97, 98³, 103, 105, 106², 117, 124, 125, 136, 137², 154⁴, 227, 273, 307, 318², 319, 320 **M2** 11², 17, 18⁴, 19⁴, 20⁴, 21, 22, 23³, 24², 25, 27, 121, 255

kahramanca *zf. Kahramana yaraşır bir biçimde, kahramancasına, yiğitçe.* **RA** 22 **M2** 15, 21, 175

Kahraman Kızlar *öz. a. Ruh Adam adlı romanda bulunan Güntülü, Aydol, Nurkan üçlüsüne verilen adlandırma. 'Öziür dilerim. Napoleona'a ait eserle senin sevgili kahraman kızlarını birbirine karıştırdım.'* **RA** 154, 167²

kahramanlık, **-ğı** *a. Kahramanca davranış, yiğitlik.* **RA** 66, 75 **M2** 19, 20⁶, 21, 23², 24, 25, 64, 65

kahvaltı, **-yı** *a. Genellikle sabahları yenilen hafif yemek.* **RA** 184, 187, 246, 280 **kahvaltı etmek** hafif yiyeceklerle karın doyurmak. **RA** 153

kahve *a. Ar. qahve bit. b. Kök boyasıgillerden, sıcak iklimlerde yetişen bir ağacın (Coffea arabica) çekirdeklerinin kavrulup çekilmesiyle elde edilen tozdan hazırlanan içecek.* **RA** 213, 214², 261

kaide *a. Ar. kā'ide* Kural. **RA** 99, 150², 180, 184 **M2** 130, 136, 146, 149, 172, 262, 272², 273²

kâinat *a. Ar. kā'ināt gök b. Evren.* **RA** 151, 180, 269, 279, 299, 316

kakışmak (*nsz, -le*) Dürtüşmek, itişmek. **M2** 279

kalabalık *a. Çok sayıda insanın bir araya gelmesiyle oluşan insan topluluğu.* **RA** 78, 184, 203, 207, 227, 247, 261², 272, 297², 298², 303, 308, 316² **M2** 55, 57, 93, 227

kalabalıklaşmak (*nsz*) Kalabalık duruma gelmek. **M2** 93

kalabilmek (*nsz*) Kalma ihtimali bulunmak. **RA** 170

kalp/ kalb (*doğ.*) **kalp, -bi** *a. Ar. qalb* Sevgi, gönül. **RA** 30, 58³, 62, 71, 74, 83, 84², 113, 191, 238, 243, 246, 248, 250, 277, 279, 286, 311, 316, 326 **M2** 25, 55, 185 **kalbe işlemek** çok derinden etkilemek. '*Baktıkça kalbe işleyen güzellikleri karşısında Güntülü'nün nesi vardı da Selim'in yüreğinde yer etmişti?*' **RA** 255 **kalbi durmak** çok korkmak veya heyecanlanmak. '*Bir adım atarken kalbi duracak gibi oldu.*' **RA** 327 **kalbi çarpmak** kalbi çok vurmak. **RA** 303 **kalbi kırılmak** gönül kırmak. **RA** 99, 284 **kalbinde ateş yanmak** âşık olmak, sevmek. '*O kadar istiyordu ki kocasının kalbinde yeniden ateşin yanması için onun bir başkasını sevmesine bile razıydı.*' **RA** 71 **kalbini deşmek** çok derinden etkilemek, kendine âşık etmek. '*O füsunkar ve güzel gözleri her kalbi deşen. Öyle bir nazlı kızın aşkına düştüm.*' **RA** 79

→ **kalp çarpıntısı**

kalb çarpıntısı (*doğ.*) **kalp çarpıntısı** *a. tıp* Kalbin düzensiz veya hızlı çalışması. **RA** 84

kalben *zf. Ar. qalben* İçten, gönülden gelerek, yürekten. **RA** 54, 72

kalbî *sf. Ar. qalbî* İçten, yürekten, gönülden (gelen). **RA** 38

kalbsizlik (doğ.) **kalpsizlik**, **-ği a.** Merhametsizlik. **RA** 330

kaldırılma a. Kaldırılmak işi. **M2** 200, 239, 250, 266

kaldırılmak (nsz) Kaldırma işi yapılmak. **M2** 191

kaldırma a. Kaldırmak işi. **RA** 251

kaldırmak (-i) **1.** Bulunduğu yerden almak. **RA** 210 **M2** 261 **2.** Yukarı doğru hareket ettirmek. **RA** 5, 8, 10, 16, 26², 32, 58, 60, 68, 72, 113, 121, 137², 138, 192², 209, 228, 231, 243, 251², 294, 298, 303, 322, 333, 339 **M2** 70 **3.** Yok etmek, ortadan silmek. **RA** 194

kale a. Ar. *kal'a tar.* Düşmanın gelmesi beklenen yollar üzerinde, askerî önem taşıyan şehirlerde, geçit ve dar boğazlarda güvenliği sağlamak için yapılan kalın duvarlı, burçlu, mazgallı yapı, kermen. **M2** 63

kalem a. Ar. *kalem* Yazma, çizme vb. işlerde kullanılan çeşitli biçimlerde araç. **RA** 52, 95, 179 **M2** 130, 187, 192 **kalem oynatmak** yazı yazmak. **M2** 137² **kaleme alınmak** bir konuyu yazı durumuna getirmek, yazıyla anlatmak. **M2** 37², 38, 266 **kaleminden çıkmak** herhangi biri tarafından yazılmak. **M2** 129

kalenderlik, -ği a. Kalender olma durumu. **RA** 126

kalfa a. Ar. *halife* Hizmetli, yardımcı. 'Bize çay demle kalfacığım.' **RA** 169³, 336

kalın sf. Cisimlerde uzunluk ve genişlik dışında üçüncü boyutu çok olan (cisim), ince karşıtı. **RA** 275, 280

kalınmak (nsz) Kalma işi yapılmak. **RA** 71

kalıp, -bı a. Ar. *kālib* Biçim, durum. **RA** 144 **kalıba sokmak** bir olayı veya durumu istediği gibi

biçimlendirmek, işine geldiği gibi anlatmak. 'Hadisesini istedikleri kalıba sokup anlatmak için iki de müttefik bulmuştu.' **M2** 193 **kalıptan kalıba sokmak** sürekli şekil değiştirmek, türlü şekillere girdirmek. 'Atatürk tarafından millî gayelerle kurulan Halk Partisi'ni kalıptan kalıba sokarak bugünkü duruma getirmiştir.' **M2** 276

kalkabilmek (nsz) Kalkmaya gücü yetmek. **RA** 327

kalkan a. Ok, kılıç vb. nenden korunmak için savaşçıların kullandığı korunmalık. **RA** 7

kalkınma a. Kalkınmak işi. **M2** 206

kalkınmak (nsz) Durumunu düzeltmek, aşamalı bir biçimde gelişmek, ilerlemek. **M2** 263

kalkış a. Kalkma işi. **RA** 185, 201²

kalkışmak (-e) Girişmek, başlamak, yeltenmek. **M2** 132, 169, 210², 257

kalkma a. Kalkmak işi. **RA** 196, 255, 280

kalkmak, -ar (nsz) **1.** Gitmek üzere yerinden ayrılmak. **RA** 85, 132, 213 **M2** 28, 85 **2.** (-den) Oturma durumundan dik duruma gelmek, doğrulmak. **RA** 29, 33, 73, 146, 181, 182, 185, 192, 197, 230, 232, 240, 247, 252², 274, 305, 317², 319, 329, 330 **3.** (-e) Girişmek, başlamak, davranmak, yeltenmek. **RA** 19, 194, 250, 305, 307, 310 **M2** 98, 173, 178, 180, 189, 202, 203, 213, 256, 279, 281² **4.** (-den) Uyanarak yataktan ayrılmak. **RA** 219, 280 **5.** (-den) Yok olmak, artık bulunmamak. **RA** 283, 290, 318, 329 **M2** 122, 145

kalma a. Kalmak işi. **RA** 86, 87, 168, 195, 220, 250, 265 **M2** 147, 180, 251, 278

kalmak, -ır (nsz) **1.** Olduğu yeri ve durumu korumak, sürdürmek. **RA** 186, 249, 265 **M2** 24, 29, 50, 77, 99, 140, 169, 184, 195 **2.** (yar.)

Olmak, herhangi bir durumda bulunmak. **RA** 31, 32, 33, 35², 43, 57, 61, 68, 74, 81, 99, 100, 103, 105, 119, 157, 165, 172, 174, 180², 185, 186, 190, 192, 195, 208², 213², 216, 217³, 219, 226², 231, 234, 238, 241, 243, 252, 255, 256, 257, 267, 278, 279, 288, 289, 296, 297, 298, 310², 313, 327, 328, 331, 334⁴, 338, 340, 342, 351 **M2** 34², 35, 54, 57, 66, 73, 80, 96, 105, 108, 112, 138, 146, 147, 167, 171², 176, 182², 185, 189, 198, 199, 203, 206, 207, 211, 213, 258, 261 **3.** (-e) İleriye atılmak, ertelenmek. **RA** 101, 105, 165 **4.** Varlığını korumak, sürdürmek. **RA** 115, 170, 171, 184 **5.** (-de) Konaklamak, konmak. **M2** 31, 68, 73² **6.** Geride bırakılmak. 'Eski devirlerin hatıraları, kırıntıları kalmıştır.' **RA** 14, 322, 335, 342² **kaldı ki** bundan başka, bununla birlikte. **M2** 39, 175, 214

kam a. Şaman. **RA** 7

kamaştırmak (-i) Kamaşmasına neden olmak. **RA** 220

kambur sf. Bel veya göğüs kemiğinin eğrilmesi sonucu sırtta ve göğüste oluşan tümseği bulunan (kimse). **RA** 120, 138, 194²

kamburumsu sf. Kambur gibi, kambura yakın. 'Ondan uzun boylu olduğu gibi kamburumsu ve aksak değildi.' **RA** 146, 293

Kamil Su öz. a. 1909 Şumnu doğumlu, tarihçi ve devlet adamı. 'Kendisine başvuran eski Adliye Vekili Fethi Okyar, merhum Diyanet İşleri Başkanı Şerafeddin Yalıtıkaya, Tarih kurumu ve Millet Meclisi azasından Uzunçarşılıoğlu İsmail Hakkı, Profesör Mükrimin Halil Yinanç, Orhan Şaik Gökyay ve Kamil Su'yu uydurma bahanelerle anlattı.' **M2** 190

Kamlançu (doğ.) **Kamlunçu** öz. a. Ruh Adam adlı romanda bulunan bir

yer adı. 'Kamlunçu ülkesine bahar gelip de kuşlar ötüşmeye başlayınca, ağaçlarda ve yerlerde çiçekler açınca Yüzbaşı Burkay yine o büyük çam ağacının yanına geldi.' **RA** 5, 7, 350³

kamp a. Fr. camp Çadır, baraka vb. eğreti araçlardan oluşturulan konak yeri. **M2** 201

kampanya a. İt. campagna Politika, ekonomi, kültür vb. alanlarda belirli bir süredeki etkinlik dönemi. **M2** 49, 90, 267

kamus a. Ar. kāmūs esk. Sözlük. **M2** 66

kan a. Atardamar ve toplardamarların içinde dolaşarak hücrelerde özümleme, yadımlama görevlerini sağlayan plazma ve yuvarlardan oluşmuş kırmızı renkli sıvı. **RA** 77², 79, 80, 83², 193, 194, 195, 244, 246³, 247, 248, 249, 280, 282, 297, 309, 311, 316, 326², 328 **M2** 12², 19, 24, 25², 39, 55², 56, 200, 246, 253 **kan beynine sıçramak** çok sinirlenmek, hiddetlenmek, kontrolü yitirmek. **RA** 44 **kana bulamak** kan içinde bırakmak. **RA** 78 **kanı çekilmek** donakalmak, çok şaşırarak. **RA** 44 (birinin) **kanına susamak** belasını aramak. **RA** 51 **kanına çılgınlık yürümek** gözü hiçbir şeyi görmemek, aşk vb. duyguların etkisiyle ne yaptığını bilmemek, akli başından gitmek. 'Gözünü sevda bürümüş kanına çılgınlık yürümüştü.' **RA** 8 **kanını dondurmak** donakaldırmak, çok şaşırtmak **RA** 201, 293, 326 **kanını kaynatmak** heyecanlandırmak, coşturmak. **RA** 5 **kan dökmek** ölüme yol açmak, cana kıymak. **RA** 117

kanaat, -ti a. Ar. kanā'at Kanış, kanı, inanç, düşünce. **RA** 21, 22, 38, 39, 52, 59, 65, 71, 129, 131 **M2** 57, 122, 131, 161², 201, 205, 232, 266

→ **kanaat sahibi, kanaatihilaf**

Kan Kelesi öz. a. Hz. Ali Kan Kalesi, Makaleler II'de bahsedilen bir eser adı. 'Bu sırada bir eğlencesi de 'Battal Gazi', 'Kan Kelesi' ve buna benzer kitapları okumaktı.' M2 64

kanaat sahibi sf. Görüş sahibi, Görüş veya düşünce ileri süren (kimse). 'Hapise katiller, hırsızlarla beraber fikir ve kanaat sahipleri de giriyor, fakat yığın bu iki zümreyi birbirinden ayıramıyor, yahut ayırmaya lüzum görmüyordu.' RA 21

kanaati hilâf (doğ.) **kanaatihilaf** a. Ar. tam. Ters görüş. 'Sadri Efendi'nin kanaati hilafına söz söylemesi bu kadar da değildir.' M2 161

Kanadalı öz. a. Kanada halkından olan kimse. M2 256

kanama a. Kanamak işi, nezif. RA 195

kanamak (nsz) Vücudun herhangi bir yerinden kan akmak, kan gelmek. RA 195, 244, 246³, 267, 327 M2 56

kanape (doğ.) **kanepa** a. Fr. canapé Birkaç kişinin oturabileceği genişlikte koltuk, çekyat. RA 109, 121², 138², 162

kanat, -dı a. **kanat çırpma** kanatlarını hareket ettirmek. RA 7

kanatılmak (-i) Kanatma işi yapılmak. RA 273

kanbur (doğ.) **kambur** bk. kambur. RA 115

kandırma (-i) Kanmasını sağlamak, inandırmak, ikna etmek. RA 174, 179

kanepa a. Fr. canapé Birkaç kişinin oturabileceği genişlikte koltuk, çekyat. RA 82, 85

kanıksamak (-i) Çok tekrarlama sebebiyle etkilenmez olmak, alışmak. M2 203

kanlı sf. Kan dökülmesine neden olan. RA 76, 180², 248, 312 M2 13, 253

kanmak, -ar (-e) 1. Bir gereksinimini, bir isteğini yeteri kadar karşılamış olmak, doymak. RA 83 2. Söylenilen sözün, anlatılan konunun doğruluğuna inanmak. RA 215 M2 81

Kant öz. a. 1724 doğumlu, Immanuel Kant Alman filozof, Alman felsefesinin kurucu isimlerinden biri. 'Çünkü idealist veya realist olmak Kant'a başkalarının yakıştırdığı sıfatlardır.' RA 96³, 97

kânun (doğ.) **kanun** a. Ar. kânûn huk. Yasa. RA 47, 66², 100², 300, 305 M2 19, 107, 109, 128, 154², 163, 164, 166², 193, 210, 211², 239, 240, 254², 260, 265⁴, 266³, 268, 280², 281²

→ **kanun adamı**

kânun adamı (doğ.) **kanun adamı** a. Yöneticiliği sırasında kanunlara uymaktan vazgeçmeyen, kanunları uygulayan kimse. 'Kânun ve nizam adamı olduğunu için büyük müdür?' RA 106

kanunen zf. Ar. kânûnen huk. Yasa gereğince, yasal olarak. M2 155

Kânunî Sultan Süleyman (doğ.) **Kanuni Sultan Süleyman** öz. a. Osmanlı İmparatorluğu'nun 16. yy. yükselme dönemi padişahı ve en uzun süre tahta kalan padişah. 'Kânunî Sultan Süleyman hakkındaki fikrin nedir?' RA 106, 171 M2 279

Kânunî (doğ.) **Kanuni** öz. a. bk. Kânunî Sultan Süleyman. RA 23, 106 M2 18, 19, 182

kanunlaşma (nsz) Yasalaşma. M2 266, 267

Kanunu Medenî şerhi (doğ.) **Kanuni Medeni Şerhi** öz. a. Mustafa Reşit B.' e ait bir eser adı. 'Mustafa Reşit

B. (Hukuk usulü muhakemeleri) Hukuk usulü muhakemeleri(3 basım),dört cilt Kanunu Medenî şerhi, İcra Kanunu şerhi (3 basım), eski Ceza kanunu şerhi, hukuk ansiklopedisi, Vatandaşlık kanunu şerhi. M2 219

kânunusani *a. Ar. kânûn + şânî esk. Ocak.* M2 135

kap, -bı *a. İçi gaz, sıvı veya katı herhangi bir maddeyi alabilen oyuk nesne.* M2 51

Kapağan *öz. a. bk. Kapağan Kağan.* M2 152

Kapağan Kağan *öz. a. İkinci Doğu Göktürk Kağanlığı'nın hükümdarı. 'Bu Kağanın çince adı Meç'uo, Türkçe adı da Kapağan Kağandır.'* M2 19, 152

kapak, -ğı *a. Kitap, defter vb. nin en üstüne geçirilen kılıf.* M2 165, 197²

kapalı *sf. Kapanmış olan, açılmamış, açık karşıtı.* RA 103, 321 M2 65

kapamak (-i) **1.** Bir açıklığı örtmek için bir şeyi, açık yerin üzerine getirmek. RA 141, 275 **2.** Geçiş engellemek. M2 28

kapanca *a. Küçük kapan.* M2 63

kaparış *a. Kapanma işi.* RA 281

Kapan ilkokulu *öz. a. Rıza Nur'un küçük yaşta başladığı Sinop'ta bulunan bir okul adı. 'Dört yaşında iken Sinop'taki Kapan ilkokuluna (iptidaî mektebine) başladı.'* M2 62

kapanmak (nsz) **1.** Kapalı duruma gelmek. M2 56, 57 RA 140, 337 **2.** Çalışamaz, etkinliğini sürdürmez duruma getirilmek. M2 105 **3.** Son verilmek, kesilmek. RA 105

kapatılmak (nsz) Kapatma işine konu olmak veya kapatma işi yapılmak. M2 184

kapatma *a. Kapatmak işi.* M2 184

kapatmak (-e) **1.** Kapamak. RA 182, 243, 244, 255, 258, 317 M2 63, 189 **2.** Bitirmek, unutturmak, söz edilmesini engellemek. RA 234, 235³ **3.** (nsz) Yayımlarını yasak etmek, yayımına son vermek. M2 184, 261

Kapet *öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen bir Fransız ailesinin adı. 'Almanyada, İngilterede, Fransada nasıl sülaleler birbirini takip etmişse ve bir Kapet, bir Burbon, bir Orlean, bir Habsburg devleti yoksa Türkelinde de sülaleler birbirini takip etmiştir.'* M2 135

kapı *a. Bir yere girip çıkarken geçilen ve açılıp kapanma düzeni olan duvar veya bölme açıklığındaki açılıp kapanan kanat.* RA 4, 25, 32, 34, 43, 45, 52, 68, 94, 124, 126, 140², 141⁷, 182, 187, 210², 220, 222, 231, 245², 246², 255³, 261³, 271, 275³, 288, 291, 292², 293, 294, 320, 335², 336, 337, 341 M2 72, 189

→ **kapı komşu, kapı tokmağı**

kapıcı *a. Otel, apartman vb. büyük yapılarda bekçilik, temizlik, alışveriş gibi işlerle görevli kimse.* RA 24², 25²

kapı komşu *a. Apartmanda aynı katta, sokakta karşı veya yan tarafta bulunan komşu, kapı karşı komşu.* RA 349

kapılmak (-e) Bir şeyin veya kimsenin güçlü etkisinde kalmak. RA 24, 60, 66, 119, 171 M2 95, 183, 189, 195

kapışmak (-le) Kavgaya tutuşmak. M2 202

kapı tokmağı *a. Kapıyı çalmakta kullanılan metal parça.* RA 246, 249

kapkara *sf. Sıkıntılı, zor.* RA 254

kapkaranlık *sf. Çok karanlık.* RA 192, 294, 296

kaplama *a. Kaplamak işi.* RA 169

kaplamak (-i) Her yanını örtmek, istila etmek. **RA** 89, 127, 166, 195, 220, 298, 308 **M2** 75

kaplan *a. hay. b.* Kedigillerden, enine siyah çizgili, koyu sarı postu olan, Asya'da yaşayan çevik ve yırtıcı hayvan (Felis tigris). **RA** 286

kaptanlık, -ğı *a.* Kaptanın mesleği ve rütbesi. **M2** 261

kaptırmak (-i,-e) Bir şeyin ele geçirilmesine, kapılmasına yol açmak. **RA** 84, 237 **M2** 144

kaput *a. Fr. capote ask.* Asker paltosu. **M2** 73

kâr *a. Far. kâr* Yarar, fayda. **M2** 153
kâr etmemek Yararı olmamak, etki yapmamak. **RA** 7

kar *a.* Atmosferdeki su buharının yoğunlaşmasıyla oluşan ve yeryüzüne beyaz ve hafif billurlar biçiminde donarak düşen su buharı. **RA** 283

kara (I) *jeol. Ar. kârra* Yeryüzünün denizle örtülü olmayan bölümü, toprak. **RA** 47, 129 **M2** 31

kara (II) *sf. 1.* En koyu renk, siyah, ak, beyaz karşıtı renkte olan. **RA** 20, 25, 34, 62 **M2** 23, 62, 103 **2.** Kötü, uğursuz, sıkıntılı. **RA** 241 **M2** 217

→ **karabulut, kara cahil, kara sevda, karaciğer**

kara bulut (*doğ.*) **karabulut** *a. mec.* Sıkıntı, felaket. **RA** 263, 276

kara cahil *sf.* Çok cahil. **M2** 224

karaciğer *a. anat.* Karın boşluğunun sağ üst bölgesinde bulunan, öd salgılayan, şeker depolayan, iri, açık kahverengi organ. **RA** 211, 212

Karahanlı *öz. a.* Karahanlıların 840-1212 yılında devlet olmadan önce mensubu buldukları sülalenin adı. 'Gök Türk, Dokuz Oğuz, Uygur,

Karahanlı, Selçük, Karahıtay, Nayman, Çingiz devletleri değil, sülaleleri vardır.' **M2** 27, 28, 29, 133, 144², 145

Karahanlı Devleti *öz. a.* 840- 1212 yılları arasında Orta Asya ve günümüz Doğu Türkistan toprakları üzerinde egemenlik kurmuş olan bir Türk devleti. 'Selçuk Beğ(*doğrusu Selçuk Sübaşı*)o zamanki asıl Türk Devleti'nin yani Karahanlı Devleti'nin veya asıl devletten kopmuş olan Batı'daki Hazar devleti'nin bir kumandanı idi.' **M2** **M2** 113

Karahanlılar *öz. a. bk.* Karahanlı Devleti. **M2** 27², 29, 30, 84, 144³, 149, 224²

Karahasanlar *öz. a.* Ruh Adam adlı eserde geçen bir aile adı. 'Piyanosunu mest olarak dinlediğiniz dünya güzeli, Karahasanlar'ın büyük kızıdır.' **RA** 192, 193²

Karahıtay *öz. a.* 12. yy. da Orta Asya'da Hitaylar tarafından kurulan Moğol devleti. 'Evet, tarihi görüşümüz yanlıştır. Gök Türk, Dokuz Oğuz, Uygur, Karahanlı, Selçük, Karahıtay, Nayman, Çingiz devletleri değil, sülaleleri vardır.' **M2** 133, 145², 146, 149

karakter *a. Fr. caractère* Bir bireyin kendine özgü yapısı, onu başkalarından ayıran temel belirti ve bireyin davranış biçimlerini belirleyen, üstün ana özellik, öz yapı, ıra, seciye. **RA** 14, 64, 74, 159, 215, 218 **M2** 51², 97, 127, 209

karakterli *sf.* Herhangi bir karakteri olan. **M2** 235

karactersiz *sf.* Karakteri kötü olan. **RA** 206

karalama *a.* Üstünde düzeltmeler yapılan, temize çekilmemiş yazı taslağı, müsvedde. **M2** 170

- karalamak** (-i) Taslak olarak yazmak veya çizmek. **RA** 229
- Karalıhanlı** (doğ.) **Karahanlı** öz. a. bk. Karahanlı. **M2** 146
- karamsarlık**, -ği a. fel. Kötümserlik. **RA** 251
- karanlık**, -ği a. Işık olmama durumu. **RA** 69, 82³, 83², 84, 85, 94, 95, 107, 109, 160², 165, 191, 194², 241, 244, 245, 275, 295, 296, 297, 325, 329, 331 **M2** 25, 85, 205, 207, 267
- karanlığa gömülmek** büyük sıkıntı ve keder içinde kalmak. **RA** 82
- karanlık basmak** hava kararmak. **RA** 109
- karar** a. Ar. *karār* Bir iş veya sorun hakkında düşünülerek verilen kesin yargı. **RA** 6, 54, 66, 100², 101, 197, 244, 263, 264, 271, 275, 291, 328 **M2** 95, 173, 211, 212 **karar almak** bir davayı, bir sorunu sonuca bağlamak. **M2** 190, 244 **karar vermek** bir sorunu karara bağlamak, kararlaştırmak. **RA** 6, 22, 101, 152, 211, 240, 297, 324, 335² **M2** 20, 28, 67, 99, 239 **karara varmak** bir konuda anlaşmak, bir şeyi kararlaştırmak. **RA** 197², 255
- karargâh** a. Ar. *karār* + Far. -gâh ask. Bir birlik veya kurumun, kumandan ile yardımcı şube ve bölümlerinden oluşan kuruluş. **RA** 318 **M2** 34, 96
- kararlaştırılmak** (nsz) Kararlaştırma işi yapılmak. **M2** 100, 195
- kararlılık**, -ği a. Kararlı olma durumu, istikrar. **RA** 325
- kararmak** (nsz) Rengi karaya dönmek, siyahlaşmak. **RA** 111, 324
- kararsızlık**, -ği a. Kararsız olma durumu, tereddüt. **RA** 69, 196
- kara sevda** a. Umutsuz ve güçlü aşk. **RA** 79, 80
- kardeş** a. Aynı anne babadan doğmuş veya anne babalarından biri aynı olan çocukların birbirine göre adı. **RA** 36³, 107, 125, 128, 171, 262², 346, 349, 351 **M2** 28, 30, 31, 33, 57, 97, 141, 175², 189, 235², 253
- kardeşlik**, -ği a. Birlik, beraberlik. **M2** 66, 200, 253, 254²
- kargaşalık**, -ği a. Kargaşa durumu, alavere. **RA** 126 **M2** 143, 165, 277
- karı** a. 1. Kadın. **RA** 120 2. Bir erkeğin evlenmiş olduğu kadın, eş, refika, zevce. **M2** 150
- karışabilmek** (-e, -le, nsz) Karışma ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 133, 193
- karışık** sf. 1. Karışmış. **M2** 108, 121 2. Anlaşılması güç olan, açık seçik olmayan, çapraşık. **M2** 85 **RA** 241
- karışım** a. Birden çok şeyin karıştırılmasıyla elde edilen veya ortaya çıkan şey. **M2** 47
- karşılaşmak** (-le) Karşı karşıya gelmek, rastlaşmak. **RA** 90
- karışma** a. Karışmak işi. **RA** 345 **M2** 135
- karışmak** (-e) 1. İki veya ikiden çok şey bir araya gelip birbirinin içinde dağılmak, birbirinin içine girmek. **RA** 89, 116, 316 2. Bir araya gelmek, katılmak. **M2** 23, 53, 57, 138 3. Müdahale etmek, araya girmek. **M2** 189, 191, 193
- karıştırma** a. Karıştırmak işi. **RA** 248
- karıştırmak** (-i, -e) 1. Karışma işini yaptırmak. **RA** 119, 155, 248 2. Ayırt edememek, tam olarak seçememek. **RA** 11³, 76, 96, 129 **M2** 130, 131, 133, 173, 257 3. (-i) Göz atmak, araştırmak, incelemek. **RA** 75, 132, 241 **M2** 128
- Karl Furlander** öz. a. 1860 doğumlu Alman filozof. 'Karl Furlanderin felsefe tarihinin bir cildini lisanımıza çevirmiştir.' **M2** 223

kariha *a. Ar. qarīḥa* Düşünme gücü. **M2** 170

karikatür *a. Fr. caricature* İnsan ve toplumla ilgili her tür olayı konu alarak abartılı bir biçimde veren, düşündürücü ve güldürücü resim. **RA** 30, 225

Karl Marks *öz. a.* 1918 doğumlu, Yahudi asıllı Alman filozof. '*Karl Marks ve Lenin bile bu kadar ileri gitmemişlerdi.*' **M2** 254

Karluk *öz. a.* 766. 1215 yılları arasında, Orta Asya'da varlığını sürdüren Türk boyu. '*Beşbalık'ta doğdumsa da Karluk kızıyım. Nice erin yüreğinde saklı sızıyım. Yüreğine od düştüyse zorlayıp söndür.*' **RA** 6 **M2** 143³, 153

karma *sf.* Ayır türden olan öğelerin karıştırılmasıyla oluşmuş, muhtelit. **M2** 94

→ **karmakarışık** **karma karışık** (*doğ.*) **karmakarışık** *sf.* Dağınık, düzensiz, çok karışık. **RA** 152 **M2** 101

Karmen Silva *öz. a.* 1916 doğumlu Brezilyalı oyuncu. '*Marş da çalar, ama ondan bir defa Çardaş'ı yahut Karmen Silva'yı dinlemezseniz yazık olur.*' **RA** 128

karşı *a.* 1. Bir şeyin, bir yerin, bir kimsenin, esas tutulan yüzünün ilerisi. **RA** 40, 46, 135, 186, 197³, 203, 211, 224, 243, 255, 260, 298, 299, 307, 327, 328, 329, 331, 347 **M2** 71 2. Ön, kat, huzur. **RA** 30, 40, 51², 90, 111, 114, 117, 125, 126, 141, 167, 255, 330, 334 **M2** 32, 185, 259 3. *zf.* (-e) doğru. **RA** 6, 30, 114, 265, 267, 325², 326 4. *zf.* İçin, hakkında. **RA** 23, 35, 45, 46², 50², 53, 58, 79, 83, 87, 104, 114³, 167, 168, 169, 174, 187, 199, 211, 212, 213², 221, 223, 229, 231, 235, 247, 249, 285, 287², 313, 316², 317, 330 **M2** 164, 165, 185, 191, 193, 195, 204, 205, 209, 222, 261 5. *zf.*

Karşılık olarak, mukabil. **RA** 23, 27², 31, 50, 54, 60, 71, 82, 112, 113³, 115, 187, 190, 210, 215, 235, 245, 252, 254, 256, 281, 288, 290, 327, 328, 344 **M2** 13, 29, 30, 31, 34, 39, 49, 53, 80, 82, 100, 107², 102, 121, 127, 144², 162, 193, 203², 211², 212, 219, 224, 233, 250, 258, 259², 267, 268, 269, 270 6. *sf.* Karşıt, zıt, muhalif. **M2** 146, 147, 204, 232, 259, 265 (**birine**) **karşı gelmek** başkaldırmak. **RA** 19, 244, 308, 310 **karşı çıkmak** bir düşünceye katılmamak, cephe almak. **RA** 273 **M2** 265², 279 **karşı koymak** boyun eğmemek. **RA** 87 **M2** 98, 266 **karşı olmak** birine veya bir düşünceye katılmamak, karşıt olmak. **M2** 209, 224, 279

→ **karşı karşıya**

karşı karşıya *zf.* Yüz yüze. **RA** 168, 260

karşılama (-i) 1. Dışarıdan gelen bir kimseye karşılayıcı olarak çıkmak, istikbal etmek. **RA** 125, 222, 223 **M2** 189 2. Söylenen, yapılan, bildirilen bir şeyi olumlu veya olumsuz bulmak. **RA** 23, 39, 90, 140, 202 **M2** 30, 247

karşılanmak (*nsz*) Karşılama işi yapılmak. **RA** 24, 25, 34, 36 **M2** 31, 136

karşılaşma *a.* Karşılaşmak işi. **RA** 73, 251, 291, 299

karşılaşmak (-le) Karşı karşıya gelmek, rastlaşmak. **RA** 72, 86, 94, 155, 230, 231, 255, 256, 283, 287 **M2** 93, 101, 162, 260

karşılaştırma *a.* Kişi ve nesnelerin benzer veya aynı yanlarını incelemek için kıyaslama, mukayese. **RA** 255

karşılaştırmak (-i, -le) Kişi ve nesnelerin benzer veya aynı yanlarını incelemek için

kıyaslamak, mukayese etmek. **RA** 236, 318

karşılıyış *a.* Karşılama işi. **RA** 33, 73

karşılık, **-ğı** *a.* Bir davranışın karşı tarafta uyandırdığı, gerektirdiği başka davranış, mukabele. **RA** 50, 52, 150, 204, 236, 308 **M2** 11, 12, 28, 79, 80², 103, 154, 271, 279
karşılık vermek cevap vermek, yanıt vermek. **RA** 16, 27, 40, 51, 72, 120, 140, 146, 168, 198, 221, 240, 249, 252, 253, 259, 287, 345, 346 **M2** 25, 231, 260

karşılıklı *sf.* İki kişi veya iki topluluğun arasında geçen ve karşılaşılan harekete eş değer bir hareketle beliren, mütekebil. **RA** 40, 185, 217, 315 **M2** 98

karşılıksız *sf.* Karşılığı olmayan. **RA** 257 **M2** 81

kart (I) *sf.* Gençliği ve körpeliği kalmamış, körpe karşıtı. **RA** 117

kart (II) *a.* Bir kimsenin kimliğini gösteren, kutlamalarda veya kendini tanıtmada kullanılan, çoğunlukla beyaz, küçük, ince karton parçası, kartvizit. **RA** 278

→ **kartpostal**

kart postal (*doğ.*) **kartpostal** *a.* *Fr. carte postale* Genellikle dikdörtgen biçiminde ince kartondan yapılmış, bir yüzü resimli, zarflı veya zarfsız gönderilen posta kartı, kart. **RA** 207, 278

kartal *a. hay. b.* Kartalgillerden, genellikle kızıl siyah tüylü, çok güçlü, yuvasını yüksek kayalıklar üzerinde kuran, iri, yırtıcı bir tür kuş (Aquila). **M2** 20

Kartal Hükümet Tabipliği *öz. a.* Makaleler II' de geçen bir yer adı. 'Süleymaniye Kütüphanesinin Kartal Hükümet Tabipliğine derhal yazdığı kağıt 22 Haziran sabahı eline vardığı halde 22, 24,

25 Haziran günlerinde hükümet doktoru Ahmet Rahmi Özsezgin'e gelmedi.' **M2** 269

Kartal Kaymakamlığı *öz. a.* Makaleler II' de geçen bir yer adı. 'Bunun üzerine 25 Haziran günü öğleden sonra Kartal Kaymakamlığına bir dilekçe yazarak Belediye Hekimini göndermesini talep ettim ve dilekçeyi oğlum vasıtası ile elden gönderdim.' **M2** 269

Kartal Maltepesi *öz. a.* Makaleler II' de geçen bir yer adı. 'Cihangir'den Süleymaniye'deki çalışma yerime, yahut Kartal Maltepesi'ndeki evime gelmişti.' **M2** 952

karyola *a. İt. carriola* Üzerine yatak konulup yatılan tahta veya metal ev eşyası. **RA** 47

kasa *a. İt. cassa* Ticarethanelerde para alınıp verilen yer. **RA** 274

kasaba *a. Ar. kaşaba* Şehirden küçük, köyden büyük, henüz kırsal özelliklerini yitirmemiş olan yerleşim merkezi, belde. **M2** 79, 277

kasap, -bı *a. Ar. kaşşāb* Et satılan dükkân. **RA** 214

kasdetmek / kastedmek/ kastetmek (*doğ.*) **kastetmek, -er (-i)** *Ar. kaşd + T. etmek* Demek istemek. **RA** 158, 185, 209, 348 **M2** 128², 131², 275

kasdî (*doğ.*) **kastî** *sf. Ar. kaşdī* Bilerek, isteyerek yapılan. **RA** 54

Kasım *a. Ar. kāsīm* Yılın on birinci ayı, son teşrin, teşrinisani. **M2** 31, 33, 71, 277

kasmak, -ar (-i) **kasıp kavurmak** Çok zarar vermek, mahvetmek. **RA** 268

kasırğa *a.* Duyguların patlak verişi, büyük heyecan, coşku. **RA** 268³, 283, 285, 298, 300, 316 **M2** 51, 53

kasıt, -stı *a. Ar. kaşd* Amaç, istek, maksat. **RA 74 M2 262**

Kastamonu Lise Mecmuası *öz. a. Makaleler II' de geçen bir dergi adı. 'Ve bunlardan başka Orhun'un dış kapağında, milliyetçi mecmuaların yani Birlik, İnkılap, Çığır, Doğu, Geçit, Kastamonu Lise Mecmuası ve Ege Işıldağı'nın reklamı altındaki şu satırlar:' M2 165*

kaş *a. anat.* Gözlerin üzerinde kemerli birer çizgi oluşturan kısa kıllar. **RA 5 M2 279 kaş yaparken göz çıkarmak** işi düzelteyim derken büsbütün bozmak. **M2 133 kaşları(nı) çatılmak** öfkelenmek, kızmak. **RA 178, 193, 225, 240, 252, 289, 340**

Kaşgar dili *öz. a. 11-13. yüzyıllar arasında Doğu Türkistan'ın Kaşgar ili ve çevresinde gelişen yazı dili, Karahanlı Türkçesinin bir diğer adı. 'H. Ali Bey, Kaşgar dilinin uygurcanın devamı olduğunu söyleyerek Türk tarihini, lisaniyatını, edebiyat tarihini en ana çizgileriyle dahi bilmediğini ispat ediyor.' M2 176*

Kaşgarlı *öz. a. bk. Kaşgarlı Mahmud. M2 86, 121*

Kaşgarlı Mahmud *öz. a 11. yy. da Türk dilleriyle ilgili çalışmalarıyla tanınmış Dîvânü Lugati't-Türk adlı eserin yazarı ve sözlük bilimci. 'Bu dikkati sayesinde Kaşgarlı Mahmud'un Divanü Lugati't Türk'ünün telif yılını da tesbit etmiştir.' M2 85, 171*

kat *a. 1.* Bir yapıda iki döşeme arasında yer alan daire veya odaların bütünü. **RA 141, 261, 275², 278, 294 M2 255 2. Makam, mevki. **M2 114****

→ **kat kat**

katabilmek *(-i, -e)* Katma ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2 214**

katı *sf. 1.* Sert, yumuşak karşıtı. **2.** Hoşgörüsüz, acımasız, merhametsiz, zalim. **RA 285 3.** Düşünce ve davranışlarında belli ilkelere sıkı sıkıya bağlı olan. **M2 39**

katılma *a.* Katılmak işi. **M2 236**

katılmak **1.** Bir topluluğa girmek, iştirak etmek, iltihak etmek. **RA 7, 55, 344 M2 103, 110, 247, 256 2.** Hak vermek. **RA 255**

kat'i *(doğ.) kati* *sf. Ar. kaṭ'ī* Kesin. **RA 28**

katil *a. Ar. kâtil* İnsan öldüren kimse, cani. **RA 21 M2 256**

Kâtip Çelebi *öz. a. 1609 doğumlu, tarih, coğrafya, bibliyografya ve biyografya ile ilgili çalışmalar yapmış bilim insanı. 'Onun Füzulîleri, Nedimleri, Mimar Sinanları, Kâtip Çelebileri, kanunları, teşkilatları, birer sanat şaheseri olan heybetli camileri, birer darülfünun olan medreseleri de vardı.' M2 210*

kat'iyet *(doğ.) katiyet* *a. Ar. kaṭ'īyyet* Kesinlik. **RA 92 M2 177**

katiyyen *zf. Ar. kaṭ'īyyen* Kesinlikle. **M2 150, 177, 224, 278**

kat kat *zf.* Çok, pek çok. **M2 34**

katlanabilmek *(-e)* Katlanma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA 311 M2 11**

katlanmak *(-e)* Hoş olmayan bir duruma, güç şartlara dayanmak, tahammül etmek. **RA 75, 192, 313 M2 37, 57, 81, 268**

katmak, -ar *(-i, -e)* **1.** Bir şeyin içine, üstüne veya yanına, niteliğini değiştirmek veya niceliğini artırmak için başka bir şey eklemek, karıştırmak. **RA 194 M2 56, 71, 96, 232 2.** Bir araya getirmek. **M2 257**

katmerlenmek *(nsz.)* Katmerli duruma gelmek. **RA 136**

Katolik, -ği *a. Fr. catholique*
Hristiyanlığın mezheplerinden biri.
RA 180

kavga *a. Far. gavgā* **1.** Düşmanca davranış ve sözlerle ortaya çıkan çekişme veya dövüş, münaza. **RA** 39, 272 **2.** Herhangi bir amaca erişmek, bir şeyi elde etmek veya bir şeye karşı koyabilmek için harcanan çaba, verilen mücadele. **RA** 22 **M2** 64, 139, 251³, 278²
kavga etmek birbiriyle atışmak, dövüşmek. **RA** 140

kavim, -vmi *a. Ar. kavm top. b.*
Aralarında töre, dil ve kültür ortaklığı bulunan, boy ve soy bakımından da birbirine bağlı insan topluluğu, budun. **M2** 47², 86

kavis *a. Ar. kavs* Bir eğrinin sınırlı bir kısmı, eğmeç. **RA** 327

kavram *a.* Bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı, mefhum, fehva, konsept, nosyon. **M2** 46

kavrama *a.* Kavramak işi, anlama, anlamaklık, algılama. **M2** 278

kavramak *(-i)* **1.** Elle sıkıca tutmak. **RA** 87 **2.** Bir nesne veya düşüncüyü her yönünü anlamak, iyice anlamak. **RA** 38, 82, 99, 104, 110, 151, 157, 233, 264, 347 **M2** 13, 34, 230, 253

kavrayabilmek *(-i)* Kavrama ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 130, 180, 216

kavrayışlı *sf.* Kolayca anlama, algılama yetisi olan. **RA** 61, 144

kavrulmak *(nsz)*Rüzgâr, soğuk, sıcak vb. nedeniyle kurumak, yanmak. **RA** 300

kavuk, -ğu *a.* Pamuktan yapılmış, üzerine sarık sarılan erkek başlığı. **M2** 112³

kavurmak *(-i)* Rüzgâr, soğuk, sıcak vb. kurutmak, yakmak. **RA** 300

Kavurt *öz. a.* Çağrı Bey'in oğullarından birinin adı. 'Alp Arslan, Yakutu, Kavurt, Süleyman adındaki oğullarından Arslan, onun yerine Horasan valisi oldu.' **M2** 35

kavuşma *a.* Kavuşmak işi, buluşma, telaki. **RA** 182 **M2** 49

kavuşmak *(-e)* Yokluğu çekilen veya çok istenen bir şeye erişmek, onu elde etmek. **RA** 152, 305 **M2** 279

kavuşturma *a.* Kavuşturmak işi. **RA** 152

kavuşturmak *(-i, -e)* Kavuşmasını veya kavuşmalarını sağlamak. **RA** 223, 236, 268 **M2** 85

kaya *a.* Büyük ve sert taş kütlesi. **RA** 6, 278 **M2** 24, 26

kayda değer *sf.* Önemli, dikkati çeken. **RA** 127

kaydetmek *(-i, -e)* Yazmak, bazı önemli noktaları tespit etmek. **RA** 144, 152 **M2** 15, 18, 141

kaydırılmak *(nsz)* Kayması sağlanmak, kaymasına yol açılmak. **M2** 260, 276

kaydırmak *(-i, -e)* Kaymasını sağlamak, kaymasına yol açmak. **M2** 260

kaydol(un)mak *(-e)* *Ar. kayd + T. olmak* Yazılmak. **M2** 42

kaygı *a.* Üzüntü, endişe duyulan düşünce, tasa. **RA** 43, 51, 155, 177, 209, 263 **M2** 14, 38², 120

kaygılı *sf.* Kaygısı olan, üzüntülü. **RA** 323

kaygısız *sf.* Kaygısı olmayan, kaygı duymayan, aldırılmaz. **RA** 177, 178

Kayı *öz. a.* **1.** Oğuzların 24 boyundan biri. **M2** 84, 85 'Bu tarihlerde Kayılar, Horasan'dan Anadolu'nun batısına doğru yürümekte idiler.' **2.** Ruh Adam

adlı eserde geçen bir kişi adı. 'Börü boyundan Kayı adında bir yüzbaşıydı.' RA 307

kayıp, -bı a. Ar. *ğayb* Kaybolma, yitme, yitim. RA 20, 144 M2 31, 107², 240 **kayıp ver(dir)mek** ulus, toplum, kuruluş vb. değerli bireylerini yitirmek. RA 265

→ **kaybedilmek, kaybetmek, kaybolmak**

kaybedilmek (nsz) Kaybetme işi yapılmak. RA 39

kaybetmek, -der (-i) Ar. *ğayb* + T. *etmek* 1. Yitirmek. RA 8, 24, 37, 53, 64, 69, 105, 118², 125, 139², 198, 199, 219, 225, 226, 311, 313 M2 29, 98, 138, 179, 213, 260², 267, 278, 279 2. Yenik düşmek, yenilmek. M2 84, 85, 107

kaybettirmek (-i) Kaybetme işini yaptırmak. M2 256

kaybolmak (nsz) Ar. *ğayb* + T. *olmak* 1. Yitmek. RA 178, 247, 278, 279, 284 M2 104, 174, 249², 268 2. Görünür olmaktan çıkmak, görünmez olmak. RA 46, 82, 100, 111, 117, 138, 145, 189, 191, 223, 225, 227, 245, 269, 285, 298, 307, 322, 331, 346 M2 25

kayısı a. Far. *qayṣī bit* b. Gülgillerden, sıcak veya ılık iklimlerde yetişen, çiçekleri pembemsi beyaz bir ağacının (*Prunus armeniaca*) açık turuncu renkte, eti sulu, güzel kokulu, tek ve sert çekirdekli tatlı meyvesi. RA 11²

kayıt, -dı a. Ar. *qayd* 1. Bir yazının, bir hesabın tarih, numara vb. nin veya kopyasının bir yerde yazılı bulunması. RA 173 M2 41³, 85 2. Önem verme. RA 231²

kayıtsız sf. İlgisiz. RA 222 M2 207, 270

kayıtsızlık, -ğı a. İlgisizlik. RA 12, 86, 112, 288, 323 M2 12

kaymak, -ar (nsz) 1. Kaygan bir yüzey üzerinde birdenbire dengesini yitirmek. RA 192 2. Görüş, düşünce veya tutumunu değiştirmek. M2 260

kaymakam a. Ar. *kā'im* + *maḳām* Bir ilçede devleti temsil eden en yetkili yönetim görevlisi, ilçebay. M2 112

kaynak, -ğı a. 1. Bir şeyin çıktığı yer, menşe. RA 5, 17, 22, 147 M2 21, 47, 83 2. Herhangi bir bilim dalında yazılmış olan yazı veya eserlerin bütünü, literatür. RA 44, 93³, M2 37, 48, 100², 104⁴, 137², 141³, 208

kaynamak (nsz) Bir sıvı, sıcaklığı belli bir dereceyi bulduğunda buhar durumuna geçerek fokurdamak. RA 100

kaynaşma a. Kaynaşmak işi. RA 65

kaynaşmak (nsz, -le) Uyuşmak, yakın ilişki kurmak, derinleştirmek, iyi anlaşmak. RA 36, 211

kaynata a. Kocaya veya kadına göre birbirlerinin babası, kayınbaba. M2 263

Kayseri öz. a. Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. M2 277

Kayzer Wilhelm öz. a. 1858'li yıllarda Prusya kralı ve ilk Alman İmparatoru. 'Hinderburg, Kayzer Wilhelm'in kendisini yemin şartlarından tebriye etmesi üzerine Cumhurbaşkanlığını kabul etmişti.' M2 15²

kaza a. Ar. *kaḳā'* İstem dışı veya umulmayan bir olay dolayısıyla bir kimsenin, bir nesnenin veya bir aracın zarara uğraması. RA 344

Kazak, -k'ı öz. a. Kazakistan Cumhuriyeti'nde yaşayan Türk soylu halk veya bu halktan olan kimse. M2 121²

Kazakistan öz. a. Orta Asya ve Doğu Avrupa'da bulunan bağımsız Türk devleti. 'Kazakistan'da Almatı

yakınlarında bulunan Altın elbiseli Adam'ın mezarında bulunan ve Hasan Oraltay tarafından bana gönderilen kısa yazıtın fotoğrafını kendisine vermişim.' M2 105

Kazan öz. a. Tataristan'ın başkenti. 'Kazan müzafatından Taş Su köyü imamının oğludur.' M2 158

kazanabilmek (-i) Kazanma ihtimali veya imkânı bulunmak. RA 310 M2 80

kazanç, -cı a. Yarar, çıkar, kâr. M2 12, 73, 227³, 228², 229², 240, 271, 281

kazandırmak (-i, -e) Kazanmasını sağlamak. M2 21

kazanılmak (nsz) Kazanma işi yapılmak. RA 309 M2 13, 34, 85

Kazanlı öz. a. Kazan ilinden olan kimse. 'Anadoluculuğun kurucusu olan ve Kazanlılarla Kırımlıları pek de sevmeyen merhum Mükrimin bile bu Anadoluculardan biriyle tartışmış.' M2 230

kazanma a. Kazanmak işi. RA 151, 328 M2 79, 91, 278

kazanmak (nsz) 1. Olumlu, iyi bir sonuç elde etmek. RA 53, 100, 216, 325 2.Yenmek, galip gelmek. RA 70, 100, 130, 230, 309 M2 29, 243 3.Edinmek, sahip olmak. RA 82, 299 M2 20, 51, 60, 83, 109, 143, 205, 225

kazılı sf. Kazılmış. RA 55

Kâzım Alöç (doğ.)**Kazım Alöç** öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen 'İrkçi ve Turancı Davası'nın savcılığını yapan kişi. 'Öteki müttefikleri Sabit Noyon, Kâzım Alöç, Ahmet Demir, Cevdet Erkut, Yusuf Ziya Yazgan, Şinasi Turga (veya Tolga), Sait Köçek (veya Kolçak) vesaire idi.' M2 193, 194, 195²

Kâzım Karabekir Paşa (doğ.) **Kazım Karabekir Paşa** öz. a. 1882 İstanbul doğumlu, komutan, Kurtuluş

Savaşı'nda Doğu cephesi komutanı, ordu müfettişi ve milletvekili. 'Ermenistan'ı zaptederek elegeçirdiği çok sayıda silahla büyük taarruzun başarısını sağlayan Kâzım Karabekir Paşa'dır.' M2 261

kazma a. Toprağı kazıp kaldırma, düzeltme vb. işlerde kullanılan ağaç saplı demir araç. M2 237

kazmak, -ar (-i) Herhangi bir araçla toprağı açmak, oymak. RA 320

keder a. Ar. *keder* Acı, üzüntü, dert, sıkıntı, ızdırap, tasa. RA 32, 37, 64², 72, 81, 83, 102², 112², 126, 174, 187, 198, 241, 246, 249, 251, 254², 277, 278, 343 M2 198 **keder (keder üstüne) çekmek** (sürekli) acı duymak, ızdırap çekmek. RA 9 **keder vermek** üzüntü vermek, kederlendirmek, tasalandırmak. RA 118

kederli sf. Acılı, üzüntülü, mükedder. RA 67, 69, 85, 113, 140, 276 M2 108

kefe a. Ar. *keffe* **kefesine eklenmek** artı sağlamak, yararına olmak. 'Çünkü Temir'in zekası ve kumandanlık vasfı, Safevi ordusunun kefesine eklenince ağır basacaktı.' RA 100

kekelemek (nsz) Ne söyleyeceğini şaşırıp kelimeleri birbirine karıştırmak. RA 230

Kel Ali öz. a. Ali Çetinkaya'ya verilmiş olan bir takma ad. 'Kel Ali de malum Ali Çetinkaya'dır.' M2 180

kelâm (doğ.) **kelam** a. Ar. *kelam* esk. Söz. M2 154

kelepçe a. Far. *kelebçe* Tutukluların kaçmasını önlemek için bileklerine takılan, bir zincirle tutturulmuş demir halka. RA 52 **kelepçe vur(ul)mak** bileklere demir halka geçirmek. RA 52

kelepçeli sf. Bileklerine kelepçe takılmış olan. **RA** 24

kelime a. Ar. kelime Anlamlı ses veya ses birliği, söz, sözcük. **RA** 55, 94, 95, 107, 110, 114, 126, 128, 131, 132, 138, 140, 151, 159, 186, 204, 207, 210, 221, 232, 262², 263, 264, 273, 322, 330, 331, 337², 342, 349, 350 **M2** 24, 39, 89, 104, 119, 120, 128, 149, 151³, 153, 161, 164, 169, 171, 172, 173², 174², 176, 177, 212, 224⁴, 262², 266, 271², 272⁴, 273²

kelimelik sf. Kelimeden oluşun. **RA** 201, 334

kemal, -li (I) a. Ar. kemal Bilgi ve erdem bakımından olgunluk, yetkinlik, erginlik, eksiksizlik. **M2** 103 **kemale ermek** olgunlaşmak. **M2** 52, 169

Kemal (II) öz. a. 1. bk. Kemal Yılmaz. **RA** 272 **2.** Makaleler II adlı eserde geçen Atsız'ın 1926 yılları sırasında Edebiyat Fakültesinden Azeri arkadaşının adı. 'Yeni simalar arasında iki de Azerbaycanlı vardı: Kemal ve Mehmet Sadık.' **M2** 94³

Kemal Beğ (doğ.) Kemal Bey öz. a. bk. Kemal Yılmaz. **RA** 272

Kemalpaşazâde (doğ.) **Kemalpaşazade** öz. a. 15. yy. da yaşamış Osmanlı devleti Şeyhülislamı, fakih, tarihçi, müfessir, kelimci, edebiyatçı ve şair. 'Bu arada Selime yabana veya uzak birçok isimler geçiyordu: Muhyiddîn-i Arabî, Mevlânâ, Kemalpaşazâde, Çivizâde.' **RA** 147

Kemal Yılmaz öz. a. Ruh Adam adlı eserde geçen bir kişi adı. 'Kemal Yılmaz, içkisinden bir daha yudumladıkdan sonra cevap verdi.' **RA** 272, 273²

kemer a. Far. kemer Bele dolayarak toka ile tutturulan, kumaş, deri veya metalden yapılan bel bağı. **M2** 72

kemikli sf. Kemikleri iyi gelişmiş. **M2** 62

kemirici sf. İnsanı içten içe sıkıntıya sokan, yiyip bitiren. 'Ama bu kemirici duygu yalnız huzur kaçıracı değil yıkıcı idi de.' **RA** 335

kemlik, -ği a. Kötülük. **M2** 260

Kenan Öner öz. a. 1881 doğumlu, Demokrat Parti (DP) İstanbul İl Başkanı, hukukçu ve siyasetçi. 'Sifir, Kenan Önerle olan davasında hasmı tarafından gösterilen tanıkların hakikatte bir kişiden ibaret bulunduğunu, onun da Atsız olduğunu söylüyor.' **M2** 180, 182, 205

kenar a. Far. kenār (anasına bak kızını al) **kenarına bak, bezini al** 'bir kızın karakterini öğrenmek isteyenler, anasının durumunu göz önüne alırlarsa aldanmamış olurlar' anlamında kullanılan bir söz. **M2** 173

kendi zm. İyelik ekleri alarak kişilerin öz varlığını anlatmaya yarayan dönüşlülük zamiri, zat. **RA** 15, 17², 19, 20⁴, 21⁴, 22², 23, 24², 25², 26, 28², 29², 30², 31⁴, 32⁸, 33², 34², 35³, 36, 37⁴, 39, 43², 44⁴, 45², 46, 47⁶, 51, 52³, 53³, 54, 55, 57, 58⁴, 59, 62, 64, 65, 66, 67², 69, 71³, 72⁴, 73, 74², 75, 78², 79³, 80², 81², 83², 84², 85², 86, 87², 88, 92, 98, 100, 103², 104, 106, 109, 111², 112², 113³, 119⁴, 126², 127, 128, 129, 131, 133², 134², 140², 141, 143, 144, 145⁵, 146, 148, 149, 150, 151³, 152, 154, 155⁴, 158², 161, 162², 165², 166, 169⁴, 171, 173, 174, 177², 178, 180, 182³, 183, 184, 185², 186², 187², 189³, 190⁵, 191, 192⁴, 194², 195⁴, 199², 202, 204, 206², 208, 209², 210², 213, 216, 218, 219, 220, 221², 222, 223², 224⁵, 229³, 230², 231⁷, 233², 235, 237², 238², 241, 242⁶, 248³, 249, 250, 251⁴, 260², 262², 265, 267⁶, 268², 269², 272², 273, 274⁴, 276², 277³, 278², 279², 281²,

282, 283³, 284⁴, 285³, 286, 287², 288, 290, 291, 293², 295², 297, 298, 299⁵, 300, 304, 307³, 308, 309, 310, 311², 312², 314, 316³, 319³, 320, 321², 322, 323, 325², 326, 327³, 329³, 331, 333⁴, 335², 336³, 337³, 339, 340², 344, 345², 346², 347², 349, 350 **M2** 11⁸, 12, 14, 16, 19³, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 28⁴, 29, 30³, 31, 32, 39, 42², 43, 48, 54, 55³, 60, 62, 64, 65, 70, 71², 73², 79², 81², 82, 84³, 86², 93, 95², 96, 97, 99, 100, 101, 104, 105, 106, 109, 111, 119, 121, 122, 127, 128³, 130, 131, 132³, 133, 134, 137, 140, 141², 142, 144, 145, 150, 151², 155², 157, 158, 160, 161², 163, 164, 165, 166, 169², 172, 175, 177, 179, 180², 182², 184, 185, 187, 188, 189, 190⁴, 191, 193, 195⁴, 196², 197, 198, 199, 203, 204⁴, 205⁴, 206², 209, 210, 212², 213³, 214, 217³, 218³, 220, 221, 222³, 223, 224², 225², 227, 228, 229, 239, 240, 244³, 246, 248², 249, 253, 256², 260⁴, 261, 263, 266³, 267², 268, 276, 277, 279⁴ **kendi** **aleminde yaşamak** hiçbir şeyle ilgilenmemek, kendi hâlinde olmak. **RA** 287 (**birini veya bir şeyi**) **kendi hâline bırakmak** (*doğ.*) **kendi hâline bırakmak** ilgilenmemek, karışmamak. **RA** 74 **kendi kendine gelin güvey olmak** boş hayal kurmak, kendince boş hayallere kapılmak. **M2** 260 **kendinde toplamak** kendi üzerinde bulundurmak, kendi varlığı içinde yer almasını sağlamak. **RA** 276 **kendinden geçmek** bilinci işlemez olmak, kendini kaybetmek, bayılmak. **RA** 6, 7, 109², 209, 313 **kendi(si)ne gelmek** 1. ayılmak. **RA** 158, 192, 223 2. akli başına gelmek. **RA** 161, 244, 294, 299 **kendini alamamak** istemeyerek bir işi yapma durumuna girmek. **RA** 77, 86, 87, 154, 289 **M2** 122 **kendini bilmek** kendinin ve çevresinin bilincine varmak. **RA** 196 **kendini göstermek** ortaya çıkmak,

belirmek. **RA** 47 **kendi(si)ni kaybetmek** aşırı duygulanma dolayısıyla çevrede olup bitenin farkına varamamak. **RA** 192, 223, 320 **kendini sıkmak** kendini zorlamak, çaba göstermek. **RA** 69 **kendini vermek** bir şeye bütün varlığıyla bağlanmak, başka her şeyle ilgisini kesip tek şeyle aşırı ölçüde ilgilenmek. **RA** 210

→ *kendi hâlinde, kendi kendine, kendiliğinden, kendine has*

kendi halinde (*doğ.*) **kendi hâlinde** *sf.* Hiçbir şeye karışmayan, sessiz. **RA** 260, 271

kendi kendine *zf.* 1. Yalnız başına. **RA** 67, 79 **M2** 69, 74, 214 2. Kendisine. **RA** 31, 113, 114, 133, 156, 208, 220², 225, 235, 241, 250, 269, 275 **M2** 162, 235, 260

kendiliğinden *zf.* Başka şeylerin etkisi olmaksızın, kendi kendine, bizatihi. **RA** 103 **M2** 132, 226, 251

kendine has *sf.* Kendine özgü. **RA** 345

kepaze *sf.* *Far.* *kepāze* **kepāze etmek** (*doğ.*) **kepaze etmek** utanılacak bir duruma düşürmek. **RA** 119, 225

kerâmet (*doğ.*) **keramet** *a.* *Ar.* *kerāmet* Ermiş kimselerin gösterdiklerine inanılan, doğaüstü, şaşkınlık uyandırıcı davranış veya durum. **RA** 128 **M2** 149

→ *keramet sahibi*

kerâmet sahibi (*doğ.*) **keramet sahibi** *sf.* Keramet gösterebilen (kimse). **RA** 128

kere *a.* *Ar.* *kerre* Kez, yol, defa, sefer. **RA** 51, 203, 209, 219, 240, 256 **M2** 209, 255, 275, 277

kesilmek (*nsz*) 1. Kesme işi yapılmak. **RA** 214 **M2** 255 2. Sona ermek. **RA** 121, 130, 144, 162, 167, 191, 251, 272, 289, 335 **M2** 29, 42, 102, 280

3. Gibi olmak, benzemek, dönmek. **M2** 169

kesin *sf.* Şüphe ve duraksamaya yer bırakmayan veya geri dönülme, değişmez, mutlak, kati, maktu. **RA** 22, 53, 78, 87, 97, 101, 150, 170, 174, 180, 214, 244 **M2** 32², 33, 34, 97, 197, 233

kesinlikle *zf.* Kesin bir biçimde, kesin, kesin olarak. **RA** 93 **M2** 100, 275

keskin *sf.* 1. Çok kesici, iyi kesen. **RA** 83 2. Etkili, sert. **RA** 10, 127, 285 3. Dikkatli. **RA** 256 4. Kıvrak. **RA** 73, 167

kesmek, -er (-i) 1. Dibinden ayırmak. **M2** 33 2. Son vermek, gidermek. **RA** 28, 63, 138, 157, 177, 178, 289, 291 **M2** 281 3. Bir şeyden yoksun bırakmak, vermemek. **M2** 211

kestane renkli *sf.* Açık kahverenginde olan. **RA** 36

kestirebilmek (-i) Kestirme ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 105, 161, 265, 350 **M2** 151, 262

kestirme *sf.* Alışılanın dışında kısa olan (yol), kese. **M2** 138

kestirmek (-i) Akıl yolu ile gerçeğe yakın bir yargıya varmak, tahmin etmek. **RA** 77, 190

keşfedilmek (*nsz*) Keşfetme işi yapılmak. **M2** 250

keşif, -şfi *a.* *Ar.* keşf Ortaya çıkarma, meydana çıkarma. **RA** 74, 76

→ **keşfetmek, keşfedilmek, keşfolunmak**

keşfetmek, -der (-i) *Ar.* keşf + *T.* etmek Var olduğu bilinmeyen bir şeyi bulmak. **RA** 14, 32, 81, 113, 120, 145, 167, 181, 203, 295

keşfolunmak (*nsz*) Keşfedilmek, keşfetme işi yapılmak. **RA** 101, 237

keşke *ünl.* *Far.* kâşki Dilek anlatan cümlelerin başına getirilerek 'ne

olurdu' anlamında özlem veya pişmanlık bildiren bir söz, bari, keşki. **M2** 162

keten *sf.* *Ar.* *kettān* Ketengillerden, çiçekleri mavi renkte ve beş taç yapraklı, lifleri dokumacılıkta kullanılan (*Linum usitatissimum*) bitkinin liflerinden yapılmış (dokuma vb.). **RA** 71

Key *öz. a.* Ruh Adam adlı romanda yer alan Yek adlı şeytanın büründüğü kimliklerden biri. 'Key ne demek? Ayşe onun beklenmedik sorularına, sözlerine alıştı: Çok iyi mânâsına gelir. Ya yek? Kötü rûh demektir. Yâni? Yâni şeytan!' **RA** 202, 203, 230

keyif, -yfi *a.* *Ar.* *keyf* İstek, heves, zevk. **M2** 111

keyfi *sf.* *Ar.* *keyfî* İsteğe bağlı olan. **RA** 47², 66 **M2** 179

kez *a.* Bazı sayı sıfatlarıyla birlikte kullanılarak bir olayın ve olgunun her bir tekrarlanışını bildiren söz, defa, kere, sefer. **M2** 82

keza *zf.* *Ar.* *kezā* Aynı biçimde. **M2** 136, 151

Kıbrıs *öz. a.* Kuzey Kıbrıs Türkiye Cumhuriyeti. **M2** 239, 253

kıdemli *sf.* Bir işte eski ve deneyimi çok olan. **M2** 211, 218

kıdemsiz *sf.* Bir işte yeni ve deneyimi az olan. **M2** 70

kılıç, -cı *a.* Uzun, düz veya eğri, ucu sivri, bir veya her iki yüzü keskin, kın içinde bele takılan, çelikten silah. **RA** 7, 232, 310, 325⁴, 326³, 327⁴, 328⁴, 329, 337 **M2** 19, 22², 25, 26, 72 **kılıç çekmek** saldırmak veya selamlamak amacıyla kılıcı kınından çıkarmak. **RA** 326

Kılıç Ali *öz. a.* 1890 doğumlu, asıl adı Süleyman Asaf Emrullah olan asker ve siyasetçi. '3 Nisan 1939'da yapılan yeni seçimle kendi

adamlarından birçoğunu Meclise soktuğu gibi Şükri Kaya, Tevfik Rüştü gibi Atatürk bendelerini ve onun muhafızlığını yapan Cevat Abbas, Kılıç Ali, Recep Zühtü vesaireyi Meclis dışında bıraktı.' M2 248

Kılıç Arslan öz. a. Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurucusu Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın oğlu ve Türkiye Selçuklu sultanı. 'Bir kaç kişi için de Kılıç Arslanları, Sultan Mesutları, Osman Gazileri, Orhanları, Muratları, Fatihleri, Yavuzları vesaireyi inkara kalkışmak da öyle bir hareket olurdu.' M2 210

kılıçlı sf. Kılıç taşıyan. RA 326², 327

kılık, -ğı a. Bir kimsenin giyinişi, dış görünüşü, üst baş. RA 225, 268 M2 113, 114

kılıklı sf. Herhangi bir kılıkta olan, kıyafetli. RA 222, 343 M2 114

kılıksız sf. Giyimi düzgün olmayan, sünepe, kıyafetsiz, süfli. RA 86, 87, 88,

kımıldamak (nsz) Yerinde hafifçe hareketlenmek. RA 314

kımız a. Kısrak sütünün mayalanmasıyla yapılan, az alkollü, ekşi bir Türk içkisi. RA 7, 8 M2 86, 87

kın a. Bıçak, kılıç vb. kesici araçların kabı. RA 325

Kıpçak grubu öz. a. Kuzeybatı Kıpçak grubu, ayak/ tavlı; Tatar, Başkurt, Kazak, Karakalpak, Nogay, Kumuk, Karaçay-Balkar, Kırım Tatar, Karayim (veya Karay) Türklerinin yazı dilini oluşturan grup. 'Batı Anadolu'daki Uç beğlerinden bir kısmın Oğuz-Türkmen değil, Kıpçak grubundan olduğunu şahıs isimleriyle tesbit etmiştir.' M2 86

kıyırdamak (nsz) Kımıldamak, sürekli ve hafifçe oynamak, kıyırdanmak. RA 123, 179, 196

kıpkırmızı sf. kıpkırmızı olmak yüz herhangi bir nedenle çok kızarmak. RA 235, 243

kır a. Şehir ve kasabaların dışında kalan, çoğu boş ve geniş yer, dağ bayır. RA 6, 81², 153 M2 67

kırabilmek (-i) Kıırma ihtimali veya imkânı bulunmak. RA 269

kıral (doğ.) **kral** a. Sırp. En yüksek devlet otoritesini, bütün devlet başkanlığı yetkilerini kalıtım veya soylularca seçilme yoluyla elinde bulunduran kimse. RA 51, 104, 106, 137, 301, 306, 307⁶, 308⁴, 309, 310³, 311², 314 M2 28², 136

kıralcı (doğ.) **kralcı** sf. Krallık yanlısı olan. RA 38², 40², 54², 74, 75, 134, 174, 238², 301, 307, 327

kıralcılık, -ğı a. Kralcı olma durumu. RA 38, 51², 53, 57, 327

kırallık, -ğı a. Kral olma durumu, kraliyet. RA 37, 38, 40², 53, 54³, 70, 112, 300 M2 28²

kırankırana (doğ.) **kıran kırana** sf. Çok mücadeleli, çekişmeli (kavga, güreş, maç). M2 254, 278

kırat a. Ar. *ķīrāt* Nitelik, değer, düzey, seviye. RA 119 M2 278

kırdırabilmek (-i, -e) Kırdırma ihtimali veya imkânı bulunmak. M2 13

kırgın zf. Gücenmiş, gönlü kırılmış bir durumda. RA 184, 225, 255

kırgınlık, -ğı a. Kırgın olma durumu. RA 12, 266, 278, 282

Kırgız öz. a. Kırgızistan Cumhuriyeti'nde yaşayan Türk soylu halk veya bu halktan olan kimse. RA 310 M2 121, 143², 144², 273

kırık, -ğı *sf.* Kırılmış olan. **RA** 322
M2 22

kırıklık, -ğı *a.* Kırık olma durumu.
M2 269

kırılmak (-e) **1.** Birine karşı kırgın duruma gelmek, gücenmek, incinmek. **RA** 10, 74, 261 **2.** (*nsz*) Kırma işine konu olmak, bir veya birçok parçaya ayrılmak. **RA** 344

Kırım *öz. a.* Karadeniz'in kuzeyinde yer alan bir yarımada. 'Fakat ben ayrı bir Türkistana, ayrı bir Azerbaycana, ayrı bir Kırma muarızım.' **M2** 122²

Kırım Kireyi *öz. a. tar.* Giray, Kırım hanlarına ve han ailesinden olan prenslere verilen unvan. 'Bir de Cengiz Hanedanı, yani Kırım Kireyleri vardır ama bunlar aşağı yukarı iki asırdan beri hanlığını kaybettikleri için unvanlarını da kaybetmiş sayılabilirler.' **RA** 139

Kırıklı *öz. a.* Kırım halkından olan kimse. **M2** 230

kırıntı *a.* Eser, iz, belirti. **RA** 14², 15², 92, 277

kırk *sf. mat.* Dört kere on, otuz dokuzdan bir artı. **RA** 6², 7, 92², 179, 209, 317, 318, 347 **M2** 20, 75, 103, 149², 150², 157, 183, 200, 243

kırmak, -ar (-i) **1.** Sert şeyleri vurarak veya ezerek parçalamak. **M2** 72, 73², 204 **2.** Dileğini kabul etmeyerek veya beklenmeyen bir davranış karşısında bırakarak gücendirmek, incitmek. **RA** 21, 74, 75, 77, 112³, 113², 114, 184², 213 **M2** 263 **3.** (*pot*) yersiz ve karşısındakine dokunacak söz söylemek, gaf yapmak. **M2** 223, 271

kırmızılaşmak (*nsz*) Kırmızı bir renk almak, kızarmak. **RA** 235

kırpmak, -ar (-i) Göz kapaklarını açıp kapamak, kıpmak. **RA** 59

kısa *sf.* **1.** Boyu, uzunluğu az olan, uzun karşıtı. **RA** 308, 328 **M2** 208 **2.** Az süren, uzun olmayan. **RA** 53, 87², 88, 118, 125, 145, 168, 194, 257, 317 **M2** 13, 24, 94, 139, 140, 143, 145 **3.** Ayrıntısı çok olmayan. **RA** 55, 63, 186, 287 **M2** 105 **kısa kesmek** sözü uzatmamak. **RA** 181

kısaca *sf.* **1.** Oldukça kısa, biraz kısa. **RA** 232 **M2** 111 **2.** *zf.* Kısa olarak, özetle, hülasa, hülâsaten. **RA** 146, 180, 232 **M2** 249

kısıлма *a.* Kısılmak işi. **M2** 95, 266

kısım, -mı *a.* *Ar. kısım* Parçalara ayrılmış bir şeyin her bölümü, bölüm, kesim. **RA** 20, 39², 47, 63, 93, 173, 229 **M2** 27, 48, 69, 85, 86, 94, 127, 140², 141², 143², 144³, 148², 182, 187, 193, 217, 221², 231, 251,

kısır *sf.* **kısır olmak** üreme imkânı olmayan, döl vermeyen (insan ve hayvan). **M2** 31

kıskançlık, -ğı *a.* Bir kimse bir üstünlük gösterdiğinde veya sevilen birisinin, başkası ile ilgilendiği kanısına varıldığında takınılan olumsuz tutum, güncülük, hasetçilik, hasetlik, hasutluk. **RA** 17 **M2** 25, 229, 230, 261

kıskandırmak (-i) Kıskanmasına yol açmak. **RA** 80, 258, 286

kıskıvrak *zf.* Çözülemeyecek veya kurtulamayacak bir biçimde. **RA** 39

kısmen *zf. Ar. kısmen* Bütün değil, bir bölüm olarak. **M2** 39, 40, 99, 138

kış *a.* Kuzey yarım kürede 22 Aralık-21 Mart tarihleri arasındaki zaman dilimi, sonbaharla ilkbahar arasındaki soğuk mevsim. **RA** 199 **M2** 243

kışkırtma *a.* Kışkırtmak işi, tahrik. **M2** 192

kışkırtmak (-i) Bir kimseyi kötü bir iş yapması için harekete geçirmek,

tahrik etmek. **RA** 173 **M2** 30, 144, 192, 195

kışla *a. ask.* Askerlerin toplu olarak barındıkları yapılar bütünü. **M2** 200, 201

kışlık, -ği *sf.* Kışa özgü, kış için. **M2** 212

kıt'a (*doğ.*) **kıta** *a. Ar. kıṭ'a ask.*
1. Askerlerin bir komutanın emrinde bir araya gelmesinden oluşan birlik. **RA** 213, 273 **2. ed.** Dörtlük. **M2** 13, 173²

kıtlık, -ği *a.* Kuraklık, savaş vb. nedenlerle ürünün yetişmemesi ve bundan doğan açlık. **M2** 143

kıvam *a. Ar. kıvām kıvam(ını) bulmak* gerekli ve istenilen şartlar yerine gelmek, en uygun anında olmak. **RA** 222, 288 **kıvama gelmek (veya girmek)** kıvamını bulmak. **RA** 225, 328

Kıvameddin *öz. a.* Döneminde Türkiyat Enstitüsünde asistan. 'Türkiyat Enstitüsünün diğer asistanları Kıvameddin, Abdülkadir ve Pertev Naili Beyler tarafından Türkiye Türkçesine çevrildikten sonra Türk Tarih Cemiyetine verilmiştir.' **M2** 220

kıvılcım *a.* Harekete geçiren etken. **RA** 71

kıvrınmak (*nsz*) Acı çekmek, üzülmek. **RA** 274, 331

kıvrılmak (*nsz*) Eğrilip bükülmek. **RA** 207³, 275

kıyafet *a. Ar. kıyāfet* Giysi. **RA** 226, 268

kıyâmet (*doğ.*) **kıyamet** *a. Ar. kıyâmet din b.* Tek tanrılı dinlerin inancına göre dünyanın sonu ve bütün ölümlerin dirilerek mahşerde toplanacağı zaman, hesap günü, kıyamet günü, mahşer günü. **RA** 8, 299, 314, 315 **kıyâmet kopmak** (*doğ.*) **kıyamet kopmak** **1.** kıyamet

günü gelmek. **RA** 13 **2.** bir yerde çok gürültü ve telaş olmak. **RA** 262

→ **kıyamet günü**

kıyâmet günü (*doğ.*) **kıyamet günü** *a. din b.* Kıyamet. **RA** 300

kıyas *a. Ar. kıyās* Karşılaştırma, oranlama, mukayese. **M2** 175

kıyaslama *a.* Kıyaslamak işi, mukayese. **RA** 103

kıyı *a.* Kenar, periferi. **RA** 114, 153, 321 **M2** 55, 67 **kıyıya çekilmek** kendi hâline çekilmek, kendini birçok şeyden uzak tutmak. 'Artık kıyıya çekilip hatıralarını yazsın da millet o yönden huzura kavuşsun.' **M2** 279

kıyıcı *sf.* Gaddar. **RA** 180

kıyıcılık, -ği *a.* Kıyıcı olma durumu. **M2** 268

kıyısmak (*nsz, -le*) Yüreklilik göstermek, cesaret etmek. **M2** 189

kıymet *a. Ar. kıymet Değer.* **RA** 10 **M2** 177, 212 **kıymet biçmek** Değerini belirlemek. 'Bu eserlere kıymet biçmek için darülfünunda içtima yapan tarih hocalarının boyundan aşkıdır.' **M2** 220

kıymetli *sf.* Değerli. **M2** 221, 222

kız *a.* Dişi çocuk. **RA** 5⁵, 6⁷, 7, 8², 14, 17², 20, 24, 29, 30, 33, 34⁴, 35², 36³, 57³, 58⁴, 59⁴, 61, 62², 63, 64, 66, 67², 73², 74², 75², 76², 77⁹, 78⁴, 79⁴, 86⁴, 87⁴, 88⁶, 89⁵, 90⁵, 91², 95², 96³, 97³, 98, 101, 112³, 113², 117², 119², 124, 125⁶, 126, 127, 128², 129², 130⁵, 131⁵, 132², 133, 134, 136⁴, 137², 139², 144, 153, 154⁴, 155, 157, 158², 159, 160², 161⁴, 166³, 167, 190, 193, 204², 206, 207, 209, 210, 213², 215², 217, 218, 219³, 220², 222³, 225³, 226, 227, 230, 234³, 237, 241², 242³, 244², 245, 259, 260, 262, 263, 264, 265, 268, 275, 276⁴, 277⁴, 278², 287, 289, 290³, 291, 299, 304², 305⁴, 306,

308³, 309², 310⁴, 311, 327, 329, 330³, 333, 343³, 344³, 346, 347, 350, 351M2 30², 39, 40², 50, 222²

Kız Lisesi öz. a. Ruh Adam adlı eserde geçen bünyesinde sadece kız öğrencilerin olduğu bir lise. 'Kız Lisesinin müdürü zile basarak hademenin gelmesini beklerken bir yandan da önündeki kâğıdı dikkatle okuyordu.' RA 17, 343

kızarmak (nsz) 1. Kırmızı veya ona yakın bir renk almak. RA 16 2. Utanç, öfke vb. duyguların etkisiyle, kanın yüze hücumu sonucu yüz kırmızı bir renk almak. RA 16, 228, 263, 289

kızartı a. Kızarmış yer. RA 212

kızcağız a. Kendisine şefkat ve acıma duyulan kız. RA 120, 130

kızdırmak (-i) Öfkelenmesine neden olmak, öfkelenmek, sinirlendirmek. RA 99, 179, 221

kızıl sf. 1. Parlak kırmızı renk. RA 80 M2 255 2. a. Komünist. M2 49²

Kızılalma (doğ.) **Kızılelma** öz. a. Yeryüzündeki bütün Türkleri birleştirip büyük bir imparatorluk kurmayı amaç olarak alan ülkü. M2 107

Kızıl Elma öz. a. Ziya Gökalp'e ait bir eser adı. 'Manzumeleri ise Kızıl Elma, Altın Işık ve Yeni Hayat isimli kitaplarında toplanmıştır.' M2 49

Kızıl Moskof öz. a. 'Komünist Rus' anlamında kullanılan bir takma ad, yakıştırma. 'Kara ve Kızıl Moskoflardan canlarını kurtararak Türkiye'ye yerleşen ve siyasi mücadeleye de katılmakla beraber özellikle kültüre hizmet eden değerli Dış Türkler'den biriydi.' M2 103

kızma a. Kızmak işi. RA 185, 220, 235

kızmak, -ar (nsz) Öfkelenmek, sinirlenmek. RA 13, 30, 89, 110,

112, 113, 116, 185, 192, 202, 220, 241, 242, 260 M2 63, 111

ki bağ. Far. ki 1. 'Öyle, o kadar, o denli' vb. nden sonra, kullanıldığı cümleye güç katan bir söz. RA 21, 22², 27, 62, 63, 64, 71, 74, 75, 77, 83, 84, 86, 88, 104, 113, 115, 123², 125, 131, 136, 140, 146, 159², 160, 165, 168, 169, 172, 180, 189, 192, 196, 197, 202, 204, 231², 235, 238, 242, 252, 267, 269, 284, 292², 295, 300, 305, 307, 319, 321, 323, 328, 334, 338, 342, 345 M2 12, 21, 28, 35, 43, 49, 51, 112, 150, 163, 164, 169, 170, 207², 210, 211, 225², 228, 230, 261, 262, 265 2. Anlam bakımından birbirleriyle ilgili cümleleri birbirine bağlayan bir söz. RA 12, 14, 15³, 30, 32, 44², 62, 71, 72, 74, 81, 89, 91, 99, 102, 104, 106, 117, 124, 126, 129, 137, 139, 144, 145, 160, 165, 168, 171, 175, 184, 192, 193, 205, 213, 216, 219, 222, 235, 259, 263, 264, 269, 273, 276, 284, 289, 295, 300, 306, 308, 321, 336, 337, 344, 345, 346² M2 12, 13, 19, 21², 22², 34, 39³, 41, 42, 43³, 84, 112, 120, 122, 127, 128, 129, 130, 133², 140, 145, 146, 149, 150, 151², 152, 153, 171, 172², 174, 175, 176, 177³, 180², 220, 221, 223, 224, 225 3. Bir soru cümlesinin sonuna getirildiğinde şüphe veya endişe anlatan bir söz. RA 59, 166, 178, 183, 219 4. Özneyi, tümleci güçlendirerek cümlelerin temel bölümüne bağlayan bir söz. RA 60, 79, 160, 224², 285⁴, 286 M2 45, 86, 136, 137, 175, 224 5. Bazı kelimelerin sonuna bir ek gibi eklenerek birtakım zarflar, yeni edatlar oluşturan bir söz. RA 347 M2 48, 49, 71, 157

kibar sf. Ar. kibār Davranış, düşünce, duygu bakımından ince, nazik olan (kimse). RA 125, 136, 235, 236², 255 M2 97

kibrit a. Ar. kibrūt Bir ucu sürtünme sonucu yanabilecek birleşimde olan

küçük tahta veya karton parçası. **RA** 89

kifâyetsiz (doğ.) **kifayetsiz** *sf.*
Yetersiz **RA** 71

Kilimbi *öz. a. bk.* Şeytan Kilimbi. **RA** 7²

Kilisli Rıfat Hoca *öz. a* 1873 Kilis doğumlu, Türk dili ve edebiyatı alanında araştırmacı ve yazar. 'Kitap Arapça olduğu için Arapçada üstad olan Kilisli Rıfat yardımıyla meydana gelen sözlük bir kaynak olup Caferoğlu buradaki Türkçe kelimeleri başka kaynaklarda mukayese ederek alfabetik şekilde dizinlemiş, araştırmacılar için büyük bir hazine meydana getirmişti.' **M2** 104

kilit, -di *a. Far. kelīd, kilīd* Anahtar, düğme gibi takılıp çıkarılabilen bir parça yardımıyla çalışan kapatma aleti. **M2** 72

kilometrelerce *sf.* Mesafece uzun süren. **RA** 81

kim *zm.* 'Hangi kişi?' anlamında cümlede, özne, tümleç, nesne, yüklem görevinde kullanılan bir söz. **RA** 12, 34, 62, 66, 73², 80, 86², 87, 91, 97, 115, 118, 134, 138², 139, 140, 160, 166, 170, 173, 174, 181, 189, 193², 204, 231, 232, 234, 243, 244², 257, 263², 268, 272, 273, 276², 282, 284, 285, 291², 295², 299, 313, 317, 321², 323, 324, 329², 336, 337 **M2** 18², 21, 56, 111, 113, 120, 127, 128, 131², 132, 149, 170, 177, 251, 276 **kim bilir** belirsizlik, bilinmezlik bildiren bir söz. **RA** 15, 31, 97, 117, 121, 222 **M2** 194

kimi *zm.* Birtakımı, bazısı, kimisi. **M2** 128

Kimin *öz. a.* 603. 609 yılları arasında hüküm sürmüş Göktürk hükümdarı. 'Gök Türklerde 545'ten 609'a kadar daima tek kağan bulunmuş ve sırasıyla Bumun(545-553), İstemi Bağatur (553-576), Topo (576-581),

Şapolu(581-587), Çuluk (587-588), Tulan(Turan, (588-600), Bilge Tardu(600-603), Kimin(603-609) Kağanlar hükümdar olmuşlardır.' **M2** 142

kimse *zm.* Herhangi bir kişi, kim olduğu bilinmeyen kişi. **RA** 29, 31, 33, 38³, 43, 46, 53, 55, 69, 81, 82, 109, 111, 118, 120, 123, 131, 133, 136, 138², 143, 145², 148, 149, 152, 156, 169, 174, 185, 191, 196, 216, 231, 235, 236, 250, 259, 266², 272, 273, 277, 297, 303, 306³, 314, 317, 320, 324, 329, 337² **M2** 11, 12, 38, 39, 51, 55, 81², 89, 95, 101, 105, 107, 111, 112, 122, 129, 146², 14, 148, 154, 173, 174, 183, 193, 229, 232, 234, 240, 244, 250, 254, 275, 279

kimsesiz *sf.* Annesi babası, yakını, koruyucusu olmayan (kimse), sahipsiz. **RA** 37, 174, 186²

kimya *a. Ar. kīmyā* ' Maddelerin temel yapılarını, birleşimlerini, dönüşümlerini, çözümüleme, birleşim ve üretim yöntemlerini inceleyen bilim. **M2** 250

kin *a. Far. kīn* Birine karşı duyulan öç alma isteği, garaz. **RA** 21, 22², 46, 50, 71, 102, 173 **M2** 189³, 191, 206, 253², 256 **kin duymak** birine karşı öç alma duygusunu yaşatmak veya bu duyguyu hissetmek. **RA** 174 **kin gütmek** öcünü alıncaya kadar kininden vazgeçmemek. **M2** 197 **kin tutmak** birine karşı öç alma duygusunu sürdürmek. **RA** 20

kinaye *a. Ar. kināye* Üstü kapalı, sitemli, dokunaklı söz. **M2** 41

kinici *sf.* Kindar. **RA** 99, 264

kindar *sf. Far. kīndār* Öç almak isteyen, kin tutan, kinici, kinli. **RA** 24, 52, 140

kindarlık, -ğı *a.* Kindar olma durumu, kinlilik. **M2** 190

King-kong öz. *a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir heykel. 'Türklüğün tarihinde dönüm noktası olan bir zafer, iki çıplak King-kong'la mı temsil edilecekti.' **M2** 114

kinli *sf.* Kindar. **RA** 121

kira *a.* *Ar. kirā'* Bir konutun, bir mülkün veya taşıt gibi herhangi bir şeyin belli bir bedel karşılığında, bir süre için sahibi tarafından başkasına verilmesi, icar. **M2** 54

kiralamak (*-i, nsz*) Kira ile tutmak. **M2** 99

kirpik, -ği *a.* Göz kapağının kenarındaki kıllar veya bu kıllardan her biri. **RA** 5

kişi *a.* Kadın veya erkeğe verilen genel ad, şahıs, zat, nefer. **RA** 6, 35, 53, 54, 55, 58, 75, 78, 105, 143, 145, 185, 213, 260, 264, 272, 288, 296², 303, 306, 308², 309, 314, 317², 325, 327³, 334² **M2** 20, 34, 66, 68³, 79, 80, 82, 86, 93², 95, 98², 99, 102, 113, 143, 149, 205³, 210, 227², 228, 229, 231, 232, 234², 236, 250, 256, 257, 277, 281

kişilik, -ği *sf.* Herhangi bir sayıda kişiden oluşan. **RA** 39, 347 **M2** 31², 33, 63, 64, 93, 104, 200, 228, 234, 247

kitabe *a.* *Ar. kitābe esk.* Yazıt. **RA** 351 **M2** 131, 141, 142

Kitâbü'l- îdrâk li-lisânül-Etrâk öz. *a.* Ebu Hayyan'a ait Kıpçak dönemi bir eser adı. 'Ebu Hayyan'ın 1312'de bitirdiği Kitâbü'l- îdrâk li-lisânül-Etrâk adlı sözlüğünün ilmi şekilde basımı olmuştur. **M2** 104

kitap, -bı *a.* *Ar. kitāb* Herhangi bir konuda yazılmış eser. **RA** 10, 14, 31², 32, 37, 43, 55, 69, 70, 93, 100, 105, 127, 128², 130², 132⁴, 133, 178, 179², 181⁵, 182², 183², 196³, 197, 229, 231, 241, 281, 339, 347 **M2** 13, 37, 41², 47, 48, 49, 60², 63², 64², 65, 67², 68³, 70⁵, 75, 81, 84, 86,

99³, 104², 105, 109², 120, 128³, 133, 143, 148, 149², 150², 151³, 152³, 153⁶, 154², 158⁴, 169², 170⁷, 171, 172⁵, 173, 174, 176², 177², 178, 182, 187, 188³, 191, 193, 194, 196³, 197, 198, 200, 204, 205, 208, 212³, 213, 214, 218³, 219³, 221, 225³, 227², 228², 236

kitapçı *a.* Kitap satan kimse. **M2** 65

kitaplık *a.* Kitapların yerleştirildiği raflardan oluşan mobilya, kütüphane. **RA** 105

kitapsız *sf.* Kitabı olmayan. **M2** 214

Kiyeli Han öz. *a.* Makaleler II adlı eserde geçen Doğu Göktürk hükümdarı. '630'da Kiyeli Han'ın Çine esir olmasını bizim tarihlerimiz Şarkî Gök Türk devletinin inkırazı gibi gösterirler.' **M2** 142³

klâsik (doğ.) klasik, -ği *a.* *Fr. classique* Üzerinden çok zaman geçtiği hâlde değerini yitirmeyen, türünde örnek olarak görülen eser. **RA** 238 **M2** 67, 182, 184³, 191², 204⁶, 205⁴, 263

Klâsik filoloji (doğ.) Klasik Filoloji öz. *a.* Yunanca ve Klasik Latince dillerinin filolojisini içine alan uzmanlık alanı. 'Bahadır Alkım (Klasik Filoloji)' **M2** 235

klik, -ği *a.* *Fr. clique* Hizip. **M2** 229, 230, 235

linik, -ği *a.* *Fr. clinique* *a.* tıp Hastanın bakıldığı, muayene edildiği yer. **M2** 228²

klişe *a.* *Fr. cliché* Baskıda kullanılmak amacıyla, üzerine kabartma resim, şekil, yazı çıkarılmış metal levha. **M2** 120²

koalisyon *a.* *Fr. coalition* Çeşitli güçlerin bir araya gelmesiyle oluşturulan birlik, ortak yönetim. **M2** 249, 277

- koca (I) a.** Bir kadının evlenmiş olduğu erkek, eş, zevç. **RA** 18, 20, 21⁵, 22⁶, 23³, 24, 27, 30⁵, 33, 37², 57², 71², 72², 73², 74, 75², 77, 78, 99, 102, 104, 105, 123, 125, 133³, 135, 136², 137, 138², 139, 140³, 141, 150, 151, 153, 155², 156, 161, 169, 179³, 183, 185, 198, 199, 210, 246, 247, 249², 250, 282 **M2** 64
- koca (II) sf.** Büyük, geniş. **M2** 75, 76, 160, 176, 180, 208, 254, 260
- kocaman sf.** Çok iri, büyük, koca. **M2** 112
- koch basili a. tıp** Alman hekimi R. Koch'un bulduğu verem hastalığına yol açan bir basil. **M2** 237
- kocunmak (doğ.) gocunmak (nsz, -den)** Bir şeyden alınmak. **M2** 166
- kodes a. Rum. argo** Cezaevi. **M2** 180
- kokmak, -ar (nsz)** Koku çıkarmak. **RA** 8
- kokteyl a. İng. cocktail** Yeri ve zamanı önceden belirlenen, ayaküstü sohbetlerin yapıldığı içkili toplantı. **M2** 258
- koku a.** Nesnelere yayılan küçücük zerrelere burun zarı üzerindeki özel sinirlerde uyandırdığı duygu. **RA** 247
- kol a. anat.** İnsan vücudunda omuz başından parmak uçlarına kadar uzanan bölüm. **RA** 6, 7, 9², 67, 86, 87³, 88, 89², 166, 168, 172, 180, 192², 228, 275, 299, 318, 319, 328, 333, 344 **M2** 29, 30², 31, 139, 177
- koluna girmek** kolunu birinin koltuğu altından geçirmek. **RA** 86, 113, 165, 166, 295
- **kol saati**
- kolağalık a. tar.** Osmanlı ordusunda yüzbaşı ile binbaşı arasında yer alan rütbede olma durumu. **M2** 53²
- kolay sf.** Sıkıntı çekmeden, yorulmadan yapılabilen, emeksiz, zahmetsiz, güç ve zor karşısı. **RA** 21, 60, 62, 67, 134, 157, 250, 286 **M2** 12, 46, 98, 169
- **kolay kolay**
- kolay kolay zf.** Kolayca. **M2** 70, 175
- kolayca zf.** Kolaylıkla, sıkıntı çekmeden. **M2** 255
- kolaylık, -ğı a.** Kolay olma durumu. **RA** 192 **M2** 40
- kolaylıkla zf.** Sıkıntı çekmeden, güçlüklerle uğramadan, kolayca. **RA** 281 **M2** 94, 104, 251
- kolbaşı a.** Herhangi bir ekibin, grubun, iş takımının başı. **M2** 177³
- koleksiyon a. Fr. collection** Öğrenme, yarar sağlama veya zevk amacıyla bir araya getirilmiş ve özelliklerine göre sınıflara ayrılmış nesnelere bütünü, derlem. **M2** 70
- kollamak (-i)** Göz önünde tutmak, gözlemek. **RA** 30
- Kolo öz. a.** Göktürk hükümdarlarından olan Bumin Kağan'ın oğlu. 'Bu hükümdarın adı Bumin veya Bumun Kağan'dır; ve kendisinden sonra da Türk tahtına oğlu Kolo değil, kardeşi İstemi geçmiştir.' **M2** 141²
- kolordu a. ask.** Değişik sayıda tümen ve savaş destek birliklerinden kurulu büyük askerî birlik. **M2** 247, 261
- kol saati a.** Bileğe takılan saat, bilek saati. **RA** 66
- kolsuz sf.** Kolu olmayan. **RA** 319
- koltuk, -ğu a.** Kol dayayacak yerleri olan geniş ve rahat sandalye. **RA** 178, 256, 335, 340, 342
- Komanovalı (doğ.) Kumanovalı öz. a.** Makedonya'nın Komanova şehrinin halkından olan kimse. 'Kendisinin Komanovalı olduğunu ve Üsküpteki Türk okulunda okuduğunu söyleyen, Türkleri sevdiğinden bahseden genç bir Sırpın boyunbağında, üstünde

- Sırp Kıralı Petro'nun resmi olan bir iğne bulunduğunu gördü.* M2 73
- komidin** (doğ.) **komodin** a. Fr. *commodine* Karyolanın yanı başına konulan üstü masa biçimindeki küçük dolap, komot. RA 333
- komisyon** a. Fr. *commission* Alt kurul. RA 144, 147
- komita** a. *Sırpça* Siyasi bir amaca ulaşmak için silah kullanan gizli topluluk. M2 73
- komite** a. Fr. *comité* Alt kurul. M2 191²
- kompas** (doğ.) **kumpas** a. Fr. *compas* Hile, düzen. M2 217
- komşu** a. Konutları yakın olan kimselerin birbirine göre aldıkları ad. RA 145, 146, 251, 272, 273 M2 76, 244²
- komuta** a. ask. Askerî birliği ve onunla ilgili işleri yönetme görevi, kumanda. RA 345
- komutan** a. ask. Bir asker topluluğunun başı, kumandan, bey. RA 169,194
- komutanlık, -ği** a. Komutanın görevi veya makamı, kumandanlık. M2 255
- komünist** a. Fr. *communiste* Komünizm yanlısı olan kimse. M2 43², 94, 151, 166², 179², 181³, 182, 183⁴, 184², 197, 203, 213, 234, 240, 243, 250, 251, 255, 257, 266, 267, 275², 276, 279, 280³, 281
- komünistlik, -ği** a. Komünizm. M2 180, 182⁴, 261
- komünizm** a. Fr. *communisme* Bütün malların ortaklaşa kullanıldığı ve özel mülkiyetin olmadığı toplum düzeni, komünistlik. RA 104 M2 181, 203, 250, 275, 276², 280
- konak, -ğı** a. Büyük ve gösterişli ev. RA 168 M2 34
- kondurmak** (-e) Yakıştırmak, haksız yere birtakım eksiklikler isnat etmek, üzerine yormak. M2 39
- konferans** a. Fr. *conférence* Topluluğa bir konuda bilgi vermek amacıyla yapılan konuşma. RA 101 M2 81, 99², 160², 161,182 **konferans vermek** herhangi bir konuda bilgi verecek biçimde konuşma yapmak. M2 90, 94, 222, 229
- kongre** a. Fr. *congrès* Kurultay. M2 150, 207, 209, 212, 213², 214, 250
- Koniçe** öz. a. Yunanistan'da bulunan bir şehir adı. 'Koniçe kelimesinin Sırpça, Rumca ve Arnavutça olmadığını, Koniçelilerin kendilerini Türk saydıklarını, aralarında bozuk bir Rumca, Selanik şivesine benzeyen bozuk bir Türkçe ve çarşıda kısmen Arnavutça konuştuklarını öğrenmiştik.' M2 39
- Koniçeli** öz. a. Yunanistan'ın bir şehri olan Koniçe'nin halkından olan kimse. 'Namık Kemal'in annesinin babası olan Albülatif Paşa'nın Koniçeli olması.' M2 38, 39⁴
- konmak, -ur** (-e) Koyma işi yapılmak. RA 55, 247 M2 29, 55, 179, 192
- Konrilof** öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen bir kişi adı. 'Bu göstermeliklere fırsat verilirse bugün Pertev Naili yarın Niyazi Berkes, öbürün Behice Boran derken sıra Pavlof ve Konriloflara gelecektir.' M2 236
- konservatuvar** a. Fr. *conservatoire* Müzik, tiyatro ve bale öğretiminin yapıldığı okul. M2 197, 198, 276
- konsolos** a. Rum. Yabancı ülkelerde, orada bulunan yurttaşlarının haklarını koruyan, bağlı bulunduğu hükûmete siyasal ve ticari bilgileri veren dış işleri görevlisi, şebender. M2 256
- kont** a. Fr. *comte tar.* Derebeyi. M2 147

kontenjan *a. Fr. contingent* Bir yükümlülük veya yararlanma işinde, o işin kapsamına girenlerin oluşturduğu belirli sayıdaki topluluk. **M2** 95

kontluk, -ğu *a. Kont olma durumu.* **M2** 136

kontrol, -lü *a. Fr. contrôle* Denetleme. **RA** 19, 52, 282 **M2** 229
kontrol altında tutmak denetlemek. **RA** 155 **kontrol etmek** denetlemek. **RA** 32, 155², 156, 182, 196, 202, 224, 246, 256

konu *a.* Konuşmada, yazıda, eserde ele alınan düşünce, olay veya durum, mevzu, süje. **RA** 21, 31, 35, 133, 134, 145, 150, 179, 180, 192, 201, 206, 214, 217, 218, 232, 234, 235, 242, 251, 257, 263, 264, 279, 290, 345, 347² **M2** 47, 79, 80², 83, 84, 90³, 91, 100², 103, 105, 106, 265³, 268, 281 **konu hâline getirmek** gündem oluşturmak, sürekli konuşulmasını sağlamak. 'Fikir meselesini dallandırıp budaklandırarak bütün memlekete şamil bir konu hâline getirenler şahsî kin ve garzleriyle hareket edenler, kocasının istikbâlini yıkmaya çalışmışlar, fakat hakikatta kendi saadetini yıkmışlardı. İnsanlardan öğrenerek her şeyi gülünç, herkesi hakir görmeye başlayan bir erkekle yaşamak hiç de kolay değildi.' **RA** 21

konulmak (*nsz.*) Koyma veya konma işi yapılmak. **RA** 197 **M2** 32, 140

konuşabilmek (*nsz, -le*) Konuşma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 204 **M2** 225

konuşkan *sf.* Konuşmayı, lakırtıyı seven, çok konuşan. **RA** 29

konuşma *a.* Konuşmak işi. **RA** 20, 30, 35, 38, 39, 40, 52, 54, 59, 60, 61², 75, 87, 96, 98², 101, 110, 114, 126, 133, 134, 136, 138, 140, 144², 145³, 147, 154, 159, 162, 167, 169, 177,

178, 185, 191, 205, 213, 215, 222, 223, 224², 225, 228, 232, 236, 237, 256, 260, 261, 262, 263², 265², 266, 272, 273, 278, 288², 289², 291, 293, 308, 313, 314, 321, 325², 330, 331, 342, 345, 348 **M2** 69², 86, 95, 96², 101, 108, 189, 243

konuşmak (*-i, -den*) Belli bir konudan söz etmek. **RA** 10, 33, 34, 35, 40, 50², 52, 55, 60, 61, 69, 74, 94, 96, 111, 113, 124², 125, 126, 127, 129, 131², 140, 145², 147, 149, 157, 158, 159, 166, 168, 174², 179, 194, 195, 209, 210, 223, 224, 233, 236, 237, 242, 253, 256, 257, 259, 261, 263, 268, 269, 271, 272³, 276², 284, 291, 294, 297, 303², 309, 310², 311³, 313, 314², 319, 321, 334, 336, 340², 341, 344³, 347, 348² **M2** 24, 31, 33², 39, 41, 68, 73, 94², 95², 97², 135, 162, 222, 229, 230, 233, 243², 244, 262

konuşturmak. (*-i*) Konuşmasını sağlamak, konuşmasına yol açmak. **RA** 179, 191

konuşulma *a.* Konuşulmak işi. **RA** 145

konuşulmak (*nsz.*) Konuşma işi yapılmak. **RA** 126³, 288, 340

Konyalı Bekir Ağa *öz. a.* Namık Kemal'in dedesinin adı. 'Namık Kemal'in bilinen ilk dedesi Konyalı Bekir Ağa, onun oğlu beğlerbeğilik rütbesi almış olan ve Üçüncü Mustafa'ya mabeyinci olan Şemseddin beğ, onun oğlu ve Namık Kemal'in babası da ikinci Abdülhamid'in başmüneccimi Mustafa Asım Beğdir.' **M2** 39, 41³

kooperatifçilik, -ği *a.* Kooperatifçinin yaptığı iş. **M2** 110

koparma *a.* Koparmak işi. **M2** 250

koparmak (*-i*) **1.** Kopmasını sağlamak, kopmasına yol açmak. **M2** 266 **2.** (*-den, -i*) Güçlkle elde etmek. **M2** 211

kopmak, -ar (*nsz*) Bütün ilişkileri kesilip büsbütün ayrılmak veya uzaklaşmak. **M2** 113 **RA** 284

kopuk *sf.* Kopmuş. **RA** 165

kopya *sf.* *İt. copia* Taklit edilmiş olan. **M2** 37 **kopya et(İL)mek** bir yazı, eser vb. nin aslına bakarak aynıını veya benzerini oluşturmak. **M2** 200

kor *a.* İyice yanarak ateş durumuna gelmiş kömür veya odun parçası. **RA** 285 **M2** 151

koridor *a.* *Fr. corridor* Bir yapıya girmeyi sağlayan veya odaları birleştiren genellikle dar geçit, geçenek. **M2** 222

korkak, -ği *sf.* Çok çabuk ve olmayacak şeylerden korkan (kimse, hayvan). **RA** 87 **M2** 121, 122, 127²

korkaklık, -ğı *a.* Korkak olma durumu. **RA** 169²

korkma *a.* Korkmak işi. **RA** 86, 249, 291 **M2** 280

korkmak, -ar (*nsz*) Korku duymak, ürkmek, dehşete kapılmak. **RA** 63, 74, 83, 86, 102, 105, 111, 135, 136, 158, 186, 190, 243, 278, 291², 298, 342, 348 **M2** 63, 148, 177 **korktuğu başına gelmek** düşünülen kötü durum gerçekleşmek. **RA** 17

korku *a.* Bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı, üzüntü. **RA** 83³, 86, 87, 138, 196², 198, 246², 280, 297, 338, 342, 251 **M2** 25, 45, 147, 202², 206, 266², 267, 268, 277², 297

korkulmak (*-den*) Korkmak. **RA** 22

korkulu *sf.* Korku veren, korkutan. **RA** 24

korkunç *sf.* Çok korkulu, korku veren, dehşete düşüren, müthiş. **RA** 22, 24, 45, 51, 102, 103, 121, 123, 155, 158², 160, 162, 171, 189, 191, 202, 225, 237, 245, 249, 305, 313,

315⁴, 316, 317, 319, 327, 328, 338 **M2** 16, 21, 28, 207, 237, 253, 255², 278

korkusuz *sf.* Korkusu olmayan, yürekli, gözü pek, pervasız. **M2** 28²

korkutmak (*-i*) Korkmasına yol açmak. **RA** 129, 135, 316 **M2** 21, 96

Koru *öz. a. bk.* Çamlı Koru. **RA** 114

koruma *a.* Korumak işi. **RA** 227

korumak (*-i, -den*) **1.** Bir kimseyi veya bir şeyi dış etkilerden, tehlikeden, zor bir durumdan uzak tutmak, esirgemek, muhafaza etmek. **RA** 318 **2.** Güçlü bir kimse veya kuruluş, güçsüz birini veya bir şeyi desteklemek, himaye etmek. **M2** 13, 120, 250, 275, 277

korunmak (*nsz*) Koruma işine konu olmak. **RA** 130

Kosova *öz. a.* Balkanlarda yer alan bir ülke. 'Plevne ile Çanakkale ve Sakarya'nın mukayesesinden başlıyan hırçın konuşma Mohaç, Çaldıran, Kosova ve Niğebolu'ya kadar uzandı.' **RA** 40 **M2** 210

koşabilmek (*nsz, -e*) Koşma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 254

koşma *a.* Koşmak işi. **M2** 174

koşmak, -ar (*nsz*) **1.** Bir yere ivedilikle gitmek. **RA** 305, 346 **M2** 54, 56, 94, 155 **2.** Bir işle çok ilgilenmek, koşuşturmak. **M2** 95

koşuşmak (*nsz*) Birlikte ve birden koşmak. **RA** 23

kovabilmek (*-i*) Kovma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 276

kovalamak (*-i*) **1.** Bir şeyin ardınca gelmek. 'Düşünceler birbirini kovalar.' **RA** 225 **2.** Bir şeyin arkasına düşüp elde etmeye veya bir sonuca bağlamaya çalışmak, izlemek, takip etmek. **M2** 30

kovulmak (*nsz*) Kovma işine konu olmak veya kovma işi yapılmak. **RA** 225, 275

kovuşturma *a. huk.* Kovuşturmak işi, takibat, takip. **M2** 280

koyabilmek (*-i, -e*) Koyma ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 177²

koyma *a.* Koymak işi. **RA** 133

koymak, -ar (*-i, -e*) **1.** Bir şeyi bir yere bırakmak, belli bir yere yerleştirmek. **RA** 12, 31, 70, 76, 99, 132, 196, 197, 199, 207, 243, 248, 255, 257, 268, 275, 278, 280 **M2** 70², 127 **2.** Katmak, eklemek. **RA** 247, 333 **M2** 59, 77 **3.** Uyulması gereken kuralları belirlemek, ortaya çıkarmak. **M2** 19, 213³, 281 **4.** Bırakmak, terk etmek. **M2** 95 **5.** Bir kimseyi işe yerleştirmek, birine iş sağlamak. **M2** 182

koyu *sf.* Aşırı (davranış, düşünce vb.). **RA** 104

koyulmak (*-e*) Girişmek, başlamak, teşebbüs etmek. **RA** 80, 144, 247, 255, 320

koyun *a. hay. b.* Geviş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan (*Ovis aries*). **RA** 214 **M2** 259

koyuvermek (*-i*) Salmak, serbest bırakmak. **RA** 178

koz *a. Far. gavz, goz* Başarı fırsatı olan elverişli durum, saldırış ve savunma fırsatı. **M2** 122

kozmopolitlik, -ği *a.* Kozmopolit olma durumu. **M2** 211, 213

kök *a.* **1.** Kaynak, köken. **RA** 80, 116, 349² **M2** 54, 76 **2.** Dip, temel, esas. **M2** 82, 203, 215 **kök söktürmek** uğraştırmak, güçlük çıkarmak. **RA** 268

kökleştirmek (*-i*) Kökleşmesini sağlamak. **M2** 76

köklü *sf.* Kökleşmiş, iyi yerleşmiş, kalıcı olan, esaslı. **M2** 277, 278

köksüz *sf.* Temeli, dayanağı veya aslı olmayan. **M2** 266

kömür *a. mdn.* Karbonlu maddelerin kapalı ve havasız yerlerde için yanmasından veya çok uzun süre derin toprak katmanları altında kalıp birtakım kimyasal değişmelere uğramasından oluşan, siyah renkli, bitkisel kaynaklı, içinde yüksek oranda karbon bulunan katı yakıt. **M2** 72²

kömürlük, -ğü *a.* Kömür saklanan veya konulan yer. **M2** 72

köpek, -ği *a. hay. b.* **1.** Köpekgillerden, boy ve biçim bakımından pek çok cinsi olan, çok iyi koku alan, sadık, bekçilik ve avcılık gibi işler için beslenen memeli hayvan (*Canis familiaris*). **M2** 206 **2.** Aşağılık niyetlerle yaltaklanan veya davranışları kötü olan kimse için kullanılan bir sövgü sözü. **RA** 83, 117

→ **köpek balığı**

köpek bâlîği (*doğ.*) **köpek balığı** *a. hay. b.* Köpek balıklarından, gövdesi mekik biçiminde, burun kısmı sivri, solungaç yarıkları boynun iki yanında bulunan, kıkırdaklı, yırtıcı balıkların genel adı (*Mustelus mustelus*). **M2** 257

köprü *a.* Herhangi bir engelle ayrılmış iki yakayı birbirine bağlayan veya trafik akımının, başka bir trafik akımını kesmeden üstten geçmesini sağlayan ahşap, kâgir, beton veya demir yapı. **RA** 72 **M2** 201, 204

Köprülü *öz. a.* 1890 İstanbul doğumlu, Türk ordinaryüs profesör tarihçi, Türkolog, Dışişleri Bakanlığı yapmış siyasetçi ve edebiyat alanında araştırmacı. 'Öteki yaşlı hocaların, bu arada

- Köprülü'nün, gelip yalnızca ders takrir etmelerine karşılık Caferoğlu'nun her dersi bir seminer şeklinde geçer.* M2 103, 188
- Köprülüzade** öz. a. bk. M2 176, 220, 224
- Köprülüzade Fuat Bey** öz. a. bk. Köprülü. M2 132, 219
- köpürme** a. Köpürmek işi. RA 89
- kör** sf. Far. *kūr* Görme engelli. RA 92
- körlemek** (nsz) Körleşmek. M2 179
- körlük, -ğü** a. Gerçeği görememe durumu. M2 120
- körpe** sf. Çok genç (kimse). RA 217
- körükörüne** (doğ.) **körü körüne** zf. *mec.* Davranışının gerekçesini ve nasıl sonuçlanacağını bilmeden, düşünüp taşınmadan RA 57 M2 112, 174, 213
- kös** a. Far. *kūs* Savaşlarda, alaylarda at, deve veya araba üzerinde taşınan ve işaret vermek için kullanılan büyük davul. M2 258
- Kösemihal** öz. a. bk. Nurettin Şazi Kösemihal. M2 232, 233
- köşe** a. Far. *gūşe* Bölüm, yer veya yan. RA 29, 31, 37, 82, 241, 261, 271, 274, 279, 343 M2 157
- köşk** a. Far. *kuşk* Bahçe içinde yapılmış süslü ev, kasır. RA 192, 193
- kötü** sf. İstenilen, beğenilen nitelikte olmayan, hoş gitmeyen, fena; iyi karşıtı. RA 63, 73, 103², 118, 191, 197², 230, 299, 306², 330 M2 12, 39, 41, 133², 165, 174, 194, 229
- kötüye kullan(ıl)mak** yetkisini yasalara aykırı yolda kullanmak. M2 12, 191
- kötülemek** (-i) Biri veya bir şey için olumsuz, aşağılayıcı, hoş olmayan sözler söylemek. M2 170, 174
- kötüleşmek** (nsz) Kötü duruma gelmek. RA 24
- kötülük, -ğü** a. Kötü olma durumu, kemlik, şer. RA 24, 71, 250, 284, 306 M2 38
- kötümserlik, -ği** a. Kötümser olma durumu, karamsarlık, bedbinlik. RA 44
- köy** a. Far. *kūy* Yönetim durumu, toplumsal ve ekonomik özellikleri veya nüfus yoğunluğu yönünden şehirden ayırt edilen, genellikle tarımsal alanda çalışılan, konutları ve öteki yapıları bu hayata uygun yerleşim birimi, köylük yer, köy yeri. M2 71, 73, 79, 177
- **köy ağası**
- köy ağası** a. Köyde, malı, toprağı çok olan, sözü dinlenen kimse. M2 30
- Köy Enstitüsü** öz. a. İlkokul öğretmeni yetiştirmek üzere 17 Nisan 1940 tarihli ve 3803 sayılı yasa ile açılmış okul. 'Köy Enstitülerinin komünist yuvası haline gelmesine göz yumduğu gibi 1944'te Türkçüler'e karşı açtığı Haçlı seferinin haşkomutanlığını da bifiil yaptı.' M2 250, 276
- köylü** sf. Köyde yaşayan veya köyde doğmuş olan. RA 24 M2 72, 120, 121
- kral** a. *Sırpça* En yüksek devlet otoritesini, bütün devlet başkanlığı yetkilerini kalıtım veya soylularca seçilme yoluyla elinde bulunduran kimse. M2 - 147, 210
- krallık, -ğı** a. Fr. *croquis* Kral olma durumu, kraliyet. M2 210
- kroki** a. Bir konu veya nesnenin başlıca özelliklerini yansıtacak biçimde hazırlanmış taslağı. RA 93
- kronolojik** sf. Fr. *chronologique* Zaman bilimsel. M2 76

Kubudak öz. a. Ruh Adam adlı romanda bulunan karakterlerden biri. 'Kubudak mı?, dedi.' RA 323³, 326², 327², 328², 329², 334, 337²

kucak, -ğı a. Açık kollarla göğüs arasındaki bölüm, aguş. RA 84, 124, 207², 258, 339, 340, 341, 342 M2 107 **kucağına almak** kucaklamak, açık kollarla göğüs arasındaki bölüme birini ya da bir şeyi koymak, yerleştirmek. RA 339, 340, 341 **kucağına atmak** çaresiz, kötü bir duruma sürüklemek. 'Zayıf Türkiye'yi ölümün kucağına atacıklarını hesaplayamıyorlar.' M2 241 **kucağına bırakılmak** sefalet, açlık vb. çaresiz durumlara itilmek. 'Küçük bir çocuk gibi sefaletin kucağına bırakılıyordu.' RA 47

kucaklamak (-i) Kollarla sarıp göğüs üzerine bastırmak. RA 338

kudret a. Ar. *kudret* Güç, erk, erke, iktidar. RA 60, 305

kudretli sf. Gücü olan, güçlü. RA 13

kudurmak (nsz) 1. Aşırı davranışlarda bulunmak, taşkınlık göstermek. RA 45, 47 2. Aşırı cinsel istekte bulunmak, sapkınlığa varacak derecede etrafına sarkıntılık etmek. 'Kudurmuş kart köpekler zevk felsefesi uğrun torunu yaşındaki kızlara sarkıntılık etsin, değil mi?' RA 117

kudurtmak (-i) Kudurmasına sebep olmak. RA 267

kul a. Köle. RA 304

kulaç, -cı a. **kulaç atmak** yüzerken kolları, sırayla üstten ileriye doğru atıp suyu arkaya doğru çekmek. RA 47

kulak, -ğı a.

→ **kulaktan kapma**

kulaktan kapma sf. Kulaktan dolma, başkalarından işitilerek edinilen (bilgi). M2 150

Kuleli Harbiye İdadisi öz. a. Kuleli Askeri Lisesi, Üsküdar Çengelköy Boğazı kıyısında yer alan askeri bir okul. 'Soğuk Çeşme Askeri Rüşdiyesinden sonra Çengelköyündeki Kuleli Harbiye İdadisine (Lisesine) yazıldı.' M2 64

kulis a. Fr. coulisse Bir amaca ulaşabilmek için ilgili kişiler arasında özel çalışma yapılan yer. M2 230, 235

kullanabilmek (-i) Kullanma ihtimali veya imkânı bulunmak. RA 300, 326

kullanılmak (nsz) Kullanma işine konu olmak. RA 139 M2 86, 89, 91, 165², 166, 169, 176, 212, 245, 272

kullanma a. Kullanmak işi, istimal. RA 154, 264 M2 201

kullanmak (-i) 1. Bir şeyden belli bir amaçla yararlanmak. RA 39, 78, 91, 154, 169, 171, 172, 237, 242, 281, 347 M2 22, 33, 42, 61, 91, 154, 198 2. (nsz) Kelimeyi yazmak, söylemek. RA 38, 154, 204, 262, 263 M2 43, 83, 119, 120, 174², 180², 243, 266 3. Araç veya aleti işletmek, yönetmek. RA 257 4. Bir kimseyi bir hizmette bulundurmak, çalıştırmak. RA 284 5. Amacına ulaşmak için birinden veya bir şeyden yararlanmak, onu amacına alet etmek, sömürmek, istismar etmek. M2 187, 194, 267

kumanda a. Fr. *commandé* Komuta. RA 86, 144², 225 M2 29, 140, 142, 144, 261 **kumanda etmek** yönetmek. RA 37², 84, 93, 124⁴, 266², 267, 276 M2 30

kumandan a. Fr. *commandant* ask. Komutan. RA 40, 70³, 71, 266, 305, 310, 318 M2 29, 110, 113, 114, 200, 210

kumandanlık, -ğı *a.* Komutanlık. **RA** 39, 70, 100

kumaş *a.* *Ar.* *ḳumāş* Pamuk, yün, ipek vb. nden makinede dokunmuş her türlü dokuma. **M2** 56

kumpas *a.* *Fr.* *compas* Hile, düzen. **M2** 195

kumral *sf.* Koyu sarı veya açık kestane renginde olan (kimse veya şey). **RA** 34, 58, 204, 308, 309 **M2** 112

Kun *öz.* *a.* Hun, Çin'in kuzey ve kuzeybatısında yaşayan eski kavimlerden biri. 'Bir Kun, bir Gök Türk, bir Osmanlı devleti yoktur, yalnızca Kun, Gök Türk, Osmanlı sülaleleri vardır.' **M2** 135², 138, 139⁵, 140², 146, 149, 176²

kundura *a.* *İt.* *condura* Kaba işlenmiş, başsız, konçsuz ayakkabı. **M2** 61²

kunduracılık, -ğı *a.* Kunduracının yaptığı iş. **M2** 61

Kuneli *öz.* *a.* Hun devleti. 'Hatta bazen Kunelinde beş yabgunun birden bulunduğu olmuştur.' **M2** 139²

kurabilmek *(-i)* Kurma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 20, 77

kurabiye *a.* *Ar.* *ḡureybiyye* Un, yağ, badem, fıstık vb. ile yapılan, şekerli küçük çörek. **RA** 248

Kur'an *öz.* *a.* *Ar.* *Kur'ān* İslam dininin temel ilkelerini, Hz. Muhammed'e gönderilen Tanrı buyruklarını içeren, Müslümanlığın temel kitabı, Kur'an-ı Kerim, Kelam-ı Kadim, Mushaf, Mushaf'ı Şerif. **RA** 147 **M2** 62

kurban *a.* *Ar.* *ḳurbān* Bir ülkü uğrunda feda edilen veya kendini feda eden kimse. **RA** 7 **kurban etmek** bir ülkü uğrunda feda edilen veya kendini feda eden kimse. **M2** 259

kurcalamak *(-i)* Bir konuyu araştırmak, üstünde durmak, eşelemek. **RA** 31, 236

kurcalanmak *(nsz)* Kurcalama işi yapılmak. **RA** 94

kurdurmak *(-i, -e)* Kurma işini yaptırmak. **M2** 276

kurma *a.* Kurmak işi. **M2** 31, 275

kurmak, -ar *(-i)* Etkisi ve önemi geniş şeyler meydana getirmek, tesis etmek. **RA** 53, 116 **M2** 33, 54, 112, 113², 1290, 129, 139², 144, 145, 146, 148², 153², 256, 258, 259, 281

kurmay *a.* *ask.* Harp akademilerine girerek eğitimlerini başarıyla bitirmiş subay, erkânıharp. **RA** 40, 44³, 47, 93³, 112, 143, 153, 173, 240, 244, 306

kurnaz *sf.* *Far.* *ḳurnās* Kolay kanmayan, başkalarını kandırmasını ve ufak tefek oyunlarla amacına erişmesini beceren, açığız. **RA** 170, 173, 195

kurra *(doğ.) kura* *a.* *Ar.* *ḳur'a* Kime veya neye isabet edeceği önceden belli olmayan bir çekimle sonucu belirleme. **M2** 69

kurşun *a.* **kurşun sıkılmak** silahı ateşlemek, mermi yakmak. **M2** 256

kurtarabilmek *(-i)* Kurtarma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 123 **M2** 258

kurtarıcı *a.* Kendi hayatını tehlikeye atarak bir kimseyi, bir topluluğu güç bir durumdan veya yok olmaktan kurtaran kimse, halaskâr. **RA** 274

kurtarılmak *(nsz)* Kurtarma işi yapılmak veya kurtarma işine konu olmak. **RA** 171

kurtarma *a.* Kurtarmak işi. **M2** 256, 258

kurtarmak (-i) 1. Bir canlıyı bir felaketten, tehlikeden veya zor durumdan uzaklaştırmak. **RA** 9 **M2** 54², 103 2. Kurtulmasını sağlamak. **RA** 29, 126, 179, 216², 238 **M2** 20, 21, 24, 25⁴, 68, 257

kurtulabilmek (nsz) Kurtulma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 181, 282 **M2** 268

kurtulma a. Kurtulmak işi. **RA** 84, 241, 345 **M2** 184

kurtulmak (-den) İstenmeyen, sıkıntı veren, hoşlanılmayan bir kimseden, bir yerden, bir durumdan uzaklaşmak. **RA** 7, 9², 72, 114, 132, 133², 138, 155, 186, 194, 225, 229, 237, 254, 267, 287, 319, 325, 328 **M2** 34, 66, 212, 247

kurtuluş a. Bir şeyden, bir yerden kurtulma. **RA** 189 **M2** 94

Kurtuluş Savaşı öz. a. İstiklâl Harbi, Kurtuluş Savaşı veya Millî Mücadele, I. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yanında yer alan ve yenik çıkan Osmanlı İmparatorluğu'nun İtilaf Devletleri'nce işgali sonucunda Misak-ı Millî sınırları içinde ülke bütünlüğünü korumak için girişilen çok cepheli siyasi ve askeri savaş. 'Plevne kahramanı Gazi Osman Paşa'ya, Edirne kahramanı Şükrü Paşa'ya ve kurtuluş savaşının meçhul, fakat meşhur şehidine kadar bütün ölmezlerin önünden ihtiramla geçtim.' **M2** 23, 59, 98

kuru sf. 1. Etkisi ve sonucu olmayan. **RA** 134, 287 2. Canlılığını yitirmiş (bitki). **RA** 321

→ **kuru gürültü**

kurucu sf. Bir kurumun, bir işin kurulmasını sağlayan, müessis. **M2** 110, 113², 148, 230

kuru gürültü a. Gereksiz, önemsiz, sonu alınamayacak söz veya davranış. **RA** 184 **M2** 136²

kurul a. Bir işi yapmak, yönetmek veya bir kurum ve kuruluşu temsil etmek için görevlendirilmiş kişilerden oluşmuş topluluk, heyet, konsey, asamble. **M2** 232, 240²

kurulabilmek (nsz) Kurulma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 344 **M2** 240

kurulma a. Kurulmak işi. **M2** 31, 139²

kurulmak (nsz) Kurma işine konu olmak veya kurma işi yapılmak. **RA** 117, 181, 195 **M2** 73, 102, 138², 139, 140², 141, 146, 191, 195, 209, 215, 224, 236, 250, 253, 275, 276

kurulu sf. Kurulmuş olan, yerleşmiş, oturmuş. **RA** 298

kuruluş a. Topluma hizmet, üretim, tüketim vb. amaç ve görevlerle kurulan her şey, tesis. **M2** 27, 114, 265

kurum a. huk. Evlilik, aile, ortaklık, mülkiyet gibi köklü bir yapıyı içeren, genellikle devletle ilişkisi olan yapı veya birlik, müessese. **M2** 105²

kurumak (nsz) Bitki, suyu çekilip cansız duruma gelmek. **RA** 6, 8, 280

kuruntu a. Yanlış ve yersiz düşünce, evham. **RA** 178, 246, 282, 304, 305² **M2** 254, 267²,

kuruntulu sf. Kuruntusu olan (kimse), evhamlı, vesveseli, mütevehhim. **RA** 104, 196

kuruş a. Liranın yüzde biri değerinde Türk parası. **M2** 271³

kurutmak (-i) Uğursuzluk getirmek, yok etmek. **M2** 280

kusur a. Ar. kuşūr Eksiklik, noksan, nakısa. **M2** 18, 51, 66², 76, 81, 184², 185, 266 **RA** 134, 135³, 227³, 247 **kusura bakmamak** hoş görmek. **RA** 253

kusurlu sf. Kusuru olan. **RA** 99, 134

kuş *a. hay. b.* Yumurtlayan omurgalılarından, akciğerli, sıcakkanlı, vücudu tüylerle örtülü, gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı uçucu hayvanların ortak adı. **RA** 5, 6, 310 **M2** 63, 267, 281 **kuşa çevirmek** uysal hâle getirmek, kendine bağımlı kılmak. 'Çinliler kendilerini kuşa çevirip vergi vermeye icbar eden Mohan'ın ayrıca büyük bir kağana tabi olacağını tasavvur edemedikleri için İstemi'yi Mohan'a tabi gibi göstermişlerdir.' **M2** 142, 179

→**kuş beyinli**

kuşak *a. top. b.* Yaklaşık yirmi beş, otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği, göbek, nesil, batın, jenerasyon. **RA** 172

kuş beyinli *sf.* Akılsız, aptal. **RA** 259 **M2** 281

Kuş(h)an *öz. a.* Hindistan ve Afganistan'da hüküm sürmüş Türk devleti. 'Maveraiünnehir, Efgan ve Hindistanda hükûmet kuran Kuşanlar ise ana Türk yurdundan kaçan muhalifler olup bunların kurdukları devlet yabancı ırklardan olan ekseriyetlere dayandığından anayurt Türk tarihi kadrosuna sokulamaz.' **M2** 139, 140³, 149²

kuşe *a. Fr. couché* Özen isteyen baskı işlerinde kullanılan, parlak, düzgün, pürüzsüz, kaygan kâğıt. **M2** 28

kuşkulanmak (*nsz*) Kuşku içinde bulunmak, kuşku duymak, şüphelenmek. **RA** 173, 339

kutlamak (*-i*) Önemli bir olayın gerçekleşmesinin yıl dönümü dolayısıyla tören yapmak, tesit etmek. **M2** 114

kutlanmak (*nsz*) Kutlama işi yapılmak, tebrik edilmek. **M2** 253

kutlu *sf.* Uğurlu. **RA** 117

Kutluğ *öz. a. bk.* Kutluğ Kağan. **M2** 152

Kutluğ Kağan *öz. a.* İkinci Doğu Göktürk Kağanlığı'nın kurucusunun adı. 'Bir kere Kutluğ Kağan'ın karısı Bilge Hatun değil İlbilge Katun'dur.' **M2** 141, 143, 150

kutlulamak (*-i*) Kutlamak. **M2** 21

kutu *a. Rum.* İnce tahta, mukavva, teneke, plastik vb. nden yapılmış, genellikle kapaklı kap. **M2** 70²

kuvvet *a. Ar. kuvvet* Güç. **RA** 38, 41, 65, 84, 87, 284, 286, 319, 100², 103, 113³, 121, 154, 155, 165, 172, 185, 284, 286, 344 **M2** 13, 25, 30⁴, 32, 33, 34, 66, 84, 129, 155, 200³, 207, 211, 213, 214, 230, 249, 275²
kuvvet almak herhangi bir yardımla gücü artmak, kuvvetlenmek. **RA** 345

→**kuvvetimaneviye**

kuvvet-i mâneviye (*doğ.*)
kuvvetimaneviye *a. Ar. tam.* Manevi kuvvet, güç. **M2** 20

kuvvetlendirmek (*-i*) Güçlenmesini sağlamak, gücünü artırmak. **M2** 69, 86, 208

kuvvetlenmek (*nsz*) Güç kazanmak, direnci veya gücü artmak. **RA** 288 **M2** 76, 120, 136, 144

kuvvetli *sf.* **1.** Gücü çok olan, zorlu, şiddetli. **RA** 192 **M2** 13, 20, 272, 33 **2.** Etkili. **RA** 31, 61, 62, 63³, 74, 84, 132, 203, 253, 274, 313 **M2** 13, 39, 51, 66, 95, 151 **3.** Üstün, donanımlı. **RA** 62 **4.** Sağlam, dayanıklı olan. **RA** 205, 206 **M2** 49, 59

kuytu *sf.* Issız, sessiz ve göze çarpmayan, tenha (yer). **RA** 97

Kuzey Azerbaycanlılar *öz. a.* Azerbaycan'ın kuzey kesiminde bulunan halktan olan kimse. 'Mehmet Sadık Aran, Kuzey Azerbaycanlılar Şii idi.' **M2** 97²

kuzey *a.* Sağını doğuya, solunu batıya veren kimsenin tam karşısına düşen yön, dört ana yönden biri, şimal, güney karşıtı. **M2** 98

kuzu *a.* Koyun yavrusu. **M2** 196

küçücük *sf.* Çok küçük. **RA** 115, 130, 264², 348 **M2** 13, 206

küçük, -ğü *sf.* **1.** Boyutları, benzerlerininkinden daha ufak olan, mikro, büyük karşıtı. **RA** 10, 44², 52, 55, 62, 82, 89, 133, 145, 322 **M2** 28, 60, 89, 99, 208, 237, 244 **2.** Yaşı daha az olan. **RA** 18, 20, 23², 34, 43, 47, 106, 119, 171, 210, 218, 219², 230, 241, 279, 294, 299, 304, 305, 306, 338, 339 **M2** 31, 76, 206 **3.** Niceliği az olan. **RA** 129, 131, 170, 205, 271, 289 **M2** 84, 144, 147, 162, 187, 222, 272 **küçük düşürmek** değerini veya şerefini sarsmak. **M2** 48, 278

küçüklük, -ğü *a.* İnsana yakışmayacak, insanın değerini azaltacak davranış. **RA** 295 **M2** 18, 24, 52, 244

Küçük Türk Tetebbüler *öz. a.* Galanti Efendi'ye ait bir eser adı. 'Makalelerden mürekkep bir eserinin adı 'Küçük Türk Tetebbüler'dir.' **M2** 221

küçülmek (*nsz*) Değer ve onurunu azaltacak davranışta bulunmak. **M2** 119

küçült(ül)mek (*-i*) Değerini ve onurunu azaltmak. **RA** 38 **M2** 13, 42

küçümseme *a.* Küçümsemek işi. **RA** 221

küçümsemek (*-i*) Değer ve önem vermemek, küçük görmek. **RA** 78, 101, 105

küçümsemek (*nsz*) Küçümseme işi yapılmak. **M2** 43 **RA** 154

küfür, -frü *a.* *Ar. kufr* Sövme, sövmek için söylenen söz, sövgü. **RA** 105 **M2** 120, 136², 137, 205, 206, 210

kül *a.* Yanan şeylerden artakalan toz madde. **RA** 182² **kül** etmek birinin varını yoğunu yok etmek. **RA** 285

külhanbeylik, -ği *a.* Külhanbeyi olma durumu, kabadayılık. **M2** 66

küllendir(il)mek (*-i*) Küllenme işini yaptırmak. **RA** 267

külliyat *a.* *Ar. kulliyāt esk.* Bir yazarın bütün eserlerini içeren dizi. **M2** 99, 184

Kül Tegin / Kül Tigin *öz. a.* İkinci Doğu Göktürk Kağanlığı'nı, ağabeyi Bilge Kağan ile birlikte yöneten Göktürk kağanın adı. 'Aylarca uğraşarak yaptığı haritalar üzerinde Bilge Tonyukuk ve Kül Tegin'in seferlerini incelemiş ve bu iki kumandana hayran olmuştu.' **RA** 70, 95, 98³, 318 **M2** 128, 130, 143

kültür *a.* *Fr. culture* Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin. **RA** 134³ **M2** 39, 46³, 67, 99², 103³, 105³, 111, 154, 160, 169, 188, 198, 204, 212, 236

kültürlü *sf.* Kültürü gelişmiş olan. **M2** 204

kürek, -ği *a.* Toprak, kömür vb. ni bir yerden bir yere alıp atmaya, taşımaya yarayan ve yayvan bir bölümü, buna bağlı uzun bir sapı bulunan araç. **M2** 72, 237 **kürek çekmek** deniz teknesini yürütmek için küreği kullanmak. **M2** 63

kürsü *a.* *Ar. kursī* Ana bilim dalı. **RA** 64 **M2** 84, 208, 225, 229, 232²

Kürşad öz. a. bk. Kür Şad. **M2** 23, 24.

Kür Şad öz. a. Göktürklerin bağımsızlık mücadelesi için Çin sarayına baskın düzenleyerek yararlılık gösteren Türk kahramanı. 'Kür Şad ve 40 arkadaşının ölümünden beri 13 asır geçti.' **M2** 17, 19⁴, 20⁵, 21⁴, 22⁴, 23, 24³, 25⁷, 26³ **RA** 318

Kür Şadlık a. Kahramanlık, yiğitlik, mertlik. 'Kür Şad'ı kutlularsak Kür Şadlık ruhunu yüceltmış oluruz.' **M2** 21²

Kürt Beğliği öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen bir beylik adı. 'Bu Kürt Beğliğinin topraklarını çiğnedikten sonra Bizans'ın tabiiyetinde olan Gürcü Kırallığına sokuldu.' **M2** 29

Kürt Hocalar öz. a. Bülent Ecevit'in sülalesinin etrafça bilinen adı. 'Ecevit ise Daday'da yerleşmiş bir Kürdün torunu olup bu kasabada "Kürt Hocalar" diye anılırlar.' **M2** 277

Kürt, t'ü öz. a. Ön Asya'da yaşayan bir topluluk ve bu topluluktan olan kimse. **M2** 195², 234, 277

kürtlük a. Kürt olma durumu. 'Ziya Gökalp'in kürtlüğü ve Osman Gazi'nin Rumluğu kabilinde bir yalandır.' **M2** 41

küstah sf. Far. *gustāh* Saygısız, kaba, terbiyesiz (kimse). **RA** 26, 41, 134, 201, 255

küstahlık, -ğı a. Küstahça davranış. **RA** 51

kütle a. Ar. *kutle* Kitle. **M2** 22

kütüphane a. Ar. *kutub* + Far. *hāne* Kitaplık. **M2** 68², 83, 99, 179, 184, 211, 213, 225, 269

L

lâboratuvar (doğ.) **laboratuvar** *a. Fr. laboratoire* Ayırıştırma, birleştirme yoluyla bir sonuca ulaşmak veya teşhis koymak için çeşitli araçlar kullanılarak tıp, eczacılık, fizik, kimya gibi bilim dallarıyla ilgili araştırmaların, deneylerin yapıldığı özel donanımlı yer. **M2** 69, 71, 250

lâdinî (doğ.) **ladinî** *sf. Ar. lādīnī din b. Din dışı. RA* 12

lâf (doğ.) **laf** *a. Far. lāf* Söz, lakırtı. **RA** 204 **M2** 122, 174, 213, 271 **laf kıtlığında asma budamak** gereksiz yere konuşmak. 'Sen tut dışarda basılan eserler yurda girsin diye teklif yap. İşte laf kıtlığında asma budamak diye buma derler.' **M2** 240

→ **laf kalabalığı**

laf kalabalığı *a. mec.* Üzerinde konuşulan konuyla, esasla veya sorunla ilgisi olmayan boş söz yığını. **M2** 157

lağvedilmek (*nsz*) Hükümsüz kılınmak, feshedilmek. **M2** 53

lâik (doğ.) **laik** *sf. Fr. laïque huk.* Din işlerini devlet işlerine karıştırmayan, devlet işlerini dinden ayrı tutan. **M2** 214

lâkap (doğ.) **lakap, -bı** *a. Ar. laḳab* Bir kimseye, bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad. **RA** 136

lâkin (doğ.) **lakin** *bağ. Ar. lākin* Ancak. **M2** 22

lâle (doğ.) **lale** *a. Far. lāle bit. b.* Zambakgillerden, yaprakları uzun ve sivri, çiçekleri kadeh biçiminde, türlü renkte bir süs bitkisi (*Tulipa gesneriana*). **RA** 130 **M2** 18

Lâle Devri (doğ.) **Lale Devri** *öz. a.* Osmanlı Devleti zamanında 1918 yılında başlayıp 1930'a kadar devam eden, zevk- sefa devri de denilen dönemin adı. 'Lâle devriyle alakalı soruyu 'Efendim, Lâle Devrinde lâleler açtı' diye özetleyivermesi çok hoşuna gitmişti.' **RA** 130²

lâlezâr (doğ.) **lalezar** *a. Far. lālezār esk.* Lale yetiştirilen yer, lale bahçesi. **RA** 60

Lamark *öz. a.* Evrim teorisiyle tanınan bilim adamı. 'Lamark, Darwin, Buncher, Hekel, Schopenhaur gibi filozofları da okudu.' **M2** 67

lâmba (doğ.) **lamba** *a. Rum.* Petrol gibi yanıcı bir madde yakarak veya elektrik akımıyla içindeki teller akkor durumuna geçerek ışık veren alet. **RA** 86, 87², 88, 89, 114, 275, 294, 329

lânet (doğ.) **lanet** *a. Ar. la'net* Tanrı'nın sevgi ve ilgisinden yoksun olma, beddua. **RA** 118 **lanet etmek** ilenmek, kötülüğünü istemek. **RA** 47 **lanet okumak** bir kimsenin Tanrı'nın merhametinden yoksun kalmasını dilemek. **RA** 52

lastik *a. Fr. élastique* Esnek, ince kauçuk veya kauçuklu şerit. **RA** 184² **2. sf.** Kauçuktan yapılmış. **M2** 255

Lâtifi (doğ.) **Latifi** *öz. a.* 16. yy. Divan Edebiyatı şairi. 'Lâtifi'nin adını bile doğru dürüst bilmeyip Lutfî yazmak suretiyle bu malumatın kendisine başkaları tarafından verildiği şüphesi uyandıran ve Sehî ve Latifi tezkirelerinin verdiği malumatı kendi kafasındaki fikri sabite göre izaha kalkışan Reşit Galip B. e gelince onunda alim olmayıp müptedi olduğu ve Sorbon

müderresi diye imza atmakla da kendisini reklam ettiği, Köprülüzade Fuat Beyle yaptıkları münakaşa dolayısıyla ilim efkari umumiyesine malum olduğundan şu sual kendiliğinden doğuyor. **M2** 132²

Latifi tezkiresi öz. a. Latifi'ye ait şairler biyografisi kitabının adı. 'Sehi ve Latifi tezkirelerinin verdiği malumatı kendi kafasındaki fikri sabite göre izaha kalkışan Reşit Galip B.'e gelince onunda alim olmayıp müptedi olduğu ve Sorbon müderresi diye imza atmakla da kendisini reklam ettiği, Köprülüzade Fuat Beyle yaptıkları münakaşa dolayısıyla ilim efkari umumiyesine malum olduğundan şu sual kendiliğinden doğuyor.' **M2** 132

Lâtin (doğ.) **Latin** öz. a. İtalya'da Latium bölgesi halkından olan kimse. **M2** 204

→ **latin dili, latin harfleri**

Lâtin Amerika (doğ.) **Latin Amerika** öz. a. Latin dillerini konuşan Güney Amerika ülkelerinin tümü. 'Lâtin Amerika Don Kişotlarını taklide yeltenerek Türk devletini devirmeye kalkan, sonra da yurdumuzda bir Sovyet Cumhuriyeti kurarak Rusya'ya eklemeye çalışan güruhun bir bölümüdür.' **M2** 256

lâtince (doğ.) **latince** öz. a. bk. Latin dilleri. **M2** 169

lâtin dili (doğ.) **latin dilleri** öz. a. dil b. Fransızca, İspanyolca, İtalyanca, Portekizce vb. dillerin ortak adı. **M2** 236

lâtin harfleri (doğ.) **latin harfleri** a. Genellikle Avrupalıların kullandığı Eski Roma dönemindeki yazı sistemine dayanan harflerin her biri. **M2** 223

lâübâli (doğ.) **laubali** sf. Ar. *lā'ubālī* Saygısız, çekinmesi olmayan. **RA** 35

lâübâlîleşmek (doğ.) **laubalîleşmek** (nsz.) Laubali davranışta bulunmak. **RA** 50

lâübâlîlik, -ği (doğ.) **laubalîlik** a. Laubaliye yakışır davranış, ciddiyetsizlik. **RA** 19, 20, 124² **M2** 110

lâyık, -ği (doğ.) **layık** sf. Ar. *lāyik* Nitelikleri, özü, hareketleri, davranışlarıyla bir şeyi elde etmeye hak kazanmış olan. **RA** 75, 98, 111², 305, 313 **M2** 123, 218 **layık görmek** yakıştırmak, uygun görmek. **M2** 247 **layık olmak** hak kazanmış olmak. **RA** 27 **M2** 21, 82, 256

lâyikleşmek (doğ) **laikleşmek** (nsz) Laik duruma gelmek. **M2** 97

lâzım (doğ.) **lazım** sf. Ar. *lāzīm* Gerek, gerekli. **RA** 25, 30, 41, 76, 94, 105, 106, 116, 138, 143², 150, 203, 207, 211, 238, 250, 257, 314, 315², 326², 328, 347 **M2** 19², 22, 39, 46³, 48, 49, 67, 95, 112, 120, 127, 129, 171, 196, 208, 210², 211, 224, 227, 243, 253, 257, 275, 280 **lâzım gelmek** (doğ.) **lazım gelmek** gerekmek. **M2** 102, 136, 151, 208

leh a. Ar. *leh* Bir şeyden veya bir kimseden yana olma, aleyh karşıtı. **RA** 15, 24, 54, 313 **M2** 13, 164, 199, 213, 233, 234, 236 **lehte olmak** bir şeyden yana olmak. **M2** 249

lehçe a. Ar. *lehce dil* b. Bir dilin tarihsel, bölgesel, siyasal sebeplerden dolayı ses, yapı ve söz dizimi özellikleriyle ayrılan kolu, diyalekt. **M2** 94, 220, 272, 273⁵

leke a. Far. *leke, lekke* Bir yüzeyde türlü sebepler dolayısıyla oluşan farklı renk. **RA** 280, 282, 297² **leke sürmek (sürülmek)** birine onurunu sarsacak biçimde iftirada bulunmak,

- suç yüklemek, lekelemek. **M2** 38, 211
- lekeleme** *a.* Namusa dokunur bir suç yükleme, iftira etme. **RA** 194
- lekeli** *sf.* Kötü tanınmış, lekelenmiş. **M2** 207
- Leman Pınar** *öz. a.* Ruh adam adlı romanda geçen kişilerden biri. 'Fizik Hocası Leman Pınar...Tarih Hocası Kadriye Kozanlı.' **RA** 126,132
- Lenin** *öz. a.* Rusya'da bilinen Ekim devriminin liderliğindeki komünist devrimci, politikacı. 'Beşeriyetin büyük evlatları (!) Karl Marks ve Lenin bile bu kadar ileri gitmemişlerdi.' **M2** 254
- levend** (*doğ.*) **levent,-di** *a.* *Far. levend tar.* Osmanlı donanmasında ve kıyılarında görev yapan asker sınıfı. **RA** 319²
- levha** *a.* *Ar. levḥa* Bir yere asılmak için yazılmış yazı, safiha. **M2** 217
- levh-i mahfûz** *a.* Allah'ın takdir ettiği, olmuş ve olacak bütün şeylerin üzerinde yazılı bulunduğu kabul edilen kader levhası. 'Levh-i Mahfûz'da okumuştum, diye karşılık verdi.' **RA** 120², 230, 306
- Leylâ** (*doğ.*) **Leyla** *öz. a. bk.* Leyla Mutlak. **RA** 90², 91³, 92, 94², 95², 107, 110⁴, 111⁴, 112, 113, 114⁶, 115, 119², 120, 125, 126, 131, 132³, 134³, 135, 136³, 137³, 139³, 140, 141, 143², 148, 152², 162³, 165⁷, 166⁴, 167², 168⁶, 169³, 170³, 171³, 172³, 173², 174³, 175, 190³, 194, 195², 215², 216, 230², 231⁴, 232⁴, 233⁵, 234, 235⁵, 236⁵, 237⁷, 238, 243, 251³, 252², 253², 254², 255², 256³, 257⁴, 258², 263, 274⁵, 279, 329², 337²
- Leylâ Hanım** (*doğ.*) **Leyla Hanım** *öz. a. bk.* Leyla Mutlak. **RA** 132, 137, 251³
- Leylâ Hanzâde** (*doğ.*) **Leyla Hanzade** *öz. a. bk.* Leyla Mutlak. **RA** 169
- Leylâ ile Mecnûn** (*doğ.*) **Leyla ile Mecnun** *öz. a.* 16. yy. Divan şairi Fuzuli'ye ait aşk konulu bir eser adı. 'Selim o zaman 'Leylâ ile Mecnûn' diye bir roman olduğunu hatırladı, yavaş, fakat çok sert bir sesle 'Ben böyle budalaca şakalardan hoşlanmam' diye karşılık verdi.' **RA** 132, 135, 252
- Leylâ Mutlak** (*doğ.*) **Leyla Mutlak** *öz. a.* Ruh Adam adlı eserde geçen Osmanlı soyundan gelen bir prenses, hanzade. 'Bir an için gözlerinin önünden Leylâ Mutlak geçti.' **RA** 90³, 91, 110, 121, 124, 126, 132², 134, 139, 153, 251, 253, 255
- Leylâ Mutlu** (*doğ.*) **Leyla Mutlu** *öz. a. bk.* Leyla Mutlak. **RA** 132, 134, 136
- limonata** *a.* *İt. limonada* Su, şeker ve limon suyundan yapılan şerbet. **RA** 210
- limonlu** *sf.* İçine limon sıkılmış veya limon doğranmış. **RA** 247, 288
- lira** *a.* *İt. lira* Yüz kuruş değerinde Türk para birimi, teklik. **M2** 161⁵, 162³, 167², 197, 211, 212³, 271²
- liralık, -ği** *sf.* Herhangi bir lira değerinde olan. **M2** 100, 162
- lirik, -ği** *sf.* *Fr. lyrique* Coşkun, ilhamla dolu. **RA** 78
- lisan** *a.* *Ar. lisān* Dil(II). **M2** 221², 223, 224²
- lisaniyat** *a.* *Ar. lisāniyyāt* Dil bilimi. **M2** 176
- lise** *a.* *Fr. lycée* Sekiz yıllık ilköğretimden sonra en az dört yıllık bir eğitimle hayata veya yükseköğretime hazırlayan ortaöğretim kurumu, ortaöğretim. **RA** 18³, 19², 20², 23², 24, 26, 29, 31², 32, 36, 39, 44, 58, 64, 78, 219,

241, 268, 280, 343², 347 **M2** 55, 57, 64, 130, 131³, 133, 179, 183, 187, 188², 189⁶, 190², 191², 192, 196³, 201, 205, 208, 214⁶, 221², 222, 225, 231, 236, 247, 248

liseli sf. Lisede okuyan (öğrenci). **RA** 89², 166, 237 **M2** 56

liste a. *İt. lista* Alt alta yazılmış şeylerin bütünü, dizelge. **RA** 171 **M2** 40, 150, 151, 172, 173, 176, 204, 205, 217³, 219², 234, 236

Lokman hekim öz. a. Kur'an'da ve halk efsanelerinde bahsi geçen, ölümsüzlük iksirini, hastalara şifa bulduğuna, hikmet sahibi olduğuna inanılan kişi. '*Adınız Selim Key olmasaydı size Lokman hekim derdim.*' **RA** 203

loşluk, -ğu a. Loş olma durumu. **RA** 234, 235, 271

Lozan öz. a. bk. Lozan konferansı. '*Türkiye'de milliyetçilik, Türkçülük ve ırkçılık duygu ve düşüncelerini alevlendiren; Lozan'da ikinci murahhas olarak Başmuraahas İsmet Paşa'nın dediği gibi en büyük hizmeti yapan ve ondan sonraki bütün çalışmasını Türklüğe, Türkçülüğe veren ve ömründe en büyük övüncün Türk yaratılmak olduğunu söyleyen Doktor Rıza Nur, meziyetleri ve eksikleri ile birlikte büyük çapta bir adamdı.*' **M2** 59

Lozan Barışı öz. a. Birinci Dünya Savaşı sonrası 24 Temmuz 1923 yılında yapılan dış borçlar, boğazlar sorunu, Türk-Yunan çatışmaları ve daha birçok konuyu içeren antlaşma. '*Lozan Barışı imzalandıktan sonra Türkiye'ye dönüp ikinci Millet meclisine yine Sinoptan mebus seçildi.*' **M2** 54

Lozan Konferansı öz. a. Türk Devleti ile mutabakata varılması amacıyla 11 Kasım 1922 ve 1923 yılları arasında 8 ay süren konferans. '*1923'te Sıhhiye Vekilliği uhdesinde*

kalmak üzere Lozan Konferansına ikinci murahhas olarak gitti.' **M2** 54

Lozan müzakereleri öz. a. Lozan konferansı öncesi görüşmeler. '*Lozan müzakereleri bilgisi, zekası ve metanetile pek büyük hizmetlerde bulundu.*' **M2** 54

lûgat (doğ.) lûgat, -ti a. Ar. *luğat* Sözlük. **M2** 67, 224

Lûtfî (doğ.) Lûtfî a. Latifi yerine yazılan yanlış ad. '*Latîfî'nin bile adını doğru dürüst bilmeyip Lûtfî yazmak suretiyle bu malumatın kendisine başkası tarafından verildiği şüphesini uyandıran ve Sehî ve Latîfî tezkirelerinin verdiği malumatı kendi kafasındaki fikri sabite göre izaha kalkışan Reşit Galip B.'e de alim denilemeyeceği gayet tabiidir.*' **M2** 132

lütüfkârlık (doğ.) lütüfkârlık, -ği a. Lütüfkâr olma durumu. **RA** 30

Lüsyen öz. a. Abdülhak Hamit Tarhan'ın aşık olduğu ve daha sonra evlendiği kadının adı. '*Abdülhak Hamit torunu yerindeki Lüsyen'e aşık olmadı mı?*' **RA** 205

lütfen zf. Ar. *lutfen* Birinden bir şey isterken 'dilerim, rica ederim' anlamında kullanılan bir söz. **M2** 149, 212

lüzum a. Ar. *luzüm* Gerek, gereklilik, gereklilik, icap. **RA** 154, 253, 280 **M2** 136, 154, 183, 198, 199, 200,212, 214, 275 **lüzumundan fazla** gerekenden çok. **RA** 118 lüzum görmemek gerekli bulmamak, gerekli görmemek. **RA** 18, 21, 55, 58, 72, 82, 150, 181,186, 190, 203, 292, 293 **M2** 249, 261 **lüzum duymak** gerek duymak, ihtiyacı olmak. '*Sonra Ayşe'ye bir şeyler çitlatmak lüzumunu duyarak.*' **RA** 57, 113 **lüzum kalmamak** gerek olmamak. '*Benim sûrumu*

öztürmeme lüzûm kalmazdı.' **RA**
300

lüzumlu *sf.* Gerek, gerekli, lazım. **RA**
216²

lüzumsuz *sf.* Gereksiz. **RA** 149, 179,
246, 327, 340 **M2** 12, 267

→ **lüzumsuz yere**

lüzumsuz yere *zf.* Gereksiz yere **RA**
38

M

maalesef *zf.* Ar. *ma'a'l-eseef* Üzülerek söylüyorum ki, ne yazık ki, maatteessüf. **RA** 262 **M2** 217

maarif *a.* Ar. *ma'ārif* Öğretim ve eğitim sistemi. **M2** 179, 263

Maarif Bakanı *öz. a.* Millî Eğitim Bakanı. '14 ay hapis cezası aldığı halde Halk Partisinin bir Maarif Bakanı tarafından bu kadar büyük bir himayeye mazhar oldu.' **M2** 181, 199

Maarif Nezareti *öz. a.* Osmanlı döneminde eğitim-öğretim işlerinden sorumlu kuruluş, Millî Eğitim Bakanı. 'Kitabı Maarif Nezaretine(=Millî Eğitim Bakanlığına) verip oradaki sansürden izin almaya mecbur oldu.' **M2** 70

Maarif Vekâleti *öz. a.* 1923-1935 ile 1950- 1960 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığına verilen adlandırma. 'Maarif Vekâletinin para ile ve ısmarlama olarak yazdırdığı sonuncusunun hiçbir ilmi değeri yoktur.' **M2** 37, 54, 177, 189, 196, 197², 182, 205, 231², 273

Maarif Vekili *öz. a.* Millî Eğitim Bakanı. '1920'de Ankara hükümetinin ilk Maarif Vekili olarak hizmetler etti.' **M2** 54, 189, 219

maaş *a.* Ar. *ma'āş* Aylık. **RA** 43 **M2** 162, 167, 182, 211², 212 **maaş almak** aylık almak. **RA** 47² **M2** 42, 182 **maaş vermek** aylık vermek. **RA** 47 **M2** 211

mabeyin *a.* Ar. *mābeyn tar.* Padişah sarayı. **M2** 71

mabeyinci *a. tar.* Osmanlı Devleti'nde padişahların dışarıyla olan ilişkilerine bakan, buyruklarını ilgililere bildiren, bazı kişilerin dileklerini kendisine ileten görevli. **M2** 39

Macar *öz. a.* Macaristan halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. **M2** 204

mâcerâ (*doğ.*) **macera** *a.* Ar. *mācerā* Baştan geçen ilginç olay veya olaylar zinciri, serüven, sergüzeşt, avantür. **RA** 214, 286, 318

maceracılık *a.* Maceracı olma durumu, maceraperestlik, serüvencilik, sergüzeştçilik. **M2** 263

maceralı *sf.* Heyecan veren, karmaşık, olağan dışı, serüvenli. **M2** 83

Macit Bey *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir kişi adı. 'Macit Bey: 14 yıllık hocadır.' **M2** 222

Macit Gökberk *öz. a.* 1908 Selanik doğumlu, felsefe dilinin yalınlaşması, terim karmaşasının giderilmesi ve kavramların sınırlandırılması alanlarında önemli çalışmalarda bulunan felsefeci. 'Macit Gökberk (Felsefe)' **M2** 233, 234

maç *a.* Fr. *match* Karşılaşma. **RA** 262² **M2** 254

madalya *a.* İt. *medaglia* Savaşta yararlık gösterenlere, yarışlarda derece alanlara ödül, bazen de önemli bir olay dolayısıyla ilgililere hatıra olarak verilen metal nişan. **RA** 52

Madar *öz. a.* Ruh Adam adlı romanda geçen şeytan karakterinin adı, şeytanların başı. 'Buna çareyi bulsa bulsa Şeytanlar Başı Madar bulur' dedi. *Burkay in içi yandı. Gözü dumanlandı. 'Hiçbir çare yok mu' diye sordu. Madar, başım salladı.'* **RA** 7, 8³

madde *a.* Ar. *mādde* **1.** Yasa, sözleşme, antlaşma vb. metinlerde, her biri başlı başına bir yargı getiren ve çoğu kez rakamla belirtilen bölüm. **RA** 55, **M2** 114, 180², 181³, 182³, 183³, 236, 251 **2.** Sözlük ve

ansiklopedilerde tanımlanan, anlatılan kelime, ad veya konulardan her biri. **RA** 181

maddî (doğ.) **maddi** *sf. Ar. mādī* **1.** Madde ile ilgili, maddesel, özdeksel, manevi karşıtı. **RA** 15, 20, 22, 85, 100, 280 **2.** Mal, para, varlıkla ilgili olan. **RA** 23, 173² **M2** 32, 59, 184, 220, 228, 229

mademki *bağ. Ar. mādām + Far. ki* Madem. **RA** 182 **M2** 137, 157

mâden(doğ.) **maden** *a. Ar. ma'den jeol.* Yer kabuğunun bazı bölgelerinde çeşitli iç ve dış doğal etkenlerle oluşan, ekonomik yönden değer taşıyan mineral. **RA** 116, 193

M. F. Usal *öz. a.* 'Birinci, ikinci, üçüncü Dumada Müslüman diputatlar hem alarnın kılğan işleri' adlı eseri Kazan'da neşreden kişinin adı. 'M. F. Uysal tarafından Kazanda neşrolunan kitabın adı: Birinci, ikinci, üçüncü Dumada Müslüman diputatlar hem alarnın kılğan işleri (= birinci, ikinci ve üçüncü Dumada müslüman mebuslar ve onları yaptığı işler) dir.' **M2** 158

mağlûbiyet (doğ.) **mağlubiyet** *a. Ar. mağlûbiyyet* Yenilgi. **M2** 203²

mağlûp (doğ.) **mağlup,-bu** *sf. Ar. mağlûb* Yenik. **M2** 84

mahal, -lli *a. Ar. mahall* **mahal bırakmamak** fırsat vermemek. 'Ve onun itirazına mahal bırakmamak düşüncesiyle köşede gazetesini okuyan öğretmene seslendi.' **RA** 29

mahallî *sf. Ar. mahallī* Yöresel. **M2** 145, 273

mahâretli (doğ.) **maharetli** *sf.* Becerikli. **RA** 194

mahçup *sf. Ar. mahcûb* **1.** Utangaç. **RA** 34, 59, 63, 127 **2.** *zf.* Utangaç bir biçimde. **RA** 74 **mahçup olmak** utanmak. **M2** 214

mahfuz *sf. Ar. mahfûz* Saklanmış, korunmuş, korunan, saklı. **M2** 41

Mahir İz *öz. a.* 1895 İstanbul doğumlu, öğretmen ve İslami yönde eserler veren yazar. 'Mahir İz gibi sağlam karakterli, milliyetçi ve mukaddesatçı bir öğretmenin kardeşi olması derin üzüntü yaratmıştır.' **M2** 235

mahiyet *a. Ar. māhiyyet* Nitelik, vasıf, öz, asıl, esas. **RA** 12², 21, 59, 66, 97 **M2** 111, 130, 188, 194, 225, 261 **mahiyet(ini) almak** bir şeyin niteliğini, vasfını kazanır duruma gelmek. 'Halk düşmanı mahiyetini almıştı.' **RA** 21 **M2** 45

mahkeme *a. Ar. mahkeme huk.* **RA** 100, 118, 292⁴, 293², 294², 295, 296, 298, 299, 306 **M2** 79, 82, 89, 90, 154, 162, 163², 166, 180, 184, 194², 243, 244, 245 **mahkemeye verilmek** hakkında dava açılmak. 'Sıkıyönetim mahkemesine verilen eski Türkçüler çok iyi anlamaktayız.' **M2** 267 **mahkemeye vermek** dava açmak. **RA** 293 **M2** 188

→**mahkeme salonu**

mahkeme salonu *a.* Yargılama işinin yapıldığı yer. 'Mahkeme salonuna girerken bakışları ile etrafi araştırdı.' **RA** 52

mahkûm *sf. hukuk Ar. mahkûm* Hükümlü. **RA** 32, 102 **mahkûm edilmek** hüküm giymek, ceza almak. 'Selim ve Şeref on beşer yılı mahkûm edilmişler.' **RA** 54, 55 **M2** 192, 256, 280 **mahkûm olmak** hüküm giymek. **RA** 23 **M2** 261

mahkûmiyet *a. Ar. mahkûmiyyet huk.* Hükümlülük. **RA** 23

mahlas *a. Ar. mahlaş* Takma ad. **M2** 62

mahlûk *a. Ar. mahlûk* Yaratık. **RA** 19, 30, 88, 104², 114, 115²

mahlûkat *a. Ar. maḥlûkāt* Yaratıklar. **M2** 137

Mahmud *öz. a. bk.* Mahmut Efendi. **M2** 61, 62

Mahmud Efendi (*doğ.*) **Mahmut Efendi** *öz. a.* Rıza Nur'un babasının adı. 'Sarıklı Hoca Ahmed Efendi, Rıza Nur'u çok sever, oğlunu İstanbul'a götürüp okutması için babası Mahmud Efendiyi teşvik ederdi.' **M2** 62

mahmurluk, -ğu *a.* Uykudan sonra duyulan ağırlık ve sersemlik. **M2** 180²

mahpus *sf. Ar. maḥbūs* **mahpus kalmak** *mec.* esir olmak, hapsedilmek. 'Ayşe'nin âh u zârî gönüünün sınırları içinde mahpus kalmaya mahkûmdu.' **RA** 32

mahremiyet *a. Ar. maḥremiyyet* Gizlilik. **RA** 136, 235

mahrum *sf. Ar. maḥrûm* Yoksun. **RA** 44, 45 **M2** 196, 199, 263 **mahrum kalmak** yoksun kalmak. **RA** 92, 173 **mahrum olmak** yoksun kalmak. **M2** 260

mahrûmiyet (*doğ.*) **mahrumiyet** *a. Ar. maḥrûmiyyet* Yoksunluk. **RA** 23

mahsul, -lü *a. Ar. maḥşûl* Ürün. **RA** 78, 135 **M2** 114, 171, 222 **mahsul vermek** bir eser veya çalışma ortaya çıkarmak, üretmek. 'İlmi mahsül verenler vardır.' **M2** 214

mahsus *sf. Ar. maḥşûş* Özgü. **M2** 173

mahşer *a. Ar. maḥşer* Büyük kalabalık. **RA** 104, 154³, 286, 316, 317

→ **mahşer kalabalığı**

mahşer kalabalığı *a.* Çok kalabalık olma. **RA** 298, 317

mahut *sf. Ar. ma'hūd esk.* Bilinen, adı geçen, sözü geçen. **M2** 179, 260

mahv (*doğ.*) **mahıv, -vı** *a. Ar. maḥv* Yok etme, yok olma. **M2** 278

→ **mahvetmek, mahvolmak**

mahvetmek, -der (-i) *Ar. maḥv + T. etmek* Onmaz duruma getirmek. **RA** 37, 273 **M2** 13

mahvolmak (*nsz*) *Ar. maḥv + T. olmak* Onulmaz duruma gelmek. **RA** 14, 30, 40 **M2** 25

mahzun *sf. Ar. maḥzûn* Üzgün. **RA** 69 **M2** 111

mahzur *a. Ar. maḥzûr* Sakınca. **RA** 124², 253²

maiyyet *a. Ar. ma'iyyet* Üst görevlinin yanında bulunan kimseler, alt kademedekiler. **M2** 29

makale *a. Ar. maḳāle* Bilim, fen konularıyla siyasal, ekonomik ve toplumsal konuları açıklayıcı veya yorumlayıcı niteliği olan gazete veya dergi yazısı. **RA** 69 **M2** 50, 63, 81, 104, 105, 132, 150, 166, 172, 181², 182, 183, 188, 216, 220, 221², 222³, 223, 224, 225²

makam *a. Ar. maḳām* Mevki, kat, yer. **M2** 69, 89, 114, 191, 228

Makaryos *öz. a. III.* Makaryos, olarak da bilinen, Kıbrıs Ortodoks Kilisesi başpiskoposu ve bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı. 'Ne dersiniz?Ecevit, Makaryos ve Grivas'la kardeşlik davasında.' **M2** 253

Makber (I) *öz. a.* Abdülhak Hamit Tarhan'a ait bir şiir adı. 'Bir köşeye çekilerek çantasından Abdülhak Hâmid in Makber'ini çıkardı.' **RA** 31³, 32², 33

makber (II) *a. Ar. maḳber* Mezar, kabir, metfen. **M2** 56

makbul *sf. Ar. maḳbûl* Kabul edilen. **RA** 58

makbuz *a. Ar. maḳbûz* Alındı. **RA** 141

Makedonya öz. a. Balkanlar'da bulunan bir ülke *'Makedonyadaki Türk askerleri için Bulgaristandan gelen ve Niş Yolu ile sınırimıza giren unlara Bulgarların veba mikrobunu ve zehir kattıkları hakkında Padişaha bir haber geldiğinden Mabeyin, Serasker kapısından oraya çabucak gönderilmek üzere bir bakteriyolog istemiş.'* **M2** 71, 73

Makedonyalı İskender öz. a. Büyük İskender olarak da bilinen III. Aleksandros, MÖ 336. MÖ 323 yılları arasında hüküm sürmüş tanınmış Makedonya kralı. *'Makedonyalı İskender'in ordusu hakkında kitabın verdiği bilgiyi iyi kavrayamayan kızcağız, İskender'in hiçbir düşman askeri öldürmeden bu zaferleri nasıl kazandığını sordu.'* **RA** 130

makine a. İt. *macchina* tekno. Herhangi bir enerji türünü başka bir enerjiye dönüştürmek, belli bir güçten yararlanarak bir işi yapmak veya etki oluşturmak için çarklar, dişliler ve çeşitli parçalardan oluşan düzenekler bütünü. **RA** 320

makinalı (doğ.) **makinelî** a. ask. Makinelî tüfek. **M2** 20

→ **makinelî tüfek**

makinelî tüfek a. ask. Tetiğine basıldığında sürekli kurşun atan bir tür tüfek, makinelî. **RA** 321

maksad (doğ.) **maksat** a. Ar. *maḳṣad* bk. maksat. **RA** 115, 117 **M2** 85, 93, 133, 148, 166

maksat a. Ar. *maḳṣad* İstenilen şey, amaç, gaye, erek **RA** 93, 117, 345, 347² **M2** 20, 37, 82, 91², 179, 189, 198

maksatsız sf. Bir amacı olmayan. **RA** 185, 271

mâkul (doğ.) **makul** sf. Ar. *ma'kûl* Akla uygun, akıllıca. **RA** 59, 257 **M2** 138, 213

makule a. Ar. *maḳûle* esk. Takım, çeşit. **RA** 144

mal a. Ar. *māl* tic. Alınıp satılabilen her türlü ticaret eşyası, emtia. **M2** 29, 34, 227, 229, 276 **mal etmek** kendi malı, eseri, buluşu gibi benimsemek veya saymak. **M2** 45, 228 **mal olmak** bir iş, bir davranış sonucu zarara uğramak. **M2** 253

Malazgird (doğ.) **Malazgirt** öz. a. bk. Malazgirt Savaşı. **RA** 309

Malazgird Savaşı (doğ.) **Malazgirt Savaşı** öz. a. 26 Ağustos 1071 tarihinde, Büyük Selçuklu Hükümdarı Alparslan ile Bizans İmparatoru IV. Romen Diyojen arasında Malazgirt ovasında gerçekleşen bir savaş. *'Malazgird Savaşı 26 Ağustos 1071 yerine 26 Mart 1761 de geçseydi kurmay için daha serin bir havada ve bazı ateşli silâhlarla yapılmış olması gibi bir değişildik göstermesinden başka ne fark olabilir?'* **RA** 93

Malazgird Zaferi (doğ.) **Malazgirt Zaferi** öz. a. 26 Ağustos 1071 tarihinde Büyük Selçuklu Devleti ile Bizans İmparatorluğu arasında gerçekleşen ve Türklerin galibiyetiyle sonuçlanan zafer. *'Malazgird Zaferi'nin 900. yıllarını çok sönük bir şekilde kutladık.'* **M2** 114

mâlik (doğ.) **malik** a. Ar. *mālik* Sahip, iye. **RA** 11, 104, 278 **malik bulunmak** sahip olmak. *'Ticari eşyaya malik bulunan şehrin yağmasına izin rica ettiler.'* **M2** 32 **mâlik olmak** (doğ.) **malik olmak** sahip olmak. **RA** 14, 66 **M2** 14

Malta öz. a. Güney Avrupa'da, Orta Akdeniz'de yer alan, Sicilya'nın güneyindeki adalar devleti. *'Damadı Ali Nüzhet Göksel tarafından yayımlanan Ziya Gökalp ve Malta Mektupları adlı eserde, büyük Türkçünün Malta'dan*

kızlarına gönderdiği mektuplar yayımlanmıştır.' M2 50

Maltepe öz. a. İstanbul iline bağlı ilçelerden biri. M2 258

malûm (doğ.) **malum** sf. Ar. ma'lûm Bilinen, belli. RA 103 M2 14, 140, 173, 180, 193 **malûm olmak** (doğ.) **malum olmak** bilinmek. 'Malûm olduğundan (merak edenler Türk Yurdu ve Türkiyat mecmualarında bu münakaşayı okuyarak hüküm verebilirler) şu sual kendiliğinden doğuyor?' M2 132, 161

malûmat (doğ.) **malumat** a. Ar. ma'lûmât Bilgi. M2 19, 67, 132², 137, 141, 150², 153, 172, 176, 221 **malûmat almak** (doğ.) **malumat almak** bilgi edinmek. M2 217

malumatfuruşluk (doğ.) **malumatfuruşluk, -ğu** a. Malumatfuruş olma durumu. M2 176

malzeme a. Ar. mâlezime Gereç. M2 99, 104

mânâ (doğ.) **mana** a. Ar. ma'nâ db. Anlam. RA 33, 34, 39, 65, 78, 82, 87, 89, 110, 112², 114, 119, 139, 183, 185, 202, 224, 249, 256, 260, 262, 263², 265, 266, 280, 287, 288, 296, 334³, 340, M2 13, 20, 43, 130, 151, 166², 174, 176, 198, 205, 273, 276, 279 **mânâ çıkarmak** (doğ.) **mana çıkarmak** anlam çıkarmak. RA 177 **mânâsına gelmek** (doğ.) **manasına gelmek** anlamına gelmek. RA 149, 187, 230² M2 130, 151², 152, 164, 169 **mânâsı kalmamak** (doğ.) **manası kalmamak** hiçbir anlamı olmamak. 'Artık daha fazla saklamanın hiçbir manası kalmıyordu.' RA 233 **mânâ taşımamak** (doğ.) **mana taşımamak** hiçbir şey ifade etmemek, bir anlamı olmamak. 'Onca ne gazetelerin neşriyatı, ne hükûmetin resmi tebliği bir mânâ taşıyordu.' RA 33, 50, 158 **mânâ vermek** (doğ.) **mana vermek**

kendince bir yargıya varmak, yorumlamak. RA 177, 297 M2 171³, 224

mânâlı (doğ.) **manalı** sf. Anamlı. RA 34, 58, 281, 349 M2 55, 56, 106

mânâsız (doğ.) **manasız** sf. Anlamsız. RA 82, 189, 340

mânâsızlık (doğ.) **manasızlık** a. Manasız olma durumu, anlamsızlık. RA 82

manav a. Rum. Meyve ve sebze satan kimse. RA 11, 12², 14

mânen (doğ.) **manen** zf. Ar. ma'nen Kişinin iç dünyası yönünden, manevi bakımdan, maddeten karşıtı M2 60²

mânevî (doğ.) **manevi** sf. Ar. ma'nevî Görülmeyen, duyularla sezilebilen, ruhani, tinsel, maddi karşıtı RA 15, 20, 53, 100, 131³, 155, 192, 279, 280, 319, 345 M2 49², 59, 165

manga a. Alm. Manga ask. On kişilik asker birliği RA 157, 161, 225, 226², 227, 228 M2 56²

mani (doğ.) **mâni** a. Ar. mâni Bir şeyin yapılmasını önleyen şey, engel. M2 223 **mâni olmak** önüne geçmek, engellemek, önlemek. RA 27, 104, 125 M2 121

Manihaizm öz. a. Fr. manichéisme fel. Manicilik. RA 12, 148², 151²

Mansûr (doğ.) **Mansur** öz. a. bk. Hallac-ı Mansur. RA 182

mantık, -ğı a. Ar. mantîk Doğru düşünmenin yolu ve yöntemi. RA 47, 339 M2 239²

mantiken zf. Ar. mantîken Mantıkça. M2 155

mantikî (doğ.) **mantiki** sf. Ar. mantîkî Mantıklı. RA 104

mantıklı sf. Mantığa uygun, akla uygun, mantıksal, mantiki, lojik. RA 342

mantıksız *sf.* Mantığa, akla aykırı olan. **RA** 297

manzara *a. Ar. manzara Görünüş.* **RA** 61³, 87, 104, 206, 214², 217, 220, 283 **M2** 14, 55, 56, 76, 101, 136, 203, 234, 278²

manzum *sf. Ar. manzūm ed.* Şiir biçiminde yazılmış. **M2** 50, 51, 97, 170

manzume *a. Ar. manzūme ed.* Şiir. **RA** 62, 63, 66⁴, 80, 150 **M2** 46, 49, 171, 180³, 204

Mao *öz. a.* Mao Zedong, Çin Komünist Partisi'nin ve Çin'in kurucusu; Çinli devrimci ve siyasetçi. 'Fakat ancak Mao'nun Çin'deki iki bin yıllık profesyonel işkence metodlarına yaraşacak şekilde ciğerleri pompa ile parçalayarak soğukkanlılıkla adam öldürmek, insanlığı değil, hayvanlığı ve hayvanları bile utandıracak bir alçaklıktır.' **M2** 256, 258

mareşal, -li *a. Fr. maréchal ask.* En yüksek askerî rütbe. **M2** 182

Mareşal Von Hindenburg *öz. a.* 1925.1934 yılları arasında Almanya'nın ikinci Cumhurbaşkanı olarak görev yapan Paul Ludwig Hans Anton von Beneckendorff und von Hindenburg yani Paul von Hindenburg, Prusyalı-Alman mareşal, devlet adamı ve politikacı. 'Mareşal Von Hindenburg, Almanya Cumhurbaşkanlığına seçileceği zaman, o aralık Hollandada sürgün hayatı yaşayan Kayzer Wilhem'den müsaade almış, subay çıkarken İmparatora sadık kalacağına dair ettiği yeminle Cumhurbaşkanı olmak arasındaki ahlaki bir tezat görerek onun fikrini sormuştur.' **M2** 15

Margheritte *öz. a.* Goethe'nin aşık olduğu torunu yaşındaki kızın adı.' Büyük Alman şairi Goethe, torunu

yerindeki Margeritte'ye, büyük Türk şairi Abdülhak Hamit torunu yerindeki Lüsyen'e aşık olmadı mı?' **RA** 205

marifet *a. Ar. ma'rifet* Ustalık, hüner, uzmanlık. **M2** 251

markalı *sf.* Markası olan. **RA** 46

Marko Paşacı *öz. a.* 1824 doğumlu, Rum asıllı bir Osmanlı hekimi Marko Paşa'nın yanlısı olan kişi. 'Hasan Ali tarafından Devlet Konservatuarı gibi yüksek bir mertebe profesör yapılan Marko Paşacı Sabahattin Ali'dir.' **M2** 180

marş *a. Fr. marche* Ritmi, yürüyen bir kimsenin veya topluluğun adımlarını hatırlatan müzik parçası. **RA** 69, 71, 127³, 128⁴, 190², 191³, 193², 194², 251, 345 **marş etmek** *ask.* yürümesi için askeri kıtaya komut vermek. 'Soldan geri marş edeceğim komutanım.' **RA** 194

mart *a. Lat.* Yılın üçüncü ayı. **M2** 32, 93, 157, 256, 279

martaval *a.* Yalan, uydurma söz, palavra. **M2** 177

maruz *sf. Ar. ma'rūz* **maruz kalmak** bir olay veya bir durumla karşı karşıya olmak **M2** 12, 174, 231

masa *a. Rum.* Ayaklar veya bir destek üzerine oturtulmuş tabladan oluşan mobilya. **RA** 10, 12², 26, 50, 69, 73, 97, 133³, 136, 140, 144, 145, 146², 147, 175, 177, 179, 182, 183, 196³, 197, 226, 229², 233, 236, 245, 251, 252, 254, 255², 257, 258, 268, 269, 272³, 273², 278², 279, 280³, 287, 339

→ **masabaşı**

masa başı (*doğ.*) **masabaşı** *sf.* Kuruluşlarda büro benzeri yerlerde genellikle oturularak yapılan (iş, görev vb.). **RA** 95

Masaget *öz. a.* Peçenek adlı boy. 'Daha batıdaki

- Masaget(=Peçenek)ler Sakaların bir kolu sayıldığı gibi Çinde olarak gösterdiği ve Xu umumi adını taşıyan zümre de henüz bir devlet halinde teşekkül etmemiştir.* **M2** 138
- masal** *a. Ar. meşel* **1.** Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür. **RA** 9, 10⁵, 11⁴, 12², 13³, 14⁴, 15³, 64, 182, 350, 351 **2.** Boşuna söylenmiş söz. **RA** 92, 93 **M2** 112, 96, 279²
- masallaşmak** (*nsz*) Masal gibi olmak. *'Yarı masallaşmış çehresiyle Alp Er Tunga'dan kahranman kadın Tomiris'ten başlayarak Pilevne kahramanı Gazi Osman Paşa'ya, Edirne kahramanı Şükrü Paşa'ya ve kurtuluş savaşının meçhul, fakat meşhur şehidine kadar bütün ölmezlerin önünden ihtiramla geçtim.'* **M2** 23
- maskaralık, -ğı** *a. Soytarılık.* **M2** 110, 266
- maske** *a. Fr. masqué* Gerçek duyguları veya bir şeyin gerçek görünüşünü gizleyen aldatici görünüş, davranış. **M2** 276
- mason** *a. Fr. maçon* Masonluk üyesi, farmason. **M2** 82³
- masonluk** *a.* Birtakım kardeşlik ilkelerini benimseyen, birbirlerini parola ve işaretlerle tanıyan, loca denilen bölümlere ayrılan kimselerden kurulu dernek. **M2** 81
- mâsum** (*doğ.*) **masum** *sf. Ar. ma'sûm* Suçsuz, günahsız. **RA** 135, 285 **M2** 179, 193, 196, 206, 253, 255
- matbaa** *a. Ar. maṭba'a* Basımevi. **M2** 99
- matbu** *sf. Ar. maṭbū'* Basılı. **M2** 219
- matbuat** *a. Ar. maṭbū'ât* Basın. **M2** 207
- matem** *a. Ar. mātem* Yas. **M2** 153
- matematik** *a. Fr. mathématique* Aritmetik, cebir, geometri gibi sayı ve ölçü temeline dayanarak niceliklerin özelliklerini inceleyen bilimlerin ortak adı, riyaziye. **RA** 350
- matuf** *sf. Ar. ma'tūf* Bir yöne eğilmiş. **M2** 193
- maval** *a. Ar. mevval* Yalan, uydurma söz. **M2** 279
- Maveraünnehir** *öz. a.* Orta Asya'da, Ceyhun ve Seyhun nehirleri arasında kalan bölgeye verilen ad. *'Maveraünnehir, Efgan ve Hindistanda hükûmet kuran Kuşanlar ise ana Türk yurdundan kaçan muhalifler olup bunların kurdukları devlet yabancı ırklardan olan ekseriyetlere dayandığından anayurt Türk tarihi kadrosuna sokulamaz.'* **M2** 28, 139
- mavi** *sf. Ar. mā'ī* Yeşil ile menekşe rengi arasında bir renk, bulutsuz gökyüzünün renginde olan. **M2** 23, 62
- maya** *a. mec. Far. māye* Yaradılış, öz nitelik. **RA** 78
- mayıs** *a. Rum.* Yılın beşinci ayı. **M2** 190³, 193, 194², 197², 198, 201, 203, 240, 243², 260, 267², 276, 300
- mayi** *a. Ar. māyi'* Sıvı. **M2** 51
- maymun** *a. Ar. meymūn* Taklitçi. **M2** 208
- mazarrat** *a. Ar. mazarrat* Zarar. **M2** 232
- mazeret** *a. Ar. ma'zeret* Özür. **M2** 213, 270, 280
- mazhar** *a. Ar. maḥzar* **mazhâr olmak** (*doğ.*) **mazhar olmak** iyi bir şeye ermek, ulaşmak. **RA** 166 **M2** 181
- mazhariyet** *a. Ar. mazhariyyet* Erişme, elde etme. **RA** 12, 20 **M2** 84

- mâzi** (doğ.) **mazi** a. Ar. *māzī* Geçmiş. RA 57, 74, 75, 96, 98, 110, 118, 206, 276 M2 52, 60, 101, 148², 161, 207⁹, 208⁴, 210⁷, 213, 266 **mâzide kalmak** (doğ.) **mazide kalmak** geçmişte kalmak, artık eskide olmak. ‘İnsanlar mazide ve tarihin yaprakları arasında kaldılar.’ RA 30
- mâzur** (doğ.) **mazur** sf. Ar. *ma‘zūr* Mazereti olan, mazeretli. RA 36, 96 M2 202 **mâzur görmek** (doğ.) **mazur görmek** kusura bakmamak, hoş görmek, bağışlamak, affetmek. RA 86
- mebсутenmütenasip** a. Ar. *tam*. Doğru orantı; birbirine bağlı olan ve biri arttığında öteki de artan iki büyüklük arasındaki nispet. ‘Bir milletin yükselip alçalması, kendi içindeki bu dört sınıfın çoğalıp azalmasıyla *mepsuten mütenasiptir.*’ M2 12
- mebus** a. Ar. *meb‘ūs* Milletvekili. M2 53, 54², 57, 135, 147, 154, 157, 158, 161, 166, 167, 231, 239³, 240, 241, 258
- mebusluk, -ğu** a. Milletvekilliği. M2 54, 161, 166, 167
- mecal, -li** a. Ar. *mecāl* **mecali kalmamak** gücü kalmamak, güçsüzleşmek. M2 173
- mecbur** sf. Ar. *mecbur* Herhangi bir konuda yükümlü, bir şeyi yapmak zorunda olan. RA 51, 102, 135, 165, 213, 253, 255, 286, 296, 300 M2 70, 94, 129, 179, 197, 271 **mecbur kalmak** herhangi bir şeyi yapmak zorunda bulunmak. RA 289 M2 187 **mecbur olmak** herhangi bir şeyi yapmak zorunda bulunmak. M2 32, 187
- mecbûrî** (doğ.) **mecburi** sf. Ar. *mecbūrī* Zorunlu. RA 56²
- mecburiyet** a. Zorunluluk. RA 99, 117, 196 M2 89, 99, 115, 131, 189
- meclis** a. Ar. *meclis* Bir konuyu konuşmak veya görüşmek için bir araya gelmiş kimseler topluluğu. RA 105, 126, 132, 133, 144, 290 M2 33, 59, 121, 188, 244, 247, 248³
- Meclis Grubu Başkanlığı** öz. a. Siyasi parti taraftarlarının meclis içinde oluşturdukları topluluğa verilen adlandırma. ‘Adalet Partili mebus Gökhan Evliyaoğlu da kendi partisinin Meclis Grubu Başkanlığına verdiği önergede Halk Partililerin bu teklifini ‘olumlu’ diye vasıflandırdı.’ M2 239
- meclûp** (doğ.) **meclup** sf. Ar. *meclûb* esk. Tutkun. M2 175
- mecmua** a. Ar. *mecmū‘a* Dergi. M2 119, 127, 160, 165, 219, 222², 223
- Mecnun** öz. a. Leyla ile Mecnun mesnevinde Leyla’nın aşkıyla yanıp tutuşan, çöllere düşen kişi, meczup. ‘Leylâ ile bu kadar ilgi ancak Mecnûna yakışır da.’ RA 137, 215, 252 M2 148
- mecra** a. Ar. *mecrā* Bir işin gidişi, bir olayın doğrultusu. RA 40, 228
- Meç’uo** öz. a. bk. Kapğan Kağan. ‘Bu Kağanın Çince adı Meç’u o Türkçe adı da Kapağan Kağandır.’ M2 149, 152
- meçhul** sf. Ar. *mechûl* Bilinmeyen, bilinmedik. RA 24², 35, 75, 83, 84, 90, 107³, 109³, 168, 173, 224, 254, 265, 284, 337 M2 23, 25 **meçhul kalmak** belirsiz, bilinmeyen hâlde olmak. ‘Meçhul kalmış vasiyetnamesinde Almanlar’la İtalyan’ları da millî düşman arasında oğluna saymış olan adamdır.’ M2 245
- meçhuliyet** Belirsizlik. ‘Meydan savaşlarının bile meçhuliyet perdesi arkasından görüldüğü muhakkaktır.’ RA 93
- medar** a. Ar. *medār* Dayanak, yardımcı. M2 196 **medâr olmak**

(doğ.) **medar olmak** yardımı, yararı dokunmak. **RA** 141

medenî (doğ.) **medeni** *sf.* *Ar. medenî* Kentlileşmiş, kırsallıktan kurtulmuş, uygar. **M2** 129², 143², 161, 240

→ **medeni cesaret**

medenî cesaret (doğ.) **medeni cesaret** Girişken, cesur olma, her şeyi göze alma, dik durma durumu. 'Mücadelesini medeni cesaretle herkesin içinde yapan Adile Ayda'ya geçimsiz demeleri gerçekten gülünçtü.' **M2** 230

medenileşmek (*nsz*) Uygarlaşmak. **M2** 161

medeniyet *a.* *Ar. medeniyet top. b.* Uygarlık. **RA** 216 **M2** 102, 137³, 144, 161³, 177, 209, 211, 213

Mediha Berkes *öz. a.* Mediha Esnel, Mediha Esnel, Birinci Dünya Savaşı başlarında doğmuş, Yurt ve Dünya dergisinin yayımcısı, köy sosyolojisi, kent sosyolojisi, din sosyolojisi, aile sosyolojisi, toplumsal cinsiyeti, nüfus meselesini, eğitimi ve sosyolojik yöntem ile ilgili alanlarda çalışmış araştırmacı bir bilim kadını. 'Komünistlik propagandası yapmış olan Muzaffer Şerif Odabaşoğlu, Niyazi Berkes, Mediha Berkes, Behice Boran, Adnan Cemgil gibi muhtelif kademedeki öğretmenleri Dil Fakültesinde ısrarla niçin tuttu?' **M2** 182

medrese *a.* *Ar. medrese din b.* İslam ülkelerinde, genellikle İslam dini kurallarına uygun bilimlerin okutulduğu yer. **M2** 210

mefahir *a.* *Ar. mefâhir* Övünülecek şeyler, övünceler. **M2** 210

mefhum *a.* *Ar. mefhûm fel.* Kavram. **RA** 32, 50, 51, 81

→ **mefhumi muhalif**

mefhûm-ı muhalif (doğ.) **mefhumımuhalif** *a.* *Ar.* Bir sözden çıkarılan asıl anlamın zıttı başka bir anlam. 'Bunun mefhûm-ı muhalifi beynelminelciliktir.' **M2** 251

mefkûre *a.* *Ar. mefkûre* Ülkü, ideal. **M2** 51, 52⁴, 208, 213², 215, 254

mefnun *sf.* *Ar. meftûn* **mefnun olmak** tutulmak, gönül vermek, vurulmak. **M2** 20

mef ûlü fâilâtü mefâilü fâilün Aruz kalıbı. 'Fakat Gün tülü onlardan önce buldu: Mef ûlü fâilâtü mefâilü fâilün.' **RA** 68

mef ûlü mefâilün feûlün Aruz kalıbı. 'Bana 'mef ûlü mefâilün feûlün' vezninde bir mısra bulabilir misin?' **RA** 68

mefûlü mefâilü mefâilü feûlün Aruz kalıbı. 'Ayşe'ye çevirdi ve yine eliyle saçlarını düzelterek vezni söyledi: Mefûlü mefâilü mefâilü feûlün.' **RA** 67

meğer bağ. *Far. meger* Bilinmeyen, farkında olunmayan bir durum için kullanılan bir söz, meğerse, oysa, oysaki. **RA** 119, 130, 193 **M2** 204, 251

mehaz *a.* *Ar. me'ħaz* Bir eser yazılırken başvurulan kaynak. **M2** 171, 172, 173²

Mehmet Kaplan *öz. a.* 1915 Sivrihisar doğumlu, Türkolog, yazar, araştırmacı, akademisyen ve profesör. 'Sanat tarihinden Oktay Aslanapa, psikolojiden, Mümtaz Turhan, coğrafyadan İsmail Yalçınlar, tarihten Zeki Velidi Togan, İbrahim Kafesoğlu, şarkiyattan Ahmet Ateş, Türkolojiden Ömer Faruk Akün, Mehmet Kaplan, Sadettin Buluç, Muharrem Ergin ve Ahmet Caferoğlu türlü bakımlardan geleceğini söylediler.' **M2** 233, 235

Mehmet Sadık öz. a. bk. Mehmet Sadık Aran. **M2** 94³, 95

Mehmet Sadık Aran öz. a. 1895 Karabağ doğumlu, Azerbaycan'ın bağımsızlığı için verilen mücadelelerde etkin rol oynamış, Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti Parlemonto üyesi ve yazar. 'Abdülkadir İnan, Mehmet Sadık Aran ve diğerleri gibi Caferoğlu Ahmet de Kara ve Kızıl Moskoflar'dan canlarını kurtararak Türkiye'ye yerleşen ve siyasi mücadeleye de katılmakla beraber özellikle kültüre hizmet eden değerli Dış Türkler'den biriydi.' **M2** 93³, 94, 95², 96, 97³, 98, 100², 103

mehtap, -bı a. Far. meh + táb Ay ışığı. **M2** 24

mehtaplı sf. Mehtabı olan. **RA** 286

mekân a. Ar. mekân Yer, bulunan yer. **RA** 129 **M2** 19, 52

mekanizma a. İt. meccanismo Oluş, ortaya çıkış, işleyiş. **RA** 106 **M2** 239

Meklenburg öz. a. Almanya'nın kuzey bölgesinde, günümüzdeki Mecklenburg-Vorpommern eyaletinin büyük bölümünü kapsayan tarihî bölgeye verilen ad. 'Fakat kimse Bavyeranın veya Meklenburg'un müstakil devlet olduğunu düşünmüyordu.' **M2** 146

mektep, -bi a. Ar. mekteb Okul. **RA** 25, 36, 126² **M2** 75², 128, 162, 166, 172, 177, 180, 208, 214, 223, 268

→ orta mektep

mektup a. Ar. mektüb Bir şey haber vermek, sormak, istemek veya duyguları bildirmek için birine çoğunlukla posta yoluyla gönderilen, zarfa konulmuş yazılı kâğıt, name. **RA** 186, 285³, 287³, 288, 290² **M2** 50, 72, 120², 157, 182, 183, 189, 192, 194⁵, 197², 198⁶, 199², 244, 246, 249

melâl (doğ.) melal a. Ar. melâl Can sıkıntısı, usanç. **RA** 140

melankoli a. Fr. mélancolie Hüzün. **RA** 102, 131

melankolik sf. Fr. mélancolique Hüzün veren, hüzün belirtisi olan. **RA** 30, 37, 236, 335

melek a. Ar. melek din b. Tanrı ile insan arasında aracılık yaptığına ve nurdan olduğuna inanılan manevi varlık, ferişte. **RA** 299, 303

melun a. Ar. mel'ün Lanetlenmiş kimse. **RA** 138³, 170, 192, 195, 210, 219, 297

memalik, -ği a. Ar. memâlik

→ MemalikiOsmaniye

Memâlik-i Osmâniyye (doğ.) **MemalikiOsmaniye** Osmanlı İmparatorluğu toprakları. 'Unutmamalı ki Namık Kemal, yurdumuza herkesin 'Memâlik-i Osmâniyye' dediği bir sırada 'Türkistan' diyordu.' **M2** 43

memleket a. Ar. memleket Bir devletin egemenliği altında bulunan toprakların bütünü, ülke. **RA** 20², 21, 38, 44, 53, 103, 104, 130, 147, 170, 348 **M2** 49, 53, 54, 55, 66, 76, 90, 99³, 131², 132, 143, 145, 153, 154, 157, 161, 162, 163, 169, 173, 199, 208², 209, 212, 213, 217, 223², 228, 239², 239, 244, 275, 276, 280

memnun sf. Ar. memnûn Herhangi bir olaydan veya durumdan ötürü sevinç duyan, kıvançlı, mutlu. **RA** 20, 31, 64, 67, 68, 77, 81, 133, 266, 283 **M2** 265, 266 **memnun etmek** bir kimseyi sevindirmek, ona kıvanç vermek. **RA** 59, 247² **memnun kalmak** beğenmek, hoşlanmak, hoşnut olmak. 'Bu sınıftan cidden memnun kalacaksınız.' **RA** 35, 57, 174, 253 **memnun olmak** sevinmek, sevinç duymak, kıvanmak. **RA** 35, 113, 182, 247 **M2** 86

memnûniyet (doğ.) **memnuniyet** *a.*
Ar. memnûniyyet Memnun olma,
sevinç duyma, sevinme. **RA** 35, 60,
140 **M2** 266

memnuniyetsizlik, **-ği** *a.* Memnun
olmama durumu. **RA** 73, 110, 124,
347

memur *a.* *Ar. me'mûr* Devlet
hizmetinde aylıkla çalışan kimse,
görevli. **RA** 43, 147 **M2** 183

memuriyet *a.* *Ar. me'mûriyyet*
Memurluk. **M2** 42³

menba *a.* *Ar. menba'* Kaynak, pınar.
M2 221

mendebur *sf.* *Far. mendebûr* Sümsük,
sünepe, pis, iğrenç. **RA** 86, 87, 111,
114, 115², 120, 134, 146, 169, 173,
192, 241

mendil *a.* *Ar. mendîl* Burun ve ter
silmekte, el ve yüz kurulamakta
kullanılan küçük, kare biçiminde
kumaş veya yumuşak, ince kâğıt.
RA 50, 51

menedilmek (*nsz*) Yasak edilmek,
yasaklanmak. **RA** 43

menediyyet (doğ.) **medeniyyet** *a.* *Ar.*
medeniyyet *top.* *b.* Uygarlık. **RA**
216

menekşe *a.* *Far. benefşe* *bit. b.*
Menekşegillerden, bir veya çok
yıllık otsu bir bitki (*Viola tricolor*).
RA 34², 35, 36, 58, 63

menetme *a.* Menetmek işi. **M2** 280

menetmek (*-i*) *Ar. men' + T. etmek*
Yasaklamak. **RA** 41 **M2** 212

menfaat *a.* *Ar. menfa'at* Çıkar. **M2** 14,
19, 24, 76, 121, 189, 228, 235, 253³

menfaat görmek faydasını görmek,
çıkar elde etmek. 'Kendisinin,
menfaat gördükleri zaman en ilahi
hakikati bile red, inkar, tahrif veya
ihfa edebilen insanlar tarafından
hikaye edilmesindedir.' **RA** 103

menfaatsiz *sf.* Çıkarsız, çıkarı
olmayan. 'Yeter ki menfaatsiz
olarak dostluk duyguları beslesin.'
RA 58

menfat (doğ.) **menfaat** *bk.* menfaat.
M2 19

menfî (doğ.) **menfi** *sf.* *Ar. menfî*
Olumsuz, negatif. **RA** 18, 27, 91,
131 **M2** 192

menfûr (doğ.) **menfur** *sf.* *Ar. menfûr*
Nefret edilen, iğrenç, tiksindirici.
RA 306

men-i muhakeme (doğ.)
menimuhakeme *a.* *Ar. tam. huk.*
Yargılamama. 'Hiçbir suç
uydurulup yakıştırılmadığı için
men-i muhakeme kararı aldılar.'
M2 190

menkibe *a.* *Ar. menkabe* *ed.* Din
büyüklerinin veya tarihe geçmiş
ünlü kimselerin yaşamları ve
olağanüstü davranışlarıyla ilgili
hikâye. **M2** 83

menkûl (doğ.) **menkul**, **-lü** *a.* *Ar.*
menkûl Ağızdan ağıza geçerek
gelmiş, söylenegelmiş. **M2** 244

mensup *sf.* *Ar. mensûb* Bir yerle veya
bir kimseyle bağlantısı olan, ilişkili,
-den olan, -e bağlı (kimse). **RA** 116
M2 13, 39, 40, 61, 62, 79, 99, 174,
208, 217², 266, 277, 280 **mensup**
bulunmak mensup olmak. 'Mensup
bulunduğu milleti kurtarmak için
hayatını harcıyıp toprağa düşmek,
kartal gibi göğe yükselmek demektir
ki zahife gibi yerde sürünenler
bunun manasını anlayamazlar.' **M2**
20 **mensup olmak** bir şey veya
kimseyle bağlantısı olmak. **RA** 116,
139 **M2** 41, 165, 262

menşe *a.* *Ar. menşe'* Başlangıç, bir
şeyin çıktığı yer, köken, kaynak,
sebeb. **RA** 190, 349, 350 **M2** 181

menşeli *sf.* Kökeni olan, kökenli. **RA**
201

- menşur** *sf.* *Ar. menşūr* Yayılmış, dağıtılmış, neşredilmiş. **M2** 30
- merak** *a.* *Ar. merāk* Bir şeyi anlamak veya öğrenmek için duyulan istek. **RA** 20, 33, 60, 68, 78, 89, 132, 138, 141, 151, 169, 180, 182, 196, 197, 226, 230, 241, 246³, 259, 273, 275², 282, 288, 289, 293, 303, 344, 349 **M2** 100 **merak duymak** bir şeyi edinme, yapma veya onunla uğraşma isteğine kapılmak, bir şeye eğilim duymak. **RA** 275, 297 (bir şeyi) **merak etmek** anlamak veya öğrenmek istemek. **RA** 51, 75, 152, 253, 262, 297 **M2** 132
- meraklanmak** (*nsz*) Bir şeyin sebebini anlamak için çaba harcamak. **RA** 339
- meraklı** *sf.* Her şeyi anlamak ve bilmek isteyen, araştırmacı, mütecessis. **RA** 220, 347, 350 **M2** 63, 152, 195
- meraksız** *sf.* Anlama, öğrenme isteğini duymayan. **RA** 285
- merasim** *a.* *Ar. merāsīm* Tören. **RA** 54 **M2** 153²
- merbutiyet** *a.* *Ar. merbūtiyyet* Bağlılık. **M2** 222
- merdiven** *a.* *Far. nerdubān* Bir yere çıkmaya veya bir yerden inmeye yarayan basamaklar dizisi, basak. **RA** 337
- merhale** *a.* *Ar. merhale* Varılması istenen noktaya kadar aşılması gereken yerlerin her biri, konak, menzil. **RA** 306
- merhamet** *a.* *Ar. merḥamet* Bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü, acıma. **RA** 37, 87, 113, 114, 315³, 316
- merhem** *a.* *Ar. merhem* Deriye sürülerek kullanılan, içinde birçok etkili madde bulunan, yumuşak ve koyu kıvamda, yağlı veya yağsız ilaç. **RA** 267
- merhum** *a.* *Ar. merḥūm* Ölmüş Müslüman erkek, rahmetli, rahmetlik. **M2** 15, 55, 75, 81, 90, 190, 193, 219, 230
- merkez** *a.* Bir bölgenin veya kuruluşun yönetim yeri. **RA** 41 **M2** 30, 113, 122², 261
- merkeziyet** *a.* *Ar. merkeziyyet* Merkeziyetçilik. **M2** 151
- merkeziyetçi** *sf.* Merkeziyetçilik yanlısı olan (kimse), merkezci, üniter. **M2** 151
- mermer** *sf.* *Ar. mermer jeol.* Bileşiminde % 75'ten çok kalsiyum karbonat bulunan, genellikle beyaz, renkli ve damarlısı da olan, cilalanabilen, billurlaşmış kireç taşından yapılmış. **RA** 261, 275
- Mersin** *öz. a.* Türkiye'nin Akdeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. **RA** 263, 276
- mersiye** *a.* *Ar. merşiye ed.* Ağıt. **RA** 31
- mert** *sf.* *Far. merd* Yiğit **RA** 80², 257
- Merv** *öz. a.* Türkmenistan'da bir yerleşim yeri, şehir adı. 'Çağrı Beğ, Merv yakınlarına kadar bir akan yaptı.' **M2** 30⁴, 31², 35
- Mervrūd** *öz. a.* Makaleler II'de geçen bir yer adı. 'Çağrı Beğ, Sultan Mesud'un bitkin bir Mevrud'a düştüğünü ve yanında hiç kuvvet kalmadığını öğrendikten sonradır ki üç gündür at üstünde beklediği ordusuna dinlenme buyruğunu verdi.' **M2** 34
- Meryem** *öz. a. bk.* Meryem Ana. **M2** 240
- Meryem Ana** *öz. a.* Hz. İsa'nın annesi, hiçbir erkekle ilişkide bulunmaksızın gebe kaldığına inanılan ve Hristiyanlar tarafından kutsal kabul edilen kişi. 'Herkes Meryem Ananızın bâkire olarak, hiçbir erkekle temas etmeden çocuk

- doğurduğunu da kabul eder.'* **RA** 184
- mesabe** *a. Ar. meşābe* Derece, değer, rütbe. **M2** 147
- mesafe** *a. Ar. mesāfe* Ara, aralık, uzaklık. **RA** 81, 86, 87, 197, 298, 344
- mesâî** *a. Ar. mesā'î* Çalışma, emek. **RA** 253 **M2** 170², 212, 222
- mesel** *a. Ar. meşel* Atasözü. **M2** 261
- meselâ** (*doğ.*) **mesela** *e. Ar. meşelâ* Söz gelişi. **RA** 62, 65, 66, 93, 100, 181, 212³, 348 **M2** 12, 18, 76, 113, 133, 136, 138, 141, 142, 144, 149, 150, 151, 177, 187, 219, 220, 224, 233, 239
- mesele** *a. Ar. mes'ele* Sorun. **RA** 11, 21, 22, 24, 39, 41, 43, 70, 105, 111, 119³, 148, 150, 185, 202², 221, 235, 236², 250, 269, 318, 338 **M2** 33, 46², 48³, 63, 73, 76, 79, 80, 84, 90, 95, 97, 110, 122⁴, 128³, 135, 137, 140, 148, 154², 155, 157, 165, 166, 169, 179, 188, 189, 191, 199³, 200², 204, 214, 222, 256, 265, 276, 281 **mesele yapmak** önemsiz bir şeyi önemli bir sorun durumuna getirmek. **RA** 240
- meslek** *a. Ar. meslek* Belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş. **RA** 37, 38, 64², 66, 112, 129², 147, 194, 273, 311 **M2** 79, 128²
- meslekdaş** (*doğ.*) **meslektaş** *a. Aynı meslekten olanlardan her biri.* **RA** 129, 132
- meslekî** (*doğ.*) **mesleki** *sf. Ar. meslekî* Mesleğe ilişkin, meslekle ilgili olan, mesleksel. **RA** 51 **M2** 270
- mesleksiz** *sf.* Mesleği olmayan, işsiz güçsüz (kimse). **RA** 55
- mest** *sf. Far. mest* **mest etmek** kendinden geçirmek. **RA** 190, 267, 296 **mest olmak** kendinden geçmek, çok mutlu olmak. **RA** 83, 193, 194
- mesuliyet** *a. Ar. mes'uliyet* Sorumluluk. **M2** 218
- mesut** *sf. Ar. mes'ud* **mesut olmak** mutlu olmak, onmak. **RA** 72
- meşgale** *a. Ar. meşgale* Uğraşı. **RA** 210
- meşgul** *sf. Ar. meşgûl* Bir işle uğraşan, iş görmekte olan. **RA** 33, 62, 69, 70, 73, 87, 137, 159 **M2** 228 **meşgul olmak** vaktini vermek, uğraşmak, oyalanmak. **RA** 28, 31, 43, 57, 71, 98, 156, 290
- meşhur** *sf. Ar. meşhûr* Ünlü, tanınmış, herkesçe bilinen, angın (kimse). **RA** 60, 102, 139 **M2** 14, 23, 43, 46, 54, 75, 104, 182
- **meşhurcihan**
- meşhûr-ı cihân** (*doğ.*) **meşhurcihan** *sf.* Herkes tarafından bilinen. 'Aşk âfet-i cân olduğu meşhûr-ı cihândır.' **RA** 60
- meşk** *a. Ar. meşk* **meşk et(tir)mek** Alışmak veya öğrenmek için çalışmak. **M2** 63
- meşru** *sf. Ar. meşrû' huk.* Yasal. **RA** 170, 171, 305 **M2** 146, 260 **meşrû sayılmak** (*doğ.*) **meşru sayılmak** geçerli bulunmak. **RA** 172
- meşrutiyet** *öz. a. tar.* Osmanlı Devleti'nde 1876 Anayasa'sıyla başlayan ve 1918 Mondros Mütarekesi'ne kadar süren, I. ve II. Meşrutiyet dönemi adlarıyla anılan süre. **RA** 104 **M2** 42, 53
- metânet** (*doğ.*) **metanet** *a. Ar. metânet* Metin olma, dayanma, dayanıklılık, sağlamlık. **RA** 23, 24 **M2** 54, 81
- metbû** (*doğ.*) **metbu** *sf. Ar. metbû' esk.* Kendisine bağlanılan. **M2** 143

- Mete** öz. a. Mao-tun, MÖ 209- MÖ 174 arasında hüküm sürmüş tanınmış Asya Hun hükümdarı. 'Seninle Tanrıcut Mete'nin ordusunda birer yüzbaşı değil miydik?' RA 15⁶, 16, 70, 161, 162² M2 111², 112, 113, 140, 149³
- metelik, -ği** a. Fr. *metallique* **metelik vermemek** değer ve önem vermemek, umursamamak, aldırış etmemek. M2 163
- metin** a. Ar. *metn* Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü, tekst RA 11, 12, M2 26, 53, 104, 128, 170, 173², 224, 272
- metîn** a. Ar. *metîn* **metin olmak** (doğ.) **metîn olmak** dayanıklı ve sağlam olmak, metanetini yitirmemek. RA 79
- Metin Toker** öz. a. 1924 İstanbul doğumlu, Türk gazeteci ve yazar. 'Damadı Metin Toker, İnönü için yazdığı birkaç eserde onun siyasi ustalığını ispata çalışmıştır.' M2 262⁴
- metod** (doğ.) **metot, -du** a. Fr. *méthode* Yöntem. RA 28, 92³ M2 61, 85, 256
- metodik** sf. Fr. *méthodique* Yöntemli. M2 103
- metrelik** sf. Uzunluğu herhangi bir metre olan. RA 81
- mevcud** (doğ.) **mevcut, -du** sf. Ar. *mevcūd* bk. *mevcut*. RA 44
- mevcudiyet** a. Ar. *mevcūdiyyet* Varlık. RA 41, 52
- mevcut** sf. Ar. *mevcūd* Var olan, bulunan. RA 102 M2 111, 209 **mevcut olmak** var olmak, bulunmak. RA 37, 100, 139 M2 142, 175
- mevki** a. Ar. *mevki* 'Makam. RA 27, 98 M2 13, 14², 19², 27, 35, 145, 157, 179, 247, 248
- mevkuf** sf. Ar. *mevkūf huk.* Tutuklu. M2 183²
- Mevlânâ** (doğ.) **Mevlana** öz. a. Mevlevilik tarikatının öncüsü, tanınmış mutasavvıf. 'Bu arada Selime yabana veya uzak birçok isimler geçiyordu: Muhyiddîn-i Arabî, Mevlânâ, Kemal- paşazâde, Çivizâde.' RA 147, 181² M2 254
- mevlit, -di** a. Ar. *mevlid* Hz. Muhammed'in doğumunu, hayatını anlatan mesnevinin okunduğu dini tören. M2 185
- mevlûthânlık** (doğ.) **mevlithan(lık)** a. Ar. *mevlid* + Far. *-hván* Mevlit okuyan kimse. M2 191
- mevsuk** sf. Ar. *mevsūk* Belgeye dayanan, doğru, doğruluğuna güvenilen, sağlam. M2 41
- mevzilenmek** (nsz) ask. Mevziye yerleşmek, mevziye girmek. RA 201, 203
- mevzu** a. Ar. *mevzū* 'Konu M2 43, 134, 135, 149, 219
- mevzubahis** sf. Ar. *mevzū* + *baḥş* Söz konusu. M2 154, 273
- meydan** a. Ar. *meydān* Alan, saha. RA 81, 105, 298³, 299, 325 M2 22, 16 **meydan kalmamak** fırsat bulamamak RA 313 **meydan okumak** korkmadığını, çekinmediğini açıkça bildirmek, kavga veya yarışmaya çağırarak RA 35, 37, 75, 128 **meydana çıkarmak** açıklığa kavuşturmak, ortaya çıkarmak, belli etmek M2 157, 209 **meydana çıkmak** ortaya çıkmak, görünmek. RA 66 M2 22, 133, 136, 147 **meydana gelmek** ortaya çıkmak. M2 47, 104, 122 **meydana getirmek** olmasını sağlamak, oluşturmak. M2 75, 85, 104, 112, 128, 170 **meydana koymak** yapıp ortaya çıkarmak, göstermek. M2 130, 176, 177

→ *meydan harbi, meydan savaşı*

Meydan Eteği öz. a. Makaleler II'de geçen bir kale adı. 'Cuma günleri 'Meydan Eteği' denilen kale dışındaki düzlükte top oynanır, at yarışları yapılırdı.' **M2** 63

meydan harbi a. ask. bk. Meydan savaşı. **M2** 209

meydan savaşı a. ask. Bir savaşta, kesin sonuç almak için düşmana karşı bütün güçlerle yüklenilen ölüm kalım savaşı, meydan muharebesi. **RA** 70, 92³, 93³, 98, 113, 170 **M2** 34

meyhâne (doğ.) **meyhane** a. Far. mey + hâne İçki satılan ve içilen yer, içki yeri. **RA** 193, 271, 272, 273

meyus a. Ar. me'yūs **meyus olmak** üzgün ve umutsuz bir duruma düşmek. **RA** 74 **M2** 207²

meyyal sf. Ar. meyyāl Eğilimli, eğimli. **M2** 207

mezar a. Ar. mezār Ölünün gömülü olduğu yer, kabir, sin, makber, gömüt. **RA** 55, 81², 98, 102, 196², 249², 278, 279, 320², 321⁶, 351 **M2** 25, 56³, 57, 105

mezarlık, -ğı a. Mezarların bulunduğu yer, kabristan, gömütlük, sinlik, tahtalıköy, mezaristan, bamyaratlası. **RA** 55, 278, 320³, 321 **M2** 203, 206

meze a. Far. meze İçki içilirken yenilen yiyecek. **RA** 271

mezhep a. Ar. mezheb din b. Bir dinin görüş, yorum ve anlayış ayrılıkları sebebiyle ortaya çıkan kollarından her biri. **RA** 151, 180² **M2** 245

meziyet a. Ar. meziyyet Bir kişiyi veya nesneyi benzerinden üstün gösteren nitelik. **RA** 135², 259, 276 **M2** 14², 37, 38, 59, 180, 184²

mezun sf. Ar. me'zūn Bir okulu bitirerek diploma almış (kimse). **RA** 343 **M2** 68, 130, 131, 133, 189, 212 **mezun olmak** okul, kurs vb. ni

bitirmek. **M2** 128², 131, 180, 181, 218²

mezvubahs (doğ.) **mevzubahis** sf. Ar. mevzū' + bahş Söz konusu. **M2** 164

mırıldanmak (nsz) Alçak sesle kendi kendine bir şeyler söylemek. **RA** 79, 240, 269, 338

Mısır öz. a. Akdeniz ve Kızıldeniz'e kıyısı bulunan Kuzey Afrika'da bir ülke. 'Askeri tıbbiyeliler para topluyarak Paris'e, Mısır'a, Cenevre'ye hürriyet çalışanlara gönderirlerdi.' **M2** 66, 75, 138, 208, 214

Mısır Kölemenleri Devleti öz. a. Memluklar, Aybek tarafından 1250 yılında Mısır'da kurulan devletin adı. 'Türkiye Mısır Kölemenleri Devletine benzemişti.' **M2** 203

mısra a. Ar. mişrā' ed. Dize. **RA** 31, 32³, 62⁵, 65, 66², 67², 68³, 78, 79³, 80³, 90, 91², 107, 147, 160, 282⁵, 283³, 286 **M2** 23, 51, 173, 174, 245

mıymıntı sf. İnsanın sabrını tüketecek derecede yavaş ve mızımızca iş gören (kimse). **RA** 115², 192

mide a. anat. Ar. mi'de Omurgalılarda, sindirim sisteminin, yemek borusu ile onikiparmak bağırsağı arasında besinlerin sindirime hazır duruma getirildiği omurgasız hayvanlarda sindirim kanalının bu bölgeye karşılık olan parçası. **M2** 212²

mihmandarlık a. Konukçuluk. **RA** 222

mihnet a. Ar. miḥnet Sıkıntı. **RA** 126, 155

mihverci a. II. Dünya Savaşı'nda Mihver devleti olarak adlandırılan Almanya, İtalya ve Japonya taraftarı olan. 'Nazi dostu ve mihverci diyen Sıfır kendi kitabının 17. sayfasında Almanları da millî düşman saydığımı gösteren vesikayı yayınlıyor.' **M2** 204²

Mikâil öz. a. Ar. *mîkâ'îl din b.* Tanrı buyruğu ile, insanların rızkını dağıtmakla ve doğa olaylarının gerçekleşmesini sağlamakla görevli melek. **RA** 299, 300

Mikail Yabgu öz. a. Çağrı Bey, Büyük Selçuklu Devleti'nin ilk Sultanı Tuğrul'un babası ve Selçuk Bey'in en büyük oğlunun adı. 'Mikail Yabgu büyük bir ihtimalle babası Selçuk Beğ'den önce ölmüş, fakat tarihe Çağrı Beğ ve Tuğrul Beğ adında iki ateş parçası oğul bırakmıştır.' **M2** 27²

mikrop, -bu a. Ar. *microbe* Mikroskopla görülebilen, çürümeye, mayalanmaya ve hastalıklara yol açan bir hücreli canlı. **RA** 204² **M2** 71³

mikroskop a. Fr. *microscope* Bir mercek düzeneği yardımıyla küçük nesnelere büyütüp daha belirgin duruma getirmeye veya çıplak gözle görülmeyenleri göstermeye yarayan alet. **M2** 71²

miktar a. Ar. *miqdâr* Bir şeyin ölçülebilen, sayılabilen veya azalıp çoğalabilen durumu, nicelik. **M2** 100

milat, -dı a. Ar. *mîlâd* Hz. İsa'nın doğduğu gün. **RA** 14 **M2** 137

→ *milattan sonra, milattan önce*

milâttan sonra (doğ.) milattan sonra a. Miladi zaman başlangıcından bu yana sayılan yıllara göre belirtilen tarih. **M2** 137

milâttan önce (doğ.) milattan önce a. Miladi zaman başlangıcından geriye doğru sayılan yıllara göre belirtilen tarih. **M2** 137², 138², 139²

militarist a. Fr. *militariste* Militarizm yanlısı olan kimse. **M2** 99

millet a. Ar. *millet* Çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan

insan topluluğu, ulus. **RA** 65, 70², 116³, 146, 216, 307³, 309, 314 **M2** 11², 12³, 14², 16, 19⁴, 20³, 21⁸, 22, 23, 24, 25, 37, 42, 43, 45², 46³, 47, 52, 55, 57, 59², 60³, 75², 76², 91², 109⁵, 112, 114², 115, 122², 129⁶, 136, 138², 140, 146, 152, 154², 161, 162, 175³, 179², 184³, 199, 203, 204⁴, 205, 206², 207, 208², 209, 210², 213², 227, 237², 239, 249², 253⁵, 259⁴, 260, 262, 263², 266, 267, 271², 279⁴

→ *millet meclisi, milletvekili*

milletçe z. Millet tarafından, millete göre, millet olarak. **M2** 265

millet meclisi öz. a. Milletvekillerinin oluşturduğu kurul. **M2** 54, 135, 190, 211, 239, 243, 244, 265

milletvekili a. Anayasaya göre millet meclisine seçimle giren millet temsilcisi, mebus, parlamenter, vekil. **M2** 243

millî sf. Ar. *millî* Milletle ilgili, millete özgü, ulusal. **RA** 18, 41, 64, 343 **M2** 19, 20², 23, 28, 51, 52², 60, 75, 76, 77, 83, 91³, 97, 103, 109, 111, 112, 114², 119, 121², 148, 152², 154², 160², 161², 169, 192, 196², 200², 204, 207, 208³, 209, 210², 211³, 212², 236, 245², 247, 248, 253⁶, 254, 276

→ *millî eğitim, millî marş*

Millî Birlik İdaresi öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen bir kurum adı. 'Halk Partisi, Demokrat Parti, Millî Birlik İdaresi, Adalet Partisi hep 12'den sonra sapıtmışlardır.' **M2** 101

Millî Edebiyat öz. a. II. Meşrutiyet ile Cumhuriyet'in ilk yılları arasında faaliyet gösteren edebiyat akımı. 'Klasikler neşriyatında bir tek Türk klasiği neşretmemek suretiyle millî edebiyata olan bakışımı belli eden ve şimdiki Bakan Reşat Şemseddin tarafından liselerden kaldırılan ve

okutulması yasak edilen Türkçe Metinler kitabı gibi bir haileyi liselere kabul etmekle tarihte ebedi bir ad bırakacak olan 'Sıfır' Türkçülüğü baltalamak için fırsat gözlüyordu.' M2 191

millî eğitim a. Ulusal olan eğitim. M2 191, 197, 276

Millî Eğitim Bakanı öz. a. Ülkenin millî eğitim hizmetlerini yürütmekle görevli bakan. 'O sırada Millî Eğitim Bakanı olup da aşırı devrimci geçinerek göze girmeye çalışan Hasan Ali, Fındıkoğlu'nun memlekette tesirli olmaya başladığını görünce ona resmi bir ihtarname göndererek kampanyaya son vermesini istedi.' M2 90, 179, 191, 198, 276, 280

Millî Eğitim Bakanlığı öz. a. Anayasa, 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile kalkınma plan ve programları doğrultusunda millî eğitim hizmetlerini yürütmek üzere kurulan bakanlık. 'Kitabı Maarif Nezaretine (=Millî Eğitim Bakanlığına) verip oradaki sansürden izin almaya mecbur oldu.' M2 70, 114, 250

millî eğitim basımevi (doğ.) **Millî Eğitim Basımevi** öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen bir yayınevi. 'Maarif Vekaletiyle ilgili mütedavil sermayeler teşkilatında ve millî eğitim basımevinde bir vazifeye koyan Hasan ali bu işi yalnız adaşlık gayrtiyle mi yapmıştır?' M2 182

millîleşmek (nsz) Millî nitelik kazanmak. M2 76

millî marş a. Ülkelerin bağımsızlık simgelerinden olan, resmî makamlarca onaylanmış, çeşitli etkinliklerde seslendirilen marş. M2 254

Millî Pragmatizm öz. a. Suut Kemal Yetkin'e ait bir çalışma adı. 'Vaktiyle kendi hocası olan Suut Kemal Beyin Millî Pragmatizm adlı yazısına ait olan kısımlarına cevap verecek ve bu gence, burada, bilmediği bazı şeyler öğreteceğim.' M2 127

Millî Savunma Bakanlığı öz. a. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin savunma politikalarını ve Türk vatandaşlarının askerlik işlerini yürüten bakanlık. 'Serasker Kapısı (yeni Genelkurmay Başkanlığı ve kurra ile Rıza Nur'un Basra'ya, Altıncı Orduya bağlı 46. Alayın 3. taburuna tayin etti.' M2 69

Millî Şef öz. a. Makaleler II adlı eserde Atsız'ın İsmet İnönü için kullandığı bir adlandırma. 'Millî Şef böylece, Türklüğe koca bir aşın sosyalist parti bırakarak gidiyor. Ne de 'Millî' Şef imiş.' M2 81, 249⁴, 254³, 256, 257, 260⁵, 261², 263²

milliyet a. Ar. milliyet Millete özgü olma veya millî olma durumu, ulusallık. RA 104, 116 M2 37, 41, 199, 205, 207³, 208, 213

milliyetçi sf. Milliyet ilkesini benimseyen, milliyetsever, ulusçu, ulusalcı. M2 42, 43², 89, 93, 129, 165, 179, 205, 232, 233², 235, 244⁴, 250, 251, 255, 256, 277, 281²

milliyetçilik, -ği a. Maddî ve manevî açılardan millet ve ülkesinin çıkarlarını her şeyin üstünde tutma anlayışı, ulusçuluk, ulusalcılık, nasyonalizm. M2 38, 42, 43, 45, 48, 49², 59, 77, 91, 96, 208, 250⁸, 254

Milliyet gazetesi öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen bir gazete adı. 'Milliyet Gazetesinin 30 eylül 1973 tarihli sayısında 'Seçim Sonrasının Havasını Seçim Öncesi Yapar' başlıklı yazısı 'Eğer 1960 en çok nenin sonucudur denşilecek

- olursa... 'diye başlıyor.'* **M2**
262
- milliyetperver** *sf. Ar. milliyyet + Far. -perver* Ulussever. **M2** 43, 221
- milliyetperverlik,-ği** *a. Milliyetperver olma durumu, ulusseverlik.* **M2** 122, 211
- milliyetseverlik, -ği** *a. Milliyetçi olma durumu, milliyetini benimseme durumu.* **M2** 38
- milliyetsiz** *sf. Millet sevgisi olmayan, millî duyguları zayıf (kimse).* **RA** 116
- milyar** *a. Fr. milliard* Milyon kere bin, bin milyon, 1. 000. 000. 000. **RA** 315, 316
- milyarlarca** *sf. Pek çok, çok sayıda.* **RA** 316
- milyon** *sf. Fr. million* Bin kere bin, 1. 000. 000. **RA** 298, 299 **M2** 259
- milyoner** *a. Fr. millionnaire* Bir veya daha çok milyonu olan kimse. **RA** 175
- milyonlarca** *sf. Pek çok, çok sayıda.* **RA** 45, 305²
- milyonluk** *sf. Niceliği milyonla ölçülen.* **RA** 104 **M2** 122⁴, 213, 259
- mimar** *a. Ar. mi 'mār* Yapıların planını yapıp bunların gerçekleşmesini sağlayan kimse. **M2** 110, 112
- Mimar Sinan** *öz. a. 15. yy. da yaşamış Osmanlı dönemi tanınmış mimar. 'Onun Füzulileri, Nedimleri, Mimar Sinanları, Katip Çelebileri, kanunları, teşkilatları, birer sanat şaheseri olan heybetli camileri, birer darülfünun olan medreseleri de vardı.'* **M2** 210
- mimarî (doğ.) mimarî** *a. Ar. mi 'mārî* Mimarlık. **M2** 57
- Mina Urgan** *öz. a. Türk İngiliz edebiyatı profesörü, yazar, filolog*
- ve çevirmen. *'Mina Urgan (İngiliz Dili)'* **M2** 234
- minnet** *a. Ar. minnet* Yapılan bir iyiliğe karşı kendini borçlu sayma, gönül borcu. **RA** 23
- minyatür** *a. Fr. miniature* Çoğunlukla eski yazma kitaplarda görülen, ışıık, gölge ve hacim duygusu yansıtılmayan küçük, renkli resim sanatı **M2** 110
- miralay** *a. ask. Far. mīr + T. alay* Albay. **M2** 64
- miras** *a. Ar. mīrās* Bir neslin kendinden sonra gelen nesle bıraktığı şey. **RA** 37 **M2** 203
- misafir** *a. Ar. musāfir* Konuk. **RA** 125, 132, 169, 193, 233
- **misafir odası**
- misafir odası** *a. Evlerde konukların alındığı oda.* **RA** 261, 275
- misal** *a. Ar. mişāl* Örnek olarak alınabilen, gösterilen şey, örnek. **RA** 103, 105 **M2** 14, 15, 272
- misil, -sli** *a. Ar. mişl* **1.** Eş, benzer. **M2** 21 **2.** Defa, kez, kat. **M2** 19, 136
- misk** *a. Ar. misk* Asya'nın yüksek dağlarında yaşayan bir tür erkek ceylanın karın derisi altındaki bir bezden çıkarılan güzel kokulu madde. **M2** 106
- misikin** *sf. Ar. miskīn* Çok uyuşuk olan (kimse). **RA** 115, 305
- mistik** *sf. Fr. mystique fel.* Gizemsel. **RA** 22
- misyoner** *a. Fr. missionnaire* Kendini herhangi bir düşünceyi, bir ülküyü yaymaya adanmış kimse. **M2** 79
- Mithat B.** *öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen hukuk alanında eseri olan bir akademisyen. 'Mithat B. (Hukuku amme).'* **M2** 218
- miting** *a. İng. meeting* Gösteri amacıyla veya bir olaya dikkati

- çekmek için genellikle açık yerlerde yapılan toplantı. **M2** 203
- mizaç** (doğ.) **mizaç, -cı** *a. Ar. mizāc* Huy, yaratılış, tabiat, karakter. **RA** 78, 115, 151, 229
- mizah** *a. Ar. mizāh ed.* Gülmece. **M2** 97, 102, 101
- mizahî** (doğ.) **mizahi** *sf. Ar. mizāhī* İçinde gülmece bulunan, gülmece niteliği taşıyan (yazı, karikatür vb.). **M2** 179
- Moço** *öz. a. bk. Meç'uo. 'İsmi haslarda yanlışlar var: Orhon, Selenga, Kara Hata, Basmil, Bumin, Moço, tekin, Cengiz, Timur, Hun, Kuşhan, Türkeş, Selçuk kelimeleri yanlışdır.'* **M2** 149, 152³
- moda** *a. İt. moda* Belirli bir süre etkin olan toplumsal beğeni, bir şeye karşı gösterilen aşırı düşkünlük. **RA** 75, 131 **M2** 135, 207 **moda olmak** yaygın duruma gelmek, herkesçe kabul edilmek. **M2** 135 **modası geçmek** önemini yitirmek, geçersiz duruma gelmek, artık aranmamak. **M2** 175
- Moğol** *öz. a.* Moğolistan halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. **M2** 273
- Moğolca** *öz. a.* Moğol dili. **M2** 229
- Moğolistan** *öz. a.* Doğu ve Orta Asya'da bulunan denize kıyısı olmayan bağımsız bir ülke. *'Bu Kamlançu nereye düşüyor? Belki bugünkü Moğolistan'a.'* **RA** 350 **M2** 143
- Moğol Kubudak** *öz. a.* Ruh Adam adlı romanda yer alan kahramanlardan biri olan Yüzbaşı Selim Pusat'ın Büyük Işık'ın buyruğu ile vuruştugu kişinin adı. *'Hayatı sana benzeyen, fakat suçunu anlayarak kendisini öldüren Yüzbaşı Kubudak'la, senin çok beğendiğin Temüçin Çengiz Kaan'ın ordusundaki ünlü*
- kahraman Moğol Kubudak'la vuruşacaksın.'* **RA** 320, 327
- Mohaç** *öz. a. bk.* Mohaç Seferi. **RA** 40 **M2** 210
- Mohaç Seferi** *öz. a.* 29 Ağustos 1526'da, Osmanlı İmparatorluğu ve Macaristan Krallığı orduları arasında meydana gelen ve Macaristan'ın büyük bölümünün Osmanlı hakimiyetine girmesiyle sonuçlanan savaş. *'Kitaplıktan Mohaç seferine ait bir cilt çekerek açtı.'* **RA** 105
- Mohan** *öz. a. bk.* Mohan Han. **M2** 142⁵
- Mohan Han** *öz. a.* 'Makaleler II 'de geçen bir Göktürk hükümdarı. *'Halbuki kitabelerde Mohan'ın adı geçmiyor.'* **M2** 142
- moloz** *a. Rum.* Toprak ve kireçle karışık taş kırıntıları, yapı döküntüsü, inşaat atığı. **M2** 261
- monografi** *a. Fr. monographie* Bilimsel alanlarda özel bir konu veya sorun üzerine yazılan inceleme. **M2** 37
- moral** *a. Fr. morale* Bir insanın ruhsal gücü, manevi güç, maneviyat. **RA** 203
- morfin** *a. Fr. morphine kim.* Afyonda % 10 oranında bulunan, uyuşturucu özelliği olan önemli bir alkaloid. **RA** 109
- morfinoman** (doğ.) **morfinman** *a. Fr. morphinomane* Morfin kullanma alışkanlığı olan kimse, morfin tiryakisi. **M2** 15
- morg** *a. Fr. morgue* Hastanelerde veya mezarlıklarda ölülerin belirli süre için saklandıkları soğuk ortam. **M2** 53
- Moskof** *öz. a. hlk. Rus. Rus.* **M2** 49, 94², 199², 200², 204², 205², 234, 236, 253, 258, 275

- Moskofçu** *a.* Rus yanlısı. ‘Sıfır’a benim de Moskofçu dememeğliğim için kendisinin Ruslar aleyhinde bir yazısını görmem icap eder.’ **M2** 204
- Moskova** *öz. a.* Rusya Federasyonu'nun başkenti. ‘Türkçü dergiler, Moskovaya cemile yapmak isteyen o zamanki hükümet tarafından, tarihin hiçbir zaman affetmeyeceği bir gafletle birer birer kapatılırken.’ **M2** 183, 184
- motor** *a. Fr. moteur* Herhangi bir enerjiyi mekanik enerjiye dönüştüren düzenek. **RA** 45, 255, 274, 319
- motosiklet** *a. Fr. motocyclette* Motor silindirin hacmi 125 santimetreküpten büyük olan, iki tekerlekli motorlu taşıt, motor. **M2** 184
- Moyunçur** *öz. a. bk.* Moyunçur Kağan. **M2** 153
- Moyunçur Kağan** *öz. a.* Uygur Devleti'nin ikinci kağanının adı. ‘Orhun sözü Türkçe metinler en eski olarak Moyunçur Kağan abidesinde geçer.’ **M2** 272
- Mösyö Chaput** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir kişi adı. ‘Muhtelif makaleler ve Mösyö Chaput ile birlikte hazırlanmış kıymetli risalecikler.’ **M2** 222
- Muallâ** (*doğ.*) **Mualla** *öz. a.* Ruh Adam adlı eserde geçen bir kişi adı. ‘Muallâ haritayı duvara asmak için bir iskemleye çıkarken heyecanla ‘Hayır, hayır, çıkma’ diye haykırmış, aldırmayan Muallâ iskemleye çıkınca çatırdayıp çöken iskemleyle birlikte düşürek kolu kırılmıştı.’ **RA** 344²
- muallim** *a. Ar. mu'allim* Öğretmen. **M2** 70, 177, 207, 217, 221
- Muallim Mektebi** *öz. a.* Öğretmen okulu. ‘Beş yıllık Muallim Mektebi mezunu olduğu halde, Hasan Ali tarafından Devlet konsevutarı gibi yüksek bir mektebe profesör yapılan Marko Paşacı Sabahattin Alidir.’ **M2** 180
- muallim muavini** *a.* Doçent. ‘1905’te Gülhaneye muallim muavini (doçent), 1907’de askeri tıbbiye cerrahi profesörü oldu.’ **M2** 53
- muallimlik** *a.* Öğretmenlik. **M2** 53, 212
- muamele** *a. Ar. mu'âmele* Davranma, davranış. **RA** 20, 52², 290 **M2** 261
- muamele etmek** davranmak. **RA** 20
- muammâ** (*doğ.*) **muamma** *a. Ar. mu'ammâ* Anlaşılmayan, bilinmeyen şey. **RA** 143, 249
- Muammer Raşit B.** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir kişi adı. ‘Muammer Raşit B. (Hukuku hususiyeti düvel)’ **M2** 218
- muarız** *sf. Ar. mu'ariz* Karşı koyan, karşı çıkan. **M2** 122, 257
- muavin** *a. Ar. mu'avin* Yardımcı. **M2** 65, 70, 71, 223, 224
- muâyene** (*doğ.*) **muayene** *a. Ar. mu'âyene tıp* Bir kimsenin hasta olup olmadığını veya hastalığın ne olduğunu araştırma, sağlık muayenesi. **RA** 211³, 250² **M2** 72, 269 **muayene etmek** bir kimsenin hasta olup olmadığını veya hastalığının nerede olduğunu araştırmak. **M2** 72, 228
- muayenehane** *a. Ar. mu'âyene + Far. hâne* Hekimlerin hastalarını muayene ettikleri yer. **M2** 81, 228²
- muayyen** *sf. mu'ayyen* Belirli. **RA** 22, 30, 109, 129 **M2** 202, 225
- muazzam** *sf. Ar. mu'azzam* Çok büyük, çok iri, koskoca, koskocaman. **M2** 197
- mucibince** *zf. Gereğince.* **M2** 154, 161, 211

mûcize (doğ.) **mucize** *sf.* Ar. *mu'cize*
Olağanüstü, şaşırtıcı. **RA** 191, 225
M2 29

mufassalca *sf.* Ar. *mufaşşal* Ayrıntılı.
M2 214

mugaleta (doğ.) **mugalata** *a.* Ar.
muğālaṭa Yanılmaca. **RA** 28 **M2**
119, 185

muhafaza *a.* Ar. *muḥāfaẓa* **muhafaza**
etmek korumak, saklamak. **RA** 11,
50², 293 **M2** 35, 51, 142, 145

muhafız *a.* Ar. *muḥāfiẓ* Birini veya bir
şeyi koruyan, kollayan, gözeten
kimse, koruyucu. **RA** 256², 257³,
337², 338² **M2** 13

muhafızlık (doğ.) **muhafızlık**, **-ği** *a.*
Muhafız olma durumu. **RA** 338 **M2**
248

muhakeme *a.* Ar. *muḥākeme* huk.
Yargılama. **RA** 44, 104, 173, 197,
250, 295, 296, 297, 340 **M2** 25,
157, 163, 164 **muhakeme etmek**
akıl süzgecinden geçirmek,
düşünmek. **M2** 85

muhakkak *sf.* Ar. *muḥakkak*
Doğruluğu, gerçekliği kesin olarak
bilinen, gerçekliği kesinleşmiş. **RA**
14, 15, 28, 33, 41, 58, 68, 83, 93,
94, 106, 111, 116, 156 **M2** 14, 39,
45, 72, 131, 133, 205, 213

muhalefet *a.* Ar. *muḥālefet* Bir tutuma,
bir görüşe, bir davranışa karşı olma
durumu, aykırılık. **M2** 53, 152, 154
muhalefet etmek karşı davranışta
bulunmak, karşı çıkmak **M2** 53,
154, 160, 254

muhalif *a.* Ar. *muḥālif* Bir tutuma, bir
görüşe, bir davranışa karşı olan,
aykırı olan kimse. **M2** 123, 139,
142, 180, 211, 254

Muhammed *öz. a.* Hz. Muhammed
Mustafa S. a. v. Hak din olan İslam
dininin vahiy gönderilen gül kokulu
son peygamberi. 'Ben son
peygamber Muhammed'im, dedi. Bu
dünyaya getirdiğim ebedî şeriata

göre Selim Pusat suçlu ve
günâhkârdır.' **RA** 305

Muhammed *öz. a. bk.* Muhammed.
M2 149

muharebe *a.* Ar. *muḥārebe* ask.
Savaşta yapılan çarpışmalardan her
biri. **RA** 39, 93³

Muharrem Ergin *öz. a.* 1923 Ahıska
doğumlu, Türk Dilbilimci ve
Türkolog. 'Sanat tarihinden Oktay
Aslanapa, psikolojiden, Mümtaz
Turhan, coğrafyadan İsmail
Yalçınlar, tarihten Zeki Velidi
Togan, İbrahim Kafesoğlu,
şarkiyattan Ahmet Ateş,
Türkolojiden Ömer Faruk Akin,
Mehmet Kaplan, Sadettin Buluç,
Muharrem Ergin ve Ahmet
Caferoğlu türlü bakımlardan
gelelimiyeceğini söylediler.' **M2** 233,
235, 236

muharrir *a.* Ar. *muḥarrir* Yazar. **M2**
157²

muhasama *a.* Ar. Düşmanlık. **M2** 187

muhasebe *a.* Ar. *muḥāsebe* **muhāsebe**
yapmak (doğ.) **muhasebe yapmak**
bir şeyin olumlu veya olumsuz
yönlerini gözden geçirerek bir
yargıya varmak. **RA** 219

muhassala *a.* Ar. *muḥaşşale* Elde
edilen sonuç. **RA** 100

muhayyel *sf.* Ar. *muḥayyel* Hayal
gücüyle yaratılan, hayal edilen. **RA**
19, 98, 214, 215

Muhip B. *öz. a. bk.* A. Muhip Bey. **M2**
128², 129, 130, 131⁷, 133⁵, 134²

Muhip Bey *öz. a. bk.* A. Muhip Bey.
M2 127², 128³, 129, 162, 166

Muhip Efendi *öz. a. bk.* A. Muhip
Bey. **M2** 164³

muhit *a.* Ar. *muḥīṭ* Çevre, yöre, etraf.
RA 74 **M2** 14², 42, 220

Muhsin Bey *öz. a.* Makaleler II adlı
eserde geçen bir kişi adı. 'Fakat bu

tarihin de asıl Türkiye kısmını Muhsin bey, onun arasına serpiştirilen Avrupa vakayii kısmını da Hamit Bey yazmıştır. M2 221²

muhtaç *sf. Ar. muhtâc* Bir şeye gereksinim duyan. RA 238 **muhtaç olmak** gereksinim duymak. RA 47

muhtar (I) *a. Ar. muhtâr* Köy ve mahallenin yasalarla belirtilmiş işlerini yürütmek için o köy veya mahallede oturanların seçtikleri kimse, köy muhtarı, mahalle muhtarı. M2 228

Muhtar (II) *öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen Tıbbiye İdadisinde teğmen olan bir kişinin adı. 'O sırada Tıbbiye İdadisinde Muhtar adında ve teğmen (mülazım)rütbesinde bir Fransızca öğretmen muavini vardı.'* M2 65

muhtariyet *a. Ar. muhtâriyyet* Özerklik. M2 90, 122, 183, 227, 229, 237

muhtelif *sf. Ar. muhtelif* Çeşit çeşit, çeşitli. RA 100 M2 135², 146, 183, 211, 219, 220², 221, 222², 223

muhtemel *sf. Ar. muhtemel* Gerçekleşmesi de gerçekleşmemesi de ihtimal dâhilinde olan, beklenen, beklenir, umulur, olası, olası, mümkün. RA 13, 93 M2 39

muhterem *sf. Ar. muhterem* Saygıdeğer. RA 54, 98⁴, 99², 102 M2 149, 160, 166

muhteris *sf. Ar. muhteris* Hırslı. RA 20 M2 278

muhteşem *sf. Ar. muhteşem* Görkemli. RA 82, 99, 106, 119, 131, 241, 299, 301 M2 12, 24², 236

muhtıra *a. Ar. muhtıra* Herhangi bir şeyi hatırlatmak, uyarmak amacıyla yazılan yazı. M2 256, 279

Muhyiddîn-i Arabî (*doğ.*) **Muhyiddini Arabi** *öz. a. Mevlana'nın çağdaşı tanınmış İslam*

düşünürü, mutasavvıf, yazar ve şair. 'En başta Muhyiddîn-i Arabî ve Mevlânâ.' RA 147, 181

mukabele *a. Ar. muqâbele* **mukabele etmek** karşılık vermek, karşılıklı bulunmak. M2 123, 157, 219

mukabelesiz *sf. Karşılığı olmayan.* M2 167

mukâbil (*doğ.*) **mukabil** *sf. Ar. muqâbil* Bir şeye karşılık olarak yapılan, bir şeyin karşılığı olan. RA 40, 112, 286 M2 42, 164²

mukaddeme (*doğ.*) **mukaddime** *a. Ar. muqaddime* Ön söz. M2 127

mukadder *sf. Ar. muqadder* Yazgıda var olan, yazgı ile ilgili olan, alında yazılı olan. RA 84

mukadderat *a. Ar. muqadderât* Yazgı. RA 28, 47, 62 M2 202, 206

mukaddes *sf. Ar. muqaddes* Kutsal. RA 19 M2 11, 180

mukaddesât (*doğ.*) **mukaddesat** *a. Ar. muqaddesât* Kutsal sayılan inanç ve davranışlar. RA 195

mukaddesatçı *a. Kutsal tanınan şeylere aşırı ölçüde bağlılık gösteren kimse.* M2 235

mukallitlik *a. Mukallit olma durumu, mukallidin işi.* M2 208

mukâvemet (*doğ.*) **mukavemet** *a. Ar. muqâvemet* Dayanma, karşı durma, karşı koyma, dayanırlık. RA 72

mukayese *a. Ar. muqâyese* Benzeterek veya karşılaştırarak değerlendirme, karşılaştırma, kıyaslama. RA 40, 237 **mukâyese etmek** (*doğ.*) **mukayese etmek** karşılaştırmak, kıyaslamak RA 70, 110, 236, 237 M2 104, 151, 208

mûnis (*doğ.*) **munis** *sf. Ar. mûnis* Cana yakın, uysal, sevimli. RA 128

muntazam *sf. Ar. muntazam* Düzgün. RA 74 M2 13, 146²

murabba *a. Ar. murabba' ed.* Dört dizeli bentlerden oluşan divan edebiyatı şiiri. **RA 6**

murahhas *a. Ar. murahhas* Delege. **M2 54³, 59**

Murat *öz. a.* Makaleler II adlı eserde Murat adlı Osmanlı padişahlarına verilen bir genel ad. 'Bir kaç kişi için de Kılıç Arslanları, Sultan Mesutları, Osman Gazileri, Orhanları, Muratları, Fatihleri, Yavuzları vesaireyi inkara kalkışmak da öyle bir hareket olurdu.' **M2 210**

musallat *sf. Ar. musallaṭ* **musallat olmak** birini sürekli rahatsız etmek, birine sataşmak, peşini hiç bırakmamak. **RA 119, 231**

mûsevîlik (*doğ.*) **Musevilik, -ği** *öz. a.* Yahudilik. **RA 148**

musikî (*doğ.*) **musiki** *a. Ar. mūsīkī* Müzik. **RA 65, 82, 193**

muska *a. Ar. nuṣṣa* İçinde dinsel veya büyüleyici bir gücün saklı olduğu sanılan, taşıyanı, takanı veya sahip olanı zararlı etkilerden koruyup iyilik getirdiğine inanılan bir nesne, yazılı kâğıt vb. , hamaylı. **M2 167**

Muslihiddin Adil Bey *öz. a.* Muslihiddin Adil Taylan, 1881 Selanik doğumlu, bürokrat, eğitimci ve gazeteci. 'Mesela Muslihiddin Adil beyin hangi eserleri olduğunu sorduk.' **M2 219²**

Mustafa *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen Sinop kalesi dizdarının adı. 'Sinop kalesi dizdarı Mustafa aynı zamanda Sinop'taki Hisar Camisinin imamı olduğu için bu aile adı onlara yadigar kalmıştır.' **M2 61**

Mustafa Asım Beğ (*doğ.*) **Mustafa Asım Bey** *öz. a.* Namık Kemal'in babasının adı. 'Namık Kemal'in

babası da İkinci Abdülhamit'in başmüneccimi Mustafa Asım Beğ'dir.' **M2 39**

Mustafa Asım *öz. a. bk.* Mustafa Asım Beğ. **M2 40**

Mustafa Bey *öz. a. bk.* Çokayoğlu Mustafa Bey. **M2 120, 122**

Mustafa Fazıl Paşa *öz. a.* 1830 Kahire doğumlu, Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın torunu, Mısırlı prens ve siyaset adamı. 'Namık Kemal Avrupa'da iken Mustafa Fazıl Paşa'nın verdiği para ile geçinip mücadelesini yapıyordu.' **M2 42**

Mustafa İsmet *öz. a. bk.* İsmet İnönü. 'Azizim Bay Mustafa İsmet!' **M2 255, 258**

Mustafa Reşit B(ey) *öz. a.* Makaleler II adlı eserde Hukuk usulü muhakemeleri müderrisi olarak geçen bir kişi. 'Bu arkadaşlar dersi sıkıcı, takriri fena olmakla beraber profesör denmeye layık yegane hocalarının 'hukuk usulü muhakemeleri' müderrisi Mustafa Reşit Bey olduğunu söylediler.' **M2 218, 219**

muşta *a. Far. muṣṣṭe* Karşısındakine vurmak için özel olarak açılmış deliklerine parmakların geçirilmesi ile kullanılan demir parçası. **M2 65**

mûṭad (*doğ.*) **mutat** *sf. Ar. mu'tād* Alışılmış, alışılan. **RA 39, 59, 114, 189, 241**

mutasarrıf *sf. Ar. mutaṣarrıf* Kendinde kullanım hakkı olan, elinde bulunduran. **M2 42**

mutasavvıf *a. Ar. mutaṣavvıf* *din b.* Tasavvuf inançlarını benimseyerek kendini Tanrı'ya adanmış kimse, İslam gizemcisi, sufi. **RA 152, 180, 181³, 183**

mutedil *sf. Ar. mu'tedil* İlimli. **RA 102 M2 247**

- mutlak** *sf. Ar. muṭlaḳ* Salt. **RA** 84, 85, 90⁵, 91², 107⁵, 136, 158⁴, 160, 171²
- mutlaka** *zf. Ar. muṭlaḳā* Kesinlikle. **RA** 25, 41, 131, 179, 222, 253, 288, 326, 347 **M2** 75, 86, 243, 244, 248, 253
- mutlakiyet** (*doğ.*) **mutlakiyet** *a. Ar. muṭlaḳiyyet* Saltçılık. **M2** 42²
- Mutlu** *öz. a. bk. Leyla Mutlak.* **RA** 136
- muttarid** (*doğ.*) **muttarit** *sf. Ar. muṭṭarid* Tekdüze. **RA** 10, 14, 37, 45, 69, 95, 133, 140
- muvicehe** *a. Ar. muvācehe* Yüzleşme, yüz yüze gelme. **M2** 161
- muvaḫḫak** *sf. Ar. muvaḫḫaḳ* Başarmış, başarılı (kimse). **RA** 74 **muvaḫḫak olmak** başarmak. **RA** 24 **M2** 21, 75
- muvaḫḫakiyet** *a. Ar. muvaḫḫaḳiyyet* Başarı. **M2** 225
- muvaḫḫakiyetli** *sf.* Başarılı. **M2** 223
- muvâzene** (*doğ.*) **muvazene** *a. Ar. muvâzene* Denge. **RA** 104³, 105
- Muzaffer Şerif** *öz. a. bk. Muzaffer Şerif Odabaşoğlu.* **M2** 231
- Muzaffer Şerif Odabaşoğlu** *öz. a. Sosyal psikolojinin kurucularından, psikoloji alanında uzman ve akademisyen. 'Muzaffer Şerif Odabaşoğlu, Niyazi Berkes, Mediha Berkes, Behice Boran, Adnan Cemgil gibi muhtelif kademedeki öğretmenleri Dil Fakültesinde ısrarla niçin tuttu?'* **M2** 182
- muzdarip** *sf. Ar. muḫṭarib* Izdırıp ve acı çeken. **RA** 140, 336
- mübadele** *a. Ar. mubādele* Değişim. **M2** 225
- mübâriz** *sf.* Döğüşe, güreşe kalkışan. **RA** 112
- mübaşir** *a. Ar. mubāşir huk.* Mahkemede duruşmaya girecekleri ve tanıkları çağırın, yargıcın emirlerini bildiren, kâğıtları getirip götüreren görevli, çağırıcı. **RA** 293
- mücadele** *a. Ar. mucādele* Herhangi bir amaca erişmek, bir kuvvete karşı koyabilmek için bir kişi veya topluluğun güçlü, sürekli çabası, savaşım. **RA** 22², 39, 64, 180 **M2** 42, 46, 66, 89², 94², 103, 230² **mücadele etmek** Uğraşmak, savaşmak, çatışmak. **RA** 180
- mücâdeleci** (*doğ.*) **mücadeleci** *a.* Mücadele etmeyi seven, savaşımçı. **RA** 123
- mücahid** (*doğ.*) **mücahit** *a. Ar. mucāhid* Kutsal ülküler uğruna savaşan kimse, alperen. **M2** 94
- müceddid** *a. Ar. müceddid* Yenileyen, yeni bir şekil veren, yeniden güçlendiren, yenilikçi. **M2** 140
- müdâfaa** *a. Ar. mudāfa'a* Savunma, koruma. **M2** 15, 18, 210, 211 **müdâfaa etmek** savunmak, korumak. **M2** 15, 38, 161, 188, 202², 203
- müdâfi(lik)** *a. Ar. mudāfi' esk.* Savunucu(luk). **M2** 201, 202
- müdâhele** (*doğ.*) **müdahale** *a. Ar. mudāḫale* Karışma, araya girme. **RA** 54 **M2** 279
- müddeiumumi** *a. Ar. mudde'ī + 'umūmī huk.* Savcı. **M2** 154
- müderris** (*doğ.*) **müderris** *a. Ar. muderris* Ders veren profesör. **M2** 212
- müddet** *a. Ar. muddet* Süre **RA** 26, 207⁴, 256 **M2** 54, 69, 143²
- müddetçe** *zf.* Süre boyunca, sürece. 'Söz sahibi oldukları müddetçe bu millete kalkınma ümidi yoktur.' **M2** 206
- müderris** *a. Ar. muderris* Ders veren profesör. **M2** 160, 208, 209⁴, 211²,

- 212⁴, 214⁵, 215, 217, 218⁵, 219, 222, 223², 224, 225²
- müdürrislik, -ği** *a.* Müdürris olma durumu. **M2** 212
- Müdürris Osman Paşa** *öz. a.* Namık Kemal'in şeceresinde yer alan bir kişi adı. '*Müdürris Osman paşa(1775)*' **M2** 40
- müdür** *a. Ar. mudîr* İdare eden, yöneten. **RA** 17², 18⁶, 19, 25², 26⁶, 27³, 28, 64, 106, 146, 223, 252³ **M2** 67, 166, 189, 192, 197, 225, 280
- müdürlük, -ğü** *a.* 1.Yönetmenlik, direktörlük, müdüriyet **M2** 53
2.Yönetmenin, müdürün görevi veya yeri, müdüriyet. **M2** 193
- müebbeden** *zf. Ar. mu'ebbeden* Sürekli olarak, sonsuza kadar. **RA** 37
- müellif** *a. Ar. mu'ellif* Yazar. **M2** 37, 169, 176, 236
- müessese** *a. Ar. mu'essese huk.* Kurum(II). **RA** 100 **M2** 64, 217, 266²
- müfettiş** *a. Ar. mufettiş* Denetmen. **RA** 50, 52 **M2** 231
- müfrit** *sf. Ar. mufriṭ* Aşırı. **M2** 207
- müftehir** *sf. Ar. muftehir* Bir şeyi övünç bilerek onunla sevenen, övünen, iftihar eden. **RA** 68
- mühendis** *a. Ar. muhendis* İnsanların her türlü ihtiyacını karşılamaya dayalı yol, köprü, bina gibi bayındırlık; tarım, beslenme gibi gıda; fizik, kimya, biyoloji, elektrik, elektronik gibi fen; uçak, otomobil, motor, iş makineleri gibi teknik ve sosyal alanlarda uzmanlaşmış, belli bir eğitim görmüş kimse. **RA** 234 **M2** 64², 177, 228, 256
- mühim** *sf. Ar. muhim* Önemli. **RA** 11, 12, 14, 19, 39, 96, 98, 135², 137, 150², 175, 179, 204, 213, 251², 313, 324 **M2** 14, 27, 45², 50², 51, 76, 77², 99, 100³, 104³, 105, 112, 120, 153, 177, 183, 194, 214, 219, 220, 221³, 250, 265
- mühimsenmek** (*nsz.*) Önem verilmek, üzerinde durulmak. '*Millî tarihçilik dolayısıyla mazi mühimseniyor.*' **M2** 148
- mükâfat** *a. Ar. mukāfāt* **mükâfat almak** ödül almak. **M2** 63
- mükellef** *sf. Ar. mukellef* Yükümlü. **M2** 93
- mükemmel** *sf. Ar. mukemmel* Kusursuz. **RA** 256 **M2** 33, 34
- mükemmelen** *zf. Ar. mukemmelen* Eksiksiz, kusursuz olarak. **M2** 151
- Mükrimin Halil** *öz. a.* Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç, 1900 Elbistan doğumlu, Türk Tarih Kurumu'nun kurucularından biri. '*Anadoluculuğun kurucusu olan ve Kazanlılarla Kırımlıları pek de sevmeyen merhum Mükrimin bile bu Anadoluculardan biriyle tartışmış.*' **M2** 230, 248
- mülâzim** (*doğ.*) **mülazım** *a. Ar. mulâzim ask.* Teğmen. **M2** 65, 67
- Mülâzım Muhtar Efendi** (*doğ.*) **Mülazım Muhtar Efendi** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir kişi adı. '*Mülâzım Muhtar Efendi bir gün Chateaubriant'ın Atala adlı eserinden bahsetti.*' **M2** 65
- mülk** *a. Ar. mulk mec.* Ev, dükkân, arazi vb. taşınmaz mal. **RA** 285
- mülkiye** *a. Ar. mulkiyye esk.* Devlet yönetimindeki sivil görevliler sınıfı. **M2** 62
- mümasil** *sf. Ar. mumāsil* Benzeyen, andıran. **M2** 212
- mümessil** *a. Ar. mumessil* Temsilci **RA** 159 **M2** 195, 202
- mümkün** *sf. Ar. mumkin* Muhtemel, olası, olabilir. **RA** 213, 245, 286,

- 347 **M2** 41, 45, 113, 197, 202, 232, 256, 268 **mümkün olmak** imkân bulunmak. **RA** 27 **M2** 90
- Mümtaz Turhan** *öz. a.* 1908 Erzurum doğumlu, Türk sosyal psikolog, akademisyen ve İstanbul Üniversitesi Deneysel Psikoloji Kürsüsü Başkanı. ‘*Sanat tarihinden Oktay Aslanapa, psikolojiden, Mümtaz Turhan, coğrafyadan İsmail Yalçınlar, tarihten Zeki Velidi Togan, İbrahim Kafesoğlu, şarkiyattan Ahmet Ateş, Türkolojiden Ömer Faruk Akün, Mehmet Kaplan, Sadettin Buluç, Muharrem Ergin ve Ahmet Caferoğlu türlü bakımlardan geleceğini söylediler.*’ **M2** 233, 235
- münaferet** *a. Ar.* Birbirinden nefret etme, birbirini sevmeme, sevişmeme. ‘*Abdülkadir İnan’a Türk edebiyatı hakkında bazı şeyler sorup öğrenir ve aramızda her hangi bir sızıltı ve münaferet olmazdı.*’ **M2** 188
- münakaşa** *a. Ar.* *munākaşa* Tartışma. **RA** 22, 38, 53, 71, 147 **M2** 54, 119, 122, 128, 132², 133², 136, 137, 155² **münakaşa etmek** tartışmak **RA** 99 **M2** 128², 165
- münasebet** *a. Ar.* *munāsebet* İlişik, ilişki, ilinti. **RA** 114, 260² **M2** 76, 119, 138 **münasebet kurmak** iki şey arasında ilişki bulmak, yakınlık görmek. **RA** 19
- münasebetsiz** *sf.* Yakışksız iş gören, sıra, saygı gözetmeyen (kimse). **RA** 110², 174
- mündemiç** *sf.* *mundemic fel.* İçkin. **M2** 166
- münevver** *sf.* *munevver* Aydın. **M2** 175, 198, 210
- münezzeh** *sf.* *munezzeh* Uzak. **M2** 154
- münhasır** *sf.* *Ar. munḥaşir* **1.** Bir kimse veya bir şey için ayrılmış, mahsus. **M2** 85 **2.** Sınırlanmış, sınırlı. **M2** 105
- münhezim(ane)** *sf.* *Ar. munhezim* Bozguna uğramış, bozulmuş, yenilmiş (şekilde). **M2** 213
- Münir Aktepe** *öz. a.* 1917 İzmir doğumlu, Türk siyasetçi ve eğitimci. ‘*Münir Aktepe (Tarih)*’ **M2** 235
- münkir** *sf.* *Ar. munkir* İnkâr eden, kabul etmeyen. **RA** 22
- münzevi** *sf.* *Ar. munzevī* Topluluktan kaçan, yalnız başına kalmayı seven. **RA** 143
- müphem** *sf.* *Ar. mubhem* Belirsiz. **RA** 79, 265
- müptedi** *sf.* *Ar. mubtedī* Başlayıcı. **M2** 1323, 177
- müptezel** *sf.* *Ar. mubtezel* Saygınlığını yitirmiş. **M2** 169
- müracaat** *a. Ar.* *murāca* ‘at **müracaat etmek** başvurmak. **M2** 16, 81, 217, 218
- mürekkap, -bi** *sf.* *Ar. murekkeb (-den)* oluşmuş. **RA** 35, 75, 144 **M2** 33, 139, 146, 150, 221, 272
- mürettip** *a. Ar.* *murettib* Dizgici. **M2** 149, 150, 152², 262
- müsaade** *a. Ar.* *musā’ade* İzin, icazet, ruhsat. **RA** 85, 168, 236 **M2** 13, 128 **müsaade almak** izin almak. ‘*Kızların gitmek üzere Ayşe’den müsaade almaları onu birdenbire rahatlattı.*’ **RA** 132 **M2** 15, 72 **müsaade etmek** izin vermek **RA** 18, 61, 101, 168, 238 **M2** 120, 180, 254, 268
- müsait** *sf.* *Ar. musā’id* Uygun, elverişli. **M2** 181
- müsâmaha (doğ.) müsamaha** *a. Ar.* *musāmaha* Hoşgörü, görmezlikten gelme, göz yumma. **RA** 151 **M2**

95, 232 **müsamaha etmek** hoşgörü ile davranmak **RA** 130

müsamahasız *sf.* Hoşgörüsü olmayan. **M2** 59

müsbet (*doğ.*) **müspet** *sf.* *Ar. muşbet* *bk.* müspet. **RA** 131 **M2** 247

Müslüman *öz. a.* *Ar. muslim + Far. - ān din b.* İslam dininden olan kimse, Muhammedî, Müslim, Müselman, mümin **M2** 132, 52, 158, 176, 225, 259 **müslüman olmak** İslam dinine girmek. ‘*Alman Yahudisidir... Müslüman olunca Osman’a çevirmiştir.*’ **RA** 147³, 148

Müslümanlık *öz. a.* Hz. Muhammed’in yaydığı İslam dini, İslam, İslamlık, İslamiyet, Hak dini. **RA** 148, 180 **M2** 176

müspet *sf.* *Ar. muşbet* Olumlu. **M2** 21, 177

müstakil *sf.* *Ar. mustakil* Kullanış yönünden başka bir yapı ile bağlantısı olmayan, bağımsız. **M2** 144, 146, 153²

müstear *sf.* *Ar. muste‘ār* Takma. **RA** 69

müstebit *sf.* *Ar. mustebidd* Zorba. **M2** 13

müstehzi *sf.* *Ar. mustehzī* Alaycı. **RA** 92, 134, 148

müstesna *sf.* *Ar. musteşnā* Benzerlerinden üstün olan, benzerleri az bulunan. **RA** 127 **M2** 34, 81, 111, 127, 141, 146, 214, 272, 273

müstezad (*doğ.*) **müstezat** *a.* *Ar. mustezād ed.* Her dizesine bir küçük dize eklenmiş divan edebiyatı nazım türü. **RA** 65

müşgul (*doğ.*) **meşgul** *sf.* *Ar. meşgūl* Bir işle uğraşan, iş görmekte olan. **M2** 67

Müşir Süleyman Paşa *öz. a.* Osmanlı müşiri, eğitmen ve yazar. ‘*Yine*

Meşhur bir Türkçü olan Müşir Süleyman Paşa’nın vaktiyle yazdığı Tarih-i Alem adlı mektep kitabından sonra Rıza Nur’un tarihi, millî tarihimizi Osmanlı çerçevesinden çıkararak bütün Türkleri kaplamış bir kadro haline getiren ikinci eserdir.’ **M2** 75

müşkil (*doğ.*) **müşkül** *sf.* *Ar. muşkil* Güç, zor, çetin. **M2** 157

müşkilât (*doğ.*) **müşkülât** *a.* *Ar. muşkilât* Güçlük, güçlükler, zorluklar. **RA** 29

müşkilpesend (*doğ.*) **müşkülpesent** *sf.* *Ar. muşkil + Far. -pesend* Güçbeğenir. **RA** 59

müşkilpesendlik (*doğ.*) **müşkülpesentlik** *a.* Müşkülpesent olma durumu. **RA** 63

müşterek *sf.* *Ar. muşterek* Ortak. **RA** 74 **M2** 122, 213, 221, 222

müşteri *a.* *Ar. muşterī* Hizmet, mal vb. alan ve karşılığında ücret ödeyen kimse. **RA** 271²

mütaassıp (*doğ.*) **mutaassıp** *sf.* *Ar. muta‘aşşib* Bağnaz. **M2** 214

mütalâ (*doğ.*) **mütalaa** *a.* *Ar. muṭāla‘a* **mütalea etmek** (*doğ.*) **mütalaa etmek** üzerinde düşünmek, iyice incelemek. **M2** 52, 129³, 135, 136, 138, 146, 170 **mütalea ol(un)mak etmek** (*doğ.*) **mütalaa olunmak** mütalaa etmek, üzerinde düşünmek, iyice incelemek. ‘*Bunların tarihi nasıl mütalaa olunmalıdır?*’ **M2** 138, 140 **mütalâa yürüt(ül)mek** (*doğ.*) **mütalaa yürüt(ül)mek** herhangi bir görüş üzerinde ayrıntılarıyla düşünce üretmek. **M2** 37²

mütareke *a.* *Ar. mutāreke ask.* Ateşkes. **M2** 53, 98

müteaddit *sf.* *Ar. mute‘addid* Birçok. **M2** 190

mütedavil *sf. Ar. mutedāvil*
Tedavülde bulunan, elden ele
gezen. **M2** 182

mütefekkir *a. Ar. mutefekkir* Düşünür.
RA 183

mütehassis *sf. Ar. mutehaşşiş* Uzman.
RA 34 **M2** 131

mütemadi *sf. Ar. mutemādī* Sürekli,
aralıksız. **RA** 45

mütemadiyen *zf. Ar. mutemādiyen* Ara
vermeden, sürekli olarak, mütemadi.
RA 21 **M2** 139

mütenasip *sf. Ar. mutenāsib* Orantılı,
oranlı, uygun. **M2** 12

mütereddi *sf. Ar. mutereddī*
Soysuzlaşmış. **M2** 121²

mütevazı *sf. Ar. mutevāzi* 'Gösterişsiz,
iddiasız. **M2** 54

mütevekkil *sf. Ar. mutevekkil* Her işini
Tanrı'ya veya oluruna bırakmış,
kadere boyun eğmiş. **RA** 54 **M2** 55

müthiş *sf. Ar. mudhiş* Şaşılacak kadar
değişik. **RA** 20, 22, 44, 69, 141²,
174, 257, 273 **M2** 203

müttefik *sf. Ar. muttefik* Bağlaşık. **M2**
193²

müttehit *sf. Ar. muttehid* Birlik
durumuna gelmiş, birleşik, birlik
olmuş. **M2** 143, 224

müverrih *a. Ar. muverrih* Tarih yazan
kimse, tarihçi. **M2** 83, 85, 135

müyesser *Ar. müyesser esk. müyesser*
olmak nasip olmak. **M2** 225

müz'ic (*doğ.*) **müziç** *sf. Ar. muz'ic*
Bunaltıcı, tedirgin edici. **RA** 30

müzik, -ği *a. Fr. musique* Birtakım
duygu ve düşünceleri belli kurallar
çerçevesinde uyumlu seslerle
anlatma sanatı, musiki. **RA** 127²,
190, 191, 193, 268, 345²

müzmin *sf. Ar. müzmin tıp* Süreğen.
M2 281

N

nabız, -bzı *a. Ar. nabz* Kalp atışının
sağladığı kan basıncından dolayı
atardamarlara parmakla basıldığında
duyulan vuru. **RA** 200, 334 **nabzına**
göre şerbet vermek birinin hoşuna
gidecek, gururunu okşayacak yolda
davranmak. **M2** 188

Naci *öz. a. Muallim Naci*, Tanzimat
dönemi şairi, öğretmen ve
eleştirmen. 'İlk önce Abdülhak
Hamid, Naci gibi son devir Türk
şairlerini; sonra da Fransız
klasikleri ve Goethe, Schiller,
Shakespeare ve Byron'un
Fransızcaya tercümelerini okudu.'
M2 67

nadide *sf. Far. nādīde* Az görülür,
görülmedik, seyrek görülen. **M2**
225

nâdir (*doğ.*) **nadir** *sf. Ar. nâdir*
Seyrek, az bulunur. **RA** 20, 259 **M2**
81, 214

Nahçıvan (*doğ.*) **Nahcivan** *öz. a.*
Azerbaycan'a bağlı özerk bir
cumhuriyet. 'Nahçıvan şehirlerine
hakim olan Şeddadoğulları
Beğliğinin ülkesine girdi.' **M2** 29

Nâilî (*doğ.*) **Naili** *öz. a.* 17. yy. asıl
adı Mustafa olup İstanbul doğumlu
divan şairi. 'Fuzûlî ve Nâilî
divanlarından başka iki de
antolojiyi dikkatle okuduğunu tesbit
etmiş, daha fazlasını görememişti.'
RA 282

→ **nakletmek, naklolunmak**

nakletmek, -der (*-i*) *Ar. nakl + T.*
etmek Anlatmak, aktarmak. **RA** 62
M2 189

nakliyat *a. Ar. nakliyyāt* Taşıma işleri,
taşımacılık. **M2** 62

naklolunmak (*nsz*) Nakletmek,
anlatmak, aktarmak. 'Ağızdan

ağıza naklolunurken çok değiştiği muhakkak olan ve budist Uygurlar arasında kitaba geçirildiği zaman Budizm karakteri verilen masalda, her şeye rağmen, şamanizmin ve çok eski devirlerin hatıraları, kırıntıları kalmıştır ki, bunlar sayesinde ait olduğu devri anlamak, biraz hata ile, kaabil oluyor. 'RA 14

nakız, -kızı *a. Ar. naḳz*

→ **nakzetmek**

nakzetmek, -der *(-i) Ar. naḳz + T. etmek esk. Bozmak. RA 92*

nâle *(doğ.) nale a. Far. nâle İneleme, inilti. RA 79*

nam *a. Far. nām Ün. M2 19*

namaz *a. Far. namāz din b. İslam'ın beş şartından biri olan ve Müslümanların günde beş vakit, dinî kurallara göre yapmak zorunda oldukları ibadet, salat. M2 62²*
namaz kılmak *namaz ibadetini yerine getirmek. RA 145, 306*

namert *sf. Far. nāmerd Korkak, alçak, mert olmayan. M2 51, 201*

Namık *öz. a. Atsız'ın sınıf arkadaşlarından birinin adı. 'Bunlar Kadıköy Sultanisi'nden Tahsin'in ve benim sınıf arkadaşlarımız İlhami ile Namık'tı.' M2 102*

Namık Kemal *öz. a. Yurtseverlik, hürriyet, millet kavramlarını benimsemiş bir aydın, yazar, gazeteci, devlet adamı ve şair. 'Namık Kemal'in meşhur Vatan kasidesi güzel olmakla beraber bana beyitler arasında bir vahdet yok gibi geliyor.' RA 60, 61 M2 20, 21, 22, 37³, 38⁹, 39⁹, 40³, 41⁶, 42⁹, 43⁸, 65³, 175 2. Eser adı. M2 39, 41*

namus *a. Ar. nāmūs Bir toplum içinde ahlak kurallarına ve toplumsal*

değerlere bağlılık, iffet. RA 92 M2 281

namuslu *sf. Ahlak kurallarına uygun olarak davranan, namuskâr. M2 62, 163*

namussuz *sf. Ahlak kurallarına uygun davranmayan, ahlak kurallarını çiğneyen. RA 52*

namütenahi *sf. Far. nā + Ar. mutenāhī Sonsuz, ucu bucağı olmayan. M2 187*

namzet, -di *a. Far. nāmzed Aday. M2 30, 207*

Napolyon / Napoleona *öz. a. Napolyon Bonapart, Fransız asker ve devlet adamı. 'Ayşe kızların adını söylerken selim, Napoleon'un harblerine ait bir cildi gözden çekmiş, karıştırıyordu.' RA 75, 76 M2 146, 213*

nara *a. Ar. na're Haykırma, bağırma. M2 157*

Naranta *öz. a. Ruh Adam adlı romanda geçen Ejderler kağanının adı. 'Eğer evdeşini götürüp Ejderler Kağanı Naranta'ya kurban adarsan Açığma- Kün'ü kaybettiğin yerde bulursun.' RA 8²*

Nas *öz. a. Kur'an'da geçen bir süre adı. 'Din, naslardan ibârettir, ama insanların kendi duygu ve düşüncelerine, kendi mizaçlarına göre değişik şekilde anlayacakları ve birbiriyle çekişecekleri noktalar bulunabilir.' RA 151*

nasıl *zf. T. ne + Ar. aşl Bir işin ne biçimde, hangi yolla olduğunu belirtmek için kullanılan bir söz. RA 10, 15, 19, 24, 28, 32, 36, 37, 52, 54, 58, 59, 72², 73, 77, 82, 91, 92, 104, 112, 116, 118, 125, 130, 131, 134, 141, 144, 145, 165, 166, 169, 170³, 174, 177, 181, 183, 193, 195, 197³, 204, 209, 216, 222, 226, 250³, 253, 261, 265, 266, 267², 269, 271, 278, 279³, 283³, 289, 290, 291, 295², 304,*

- 325, 337², 338, 341, 346, 347 **M2** 21, 22, 24, 31, 42, 75, 95², 110, 129, 135, 136, 138, 150, 151, 165, 173, 176, 177, 182, 187, 194, 195, 197, 210, 213, 218, 219, 230, 233, 247, 259, 267, 268, 275 **nasılsın** bir kimsenin sağlığını ve durumunu öğrenmek için sorulan nezaket sorusu. **RA** 25
- nasılsa** *zf.* Herhangi bir sebeple veya bilinmeyen bir sebeple. **RA** 43
- nasip, -bi** *a. Ar. naşīb* Kısmet, talih, baht. **RA** 254 **M2** 20 **nasib olmak** (*doğ.*) **nasip olmak** mutluluk veren güzel şeylere erişmek, ulaşmak, kavuşmak. **RA** 279
- nasyonalist** *a. Fr. nationaliste* Ulusçuluk yanlısı olan kimse. **M2** 151
- Nâşid İbrahim Beğ** (*doğ.*) **Naşit İbrahim Bey** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen Namık Kemal'in bir akrabasının adı. '*Naşid İbrahim Beğ(1791).*' **M2** 40
- Naşit Hakkı Bey** *öz. a.* Naşit Hakkı Uluğ veya Mustafa Naşit Uluğ, gazeteci, siyasetçi, milletvekili ve yazar. '*Bugünlük yakayı kurtaran Falih Rıfkı ve Naşit Hakkı Beylerle olan hesabımız kapanmış değildir.*' **M2** 166
- Nayman** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir sülale adı. '*Gök Türk, Dokuz Oğuz, Uygur, Karahanlı, Selçük, Karahıtay, Nayman, Çingiz devletleri değil, sülaleleri vardır.*' **M2** 133, 145, 146
- nazar** *a. Ar. nazār* Bakış, bakma, göz atma. **RA** 126, 285 **M2** 19,136 **nazara alınmak** dikkate alınmak. '*Türk tarihinin anayurt dışındaki kısmı mütalea olunurken nazara alınmalıdır.*' **M2** 140
- **nazarıdikkat**
- nazarı dikkat** (*doğ.*) **nazarıdikkat, -ti** *a. Ar. nazār + diḳḳat* Bir kimsenin herhangi bir konuya duyduğu yoğun ilgi. **M2** 128³, 151
- nazarî** (*doğ.*) **nazari** *sf. Ar. nazārī esk.* Kuramsal. **RA** 93, 238, 250 **M2** 68, 223
- Nazariyatı Edebiye** *öz. a.* Ali Ekrem Bey'e ait bir eser adı. '*Ali Ekrem Bey: Nazariyatı Edebiye.*' **M2** 221
- nazariye** *a. Ar. nazariyye* *Kuram.* **RA** 15, 250 **M2** 86,128, 213³
- nazım, -zımı** *a. Ar. nazm ed. Şiir.* **M2** 173, 192
- Nâzım** (*doğ.*) **Nazım** *öz. a.* Rıza Nur'un bir öğrencisinin adı. '*Rıza Nur'a yukarı sınıflardan Nazım adında bir öğrenci gelmiş, bunları söylemişti.*' **M2** 66
- nâzır** (*doğ.*) **nazır** *a. Ar. nâzīr* Bakan. **M2** 64
- Nazi** *öz. a. Alm. nazi* Nazizm yanlısı olan kimse. **M2** 193, 204²
- nazik, -ği** *sf. Far. nâzūk* İnce yapılı, narin. **RA** 129, 161, 222, 226, 261, 262, 264, 288, 290, 333, 334, 344, 345
- nazikâne** *zf. Far. nâzūkâne* *Nazikçe.* **RA** 16, 58
- nazilik** *a.* Nazi yanlısı olma durumu. '*Ben naziliğe ve faşitliğe karşı olan bakışımı belli etmişimdir.*' **M2** 204²
- nazire** *a. Ar. nazīre ed.* Başka bir manzume örnek alınarak aynı ölçü ve aynı uyakla yazılan şiir. **M2** 43 **nazire yapmak** bir söze, bir davranışa benzeriyle karşılık vermek. **RA** 227
- nazlı** *sf.* Kolayca gönlü olmayan, kendini ağır satan, ısrar bekleyen, işveli, edalı. **RA** 79², 225
- ne, -yi** *zm.* Hangi şey. **RA** 5, 9³, 12, 13, 14, 18, 19, 22, 26, 27², 30, 32², 33, 34, 37², 39, 44, 47², 50, 71, 72², 73²,

74, 75, 76², 79, 89, 91, 95³, 99, 101, 103, 105, 106, 113, 115, 116, 117, 118², 119, 120, 121², 127, 130², 131, 134, 136, 137, 138, 147², 150², 153, 154, 155, 156, 158, 161, 162, 163, 165, 166, 167, 170, 178, 179², 183, 192, 193, 196², 199, 200, 201, 202, 209, 212, 213, 215, 220, 224², 227, 229², 230², 231, 232, 233, 236, 238, 240, 244, 246, 248, 249², 250², 252, 254, 255², 263, 264, 271, 274, 275, 276, 279², 280³, 283², 286, 287², 289, 290, 291, 292³, 296, 297², 300², 301, 304, 305³, 306, 308², 309, 314, 315³, 321², 326, 327, 328, 331, 334, 336, 338, 339², 340⁴, 344, 346⁴, 348, 351² **M2** 14, 21, 31, 46, 53, 55, 67, 71, 86, 95, 114², 122, 128, 140, 148, 149, 154, 157, 161, 163, 165, 182, 194, 196, 199, 202, 206, 209, 211, 212, 213, 222, 230, 240, 245, 253, 255, 256², 257³, 258, 260, 262³, 263, 265, 268, 275, 276, 278, 280 **2.** Neden. **RA** 86, 146, 166 **3.** Nasıl. **RA** 13, 32, 36, 47, 98, 99, 140, 156, 217, 226, 246, 285, 290, 348 **M2** 38, 133, 254 **4.** Hangi. **RA** 11, 19, 32, 54, 80, 85, 91, 93, 102³, 134, 141, 160, 189, 196, 227, 240, 260, 263, 295, 325, 341 **M2** 56, 132, 208, 212, 260 **5.** ‘Sana ne, bana ne’ gibi sorularda ‘ne ilgisi var’ anlamına gelen bir söz. **RA** 18, 51 **6.** Ne kadar, çok anlamında bir söz. **RA** 76, 80², 81, 82, 100, 104, 115, 116, 117, 119, 120, 138, 156², 185, 187, 200, 220, 232, 267, 268, 277, 285, 303, 320, 325, 343 **M2** 21, 23, 24, 39, 57, 97, 121, 161, 176, 177, 204, 206², 241, 253, 254⁴, 263, 271, 276 (herhangi bir yerde) **ne arıyor** ne, neden oraya gitmiş. **ne biçim** nasıl? **RA** 13, 139, 285 **ne çare** ‘çaresi yok, elden ne gelir’ anlamında kullanılan bir söz. **RA** 117 **ne çıkar** bir sonuç vermez. **RA** 11, 116, 173, 207, 219, 252 **ne de olsa** ‘ne denli eksigi, kusuru olursa olsun, böyle olmakla birlikte’ anlamında kullanılan bir söz. **M2** 133, 149,

272, 281 **ne ekersen onu biçersin** ‘nasıl davranırsan öyle karşılık görürsün’ anlamında kullanılan bir söz. **M2** 265 **ne gibi** asıl, ne türlü? **RA** 12 **ne ise** Neyse **RA** 14, 350 **M2** 51 **ne kadar 1.** çok, oldukça. **RA** 26, 40, 58, 76, 79, 110, 117, 119, 134, 135, 161, 180, 195, 205, 215, 253, 254, 274, 279, 331 **M2** 16, 60, 84, 97, 112, 128, 140, 167, 169, 173, 187, 200, 223, 265, 269 **2.** ne ölçüde. **RA** 161 **3.** Nicelik bakımından miktar, ölçü, fiyat, zaman anlamlarıyla soru bildiren bir söz. **RA** 196, 240, 243, 274 **M2** 25, 128, 136, 169, 281 **ne malum** gerçekliği ve doğruluğu şüphe uyandıran, doğruluğunu ispatta kanıtsal bir gerçeklik bulunmayan durumlarda ‘nerden biliyorsun, belki de öyle değil’ anlamında kullanılan bir söz. ‘*Bu hükmün doğruluğu ne malum.*’ **RA** 103 **ne olursa olsun** ‘her durumda, olumlu veya olumsuz bütün şartlarda’ anlamında kullanılan bir söz. **RA** 45 **M2** 202 **ne şüphe** ‘şüphe yok, şüphe olur mu hiç, kesin öyledir’ anlamında kullanılan bir söz. ‘*Ona ne şüphe.*’ **RA** 186 **ne yapalım ki (veya yaparsın)** ne çare ki. **RA** 30, 102 **ne yazık ki** üzülerek belirtelim ki. **RA** 119 **nedir ki** önemsiz, değersiz. **RA** **neler** çok ve çeşitli şeyler. **RA** 51,77, 90, 97, 118, 209, 223, 224, 264, 272, 348 **M2** 21,24²,193, 195²73 **neler neler** çok ve çeşitli şeyler. **RA** 186 **M2** 190 **nekadar (doğ.) ne kadar** ne ölçüde. **M2** 253 **neye yarar** bir iş veya durum oluştuğundan sonra bir anlamı olmadığını ifade etmek için ‘bir faydası yok’ anlamında kullanılan bir söz. ‘*Zararlı yayınların girmesini önleyemeyecek olduktan sonra neye yarar?*’ **M2** 240 **neyleyim** ‘ne yapabilirim, elden ne gelir?’ anlamında kullanılan bir söz. **RA** 119, 205

- ne... ne (de) bağ.** *Far.* Cümledeki öğeleri veya cümleleri birbirine bağlayan ve olumsuzluk anlamı veren tekrarlı söz. **RA** 19, 29, 38, 50 **M2** 19², 21, 43, 52, 72, 98, 127, 149, 196, 205, 209, 214, 229, 240, 272
- Necati Bey** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir kişi adı. *'Muslihiddin Adil Beyin Necati Bey tarafından: 'Bir müderrise yakışmaz' diye İstanbul'a gönderilmesi hakkındaki hikayeyi anlatmakla mukabele ettiler.'* **M2** 219²
- Necdet Tunçdilek** *öz. a.* 1921 İstanbul doğumlu, Coğrafya alanında uzman ve akademisyen. *'Necdet Tunçdilek (Coğrafya)'* **M2** 235
- Necip Asım Bey** *öz. a.* Necip Asım Yazıksız, 1861 Kilis doğumlu, Türkolog, dilci, asker, tarihçi ve siyaset adamı. *'Bu me hazlar Necip asım beyin 'Türk dili için' adlı kitabı, bir de H. Ali Bey bu listeye dil kurultayındaki Artvin Cebeliyan efendinin nutuklarını ilave etseydi işte o zaman kimsenin itiraza mecali kalmazdı.'* **M2** 173
- Necip Fazıl** *öz. a.* Necip Fazıl Kısakürek, 1904 İstanbul doğumlu, şair, yazar ve fikir adamı. *'Namık Kemal için yazılmış eserlerin en büyükleri tarih sırasıyla Saadettin Nüzhet, Doktor Rıza Nur ve Necip Fazıl tarafından kaleme alınmıştır.'* **M2** 37
- neden** *zf.* Bir olayı doğuran başka bir olayı sormak için kullanılan bir söz; niçin. **RA** 5, 8, 31, 51, 78, 96, 111, 117, 124, 129, 137, 147, 148, 154, 157, 159, 167, 173, 177, 178, 180, 189, 190, 196, 205, 210, 216, 217, 224, 227, 234, 245, 261, 262, 264, 277, 278, 286, 287, 301, 304, 306, 317, 326, 327 **M2** 42, 43, 56, 60, 146, 147, 161, 174, 266
- nedense** *zf.* Bilinmeyen, belli olmayan bir sebep dolayısıyla, her nasılsa, her ne hikmetse, her nedense. **RA** 194, 196, 221, 247, 257, 287, 344 **M2** 171
- Nedim** *öz. a.* 1718 – 1730 yılları arasındaki Lâle Devri'nde şöhret kazanmış tanınmış Divan şairinin adı. *'Nedim'i daha kolay anlıyor, fakat umuni telakki hilafına şarkılardan zevk almıyorum.'* **RA** 60 **M2** 210
- nefer** *a. Ar. nefer esk. ask. Er.* **RA** 45 **M2** 19
- nefes** *a. Ar. nefes nefes almak* havayı ciğerlerine çekmek, soluk almak. **RA** 63, 260
- nefis, -fsi (I)** *a. Ar. nefis* Öz varlık, kişilik. **RA** 247, 324, 327
- nefis (II)** *sf. Ar. nefis* Pek hoş, çok güzel. **RA** 214, 288 **M2** 66, 97
- nefret** *a. Ar. nefret* Tiksinme, tiksinti. **RA** 33, 34, 71, 224 **M2** 179, 205²
- nefret duymak** birinden tiksinmek, hoşlanmamak. **RA** 87 **M2** 164
- nefret etmek** birine veya bir şeye karşı nefret duygusuyla dolu olmak. **RA** 18, 78, 79, 118, 148 **M2** 101
- nehir, -hri** *a. Ar. nehr* İrmak. **M2** 273
- Nejdet Sançar** *öz. a.* Nihâl Atsız'ın kardeşi, Türk eğitimci, yazar, düşünür ve fikir adamı. *'Nejdet Sançar pek az yer.'* **M2** 81, 107⁵, 189³
- nem** *a. Far. nem* Hafif ıslaklık. **RA** 184
- nemli** *sf.* Yaşlı (göz). **RA** 85, 88, 198, 245, 275
- nenin** *a.* Makaleler II adlı eserde geçen 'neyin' sözcüğünün yanlış yazılmış şekli. *'Buradaki 'nenin' kelimesi fahiş bir yanlışdır ve azınlık Türkçesidir. Doğrusu neyin olacaktır.'* **M2** 262²

nerde (doğ.) **nerede** *bk.* nerede.
RA 8, 62, 84, 155, 165, 223,
252, 256, 263, 266, 288, 310,
338, 346 **M2** 94, 213

nerden (doğ.) **nereden** *bk.* nereden
RA 45, 58, 82, 101, 136³, 139, 167,
193, 203, 207, 233, 246, 268, 336,
339, 340, 341³

nerdeyse *zf.* Hemen hemen **RA** 45,
198, 210, 242

nerde *zf.* Hangi yer? **RA** 207, 274, 277,
289, 295, 333, 350 **M2** 259

nerede *zf.* Hangi yerde? **RA** 105, 128,
131, 132, 190, 242, 324, 349 **M2**
227

nereden *zf.* Hangi yerden? **RA** 73, 90,
105, 115, 120, 127, 130, 134, 135,
138, 150, 158, 190, 196, 245, 289,
298, 350 **M2** 147, 152, 245

nereli *sf.* Birinin memleketini sormak
için kullanılan bir söz. **RA** 349

neresi *zm.* Hangi yönü, ne tarafı. **RA**
13, 183²

nereye *zf.* Hangi yere? **RA** 60, 64, 77,
88, 151, 157², 165, 187, 189, 274,
294, 324, 335, 337, 350 **M2** 240

Nermi Uygur *öz. a.* 1925 doğumlu,
Türk felsefe profesörü ve yazar.
'*Nermi Uygur(Felsefe)*' **M2** 234

Nesevî *öz. a.* Sîretü's-Sultân Celâlidîn
Mengübertî adlı eseriyle tanınmış
bir tarih yazarı. '*Nesevî savaşı*
kaybetmek üzere olan Alaaddin
Keykubad'a doğudan hiç
beklenmedik bir yardımın gelmesiyle
savaşın kazanıldığını yazmıştır.' **M2**
85²

nesi *zm.* Hangi yönü, hangi tarafı? **M2**
199

nesil, -sli *a. Ar. nesl top. b.* Kuşak. **RA**
215 **M2** 127, 143, 144, 148², 179

→ **nesilden nesile**

nesilden nesile *zf.* Kuşaktan kuşağa,
kuşaklar boyunca. **M2** 61

nesir, -sri *a. Ar. neşr ed.* Düzyazı. **M2**
65, 66

nesne *a.* Belli bir ağırlığı ve hacmi,
rengi olan her türlü cansız varlık,
şey, obje. **RA** 37, 47 **M2** 152

neşe *a. Ar. neş'e* Mutlu olmaktan
doğan ve dışa vurulan sevinç,
şetaret. **RA** 33, 60, 64, 77, 110, 126,
156, 272 **neşe duymak** sevinçli
olmak, mutluluk duymak. **RA** 190
neşe katmak hoş, keyifli bir ortam
veya konuşma oluşmasını sağlamak.
'*Hava ile anarak konuşmaya neşe*
katardı.' **M2** 96 **neşe saçmak**
olumlu yanını çevresindeki
insanlara da yansıtmak, sürekli
güler yüzlü, canlı, gözleri ışıltılı
olmak. '*Çevresine neşe saçan bir*
insanın hatırlanışındaki hususiyet
vardı.' **RA** 125 **neşesi kaçmak**
sevinci azalmak, kederlenmek. **RA**
77

neşelendirmek (-i) Neşeli duruma
getirmek, şenlendirmek,
keyiflendirmek. **RA** 155

neşelenmek (*nsz, -den*) Neşeli duruma
gelmek, şenlenmek, keyiflenmek.
RA 69, 70, 71

neşeli *sf.* Sevinçli, keyifli, şen,
pürneşe. **RA** 17, 72, 125, 126, 162

neşir, -şri *a. Ar. neşr* Yayımlama. **M2**
43, 105, 154

→ **neşredebilmek, neşretmek,**
neşrolunmak

neşredebilmek (*nsz*) *Ar. neşr + T.*
edebilmek Neşretme ihtimali veya
imkânı bulunmak. **M2** 84

neşretmek, -der (-i) *Ar. neşr + T.*
etmek Yayımlamak. **RA** 12 **M2** 68,
99, 105, 154, 166, 173, 190, 191,
194, 199, 201, 204, 211, 272

neşrettirme *a.* Neşrettirmek işi. **M2**
184

Neşrî öz. a. 15. asır sonunda yaşamış olan bir tarihçinin adı. 'Çünkü Neşrî değersiz bir şairdi.' M2 43

neşriyat a. Ar. neşriyyât Yayın. RA 21, 50, 144 M2 13, 105, 176, 182, 191, 211, 225

neşrolunmak (nsz) Ar. neşr + T. olunmak esk. Yayımlanmak. M2 158, 204², 219

net sf. Fr. net Bütün çizgileri belirgin olan, gözün bütün ayrıntılarıyla algılanan, iyi görünen. RA 313

netekim (doğ.) **nitekim** zf. Sonuç olarak. M2 34, 90, 105, 120, 161, 164, 177

netice a. Ar. netīce Sonuç. RA 20, 22, 35, 39, 51, 65, 66, 77, 103², 104², 105², 109, 110, 119, 212, 215, 216 M2 13, 139, 141, 202, 214, 223, 226, 260 **netice almak** sonuç almak, istenilen sonuca ulaşmak, verim almak. 'En müspet neticeyi almışlardır.' M2 21 **netice çıkarmak** sonuç çıkarmak, kesin bir karar veya görüşe varıp bunu bildirmek. 'Bu sözlerden ben bir netice çıkaramıyorum.' RA 14 M2 86 **netice vermek** sonuç vermek. M2 20

nev a. Ar. nev 'Çeşit, cins, tür. RA 76, 98, 131 M2 250

Nevâî (doğ.) **Nevai** öz. a. Ali Şir Nevâî, 844 Herat doğumlu, Çağatay Edebiyatına klasik şeklini veren, döneminin en önemli şairlerinden birinin adı. 'Karahanlılar, Aksak Temür Çağı, Türk Ellerinin Tarihi Coğrafyası, Nevai, Biruni, Reşideddin üzerindeki büyük eserlerini neşredemeyişine ne kadar yansak yeridir.' M2 84

Nevzat öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen döneminin Ankara valisinin adı. 'İki de müttefik bulmuştu: Falih Rıfkı ve Ankara valisi Nevzat.' M2 193

nezaket a. Ar. nezāket Başkalarına karşı saygılı ve incelikle davranma, incelik, naziklik. RA 24, 25, 158, 333

Nızvani cehennemi öz. a. Budizmde ihtiras cehennemine verilen adlandırma. 'Sen Nızvani cehennemine düşmüşsün.' RA 8

nice sf. 1. Kaç, ne kadar. RA 6, 112, 310 M2 12, 253 2. zf. Uzun süreden beri. RA 282

niçin zf. Hangi amaçla, hangi sebeple, neden, niye. RA 5², 31, 58, 59², 64, 65, 84, 86, 97, 105, 106, 131, 137, 149, 161, 169, 173², 193, 202, 205, 223, 226, 232, 240, 242, 243², 256², 259, 260, 276, 287, 340, 341, 346², 349 M2 56, 119, 182, 183⁴, 184, 205, 257, 261

Niğbolu (doğ.) **Niğbolu** öz. a. Niğbolu Kalesi önlerinde Yıldırım Bayezid komutasındaki Osmanlı birlikleri ile Haçlılar arasında 1360 yılında gerçekleşen savaşın adı. 'Çanakkale ve Sakarya'nın mukayesesinden başlıyan hırçın konuşma Mohaç, Çaldıran, Kosova ve Niğbolu'ya kadar uzandı.' RA 40

Nihâl Atsız (doğ.) **Nihal Atsız** öz. a. bk. Atsız. M2 270

Nihat Erim öz. a. 1912 Kandıra doğumlu, 1971-1972 yılları arasında görev yapmış Türkiye başbakanı ve siyasetçi. 'Başbakan Nihat Erim, yurttaki anarşinin gövdesinin ezildiğini fakat başının belli olmadığını birkaç kere söyledi.' M2 275², 280²

Nihat Keklik öz. a. 1926 Balıkesir doğumlu, Felsefe alanında uzman ve akademisyen. 'Nihat Keklik (İslam Tetkikleri)' M2 236

nihayet zf. nihayet Sonunda. RA 17, 18², 23, 26, 66, 83, 96, 104, 135, 211, 213, 229, 225, 313² M2 42², 57, 66, 69, 71, 94, 99, 130, 146, 149, 166, 231, 232, 233 **nihayet**

- vermek** bitirmek, tamamlamak, sonuçlandırmak. **M2** 197
- nikbet** *a. Ar. nekbet* Talihsizlik, felaket. **M2** 57
- nikotin** *a. Fr. nicotine kim.* Tütün yapraklarından çıkarılan, renksiz, açıkta bırakıldığında havadan oksijen alarak esmerleşen, 247 °C'de kaynayan, 1,033 yoğunluğunda çok zehirli bir alkaloid (C10H14N2). **M2** 184
- Niksar** *öz. a. Tokat iline bağlı ilçelerden biri.* **M2** 257
- nîm** (*doğ.*) **nim** *sf. Far. nîm esk.* Yarı. **RA** 60
- nimet** *a. Ar. ni 'met* İyilik, lütuf, ihsan. **M2** 202
- Nirvana** *a. Budizm felsefesi gereğince arzuların ve maddi isteklerin sönmesi, dünya ile ilgili her şeyden arınmış olma durumu.* 'Ey ebedi Nirvana! Ey başlangıçsız, sonsuz varlık! Ben Buda'yım, dedi.' **RA** 304²
- nisan** *a. Ar. nîsân* Yılın dördüncü ayı, april. **M2** 24, 31, 197², 204, 248, 258
- nisbet** (*doğ.*) **nispet** *a. Ar. nisbet* Oran. **RA** 47, 85, 71, 104, 340 **M2** 25, 39, 187
- nisbî** (*doğ.*) **nispi** *a. Ar. nisbî* Göreceli. **M2** 137, 138
- Niş yolu** *öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen Sırbistan'da bulunan bir yolun adı. 'Makedonyalı Türk askerleri için Bulgaristandan gelen ve Niş Yolu ile sınırimıza giren unlara Bulgarların veba mikrobu ve zehir kattıkları hakkında Padişaha bir haber geldiğinden Mabeyin, Serasker Kapısından oraya çabucak gönderilmek üzere bir bakteriyolog istemiş.'* **M2** 71
- Nişabur** *öz. a. İran' da bulunan bir şehir. 'Çağrı Beğ Şubatta Nişabur'a gelerek Tuğrul Beğ tarafından karşılandı.'* **M2** 31², 32⁴, 34
- nişân** (*doğ.*) **nişan** *a. Far. nişân* İşaret, iz, belirti, alamet. **RA** 80
- nişancı** *sf.* Attığı kurşun, taş vb. ile hedefi vurmakta ustalık kazanmış olan. **RA** 256, 310
- nişanlı** *a.* Evlenmek için söz verip yüzük takmış olan kimse, adaklı. **RA** 161, 326, 327, 331, 337, 338
- nitekim** *zf.* Sonuç olarak. **RA** 41, 75, 151 **M2** 250, 280
- nitelik, -ği** *a.* Bir şeyin nasıl olduğunu belirten, onu başka şeylerden ayıran özellik, vasıf, keyfiyet. **M2** 239, 267
- Niyazi Berkes** *öz. a. 1908 Lefkoşa doğumlu, sosyolog ve Kıbrıslı Türk bilim adamının adı. 'Muzaffer Şeri Odabaşoğlu, Niyazi Berkes, Mediha Berkes, Behice Boran, Adnan Cemgil gibi muhtelif kademedeki öğretmenleri Dil Fakültesinde ısrarla niçin tuttu?'* **M2** 182, 231, 236
- niye** *zf.* Niçin, neden. **RA** 351
- niyet** *a. Far. niyyet* Bir şeyi yapmayı önceden isteyip düşünme, maksat. **RA** 149 **M2** 14, 32, 39, 41, 112, 133, 194
- nizâm** (*doğ.*) **nizam** *a. Ar. nizâm* Düzen. **RA** 106, 172²
- Nobar** *öz. a. Makaleler II' de geçen bir kişi adı. 'Türkçeyi ancak Salamon, Nobar veya Çaldaris kadar biliyor.'* **M2** 130
- nokta** *a. Ar. nuqta* **1.** Çok küçük boyutlarda işaret, benek. **RA** 67 **M2** 212 **2.** Konu, konu ile ilgili önemli bölüm. **RA** 54, 71, 89, 94, 102, 105 151, 160, 184, 192, 213, 246, 256, 278, 338 **M2** 42, 128, 136, 183, 232, 234, 256 **3.** Yer. **RA** 32, 131, 184, 190, 196, 244, 245, 247, 286

normal, -li *sf. Fr. normal* Kurala uygun, alışılga gelen, olağan, düzgünlü, aşırılığı olmayan, uygun. **RA** 24, 103, 136², 169, 216, 226, 281 **M2** 31, 91 **normale dönmek** düzelmek, hâl ve hareketlerinde veya sağlık durumunda bir iyileşme meydana gelmek. 'Selim'in normale döneceğini umarak büyük bir sebatla uğraşmıştı' **RA** 184, 201

not *a. Fr. note* Bir şeyi hatırlamak için yazılan kısa yazı. **RA** 95, 229, 281, 282, 323 **M2** 204, 212², 214, 218³, 219, 224² **not almak** biri konuşurken onun söylediklerini yazmak. **M2** 223 **not tutmak** biri söz söylerken başkası onun söylediklerini yazmak. **M2** 63 **not vermek** öğrencinin bilgisini bir sayı veya derece ile belirlemek. **RA** 20

nota *a. İt. nota müz.* Bir müzik sesini belirtmeye yarayan işaret. **RA** 191, 291

nöbet *a. Ar. nevbet* **nöbet tutmak** asker, polis vb. bir yeri, bir kimseyi, bir aracı gözetlemek, korumak gibi amaçlarla bulunduğu yerden belli bir süre ayrılmamak. **RA** 19

nöbetçi *a.* Nöbet bekleyen, nöbet sırası kendisinde olan kimse. **RA** 43

nöbetleşe *zf.* Sırayla, dönüşümlü olarak, dönenceli, münavebeli. **RA** 145

numara *a. İt. numero* Bir şeyin bir dizi içindeki yerini gösteren sayı, rakam. **RA** 68, 335 **M2** 97, 198² **numara yapmak** *argo* bir hareketi yalandan yapmak veya yapar gibi görünmek. **RA** 33

numaralı *sf.* Belli bir numarası olan. **M2** 194², 203

nur **(I)** *a. Ar. nūr* Aydınlık, ışık, parıltı, ziya. **RA** 76, 154, 285 **M2** 57, 106

Nur **(II)** *öz. a. bk. Dr. Rıza Nur.* **M2** 62, 70

Nurcu *a.* Nur cemaatine mensup kişi. 'Bir Nurcu nasıl profesör olarak getirilemezse bir aşırı solcu da öyle getirilemez dediler.' **M2** 233

Nurettin Şazi Kösemihal *öz. a.* 1903 İstanbul doğumlu, sosyoloji profesörünün adı. 'Nurettin Şazi Kösemihal (Sosyoloji).' **M2** 232, 233

Nurkan *öz. a.* Ruh Adam adlı romanda yer alan karakterlerden birinin adı. 'Nurkan'ın evinin önünden geçiyordu.' **RA** 36², 58, 59, 75, 76², 127², 128, 131, 154, 159, 190², 191⁴, 221, 222, 226, 230, 234, 236, 255², 274², 289

Nurkan Hanım *öz. a. bk. Nurkan.* **RA** 127, 296

nutuk, -tku *a. Ar. nuṭṭ* Söylev. **RA** 221 **M2** 173, 193, 195, 247, 248², 260² **nutuk çekmek** uzun, sıkıcı bir konuşma yapmak veya özden yoksun bir söylev vermek. **M2** 229 **nutuk vermek** bir konuda özel olarak hazırlanıp konuşmak. **M2** 208²

nüfus *a. Ar. nufūs* Bir ülkede, bir bölgede, bir evde belirli bir anda yaşayanların oluşturduğu toplam sayı, popülasyon. **M2** 153, 161

→ **nüfus kağıdı**

nüfus kağıdı *a.* Nüfus cüzdanı. **RA** 136

nüfuz *a. Ar. nufūz* Söz geçirme, güçlü olma, erk. **RA** 92 **M2** 85, 136, 147, 194 **nüfuz etmek** etkili olmak. **RA** 38², 265 **M2** 83

nükte *a. Ar. nukte* İnce anlamlı, düşündürücü ve şakalı söz, espri. **RA** 155 **M2** 262 **nükte yapmak** nükteli söz söylemek. **RA** 213 **M2** 262

nümayiş *a. Far. numāyiş* Gösteri. **RA** 18 **M2** 190, 193⁴, 195, 203, 267²

nümûne (*doğ.*) **numune** *a. Far.*
numûne Örnek. **RA** 183

nüşha *a. Ar. nüşa* Birbirinin tıpkısı olan yazılı şeylerin her biri. **M2** 184, 225

ny *a. Orhun* alfabesindeki ‘F’ harfinin ses birimi olarak karşılığı. ‘*Orhun harfleri listesinde ‘ny’ mürekkep harfi ‘i’ olarak ve ‘e’ harfi de ‘b’ olarak gösterilmiştir.*’ **M2** 150

O

o zm. Teklik üçüncü kişiyi gösteren bir söz. **RA** 5³, 6³, 7⁴, 8³, 9⁶, 11, 13⁶, 15⁷, 17, 19⁵, 20, 21², 22⁵, 23, 24², 25, 26, 27², 29², 31², 32², 33³, 34³, 35², 36³, 37³, 38², 39, 40², 41, 44², 45, 46⁴, 47⁵, 50⁴, 51², 52³, 54², 55, 57², 58³, 59², 60, 61⁴, 62³, 63⁴, 64, 65, 66, 67, 68², 70², 71², 72², 73², 74³, 77², 79², 80⁴, 81², 82², 83², 84², 85², 86³, 87⁷, 88⁵, 89², 90², 91², 92², 93⁷, 94, 95, 96², 97, 98⁴, 99⁴, 100², 101⁶, 102⁴, 103, 104², 105, 106⁶, 109³, 110³, 111, 112⁵, 113⁴, 114³, 115², 117², 119, 120, 123, 124², 125, 126², 127, 128, 129, 130, 131³, 132³, 133³, 134², 135², 136², 137³, 138⁵, 139, 141³, 145, 146³, 147, 148, 149⁴, 150, 151, 153², 154, 155⁵, 156, 157², 158², 159², 160, 161², 162⁴, 163³, 166, 167³, 169⁵, 170³, 171⁸, 173⁵, 174³, 178, 179³, 180, 182², 183, 185⁴, 186³, 187⁵, 189³, 190, 191, 192², 193, 194, 195³, 196⁶, 197⁷, 198, 199, 200, 201², 202, 203⁴, 204³, 205², 206, 207, 209, 210², 211, 212², 213², 214³, 215², 216⁵, 219⁴, 220, 223², 224³, 225, 226, 228, 229, 230⁴, 231⁵, 233, 234, 235, 236², 237², 238², 239, 240², 241⁵, 242⁵, 243², 244³, 245², 246, 247⁴, 249², 250², 251², 252³, 253, 254², 255², 256³, 257⁷, 258, 259, 261, 262, 263³, 264, 265, 266, 267², 268⁵, 269², 271, 272, 273², 274³, 275, 276³, 277⁵, 278², 279⁵, 280², 282², 283², 284³, 285³, 286, 287², 288, 291⁴, 293³, 295⁴, 296, 297⁵, 298², 299², 300², 301, 304, 305⁵, 307², 308², 309², 310³, 311, 312, 313, 314³, 316⁴, 317², 318⁴, 319, 321², 323, 324, 325², 326², 327, 329, 330², 331², 333², 335², 336³, 337², 338⁵, 339, 342², 344³, 345³, 346³, 350³, 351² **M2** 13, 14, 15², 18⁵, 19², 20², 21³, 22³, 23², 24³, 25⁶, 26, 28², 29, 32²,

34², 35, 37, 38⁵, 39⁵, 41², 42⁷, 43², 46, 48², 51³, 53², 55⁵, 56⁵, 57², 59, 60³, 61², 62³, 63, 64², 65⁴, 66³, 68³, 69², 71², 73², 75, 76, 77, 80², 81², 82, 83, 84, 85, 86³, 89, 90², 93², 94, 95⁵, 96, 97³, 98⁴, 99², 100², 101, 102, 104, 105, 109⁷, 110², 111⁶, 112³, 113², 114², 115, 120, 121², 127², 128³, 129, 130, 131, 132, 133⁴, 136², 138, 140³, 141, 142, 143, 145, 149³, 150², 154², 155, 157, 160, 162, 163², 164², 166², 167, 172, 173⁴, 175², 177³, 179, 180², 184, 187³, 188⁶, 189, 190, 192², 193, 195², 196², 197³, 199³, 200², 201², 202⁵, 203, 204², 205⁴, 206, 208, 210², 214², 217, 221², 222, 224, 228, 229, 230², 232², 324, 235, 237, 239, 240², 241³, 244³, 245, 246, 247³, 248³, 251, 253², 254, 256, 258, 260², 261³, 262, 265³, 266, 267⁴, 268², 271², 272⁴, 273², 276³, 277, 278², 279, 281

→ **o hâlde, o sırada, o yüzden, o kadar**

ocak a. 1. Aynı amaç ve düşünceyi paylaşanların kurdukları kuruluş veya toplandıkları, görev yaptıkları yer. **M2** 22 **2.** Ev, aile, soy. **M2** 64 **3.** Yılın birinci ayı, kânunusani. **M2** 31, 34

oda a. Evin veya herhangi bir yapının oturma, çalışma, yatma gibi işlere yarayan, banyo, salon, giriş vb. dışında kalan, bir veya birden fazla çıkışı olan bölümü, göz. **RA** 10³, 12, 14, 16, 17, 25, 29², 30, 32, 33, 35, 37, 43, 44, 46, 52², 69, 70, 72, 75, 77, 81², 124, 125², 127, 133, 140, 145², 146³, 149, 169², 175, 178, 182², 185, 192², 196, 199, 219², 221, 229, 235, 240, 241, 245, 252⁴, 261², 263, 266, 275², 285, 287, 323, 333, 334, 335, 339, 342 **M2** 54, 70, 72³, 228

→ **misafir odası**

odun a. Yakılmak için kesilmiş, parçalanmış ağaç. **M2** 212, 272

oğul, -ğlu, -ulu *a.* Erkek evlat. **RA** 20, 98, 106, 124, 125, 143, 171², 277², 311, 313, 331, 338², 339², 340², 341, 342 **M2** 27², 29³, 35, 39⁵, 61, 62, 89³, 113, 141³, 199, 201, 203, 204, 206², 245, 269

Oğuz *öz. a.* XI. yüzyılda Harezm bölgesinde toplu olarak yaşayan ve daha sonra batıya doğru göç ederek bugünkü Türkmen, Azeri, Gagavuz ve Türkiye Türklerinin aslını oluşturan büyük bir Türk boyu. **RA** 65 **M2** 27³, 28², 29³, 30⁵, 31, 32, 33², 34, 46³, 47, 86, 139, 144

Oğuz Başbuğu Çağrı Beğ (*doğ.*)
Oğuz Başbuğu Çağrı Bey *öz. a.*
bk. Çağrı Beğ. 'Ben Oğuz Başbuğu Çağrı Beğim.' **RA** 318

Oğuz Han *öz. a.* Oğuz Kağan Destanının baş kahramanı, Türklerin efsanevi hükümdarı. *'Mesela bizim Oğuz Han destanındaki fevkaledelikler arasında çıkarabileceğimiz netice: Destanın Oğuz Han adını verdiği bir şahsiyetin büyük fütihat yapmış olmasıdır.'* **RA** 65² **M2** 175

Oğuz Han destanı *öz. a.* Oğuz Kağan'ın hayatı, kahramanlıkları, olağanüstü olayların, devleti için yaptığı savaş ve mücadelelerin anlatıldığı Hunlara ait bir destan adı. *'Mesela bizim Oğuz Han destanındaki fevkaledelikler arasında çıkarabileceğimiz netice: Destanın Oğuz Han adını verdiği bir şahsiyetin büyük fütihat yapmış olmasıdır.'* **RA** 65

Oğuznâme (*doğ.*) **Oğuzname** *öz. a.* Türklerin efsanevi hükümdarı olan Oğuz Kağan'ın atalarını, Oğuz Kağan'ın kendisini, faaliyetlerini, Oğuz'dan sonra gelen hükümdarlar silsilesini, onların faaliyetlerini, atasözlerini, çeşitli hikmetli sözleri ve Dede Korkut boyları (destani hikâyeleri)'ni içeren, bir bütün olarak elimizde bulunmayan eserin

adı. *'Oğuzname'deki bazı hakan isimleriyle bazı Batı Göktürk kağanlarının adlarını birleştirmesi bu kabildendir.'* **M2** 86

Oğuz Türkmeni *öz. a.* Oğuz boyunun soyundan gelen Türkmenlere verilen ad. *'47. Sayfada Oğuz Türkmenleri arasında hıristiyanlık'tan bahsolunuyor.'* **M2** 176³

o halde (*doğ.*) **o hâlde** *zf.* Demek oluyor ki, öyleyse. **RA** 10, 27, 51, 91, 92, 161, 166, 174, 187, 206, 236 **M2** 14, 149, 158, 174, 268, 275

ohalde (*doğ.*) **o hâlde** *zf. bk. o hâlde.* **M2** 147, 150, 213

ok *a.* Yayla atılan, ucunda sivri bir demir bulunan ince ve kısa tahta çubuk. **RA** 7 **M2** 22, 25, 30, 272 **ok atmak** oku fırlatmak. **RA** 161², 163, 189, 242, 244, 245, 267, 279 **M2** 33 **ok yaydan çıkmak** geri dönülemeyecek bir iş yapmak. **M2** 38

o kadar Çok fazla. **RA** 17, 21, 24, 27, 62, 63², 64, 69, 71², 75, 77, 83, 84, 87, 88, 106, 111, 113, 115, 123², 125, 131², 140, 159, 165³, 168, 169, 172, 180, 189, 192², 196, 197, 202, 204, 214, 215, 222, 231, 235, 238, 242, 246, 251, 252, 254, 262, 269, 284², 290, 292², 295, 300, 306, 307, 321, 323, 334, 336, 338, 345 **M2** 16, 43, 60, 214, 228, 230

okadar (*doğ.*) **o kadar** *bk. o kadar.* **M2** 12, 18, 21, 28, 49, 163², 164, 169, 200, 207², 261, 272

okkalı *sf.* Çok, fazla. **M2** 150

okşamak (*i*) Sevgi, şefkat belirtisi olarak elini bir şeyin üzerinde yavaş yavaş gezdirmek veya ona hafifçe vurmak. **RA** 83, 266, 276, 340², 341

Oktay Aslanapa *öz. a.* 1914 Kütahya doğumlu, Türk akademisyen. *'Sanat Tarihinden Oktay Aslanapa, psikolojiden Mümtaz Turhan, coğrafyadan İsmail Yalçınlar,*

tarihten Zeki Velidi Togan, İbrahim Kafesoğlu, şarkiyattan Ahmet Ateş, Türkolojiden Ömer Faruk Akün, Mehmet Kaplan, Saadettin Buluç, Muharrem Ergin ve Ahmet Caferoğlu türlü bakımlardan gelebileceğini söylediler. M2 233, 235

okul a. Her türlü eğitim ve öğretimin toplu olarak yapıldığı yer, mektep. RA 20, 23, 210, 219, 221, 222, 224, 225, 226, 228, 256, 290, 335, 338 M2 63⁵, 64², 73, 89, 95², 98², 184, 189², 196, 204, 248, 255

→ *ilkokul, harp okulu, ortaokul*

okuma a. Okumak işi, kıraat. RA 23, 43², 105, 159, 281, 285, 287, 292 M2 229

okumak (nsz) Yazılmış bir metnin iletmek istediği şeyleri öğrenmek. RA 9, 10, 17, 22, 25, 26, 29², 31², 43, 44², 45², 50, 52, 53, 61, 62, 76, 78, 80, 90, 91, 92, 97³, 98², 120², 132, 141², 144, 145, 159², 162, 181², 182³, 186, 196, 197, 203, 217, 222, 224, 229, 230, 239, 242², 275, 281², 282³, 285, 289, 292², 306, 316, 322, 347, 350², 351³ M2 43, 60, 62, 63, 64⁴, 65⁴, 66, 67⁴, 73, 76, 85, 98², 109, 119, 121, 127, 128², 130, 132², 136, 151², 171, 172, 188, 197², 209, 218, 223, 224, 228, 272², 273, 280

okunabilmek (nsz) Okunma ihtimali veya imkânı bulunmak. RA 26 M2 151, 152, 272

okunma a. Okunmak işi. RA 26, 95 M2 214, 272

okunmak (nsz) Okuma işine konu olmak. RA 105, 251 M2 194², 255, 272

okur a.

→ *okur yazar*

okur yazar (doğ.) okuryazar sf. Okuması yazması olan, öğrenim görmüş (kimse). M2 62

okutabilmek (-i) Okutma ihtimali veya imkânı bulunmak. M2 212

okutma a. Okutmak işi. M2 62

okutmak (nsz) 1. Okuma işini yaptırmak. RA 111 M2 30², 185 2. (nsz) Ders vermek, bir konu üzerinde yetiştirmek. RA 91, 98, 137 M2 209, 213, 214

okutulma a. Okutulmak işi. M2 191

okutulmak (nsz) Okutma işine konu olmak. RA 100 M2 68, 208, 214

okuyabilmek (-i) Okuma ihtimali veya imkânı bulunmak. RA 61 M2 98, 143, 151

okuyucu a. Sürekli olarak gazete, dergi vb. okuyan, okur, kari. RA 7 M2 12, 40

okuyuş a. Okuma işi. RA 282 M2 272

olabilmek (nsz) Olma, gerçekleşme ihtimali veya imkânı bulunmak. RA 14, 15³, 33, 41, 69, 87, 93, 94, 96, 110, 127, 137, 150, 151, 159, 162, 170², 192, 196, 199, 209, 212², 213, 229, 231, 233, 235, 236, 238, 246, 251, 254, 282, 289, 308, 309, 313, 329 M2 19, 22, 41, 42, 46, 121, 122, 141, 173, 188, 207, 213², 214², 233, 243, 253, 254, 272², 273

olağan sf.

→ *olağanüstü*

olağanüstü sf. Alışılmıştan, benzerlerinden farklı olan, fevkalade. RA 168, 297, 313

olay a. Ortaya çıkan, oluşan durum, ilgi çeken veya çekebilecek nitelikte olan her türlü iş, hadise, vaka. RA 165, 273 M2 29, 83, 84, 101, 201, 234

oldukça zf. Olabildiğince. RA 12, 209, 215, 224, 287, 321, 322 M2 11, 51, 81, 195, 277

oldum olası zf. Eskiden beri, kendimi bildiğimden beri, oldum bittim, oldum olasıya. RA 191, 285

olgun sf. Bilgi, görgü ve hoşgörüsü gereği kadar gelişmiş, ağırbaşlı (kimse), kâmil. **RA** 156, 178, 180, 318

olgunlaşmak (nsz) İnsanın bilgi, görgü ve hoşgörüsü gereği kadar gelişmiş olmak. **RA** 65, 215

olgunlaştırmak (-i) Olgun duruma getirmek. **RA** 215

olgunluk, -ğu a. İnsanların bilgi, görgü ve hoşgörü bakımından gereği kadar gelişmiş olma durumu, yetkinlik, kemal. **RA** 304 **M2** 198

olma a. Olmak işi. **RA** 59, 85, 86, 90, 93, 98, 114, 137, 138, 157, 158, 178, 179, 180, 184, 192, 199, 216, 217, 297, 311 **M2** 38, 39², 41, 42², 48, 51, 63, 71, 79², 83, 84, 86, 87,8, 90, 92, 93, 96², 109, 113, 114², 121², 122, 131, 152, 180, 184, 200, 201, 202³, 208, 209, 210, 224, 227, 230, 232, 235, 243, 251, 271

olmak, -ur (nsz) 1. Meydana gelmek, varlık kazanmak, vuku bulmak. **RA** 15², 16, 18², 19, 20, 23², 25, 26², 33, 39, 43, 45, 52, 55², 58, 59⁵, 61, 68, 71, 77², 80, 93, 98, 100, 101, 103, 107, 110, 113, 115, 118, 124, 127, 131, 136, 138, 148², 154, 165, 170², 174, 178, 179, 180, 181, 183, 186, 191, 192, 195³, 196², 197², 200, 203, 207, 208², 209, 212, 216, 218, 219, 238, 241, 248, 249², 250, 253, 254, 256⁴, 259, 260, 263, 271, 272², 273, 275, 276, 279², 280², 283, 284, 289, 290², 291², 292, 293, 297, 299, 303, 304, 306, 308, 311, 313, 317, 318, 319, 321², 326, 331², 335, 337, 340², 350 **M2** 21², 22, 31, 34, 46, 53, 64, 68, 69, 71, 72, 79, 84, 85², 128, 129, 136, 143, 151, 155², 157, 173, 188, 193², 194, 195², 206, 235, 265, 269, 281 **2.** Bir dinden başka dine geçmek, başka bir dini benimsemek **RA** 97 **3.** Herhangi bir durumda bulunmak. **RA** 8, 18, 19², 21², 23, 24², 27, 30, 34⁴, 36, 38², 39, 40², 43, 44, 45, 47, 51², 54², 58, 74, 97, 106, 149², 173, 252, 257, 262²,

264³, 265², 276, 285, 319 **4.** Bulunmak. **RA** 11, 13, 24, 25, 27², 30³, 31, 32⁶, 33, 35², 36, 38⁴, 39⁴, 40, 43⁴, 44, 46, 47², 50, 51³, 54, 59⁴, 60³, 63, 64, 65², 66², 69², 70, 72, 73³, 74, 78, 79, 82, 83², 87, 88², 89, 92², 97, 98², 100³, 101, 103, 104, 105, 106², 110, 112, 113⁵, 115, 116⁴, 118, 120, 126, 128³, 129, 131³, 132, 134, 135, 136, 137², 141³, 143, 145⁵, 146³, 147, 148³, 150², 152, 153, 154, 155², 156², 157, 158⁴, 159, 161, 162³, 165³, 167, 169, 170⁵, 172³, 173², 174³, 177², 178, 179², 182², 183², 184², 185, 186³, 189³, 190³, 191², 192, 193², 194², 196⁴, 197, 199², 200³, 201², 202, 203⁶, 205³, 206³, 208, 209, 210⁴, 211, 212, 213³, 214⁵, 215², 216⁴, 217², 218, 219, 220², 222², 223², 224³, 226², 227, 228, 229², 230², 231², 232², 233, 234², 235², 236², 237, 238, 240, 241², 243², 244, 246³, 247³, 250², 251², 252, 254, 256³, 257³, 259³, 261, 262, 264, 265², 266, 267², 268, 269, 271², 272⁴, 273², 274², 275, 276², 277⁵, 278³, 279³, 281, 283, 284², 285, 286⁵, 287⁴, 288², 289, 290, 291², 292², 293², 294², 295, 296, 298³, 299², 300, 301, 303, 305, 306, 307, 308³, 309, 310², 311³, 316, 317², 319, 320², 321³, 323, 324³, 327⁶, 329, 330², 331³, 334³, 335², 337, 340, 341³, 342, 344, 345², 346, 347², 349³, 350, 351 **M2** 11, 12², 13⁴, 14⁵, 15², 16, 18², 19³, 20⁴, 21², 23², 24², 25, 26, 27³, 28², 29⁴, 32², 34, 35³, 37², 38², 39³, 40, 41⁵, 42², 43⁴, 45, 46⁵, 47³, 48, 49², 51³, 52, 53³, 54⁴, 56⁵, 59³, 61³, 62⁴, 63, 64⁶, 65³, 70², 71⁴, 72², 73³, 75, 76², 79³, 80⁶, 81², 82, 83³, 84², 85³, 86⁶, 89², 90², 91, 93², 94, 95, 96³, 97², 98³, 99⁷, 100², 101, 102, 104⁸, 108, 109, 110³, 111⁸, 112², 113³, 114², 115², 120³, 121², 122, 127⁴, 128, 129⁷, 130⁶, 131⁶, 132³, 133⁴, 134, 135⁴, 136³, 137², 138⁷, 139⁴, 140², 141⁶, 142⁵, 144³, 145², 146⁴, 147⁴, 148⁴,

149², 150³, 151⁶, 152⁶, 153³, 154⁵, 155, 157, 160, 161⁵, 163, 164, 165², 166⁵, 167², 169⁷, 170, 171, 173⁴, 174², 175⁵, 176, 177⁴, 180², 181, 182², 183³, 184³, 187⁴, 188³, 189³, 190, 191³, 192, 193, 194, 195³, 196³, 197², 198², 199², 200⁵, 202³, 203², 204³, 205⁶, 206, 207⁴, 208³, 209⁵, 210⁵, 211, 212, 213⁴, 214³, 215, 217, 218⁵, 219², 221², 222, 223⁵, 224⁴, 225⁴, 227⁵, 228³, 229⁴, 230⁵, 231, 232⁶, 233², 234², 235, 239, 240², 241, 243, 244⁴, 245, 247³, 248³, 249, 250³, 251, 253³, 254³, 255², 256⁵, 257², 258, 259², 260⁴, 261³, 262⁴, 265⁴, 266³, 267, 268, 269, 271⁴, 272³, 273³, 275, 276⁷, 277³, 278³, 279³, 280, 281³ **5**. (yar.) Sıfat-fiil eki almış kelimelerle birlikte başlama, bitirme vb. bildiren fiilleri oluşturur. **RA** 7³, 8², 9, 10, 11, 13, 15, 16, 17², 22³, 24, 25, 26², 29², 31², 32, 33, 35, 37³, 38, 40³, 43², 44, 45², 47, 52, 53, 79, 86, 105, 123, 126, 127, 128², 129, 134², 137, 140⁴, 145, 146, 150, 172, 174, 179, 185, 186, 189², 191², 192, 194, 196, 198, 199, 201², 203², 204², 210², 211, 214, 219², 220, 223², 224, 228, 229, 235⁴, 236, 241², 243, 246, 247, 249, 250, 251, 254, 259², 268, 271, 274², 276, 277, 278, 280², 283, 294, 296², 298, 301, 309, 316, 324, 325², 328, 331, 339, 350 **M2** 13, 21², 27, 29, 32, 34, 39, 45, 49, 55, 56, 59, 60², 67², 69, 70, 72², 75, 76², 81, 86, 90, 95, 98, 99, 100³, 102, 103, 104², 105, 107², 111³, 112², 113², 119, 120, 127, 130, 137², 139², 140, 142³, 144, 145, 146, 150, 151, 152², 153, 154, 157⁴, 161, 163, 169, 173, 174, 176², 180, 182, 183, 188², 189, 191², 194, 196², 197, 199, 205², 208, 209, 211³, 220, 224, 236, 240, 244², 245², 248, 254, 256, 271, 275, 281³ **6**. Ek fiilin geniş zamanı olan -dır (-dir) anlamında kullanılan bir söz. **RA** 10, 11², 12², 14, 17, 18², 19, 21, 22, 25, 26, 27, 31, 53, 64, 65, 81, 167, 174, 178, 185

→ **oldum olası, olsa olsa**

olsa olsa *zf.* Ancak. **M2** 141, 175

olumlu *sf.* Gözetilen amaca veya beklenilene uygun, yararlı, müspet, pozitif. **RA** 216, 266 **M2** 239

olumsuz *sf.* Yapıcı ve yararlı olmayan, hiçbir sonuca ulaşmayan, gözetilen amaca veya beklenilene uygun olmayan, menfi, negatif. **M2** 95, 249

olunabilmek (*yar.*) Olunma ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 136, 157, 175, 176, 191, 194

olunmak (*nsz.*) Olma işine konu olmak. **RA** 38, 52, 57, 59, 144, 153², 183, 244, 256, 277, 289, 306, 308 **M2** 122², 136², 140, 141, 142², 143, 146, 152, 153, 172, 176, 177, 182², 188, 191, 192, 196, 197, 212, 213, 214, 220, 257, 260, 261², 272

olup (olan) biten Meydana gelen olaylar, ortaya çıkan durum veya oluşan her şey. **RA** 162, 163, 247 **M2** 203

omuz, -mzu, -uzu *a. anat.* Boynun iki yanında, kolların gövdeye bağlandığı bölüm. **RA** 20, 62, 185, 307, 317 **M2** 150 **omuzlarındaki yükü hafifletmek** üzerinde bulunan sorumlulukları azaltmak. 'Omuzlarındaki ağır yükü böylelikle hafifletmeye uğraşıyordu.' **RA** 69

on *sf.* Dokuzdan bir artık. **RA** 33, 35, 54, 57, 58, 75, 95, 96, 97, 102³, 103, 131³, 145, 157, 169, 172, 252, 281, 314, 344, 349 **M2** 27, 51, 54, 56, 63², 89, 95, 97, 102, 177, 208, 211, 212, 227, 281

→ **on binlerce**

ona *zm.* O zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi. **RA** 5, 6, 7, 20, 26², 27, 29, 34, 37, 38, 40, 41, 68, 70, 72², 73², 75, 82, 85, 86², 87, 88, 96, 97, 99, 104, 107, 111, 112, 114, 115, 117, 119, 127, 131, 146, 151, 155, 156, 159, 166, 168, 169, 170,

- 186², 190, 192³, 194, 202, 211, 230, 231², 232, 235, 240, 241, 245², 247², 248, 249, 251, 254, 256, 267, 272, 280, 281, 284², 290, 306, 307, 316, 317, 329, 330², 341, 342, 347
M2 32, 43, 46, 63, 68, 80, 90, 94, 95, 101, 106, 108, 109, 110, 112, 146, 157, 165, 193, 202, 205, 248, 249, 261, 278
- onbinlerce** (*doğ.*) **on binlerce** *sf.* Pek çok, çok sayıda. **M2** 246
- onca** *sf.* **1.** O kadar, o denli. **RA** 50 **2.** *zf.* Ona göre, onun düşüncesine göre. **RA** 43
- onlar** *zm.* O şahıs zamirinin çokluk biçimi. **RA** 12, 17, 19, 23, 27, 34, 52, 53², 54, 55, 58², 62², 64, 66, 68, 79, 82, 84, 89, 101, 103, 104², 105³, 118, 124, 125², 129³, 135, 145, 154², 156, 157, 158, 162, 168, 173, 177, 178, 182, 183, 191, 194, 214, 215, 221², 222, 223, 227, 260, 266, 281, 295, 296, 299, 318, 319, 327, 345, 348 **M2** 12, 20², 21, 25², 29, 34, 42, 48, 52, 60², 61, 72, 82, 91, 94, 130, 131², 133, 144, 145, 146, 147, 158, 166, 168, 176, 204, 207, 208, 209², 211, 214, 228², 229³, 253, 257, 258, 273²
- onmak** (*nsz*) **1.** Daha iyi bir duruma girmek, salah bulmak. **RA** 285 **2.** Hastalıktan, dertten kurtulmak, şifa bulmak, felah bulmak, iflah olmak. **RA** 79, 80
- onuncu** *sf.* On sayısının sıra sıfatı, sırada dokuzuncudan sonra gelen. **RA** 10, 13, 14, 95, 97² **M2** 144, 183, 272
- onunki** *sf.* Onun olan, onunla ilgili olan. **M2** 20
- oooo** *ünl.* O, şaşma, beğenme vb. duyguları belirten bir seslenme sözü. **RA** 29
- operatörlük, -ğü** *a.* Operatör olma durumu. **M2** 54, 69
- ora** *a.* O yer. **RA** 34 **M2** 227, 273
- orada** *zf.* Sözü edilen yerde. **RA** 5, 6, 9, 53, 190, 223, 242, 246, 287, 297, 325, 331, 351 **M2** 55, 56², 57, 68, 69, 70², 73, 94², 114, 119, 131, 139, 231, 261
- oradan** *zf.* Sözü edilen yerden. **RA** 18, 245, 269, 278 **M2** 64, 72, 200
- oralı** *sf.* O yerden olan. **RA** 330 **oralı gözükmemek** oralı olmamak, önemsememek, umursamamak, aldirmamak, ilgilenmemek. **RA** 266
- orası** *a.* O yer, ora. **M2** 72
- oraya** *zf.* O yere, o yöne. **RA** 81, 85, 143, 190, 197, 207, 324, 329 **M2** 71, 72, 94, 114, 115, 191, 228², 236
- orda** (*doğ.*) **orada** *zf. bk.* orada. **RA** 93 **M2** 57
- ordan** (*doğ.*) **oradan** *zf. bk.* oradan. **M2** 128
- ordu** *a.* Bir devletin silahlı kuvvetlerinin tümü. **RA** 7, 15², 18, 37, 44, 50, 52, 53, 70, 93, 100³, 103, 116, 117², 118, 130², 147, 162², 172, 244, 257, 275, 276², 307, 308, 309, 310, 320 **M2** 13, 19, 28, 29, 30, 31⁵, 32, 33⁷, 34⁷, 35, 75², 84, 138, 166, 199, 200⁶, 201, 204, 213, 217, 248, 259, 278², 279, 281
- organ** *a. Fr. organe* **1.** Bir görevi, bir işi yerine getirmekle yükümlü kuruluş. **M2** 265 **2.** Araç. 'Propaganda organı haline getirip getiremeyeceğini biliyoruz.' **M2** 267
- orgeneral, -li** *a. T. or + Fr. général* *ask.* Asıl görevi ordu komutanlığı olan rütbesi en yüksek general. **RA** 50², 51²
- Orhan** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde Orhan adındaki Osmanlı padişahlarına verilen genel bir adlandırma. 'Sultan Mesutları, Osman Gazileri, Orhanları, Muratları, Fatihleri, Yavuzları vesaireyi inkara kalkışmak da öyle bir hareket olurdu.' **M2** 210

- Orhan Sadettin Bey** öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen bir kişi adı. 'Orhan Sadettin Bey: 3.4 yıllık müderris muavinidir.' M2 223
- Orhan Seyfi** öz. a. 1890 İstanbul doğumlu, Beş Hececiler olarak bilinen edebi topluluğun şairlerinden biri, gazeteci, yazar, yayımcı ve siyaset adamı. 'Etrafta çevre çevre kardeşi, Ebüzziyade Velid, Avukat Mehmet Ali, Orhan Seyfi, Avukat İffet, İsmet Rasin, Azerbaycanlı Sadık ve Ali Ekber, Türkistanlı İlhan, ülkü Basımevi sahibi Muharrem, Arkadaş Basımevi sahibi Şemseddin, Doktor Mustafa Hakkı Akansel, Doktor İzzettin Şadan, eski elçi Tevfik Kamil, Şeyhislam zade Muhtar, eczacı Vedat, eski başkonsolos Fahrettin Hayri Beğler; edebiyat, tıp, mimari ve lise talebeleri, tanımadığım vefakar arkadaşlar ve gençler, nihayet ordaki tek kadın Tolunay Atsız, sessiz duruyorlardı.' M2 57, 66
- Orhan Şaik** öz. a. bk. Orhan Şaik Gökyay M2 22, 188, 192, 193²
- Orhan Şaik Gökyay** öz. a. 1902 İnebolu doğumlu, edebiyat tarihi ve dil araştırmacısı, şair ve öğretmen 'Kendisine başvuran eski Adliye Vekili Fethi Okyar, merhum Diyanet İşleri Başkanı Şerafeddin Yaltkaya, Tarih kurumu ve Millet Meclisi azasından Uzunçarşioğlu İsmail Hakkı, Profesör Mükrimin Halil Yinanç, Orhan Şaik Gökyay ve Kamil Su'yu uydurma bahanelerle anlattı.' M2 190
- Orhon** öz. a. bk. Orhun ırmağı. 'Orhon, Selenga, Kara Hata, Basmil, Bumin, Moço, Tekin, Cengiz, Timur, Hun, Kuşhan, Türkeş, Selçuk kelimeleri yanlıştır.' M2 149, 271, 272, 273⁴
- Orhun** öz. a. bk. Orhun dergisi. M2 125, 129, 149², 157, 164, 165, 172², 176, 188, 190², 197², 198, 271, 272², 273³
- Orhun Abideleri** öz. a. 8. yy.' da Türklerin bilinen ilk alfabesi olan Orhun alfabesi ile Yollug Tigin tarafından taşlara kazınıp Bilge Kağan, Tonyukuk ve Kültigin adına dikilmiş olan yapıtların adı. 'Bu yanlısları yapmak o tarihi yazanlar arasında ne Orhun Abidelerini okuyan, ne de Türk dilinin kaidelerini bilen bir tek kişi bulunmadığını gösterir.' M2 130, 142, 143, 149, 150³, 173²
- Orhun dergisi** öz. a. Nihal Atsız'ın Edirne'de edebiyat öğretmenliği yaparken 5 Kasım 1933 tarihinden başlamak üzere çıkarmaya başladığı derginin adı. 'Orhun dergisinin arka kapağındaki bir yazıya göre Ankaradaki tevzi yerinin Konservatuvar olduğunun anlaşılması bulunması hakkındaki sözleridir.' M2 197
- Orhun harfleri** öz. a. bk. Göktürk harfleri. M2 150², 153
- Orhun ırmağı** öz. a. Moğolistan'da bir nehir adı. 'Bugün Orhun ırmağı çevresinde Moğollar oturuyor.' M2 273
- Orhun kitabesi** öz. a. bk. Orhun Abideleri. M2 142
- Orhun Türkçesi** öz. a. bk. Göktürkçe. M2 153
- orijinal sf.** Fr. original Özgün. RA 59, 70, 262³ M2 59, 70, 227, 228, 236²
- Orkun** öz. a. Makaleler II adlı eserde Orhun sözcüğünün bilim insanlarınca okunmuş şekillerinden biri. 'Çünkü eski Türk abidelerinde imla kaidelerine pek o kadar dikkat olunmadığından Orkun harfinden sonra bir Orkun yazılmakla beraber Orkun imlası yerine Orkun imlası kullanılmış olabilir.' M2 272⁷, 273

Orkun yazıtları öz. a. bk. Orhun Abideleri. **RA** 95², 97

Orlean öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen bir sülale adı. 'Almanyada, İngilterede, Fransada nasıl sülaleler birbirini takip etmişse ve bir Kapet, bir Burbon, bir Orlean, bir Habsburg devleti yoksa Türkelinde de sülaleler birbirini takip etmiştir.' **M2** 135

orman a. Ağaçlarla örtülü geniş alan. **RA** 6, 298

Orokun a. Orkun sözcüğünün farklı bir şekilde okunuşu. 'Ramstedt'in bunu Orokun diye okumamasına sebep Türkçedeki bir ahenk hususiyetidir.' **M2** 272

Orqon a. Makaleler II adlı eserde Orhun sözcüğünün bilim insanlarınca okunuş şekillerinden biri. 'Orqon(=Orhon)şeklinde okunmasına imkan yoktur.' **M2** 272

Orqun a. Orkun sözcüğünün okunuşuna dair bir öneri. 'Fakat her ne de olsa bu kelime ancak Orugun veya Orgun yahut da Urugun veya Urgun şeklinde olabilir.' **M2** 272²

orta a. Bir şeyin kenarlarından merkeze doğru yaklaşık olarak aynı uzaklıkta olan yer. **RA** 17, 22, 34, 36², 43, 168, 177, 207, 247, 298, 310, 313, 317, 325 **M2** 55, 69, 113, 136, 177, 258, 260, 277 **ortadan kaldırılmak** 1. Öldürülmek. **RA** 173 2.yok edilmek. **RA** 321 **M2** 257 **ortadan kalkmak** yok olmak. **RA** 326 **M2** 224 **ortadan kaybolmak** saklanılmak, bulunmaz olmak. **RA** 45 **ortadan silmek** yok etmek. 'Hakikatleri ortadan silmektedir.' **M2** 12 **ortaya atmak** söylemek, ileri sürmek. **M2** 112, 150, 177, 232 **ortaya çıkarmak** delilleriyle göstermek, ispat etmek. **RA** 174 **M2** 73 **ortaya çıkmak** yokken var olmak, meydana çıkmak, türemek. **RA** 257, 319 **M2** 12, 251, 265, 275

ortaya dökülmek çıkarılmak, gösterilmek. **M2** 91 **ortaya fırlamak** ortaya çıkmak, belirmek. 'Kahraman kendiliğinden mi ortaya fırladı.' **RA** 103 **ortaya koymak** yaratmak, yapmak. **RA** 104, 204, 290 **M2** 46, 48, 85, 112, 188, 214, 227, 249, 266, 279 **ortaya sürmek** anlatmak, belirtmek, söylemek. **M2** 129

→ **Orta çağ, orta mektep**

Orta Asya öz. a. Altay-Sayan Dağlarının kuzeybatısı, Tanrı dağlarının etekleri, Baykal, Balkaş, Isık ve Aral göllerinin çevresi, Orhun, Yenisey, Obi, İrtiş ve İli nehirlerinin kıyıları ve Hint Deryasının kuzeyini içine alan bölgeye verilen ad. 'Duru buğday rengi derisi, düz ve güzel saçları, çekik gözleri ve mânâlı bakışıyla tam bir Orta Asya tipi idi.' **RA** 349 **M2** 80, 139, 153

orta çağ öz. a. tar. Batı Roma İmparatorluğu'nun çöküşünden (476) 1453'e veya 1492'ye kadar süren çağ. **M2** 214

orta mektep, -bi a. esk. Ortaokul. **M2** 214, 233

Orta mektep mahsus coğrafya serisi öz. a. İbrahim Hakkı Bey'e ait bir eser adı. 'İbrahim Hakkı bey: 10 yıllık hocadır. Tabii coğrafya, orta mektep mahsus coğrafya serisi, muhtelif makaleler ve Mösyö Chaput ile birlikte hazırlanmış kıymetli risalecikler.' **M2** 222

ortada zf. Görünür yerde, göz önünde. **RA** 249, 309 **M2** 127, 196, 232, 254

ortak, -ğı a. Birlikte iş yapan, ortaklaşa yararlarla birbirlerine bağlı kimselerden her biri, şerik, hissedar, partner. **M2** 99

ortaklaşa zf. Ortak olarak, el birliğiyle, müştereken, kolektif. **RA** 193

- ortaklık, -ği** *a.* Ortak olma durumu, iştirak, müşareket, şeriklik. **M2** 277
- ortalık** *a.* Bulunulan yer, çevre. **RA** 91, 121, 294, 298, 305, 316, 319, 324, 325 **M2** 161
- ortam** *a.* Canlı bir varlığın içinde bulunduğu doğal veya maddi şartların bütünü. **RA** 38 **M2** 231
- ortamektep, -bi** (*doğ.*) **orta mektep** *a. bk.* Orta mektep. **M2** 212
- ortaokul** *a. esk.* Öğrencileri genel eğitim yoluyla bir yandan hayata, bir yandan da liseye hazırlayan, genellikle üç yıllık ortaöğretim okulu. **RA** 19, 137, 139 **M2** 62, 189, 240
- oruç, -cu** *a. Far. rûze* **oruç tutmak** oruç ibadetini yerine getirmek. **M2** 225
- Oruç Reis** *öz. a.* Barbaros Hayreddin Paşa'nın ağabeyi, Osmanlı devleti zamanında tanınmış denizci. '*Ben Oruç Reisim, dedi. Ve zihnini yoran Selim Pusat hayâl meyâl bir bilgi ile bunun bir denizci olduğunu hatırladım.*' **RA** 319²
- Oruqun** *a.* Orkun sözcüğünün Ramstedt tarafından okunuş biçimi. '*Fakat her ne de olsa bu kelime ancak Orugun veya Orgun yahut da Urugun veya Urgun şeklinde olabilir.*' **M2** 272²
- o sırada** *zf.* İçinde bulunulan zamanda. **RA** 252, 327 **M2** 65, 81, 90, 99, 188, 268
- Oskar** *öz. a.* Ruh adam adlı romanda geçen Osman Fişer karakteri. '*Asıl adı Oskar iken Müslüman olunca Osman'a çevirmiştir.*' **RA** 146
- Osman** *öz. a. bk.* Osman Fişer. **RA** 146, 147
- Osman Beğ** (*doğ.*) **Osman Bey** *öz. a.* Osmanlı Beyliği ve Osmanlı Hanedanı'nın kurucusu ve beyliğin ilk padişahının adı. '*Ertuğrul Beğ, hatta onun oğlu olup devlete adını veren Osman Beğ de devlet kurucusu değildir.*' **M2** 113 **RA** 146²
- Osman Faruk Verim** *öz. a.* 'Bizi Arza Bağlayan' adlı kitabın yazarının adı. '*Bu mısra Osman Faruk Verim'indir. Bizi Arza Bağlayan adındaki küçük bir şiir mecmuasının ilk manzumesidir.*' **RA** 62
- Osman Fişer** *öz. a.* Ruh Adam adlı eserde Yek adlı şeytanın kimliğine büründüğü karakterlerden birinin adı. '*Bunu Osman Fişer söylüyordu.*' **RA** 148², 149³, 151, 177, 178, 251², 252
- Osman Gazi** *öz. a. bk.* Osman Beğ. '*Abdülhak Hamid'in Araplığı, Ziya Gökalp'in Kürtlüğü ve Osman Gazi'nin Rumluğu kabilinde bir yalandır.*' **M2** 41, 210
- Osmanlı** *öz. a.* XIII. yüzyılda Osman Gazi tarafından Anadolu'da kurulan ve Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra dağılan büyük Türk imparatorluğunun uyrukları. **RA** 139³, 170², 172⁴, 173 **M2** 12², 14, 41², 42³, 43², 51, 52, 75, 76, 84, 85², 96², 100⁴, 111, 112, 135, 139², 146⁴, 151, 210²
- Osmanlıca** *öz. a.* Osmanlı Türkçesi, XIII-XX. yüzyıllar arasında Anadolu'da ve Osmanlı Devleti'nin yayıldığı bütün ülkelerde kullanılmış olan, Arapça ve Farsçanın etkisi altında kalan Türk dili. **M2** 272
- Osmanlıcı** *sf.* Osmanlıcılık düşünce akımını benimseyen. **M2** 42²
- Osmanlı devleti** *öz. a.* 1299- 1922 yılları arasında varlığını sürdürmüş çok uluslu bir Türk devletinin adı. '*Atatürk'ün Osmanlı devletinde bir general ve padişahın yaveri olması onun aleyhine kaydolunacak bir nokta değilse.*' **M2** 42, 135
- Osmanlı hanedanı** *öz. a.* Osmanlı İmparatorluğu'nu yaklaşık 622 yıl

- yöneten hanedanlığa verilen ad. 'Osmanlı hanedanına düşman değildi.' **M2** 40
- Osmanlı İmparatorluğu** öz. a. bk. Osmanlı Devleti. **RA** 104, 232, 234 **M2** 113, 147, 148³
- Osmanlılık, -ğı** a. Osmanlı olma durumu. **M2** 148
- Osmanlı Tarihi** öz. a. Osmanlı dönemi meydana gelen sosyal, siyasi olayları ve savaşları kapsayan zaman dilimi. 'Ben Osmanlı Tarihi'nin yalnız büyük meydan savaşlarını biliyorum.' **RA** 170
- Osman Sertkaya** öz. a. Osman Fikri Sertkaya, 1946 Adana doğumlu, edebiyat alanında profesör ve tanınmış Türkolog. 'Konunun genç uzmanlarından Asistan Osman Sertkaya da kendisine yardım edebilir.' **M2** 106
- ot** a. bit. b. Toprak üstündeki bölümleri odunlaşmayı yumuşak kalan, ilkbaharda bitip bir iki mevsim sonra kuruyan küçük bitkiler. **RA** 7³, 84, 116² **M2** 79, 80²
- otobüs** a. Fr. autobus Yolcu taşıyan, motorlu büyük taşıt. **M2** 56
- otomatik, -ği** a. Fr. automatique İrade dışında yapılan (davranış). **RA** 87 **otomatik olarak** kendiliğinden. **RA** 134, 141
- otomobil** a. Fr. automobile Motorlu, dört tekerlekli kara taşıtı. **M2** 56
- otorite** a. Fr. autorité Yaptırma, yasak etme, emretme, itaat ettirme hakkı veya gücü, yetke, sulta, velayet. **RA** 18², 26 **M2** 189, 271
- oturabilmek** (nsz) Oturma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 335
- oturmak** (-e) Vücudun belden yukarısı dik duracak biçimde ağırlığı kaba etlere vererek bir yere yerleşmek. **RA** 9, 26², 29, 31, 33, 34, 58³, 59, 85⁴, 109, 110, 119, 124, 126, 133, 144, 147, 165², 177, 178, 179, 195², 196, 197, 200, 201, 202, 213, 219, 223, 224, 241³, 247, 256, 261, 272², 273, 274, 275, 288, 289, 298², 328, 329², 340 **M2** 32², 42, 54, 55, 61, 71, 95, 97, 102, 120, 141, 273²
- oturtulma** (-e, nsz) Oturtma işine konu olmak. **RA** 12
- otuz** a. Yirmi dokuzdan sonra gelen sayının adı. **RA** 39, 103, 104²
- ova** a. Çevrelerine göre çukurda kalmış, çoğunlukla alüvyonla örtülü, eğimi az, akarsuların derine gömülmediği, geniş veya dar düzlük, yazı. **M2** 84
- oy** a. Seçimlerde kişinin herhangi bir aday veya partiye ait yaptığı tercih. **M2** 233, 235², 236, 260, 277 **oy kullanmak (vermek)** herhangi bir konuya ait tercihini belirtmek, rey vermek. **M2** 229², 233, 234, 263
- Oya** öz. a. Ruh Adam adlı eserde geçen bir kişi adı. 'Biliyorum. Ya Oya'dır, ya Birsen'dir, yahut Fügen.' **RA** 75
- oyalamak** (-i) Belirli bir süre birinin dikkat ve ilgisini başka bir şey üzerine çekmek, meşgul etmek. **RA** 74, 277
- oyalanma** a. Oyalanmak işi. **RA** 23, 43
- oyalanmak** (nsz) Vakit geçirmek. **RA** 43, 83, 130, 239, 318²
- oylamak** (-i) Oya koymak veya oya sunmak. **M2** 234, 235, 236
- oymak** a. Aşiret. **RA** 5
- oynak** sf. Kımıldayan, yerinde sağlam durmayan, hareketli. **RA** 201
- oynanmak** (nsz) Oynama işine konu olmak. **M2** 63, 231
- oynatma** a. Oynatmak işi. **RA** 259
- oysa** bağ. Aralarında karşıtlık, aykırılık bulunan iki cümleyi

'tersine olarak, aksine' anlamlarıyla birbirine bağlayan bir söz, oysaki, hâlbuki. **RA** 347

oyun *a.* **1.** Yetenek ve zekâ geliştirici, belli kuralları olan, iyi vakit geçirmeye yarayan eğlence. **RA** 329
2. Hile, düzen, desise, entrika. **M2** 13, 231²

oyuncak, -ğı *a.* Önemsiz ve kolay iş. **RA** 276

o yüzden *zf.* Ondan dolayı. **RA** 144

Ö

ö, Ö Türk alfabesinin on dokuzuncu sırasında yer alan ve **Ö** adı verilen bu harf, ses bilimi bakımından ince, yuvarlak, geniş ünlüyü gösterir. **M2** 272

öbür *sf.*

→ **öbür gün**

öbür gün *zf.* Yarından sonraki gün. **RA** 221 **M2** 236

öç, -cü *a.* **öç (veya öcünü) almak** yapılan bir kötülüğün acısını kötülük yaparak çıkarmak, intikam almak. **M2** 171, 202, 260, 263

öd *a.* **ödü patlamak** çok korkmak. **M2** 230², 281

ödemek *(-i)* **1.** Bedelini vererek bir zararı karşılamak, tazmin etmek. **M2** 184 **2.** Bir işin, bir görevin karşılığını vermek. **M2** 19, 60 **3.** Bir şey karşısında fedakârlık etmek, bir şey elde etmek için özveride bulunmak. **RA** 245

ödlek *sf.* Korkak, tabansız, yüreksiz. **M2** 171

öfke *a.* Engelleme, incinme veya gözdağı karşısında gösterilen saldırganlık tepkisi, kızgınlık, hışım, hiddet, gazap. **RA** 40², 71, 86, 89, 94, 102, 114, 115, 116, 121², 123, 137, 183, 193, 195, 201, 206², 210, 242², 287², 289, 293, 324, 326, 337 **M2** 248, 256 **öfkesi kabarmak** çok kızmak, sakinleşmişken yeniden öfkelenmek, tekrar sinirlenmek. **RA** 120 **öfkeye kapılmak** çok sinirlenmek, kızmak, hiddetlenmek. **RA** 44, 321

öfkeli *(-i)* Öfkelenmesine yol açmak, kızdırmak. **RA** 202, 288

öfkelenmek *(nsz, -e)* Öfkeli duruma düşmek, kızmak, hiddetlenmek. **RA** 39, 89, 129, 149², 202, 204, 220, 226, 246, 292, 296, 305

öfkeli *sf.* Öfkelenmiş, kızgın, hiddetli. **RA** 119, 123, 184, 236, 336, 337²

öğle *a.* Gün ortası, öğlen, öğle vakti. **RA** 145, 210, 287 **M2** 55, 269

→ **öğle tatili**

öğle tatili *a.* Çalışma yerlerinde, okullarda öğle vaktinde yemek yeme, dinlenme vb. amaçlarla işe ara verme süresi, öğle arası, öğle paydosu. **RA** 145

öğleyin *zf.* Öğle vakti. **RA** 210

öğrenci *a.* Öğrenim görmek amacıyla ders alan kimse, okul çocuğu, talebe, şakirt. **RA** 18, 19, 27, 36, 39, 66, 124, 180, 196, 223, 224, 226, 343, 344², 345 **M2** 63, 64², 65, 66, 84, 93², 94, 95², 98, 113², 114, 227², 234, 250, 255

öğrenebilmek *(-i)* Öğrenme ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 27, 102, 252 **M2** 39

öğrenim *a.* Herhangi bir meslek, sanat veya iş için gerekli bilgi, beceri ve alışkanlıkların elde edilmesi amacıyla yapılan çalışma, tahsil. **M2** 231

öğrenme *a.* Öğrenmek işi. **RA** 159 **M2** 197

öğrenmek *(-i)* **1.** Bilgi edinmek. **RA** 10, 11, 20, 47, 58, 73, 98, 120, 124, 131, 149, 150², 151, 167, 169, 177, 179, 180, 207, 217, 224, 237, 261, 275, 289, 290, 291, 300, 305 **M2** 69, 72, 85, 94, 101, 110, 112, 128, 152, 167, 172, 177², 188, 213, 218, 244, 276, 281 **2.** Bellemek. **RA** 129, 132 **M2** 86 **3.** *(nsz)* Yetenek, beceri kazanmak. **RA** 64, 72 **M2** 39, 63, 67, 68 **4.** Haber almak. **RA** 53, 169, 211, 295 **M2** 33, 35, 111

öğretici *sf.* Öğretme, yetiştirme ve açıklama niteliğinde olan, didaktik. **M2** 234

öğretilmek (-e) Öğretme işi yapılmak.
M2 209, 213

öğretim a.

→ **öğretim üyesi**

öğretim üyesi a. Yükseköğretim kuruluşlarında görevli profesör, doçent ve yardımcı doçent, akademisyen. **M2** 234

öğretmek (-i, -e) Bir kimseye bir konuda bilgi ve beceri kazandırmak.
RA 52, 124, 125, 131, 216 **M2** 127, 170, 257

öğretmen a. Mesleği bilgi öğretmek olan kimse, hoca, muallim, muallime. **RA** 17, 19³, 20², 25, 26, 27², 29⁵, 30, 31, 32, 33⁴, 34², 35³, 38, 58², 59, 60, 61, 63, 64, 68, 75, 78, 89, 93, 96³, 123, 124, 126³, 130, 132⁴, 136², 139³, 140, 152, 153, 154, 157, 161, 166, 169, 225², 236, 238, 264, 272³, 273³, 288², 289², 343 **M2** 63, 65, 97, 98, 183², 184, 187, 189⁵, 190, 196, 197, 198, 205, 227, 232, 235, 240, 247, 250, 270, 280², 281

öğretmenlik a. Öğretmenin görevi.
RA 47, 58, 112, 237 **M2** 89, 99, 189, 192, 196³, 197, 248

öğünme (doğ.) övünme (-le) Bir niteliği sebebiyle kendini yücelmiş sayarak bundan abartmalı bir biçimde söz etmek, iftihar etmek.
M2 141, 214²

öğüt, -dü a. Bir kimseye yapması veya yapmaması gereken şeyler için söylenen söz, nasihat. **M2** 62, 64
öğüt vermek bir kimseye yapması veya yapmaması gereken şeyler için yol göstermek, nasihat etmek. **RA** 31, 202

ökse a. Ökse otu saplarından veya çobanpüskülü kabuklarından çıkarılan yapışkan macunla bulanarak kuş tutmakta kullanılan değnek. **M2** 63

öksüz sf. Kimsesiz. **RA** 278

ölçebilmek (-i) Ölçme ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 14

ölçme a. Ölçmek işi. **RA** 134

ölçmek, -er (-i) Aşırı olmamasına dikkat etmek, kontrol etmek. **M2** 42, 198

ölçü a. 1. Bir şiirdeki dizelerin hece ve durak bakımından denk oluşu, vezin. **M2** 173, 174² **2.** Bir niceliği, o nicelik için kabul edilmiş birimlerden birine göre oranlayarak değerlendirme, mizan. **RA** 236
ölçüyü kaçırmak yiyip içmekte veya davranışlarda aşırı gitmek. **RA** 261

ölçülebilirlik (nsz) Ölçülme ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 72

ölçülmek (nsz, -le) Ölçme işine konu olmak. **M2** 25

ölçülü zf. Dikkatli, düşünerek. **M2** 243

ölçüsüz zf. Nereye varacağı düşünülmeksizin, yerli yersiz. **M2** 244

ölçüştürmek (-i) Ölçüşme işini yaptırmak. **RA** 236, 243, 255

öldürebilmek (-i) Öldürme ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 206 **M2** 256

öldürme a. Öldürmek işi. **M2** 257, 281

öldürmek (-i) 1. Bir canlının hayatına son vermek. **RA** 8, 106, 129², 130², 173, 182, 223, 257, 264 **M2** 29, 30, 32, 241, 256², 257², 266 **2.** Çok üzmemek. **RA** 285, 312, 319 **3.** Boşuna geçmek. **RA** 69

öldürtmek (-i, -e) Öldürme işini yaptırmak. **RA** 106

öldürücü sf. Bayıltıcı, bunaltıcı, sıkıcı, yorucu. **RA** 71, 216, 242, 268, 300, 303

öldürülmek (nsz) Öldürme işine konu olmak. **RA** 171³, 173, 174, 182 **M2** 94, 253, 255, 256, 257, 259

ölebilmek (nsz) Ölme ihtimali bulunmak. **RA** 277²

ölme *a.* Ölmek durumu, fevt, kabız, uful. **M2** 200, 255

ölmek (nsz) Yaşamaz olmak, hayatı sona ermek, can vermek. **RA** 6, 7³, 8, 9⁴, 13, 51, 52, 93, 102², 130, 140³, 160, 169, 171², 173, 174, 224, 286, 300, 307, 308, 310, 311, 318², 321, 325, 327², 328, 330, 331³ **M2** 20², 21, 22, 27, 35², 52, 57, 61, 62, 91, 97, 102, 103, 107⁴, 120, 139, 171²

ölmez *sf.* Ölümsüz, kalıcı olan. **RA** 16 **M2** 23³, 51

ölü *a.* 1. Ölmüş insan, müteveffa, mevta. **RA** 79, 286, 321, 327 **M2** 34, 184, 256 2. *sf.* Çok durgun, hareketsiz. **RA** 154

ölüm *a.* Bir insan, bir hayvan veya bitkide hayatın tam ve kesin olarak sona ermesi, ahiret yolculuğu, ebedî uyku, emrihak, irtihal, memat, mevt, vefat. **RA** 9, 22⁴, 77, 80², 81, 82, 83, 101, 106, 173, 273, 285, 319, 328, 331 **M2** 21, 22, 40, 55², 56, 101, 102, 105, 108, 120, 149, 241, 255², 256

→ **ölüm sessizliği**, **ölüm darbesi**, **ölüm-dirim**

ölümcül *sf.* Ölümle sona erme ihtimali olan veya ölümle sona eren. **RA** 45

ölüm darbesi *a.* Yıkıcı, acı bir durum. 'Ayşe'nin getirdiği bir çamaşır paketi Pusat için ölüm darbesi oldu.' **RA** 4

ölüm-dirim *sf.* Hayati önemi olan. **RA** 52, 283, 328

ölüm sessizliği *a. mec.* Derin bir sessizlik, ölü sessizliği, ölüm sükûtu. **RA** 99, 140

Ömer Faruk Akün *öz. a.* 1926 İstanbul doğumlu, edebiyat tarihçisi, yazar ve akademisyen. 'Sanat tarihinden Oktay Aslanapa,

psikolojiden, Mümtaz Turhan, coğrafyadan İsmail Yalçınlar, tarihten Zeki Velidi Togan, İbrahim Kafesoğlu, şarkiyattan Ahmet Ateş, Türkolojiden Ömer Faruk Akün, Mehmet Kaplan, Sadettin Buluç, Muharrem Ergin ve Ahmet Caferoğlu türlü bakımlardan geleceğini söylediler.' **M2** 233, 235

Ömer Seyfettin *öz. a.* Türk edebiyatının önde gelen hikâye yazarlarından ve Türkçülük akımının kurucularından olup Türk dilinin sadeleşmesine ayrıca önem vermiş 1884 Gönen doğumlu, Türk yazar, asker ve öğretmen. **M2** 41

ömrünce *zf.* Ömrü boyunca, yaşadığı süre içinde. **RA** 50, 85

ömür, -rü *a. Ar.* 'umr Yaşam. **M2** 22, 55, 59, 79, 81, 96, 138, 211, 223, 243 **RA** 18, 20, 38, 44, 47², 51, 83, 182, 195, 199, 241, 263, 264, 286, 310, 319

ömür boyu *zf.* Sağ kalındığı, yaşandığı sürece, ömür boyunca, yaşam boyu, yaşam boyunca, hayat boyu. **RA** 235, 313 **M2** 93, 112, 230, 279

ömürlü *sf.* Uzun süreli. **M2** 80, 94

ön *a.* Bir kimsenin ilerisi. **RA** 9, 17, 24, 26, 27, 29, 34, 54, 58, 70, 97, 109, 121, 136, 137², 141, 144, 149, 162, 168, 178, 181², 190, 192, 221, 222, 223, 224, 226², 230², 241, 247, 248, 252, 257, 261, 263, 267, 274, 275, 283, 287, 292, 294², 295, 323, 334², 342, 345 **M2** 23, 26, 101, 107, 214 **öne sürmek** ileri sürmek. **RA** 148 **M2** 51, 221, 256, 261 **önüne çıkmak** *mec.* rastlaşmak, karşılaşmak, karşısına çıkmak. **RA** 244 **önüne geçmek** önlemek. **RA** 19, 180 **M2** 211 **önüne gelen** olur olmaz (kimse). **M2** 100, 110

→ **göz önü**, **önayak**, **önsezi**, **ön söz**

Önasya *öz. a.* Anadolu veya diğer adıyla Küçük Asya, Asya kıtasının en batısında Karadeniz, Akdeniz ve Ege denizi arasında kalan yaklaşık 755,000 km²'lik bir alanı kaplayan dağlık bir yarımada verile ad. 'Buna karşılık Önasya'daki Türklüğün devamı büyük ölçüde tahılla beslenmesinde idi.' **M2** 80, 85

önayak 'Diğerlerine örnek olmak üzere bir işe ilk önce başlamak' anlamındaki önayak olmak deyiminde geçer. **M2** 110

önce *zf.* İlk olarak, başlangıçta, sonra karşıtı. **RA** 11, 15², 18, 19, 34², 36, 37, 44, 59, 61, 66, 68, 71, 75, 80, 81, 85, 87, 95², 100², 106, 138, 141², 149, 151, 160, 162³, 166, 168, 179, 181, 189, 197, 200, 207, 213, 214, 218, 223, 225², 229, 230, 232, 234, 237, 245, 250, 267², 268, 271, 277, 278, 286, 294, 295, 296, 297, 316, 317, 319, 320, 328, 333, 334, 335, 341, 345, 346, 347, 351 **M2** 14², 19, 22, 25, 27, 30, 43, 66, 67², 79, 89, 95, 96², 98, 101², 103, 105, 109, 112, 113, 114, 115, 127², 130, 136, 137, 138, 140, 144², 145, 177, 183, 190, 208², 212, 220, 229, 230, 231², 255², 261, 279, 280

önceden *zf.* Başlarken, başlangıçta, daha önce, evvelce. **RA** 110, 324, 344 **M2** 140

önceki *sf.* Önce olan, evvelki, mukaddem, sabık. **RA** 12, 13, 14, 17, 23, 24², 33, 43, 58, 73, 80, 90, 99, 189, 194, 223, 271, 286, 308, 318², 327 **M2** 45, 83, 127, 151, 211, 256, 281

önderlik, -ği *a.* Önder olma durumu, öncülük, liderlik. **M2** 75, 183

önerge *a.* Meclis, kongre vb. resmî bir toplantıda, herhangi bir konu veya sorunla ilgili olarak bir öneride bulunmak için üyelerden biri veya birkaçı tarafından başkanlığa verilen, oya sunularak karar

verilmesi istenen yazılı kâğıt, taktır. **M2** 239, 240

önleme *a.* Önlemek işi. **RA** 157

önlemek *(-i)* Bir şeyin olmasına veya yapılmasına engel olmak. **RA** 73, 148, 157, 262, 263 **M2** 32, 188², 240, 251, 257, 261, 281

önlenme *a.* Önlenmek işi. **M2** 76

önlüklü *sf.* Önlük giymiş olan. **RA** 34

önsezi *a.* Hiçbir belirti yokken bir şeyin olacağını sezme, içe doğma, hissikablelvuku, altıncı duyu, altıncı his. **RA** 196

önsöz *(doğ.) ön söz* Kitapların giriş kısmına konulan, o eserin konusunu, amacını, işleniş biçimini anlatan yazı, sunuş, söz başı, ön deyi, mukaddime. **M2** 50

Önyüzbaşı Selim Pusat *öz. a. bk.* Selim Pusat. **RA** 52²

öpmek, -er *(-i, -den)* Sevgi, saygı, bağlılık, teşekkür belirtmek amacıyla dudaklarını bir şeye veya birine değdirmek. **RA** 8³, 9², 232

öpüşmek *(nsz, -le)* Birbirini öpmek. **M2** 209

örgülü *sf.* Örgüsü olan, örgü biçiminde bulunan. **RA** 36

örme *a.* Örmek işi. **RA** 325

örnek, -ği *a.* Durum ve niteliği benimsenmeye değer kimse veya şey, model, paradigma. **RA** 12, 65, 66, 77, 152, 154, 157, 203, 216, 217 **M2** 12, 19, 21, 23, 24, 60, 169, 175, 189, 194, 230², 240, 259², 260, 280 **örnek almak** bir kimseye huy ve davranışta uymak, birini ölçü olarak benimsemek. **M2** 281 **örnek vermek** bir konuyu daha ayrıntılı bir biçimde anlatabilmek için örneklendirmek. **RA** 272

örselemek *(-i)* Yıpratmak, eskitmek, hırpalamak, zedelemek. **RA** 109

örtbas *a.* ‘Bir durumun, bir olayın duyulmamasını, yayılmamasını sağlayan önlemler almak’ anlamındaki örtbas etmek ve ‘bir durum, bir olay duyulmamak, yayılmamak’ anlamındaki örtbas olmak deyimlerinde geçer. **M2** 185

örtmek, -er (*-i*) Kötü bir durumu belli etmemek, gizlemek, saklamak. **RA** 169

örülmek (*nsz*) Örme işi yapılmak. **RA** 286

öte *a.* Konuşanın temel olarak aldığı bir şeyden daha uzak olan yer veya şey, mavera. **RA** 184, 325 **M2** 25

→ **öte âlem, öteberi, öteden beri, öte yandan**

öte âlem *a.* Ahiret. ‘Yoktur öte alemde de kurtulmaya bir yer!’ **RA** 84

öteberi *a.* Önemsiz, ufak tefek şeyler. **RA** 149

öteden beri *zf.* Geçmişten bugüne kadar, başlangıçtan beri. **M2** 129

öteki *zm.* **1.** Diğeri, öbürü. **RA** 28, 31, 76², 110, 114, 116, 131, 147, 157³, 158, 162, 181, 234, 318, 347 **M2** 140, 175 **2.** *sf.* Öbür, diğeri. **RA** 36, 53², 67, 85, 91, 105, 110, 135, 166, 173, 204, 207, 296, 306, 314, 318, 322, 325, 326, 333, 334, 344 **M2** 65, 103, 163, 188, 189, 193, 225, 253, 254, 256

→ **öteki hayat**

öteki hayat *a.* Ahiret. ‘Öteki hayata inanmıyor.’ **RA** 186

öte yandan *zf.* Diğeri taraftan, başka bir yönden, karşılık olarak. **M2** 28

ötmek, -er (*nsz*) Kuş veya böcekler, değişik tonda ses çıkarmak. **RA** 6

ötüşmek (*nsz, -le*) Birlikte veya karşılıklı ötmek. **RA** 5

övmek, -er (*-i*) Birinin veya bir şeyin iyiliklerini, üstünlüklerini söyleyerek değerini yüceltmek,

methetmek, sena etmek, yermek karşıtı. **RA** 264

övülmek (*nsz*) Övme işine konu olmak. **M2** 236

övünç, -cü *a.* Övünme, kıvanç, iftihar. **M2** 59

övünmek (*-le*) Bir niteliği sebebiyle kendini yücelmiş sayarak bundan abartmalı bir biçimde söz etmek, iftihar etmek. **M2** 109, 203

öyle *sf.* Onun gibi olan, ona benzer.

RA 11, 13, 15, 28, 74, 75, 76², 79, 80, 86, 88, 92,93, 99²,100, 102, 110, 118, 131, 136, 138, 143, 146, 151, 156, 160, 183², 185, 189, 190, 195, 217, 219, 220², 231, 235, 236, 238, 249, 254, 267, 275, 276, 284, 285, 295, 300, 319, 328, 334, 336, 342, 349 **M2** 20, 43, 51, 52,64, 93, 95, 112, 147, 150², 152², 170, 175, 204, 207, 210², 211, 225, 262, 265 (**birine**) **öyle gelmek** sanmak, zannetmek. **M2** 266

öylece *zf.* O biçimde, tam öyle. **RA** 186, 207, 240 **M2** 233

öyleyse *zf.* O hâlde. **RA** 106, 151,161, 200, 217, 220, 224, 229, 279, 309, 320, 335, 346 **M2** 147

Özbek, -k’i *öz. a.* Özbekistan Cumhuriyeti’nde yaşayan, Türk soyundan bir halk ve bu halktan olan kimse. **M2** 120, 121²,145, 146

Özbekçe *öz. a.* Özbek Türkçesi. **M2** 220

özel *sf.* Benzerlerinden ayrılmasını sağlayan bir özelliği olan, spesiyal. **RA** 337 **M2** 45, 86, 189, 196, 227, 228, 247, 248

Özel Boğaziçi Lisesi *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen Atsız’ın 1939.1944 yıllarında edebiyat öğretmenliği yaptığı bir lisenin adı. ‘Onu 1939.1944 yıllarında, Özel Boğaziçi Lisesi’nde edebiyat

öğretmeni olduğum sırada tanıdım. **M2** 89

özellik, -ği *a.* Bir şeyin benzerlerinden veya başka şeylerden ayrılmasını sağlayan nitelik, hususiyet, hasiyet, hassa, mahsusluk, spesiyalite. **M2** 100, 265

özellekle *zf.* Özel olarak, her şeyden önce, başta, hele, bilhassa, hassaten, hususuyla, bahusus, mahsus, mahsusen. **M2** 103, 259, 275

özenti *a.* Beğendiği bir durumda olma, beğendiği şeye benzeme çabası. **M2** 128

özerk *sf.* Bir üst organa bağlı olmakla beraber ayrı bir yasayla kendini yönetme yetkisi olan (kuruluş, devlet vb.), muhtar, otonom. **M2** 265

özerklik, -ği *a.* Bir topluluğun, bir kuruluşun ayrı bir yasaya bağlı olarak kendi kendini yönetme hakkı, muhtariyet, otonomi, otonomluk. **M2** 266

özet *a.* Bir yazı veya sözün anlamını daha kısa ve özlü biçimde veren yazı veya söz, hülasa, fezleke, ekspoze. **RA** 144, 177², 181 **M2** 100

özetlemek (-i) Bir yazı, konu, söz veya filmin içeriğini daha az sözle anlatmak, özünü vermek, kısaltmak, hülasa etmek. **RA** 130

özgürlük *a.* Her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumu, hürriyet. **M2** 237, 240², 281

özlemek (-i) Bir kimseyi veya bir şeyi görmeyi, kavuşmayı istemek, göreceği gelmek. **RA** 22, 29, 267², 291

özleyiş *a.* Özleme işi. **RA** 46, 267, 269, 286

özlü *sf.* Benliğinde, varlığında, yapısında herhangi bir nitelik bulunan. **RA** 128

Özmen *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir kişi adı. 'Dursun ne idi ? İmamoglu ve Özmen ne idi ?' **M2** 257

özür, -zrü *a. Ar.* 'uzr' özür dilemek Yaptığı bir yanlıştan ötürü bağışlanmasını istemek. **RA** 11, 76, 223, 253

P

padişah *a. Far. pādšāh tar.* Osmanlı Devleti'nde devlet başkanına verilen unvan, hükümdar, sultan. **RA** 171, 232 **M2** 14, 31, 42⁶, 67, 70³, 71, 259

padişahlık, -ğı *a.* Padişah olma durumu, hükümdarlık, sultanlık. **RA** 40, 183 **M2** 31

, **paha** *a. Far. bahā (herhangi bir şey)* **pahasına** Karşılığında, uğruna. **M2** 11, 19

pahalı *sf.* Fiyatı yüksek olan, ucuz karşıtı. **RA** 15

pahalılık *a.* Bir şeyin fiyatının yüksek olması durumu veya pahalı olma durumu. **M2** 100

paket *a. Fr. paquet* İçinde bir veya birçok şey bulunan, kâğıda sarılarak veya kutuya konularak bağlanmış, elde taşınacak büyüklükte nesne. **RA** 43 **M2** 72²

Pakistan *öz. a.* Güney Asya'da bir ülke. 'Kendisine Amerika, İngiltere, Almanya, Hindistan, Pakistan ve galiba Japonya'dan kürsü teklif edilmişti ki bu mazhariyete eren başka hiçbir Türk profesörü yoktur.' **M2** 84

palavra *a. İs. palabra argo* Herhangi bir konuda gerçeğe aykırı, uydurma söz veya haber, balon. **M2** 224

palavra atmak *argo* Uydurma, asılsız bir söz veya haberi gerçekmiş gibi ortaya atmak. **M2** 169

pamuk, -ğu *a. Far. panbuķ bit. b.* Ebegümeçigillerden, koza biçimindeki meyvesi üç, dört, beş dilimli olan, sıcak bölgelerde yetişen tarım bitkisinin tohumlarının çevresinde oluşmuş ince, yumuşak tellerin işlenmiş biçimi. **RA** 195

panik, -ği *a. Fr. panique* **paniğe kapılmak** ne yapacağını bilememek. **RA** 203

pansiyon *a. Fr. pension* Bütünü veya bir bölümü sürekli veya belli bir zaman için kiraya verilen, isteğe göre yemek de veren ev. **M2** 68

pansuman *a. Fr. pansement tıp* Yara temizliği ve bakımı. **RA** 195

pantolon *a. Fr. pantolon* Belden başlayan ve genellikle paçaları ayak bileklerine kadar inen giyecek. **RA** 16, 50

papağan *a. Ar. babağā, babbağā* Duyduklarını düşünmeden olduğu gibi tekrarlayan kimse. **M2** 209

papaganlık, -ğı *a. ruh b.* Duyduklarını düşünmeden, anlamını bilmeden tekrarlama durumu. **M2** 212

para *a. Far. pāre ekon.* Devletçe bastırılan, üzerinde değeri yazılı kâğıt veya metalden ödeme aracı, nakit. **RA** 45, 46, 47⁷, 55 **M2** 30, 37, 42⁵, 66, 68², 167, 179, 211³, 212, 214, 261, 280

paralamak (-i) Parçalamak. **RA** 5

parasız *sf.* Parası olmayan. **RA** 23

parça *a. Far. pārçe* **1.** Bir bütünden ayrılan, ayrı sayılan veya ortak olan şey. **RA** 12², 61, 80, 182, 226, 282, 285 **2.** Bir bütünden kopma, kırılma, yırtılma vb. yoluyla ayrılmış bölüm, lime. **RA** 55, 98, 322 **M2** 145², 194, 198², 199 **3.** Müzik eseri. **M2** 51

parçalamak (-i) Parçalara ayırmak, bütünlüğünü bozmak, parça parça etmek. **RA** 182 **M2** 129, 256

parçalanmak (nsz) Parçalama işine konu olmak, parçalara ayrılmak, paralanmak. **RA** 82, 83, 121 **M2** 145², 171

- parçalı** *sf.* Birden çok parçadan oluşmuş. **M2** 22
- parlıt** *a.* Parıldama, göze çarpan parlaklık. **RA** 52, 160², 336
- Paris** *öz. a.* Fransa'nın başkenti. 'İlk yıllarını Paris'te son yıllarını daha ucuz bir memleket olan İskenderiyede geçirdi.' **M2** 54², 66, 120, 280
- Paris Tıp Fakültesi** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen Paris'te bulunan bir fakülte adı. 'Derslerini Paris Tıp Fakültesinde okutulan Fransızca kitaplardan takip ediyordu.' **M2** 68
- parlak** *sf.* Parlayan, ışıldayan. **RA** 5³, 6, 37, 105, 130, 197, 216, 238 **M2** 143, 144, 259
- parlama** *a.* Parlamak işi. **RA** 317 **M2** 24
- parlamak** (*nsz*) **1.** Güçlü bir ışık çıkarmak, ışık saçmak. **RA** 298 **2.** Birdenbire öfkelenmek. **RA** 129, 167 **3.** Ortaya çıkmak. **RA** 79, 173
- parlatma** *a.* Parlatmak işi. **RA** 89, 300
- parmak** *a. anat.* İnsanda ve bazı hayvanlarda ellerin ve ayakların son bölümünü oluşturan, boğumlu, oynak, uzunca organların her biri. **RA** 67, 194 **parmak ısırtmak** büyük şaşkınlık duymasına neden olmak. **M2** 214
- **parmak izi**
- parmak izi** *a.* Genellikle kimlik belirlemede yararlanılan, parmak uçlarının iç tarafındaki derinin her kişide değişik olan izi. **RA** 204
- parmaklıkl** *sf.* Parmaklığı olan. **RA** 44
- pars** *a. Far. pārs hay. b.* Kedigillerden, genellikle Asya ve Afrika'nın sıcak bölgelerinde yaşayan, postu benekli, bazen de düz siyah, çevik, yırtıcı, etçil, memeli hayvan, leopar, panter, pelenk (*Panthera pardus*). **RA** 155, 163, 223, 241, 268
- parti** *a.* Ortak düşünce ve görüşteki kişilerin oluşturdukları siyasal topluluk, fırka. **M2** 90, 99, 101, 192, 199, 202, 203, 239, 250³, 254², 258, 260⁶, 261, 263, 266, 275, 276², 277², 278³, 279, 280
- particilik, -ği** *a.* Bir partiden yana olma, firkacılık, partizanlık. **M2** 99
- partili** *sf.* Bir partiden olan (kimse). **M2** 257
- partizanlık, -ğı** *a.* Partizan olma durumu. **RA** 103
- paslı** *sf.* Üzerinde pas oluşmuş, pas tutmuş, paslanmış. **RA** 67
- pasta** *a. İt. Pasta* İçine katılmış türlü maddelerle özel bir tat verilmiş, fırında veya başka bir yolla pişirilerek hazırlanmış bir tür hamur tatlısı. **RA** 226
- paşa** *a. ask.* Osmanlı Devleti zamanında yüksek sivil memurlara ve albaydan üstün rütbede bulunan askerlere verilen unvan. **M2** 13, 41, 56, 71², 200, 267, 268
- patlamak** (*nsz*) Yarılmak. **M2** 255
- patron** *a.* Bir ticaret veya sanayi kurumunun sahibi, başı, işvereni. **M2** 115
- Pavlof** *öz. a.* Pavlov, Rus fizyolog, psikolog ve hekim; fizyoloji ve psikoloji alanındaki çalışmaları ile tanınmış bir bilim adamı. 'Bu göstermeliklere fırsat verilirse bugün Pertev Naili yarın Niyazi Berkes, öbürün Behice Boran derken sıra Pavlof ve Konrilof'lara gelecektir.' **M2** 236
- pay** *a.* Birden fazla kişi arasında bölüşülmüş bir bütünden, bu kişilerin her birine düşen bölüm, hisse. **M2** 15, 27, 83, 166

paydos *a. Rum.* Bir alışkanlığı bırakma, terk etme. 'İçkiye paydos.' **RA** 213

paylaşmak (-i) Aralarında bölüşmek, pay etmek, üleşmek. **M2** 122, 211

pazar *a. Far. bāzār* **1.** Cumartesi ile pazartesi arasındaki gün. **RA** 222, 271², 287 **2.** Alışveriş. **M2** 211, 277

pazarlık, -ği *a. pazarlık etmek* bir şeyin fiyatı üzerinde karşılıklı çekişmek. **M2** 120

Peçenek, -k'i *öz. a. VIII-XI. yüzyıllar arasında* Türkistan'da, Güneydoğu Avrupa ve Balkanlarda yaşamış olan bir Türk kavmi. **M2** 138

pedagoji *a. Fr. pédagogie* Eğitim bilimi. **M2** 181, 234

pek *zf. 1.* Gereken, beklenen veya alışılmış olandan çok. **RA** 59, 71, 194, 219, 283 **M2** 37, 56, 65, 207 **2. sf.** Çok. 'Pek az şey yapardı.' **RA** 13, 15², 19², 20, 30, 50, 54², 59, 61, 77, 88, 96, 102, 106, 112, 124, 126, 136², 152, 185, 216, 250, 275, 294, 308, 329, 350 **M2** 14², 15, 16, 19, 24, 31, 42, 53, 54³, 55, 62², 63, 69, 81, 83, 94, 104, 119, 131, 143, 144, 147, 149, 152, 169, 175, 183, 188, 189, 198², 207, 208, 212, 217, 223², 224, 227, 234, 240, 255, 271, 272², 279 **pek (de)** *zf. 1.* çok da, hiç anlamlarında kullanılan bir söz. 'Bu tedbir pek de boşuna değildi.' **M2** 34, 230 **2. sf.** **M2** 12

→ **pekâlâ, pek çoğu, pek çok**

pekâlâ *zf. T. pek + Ar. a lā* Kesinlikle. **M2** 41

pek çoğu *zm.* Yeterinden fazlası. **M2** 121

pek çok *sf.* Yeterinden fazla, bir hayli. **RA** 61, 64, 203, 310 **M2** 22, 82, 89, 99, 100, 101, 105, 106, 275²

peki *e.* Evet. **RA** 19², 46², 60, 66, 67, 86, 124, 136, 157, 163, 231, 254,

273, 286, 320, 340, 348 **M2** 129, 133, 147, 148, 153

peleseng (*doğ.*) **pelesenk, -ği** *a. Far. pārseng* Konuşurken gereksiz tekrarlanan söz, persenk. **RA** 204

peltek *sf.* Dilini dişlerinin arasına alır gibi konuşan ve bu yüzden s, z gibi sesleri kusurlu söyleyen (kimse). **RA** 59

pelteklilik, -ği *a.* Peltek olma durumu, peltek konuşma. **RA** 59

Pembe Köşk *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir yer adı. 'Pembe Köşk 'te yahut Taşlık'ta, yahut Ada'da yahut Maltepe'de bir kokteyl ver.' **M2** 258

pencere *a. Far. pencere* Yapıları veya tren, vapur vb. ulaşım araçlarını aydınlatmak, havalandırmak amacıyla yapılan, çerçeve, cam, panjur, perde gibi eklentilerle daha kullanışlı bir duruma getirilen açıklık. **RA** 25, 33, 44, 45, 53, 69, 80, 137, 138, 145, 199, 200, 206², 213, 214, 220, 240, 256, 284, 294, 323, 340, 342

pençe *a. Far. pence* El. **RA** 238 **M2** 49 **pençe atmak** gücüne güvenerek bir şeyi elde etmeye çalışmak. **M2** 49

perçinlenmek (*nsz*) Perçinleme işine konu olmak. **M2** 26

perçinleşmek (*nsz*) Arkadaşlık, dostluk ilişkileri çok güçlenmek, pekişmek, sağlamlaşmak. **RA** 278 **M2** 109

perde *a.* Görüşü, ışığı engellemek, bir şeyi gizlemek için pencereye veya bir açıklığın önüne gerilen örtü. **RA** 93, 138, 275, 283, 286, 314⁴

→ **perde arkası, perde perde**

perde arkası *a. mec.* Bir şeyin görünürde olmayan gizli yanı. **M2** 183

perde perde *zf.* Yavaş yavaş. **RA** 91

perhiz *a. Far. perhīz* Diyet. **RA** 213, 219, 271, 284

peri *a. Far. perī* **1.** Doğaüstü güçleri olduğuna inanılan, hayal ürünü varlık. **RA** 225 **2.** Çok güzel, alımlı, becerikli kadın. **RA** 86

→ **peri masalı**

Peri Kan Katun *öz. a. bk. Açığma-Kün. 'Sen insan değilsin. Peri Kan Katunsun, dedi. Sevgisi durulmadı. Arzusu kınılmadı.'* **RA** 8²

peri masalı *a.* Kahramanlarını perilerin oluşturduğu bir masal türü. **RA** 172

perişan *sf. Far. perīşān* **perişan etmek** dağıtmak, düzenini bozmak. **RA** 139 **perişan olmak** acımacak duruma gelmek. **RA** 161

Pertev *öz. a. bk. Pertev Naili Boratav.* **M2** 187, 188, 231², 232, 233², 234

Pertev Naili *öz. a. bk. Pertev Naili Boratav.* **M2** 187, 231, 232², 233², 235, 236²

Pertev Naili Bey *öz. a. bk. Pertev Naili Boratav.* **M2** 220

Pertev Naili Boratav *öz. a.* 1907 Darende doğumlu, Türk halkbilimcisi, halk edebiyatı ve folklor araştırmacısının adı. *'Bir lisede ambar memurluğuna tayin edilen Pertev Naili sonra Ahmet Kutsi Tecer gibi bazı ahbaplarının aracılığı ile folklor doçenti olarak Dil ve Tarih –Coğrafya Fakültesine alınmıştı.'* **M2** 182, 231², 232

pervâne (doğ.) **pervane** *a. Far. pervāne* Geceleri ışık çevresinde dönen küçük kelebek, kepenek (II). **RA** 231, 285

pervâsız (doğ.) **pervasız** *sf.* Çekinmez, sakinmaz, korkusuz (kimse), biperva. **RA** 169 **M2** 28

pervasızlık *a.* Sakınmama, korkusuzluk. **RA** 318

peş *a. Far. pes* Arka, art. **RA** 129, 139, 174, 229 **peşine takmak** yanında götürmek. **RA** 104

peşkeş *a. Far. pīškeş* **peşkeş çekmek** verilmemesi gereken bir şeyi uygunsuz bir amaçla veya yersiz olarak birine vermek. **M2** 257

petrol, -lü *a. Fr. pétrole* Yoğunluğu 0,8.0,95 arasında olabilen, hidrokarbürlerden oluşmuş, kendisine özgü kokusu olan, koyu renkli, arıtılmamış, doğal yanıcı mineral yağ, yer yağı. **RA** 173

Peyami Safa *öz. a.* 1899 İstanbul doğumlu, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, Matmazel Noraliya'nın Koltuğu ve Yalnızız gibi psikolojik türdeki eserleriyle Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında önemli bir yer edinmiş Türk yazar ve gazeteci. *'Peyami Safa'nın bahsettiği iki üç mangayı götürürken yanlış bir tesadüfle Beyazıt'te toplanmış olan diğer bir iki manga da orada boşuna beklediler.'* **M2** 56, 57

peyda *sf. Far. peydā* **peyda olmak** çıkmak, ortaya çıkmak, oluşmak. **RA** 57, 80, 196, 327, 351 **M2** 139

peygamber *a. Far. peygāber* *din b.* İnsanlara Tanrı'nın buyruklarını bildiren, onları Tanrı yoluna, dine çağıran kimse, yalvaç, yalavaç, elçi. **RA** 299, 303², 304², 305³, 306² **M2** 149, 170

peygamberlik, -ği *a. din b.* Peygamber olma durumu, yalvaçlık, nübüvvet. **RA** 183

pihtılaşmak (*nsz*) Pihtı durumuna gelmek. **RA** 248

pırıl pırıl *sf.* Çok parlak, çok ışıklı. **RA** 236, 321, 327

piç *a. Far. pīç* Kalles, kurnaz, kötü niyetli kimse. **M2** 207

Pilevne (doğ.) **Plevne** *öz. a. bk. Plevne* savunması. **M2** 210

Pilevne kahramanı Gazi Osman Paşa (doğ.) **Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa** bk. Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa. **M2** 23

pirens (doğ.) **prens** a. Fr. prince Hükümdar ailesinden olan erkeklere verilen unvan. **M2** 130

pirinç, -ci a. Far. birinc Buğdaygillerden, kökleri bol su içinde yetişen bir bitki (Oryza sativa)nin besin olarak kullanılan taneleri. **M2** 80

pis sf. Leke, toz veya kirle kaplı olan, kirli, iğrendirici, murdar, mülevves. **RA** 52

pişman sf. Far. peşmān Yaptığı bir işin veya davranışın olumsuz sonucunu görerek üzülen, nadim. **RA** 98 **M2** 207 **pişman olmak** yaptığı bir işin yanlış veya uygunsuz sonuç verdiğini anlayarak üzülme. **RA** 22, 63, 266

pişmanlık, -ğı a. **pişmanlık duymak** pişman olmak. **RA** 38, 99

piyâde (doğ.) **piyade** a. ask. Far. piyāde Yaya olarak savaşan askerlerin oluşturduğu sınıftan olan asker. **RA** 81, 201, 275 **M2** 19

piyano a. İt. piano müz. Klavyeli, telli, değişik tuşlara basılarak çalınan ağır ve büyük çalgı. **RA** 127, 190², 191⁴, 193, 231, 296

piyasa a. İt. piazza **piyasaya çıkarmak** bir ürün satışa sunulmak. **M2** 184

piyes a. Fr. pièce Oyun. **M2** 22

plâk, -ğı (doğ.) **plak** a. Fr. plaque Sesleri kaydetmek ve kaydedilen sesleri yeniden pikap veya gramofonda dinlemek amacıyla hazırlanan plastik daire biçiminde yaprak. **M2** 212

plan a. Fr. plan Düşünce, niyet, maksat, tasavvur. **M2** 14, 31, 45, 146, 258 **RA** 153

Plevne öz. a. bk. Plevne savunması. 'Plevne ile Çanakkale ve Sakarya'nın mukayesesinden başlayan hırçın konuşma Mohaç, Çaldıran, Kosova ve Niğbolu'ya kadar uzandı.' **RA** 40

Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa öz. a. 1833 Tokat doğumlu, Plevne savunması ile ün kazanmış Osmanlı müşirinin adı. 'Yarı masallaşmış çehresiyle Alp er Tunga'dan, kahraman kadın Tomiris'ten başlıyarak Pilevne kahramanı Gazi Osman Paşa'ya, Edirne kahramanı Şükrü Paşa'ya ve kurtuluş savaşının meçhul fakat meşhur şehidine kadar bütün ölmezlerin önünden ihtiramla geçtim.' **RA** 38 **M2** 23

Plevne savunması öz. a. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Rusya İmparatorluğu ordusu tarafından Plevne kentinin kuşatılıp Osmanlı Ordusu tarafından da bu şehrin savunulması olayı. 'Evet albayım! Askerlik sanatı bakımından son büyük eser Plevne savunmasıdır' demişti.' **RA** 39

Podgorni öz. a. Nikolay Podgorni, 1903 Ukrayna doğumlu, siyaset adamı. 'Bunu Podgorni 14 Nisan'da sana söyledi.' **M2** 258

Pol dökük öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen bir kişi adı. 'Don Kişotça yazılar 'Fon Lökük'la 'Pol Dökük'u birbirine karıştıracak kadar cahil olan gazeteciler için pek ayıp sayılmasa da lise mezunu olan Muhip B.'in bir lise hocasının yazısını tenkide yeltenirken biraz daha bilgili ve şuurlu olması icap etmez miydi?' **M2** 131

poliandri a. Fr. polyandrie top. b. Çok kocalılık. **M2** 240

polis *a. Fr. police* Şehirde kamu düzenini, huzur ve güvenliği sağlayan kuruluş, kolluk, zabıtada yer alan görevli, kollukçu. **RA** 217, 292, 293 **M2** 56, 154, 184, 193², 198, 228

→ **polis memuru**

polis memuru *a.* Polis, şehirde kamu düzenini, huzur ve güvenliği sağlayan kuruluştaki yer alan görevli, kollukçu. **M2** 73²

politika *a. İt. politica* Devletin etkinliklerini amaç, yöntem ve içerik olarak düzenleme ve gerçekleştirme esaslarının bütünü, siyaset, siyasa. **RA** 106² **M2** 279

politikacı *a.* Politika ile uğraşan kimse, siyasetçi. **RA** 52 **M2** 278

Polonyalı *öz. a.* Polonya halkından veya bu halkın soyundan olan kimse, Leh, Polonez. **M2** 253

pompa *a. İt. pompa* Hava veya herhangi bir akışkanı bir yerden başka bir yere aktarmaya yarayan makine. **M2** 255, 256

popüler *sf. Fr. populaire* Herkesçe tanınan, bilinen. **M2** 130

post *a. Far. pūst* Makam. **M2** 278

posta *a. İt. posta* Bir yere gelen veya bir yerden gönderilen mektup ve emanetlerin tümü. **M2** 278

→ **posta memuru**

postacı *a.* Mektup, gazete, havale, paket vb. ni gönderilen yere ulaştıran posta idaresi görevlisi. **RA** 141

posta memuru *bk.* Postacı. **RA** 292

pot *a.* Yanlışlık, hata, gaf. **M2** 223, 271

pörsük *sf.* Gevşeyip sarkmış, yıpranmış. **RA** 119

pratik, -ği *a. Fr. pratique* Uygulama. **M2** 68, 69

prens *a. Fr. prince* Hükümdar ailesinden olan erkeklere verilen unvan. **RA** 96², 318 **M2** 142

prenses *a. Fr. princesse* Hükümdar ailesinden olan kadın veya kızlara verilen unvan. **RA** 112, 134, 136, 137⁴, 139², 141, 166, 167, 168, 169², 170, 177, 190, 217, 231², 233, 235², 236², 237³, 238², 254, 276, 327, 330³, 331, 336², 337, 338

Prenses Hanzade *öz. a. bk.* Leyla Mutlak. **RA** 294

Prenses Leyla *öz. a. bk.* Leyla Mutlak. **RA** 132², 134, 141, 153, 154, 162, 254, 326, 328, 331, 335, 336

prenseslik, -ği *a.* Prenses olma durumu. **RA** 134, 136²

prensip, -bi *a. Fr. principe* İlke. **RA** 38, 112, 131, 215², 235, 283 **M2** 79, 84, 211, 268

prenslük, -ği *a.* Prens olma durumu. **RA** 134

problem *a. Fr. problème* Sorun. **RA** 217

Prof. Caferoğlu Ahmet *öz. a. bk.* Caferoğlu Ahmet. **M2** 103

profesör *a. Fr. professeur* Yükseköğretim kuruluşlarında en üst aşamada olan öğretim üyesi. **RA** 147, 148, 149 **M2** 53, 56, 68², 69⁵, 84², 90, 91², 98, 99, 104, 180, 181, 209², 218, 227³, 228⁷, 229³, 230³, 231, 232⁴, 233⁶, 236, 276², 280, 281

Profesör Caferoğlu Ahmet *öz. a. bk.* Caferoğlu Ahmet. **M2** 103

Profesör Deike *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir kişi adı. 'Bilhassa profesör Deike'nin yanında laboratuvar ve teşrihi marazide çalışıyordu. **M2** 69, 71

Profesör Fındıkoğlu Ziyaeddin Fahri *öz. a. bk.* Fındıkoğlu. **M2** 89²

profesörlük, -ğü *a.* Profesör olma durumu. **M2** 182, 227, 230²

Profesör Mükrimin Halil Yinanç *öz. a bk.* Mükrimin Halil. **M2** 190, 248

Profesör Zeki Velidi *öz. a. bk.* Zeki Velidi. **M2** 182

profesyonel *sf. Fr. professionnel* Ustalaşmış, uzmanlaşmış. **M2** 201², 256

Prof. Muharrem Ergin *öz. a. bk.* Muharrem Ergin. **M2** 105

Prof. Thomsen *öz. a.* Vilhelm Thomsen Danimarkalı dilbilimci ve Türkolog. 'Halbuki Prof. Thomsen daha 1918'de çıkan bir makalesinde bu harfin 'b'değil 'e' olduğunu ispat etmişti.' **M2** 150

program *a. Fr. programme* İzlenç. **RA** 226, 271, 338 **M2** 45², 48³, 213, 253

programlaştırmak *(-i)* Bir işin programını yaptırmak. **M2** 48

proje *a. Fr. projet* Gerçekleştirilmesi istenen tasarı **M2** 228

propaganda *a. İt. propaganda* Bir öğreti, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmak, benimsetmek ve yaymak amacıyla söz, yazı vb. yollarla gerçekleştirilen çalışma, yaymaca. **RA** 27², 28, 57² **M2** 12⁴, 13, 32, 199, 213, 240, 266, 267 **propaganda yapmak** bir düşünceyi savunan kişiler tarafından, taraftarlarını çoğaltmak, düşüncelerini benimsetmek veya kamuoyuna duyurmak amacıyla fikirleri kendi görüşlerine uygun olacak bir şekilde sözlü veya başka araç yardımıyla halka sunmak. 'Öğrencilere propaganda yaparak onları menfi yollara sürükleyen bir öğretmeni müdür sıfatıyla istememekte haklıyım.' **RA** 27² **M2** 94, 182

propagandacı *a.* Propaganda yapan kimse. **RA** 38

protestan *öz. a. Fr. protestant din b.* Hristiyanlıkta reform hareketi sonucu doğan mezhep. **RA** 180 **M2** 176

psikiyatri *a. Fr. psychiatrie ruh b.* Ruh ve sinir hastalıklarıyla, kişide görülen önemli uyumsuzlukları önleme, teşhis ve tedavi etmeyle uğraşan uzmanlık dalı. **RA** 347

psikoloji *a. Fr. psychologie* Ruh bilimi, ruhiyat. **RA** 159 **M2** 233³, 235, 236, 279

psikolojik *a. Fr. psychologique* Ruhsal. **M2** 280

pul *a. Far. pūl* Posta parası karşılığı mektup zarfı, kartpostallara ve damga resmine karşılık kâğıtlara yapıştırılan, basılı küçük kâğıt parçası. **M2** 261

punt, -du *a. İt. puntino* Bir şey için uygun zaman, fırsat. **M2** 201

pundunu bulmak punduna getirmek. **M2** 169, 179

punto *a. İt. punto* Matbaacılıkta, bilgisayarda harflerin büyüklük ve küçüklüklerine göre aldığı ad. **M2** 190

Pusat *öz. a. bk.* Selim Pusat. **RA** 21, 40², 43, 44², 45², 46³, 47², 50, 51², 52², 55², 72, 73³, 74, 76², 80, 82, 83, 85, 86², 87, 96², 111, 112, 115, 119², 120, 121, 124², 126, 127, 132, 135, 138, 143, 144², 146, 147, 149, 150², 151, 154, 157, 160², 161, 162, 163, 165³, 168², 170, 178, 179, 184, 190, 191², 192, 194, 195, 197, 199, 201², 206², 207, 209², 210³, 212, 213, 215, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 226, 227, 228, 230, 231³, 232, 234, 235², 236², 238², 240, 241, 242, 243², 244², 245, 247², 248, 251², 252, 255, 259, 261², 264², 265², 266², 268, 272², 273, 278, 279, 288², 289², 290², 293, 294², 295², 296², 297, 298², 299, 306², 311, 316, 323, 324², 325³, 326³, 327³, 328, 330²

pusu *a.* **pusuya düşmek** pusu kuran
kimsenin saldırı alanı içine girmek.
M2 30

pusula *a.* *İt. bussola* Küçük bir kâğıda
yazılmış kısa mektup, tezkere. **RA**
254, 255, 339

put *a.* *Far. but* Bazı ilkel toplumlarda
doğüstü güç ve etkisi olduğuna
inanılan canlı veya cansız nesne,
tapıncak, sanem, fetiş. **RA** 305

putperestlik, -ği *a.* *ruh b. , top. b.*
Fetişizm. **RA** 306

pürüzlü *sf.* Pürüzü olan. **RA** 32

pürüzsüz *sf.* Düzgün (ses). **RA** 304

R

rabıta *a. Ar. rābiṭa* İlgı, ilişki. **M2** 222

radde *a. Ar. rādde esk.* Derece, kerte. **M2** 128

radasyon *a. Fr. radiation* fiz. Işınım. **RA** 296

radio *a. Fr. radio* Elektrik dalgalarıyla düzenli olarak yayın yapan istasyon ve bu istasyonun programlarını düzenlemekle görevli kuruluşun yayınlarını alan araç. **RA** 70, 71 **M2** 247, 255, 267²

raf *a. Ar. reff* Üstüne öteberi koymak için duvara veya bir dolabın içine birbirine paralel olarak tutturulmuş, genellikle geniş, uzun tahta veya metal levha. **RA** 10, 132, 181

rağmen *e. Ar. rağmen* Karşın. **RA** 12, 14, 22, 26, 37, 44, 50, 52², 66, 69, 74², 75, 85, 86, 140, 146, 165, 170, 174, 179, 180², 192, 221, 224, 225, 236, 242, 247, 288 **M2** 29, 49, 63, 79², 89, 100, 161, 166, 171, 184, 234, 243, 245, 262, 271, 280

rahat *a. Ar. rāhat* İnsanda üzüntü, sıkıntı, tedirginlik olmama durumu, huzur. **RA** 344 **M2** 55 **rahat olmak** üzüntülü, sıkıntılı veya tedirgin durumda olmamak. **RA** 70

→ **rahat rahat**

rahatlık, **-ğı** *a.* Üzüntüsü, sıkıntısı, tedirginliği olmama durumu, rahat. **RA** 36, 222, 236, 283, 284

rahat rahat *zf.* Kolaylıkla. **M2** 120

rahatsız *sf.* Rahatı olmayan, tedirgin, huzursuz. **RA** 231, 232 **rahatsız etmek** rahatını bozmak, rahatını, keyfini kaçırmak. **RA** 31, 189, 194, 220, 251, 253, 261, 272², 282, 299 **rahatsız olmak** rahatı bozulmak, keyfi kaçmak, sağlığı bozulmak. **RA** 225, 231, 253

rahatsızlık, **-ğı** *a.* Rahatsız olma durumu, tedirginlik. **RA** 200, 225

rahmet *a. Ar. rahmet* Birinin suçunu bağışlama, yarlıgama, merhamet etme. **RA** 72 **M2** 184 **rahmet okutmak** biri, kötü bir kimseden daha kötü çıkmak. **M2** 278

rakam *a. Ar. raqam mat.* Sayıları göstermek için kullanılan işaretlerden her biri. **RA** 219

rakîb (*doğ.*) **rakip**, **-bi** *a. Ar. rakîb* Herhangi bir işte, bir yarışta, birbirini geçmeye çalışan, aynı şeyi elde etmeye uğraşan kimse. **RA** 300, 330, 331 **M2** 31, 144, 265

rakipsiz *sf.* Daha üstünü, daha iyisi bulunamayan (kimse veya şey). **RA** 256

rakkam (*doğ.*) **rakam** *a. mat.* Sayıları göstermek için kullanılan işaretlerden her biri. **RA** 314 **M2** 187, 202

ram *sf. Far. rām rām olmak* (*doğ.*) **ram olmak** boyun eğmek, itaat etmek. **RA** 85

ramak *a. Ar. ramak ramak kalmak* 'Bir şeyin olmasına çok az kalmak' anlamına gelen ramak kalmak deyiminde geçer. **RA** 109

ramazan *a. Ar. ramazān* Ay takviminin dokuzuncu ayı, üç ayların sonuncusu, oruç tutulan ay. **M2** 225

Ramstedt *öz. a.* Finli Türkolog, Moğol ve Türk dillerine ait araştırmalarıyla tanınmış olan Altayist ve bilim adamı. 'Ramstedt'in bunu Orokun diye okumamasına sebep Türkçedeki bir ahenk hususiyetidir.' **M2** 272³, 273

rapor *a. Fr. rapport* Herhangi bir işte, bir konuda yapılan inceleme, araştırma sonucunu, düşünceleri veya tespit edilenleri bildiren yazı, yazanak. **RA** 28, 213, 222 **M2** 72, 73, 177, 191, 192, 227, 260², 269 **rapor almak** hasta olup olmadığını belirlemek amacıyla herhangi bir

- sağlık kuruluşundan belge almak. **RA 211**
- raporsuz** *sf.* Raporu olmayan. **M2 72**
- rasgele** (*doğ.*) **rastgele** *zf. bk.* rastgele. **RA 271**
- Rasih Yeğengil** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir kişi adı. ‘*O, Rasih Yeğengil ve Ferruh Ağan ile birlikte müdafiliğimi deruhte etmiş.*’ **M2 201**
- Rasim** *öz. a.* Sivas eski milletvekili olan ve Rıza Nur’un cenaze törenine katılan kişilerden birinin adı. ‘*Etrafta çevre çevre kardeşi, Ebüzziyade Velid, Avukat Mehmet Ali, Orhan Seyfi, eski Sivas Mebusu Rasim, Avukat İffet, İsmet Rasin, Azerbaycanlı Sadık ve Ali Ekber, Türkistanlı İlhan, ülkü Basimevi sahibi Muharrem, Arkadaş Basimevi sahibi Şemseddin, Doktor Mustafa Hakkı Akansel, Doktor İzzettin Şadan, eski elçi Teyfik Kamil, Şeyhislam zade Muhtar, eczacı Vedat, eski başkonsolos Fahrettin Hayri Beğler; edebiyat, tıp, mimari ve lise talebeleri, tanımadığım vefakar arkadaşlar ve gençler, nihayet ordaki tek kadın Tolunay Atsız, sessiz duruyorlardı.*’ **M2 57**
- raslamak** (*doğ.*) **rastlamak** (-*e*) Bir kimse ile karşı karşıya gelmek, karşılaşmak, rast gelmek, tesadüf etmek. **RA 190, 259, 260 M2 84**
- raslanmak** (*doğ.*) **rastlanmak** (-*e*) Karşılaşılma, rast gelinme, tesadüf edilmek. **M2 24**
- raslaşmak** (*doğ.*) **rastlaşmak** (*nsz, -le*) Birbiriyile karşılaşmak, birbirine rastlamak, tesadüf etmek. **M2 98**
- raslayış** (*doğ.*) **rastlayış** *a.* Rastlama işi. **RA 167**
- rast** *Far.* **rast rasgelmek** (*doğ.*) **rast gelmek** düşünmediği, ummadığı hâlde karşılaşmak, rastlamak, tesadüf etmek. **M2 207**
- rastgele** *zf.* Seçmeden, iyisini kötüsünü ayırmadan, gelişigüzel, lalettayin. **M2 109**
- rastlamak** (-*e*) Herhangi bir şeyle karşı karşıya gelmek. **M2 52**
- rastlanmak** (-*e*) Karşılaşılma, rast gelinme, tesadüf edilmek. **M2 37, 41, 111**
- Ratib Ahmed Paşa** (*doğ.*) **Ratip Ahmet Paşa** *öz. a.* Üçüncü Sultan Ahmet’in damadı ve Namık Kemal’in şeceresinde yer alan kişilerden birinin adı. ‘*Ratib Ahmet Paşanın 10 tane oğlu vardır.*’ **M2 39², 40**
- razı** *sf.* *Ar.* rāzī Uygun bulan, benimseyen, isteyen, kabul eden. **RA 71 razı olmak** uygun bulmak, beğenmek, benimsemek, istemek, kabul etmek. **M2 31, 32**
- realist** *sf.* *Fr.* réaliste Gerçekçi. **RA 96², 97**
- Recaizade Ekrem Bey** *öz. a.* 1847 İstanbul doğumlu, Tanzimat döneminin en önemli isimlerinden birinin adı, şair, yazar ve çevirmen. ‘*O zaman kendisine bu kitabın Recaizade Ekrem Bey tarafından yapılmış bir tercümesi olduğunu söylediler.*’ **M2 65**
- Recep Zühtü** *öz. a.* Recep Zühtü Soyak, 1893 Manastır doğumlu, Kurtuluş Savaşı’ndan itibaren ulusal direniş hareketinin lideri Mustafa Kemal Atatürk’ün yakın çevresinde bulunmuş, onun muhafızlığını yapmış bir kişi, Türk siyasetçi. ‘*Cevat Abbas, Kılıç Ali, Recep Zühtü vesaireyi Meclis dışında bıraktı.*’ **M2 248**
- reçete kağıdı** *a.* *Fr.* ricetta Reçete, üzerinde doktorun hastası için gerekli gördüğü ilaçlarla, bunların

- kullanılış biçimleri yazılı olan kâğıt. **RA** 213
- reddetmek, -der** (*nsz*) *Ar. redd + T. etmek* Verilen veya yapılması istenen bir şeyi kabul etmemek, geri çevirmek. **RA** 39, 54, 103, 118, 123, 179, 199², 286 **M2** 13
- reddolunmak** (*nsz*) *Ar. redd + T. olunmak* Verilen veya yapılması istenen bir şey kabul edilmemek, geri çevrilmek. **RA** 15, 173
- Refia Şemin** *öz. a.* Refia Uğurel Şemin, 'Gençlik Psikolojisi' gibi eserler veren, Psikoloji alanında uzman bir kişi, Pedagog. 'Refia Şemin(Pedagoji)' **M2** 234
- Refik Saydam** *öz. a.* 1881 İstanbul doğumlu, Türkiye Cumhuriyeti'nin 4. Başbakanı, Türk hekim ve siyasetçi. 'Merhum refik Saydam'ın yardımıyla tedahülde kalmış olan üç yıllık tekaüt maaşını aldıktan sonra Tanrıdağ dergisini çıkararak memlekete son bir hizmet daha yapmak istedi. **M2** 55, 199²
- reis** *a. Ar. re'ıs* Başkan. **M2** 163³, 164, 165, 177, 193, 195³, 210
- **reisicumhur**
- reisicumhur** (*doğ.*) **cumhur reisi** *a.* Cumhurbaşkanı. **M2** 193
- reislik, -ği** *a.* Başkanlık. **M2** 54, 222
- rejim** *a. Fr. régime* **1.** Yönetme, düzenleme biçimi, düzen. **RA** 37, 40², 44, 70³, 71, 104 **M2** 193, 199, 281 **2.** Diyet. **RA** 208
- rekabet** *a.* Aynı amacı güden kimseler arasındaki çekişme, yarışma, yarış. **M2** 28
- reklâm**(*doğ.*) **reklam** *a. Fr. réclame* Bir şeyi halka tanıtmak, beğendirmek ve böylelikle sürümünü sağlamak için denenen her türlü yol, bu amaç için kullanılan yazı, resim, film vb. **RA** 239 **M2** 165, 212 **reklam etmek**
- herhangi bir kimseyi veya olayı, durumu açığa vurmak, ilan etmek, afişe etmek, ifşa etmek. **M2** 132, 160 **reklamı yapılmak** her türlü aracı kullanarak bir şey halka tanıtmak, ünlenmesini sağlamak. **RA** 239
- rekor** *a. Fr. record* **rekor kırmak** daha önce elde edilmemiş olan sonucu aşan yeni sonuç. **M2** 225
- rektörlük, -ğü** *a.* Rektörün makamı. **M2** 114
- remiz, -mzi** *a. Ar. remz esk.* Simge. **M2** 21
- renk, -gi** *a. Far. reng* Cisimler tarafından yansılan ışığın gözde oluşturduğu duyum. **RA** 5, 34, 60, 74, 195, 247, 285, 349 **2.** Nitelik. **M2** 144 **renği solmak** yüz, hastalık sebebiyle beyazlaşmak. **RA** 248
- renkli** *sf.* Beyaz dışında başka rengi veya renkleri olan. **RA** 95 **M2** 111
- resim, -smi** *a. Ar. resm* Fotoğraf. **RA** 26, 169, 186⁶, 187³, 196³, 197¹¹, 198³, 207⁵, 208, 209³, 232, 239, 241², 242, 243³, 249², 255², 257², 268⁵, 269², 278³, 279⁸, 280⁴, 311, 335, 342² **M2** 73², 110², 111, 112, 245, 261²,
- resimli** *sf.* İçinde resimler bulunan, musavver. **RA** 239
- resmen** *zf. Ar. resmen* Devlet adına, devletçe, resmî olarak. **M2** 144
- resmî** *sf. Ar. resmî* Devletin öngördüğü yöntemlere uygun olarak yapılan, formel. **RA** 27², 45, 50, 51, 253, 266 **M2** 74, 89, 90, 165, 188, 189³, 190, 228, 248, 269
- **resmî geçit**
- resmigeçit** (*doğ.*) **geçit resmi** *a.* Geçit töreni. **RA** 191, 262
- resmiyet** *a. Ar. resmiyyet* Resmîlik. **RA** 33 **M2** 55 **resmiyete koymak** resmiyete dökmek, bir iş veya durumu resmî bir yola sokmak,

resmî bir nitelik vermek. 'Meseleyi resmîyete koymuştu.' RA 41

ressam *a. Ar. ressam* Resim yapan sanatçı. M2 112

Reşat Şemsettin Sirer *öz. a.* 1903 Sivas doğumlu, Maarif Vekaleti Yüksek Tedrisat Umum Müdürlüğü, VII. , VIII. , IX. Dönem Sivas Milletvekilliği ve Millî Eğitim Bakanlığı yapmış olan Türk siyasetçi ve bürokrat. 'Müfettiş olarak giden Reşat Şemsettin Sirer şikayetleri doğru bulunduğu için Pertev'i Türkiye'ye geri göndermiş ve önce bir lisede ambar memurluğuna tayin edilen Pertev Naili, sonra Ahmet Kutsi Tecer gibi bazı ahbablarının ve bazı mebus dayılarının aracılığı ile folklor doçenti olarak Dil ve Tarh-Coğrafya Fakültesine alınmıştı.' M2 231

Reşer Efendi *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen ve Arap edebiyatı müderrisi olan bir kişinin adı. 'Reşer efendi: Arap edebiyatı tarihi müderrisi olan bu zat bir alman yahudisidir.' M2 225²

Reşideddin *öz. a.* Reşidüddin Fazlullah-ı Hemedani, 1248 Hemedan doğumlu, İlhanlı vezir ve tarihçi. 'Karahanlılar, Aksak Temür Çağı, Türk Ellerin Tarihi Coğrafyası, Nevai, Biruni, Reşideddin üzerindeki büyük eserlerini neşredemeyişine ne kadar yansak yeridir.' M2 84

Reşit Galip B. *öz. a.* Mustafa Reşit Baydur, Millî Eğitim Bakanlığı II. , III. ve IV. dönem Aydın milletvekilliği yapmış olan Türk siyasetçi ve doktor. 'Bu heyetin azasından olan ve ileri gelenlerinden bulunan Reşit Galip B. bile henüz amatör bir müptedi sayılabilir.' M2 131, 132

Reşit Rahmeti Arat *öz. a.* Ordinaryüs Profesör olan Türk dil bilimci ve bilim insanı. 'Bu işe önce Reşit Rahmeti Arat teşebbüs etmiş fakat ölümü engel olmuştu.' M2 103, 105²

ret, -ddi *a. Ar. redd* Uygun bulmama, geri çevirme, kabul etmeme. RA 149

→ *reddetmek, reddolunmak*

reva *sf. Far. revā* **reva** görülmek bir davranış, bir olay bir kimse için uygun görülmek. M2 268

revaç, -cı *a. revaç* **bulmak** geçerli ve değerli sayılmak. M2 214

revaçta *sf.* Gözde, tutulan, rağbet edilen. M2 129

rey *a. Ar. re'y* Oy. M2 155, 263 **rey vermek** oy kullanmak. M2 236

rezalet *a. Ar. rezālet* Toplumun duygularını inciten olay veya durum, kepazelik, maskaralık, rezillik. M2 259, 281

Rezan Hanım *öz. a.* Tahsin Demiray'ın eşinin adı. 'Tahsin Demiray İngilizce bilen evdeşi Rezan Hanım'la birlikte Amerika ve İngiltere'yi dolaştı.' M2 100

rezil *sf. Ar. rezīl* Alçak, aşağılık. M2 14, 51 **rezil etmek** isteyerek veya istemeyerek birini çok utanacak güç bir duruma sokmak. M2 114

Rıza *öz. a. bk.* Doktor Rıza Nur. M2 62, 70

Rıza Beğ (doğ.) Rıza Bey *öz. a.* Ruh Adam adlı eserde Cebir öğretmeni olarak geçen bir kişi adı. 'Cebir öğretmeni Rıza Beğ lisenin eski hocalarındandı.' RA 29², 30, 35

Rıza Nur *öz. a. bk.* Doktor Rıza Nur. M2 37, 38, 53⁴, 55⁵, 56³, 57⁴, 59, 60, 61⁵, 62⁶, 63⁸, 64⁹, 65⁶, 66³, 67⁴, 68⁴, 69⁶, 70⁸, 71⁹, 72¹¹, 73⁴, 75⁴, 76

riayet *a. Ar. ri'āyet* Uyma, boyun eğme. **M2** 177 **riayet etmek** uymak. **RA** 53

Ribon *öz. a. Makaleler II* adlı eserde geçen bir kişi adı. 'Ribonun hissiyatı ruhiyat'ını da; Şerif Beyin yardımıyla, tercüme etmiştir.' **M2** 223

rica *a. Ar. recā* Dileyiş, dileme, dilek. **RA** 28 **rica etmek** Dilemek. **RA** 12, 14, 46², 47, 85², 154, 157, 168, 180, 236 **M2** 32, 270

risale(cik) *a. Ar. risāle esk.* Kitapçık. **M2** 222

ritim, -tmi *a. Fr. rythme müz.* Dizem. **RA** 65, 66

ritmik *sf. Fr. rythmique* Dizemli. **RA** 66, 226

rivayet *a. Ar. rivayet* Bir olay, bir haber veya sözü nakletme. **RA** 351 **M2** 244

riya *a. Ar. riyā İkiyüzlülük.* **M2** 15

riyakâr *sf. Ar. riyā + Far. -kār* İkiyüzlü. **RA** 52, 115, 116, 117, 119, 192

riyakârlık, -ği *a. İkiyüzlülük.* **RA** 115

riyaset *a. Ar. riyāset* Başkanlık. **M2** 56
→ **riyaseticumhur**

riyaseticumhur *a. Ar. riyāset + cumhūr* Cumhurbaşkanı. 'Riyaseticumhur başkatibi Hikmet Bey'e verilmiştir.' **M2** 220

riyazî (*doğ.*) **riyazi** *sf. Ar. riyāzī* Matematik, geometri vb. bilimlerle ilgili olan. **RA** 92

riyaziye *a. Ar. riyāziyye* Matematik. **M2** 187

robot *a. Fr. robot* Başkasının buyruğu ile iş yapan, kendi akıl ve iradesini kullanmayan kimse. **RA** 71

rol, -lü *a. Fr. rôle* Bir işte bir kimse veya şeyin üstüne düşen görev. **RA** 26, 39, 215 **M2** 19, 99 **rol oynamak**

davranışlarda içtenlik olmamak. **M2** 193, 272 **rol yapmak** davranışlarda içtenlik bulunmamak. **RA** 202

Roma *öz. a. İtalya'nın başkentinin adı.* 'Daha diine kadar liselerimizde okutulan tarih kitaplarında Roma, Yunan, Mısır, vesaire tarihlerine hasredilen sayıfa adediyle Türk tarihine hasredilen sayıfa adedini mukayese edince insanın hiddetten çıldıracağı gelirdi.' **M2** 208, 209, 222

Romalı *öz. a. Roma halkından olan kimse.* **RA** 100²

roman *a. Fr. roman* İnsanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebî tür. **RA** 11³, 63⁶, 252, 272, 275, 282

romancı *a. Roman yazarı.* **RA** 63²

romantik, -ği *sf. Fr. romantique* Davranışlarında duygu ve coşkunun aşırı ölçüde etkisi bulunan. **RA** 19, 32, 112, 214, 225

romantizm *a. Fr. romantisme* Romantik ortam veya durum. **RA** 222

rozet *a. Fr. rosette* Yakaya takılmak için çeşitli biçimlerde yapılan, bir kuruluşun sembolü sayılacak genellikle küçük metal nesne. **M2** 280

röliyef *a. Fr. relief* Kabartma. **M2** 114

röportaj *a. Fr. röportage* Konusu bir soruşturma, araştırma olan gazete veya dergi yazısı. **M2** 261

rûh (*doğ.*) **ruh** *a. Ar. rūh* 1. Duygu. **RA** 22², 34, 39, 52, 59, 60, 72, 83², 84, 90, 91, 99, 106, 139, 155, 159, 177, 179², 216², 217, 224², 229, 238, 240, 249, 276, 285, 286, 297, 340 **M2** 21⁴, 22², 25³, 33, 111, 114, 127 2. Dinlerin ve dinci felsefelerin

- insanda vücuttan ayrı bir varlık olarak kabul ettiği öz, tin, can kuşu. **RA** 9, 85, 88, 230, 303, 304², 305², 306, 308, 347, 351 **ruh gibi dolaşmak** hiçbir şeyin farkında olmadan yaşamak. **RA** 71 **ruhu ızdırıp içinde çalkanmak** Acı, ızdırıp çekmek. 'Dünyaya her gelişinde ruhu ızdırıp içinde çalkansın, dedi.' **RA** 8 **ruhunu huzurun ışığından didişmenin karanlığına atmak** Rahatı, huzuru bırakıp zor işlerle uğraşmak, kendini sıkıntıya sokmak. 'Ruhunu huzurun ışığından didişmenin karanlığına atmıştır.' **RA** 304 **ruhunu doldurmak** Duygularına hitap etmek, ilgisini çekmek. 'Fakat onun ruhunu dolduran askerlik başka her şeyi o kadar ezip kırmıştı ki.' **RA** 113 **ruhunun karanlık hücrelerinde bir pancur açılmak** Rahata erişmek, rahatlamak, huzura kavuşmak. 'Ruhunun karanlık hücrelerinde bir pancur açıldığını ve oradan içeriye ışık ve serinlik dolduğunu hissetti.' **RA** 34
- **ruh doktoru, ruh hastası, ruh kasırgası, ruh okşayıcı, ruh sporu, ruhlar âlemi**
- ruh doktoru** *a.* Ruh hekimi. **RA** 200, 250³
- ruhen** *zf.* *Ar. rūhen* Ruh bakımından, ruhça. **RA** 70
- ruh hastası** *a.* *tıp* Akıl hastalığına tutulmuş kişi. **RA** 123
- ruh hastalığı** *a.* Akıl hastalığı. **RA** 133
- ruh hekimliği** *a.* *tıp* Ruh hastalıklarının önlenmesi, tanısı ve tedavisi ile uğraşan uzmanlık dalı. **RA** 216
- ruhî (doğ.) ruhi** *sf.* *Ar. rūhī* Ruhsal. **RA** 69, 89, 109, 200², 202, 203, 212, 232²
- ruhiyat** *a.* *Ar. rūhiyyāt esk.* Ruh bilimi, psikoloji. **M2** 170, 223²
- ruh kasırgası** *a.* *mec.* Karmaşık duygular içinde olma durumu. 'Bir ruh kasırgasında bunalırken, Güntülü, o geceki görünmeyen kadının sesiyle cevap verdi.' **RA** 160
- ruhlar âlemi** *a.* Öteki dünya, ahiret. 'Ruhlar âleminde Selim Pusat'ın bütün hayatını gördün.' **RA** 303
- ruhlu** *sf.* Görünüşü veya ruhsal durumu herhangi bir nitelikte olan. **M2** 24
- ruh okşayıcı** *sf.* *mec.* Duygulara işleyen, hoş giden. 'Ruhu okşayıcı bir nutuktu.' **M2** 248
- ruh sporu** *a.* *mec.* Psikolojiyi, duyguları rahatlatan eylem. 'Bazen tek başıma dolaşmam bir ruh sporudur.' **RA** 174
- ruhsuz** *sf.* Cansız, güçsüz, etkisiz, miskin. **RA** 52, 61, 79
- Rum** *öz.* *a.* *Rūm tar.* Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içinde yaşayan, Roma yurttaşı haklarına sahip olan halk. **M2** 28, 222, 253²
- Rumca** *öz.* *a.* Rumların kullandığı, yeni Yunancanın bir lehçesi. **M2** 39², 222, 234
- Rumeli** *öz.* *a.* Osmanlı İmparatorluğu döneminde 15. yüzyıldan itibaren Balkanlar'ın güneyine verilen ad. 'Bergüzar'ın Anadolu ve Rumeli'de aralıksız dört beş asır süren bir türk-rum vuruşmasından galiba hiç haberi yok.' **M2** 13, 146, 253
- Rumluk, -ğu** *öz.* *a.* Rum olma durumu. **M2** 42, 222
- Rus** *öz.* *a.* Rusya Federasyonu'nda yaşayan Doğu Slav halkı veya bu halkın soyundan olan kimse, Moskof gâvuru. **M2** 20, 42, 166², 204⁴, 233, 234²

Ruşça öz. a. Rus dili. **M2** 94, 104, 105, 120, 184, 220, 224, 229

Rusya öz. a. Rusya Federasyonu, Kuzey Avrasya'da bir ülke adı. 'Bu yerli kızıkların manevi vatanları olan Rusya'nın, pençesindeki en verimli toprakları elinden kaçırmak suretiyle yarı yarıya çökmesi olacaktır.' **M2** 49, 54, 62, 97, 233, 255, 256, 275²

rutubetli sf. Rutubeti olan, nemli. **M2** 95

Ruzvelt öz. a. Franklin Delano Roosevelt, 1882 New York doğumlu, Amerika Birleşik Devletleri'nin 32. Başkanının adı. 'Çakmakoglu Müşür Fevzi Paşa Hazretleriyle tartışmaya yelteniyor ve kendisini Ruzveltle bir tutarak bazı muhalifleri bulunmasının tabii olduğunu iddia ediyordu.' **M2** 180

rüsumat a. Ar. rusūmāt

→ **rüsumat dairesi**, **rüsumat emaneti**, **rüsumat emini**

Rüsumat dairesi öz. a. Gümrük dairesi. 'Sirkece'deki Rüsumat dairesine giderek aletleri istedi.' **M2** 71

Rüsumat Emaneti öz. a. Gümrük idaresi. '1903'te Rüsumat emanetine, 17 Aralık 1903'te Selanik Rüsumat Nezaretine (=Umum Müdürlüğüne) mektuplar yazarak hem alet, hem de yatacak yer gösterilmesini istedi.' **M2** 72

rüsumat emini a. Ar. rusūmāt +emīn Bazı mallardan devletçe alınan vergileri toplamak ve deftere kaydetmekle sorumlu memur statüsündeki kişi. 'Pek bilgisiz olan Rüsumat Emini buna karşı: 'Gözünü dört aç, mikrobu görürsün' **M2** 71

Rüsumat Emin Nazif Paşa öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen gümrükle uğraşan bir kişi adı. 'Rüsumat Emini Nazif Paşa, Rıza

Nur'u dikkatle dinledikten sonra: 'Git, ikisini de yaparsın'dedi.' **M2** 71²

rüşdiye (doğ.) **rüştiye** a. Ar. rüşdiyye Ortaokul derecesinde olan eğitim kurumu. **M2** 62, 63³, 64

rütbe a. Ar. rutbe Mertebe, derece, paye. **RA** 43, 169, 244, 266, 276, 318, 319 **M2** 53, 56, 65, 67, 153 **rütbe almak** mertebe, derece almak. 'Beğlerbeğilik rütbesi almış olan ve Üçüncü Mustafa'ya mabeyinci olan Şemseddin beğ, onun oğlu ve Namık Kemal'in babası da İkinci Abdülhamid'in başmüneccimi Mustafa Asım Beğdir.' **M2** 39

rüya (I) a. Ar. ru'yā Düş. **RA** 24², 194, 239², 254, 313, 320 **M2** 180, 184

Rüya (II) öz. a. Namık Kemal'e ait bir eser adı. 'Yazma birtakım şiirlerini ve Celaleddin Harzemşah, Cezmi, Rüya, Gelibolu gibi nesirlerini buldu.' **M2** 65

rüzgâr a. Far. rüzgār Havanın yer değiştirmesiyle oluşan esinti, yel, bad. **RA** 6, 23, 82³, 170, 224, 283, 285, 298, 321², 323, 324, 328², 331 **M2** 201, 268 **rüzgâr eserken fırtına biçer** yaptığı bir kötülüğün çok daha kötüsü ile karşılaşmak. **M2** 267 **rüzgâr gibi inmek** bir anda, ansızın, aniden gelmek. 'Gökten gelerek gönlüne rüzgâr gibi inmişti.' **RA** 159

rüzgârlı sf. Rüzgâr alan, rüzgâra açık. **RA** 53, 81, 82, 109

S

s, S Türk alfabesinin yirmi ikinci sırasında yer alan ve **Se** adı verilen bu harf, ses bilimi bakımından sert, sızıcı diş eti ünsüzünü gösterir. **RA** 59

saadet *a. Ar. sa'adet* Mutluluk. **RA** 20, 21, 45, 72

saat, -ti *a. Ar. sâ'at* Bir günlük sürenin yirmi dörtte birine eşit, altmış dakikalık zaman dilimi, zaman parçası. **RA** 10², 23, 29⁴, 45, 46, 47³, 69, 81, 110², 137, 140, 141³, 145, 177, 179, 182², 189, 195, 230, 245, 254², 261, 275², 284, 291, 293², 296², 314, 320, 321, 324 **M2** 161, 162, 201, 228², 269, 271²

→ **saat başına**

saat başına *a.* Her saatin ilk dakikası. **M2** 161²

saatlerce *zf.* Uzun süre. **RA** 81, 143, 242

saatlik *sf.* Belli bir saat süresince yapılan veya olan. **M2** 222

sabah *zf. Ar. şabāḥ* Sabahleyin. **RA** 31, 45, 46, 182, 184, 209, 245², 247, 256, 279, 287 **M2** 192, 269 **sabahu etmek** sabahlamak. **RA** 143

Sabahat Atlan *öz. a.* 1913 Selanik doğumlu, numismat ve Roma Tarihçisi bir akademisyenin adı. 'Sabahat Atlan(Tarih)' **M2** 235

Sabahattin *öz. a. bk.* Sabahattin Ali. **M2** 193

Sabahattin Ali *öz. a.* 1907 Gümilcine doğumlu, toplumcu gerçekçi bir yazar ve şairin adı. 'Hasan Ali tarafından Devlet konservatuarı gibi yüksek bir mektebe profesör yapılan Marko Paşacı Sabahattin Ali'dir.' **M2** 180², 192³, 243, 276

sabahki *sf.* Sabah olan, sabah yapılan. **RA** 64

sabahleyin *zf.* Günün başlangıcı, günün ilk saatleri, sabah, sabah vakti, horoz vakti. **RA** 58, 280

sabık *sf. Ar. sâbiḳ* Geçen, önceki, eski. **M2** 119, 131, 151, 179, 257, 267

sabır *a. Ar. şabr* Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç. **RA** 23, 98

sabırsız *sf.* Sabır göstermeyen, sabrı olmayan, aceleci. **RA** 132

sabırsızlanmak (*nsz*) Sabırlı davranmamak, sabır göstermemek. **RA** 91, 159

sabırsızlık *a.* Sabır göstermeme, sabırlı davranmama, sabırsız olma durumu. **RA** 196, 209

sabit *sf. Ar. şābit* Değişmeyen, hep aynı kalan, önceden ayarlanmış. **M2** 99, 132 **sabit olmak** Bir şeyin varlığı, gerçekliği kesin olarak belli olmak. **M2** 232

Sabit Noyon *öz. a.* 1887 İstanbul doğumlu, çeşitli rütbelerde görev almış olan bir asker adı. 'Öteki müttelikleri Sabit Noyon, Kazım Alöç, Ahmet Demir, Cevdet Erkut, Yusuf Ziya Yazgan, Şinasi Turga(veya Tolga), Sait Köçek (veya Koçak) vesaire idi.' **M2** 193

Sabri Esat *öz. a. bk.* Sabri Esat Siyavuşgil. **M2** 233

Sabri Esat Siyavuşgil *öz. a.* 1907 İstanbul doğumlu, Yedi Meşaleciler Topluluğu'nun kurucularından biri olan Türk şair, yazar, psikolog, çevirmen ve ansiklopedist. 'Sabri Esat Siyavuşgil (Psikoloji)' **M2** 233

sabun *a. Ar. şābūn* Kirli ve yağlı şeyleri temizlemekte kullanılan, türlü yağlarla alkaliler birleştirilerek yapılan madde. **M2** 202

sabunlu *sf.* Sabun sürülmüş fakat durulanmamış. **RA** 246

saç *a.* Baş derisini kaplayan kıllar. **RA** 5², 9², 20, 34², 58, 62², 63, 67, 83², 159, 307, 317, 349 **M2** 111, 245, 246

saçlı *sf.* Saçı olan. **RA** 8, 36², 308 **M2** 56, 62², 183

saçma *sf.* Akla uygun olmayan, pestenkerani, absürt. **RA** 116, 149, 179, 183, 210, 246, 305, 331 **M2** 164, 205

→ **saçma sapan**

saçmak, -ar (-i) Belli bir görüşü, düşüncüyü yaymak. **RA** 72 **M2** 161

saçmalama *a.* Saçmalamak işi, abuklama. **RA** 340

saçmalık *a.* Yeri ve değeri olmayan söz, davranış. **RA** 38

saçmasapan (*doğ.*) **saçma sapan** *sf.* Abuk sabuk. **RA** 339

sadak *a.* İçine ok konulan torba veya kutu biçiminde kılıf. **M2** 26

sadakat *a.* *Ar. şadākat* İçten bağlılık. **RA** 40, 51, 54, 161, 171 **M2** 209
sadakat göstermek bağlı kalmak. **RA** 97

sade *sf.* *Far. sāde* **1.** Süsü, gösterişi olmayan, yalın, gösterişsiz. **RA** 20 **M2** 22, 26, 56, 100, 182 **2. ed.** Yalın, süssüz, anlaşılır olan (üslup, anlatım). **M2** 104,

sadece *zf.* Yalnızca. **RA** 81, 82, 116, 123, 193, 209, 268, 316², 322, 345 **M2** 46, 47², 48, 95, 154, 189, 199, 218, 276

sadeleştirilmek (-i) Yalın bir duruma getirmek, yalınlaştırmak. **M2** 100

sadelik *a.* Yalın olma durumu. **RA** 259, 265

Sadettin Buluç *öz. a.* 1913 Van doğumlu, özellikle Türk halk kültürü ve Şamanizm alanında yaptığı çalışmalarıyla tanınan Türk dili profesörünün adı. ‘*Sanat tarihinden Oktay Aslanapa,*

psikolojiden, Mümtaz Turhan, coğrafyadan İsmail Yalçınlar, tarihten Zeki Velidi Togan, İbrahim Kafesoğlu, şarkiyattan Ahmet Ateş, Türkolojiden Ömer Faruk Akiün, Mehmet Kaplan, Sadettin Buluç, Muharrem Ergin ve Ahmet Caferoğlu türlü bakımlardan geleceğini söylediler.’ **M2** 233, 235

Sadettin Nüzhet *öz. a.* 1901 Bursa doğumlu, Türk edebiyat tarihçisi, yazarın adı. ‘*Namık Kemal için yazılmış eserlerin en büyükleri tarih sırasıyla Sadettin Nüzhet, Doktor Rıza Nur ve Necip Fazıl tarafından kaleme alınmıştır.*’ **M2** 37, 38⁶

sadık *sf.* *Ar. şādiḳ* Sadakatli. **RA** 97, 171², 257 **M2** 15, 276 sadık kalmak Birine, bir şeye bağlılığını sürdürmek, bağlı kalmak. **RA** 119² **M2** 15, 81, 209, 266

Sadrâzam (*doğ.*) **sadrâzam** *öz. a. bk.* sadrazam. **M2** 39

sadrâzam *a.* *Ar. şadr + a'zam tar.* Osmanlı Devleti'nde başbakan, veziriazam, sadır. **RA** 103

Sadrâzam Said Paşa *öz. a.* 1838 Erzurum doğumlu, II. Abdülhamit dönemi Osmanlı Sadrazamının adı. ‘*Abdülhamid çok kötü bir adamdır ve onun sadrazamı Said Paşa da istibdâda âlet olmuş kötü bir vezirdir.*’ **RA** 103

Sadreddin Celâl (*doğ.*) **Sadrettin Celal** *öz. a.* Sadreddin Celâl Antel, 1890 doğumlu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Pedagoji Profesörü ve bilim adamı. ‘*Sadreddin Celalin menşei buna müsait mi idi?*’ **M2** 181²

Sadri Ef. *öz. a. bk.* Sadri Maksudî Bey. **M2** 161³

Sadri Efendi *öz. a. bk.* Sadri Maksudi Bey. **M2** 161³

Sadri Maksudî Bey (doğ.) **Sadri Maksudi Bey** öz. a. 1878 Kazan doğumlu, Türk-Tatar devlet adamı, hukukçu, akademisyen, düşünür ve siyasetçi. 'İşte Şeref Bey, sizin yurt için sakal ağartmış muhterem bilginler dediğiniz Sadri Maksudi B.'in tercümeihali.' **M2** 103, 132, 158², 160, 173, 271⁵, 271

saf sf. Ar. şāf İyi niyetli, art niyetsiz. **RA** 22, 44, 250, 326, 348 **M2** 34, 107, 108

Safa öz. a. bk. Gülsafa Kalfa. **RA** 336²

Safevî öz. a. tar. 1501-1706 yılları arasında bugünkü Azerbaycan, İran, Ermenistan, Irak, Afganistan, Türkmenistan ve Türkiye'nin doğu kesiminde hüküm sürmüş, Oğuz Türklerinin kurduğu bir İslam devletinin adı. 'Çaldıran savaşında Safevî ordusunun başında Şah İsmail olmayıp da Aksak Temir bulunsaydı belki Safevî ordusu kazanırdı.' **RA** 100³

Saffet Arıkan öz. a. 1888 Erzincan doğumlu, Türk siyaset adamı ve asker. 'Maarif Vekili Saffet Arıkanın zamanında, benim tekrar resmi bir liseye tayinim için Besim Atalay Beğ, bana hiç haber vereden uğraşmış ve işi halletmişti.' **M2** 189, 196

sâfiyâne (doğ.) **safiyane** zf. Ar. şāfi + Far. -âne Safça. **RA** 15

Safiye Erol öz. a. Psikolojik ve otobiyografik özellikler taşıyan romanlar yazmış, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının önemli kadın yazarlarından birinin adı. 'Safiye Erol'un Ciğerdelen'i efendim.' **RA** 63

sâfiyet (doğ.) **safiyet** a. Ar. şāfiyyet Saflık. **RA** 16, 24, 88

saflık, -ğı a. Saf olma durumu, temizlik, arılık, safiye. **RA** 172, 239

safsata a. Ar. safsata Boş, temelsiz, asılsız söz. **RA** 13, 103

sagar a. Far. sāgar İçki bardağı, kadeh. 'Bir nîm neş'e bu cihânın bahârını, Bir sâgar-i keşideye tut lâlezârını, diye başlayan gazelini çok beğeniyorum.' **RA** 60 **sâgar-i keşide** (doğ.) **sagari keşide** Çekilmiş, içilmiş kadeh. 'Bir nîm neş'e bu cihânın bahârını, Bir sâgar-i keşideye tut lâlezârını, diye başlayan gazelini çok beğeniyorum.' **RA** 60

sağ (I) sf. **1.** Vücutta kalbin bulunduğu tarafın karşısında olan, sol karşıtı. **RA** 7², 16, 34, 36, 135, 227, 230, 261, 277, 278, 296, 307, 325 **M2** 111, 153³, 276 **2.** Ekonomi ve siyasette gelenekçi (görüş). **M2** 276

sağ (II) sf. **sağ kalmak** ömrünü devam ettirmek, yaşamasını sürdürmek **RA** 121, 257 **sağ ol** iyilik, yardım veya hoş giden bir davranış karşısında 'çok yaşa, teşekkür ederim' anlamlarında söylenen bir söz. **M2** 108

sağır sf. İşitme duyusundan yoksun, işitmeyen (kimse). **M2** 56 **sağır** etmek Sağır öldürmek, sağır duruma getirmek, sağırлаştırmak. **RA** 45

sağlam sf. Dayanıklı, kolay bozulmaz, yıkılmaz, stabil. **RA** 20, 28, 66, 104, 167, 206, 267, 321, 328 **M2** 20, 21, 39, 89, 235, 237

sağlamak (-i) Bir işin olması için gerekli durumu, şartları hazırlamak, temin etmek. **RA** 20, 28, 154, 174, 215, 216, 225, 325 **M2** 25, 63, 228, 235, 261

sağlanmak (nsz) Sağlama işine konu olmak. **RA** 46 **M2** 236

sağlı sollu sf. Sağda ve solda olan. **RA** 207

sağlık a. Bireyin fiziksel, sosyal ve ruhsal yönden tam bir iyilik durumunda olması, vücut esenliği,

- esenlik, sıhhat, afiyet. **RA** 277, 284², 291 **M2** 80², 95, 269, 270
- Sağlık Bakanlığı** öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen ülkedeki tüm sağlık işlerinden sorumlu olan bakanlığın adı. 'Atsız'ın *sağlık Bakanlığı'na dilekçesi*, 29 Haziran 1965.' **M2** 269
- saha** a. Ar. *sāḥa* Alan. **RA** 45, 227 **M2** 104, 131², 138, 140, 143², 169³, 181, 208, 213
- sahi** z.f. Ar. *ṣaḥīḥ* Gerçekten, gerçek olarak. **RA** 13
- sahiden** z.f. Gerçek olarak, gerçekten. **RA** 343
- sahip, -bi** a. Ar. *ṣāḥib* Herhangi bir şey üstünde mülkiyeti olan, onu yasaya uygun bir biçimde dilediği gibi kullanabilen kimse, iye, malik. **RA** 59, 62, 83, 159, 170, 192, 211, 234, 256, 348² **M2** 14, 19, 55, 56, 60, 62, 98, 99², 113, 128, 134, 155, 166, 184, 192, 213, 227, 228², 232, 236 **sahip olmak** mülkiyetinde olmak, elinde bulundurmak. **RA** 106, 203 **M2** 13, 25, 46, 99, 232, 245
- sahipsiz** sf. Kimsenin malı olmayan, iyesiz. **M2** 171
- sahne** a. Ar. *ṣaḥne* Görüntü. **RA** 223, 248, 313 **M2** 184, 210
- sahtelik** a. Sahte olma durumu. **RA** 104
- Said Paşa (doğ.) Sait Paşa** öz. a. bk. Sadrazam Said Paşa. **RA** 104² **M2** 70⁵
- sâik (doğ.) saik** a. Ar. *sā'ik* Sebep. **RA** 106
- saika** a. Ar. *ṣā'ika* Yıldırım. **M2** 147
- Sait Köçek (veya Koçak)** öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen bir kişi adı. 'Öteki müttelikleri *Sabit Noyon, Kazım Alöç, Ahmet Demir, Cevdet Erkut, Yusuf ziya Yazgan, Şinasi Turga(veya Tolga), Sait Köçek(veya Koçak) vesaire idi.*' **M2** 193
- saka (I)** a. hay. b. Saka kuşu. **M2** 63
- Saka (II)** öz. a. Orta Asya'da ve Doğu Avrupa'da yaşamış atlı göçebe bir halk. 'Millattan önceki yedinci asırdan, milattan önceki üçüncü asra kadar Türkistanda yüksek hakimiyet Saka'lardaydı.' **M2** 63, 138², 139, 146, 273
- sakal** a. Yetişkin erkeklerde yanak ve alt çenede çıkan kılların tümü. **M2** 162 **sakal ağartmak** kendini bir şeye adanmak, bir amaç uğruna sürekli olarak didinmek, çalışmak. 'Millet yolunda sakal ağartmış insanlara ulu orta söz söylemeyi suç sayıyorsunuz.' **M2** 154², 160, 161², 162
- sakallı** sf. Sakalı olan. **M2** 111, 112
- sakalsız** sf. Sakalı olmayan. **M2** 111
- Sakarya** öz. a. bk. Sakarya Meydan Muharebesi. **RA** 39³, 40
- Sakarya Meydan Savaşı** öz. a. tar. 23 Ağustos 1921 – 13 Eylül 1921 tarihleri arasında Türk kuvvetleri ile Yunanlılar arasında geçen çetin bir savaş adı. 'Sakarya Meydan Savaşının buhranlı günlerinde cephe gerisinde bulunarak pek iptidai vasıtalarla kurduğu seyyar hastanelerde bizzat yaralıları tedavi etti.' **M2** 54
- sakin** ünl. 'Korkulacak bir durum olmasın' anlamında kullanılan bir söz. **RA** 88, 90, 282, 337
- sakinca** a. Çekinilmesi, dikkatli olunması gereken, sakınmayı gerektiren durum, mahzur. **M2** 228
- sakıncalı** sf. Sakınmayı, çekinmeyi gerektiren, mahzurlu. **M2** 239
- sakinmak** (-i, -den) Herhangi bir korku veya düşünce ile bir şeyi yapmaktan uzak durmak, içtinap etmek. **RA** 186, 328

- sâkıt** (doğ.) **sakit** *a. Ar. sâkiṭ* Hükümü kalmamış, eski önemini yitirmiş. **M2** 257
- sâkin** (doğ.) **sakin** *sf. Ar. sâkin* Durgun, dingin. **RA** 13, 14, 20, 50, 71, 121, 202, 205, 212, 233, 260³ **M2** 45
- saklama** *a.* Saklamak işi. **RA** 38, 261, 290
- saklamak** (-i, -den) Gizli tutmak, duyurmamak. **RA** 13, 14, 38, 75, 79, 151, 233² **M2** 29, 275
- saklanmak** (*nsz*) Kendini saklamak, gizlenmek. **RA** 221 **M2** 167, 248
- saklı** *sf.* Başkalarından gizlenen, gizli tutulan, hafi. **RA** 6, 74, 174, 186, 249
- salâhiyet** (doğ.) **salahiyet** *a. Ar. salâhiyyet esk.* Yetki. **M2** 37
- Salamon** *öz. a.* Makaleler II'de geçen bir kişi adı. *Türkçeyi ancak Salamon, Nobar veya Çaldaris kadar biliyor.* **M2** 130
- saldırgan** *sf.* Başkasına saldıran, yapısında saldırma özelliği olan (devlet, kimse, hayvan), agresif, mütecaviz. **RA** 255
- saldırı** *a.* Kötülük yapmak, yıpratmak amacıyla doğrudan doğruya silahlı veya silahsız bir eylemde bulunma, hücum, taarruz, tecavüz. **M2** 32
- saldırış** *a.* Saldırma işi. **RA** 203 **M2** 21, 24, 28
- saldırma** *a.* Saldırmak işi. **M2** 204
- saldırmak** (-e) Bir kimseye veya bir şeye karşı saldırı yöneltmek, zarar verici bir davranışta bulunmak, hücum etmek. **M2** 20², 24, 25, 28, 43², 139, 244
- salınmış** *a.* Salınma işi. **RA** 5
- Salih Beğ** (doğ.) **Salih Bey** *öz. a.* Namık Kemal'in şeceresinde yer alan bir kişi adı. *'Salih Beğ(1826)'* **M2** 40
- sallamak** (-i) Düzenli bir biçimde ve hep aynı doğrultuda hareket ettirmek. **RA** 7², 76, 118, 187, 198, 275, 349
- salmak, -ar** (-i, -e) Uğratmak. **RA** 306 **M2** 25
- salon** *a. Fr. salon* Bir evde konukları ağırlamakta kullanılan en geniş oda. **RA** 39, 53, 236, 251, 271 **M2** 72, 180, 232, 247
- saltanat** *a. Ar. saltanat* Bir ülkede hükümdarın, padişahın, sultanın egemen olması. **M2** 13, 139
- Sâmî** (doğ.) **sami** *öz. a. Ar. sāmī* Hz. Nuh'un oğlu Sam'dan türediklerine inanılan beyaz ırkın, Arapça, Asurca, İbranice ve Habeşçe konuşan çeşitli kavimlerinin toplandığı kolu. **M2** 221
- Samim B.** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde yer alan hukuk hocalarından birinin adı. *'Samim B. (Hukuku medeniye): Takrirlerini talebe bastırmaktadır.'* **M2** 218
- samimî** (doğ.) **samimi** *sf. Ar. şamīmī* İçten (duygu vb.). **RA** 35, 37, 38, 60, 74, 86, 110, 124, 250, 272, 349 **M2** 41, 56, 201, 206 **samimî olmak** (doğ.) **samimi olmak** içten, açık yüreklilikle davranmak. **RA** 159, 290, 345 **M2** 38, 199
- samimilik, -ği** *a.* İçtenlik. **RA** 259
- samimiyet** *a. Ar. şamīmiyyet* İçtenlik. **RA** 20, 30, 64, 344 **M2** 21, 188
- sana** *zm.* Sen zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi. **RA** 6, 9, 10, 63, 66⁴, 84, 98, 99, 118, 125, 154, 182, 199, 244, 277, 286, 319², 320, 326, 339², 239 **M2** 253, 258 **sana (ne)** 'Sana ne, bana ne' gibi sorularda 'ne ilgisi var' anlamına gelen bir söz. **RA** 51
- San'an** *öz. a.* Mehmet Sadık Aran'a ait bir takma ad. *'San'an imzasıyla yazdığı şiirlerin bazıları başarılıdır.'* **M2** 96

sanat *a. Ar.* şan'at Bir duygu, tasarı, güzellik vb. nin anlatımında kullanılan yöntemlerin tamamı veya bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılık. **RA** 38², 39³, 59, 62, 77, 78², 79², 93, 144, 158, 216 **M2** 103, 114, 210

Sanat Tarihi *öz. a.* Görsel sanatların tarihsel evrimini inceleyen bilim dalı. 'Oktay Aslanapa (*Sanat Tarihi*). **M2** 233, 235

sanatkâr *a. Ar.* şan'at + *Far.* -kâr Sanatçı. **RA** 129, 215 **M2** 114

Sançar *öz. a. bk.* Nejdet Sançar. **M2** 107, 108

sandalya (*doğ.*) **sandalye** *a. Ar.* şandaliyye Arkalıklı, kol koyacak yerleri olmayan, bir kişilik oturma eşyası. **RA** 26 **M2** 179, 184

sandık, -ğı *a. Ar.* şandūk İçine çeşitli şeyler konulan, tahtadan yapılmış, kapaklı ev eşyası. **M2** 29

sanık, -ğı *a. huk.* Suçlu olduğu sanılarak mahkemeye sevk edilmiş kimse, maznun. **RA** 53, 100, 292, 293, 300 **M2** 79, 193²

sanıvermek (*nsz*) Sanmak. **M2** 152

saniye *a. Ar.* şāniye Bir dakikanın altmışta biri olan zaman birimi. **RA** 35, 88, 120, 121, 152, 225, 232, 238, 248², 269, 314, 328² **M2** 141, 254

saniyelik *sf.* Belli bir saniye süresince yapılan veya olan. **RA** 259

sanki *zf. T.* san + *Far.* ki Farz edelim ki, güya. **RA** 6, 33, 34, 67, 160, 161, 177, 185, 187, 191², 227, 254, 274, 284, 286, 297, 298, 320², 328², 333, 340 **M2** 100, 102, 161, 164, 211, 265

sanmak, -ır (*nsz*) Bir şeyin olma veya olmama ihtimalini kabul etmekle birlikte, olabileceğine daha çok inanmak, zannetmek, zanneylemek. **RA** 11, 18, 24, 37, 81, 90, 105, 112,

113², 114², 123, 127, 139, 148, 151, 167, 191, 201, 210, 211, 214, 223, 234, 237, 259, 260, 297, 310, 318, 329, 348 **M2** 16, 43, 73, 110, 114, 119, 123, 127, 129, 131, 154, 169, 174, 190, 191, 195, 231, 246, 259, 260, 263, 265, 278,

sansür *a. Fr.* censure Her türlü yayının, sinema ve tiyatro eserinin hükûmetçe önceden denetlenmesi işi, sıkı denetim. **M2** 70

Santo Briyan *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir kişi adı. 'Yalnızca fransızca bir gramer kitabının içinde Santo Briyan'ın İstanbul'a geldiği zaman yazmış olduğu, padişahların zulmünden bahseden bir parçayı buldular.' **M2** 67

sapa *sf.* Merkezden uzak, kıyıda köşede kalmış. **RA** 190

sapıklık *a.* Sapık olma durumu. **M2** 233

sapıtmak (*nsz*) Saçmalamaya başlamak. **M2** 101³, 182

saplamak (*-i, -e*) Hızla batırmak **RA** 325, 326

saplanmak (*nsz*) Bir fikre, duruma takılı kalmak. 'Fakat diğerleri Anadoluculuk zihniyetine saplanmış değildi.' **RA** 54 **M2** 90, 148 **saplanıp kalmak** takılıp kalmak. **RA** 184

saplı *zf.* Saplanmış olarak. **RA** 113

sapma *a.* Sapmak işi. **RA** 172

sapmak (*-e*) **1.** Yön değiştirmek. **RA** 261 **2.** (*-den*) Önceden belirlenmiş, tespit edilmiş görüş, düşünüş, amaç veya davranıştan ayrılmak. **RA** 305 **3.** Doğruluktan ayrılmak. **RA** 28

sapsarı *sf.* Her yanı sarı, çok sarı. **RA** 245, 340

S. Arabistan *öz. a.* Arap Yarımadası'nda bulunan en büyük ülkenin adı. 'Trafik kazasıyla adam öldürmenin cezası idam olduğu için

S. Arabistan'da hiç trafik kazası olmuyor. M2 281

Saraçoğlu öz. a. bk. Saraçoğlu Şükrü. M2 182

Saraçoğlu Şükrü öz. a. 1942.1946 arasında Türkiye Başbakanı, 1938.1942 arasında Türkiye Dışişleri Bakanı, 1948. 1950 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı olan Türk siyaset ve devlet adamı. 'Sıfır o zamanki başbakan Saraçoğlu Şükrüye yazdığım ikinci açık mektupla fena halde sarsıldı.' M2 192, 197

sararmak (nsz) Korku, üzüntü, coşku vb. sebeplerle yüzün rengi solmak. RA 246

saray a. Far. *serāy* Hükümdarların veya devlet başkanlarının oturduğu büyük yapı. RA 317 M2 20, 24

sarf a. Ar. *şarf* 1. Harcama, tüketme, kullanım. M2 214 2. Dil bilgisi, yapı bilgisi. RA 76 **sarfetmek** (doğ.) **sarf etmek** tüketmek, harcamak. RA 33, 279 M2 95, 212

sarfinazar a. Ar. *şarf* + *nazar* Saymama, dikkate almama. M2 154

sargı a. *tıp* Vücudun bir bölümünü yerinde veya baskı altında tutmak amacıyla uygun biçimde sarılmış şerit. RA 334

sarhoş sf. Far. *ser* + *hoş* Alkollü içki veya keyif verici bir madde sebebiyle kendini bilmeyecek durumda olan (kimse), esrik, mest, sermest, başı dumanlı, kafası bulutlu, kafası iyi, kafası dumanlı, kafası kıyak. RA 138, 140, 165, 268², 292, 295, 320² M2 239 **sarhoş etmek** alkol veya keyif verici maddeyle sarhoş olmasına yol açmak RA 287 **sarhoş olmak** sarhoş bir duruma gelmek, esrimek. RA 70, 160, 165, 168, 191, 196, 228, 263, 306, 320 M2 86²

Sarhoşlar Gecesi öz. a. Atsız'a ait olduğu iddia edilen eser adı. 'Sarhoşlar Gecesi adında bir eserim yoktur.' M2 243²

sarhoşluk, -ğu a. Sarhoş olma durumu, esriklik, mestlik, sermestlik, sermesti. RA 105, 191², 192, 195, 266, 268, 269, 271, 272², 276, 296², 297, 298, 299, 306, 308

sarı a. Yeşil ile turuncu arasında bir renk, limon kabuğu rengi. RA 36 M2 62

Sarıklı Hoca Ahmed Efendi (doğ.) **Sarıklı Hoca Ahmet Efendi** öz. a. Rıza Nur'un Sinop Kapan İlkokulu'nda bulunan bir hocasının adı. 'Sarıklı Hoca Ahmed Efendi Rıza Nur'u çok sever.' M2 62

sarıklı sf. Başına sarık sarmış olan, sarığı olan. M2 63, 111

sarılmak (nsz) Hemen yapmaya koyulmak, girişmek. RA 43, 194 M2 25, 68, 213

sarışın sf. Sarı saçlı ve ak tenli (kimse). RA 204

Sarı Zeybek öz. a. Rumeli yöresine ait bir türkü adı. 'Halbuki türkünün ana ölçüsü Sarı Zeybek türküsünde olduğu gibi şöyledir.' M2 174

sarkıntılık, -ğı a. Genellikle kadınlara sataşma, laf atma, rahatsız etme, huzur bozma. RA 117

sarmak, -ar (-i) Çevresini çevirmek, çepeçevre dolanmak, çevrelemek. RA 9², 25, 32, 53, 83, 190, 235, 349 M2 56, 100

sarmaşık a. bit. b. Sarmaşıkgillerden, koyu yeşil renkli, değişik biçimli yaprakları olan, sap ve dallarından çıkan küçük ek köklerle dik, düz yerlere yapışarak tırmanan bitki (Hedera helix). RA 5

sarp sf. Dik, çıkması ve geçilmesi güç (yer), yalman. M2 26 **sarpa sarmak**

- Güçlükler ortaya çıkmak, çözülmesi çok güç bir duruma gelmek **RA** 309
- sarsak** *sf.* Yaşlılık, hastalık vb. sebeplerle güçsüz kalarak vücudu titrer gibi sarsılan (kimse). **RA** 336
- sarsılma** *a.* Sarsılmak işi. **M2** 207
- sarsılmak** (*nsz*) Sarsma işine konu olmak. **RA** 20, 25, 71, 228, 278, 314, 338 **M2** 192
- sarsıntı** *a.* Bir kişi, toplum, kurum veya kuruluşun dengesini etkileyen, beklenmedik olumsuz değişiklik. **RA** 91, 156, 287, 323 **M2** 180, 207
- sarsıntıya uğramak** sarsıntı geçirmek, beklenmedik bir olaydan çok etkilenmek, üzülmek. 'Gönlünde dayanılmaz bir ibtilâ duyuyordu. Karanlıktaki meçhul kadın sesini işitmezse, muayyen zamanda morfin bulamayan hastaların tutulacağı buhran gibi ruhi bir sarsıntıya uğrayacağını biliyordu.' **RA** 109
- sarsıntısız** *sf.* Sarsıntısı olmayan, sarsılmayan. **RA** 20
- sarsmak, -ar** (*-i*) Zarar verecek yolda etkilemek. **RA** 25, 83, 91, 284 **M2** 167², 207
- Sart** *öz. a.* Atsız'a göre tarihi bakımdan Hintli ve Acemle karışık etnik bir Türk zümresi. 'Atsız Mecmua'da K. A. imzasile çıkan yazı dolayısıyla ve kullandığımız Sart kelimesi münasebetiyle yazdıklarınıza Atsızın bu sonuncu sayısında cevap vermeği kendime millî borç bildiğim için bu satırları yazıyorum.' **M2** 119, 120³, 121⁵, 122²
- sataşma** *a.* Sataşmak işi. **M2** 281
- sataşmak** (*-e*) Bir kimseyi rahatsız edecek davranışta bulunmak, musallat olmak. **RA** 264
- sathî** (*doğ.*) **sathi** *sf.* *Ar.* *sathî* Yüzeysel. **RA** 147 **M2** 236
- satılık** *sf.* Satışa çıkarılmış olan. **M2** 225
- satılmak** (*nsz, -e*) Satma işi yapılmak. **RA** 47 **M2** 255
- satın almak** (*-i*) Bir nesneyi belirlenen fiyatını ödeyerek kendine mal etmek, mübayaa etmek. **M2** 179
- satır** *a. Ar. satır* Bir sayfa üzerinde yan yana gelen kelimelerden oluşan ve alt alta sıralanmış her bir dizi. **RA** 12, 26², 44², 45, 95 **M2** 19, 60, 63, 82, 89, 108, 119, 149, 157, 164³, 165², 170, 173, 175, 194, 262, 272²
- satış** *a. tic.* Satıcı ile alıcı arasında yapılan ve bir malın alıcıya verilmesi ve bunun karşılığında bir fiyat, bir değer alınması yoluyla yapılan işlem, satım. **M2** 227
- satma** *a.* Satmak işi. **M2** 100
- satmak** (*-i*) Bir değer karşılığında bir malı alıcıya vermek. **RA** 47
- sattırmak** (*-i, -e*) Satma işini yaptırmak veya satma zorunda bırakmak. **RA** 46
- Satuk Buğra Han** *öz. a.* 895 Kaşgar doğumlu, ilk Müslüman Karahanlı hükümdarının adı. 'Satuk Buğra Han'ın kumandasında Uygurlara yüklendiler.' **M2** 144
- savaş** *a. ask.* Devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele, harp, cenk, cidal **RA** 70⁴, 77³, 78², 92, 93, 98², 148, 151², 157, 167, 180, 203, 216³, 235, 262, 277, 305³, 307, 309³, 310², 317, 318⁴, 319 **M2** 13², 21, 24², 28³, 29², 30, 31², 32², 33⁵, 54, 84⁴, 85⁴, 95, 96, 102, 107⁴, 155, 203, 253³, 255
- savaş açmak** bir veya daha fazla devlete karşı savaş durumuna geçmek. **RA** 7
- savaşçı** *sf. ask.* Savaşan, savaş durumunda bulunan, muharip. **RA** 148, 327 **M2** 28, 80

savaşmak (nsz, -le) ask. Ordu ölçüsünde iki silahlı kuvvet karşı karşıya gelip çarpışmak, vuruşmak, muharebe etmek. **RA** 317 **M2** 84, 107, 146

savcı a. huk. Devlet adına ve yararına davalar açan, kamu haklarını ve hukuku yerine getirmek üzere yargıç katında sanıkları kovuşturan görevli, müddeiumumi. **RA** 245³, 54²

Savcı Hadi Tan öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen bir savcı adı. 'Savcı Hadi Tan çok genç olmasına rağmen, Hamit Şevket gibi ihtiyarlara ebedi ders olabilecek bir iddia serdetmiş.' **M2** 243

savcılık, -ğı a. Savcının makamı. **M2** 192, 194

savmak, -ar (-i) Sıkıcı bir durumu geçirmek, atlatmak, savuşturmak, defetmek. **RA** 196, 271

savrulmak (-e) Savurma işi yapılmak. **M2** 206

savundurmak (-i) Savunma işini yaptırmak. **M2** 263

savunma a. 1. Saldırıya karşı koyma, müdafaa. **RA** 203, 306, 317 **M2** 114 2. Bir kişiyi, bir düşüncüyü doğru, haklı göstermeyi amaçlayan yazı veya konuşma, savunu, müdafaaname. **M2** 108, 263

savunmak (-i) Hareket veya düşüncüyü söz ve yazı ile doğru, haklı göstermeye çalışmak. **RA** 99, 306, 316², 317 **M2** 94, 232, 233, 239, 257, 263

savurmak (nsz) Yalan, küfür vb. söylemek. **RA** 112, 149, 210 **M2** 157

sayabilmek (-i) Sayma ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 120

sayesinde zf. Aracılığıyla, yardımıyla. **RA** 14, 232 **M2** 85, 198

sayfa a. Ar. *şahîfe* Üzerine yazı yazılan veya basılan bir kâğıt yaprağın iki yüzünden her biri, sahife. **RA** 32, 43, 70, 207, 239, 243 **M2** 50, 85, 107, 150², 151, 152, 158, 170, 171, 172⁶, 173⁴, 174, 176, 194, 196, 197², 200, 204

sayfalık sf. Herhangi bir sayıda sayfası olan. **M2** 170, 218

saygı a. Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram. **RA** 25, 50², 113, 117, 136, 168, 169, 170, 193, 231, 236, 252 **M2** 19, 23, 26, 48², 109⁴, 115, 270, 278 **saygı duymak** birine, bir şeye karşı saygı hissetmek. **RA** 113, 174, 231 **M2** 109 **saygı göstermek** saymak, değer vermek. **RA** 21, 22², 53, 113, 125, 180, 186, 222 **M2** 109

→ **saygı duruşu**

saygı duruşu a. Saygı belirtmek için alınan hazır ol durumu. **M2** 82

saygılı sf. Saygısı olan, saygı gösteren, hürmetli, hürmetkâr. **RA** 126, 253

saygısızlık a. Saygısızca davranış, hürmetsizlik. **RA** 43, 92, 186, 311 **M2** 114 **saygısızlık etmek** saygısızca davranışta bulunmak veya söz sarf etmek. **M2** 149

sayı a. mat. 1. Sayma, ölçme, tartma vb. işlerin sonunda bulunan birimlerin kaç olduğunu bildiren söz, adet. **RA** 92, 104, 203, 262 2. Gazete, dergi vb. sürekli yayınların bir bütün oluşturan, değişik tarih, numara taşıyan baskılarından her biri, nüsha. **M2** 11, 105³, 119², 120², 125, 129, 132, 149, 157, 162, 164, 170, 172, 176, 187, 188, 190², 261

sayıfa (doğ.) **sayfa** bk. sayfa. **M2** 208²

sayıklamak (-i) Uykuda veya bir hastalığın verdiği dalgınlık sırasında

- anlamsız, tutarsız sözler söylemek. **RA** 7, 209
- sayılabilirlik** (*nsz*) Sayılma ihtimali veya imkânı bulunmak, addedilebilirlik. **RA** 65, 139, 256, 298, 314 **M2** 21, 132, 140, 179
- sayılı** *sf.* Sayısı belli olan, sayılmış olan. **RA** 343
- sayılma** *a.* Sayılmak işi, ad, addedilme, addolunma. **RA** 147
- sayılmak** (*nsz*) Sayma işine konu olmak, addedilmek. **RA** 11, 44, 67, 81, 88², 96, 103, 106², 129, 216 **M2** 93, 131, 136, 139², 146, 151, 180, 203, 262
- sayım** *a.* Sayma işi, tadat. **RA** 316
- sayın** *sf.* Konuşma ve yazışmalarda saygı belirtisi olarak kişi adlarının önüne getirilen söz. **M2** 198, 228³, 251, 269
- sayısız** *sf.* Sayılmayacak kadar çok, pek çok, sayımsız. **RA** 298
- sayma** *a.* Saymak işi, ad, tadat, addetme. **M2** 76, 195, 235
- saymak, -ar** (*-i*) Herhangi bir şey, yerine koymak veya herhangi bir şey gözüyle bakmak, addetmek. **RA** 41, 60, 72, 78, 92, 101, 119, 135, 155, 169, 174, 186, 282, 295 **M2** 16, 38, 39, 41², 42, 75, 129, 153², 179, 195, 204, 219³, 224, 225, 245, 261
- sch** *a.* ‘Şe’ harfinin Almanca yazılış biçimi. ‘*Almancada ‘sch’ şeklinde üç harfle yazılan ‘şe’ harfi için Türklerin bir tek ‘ş’ harfini kabul etmelerini de Türklerin en büyük muvaffakiyeti saymaktadır.*’ **M2** 225
- Schopenhaur** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde adı geçen tanınmış bir filozof. ‘*Lamark, Darwin, Buncher, Hekel, Schopenhaur gibi filozofları da okudu.*’ **M2** 67
- sebat** *a.* *Ar. şebāt* Sözüden veya kararlarından dönmeme, bir işi sonuna değin sürdürme, direşme. **RA** 37, 74, 184
- sebebiyle** *zf.* Nedeniyle. **M2** 265
- sebeup** *a.* *Ar. sebeb* Bir şeyin olmasına veya belli bir hâlde bulunmasına yol açan şey. **RA** 18, 35, 53, 57, 59², 62, 65, 89, 94⁴, 99, 115, 117, 123, 145², 149, 158, 167, 168, 174, 179³, 192, 200, 212⁶, 233², 242, 251, 253, 254, 266, 268, 269, 281, 300, 301, **M2** 29, 33, 38², 49³, 53, 86, 94, 114, 123, 127², 141, 161, 174, 183⁵, 184, 188, 194, 205, 231, 247, 250, 251, 253, 261², 263, 272, 273 **sebeup olmak** neden olmak, yol açmak. **RA** 20, 50, 182, 245, 250 **M2** 54, 66, 250
- sebeupsiz** *sf.*
→ **sebeupsiz yere**
- sebeupsiz yere** *zf.* Boşuna **M2** 205
- secde** *a.* *Ar. secde* **secde etmek** alını, eli, ayakları, dizleri, ayak parmaklarını yere getirmek. **RA** 285
- seciye** *a.* *Ar. seciye* Yaradılış, huy, karakter. **RA** 28 **M2** 51, 207
- seciyeli** *sf.* Sağlam karakterli, kendisine güvenilir (kimse). **M2** 20
- seciyesiz** *sf.* Karakter sağlam olmayan, kendisine güvenilmeyen (kimse). **M2** 121
- seçebilmek** (*-i*) Seçme ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 194, 303 **M2** 273
- seçilmek** (*nsz*) Seçme işine konu olmak. **RA** 38 **M2** 15, 31², 54³, 191², 230
- seçim** *a.* *huk.* Kanunlar, yönetmelikler uyarınca bir veya daha çok aday arasından belli birini veya birkaçını seçme, intihap. **M2** 248 seçime gitmek Seçim işi yapılmasını sağlamak. ‘*İnönü mevkiini berkittikten sonra yeni, seçime gitti.*’ **M2** 248

Seçim Sonrasının Havasını Seçim Öncesi Yapar öz. a. Milliyet

gazetesinde yayımlanan yazı başlığının adı. 'Milliyet gazetesinin 30 Eylül 1973 tarihli sayısında 'Seçim Sonrasının Havasını Seçim Öncesi Yapar' başlıklı yazısı 'eğer 1960 en çok nenin sonucudur denilecek olursa...' diye başlıyor.' **M2** 262

seçkin sf. Benzerleri arasında niteliklerinin yüksekliğiyle göze çarpan, üstün, mümtaz, güzide, mutena. **RA** 62 **M2** 103, 227², 260

seçme a. Seçmek işi, intihap, seleksiyon. **RA** 319 **M2** 15, 31, 34

seçmek, -er (-i) 1.Tercihini bir yönde kullanmak. **RA** 31, 59, 64, 81, 89, 250, 268, 269, 311, 329 **2.** Üstün, iyi, uygun bularak yeğlemek. **M2** 93, 279

seda a. Ar. şadā Ses. **M2** 173

sedir a. Arkalıksız, üstü minderli ve yastıklı olabilen, oturmaya veya yatmaya yarayan ev eşyası, divan. **M2** 32

sefahat, -ti a. Ar. sefāhet Zevk ve eğlenceye düşkünlük, uçarılık. **M2** 19

sefalet a. Ar. sefālet Yoksulluk, yoksulluk sıkıntısı. **RA** 47

sefer a. Ar. sefer1. Yolculuk. **RA** 70 **2.** Kez, defa. **RA** 179², 335 **M2** 119, 281

sefil sf. Ar. sefīl Sefalet çeken, yoksul. **M2** 25, 51

Sehî (doğ.) Sehi Bey öz. a. 16. yy. Divan edebiyatı yazar ve şairinin adı. 'Sehî ve Latifî tezkirelerinin verdiği malumatı kendi kafasındaki fikri sabite göre izaha kalkışan Reşit Galip B.'e de gelince onun da alim denilemeyeceği gayet tabiidir.' **M2** 132

Schiller öz. a. Johann Christoph Friedrich von Schiller, Şair, filozof, tarihçi ve en önemli Alman dram yazarlarından birinin adı. 'Sonra da Fransız klasikleri ve Goethe, Schiller, Shakespeare ve Byron'un Fransızcaya tercümelerini okudu.' **M2** 67

sekiz sf. Yediden bir artık. **RA** 41, 53², 54, 96, 110², 145, 237, 334 **M2** 48, 53, 79, 103, 105, 145, 163, 179, 180, 197, 227,

sekizinci sf. Sekiz sayısının sıra sıfatı, sırada yedinciden sonra gelen. **RA** 96, 130 **M2** 98, 183

sel a. Ar. seyl 1. Sürekli yağın yağmurdan veya eriyen kardan oluşan, geçtiği yerlere zarar veren taşkın su, su taşkını. **M2** 201 **2.** Yoğunluk. **M2** 198

selâhiyet (doğ.) salahiyet a. Ar. şalâhiyyet Yetki. **M2** 125, 128², 134², 135², 154, 191²

selâm (doğ.) selam a. Ar. selām Bir kimseyle karşılaşıldığında, birinin yanına gidildiğinde veya yanından uzaklaşıldığında kendisine söz ve işaretle bir nezaket gösterisi yapma, esenleme, merhaba. **RA** 226, 227, 240 **M2** 25, 82 **selâm almak (doğ.) selam almak** birinin selamlamasına karşılık vermek. **RA** 35 **M2** 26 **selâm vermek (doğ.) selam vermek** selamlamak. **RA** 35, 37², 43, 52, 88, 225, 228, 326, 327, 334 **M2** 125

selâmlamak (doğ.) selamlamak (-i) Bir kimseyle karşılaşıldığında, birinin yanına gidildiğinde veya yanından uzaklaşıldığında kendisine sözle veya işaretle bir nezaket gösterisi yapmak, selam vermek, esenlemek. **RA** 24, 34, 46², 75, 114, 222, 228, 232, 252, 279, 303, 307, 317, 325, 326² **M2** 53

selâmlaşma (doğ.) selamlaşma a. Selamlaşmak işi, esenleşme. **RA** 291

selâmlaşmak (doğ.) **selamlaşmak** (nsz, -le) Birbirine selam vermek, esenleşmek. **RA** 338

selâmlayış (doğ.) **selamlayış** a. Selamlama işi. **RA** 33

selâmlık (doğ.) **selamlık**, **-ğı** a. tar. esk. Osmanlı padişahları cuma namazını kılmak için camiye giderken yapılan tören. **M2** 69

Selanik öz. a. Yunanistan'ın ikinci büyük kentinin adı. '*Selanik'te çıkan Genç Kalemler dergisinde yayınladığı meşhur Turan manzumesinin son beyitinde, vatan kavramını şöyle formüleştirmişti:*' **M2** 39, 46, 73²

Selanik Dönmesi öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen Yahudi anlamında bir adlandırma. '*Üç Selanik dönmesi yani Yahudi 1 Arap, 1 Arnavut, 1 Boşnak, 1 Kürt, 1 Rus bulunması, İkisinin de soyadı kanunundaki hükümlere rağmen Rumca soyadı taşıması ibret verici manzaradır.*' **M2** 234

Selanikli Hilmi öz. a. Hilmi Oytaç, 1879 Selanik doğumlu, Askerî Tıbbiye mezunu olan Türk siyasetçinin adı. '*Selanikli Hilmi tarafından çıkarılan 'Emniyet' adındaki gazeteye yolladı.*' **M2** 65

Selanik Rüsumat Müdürlüğü öz. a. Selanik'te bulunan ve gümrük ile ilgili işlerle ilgilenen bir kurum adı. '*Çıkaramayınca Selanik Rüsumat Müdürlüğüne yazdılar.*' **M2** 72

Selanik Rüsumat Nezareti öz. a. Selanik'te bulunan döneminin gümrük bakanlığının adı. '*17 Aralık 1903'te Selanik Rüsumat Nezaretine (=Umum Müdürlüğüne) mektuplar yazarak hem alet, hem de yatacak yer gösterilmesini istedi.*' **M2** 72

Selçuk öz. a. bk. Selçuk Bey. **M2** 27, 34, 113, 133, 144, 145, 146, 149, 210²

Selçuk Beğ (doğ.) **Selçuk Bey** öz. a. Büyük Selçuklu Devleti'ne adını veren ve bu devletin kurucusu olan hükümdarın adı. '*Selçuk Beğ(doğrusu Selçuk Sübaşı) o zamanki asıl Türk Devleti'nin yani Karahanlı Devleti'nin veya asıl devletten kopmuş olan Batı'daki Hazar devleti'nin bir kumandanı idi.*' **M2** 27, 113²,

Selçuklu öz. a. XI. yüzyılda Orta Asya'da devlet ve imparatorluk kuran, çoğunluğunu Oğuzların oluşturduğu bir soyun kurduğu, XI. yüzyıldan XIII. yüzyılın sonuna kadar egemen olmuş bir Türk devleti. **RA** 70 **M2** 30³, 31³, 32³, 34⁵, 76, 84⁵, 144, 145², 149

Selçuklu Devleti öz. a. Büyük Selçuklu Devleti,1038 yılında Oğuzların kurduğu ilk Türk İslam Devleti'nin adı. '*Mesela Selçuk Beğ, Selçuklu İmparatorluğunu, Ertuğrul Beğ, Osmanlı İmparatorluğunu, Bilge Kağan, Uygur Kağanlığını kurmuşlar.*' **M2** 113

Selçuklu İmparatorluğu öz. a. bk. Selçuklu Devleti. **M2** 113

Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubad öz. a. I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ortanca oğlu ve Anadolu Selçuklu devletinin en güçlü sultanlarından birinin adı. '*Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubad'la Harzemşah Celaleddin Mengüberti arasında Yassıçimen'de yapılan bir savaş olduğuna dikkati ilk çeken Zeki Velidi Togan olmuştur.*' **M2** 84

Selçük (doğ.) **Selçuk** öz. a. bk. Selçuk Bey. **M2** 149

Selenga öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen bir nehir adı. '*İsmi haslarda birçok yanlışlar var: Orhon, Selenga, Kara Hata, Basmil, Bumin, Moço, Tekin, Cengiz, Timur, Hun,*

*Kuşhan, Türkes, Selçuk kelimeleri
yanlıştır.* M2 149²

Selim öz. a. bk. Selim Pusat. RA 37, 38, 40, 47, 53², 54⁴, 69², 71, 72², 73, 74³, 75, 77, 78, 79², 80, 81², 82², 83², 84², 85², 86², 87⁶, 88², 89³, 90², 91³, 93, 94², 95³, 97², 98², 99⁵, 100, 101², 102, 105, 106⁴, 107², 109², 110², 112², 113³, 114⁴, 115⁴, 116², 117³, 118², 119, 120², 121², 123⁵, 124, 125⁴, 126⁵, 127³, 128, 129³, 130³, 131, 132³, 133³, 134⁴, 135², 136⁴, 137⁴, 138⁴, 139³, 140³, 141³, 143², 144², 145⁴, 146³, 147³, 148, 149², 150⁵, 151², 153², 154², 155³, 156⁴, 157⁴, 158⁴, 159³, 160², 161³, 162, 163, 165³, 166⁴, 167, 168³, 169², 170, 171², 172³, 173, 174, 177, 178², 179², 180², 181³, 182³, 183³, 184⁶, 185⁵, 186⁵, 187³, 189³, 190³, 191², 192², 193³, 194, 195³, 196⁵, 197⁴, 198³, 199³, 201⁴, 202⁴, 203², 204², 205³, 206², 207³, 208, 209⁴, 211³, 212³, 213², 214², 219³, 220⁴, 221⁴, 222³, 223⁶, 224³, 225³, 226⁴, 227⁴, 228⁵, 229³, 230, 232³, 233⁴, 234, 235³, 237⁵, 239³, 240⁴, 241⁶, 242⁸, 243³, 244³, 245², 246⁴, 247³, 248³, 249⁶, 250¹⁰, 251³, 252³, 253, 254, 255⁴, 256, 257³, 258, 259³, 260⁶, 261⁴, 262³, 264², 265, 266³, 267², 268⁴, 269³, 271, 272, 273², 275⁴, 276⁴, 277⁴, 278⁴, 280³, 281⁴, 282⁵, 283², 284⁴, 285, 286, 287³, 288³, 289, 292⁷, 293³, 294², 295, 296, 297³, 298², 299², 300², 303², 309, 310, 312, 313², 316, 317², 318², 319, 320, 323², 324², 326⁴, 328², 329², 330⁴, 333², 334³, 336, 337², 338², 339

Selim Beğ (doğ.) **Selim Bey** öz. a. bk. Selim Pusat. RA 86, 89, 92, 110, 112, 115, 116, 117², 118, 129, 157, 166, 169, 170, 237, 252², 257, 262, 272, 338

Selim Key öz. a. Ruh Adam adlı eserde Yek adlı şeytan karakterinin farklı bir kimliğe büründüğü kişinin adı. 'Ama söyleyeyim. Soyadım

*Key'dir. Selim Key, Mânâsı da 'iyi'
demektir.* RA 202, 203

Selim Pusat öz. a. Ruh Adam adlı romanda subaylık mesleğine olan tutkusu ve çeşitli psikolojik durumlarıyla eserin esas omurgasını oluşturan ana karakterin adı. 'Selim Pusat karşısında dünkü sevimsizi görmeyince ferahladı ve geleni soğukkanlılıkla süzünce tanıdı.' RA 37², 39², 43, 53, 70², 78, 81, 82, 83, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 105, 109², 111, 113², 115, 116, 117, 118, 120, 121, 125, 126, 128², 129, 131, 141, 143, 144, 145, 146, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 155, 167, 168, 169, 177, 178, 181, 182², 200, 211, 213, 215, 216², 217, 219, 224, 225, 233, 253², 254, 265, 269, 273, 275², 282, 283, 284, 286², 288, 289, 291², 294, 298², 299², 300⁴, 301, 303², 304², 305³, 306², 307⁵, 308⁵, 309², 310³, 311², 313, 314⁵, 315², 316³, 317, 318², 319³, 321, 323, 329², 333, 334, 335, 336³, 337², 342

Selim Pusat Beğ (doğ.) **Selim Pusat Bey** öz. a. bk. Selim Pusat. RA 169

Semavi Eyice öz. a. 1922 İstanbul doğumlu, Bizans ve Osmanlı sanatına ilişkin çalışmaları ile tanınmış Türk Bizantolog ve sanat tarihçisi. 'Semavi İyice(Sanat Tarihi).' M2 235, 236

semâvî (doğ.) **semavi** sf. Ar. semāvī Gökle ilgili, göğe ilişkin. RA 100

Semerhas öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen bir yer adı. 'Selçuklular Merv ve Semerhas'ı boşaltarak düğün hazırlıklarına başlarken Karahanlılardan Uzkend Valisi Börü Tegin yeniden Selçukluları kıskırtarak para ve silah gönderince iş değişti.' M2 30

Semer kand öz. a. Özbekistan'da bulunan bir şehir adı. 'Yağan Tegin'den sonra Karahanlıların

Semerkand ve Buhara valisi olan Ali Tegin'e tabi oldular. M2 27

seminer *a. Fr. séminaire* Bir konu ile ilgili bilgi vermek ve bu bilgiler üzerinde tartışmak amacıyla birkaç yetkilinin yönetimi altında düzenlenen toplantı. M2 104

sempati *a. Fr. sympathie* Sıcakkanlılık. M2 204 sempati duymak Birini sevimli, cana yakın bulmak. RA 351

semt *a. Ar. semt* 1. Şehirde yerleşim bölgesi, yaka. RA 298 2. Yan, taraf, cihet, yön. RA 67

sen *zm.* Teklik ikinci kişiyi gösteren söz. RA 7, 8⁵, 9⁵, 10, 11², 15⁵, 30, 36³, 51, 63, 66², 68², 73, 75, 76², 77, 78, 79,80, 83, 84², 97, 100, 101², 102², 115, 116, 118, 119, 120, 123, 135², 136, 137³, 143³, 144, 152, 154, 167, 182², 183, 184, 185, 193⁴, 205, 211², 213, 214, 217, 218², 219, 220, 228, 240, 243, 244⁵, 275, 276³, 277⁶, 278², 285⁷, 286³, 291², 292, 301², 303, 304², 305⁴, 306, 310, 313, 314, 316², 317⁴, 318, 319, 326, 327⁴, 341⁴, 346, 347², 348, 352 M2 96, 97, 98, 229², 240, 253², 258³, 280

senatörlük *a.* Senatör olma durumu. M2 251

Sençer Tonguç *öz. a.* 1928 İzmir doğumlu, İngiliz Filolojisi alanında uzman bilim adamının adı. 'Sençer Tonguç (İngiliz Dili)' M2 236

sendelemek (*nsz*) Dengesi bozularak düşecek gibi olmak, adımlarını şaşırarak. RA 70, 190, 280, 298, 329, 342

sendikacılık, -ğı *a.* Aynı meslekte çalışan kimselerin iş, kazanç, toplumsal ve kültürel konular bakımından çıkarlarını korumak için birlik olmalarını amaçlayan akım, sendikalizm. M2 110

sene *a. Ar. sene* Yıl. RA 18, 137

sened (*doğ.*) **senet,-di** *a. Ar. sened tic.*

1. Bir kimsenin yapmaya veya ödemeye borçlu olduğu şeyi göstermek için imzaladığı resmî kâğıt, belgit. M2 158, 170 2. Dayanılan veya dayanılacak olan şey. M2 38

Seneharim *öz. a.* Ermeni kralının adı. 'Kıral Seneharim ordularını yendi.' M2 28

serap *a. Far. serāb* Atmosferde ışık ışınlarının kırılmasından doğan ve çöllerde kolaylıkla gözlemi yapılabilen göz yanılması, uzaktaki bir cisme bakarken sanki bir su yüzeyinden yansıyormuş gibi cisimle birlikte ters görüntünün oluşumu, ılgım, yalgın, pusuşık. RA 72

serasker kapısı *a. tar.* Seraskerin resmî görev yeri. M2 69³, 71²

Serasker Kapısı Matbaası *öz. a.* Makaleler II adlı eserde adı geçen bir matbaa adı. 'Çünkü Serasker Kapısı Matbaası kitabı basmadı.' M2 70

serbest *sf. Far. serbest* 1. Hiçbir şarta bağlı olmayan, istediği gibi davranabilen, erkin. RA 53, 65, 290 2. *a.* Serbest olma durumu. RA 65

→ **serbest vezin**

serbest vezin *öz. a.* Vezin ve kafiyeyle bağlı kalmayan şiir akımı. 'Onun için Divan şairlerinin müstezadları serbest vezinin ilk örnekleri sayılabileceği gibi yenilerden Orhan Seyfi'nin 'Fırtına ve Kar' adlı güzel manzûmesiyle Enis Behic'in 'Gemiciler', 'Süvariler' gibi şiirleri serbest veznin yeni ve güzel örnekleridir.' RA 65⁴, 66

ser *a.*

→ **serdengeçti**

serden geçti (*doğ.*) **serdengeçti** *a.* Fedai. M2 21

serdetmek (-i) *Ar. serd + T. etmek esk.*
İleri sürmek. **M2** 243

Serhas *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir yer adı. '1038 Haziranında Serhas civarındaki Telhab'da savaş başladı.' **M2** 30, 31, 32, 33²

serin *sf.* Az soğuk, ılık ile soğuk arası. **RA** 23, 53, 82, 93 **M2** 56

serince *sf.* Az serin, serine yakın. **RA** 335

serinletme *a.* Serinletmek işi. **RA** 82

serinlik *a.* Serin hava. **RA** 34

sermaye *a. Far. ser + māye ekon.* Bir ticaret işinin kurulması, yürütülmesi için gereken anapara ve paraya çevrilebilir malların tamamı, anamal, başmal, kapital, meta, resülmal. **RA** 78 **M2** 182

sermek, -er (-i, -e) Düz bir yere yaymak. **M2** 72

serpinti *a.* Bir şeyin etkisi azalarak kalan veya gelen kısmı. **RA** 329

serpiştirilmek (*nsz*) Serpiştirme işine konu olmak. **M2** 221

serpmek, -er (-i) Bir şeyi dağılacak biçimde dökmek, saçmak. **M2** 86

sersemlemek (*nsz*) Sersem duruma gelmek. **M2** 192

sersemletmek (-i) Sersemlemesine sebep olmak. **RA** 44

serseri *sf. Far. serserī* Belli bir işi ve yeri olmayan, başıboş (kimse), hayta. **RA** 106, 116, 296 **M2** 174

sert *sf. Far. serd* Hırçın, öfkeli, hiddetli. **RA** 10, 12, 13, 16, 19, 26², 35, 39, 40², 50, 52², 53², 85, 88², 89, 99, 100, 110², 114, 126, 129, 135, 137, 150, 156², 180, 183, 184, 187, 191, 192, 194, 196, 201², 203, 205, 220, 223, 225², 226, 227, 233, 248, 251, 252, 265, 284², 287, 290, 292, 307², 311, 321, 323, 325, 331 **M2** 59, 188², 189, 192, 233, 280, 281³

sertçe *zf.* Sert bir biçimde. **RA** 141

sertifika *a. Fr. certificat* Öğrenim belgesi. **M2** 227

sertleşme *a.* Sertleşmek işi. **RA** 157

sertleşmek (*nsz*) **1.** Sert bir durum almak, katılaşmak. **RA** 90, 114, 168 **2.** Bir kimsenin davranış veya sözleri sert, kırıcı olmak. **RA** 130, 300 **3.** Gücü artmak, zorlu bir durum almak. **RA** 324, 328

sertlik *a.* Sert, katı olma durumu. **RA** 146, 156, 184, 211, 221, 265, 300 **M2** 188, 253, 278

servet *a. Ar. şervet* Varlık, zenginlik, mal mülk. **RA** 171² **M2** 161, 197

serv *a. Far.* Sevgilinin boyu. 'Şimdi ay bir serv-i sîmidir suda.' **RA** 67 **serv-i sim(in)** Ay ışığının deniz veya gölde meydana getirdiği parıltılı yol. 'Şimdi ay bir serv-i sîmidir suda.' **RA** 67

ses *a.* Kulağın duyabildiği titreşim, seda, ün. **RA** 6², 24, 26², 30, 32, 33, 39, 45², 50², 51, 59², 72, 82, 83⁷, 84⁷, 85⁴, 86², 87⁴, 88², 89, 90⁵, 91⁵, 101, 102, 106, 107, 109⁶, 110⁴, 111, 112³, 114, 118, 120, 124, 125², 126, 148, 153, 157³, 158⁵, 159², 160⁴, 161, 162⁸, 165², 166, 172, 177, 185, 190², 191², 192, 200, 201, 207, 223, 224³, 228, 233, 242³, 243, 245, 252², 253², 258, 260, 265, 267, 268, 271, 272², 273, 274, 276, 286, 291, 292, 294³, 297³, 298, 299², 300², 301, 303², 304³, 305, 306, 307, 308, 309², 310, 311, 313², 314⁵, 315⁶, 316⁵, 317, 319², 320, 321³, 324, 325, 328, 331, 333, 335, 336, 343², 345³, 346, 348⁴, 351 **M2** 25², 56, 95, 102, 151² **ses çıkarmamak** bir şeyi hoş görerek karşı çıkmamak, itiraz etmemek. **RA** 39 **M2** 240, 277, 280 **sesi çıkmamak** bir şey söylemeyerek susmak. **RA** 347 **M2** 135, 157 **sesini yükseltmek** yüksek, öfkeli bir sesle söylemek. **RA** 116 **sesini alçaltmak** kısık bir ses

- tonuyla konuşmak. ‘Ayşe’ye doğru eğilip sesini alçaltarak: Kocan ne oldu? Hapisten çıktı mı diye sordu.’ **RA 30 sesini dikleştirmek** sert bir şekilde konuşmak. ‘Pusat sesini dikleştirdi.’ **RA 51 sesini kısmak** sesini alçaltmak. **RA 30, 336**
- seslenme a.** Seslenmek işi **RA 83**
- seslenmek (nsz)** Uzaktan bağırarak çağırmak, ünlemek. **RA 29, 82, 187, 198, 248, 252, 253, 299, 321², 348, 349**
- sesli sf.** Sesi olan, ses çıkaran **M2 272², 273**
- sessiz sf.** Sesi olmayan, ses çıkarmayan. **RA 5, 27, 72, 84, 245 M2 56, 57, 66, 184**
- sessizce zf.** Sessiz bir biçimde, sessiz olarak, sessizcesine. **RA 30, 200, 205, 275, 280, 324 M2 56**
- sessizleşmek (nsz)** Sessiz duruma gelmek, sessiz olmak. **RA 99**
- sessizlik a.** Ortalıkta gürültü olmama durumu, sükût **RA 16, 47, 58, 98, 99, 140, 153, 174, 221, 236, 271, 273², 298, 300, 303, 305, 313, 316, 317, 319, 314, 335 M2 102**
- sessizliğ(inin)e (içine) gömülmek** sessiz duruma gelmek. **RA 140**
- set a.** Ar. *sedd set çek(il)mek* bir işi, bir davranışı, bir isteği önlemek, engellemek. **M2 232**
- sevdâ (doğ.) sevdâ a.** Ar. *sevdâ* Güçlü sevgi, aşk. **RA 84, 119, 159, 203, 224 M2 197**
- sevdirmek (-i, -e)** Sevmesini sağlamak. **RA 18, 242², 305 M2 60, 208**
- sevebilmek (-i)** Sevme ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA 218, 238, 254, 276**
- sevgi a.** İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelen duygu. **RA 8², 9, 18, 35, 59, 71³, 114, 151, 158,**
- 161, 233², 234, 235, 244², 272, 275, 277, 287, 299, 300, 310 M2 60, 65, 76, 109²**
- sevgili a.** Sevilen ve âşık olunan kimse, yavuklu, dost, yâr, canan. **RA 15, 76, 83, 84², 153, 158, 161, 206², 215, 217, 241, 244, 245, 294, 307, 310, 351 M2 24, 263**
- sevilmek (nsz)** Sevgi duyulmak, sevgi beslenilmek. **RA 20, 215², 306, 309 M2 175, 180**
- sevimli sf.** Hoşa gitme özelliği olan, hoşa giden, cana yakın, şirin, sempatik. **RA 20, 34, 168, 187, 239, 289, 314, 348**
- sevimsiz sf. 1.** Hoşa gitmeyen, antipatik. **RA 210 2.** Hoşnutsuzluk, memnuniyetsizlik yaratan. **RA 211**
- sevinç a.** İstenen veya hoşa giden bir şeyin olmasıyla duyulan coşku. **RA 23², 29, 37, 60, 63, 71, 81, 102, 133, 150, 179, 184, 191 M2 103, 222**
- sevinçli sf.** Sevinci olan ve sevinç veren. **RA 34**
- sevindirmek (-i)** Sevinmesine yol açmak, sevinmesini sağlamak. **M2 22**
- sevinmek (nsz)** Sevinç duymak. **RA 140, 211, 243 M2 110**
- sevişme a.** Sevişmek işi. **RA 217**
- sevişmek (nsz, -le)** Cinsel ilişkide bulunmak, aşk yapmak. **RA 82**
- seviye a.** Ar. *seviye* Düzey. **M2 47, 128, 165, 198**
- seviyeli sf.** Düzeyli. **RA 153, 272**
- sevk a.** Ar. *sevķ sevk etmek (doğ.) sevk etmek* sürüklemek, itmek. **RA 75 M2 13, 82, 198 sevk olmak** Gönderilmek. **M2 200**
- sevme a.** Sevmek işi. **RA 63, 66, 71, 275, 310 M2 201**
- sevmek, -er (-i)** Birine sevgiyle bağlanmak, gönül vermek. **RA 7, 8²,**

- 9⁹, 17, 19, 30, 38, 59⁴, 61, 62, 64, 70, 77, 81, 84, 85, 90³, 91², 107, 127, 128², 133, 154, 160, 161, 166, 215, 219, 222, 233, 234, 241, 247, 254², 268⁵, 269², 275, 276, 299, 305², 306³, 308, 309², 310², 330³, 345², 352 **M2** 24, 42, 48, 62², 63, 64, 73, 80, 106, 175, 208, 230
- seyahat** *a. Ar. siyāḥat* Yolculuk. **M2** 100
- Seyid Battal Gazi** *öz. a. bk.* Battal Gazi. **M2** 110
- seyir, -yri** *a. Ar. seyr* Eğlenmek için bakma, hoşlanarak bakma, temaşa. **RA** 220 **M2** 261
- seyrek** *sf.* Benzerleri veya parçaları arasında çok aralık bulunan, aralıklı, sık karşıtı. **RA** 112 **M2** 16
- seyrekleşmek** (*nsz*) Seyrek duruma gelmek, seyrelmek. **RA** 190
- seyretme** *a.* Seyretmek işi. **RA** 114, 255
- seyretmek, -der** (*nsz*) *Ar. seyr + T. etmek* Bir şeyin durumunu, oluşumunu gözlemek, bakmak. **RA** 58, 87, 106, 127, 133, 137, 140, 206, 226, 237, 344 **M2** 63, 217
- seyyar** *sf. Ar. seyyār* Belli bir yeri olmayan, gezici, gezgin. **M2** 54
- sezdirmek** (*-i, -e*) Sezmesine yol açmak, belli etmek, hissettirmek. **RA** 155
- sezebilmek** (*-i*) Sezme ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 260
- sezgi** *a.* Sezme yeteneği, feraset. **RA** 22, 181, 197, 274, 299 **M2** 84
- sezilmek** (*nsz*) Bir şey, bir durum anlaşılacak, hissedilmek. **RA** 347
- sezinlemek** (*-i*) Sezer gibi olmak, sezmek. **RA** 242, 246, 250, 281
- seziş** *a.* Sezme işi. **RA** 31
- sezmek** (*-i*) Açık bir kanıt olmaksızın, olmuş veya olacak bir şeyi anlamak, kestirmek, hissetmek. **RA** 21, 25, 32, 82, 109, 132, 145, 155, 159, 167, 192, 215, 229, 265, 282, 287, 311, 316 **M2** 123, 163
- Shakespeare** *öz. a.* 1564 İngiltere doğumlu, tanınmış İngiliz şair ve oyun yazarı. 'Sonra da Fransız klasikleri ve Goethe, Schiller, Shakespeare ve Byron'un Fransızcaya tercümelerini okudu.' **M2** 67
- sıcak, -ğı** *sf.* Yakmayacak derecede ısı olan, yakmayacak kadar ısı veren, soğuk karşıtı. **RA** 71, 220, 222, 278, 343 **M2** 51, 95³
- sıcaklık, -ğı** *a.* Sıcak olan şeyin durumu, etkisi veya sıcak olan şeyin niteliği, hararet. **RA** 228
- sıfat** *a. Ar. şifat* Bir kimsenin görev, ödev, toplumsal veya hukuki bakımdan yeri ve özelliği. **RA** 19, 27, 97², 292 **M2** 21, 22, 119, 130, 182, 200, 266
- Sıfır (I)** *öz. a.* Dönemin Millî Eğitim Bakanı olan Hasan Ali Yücel'e Atsız tarafından yapılan bir yakıştırma, takma ad. 'Yazması kalemime ağır gelen 'Hasan Ali'yi kullanmaktansa, sevimli ve hoş 'Sıfır'ı ele almağı tercih ettim.' **M2** 187¹⁰, 188⁶, 189⁴, 190³, 191⁶, 192³, 193⁴, 194⁵, 195⁶, 196⁵, 197⁷, 198⁴, 199³, 201³, 202², 203², 204³, 205⁵, 206⁴
- sıfır (I)** *sf. Ar. sıfır* Kötü, başarısız, verimsiz. **M2** 205 **sıfır altında** yok denecek kadar az. 'Görüliyor ki Hasan Ali Bey'in tarihi malumatı sıfırın altındadır.' **M2** 176 **sıfıra indirmek** bitmek, tükenmek, yok olmak. **RA** 18
- sığınmak** (*-e*) Korunmak amacıyla bir yere veya birine başvurmak, başkalarının yardım ve korunmasına ihtiyaç duymak. **RA** 257 **M2** 94
- sığır** *a.*

→ *sığır gözü*

sığır gözü *sf.* İri gözlü (kimse).
'*Türk'lerin sığır gözü tabir ettiği iri gözlü kimseler olarak yapılması büyük bir hatadır.*' **M2** 112

sıhhat *a. Ar. şihhat* Sağlık, esenlik.
M2 167

sıhhatli *sf.* Sağlıklı. **M2** 80

sıhhî (*doğ.*) **sıhhi** *sf. Ar. şihhî* Sağlıkla ilgili, sağlığa yarar. **RA** 70, 71

Sıhhiye Vekâleti *öz. a.* Günümüzde Sağlık Bakanlığı olarak hizmet yapan kurum adı. '*Döndükten sonra tekrar Sıhhiye Vekâletine seçildi.*' **M2** 54

Sıhhiye Vekili *öz. a.* Sağlık Bakanı. '*1921'de Sıhhiye Vekili oldu.*' **M2** 54

Sıhhiye Vekilliği *öz. a.* Sağlık Bakanlığı. '*1923'te Sıhhiye Vekilliği uhdesinde kalmak üzere Lozan konferansına ikinci murahhas olarak gitti.*' **M2** 54

sık *sf.*

→ *sık sık*

sıkı *sf.* Zorlu, güçlü ve etkili. **RA** 52, 87 **M2** 281

→ *sıkı sıkı, sıkı sıkıya, sıkıyönetim*

sıkıcı *sf.* İç sıkı, can sıkı, tedirgin eden. **RA** 89, 210, 229 **M2** 218

sıkılmak (*nsz*) **1.** Sıkıntıya düşmek. **RA** 311, 312 **M2** 171 **2.** (*-den*) Can sıkıntısı duymak. **RA** 9

sıkıntı *a.* İşsizlik, tekdüzelik, bezginlik vb. sebeplerden doğan ruhsal yorgunluk, cefa, eziyet. **RA** 23, 80, 84, 89, 132, 177, 189, 191, 192, 196, 199, 212², 220, 224, 232, 241, 275, 280², 295, 328², 334 **M2** 34
sıkıntı çekmek zorluk veya yoksulluk içinde yaşamak. **M2** 81
sıkıntı vermek tedirgin etmek, bunaltmak. **RA** 113, 169 **M2** 63

sıkıntıya düşmek darlık, yokluk içinde olmak. **RA** 127

sıkıntılı *sf.* Sıkıntı veren, çileli, kasvetli, meşakkatli, mukassî. **RA** 241

sıkı sıkı *sf.* İyice. **RA** 8

sıkı sıkıya *zf.* İyice. **RA** 82

sıkışmak (*nsz*) Dar bir yere zorla sığmak veya sığdırılmak. **M2** 19

sıkı yönetim (*doğ.*) **sıkıyönetim** *a.* Olağanüstü zamanlarda ve durumlarda ülkede güvenliğin sağlanması için ordunun yardımıyla gerçekleştirilen yönetim, örfî idare. **M2** 90, 255², 267, 276, 281

Sıkı Yönetim Komutanlığı *öz. a.* *Sıkıyönetim* ilan edilen bölgelerde en yüksek mülki amir görevi gören askeri komutanlık. '*Eski İçişleri Bakanı Hilmi Uran imzasıyla Sıkı Yönetim Komutanlığına gönderilip Irkçılar- Turancılar dosyasının başına konmuştur.*' **M2** 191, 203

Sıkı Yönetim Mahkemesi *öz. a.* *Sıkıyönetim* ilan edilen bölgede sıkıyönetimi gerektirecek durumlar ile ilgili suçlara bakmakla görevli askeri mahkemenin adı. '*Bu mağlubiyetten sonradır ki biz İki Numaralı Sıkı yönetim Mahkemesinde beraat ettik.*' **M2** 194, 203

sıkılaştırmak (*-i*) Sık duruma getirmek veya sıkça yapmak, sayısını artırmak. **RA** 134, 335

sıkma *a.* Sıkmak işi. **RA** 290

sıkmak, -ar (*-i*) **1.** Çevresine sarılarak veya bir şey sararak çepeçevre basınç altına almak. **RA** 9², 223 **2.** Baskı altına almak, üzme, bunaltmak, zorlamak. **RA** 20², 213², 235, 236

sıksık (*doğ.*) **sık sık** *zf. bk. sık sık.* **M2** 147

sık sık *zf.* Az aralıklarla. **RA** 69, 81, 87, 118, 249, 335 **M2** 276

sinav *a.* Direnme, dayanışma, güç gerektiren, sonuçta bir deneyim kazandıran zor durum. **RA** 161, 350

sınıf *a.* *Ar. şinf* Öğrencilerin yıllık öğrenime göre ayrıldıkları bölümlerden her biri. **RA** 18, 25², 29, 34, 35³, 36, 37, 39, 40³, 41, 57³, 58², 59, 60, 62, 64, 68², 75, 97³, 98, 130⁴, 131, 139, 140², 219³, 222, 225³, 273, 344, 346, 347, 349 **M2** 11⁴, 12⁴, 63³, 64³, 66⁵, 68⁵, 75, 93, 98⁷, 102, 103, 104, 128, 228², 251², 279² **sınıfta bırakmak** sınıf geçmesine engel olmak. **RA** 131

→ **sınıf müessili**

sınıflı *sf.* Sınıfı olan. **M2** 64

sınıf müessili *a.* Öğretmen olmadığı zamanlarda sınıfın düzenini sağlamak ve yönetim ile sınıf arasındaki iletişimi yürütmekle görevlendirilmiş öğrenci, sınıf başkanı, temsilci. *'Bunu bana bırakın ve siz yalnız sınıf müessillerine bunu uygun bir dille anlatın'* **RA** 19

sınır *a.* *Rum.* Bir şeyin nicelik bakımından inebileceği veya çıkabileceği en alt ve en üst yer, limit. **RA** 22, 32, 232 **M2** 48, 71², 139, 155, 203, 240², 268 **sınırları aşmak** haddinden fazlasını yapmaya çalışmak. *'Güntülü'ye hiç de toz konduramıyor, Selim'i sınırlarını aşmış bir adam olarak görüyordu.'* **RA** 265

sınırdış *a.* Ortak sınırları olanlardan her biri, hemhudut. **M2** 141, 142

sınırsız *sf.* Sınırı olmayan, bir sınırla ayrılmamış olan, hudutsuz. **M2** 240

sır, -rrı *a.* *Ar. sirr* Varlığı veya bazı yönleri açığa vurulmak istenmeyen, gizli kalan, gizli tutulan şey. **RA** 84, 160, 171, 177, 224, 233, 250, 289³, 295 **sırta ermek** gizli tutulan veya

sır durumunda olan bir şeyi anlamak, kavramak. **RA** 155

sıra *a.* **1.** Bir şeye ayrılan, uygun görülen veya rastlayan zaman. **RA** 27, 29, 33, 35, 37, 53, 63,67, 76, 99, 102, 107², 108, 109, 150, 165², 186, 206, 222, 226, 247, 260, 269, 288, 291, 307, 308, 328, 346² **M2** 43, 64, 81, 89, 107, 136, 189, 193, 202, 204, 206 **2.** Tahtadan oturak. **RA** 58, 62,67, 110, 165, 223, 224, 272, 328, 329², 331 **sıra gelmek** bir başkasından sonra sıra birinin veya bir şeyin olmak **RA** 59 **M2** 236, 279

sıradan *sf.* Bayağı. **RA** 265 **M2** 277

sıralama *a.* Sıralamak işi. **M2** 76

sıralamak *(-i)* Art arda söylemek, sayıp dökmek. **RA** 221

sıralanmak *(nsz)* Sıra oluşturacak biçimde yer almak. **RA** 223 **M2** 192

sırasında *zf.* Gerekince, yerinde ve zamanında. **RA** 78, 87, 144, 222, 250, 251, 274 **M2** 45, 83, 101, 193, 236, 250², 276

sırasıyla *zf.* Sırası gelince, sırasına dikkat ederek, sıra izleyerek. **M2** 138, 142

sırdış *a.* Birinin sırrını bilecek kadar ona yakın olan kimse, mahrem. **RA** 174

sırf *zf.* *Ar. şirf* Yalnızca. **RA** 12, 18, 51², 59, 155, 165, 168, 195, 247 **M2** 19², 102, 202, 230, 260, 276, 277

Sırp *öz. a.* Sırbistan'da yaşayan ve Slavların güney kolundan bir halk veya bu halkın soyundan olan kimse. **M2** 71, 72, 73⁶

Sırpeça *öz. a.* Sırpların kullandığı bir güney Slav dili, Sırp dili. **M2** 39

Sırp Kralı *(doğ.) Sırp Kralı* *öz. a. bk.* Sırp Kralı Petro. **M2** 73

Sırp Kralı Petro *(doğ.) Sırp Kralı Petro* *öz. a.* Rusya'nın ilk imparator

- unvanlı hükümdarı. *‘Üstünde Sırp Kırallı Petro’nun resmi olan bir iğne bulunduğunu gördü.’* **M2** 73
- sırretmek, -der (-i)** *Ar. sirr + T. etmek* Bir şeyi veya kimseyi akıl almaz bir biçimde ortadan yok etmek, görünmez kılmak. **RA** 286
- Sırp Sındığı** *öz. a.* 1364 yılında Osmanlı Devleti ile Haçlılar arasında meydana gelen savaşın adı. *‘Küçücük yaşınızla zaman ve hayat gibi iri kelimeleri kullanmanız, Tosunun Sırp Sındığından bahsetmesine benziyor.’* **RA** 264
- sırt** *a. anat.* İnsanlarda boyundan bele kadar uzanan üst bölüm, göğüs karşıtı. **RA** 200, 201
- sıska** *sf.* Çok zayıf ve kuru, kaknem, çelimsiz, arık. **RA** 192, 194²
- sıyrabilmek (-i)** Sıyırma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 123
- sıyrmak (-i)** Çekip kurtarmak. **RA** 98
- sıyrılış** *a.* Sıyırılma işi **RA** 184
- sıyılmak (-den)** Bir yerden veya bir durumdan çıkmak, kurtulmak. **RA** 221, 222, 259, 320, 325, 334, 346 **M2** 24
- sızı** *a.* Ruhsal acı, ızdırıp. **RA** 6
- sızıldı** *a.* Sızlanma, yakınma, şekva, şikâyet. **M2** 188
- sızmak, -ar (-den)** İnce aralıklardan veya gözeneklerden az miktarda ve belli olmadan yavaş yavaş akmak, çıkmak. **RA** 193, 311, 326, 328 **M2** 26, 56
- Sibirya** *öz. a.* Rusya Federasyonu'nun, Ural Dağları'ndan Büyük Okyanus'a kadar uzanan topraklarına verilen ad. *‘Bu tıpkı, sıcak iklimler için pek sıhhî olan beyaz, açık, keten elbiselerin Sibirya bölgesinde zararlı, öldürücü oluşuna benziyordu.’* **RA** 71
- sicil** *a. Ar. sicil* Görevlilerin meslek yaşamlarındaki çalışma durumları. **M2** 41
- sicilli** *sf.* Sicile geçmiş, sicili defterine işlenmiş, müseccel. **M2** 179, 276
- sig** *a. Ar. sîga gramer* Kip, fiilin çekiminden meydana gelen her türlü şekillerden biri. **M2** 272
- sigaya çekmek** Sorgulamak, hesaba çekmek. *‘Emine, aklına gelen ve Ülker’i sigaya çekmek konusunda çok yerinde olan bir soruyu sormak üzere idi ki.’* **RA** 345
- sigara** *a. İsp. cigaro* İnce kâğıda, kıyılmış tütün sarılarak hazırlanan, silindir biçiminde, ağızdan dumanı çekilen nesne. **M2** 192
- sihir** *a. Ar. sihr* Büyü. **RA** 100, 190
- sihirbazlık, -ğı** *a.* Büyücülük. **RA** 100, 293
- sihirli** *sf.* Büyülü. **RA** 100 **sihirli değnek dokunmak** mucizevi bir durum gerçekleşmek. *‘Hangi mucize olmuştu da yürüyüş kıvamına girmiş, yoksa kızlara perinin sihirli değneği mi dokunmuştu?’* **RA** 225
- Siirtli** *öz. a.* Siirt ilinden olan kimse. **M2** 195
- silâh (doğ.) silah** *a. Ar. silâh* Savunmak veya saldırmak amacıyla kullanılan araç. **RA** 157, 204, 237, 257, 285², 307⁴, 321 **M2** 30, 34, 140, 261, 266, 275 **silâh altına alınmak (doğ.) silah altına alınmak** askeriyenin hizmetine girmek. *‘Balkan savaşında silah altına alınıp yaralılara baktı.’* **M2** 53 **silâh tutmak (doğ.) silah tutmak** eli silah tutmak, silah kullanabilmek. *‘Üniforma giymek, silah tutmak, bölüklere kumanda etmek istiyordu.’* **RA** 267
- silâhlı (doğ.) silahlı** *sf.* Silahlı olan. **RA** 203, 317 **M2** 33

silik *sf.* Kendini gösteremeyen, dikkati çekmeyen veya önemli ve belirli olmayan. **RA** 128

silinebilmek (*nsz*) Silinme ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 253

silinmek (*nsz*) Birden yok olmak, gözden kaybolmak. **RA** 36, 68, 82, 171, 285, 331 **M2** 60, 196, 249, 267

Silistire *öz. a.* Bulgaristan'ın kuzeydoğu kesiminde, Romanya sınırında, Tuna kıyısında bulunan bir şehir. 'Yalnız Kosova, Varna, Çaldıran, Mohaç, Silistre ve Pilevnelerden ibaret değildi.' **M2** 210

silkiniş *a.* Silkinme işi. **RA** 24, 154

silkinmek (*-den*) Bir şeyi üstünden atmak, ondan kurtulmak. **M2** 212

silkmek, -er (*-i*) **silkip atmak** her türlü ilgisini kesmek. **RA** 87

silme *a.* Silmek işi. **RA** 246

silmek (*-i*) **1.** Bir şeyin ıslaklığını gidererek kuru duruma getirmek **RA** 50, 51, 88 **2.** Ortadan kaldırmak, yok etmek veya gidermek. **RA** 91, 120

silsile *a. Ar. silsile* Birbirine bağlı, birbiriyle ilgili şeylerin oluşturduğu dizi, sıra. **RA** 94, 104

Sırrı Erinç *öz. a.* 1918 İzmit doğumlu, coğrafya alanında uzman bir kişinin adı. 'Sırrı Erinç (Coğrafya)' **M2** 235

simâ (*doğ.*) **simâ** *a. Far. sîmā* Yüz (II). **RA** 38, 54 **M2** 49, 93², 161

sindirim *a. biy. sindirim organı a. anat.* Sindirim aygıtı içinde yer alan organların bütünü. **RA** 212

sinema *a. Fr. cinéma* Güzel sanatların dalı olarak yansıtılmaya uygun olan filmleri gerçekleştirme ve yaratma sanatı, beyaz perde, yedinci sanat. **RA** 57 sinema şeridi gibi hafızasından geçmek Yaşanılan olaylar ya

da görülen manzaralar birbiri ardınca hayalinde sıralanmak, gözünde canlamak. 'Hatta sınıfta oturdukları yerler sinema şeridi gibi hafızasından geçiyordu.' **RA** 34

sine *a. Far. sîne sineye çekmek* kötü bir davranış, söz veya olaya ister istemez katlanmak. **RA** 75

sinir *a.* Herhangi bir şey, bir olay karşısında tepki gösterme duyarlılığı ve kişinin ruhsal niteliği. **RA** 31, 236, 250, 259, 313 **sinirleri gerilmek** sinirlenmeye hazır bir durumda bulunmak. **RA** 252 **sinirleri bozulmak** çok sinirlenmek, ne yapıp edeceğini bilmeden şaşkın, karmaşık bir duruma düşmek. **RA** 219, 335 (birinin) **sinirlerini bozmak** kızdırmak, sinirlendirmek. **RA** 210

→ **sinir bozucu, sinir krizi**

sinir bozucu *sf.* Rahatsız eden, (kişide)gerginlik oluşturan. 'Fırsat bu sinir bozucu herifi yere sermeye yetecekti.' **RA** 115, 309

sinir krizi *a.* Sebepsiz yere ağlamak veya gülmek gibi dengesiz tepkiler göstermek. 'Sinir krizine benzeyen bu kahkahalar gözlerinden yaş getirdi.' **RA** 204²

sinmek, -er (*nsz, e*) Huy, alışkanlık vb. iyice yerleşmek. **RA** 113, 159, 224, 225 **M2** 157

Sinolog, -ğu *öz. a. Fr. sinologue* Sinoloji bilgini. **M2** 86

Sinop, -p'u *öz. a.* Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. **M2** 53², 54², 61⁴, 62³, 64, 66, 67, 68

Sinop Kalesi Dizdarı Mustafa *öz. a.* Makaleler II adlı eserde Sinop kalesi dizdarı olarak geçen bir kişi adı. 'Bunun oğlu Sinop kalesi dizdarı Mustafa aynı zamanda Sinop'taki Hisar camisinin imamı

olduğu için bu aile adı onlara yadigar kalmıştır. M2 61

Sinoplu öz. a. Sinop ilinden olan kimse. M2 61, 62²

Sinoplu Hacı İbrahim öz. a. Makaleler II adlı eserde Rıza Nur'un ilk atası olarak geçen bir kişi adı. *'Rıza Nur'un bilinen ilk atası Sinoplu Hacı İbrahim'dir.'* M2 61

Sinoplu Rıza öz. a. Rıza Nur'un Emniyet adındaki gazetede çıkan yazısında kullandığı bir ad. *'Bu yazı o gazetede Sinoplu Rıza imzasıyla çıktı'* M2 65

sinsi sf. 1. Gizli ve kurnazca kötülük yapan. RA 51 M2 230 2. Gizlilik ve kurnazlık belirten. M2 91

sinsice zf. Belli etmeyerek, gizlice. M2 198

sipariş a. Far. sipāriş **sipariş etmek** bir şeyin yapılmasını veya bir şeyin gönderilmesini istemek, ısmarlamak. M2 100

siper a. Far. siper Korunulacak, arkasına, altına veya içine girerek saklanılacak yer. M2 155, 167

Sirkeci öz. a. İstanbul'un Fatih ilçesinde yer alan bir semtin adı. *'Birkaç gün sonra Rıza Nur Sirkeci'deki Rüşumat dairesine giderek aletleri istedi.'* M2 71

sis a. coğ. Atmosferin alt tabakalarındaki küçük su taneleri veya buhardan oluşan bulutların çok alçalarak yeryüzüne kadar inmesiyle oluşan duman. RA 286 M2 135

sisli sf. Üzerine sis inmiş olan, sislenmiş, bulanık. RA 131

sistem a. Fr. système Düzen. RA 151, 179, 180² M2 176, 177, 213

sistemlendirmek (-i) Düzene sokmak, sistemli bir duruma getirmek. *'Türk tarihini tamamiyle sistemlendirmemiş olmakla beraber,*

mesela Selçuklularla Osmanlıları aynı devletin iki hanedanı sayması gibi hem tarihi gerçeğe, hem de millî menfaat ve ülkeye uygun keşifleri bir haylidir.' M2 76, 128, 147

sistemli sf. Düzenli. RA 45 M2 47

sitem a. Far. sitem **sitem etmek** bir kimseye üzüldüğünü, kırıldığını öfkelenmeden belirtmek. RA 260

Sivas öz. a. Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. M2 28, 57, 189²

sivil sf. Fr. civil Askerî olmayan. M2 73, 114, 195

→ **sivil polis**

sivil polis a. Emniyet teşkilatında görevi gereği üniformasız çalışan polis, sivil. RA 53

siyaset a. Ar. siyāset Politika. RA 216 M2 21, 59, 67, 99, 144, 199

→ **siyaset adamı**

siyaset adamı a. Kendini siyasete adanmış kişi. *'Zaten onlar öğrenci değil siyaset adamıydı.'* M2 94

siyâsetçi (doğ.) **siyasetçi** a. Politikacı. RA 38, 51

siyaseten zf. Ar. siyāseten Siyaset bakımından, siyaset açısından. M2 141

siyasî sf. Ar. siyāsī Siyasal. RA 39, 70, 96, 103³, 104 M2 66, 67, 68, 75, 76, 99, 103, 120, 136, 141, 144², 146, 183, 184, 220, 224, 256, 257⁴, 261, 262, 280

Siyenpi öz. a. tar. Makaleler II adlı eserde geçen bir sülale adı. *'Bu çağda bana göre Türkelinde sırayla Saka, Kun, Siyenpi, Apar sülaleleri hakim olmuştur.'* M2 138, 139², 140⁴, 146, 149²

siz zm. Çokluk ikinci kişi zamiri. RA 13, 18, 19³, 26, 274, 28, 29, 40, 51², 54, 57, 85, 86², 88, 89, 92³,

- 93, 94³, 101, 110³, 111⁴, 112², 113², 115, 117, 118, 119, 125, 127, 128, 129³, 139², 146, 148, 149, 160, 161, 163, 165, 166, 167⁴, 168³, 169³, 170, 172, 173³, 174⁶, 177, 183, 193, 200, 201, 202², 203⁵, 204, 205², 207, 208, 210, 221², 222, 223, 226, 227, 228, 232, 233, 235⁵, 236⁴, 237, 238⁴, 242, 252³, 257², 260³, 261, 262, 264, 265, 266⁴, 267, 268², 279², 289³, 290, 293, 294, 296², 297, 329, 330, 334, 336, 338, 346 **M2** 96, 119⁵, 120⁷, 121, 122³, 123³, 133, 135², 136⁵, 137⁵, 138, 146, 147², 148⁵, 154³, 155⁴, 157³, 158, 160, 161², 162², 171, 180, 181
- sofra** *a. Ar. sufre* Masa, sini vb. şeylerin, yemek yemek üzere hazırlanmış durumu. **RA** 187, 195³, 196, 246, 247
- softa** *a. Far. sūhte esk.* Yaşadığı çağın gerisinde kalmış, geri kafalı kimse. **RA** 144
- softalık, -ğı** *a.* Softa olma durumu. **M2** 214
- Sofuoğlu** *öz. a. bk.* Sofuoğlu Zeki Özgür. **M2** 90
- Sofuoğlu Zeki Özgür** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde adı geçen ve Türkçülük davası nedeniyle tutuklanıp yargılanan topçu asteğmenin adı. 'Sıkıyönetim mahkemesi de buna uymuş ve arkadaşımız Sofuoğlu'nu 'Sofuoğlu Zeki Özgür' diye çağırmişti.' **M2** 90
- soğuk** *sf.* Isısı düşük olan, sıcak karşıtı. **RA** 58, 85, 86², 220, 240, 263, 278, 287 **M2** 31, 51, 64, 95
- Soğukçeşme Askerî Rüşdiyesi** (*doğ.*) **Soğukçeşme Askerî Rüştüyesi** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde adı geçen Rıza Nur'un eğitim gördüğü bir lisenin adı. 'İki yıl okuduktan sonra çıktığı Soğukçeşme Askerî Rüşdiyesinden sonra
- Çengelköyündeki Kuleli Harbiye İdadisine (lisesine) yazıldı.' **M2** 64
- soğukkanlı** *sf.* Olaylara ve gelişmelere sakin, ılımlı ve temkinli yaklaşan (kimse), serinkanlı, itidal sahibi. **RA** 26, 336 **M2** 94
- soğukkanlılık, -ğı** *a.* Soğukkanlı olma durumu, serinkanlılık. **RA** 27, 50², 120, 132, 163, 201, 211, 227, 293, 324 **M2** 123, 256, 267
- soğuma** *a.* Soğumak işi. **RA** 215
- soğumak** (*-den*) Birine veya bir şeye duyulan istek, sevgi ve ilgi kalmamak. **RA** 71
- sohbet** *a. Ar. şuhbet* Dostça, arkadaşça konuşarak hoş bir vakit geçirme, söyleşi, yârenlik, hasbihâl. **RA** 133 **M2** 229
- sokak** *a. Ar. zuḳāḳ* İl, ilçe vb. yerleşim bölgelerinde, iki yanında evler olan, caddeye oranla daha dar veya kısa olabilen yol. **RA** 125, 137³, 138², 194, 199, 202, 256, 259, 261, 275³, 294, 320², 324, 335, 339 **M2** 20, 97², 184, 240
- **sokak feneri**
- sokak feneri** *a.* Sokağı aydınlatmakta kullanılan uzun direkli lamba. 'Sokak feneri altında saatine baktı.' **RA** 195
- sokma** *a.* Sokmak işi. **RA** 148 **M2** 239
- sokmak, -ar** (*-i*) İçine veya arasına girmesini sağlamak. **RA** 23, 27, 65, 148, 259, 275, 278, 317 **M2** 21, 75, 120, 157, 179, 189, 205, 208, 212, 236, 248, 267
- sokulabilmek** (*nsz, -e*) Sokulma ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 139
- sokulma** *a.* Sokulmak işi. **RA** 119, 136 **M2** 200, 240
- sokulmak** (*nsz, -e*) Sokma işine konu olmak. **RA** 86 **M2** 29, 123, 192, 205, 255

sol *sf.* Vücutta kalbin bulunduğu tarafta olan, sağ karşıtı. **RA** 7², 16, 34, 36, 135, 194², 207², 208, 228, 278, 296, 307 **M2** 111, 153³, 182, 184, 258, 260², 266, 277 **solda sıfır bırakmak** anlamı olmamak, değersiz olmak. **M2** 209

solcu *sf.* Sol görüşlü partilerin yandaşı olan (kimse). **M2** 183², 184, 191, 231⁴, 232⁴, 233³, 234³, 235, 236², 251, 277

solculuk *a.* Solcu olma durumu. **M2** 231, 232, 249, 263

solgun *sf.* Rengini, tazeliğini, canlılığını veya parlaklığını yitirmiş olan, solmuş. **RA** 52, 221, 232, 275 **M2** 272

solgunluk, -ğu *a.* Solgun olma durumu. **RA** 246

solmak (*nsz*) Rengini yitirmek, rengi uçmak **RA** 7, 322

soluk *sf.* Rengi atmış olan, solmuş, uçuk. **RA** 247 **soluk(ğunu) kesmek** bir şey çok heyecan veya korku vermek. **RA** 283

→ **soluk almadan**

soluk almadan *zf. mec.* Durmaksızın, sürekli. **RA** 316

solukluk *a.* Soluk olma durumu. **RA** 195

somurtkan *sf.* Sürekli somurtan, asık suratlı, abus. **RA** 57

son *sf.* Şimdiki zamana en yakın zamandan beri olan veya bu zamanda yapılmış, olmuş olan, ilk karşıtı. **RA** 16, 22, 24, 35, 37, 38, 39, 54², 57, 66², 67, 68², 80, 81, 89, 91, 94, 97, 98, 106, 118, 129, 139, 160, 162, 174, 184, 191², 194, 214, 219³, 222, 225, 226², 232, 233, 240, 241, 251, 257, 263, 264, 266, 278, 284, 285, 286, 305, 306⁴, 318, 334, 335, 343, 344 **M2** 12, 13, 18, 23, 24, 33², 41, 43, 46, 53, 54, 55, 67, 68², 71, 75, 79, 82², 89, 93, 97², 98,

99, 101³, 103, 104, 105, 107, 108, 109, 112, 119, 141, 153, 161², 162, 169, 173, 176, 179, 183, 184, 189, 198, 207, 229, 236, 250, 253, 254, 276 **sona ermek** son bulmak. **RA** 161, 254, 317 **M2** 112 **son vermek** bitirmek, sona erdirmek. **RA** 44, 186² **M2** 90, 192², 197², 253 **son haddine varmak** Sınırı zorlamak, tahammül edilemeyecek bir seviyeye ulaşmak. ‘*Kinin son haddine vardığı bir anda birisi ötekine bir kurşun sıkarak veya bir hançer vurarak öldürebilir.*’ **M2** 256

→ **son derece, sonbahar**

sonbahar *a.* *T. son* + *Far. bahār* Kuzey yarım kürede eylül, ekim ve kasım aylarını içine alan süre, güz, hazan, bağ bozumu. **RA** 23

son derece *sf.* Pek çok, çok fazla, son kerte. **M2** 33²

sonra *zf.* Daha ileri bir zamanda, müteakiben, önce karşıtı. **RA** 6, 8, 10, 11², 12², 13, 16, 17, 18, 19², 23³, 25, 26, 29³, 30, 32, 36², 38, 40², 44⁴, 45, 46, 50, 51⁴, 52, 55³, 57, 58, 59, 60, 61², 67, 70, 71, 72, 73, 78², 79, 81², 82², 88, 93, 95, 100², 101⁴, 102, 104, 105³, 106, 109, 110³, 111, 113, 114, 124², 130, 133², 135, 137, 138, 141, 143, 144, 145, 149, 152, 153², 154, 155, 156, 157, 159², 162³, 163, 165², 166, 168, 170, 171, 172, 174, 178, 179, 181³, 184, 186², 190², 191², 194, 197, 198, 200³, 201, 202, 205, 209², 210, 211, 213, 214², 215³, 216, 218, 219, 222², 224, 225, 228, 230, 231, 232², 234², 235, 238², 240, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248³, 249², 253, 255, 256, 257⁴, 258, 260², 261, 262, 263, 269², 273³, 275, 277, 279, 283², 287⁴, 288, 290, 291, 293, 294, 296³, 305³, 307⁵, 308, 309, 310, 311², 314, 316³, 317², 319², 320, 323, 324², 325, 326, 327², 328, 330, 331³, 333, 334⁵, 335, 336⁴, 337,

339², 340, 341³, 342, 343, 344, 346², 348, 351², 352 **M2** 15, 19, 20, 22³, 24, 25, 27, 29⁴, 30, 31, 32², 33, 35², 46, 53³, 54², 55³, 56², 57², 61, 62², 63³, 64³, 65, 66, 67³, 69⁴, 70³, 71², 72, 73, 75², 76, 81, 82, 86², 89, 93², 94, 95, 97, 98, 99, 101⁴, 102, 103, 104², 105, 109², 111, 119, 122, 130², 134, 137, 139⁴, 140², 141², 142, 143², 145⁶, 146⁸, 149, 150, 152², 154, 158, 161, 164², 169, 173, 177, 182, 193, 195, 197³, 198², 201², 203², 205, 209, 212, 214, 220, 221, 224, 227, 231², 232, 233, 235², 240, 243, 248², 249, 251, 254, 255², 256, 257, 258, 260, 261, 265, 272², 278³, 279³

sonraki sf. Sonra olan. **RA** 61, 65, 98, 171, 288 **M2** 45, 48², 59, 96, 258, 277

sonraları zf. Sonraki zamanlarda. **M2** 91

sonsuz sf. Sonu olmayan, bitmeyen, ebedî. **RA** 99, 133, 181, 298, 303, 304, 331 **M2** 213

sonuç, -cu a. Bir olayın doğurduğu başka bir olay veya durum, netice. **RA** 39, 70, 78, 273, 320 **M2** 25, 32, 47, 48, 54, 85, 235, 248, 256, 260 sonuç almak İstenilen sonuca ulaşmak, verim almak. **M2** 14 **sonuç çıkarmak** kesin bir karar veya görüşe varıp bunu bildirmek. **M2** 86 **sonuç vermek** sonuçlanmak. **M2** 199, 234

sonuncu a. Zaman, yer, sıra bakımından başkalarına göre sonda olan kimse, şey. **RA** 59 **M2** 24, 37, 95, 119

sonunda zf. En son zamanda, nihayetinde. **RA** 30, 43, 44, 98, 152, 308 **M2** 54, 69, 72, 82, 138

Son Yüzyılın Meşhur Kişileri öz. a. Tahsin Demiray'a ait bir eser adı. 'Yıllardır edindiği kütüphanesinde son yüzyıl için tarihi malzeme toplamış, toplatmış ve nihayet 'Son

Yüzyılın Meşhur Kişileri' adıyla birkaç ciltlik eser yazmaya karar vermiş, eser kısmen de basıma hazır hale gelmişti; işte, pek çok hayırlı iş gibi bu da yarıda kaldı. **M2** 99

sorabilmek (-i, -e) Sorma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 169, 249, 337, 338²

Sorbon müderrisi öz. a. Sadri Maksudi Bey'e ait bir imza adı. 'Sorbon müderrisi diye imza atmakla da kendisini reklam ettiği Köprülüzade Fuat Beyle yaptıkları münakaşa dolayısıyla ilim efkâr umumiyesine malum olduğundan şu sual doğuyor.' **M2** 132, 160

sorgu a. Sorma işi. **RA** 149 **M2** 73², 193, 267 **sorguya çek(il)mek** Bir suçla ilgili olarak soru sor(ul)up cevap iste(n)mek. **RA** 23, 44, 68 **M2** 281

→ **sorgusuz sualsiz**

sorgulamak (-i) Suç niteliğinde bulunan bir sorun üzerine ilgili bulunanlara sorular sormak **RA** 53

sorgusuz sualsiz zf. Soruşturmadan. **RA** 43

sorma a. Sormak işi. **RA** 67, 73, 150, 180, 273, 281, 295 **M2** 165

Sormagir sokağı öz. a. Mehmet Sadık Aran'ın oturduğu evin bulunduğu bir sokak adı. 'Yıllardır oturduğu Cihangir'deki ilk evleri Sormagir sokağında 111 numarada idi.' **M2** 97²

sormak (-i, -e, -den) Birine soru yöneltmek herhangi bir konuda bilgi istemek, sual etmek. **RA** 6², 9⁷, 10², 12, 28, 30⁵, 33², 35, 36, 50, 59², 61, 64², 66, 67, 68², 73, 74, 76², 78, 85, 86, 88², 89, 91, 98, 99, 107, 111², 115², 123², 127², 128², 130, 132², 135, 136, 138², 145, 146, 147, 148², 150², 151³, 152, 154, 155, 156², 157, 158², 159², 160², 162², 166², 168, 169, 170, 173, 179³, 180, 181, 183,

190, 192, 193, 195, 200², 201², 202², 205, 207, 209², 211, 212, 213, 216, 217, 220, 223², 226³, 227², 230, 232, 233, 234, 235, 237², 239², 240², 243², 245, 246, 249, 250, 252, 255, 256, 259², 261², 262, 263, 268², 269, 273, 278, 281, 284, 289², 290³, 292², 300², 301, 303, 305, 306, 309, 314, 315⁵, 316, 319, 321², 323, 324³, 326, 329, 333³, 334, 335, 336, 337³, 338, 339², 340, 341, 342, 344, 345, 346, 348, 349², 350², 351² **M2** 15, 25, 68, 71, 73, 102, 127, 134, 163, 164, 170, 179, 182, 188, 193, 206², 214, 218, 219, 250, 261, 280

soru *a.* Bir şey öğrenmek için birine yöneltilen ve karşılık gerektiren söz veya yazı, soru. **RA** 54, 59, 61, 62, 67, 95, 96, 124, 127, 130, 139, 150², 152, 156, 166, 179, 181, 200, 201, 209, 212, 226, 230, 250, 263, 266, 284, 288, 295, 315, 321, 336, 338³, 340, 345, 348 **M2** 230, 268 **soru sormak** bir konu hakkında bilgi edinmek üzere soru yönelmek. **RA** 20, 58, 66, 150, 172, 179, 180, 200, 266, 272, 289, 310, 337, 345

sorulmak (*nsz, -e, -den*) Sorma işine konu olmak. **RA** 38, 51, 88, 126, 145, 195, 340 **M2** 39, 101, 136, 268

sorumlu *sf.* Üstüne aldığı veya yaptığı işlerden dolayı hesap vermek zorunda olan, sorumluluk taşıyan (kimse), mesul. **RA** 104, 130, 318 **M2** 16, 182, 235

sorumluluk *a.* Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet **M2** 13, 15, 201 **sorumluluğu (üzerine) almak** sorumluluk yüklenmek **M2** 201 **sorumluluk altına girmek** herhangi olay ya da durumun sonuçlarını üstlenmek. **M2** 71

soruş *a.* Sorma işi. **RA** 146

sosyal *sf. Fr. social top. b.* Toplumsal. **M2** 99, 104, 109, 232, 254, 257

→ **sosyal bilim, sosyal demokrat**

sosyal bilim *a.* Toplum olayları, insanın sosyal ve kültürel faaliyetleri konusunda araştırma ve inceleme yapan bilim. **M2** 100

sosyal demokrat *a.* Sosyal demokrasi yanlısı olan kimse. **M2** 241

sosyalist *a. Fr. socialiste top. b.* Toplumcu. **M2** 254, 280

sosyalizm *a. Fr. socialisme top. b.* Toplumculuk. **M2** 276

sosyoloji *a. Fr. sociologie top. b.* Toplum bilimi. **M2** 232⁵, 233³

Sovyet *öz. a. bk.* Sovyet Cumhuriyeti. **M2** 257

Sovyet Cumhuriyeti *öz. a.* Rusya'ya bağımlı kısa ömürlü bir sosyalist devlet kurma girişimi. 'Türkiye Devleti'ni devirmeye kalkan, sonra da yurdumuzda bir Sovyet Cumhuriyeti kurarak Rusya'ya eklemeye çalışan gruhun bir bölümüdür. **M2** 256

soy *a.* Bir atadan gelen kimselerin topluluğu, sülale. **RA** 128, 308, 317 **M2** 25, 46, 62, 114, 145, 255

→ **soy sop, soyadı, soy kütüğü**

soyadı *a.* Herkesin ailece anılmasına yarayan öz adından sonraki adı, aile adı, aile ismi, soy ismi. **RA** 18², 96, 116⁴, 136, 139, 146², 147², 171, 202⁵, 323, 347 **M2** 89⁷, 181, 234, 236

→ **soyadı kanunu**

soyadı kanunu *öz. a.* Kanun adı. **M2** 89, 234

soykütüğü (doğ.) soy kütüğü *a. mec.* Soyağacı. **RA** 350², 351

soy sop *a.* Bütün soy ve hısımlar. **RA** 139, 310, 311 **M2** 200

soysuz *sf.* Soyunun özelliklerini yitirmiş olan (kimse, bitki vb.), dejenere. **RA** 117² **M2** 255

soysuzlaşmak (*nsz*) Yaşama biçimi ve görevlerinde gerilemek, bozulmak, yozlaşmak, tefessüh etmek. **M2** 15, 239

söğmek (*doğ.*) **sövmek** *bk.* sövmek. **M2** 175

Söğüt Kaymakamı Burhan Ten *öz.*
a. Makaleler II adlı eserde geçen Söğüt yöresinde görevli kaymakamın adı. 'Hürriyet gazetesinden öğrendiğinize göre bu işe Söğüt Kaymakamı Burhan Ten ile Belediye Başkanı Yaşar Ersoy önayak olmuşlardır.' **M2** 110

sökmek (*-den*) **1.** Ayırmak, uzaklaştırmak, vazgeçirmek. **RA** 84, 321 **2.** Karışık bir yazıyı okumak. **M2** 66

sökülmek (*nsz*) Sökme işine konu olmak **RA** 54, 69, 276², 312, 324, 326

sömestir *a. eğt. Fr. semestre* Yarıyıl. **M2** 93, 103²

söndürmek (*-i*) Tutku ve duyguları yatıştırmak, etkisiz duruma getirmek. **RA** 6, 79, 80, 274, 286

sönme *a.* Sönmek işi. **RA** 214 **M2** 24

sönmek, -er (*nsz*) Tükenmek, yok olmak, yitmek. **RA** 22, 30, 160, 217, 253 **M2** 20, 25, 191

sönük *sf.* Göze çarpmayan, dikkat çekmeyen, silik. **M2** 114, 144

sövmek, -er (*-e*) Onur kırıcı, çoğu basmakalıp kaba sözler söylemek, küfretmek. **M2** 180, 205, 206, 207³, 210

sövülmek (*-e*) Sövme işine konu olmak. **RA** 195

söyleme *a.* Söylemek işi. **RA** 38, 63, 73, 95, 110, 175, 213, 219, 242 **M2** 154, 161, 203, 243, 271

söylemek (*-i*) Düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak. **RA** 5², 6, 10², 12², 13, 19², 21, 25², 26², 27, 28, 30², 32, 35, 38, 46², 51², 58, 59², 61, 63, 64, 67, 68⁴, 72², 73, 74, 75², 79, 80, 84, 89², 90³, 91, 94, 100, 101², 106², 116², 118⁴, 120, 123, 131, 135, 138, 140, 143, 144, 146, 147, 148, 149, 150², 151², 152³, 154, 157, 159, 162³, 167, 170, 173², 174, 180, 182, 185³, 187, 189, 195, 198, 201², 202, 203, 204³, 206, 207, 209³, 210, 214, 217, 222, 223, 224³, 227, 230, 231, 232², 233⁶, 235, 236, 237, 238, 239, 240², 241, 247, 249, 250², 253, 254², 255, 256, 262, 267, 269, 273, 274, 275, 276, 277, 287, 288, 295, 296, 306, 324⁴, 325, 330³, 331, 333, 334, 336, 337, 339⁵, 341³, 344, 347², 349, 351, 352, **M2** 13, 24, 32, 43, 57², 59, 65, 66, 68, 70, 71², 73, 94, 95, 98, 100², 101, 120, 122², 127, 128, 132, 141, 146, 147³, 148, 149, 151, 152, 154², 161², 172, 173, 174², 176, 184, 189, 192, 193, 195⁵, 196, 197², 199, 203, 205, 206, 212, 214, 217, 218, 219, 220, 222, 223², 225, 233, 236, 244, 247, 248, 258, 266, 267, 271, 273, 275, 277, 278, 279²

söylenme *a.* Söylenmek işi. **M2** 142

söylenmek (*nsz*) Söyleme işi yapılmak. **RA** 13, 18, 25, 37, 40, 75, 85, 86, 110, 115, 124, 131, 146, 152, 192, 219, 224, 245, 265, 266, 267, 275, 280, 334, 345, 348, 349 **M2** 41, 46, 99, 114, 151, 154, 174, 232, 245, 248, 249, 263

söylenti *a.* Ağızdan ağıza dolaşan, kesinlik kazanmayan haber, rivayet. **RA** 350² **M2** 31, 96, 188, 248

söyleyebilmek (*-i, -e*) Söyleme ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 23, 134, 185, 241, 306

söyleyiş *a.* Söyleme işi. **RA** 131, 159

söz *a.* Bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi, lakırtı, kelam,

laf, kivil. **RA** 12, 13, 14, 23, 25, 27², 30, 31, 40, 46, 50², 51, 57, 64, 73³, 74, 75, 80, 85, 86, 87⁴, 89, 101, 107, 112, 115, 117, 118², 119, 120², 121, 123, 126, 128, 129², 130, 144, 150, 151, 157², 161², 162², 170², 171, 174, 181, 183, 185⁴, 187, 195, 209, 214², 216, 217, 220, 227, 230, 231, 234, 235, 238, 239, 241, 244², 245³, 247, 253, 254, 257, 263, 264, 265, 266², 267³, 276, 291, 293², 294, 305, 307, 308, 314, 323, 326, 339, 347, 348, 352 **M2** 15³, 30, 32, 41, 42, 51, 52, 57, 62, 63, 66, 86, 94, 98, 101², 121, 123, 128, 130, 131, 151, 152, 153, 154², 161³, 163, 165², 166², 174, 195, 196², 197, 202, 203, 212, 219, 233, 243, 244, 248, 259, 272³, 275, 276, 277, 278 **söz açmak** bir konu üzerine konuşmaya başlamak. **RA** 74, 139, 179, 265 **söz birliği etmek** ağız birliği etmek. **RA** 134 **söz** etmek bir şey üzerine konuşmak. **RA** 133, 235, 295, 307 **söz işitmek** laf işitmek. **RA** 185 **söz olsun diye** Öylesine. 'Söz olsun diye sordu.' **RA** 351 **söz sahibi olmak** bir konuda konuşma yetkisi olmak. **M2** 206 **söz tutmak** söz dinlemek. **RA** 228 **söz vermek** bir işi yapacağını kesinlikle bildirmek. **RA** 228 **M2** 32 **söze başlamak** konuşmaya başlamak, bir konuya girmek. **RA** 27, 32, 125, 134, 232, 234, 257, 277, 278, 294, 299, 300², 311, 317 **M2** 96 **söze karışmak** lafa karışmak. **RA** 127, 129, 145, 156, 226, 262, 264 **sözü edilmek** adı anılmak, bahsedilmek. **RA** 250 **sözü kesmek** konuşmasını bitirmeden susmak. **RA** 263 **sözü uzatmak** lafi uzatmak. **RA** 147 **sözü çevirmek** lafi çevirmek. **RA** 96 **sözü almak** konuşmak için toplantı başkanından izin almak, konuşmaya başlamak. **RA** 265 **sözü değiştirmek** sözü çevirmek, lafi çevirmek. **RA** 25 **sözü kes(il)mek** konuşmasını bitirmeden susmak. **RA** 100 **sözü uzatmak** lafi uzatmak. **RA** 181

sözünün eri verdiği sözü ne olursa olsun yerine getiren kimse. **RA** 143 **söz dudaklarında kalmak** sözü ağızda kalmak, konuşmasını bitirememek. **RA** 100 **sözlerinin arkasını getirememek** sözü yarıda kalmak. **RA** 27 **sözünü kesmek** biri konuşurken söze karışıp onun konuşmasına fırsat vermemek. **RA** 11, 13, 36, 119, 137, 154, 203, 205 **M2** 163

→ **söz dögüşü, söz düellosu, söz gelişi, sözüm ona, sözün kısası**

sözde sf. Gerçekte öyle olmayıp öyle geçinen veya bilinen. **RA** 31, 53, 196 **M2** 160

söz dögüşü a. bk. Söz düellosu. **RA** 39

söz düellosu a. mec. İki kişi arasında sözle yapılan tartışma, söz yarışı. **RA** 28

söz gelişi e. Bir düşüncüyü açıklamak için örnek gösterileceğinde o örneğe giriş olarak söylenen bir söz, söz gelimi, söz misali, temsil, söz temsili, örneğin, mesela, bilfarz. **RA** 204

sözleşme a. huk. Hukuki sonuç doğurmak amacıyla iki veya daha çok kişinin, kuruluşun karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarıyla gerçekleşen işlem, bağıt, akit, mukavele, kontrat. **M2** 99

sözlük, -ğü a. Bir dilin bütün veya belli bir çağda kullanılmış kelime ve deyimlerini alfabe sırasına göre alarak tanımlarını yapan, açıklayan, başka dillerdeki karşılıklarını veren eser, lügat. **RA** 281, 337 **M2** 95, 104²

sözsüz sf. Konuşmadan yapılan. **RA** 155

sözüm ona (doğ.) sözüm ona zf. Sanki, güya. **M2** 91

sözün kısası zf. Kısacası **RA** 215

spiker *a. Fr. speaker* Radyo ve televizyonda programları, haberleri sunan kimse. **M2** 266

spor *a. Fr. sport* Bedeni veya zihni geliştirmek amacıyla kişisel veya toplu olarak gerçekleştirilen, bazı kurallara göre uygulanan hareketlerin tümü. **RA** 343, 345

Spuler *öz. a. Makaleler II* adlı eserde geçen Alman bilim adamının adı. 'Spuler, İngilizce ve Fransızca'dan başka Türkçe, Arapça, Farsça, Rusça, Moğolca'da biliyor ve bu dillerdeki yayınları asıllarından takip ediyordu.' **M2** 229²

stadyum *a. sp. Lat.* Takım oyunları, atletizm karşılaşmaları ve çeşitli törenlerin yapılabilmesi, seyircilerin de bunları izleyebilmesi için elverişli oturma yerleri olan alan, stat. **M2** 98

staj *a. Fr. stage* Herhangi bir meslek edinecek olan kimsenin geçirdiği uygulamalı öğrenme dönemi. **M2** 68

stajiyer *a. Fr. stagiaire* Staj yapan kimse. **RA** 19

stratejik *sf. Fr. stratégique* Önemli. **RA** 112 **M2** 34

su *a.* Hidrojenle oksijenden oluşan, sıvı durumunda bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız madde, ab. **RA** 6, 67, 100, 283, 329⁴, 330⁴, 331, 333³ **M2** 34, 86, 237, 260, 262³

→ **su götürmez, su katılmamış**

su götürmez *sf.* Başka bir yoruma elverişli olmayan, kesin, sözgötürmez. **RA** 97

su katılmamış *sf.* Kendine özgü olan durumu koruyan, başka bir etkiyle değişmemiş, bozulmamış olan. **M2** 121, 200

sual *a. Ar. su'āl* Soru. **RA** 28, 59, 60, 63², 64, 68, 71, 88, 111, 136 **M2** 123, 132, 136, 163, 218

subaşı *a. tar.* Şehirlerin güvenlik işlerine bakan görevlilerin başı. **M2** 113

subay *a. ask.* Silahlı kuvvetlerde asteğmenden orgeneral veya oramirale kadar rütbedeki asker. **RA** 14, 15⁴, 39, 41, 43, 50, 53³, 69, 123, 129, 130, 139, 156, 162², 163, 197, 252, 257, 267, 277², 299, 300, 304, 341² **M2** 15, 61, 66, 73, 200², 201

subaylık, -ğı *a.* Subay olma durumu. **RA** 78, 300 **M2** 72

suç *a. huk.* Yasalara aykırı davranış, cürüm. **RA** 15, 47, 100, 244, 277, 293², 309, 313, 316, 319 **M2** 90, 154, 189, 190, 193, 194, 257⁵, 260, 271, 276 **suç işlemek** yasaya, töreye aykırı bir davranışta veya harekette bulunmak. **RA** 6, 15, 240, 276, 317, 325 **M2** 90, 196, 259 **suç olmak** suç sayılmak. **RA** 227 **M2** 154

→ **suçüstü**

suçüstü *zf.* Suç işlerken. **RA** 183

suçlama *a.* Suçlamak işi, itham. **RA** 181, 245

suçlandırılmak (*nsz*) Suç yüklendirilmek, itham ettirilmek. **RA** 53

suçlanmak (*nsz, -le*) Suçlama işine konu olmak, itham edilmek. **M2** 260

suçlu *sf.* Suç işlemiş, suçu olan (kimse), kabahatli, mücrim. **RA** 50, 303, 304², 305, 308³, 309, 310³, 311³, 312², 313², 317, 318 **M2** 166, 276 **suçlu olmak** suçlu sayılmak. **RA** 317, 318, 319³

suçsuz *sf.* Suçu olmayan, suç işlememiş olan, masum. **RA** 310, 325, 328

sudan *sf.* Baştan savma, inandırıcı olmaktan uzak olan **M2** 183, 230

→ **sudan sebep**

sudan sebep *a.* Baştan savma, inandırıcı olmaktan uzak sebep. **M2** 211

sukast *a.* *Ar. sū' + kaşd* Gizlice cana kıyma ve kötülük etmeye kalkışma. **RA** 174 **M2** 20, 257

sultan *a.* *Ar. sultān tar.* Müslüman, özellikle Sünni hükümdarların kullandıkları unvan, padişah. **RA** 168² **M2** 31².

Sultan Abdülhamid *öz. a. bk.* Abdülhamid. **M2** 13, 70²

Sultan Hamid *öz. a. bk.* Abdülhamid. **RA** 103³

sultâni (*doğ.*) **sultani** *a.* *Ar. sultānī* 1908'den sonra Osmanlı ülkelerinde, bugünkü lise dengi öğretim kurumu. **M2** 93, 98²

Sultan İbrahim *öz. a.* 18. Osmanlı padişahı ve 97. İslam halifesinin adı. *'Yalnız bir defa, hiçbir çocuğu olmadığı yıllarda hareket tasarlandı, sonra onunda çocukları olunca bundan vazgeçildi ve dedelerim bazen devlet hizmetinde, bazen orduda hizmet ederek birer birer dünyadan çekildiler.'* **RA** 172, 210

Sultan Mesud (*doğ.*) **Sultan Mesut** *öz. a.* 1031-1041 yılları arasında hüküm sürmüş Gazne Devleti sultanının adı. *'Sultan Mesud'un adını okutmuşlardı.'* **M2** 30, 31, 32², 33, 34⁵, 210

Sultan Reşad *öz. a.* V. Mehmed Reşad veya Mehmed Reşad olarak da bilinen Osmanlı İmparatorluğu'nun 35. padişahı ve 114. İslam halifesinin adı. *'Yaşınıza bakılırsa Sultan Reşada da, Abdülhamide de hizmet ettiğiniz pek açık olarak meydana çıkıyor.'* **M2** 147

sunā *a.* Erkek ördek. **RA** 5 **M2** 224

Sunay *öz. a.* Cevdet Sunay, Türkiye Cumhuriyeti'nin beşinci

cumhurbaşkanı olan bir devlet adamı. *'Ankara'ya dönen Cumhurbaşkanı Sunay'ın daha tamamen iyileşip iyileşmediği belli olmadan onu ziyaret ederek TRT kanunu işini onunla görüşmekten geri kalmadı.'* **M2** 265

sun'î (*doğ.*) **sunî** *sf.* *Ar. şun'ī* Yapay. **RA** 33

sunmak (*-i, -e*) Bir büyüğe veya nezaket gereğince bir kimseye bir şeyi vermek, arz etmek, yollamak, göndermek, takdim etmek. **RA** 83 **M2** 60, 239

sunulmak (*-e*) Sunma işine konu olmak veya sunma işi yapılmak. **M2** 204

sûr *öz. a.* İslam inancına göre, İsrâfil meleğin üfleyerek kıyamet gününün geldiğini haber vereceği bir araç. *'Selim Pusatın gönlünün içindeki feryatlar o kadar acı ve gürültülü idi ki insanlar duysa hep ölür, benim sûrumu öttürmeme lüzûm kalmazdı.'* **RA** 300

surat *a.* *Ar. şûret* Yüz. **RA** 119 **suratı asılmak** kaşlarını çatıp yüzüne küskün veya dargın bir anlam vermek, somurtmak. **RA** 226

suret *a.* *Ar. şûret* Görünüş, biçim. **M2** 21, 162, 192

suretiyle *zf.* Yoluyla, biçimiyle. **RA** 78, 104 **M2** 49², 91, 94, 109, 139, 140, 145², 191, 194, 203, 212, 255

Suriye *öz. a.* Suriye Arap Cumhuriyeti, Ortadoğu'da Lübnan, İsrail, Ürdün, Irak ve Türkiye ile komşu bir ülkenin adı. *'Hatay'ın Suriye'ye verilmesi gerektiğini, Atatürk'ün ahlaksız bir sarhoş ve Türk milletinin soysuzlaşmış bir sürü olduğunu da savunsa o eser Türkiye'ye girecektir.'* **M2** 239

susamak (*nsz*) Su içme gereksinimi duymak. **RA** 83, 333

susma *a.* Susmak işi. **RA** 18, 25, 61, 123, 210 **M2** 80

susmak, -ar (*nsz*) Konuşmasını kesmek. **RA** 9², 50, 55, 61, 62, 74², 94, 97², 105, 111², 127, 129, 149, 152, 154, 166, 171, 184, 191, 202, 206², 213³, 216, 227², 233³, 234, 244, 247, 257, 259, 261, 268, 269, 276, 290, 305, 311, 333, 339, 341, 347², 348, 350², 351², 352² **M2** 121, 272

susturmak (*-i*) Susmasını sağlamak, susmasına sebep olmak. **M2** 203

susturuculu *a.* Ateşli bir silahın patlama gürültüsünü azaltan sistem. **M2** 275

susturulmak (*nsz*) Susması sağlanmak, konuşması önlenmek. **M2** 136

susuş *a.* Susma işi. **RA** 123, 214, 277 **M2** 106

susuz *sf.* Suyu olmayan, suyu bulunmayan. **RA** 330 **M2** 30

susuzluk *a.* Susamış olma durumu. **RA** 330

Suudi Arabistan *öz. a. bk. S.* Arabistan. **M2** 281

Suut Kemal Bey *öz. a.* Suut Kemal Yetkin, 1903 Urfa doğumlu, Türk akademisyen, edebiyatçı, denemeci, üniversite idarecisi ve milletvekili. 'Vaktiyle kendi hocası olan Suut Kemal Beyin Millî Pragmatizm adlı yazısına ait olan kısımlarına cevap verecek ve bu gence, burada, bilmediği bazı şeyler öğreteceğim.' **M2** 127

Süheylâ Bayrav (*doğ.*) **Süheyla Bayrav** *öz. a.* Dilbilim alanındaki çalışmalarıyla tanınmış dilbilimci ve profesör. 'Süheylâ Bayrav (*Fransız dili*)' **M2** 234

sükûn *a. Ar. sukûn* Sükûnet. **RA** 177, 182², 305²

sükûnet *a. Ar. sukûnet* Durgunluk, dinginlik, hareketsizlik, sessizlik. **RA** 10, 50, 102, 117, 201, 202, 206, 260, 293

sükûnetli *sf.* Durgun, sakin, hareketsiz. **RA** 201

sükût *a. Ar. sukût* Susma, konuşmama, söz söylememe, sessizlik. **RA** 133 **M2** 56

sülâle (*doğ.*) **sülale** *a. Ar. sulâle* Soy, hısım akraba. **M2** 20, 76, 129³, 133⁵, 135⁵, 136², 138⁴, 139⁴, 140⁵, 141, 142², 143², 144⁴, 145⁸, 146⁷, 147⁴, 148, 151, 224

Süleyman *öz. a.* Kanuni Sultan Süleyman, Osmanlı İmparatorluğu'nun onuncu padişahının adı. 'Büyük şehzâde Süleyman'dı ve meşru hükümdar oldu.' **RA** 171² **2.** Selçuklu hükümdarı Çağrı Beğ'in oğullarından birinin adı. 'Alp Arslan, Yakutu, Kavurt, Süleyman adındaki oğullarından Alp Arslan, onun yerine Horasan valisi oldu.' **M2** 35

Süleymaniye *öz. a. bk.* Süleymaniye Kütüphanesi. 'Cihangir'den Süleymaniye'deki çalışma yerime, yahut Kartal Maltepesi'ndeki evime gelmişti.' **M2** 95

Süleymaniye Kütüphanesi *öz. a.* İstanbul'daki Süleymaniye Camii medreselerinde, 1927 yılında kurulmuş ve I. Süleyman tarafından oluşturulmuş olan kütüphanenin adı. '21 Haziran günü Süleymaniye Kütüphanesindeki görevime gidemeyerek doktor gönderilmesi için Kütüphane Müdürüne telefon ettim.' **M2** 269², 270

Süleyman Paşa *öz. a.* Süleyman Hüsnü Paşa, 1838 İstanbul doğumlu, asker, tarihçi ve şairin adı. 'Süleyman Paşa'nın askeri mektepler için yazdığı Tarih-i Alem, bilhassa son çağ tarihimizde daima

millete önderlik etmiş olan asker sınıfının gözünü açmış. M2 75

Sümeroloji *öz. a. M. Ö. 4000 yılının ortalarında Hz. İsa'nın doğumuna kadar uzanan sürede Önasya'da oturmuş ve çivi yazısını kullanmış kavimlerin dil, tarih ve kültürleri gibi konular hakkında araştırma yapılan bilim dalının adı. 'Almanya'ya Sümeroloji öğrenimi için giden Pertev, orada solcu faaliyete başladığı, solcularla düşüp kalktığı için arkadaşları tarafından önce ihtar maruz kalmış.* M2 231

sünepe *sf. Kılıksız ve uyuşuk, sümsük (kimse).* RA 121

süngü *a. ask. Tüfek namlusunun ucuna takılan küçük kılıç biçiminde delici silah.* RA 37, 40

süngülü *sf. Süngü takmış olan.* RA 24, 43

sünnet *a. Ar. sunnet* Erkek çocukta, erkeklik organının ucundaki derinin çepeçevre kesilmesi. M2 70

sünnetçilik, -ği *a. Sünnetçinin yaptığı iş.* M2 59

Sünnî (*doğ.*) **Sünnî** *öz. a. Ar. sunnî* Sünnet ehlinde olan kimse. RA 180

sürahi *a. Ar. şurāhî* İçecek koymaya yarar, cam, plastik vb. nden yapılan kap. RA 10, 33

sürat *a. Ar. sur'at* Hızlılık, çabukluk, ivinti. M2 209

sürdürmek (*-i*) Devam ettirmek. M2 267

süre *a. Bir olayın başı ile sonu arasında geçen zaman parçası, zaman aralığı, zaman bölümü, müddet.* RA 195, 222, 297, 350 M2 79, 99, 101

sürekli *sf. Kesintisiz olarak süren, kalıcı, devamlı, baki, daimî.* RA 277 M2 138, 217

süresince *zf. Süresi kadar, boyunca.* M2 261

süretiyle (*doğ.*) **suretiyle** *zf. bk. suretiyle.* M2 132

sürgün *a. Ceza olarak belli bir yerin dışında veya belli bir yerde oturtulan kimse.* M2 15

sürmek, -er (*-i,-e*) Devam etmek. RA 33, 99, 112, 140, 161, 191³, 194, 196, 211, 215, 248, 258², 267, 298, 320, 329 M2 29, 104, 107, 138, 140, 163, 184, 229, 253², 276, 277 **sürüp gitmek** eskiden olduğu gibi, eskiden nasılsa gene öyle olmak, öyle devam etmek. RA 291 M2 90, 93

sürpriz *a. Fr. surprise* Şaşırtı. RA 143, 205, 251, 256 M2 234

sürü *a. Bir insanın bakımı altındaki hayvanların tümü.* RA 103, 104, 184 M2 239

sürüklemek (*-i*) İstekli olmayan birini bir yere götürmek, getirmek. RA 22, 27, 32, 40, 143, 174, 215, 287 M2 79, 123, 261, 278

sürüklenmek (*-e*) Sürükleme işi yapılmak veya sürükleme işine konu olmak. RA 284² M2 211

sürülmek (*nsz*) Uzaklaştırılmak, nefyedilmek. RA 320 M2 53

sürümek (*-i*) Herhangi bir sebepten dolayı güçlkle yürümek. RA 279

sürünmek (*nsz*) Sürünme işine konu olmak. RA 285 M2 20

süs *a. Güzellik veren, güzelleştiren şey.* RA 214

süslemek (*-i*) Birtakım katkılarla bir şeyin daha güzel, daha göz alıcı olmasını, daha hoş görünmesini sağlamak, bezemek, bezeklemek, donatmak, tezyin etmek. M2 23

süsleme *a. Sanat eserlerinin yüzeyini süslemek için kullanılan motif, oyma vb.* RA 232

süslenmek (*nsz*) Süsleme işine konu olmak. **RA** 13

süslü *sf.* Süsü olan, süslenmiş, bezenmiş. **M2** 32, 49

sütun *a. Far. sutūn* Gazete, dergi, kitap vb. yazılı şeylerde, sayfanın yukarıdan aşağıya doğru ayrılmış olduğu dar bölümlerden her biri, kolon. **M2** 128, 133

süvari *a. Far. sevārī* Atlı asker. **M2** 33, 64, 177

→ **süvari alayı**

süvari alayı *a. ask.* Atlı askerlerden oluşan alay. **M2** 19

Süvariler *öz. a.* Makaleler II adlı eserde adı geçen Enis Behic'e ait bir şiir adı. 'Enis Behic'in 'Gemiciler', 'Süvariler' gibi şiirleri serbest veznin yeni ve güzel örnekleridir.' **RA** 66²

süzme *a.* Süzmek işi. **RA** 146

süzmek, -er (-i) Gözle inceleyerek dikkatle bakmak. **RA** 21, 34, 53, 86, 88², 115, 131, 165, 211, 316

Ş

şad *sf.* *Far.* *şād* Sevinçli, neşeli. **M2** 153²

şah *a.* *Far.* *şāh tar.* İran veya Afgan hükümdarı. **M2** 263

Şahabeddin Tekindağ *öz. a.* 1918 İstanbul doğumlu, Tarih bilim dalı alanında uzman, profesör. 'Şahabeddin Tekindağ(Tarih)' **M2** 235

şehadet *a.* *Ar.* *şehādet* **şahadet** **parmağı** *a.* İşaret parmağı. **RA** 50

şâhâne (*doğ.*) **şahane** *sf.* *Far.* *şāhāne* *esk.* Çok güzel, mükemmel, üstün nitelikli. **RA** 13, 103, 112, 113, 168, 232, 235, 236, 238, 256, 264 **M2** 112, 189, 241, 253

şahap, -bı *a.* *Ar.* *şihāb* *gök b.* Akan yıldız.

şaheser *a.* *Far.* *şāh* + *Ar.* *eşer* Kendi türünde mükemmel olan, üstün ve kalıcı nitelikte eser, başyapıt, başeser. **M2** 149, 164, 171, 173, 210, 223, 239, 240

şahıs, -hsı *a.* *Ar.* *şahş* Kişi. **RA** 64², 65, 80² **M2** 14, 49, 86³, 111, 192², 193, 198, 259

şahıslanmak (*nsz*) Kişilik bulmak, kişiliğe bürünmek. 'Kür Şad işte o kahramanlıkla faziletin şahıslanmış örneği.' **M2** 23

Şah İsmail *öz. a.* Safevi Devleti'nin kurucusu ve ilk hükümdarının adı. 'Çaldıran savaşında Safevî ordusunun başında Şah İsmail olmayıp da Aksak Temir bulunsaydı belki Safevî ordusu kazanırdı.' **RA** 100 **M2** 96²

şahit, -di *a.* *Ar.* *şāhid huk.* Tanık **M2** 224

şahlandırmak (*-i*) Şahlanmasına sebep olmak. **RA** 267

şahlanmak (*nsz*) Taşkınlık göstermek, coşmak, kükremek. **RA** 45, 282 **M2** 23

Şahmelik *öz. a.* Makaleler II adlı eserde Ali Tegin'in oğlu olarak geçen Oğuz yabgusunun adı. '1929'da yapılan savaşı kazanan Çağrı ve Tuğrul Beğler biraz sonra Ali Tegin'in oğlu Şahmelik'in darbeleriyle darmadağın oldular.' **M2** 29

Şahrûh (*doğ.*) **Şahruh** *öz. a.* Timur İmparatorluğunun üçüncü hükümdarının adı. 'Aksak Temir'in yanında Yıldırım Beyazıd'ın sonra Şahrûh'u, Uluğ Beğ'i, İkinci Muradı, Fâtih'i, Yavuz'u, Babur'u seçti.' **RA** 311

şahs (*doğ.*) **şahıs, -hsı** *a.* *Ar.* *şahş* Kişi. **M2** 135, 276

şahsen *zf.* *Ar.* *şahşen* Kendi (kendim, kendin...), bizzat. **M2** 172, 193

şahsî (*doğ.*) **şahsi** *sf.* *Ar.* *şahşî* Kişisel. **RA** 21, 52 **M2** 19, 23, 66, 121, 229, 261

şahsiyat *a.* *Ar.* *şahşiyât* Kişiye ait işler. **M2** 38, 157

şahsiyet *a.* *Ar.* *şahşiyet* Kişilik, belirgin özellik. **RA** 12, 65, 101², 134, 265, 348 **M2** 12, 13², 14², 20, 37, 45, 49, 53², 155, 180, 187, 208, 230, 277, 278, 279³

şahsiyetli *sf.* Kişilikli. **RA** 112

şâir (*doğ.*) **şair** *a.* *Ar.* *şā'ir* Şiir söyleyen veya yazan kimse, ozan. **RA** 61³, 62, 65², 71, 78³, 79, 101², 102, 156, 205², 215, 282 **M2** 12, 22, 39, 43², 51, 52, 67, 171², 174³

şâirâne (*doğ.*) **şairane** *sf.* *Ar.* *şā'ir* + *Far.* *-âne* Şair niteliği taşıyan, ozanca. **RA** 214

şairlik, -ği *a.* Şair olma durumu, ozanlık. **RA** 154 **M2** 38, 43, 51

şaka *a.* Güldürmek, eğlendirmek amacıyla karşısındakini kırmadan

- yapılan hareket veya söylenen söz, latife. **RA** 15, 124, 129, 137, 153, 155, 212, 252 **M2** 97, 108
- şakacı** *sf.* Şaka yapmasını seven, şakalaşmadan hoşlanan, latifeci. **RA** 130, 143 **M2** 94, 97
- şakak, -ğı** *a.* Göz, alın ve yanak arasında, elmacık kemiğinin üstünde bulunan çukurumsu bölge. **RA** 109, 328, 337
- şakalaşmak** (*nsz, -le*) Karşılıklı olarak şaka etmek, şaka yapmak. **RA** 69
- şakalı** *sf.* Şaka içeren, içinde şaka bulunan. **M2** 96
- şakırtı** *a.* Şakırdayan bir şeyin çıkardığı sesin adı. **RA** 307
- şaklaban** *a.* Basit şakalar yaparak herkesi güldüren, şakacı kimse. **RA** 193
- şakşakçılık, -ğı** *a.* Şakşakçı olma durumu. **M2** 203
- şamanî** (*doğ.*) **şamani** *öz. a.* Şamanist. **M2** 97
- Şamanizm** *öz. a. Fr. chamanisme* Şamanlık. **RA** 12, 14³
- şâmil** (*doğ.*) **şamil** *sf. Ar. şamil esk.* İçine alan, kaplayan, kapsayan. **RA** 21 **M2** 85
- şampanya** *a. Fr. champagne* Açık renkli, tatlı ve köpüklü şarap. **M2** 208
- şan** *a. Ar. şān Ün.* **RA** 80, 314 **M2** 21, 84 **şan vermek** ün salmak. **M2** 19
- şanlı** *sf.* Yüce, ulu, büyük. **RA** 80², 285 **M2** 18, 19, 25, 210, 211
- şans** *a. Fr. chance* Mantıkla açıklanamayan birtakım rastlantısal olayların nedeni olan güç, baht, talih, felek. **RA** 53
- Şapoli** *öz. a.* 581-587 yılları arasında Göktürk Devleti'ne hükmeden kağanlardan birinin adı. 'Göktürklerde 545'ten 609'a kadar daima tek kağan bulunmuş ve sırasıyla Bumun(545-553), İstemi Bağatur (553-576), Topo (576-581), Şapoli (581-587), Çuluk (587-588), Tulan [Turan,(588-600), Bilge Tardu (600-603), Kimin (603-609) Kağanlar hükümdar olmuşlardır.' **M2** 142
- şarap, -bı** *a. Ar. şerāb* Üzüm veya başka meyve sularını türlü yöntemlerle mayalandırarak elde edilen alkollü içki, mey (I). **RA** 7, 228
- Şâra Sayın** (*doğ.*) **Şara Sayın** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde adı geçen Alman dili bölümü uzmanı. 'Şâra Sayın(Alman dili).' **M2** 234
- şark (I)** *a. Ar. şark Doğu.* **M2** 130, 137², 141⁵, 142, 143², 144, 145
- Şark (II)** *öz. a. Ar. şark Doğu.* **M2** 204
- şarkı** *a. Ar. şarkî müz.* Tonlama değişiklikleriyle çeşitli duygular uyandıran uyumlu, ezgili insan sesleri dizisi. **RA** 60, 203, 204
- şarkî** (*doğ.*) **şarki** *sf. Ar. şarkî esk.* Doğu'yla ilgili, Doğu'ya özgü olan. **M2** 141
- Şarki Gök Türk devleti** *öz. a.* Doğu Göktürk Devleti, 582-630 yılları arası varlığını sürdüren ve 582 yılında bölünen Göktürk Kağanlığı'nın doğu kısmına verilen ad. 'Sarki Gök Türk devletinin inkırazı gibi gösterirler.' **M2** 142³
- Şarki Türkistan** *öz. a.* Doğu Türkistan, Orta Asya'nın orta bölümünde yer alan büyük Türkistan'ın doğu kesimine verilen ad. 'Moğolistan'dan çekilerek yalnız Şarki Türkistan ve Çungaryadaki hakimiyetle iktifa ettiler.' **M2** 143²
- şarkiyat** *a. Ar. şarkıyyāt esk.* Doğu bilimi, oryantalizm. **RA** 147 **M2** 233, 235²

şarlatanlık, -ği *a.* Şarlatan olma durumu. **RA** 45

şart *a.* *Ar.* *şart* Olması başka durumların gerçekleşmesini gerektiren şey, koşul. **RA** 20², 47, 65, 70, 98, 99², 149, 219 **M2** 14³, 15³, 20, 52, 60, 83, 111, 120², 121³, 129, 141, 145, 193, 215, 234, 240 **şart** olmak gerekmek, kaçınılmaz bir durum almak. **RA** 216

şaşalamak (*nsz*) Şaşkın bir duruma düşmek, şaşkınca davranmak, şaşırarak. **RA** 201

şaşılmak (*nsz, -e*) Şaşkınlığa uğranılmak. **RA** 113, 115, 120, 138, 150, 168 **M2** 268

şaşırmak (*nsz*) Herhangi bir durum karşısında şaşkınlık duymak, hayret etmek. **RA** 28, 44, 46, 50, 76, 112², 132, 150, 151, 173, 183², 187, 194, 226, 230, 234, 237², 243, 268, 278, 292², 306, 324, 336, 337, 339, 346 **M2** 55, 151, 164, 232

şaşırtmak (*-i*) Şaşırtmasına sebep olmak. **RA** 28, 50, 114, 134, 205, 218, 281, 325, 340 **M2** 163

şaşkın *sf.* Düşünceleri dağılmış, karışmış, ne yapacağını bilemez duruma gelmiş. **RA** 88 **şaşkına çevirmek** şaşırtmak. **RA** 112 **M2** 279 **şaşkına dönmek** beklenmedik bir durum karşısında şaşkınlaşmak. **RA** 150, 311

şaşkınlık, -ği *a.* Şaşkın olma durumu. **RA** 150², 163, 170, 173, 179, 192, 194, 225, 262, 278, 298, 303, 326

şaşmak, -ar (*-e*) Umulmayan, beklenmeyen veya olağanüstü bir olay, bir olgu karşısında şaşkın duruma gelmek, hayret etmek. **RA** 52, 136, 180

şatafat *a.* Görkem. **M2** 100

şeâmet (*doğ.*) **şeamet** *a.* *Ar.* *şe'âmet* *esk.* Uğursuzluk. **RA** 83

şecere *a.* *Ar.* *şecere* Soyağacı. **M2** 39, 40

Şeddadoğulları Beğliği (*doğ.*) **Şeddadoğulları Beyliği** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde adı geçen bir Kürt Beğliğinin adı. 'Gence ve Nahçıvan şehirlerine hakim olan Şeddadoğulları Beğliğinin ülkesine girdi.' **M2** 29

şef *a.* *Fr.* *chef* Yetki ve sorumluluğu olan, yöneten kimse. **M2** 72, 192², 228, 247

Şefik Hüsnü *öz. a.* 1887 Selanik doğumlu, Türk tıp doktoru ve siyasetçinin adı. 'Yurt ve Dünya dergisinin de Şefik Hüsnünün perde arkasındaki önderliğiyle çıktığı Şefik hüsnünün mektuplarını işhad eden İçişleri Bakanlığının son beyanatıyla gün gibi aşikar olmuştur.' **M2** 183²

şefkat, -ti *a.* *Ar.* *şefkat* Sevecenlik. **RA** 62, 78, 124, 137, 316, 333 **M2** 81

şefkatli *sf.* Sevecen. **RA** 82

şehadetname *a.* *Ar.* *şehâdet* + *Far.* *nâme* Diploma, sertifika. **M2** 209

şehid (*doğ.*) **şehit, -di** *a.* *Ar.* *şehīd* Kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda ölen kimse. **M2** 23, 52 **şehid edilmek** kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda öldürülmek. **M2** 14

şehidlik (*doğ.*) **şehitlik, -ği** *a.* Şehit olma durumu. **RA** 80, 319

şehir, -hri *a.* *Far.* *şehr* Nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı, kent, site. **RA** 121, 298 **M2** 27, 29, 31, 32, 33

şehirli *sf.* Şehir halkından olan, kentli. **M2** 120, 121, 143

Şehit Topal Osman Paşa *öz. a.* Makaleler II adlı eserde adı geçen Namık Kemal'in akrabalarından birinin adı. 'Namık Kemal'in bilinen

ilk dedesi Konyalı Bekir Ağa, onun oğlu Sadırazam ve şehit Topal Osman Paşa, onun oğlu Derya Kaptanı ve Üçüncü Sultan Ahmed'in damadı şair ve hattat Ratib Ahmet Paşa, onun oğlu beğlerbeğlik rütbesi almış olan ve Üçüncü Mustafa'ya mabeyinci olan Şemseddin beğ, onun oğlu ve Namık Kemal'in babası da İkinci Abdülhamid'in başmüneccimi Mustafa Asım Beğdir. 'M2 39

şehrâh (doğ.) **şehrah** a. Ana yol, büyük cadde. 'Bir zafer şehrâhını dolduran heykeller gibi 26 asrı süsleyen bu ölmezler tümeni arasında bir teki bir millete şeref verecek ne büyük faniler gelip geçti.' M2 23²

şehremaneti a. tar. Bugünkü belediyenin Türkiye'de kurulan ilk biçimi. M2 64

şehvet a. Ar. *şehvet* Erkek ve dişinin birbirine karşı duydukları güçlü cinsel istek, kösnü. RA 212, 213³, 214⁴, 215², 217², 254 M2 19

şehzâde (doğ.) **şehzade** a. Far. *şeh* + *zâde* tar. Padişahların ve oğullarının erkek çocuklarına verilen san. RA 106, 170, 171⁴, 172, 173³, 232 M2 139, 145

Şehzâde Mustafa (doğ.) **Şehzade Mustafa** öz. a. 16. yy. Osmanlı Devleti'nin padişahı olan Kanuni Sultan Süleyman'ın büyük oğlunun adı. 'Şehzâde Mustafa öldü, ama onun küçük bir oğlu cellâtlardan kurtarılarak yaşadı.' RA 171³, 172, 257 M2 279

şeker a. Fr. *şeker* Şeker kamışı, şeker pancarı, patates, havuç, mısır, buğday vb. bitkilerin sap ve köklerinin öz suyundan veya nişastasından çıkarılan, birleşiminde karbon, oksijen ve hidrojen bulunan, beyaz, suda eriyen, mayalanabilen

ve çoğu tatlı olan maddelerin genel adı. RA 247, 248

şekil, -kli a. Ar. *şekl* Biçim. RA 14, 15, 16, 19, 38, 41, 54, 67, 73, 74, 85, 92², 93³, 101, 114, 124, 126, 144, 151, 171, 174², 185, 187, 189, 193, 195, 204, 209, 211, 213, 220, 225, 247, 249, 254, 269, 286, 287 M2 31, 43, 46, 47, 51², 59, 60, 71, 85, 86, 97², 100², 104³, 111, 114³, 135, 136, 138, 140, 143, 144, 146, 148, 152, 171, 173², 174², 193, 195, 207, 209, 212, 213, 214, 225, 244, 255², 256, 257, 260, 262², 267², 272⁵, 275, 280 **şekil almak** belli bir biçime girmek, biçimlenmek, şekillenmek. M2 101, 207, 273

Şekip Bey öz. a. 1886 İstanbul doğumlu, psikoloji ve felsefe alanında önemli faaliyetlerde bulunmuş bir akademisyen adı. 'Hatta Şekip Bey derslerinin birinde erkek ve dişi 'amib'lerin 'ehdâbı mühteze'leri vasıtası ile birbirlerini cezbettiklerini söyleyerek bir orta mektep talebesinden daha cahil olduğunu ispat etmiştir.' M2 223¹⁰

şelale a. Ar. *şelâle* coğ. Büyük çağlayan, çavlan. RA 79

Şelci öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen bir şehir adı. 'Talas ırmağı boyundaki Şelci şehrini dirlik olarak Çağrı ve Tuğrul Beğlere vermişti.' M2 27

şema a. Fr. *schéma* Bir edebiyat eserinin, bir tasarımın planı. RA 181 M2 249

Şemseddin beğ (doğ.) **Şemseddin Bey** öz. a. Makaleler II adlı eserde adı geçen Namık Kemal'in bir akrabasının adı. 'Namık Kemal'in bilinen ilk dedesi Konyalı Bekir Ağa, onun oğlu Sadırazam ve şehit Topal Osman Paşa, onun oğlu Derya Kaptanı ve Üçüncü Sultan Ahmed'in damadı şair ve hattat

Ratib Ahmet Paşa, onun oğlu beğlerbeğilik rütbesi almış olan ve Üçüncü Mustafa'ya mabeyinci olan Şemseddin beğ, onun oğlu ve Namık Kemal'in babası da İkinci Abdülhamid'in başmüneccimi Mustafa Asım Beğdir.' M2 39, 40²

Şerafeddin Yaltkaya öz. a. 1879 İstanbul doğumlu, Bir dönem Diyanet İşleri Başkanlığı görevinden bulunmuş din adamı ve alîminin adı. '*Kendisine başvuran eski Adliye Vekili Fethi Okyar, merhum Diyanet İşleri Başkanı Şerafeddin Yaltkaya, Tarih kurumu ve Millet Meclisi azasından Uzunçarşioğlu İsmail Hakkı, Profesör Mükrimin Halil Yinanç, Orhan Şaik Gökyay ve Kamil Su'yu uydurma bahanelerle anlattı.'* M2 190

Şeref (I) öz. a. Ruh adam adlı romanın ana kahramanlarından olan Selim Pusat'ın yakın arkadaşının adı. '*Şeref ölmemiştir. Ölü olan asıl sensin. Burada bunu tescil edeceğiz.'* RA 53³, 54², 55², 72, 80, 81², 118, 137, 186⁶, 187⁴, 190³, 191, 192, 194, 196³, 197⁶, 198², 243⁸, 244⁴, 245³, 246, 247, 248, 249², 255², 263², 268², 275³, 276³, 277, 278⁵, 279³, 280², 283, 291, 297, 311², 316, 320², 321⁶, 322, 326, 327³, 328

şeref (II) a. Ar. *şeref* Başkasının, birine gösterdiği saygının dayandığı kişisel değer, onur. RA 45, 50, 51³, 137 M2 15, 19², 21, 23, 107, 203³, 243, 281 **şeref vermek** onurlandırmak, şereflendirmek. RA 92, 162, 253 M2 23 ... **şerefine...** hatırı için, anısına. RA 12, 16, 228

Şeref Bey öz. a. Makaleler II adlı eserde Edirne mebusu olarak geçen kişinin adı. '*Şeref Bey, Şimdiye kadar Millet meclisinde sesinizin çıktığını hiç işitmemiştik.'* M2 135²,

136, 137, 147², 148³, 149², 150, 152, 153, 154, 157², 160, 161², 162²

şerefli sf. Onurlu. RA 51²

şerefsiz sf. Şereften yoksun olan, onursuz. RA 51², 52

şerefsizlik, -ği a. Şerefsiz olma, şerefini koruyamama durumu, onursuzluk. RA 51

şeriat a. Ar. *şerī'at din* b. Kur'an'daki ayetlere, Hz. Muhammed'in sözlerine dayanan İslam kanunu, İslam hukuku. RA 172, 305

Şerif Bey öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen ve çeviri eserleriyle bilinen bir kişi adı. '*Şerif Bey:16 yıllık hocadır.'* M2 221, 223

şerik a. Ar. *şerīk* Ortak. M2 271

şevk a. Ar. *şevk* İstek, heves. RA 19, 30, 64, 193 **şevke gelmek** isteği, hevesi artmak. RA 130

şevket a. Ar. *şevket* Büyüklük, ululuk, yücelik, heybet. M2 142

Şevket Aziz öz. a. 1903 doğumlu, Şevket Aziz Kansu, Türk, tıp doktoru, bilim insanı, doktor, akademisyen, üniversite yönetiminde idareci ve Ordinaryus Prof. Dr. unvanlı bir kişi adı. '*Türk gençliğini komünizme çağırın bu fikir iddiasını da Hasan Ali'nin, Dil Fakültesine dekan yaptığı Şevket Aziz yazmıştır.'* M2 181²

şey a. Ar. *şey'* Madde, eşya, söz, olay, iş, durum vb. nin yerine kullanılan, belirsiz anlamda bir söz. RA 5², 7², 8², 9, 10, 11, 15², 18, 21², 22³, 24², 25², 26, 28², 29, 32, 33⁵, 34, 35, 36, 37³, 38³, 44, 45³, 46, 47, 50³, 51, 52, 54, 55, 57², 59³, 62, 65, 68, 69², 72⁵, 73⁴, 74², 75³, 77, 78², 79, 80, 81³, 82², 83², 87, 88, 89, 92, 94, 95, 98, 101, 103, 104, 107, 109², 110, 111, 112², 113³, 114², 116, 117, 118⁴, 121⁴, 123, 124, 127², 131², 134, 136, 138², 140², 141², 144, 145, 146, 149, 150³, 151, 153², 154, 155, 156, 157², 159², 160, 165, 166²,

167, 168², 169³, 175, 177, 178, 179², 180, 182, 183², 184, 185², 186, 187, 189, 190², 191, 192, 194, 195², 197², 198, 199³, 200⁴, 201², 202², 204, 206³, 207, 210², 211, 213, 214⁴, 216³, 217², 219², 220², 222², 223, 227², 229³, 233, 234, 235², 237, 240², 245², 246², 247², 249⁴, 250³, 251, 252², 254², 262, 263, 265, 271, 273, 276², 277², 278, 279², 280, 281³, 283⁴, 285², 286, 287, 288², 289², 290, 293², 294, 295³, 297⁴, 304, 307, 308, 311², 313, 315, 321, 323, 324², 325², 327², 330, 331², 333⁴, 334⁴, 335, 337, 338², 339, 341, 343, 344, 347, 351 **M2** 12⁴, 14⁵, 21², 22, 37, 41, 42, 43², 56, 67, 68, 86, 94, 95, 97, 98, 100, 108, 112, 113, 120², 127, 128, 135, 141, 149, 151, 152, 153, 154, 155, 161, 164, 169², 170², 174, 175, 176, 177², 179, 184, 188, 192, 197, 199, 200², 203², 204, 205², 208², 210, 213, 214, 218, 222, 224, 229, 249, 257², 262, 266, 277, 278, 279,

şeyh *a. Ar. şeyh* Tarikat kurucusu, bir tarikatta en yüksek dereceye ulaşmış olan kimse. **M2** 32 **şeyh uçmaz, onu müridleri uçurur** bir kişiye inananlar, onu olduğundan üstün görüp gözünde pek büyütür ve yüceltir, keramet sahibi olduğuna herkesi inandırır; çok büyük biri, ulu zatmış gibi davranır. ‘Şeyh uçmaz onu müridleri uçurur meselesinde olduğu gibi İnönü’yü bu kadar şişirip tecrübeli kaptanlığa çıkarırlar onun yakınları, dostları, bu arada da damadıdır.’ **M2** 261

Şeyhlâm zade Muhtar (doğ.) **Şeyhislamzade Muhtar** öz. *a.* Makaleler II adlı eserde geçen Rıza Nur’un cenaze törenine katılan kişilerden birinin adı. ‘Etrafta çevre çevre kardeşi, Ebüzziya Velid, Avukat Mehmet Ali, Avukat İffet, İsmet Rasin, Azerbaycanlı Sadık ve Ali Ekber, Türkistanlı İlhan, ülkü

*Basımevi sahibi Muharrem, Arkadaş Basımevi sahibi Şemseddin, Doktor Mustafa Hakkı Akansel, Doktor İzzettin Şadan, eski elçi Teyfik Kamil, Şeyhislam zade Muhtar, eczacı Vedat, eski başkonsolos Fahrettin Hayri Beğler; edebiyat, tıp, mimari ve lise talebeleri, tanımadığım vefakar arkadaşlar ve gençler, nihayet ordaki tek kadın Tolunay Atsız, sessiz duruyorlardı.’ **M2** 57*

şeytan *a. Ar. şeytān din b. Hz. Âdem'e secde etmediği için cennetten kovulan, insanları Allah'ın emirlerine karşı kıskırtan, kötülüğe yönelten cin, iblis. RA* 7, 149, 230², 231⁴, 179, 304² **şeytan dürtmek** durup dururken uygunsuz, kötü bir davranışta bulunmak. **RA** 230 **şeytana kul olmak** yanlış işler yapmak. ‘Bir kadına tutsak olmak şeytana kul olmak demektir.’ **RA** 304

Şeytan Kilimbi öz. *a.* Ruh Adam adlı eserde geçen şeytan karakterlerinden birinin adı. ‘Burkay’ı şeytan Kilimbi’ye götürdü.’ **RA** 7

Şeytanlar Başı Madar öz. *a.* Ruh Adam adlı eserde şeytanların başı olarak geçen bir karakter adı. ‘Buna çareyi bulsa bulsa Şeytanlar Başı Madar bulur’ dedi.’ **RA** 7

Şeytan Madar öz. *a. bk.* Şeytanlar Başı Madar. **RA** 8

şımarıklık, -ğı *a.* Şımarık olma durumu. **RA** 19, 261

şıarmak (*nsz*) Kendisine gösterilen sevgi ve saygıdan veya verilen değerden yüreklenererek yersiz ve aşırı davranışlarda bulunmak. **RA** 19 **M2** 232

şîâr (doğ.) **şiar** *a. Ar. şî'ār* Duyuş, düşünüş ve inanıştaki ayırıcı özellik, belgi. **M2** 251 **şiar**

- edinmek** benimsemek, ilke olarak kabul etmek. **RA** 305
- şiddet** *a. Ar. şiddet* **1.** Bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğlilik, sertlik. **RA** 38, 43, 54, 85, 119, 201, 234 **M2** 33², 265, 266 **2.** Duygu veya davranışta aşırılık. **M2** 99, 233, 279
- şiddetlenmek** (*nsz*) Şiddeti giderek artmak, hızlanmak, azışmak. **RA** 206
- şiddetli** *sf.* Etkisi çok olan, zorlu. **RA** 15, 215 **M2** 31, 53, 121
- şifa** *a. Ar. şifā` şifa bulmak* iyi olmak, onmak. **RA** 274
- şifahen** *zf. Ar. şifahen esk.* Ağızdan, sözle söyleyerek. **M2** 190
- Şii** *öz. a. Ar. şī`ī* Şiilik mezhebinden olan kimse. **RA** 180 **M2** 97
- şiiir** *a. Ar. şī`r* Zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimi, manzume, nazım, koşuk. **RA** 32, 34, 36, 59, 60⁴, 61⁶, 62², 66³, 68, 71, 77¹⁰, 78⁸, 79², 89, 90³, 91, 95², 111, 125², 158, 159⁵, 160³, 161, 162, 167⁴, 204, 222, 224, 242², 269, 281⁶, 282², 283⁴, 285², 286³, 289², 290, 316 **M2** 12, 23², 51, 52, 65⁴, 67³, 96, 97, 127, 128, 132, 171, 172², 173, 174², 175², 219, 253
- şikâyet** *a. Ar. şikâyet* Hoşnutsuzluk belirten söz veya yazı, sızlanma, sızıltı, yakınma (II), yakıntı. **RA** 27², 29, 229 **M2** 183², 231 **şikâyet etmek 1.** birinin yaptığı yanlış bir iş veya davranışı ilgili makama veya daha üst makamdakine bildirmek. **M2** 72, 73, 166, 231, 234 **2.** sızlanmak. **RA** 29, 69, 74
- şikâyetçi** *sf.* Sızlanan, sızıltısı olan, yakınan, şikâyet eden, şekvacı. **M2** 32
- şilte** *a.* Üstünde oturlan, yatılan, içi yünle, pamukla doldurulmuş döşek. **M2** 72
- şimal**, -li *a. Ar. şimāl* Kuzey. **M2** 144, 224², 272
- şimalî** *sf. Ar. şimālī* Kuzeyle ilgili, kuzeye özgü. **M2** 139²
- şimdi** *zf.* Şu anda, içinde bulunduğumuz zamanda. **RA** 16, 18, 20, 21³, 22, 25, 30, 37, 38, 40, 50, 51, 52, 57, 58, 59, 60, 65, 67, 68², 69², 74, 79, 80², 81, 82, 83, 84², 85, 86, 87², 89, 103, 106, 112², 113, 114, 123, 130, 138, 144, 145, 155, 157, 158, 159², 162, 166², 167², 171², 172, 184, 186, 187², 191, 197, 209, 210, 211, 213, 217, 220², 221, 223, 224², 231, 233², 235, 236, 237, 238, 241, 243, 250, 252, 253, 254², 258, 265, 267², 268⁴, 274, 277², 279, 281, 283, 286, 287, 290, 293², 296, 306, 309, 310, 311, 321², 334, 346, 350 **M2** 23, 25, 37, 64, 106, 108, 111, 123, 127, 135, 136², 140, 146, 148, 151, 161, 171², 183, 203, 208, 212, 232, 244, 249, 254, 258, 266³, 268, 278, 280
- şimdiden** *zf.* İçinde bulunduğumuz zamandan başlayarak. **RA** 262 **M2** 13, 22, 80, 201, 265
- şimdiki** *sf.* İçinde bulunulan anda olan veya yapılan, bu andaki, bu zamandaki. **RA** 100, 112, 167, 307 **M2** 98, 151, 191
- şimdilik** *zf.* Şimdiki durumda veya zamanda, şimdiki zaman için, şu duruma göre. **RA** 251 **M2** 122, 199
- şimşek**, -ği *a. şimşek gibi* çok hızlı. **RA** 67, 138, 271
- Şinasi Turga (veya Tolga)** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir kişi adı. 'Öteki müttelikleri Sabit Noyon, Kazım Alöç, Ahmet demir, Cevdet Erkut, Yusuf Ziya Yazgan, Şinasi Turga(veya Tolga),Sait Köçek(veya Koçak)vesaire idi.' **M2** 193

şirin *sf.* *Far.* *şīrīn* Sevimli, cana yakın, tatlı, hoş. **RA** 57

şişe *a.* *Far.* *şīše* İçerisine sıvı konulan, cam veya plastikten yapılmış, dar ağızlı uzun kap. **RA** 133

şişirmek (*nsz*) Şişirme işine konu olmak. **M2** 13

şişirmek (-i) Abartmak. **M2** 261

Şişli Camisi *öz. a.* İstanbul'un Şişli ilçesinde yer alan caminin adı. '*Şişli Camisinden cenazesi kaldırılıp yanımdaki tanıdıklar uzaklaşırken iki kişi gelip bulubduğum sıraya oturdular.*' **M2** 102

şişman *sf.* Deri altında fazla yağ toplanması sebebiyle vücudun her yanı şişkin görünen (kimse), şişko, mülahham. **RA** 17

şive *a.* *Far.* *şīve* *db.* Söyleyiş özelliği. **RA** 145, 146, 251 **M2** 39, 222, 272, 273

şiveli *sf.* Konuşması şive özelliği taşıyan. **M2** 253²

şok *a.* *Fr.* *choc* Ani bir değişiklik sonucunda ortaya çıkan şaşkınlık. **RA** 294

şoven *a.* *Fr.* *chauvin* Şovenizmden yana olan kimse, görüş vb. **M2** 151

şöfor (*doğ.*) **şöför** *a.* *Fr.* *chauffeur* Sürücü (I). **M2** 256

şöhret *a.* *Ar.* *şuhret* Ün. **RA** 115 **M2** 131²

şöhretli *sf.* Ünlü. **M2** 19

şövalye *a.* *Fr.* *chevalier* Orta Çağ Avrupası'nda özel eğitimle yetişmiş, belli ülküler taşıyan, soylu, atlı savaşçı. **RA** 257

şövalyelik, -ği *a.* Gereğinden çok yüreklilik, atılganlık gösterme durumu. **M2** 66

şöyle *zf.* Şunun gibi, şuna benzer biçimde. **RA** 5³, 6, 8, 45, 120, 170, 182, 246, 251, 259, 282, 311, 313

M2 46, 74, 81, 86, 131, 137, 147, 174², 244, 263 **şöyle dursun** bir işin gerçekleşmekten çok uzak bulunduğunu, ona bağlı daha kolay, daha basit bir şeyin bile gerçekleşmediğini anlatan bir söz. **RA** 23, 334

→ **şöyle böyle**

şöyle böyle *zf.* Ne iyi ne kötü, orta derecede, acı tatlı, iyi kötü. **M2** 86

şöylece *zf.* Şu biçimde, tam şöyle. **M2** 137

şu *sf.* **1.** Bu kelimesine göre yerde, zamanda veya söz zincirinde biraz uzak olanı niteleyen söz. **RA** 12, 14², 15, 30, 32², 70, 82, 98, 99, 103, 107, 124, 132², 135, 138, 139, 146, 154, 177, 179, 180, 192, 201, 202, 204, 207², 217, 233, 240, 247², 267, 272, 273, 275, 316, 352 **M2** 13, 24, 43, 47, 55², 56², 82, 86, 93, 97, 100, 108, 122, 129, 130, 132, 135², 138, 141, 150, 151, 161, 162², 164, 165, 170, 171, 172, 175, 194², 197, 204², 218, 220, 226, 228, 241, 250, 262, 281 **2.** *zm.* Biraz uzakta olan bir varlığı veya biraz önce anılan bir şeyi işaret yolu ile belirtmek için kullanılan söz. **RA** 15, 126, 143, 145, 158, 203², 204, 205, 207, 216, 295 **M2** 22², 42, 80, 101, 110, 120, 125, 127, 128, 131, 165, 175, 190, 198, 209²

Şubat *a.* *Ar.* *şubāt* Yılın ikinci ayı, gücük ay. **M2** 31, 277

şube *a.* *Ar.* *şu'be* Okullarda aynı düzeydeki sınıflardan her biri. **RA** 35, 44, 57², 226 **M2** 46, 69, 93, 98², 278

şuh *sf.* *Far.* *şūh* Neşeli ve serbest (kadın). **RA** 110, 111²

şunlar *zm.* Şu zamirinin çokluk biçimi. **M2** 14, 220, 233, 235

şura *a.* Anlatana veya söyleyene göre biraz uzakta olan yer, şu yer. **RA** 82, 103, 212, 280

şurada *zf.* Şu yerde. **RA** 261, 273, 295
şurda (*doğ.*) **şurada** *zf.* Şu yerde. **RA** 223

şuur *a. Ar. şu'ūr ruh b.* Bilinç. **RA** 33, 40, 85, 91, 95, 103, 165, 272, 298, 333 **M2** 20, 60, 211, 236, 245, 256, 266

şuuraltı *a. ruh b.* Bilinçaltı. **RA** 33, 242, 249², 324 **M2** 277

şuurlu *sf.* Bilinçli. **RA** 216 **M2** 43, 45, 131

şuursuzluk, -ğu *a. ruh b.* Bilinçsizlik. **M2** 110

şükran *a. Ar. şukrān esk.* İyilik bilme, gönül borcu, minnettarlık. **M2** 112

Şükrü Kaya *öz. a.* 1883 İstanbul doğumlu, döneminde etkin bir devlet ve siyaset adamı. '*Bazı haberlerde Devlet Başkanlığı adayları arasında Şükrü Kaya gibi isimlerin de bulunması cidden ürkütücü ve düşündürücü idi.*' **M2** 247, 248

Şükrü Paşa *öz. a. bk.* Edirne Kahramanı Şükrü Paşa. '*Balkan savaşında Edirneyi müdafaa eden merhum Şükrü Paşa, kahramanca bir müdafaaadan sonra esir düşünce, adı bütün dünyayı tuttuğu halde kendisini yine sorumlu saymış.*' **M2** 15, 16

Şükûfe-i Muhabbet *öz. a.* Rıza Nur'a ait olan edebi bir nesrin adı. '*Atala'nın tesiriyle olacak idadiyi bitirip tatil zamanında Sinob'a gittiği zaman Zeytinlik denilen yerde 'Şükûfe-i Muhabbet' adında edebi bir nesir yazdı.*' **M2** 66

şümüllü *sf.* Kapsamlı. **M2** 128

şüphe *a. Ar. şubhe* Kuşku. **RA** 17, 170, 172, 202, 242 **M2** 132, 183
şüphe altında bırakmak kuşkulandırmak. '*İkisiyle temas onu şüphe altında bıraktı.*' **RA** 173
şüphe etmek kuşkulananmak. **RA** 44

M2 81 **şüpheye düşmek** kuşkulananmak. **M2** 154

şüphecisi *sf.* Kuşkucu. **RA** 104 **M2** 81

şüphelendirmek (*-i*) Kuşkulandırmak. **RA** 282

şüphelenmek (*-den*) Kuşkulananmak. **RA** 210 **M2** 82

şüpheli *sf.* Kuşkulu. **RA** 21, 97, 136

şüphesiz *zf.* Kuşkusuz. **RA** 10, 11, 14, 25, 60, 64, 78, 81, 94, 98, 100, 119, 128, 157, 161, 240², 267, 237 **M2** 83, 105, 149, 174, 212, 213², 221, 247, 254, 255, 256, 261

T

tâ (doğ.) **ta** *zf.* *Far.* *tâ* Dek, değin, kadar, beri vb. edatlarla birlikte kullanılarak bir fiilin, bir hareketin, bir yerin, bir şeyin başladığı veya sona erdiği noktayı, zaman ve uzaklık bakımından abartmalı bir biçimde anlatan bir söz. **RA** 32, 74, 206, 267, 327 **M2** 166

→ *ta kendisi*

taahhüt, -dü *a.* *Ar.* *ta'ahhud* **taahhüt etmek** üstlenmek. **M2** 184

taahhütlü *sf.* Taahhüt edilmiş, üstlenilmiş olan. **M2** 249

taallûk (doğ.) **taalluk** *a.* *Ar.* *ta'alluk* İlgisi olma, ilgisi bulunma, ilgi, ilinti. **M2** 269 **taallûk etmek** (doğ.) **taalluk etmek** ilgili bulunmak, ilgili olmak, ilgilendirmek. **M2** 166

taarruz *a.* *Ar.* *ta'arruz* **RA** 39, 40² **M2** 187, 281 **taaruza geçmek** kişiyi etkilemek vb. şey için hareket etmek. 'Selim' e karşı taarruza geçmiş, hem güzelliğini, hem zekasını kullanarak kendisini zorla, evet zorla sevdirmişti.' **RA** 242

taassup, -bu *a.* *Ar.* *ta'aşşub* Bağnazlık. **M2** 97

tabanca *a.* Kısa, hafif, cepte veya belde taşınan ateşli silah. **RA** 246, 256, 311 (**birine**) **tabanca çekmek** silah çekmek, silahla vurmaya davranmak. 'Hatta tabancasını çekip onu vurmaya bile düşünen ordu müfettişi birden 'vatan hâini' sözlerine takıldı.' **RA** 50

tabela *a.* *İt.* *tabella* Üzerinde tanıtıcı, belirtici bir yazı, açıklama, işaret veya resim bulunan, tahta veya sac parçası, levha. **RA** 334

tâbi (doğ.) **tabi** *sf.* *Ar.* *tâbi* 'Bağımlı. **M2** 141, 142⁴, 143, 146, 245³ **tâbi olmak** birinin kontrolü altına girmek, bir şeye veya bir kimseye

bağlı olmak. **RA** 65 **M2** 27², 140³, 141², 142², 143², 144², 145, 146

tabiat *a.* *Ar.* *ṭabī'at* **1.** Doğa. **RA** 81, 97, 237, 272 **M2** 23 **2.** Huy, karakter. **RA** 82⁴, 283

→ *tabiat kanunu*

tabiat kanunu *a.* Doğanın, yaratılışın gereği. 'Herkeste tabiat kanunlarına uygun olan yıpranıştan büsbütün başka bir şeydi.' **RA** 185 **M2** 254, 265

tabiatıyla *zf.* Doğal bir biçimde, tabii olarak. **M2** 132, 154

tabiatüstü *sf.* Doğaüstü. **RA** 64

tabii *a.* *Ar.* *ṭabī'ī* Olağan, alışılmış, her zamanki gibi olan, beklenildiği gibi. **RA** 65, 75, 90, 102, 103, 106², 110, 127, 148, 173, 178, 180 **M2** 21, 37, 42, 80⁴, 86, 95, 98, 110, 132, 138, 145, 154, 161, 180, 193, 209, 215, 248, 251², 262, 265, 271, 275, 278

Tabii coğrafya *öz. a.* İbrahim Hakkı Bey'e ait bir eser adı. 'İbrahim Hakkı Bey:10 yıllık bir hocadır. Eserleri: Tabii coğrafya.' **M2** 222

tabiiyet, -ti *a.* *Ar.* *tâbi'iyet* Uyruluk. **RA** 149 **M2** 29

tâbir (doğ.) **tabir** *a.* *Ar.* *ta'bīr* Deyim. **RA** 154⁶ **M2** 43, 83, 165, 174, 176, 180, 217, 243, 245, 267, 279 **tabir etmek** adlandırmak, ad verilmek, ifade etmek. **M2** 112

tâbiye (doğ.) **tabiye** *a.* *Ar.* *ta'biye* ask. Savaş tekniği. **RA** 112 **M2** 225

tablo *a.* *Fr.* *tableau* Bez, tahta, kâğıt vb. maddeler üzerine yapılmış yağlı boya, sulu boya, pastel veya kara kalem resim. **RA** 232 **M2** 231

tabur *a.* *ask.* Dört bölükten kurulan, bir binbaşının komutasındaki asker birliği. **M2** 69

tabut *a.* *Ar.* *tâbūt* Ölünün içine konulduğu sandık biçiminde araç,

- sal (II), ölü Salı. **RA** 55², 101 **M2** 55, 56⁵
- tat, -dı** *a. Hoşa giden durum, lezzet, zevk. RA 334 tadında bırakmak* güzel giden bir şeyi tatsız bir duruma sokacak ölçüsüzlüğe vordırmamak. **RA** 144 **tadını almak** bir şeyin güzelliğini bilir olmak, zevkine varmak. **RA** 233 **tadını çıkarmak** bir şeyin güzelliğinden veya sağladığı imkânlardan yeterince yararlanmak. **RA** 343, 345
- tat(ıl)mak, -dar (-i)** Duymak, hissetmek. **RA** 37, 58, 273 **M2** 102
- tafsilât (doğ.) tafsilat** *a. Ar. tafşîlât* Ayrıntı. **M2** 197, 247 **tafsilat vermek** bir kimse, bir şey veya durumun özelliklerini, inceliklerini, ayrıntılarıyla anlatmak, uzun uzadıya anlatmak. **RA** 204
- tahakkuk** *a. Ar. taḥakkuk* **tahakkuk etmek** gerçekleşmek. **M2** 199
- tahakküm** *a. Ar. taḥakkum* Baskı, zorbalık, hükmetme. **M2** 171
- tahammül** *a. Ar. taḥammul* İnsanın kötü, güç durumlara karşı koyabilme gücü, kaldırma, katlanma. **RA** 31, 75 **tahammül etmek** dayanmak, katlanmak, kaldırmak. **RA** 75², 121, 183, 278 **M2** 279
- tahayyül** *a. Ar. taḥayyul* Hayalde canlandırma. **RA** 57, 112
- tahlıl** *a. Ar. daḥl* Buğday, arpa, mısır, yulaf, çavdar, pirinç vb. hasat edilen ürünler ile tohumlarının genel adı, hububat. **M2** 80
- tahkikat** *a. Ar. taḥkîkât* Soruşturma. **RA** 27 **M2** 193², 194, 245, 260
- tahkir** *a. Ar. taḥkîr* Aşağılama, onur kırma, onuruna dokunma. **RA** 115, 184 **M2** 164, 165, 174 **tahkir etmek** aşağılamak, onur kırmak. **RA** 54, 185
- tahlil** *a. Ar. taḥlîl* Çözümleme. **M2** 234, 239
- tahliye** *a. Ar. taḥliye* **tahliye etmek** Tutukluyu serbest bırakmak. **M2** 190
- tahmin** *a. Ar. taḥmîn* Akla, sezgiye veya bazı verilere dayanarak olabilecek bir şeyi, bir olayı önceden kestirme, kestirim. **RA** 65, 104, 219, 241, 266 **tahmin etmek** yaklaşık olarak değerlendirmek, oranlamak. **M2** 83, 203 **RA** 65, 94, 191, 209, 228, 291, 324, 334
- tahrip, -bi** *a. Ar. taḥrîb* Yıkma, kırıp dökme, harap etme, bozma. **M2** 188 **tahrip etmek** yıkmak, kırıp dökmek, bozmak. **M2** 161
- tahrif** *a. Ar. taḥrîf* Bir şeyin aslını bozma, kalem oynatma, değiştirme. **RA** 44 **M2** 203 **tahrif etmek** bozmak, değiştirmek. **RA** 103
- tahrifat** *a. Ar. taḥrîfât* Bir şeyin aslını bozma, değiştirme. **M2** 150
- tahrik** *a. Ar. taḥrîk* Bir kimseyi, kötü bir iş yapması için harekete geçirme, kışkırtma. **M2** 205 **tahrik etmek** harekete geçirmek, kışkırtmak. **M2** 206
- tahrikat** *a. Ar. taḥrîkât esk.* Kışkırtmalar. **M2** 206
- tahrikçilik, -ği** *a. Tahrikçinin işi. M2* 181
- tahsil** *a. Ar. taḥşîl* Öğrenim. **RA** 64 **M2** 21, 67, 165, 169, 181
- Tahsin Banguoğlu** *öz. a. 1904* Yunanistan doğumlu, akademisyen, dilbilimci ve siyasetçi. 'İsmet Paşa'nın son Millî Eğitim Bakanı olan Tahsin Banguoğlu, Partinin Atatürkçülüğe aykırı bir yola yöneldiğini gazetelerde yazarak istifa etmiş' **M2** 276
- Tahsin Demiray** *öz. a. 1903 doğumlu,* Türkçü kimliği ile tanınan,

1950'den sonra Türkiye Köylü Partisi'nin kurucusu ve 1961 yılında ise Adalet Partisi'nden İstanbul Milletvekili olarak görev alan siyasetçinin adı. 'Şu geçen aylarda, bizi ilgilendirmesi gereken iki kişi, aramızdan ayrıldı: Azerbaycanlı Mehmet Sadık Aran ve Türkistanlı Tahsin Demiray.' **M2** 93³, 98², 99², 100², 101

Tahsin öz. a. **1.** Ruh Adam adlı romanın ana karakteri olan Selim Pusat'ın arkadaşlarından birinin adı. 'Saatlerce dolaştıktan, birkaç defa girip çıktıktan sonra Leylâ'yı veya Yek'i değil, eski arkadaşlarından Tahsin'i buldu.' **RA** 143², 144 **2.** bk. Tahsin Demiray. **M2** 98², 100², 102²

Tahsin Yazıcı öz. a. Kore kahramanı olarak da bilinen Türk generali ve siyasetçi. 'Tahsin yazıcı(Şarkiyat).' **M2** 235

tahsis a. Ar. taḥṣīṣ taḥsis etmek ayırmak, özgülemek. **M2** 211, 212

taht a. Far. taḥt Hükümdarlık makamı, hükümdarlık. **RA** 121, 134², 162, 166, 167, 170⁵, 172², 173, 174, 230, 298, 317 **M2** 32, 141 **tahta geçmek** tahta çıkmak, hükümdar olmak. 'Tahta geçmek uğruna, yahut taht için tehlikeli olduklarından dolayı yüzlerce şehzade can vermişti.' **RA** 170, 171, 172³ **M2** 152 **tahta çıkmak** hükümdar olmak. **M2** 19, 25, 34 **tahta oturmak** hükümdar olmak. 'Sultan Mesud'un karargahına gelerek onun tahtına oturdu.' **M2** 34

tahta sf. Far. taḥte Çeşitli işlerde kullanılmak üzere düz, enlice, uzun ve az kalın biçimde işlenmiş ağaçtan yapılmış. **RA** 55, 72, 82, 85, 109, 121, 138, 162, 278², 321², 322³, 328, 329², 331

tahtessıfır a. Ar. tam. Sıfırın altında, eksi. 'Sıfırların ve tahtessıfırların

sayesinde bir vukuat seli içinde kaldığından bu mektubu unutmuş.' **M2** 198, 206

takabilmek (-i) Takmayı becermek. **RA** 321

takdim a. Ar. taḳdīm Tanıtma, tanıştırma. **RA** 18, 125 **takdim etmek** tanıtmak, tanıştırmak. **RA** 18, 29, 57, 125, 211, 260

takdir a. Ar. taḳdīr Beğenme, beğenip belirtme, değer verme. **RA** 58, 62 **takdir etmek** beğenmek. **RA** 30 **M2** 20, 230

takdirde zf... -dığı zaman. **M2** 257, 267

ta kendisi O kimse, tastamam kendisi. **RA** 36, 202

takılı sf. Takılmış, tutturulmuş, asılmış. **RA** 245 **M2** 107

takılmak (nsz) **1.** Takma işi yapılmak. **RA** 52 **2.** (-e) Olumsuz veya aksayan, eksik bir yanını görerek üstünde durmak. **RA** 30, 50, 110, 115, 134, 297 **3.** (-e) Bir yere ilişikten veya dokunduktan sonra oradan kurtulamamak. **RA** 192 **4.** (lakap) bir kimseye onun bir özelliğini belirtecek bir ad vermek. **RA** 136 **5.** (-e) Kızdırmak, üzme, şaşırtmak amacıyla şaka yollu konuşmak. **M2** 96, 97 **takılıp kalmak** herhangi bir noktadan ayrılamamak. **RA** 186

takım a. Meslek, davranış, durum vb. yönlerden birbirine uyan kimselerin oluşturduğu topluluk. **RA** 40, 103 **M2** 65

takinmak (-i) Bir nitelik veya durum almak. **RA** 24, 33, 34, 36, 89, 110, 126, 134, 154, 157, 161, 162, 192, 200, 202, 227, 244, 256, 288, 299 **M2** 119, 199

Tâkîb (doğ.) **Takip** öz. a. Namık Kemal'e ait bir eser adı. 'Namık Kemal'in Tâkîb adlı eserinde

'Bendeniz Arnavudum ama o kadar ciğerden hoşlanmam.' M2 38

takibat *a. Ar. ta'kībāt* Kovuşturma. M2 182, 183²

takip, -bi *a. Ar. ta'kīb* Yetişmek, yakalamak veya bulmak amacıyla birinin arkasından gitme, izleme. RA 256 **takip etmek** 1.yetişmek, yakalamak veya bulmak amacıyla birinin arkasından gitmek, izlemek. RA 15, 111, 223 2. dikkatle dinlemek, anlamak. M2 68 3. bir şeyin ya da birbirinin devamı niteliğinde olan. 'Kronolojik bir sıra takip etmeyip türlü sülaleleri gelişi güzel sıralaması da başlıca bir kusurdur.' M2 76, 135², 138, 146 4. bir şeyi izlemek. M2 176, 229²

Takiyettin Mengüşoğlu öz. *a.* Makaleler II adlı eserde geçen felsefe alanında uzman bir kişi adı. 'Takiyettin Mengüşoğlu (Felsefe).' M2 234

taklit, -di *a. Ar. taqlīd* Belli bir örneğe benzemeye veya benzetmeye çalışma. M2 109, 213, 256 **taklit etmek** bir kimseye veya bir şeye benzemeye çalışmak. M2 208²

takma *a.*

→*takma ad, takma isim*

takma ad *a.* Kendi adından başka eğreti alınan ad, takma isim, mahlas. RA 139

takma isim, -smi *a.* Takma ad. RA 139

takmak, -ar (-i) 1. Bir şeyi başka bir yere uygun bir biçimde tutturmak, iliştiirmek, geçirmek. RA 25, 37, 40, 279 2. (*nsz*) Kuşanmak. M2 26

takriben *zf. Ar. taqrībēn esk.* Aşağı yukarı, yaklaşık olarak. M2 212, 224

takrir *a. Ar. taqrīr esk.* Anlatma, ders verme. M2 218³, 250 **takrir etmek** ders anlatmak. M2 103

taksim *a.* Parçalara bölme, bölüştürme. M2 141, 212

Taksim öz. *a.* İstanbul'da bulunan bir semt adı. '1938'de Türkiyeye dönüp Taksimde bir kira apartimanında oturmağa başladı.' M2 54

taksimât *a. Ar. taqṣīmāt* Bölüntüler. M2 138

taktik, -ği *a. Fr. tactique* İstenen sonuca ulaşmak amacıyla izlenen yol ve kullanılan yöntemlerin tümü. RA 39, 47, 345 M2 33, 49, 235, 248, 268

takvim *a. Ar. taqvim* Bir yılın günlerini, aylarını, sayılı günlerini gösteren, değişik biçimlerde yapılmış çizelge veya defter. M2 112³

takviye *a. Ar. taqviye* Yardımcı kuvvet, destek. M2 232

talâkki (doğ.) telakki *a. Ar. telakkī bk.* telakki. M2 136

Talas ırmağı öz. *a.* Kırgızistan'ın Talas ilinden başlayıp batıya Kazakistan'a doğru akan ve Karakol ve Üç Koşoy adlı ırmakların birleşmesiyle oluşan ırmağın adı. 'Yağan Tegin'den sonra Karahanlıların Semerkand ve Buhara valisi olan Ali Tegin'e tabi oldular.' M2 27²

Talat Aydemir öz. *a.* 1917 Bilecik doğumlu, 22 Şubat 1962 ve 20-21 Mayıs 1963'te iki askeri darbe girişimine önderlik etmiş bir askerinin adı. 'Sabık ve sakıt Millî Şef'in dediği gibi idamlar hiçbir şeyi halletmeyecekse Talat Aydemir ile Fethi Gürcan niçin asıldı?' M2 257, 259

talep, -bi *a. Ar. taleb* Bir kimseden bir şeyi yapmasını veya yapmamasını isteme, dileme, istem. RA 38 M2

- 220 **taleb etmek** (*doğ.*) **talep etmek** istemek, istekte bulunmak. **RA** 38 **M2** 269
- talebe** *a. Ar. talebe* Öğrenci. **RA** 18³, 19⁴, 20³, 23, 24, 34, 36, 58², 59, 60, 61, 62, 64, 66, 67, 73², 75, 78, 88, 89³, 95², 123, 124², 135, 136², 139, 140, 225 **M2** 41, 55, 57, 65³, 66⁵, 69, 106, 121², 160, 166, 183, 187, 209³, 212², 214⁴, 218⁴, 220, 222⁵, 223², 224, 225
- Talebe Derneği İdare Heyeti** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir heyet adı. 'Bunu bir zamanın Talebe Derneği İdare Heyeti'nin yaptırdığı söyleniyor.' **M2** 114
- talebelik, -ği** *a.* Öğrencilik. **RA** 79
- talip, -bi** *a. Ar. tālib* **talip olmak** istemek. **M2** 191
- talih** *a. Ar. tāli* 'Şans. **M2** 14, 198
- talihli** *sf.* Talihi iyi olan, bahtı açık olan, bahtlı, şanslı. **RA** 345
- talihsiz** *sf.* Talihi ters olan, talihi kötü olan, şanssız, bahtsız (kimse). **RA** 14, 126, 140, 180, 318²
- talihsizlik, -ği** *a.* Talihsiz olma durumu, şanssızlık, bahtsızlık. **RA** 20
- tâlim**(*doğ.*) **talim** *a. Ar. ta'līm* **1.** Alıştırma. **RA** 81, 199 **2.** *ask.* Uygulamalı olarak yapılan askerlik eğitimi. **M2** 201
- talimatname** *a. Ar. ta'līmāt + Far. nāme* Yönetmelik. **M2** 228
- tâlimnâme** (*doğ.*) **talimname** *a. ask. Ar. ta'līm + Far. nāme* Savaşta uygulanan türlü manevraları, araç ve gereçlerin nasıl kullanılacağını, her sınıfın görev ve davranışını belirten kuralların toplandığı kitap. **RA** 16
- tam** *sf. Ar. tāmm* **1.** Eksiksiz, kesintisiz. **RA** 12, 38, 70, 228 **M2** 22, 24, 41, 51, 164, 189 **2.** Bütün, tüm. **RA** 197³, 216, 237, 261, 298
- M2** 13, 30, 43, 94, 105 **3.** *zf.* O sırada, o anda. **RA** 175, 252, 278, 346 **M2** 34, 189 **4.** Gerçek, kusursuz. **RA** 143, 169, 224, 254, 268, 349 **5.** *zf.* Tıpkı. **RA** 222, 232 **6.** En elverişli, en uygun. **RA** 324
- tamam** *sf. Ar. tamām* Bütün, tüm. **RA** 105, 283 **M2** 138, 143 **tamam olmak** sona ermek, tamamlanmak. **M2** 219, 309
- tamamen** *zf. Ar. tamāmen* Bütün olarak, büsbütün, baştan sona. **RA** 45, 93 **M2** 129, 140, 164, 220, 260, 265, 281
- tamami(y)le** (*doğ.*) **tamamıyla** *zf.* Tam olarak, büsbütün, baştan sona, külliye. **RA** 63, 79, 92, 95, 102², 155, 162, 192, 201, 202, 213, 224, 284, 321, 348 **M2** 37, 39, 76², 140, 161, 180, 194, 196, 266
- tamamlamak** (*-i*) Bitirmek. **RA** 54, 87, 113, 121, 171, 220, 242, 245, 257, 283, 293, 347 **M2** 212
- tamamlanma** *a.* Tamamlanmak işi. **M2** 234
- tamamlanmak** (*nsz*) Bitirilmek. **RA** 23, 45
- tamim** *a. Ar. ta'mīm* **tamim etmek** genellemek. **M2** 196
- tamir** *a. Ar. ta'mīr* Yapılan bir yanlışı, kusuru düzeltmeye çalışma. **M2** 249 **tamir etmek** yapılan bir yanlışı düzeltmeye çalışmak. **M2** 189, 248
- tane** *a. Far. dāne* Herhangi bir sayıda olan şey, adet. **RA** 75, 125, 220 **M2** 21, 39, 63, 72, 100, 111, 150, 172, 183², 204⁴
- tanıdık** *sf.* Tanışılıp konuşulan (kimse), bildik, tanış. **RA** 141, 144, 250, 255, 303, 337², 348 **M2** 82
- tanık, -ğı** *a.* Gördüğünü ve bildiğini anlatan, bilgi veren kimse, şahit. **RA** 147, 303, 306 **M2** 205
- tanıklık, -ğı** *a.* **tanıklık etmek** **1. huk.** mahkemede, tanık olunan bir

- durumu söylemek, şahitlik etmek. **M2** 205 **2.** sosyal bir olayı, dönemi yaşamış olmak. **RA** 308
- tanıma** *a.* Tanımak işi. **RA** 109, 115, 190, 193
- tanımak** *(-i)* **1.** Daha önce görülen, bilinen bir kimse veya şeyle karşılaşıldığında bunun kim veya ne olduğunu hatırlamak. **RA** 18, 26, 34⁴, 36², 38, 86, 101, 127, 132, 139, 152, 158, 169, 190⁴, 193, 242³, 245, 268², 271, 273², 275, 295³, 311, 313, 318, 323, 326 **2.** Bir kimse veya şeyle ilgili, doğru ve tam bilgisi bulunmak. **RA** 21, 87, 101, 113, 117, 118², 205, 221, 274, 313, 317², 318³ **M2** 60, 79, 89, 182 **3.** Daha önce görmüş olmak, ilişkisi bulunmak, bilmek. **RA** 33, 44², 84², 115, 125, 152, 160, 169, 191, 202, 211, 234², 237, 238, 265, 268, 269, 272², 285, 299, 307, 320³ **M2** 24, 29, 382, 55, 56, 57, 121, 235, 244
- tanımazlık, -ği** *a.* tanımamazlıktan gelmek *(doğ.)* tanımazlıktan gelmek bir kimseyi tanıdığı hâlde tanımıyormuş gibi davranmak. **RA** 260
- tanınma** *a.* Tanınmak işi. **RA** 257 **M2** 31, 200
- tanınmak** *(nsz)* Herhangi bir özelliği ile bilinmek. **RA** 118, 183 **M2** 14, 105, 131, 144, 220, 227, 230²
- tanınmış** *sf.* Ünlü. **RA** 15, 61², 63
- tanışma** *a.* Tanışmak işi. **RA** 136, 166
- tanışmak** *(nsz, -le)* Daha önce birbirini tanımayan kimseler birbirini tanımaya gelmek. **RA** 33, 123, 124, 136, 162, 163, 166, 173, 189², 262 **M2** 79, 187²
- tanıştırmak** *(-i, -le)* Birbirini tanımayanların tanışmasını sağlamak, tanıtmak, takdim etmek. **RA** 135, 144, 238 **M2** 188
- tanıtılabilmek** *(-i)* Tanıtma ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 12
- tanıtma** *a.* Tanıtmak işi, takdim, prezantasyon. **RA** 58
- tanıtmak** *(-i, -e)* Bir kimsenin veya bir şeyin tanınmasını sağlamak. **RA** 57, 89, 190, 260, 307, 319, 337 **M2** 60², 96, 131, 157
- tanıyabilmek** *(-i)* Tanıma becerisi bulunmak. **RA** 336
- Tanrı** *öz. a. din b.* Kâinatta var olan her şeyi yaratan, koruyan, tek ve yüce varlık, Yaradan, Allah, Rab, İlah, Mevla, Halik, Hüda, Hu, Oğan. **RA** 6⁴, 8², 9, 23, 72, 151, 180², 181, 182, 183³, 184, 286, 299, 305², 306, 313, 317, 318, 319 **M2** 23², 60, 77, 107, 263
- Tanrıdağ dergisi** *öz. a.* Rıza Nur'un çıkarmış olduğu bir derginin adı. 'Merhum Refik Saydam'ın yardımıyla tedahülde kalmış olan üç yıllık tekaüt maaşını aldıktan sonra Tanrıdağ dergisini çıkararak memlekete son bir hizmet yapmak istedi.' **M2** 55
- Tanrı dağları** *öz. a.* Orta Asya'da bulunan büyük dağ sıralarının adı. 'Altaylarda ve Tanrı dağlarında Apar Kağanlarına silah yapmakla uğraşan ve Türük (=Türk) adını taşıyan boylar bir kadın meselesi yüzünden Aparlara isyan ettiler.' **M2** 140
- Tanrı Katun** *öz. a.* Ruh Adam adlı eserde geçen bir karakterin adı. 'Sen Peri Kan Katun değilsin. Tanrı Katun'sun' dedi.' **RA** 8
- Tanrıkut** *öz. a.* Tanrı'nın kendisine kut verdiği, Tanrı tarafından görevlendirildiğine inanılan Türk önderi için kullanılan bir unvan. 'Seninle Tanrıkut Mete'nin ordusunda birer yüzbaşı değil miydik?' **RA** 244, 276, 308
- Tanrıkut Mete** *öz. a. bk. Mete.* **RA** 244, 276, 307, 317

- Tanrılık, -ğı** *a.* Tanrıya özgü olan varlık, nitelik, uluhiyet. **RA** 182², 183
- Tanrının oğlu** *öz. a.* Hz. İsa'ya Hristiyanlarca verilen bir adlandırma. 'Herkes İsa'nın hem Tanrı, hem de Tanrı'nın oğlu olduğunu da kabul eder.' **RA** 184
- tansiyon** *a.* *Fr. tension tıp* Kan basıncı. **RA** 200, 201²
- tantanalı** *sf.* Gürültülü, patırtılı. **M2** 244
- Tanzimat** *öz. a.* *Ar. tanzīmāt tar.* Sultan Abdülmecit zamanında, 1839'da Gülhane Hattihümayunu adıyla anılan bir fermanla ilan edilen, yönetimi iyileştirme tasarısı ve bu iyileştirmenin yapıldığı dönem. **RA** 98² **M2** 45
- tapıncak** *a.* İbadet edilen yer. 'Tapıncağa gidip Tanrıya yalvardı.' **RA** 6², 7
- tapma** *a.* Tapmak işi. **RA** 286
- tapmak, -ar** (-e) Tutku ile sevmek, bağlanmak. **RA** 215, 268, 305 **M2** 208
- taraf** *a.* *Ar. taraf* **1.** Yön, yan, doğrultu. **M2** 43, 48, 55, 95, 111, 138, 208 **RA** 10², 24, 31, 34, 59, 63, 74, 77, 99, 102, 107, 112, 116², 123, 126, 134, 135, 136, 138, 167, 185², 204, 207², 212 **2.** İstekleri, düşünceleri karşıt olan iki kişiden veya iki topluluktan her biri. **RA** 304 **M2** 30, 33³, 137, 232, 265 **3.** Bir kişinin soyundan gelenlerin hepsi. **M2** 61, 62 **4.** Bir şeyin belli bölümü, kısmı. **M2** 84, 131
- tarafından** *zf.* ... -ınca. **RA** 12³, 20, 21, 31, 40, 52, 75, 85, 130², 152, 155, 171², 174, 180, 183², 204, 207, 225, 272 **M2** 31², 37, 39, 41, 48, 50⁴, 59, 61, 65³, 70², 86, 94³, 105, 132², 140, 141, 142, 144, 153, 158², 163, 172, 175, 180, 181, 184, 191, 197, 202, 205, 206, 218², 219, 220³, 228, 231², 236², 245, 250, 259, 263, 265, 266², 268, 276, 278
- tarafılı** *a.* Yandaş. **M2** 79
- tarafsız** *sf.* Yansız. **M2** 12, 266
- tarafsızlık, -ğı** *a.* Yansızlık. **RA** 53
- taftar** *a.* *Ar. taraf + Far. -dār* Yandaş. **RA** 37, 41, 300 **M2** 32, 196, 210, 248, 266
- taftarlık, -ğı** *a.* Yandaşlık. **RA** 38
- taftarlık etmek** bir tarafı tutmak, bir yanı desteklemek. **RA** 40
- tarak, -ğı** *a.* Saçların, sakalın, hayvan tüylerinin karışıklığını gidermeye veya kadınların saçlarını tutturmaya yarayan dişli araç. **M2** 111
- taramak** Derleme ve araştırma yapmak için bir yayını dikkatle gözden geçirmek veya gerekli kelime, cümle ve yazıları tespit etmek. **M2** 104
- Tarançı** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir mensubiyet adı. 'Ben burada Sartı da, Türkmeni de, Özbeki de, Başkurdu da, Kazağı da, Tarançı ve Kaşgarlıyı da gördüm ve hepsi hakkında fikir edindim.' **M2** 121
- Tardu** *öz. a.* Batı Göktürk hükümdarının adı. 'Bundan başka Çinliler tarafından Garp Türk hükümdarı olarak gösterilen bazı kağanların (mesela Tardu'nun)umumi Türk Kağanı oldukları da tasdik olunuyor.' **M2** 141
- Tarduş** *öz. a.* Göktürlere bağlı bir boy adı. 'Zaten şarkî Gök Türklerin en büyük boyları olan Tarduşlar Çine tabi olmamışlardı ve ismen garptaki Türk kağanlarına tabi bulunuyorlardı.' **M2** 142
- tarif** *a.* *Ar. ta'rīf* Tanım. **RA** 16, 89, 184, 214², 272, 324 **M2** 133, 174
- tarif etmek** tanımlamak. **RA** 324

tarih *a. Ar. tārīḥ* **1.** Bir olayın gününü, ayını ve yılını bildiren söz. **RA** 197 **M2** 40², 61², 114, 188, 196, 197, 253 **2.** Bir konuyu geçmişi ve gelişimi içinde inceleyen anlatı. **RA** 13, 37, 38², 54, 69, 92², 93⁴, 102⁴, 103⁷, 104, 106, 110, 144, 150, 152, 203, 272, 305, 307, 313, 318, 348, 350 **M2** 14², 15, 17, 18², 19³, 23, 24³, 27, 29, 37², 45³, 46, 47, 51, 59², 60⁴, 73, 75⁵, 76², 77², 83³, 84³, 96⁵, 98, 99, 100³, 101², 104, 107², 110, 111, 112, 122, 128², 129², 130, 131⁴, 135⁴, 136⁷, 137⁶, 138⁸, 140⁶, 141, 142², 143, 145, 146⁴, 147², 148², 149³, 150³, 151², 152, 153², 154, 157², 160², 161², 166³, 169³, 170³, 172², 173², 176³, 184, 191, 196, 200, 207, 208⁶, 209³, 210, 211, 213⁵, 214, 220, 221², 222², 223, 225, 258², 273³ **3.**Tarih dersi. **RA** 91³, 93, 98⁴, 124², 125, 126, 130, 132⁴, 152, 109², 125, 128 **M2** 190, 196², 209, 220, 224, 225, 229, 233, 234², 235⁷, 236³ **tarihe geçmek** önemi bakımından unutulmayacak bir durum kazanmak. **RA** 101² **M2** 257 **tarihe karışmak** unutulmak, yalnız adı kalmak. **M2** 174 **tarihin yaprakları arasında kalmak** eskide kalmak, unutulmaya yüz tutmak. ‘*İnsanlar mazide ve tarihin yaprakları arasında kaldılar.*’ **RA** 30

Tarih cemiyeti *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir kurum adı. ‘*Tarih cemiyeti hüsnüniyetle bir eser vücuda getirir.*’ **M2** 132

tarihçi *a.* Tarihsel konular üzerinde araştırmalar yapan, tarih kitapları yazan kimse, müverrih. **M2** 43, 59, 83⁵, 84, 85, 86, 105, 111, 127, 151

tarihçilik, -ği *a.* Tarihçinin işi. **M2** 83³, 86, 148, 169

tarihen *zf. Ar. tārīḥen esk.* Tarih bakımından, tarihe göre. **M2** 273

tarihî *sf. Ar. tārīḥī* Tarihsel. **RA** 38, 98⁴, 173, 177, 349 **M2** 41, 60, 76,

83, 86, 99, 121, 129, 132, 133, 137², 138, 140, 172, 176, 196, 208, 209, 213, 224, 234, 260², 278, 279²

→ **tarihî eser**

Tarih-i Âlem *öz. a.* Müşir Süleyman Paşa’ya ait olan bir eser adı. ‘*Müşir Süleyman Paşa’nın vaktiyle yazdığı ‘Tarih-i Alem’ adlı mektep kitabından sonra Rıza Nur’un tarihi, millî tarihimizi Osmanlı çerçevesinden çıkararak bütün Türkleri kaplamış bir kadro haline getiren ikinci eserdir.*’ **M2** 75²

tarihî eser *a.* Uzun zaman önce meydana getirilmiş ve tarihî değeri olan eser. **M2** 42

Tarihî Evrâk Komisyonu (*doğ.*) **Tarihî Evrak Komisyonu** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir kurum adı. ‘*Tarihî Evrâk Komisyonu bir takım yaşlı emeklilerden mürekkepti.*’ **RA** 144

Tarih Kurumu *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir kurum adı. ‘*Sıfır, Tarih Kurumunun füzuli avukatlığını yaparken Tarih Kurumunun benim fikrimi kabul ederek ilmi hezeyanlardan vazgeçtiğini Orhun’un birinci sayısındaki yazımda Yusuf Akçuraya hiçbir hakaret ve isnadda bulunmadığı bilmez görünüyor.*’ **M2** 190⁴

tarihli *sf.* Herhangi bir tarihi taşıyan, günlü. **M2** 110, 125, 135, 194, 261, 262

tarla *a.* Tarıma elverişli olan, sınırlı ve belirli toprak parçası. **M2** 260

tartabilmek (*-i*) Tartma gücü bulunmak. **M2** 260

tartılı *sf.* Ölçülü, dengeli. **M2** 243

tartılmak (*nsz*) Tartma işi yapılmak veya tartma işine konu olmak. **M2** 220

tartışılmak (nsz) Tartışma işi yapılmak. **M2** 76

tartışma *a.* Bir sorun üzerine sözle veya yazılı olarak karşılıklı, bazen de sertçe savunma. **RA** 30, 39, 40², 54², 145, 206², 225, 262, 265, 272, 273 **M2** 32, 79, 80², 95, 99, 180, 188, 233², 243, 265, 276, 278

tartışmak (nsz, -le) **1.** Bir konu üzerinde, birbirine ters olan görüş ve inançları karşılıklı savunmak. **M2** 99, 200, 230 **2.** Karşılıklı ağır sözler söyleyerek çekişmek, münakaşa etmek. **RA** 242

tartmak, -ar (-i) Bir şeyin bütün sonuçlarını düşünmek, hesap etmek. **RA** 203

tarz *a.* *Ar. tarz* Özel oluş veya davranış biçimi, üslup. **M2** 72, 79, 129³

tarziye *a.* *Ar. tarziye esk.* (birine) **tarziye vermek** gönül almaya çalışmak, özür dilemek. **RA** 112², 240

tasa *a.* Üzüntülü düşünce durumu, kaygı, endişe. **RA** 249

tasarı *a.* Olması veya yapılması istenen bir şeyin zihinde aldığı biçim. **M2** 266², 267

tasarlamak (-i) Bir şeyin nasıl gerçekleşebileceğini düşünmek, zihinde hazırlamak. **M2** 98

tasarlanmak (nsz) Tasarlama işi yapılmak. **RA** 156, 172

tasarruf *a.* *Ar. taşarruf ekon.* Tutum. **M2** 76, 211

tasavvuf *a.* *Ar. taşavvuf fel.* Tanrı'nın niteliğini ve evrenin oluşumunu varlık birliği anlayışıyla açıklayan dinî ve felsefi akım. **RA** 60, 145², 147³, 148³, 149², 150³, 151⁵, 152², 177, 178, 179², 180⁶, 181³, 184, 193

tasavvur *a.* *Ar. taşavvur* Göz önüne getirme, hayal etme, zihinde canlandırma. **RA** 65, 92, 127, 217

tasavvur etmek zihinde canlandırmak, göz önüne getirmek. **RA** 65, 130 **M2** 142

tasdik *a.* *Ar. taşdik* Onay, onaylama. **M2** 141 tasdik etmek Onaylamak. **RA** 54 **M2** 97, 196

tasfiye *a.* *Ar. taşfiye* Türlü sebeplerle birçok kimsenin görevine son verme. **M2** 280 **tasfiye etmek 1.** işine son vermek. **M2** 53 **2.** yok etmek, ortadan kaldırmak. **RA** 103 **M2** 76

tashih *a.* *Ar. taşhîh* Düzeltme, düzelti. **RA** 105, 106, 150, 179 **M2** 105, 106 **tashih etmek** düzeltmek, doğrultmak. **RA** 95, 105

taslak, -ğı *a.* Bir şeyi, bir sanat veya edebiyat eserini ana çizgileriyle, türlü bölümleriyle belirten ön çalışma. **M2** 128

taslama *a.* Taslamak işi. **RA** 153

taslamak(-i) Kendinde olmayan bir özelliği varmış gibi göstermek. **RA** 183 **M2** 60

tasnif *a.* *Ar. taşnîf* Bölümleme. **RA** 144 **M2** 226

Tasnif Komisyonu *öz. a.* Ruh adam adlı romanda geçen bir kurum adı. 'Bu soruş, *Tasnif Komisyonunun odasında hiçbir zaman görülmemiş öyle bir sertlikle yapılmıştı ki, herkes işini bırakarak gözlerini Selime dikmiş ve dostça olmayan bakışlarla onu süzmeye başlamıştı.*' **RA** 146

tasrih *a.* *Ar. taşrih* **tasrih etmek** açıkça belirtmek. **M2** 172, 183³

tasvir *a.* *Ar. taşvîr* **M2** 111 **tasvir etmek** betimlemek. **M2** 113, 161, 210

taş *a.* Kimyasal veya fiziksel durumu değişiklikler gösteren, rengini içindeki maden, tuz ve oksitlerden alan sert ve katı madde. **RA** 27, 98², 153, 192, 320² **M2** 22, 249² **taş**

gediğine ko(y)mak gerekli bir sözü tam zamanında ve yerinde söyleyerek karşısındaki kimseyi susturmak, zekice davranmak. **RA** 213 **taş çatlasa** en fazla. **RA** 264 **taş gibi** hareketsiz. **RA** 198, 199

→ **taş basması**

taş basması *a.* Kalkerli taş yüzeyine sert bir cisimle kazandıktan sonra basılmış olan yazı, resim, taş baskı, litografya. **M2** 212, 218³, 219

taşım *a.* Taşımak işi. **M2** 234

taşımak (-i) **1.** Sahip olmak, özellik olarak bulundurmak. **RA** 12, 18, 33, 52, 58², 60, 65, 66, 115², 139, 158, 317², 327 **M2** 79, 90, 147, 161, 181, 188, 189 **2.** Üstünde bulundurmak. **RA** 257 **M2** 73

taşkın *sf.* Aşırı. **M2** 130

Taşlık *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir yer adı. 'Pembe Köşk'te, yahut Taşlık'ta, yahut Ada'da yahut Maltepe'de bir kokteyl ver.' **M2** 258

taşma *a.* Taşmak işi. **M2** 266

taşmak, -ar (*nsz*) Öfke, sabırsızlık veya heyecan yüzünden kendini tutamamak. **RA** 102

taşsız *sf.* Taşı olmayan. **RA** 278

tat, -dı *a.* Hoşa giden durum, lezzet, zevk. **RA** 155 **tat almak** bir şeyden hoşlanmak, zevk almak. **RA** 193

Tatar *öz. a.* Tataristan'da, Batı Sibirya'da ve Rusya Federasyonu'nun değişik bölgelerinde yaşayan Türk soyundan bir halk ve bu halktan olan kimse. **M2** 84², 213, 230⁴, 254

tatbik *a. Ar.* *taṭbīk* Uygulama. **RA** 52 **M2** 14, 146², 211 **tatbik etmek** uygulamak. **RA** 238 **M2** 209, 266

tatil *a. Ar.* *ta'īl* Okul, meclis, adliye vb. kuruluşların çalışmasını durdurduğu veya kapalı bulunduğu

dönem. **RA** 189, 280, 284 **M2** 66, 67, 201, 204

tatlı *sf.* İnsanı çeken, göze, kulağa hoş gelen, rahatlatan, dinlendiren, sevindiren. **RA** 7, 83, 88, 127, 145, 160, 216, 251, 261², 267, 288 **M2** 180, 184², 190

tatmak, -dar (-i) Duymak, hissetmek. **RA** 177, 191, 248, 273, 282, 285 **M2** 21

tatsız *sf.* Hoşa gitmeyen, can sıkıcı. **RA** 154, 228, 260, 290 **M2** 266

tatsızlaşmak (*nsz*) Tatsızlık etmeye veya tatsız bir durum almaya başlamak. **RA** 96

tatsızlık, -ğı *a.* Hoşa gitmeyen, can sıkıcı davranış veya durum. **RA** 262

tattirmek (-i, -e) Duyurmak, hissettirmek. **RA** 277

Tatyana Moran *öz. a.* 1910 Kırım doğumlu, akademisyen. 'Tatyana Moran (İngiliz dili)' **M2** 234

Tatyana *öz. a. bk.* Tatyana Moran. **M2** 234

tavan *a.* Bir yapının, kapalı bir yerin üst bölümünü oluşturan düz ve yatay yüzey, taban karşıtı. **RA** 199, 333, 339

tavır, -vırı *a. Ar.* *ṭavr* Durum, vaziyet (I), hâl. **RA** 11, 12, 13, 14, 18, 19, 29, 30, 35³, 36, 37, 50, 57, 110, 115, 116, 119, 126, 128, 134, 154, 157, 161, 192, 197², 202, 205, 217², 220, 226, 236², 285, 287 **M2** 97, 164, 196 **tavır almak** belli bir durum veya davranış biçimini benimsemek, vaziyet almak. **RA** 264

tavırlı *sf.* Tavırlı olan. **RA** 33

tavsamak (*nsz*) Bir iş, bir durum vb. gücünü, hızını kaybetmek, yavaşlamak, gevşemek. **RA** 72

- tavsif** *a. Ar. tavşif* **tavsif etmek** nitelendirmek, niteliklerini söylemek. **M2** 219
- tavsiye** *a. Ar. tavsiye* Öğütleme, yol gösterme. **RA** 121, 220, 271 **M2** 155 **tavsiye etmek** bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını öğütlemek, salık vermek. **RA** 121, 170, 173, 202, 208, 213 **M2** 248, 254
- tâyin** (*doğ.*) **tayin** *a. Ar. ta'yîn* Atama. **RA** 259 **M2** 54, 189⁴, 190, 197 **tayin etmek** 1. belirlemek. **RA** 28, 149, 253², 256 2. atamak. **RA** 18 **M2** 53, 69³, 71, 183, 190³, 191, 231
- Tayyip Gökbilgin** *öz. a.* 1907 Ordu doğumlu, tarih alanında uzman, akademisyen. 'Pertev Naili lehinde rey veremediği için eseflenen tarih profesörü Tayyip Gökbilgin'in de katılımıyla yarın 22'ye çıkabilecektir.' **M2** 236
- tazammun** *a. Ar. tazammun* **tazammun etmek** içermek. **M2** 164
- tâze** (*doğ.*) **taze** *sf. Far. tâze* Yeni, zamanı geçmemiş. **RA** 286
- tazelik, -ği** *a.* Dinç, diri, canlı olma durumu. **M2** 102
- tazminat** *a. Ar. tazmînât huk.* Zarar karşılığı ödenen para, ödence. **RA** 257
- teamül** *a. Ar. te'âmül* Bir yerde öteden beri olagelen davranış. **M2** 202
- tebaa** *a. Ar. teba'a huk.* Uyrak. **M2** 209, 259
- tebessüm** *a. Ar. tebessum* Gülümseme. **RA** 24, 34, 52, 68, 86
- tebessümlü** *sf.* Tebessüm eden, tebessümü olan. **RA** 59
- tebligat** *a. Ar. teblîgât* Bildirim. **M2** 166
- tebliğ** *a. Ar. teblîg* Bildiri. **RA** 45,50, 51 **M2** 197
- tebrik, -ği** *a. Ar. tebrîk* Kutlama. **RA** 167 **tebrik etmek** kutlamak. **RA** 73, 97, 205
- tebriye** *a. Ar. tebri'e esk.* **tebriye etmek** aklamak. **M2** 15
- tebyiz** *a. Ar. tebyîz* **tebyiz etmek** temize çekmek. **M2** 220
- tecelli** *a. Ar. tecellî din b.* Tanrı'nın insanlarda ve doğada görünmesi. **RA** 180 **tecelli etmek** belirlemek, görünmek, ortaya çıkmak, zuhur etmek, meydana çıkmak. **RA** 131, 180, 308 **M2** 164
- tecrit, -di** *a. Ar. tecrîd* Ayırma, ayrı bir tarafta tutma. **M2** 261
- tecrübe** *a. Ar. tecrîbe* Deneyim. **RA** 72, 220, 287 **M2** 86, 123, 278
- tecrübeli** *sf.* Tecrübesi olan, görmüş geçirmiş. **M2** 29, 261
- tedahül** *a. Ar. tedāhul* tedahülde kalmak Ödenmeden birikmek. **M2** 55
- tedâî** (*doğ.*) **tedai** *a. Ar. tedā'î ruh b.* Çağrışım. **RA** 24, 32, 80, 94
- tedavi** *a. Ar. tedāvî* Çeşitli yöntemlerle hastalığı iyi etme, iyileştirme, sağaltım, sağaltma, terapi. **M2** 81, 281 **tedavi etmek** 1. ilaçla iyileştirmek, sağaltmak. **M2** 54, 81 2. düzeltmek. **RA** 208
- tedbir** *a. Ar. tedbîr* Önlem. **RA** 257 **M2** 29, 34, 76, 191, 281 **tedbir almak** önlem almak. **RA** 174, 211 **M2** 67, 191, 280, 281
- Tedbirler Kanunu** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde yer alan bir kanun adı. 'Türkiye'de bir Atatürk Kanunu, bir Tedbirler Kanunu varken ve kimse bunlara ses çıkarmazken sen tut, dışarda basılan eserler yurda girsin diye teklif yap.' **M2** 240
- tedbirli** *sf.* Önceden hazırlıklı davranan, önlemini zamanında alan, müdebbir. **M2** 32

tedirgin *sf.* **tedirgin etmek** rahatını, huzurunu kaçırmak. **RA** 281 **tedirgin olmak** rahatı, huzuru kaçırmak. **RA** 249 **M2** 95

tedirginlik, -ği *a.* Tedirgin olma durumu. **RA** 272

teessür *a. Ar. te'essur esk.* Üzüntü. **RA** 31

tefekür *a. Ar. tefekür* Düşünme, düşünüş. **M2** 154

tefelsüf *a. Ar. tefelsüf* Felsefe yapma, feylesof gibi davranma. 'Yirmi yaş tefelsüfe elverişli değildir.' **RA** 264

teferuat *a. Ar. teferru'ât* Ayrıntı. **RA** 54, 109, 139, 151

tefrika *a. Ar. tefrika* **tefrika sokmak** ikilik yaratmak. 'Abdülhamid'in siyasi dehası Balkanlılar'ın arasına tefrika sokacak ve belki birini kendisine çekecekti.' **RA** 103

tegin *a.* Hükümdarın erkek çocuğuna verilen ad, prens, tekin. 'Ben Kür Şad'ım, dedi. Göktürk tegini ve tarihteki en çılgın ihtilalin başı.' **RA** 318

teğmen *a. ask.* Orduda rütbesi asteğmenle üsteğmen arasında olan, takım komutanlığı yapan subay, mülazım. **RA** 46⁵, 47³, 52, 213 **M2** 65, 67

teğmenlik, -ği *a.* Teğmen olma durumu, mülazımlık. **RA** 211, 212

tehditkâr *sf. Ar. tehdid + Far. -kâr* Tehdit edici. **RA** 50

tehlike *a. Ar. tehluke* Büyük zarar veya yok olmaya yol açabilecek durum, muhatara. **RA** 22, 38, 177, 238, 254, 256, 257, 344 **M2** 34², 95, 202, 230, 276² **tehlike yaratmak** tehlike oluşturmak. **RA** 283 **tehlikeye atmak** tehlikeye düşürmek, sıkıntı, üzüntü veya zarar oluşturacak bir duruma sokmak. 'Hastanın hayatını tehlikeye atmaktansa ehemmiyetsiz,

herhangi bir doktor olarak kalmayı tercih ederim.' **RA** 265, 277, 291

tehlikeli *sf.* Tehlikesi olan, korkulu, muhataralı. **RA** 31, 170², 195, 231 **M2** 31, 191

tek *sf.* **1.** Eşi olmayan, biricik, yegâne. **RA** 22, 93, 100, 194, 321 **M2** 25, 48, 112 **2.** *zf.* Yalnızca. **RA** 6, 62, 65, 102, 189, 284, 286, 306 **M2** 111, 129, 184, 202 **3.** *sf.* Bir, birden fazla veya başkaca olmayan, sadece bir. 'Tek kelimeyle cevap veriyordu.' **RA** 126, 143, 190, 200², 297, 308, 314, 316, 327 **M2** 22, 46, 55, 57, 90, 149, 260, 275 **4.** Hiç, hiçbir. **M2** 236

→ **tek başına, tek taraflı, tek tük**

tekâmül *a. Ar. tekâmul esk.* Gelişim, gelişme. **RA** 100 **tekâmül etmek** evrim geçirmek, gelişmek. **RA** 65

tekaüt, -dü *a. Ar. tekâ'ud esk.*

→ **tekaüt maaşı**

tekaüt maaşı *a.* Emekli aylığı. **M2** 55, 167

tek başına *zf.* Kendi kendine, yalnız olarak, münferiden. **RA** 45, 52, 55, 58, 82², 94, 174, 223, 227², 210, 330, 347 **M2** 11, 19, 106, 122, 180, 247

teker teker *zf.* Birer birer, ayrı ayrı. **RA** 145, 266, 273

tekerlekli *sf.* Tekerleği olan, tekerli. **RA** 175, 233, 236

tekerleme *a.* Çoğunlukla basmakalıp söz. **RA** 170, 204 **M2** 240, 253

tekerrür *a. Ar. tekerrur* Tekrarlanma. **RA** 15

tekin *sf.* **1.** Boş, içinde kimse bulunmayan. **M2** 130 **2.** Güvenilir (kişi, yer). **RA** 296

Tekin *öz. a. bk.* Tegin. **M2** 149

tekke *a. Ar. tek̄ye tar.* Tarikattan olanların barındıkları, ibadet ve tören yaptıkları yer, dergâh. **M2** 206

teklif *a. Ar. teklīf* İncelenmek veya kabul edilmek için bir şey sunma, önerme, öneri. **RA** 123, 153, 159 **M2** 31, 105, 220, 232², 233, 239², 240, 250 **teklif almak** teklif edilmek, söylenmek. ‘Hiçbir teklif almadan masanın önündeki sandalyayı çekip oturdu.’ **RA** 26 **teklif etmek** önermek, öneride bulunmak. **M2** 31², 84, 214, 232

teknik, -ği *a. Fr. technique* Yol, beceri, yöntem. **RA** 216

tekrar *zf. Ar. tekrār* Bir daha, yine, yeniden, gene. **RA** 10, 17², 18, 23, 24, 32, 36, 59, 87², 112, 114, 115, 121, 138, 161, 165, 192, 195, 198, 202, 222, 223, 237, 248, 257, 278, 279, 280, 286, 294, 342 **M2** 54, 63, 93, 146, 183, 189, 190, 209, 214, 231, 249, 253 **tekrar etmek** yeni baştan söylemek veya yapmak. **RA** 67 **M2** 203

→ **tekrar tekrar**

tekrar tekrar *zf.* Üst üste, ardı ardına. **RA** 22

tekrarlamak (-i) Bir işi bir kez daha yapmak, yinelemek, tekrar etmek. **RA** 67², 87, 91², 107, 147, 194, 246, 269, 314, 315 **M2** 85, 98, 129, 134, 263

tekrarlanmak (*nsz*) Tekrar edilmek, yinelenmek. **RA** 91, 286

tek taraflı *sf.* Tek bakış açısı olan, tek yanlı, tek yönlü. **M2** 12

tek tük *sf.* Az, seyrek. **M2** 55

tekzip, -bi *a. Ar. tekzīb* **tekzip etmek** yalanlamak, doğru olmadığını açıklamak. **M2** 51

tel *a. 1.* Türlü metallere yapılmış, kopmaya karşı bir direnç gösteren ince uzun nesne. **RA** 62 **2.** İnsan saçını oluşturan ipçik. **RA** 67

telâffuz *a. Ar. telaffuz* Söyleyiş. **M2** 141, 272, 273

telâkki (*doğ.*) **telakki** *a. Ar. telakki* Anlayış. **RA** 41, 60 **M2** 12, 14, 136 **telâkki etmek** (*doğ.*) **telakki etmek** saymak, öyle kabul etmek, öyle anlamak. **RA** 78 **M2** 135 **telâkki olunmak** (*doğ.*) **telakki olunmak** sayılmak, öyle kabul edilmek. **M2** 135

telapatik *sf. Fr. télépathique* Telepati ile ilgili. **RA** 165

telâş (*doğ.*) **telaş** *a. Ar. telāşī* Kaygı, tasa, sıkıntı. **RA** 68, 346 **M2** 119, 206, 217, 224, 267²

telâşlı (*doğ.*) **telaşlı** *sf.* Telaş eden, telaşa düşen, pürtelaş. **M2** 265

telefon *a. Fr. téléphone* Birbirinden uzakta bulunan kişilerin konuşmasını sağlayan aygıt. **RA** 252³, 253 **M2** 96², 97 **telefon etmek** birini telefonla aramak ve bir şey söylemek. **RA** 211 **M2** 269

→ **telefon rehberi**

telefon rehberi *a.* Belirli il, ilçe veya kurumdaki telefon numaralarının sahiplerini alfabetik sıraya göre gösteren kitap. **RA** 250

telehhüf *a. Ar. telehhüf* **telehhüf etmek** yok olan bir şey sebebiyle üzülme, meyus ve mükedder olmak, ah ve figan etmek, yanıp yakılmak. ‘Emekli olduğumu öğrenince maziye telehhüf eder bir sesle biz emekli olduk mu’ diye sordu.’ **M2** 101

teleskop *a. Fr. télescope* gök *b.* Sonsuzdaki bir nesnenin gerçek görüntüsünü, içbükey bir aynadan yapılmış merceğinin odak düzleminde veren ve gök bilimiyle ilgili gözlemlerde kullanılan optik aygıt, gözlemci, irakgörür. **RA** 14²

telgraf *a. Fr. télégraphe* İki merkez arasında, kararlaştırılmış işaretlerin yardımıyla yazılı haberlerin veya

- belgelerin iletimini sağlayan bir telekomünikasyon düzeni ile gönderilen haberin yazılı olduğu kâğıt. **RA** 141⁴, 230 **M2** 70², 73, 189 **telgraf çekmek** telgrafla haber göndermek, tellemek. **RA** 141 **M2** 70
- Telhab** öz. *a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir yer adı. '1038 *Haziranda Serhas civarındaki Telhab'da savaş başladı.*' **M2** 31
- telif** *sf.* *Ar. te'lîf* Yazarın kendisinin kaleme aldığı. **RA** 76, 88 **M2** 85 **telif etmek** kitap yazmak. **M2** 210
- telkin** *a.* *Ar. telkîn* Bir duyguyu, bir düşüncüyü aşılama. **RA** 18², 52 **M2** 62, 81, 256 **telkin etmek** aşılama. **RA** 24, 136², 236 **M2** 200
- telmih** *a.* *Ar. telmîh* Anlatılmak istenen şeyi söz arasında imalı olarak belli etme, açıkça söylememe. **M2** 41
- telsiz** *a.* Türlerine göre belirli bir kapsama alanı içinde belirli kişilerin iletişimini sağlayan, elektromanyetik dalgalar yardımıyla çalışan araç. **M2** 275
- temas** *a.* *Ar. temâss* Buluşup görüşme, ilişki kurma, münasebet. **RA** 115, 173, 266 **M2** 102(biriyle) **temas etmek** görüşüp konuşmak. **RA** 19, 24, 184 **(bir şeye) temas etmek** değinmek, sözünü etmek, bahsetmek. **M2** 43, 219 **temasa gelmek** buluşup görüşmek. **RA** 217
- temayül** *a.* *Ar. temâyul* Bir tarafa eğilme, meyletme. **M2** 175
- temel** *a.* *Rum.* En önemli, belli başlı, ana, taban, esas, asıl, baz. **RA** 13, 20, 180, 217 **M2** 65 **temel atmak** herhangi bir işe başlamak, girişmek, bir şeyin gelişmesinin, büyümesinin başlangıcını oluşturmak. **RA** 104 **M2** 258
- temenni** *a.* *Ar. temennî* **temenni etmek** dilemek. **RA** 61
- temin** *a.* *Ar. te'mîn* **temin etmek** sağlamak, elde etmek, tedarik etmek. **RA** 19 **M2** 225
- Temir** öz. *a. bk.* Aksak Temir. **RA** 100 **M2** 113
- temiz** *sf.* *Ar. temyîz* Ahlakça lekesiz, necip, nezih. **M2** 14
- temizleme** *a.* Temizlemek işi. **M2** 202
- temizlemek** (-i) Ayırt etmek, düzene sokmak, kötü durum veya kişilerden arındırmak. 'Halk Partisini temizlemeğe kalktığım, hakkındaki sözüdür.' **M2** 202², 203
- temizlenmek** (*nsz*) Ayırt edilmek, düzene sokulmak, kötü durum veya kişilerden arındırılmak. 'Halk Partisi ya içindeki sıfırları atarak muayyen değerde bir rakkam olacak, yahut hakikaten temizlenecektir.' **M2** 202
- temkinli** *sf.* Davranışlarında ölçülü olan. **RA** 213, 306
- Temmuz** *a.* *Ar. temmûz* Yılın yedinci ayı, orak ayı. **M2** 31, 190
- tempo** *a.* *İt. tempo* Gidiş, ilerleyiş, gelişme hızı, tarz. **RA** 211, 252
- temsil** *a.* *Ar. temşîl* Birinin veya bir topluluğun adına davranma. **M2** 262 **temsil etmek** belirgin özellikleriyle yansıtmak, sembolü olmak. **M2** 20, 111, 114
- temsili** *sf.* *Ar. temşîlî* Bir şeyi göz önünde canlandıran, temsille ilgili. **M2** 111²
- Temüçin Çengiz Kaan** (*doğ.*) **T(i)muçin Cengiz Kağan** öz. *a. bk.* Cengiz. **RA** 309, 320
- Temür** öz. *a. bk.* Aksak Temir. **M2** 146², 149, 172, 213²
- Temür Oğulları** öz. *a.* Zeki Velidî Togan'a ait bir eser adı. 'Mühim eserleri şunlardır: *Türkistân tarihî coğrafyası, Temür ve Temürlülük devri, Yedinci asırda garbî Asya*

ve kayii ve Türkler, Türk destanlarının tetkiki, Elbîrûnî. M2 220

Temür ve Temürlüler devri öz. a. Zeki Velidî Togan'a ait bir eser adı. 'Mühim eserleri şunlardır: *Türkistân tarihî coğrafyası, Temür ve Temürlüler devri, Yedinci asırda garbî Asya vekayii ve Türkler, Türk destanlarının tetkiki, Elbîrûnî.*' M2 220

temyiz a. Ar. *temyîz* **temyiz etmek** esk. huk. Mahkemelerce verilen kararın kanun ve usul yönünden Yargıtay, Askerî Yargıtay veya Danıştayda incelenmesini istemek. M2 203

tenâsüh (doğ.) **tenasüh** a. Ar. *tenâsuḥ* Ruh göçü. RA 15, 16

tenbih (doğ.) **tembih** a. Ar. *tenbîh* Bir şeyin belli biçimde ve yolda yapılmasını söyleme, bunu üstelerek hatırlatma, uyarı, uyarma. RA 144

teneffüs a. Ar. *teneffus* Temiz hava almak, dinlenmek için verilen ara. RA 19, 23 M2 66

tenezzül a. Ar. *tenezzul* Kendi durumundan daha aşağıdaki bir işi, bir durumu kabul etme. M2 187, 245 **tenezzül etmek** kendi durumuna, düzeyine aykırı düşen bir şeyi veya işi kabul etmek. M2 245

tenha sf. Far. *tenhā* Issız. RA 91, 137, 165, 320, 324, 343

tenhalık, -ğı a. Tenha olma durumu. M2 57

tenkid (doğ.) **tenkit, -di** a. Ar. *tenkîd* bk. tenkit. M2 41, 43, 48³, 131, 154, 173, 177² **tenkid etmek** (doğ.) **tenkit etmek** eleştirmek. RA 30, 38, 262 M2 48², 99, 125, 128², 132, 133, 149, 152, 153, 154², 170, 175², 177, 198

tenkidli (doğ.) **tenkitli** sf. Eleştirmeli. M2 50

tenkit, -di a. Ar. *tenkîd* Eleştirme, eleştiri. RA 229 M2 42, 43², 129, 154³, 157, 179, 188, 224, 236, 271

tenli a. Tene sahip olma durumu. 'Çengiz'in uzun boylu, ak tenli, çakır gözlü ve kumral sakallı.' RA 309 M2 112

tepe a. coğ. 1. Yüksekliği genellikle birkaç yüz metreyi geçmeyen, çok kez tek başına, yamaçları yatık yer biçimi. RA 81 2. anat. Başın üst, kafatasının iki kulak arasında kalan bölümü. RA 138, 192

→ **tepeden inme**

tepeden inme sf. mec. Beklenmedik, şaşırtıcı. RA 27

tepeleme a. Tepelemek işi. RA 114

tepelemek (-i) Bozguna uğratmak, hırpalamak. M2 29

teпки a. Karşılık verme. RA 183, 247, 288 **teпки göstermek** bir olay veya durum karşısındaki düşüncesini söz veya davranışla belirtmek, tepki koymak. RA 99, 112

terakki fikri öz. a. Şekip Bey'e ait eser adı. 'Eserlerinin başlıcaları 'terbiye müzahabeleri', 'terakki fikri', froydizm'dir.' M2 223

terane a. Ar. *terāne* Çok tekrarlandığından usanç verici bir durum alan söz. M2 237

terbiye a. Ar. *terbiye* Eğitim. RA 38, 43, 50, 53², 54, 99 M2 223

terbiyesini takınmak Terbiyeli olmak, terbiyeli bir şekilde davranmak. 'Terbiyeni takın yüzbaşı!' RA 51

terbiyeli sf. Topluluk kurallarına uygun olarak davranan, müeddep. RA 161

terbiye müzahabeleri öz. a. Şekip Bey'e ait bir eser adı. 'Eserlerinin başlıcaları 'terbiye müzahabeleri',

- '*terakki fikri*', *froydizm*'dir.' **M2** 223
- tercih** *a. Ar. terciḥ* Yeğleme. **RA** 61², 63, 128, 158 **tercih etmek** yeğlemek. **RA** 15, 18, 31, 60, 146, 159, 265 **M2** 31, 187, 201 **tercih yapmak** tercih etmek. '*Demek ki bazen tercih yapmak imkansızdır.*' **RA** 158²
- tercihen** *zf. Ar. terciḥen* Yeğleyerek, yeğleme yolu ile. **M2** 111
- tercüihal** (*doğ.*) **tercümeihâl** *a. Öz* geçmiş. **M2** 158
- tercüman** *a. Ar. tercemān* **tercüman olmak** başkasının düşüncesini ve duygusunu bildirmek, dile getirmek, anlatmak. **M2** 175
- Tercüman gazetesi** *öz. a. Makaleler II* adlı eserde yer alan bir gazete adı. '*Bu büstün resmi ve hikayesi 20 Eylül 1973 tarihli Tercüman gazetesindedir.*' **M2** 261
- tercüme** *a. Ar. terceme* Çeviri. **RA** 10², 11³ **M2** 65², 67, 153, 158, 171², 172, 173, 182, 184, 220, 221, 223 **tercüme etmek** çeviri yapmak. **M2** 100, 184, 233
- tercümeihâl, -li** *a. Ar. terceme + ḥāl* *Öz* geçmiş. **M2** 41, 158², 160
- tereddüt, -dü** *a. Ar. tereddut* Kararsızlık, duraksama, ikircik, ikirciklik. **RA** 85, 135², 137, 257 **M2** 95 **tereddüt etmek** kararsız davranmak, duraksamak. **RA** 247, 344 **tereddüt geçirmek** kararsız kalmak, emin olmamak. '*Hayal kırıklığı ile arzu arasında bir tereddüt geçirdikten sonra memnuniyetsizliğini yendi.*' **RA** 110
- tereddütsüz** *zf.* Kararlı olarak, duraksamadan. **M2** 277
- teres** *a. (kaba)* Pezevenk. **M2** 180
- terfi** *a. Ar. terfī* **terfi etmek** bir görevde derecesi yükselmek. **M2** 53², 70, 170, 200
- terhis** *a. Ar. terḥīš* **terhis olmak** askerlik görevini bitirmek. **M2** 189
- terk** *a. Ar. terk* **terk etmek** bırakma, ayrılma. **RA** 30 **M2** 244
- terkip, -bi** *a. Ar. esk. terkīb db.* Tamlama. **RA** 61
- ters** *a.* Bir şeyin içe gelen yanı, arkası. **RA** 292
- tersane** *a. İt. tersana* Gemi yapılan yer, gemilik, tezgâh. **M2** 61
- tertip, -bi** *a. Ar. tertīb* Uygun bir sıraya, düzene koyma, sıralama. **M2** 278 **tertip etmek** düzenlemek, hazırlamak. **M2** 193
- tesadüf** *a. Ar. tešāduf* Rastlantı, rast geliş. **RA** 172, 211, 231, 260, 261, 290², 294 **M2** 14, 30, 56, 250
- tesadüfen** *zf. Ar. tešādufen* Rast gelerek, rastlantı sonucu olarak. **RA** 273 **M2** 101, 212
- tesbit** (*doğ.*) **tespit** *a. Ar. tešbīt* Belirleme. **M2** 46, 85 **tesbit etmek** (*doğ.*) **tespit etmek** belirlemek. **RA** 92, 173, 282 **M2** 86, 104², 224
- tescil** *a. Ar. tescil* tescil etmek Bir şeyi bir yere kaydederek resmîleştirmek, kütüğe geçirmek. **RA** 327 **M2** 89
- teselli** *a. Ar. tesellī* Avunma, avuntu, avunç. **RA** 83, 189, 274 **teselli bulmak** avunmak. **RA** 21, 126, 251
- tesir** *a. Ar. te'sīr* Etki. **RA** 12, 18, 27, 62, 63², 64², 72, 151, 156, 161, 166², 167, 201, 216, 219, 239, 250, 262, 267, 272, 282, 294, 299 **M2** 59, 62, 66², 80, 95, 101, 112, 191, 260, 261, 279 **tesir (altında) kalmak** etkilenmek. '*Bu kızın o kadar çarpıcı güzelliği, yüzünün o kadar düzgün çizgileri vardı ki, onu beğenmeyecek, tesirinde kalmayacak erkek düşünülemezdi.*' **RA** 131⁴, 172, 263, 267, 296, 331 **M2** 65 **tesir etmek** etki etmek. **RA** 197, 208, 232, 255, 259, 306, 345

tesirli *sf.* Etkili. **RA** 32, 126, 191, 207, 233, 327 **M2** 56, 81, 90

tesirsiz *sf.* Etkisiz. **RA** 257

teslim *a.* *Ar. teslīm teslim etmek* Bir şeyi sahibine vermek. **RA** 47 **M2** 52, 157 **teslim olmak** üstün bir güç karşısında mücadeleden vazgeçip yenilgiyi kabul etmek. **M2** 19

tesmiye *a.* *Ar. tesmiye esk.* Adlandırma, ad koyma, ad verme. **M2** 213

tespit *a.* *Ar. teṣbīt Belirleme.* **M2** 128 **tespit etmek** belirlemek. **M2** 48²

teşbih *a.* *Ar. teṣbīh ed.* Benzetme. **RA** 99 **M2** 262

teşebbüs *a.* *Ar. teşebbuṣ Girişim, girişme.* **RA** 44², 45, 54, 134 **M2** 99, 100², 105, 112, 231 **teşebbüs etmek** girişmek, el atmak. **M2** 20, 105

teşekkül *a.* *Ar. teşekkul teşekkül etmek* belirlemek, belli bir biçim almak, oluşmak. **M2** 139

teşekkür *a.* *Ar. teşekkur* Yapılan bir iyiliğe karşı duyulan kıvanç ve gönül borcunu anlatma. **RA** 261, 287, 333 **teşekkür etmek** hoşnutluğunu anlatmak. **RA** 46, 191, 192, 225, 253, 333 **M2** 67, 199

teşhis *a.* *Ar. teşhīṣ tıp Tanı.* **RA** 139, 201, 206, 207, 233, 250 **teşhis etmek (veya koymak)** bulgularına bakarak hastalığın ne olduğunu tespit etmek. **RA** 119, 202, 203, 250

teşkil *a.* *Ar. teşkīl teşkil etmek* oluşturmak, ortaya çıkarmak. **RA** 266 **M2** 11, 33, 223²

teşkilât (*doğ.*) **teşkilat** *a.* *Ar. teşkīlāt Örgüt.* **RA** 41 **M2** 66, 82, 141, 151², 182, 209, 210, 211

teşkilâtçı (*doğ.*) **teşkilatçı** *a.* Örgütçü. **RA** 70

teşkilâtı esasiye kanunu (*doğ.*) **Teşkilatı Esasiye Kanunu** *öz. a.*

1921 tarihli yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk yazılı anayasasının adı. 'Bizim vekillerimiz olan sizlerin yaptığınız teşkilâtı esasiye kanunu mucibince her Türk hür doğar, hür

yaşar; vicdan, tefekkür, kelam, neşir hakları Türklerin tabii haklarındanadır.' **M2** 154

teşmil *a.* *Ar. teşmīl teşmil etmek* kapsamını genişletmek, kapsamına almak. **RA** 71 **M2** 189, 209, 217

teşrih *a.* *Ar. teṣrīh* Bir sorunu veya konuyu ele alıp en ince noktalarına kadar gözden geçirerek anlatma, açıklama. **M2** 223

→ **teşrihi marazi**

teşrihi marazî (*doğ.*) **teşrihimarazi** *a.* *Ar. tıp* Patolojik anatomi. 'Deike'nin yanında laboratuvar ve teşrihi marazîde çalışıyordu.' **M2** 69

teşriî masuniyet (*doğ.*) **teşriî masuniyet** *a.* *huk.* Yasama dokunulmazlığı. **M2** 166, 167

teşvik *a.* *Ar. teşvīk teşvik etmek* isteklendirmek, özendirmek. **M2** 62

Teşvikiye Camisi *öz. a.* İstanbul'da bulunan bir cami adı. 'Teşvikiye Camisinden Harbiyeye kadar eller üstünde gelen Rıza Nurun bütün hayatında olduğu gibi ölümünden sonra da yüreği mi kanyordu?' **M2** 56

tetik, -ği *a.* Ateşli silahlarda ateşlemeyi sağlamak için çekilen küçük parça. **RA** 311

tetkik *a.* *Ar. tedkīk* İnceleme. **RA** 70 **tetkik etmek** incelemek. **RA** 125, 242

tevarüs *a.* *Ar. tevāruṣ tevariüs etmek* kalıtım yoluyla birinden diğerine geçmek. **M2** 21

tevazu *a.* *Ar. tevāzu* ' Alçak gönüllülük. **M2** 56

teveccüh *a. Ar. teveccuh* Güler yüz gösterme, yakınlık duyma, hoşlanma, sevmeye. **M2** 211 225

Tevetoğlu *öz. a. bk. Fethi Tevetoğlu.* **M2** 80

Tevfik Kâmil *öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen ve Dr. Rıza Nur'un cenaze törenine katılan kişilerden birinin adı. 'Etrafta çevre çevre kardeşi, Ebüzziyade Velid, Avukat Mehmet Ali, Avukat İffet, İsmet Rasin, Azerbaycanlı Sadık ve Ali Ekber, Türkistanlı İlhan, ülkü Basımevi sahibi Muharrem, Arkadaş Basımevi sahibi Şemseddin, Doktor Mustafa Hakkı Akansel, Doktor İzzettin Şadan, eski elçi Tevfik Kamil, Şeyhislem zade Muhtar, eczacı Vedat, eski başkonsolos Fahrettin Hayri Beğler; edebiyat, tıp, mimari ve lise talebeleri, tanımadığım vefakar arkadaşlar ve gençler, nihayet ordaki tek kadın Tolunay Atsız, sessiz duruyorlardı.'* **M2** 57

Tevfik Rüştü (*doğ.*) **Tevfik Rüştü** *öz. a. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinde Dışişleri Bakanlığı ve çeşitli görevlerde bulunmuş olan devlet ve siyaset adamının adı. 'Kendi adamlarından birçoğunu meclise soktuğu gibi Şükrü Kaya, Tevfik Rüştü gibi Atatürk bendelerini ve onun muhafızlığını yapan Cevat Abbas, Kılıç Ali, Recep Zühtü vesaireyi Meclis dışında bıraktı.'* **M2** 248

tevil *a. Ar. te'vîl esk. Çevri.* **RA** 269 **M2** 164, 192, 261, 279 **tevil** etmek söz veya davranışa başka bir anlam vermek. **M2** 150

tevkif *a. Ar. tevkîf huk.* Bir suç dolayısıyla birini tutuklama. **M2** 182, 190 **tevkif** etmek tutuklamak. **M2** 190, 206

tevzi *a. Ar. tevzî* Dağıtma, üleştirme. **M2** 197, 198

teyit, -di *a. Ar. te'yîd teyit* etmek gerçeklemek. **M2** 86

tez *a. Fr. thèse man. 1. Sav. RA* 12 **M2** 68, 129, 135, 136³, 160², 161³, 188, 196 **2.** Üniversitelerde öğrencilerin veya öğretim üyelerinin hazırlayıp bazen bir sınav kurulu önünde savundukları bilimsel eser. **M2** 68, 196

tezahür *a. Ar. tezāhur* Belirme, görünme, gözükmeye, ortaya çıkma, oluşma. **RA** 212, 216

tezat, -dı *a. Ar. tezādd* Karşıtlık, karşıt olma, zıtlık, çelişki, kontrast, antagonizma. **M2** 15², 51, 148, 151, 268

tezkire *a. Ar. tezkire ed.* Divan şairlerinin hayatlarını ve şiirlerini genellikle öznel bir bakış açısıyla değerlendiren eser. **M2** 132

tezvîr *a. Ar. tezvîr* Yalan dolan, dedikodu. **M2** 198, 201, 202

tezvîrat *a. Ar. tezvîrât esk.* Yalan dolan şeyler, kovculuklar. **RA** 171

tezyîf *a. Ar. tezyîf* Bir şeyi değersiz, adi, bayağı, aşağılık göstermeye çalışma, küçültmek isteme. **M2** 41

tezyîfkâr *sf. Ar. tezyîf + Far. -kâr esk.* Aşağılayıcı, adi, kötü, bayağı. **M2** 123

tıbbî (*doğ.*) **tıbbî** *sf.* Tıpla ilgili, hekimlikle ilgili. **RA** 266

tıbbî adli (*doğ.*) **adli tıp, -bbı** *a.* Mahkemelerin gerçeği ortaya çıkarmasına yardım eden tıp kolu. **M2** 218²

tıbbiye *a. Ar. tıbbiyye esk.* Doktor yetiştiren öğretim kuruluşu, tıp fakültesi. **RA** 261, 264, 275 **M2** 53², 62, 63, 66², 68, 69, 217

Tıbbiye İdadisi *öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen tıp dalında öğrenci yetiştirmek amacıyla kurulmuş lise. 'Fakat babasını ısrarlarına dayanamayarak oradan*

çıkıp yanındaki Tıbbiye idadisine girdi. M2 64², 65², 68

Tıbbiye Mektebi öz. a. Tıp dalında öğrenci yetiştirmek amacıyla kurulmuş okul. '1895'te Tıbbiye Mektebine girdi.' M2 66

tıbbiyeli a. Tıp fakültesinde okuyan öğrenci. M2 80, 165, 228

tıkanıklık, -ğı a. Tıkanık olma, iyi işleyememe durumu. RA 278

tıkırdatmak (-i) Tıkırdamasını sağlamak, tıkırdamasına sebep olmak. RA 335

tıkırtı a. Tıkırdayan bir şeyin çıkardığı sesin adı. RA 110

tıknaz sf. Şişmanca, toplu, kısa ve kalın yapılı, tıkız. RA 308

tılsımlı sf. Tılsımı olan. RA 162, 222

tımarhane a. Far. *tīmār* + hāne Akıl hastanesi. RA 178, 183

tıp, -bbı a. Ar. *ṭıbb* Hastalıkları iyileştirmek, hafifletmek veya önlemek amacıyla başvuru teknik ve bilimsel çalışmaların tümü, tababet. RA 64, 66 M2 53, 54, 57, 67, 68, 69, 70

tıpatıp zf. Tastamam, eksiksiz, tamamen, her bakımdan uygun, birbirinin aynı bir biçimde, tıpkısının aynısı, aynısının tıpkısı, tıpkı tıpkısına, tıpkısı tıpkısına. RA 16, 158, 210, 230, 279, 324

tıpkı a. Bir şeyin eşi, benzeri, aynı. RA 40, 53, 71, 91, 139, 153, 161, 231, 249, 254 M2 91, 268

tırapet (doğ.) **trampet** a. İng. *drumbeat* İki değnek ile çalınan küçük davul. RA 67

tırmalanmak (nsz) Tırmalama işine konu olmak. RA 98

ticaret a. Ar. *ticāret* Kazanç amacıyla yürütülen alım satım etkinliği. M2 32², 229²

tigin a. bk. *tegin*. M2 130, 149

tiksinme a. Tiksinmek işi, ikrah, istikrah, nefret. RA 115

tiksinmek (-den) Bir şey, bir kimse, bir düşünce, bir durum vb. ni kötü, iğrenç veya aşağılık bularak ondan uzak durma duygusuna kapılmak, ikrah etmek, istikrah etmek. RA 223 M2 67

tiksinti a. Tiksinme işi, tikslenme, nefret. RA 71, 86, 115, 170, 194, 259, 325

timsal, -li a. Ar. *tımşāl* **timsal** olmak simge durumuna gelmek. M2 20

Timur öz. a. bk. Aksak Temir. M2 149, 172

tip a. Fr. *type* Aynı cinsten bütün varlıkların veya nesnelerin temel özelliklerini büyük ölçüde kendinde toplayan örnek. RA 349 M2 111³, 112

tipi a. Kar fırtınası. RA 283

tipik sf. Fr. *typique* Bir kimseyi veya nesneyi niteleyen, karakteristik. M2 280

tirilyonlarca (doğ.) **trilyonlarca** Sayılamayacak kadar çok, çok fazla, sayısız. 'Kendisi için adalet isteyen yüz milyarlarca, tirilyonlarca, sayımı kaabil olmayan çokluktaki insanlar.' RA 316

tiryâki (doğ.) **tiryaki** sf. Ar. *tiryākī* Afyon, tütün, kahve, çay vb. keyif veren maddelere alışmış olan (kimse). RA 247

tiryakilik, -ği a. Tiryaki olma durumu, iptila. M2 281

titiz sf. Çok dikkat ve özenle davranan veya böyle davranılmasını isteyen (kimse), memnun edilmesi güç, müşkülpesent. RA 247 M2 15, 265

titizlenmek (nsz) Çok dikkat ve özenle davranmak veya böyle

- davranılmasını istemek, titiz olmak, titizlik göstermek. **RA** 30
- titrek** *sf.* Titreyen. **RA** 313
- titreme** *a.* Titremek işi. **RA** 86, 89, 297
- titremek** (*-den*) Kaslar hızlı küçük kasılmalarla sarsılmak. **RA** 84, 88, 112, 298, 303, 316 **M2** 163
- titretmek** (*-i*) Korku salmak. **RA** 299 **M2** 140
- tiyatroya** *a.* *İt. teatro* Birini kandırmak amaçlı oynanan sahte olayların tümü, oyun, kandırmaca. ‘*Tiyatro bitti. Beklemeye lüzum görmüyorum. Yazılıydı.*’ **RA** 55, 72, 186, 190, 191
- Togan** *öz. a. bk.* Zeki Velidi Togan. **M2** 86
- Tohsi** *öz. a. bk.* Tuhsı. **M2** 172
- tohum** *a. Far. tuhm bit. b.* Ortaya bir sonuç çıkararak, bir sonucun oluşmasına sebep olan şey. **RA** 65 **M2** 75, 250
- tok** *sf.* Kalın ve gür (ses). **RA** 118, 127, 158
- tokat, -dı** *a. tokat yemek* Kendine tokat vurulmak. **M2** 254
- Toker** *öz. a. bk.* Metin Toker. **M2** 262
- tokmak, -ğı** *a.* Kapıya asılı duran ve kapıyı çalmaya yarayan, türlü biçimlerde metal parça. **RA** 245, 246
- toksikoloji** *a. Fr. toxicologie tıp* Zehirle, onların organizmaya olan etkileriyle ve zehirlerin belirlenmesiyle uğraşan bilim dalı. **M2** 71
- Tokyo** *öz. a. bk.* Tukyü. **M2** 173
- Tolun** *öz. a. bk.* Tolun Kağan. **M2** 140
- Tolunay Atsız** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen Rıza Nur’un cenaze törenine katılan kişilerden birinin adı. ‘*Nihayet ordaki tek kadın Tolunay Atsız, sessiz duruyorlardı.*’ **M2** 57
- Tolun Kağan** *öz. a.* Apar yani Avar Beyi Yün-ke-ti’nin oğullarından birinin adı. ‘*Bu sülaleden Tolun Kağan, Mete’den sonra Türkistanın ikinci büyük ıslahataçısı ve müceddididir.*’ **M2** 140
- tombul** *sf.* Şişman, etine dolgun. **RA** 239
- Tomiris** *öz. a.* İlk Türk kadın hükümdar ve İskit(Saka) hükümdarlarından birinin adı. ‘*Yarı masallaşmış çehresiyle Alp Er Tunga’dan, kahraman kadın Tomiris’ten başlıyarak Pilevne kahramanı Gazi Osman Paşa’ya ve kurtuluş savaşının meçhul şehidine kadar bütün ölmezlerin önünden ihtiramla geçtim.*’ **M2** 23
- ton** *a. Fr. ton* Konuşmada sesin duyguları belirtecek biçimde çıkması. **RA** 102, 157, 221, 259
- Tongay** *öz. a. bk.* Tunga. **M2** 172
- Tonguç Baba** *öz. a.* İsmail Hakkı Tonguç, 1940 tarihinde kabul edilen kanunla kurulan Köy Enstitüleri’nin babası olarak kabul edilen ve dönemin İlköğretim Genel Müdürü olan kişinin adı. ‘*Bunun ilk sebebi, Türkçülüğü maceracılık sanan, Hasan Ali ve Tonguç Babaları maarifin başına getiren, fikirlerini Falih Rıfki vasıtasıyla savunduran Millî Şef.*’ **M2** 263, 276
- Tonguzca (doğ.) Tunguzca** *öz. a.* Tunguz dili. **M2** 176
- top** *a.* Birçok spor oyununda kullanılan, türlü büyüklükte, genellikle kauçuktan yapılmış yuvarlak nesne. **M2** 63
- top yekûn (doğ.) topyekun** *zf. T. top + Ar. yekûn* Eksiksiz, toplam, toplu olarak. **M2** 128

topal *sf.* Bacağındaki sakatlık sebebiyle seker gibi veya iki adımda bir, bir yana eğilerek yürüyen (insan veya hayvan). **M2** 19

Topal Osman Paşa *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen Namık Kemal'in şeceresinde en üst basamakta yer alan kişilerden birinin adı. 'Topal Osman Paşa (1733).' **M2** 40, 41³

toparlanıvermek (*nsz*) Çok çabuk veya kısa zamanda toplanmak. **M2** 34

toparlanmak (*nsz*) Toparlama işine konu olmak veya toplama işi yapılmak. **RA** 24, 47, 255, 337, 345

toplama *a.* Toplamak işi. **RA** 144 **M2** 208

toplamak (*-i*) **1.** Bir araya getirmek. **RA** 65 **M2** 73, 99, 172, 177, 225
2. (*nsz*) Hizmete çağırmak. **M2** 34²
3. Vergi veya bağışı verecek olanlardan almak. **M2** 66, 260, 277 **M2** 172, 177 **4.** Devşirip kaldırmak. **RA** 196²

toplanmak (*nsz*) Bir araya gelmek. **M2** 34, 48, 50³, 56, 97, 195, 212, 221, 227, 253

toplantı *a.* Birden çok kimsenin belirli amaçlarla bir araya gelmesi, içtima. **M2** 31, 86, 195, 229, 236

toplatmak (*-i, -e*) Toplama işini yaptırmak. **M2** 99

toplu *sf.* Bir arada, bütün, kombine. **M2** 65, 170

topluluk, -ğu *a.* Nitelikleri bakımından bir bütün oluşturan kimselerin hepsi, toplum, camia, cemiyet. **RA** 105, 216 **M2** 47, 86

toplum *a. top. b.* Aynı toprak parçası üzerinde bir arada yaşayan ve temel çıkarlarını sağlamak için iş birliği yapan insanların tümü, cemiyet. **M2** 100, 241, 259

Topo *öz. a.* Tapo Kağan, 576-581 yılları arasında hüküm sürmüş

Göktürk kağanlarından birinin adı. 'Gök Türklerde 545'ten 609'a kadar daima tek kağan bulunmuş ve sırasıyla Bumun (545-553), İstemi Bağatur (553-576), Topo (576,581), Şapoli(581-587), Çuluk (587-588), Tulan (Turan, (588-600), Bilge Tardu(600-603), Kimin(603-609)Kağanlar hükümdar olmuşlardır.' **M2** 142

toprak, -ğı *a.* Yer kabuğunun, toz durumuna gelmiş türlü kütle kırıntılarıyla, çürümüş organik cisimlerden oluşan ve canlılara yaşama ortamı sağlayan yüzey bölümü. **RA** 55, 104, 286, 307, 320, 321, 325, 326, 330 **M2** 20, 23, 28, 29, 49, 53, 55, 57, 139², 144, 203
toprağa serilmek ölmek, şehit olmak. 'Neden kanlar dökülüp kahramanlar toprağa serilsin?' **RA** 117

→ **toprak ana**

toprak ana *a.* İnsanın yaradılışı dolayısıyla özünün toprak olması ve ölünce yeniden toprağa gömülüp toprağın bizi bir ana gibi bağrına almasından dolayı yapılan bir benzetme, kalıp ifade. 'Ölenleri toprak ananın kucacağına tarihin şeref yaprağına, Tanrı'nın esirgenliğine bırakarak Kızılalma'ya doğru ilerlemek olan Türkçülük savaşı...' **M2** 107

topyekûn *zf. T. top + Ar. yekûn* Eksiksiz, toplam, toplu olarak. **RA** 52, 131 **M2** 112

torun *a.* Bir kimseye göre çocuğunun çocuğu. **RA** 117, 172, 205², 257, 311 **M2** 21, 27, 113, 277, 279

Tosun *öz. a.* Ruh Adam adlı romanın ana karakterlerinden biri olan Selim Pusat'ın oğlu. 'Evliydi ve Tosun adında küçük, sevimli, gürbüz bir oğlu vardı.' **RA** 20, 23, 45, 46, 72, 82, 95, 124, 133, 149, 150³, 151, 178, 184, 185, 186, 189, 194, 199,

210, 239⁵, 240², 254, 259, 260, 264, 267, 271, 277, 279, 284², 285, 331, 338, 339², 340³, 341², 342³

toy sf. Deneyimsiz, acemi, çaylak. **RA** 156

toz a. toz kondurmamak bir şeyde herhangi bir kusurun varlığını kabul etmemek, bir şeyi kusursuz göstermek. **RA** 265

tökezlemek (*nsz*) Yürürken ayağı bir yere çarpıp sendelemek. **RA** 295

töre a. Bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimlerinin, kuralların, görenek ve geleneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların bütünü, âdet. **RA** 345

tören a. Anma, kutlama, nişan, evlenme, ölüm gibi sebeplerle yapılan toplantı, merasim, seremoni. **RA** 33, 55, 221, 222, 225, 240, 343² **M2** 56, 109, 110⁷, 114

törensiz sf. Törenle yapılmayan, merasimsiz. **RA** 155

törpülemek (*-i*) İnceltmek, terbiye etmek. **M2** 253

trafik, -ği a. Fr. trafic

→ **trafik kazası**

trafik kazası a. Karayolunda seyir halinde bulunan bir taşıtının diğer bir taşıta, yayaya, hayvana veya herhangi bir nesneye çarpması olayı. 'Trafik kazasıyla adam öldürmenin cezası idam olduğu gibi Suudi Arabistan'da hiç trafik kazası olmuyor.' **M2** 281²

trajedi a. Fr. tragédie Facia. **M2** 188, 256

Trakya öz. a. Türkiye'nin en batısında ve Bulgaristan ve Yunanistan sınırında yer alan Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ illerinden oluşan bölgeye verilen ad. 'Kanaatimce Türk milleti 30-40 yıla kadar ya

Garbi Trakyadan Yakutistan'a kadar birleşecek, yahut da yeryüzünden kalkacaktır.' **M2** 122

trampet a. İng. drumbeat İki değnek ile çalınan küçük davul. **RA** 225²

transkripsiyon a. Fr. transcription db. Çeviri yazı. **M2** 152, 172, 173

tren a. Fr. train Demir yolunda yolcu ve yük taşımakta kullanılan, bir veya birkaç lokomotif tarafından çekilen vagonlar dizisi, katar, şimendifer. **RA** 23, 61 **M2** 72, 73, 278

TRT öz. a. Türkiye Radyo Televizyon Kurumunun kısaltılmış biçimi. 'TRT'nin Caferoğlu'ndan bahsetmeyişi de hesabının sorulması gerekli bir davranıştır.' **M2** 106², 265⁴, 266⁶, 267

tufan a. Ar. tūfān Çok yoğun veya şiddetli şey. **RA** 52, 110, 184 **M2** 25, 258

Tuğrul öz. a. bk. Tuğrul Bey. **M2** 113

Tuğrul Beğ (doğ.) Tuğrul Bey öz. a. Rükneddîn Ebû Talîb Muhammed Tuğrul-Bey bin Mikail Büyük Selçuklu Devleti'nin kurucusu ve ilk sultanının adı. 'Oğuzların mühim bir kısmı Gaznelilere tabi olduğu halde Çağrı Beğ'le Tuğrul Beğ, Karahanlıların Talas valisi olan Yağan Tegin Mehmet Buğra Han'a bağlıydılar.' **M2** 27³, 28, 29, 30², 31⁴, 32⁶, 84, 144², 145

tuhaf sf. Ar. tuḥaf Acayip. **RA** 115, 140, 141, 149, 156, 159, 185, 187, 195, 200, 262, 325 **M2** 69², 73, 96 **tuhafına gitmek** bir şeyi tuhaf bulmak. **RA** 146, 204

tuhaflaşmak (*nsz*) Tuhaf olmak, tuhaf duruma gelmek. **RA** 106

Tuhsi öz. a. Karlukların bir alt boyunun adı. 'Birçok isim yanlışlıklarıyla doludur: diyiş, Tongay, Cenfiz, Timur, Orhun, Harezim, Tohsi, İla, duş

kelimelerinin doğrusu deyiş,
Tunga, Çingiz, Temür, Orhun,
Harzem(yahut Türklerde Harzem),
Tuhsı ile düş'tür.' M2 172

Tu-kiüe öz. a. Tukyü sözcüğünün
transkripsiyonlu şekli. 'Bunun
transkripsiyon Tu-kiüe'dir.' M2
152

Tu-Kiyu öz. a. Tukyü sözcüğünün
Hasan Ali Bey tarafından okunuş
şekli. 'Gök Türklere bazen Tukyü,
bazen Tokyo bazen de Tu- Kiyu
deniliyor ve sonra H. Ali Bey
edebiyat tarihi yazmış oluyor.' M2
173

Tukyü öz. a. Göktürlere Çinlilerce
verilen adlandırma. 'Göktürklerden
daima Tukyü diye bahsolunuyor.
Halbuki bu Çinlilerin Türklere
verdiği bir addır.' M2 152², 173

Tukyü ve Uygurlarda han unvanları
öz. a. Ahmet Caferoğlu'na ait bir
eser adı. 'Tukyü ve Uygurlarda han
unvanları' adlı makalesinin başında
da fahiş bir tarihi hata var.' M2
224²

Tulan öz. a. 588. 600'lü yıllar arasında
hüküm sürmüş bir Göktürk
hükümdarının adı. Göktürk
hükümdarlarından biri. 'Gök
Türklerde 545'ten 609'a kadar
daima tek kağan bulunmuş ve
sırasıyla Bumun(545-553), İstemi
Bağatur (553-576), Topo (576-581),
Şapalı(581-587), Çuluk (587-588),
Tulan(Turan, (588-600), Bilge
Tardu(600-603), Kimin(603-
609)Kağanlar hükümdar
olmuşlardır.' M2 142

tulga a. Tolga, miğfer. M2 111

tulgalı a. Tolgalı, tolgası olan,
miğferli, başlıklı. M2 56

tulgasız a. Tolgasız, tolgası olmayan,
miğfersiz, başlıksız. RA 7

tumen (doğ.) **tümen** ask. On bin
erden oluşan asker kuvveti. M2
224²

Tung Yabgu öz. a. Göktürk
hükümdarlarından birinin adı.
'Bununla beraber Tung Yabgu
(619.630) gibi büyük kağanlar yine
Gök Türk devletinin şevketini
muhafaza etmişlerdir.' M2 142

Tunga a. Makaleler II adlı esere göre
Tongay sözcüğünün doğru yazım
şekli. 'Birçok isim yanlışlıklarıyla
doludur: diyiş, Tongay, Cenfiz,
Timur, Orhun, Harezim, Tohsi, İla,
duş kelimelerinin doğrusu deyiş,
Tunga, Çingiz, Temür, Orhun,
Harzem(yahut Türklerde Harzem),
Tuhsı ile düş'tür.' M2 172

Turan (I) öz. a. Far. tūrān
Turancıların dünyadaki bütün
Türkleri birleştirerek kurmayı
amaçladıkları ülkenin adı. RA 66
M2 47², 123, 142

Turan (II) öz. a. Ziya Gökalp'e ait bir
manzume adı. 'Selanik'te çıkan
Genç Kalemler dergisinde
yayınladığı meşhur Turan
manzumesinin son beytinde, vatan
kavramını şöyle
formülleştirmişti.' M2 46

Turancı sf. Turancılık yanlısı (kimse,
görüş vb.), panturanist. M2 91, 191,
194, 244, 258

Turancılık, -ği öz. a. Osmanlı
Devleti'nin son yıllarında ortaya
çıkmiş olan, Osmanlılık ve
İslamcılık akımları karşısında
bütün Türklerin tek vatanda ve
tek bayrak altında
birleştirilmesini amaçlayan akım,
Panturanizm. M2 49², 75, 76, 79,
81, 82, 90², 182, 193, 198, 200⁴

Turanlı öz. a. Orta Asya'da yaşamış
olan halk veya bu halkın soyundan
olan kimse, Turani. M2 47

Turhan Feyzioğlu öz. a. 1922 Kayseri
doğumlu, döneminde Sivas, Kayseri

- Milletvekillikleri ile Kurucu Meclis Üniversite Temsilciliği yapmış Türk hukuk profesörü ve siyasetçinin adı. *'Hukuk Profesörü Turhan Feyzioğlu, hem de birçok arkadaşıyla birlikte partiyi bırakmıştır.'* **M2** 276
- turna** *a. hay. b.* Turnagillerden, Avrupa ve Kuzey Afrika'da toplu olarak yaşayan, göçebe, iri bir kuş (Grus grus). **RA** 5
- tuş** *a.* Piyano, org vb. müzik aletleriyle daktilo, hesap makinesi, bilgisayar ve telefon gibi makinelerde parmak vurulan yerlerin adı. **RA** 190, 191
- tutabilmek** *(-i)* Tutma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 219 **M2** 13
- tutma** *a.* Tutmak işi. **RA** 207, 223, 249, 292 **M2** 250
- tutmak** *(-i)* **1.** Elde bulundurmak, ele almak. **RA** 13, 45, 228, 245, 292 **2.** Avlamak. **M2** 63 **3.** Benimsemek, beğenmek. **RA** 18, 157, 325, 334 **M2** 147 **4.** Ulaşmak, varmak. **M2** 16, 18 **5.** Bir yerde kalmasını sağlamak. **M2** 183, 249, 250, 276, 277 **6.** Asılmak, kuvvetlice sarılmak. **RA** 8, 87, 192, 228, 275, 295, 299 **7.** Desteklemek, birinden yana çıkmak. **RA** 17 **8.** Hizmetine almak veya kiralamak. **RA** 55, 184 **9.** Herhangi bir durumda bulundurmak. **RA** 104 **tut** beklenmedik bir durumla karşılaşıldığında 'şaşılacak şey, olmayacak iş' anlamında söylenen bir söz. *'Sen tut dışarda basılan eserler yurda girsin diye teklif yap.'* **M2** 240 **tuttuğunu koparmak** becerikli olmak, giriştiği her işte başarı sağlamak. **M2** 281
- tutsak, -ğı** *a. ask.* Savaşta ele geçen düşman, esir. **M2** 34 **tutsak olmak** bir kimsenin veya nesnenin müptelası olmak. **RA** 304, 308³ **tutsak etmek** esir almak.
- 'Oğuzların en büyük başkanı olan Arslan Yabgu'yu tutsak etti.'* **M2** 29
- tutsaklık, -ğı** *a.* Tutsak olma durumu, esirlik, esaret. **RA** 305
- tutukevi** *a.* Tutukluların kapatıldığı yer, tomruk, dam (I), tevkifhane. **RA** 43, 55
- tutuklamak** *(-i)* Kanun yoluyla hürriyeti kısıtlayarak bir yere kapatmak, tevkif etmek. **M2** 267
- tutuklanmak** *(nsz)* Tutuklama işine konu olmak. **M2** 260, 261, 280
- tutuklu** *sf. huk.* Kanun yoluyla hürriyetlerinden alıkonularak bir yere kapatılan (kimse), tutuk, mevkuf. **RA** 43, 46, 53 **M2** 79
- tutukluk, -ğu** *a.* Tutuk olma durumu, konuşma korkusu. **RA** 195
- tutulmak** *(nsz)* **1.** Tutma işi yapılmak veya tutma işine konu olmak. **RA** 272 **2.** *(-e)* Yakalanmak. **RA** 109 **3.** *(-e)* Birine tutkun olmak, sevmek. **RA** 30, 300
- tutum** *a.* Tutulan yol, tavır. **RA** 200, 326 **M2** 101, 233, 249, 266, 276, 280
- tutuşmak** *(nsz)* **1.** Bir şeyi gerçekleştirmeyi çok istemek. *'Ben Turancılık ülküsüyle tutuşmuş çelik gibi disiplinli ve imanlı bir ordu istiyorum.'* **M2** 200 **2.** (gönül) aşka düşmek, âşık olmak. *'Sen istedin ondan bu gönül zorla tutuştu.'* **RA** 285
- tuz** *a. kim.* Kokusuz, suda eriyen, yiyecekleri korumada ve tatlandırmada kullanılan billursu madde. **RA** 148 **tuz (veya tuzla)** **buz olmak** cam türünden şeyler onarılamayacak biçimde kırılmak, dağılmak, paramparça olmak. **RA** 45, 277
- tüccar** *a. Ar. tuccār* Ticaret yapan, ticaretle uğraşan kimse, tacir. **RA** 234 **M2** 32, 72, 211, 227, 229

tüccarlık, -ği *a.* Tüccar olma durumu. **M2** 212

tüfek, -ği *a.* *Far.* *tufeng* Savaş veya avda kullanılan, uzun namlulu ateşli silah. **RA** 157 **M2** 63, 275

tükenme *a.* Tükenmek işi. **RA** 215

tükenmek (*nsz*) Bitmek, sona ermek, kalmamak. **M2** 153, 219, 224, 228

tül *sf.* *Fr.* *tulle* Çok ince gözenekli pamuk, ipek veya sentetik dokumadan yapılmış. **RA** 137 **M2** 49

tümen *a.* *ask.* On bin erden oluşan asker kuvveti. **RA** 309 **M2** 23², 107, 142, 201, 224

tümsek, -ği *a.* Çıkıntılı yer, kabarıklık, şişkinlik. **RA** 321, 343, 346

tünel *a.* *Fr.* *tunnel* Çevresi kapalı yol. **M2** 81

türbe *a.* *Ar.* *turbe* Genellikle ünlü bir kimse için yaptırılan ve içinde o kimsenin mezarı bulunan yapı. **M2** 110

türe (*doğ.*) **töre** *a.* Bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimlerinin, kuralların, görenek ve geleneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların bütünü, âdet. **RA** 309

türemek (*nsz*) Oluşmak, ortaya çıkmak, meydana çıkmak. **RA** 216 **M2** 169

Türgiş *öz. a.* Göktürklerin On-ok boyunu oluşturan bir Türk devletnin adı. 'Bu müddet zarfında Türğişler ve Karluklar Kağan idaresinde, fakat Dokuz oğuzları metbu tanıyarak idare olundular.' **M2** 143³, 144², 149, 153

Türk *öz. a.* Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan halk ve bu halktan olan kimse ve dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan, Türkçenin değişik lehçelerini

konuşan soy ve bu soydan olan kimse. **RA** 12, 15, 38, 103, 139, 147, 172, 205 **M2** 18, 19, 20², 21⁷, 23⁶, 24², 25, 26, 38, 39², 41³, 42, 43⁴, 45², 46¹⁰, 47⁴, 48², 49³, 51², 52, 54, 55², 56², 57³, 59⁴, 60⁵, 62, 67, 71², 73², 75, 76³, 77, 80, 83, 84³, 86⁴, 89, 90², 91², 93, 95, 99, 101, 103, 105, 107, 108, 109, 110³, 111², 112³, 113², 114², 120³, 121², 122³, 128³, 129⁵, 130, 131, 134, 135, 136, 137⁸, 138¹³, 139⁴, 140³, 141¹¹, 142³, 143⁶, 144⁶, 145², 146², 148, 149², 151⁴, 152², 153, 154⁴, 157², 160², 161⁵, 169², 170², 172², 174³, 176², 177², 181², 183, 184³, 188², 191, 197, 198, 200², 204³, 205³, 206, 207², 208³, 209², 211, 212², 213², 215, 220, 221, 224⁴, 225², 229, 230², 233, 234, 236², 239, 247, 251³, 253, 254³, 255, 256, 258², 259⁶, 262, 266, 267, 271², 272³, 273¹⁰, 278, 279, 281

Türk Amacı *öz. a.* Ahmet Caferoğlu tarafından 1942.1943 yıllarında çıkarılan derginin adı. '1942.1943 ise Türk Amacı adıyla çıkardığı aylık kültür dergisi ancak sekiz sayı devam edebilmiştir.' **M2** 105

Türk destanlarının tetkiki (*doğ.*) **Türk Destanlarının Tetkiki** *öz. a.* Zeki Velidi Togan'a ait bir eser adı. 'Mühim eserleri şunlardır: *Türkistân tarihî coğrafyası, Temür ve Temürlülük devri, Yedinci asırda garbî Asya vekayii ve Türkler, Türk destanlarının tetkiki, Elbîrûnî.*' **M2** 220

Türk dili için (*doğ.*) **Türk Dili İçin** *öz. a.* Sadri Maksudi Bey'e ait bir eser adı. 'Sadri Maksudi Bey'in Türk dili için adlı kitabı, bir de H. Ali Bey bu listeye dil kurultayındaki Artvin Cebeliyan efendinin nutuklarını da ilave etseydi işte o zaman kimsenin, itirazına mecali kalmazdı.' **M2** 173

Türk Dili Tarihi öz. a. Ahmet Caferoğlu'nun üniversitede görev yaptığı alanın adı. 'Edebiyat Fakültesinde Türk Dili Tarihi Doçenti olarak göreve başlamış, bana ve sınıf arkadaşlarıma iki sömestir hocalık etmişti.' M2 103

Türk Dili Tarihi öz. a. Ahmet Caferoğlu'na ait bir eser adı. 'Caferoğlu'nun ders kitabı olarak Türk Dili Tarihi'ni de yazmış, mühim bir boşluğu doldurmuştur.' M2 104

Türk Dili Tetkik Cemiyeti öz. a. 1932 yılında Atatürk'ün isteği üzerine sözlük hazırlamak, yazım kurallarını belirlemek ve kılavuz hazırlamak gibi görevleri bulunan daha sonra Türk Dil Kurumu adını alan kurumun adı. 'Hasan Ali Bey'in Türk Dili Tetkik Cemiyetinde kolbaşı olduğunu öğrendikten sonra zavallı Türkçenin istikbalini düşündüm.' M2 177

Türk Dil Kurumu öz. a. Kısaca TDK, Türkçeyi incelemek ve Türkçenin gelişmesi için çalışmak amacıyla 12 Temmuz 1932'de Mustafa Kemal Atatürk tarafından kurulan kurumun adı. 'Netekim Türk Dil Kurumu'nun teklifiyle bu işe girişmiş, eseri hazırlayarak Kuruma göndermişti.' M2 105

Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış öz. a. Hasan Ali Yücel'e ait bir eser adı. 'Kitabın adı Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış'tır.' M2 170, 188

Türk Ellerin Tarihi Coğrafyası öz. a. Zeki Velidi Togan'a ait bir eser adı. 'Karahanlılar, Aksak Temür Çağı, Türk Ellerin Tarihi Coğrafyası, Nevai, Biruni, Reşideddin üzerindeki büyük eserlerini neşredemeyişine ne kadar yansak yeridir.' M2 84

Türk Kültürü öz. a. Makaleler II adlı eserde yer alan bir dergi adı. 'Türlü

dergilerde, son yıllarda Türk Kültürü'nde çıkan ve yabancı dildeki makaleleri pek çoktur.' M2 104

Türk lisanı tarihi notları (doğ.) Türk Lisanı Tarihi Notları öz. a. Ahmet Caferoğlu'na ait bir eser adı. 'Belli başlı eserleri 'Ebu Hayyan lugati', 'Tukyü ve Uygurlarda han unvanları' ve 'Türk lisanı tarihi notları'dır.' M2 224²

Türk Medeniyeti Tarihi öz. a. Ziya Gökalp'e ait bir eser adı. 'Ziya Gökalp'in Türkçülüğün Eseaları'ndan başka 'Türk türesi, 'Türk Medeniyeti Tarihi', 'Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak' adlı fikri ve ilmi eserleri vardır.' M2 49

Türk Ocağı öz. a. 1912 yılında İstanbul'da bir kültür derneği olarak kurulmuş ve Cumhuriyet döneminde Türkiye'de millî yapının oluşumuna katkıda bulunmuş milliyetçi bir kuruluşun adı. 'Doktor, Türk Ocağı'nın ilk mensuplarından ve Türkçülük davasının, karşılık beklemeden çalışan ülkücülerindendir.' M2 79, 160

Türk Tarih Cemiyeti öz. a. Türk Tarih Kurumu, Türk tarihinin ilk kaynaklardan araştırılması amacı ile Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün teşviki aracılığıyla 12 Nisan 1931'de kurulmuş bir araştırma kurumunun adı. 'Türkiyat Enstitüsünün diğer asistanları Kıvameddin, Abdülkadir ve Pertev Naili Beyler tarafından Türkiye Türkçesine çevrildikten sonra Türk tarih cemiyetine verilmiştir.' M2 220

Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar öz. a. Hüseyin Nihal Atsız'a ait bir eser adı. 'Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar adlı eserimin

başlangıcını tenkit eden bu yazı aynen şudur.’ **M2** 125

Türk Tefekkürü Tarihi öz. a. Hilmi Ziya Bey’e ait bir eser adı. *‘Türk Tefekkürü Tarihi diye bir akademinin bile başaramıyacağı bir işe kalkışan felsefeci Hilmi Ziya Bey’in kitabı alaylı alim eserlerine iyi bir örnektir.*’ **M2** 169

Türk Töresi öz. a. Ziya Gökalp’e ait bir eser adı. *‘Ziya Gökalp’in Türkçülüğün Eseasları’ndan başka ‘Türk töresi, ‘Türk Medeniyeti Tarihi’, ‘Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak’ adlı fikri ve ilmi eserleri vardır.*’ **M2** 49

Türk Yurdu öz. a. Hasan Ferit’in çıkarmış olduğu bir dergi adı. *‘Bir aralık ‘Türk Yurdu’ dergisini çıkarmış olan Hasan Ferit, Irkçılık-Turancılık davasında beraat etmiş olmakla beraber, başlangıçta Askeri Cezaevinde çok sıkıntı çekmiş, bunlara arkadaşlarıyla birlikte metanetle katlanmıştı.*’ **M2** 81, 132, 160

Türkbilik Revüsü öz. a. Dr. Rıza Nur’a ait bir dergi adı. *‘Bu müddet zarfında Türkbilik Revüsü adlı yıllık bir Türkiyat dergisi neşrederek ilmi araştırmalarının sonuçlarını yaydı.*’ **M2** 54

Türkçe öz. a. Genel Türk dili. **RA** 10³, 11, 147 **M2** 39, 65, 73, 90, 94², 100², 104², 123, 130², 132, 141, 151⁴, 152², 153, 169, 176, 177, 188, 198², 205⁴, 221², 222, 223², 224², 225², 229, 253², 262³, 266, 272³

Türkçü sf. Türkçülük akımını benimseyen, Pantürkist. **M2** 25, 43, 45, 48, 50², 59, 75², 77, 81, 90, 96, 137, 181, 182, 183², 184, 191⁴, 192, 193, 195², 199, 205³, 250, 258, 260³, 267⁴, 268³, 280²

Türkçülüğün Esasları öz. a. Ziya Gökalp’e ait bir eser adı. *‘Gökalp’in Türkçülük alanındaki en verimli ve*

sistemli eseri Türkçülüğün Esasları adlı kitabıdır.’ **M2** 45, 47, 48², 49

Türkçülük, -ğü öz. a. Osmanlı Devleti’nin son yıllarında ortaya çıkan, Osmanlılık ve İslamcılık akımları karşısında bütün Türklerin tek vatanda ve tek bayrak altında birleştirilmesini amaçlayan akım, Pantürkizm. **M2** 42, 45⁴, 46, 47², 48², 49², 50², 51, 53, 59³, 75³, 76², 79³, 98, 107³, 123³, 191, 192, 192, 193, 195, 203, 213, 245, 263

Türkeli a. Türklerin yaşadığı topraklara verilen ad. *‘Almanyada, İngilterede, Fransada nasıl sülaleler birbirini takip etmişse ve bir Kapet, bir Burbon, bir Orlean, bir Habsburg devleti yoksa Türkelinde de sülaleler birbirini takip etmiştir.*’ **M2** 21, 26, 135, 138, 139², 141, 149

Türkeş öz. a. Türgiş adına dair bir yazım şekli. *‘Kül Tigin’e Gültekin denildiği gibi Türgiş’lere Türkeş denilmesi de o kitabı yazanlar arasında Orhun Abidelerini okuyabilen bir tek kişi bulunmadığını gösterir.*’ **M2** 143, 149

Türkistan öz. a. Orta Asya’da bulunan bölgenin adı. *‘Türkistanda millî şuuru uyandırmak için ölmek kararını veren ve rus makinalısına yürüyen Enver Paşa da belki onlardan daha büyük bir kahramandır.*’ **M2** 20, 32, 43, 84, 86, 120⁶, 121⁶, 122⁴, 138, 139², 140, 143, 144, 145³, 146, 176

Türkistanlı öz. a. Türkistan bölge halkından olan kimse. *‘Şu iki Azerbaycanlı ve şu tek Türkistanlı burada ne arıyordu?’* **M2** 55, 121

Türkistanlı İlhan öz. a. Rıza Nur’un cenaze törenine katılan kişilerden birinin adı. *‘Etrafta çevre çevre kardeşi, Ebüzziyade Velid, Avukat*

Mehmet Ali, Avukat İffet, İsmet Rasin, Azerbaycanlı Sadık ve Ali Ekber, Türkistanlı İlhan, ülkü Basımevi sahibi Muharrem, Arkadaş Basımevi sahibi Şemseddin, Doktor Mustafa Hakkı Akansel, Doktor İzzettin Şadan, eski elçi Teyfik Kamil, Şeyhislam zade Muhtar, eczacı Vedat, eski başkonsolos Fahrettin Hayri Beğler; edebiyat, tıp, mimari ve lise talebeleri, tanımadığım vefakar arkadaşlar ve gençler, nihayet ordaki tek kadın Tolunay Atsız, sessiz duruyorlardı.' M2 57

Türkistân tarihî coğrafyası (doğ.) **Türkistan Tarihî Coğrafyası** öz. a. Zeki Velidi Togan'a ait bir eser adı. 'Mühim eserleri şunlardır: *Türkistân tarihî coğrafyası, Temür ve Temürlüler devri, Yedinci asırda garbî Asya vekayii ve Türkler, Türk destanlarının tetkiki, Elbîrûnî.*' M2 220

Türkiyat öz. a. bk. Türkiyat mecmuası. M2 54, 176

Türkiyat Enstitüsü öz. a. Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nun 1111 sayılı kararıyla 12 Kasım 1924'de İstanbul Darülfünûnuna bağlı olarak kurulan Enstitüsünün adı. 'Sabık sıfatını takınacak olan *Türkiyat Enstitüsü Asistanlarından Türkiyeli H. Nihal'e aittir.*' M2 119, 170, 188, 220

Türkiyat mecmuası öz. a. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nün yayın organı olan *Türkiyat Mecmuası*, Türk Dili, Türk Edebiyatı, Türk Tarihi, Türk Sanatı ve genel olarak Türk Kültürü sahasında bilimsel makalelerin yayımlandığı uluslararası, akademik ve hakemli bir derginin adı. 'Türk Yurdu ve *Türkiyat mecmualarında bu münakaşayı okuyarak hüküm verebilirler.*' M2 132

Türkiye öz. a. bk. Türkiye Cumhuriyeti. RA 104, 134 M2 14, 27, 42³, 43, 46³, 49², 54², 59, 75, 76, 84², 86, 89, 90², 94², 96, 97, 103², 104, 109, 110², 114, 120², 121², 122, 145³, 146⁵, 148², 166, 179, 180, 182², 198, 199, 203², 204, 209, 221², 227, 231, 239², 240⁵, 241², 250, 256, 257³, 260, 262, 267, 275², 276, 278, 280

→ **Türkiye Türkçesi**

Türkiye Cumhuriyeti öz. a. Avrupa ve Asya kıtaları arasında, Anadolu platosu ve Trakya yarımadası üzerinde kurulmuş başkenti Ankara olan, birçok kültür ve medeniyeti içinde barındıran bir ülke adı. 'Demek ki *Türkiye Cumhuriyetinin Osmanlı imparatorluğu ile hiçbir bağlantısı yok?*' M2 147, 148³

Türkiyeli öz. a. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, Türkiye Cumhuriyeti bölge halkından kimse. 'Azerbaycanlı Mehmet sadık Aran ve *Türkiyeli Tahsin Demiray 'Bizi ilgilendirmesi' demekten maksadım ikisinin de Türk milletçi olması, bu yolda çalışıp uğraşmaları, yazılar yazmaları ve hizmet etmeleri bakımındandır.*' M2 93, 119, 144

Türkiye tarihi (doğ.) **Türkiye Tarihi** öz. a. Hamit Bey ve Muhsin Bey'in ortaklaşa hazırladığı bir eser adı. 'Hamit Bey: *Yegane eseri lise muallimlerinden Muhsin Beyle müşterek liseler için yazılan 'Türkiye tarihi'dir.*' M2 221

Türkiye Türkçesi öz. a. Türkiye'de, Balkanlarda, Avrupa'da, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde, Irak ve Suriye'nin bazı bölgelerinde kullanılan Türk dili. M2 158, 220

Türkiye Yayınevi öz. a. Tahsin Demiray'a ait bir yayınevi adı. 'Tahsin Demiray, *Babıali'de*

Türkiye Yayınevi'nin sahibiydi.
M2 98

Türklerin tarihî çağı (doğ.)
Türklerin Tarihî Çağı öz. a.
545'ten sonraki Türklerin tarihinin ayrıldığı çağa Atsız'ın verdiği bir adlandırma. '545'ten sonraki çağ ki, bu çağda Türkler de kendileri için tarihi kaynaklar bıraktığından buna da Türklerin tarihi çağı diyelim.' **M2 137**

Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak öz. a. Ziya Gökalp'e ait bir eser adı. 'Ziya Gökalp'in *Türkçülüğün Esasları*'ndan başka 'Türk töresi, 'Türk Medeniyeti Tarihi', 'Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak' adlı fikri ve ilmi eserleri vardır.' **M2 49**

Türkleşmek (nsz) Türk olmak, Türk dilini ve Türklüğü benimsemek. **M2 76, 210**

Türkleştirme a. Türkleştirmek işi. **M2 110**

Türklük, -ğü öz. a. Türklerin meydana getirdiği topluluk. **M2 25², 41³, 43, 45², 46³, 47, 48⁵, 59, 60², 76², 80², 114, 121, 122, 161, 221, 254, 263**

Türkmen öz. a. Türkmenistan Cumhuriyeti'nde ve Irak'ta yaşayan Türk soyundan bir halk ve bu halktan olan kimse. **M2 33, 46, 47, 86, 120, 121², 176, 230**

Türkoloji öz. a. *Fr. turcologie*
Türklük bilimi. **M2 229, 233², 235⁶**

türkü a. *T. türk + Ar. -ī ed.* Hece ölçüsüyle yazılmış ve halk ezgileriyle bestelenmiş manzume. **RA 204, 316 M2 174³**

türlü *sf.* Çok çeşitli özellikleri olan, çeşit çeşit, muhtelif. **RA 88, 90, 110, 115, 151, 171, 180, 212, 215, 236, 265, 293, 299, 300, 306 M2 11, 13, 14, 21, 33, 76, 86, 104, 114, 120, 164, 214, 229, 233, 240, 281**

Türük öz. a. *bk. Türk. M2 140*

tüzük, -ğü a. Herhangi bir kurumun veya kuruluşun tutacağı yolu ve uygulayacağı hükümleri sırasıyla gösteren maddelerin hepsi, nizamname, statü. **M2 227, 250**

U

ucuz *sf.* **1.** Az emekle elde edilen. **M2** 13 **2.** Fiyatı yüksek olmayan, pahası az, düşük fiyatlı, pahalı karşıtı. **M2** 54

uç, -cu *a.* Bir şeyin kenarı. **RA** 85, 110, 251, 287²

→ **uç beyi**

uç beği (*doğ.*) **uç beyi** *a. tar.* Uçların sivil ve askerî yönetiminden sorumlu olan görevli. **M2** 86, 113

uç beğlik (*doğ.*) **uç beylik** *a.* Uç beyinin yönetimi altındaki sancak. **M2** 85

uçma *a.* Uçmak işi. **M2** 281

uçmak, -ar (*nsz*) Kuş, kanatlı böcek vb. hareketli kanatları yardımıyla havada düşmeden durmak, havada yol almak. **RA** 6, 7, 337 **M2** 267 **uçan kuştan kıskanmak** çok kıskanç olmak. ‘*Sevmekle kanmadı. Uçan kuştan kıskandı.*’ **RA** 8 **uçan kuştan meded ummak** çok sıkıntıda kalıp en ufak bir yardımın herhangi bir yerden gelmesini beklemek, sıkıntılı bir durumdan kurtulmak için her türlü çareye başvurmak. **RA** 313

uçurum *a.* **1.** Deniz, göl, ırmak vb. su kıyılarında veya karada dik yer, yar. **RA** 72 **2.** Felaketli sonuç. **M2** 211, 280

uçuşmak (*nsz*) Havada gidip gelerek dolaşmak. **RA** 24

ufak *sf.* Önemsiz, çok az. **RA** 104 **M2** 95, 111, 273

→ **ufak tefek**

ufak tefek, -ği *sf.* Çok gerekli olmayan, önemsiz. **M2** 18

ufalanmak (*nsz*) Ufalama işi yapılmak, ufak parçalara ayrılmak. **M2** 145

ufkî *sf.* *Ar. ufkî mat. esk.* Yatay. **M2** 153

ufuk, -fku *a.* *Ar. ufk* Düz arazide veya açık denizde gökle yerin birleşir gibi görüldüğü yer, çevren. **RA** 33², 37, 44, 69, 80, 99, 240, 284, 323², 324

uğrak, -ğı *a.* Çok uğranılan yer. **M2** 82

uğramak (*-e*) **1.** Yola devam etmek üzere, bir yerde kısa bir süre kalmak. **RA** 153, 274, 284 **2.** Kötü duruma konu olmak. **RA** 53, 71, 147, 232 **M2** 29, 75, 98, 182, 192, 261

uğranmak (*nsz*) Uğrama işi yapılmak. **M2** 99

uğraşma *a.* Uğraşmak işi. **RA** 22, 183, 184, 287 **M2** 14, 67, 83

uğraşmak (*-e*) **1.** Bir işi başarmaya çalışmak, iş edinmek. **RA** 17, 28, 34, 69, 70³, 74, 184, 199, 241 **M2** 46, 95², 96, 140, 164, 188, 189, 229², 257, 260 **2.** Zamanını bir işe verme durumunda kalmak. **RA** 78, 79, 147, 214, 281, 283, 347 **M2** 66, 67, 70, 84, 131, 134, 149², 157, 164, 170, 232 **3.** Birine kötü davranmak. **M2** 187, 191

uğur, -ğru *a.* Hedef, amaç, erek, gaye, yol. **RA** 22², 37, 79, 117, 129², 170, 285, 286, 311, 330 **M2** 11, 14, 37, 96, 199, 200, 203, 240, 277

uğuldamak (*nsz*) Sürekli gürültülü, boğuk ve anlaşılmaz ses çıkmak. **RA** 315

uğultu *a.* Gürültülü, boğuk ve anlaşılmaz ses, uğuldama sesi. **RA** 45², 298³

uğurlu *sf.* Uğuru olan, iyilik getirdiğine inanılan, kutlu, tekin, kademli, meymenetli, mübarek. **M2** 258

uğursuz *sf.* Kendinde uğursuzluk bulunan, yomsuz, kadersiz,

meymenetsiz, menhus, musibet, meşum, şom. **RA** 138, 201, 230, 250, 297

uğuşturmak (doğ.) **ovuşturmak** (-i) Bir şeyi bastırarak başka bir şey üzerinden geçirmek. **RA** 116

uhde *a. Ar.* *uhde* Birinin yapmakla yükümlü olduğu iş, görev. **M2** 54

ukbâ *a. Ahiret.* **RA** 286

ukde *a. Ar.* 'ukde *esk.* İçeride dert olan şey. **RA** 107

Ukrayna *öz. a.* Doğu Avrupa'da bulunan bir ülke adı. '1922'de Ukraynaya gönderilen murahhas heyeti reisliğine tayin olundu.' **M2** 54

ulaştırmak (-i, -e) Ulaşmasını sağlamak. **RA** 52

ulu *sf.* Erdemleri bakımından çok büyük, yüce. **RA** 298, 303², 313, 318, 319 **M2** 26

Ulu Cami *öz. a.* Merv şehrinde bulunan bir cami adı. 'Merv'de Ulu Cami'de yapılan bir toplantıda Çağrı Beğ artık Gazneli Sultanın himayesinde beğlik kurmaya razı olmayarak bağımsız devlet kurulmasını teklif etti.' **M2** 31

Uluğ Beğ (doğ.) **Uluğ Bey** *öz. a.* Timur İmparatorluğu'nun 4. sultanı, matematikçi, astronomi bilgini ve Şahruh'un büyük oğlunun adı. 'Sonra Şahrûh'u, Uluğ Beğ'i, İkinci Muradı, Fâtih'i, Yavuz'u, Babur'u seçti.' **RA** 311

uluğlamak (doğ.) **ululamak** (-i) Ulu tutmak, ulu saymak. **M2** 43

ulu orta *zf.* Herkesin içinde aleni bir biçimde, çekinmeksizin. **M2** 154³

ulus *a.* Millet. **M2** 86

Umay *öz. a.* Eski Türk inancına göre koruyucu dişi ruh. 'Yoksa Kül Tegin'in kendisi mi? Oğlunu kahraman olarak yetiştirdiğini

yazıtlardan öğrendiğimiz o Umay gibi kadın, yâni Kül Tegin'in anası hiç şüphesiz edebiyat tarihi okumamıştı.' **RA** 98

umde *a. Ar.* *umde man.* İlke. **M2** 250²

ummak, -ar (*nsz*) Bir şeyin olmasını istemek, beklemek. **RA** 24, 29, 90², 151, 174, 184, 251², 260², 306 **M2** 55, 82

umman *a. Ar.* *ummân coğ. esk.* Okyanus. **RA** 72

umulmak (*nsz*) Umma durumu yaratılmak veya umma durumuna konu olmak. **RA** 44, 159, 199, 252 **M2** 127

umum *sf. Ar.* 'umûm Bütün, tüm, kamu. **M2** 161, 179

→ **umum müdürlüğü**

umumî *sf. Ar.* 'umûmî Genel. **RA** 15, 41, 60, 91, 184 **M2** 69, 132, 139, 141², 203, 205, 262, 273

Umumî Coğrafya *öz. a.* Macit Bey'e ait bir eser adı. 'Eserleri: Avrupa coğrafyası(lise için); Umumî Coğrafya (İbrahim Hakkı Beyle müşterek)Fakülte mecmuasında muhtelif makaleler.' **M2** 222

umumiyetle *zf.* Genellikle. **RA** 126

umum müdür (lüğü) *a. esk.* Genel müdür(lük). **M2** 72

umursamak (-i) Aldırış etmek, önem vermek. **RA** 38, 150, 241

umursamaz *sf.* Umursamayan, aldırış etmeyen. **RA** 276

un *a.* Öğütülerek toz durumuna getirilmiş tahıl ve başka besin maddeleri. **M2** 71, 72⁴ **ununu elemek eleğini asmak** 'geri kalan ömrü süresince yapacak önemli bir işi kalmamak' anlamında kullanılan bir söz. **M2** 155

unsur *a. Ar.* 'unşur Öge. **RA** 10², 14², 15, 64, 93, 104, 105 **M2** 114, 121, 122, 189, 256, 260, 266

unutabilmek (-i) Unutma ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 101, 186²

unutma *a.* Unutmak durumu. **RA** 276, 277, 295

unutmak (-i) Aklında kalmamak, hatırlamamak. **RA** 6, 15, 18, 20², 22, 35, 51, 53, 62, 78, 79, 83, 86², 95, 101, 107, 129, 155, 160, 193, 203², 205, 220, 234, 251³, 266, 276, 281², 284, 307, 313, 330, 340², 345 **M2** 22, 43, 49, 62, 66, 97, 195, 197, 198, 209, 246, 279

unutturabilmek (-i, -e) Unutturma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 336

unutturmak (-i, -e) Unutmasına yol açmak veya unutmasını sağlamak. **RA** 9³, 151 **M2** 106

unutulmak (*nsz*) Unutma işine konu olmak. **RA** 80, 82, 84, 160, 308, 318 **M2** 89

unvan *a.* *Ar.* 'unvân San. **RA** 139 **M2** 54, 113², 140³, 141

urqun *a.* Orhun sözcüğünün okunuşuna dair bir öneri. 'Orugun veya Orgun yahut da Urugun veya Urgun şeklinde olabilir.' **M2** 272

uruk, -ğu *a.* Soy, sülale. **M2** 86

uruqun *a.* Orhun sözcüğünün okunuşuna dair bir öneri. 'Orugun veya Orgun yahut da Urugun veya Urgun şeklinde olabilir.' **M2** 272

usanç, -cı *a.* **usanç getirmek** usanacak duruma gelmek. **RA** 30, 98

usanmak (-den) Tekrarlanması, uzun sürmesi dolayısıyla bir şeyden hoşlanmaz veya sıkılır duruma gelmek, bıkmak, bezmek. **M2** 279

uslu *sf.* Toplum, çevresini rahatsız etmeyen, edepli, müeddep, yaramaz karşıtı. **M2** 66

usta *sf.* *Far.* *ustād* Eli uz, işinin eri, becerikli, mahir. **RA** 59, 112, 214, 215, 321 **M2** 54

ustaca *sf.* Ustaya yakışan. **RA** 27

ustalık, -ğı *a.* Beceriklilik, el uzluğu, maharet. **RA** 190 **M2** 262

usturpa *a.* *İt.* *stropa* İnce bir halatın ucuna bir kurşun parçası bağlanarak yapılan bir çeşit kırbaç. **M2** 65

usul *a.* *Ar.* *uṣūl* Bir amaca erişmek için izlenen düzenli yol, tutulan yol, yöntem, tarz. **RA** 74, 124, 256 **M2** 128, 135, 148, 193, 208, 219, 266

usulen *zf.* Yöntemine uygun olarak. **RA** 211

usulünce *zf.* Yerli yerinde, gereğince. **M2** 61

utanç, -cı *a.* **utanç duymak** utanmak. **RA** 330 **utanç vermek** utandırmak, utanmasına yol açmak. **RA** 228

utandırmak (-i) Utanmasına yol açmak, utanacak bir duruma düşürmek, mahcup etmek. **RA** 236 **M2** 256

utangaç, -cı *sf.* Bir topluluk içinde gereken güven ve cesareti kendinde bulamayan, rahat konuşamayan ve rahat davranamayan, sıkılğan, mahcup. **RA** 34, 58, 223, 264, 344

utanmak (*nsz*) Onursuz sayılacak veya gülünç olacak bir duruma düşmekten üzüntü duymak, mahcup olmak. **RA** 59, 311 **M2** 187

uyandırmak (-i) **1.** Uyanmasına yol açmak. **RA** 32, 33, 216 **2.** Aklını başına toplamasını sağlamak, gözünü açmak. **M2** 20, 60, 109, 132, 211

uyanık, -ğı *a.* Uykudan uyanmış. **RA** 272, 280

uyanıklık, -ğı *a.* Uyanık olma durumu, anıklık, saklık, teyakkuz. **RA** 45, 143, 296

- uyanmak** (*nsz*) **1.** Uyku durumundan çıkmak. **RA** 83, 160, 185², 269, 333 **M2** 55, 180 **2.** Belirmek, ortaya çıkmak, depreşmek. **M2** 64 **3.** Gerçekleri anlar, kavrar duruma gelmek. **M2** 237²
- uyarma** *a.* Uyarmak işi, ihtar, tembih. **RA** 208, 283 **M2** 280
- uyarmak** (*-i*) Bir kimseye bir davranışta bulunmasını veya bulunmamasını söylemek, ikaz etmek. **RA** 124
- uydurma** *a.* Uydurmak işi. **RA** 13², 16, 53, 92, 134 **M2** 41, 89, 112, 150, 152, 175, 176, 190, 266
- uydurmak** (*-i*) Hayal gücünden yararlanarak gerçek dışı bir şey söylemek, yakıştırmak. **RA** 13 **M2** 210, 272
- uydurulmak** (*nsz*) Uydurma işi yapılmak. **M2** 190
- uygulama** *a.* Uygulamak işi, tatbikat, tatbik, pratik. **M2** 248
- uygulamak** (*-i*) Kuramsal bir bilgiyi, ilkeyi, düşünceyi herhangi bir alanda hayata geçirmek, tatbik etmek. **M2** 48, 95, 99, 253, 268
- uygulanmak** (*nsz*) Uygulama işine konu olmak. **M2** 281
- uygun** *sf.* Yakışır, yaraşır, mutabık, mütenasip. **RA** 16, 19, 32, 185 **M2** 38, 76, 196
- uygunluk**, **-ğu** *a.* Uygun olma durumu, yakışık, mutabakat, mukarenet. **M2** 241
- uygunsuz** *sf.* Uymayan, yakışık almayan, yaraşmayan, münasebetsiz, namünasip. **RA** 318
- Uygur** *a. tar.* Orta Asya'da büyük bir devlet ve uygarlık kurmuş, yazılı anıtlarla sanat eserleri bırakmış olan bir Türk kolu ve bu koldan olan kimse. **RA** 10², 12, 14², 350², 351 **M2** 113, 133, 143⁴, 144⁶, 146
- Uygurca** *öz. a.* Eski Uygur Türkçesi ile yazılmış olan. **RA** 10², 11, 12² **M2** 104, 176, 272
- Uygur Kağanlığı** *öz. a.* 742- 840 yıllar arasında varlığını sürdüren başkenti Karabalgasun, kurucusu Kutluk Bilge Kül Kağan olan Türk Kağanlığının adı. 'Ertuğrul Beğ, Osmanlı İmparatorluğunu, Bilge Kağan, Uygur Kağanlığını kurmuşlar.' **M2** 113
- Uygur Sözlüğü** *öz. a.* Ahmet Caferoğlu'na ait bir eser adı. 'Mühim eserlerden birisi de ilk defa basılan Uygur Sözlüğü'dür.' **M2** 104
- Uygur yazısı** *öz. a.* Uygur harfleri ile yazılmış olan. 'Soykütüğünüzü gösteren deri hangi yazıyla yazılı? Uygur yazısıyla.' **RA** 350
- uyku** *a.* **1.** Dış uyaranlara karşı bilincin, bütünüyle veya bir bölümünün yitdiği, tepki gücünün zayıfladığı ve her türlü etkinliğin büyük ölçüde azaldığı dinlenme durumu. **RA** 45, 143 **2.** Gerçeği görememe, aymazlık. **M2** 254 **uykuya dalmak** uyumaya başlamak. **RA** 334
- uykusuz** *sf.* Uyumamış veya uykusunu alamamış. **RA** 231, 256 **M2** 184
- uymak**, **-ar** (*-e*) Bağlı kalmak, tabi olmak. **RA** 55, 279 **M2** 90, 135, 174
- uyuma** *a.* Uyumak durumu. **RA** 133, 247, 280
- uyumak** (*nsz*) Uyku durumunda olmak. **RA** 247, 256², 279, 280, 324 **M2** 72
- uyuşukluk**, **-ğu** *a.* Uyuşuk olma durumu. **M2** 212, 247
- uzak**, **-ğı** *sf.* **1.** Gidilmesi çok süren, çok ötelere bulunan, irak, yakın karşıtı. **RA** 83, 147, 197, 271, 275, 283, 298, 323, 329, 348, 349 **M2** 106, 137, 279 **2. a.** Yakın olmayan yer. **RA** 47, 53, 83, 88, 103, 206,

- 224, 266, 279, 330, 336, 344, 345², 348, 349² **M2** 33 **3.** İhtimali az olan. **RA** 34, 110, 143 **M2** 152 **4.** Ayrı, birbiriyle yakın ilgisi olmayan. **RA** 196 **M2** 24, 45,46, 47, 175 **uzağı görmek** ileride ne olacağını kestirmek. **RA** 104
- uzaklaşma** *a.* Uzaklaşmak durumu. **RA** 88, 286
- uzaklaşmak** (-den) **1.** Bir şeyden, bir yerden veya kimseden ayrılıp uzağa gitmek. **RA** 194², 224 **M2** 102 **2.**Yabancılaşmak, ilgisi azalmak. **RA** 184, 190, 281, 305 **M2** 273
- uzaklaştırılmak** (den) **1.** Uzaklaşması sağlanmak. **M2** 206 **2.** Görevden alınmasını sağlamak. **RA** 244 **M2** 248
- uzaklaştırmak** (den, -i) **1.**Uzağa götürmek. **RA** 33 **2.** Çıkarmak, ayırmak. **M2** 179, 260
- uzaktan** *z.f.* Uzak yerden. **RA** 182, 228
- uzamak** (nsz) Çok zaman tutmak, uzun sürmek. **RA** 99, 191, 264
- uzanabilmek** (-e)Uzanma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 110
- uzanılmak** (nsz) Uzanma işi yapılmak. **RA** 321
- uzanmak** (-e) **1.** Boylu boyunca yatmak. **RA** 45, 47, 84, 330 **2.**Vücudunu yöneltmek veya vücuduyla birlikte kolunu uzatmak. **RA** 243 **3.** Yetişmek, ulaşmak. **RA** 22, 86, 98, 109 **4.** (nsz) Bir alana yayılmak. **RA** 40, 328, 337
- uzatılma** *a.* Uzatılmak işi. **RA** 329
- uzatma** *a.* Uzatmak işi, temdit. **M2** 254
- uzatmak** (-i) **1.** Baş, kolları veya bacakları bir yere yöneltmek. **RA** 25, 50, 221, 255 **2.** (-e) Bir şeyi vermek için birine yöneltmek. **RA** 12, 46, 221, 248, 269, 278, 285, 292
- Uzkend** *öz. a.* Şimdiki Kırgızistan'ın Oş İli'nin Özgön ilçesindeki şehrinin adı. 'Karahanlılardan Uzkend valisi Börü Tigin yeniden Selçukluları kıskırtarak para ve silah gönderince iş değişti.' **M2** 30
- uzman** *sf.* Belli bir işte, belli bir konuda bilgi, görüş ve becerisi çok olan (kimse), mütehassıs, kompetan. **RA** 251, 347 **M2** 106
- uzun** *sf.* **1.** İki ucu arasında fazla uzaklık olan, kısa karşıtı. **RA** 138, 317 **M2** 80, 111, 112, 180 **2.** Başlangıcı ile bitimi arasında fazla zaman aralığı olan, çok süren. **RA** 16, 33, 63, 64, 74, 112, 135, 140, 171, 191³, 194, 195, 206, 207², 211, 224, 236, 239, 245², 247, 249, 256, 258, 274, 277, 297, 298, 308, 309, 310, 314, 320, 329, 350 **M2** 32, 48, 98², 99², 101, 104, 111, 138, 233
- *uzun boylu, uzun uzun*
- uzun boylu** *sf.* Boyu uzun olan. **RA** 146 **M2** 119, 231
- uzunboylu** (doğ.) **uzun boylu** *sf. bk.* uzun boylu. **RA** 347 **M2** 95
- uzunca** *sf.* Biraz uzun. **RA** 206 **M2** 184
- Uzunçarşılıoğlu İsmail Hakkı** *öz. a.* 1888 İstanbul doğumlu, Türk, akademisyen, eğitimci, siyasetçi ve tarihçinin adı. 'Tarih kurumu ve Millet Meclisi azasından Uzunçarşılıoğlu İsmail Hakkı, Profesör Mükrimin Hlil Yinanç, Orhan Şaik Gökyay ve Kamil Su'yu uydurma bahanelerle atlattı.' **M2** 190
- uzunluk, -ğu** *a.* Bir şeyin bir uçtan öbür uca kadar olan uzaklığı. **RA** 291
- uzun uzun** *z.f.* Uzun süre, uzun olarak, uzunca. **RA** 145, 207
- uzvi** *sf. Ar.* 'uzvī Organik. **RA** 200², 202

Ü

ücret *a. Ar. ucret ekon.* İş gücünün karşılığı olan para veya mal. **M2** 81, 100, 161, 197, 228

ücretli *sf.* Ücret karşılığı yapılan. **RA** 281

üç *sf.* İkiiden bir artıktır. **RA** 18³, 19, 20, 21², 23³, 24, 33³, 34⁴, 36⁴, 37, 43, 45, 53, 55, 58, 62, 73², 75, 80, 81, 104, 106, 125³, 129, 131², 141, 153, 154, 157, 158, 166, 207, 220, 230, 254, 256, 258, 264, 265, 289, 296, 299, 303, 319, 328, 334², 345 **M2** 34², 35, 54², 55², 56, 63, 64, 71, 93, 122, 136, 137², 138, 139³, 144, 183, 190, 195, 196, 197, 218, 219, 225, 230, 232, 234², 239, 249, 253, 256, 267, 271²

→ **üç beş**

üç beş *sf.* Nicelik yönünden az. **RA** 145

Üç Sâmi Vâzı Kanun *öz. a.* Galanti Efendi'ye ait bir eser adı. 'Eserlerinin en mühimleri 'Üç Sâmi Vâzı Kanun', 'Hitit Kanunu', 'Hamurabi Kanunu'dur.' **M2** 221

üçüncü *sf.* Üç sayısının sıra sıfatı, sırada ikinciden sonra gelen. **RA** 35, 301, 305, 318, 335 **M2** 11, 107, 108, 111, 138, 139, 140, 149, 151, 153, 158, 164, 181, 214, 255, 263, 279

Üçüncü Mustafa *öz. a.* Sultan III. Ahmed'in oğlunun ve 26. Osmanlı padişahının adı. 'Namık Kemal'in bilinen ilk dedesi Konyalı Bekir Ağa, onun oğlu Sadırazam ve şehit Topal Osman Paşa, onun oğlu Derya Kaptanı ve Üçüncü Sultan Ahmed'in damadı şair ve hattat Ratib Ahmet Paşa, onun oğlu beğlerbeğlik rütbesi almış olan ve Üçüncü Mustafa'ya mabeyinci olan Şemseddin beğ, onun oğlu ve Namık Kemal'in babası da

İkinci Abdülhamid'in başmüneccimi Mustafa Asım Beğdir.' **M2** 39

Üçüncü Sultan Ahmed *öz. a.* Sultan IV Mehmet'in oğlunun ve Lale devrinde hüküm sürmüş 23. Osmanlı padişahının adı. 'Namık Kemal'in bilinen ilk dedesi Konyalı Bekir Ağa, onun oğlu Sadırazam ve şehit Topal Osman Paşa, onun oğlu Derya Kaptanı ve Üçüncü Sultan Ahmed'in damadı şair ve hattat Ratib Ahmet Paşa, onun oğlu beğlerbeğlik rütbesi almış olan ve Üçüncü Mustafa'ya mabeyinci olan Şemseddin beğ, onun oğlu ve Namık Kemal'in babası da İkinci Abdülhamid'in başmüneccimi Mustafa Asım Beğdir.' **M2** 39²

ülke *a.* Bir devletin egemenliği altında bulunan toprakların tümü, diyar, memleket. **RA** 5, 84, 104, 106, 217, 267, 300, 305, 308 **M2** 19², 28, 29², 46, 96, 109, 139, 140², 240, 251, 273, 278

Ülker *öz. a.* Ruh Adam adlı romanda geçen Yüzbaşı Burkay'ın soyundan gelen karakterlerden birinin adı. 'Bak, bak, Beyhan, dedi. Ülker gâliba yine tenhalarda ses duyuyor.' **RA** 343³, 344⁷, 345⁸, 346⁴, 347⁵, 348⁴, 349⁴, 350, 351², 352

ülkü *a.* Amaç edinilen, ulaşılmak istenen şey, ideal. **M2** 11, 28, 38, 45², 46⁶, 47⁵, 49³, 51, 53, 56, 76, 81, 94², 97², 144, 200, 276

Ülkü Basımevi Sahibi Muharrem *öz. a.* Rıza Nur'un cenaze törenine katılan kişilerden birinin adı. 'Etrafta çevre çevre kardeşi, Ebüzziya Velid, Avukat Mehmet Ali, Avukat İffet, İsmet Rasin, Azerbaycanlı Sadık ve Ali Ekber, Türkistanlı İlhan, Ülkü Basımevi Sahibi Muharrem, Arkadaş Basımevi sahibi Şemseddin, Doktor Mustafa Hakkı Akansel, Doktor İzzettin Şadan, eski elçi Teyfik

Kamil, Şeyhislam zade Muhtar, eczacı Vedat, eski başkonsolos Fahrettin Hayri Beğler; edebiyat, tıp, mimari ve lise talebeleri, tanımadığım vefakar arkadaşlar ve gençler, nihayet ordaki tek kadın Tolunay Atsız, sessiz duruyorlardı. **M2** 57

ülküçü *sf.* Bir ülküye çıkar gütmenden bağlı olan, idealist. **M2** 79

ülküçülük, -ğü *a.* Bir ülküyle belirlenmiş olan, bu ülküye çıkar gütmenden bağlı kalan yaşama biçimi ve dünya görüşü, idealizm. **M2** 38

ülküdaş *a.* Aynı ülküye bağlı olanlardan her biri. **M2** 107

Ülkü mecmuası *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir dergi adı. 'Ülkü mecmuasında (sayı 9) çıkan tarihi bir makalesinde Yavuz Sultan Selimin Türkçe şiir yazmadığını söylecek kadar vukufsuzluk gösteren Reşit Galip B.'e de alim denilemeyeceği gayet tabiidir.' **M2** 132

ümid (*doğ.*) **ümit, -di** *a. bk.* ümit. **RA** 114, 274 **M2** 206

ümit, -di *a. Far. umīd* Umut. **RA** 20, 75, 83, 184, 190, 197, 204, 274², 277³, 279, 313, 335 **ümidi boşa çıkmak** umudu boşa çıkmak. **RA** 22 **ümidi kırılmak** umudu kırılmak. **RA** 45, 306 **ümidini kaybetmek** bir şeyden umudunu kesmek, hiçbir beklentisi kalmamak. 'Ayşe henüz bütün ümitlerini kaybetmemişti.' **RA** 71 **ümit bağlamak** umut bağlamak. **M2** 249

→ **ümit ışığı**

ümit ışığı *a. mec.* Umut ışığı, Umutlandırıcı belirtir. **RA** 277

ümitli *sf.* Umutlu. **RA** 197², 279

ümitsiz *sf.* Umutsuz. **RA** 47, 165, 279, 313, 335

ümitsizlik, -ği *a.* Umutsuzluk. **RA** 139, 184 **M2** 95

ün *a.* Herkesçe bilinme, tanınma durumu, san, şöhret, şan. **M2** 18

üniforma *a. İt. uniforma* Silahlı kuvvetlerin resmî giysisi. **RA** 69, 177, 206, 267, 268, 311, 312², 324, 326, 327 **M2** 73, 200²

üniformalı *sf.* Üniforması olan, üniforma giymiş olan (kimse). **RA** 51, 52, 186, 206, 210, 292 **M2** 200

üniversite *a. Fr. université* Bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip, yüksek düzeyde eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ve yayın yapan fakülte, enstitü, yüksekokul vb. kuruluş ve birimlerden oluşan öğretim kurumu, darülfünun. **RA** 100, 350 **M2** 22³, 55, 90, 91², 114, 160, 161, 181, 183, 227⁶, 228², 231², 232², 234, 236, 237, 271, 273

üniversiteli *a.* Üniversite öğrencisi. **M2** 56, 113, 205, 206, 273

ünlü *sf.* Ün salmış olan, şöhretli, meşhur, şanlı, namlı, namdar, anlı şanlı. **RA** 119, 320 **M2** 110, 112, 200

ünsüz *sf.* Ünü olmayan, şöhretsiz. **M2** 19

ünvan (*doğ.*) **unvan** *a. Ar. 'unvān* San. **RA** 134 **M2** 153, 227

ürkek *sf.* Çok ürken, korkuya çabuk kapılan. **RA** 21, 313

ürkmek, -er (*nsz*) Bir şeyden korkup sıçramak, tevahhuş etmek. **RA** 105, 120², 121², 170, 217, 231, 298 **M2** 29, 184

ürkütme *a.* Ürkütme işi. **RA** 217

ürkütmek (*-i*) Korkutmak. **RA** 94, 120³, 150, 169, 199, 347 **M2** 247

ürkütülmek (*nsz*) Ürkütme işi yapılmak. **M2** 206

ürperiş *a.* Ürperme işi. **RA** 83, 220

ürperme *a.* Ürpermek işi. **RA** 297

ürpermek (*nsz*) Korku, tiksinti, üşüme vb. yüzünden tüylerin dikilip derinin nokta nokta kabarmasıyla görülen ani titreme. **RA** 83, 155, 187, 220, 267, 277, 279, 293, 297, 299, 310

ürperti *a.* Ürperme duygusu. **RA** 82, 87, 88, 124, 221, 298

ürpertmek (*-i*) Ürperti vermek. **RA** 24, 84, 163

Üsküp *öz. a.* Makedonya'nın başkenti. 'Rıza Nur bunları topluyarak raporunu yazıp Üsküp'e gönderdi.' **M2** 73⁴

üslup, -bu *a.* *Ar. uslûb* Anlatma, oluş, deyiş veya yapış biçimi, tarz. **RA** 260 **M2** 114

üst *a.* **1.** Bir şeyin yukarı, göğe doğru olan yanı, üzeri, fevk, alt karşıtı. **RA** 67, 98, 136, 207, 209, 243, 257, 275, 276, 277, 278², 283, 294, 324, 326, 329, 330, 339, 343, 350 **M2** 35, 56, 73² **2.** Vücut, beden. **RA** 244, 253, 312 **3.** *sf.* Sınıflamalarda temel olarak alınan bir tipe göre ileri derecede olan. **RA** 256 **M2** 82 **üstünden atmak** bir şeyin kendi üzerinde bıraktığı etkiyi kaldırmak. **RA** 239

→ *üst üste, üstsubay*

üst üste *zf.* Birbiri arkasından. **M2** 152

üstad (*doğ.*) **üstat, -dı** *a.* *Ar. ustād* Bilim veya sanat alanında üstün bilgisi ve yeteneği olan kimse. **RA** 65 **M2** 104, 188

üstelik, -ği *zf.* Ayrıca, bir de, bundan başka. **M2** 18, 77, 99, 121, 145, 192 **M2** 38, 193

üstsubay *a. ask.* Binbaşı, yarbay ve albay rütbesindeki subaylara verilen genel ad. **RA** 51, 53

üstün *sf.* Benzerlerine göre daha yüksek bir düzeyde olan, onları geride bırakan. **RA** 12, 25, 78, 100,

137, 157, 159, 169², 190, 215, 216, 224², 256, 329 **M2** 32, 34, 59, 80, 217 **üstün bulmak** bir şeyi veya kimseyi başkasından daha değerli bulmak veya görmek. **RA** 12, 136

üstünlük, -ğü *a.* Üstün olma durumu, faikiyet, rüçhan, avantaj. **RA** 30, 62, 100, 186, 231, 325 **M2** 60

üşümek (*nsz*) Isı yokluğundan, azlığından veya ısı kaybından etkilenmek, soğuğun etkisini duymak. **RA** 44

üzere *zf.* **1.** Amacıyla. **RA** 19, 31, 91, 105, 114, 132, 141², 146, 184, 186, 187, 201, 268, 279, 294², 297, 320, 325, 331 **M2** 19, 29, 30, 34, 54, 69, 71, 84, 166, 191, 200, 210, 219, 250, 258, 262 **2.** Neredeyse. **RA** 31, 64, 66, 115, 126, 158, 191, 210, 213, 233, 241, 279, 287, 295, 331, 336, 345 **M2** 84, 85 **3. e.** Gibi. **RA** 200 **M2** 46, 65, 80, 141, 145, 148, 151, 153, 161, 173, 227

üzerinde *zf.* **1.** Üstünde. **RA** 10, 55, 62, 70, 93², 133, 161, 205, 230, 254, 262, 278, 312, 322, 327 **M2** 14, 32, 34, 48, 55, 62, 71², 73, 81, 84, 122, 128, 207 **2.** ... ile ilgili, üzerine. **RA** 11, 39, 54, 70², 105, 106, 114, 126, 133, 134, 139, 145, 172, 182, 183, 236, 251, 276, 347 **M2** 33, 80, 103, 105, 134, 136, 137, 143, 170, 188, 198, 205, 233, 265², 266 **üzerinde durmak** bir işe önem vermek, bir işle yakından, sürekli ilgilenmek. **RA** 106, 128, 235, 294, 338 **M2** 234

üzerine *zf.* **1.** (*-den*) dolayı. **RA** 12, 15, 55, 67, 119, 129, 140, 200, 201, 213, 227, 246, 273, 320 **M2** 15, 53, 71, 72⁴, 73, 102, 121, 165, 183, 188, 269 **2.** Üstüne. **RA** 55, 67, 115, 133, 309, 327 **M2** 13, 31, 34, 143, 184 **3.** Hakkında. **RA** 147 **üzerine almak** bir işi görev edinmek, deruhte etmek. **M2** 201, 202 **üzerine çekmek** üstüne çekmek. **RA** 112 **M2** 179

üzgün *sf.* Üzülmüş, üzüntü duymuş, mahzun, melul, mükedder. **RA** 149, 184, 251

üzgünlük, -ğü *a.* Üzgün olma durumu, neşesizlik. **RA** 185

üzmek *(-i)* Üzüntü vermek. **RA** 5, 24, 46, 71 **M2** 55

üzücü *sf.* Üzüntü veren, acıklı. **RA** 131, 210

üzülme *a.* Üzülmek durumu. **RA** 52

üzülmek *(nsz)* Üzüntü duymak, kaygılanmak. **RA** 22, 24, 25², 43, 61, 67, 185, 202, 221⁴

üzüm *a. bit. b.* Asmanın taze veya kuru olarak yenilen ve salkım durumunda bulunan meyvesi. **RA** 306²

üzüntü *a.* Olması istenilmeyen olaylardan doğan ruh tedirginliği, teessür. **RA** 63, 118, 151, 156, 192, 233, 244, 255, 277, 311, 316, 321 **M2** 235 **üzüntü vermek** tedirginlik yaratmak, sıkıntı ve huzursuzluğa yol açmak. **RA** 288

üzüntülü *sf.* Üzüntüsü olan, acılı, müteessir. **RA** 85, 196, 214, 236

V

vadi *a. Ar. vādī* İki dağ arasındaki çukurca arazi veya geçit, koyak. **M2** 30

vagon *a. Fr. wagon* Yük ve yolcu taşımakta kullanılan, lokomotifin çektiği demir yolu aracı. **M2** 200

vahamet *a. Ar. vaḥāmet* Güçlük, korkulacak tehlikeli durum. **M2** 269

vahdet *a. Ar. vaḥdet* Bir olma, tek olma, birlik, teklik. **RA** 61

Vahdettin *öz. a. Abdülmecid'in oğlu VI. Mehmed veya Sultan Vahdettin, Osmanlı İmparatorluğu'nun 36. ve son sultanının adı. 'Vahdettin vatanına ihanet etti.'* **M2** 210

vahim *sf. Ar. vaḥīm* Ağır, korkulu, çok tehlikeli, vahametli. **RA** 40, 99 **M2** 188, 262

Vahit Turhan *öz. a. Makaleler II adlı eserde İngiliz Dili Bölümü uzmanı olarak geçen bir kişi adı. 'Vahit Turhan(İngiliz Dili)'* **M2** 233²

vahiy, -hyi *a. Ar. vaḥy* din b. Bir buyruk veya düşüncenin Tanrı tarafından peygamberlere bildirilmesi. **RA** 299

vahşet *a. Ar. vaḥşet* Yabani, vahşi olma durumu. **RA** 314 **M2** 256, 259

vahşi *sf. Ar. vaḥşī* Yabani. **RA** 159, 160, 234 **M2** 209, 213

vahşileşmek (*nsz*) Yabanileşmek. **RA** 224, 268, 329

vahşiyane *zf. Ar. vaḥşī + Far. -āne esk. Vaḥşice.* **M2** 253

vak'a (*doğ.*) **vaka** *a. Ar. vaḳ'a* Olay, hadise. **RA** 13, 15², 64, 92, 126, 217 **M2** 69, 83, 224

vakar *a. Ar. vaḳār* Ağırbaşlılık. **RA** 303

vâkif *sf. Ar. vâḳif esk.* Bilen, farkında olan. **RA** 120 **M2** 38, 43

vaki *sf. Ar. vâḳi'* **vaki olmak** vuku bulmak, gerçekleşmek. **M2** 220

vakit, -kti *a. Ar. vaḳt* Zaman. **RA** 10, 43, 45, 91, 157, 192, 231, 244, 255, 267, 281, 303 **M2** 46, 66, 73, 101, 229, 270 (**bir iş birinin**) **vaktini almak 1.** epey zaman harcanmasını gerektirmek. **RA** 247 **2.** biri veya bir şey kişiyi boş yere meşgul etmek, gereksiz şeylerle oyalamak. 'Bu lüzumsuz saçmalarla vaktini almıştı.' **RA** 149, 247 **vakit bulmak** birine veya bir şeye ayıracak zamanı olmak. 'Bu kaygı arasında eşini oğlunu düşünecek vakit bulamadı.' **RA** 78 **vakit geçirmek** oyalanmak, uğraşmak. **RA** 204, 241 **vakit kazanmak** karşı tarafı oyalayarak kendi hazırlanma süresini uzatmak. **M2** 164 **vakti olmak** yapılması için yeterli zaman bulunmak. **RA** 214

vaktiyle *zf.* Bir zamanlar. **RA** 19, 29, 40, 51, 71, 76, 93, 101, 236, 243, 251, 271 **M2** 25, 75, 90, 121, 123, 127, 136, 160, 190, 196², 205, 220, 231, 232, 234, 245², 258, 261, 268, 280

vakur *sf. Ar. vaḳūr* Ağırbaşlı. **RA** 136, 310

Vala Nurettin Bey *öz. a. 1901 Selanik doğumlu, Nazım Hikmet'in yakın dostu olan gazeteci ve yazarın adı. 'Vala Nurettin Bey, siz vaktiyle dilimizde bugünkünden daha fazla Türkcülük yapılmasına mauhaliftiniz.'* **M2** 123³

vali *a. Ar. vālī* Bir ilde devleti temsil eden en yetkili yönetim görevlisi, ilbay. **M2** 27², 30, 35, 56, 147, 193², 195

valilik, -ği *a.* Valinin makamı ve bu makama bağlı resmî dairelerin tümü. **M2** 145, 193, 195

vallahi *ünl. Ar. vallahi* ‘Tanrı’yı tanık tutarım, Tanrı hakkı için’ anlamında kullanılan bir yemin sözü, billahi, tallahi, vallaha. **RA** 29

Van gölü *öz. a.* Bitlis ili sınırları içerisinde bulunan Nemrut volkanik dağıının patlaması sonucunda oluşmuş bir göl adı. ‘*Van gölüniün güney bölgesinden Anadolu’ya saldırdı.*’ **M2** 28

vapur *a. Fr. vapeur* Su buharı gücüyle çalışan gemi. **M2** 278

var *sf.* Mevcut, evrende veya düşüncede yer alan, yok karşıtı. **RA** 7, 10, 11³12, 13, 15, 16, 17, 19, 20, 22², 28, 29, 32, 33, 34, 35², 36, 45, 46², 47, 50, 57, 58, 61², 62, 64³, 66, 70, 72, 73, 74, 76, 78, 79, 80², 81, 82², 90², 92, 93, 96, 99, 100², 101, 110, 111, 112, 115², 117³, 123, 124², 125, 126, 127, 128, 129², 130, 131, 132², 135², 136, 138, 139², 140², 141, 144², 145², 148, 150², 151⁴, 152², 153, 156, 158, 167², 168, 170, 171², 172², 174, 183, 185, 186, 189, 191, 192, 195, 196, 198², 199, 203, 209, 211, 212⁴, 217, 221⁴, 222, 223, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 234³, 235, 236, 238³, 239, 241², 243, 247, 249, 250, 253², 254³, 255³, 256², 257, 260², 267, 268, 277, 280, 282, 284, 285, 288², 289, 292, 295², 296, 309², 310², 312, 313, 314², 315, 318, 324, 325³, 329³, 330, 334, 335, 344³, 346, 347, 349, 350, 351³ **M2** 11, 12², 14, 15, 24, 27, 28, 38, 39³, 43², 45, 48³, 49², 51, 55, 56, 61, 63², 64, 65, 66, 70, 71, 72, 76, 80, 82, 86, 91, 93, 94, 96², 97, 110, 111, 113, 114², 121, 122, 127, 128, 132, 133³, 135, 136, 137, 141, 144, 146, 149, 150⁴, 151², 153², 155, 166², 169, 170, 171, 172, 173, 179, 180, 184, 193, 196², 199, 202, 203, 205², 206, 208², 210, 214², 219², 221, 223², 224, 225², 229, 230, 237, 240⁴, 241, 250, 261, 267, 268², 281 **varolmak** (*doğ.*) **var**

olmak Sağ olmak, yaşamak. **M2** 45, 49

→ **vara yoğa**

varabilmek (*-e*) Varma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 24, 250 **M2** 197

vara yoğa *zf.* Her şeye. **M2** 111

vardırma *a.* Vardırma işi. **M2** 63

vâris *a. Ar. vâriş* Kalıtçı. **RA** 121, 134, 162, 166, 167, 170³, 230

varit *sf. Ar. vârid* Olabileceği akla gelen. **M2** 152

varlık, -ğı (**I**) *a.* Var olma durumu, mevcudiyet. **RA** 113, 160, 180, 181, 210, 220, 231, 233², 243, 251, 278, 304, 323 **M2** 20, 136, 253

Varlık (**II**) *öz. a.* 15 Temmuz 1933'te Yaşar Nabi Nayır tarafından yayımlanmaya başlanan aylık sanat ve edebiyat dergisinin adı. ‘*Biri iki yıl önce Ankara Lisesini bitirip şimdi gazetecilik eden ve Varlık mecmuasına şiirler yazan biri olduğunu söylediler.*’ **M2** 127

varmak (*-e*) **1.** Erişilmek istenen yere ayak basmak, ulaşmak, vasıl olmak. **RA** 47, 70, 77, 88, 157, 232, 235 **M2** 47, 149, 174, 194 **2.** Kadın, evlenmek. **RA** 8

Varna *öz. a.* Varna Savaşı, 10 Kasım 1444 tarihinde Haçlı Ordusunun Varna önlerinde bozguna uğratılmasıyla sonuçlanan savaş adı. ‘*Yalnız Kosova, Varna, Çaldıran, Mohaç, Silistre ve Pilevnelerden ibaret değildi.*’ **M2** 210

varsığı *a. T. varsak + Ar. -ī* Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan Varsak Türklerinin söyledikleri koşma. **M2** 174²

Vasal *öz. a.* Makaleler II adlı eserde adı geçen bir yer adı. ‘*1123'te Karahıtaylar şarktan gelerek Karahanlı sülalesini yerlerinde*

- birakmak şartıyla onları Vasal mevkiye indirip kendileri bürük Kağan (Gür Han)oldular.’M2 145*
- vasati** *sf.* Ar. *vasatī esk.* Ortalama. **M2 271**
- vasıf, -sfi** *a.* Ar. *vaşf* Nitelik. **RA 66, 100 M2 14, 48, 79, 83, 109³, 110**
- vasıflandırmak** *(-i)* Nitelendirmek. **M2 193, 239**
- vasıl** *sf.* Ar. *vāşil* Ulaşan, varan. **RA 286**
- vasıta** *a.* Ar. *vāsiṭa* Araç. **RA 125 M2 54, 223, 227, 269²**
- vasıtasıyla** *zf.* Aracılığıyla. **RA 52 M2 66, 187, 263**
- vasiyetname** *a.* Ar. *vaşiyet* + *Far. nāme* Bir kimsenin vasiyetini yazmış olduğu belge, vasiyet. **M2 199, 204², 245**
- Vasपुरagan** *öz. a.* Bizans’a bağlı küçük bir Ermeni krallığının adı. ‘*O zaman bu bölgede Vasपुरagan adında, Bizansa bağlı küçük bir Ermeni kiralığı vardı.*’ **M2 28²**
- vatan** *a.* Ar. *vaṭan* Yurt. **RA 50, 55, 66 M2 11², 12, 37, 39, 42, 43, 46, 49, 53², 57, 157, 210, 237², 246, 257, 258, 260**
- **vatan haini**
- vatandaş** *a.* Yurttaş. **M2 11⁵, 109, 158, 243, 263**
- vatandaşlık** *a.* Yurttaşlık. **M2 222**
- Vatandaşlık Kanunu Şerhi** *öz. a.* Mustafa Reşit B.’e ait bir eser adı. ‘*Mustafa Reşit B. (Hukuk usulü muhakemeleri)Hukuk usulü muhakemeleri(3 basım),dört cilt Kanunu Medenî şerhi, İcra Kanunu şerhî (3 basım), eski Ceza kanunu şerhi, hukuk ansiklopedisi, Vatandaşlık Kanunu Şerhi.*’ **M2 219**
- vatan haini** *a.* Vatanın yüksek çıkarlarını hiçe sayarak onun aleyhinde iş gören kimse. **RA 23, 41², 45, 50⁴, 54, 93, 118 M2 255, 278**
- vatan hainliği** *a.* Vatan haini olma durumu. **RA 50² M2 148, 267**
- vatani** *sf.* Ar. *vaṭanī* Yurtsal. **RA 14, 18, 41 M2 175³**
- Vatan kasidesi** *öz. a.* Namık Kemal’ e ait bir eser adı. ‘*Namık Kemal’in meşhur Vatan kasidesi güzel olmakla beraber bana beyitler arasında bir vahdet yok gibi geliyor.*’ **RA 60**
- vatanperver** *sf.* Ar. *vaṭan* + *Far. -perver* Yurtsever. **M2 51³, 162, 265**
- vatanperverlik, -ği** *a.* Yurtseverlik. **M2 51³, 161**
- vazgeçilmek** *(nsz)* Vazgeçme işi yapılmak, feragat edilmek. **RA 172**
- vazgeçmek** *(-den)* *Far. vāz* + *T. geçmek* Niyetten veya karardan dönmek, caymak. **RA 31, 74, 134, 149, 264, 268², 290 M2 32, 99, 153, 189, 213, 229**
- vazife** *a.* Ar. *vazīfe* Görev. **RA 20, 22, 23², 38², 44, 47, 95, 105, 106, 133, 144, 150, 177, 178, 179, 196, 228, 229, 231, 235², 238, 285, 300 M2 11, 60, 73, 77, 97, 154, 157, 179, 182, 188, 190, 191³, 197, 208², 209², 212, 215², 225, 270², 281**
- vazifeli** *sf.* Görevli. **RA 345**
- vaziyet** *a.* Ar. *vaz‘iyyet* Durum, tavır, hâl. **RA 40, 50,232 M2 142², 144**
- ve bağ.** İki kelime veya iki cümle arasına girerek aralarında bir bağ olduğunu anlatan söz. **RA 5, 6, 9, 11², 12³, 13², 14⁵, 15⁴, 17², 18³, 19⁵, 20⁶, 21⁴, 22⁶, 23⁴, 24⁴, 25³, 26³, 27³, 28⁴, 29², 30², 31, 32³, 33⁵, 34¹³, 35⁶, 36⁵, 37⁹, 38⁴, 39², 40⁴, 41, 42⁷, 43, 44⁴, 45⁴, 46⁴, 47¹⁰, 50⁴, 51², 52⁵, 53⁶, 54⁸, 55, 57, 58⁹, 59⁶, 60, 61², 62, 63⁷, 64, 65⁷, 66², 67³, 68³, 69², 70⁵, 71³, 72³, 73³, 74³, 75², 77², 78⁴,**

79⁶, 80⁴, 81³, 82³, 83², 84², 85³, 86⁴,
87⁸, 88⁴, 89², 90, 91³, 92², 93⁵, 94,
95³, 96², 97, 98³, 99³, 100¹⁰, 101,
102⁶, 103⁸, 104⁹, 105⁵, 106², 107³,
109⁵, 110³, 111³, 112², 113⁶, 114⁸,
115⁶, 116³, 117⁴, 118³, 119⁴, 120³,
123³, 124², 125⁸, 126², 127³, 128³,
129³, 130, 131⁷, 132³, 133², 134⁴,
135, 136, 137⁵, 138, 140², 141⁴,
143, 144², 145⁶, 146², 148⁵, 149³,
150⁴, 151³, 153, 154², 155⁴, 155⁴,
156, 157³, 158², 159³, 160, 161⁴,
162⁴, 163, 165³, 166², 167, 168⁶,
169³, 170³, 171², 172³, 173, 174⁵,
177, 178³, 179⁴, 180⁵, 181⁵, 182⁵,
183⁵, 184⁶, 185, 186, 187³, 189²,
190, 192³, 193, 194², 195⁵, 196²,
197⁴, 198², 199³, 200⁴, 201⁵, 202⁵,
203², 205⁷, 206², 207, 208, 209³,
210⁴, 211², 213, 214, 215⁶, 216⁴,
217, 219, 220³, 221², 222², 223⁵,
224⁷, 225⁴, 226⁵, 229³, 230, 231⁴,
232³, 233³, 234, 236³, 237⁵, 238³,
239, 240², 241², 242³, 243, 244⁴,
245², 246³, 247³, 248³, 249, 250,
251⁷, 252², 253, 254², 255⁶, 256⁴,
257, 258, 259⁵, 260⁴, 261⁴, 262⁴,
263³, 265, 266⁵, 267, 268², 269,
271², 272³, 273⁴, 274³, 275⁵, 276³,
277⁵, 278², 279⁴, 280⁵, 281, 282⁵,
283⁵, 284⁵, 285³, 286, 287⁵, 288⁵,
289³, 290², 291, 292, 293, 294²,
295, 296, 297³, 298⁵, 299⁵, 300²,
304², 305², 306⁵, 307⁴, 308, 309²,
310, 311⁴, 313³, 314⁵, 316⁷, 317⁴,
318², 319⁴, 320⁴, 321², 322³, 323²,
324³, 325³, 327², 328³, 329³, 330³,
331², 333³, 334⁴, 335, 336³, 337,
338, 340², 341, 342⁴, 343, 344³,
345⁵, 346², 347, 348, 349², 350,
351³ **M2** 11⁴, 12³, 13⁴, 14⁵, 15, 16,
18, 19⁵, 20⁴, 21⁷, 22⁵, 23³, 24⁴, 25⁶,
26⁴, 27³, 28⁵, 29⁷, 30⁶, 31⁵, 32⁶, 33⁴,
34², 35, 37⁵, 38⁵, 39¹⁰, 41³, 43, 45,
46⁵, 47⁴, 48⁴, 49, 50, 51⁴, 52⁴, 53²,
54³, 55⁷, 56⁹, 57⁴, 59¹³, 60³, 61²,
62⁷, 63⁴, 64³, 65⁹, 66⁵, 67⁶, 68, 69⁴,
70³, 71², 72⁴, 73⁵, 76⁷, 77, 79⁶, 80⁶,
81⁴, 82², 83⁴, 84⁵, 85⁵, 86⁶, 89³, 90⁵,
91², 93⁵, 94⁹, 95⁵, 96³, 97², 98⁴,

99⁵, 100⁸, 101⁴, 102, 103⁶, 104²,
105⁴, 106³, 107³, 108, 109², 110³,
111⁷, 112⁵, 113³, 114², 115², 117,
119², 120⁴, 121⁸, 125, 127, 128¹⁴,
129⁶, 130², 131⁶, 132⁶, 135³, 136,
138⁸, 139⁵, 140⁷, 141⁵, 142³, 143¹⁰,
144⁴, 145⁷, 146³, 147, 148³, 149²,
150³, 151⁴, 152, 153⁴, 154³, 155²,
157³, 158², 161, 162, 163², 164³,
165³, 166³, 167², 169⁶, 170⁴, 171²,
172, 173², 175³, 177⁴, 179⁴, 180⁵,
181², 182⁶, 183³, 184⁶, 185, 187²,
188⁹, 189⁷, 190⁷, 191⁶, 192, 193⁸,
194², 195, 196, 197³, 198⁸, 199²,
200⁷, 201⁶, 202², 203³, 204⁵, 205³,
206⁶, 207⁵, 208⁷, 209³, 210⁹, 211²,
212⁴, 213⁴, 214⁴, 215, 217³, 218,
220⁷, 221⁴, 222⁵, 223, 224⁴, 225³,
227⁴, 228⁶, 229⁵, 230⁵, 231³, 232,
233⁵, 235², 236⁵, 237², 239², 240⁴,
241, 243³, 244⁴, 245³, 246, 247²,
248³, 249, 251, 253⁶, 254³, 255²,
256³, 257⁷, 258², 259, 260⁴, 261⁶,
262⁴, 263², 264³, 265², 266⁷, 267³,
268², 269², 270², 271³, 272⁴, 273⁴,
275³, 276³, 277², 278³, 279, 281⁶

veba *a. Ar. vebā' tıp* Hasta farelerden insana geçen bir mikrobun oluşturduğu bulaşıcı, öldürücü bir hastalık, taun. **M2** 71², 72

vecibe *a. Ar. vecibe* Ödev, boyun borcu. **M2** 270

veçhe *a. Ar. veche* Yön. **RA** 92

vedâ (*doğ.*) **veda** *a. Ar. vidā'* Ayrılırken birbirine selam ve esenlik dileme. **RA** 114, 221, 222, 240, 253 **vedâ etmek** sevilen bir şeyle olan ilgisini kesmek. **RA** 82

vedalaşmak (*doğ.*) **vedalaşmak** (*-le*) Ayrılırken birbirine esenlik dilemek, esenleşmek. **RA** 132

vefa *a. Ar. vefā'* Sevgiyi sürdürme, sevgi, dostluk bağlılığı. **RA** 24, 36

vefakâr *sf. Ar. vefā' + Far. -kâr* Vefası olan, sevgisi geçici olmayan, hakikatli, vefalı. **M2** 57

- vefakârlık** *a.* Vefalı olma durumu. **M2** 102, 109
- vefalı** *sf.* Vefakâr. **RA** 73 **M2** 55
- vefasız** *sf.* Vefası olmayan, sevgisi çabuk geçen, hakikatsiz, bivefa. **RA** 73
- vefasızlık, -ğı** *a.* Vefasız olma durumu, hakikatsizlik, bivefalık. **RA** 316, 326
- Vehbi Eralp** *öz. a.* 1907 Selanik doğumlu, araştırmacı ve yazar. 'Fakat tutumu ile Pertev'in gelmesi aleyhinde bulunduğu anlaşılan Vehbi Eralp nihayet oya başvurdu.' **M2** 233
- vehmetmek, -der** (*nsz*) *Ar.* *vehm* + *T.* *etmek* Yersiz korkuya, kuşkuya düşmek, kuruntuya kapılmak, evhamlanmak. **RA** 128 **M2** 267
- vekâlet** *a.* *Ar.* *vekâlet* Bakanlık. **M2** 153², 154, 179, 182, 202, 205, 244³
- vekâr** (*doğ.*) **vakar** *a.* *Ar.* *vağâr* Ağırbaşlılık. **RA** 168, 305
- vekil** *a.* *Ar.* *vekîl* Milletvekili. **M2** 154, 179, 190, 202, 219
- vekillik, -ği** *a.* Bakanlık. **M2** 54², 102
- velevki** (*doğ.*) **velev ki** *bağ.* *Ar.* *velev* İsterse, olsa da, kaldı ki, hatta, her ne kadar. **M2** 147
- velhasıl** *zf.* *Ar.* *ve'l-ḥāşil* Kısacası. **M2** 16, 25, 153, 164, 177
- Venizelos** *öz. a.* Yunanistan'ın eski başbakanının adı. 'Hatta Venizelosla olan meşhur bir münakaşasında Venizelosun bayılmasına sebep oldu.' **M2** 54², 222
- veraset** *a.* *Ar.* *verāset* *huk.* Mirasta hak sahibi olma. **RA** 173
- verebilmek** (*-i*) Verme gücü bulunmak. **RA** 71,181, 236, 251 **M2** 14, 21, 217
- vergi** *a.* Kamu hizmetlerine harcanmak için hükûmetin, yerel yönetimlerin yasalara göre doğrudan doğruya veya bazı malların fiyatlarının üstüne koyarak dolaylı yoldan herkesten topladığı para. **M2** 142
- verilme** *a.* Verilmek işi. **M2** 16, 28, 32, 113, 200, 239
- verilmek** (*nsz*) Verme işine konu olmak. **RA** 14, 35, 100, 103, 273, 281, 289, 316, 343 **M2** 30, 61, 99, 132, 203, 220², 227, 229, 250, 255
- verimli** *sf.* Verimi iyi ve bol olan, bitek, randımanlı, mahsuldar, mümbit, müsmir, verimkâr. **RA** 20, 177 **M2** 47, 49, 104
- verme** *a.* Vermek işi. **RA** 204, 232, 330 **M2** 66, 69, 169
- vermek, -ir** (*-i, -e*) **1.** Üzerinde, elinde veya yakınında olan bir şeyi birisine eriştirmek, iletmek. **RA** 45, 47, 84, 95, 182², 207, 208, 209, 278², 279, 292, 307⁴, 329, 331 **M2** 27, 63, 65, 67, 68, 70 105, 184, 199, 211, 239, 269 **2.** Bırakmak veya bağışlamak. **RA** 8, 278, 319 **M2** 59 **3.** Herhangi bir duruma yol açmak. **RA** 17, 21, 66, 114, 115, 121, 123, 126, 137, 153, 193, 259, 268, 325, 345 **M2** 19, 182 **4.** Sahip olunan bir özellikten kaynaklanan, kişinin kendinde gördüğü büyükleme ya da donanımlılık gibi vb. durum, 'dan kaynaklanan' anlamında bir söz. 'Hocalığın verdiği laubalilikle...' **RA** 35, 59,173, 296 **M2** 84, 189 **5.** Herhangi bir şey ortaya çıkarmak, oluşturmak. **RA** 6, 39, 157, 159, 168, 177, 229, 253 **M2** 59, 83 **6.** Düşünce veya bilgi anlatan şeyleri başkalarına iletmek, bildirmek. **RA** 40, 97, 104, 130, 219, 289, 307, 308 **M2** 95, 111, 112, 119², 128, 149 **7.** (*-i*) Ödemek. **RA** 43, 70 **M2** 42, 100, 212 **8.** Yaymak. **RA** 50, 59 **9.** Sahip olmasını sağlamak. **RA** 97, 99, 192 **M2** 30, 42, 54, 65, 83, 128, 132,

154, 157, 173, 209, 212, 227, 266
10.Tespit etmek. **M2** 113, 152 **11.**
 Bir yere görevlendirmek. ‘*Profesör Deike’nin muavini olarak laboratuvara vermişti.*’ **M2** 71
12.Yapmak, organize etmek. ‘*Maltepe’de kokteyl ver.*’ **M2** 258

vesaire *a. Ar. ve + sâ’ire* *Ve benzeri.* **M2** 114, 121, 193, 208, 210, 212, 236, 248

vesait *a. Ar. vesâ’i* *esk.* Araçlar, vasıtalar. **M2** 211, 213

vesika *a. Ar. vesîka* Belge. **RA** 92², 145, 174² **M2** 74², 120, 194, 204²,

vesile *a. Ar. vesile* Sebep, bahane. **RA** 211

veya *bağ.* *Ar. ve + Far. yā* Aynı olmakla birlikte aynı değerde tutulan iki şeyi anlatan kelimelerden ikincisinin önüne getirilen söz, yahut. **RA** 15², 28, 33, 61, 62, 65, 72, 80, 84, 86, 92, 93, 95, 97, 98, 99, 103, 105, 116, 124, 128², 135, 136, 143, 145, 147³, 151, 166, 181, 185, 194, 209, 212, 213², 215², 220, 222, 229, 232, 236, 262, 263, 267, 272, 313, 330, 334, 338 **M2** 15, 19, 38, 46, 47, 51, 96, 105, 109, 110³, 113², 114, 127, 130, 136², 141², 148, 149, 164, 165, 169, 179, 182, 187, 190, 197³, 200, 207, 209, 225, 227, 228², 230

vezin *a. Ar. vezn ed.* Ölçü. **RA** 65³, 66, 67⁷, 68⁴

vezinli *sf. ed.* Ölçülü. **RA** 65

vezinsiz *sf. ed.* Ölçüsü olmayan. **RA** 65

vezir *a. Ar. vezîr tar.* Osmanlılarda devletin bakanlık, valilik gibi yüksek görevlerinde bulunan ve paşa unvanını taşıyan kimse. **RA** 103, 104² **M2** 12

→ **veziriazam**

vezîr-i âzam (*doğ.*) **veziriazam** *a. Ar. vezîr + a zâm* Sadrazam. **M2** 12

vicdan *a. Ar. vicdan* Kişiyi kendi davranışları hakkında bir yargıda bulunmaya iten, kişinin kendi ahlak değerleri üzerine dolaysız ve kendiliğinden yargılama yapmasını sağlayan güç. **RA** 15, 47, 92, 100, 103, 219, 233 **M2** 154, 202, 203, 240, 255, 280

vicdanen *zf. Ar. vicdānen* Vicdan bakımından. **M2** 155

vicdanî *sf. Ar. vicdānî* Vicdanla ilgili olan, vicdana dayanan. **M2** 188, 270

vicdanlı *sf.* Vicdanlı olan. **RA** 104

vilâyet (*doğ.*) **vilayet** *a. Ar. vilāyet* İl. **M2** 30, 46, 142, 195²

virgül *a. Fr. virgule* Yazılı cümlelerde birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime grupları arasına konulan, kısa bir durmayı göstermek için kullanılan noktalama işaretinin adı (.). **M2** 212

vitamin *a. Fr. vitamine* *biy.* Besinlerde bulunan, vücutta genellikle yapılmayan, yağda veya suda çözünebilme özelliği olan, eksikliği veya fazlalığı çeşitli hastalıklara yol açan maddelere verilen genel ad. **M2** 241²

Viyana Darülfünunu *öz. a.* 1365 yılında Avusturya Dükü IV. Rudolf tarafından kurulan Almanya’nın en eski üniversitesinin adı. ‘*Viyana darülfünunda on bir kürsü varken koca Türk tarihi için bizim darülfünunumuzda yalnız iki kürsü vardır.*’ **M2** 208

viyolonsel *a. Fr. violoncelle* *müz.* Viyoladan büyük, kontrbasta küçük, dört sürtme telli bir orkestra çalgısı, çello. **M2** 268

volkan *a. Fr. volcan* *jeol.* Yanardağ. **RA** 286

Von Bieberstein *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir Alman elçinin adı. ‘*Alman elçisi Von Bieberstein bir Cuma selamlığında huzura*

çıkarak 'Rıza Nur hastahaneye lazımdır.' diyerek onu orada bıraktırdı. **M2** 69

vukuat *a. Ar. vukū'āt* Olanlar, olan bitenler. **RA** 73² **M2** 198

vukufsuzluk, -ğu *a. Bilgisizlik.* **M2** 132

vuraşmak (doğ.) vuruşmak (nsz, -le) Birbirini vurmak, dövüşmek. **RA** 327

urma *a. Vurmak işi.* **RA** 307 **M2** 259

vurmak (-i, -e) **1.** Hızla değmek, çarpmak. **RA** 7, 83, 130, 190, 219 **2.** (-e) Elini veya elinde tuttuğu bir şeyi bir yere hızla çarpmak. **RA** 67 **3.** (-i) Silahla yaralamak, öldürmek. **RA** 50, 310 **4.** Duyulmak, hissedilmek. **RA** 191, 264 **5.** Manevi olarak yaralamak. **RA** 285 **6.** Üzerinde görünmek, üzerine düşmek, yansımak, aksetmek. **RA** 329 **7.** (-i) Ses çıkarmak için bir şeyi başka bir şey üzerine hızlıca çarpmak. **RA** 335 **8.** Takmak, koymak, bağlamak. **M2** 72 **9.** (nsz) Batıcı veya kesici cisimleri saplamak, kakmak. **M2** 256 **10.** Bağlama, ilişkilendirmek. **M2** 261

vurulabilmek (nsz) Vurulma ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 196

vuruş *a. Vurma işi.* **RA** 12, 121, 130, 151, 325, 328³, 328, 329, 335 **M2** 30

vuruşma *a. Vuruşmak işi.* **RA** 203, 256, 328, 329, 334, 337 **M2** 253

vuruşmak (nsz, -le) Birbirini vurmak, dövüşmek. **RA** 7, 308, 310, 319², 320², 324, 325², 327, 329

vuruşturmak (-i) Vuruşma işini yaptırmak. **RA** 317, 318

vuslat *a. Ar. vuşlat esk. Sevgiliye kavuşma.* **RA** 214, 215, 217 **vuslata ermek** Kavuşmak. **RA** 215

vuzuhsuz *sf.* Belirsiz. **RA** 65

vücut, -du *a. Ar. vucūd* İnsan veya hayvan gövdesi, beden. **RA** 86 **vücuda gelmek** ortaya çıkmak, oluşmak, meydana gelmek, olmak. **M2** 130, 145 **vücuda getirmek** meydana getirmek, var etmek. **RA** 78, 304 **M2** 131, 133

Y

y, **Y** Türk alfabesinin yirmi sekizinci sırasında yer alan ve **Ye** adı verilen bu harf, ses bilimi bakımından yumuşak, sürtünücü ön damak ünsüzünü gösterir. **M2** 225

ya *bağ.* *Far. yā* Bir düşüncenin karşıtı düşünülürken kullanılan bir söz. **RA** 15, 36, 47, 63, 74, 75², 76, 99, 105, 116, 117, 120², 131, 134, 135, 146, 149, 163, 166², 169, 192, 204, 230, 234, 242, 244, 250, 257, 259², 263, 274, 276, 277, 286, 291, 296, 342 **M2** 111, 114, 122, 131, 149², 161², 169², 190², 202, 228, 229, 240, 246, 253

→ **ya da, yahut, veya**

yaaa (*doğ.*) **ya** *bağ.* Şaşma, şaşkınlık bildiren bir söz. **RA** 51, 76, 97

yabancı *a.* **1.** Başka bir milletle ilgili olan. **RA** 12, 44, 151, 170, 173, 267, 305, 308, 337 **M2** 25, 38, 104, 122, 137, 138², 139, 140², 141, 181, 199, 208, 209, 236, 239, 247, 257, 272, 275 **2.** Bir konuda bilgisi, deneyimi olmayan. **RA** 32 **3.** Tanınmayan, bilinmeyen, yad. **RA** 88³, 147, 166, 260, 272, 274, 279, 351 **yabancı gelmek** tanımamak. **RA** 35, 180, 272, 320 **yabancı olması** tanıdık, bildik olmak. **RA** 127

yabancılaşmak (*nsz*) Tanımaz, bilmez duruma gelmek, yabancı olmak, bigâne düşmek. **RA** 254, 281

yabancılık, **-ği** *a.* Yabancı olma durumu, bigânelik. **RA** 254 **M2** 62

yabgu *a. tar.* Orta Asya'da kurulan ilk Türk devletlerinde kağandan sonra gelen en üst düzeydeki yöneticinin unvanı. **M2** 113, 139, 140

ya da *bağ.* Seçeneği, çeşitliliği veya tercihi belirten bir söz. **RA** 259 **M2** 111, 114

yadırgamak (*-i*) Kendine yabancı gelen bir kimseye, duruma veya şeye alışamamak, ısınamamak. **RA** 159, 263, 339

yadigâr *a. Far. yâdigâr yâdigâr kalmak* bir olayı, bir kimseyi hatırlatan bir nesne, bir özellik bırakılmış olmak. **M2** 61

Yağan Tegin *öz. a. bk.* Yağan Tegin Mehmet Buğra Han. **M2** 27²

Yağan Tegin Mehmet Buğra Han *öz. a.* Karahanlıların Talas valisinin adı. 'Karahanlıların Talas valisi olan Yağan Tegin Mehmet Buğra Han'a bağlıydılar.' **M2** 27

yağdırmak (*-i*) **1.** Yağmasını sağlamak. **RA** 184, 300 **2.** (*nsz*) Bir şeyi aralıksız ve ısrarlı bir biçimde yapmak. **M2** 30 **3.** (*nsz*) Vermek, söylemek. **RA** 184

yağma *a. Far. yağmā* Birçok kişinin zor kullanarak ele geçirdikleri malı alıp kaçması, talan. **M2** 32³, 73, 260 **yağma etmek** savaş sonunda zafer kazanmış asker insanları tutsak olarak almak ve malı ele geçirmek. **M2** 29

yağmur *a.* Atmosferdeki su buharının yoğunlaşmasıyla oluşan ve yeryüzüne düşen yağışın sıvı durumunda olanı, yağar, yağış, baran, bereket, rahmet. **RA** 82, 85, 300, 323, 324, 325, 328² **M2** 30, 57

yağmurlu *sf.* Yağmuru olan, yağmur yağan. **RA** 81, 109

Yahudi *öz. a. Ar. yehūdī* Hz. Musa'nın dinine bağlı olan kimse, Musevi, semitik. **RA** 122, 148², 166, 221⁴, 252 **M2** 166², 221⁵, 225, 230, 234, 253, 259

Yahudilik *öz. a.* Yahudi dini, Musevilik. **RA** 148

yahut *bağ.* *Far. yā + hōd* Veya, ya da. **RA** 14, 15, 21³, 23, 26, 37, 70, 74, 75, 81, 82, 90, 95, 98², 114², 120, 128, 134², 146, 158, 166, 168, 169,

170, 179, 180, 191, 210, 212, 215, 217, 240, 245, 249, 250³, 254, 275, 284, 295, 296, 329, 336 **M2** 43, 95, 122, 164, 166, 169, 170, 172, 202, 217, 229, 243, 257², 258³, 271, 272, 280²

Yahya Kemal *öz. a.* 1884 Üsküp doğumlu, Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin tanınmış şairlerinden biri, aynı zamanda yazar, siyasetçi ve diplomat. '*Önce Yahya Kemal'le Faruk Nafiz'in, sonra da Ali Mümtaz'ın şiirlerini beğeniyorum.*' **RA** 61, 282 **M2** 12

yaka *a.* **yakayı kurtarmak** bir işten kurtulmak. **M2** 166

yakalama *a.* Yakalamak işi. **M2** 255

yakalamak (-i) **1.** Bir kimseyi hoş gitmeyecek bir durumda bulmak, bir kimsenin suçu ortaya çıkmak. **RA** 27, 39, 54, 263 **2.** Kaçan kimseyi ele geçirmek, derdest etmek. **M2** 32, 34, 166

yakalanma *a.* Yakalanmak işi. **M2** 275

yakalanmak (nsz) Yakalama işi yapılmak, ele geçirilmek. **RA** 183 **M2** 256, 280

yakalı *sf.* Herhangi bir biçimde yakası olan. **RA** 34, 268

yakarmak (-e) Israrlı bir biçimde istemek, yalvarmak. **M2** 80

yakıcı *sf.* Yakma özelliği olan, yakan. **RA** 228, 231

yakın *sf.* **1.** Az bir ara ile ayrılmış olan (zaman veya yer), uzak karşıtı. **RA** 55, 111, 256, 261, 291, 303, 311 **M2** 30, 37, 46², 47, 80, 105, 137, 170, 175, 205 **2.** *a.* Aralarında sıkı ilişki olan arkadaş, dost veya akraba. **RA** 39, 40, 74, 85, 111 **3.** *sf.* Aralarında sıkı ilgi bulunan. **RA** 36, 39, 44, 111, 238, 249, 272, 274, 277, 279, 311 **M2** 261 **4.** Benzeyen, andıran, yaklaşan. **RA** 314 **M2** 105

yakında *zf.* Yakın bir yerde. **RA** 84, 259 **M2** 25, 43, 202

yakından *zf.* Yakın bir yerden, yakın olarak. **RA** 83 **M2** 79, 217²

yakınlarda *zf.* Son zamanlarda. **RA** 350

yakınlık, -ğı *a.* Duygusal bağ veya akrabalık ilişkisi. **RA** 84, 114, 174, 249, 265, 344 **M2** 109 **yakınlık duymak** birine karşı sevgi veya ilgi duymak. **RA** 14, 114 **M2** 109 **yakınlık göstermek** biriyle ilgilenmek, sevgiyle davranmak. **RA** 288

yakış *a.* Yakma işi. **RA** 285

yakışık, -ğı *a.* **yakışık almamak** yerinde olmamak, uygun düşmemek. **M2** 155

yakışıklı *sf.* Güzel, gösterişli (erkek). **RA** 118, 314

yakışksız *sf.* Yakışık almayan, uygunsuz, çirkin, münasebetsiz (tavır, hâl vb.). **RA** 216, 241

yakışksızlık *sf.* Yakışık almayan, uygunsuz, çirkin, münasebetsiz (tavır, hâl vb.). **M2** 232

yakışmak (-e) Uygun olmak, iyi karşılanmak, münasip olmak. **RA** 38², 65, 70², 88, 119, 168, 222, 244, 252, 260, 277, 283, 314, 326 **M2** 56, 157, 281²

yakmak, -ar (nsz) **yakıp yıkmak** çok büyük zarar vermek, harap etmek. **M2** 32

yakıştırılmak (nsz) Yakıştırma işine konu olmak. **M2** 190

yakıştırma *a.* Yakıştırmak işi. **RA** 53, 76, 100, 229

yakıştırmak (-i, -e) Yakışacak bir duruma getirmek, uygun duruma koymak, araştırmak. **RA** 89, 97, 143, 254, 265 **M2** 110

yaklaşma *a.* Yaklaşmak işi, iktiran. **RA** 286, 329

yaklaşmak (-e) 1. Yakınlaşmak. **RA** 5, 6, 8², 29, 35, 86, 114, 138, 162, 195, 197, 200, 299, 231, 239, 268, 279, 280, 297, 318, 323, 324, 327, 329², 333, 344² **M2** 217 2. Zamanda belli bir saat dilimine veya gün dönümüne doğru ilerlemek, bu zaman dilimine ulaşmasına az kalmış olmak. 'Saat, vaktin gece yarısına yaklaştığını gösteriyor ; vakit gece yarısına yaklaşıyordu.' **RA** 10, 267 3. Bir konuyu, bir sorunu ele alarak değerlendirmek. **RA** 93, 111, 117

yaklaştırmak (-i) Aralarında sıkı ilgi veya duygusal bağın oluşmasına sebep olmak. **RA** 75, 231

yakmak, -ar (-i) 1. Ateşle yok etmek. **RA** 182, 305 **M2** 33 2. Yıkıma, zarara yol açmak, büyük bir zarara uğratmak, mahvetmek. **RA** 5 3. Yanıyormuş gibi bir etki yapmak. **RA** 44 4. Işık vermesini sağlamak. **RA** 236

yakut sf. *Ar. yākūt mec.* Pembe veya erguvan tonları ile karışık koyu kırmızı renkte, saydam bir korindon türü olan değerli taş gibi rengi olan (göz). 'Fakat dünya güzellerini gölgede bırakacak güzellikteki yakut gözlü Huriler.' **M2** 106

Yakutistan öz. *a.* Kuzeydoğu Sibirya'da bulunan bir ülke adı. 'Kanaatimce Türk milleti 30-40 yıla kadar ya Garbi Trakyadan Yakutistana kadar birleşecek, yahut da yeryüzünden kalkacaktır.' **M2** 122

Yakutu öz. *a.* Çağrı Bey'in oğullarından birinin adı. 'Alp Arslan, Yakutu, Kavurt, Süleyman adındaki oğullarından Alp Arslan, onun yerine Horasan valisi oldu.' **M2** 35

yalan a. Doğru olmayan, gerçeğe uymayan söz, kıtır. **RA** 13, 28, 38, 44, 51, 52, 79, 105, 118³, 159, 201

M2 42, 160, 172, 195, 196³, 197³, 243, 244, 271 **yalan atmak** yalan söylemek **M2** 160

→ **yalan yanlış**

yalancı a. Yalan söylemeyi huy edinmiş olan kimse. **RA** 249

yalan yanlış sf. Gerçek olmayan, yanlış şeylerle dolu. **RA** 21 **M2** 128

yalnış (doğ.) yanlış zf. Hatalı bir biçimde. **RA** 132

yalnız zf. 1. Yalnızca. **RA** 5, 12, 14², 19, 24, 28, 29, 33, 35, 40, 54, 58, 99², 102³, 106, 110, 111, 113, 116, 117², 128, 132, 135, 145, 147, 148, 151, 153, 157, 159, 170, 172, 174, 180, 190, 199, 202, 217, 224², 225, 244, 254, 259, 262, 267, 275, 277, 282, 284, 285, 294, 299, 309, 317, 325, 327, 331, 335, 342, 346², 348, 350 **M2** 21², 23, 24², 42, 48, 61, 62, 64, 67², 70, 80², 95, 96, 100, 103, 105, 112, 129, 130, 133, 135, 138, 139, 141, 143, 144, 157, 163, 175, 182, 184, 189, 200, 205², 207, 208³, 214, 225², 228, 229, 244, 262, 263, 265, 271, 272, 276 2. *zf.* Yanında başkaları olmayarak. **RA** 33, 37, 46, 82, 125, 133, 143, 174, 191, 219, 256², 279, 291, 317, 334, 347⁵, 348³ **M2** 57, 108

yalnızca zf. Belli durumun, şartın veya işin dışına çıkmaksızın, yalnız, ancak, tek, sırf, salt, sadece. **M2** 103, 135, 169, 170, 220

yalnızlık, -ğı a. Yalnız olma durumu, kimsesizlik. **RA** 46, 82, 88, 123², 210, 345 **M2** 55

yalvarış a. Yalvarma işi, yalvarma, rica. **RA** 6

yalvarmak (nsz) Birinden ısrarlı bir biçimde, kendine acındırarak sözlerle, saygılı bir biçimde bir şey istemek. **RA** 6², 7, 182, 316

yamak, -ğı a. Bir işte yardımcı olarak çalışan erkek. **RA** 293

yaman *sf.* Alışılmadık, olağanın dışında. **RA** 22, 132, 225, 327 **M2** 206

yamyamlık, -ğı *a.* Yamyam olma durumu. **RA** 100

yan *a.* 1. Sağ ve solun ortak adı, yön, taraf, cihet. **RA** 6⁴, 9², 10, 23, 33, 62, 85, 90, 95, 110, 177, 185, 197², 199, 200, 210, 223², 224, 227, 255, 260, 268, 272³, 275², 277, 278, 284², 288, 289, 291, 295, 298, 307², 308, 309, 310, 311², 323, 326³, 327, 333, 344, 346 **M2** 11, 32, 34, 40, 64, 72, 98, 110, 204, 261, 278 2. Birlikte, beraberinde olma. **RA** 11, 69, 111², 117, 145, 155, 153², 161, 165, 169, 191, 231, 244, 251, 318, 320, 345 **M2** 19, 23, 24, 64, 68², 69, 70, 102 **yan bak(tır)mak** beğenmeyerek veya düşmanca bakmak. **M2** 129, 171 **yanında olmak** desteklemek, yardımcı olmak. **RA** 53

→ **yan yana**

yanak, -ğı *a.* Yüzün göz, kulak ve burun arasındaki bölümü. **RA** 140, 184, 193, 243, 340 **M2** 254

yanardağ *a. jeol.* Magmanın yer içinden yüzeye çıktığı veya geçmişte çıkmış olduğu, genellikle koni biçiminde, tepesinde bir püskürme ağzı bulunan dağ, volkan. **RA** 285 **M2** 24²

yanışmak (-e) Karışmak, ilgilenmek, istek göstermek. **RA** 330 **M2** 29, 33

yangın *a. mec.* Zarara yol açan büyük ateş. **RA** 274

yanı başı *a.* Yakını, hemen yanı, omuz başı. **RA** 57, 84, 113, 148, 243, 299, 324

yanık, -ğı *sf.* Yanmış olan. **M2** 56

yanılma *a.* Yanılmak işi. **RA** 84

yanılmak (*nsz*) Tanımayarak, niteliğini iyi anlamayarak aldanmak.

RA 112, 113², 117, 119, 125, 157 **M2** 113

yanında *zf.* Bir şeye, bir kimseye göre, nispetle. **RA** 244, 272 **M2** 19, 48, 55, 69², 209, 255

yâni *bağ.* ‘Demek oluyor ki’ anlamlarında bir söz. **RA** 76, 92, 93, 96², 98³, 103², 104, 112, 119, 127, 139, 156, 178, 179², 203, 205², 214, 216³, 219, 230², 251, 265, 277, 283, 293, 305, 348, 349 **M2** 11, 22, 25², 38, 45, 47, 55, 64, 65, 66, 84, 97, 98, 113², 119, 128, 140, 141, 144, 147, 148, 158, 165, 166, 187, 210, 232, 234, 248, 253, 256, 271, 272, 273, 275, 276, 278, 280

yankesici *a.* Bir kimsenin cebinden, çantasından ustalıklı, hissettirmeden bir şeyler çalan kimse, cep faresi, tırtıkçı. **M2** 262

yankı *a.* Sesin bir yere çarpıp geri dönmesiyle duyulan ikinci ses, aksiseda, inikâs, akis, eko. **RA** 294, 297

yankılanmak (*nsz*) Ses vermek, ses çıkarmak, yankı durumunda geri dönmek, aksetmek. **RA** 319

yanlış *a.* Bir kurala, bir ilkeye, bir gerçeğe uymama durumu, yanlış, hata. **RA** 13, 44², 68, 95, 96, 102⁴, 104, 105, 113, 117, 141, 177, 185, 197, 227, 241, 274, 289, 306, 335 **M2** 12, 38², 56, 76, 83, 85, 96², 112², 113³, 129³, 130, 131, 133, 134, 135, 140, 142, 148, 149⁸, 150³, 152², 153³, 154², 170², 171, 172, 173², 210², 212, 224³, 230², 261², 262², 271, 273 **yanlış kapı çalmak** isteğinin yapılmayacağı, yersiz sayılacağı bir yere başvurmak. **M2** 201

yanlışlık, -ğı *a.* Yanlış davranış, yanlış iş, yanlış sanı, hata. **RA** 118 **M2** 19, 132, 172, 259

yanlışlıkla *zf.* Yanılarak, bilmeyerek, sehven. **M2** 177

yanlırsız *sf.* Yanlırsı olmayan. **RA** 59

yanma *a.* Yanmak işi. **RA** 185, 228, 233, 305

yanmak, -ar (*nsz*) **1.** Ateş durumuna geçmek, tutuşmak. **RA** 7 **2.** Çok sevmek, büyük bir aşk ile sevmek. **RA** 71, 82 **3.** Isı, ışık veren bir konuma geçmek. **RA** 121, 182, 275, 294, 335 **M2** 278 **4.** Isı etkisiyle vücudun bir yanı yara olmak, kızarmak veya rengi koyulaşmak. **RA** 161 **5.** Çok istemek, çabalamak. **RA** 195, 291 **M2** 84 **6.** Vücut veya nesnelere ısı artmak. **RA** 200, 210, 327, 330 **yanıp tutuşmak** bir şeyi elde etmek için güçlü bir istek duymak. **M2** 280 **yanıp yakılmak** sızlanmak, şikâyet etmek. **RA** 9, 157

yanyana (*doğ.*) **yan yana** *zf. bk.* yan yana. **RA** 58, 226, 288

yan yana *zf.* Biri ötekinin yanında olarak. **M2** 49

yapabilmek (*-i*) Yapma ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 44, 112, 219, 233, 240, 250, 255, 305, 309, 310, 317, 331, 333 **M2** 14², 215, 245

yapayalnız *zf.* Yanında kimse veya hiçbir şey bulunmayarak. **RA** 82, 89, 247, 329, 331, 346

yapı *a.* **1.** Barınmak veya başka amaçlarla kullanılmak için yapılmış her türlü mimarlık eseri, bina. **RA** 342 **M2** 71, 72² **2.** Bütünün bir araya getirilişinde uyulan dizge, strüktür. **RA** 45, 216, 320

yapıcı *sf.* Yapan, oluşturan, ortaya çıkaran, meydana getiren. **M2** 160

yapılabilir (*nsz*) Yapılma ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 19, 42, 43, 112, 240

yapılı *sf.* Yapısı herhangi bir nitelikte olan. **RA** 272

yapılış *a.* Bir şey yapılırken gerçekleştirilen özellik, nitelik, kuruluş, bünye. **RA** 113

yapılma *a.* Yapılmak işi. **RA** 235 **M2** 48, 112⁴, 123, 164, 176, 201, 214, 232

yapılmak (*nsz*) Gerçekleştirilmek, ortaya çıkarılmak. **RA** 20², 27, 33, 35, 38, 44, 47, 53², 54, 57, 81, 92, 93³, 117, 131, 146, 154, 174, 179, 199, 225⁴, 226, 262, 277, 286, 306², 321, 334, 335, 343, 345 **M2** 13, 25, 28, 29², 31, 32, 33², 34, 38, 43², 48, 49, 63, 65², 72, 73, 84, 85, 96, 100, 102, 105², 109², 110⁶, 115, 145, 164, 166, 176, 180, 189, 193³, 212, 214, 217, 225, 228, 232, 248, 259, 261, 265, 267², 268², 275, 280

yapış(ıl)mak (*-e*) Aralık bırakmayacak biçimde üzerine dokunmak. **RA** 44, 47², 50, 52, 54, 57 **M2** 12, 13, 14², 18, 19², 20³, 25, 26, 28, 30, 32, 38, 39², 42, 43, 45², 48, 54², 55, 59³, 60, 61², 62, 63², 64, 65, 68², 75, 80⁴, 89, 91³, 93, 95, 97, 100, 104, 106², 108, 113, 114, 121, 122, 132, 133, 149⁶, 150, 154, 158, 171, 176², 179², 181, 182², 183², 184², 188, 197², 199, 201, 204, 205, 207, 208³, 209, 210³, 211², 212, 219, 220², 223, 224², 225, 229³, 230³, 240, 241, 248, 249, 253², 255, 256, 266, 268, 269, 271, 275, 277, 279, 280, 281 **2.** (*nsz*) Bir şeyi başka bir şey durumuna getirmek. **M2** 24, 39, 176, 181² **3.** (*yar.*) Bir kimseye bir meslek kazandırmak, yetiştirmek. **RA** 211, 237 **M2** 64, 89, 163, 177³, 190, 194 **4.** (*nsz*) Davranmak, hareket etmek. **RA** 28, 31, 81, 91, 156, 187², 199, 206, 227, 266, 271, 287, 290 **5.** Olmak. **RA** 196

yaprak, -ğı *a. bit. b.* **1.** Bitkilerde solunum, karbon özümlemesi, terleme vb. olayların oluştuğu, çoğu klorofilli, yeşil ve türlü biçimdeki bölümler. **RA** 6, 8 **M2** 163 **2.** Kitap, defter vb. şeylerde ön ve arka yüzü

- oluşturan kâğıtlardan her biri, varak. **RA** 207³, 241², 243², 257, 283², 321
- 3.** Geçmişten bir bölüm. *'Tarihin herhangi bir yaprağına sıkışmış birkaç satırlık malumat.'* **M2** 19, 107
- yaptırabilmek** (-i, -e) Yaptırma ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 203
- yaptırmak** (-i, -e)Yapmasını sağlamak, yapmasına imkân vermek. **RA** 55, 217, 317 **M2** 70, 110, 112, 114, 182, 204, 261
- yâr, -ri a.** *Far. yâr* Sevgili. **RA** 147
- yara a.** Keskin bir şeyle veya bir vuruşla vücutta oluşan derin kesik. **RA** 244², 267, 273, 328, 330, 337 **M2** 26, 121 **yara almak** yaralanmak. **RA** 45
- Yarabbi ünl.** Yaratan'a bir seslenme sözü, haykırış. *'Yarabbi! Bu kızlardan hiçbirinin mukadderatı benimkine benzemesin.'* **RA** 62, 105, 280, 342²
- yaralamak** (-i) Gönlünü acıtmak. *'Kirpiklerin paralyor. Bakışların yaralyor.'* **RA** 5
- yaralanma a.** Yaralanmak işi. **RA** 266
- yaralanmak** (nsz) Yaralama işi yapılmak. **RA** 46, 266
- yaralı sf.** **1.** Yarası olan, yaralanmış (kimse), mecruh. **RA** 248 **M2** 53, 54² **2.** Dertli, üzüntülü. **RA** 72, 160, 233, 248
- yaramak** (-e) Bir şey yararlı olmak, yarar sağlamak. **RA** 70², 104, 161, 222, 280, 305
- yaramazlık, -ğı a.** Yaramaz olma durumu. **RA** 34 **M2** 63
- yanarmak** (-e) Bir davranışla birini memnun etmek. **M2** 43, 163
- yararlı sf.** yararlı olmak yarar sağlamak, faydalı olmak. **M2** 236
- yararlılık, -ğı a.** Yararlı olma durumu, faydalılık, yararlık, yararlılık. **M2** 19
- yara a. yarasına basmak** yarasını deşmek, acıyı, üzüntüyü hatırlatmak, tazelemek. *'Güntülü bilmeden Selim'in görünmeyen yarasına basmıştı.'* **RA** 156 **yara (y)ı deşmek** acıyı, üzüntüyü hatırlatmak, tazelemek. **RA** 250
- yaraşmak** (nsz) Yakışmak, uymak. **RA** 110, 151, 154², 328 **M2** 127, 129, 148², 256
- yaratabilmek** (-i) Yaratma ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 34
- yaratık, -ğı a.** Yaratılmış canlı varlık, mahluk. **RA** 115, 118, 194, 215, 299, 305 **M2** 80, 257
- yaratılış a.** Yaratılma işi. **RA** 305, 320 **M2** 11, 45
- yaratılmak** (nsz) Yaratma işine konu olmak. **M2** 23, 59, 92, 106
- yaratma a.** Yaratmak işi. **M2** 76, 202
- yaratmak** (-i) **1. din b.** Allah, olmayan bir şeyi var etmek. **RA** 301, 304², 305, 306, 317² **2. (nsz)** Zekâ, düşünce ve hayal gücünden yararlanarak o zamana kadar görülmemiş yeni bir şey ortaya koymak, yapmak. **RA** 62, 70, 97, 103, 328 **M2** 111² **3. (nsz)** Olmasına, ortaya çıkmasına yol açmak, sebep olmak. **RA** 125, 145, 153, 215, 217, 236, 305, 307, 335 **M2** 115, 131, 148, 231, 235
- yarbay a. ask.** Orduda rütbesi binbaşı ile albay arasında olan subay. **RA** 272², 273³ **M2** 56
- yardım a.** Kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma, muavenet. **RA** 87, 92, 99, 147, 192, 208, 235, 236² **M2** 32, 55, 83, 84, 85, 104, 151, 225, 223, 249 **yardım etmek** kendi gücünü, imkânlarını başka birinin iyiliği için

kullanmak. **RA** 23, 72, 235, 330 **M2** 84, 106

yardımcı a. 1. Yardım eden veya gerektiğinde yardım edecek olan kimse vb. muavin, muin, yaver, asistan. **RA** 296 **2. sf.** Yardımı olan (şey). **RA** 208

yardımcılık, -ğı a. Yardımcı olma durumu. **M2** 277

yargıç, -cı a. huk. Millet adına, yargı yetkisini kullanarak yasaya aykırı davranışlarda veya uyuşulmayan işlerde yasayı yerine getirmekle, adaleti gerçekleştirmekle görevli kimse, hâkim. **RA** 53, 54⁴, 100

Yargıtay öz. a. Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme mercii olup, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile bu Kanun ve diğer kanunların hükümlerine göre görev yapan bağımsız bir yüksek mahkeme. 'Yargıtay kararı kökünden bozdu.' **RA** 54, 100

yarı sf. Bir bütünü oluşturan iki eşit parçadan her biri, nısıf. **RA** 19, 31, 124², 231, 322, 323 **M2** 144 **yarıda kalmak** bitmemek. **RA** 107, 183, 347 **yarı yolda bırakmak** yapılan yardımı sonuna kadar sürdürmemek. **M2** 202

→ **yarı buçuk, yarı göçebe**

yarı buçuk sf. Baştan savma, üstünkörü. **RA** 93

yarı göçebe a. Hem yerleşik hem de göçebe hayatını birlikte yaşayan topluluk. **M2** 121

yarım sf. Bütün bir şeyin ayrıldığı iki eşit parçadan her biri. **RA** 141, 259, 329 **M2** 269

→ **yarım yamalak**

yarım yamalak sf. Kusurlu, eksik. **RA** 269

yarın a. Bugünden sonra gelecek ilk gün. **RA** 17, 123, 196, 220, 222, 228, 277, 315² **M2** 25, 57, 155, 175, 236²

yarınki sf. Yarın yapılacak olan, yarın ile ilgili. **RA** 96, 98, 99, 258 **M2** 26

Yarınki Türkiye'nin Hedefleri öz. a. Ziya Gökalp'e ait bir eser adı. 'Gökalp'in Yarınki Türkiye'nin Hedefleri adlı eserinin tenkidli bir basımı da, genç fikir adamlarımızdan Dr. Hikmet Tanyu tarafından bir önsöz ilave edilmiştir.' **M2** 50

yarış a. Yarışma, rekabet. **RA** 215

yarışmak (nsz, -le) Başkalarından üstün olmaya çalışmak, rekabet etmek. **RA** 335

yarlıgama a. Yarlıgamak işi. **RA** 182

yasa a. Olayların gidişinde olağan dışına yer vermeyen, değişmezlik ve mecburiyet gösteren kural. **RA** 308, 309⁵

yasak, -ğı sf. Yapılmaması istenmiş olan, yok, memnu, haram. **RA** 44, 196, 233, 271 **M2** 95² **yasak etmek** yapılmamasını istemek, yasaklamak. **RA** 229, 251, 284, 291, 305 **M2** 66 **yasak olmak** yapılmaması istenmek, yasaklanmak. **RA** 43

→ **yasak aşk**

yasak aşk a. Hukuk, din, töre bakımından uygun görülmeyen, reddedilen aşk. **RA** 293

yasaklamak (-i) Bir şeyin yapılmamasını buyurmak veya istemek. **RA** 277, 306 **M2** 240

yasaklanmak (nsz) Yasak edilmek, yapılmaması buyrulmak veya istenmek, yapılması engellenmek, önlenmek, menedilmek, alıkonulmak. **RA** 306

yaslanmak (nsz) Dayanmak. **RA** 6, 8, 178, 190, 255, 335

Yassıçimen savaşı *öz. a.* 1230 yılında Anadolu Selçuklu Devleti ile Harzemşahlar Devleti arasında meydana gelen ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasına neden olan savaşın adı. '*Bunun bir Selçuklu-Çengizli savaşı değil, Selçuklu – Harzemli savaşı olduğunu, Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubad'la Harzemşah Celaleddin Mengüberti arasında Yassıçimen'de yapılan bir savaş olduğuna dikkati ilk çeken Zeki Velidi Togan olmuştur.*' **M2** 84, 85²

yastık, -ğı *a.* Başın altına koymak veya sırtı dayamak için kullanılan, içi yün, pamuk, kuş tüyü, ot vb. yle doldurulmuş küçük minder. **RA** 201

yaş(I) *a.* Gözyaşı. **RA** 25, 184², 198, 204, 243², 316 (göz) **yaş akmak** ağlamak. '*Gözleri yaşardı, inci gibi yaşlar aktı.*' **RA** 9, 187

yaş (II) *a.* Doğuştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman, sin (II). **RA** 17, 29, 115³, 117, 119⁴, 131, 139, 169, 174, 184, 199, 204, 205, 210, 218, 219⁶, 230, 237², 239, 241, 261, 264⁴, 294, 299, 304 **M2** 24, 35, 61, 62, 63, 66, 76, 83, 95, 98, 102, 127, 147, 148, 206, 279²

yaşama *a.* Yaşamak işi. **RA** 62, 113, 178, 194, 216, 257, 267, 268, 327 **M2** 80, 196

yaşamak (*nsz*) **1.** Canlılığını, hayatını sürdürmek. **RA** 14², 15³, 21, 22², 50, 71, 81⁵, 82², 116, 117, 140, 160, 161², 162², 168, 171, 172, 177, 186², 194, 196, 238, 242, 248, 251, 274³, 277, 282, 286, 287, 290, 307, 309, 316³, 318, 327, 3312, 345, 349 **M2** 15, 42, 52, 53, 54², 55, 60, 86, 97, 98, 102, 103, 109, 110, 111, 122 **2.**Varlıklı, endişesiz, hoş vakit geçirmek, keyif sürmek. **RA** 37², 128, 193, 242 **M2** 51 **3.**Herhangi bir durumda bulunmak veya olmak. **RA** 186, 244, 277 **M2** 107 **4.** Sağ

olmak. **M2** 24 **5.** Sürmek, devam etmek. **M2** 66, 254

yaşanmak (*nsz*) Yaşama işi yapılmak. **RA** 117²

yaşasın ünl. Yaşa, kahrolsun karşıtı. **M2** 154, 208

yaşatabilmek (*-i*) Yaşatma ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 129

yaşatma *a.* Yaşatmak işi. **RA** 104, 277

yaşatmak (*-i*) Sürdürmek, devam ettirmek. **M2** 60², 76, 236, 281

yaşıt *a.* Aynı yaşta olan kimselerden her biri. **M2** 55

yaşlı (I) *sf.* Yaşı ilerlemiş, kocamış, ihtiyar (kimse). **RA** 24, 27, 31, 82, 144, 166, 217 **M2** 22, 55, 56, 57, 79, 103, 263, 278

→ **yaşlı başlı**

yaşlı başlı *sf.* Yaşlı, deneyimli ve görgülü, olgun. **M2** 63

yaşlı (II) *sf.* Yaşla dolmuş (göz). **RA** 187, 280 **M2** 57

yaşlıca *sf.* Biraz yaşlı olan.

Yaş Türkistan *öz. a* Makaleler II adlı eserde geçen bir dergi adı. '*Yaş Türkistan mecmuasında çıkan yazılarınızı dikkatle okudum.*' **M2** 119, 120

yatak, -ğı *a.* Uyuma, dinlenme vb. amaçlarla üzerine veya içine yatılan eşya, döşek. **RA** 44, 45, 150, 200, 202, 207², 219, 231, 279, 285, 318 **M2** 66, 72², 228, 276 **yatağa düşmek** yataktan kalkamayacak kadar hasta olmak. **RA** 7, 284²

→ **yatak odası**

yatakhane *a.* *T.* yatak + *Far.* hâne Yatılı okullarda, yurtlarda ve kışlada yatılan yer. **M2** 67

yatak odası *a.* Yatmak için kullanılan oda. **RA** 269

yatırmak (-i, -e) Bir kimsenin bir yere yatmasını sağlamak. **RA** 95 **M2** 63

yatış a. Yatma işi. **M2** 55

yatışmak (nsz) Hızı, etkisi azalmak, aşırılığı geçmek. **RA** 236

yatıştırma a. Yatıştırmak işi. **RA** 102

yatıştırmak (-i) Ölçülü, ılımlı, sakin davranmasını sağlamak, sakinleştirmek. **RA** 102

yatma a. Yatmak işi. **RA** 182

yatmak, -ar (nsz) Uyumak veya dinlenmek için yatağa girmek. **RA** 45, 178, 196, 199, 207, 209, 232, 241, 267, 284, 296, 320 **M2** 55, 72³, 206

yavan sf. Hoşa gitmeyen, tatsız. **RA** 275

yavaş sf. 1. Hızlı olmayan, ağır, çabuk karşıtı. **RA** 32, 278, 320, 335 **2.** Alçak, hafif. **RA** 25, 190, 207, 228, 243, 252², 271, 273, 304, 309, 347

→ **yavaş yavaş**

yavaşça zf. Oldukça yavaş bir biçimde, usulca. **RA** 45, 187, 197, 198², 226, 249, 268, 274, 288

yavaşlama a. Yavaşlamak işi. **RA** 268²

yavaş yavaş zf. Yavaş bir biçimde, ağır ağır, adım adım, aheste aheste, aheste beste, sepil sepil. **RA** 22, 46, 60, 66, 71, 100, 113, 162², 190, 215, 259, 276, 286, 287, 297, 325, 329, 330, 331, 339, 340, 342, 350 **M2** 56, 249

yaver a. *Far. yāver* Yardımcı. **M2** 42, 56

yavru a. Çocuk, evlat. **M2** 206, 253

Yavuz öz. a. 1. bk. Yavuz Sultan Selim. **RA** 311 **M2** 18, 19, 96, 177, 210 **2.** Makaleler II adlı eserde geçen bir kişi adı. 'Doktor Yavuz'un bulunduğu vakti Doktor Rahmi'nin de

bulabilmesi vicdani, ahlaki ve mesleki bir vecibedir.' **M2** 270

Yavuz Aktoğu öz. a. Döneminde Belediye hekimi olan kişinin adı. 'Belediye hekimi Yavuz Aktoğu resmi vasıtası ile yarım saat zarfindan gelerek muayeneyi yaptı ve gerekli raporu verdi.' **M2** 269

Yavuz Sultan Selim öz. a. II. Beyazıd'ın oğlu ve 16. yy.'da hüküm sürmüş olan dokuzuncu Osmanlı padişahının adı. 'Kanûnî Sultan Süleyman'ın büyük şehzâdesi bir Mustafa vardı. Yavuz Sultan Selim çapında birisiydi.' **RA** 171 **M2** 14, 96, 132

yay a. Ok atmaya yarayan, iki ucu arasına kiriş gerilmiş, eğri ağaç veya metal çubuk. **RA** 5

yaygara a. Gereksiz olarak yüksek sesle bağırıp çağırma. **M2** 120
yaygara kop(ar)mak yaygarayı basmak. **M2** 211

yaygaracı sf. Gerekli gereksiz çok bağırıp çağıran. **M2** 210

yayılma a. Yayılmak işi, intişar. **M2** 46, 47, 81

yayılmak (nsz) 1. Herkes tarafından duyulmak. **RA** 250 **M2** 248 **2.** Genişlemek, büyümek. **RA** 328 **M2** 138, 213, 266

yayım a. Kitap, gazete vb. okunacak şeylerin basılıp dağıtılması, neşir. **M2** 281

yayımlanmak (nsz) Yayımlama işi yapılmak, neşrolunmak. **M2** 50³

yayın a. Basılıp satışa çıkarılan kitap, gazete vb. , neşriyat. **RA** 347, 350 **M2** 105, 191², 229², 240, 275

→ **yayınevi**

yayınevi a. Dergi, kitap vb. ni yayımlayan veya satan kuruluş. **M2** 99

yayınlamak (*doğ.*) **yayımlamak** *bk.* yayımlamak. **M2** 46, 90, 104², 105², 188, 198, 204²

yayınlanmak (*doğ.*) **yayımlanmak** (*nsz*) Yayınlama işi yapılmak, neşrolunmak. **RA** 350 **M2** 83, 86, 97, 100², 105, 194

yayla *a.* Dağlık, yüksek bölgelerde, kışın hayat şartları güç olduğu için boş bırakılan, yazın havası iyi ve serin olan, hayvan otlatma veya dinlenme yeri. **M2** 25

yayma *a.* Yaymak işi. **M2** 99

yaymak, -ar (*-i,-e*) Birçok kimseye duyurmak. **RA** 133, 137 **M2** 46, 54, 76, 79, 120, 161, 207

yaz *a.* Kuzey yarım kürede 21 Haziran 23 Eylül, güney yarım kürede 21 Aralık 21 Mart tarihleri arasındaki zaman dilimi, ilkbaharla sonbahar arasındaki sıcak mevsim. **RA** 297

yazar *a.* Bilim, edebiyat, sanat alanlarında kitap yazan veya kitap hazırlayan, bir eseri ortaya koyan ve eserin sahibi olan kimse, kalem erbabı, müellif. **M2** 261, 262

yazdırmak (*-e*) Yazma işini yaptırmak. **M2** 37, 64, 70², 196

yazı *a.* Düşüncenin belli işaretlerle tespit edilmesi, yazma işi. **RA** 18, 55, 65, 66, 79, 92, 144, 181, 182, 197², 251², 271, 279³, 280, 283², 285², 292, 322, 339, 350² **M2** 50², 63⁵, 65³, 66, 70, 86, 89, 90², 91³, 93, 101, 105, 119², 120², 123², 125², 127³, 131, 134, 135, 147, 164, 166, 188³, 189, 190³, 197, 198, 201, 203, 219, 262⁴, 263

→ **yazı makinesi, yazı masası**

yazıcılık, -ği *a.* Yazıcı olma durumu. **M2** 61

yazık, -ğı *a.* Herkesi üzebilecek şey, günah. **RA** 30, 45, 140 **M2** 24, 112 (birine veya bir şeye) yazık olmak

boş yere zarar verilmek. **RA** 128, 319

yazılabilirlik (*nsz*) Yazılma ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 177, 240

yazılı *sf.* Yazılmış olan, muharrer, sözlü karşıtı. **RA** 55, 274, 278, 292, 323, 350, 351 **M2** 74, 119

yazılma *a.* Yazılmak işi. **M2** 76, 89², 140, 228

yazılmak (*nsz*) **1.** Yazma işi yapılmak. **RA** 10, 12, 13², 22, 52, 66, 79, 80, 93, 103, 104, 197, 204, 279, 280, 283, 285, 316, 350 **M2** 13, 22, 37², 60, 61, 64, 68, 73, 75, 76, 89, 100³, 119, 132, 141², 150², 152³, 153⁴, 158, 169, 170, 172³, 180, 197, 204, 209, 220, 221, 225, 266, 272 **2.** Kendini bir yere yazdırmak, kaydolmak. **RA** 64

yazım *a.* Yazma işi. **M2** 128, 130

yazış *a.* Yazma işi. **M2** 131, 204

yazıt *a.* Bir kimse veya bir olayın anısını yaşatmak için bir şey üzerine kazılan yazı, kitabe. **RA** 98 **M2** 105

yazma *a.* Yazmak işi, tahrir. **RA** 66, 147 **M2** 61, 65, 93, 99, 153, 178, 187, 225

yazmak **1.** Yazı ile anlatmak, yazıya dökmek. **RA** 18, 28, 66², 69, 78², 85, 93, 95⁴, 96², 103, 136, 160, 186, 213, 229, 230, 278, 281, 283³, 286, 306 **M2** 12, 37, 38, 39, 51, 52, 59, 60², 63, 65, 66, 67², 68, 72², 73, 75², 85, 91², 96, 97, 104, 111, 119², 120, 123, 127, 128, 130², 164, 172, 177², 180, 181, 182, 183, 192², 194², 197³, 198², 199³, 204², 244², 245³, 246, 248, 253, 258², 262, 269², 276², 279 **2.** Bir bilim veya edebiyat eseri oluşturmak. **RA** 119 **M2** 75, 131, 143, 149², 152, 154, 157, 158, 172, 173², 176², 181, 212², 221, 225, 236

yazı makinesi *a.* Tuşlara parmakla vurulduğunda harflerin boyalı bir

- şerit yardımıyla kâğıt üzerine çıkması temeline dayanan, mekanik veya elektrikle çalışan türleri bulunan makine, daktilo, daktilo makinesi. **M2** 196
- yazı masası** *a.* Üzerinde yazı yazılan, genellikle çekmeceli masa. **RA** 9
- Yedek Subay Okulu** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen askeri bir okul adı. 'Yedek Subay Okulunu ziyaret ettiği zaman kendisine savrulan küfürleri içitmemiş miydi?' **M2** 206
- yedi** *sf.* Altıdan bir artık. **RA** 67, 110, 137, 325 **M2** 79, 244
- yedinci** *sf.* Yedi sayısının sıra sıfatı, sırada altıncıdan sonra gelen. **M2** 138, 182
- Yedinci Asırda Garbî Asya Vekâyii ve Türkler** *öz. a.* Zeki Velidî Togan'a ait bir eser adı. 'Mühim eserleri şunlardır: Türkistân tarihî coğrafyası, Temür ve Temürlülük devri, Yedinci Asırda Garbî Asya Vekayii ve Türkler, Türk destanlarının tetkiki, Elbîrûnî.' **M2** 220
- yedirebilmek** (*-i, -e*) Yedirme ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 310
- Yedisuda** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir yer adı. 'Münakaşa olunacak mesele federasyon mu, ittihat mı meselesi değil ancak merkez Anadolu'da mı Yedisuda mı meselesi olabilir.' **M2** 122
- yegâne** *sf.* *Far.* yegâne Biricik, tek. **M2** 188, 213, 218², 221
- Yek** *öz. a.* Ruh Adam adlı romanda geçen şeytan karakterinin adı. 'Bu tarif tıpatıp Yek denen o alçağa uyuyordu.' **RA** 116⁷, 117², 118², 119², 120³, 121⁴, 134², 138⁴, 139, 141², 143², 146⁴, 148, 149, 170, 192², 193², 194², 201, 202, 210, 219², 228, 230⁵, 231³, 233, 237, 241², 293², 294⁴, 295⁴, 296, 297², 298², 299, 309, 324³, 325², 326³
- yele** *a.* At, aslan vb. hayvanların ensesinde veya boynunda bulunan uzun kıllar. **RA** 5
- yelkenli** *a. den.* Yelkeni olan, yelkenle giden deniz veya göl taşıtı, yelken. **M2** 62
- yeltenmek** (*-e*) Yapamayacağı bir işe girişmek, özenmek, heves etmek, meyletmek. **M2** 123, 131, 173, 174², 180, 187, 256
- yeme** *a.* Yemek işi. **RA** 213, 241
- yemek, -r (I) (-i)** Ağızda çiğneyerek yutmak. **RA** 8, 133³, 145, 195, 212 **M2** 80, 814, 195 **2.** Batmak, çizmek, kaşıdırmak, dalamak. **RA** 327, 337 **yemek yemek** karın doyurmak. **RA** 178, 195 **yiyip içmek** karın doyurmak, beslenmek. **M2** 34
- **yemek masası**
- yemek, -ği (II) a.** Yenmek için pişirilip hazırlanmış yiyecek, aş, taam, ekmek. **RA** 46, 145³, 195², 214, 241 **M2** 195
- yemek masası** *a.* Üzerinde yemek yemek amacıyla kullanılan masa. **RA** 145
- Yemen** *öz. a.* Orta Doğu'da, Umman Denizi, Aden Körfezi ve Kızıldeniz kıyısında bulunan Umman'ın batısında Suudi Arabistan'ın güneyinde yer alan bir ülke adı. 'Fakat bir yıl sonra Serasker Kapısı, Rıza Nur'u Yemen'e tayin etti.' **M2** 69
- yemeni** *a. Ar.* yemenî Bir tür hafif ve kaba ayakkabı. **M2** 61
- yemin** *a. Ar.* yemîn Ant. **RA** 171 **M2** 15², 81, 209 **yemin etmek** ant içmek. **RA** 40, 51, 54, 209 **yemin vermek** ant vermek. **RA** 40²
- yemiş** *a.* Meyve. **M2** 80 **yemiş vermek** bir işin karşılığını görmek. 'Bu mücadele yemişini vermeye başlamıştı.' **M2** 89, 95

yenebilmek (-i, nsz) Yenme ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 310

yeni sf. 1. O güne kadar söylenmemiş, görülmemiş, gösterilmemiş, düşünülmemiş olan. **M2** 52, 93², 137 **2.** Eskisinin yerine gelen. **RA** 26, 33, 58², 73, 238 **M2** 69, 279 **3.** Daha öncekilerden farklı olan. **RA** 6, 64, 65³, 66², 85, 133, 150, 162, 282, 283, 310, 311, 326 **M2** 77, 123, 129, 139, 144², 170, 173, 177, 198, 220, 229, 236, 248², 258, 263, 266, 267, 272, 278 **4.** En son edinilen. **M2** 89 **5. zf.** Biraz önce, çok zaman geçmeden. **RA** 25, 36, 130, 153, 166 **M2** 66, 217, 222

→ **yeni baştan, yeni yeni**

yeni baştan zf. Baştan başlayarak, yeniden. **RA** 281

Yeni Çay öz. a. Yenisey adının yanlış olarak okunmuş bir şekli. 'Böyle uydurma isimler icaat ederek Yenisey'in adını Yeni Çay yapıyor.' **M2** 176²

yeniden zf. Gene, yine, bir daha, tekrar. **RA** 19, 51, 54, 61, 68, 71, 85, 86, 90, 94², 101, 105, 107, 125, 126, 134, 148, 151, 167, 170, 174², 178, 186², 187, 190, 191², 201, 205, 221, 228, 254, 277, 278, 283, 284², 294², 295, 297, 298, 303, 310, 321², 330², 331, 335², 339 **M2** 30², 31, 112, 119, 133, 143, 146, 281

Yeni Hayat öz. a. Ziya Gökalp'e ait manzumelerden birinin adı. 'Manzumeler ise Kızılelma, Altın Işık ve Yeni Hayat isimli kitaplarında toplanmıştır.' **M2** 49

Yeni Mecmua öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen bir dergi adı. 'Bu yazılarının en ehemmiyetleri Küçük Mecmua ile Yeni Mecmua'dadır' **M2** 50

Yeni Postahane öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen bir mekan adı. 'Son görüşmemiz ölümünden iki ay

önce tesadüfen karşılaştığımız Yeni Postahane önünde oldu.' **M2** 101

yenilemek (-i) Bir kimse veya bir şeyin yerine yenisini koymak. **RA** 60

yenilik, -ği a. Yenileşim. **M2** 149

yenilmek (nsz) Savaş veya yarışmada karşısındakinden aşağı durumda kalmak, kaybetmek, mağlup olmak. **RA** 287 **M2** 12, 84², 137, 146

Yenimahalle öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen bir yer adı. 'Gülhaneye bir telgraf çekerek Rıza Nur'u Yıldızda, Yenimahalledeki evine çağırttı.' **M2** 70

Yenisey öz. a. Makaleler II adlı eserde Moğolistan'dan doğup Sibiry'a'nın büyük bir kısmını sulayan ve uzandığı coğrafya boyunca Türklere, Moğollara ev sahipliği yapan ırmağın adı. 'Böyle uydurma isimler icaat ederek Yenisey'in adını Yeni Çay yapıyor.' **M2** 176²

yeni yeni zf. Yeni olarak, bugünlerde, çok yakınlarda. **RA** 74

yenme a. Yenmek işi. **RA** 326

yenmek, -er (I) (-i) 1. Savaş veya yarışmada üstünlük sağlamak, üstün gelmek. **RA** 104, 308, 309 **M2** 28, 30, 96, 138 **2.** Atlatmak, üstesinden gelmek. **RA** 64, 110, 135, 139, 187

yenmek, -er (II) (nsz) Yemek işine konu olmak. **RA** 145

yer a. 1. Bir şeyin, bir kimsenin kapladığı veya kaplayabileceği boşluk, mahal, mekân. **RA** 8², 19, 24, 29, 31², 33, 34, 45, 52, 63, 69, 70, 72, 74, 76, 81², 82², 84, 86², 87, 93, 95, 103, 105, 126, 132, 141, 143², 148, 152, 165, 174², 181, 192², 195, 196, 197², 201, 222², 232, 246², 248, 253, 256, 266, 267, 271, 273², 274, 277, 279, 280, 297, 303, 306, 308², 310, 311, 316, 319, 320², 321², 331, 335, 337, 338, 342², 343, 345, 349 **M2** 14, 20, 22,

25, 28, 32, 43, 48, 57, 59, 66², 72³, 76, 95², 103, 106, 108, 114, 121, 129, 145, 151², 169, 197², 198, 220, 227, 261 **2.** Gezinilen, ayakla basılan taban. **RA** 5, 112, 113, 121, 123, 143, 186², 189, 194, 231, 280², 285, 286, 305, 307, 319, 330, 338, 348 **M2** 20, 73², 261 **3.** Durum, konum, vaziyet. **RA** 40, 89 **M2** 45², 59, 177 **yer almak** bir işi hazırlayanlar arasında bulunmak. **M2** 45, 217 **yer etmek** iz bırakmak. **RA** 255 **M2** 60, 65 **yer batası[ca]** ‘yok olsun, ölsün’ anlamında kullanılan bir ilenme sözü. **RA** 195 **yer sermek** kötü bir duruma sokmak, yenmek. **RA** 115 **yer yıkılmak** yere düşmek. **RA** 330 **yeridir** ‘layıktır, uygundur, münasıptır’ anlamında kullanılan bir söz. **M2** 84 **yerin dibine geçirilmek** çok utanıp sıkılmak. **RA** 105 **yerinde olmak** uygun olmak. **RA** 189, 266, 345 **M2** 69, 236 **yerinden fırlamak** oturulan yerden hızla kalkmak. **RA** 138 **yerine geçmek** görevden ayrılan birinin yerini almak. **M2** 217 **yerine getirmek** istenileni, gerekeni yapmak. **RA** 87, 114, 245, 269, 277, 293, 317 **M2** 244, 257 **yerine koymak 1.** gibi görmek, saymak. **RA** 249 **2.** yitirilen, elden çıkan bir şeyin, benzerini veya eşini sağlamak. **RA** 143 **yerini almak** hazır duruma gelmek. ‘*İkinci, üçüncü saftakiler ilerdeki yerlerini çabuk alsınlar.*’ **M2** 108 **yerini doldurmak** görevini başarı ile yapar olmak. **M2** 98

→ **yer yer, yer yurt**

yer yüzü(doğ.) yeryüzü a. Dünya. **RA** 55, 216, 318 **M2** 21, 122, 213 **yer yüzü gözüne karanlık olmak** çok sıkıntılı bir duruma düşmek. ‘*Yüreğini derde saldı. İçine od düştü. Yeryüzü gözüne karanlık oldu.*’ **RA** 5³, 6

yer yer *zf.* Zaman zaman. **RA** 84

yer yurt, -du a. mec. Oturulan, yaşanılan yer. **RA** 7

yerde *zf.* Olması gerekenden farklı bir şeyin yapılması durumunda ‘-ması gerekirken’ anlamında eleştiri maksadıyla söylenen bir söz. ‘*Kanbur olduğunu da görerek acıyacak yerde büsbütün iğrenen Pusat.*’ **RA** 115, 290 **M2** 30, 185, 213, 262

yerinde *zf.* **1.** Durumunda. **RA** 205 **2.** Zamanı, yeri uygun düşerek, gerektiği biçimde. **RA** 205, 261, 305 **3. sf.** İyi, yeterli. **RA** 298

yerine *zf.* Bir şeyin veya bir kimsenin yerini almak üzere. **RA** 61, 93, 96, 98, 111, 131², 154, 192, 194, 247, 268, 276, 277², 299, 308, 317 **M2** 35, 42, 72², 77, 89, 119, 139, 142, 145, 200, 223, 230, 251², 272², 279, 281²

yerinme a. Yerinmek işi, teessüf. **RA** 140

yerleşmek (-e)1. Yerine iyice oturmak, yerinde sabit olmak. **M2** 237 **2.** Bir yerde oturmaya, yaşamaya başlamak. **M2** 72, 98, 103, 237, 277 **3. (nsz)** Yaygın duruma gelmek, tutunmak. **M2** 12

yerleştirebilmek (-i, -e) Yerleştirme ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 95²

yerleştirmek (-e) Yerleşmesini sağlamak. **RA** 201, 237

yerli *sf.* Oturduğu bölgede doğup büyüyen, ataları da orada yaşamış olan. **M2** 49², 170, 267

yeşermek (nsz) Canlanmak, yeniden ortaya çıkmak. **RA** 8

yeşil *sf.* Sarı ile mavinin karışmasından ortaya çıkan, bitki yapraklarının çoğunda görülen renkte olan. **RA** 7, 60, 127, 189, 194, 268, 283², 284, 285

→ **yeşil ala(sı)**

yeşil ala(sı) *a.* Yeşile çalan kahverengi (göz) renk. 'Gözlerin yeşil alası.' **RA** 5, 6

yeşillik, -ği *a.* Yeşil ot. **RA** 222

yetersiz *sf.* Gereken, istenen niteliği olmayan. **M2** 232, 236

yetersizlik, -ği *a.* Yetersiz olma durumu, kifayetsizlik. **M2** 233, 236, 261

yetinmek (-le) Bir şeyi kendisi için yeter bularak daha çoğuna gerek görmemek, daha çoğunu istememek, kanaat etmek, iktifa etmek. **M2** 47

yetişebilmek (-e) Yetişme ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 19

yetişme *a.* Yetişmek işi. **RA** 28 **M2** 79

yetişmek (nsz) İş görebilecek yaşa gelmek, büyümek. **RA** 47, 54, 62, 70², 99, 104 **M2** 15, 16, 22, 111, 130, 174, 212

yetiştirilmek (nsz) Eğitilmek. **RA** 64 **M2** 200

yetiştirme *a.* Yetiştirmek işi. **M2** 153

yetiştirmek (-i) Eğitim, öğrenim sağlamak. **RA** 19, 71, 93, 98, 130 **M2** 16², 19, 153, 201, 249, 250, 280

yetki *a.* Bir görevi, bir işi yasaların verdiği imkânlarla göre, belli şartlarla yürütmeyi sağlayan hak, salahiyet, mezuniyet. **M2** 239², 266

yetmek, -er (nsz) Bir gereksinimi karşılayacak, giderecek nicelikte olmak. **RA** 84, 104, 115, 193, 210, 259, 276, 321, 348 **yeter ki** ancak, şu şartla. **RA** 58 **M2** 281

yetmiş *sf.* Yedi kere on, altmış dokuzdan bir artı. **RA** 145 **M2** 129², 225

→ **yetmiş iki buçuk millet**

yetmiş iki (buçuk) millet *a. mec.* Bütün insanlar. **M2** 234

Yığan Tegin *öz. a. bk.* Yığan Tegin Mahmud Han. **M2** 144

Yığan Tegin Mahmud Han *öz. a.* 1047 ile 1049 yılları arasında hüküm süren Karahanlı hükümdarlarından birinin adı. 'Karahanlı sülalesi 940-1123 arasında hüküm sürdü. Bu sülalenin hükümdarlarından Yığan tegin Mahmut Han (1047.1049) daha hükümdar olmadan evvelki zamanlarında Selçük hanedanı idaresindeki Oğuzları, Karahanlıları siyasi rakipleri olan Gaznelilere karşı kışkırttı.' **M2** 144

yığılmak (nsz) 1. Yığma işine konu olmak veya yığma işi yapılmak. **RA** 95 **2.** Düşmek, yıkılmak, kendini tutamayıp çökmek. **RA** 342

yığın *a.* **1.** Bir şeyin yığılmasıyla oluşturulan küme, tepe. **RA** 45, 196 **M2** 26, 75 **2.** Birçok kimsenin veya nesnenin bir araya gelmesiyle oluşan kalabalık, küme, kitle, kütle. **RA** 21, 53 **M2** 59

yıkamak (-i) Su veya başka bir sıvı kullanarak bir şeyi temizlemek. **M2** 206

yıkıcı *sf.* Bir şeyin zarar görmesine, bozulmasına, yok olmasına, ortadan kalkmasına yol açan, tahripkâr. **RA** 216, 335 **M2** 49, 205, 280, 281

yıkılma *a.* Yıkılmak işi. **M2** 237

yıkılmak (nsz) 1. Yıkma işi yapılmak veya yıkma işine konu olmak. **M2** 112 **2.** Ruhsal olarak çöküntüye uğramak, ümitsizliğe düşmek, hayal kırıklığına uğramak. **RA** 20, 278 'Yıkılan büyük ümitleriyle birlikte kendi saadetinin de temelinden sarsıldığına inanarak buna sebep olan muhteris insanları bağışlayamıyordu.' **3.** Yok olmak,

mahvolmak. **RA** 45 **M2** 215 **4**.
Devrilmek, yığılmak. **M2** 237

yıkmak, -ar (-i) Kurulu bir şeyi parçalayarak dağıtmak, bozmak, tahrip etmek. **RA** 212, 284 **M2** 33, 42², 43, 96, 237

yıl a. Miladi takvime göre ocak ayının birinde başlayıp aralık ayının otuz birinde sona eren on iki aylık dönem, sene. **RA** 9⁴, 13², 14, 15², 18, 19², 20, 21³, 23², 24, 33², 34², 37, 54, 55², 58, 66, 68, 73³, 80, 100, 103², 104, 137², 160³, 161³, 162³, 172, 185², 189, 204, 209, 214, 225, 231, 237², 242², 244, 245, 256, 264, 267³, 268, 277, 279, 286, 305², 308, 314, 325, 334, 337, 338, 343, 344² **M2** 13², 22², 23, 25, 28², 29, 49, 53², 54⁷, 55, 61, 64, 69³, 75, 80, 82⁴, 83, 85, 89, 93⁵, 95, 97, 98³, 99, 102, 103, 104, 109², 110⁷, 112, 111⁴, 122, 127, 130, 136, 139², 142, 143, 149², 150, 157, 169, 181, 189, 191, 197, 200², 203², 208, 211, 212², 225, 229, 230, 232, 244, 245, 249, 250, 253³, 255, 258, 263, 275, 279

yılan sf. Sinsi ve hain. **M2** 257

yıldırım (hızı) sf. Çok hızlı yapılan, olan. **RA** 32, 162, 186, 341 **yıldırımla vurulmuşa dönmek** yıldırım çarpmışa dönmek. **RA** 160, 311

Yıldırım öz. a. bk. Yıldırım Beyazıd. **M2** 139, 146

Yıldırım B(a)yazıd öz. a. 1389.1403 yılları arasında hükümdarlık yapmış dördüncü Osmanlı padişahının adı. 'Yıldırım Beyazıd'dan sonraki şehzâdeler kavgasını biliyorsunuz.' **RA** 93, 171, 310

yıldız a. Çekirdeğinde oluşan füzyon sonucunda açığa çıkan enerjiyi uzaya ışınım biçiminde yayan, ışıklı gök cisimlerinden her biri. **RA** 5 **M2** 70

Yıldız sarayı öz. a. Günümüzde İstanbul'un Beşiktaş ilçesinde yer

alan, döneminde Sultan III. Selim'in annesi Mihrişah Sultan için yaptırılan ve II. Abdülhamit döneminde de Osmanlı Devletinin ana sarayı olarak kullanılan sarayın adı. 'Başhekim bir gün sonra Rıza Nur'u telgrafla Yıldız sarayına çağırdı.' **M2** 70

yılışık sf. Yapmacık davranışlarla hoş görünmeye çalışan. **RA** 252

yıllarca zf. Yıllar boyu, birçok yıl, senelerce. **RA** 213, 215, 228, 298 **M2** 73, 79, 120, 128, 276, 280³

yıllardır zf. bk. Yıllarca. 'Yıllardır oturduğu Cihangir'deki ilk evleri Sormagir sokağında 111 numarada idi.' **M2** 97, 99, 134, 276

yıllık, -ğı sf. Bir yıl içinde olan. **RA** 23, 33, 62², 92 **M2** 26, 39, 53, 54, 55, 79, 179, 180², 211, 221², 222², 223², 225, 243, 256

yılmak, -ar (-den) Bıkmak, usanmak. **RA** 140

Yılmaz Öztuna öz. a. 1930 İstanbul doğumlu, tarihçi, siyaset adamı, müzikolog, gazeteci ve yazar. 'Hatta genç tarihçi Yılmaz Öztuna onun için şimdiye kadar gelmiş en büyük Türk müverrihi tabirini kullanmıştır.' **M2** 83

yıpranmak (nsz) Çeşitli etkenlerle eski gücü kalmamak. **RA** 17, 115, 185⁴ **M2** 107, 203

yıpratma a. Yıpratmak işi. **M2** 33

yıpratmak (-i) Türlü etkenler eski gücünü yok etmek. **RA** 47, 123, 185, 189, 203, 254

yırtıcı sf. Keskin, vahşice (bakış). 'Bakışlarını kızın hem munis hem de yırtıcı gözlerinden ayırmayarak: Soyunuzda, akrabanızda hiç asker var mı?, diye sordu.' **RA** 34, 74, 128, 163, 221, 234

yırtıcılaşmak (nsz) Vahşileşmek. 'Selim'in cevap vermediğini

- görünce büsbütün yırtıcılaştı.* RA 330
- yırtıcılık, -ği** *a.* Yırtıcı olma durumu. RA 35, 221, 223, 241, 263
- yırtılmak** (*nsz*) Yırtma işi yapılmak veya yırtma işine konu olmak. RA 286 M2 171³
- yırtmak, -ar** (*-i*) Kâğıt, kumaş gibi bükülüp katlanan şeyleri parçalamak. RA 177, 290²
- yiğen** (*doğ.*) **yeğen** *a.* Birine göre, kardeş, amca, hala, dayı veya teyzenin çocuğu. M2 24, 25
- yiğit, -di** *sf.* Güçlü ve yürekli, kahraman, alp. RA 237, 317, 318, 319 M2 21
- yiğitlik, -ği** *a.* Yiğit olma durumu, yiğitçe davranış, yüreklilik, cesaret. RA 318 M2 38, 120
- yine** *zf.* Yeniden, bir daha, tekrar, gene. RA 5, 7, 8², 9³, 13, 47², 60, 62, 63, 65, 67, 68, 74, 75, 76, 77, 78, 80², 89², 90, 93, 96, 97, 99, 100, 102³, 109², 113, 115, 116, 118, 119³, 123, 126, 127, 129, 137, 139, 147, 150, 153, 154, 155, 157, 170, 174, 179⁴, 184, 186, 191, 192², 194, 195, 203, 204, 205², 210, 220, 223, 224², 225, 228, 229, 232, 233, 234, 235², 237, 240, 241, 242², 248, 251², 255, 256, 259, 264, 268, 271, 272, 274², 275, 276, 277, 284, 285, 286, 290, 292, 295, 296, 299, 300, 305, 308, 314, 315², 315, 319, 324, 333, 334³, 336², 339, 343, 351 M2 16, 19, 20, 21, 24, 25, 34², 50, 53, 54², 62, 63, 65, 69, 70², 71², 72, 73, 75, 80, 85, 86, 96, 97, 110, 120, 129, 131, 134, 136, 142, 146, 158, 162, 170, 187, 188, 193, 202, 206, 220, 227, 244², 260, 278, 279 **yine** (**de**) Öyle de olsa, öyle olmasına karşılık. RA 222, 275 M2 91
- yirmi** *sf.* İki kere on, on dokuzdan bir artık. RA 119, 210, 218, 219, 223, 230, 237, 241, 264², 286, 294, 299, 304, 351 M2 55², 63, 97
- yirminci** *sf.* Yirmi sayısının sıra sıfatı, sırada on dokuzuncudan sonra gelen. RA 15, 101
- yiyecek, -ği** *a.* Yenmeye elverişli olan her şey. RA 43, 212, 213, 215 M2 34, 80
- yobaz** *sf.* Dinde bağınazlığı aşırılığa vardırان, başkalarına baskı yapmaya yönelen (kimse). M2 97, 241
- yobazlık, -ği** *a.* Yobaz olma durumu, yobazca davranış. M2 240
- yoğunlaştırmak** (*-i*) Yoğun duruma getirmek, teksif etmek. RA 230, 251, 280
- yok, -ku, -ğu** *sf.* Bulunmayan, mevcut olmayan (nesne, kimse vb.), var karşıtı. RA 7, 18, 27, 43, 45, 57, 61³, 62, 78, 79, 82, 84², 85, 87, 88, 91, 93², 99, 101, 102⁶, 105³, 106², 115, 116², 117, 121², 123, 124², 126², 128, 135, 138, 139, 141², 144², 148², 153, 154, 155, 156, 170, 172², 173, 177, 191, 196, 200, 202, 204, 205, 209, 211, 212, 221, 229, 236, 238, 244, 251², 253², 256, 260², 263, 266, 267, 268², 269, 273, 275³, 277³, 279, 280², 287, 288, 292, 294, 296, 297, 307, 308, 309, 314, 318, 320, 321², 329, 335, 336, 338, 339, 340, 344 M2 14, 37, 41³, 55², 62, 69, 76, 84, 94, 95, 97, 112, 121, 122², 130, 131, 135, 141, 147, 148, 150, 153, 154², 165, 166, 170, 172, 177, 183, 187, 189, 198, 200, 205, 206, 212, 225, 240², 243, 244, 251², 253, 259, 268, 270, 272, 273², 275, 276, 278, 281 **yok canım** ‘öyle şey olmaz, hayır, inanmayın’ anlamında kullanılan bir söz. RA 154 **yok etmek** ortadan kaldırmak, ifna etmek, izale etme. RA 41, 174, 182, 235², 278, 287, 317 M2 30, 31, 122, 237, 253, 280, 281 **yoketmek** (*doğ.*) **yok etmek** *bk.* yok etmek. M2 48 **yok olmak** ortadan kalkmak, kaybolmak. RA 306, 342 M2 25, 34

→ *yok pahasına*

yoklama *a.* Yoklamak işi, kontrol. **RA** 200

yoklamak *(-i)* **1.** Dokunarak incelemek. **RA** 150 **2.** Durum, bilgi, niyet vb. ni belirlemeye veya anlamaya çalışmak. **RA** 283

yokluk, -ğu *a.* Yok olma, bulunmama durumu, adem, ademiyyet, fıkdan, gaybubet. **RA**

288

yok pahasına *zf.* Çok ucuz bir biçimde, ölü fiyatına. **RA** 173

yoksa *bağ.* Sayılan ihtimallerin dışında bir ihtimali bildirmek için kullanılan bir söz. **RA** 32, 80, 90, 92, 98², 106, 136, 138, 152, 158, 177, 186, 189, 190, 196, 197, 200², 204, 214, 225, 252, 254, 267, 285, 289, 331, 340 **M2** 110, 111, 133, 135, 141, 148², 200, 204, 250, 275

yoksul *sf.* Geçinmekte çok sıkıntı çeken (kimse, toplum, ülke), yoksuz, varlıksız, varyetsiz, fakir, fukara, zengin, varsıl karşıtı. **M2** 19, 98, 271

yoksulluk, -ğu *a.* Yoksul olma durumu, yoksuzluk, varyetsizlik, sefillik, sefalet, fakirlik. **M2** 107

yokuş *a.* Aşağıdan yukarıya gittikçe yükselen eğimli yer, iniş karşıtı. **RA** 158, 161

yol *a.* **1.** Genellikle yerleşim alanlarını birbirine bağlamak için düzeltilerek açılmış ulaşım şeridi. **RA** 153, 190², 191, 194, 242, 261, 294, 295, 297, 307², 320 **M2** 28, 272 **2.** Gaye, uğur, maksat. **RA** 283, 319 **M2** 20, 46, 93, 94, 154³ **3.** Bir amaca ulaşmak için başvurulması gereken çare, yöntem. **RA** 23, 71, 179, 189, 279, 283, 297², 305, 318 **M2** 25, 28, 56, 138, 147, 177, 184, 185 **4.** Davranış, tutum, gidiş veya davranış biçimi. **RA** 27, 28, 287 **M2** 147, 210, 276 **yol açmak** bir olayın

sebebi olmak. **RA** 50 **M2** 33 **yol vermek** işten çıkarmak, işine son vermek. **M2** 157 **yola çıkmak** **1.** bir yere varmak için bulunduğu yerden ayrılarak yolculuğa başlamak, harekete geçmek. **RA** 19 **2.** herhangi bir şeyi esas almak, oradan başlamak. **RA** 194 **yola getirmek** birinin bir konudaki ters tutumunu düzeltmek. **RA** 50, 327 **yoluna girmek** istenilen, gerekli olan biçimde gelişmeye başlamak. **RA** 133, 215 **M2** 128 **yoluna sapsmak** başvurmak. **RA** 129 **yolunu kesmek** engel olmak, engellemek. **M2** 29 **(bir yerin) yolunu tutmak** o yere doğru gitmeye başlamak. **RA** 24, 114, 190, 338

yolcu *a.* Yolculuğa çıkmış kimse. **RA** 61, 283

yollamak *(-i, -e)* Göndermek. **RA** 55, 286 **M2** 33, 65

yoooo *ünl.* ‘Hayır’ anlamında kullanılan bir söz. **RA** 101

yorgun *sf.* Çalışma vb. sebeplerle beden veya zihin etkinliği yavaşlayan, yorulmuş olan, bitap. **RA** 29, 178, 179, 210, 272

yorgunluk, -ğu *a.* Çalışma vb. sebeplerle bireyin ruh ve beden etkinlikleri açısından verimlilik düzeyinin azalması, bitaplık. **RA** 29, 201, 280, 328 **M2** 95, 101

yormak, -ar *(-i)* Yorgun duruma getirmek. **RA** 181, 202, 211, 282, 334, 337 **M2** 55

yorulma *a.* Yorulmak işi. **M2** 95

yorulmak *(nsz)* Yorgun duruma gelmek. **RA** 45², 114, 275, 328 **M2** 33, 95²

yozlaşmak *(nsz)* Bir şey, manevi anlamda değer yargılarını, özelliklerini ve niteliklerini yitirmek, bozulmak, dejenere olmak, özünden uzaklaşmak. **M2** 114

yön *a.* 1. Belli bir noktaya göre olan yer, taraf. **RA** 259, 279 **2.** Taraf, yan. ‘Beni ilgilendiren yönleri de var: Mehmet Sadık Aran, Edebiyat Fakültesi’nden; Tahsin Demiray, Sultaniden sınıf arkadaşımıdır ve bu arkadaşlıklar ömür boyu sürüp gitmiştir.’ **M2** 93, 230, 234, 259, 279²

yönelmek (-e) Belli bir yön tutmak, yüzünü belli bir yöne doğru çevirmek, teveccüh etmek, yönlenmek. **RA** 35, 141, 195, 231, 246, 281 **M2** 28, 32, 276

yöneltmek (-i, -e) Birine veya bir şeye doğru bakmak. **RA** 115

yönetilmek (nsz) Yönelme işi yapılmak. **M2** 280

Yörük, -k’ü *öz. a.* Hayvancılıkla geçinen, genellikle Toroslarda yaşayan göçebe Türk oymağı, Türkmen. **M2** 230

Yuca Ülkü Lisesi *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir lise adı. ‘1936’da Yuca Ülkü Lisesine öğretmen olduğum zaman Maarif Vekaletinde Saffet Arıkan bulunuyordu.’ **M2** 196, 197

yudum *a.* Sıvı içiminde ağza alınan miktar. **RA** 162, 214, 248

yudumlamak (-i) Yudum yudum içmek, acele etmeden yavaş yavaş içmek. **RA** 234, 273

yuğ *a.* Eski Türklerde ölülerin ardından yapılan cenaze töreni. ‘Yuğ, kitapta yazıldığı gibi gömme merasimi değil, matem merasimidir.’ **M2** 153

yukarı *a.* Bir şeyin üst bölümü, fevk, aşağı karşıtı. **RA** 52, 189, 310, 339, 341, 342⁶ **M2** 66³, 85, 95, 128, 146, 153², 195

yummak, -ar (-i) Kısarak kapamak, sıkarak kapalı duruma getirmek. **RA** 331

yumru *a.* Yuvarlak, şişkin şey. **RA** 291

yumrulanmak (nsz) Yumru durumuna gelmek, yumru gibi olmak. **RA** 328

yumuşak *sf.* **1.** Kaba, hırçın, sert olmayan, kolay yola gelen, uysal. **RA** 304 **2.** Okşayıcı, tatlı, hoş. **RA** 71

yumuşaklık, -ğı *a.* Yumuşak olma durumu, mülayemet. **RA** 265, 284

yumuşama *a.* Yumuşamak işi. **RA** 151

yumuşatmak (-i) Sertliğini gidermek, yumuşak duruma getirmek. **RA** 130

Yunan *öz. a.* Yunanistan’da yaşayan veya Yunanistan halkından olan kimse, Yunanistanlı, palikarya. **M2** 111, 114, 204², 208, 209, 222², 236, 253, 254, 263

Yunanistan *öz. a.* Balkanlarda bulunan bir ülke adı. ‘Almanların Yunanistanı zaptettiği bir sırada büyük oğluma yazdığım vasiyetnamenin bir parçasıdır.’ **M2** 204

Yunanlı *bk.* Yunan. **M2** 139, 222³, 239, 253

Yunanlılık *öz. a.* Yunan olma, yunan gibi düşünme durumu. ‘Her şeyi yunanlılık gözüyle gördüğünden kız talebesinden birine de bir yunan ilahesinin adını takmıştı’ **M2** 222²

Yunus Emre *öz. a.* 1241-1321 yılları arasında yaşadığı kabul edilen Anadolu’da Türkçe şiirin öncüsü olan tasavvuf ve halk şairinin adı. ‘Evet, Yunus Emre. Kaçınıcı asrın adamıydı?’ **RA** 101², 151 **M2** 254

yurt, -du *a.* Bir halkın üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçası, vatan. **RA** 7, 9 **M2** 29², 43, 139, 155, 160, 161, 239, 240, 249, 275, 256

→ **yurt dışı**

yurt dışı *sf.* Yurt sınırları dışında olan.
RA 173

Yurt ve Dünya *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir dergi adı. 'Hatta İçişleri Bakanının son konan mahut 'Yurt ve Dünya' dergisini bu milletin parasıyla satın alıp himaye ettiği ve en ince maksatlarla çıkan bu dergiyi lise kütüphanelerine soktuğu için Hasan Ali Divan-ı Ali'de hesap vermelidir' **M2** 179, 183, 184

yurtseverlik, -ği *a.* Yurtsever olma durumu, vatanseverlik. **M2** 38, 267

yurttaş *a.* Yurtları veya yurt duyguları bir olanlardan her biri, vatandaş.
M2 153

Yusuf Akçura *öz. a.* 1876 Rusya doğumlu, Türkçülük akımının önde gelen temsilcilerinden olan Tatar asıllı Türk yazar ve siyasetçinin adı. 'Orhunun birinci sayısındaki yazımda Yusuf Akçuraya hiçbir hakaret ve isnadda bulunmadığımı bilmez görünüyor.' **M2** 190³

Yusuf Akçura Bey *öz. a. bk.* Yusuf Akçura. **M2** 131

Yusuf Ziya *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen Rıza Nur'un cenaze törenine katılan kişilerden birinin adı. 'Etrafta çevre çevre kardeşi, Ebüzziyade Velid, Avukat Mehmet Ali, Avukat İffet, İsmet Rasin, Azerbaycanlı Sadık ve Ali Ekber, Türkistanlı İlhan, ülkü Basımevi sahibi Muharrem, Arkadaş Basımevi sahibi Şemseddin, Doktor Mustafa Hakkı Akansel, Doktor İzzettin Şadan, eski elçi Teyfik Kamil, Şeyhislam zade Muhtar, eczacı Vedat, eski başkonsolos Fahrettin Hayri Beğler; edebiyat, tıp, mimari ve lise talebeleri, tanımadığım vefakar arkadaşlar ve gençler, nihayet ordaki tek kadın Tolunay Atsız, sessiz duruyorlardı.' **M2** 57

Yusuf Ziya Yazgan *öz. a.* Dönemin tümgenerali ve Türkçülük-Turancılık davasının mahkeme başkanının adı. 'Öteki müttelikleri Sabit Noyon, Kazım Alöç, Ahmet Demir, Cevdet Erkut, Yusuf Ziya Yazgan, Şinasi Turga (veya Tolga), Sait Köçek (veya Koçak) vesaire idi.' **M2** 193

yutturmak (-i, -e) Yutma (I) işini yaptırmak veya yutmasını sağlamak.
M2 241

yuva *a.* Bir şeyin çok bulunduğu yer.
M2 250

yuvarlak, -ğı *a.* Top veya küre biçiminde olan, müdevver. **M2** 136

yuvarlanmak (*nsz*) Dökülerek düşmek. **RA** 184, 254

yüce *sf.* Yüksek, büyük, ulu, ulvi. **RA** 309

Yücel *öz. a. bk.* Hasan Ali Yücel. **M2** 198, 261

yüceltmek (-i) Yükseltmek, yüce bir duruma getirmek. **M2** 21

yük *a.* Birinin üzerine almak zorunda kaldığı ağır görev. **RA** 244, 266, 319

yüklemek (-i, -e) Bir yükümlülük altına sokmak, sorumlu tutmak. **M2** 99

yüklenmek (-e) Yükleme işi yapılmak veya yükleme işine konu olmak.
M2 144

yükletilmek (-e) Yükleme işi yapılmak. **M2** 90

yükletmek (-i, -e) Yükleme işini yaptırmak. **M2** 72, 121, 150

yüksek *sf.* **1.** Belirli bir yere göre daha yukarıda bulunan. **RA** 238, 342 **2.** Normal değerlerin üstünde olan. **RA** 10, 78, 106², 117 **M2** 14, 19, 21, 37, 38, 51², 69, 138, 149, 175², 208 **3.** Derece veya makamı bakımından üstün. **RA** 172 **M2** 179,

180, 191, 214 **4.** Güçlü, şiddetli. **RA** 118, 185, 201, 220 **yüksekten atmak** yapamayacağı şeyleri yapabilmemiş gibi söylemek. **M2** 151

→ **yüksek tahsil, yüksek tansiyon**

Yüksek Muallim Mektebi öz. a. Makaleler II adlı eserde geçen bir okul adı. 'Bu Sartlardan Yüksek Muallim Mektebinde okuyan birisi 'Türk milleti yoktur. Türk Milletleri vardır. Ben Türk değil Özbekim' derdi.' **M2** 121, 189

yüksek tahsil a. Yükseköğrenim. **M2** 22, 211, 220

yüksek tansiyon a. Kan dolaşımı için damarlarımızda gerekli olan kan basıncının normalden fazla olması durumu. **RA** 220

yükselebilmek (-e, nsz) Yükselmeye ihtimali veya imkânı bulunmak. **M2** 229

yükselme a. Terfi. **M2** 12, 14

yükselmek (nsz) Güçlenmek, şiddetlenmek. **RA** 90, 91, 182, 242, 313, 345 **M2** 12, 20, 25

yükseltmek (-i) Yüksek bir düzeye getirmek, geliştirmek. **RA** 106², 191 **M2** 19

yüksünmek (-den) Üşenmek, tembellik etmek. **RA** 8, 39, 74, 318, 349 **M2** 195

yürek, -ği a. anat. Kalp. **RA** 6, 83, 84, 102, 140, 189, 243, 244, 255, 259, 277, 278, 284, 298, 319, 327² **M2** 25, 32, 56, 109, 171³ **yüreğine (acı) çökmek** derinden ızdırap duymak. **RA** 284, 291 **yüreği büyük derde girmek** aşk acısı çekmek. 'Sevdiği kızı anlattı. Yüreğin büyük derde girmiş.' **RA** 7 **yüreği sızlamak** çok acımak, çok üzülmek. **RA** 240, 275 **yüreği yanmak** çok acımak. **RA** 6 **yüreğindeki odu söndürmek** aşk acısı, ızdırap çekmekten kurtarmak. 'Tanrı'ya yalvardı, yüreğindeki odu

söndür, dedi.' **RA** 6 (birinin) **yüreğine işlemek** yüreğe işlemek. **RA** 32, 276 **yüreğine od düşmek** felakete uğramak, çok üzülme. **RA** 5, 6² **yüreğini açmak** kalbini açmak, derdini dökmek, içini dökmek, senli benli konuşmak ve davranmak. **RA** 7 **yüreğini derde salmak** aşk acısı çekmek. **RA** 5 **yüreğini oynatmak** heyecanlandırmak. **RA** 5, 209 **yüreğini ferahlatmak** üzüntüsünü azaltmak. **RA** 140 **yürek parçalamak** çok üzme. **RA** 98 **yürekleri (iyilikle) çarpmak** iyilikten başka bir şey düşünmemek. 'Ama yürekleri yalnız iyilikle çarpan, dünyada yalnız iyi şeyler bulunduğunu sanan genç kızların da kötü duygulara kapılmış olması korkunçtu.' **RA** 24 **yüreği titretmek** duygulanmak, endişe, korku duymak. **RA** 317

yürekli sf. Tehlikeyi korkusuzca karşılayan, hiçbir şeyden korkusu olmayan, gözü pek, babayiğit, koçak, cesaretli, cesur, cüretli, cüretkâr. **M2** 206, 207

yürüme a. Yürümek işi. **RA** 81², 113, 114, 140, 192, 219, 223, 240, 252, 259, 278, 320, 324, 335, 337

yürümek. (nsz) **1.** Adım atarak ilerlemek, gitmek. **RA** 10, 24², 25, 29, 37, 57, 81², 85, 86, 87, 89, 109, 113, 140, 161, 190, 191, 194, 225, 228, 231, 232, 241, 245, 255, 269, 271², 274⁵, 275², 276², 277, 279, 280, 294, 295, 297³, 317, 320², 321³, 324, 327, 329, 334, 335, 336, 344, 345 **M2** 56², 86 **2.** Bir işte ileri gitmek. **M2** 214, 224 **3.** (-e) Üzerine doğru gitmek, akın etmek, saldırmak, hücum etmek. **M2** 13, 20, 29, 31, 34, 85, 107 **4.** Gereği gibi yapılmak veya ilerlemek. **M2** 152

yürürlük, -ğü *a.* **yürürlükte olmak** kanun, karar, iş yapılmakta, uygulanmakta olmak. **RA** 266

yürütmek *(-i)* Yürüme işini yaptırmak, yürümesini sağlamak. **RA** 293 **M2** 30²

yürütülme *a.* Yürütülmek işi. **M2** 37

yürütülmek *(nsz, -e)* Yürütme işi yapılmak veya yürütme işine konu olmak. **M2** 32

yürürebilmek *(nsz, -e)* Yürüme ihtimali veya imkânı bulunmak. **RA** 335²

yürüyüş *a.* Yürüme işi. **RA** 5, 165, 191, 195, 225⁵, 226, 229, 277 **M2** 25, 28, 31, 33, 34², 107

yüz (I) *sf.* On kere on, doksan dokuzdan bir artık **RA** 100, 298, 310, 314, 316, 317, 325, 328 **M2** 97, 122, 257, 281

→ **yüzde yüz**

yüz (II) Başta, alın, göz, burun, ağız, yanak ve çenenin bulunduğu ön bölüm, sima, çehre, surat. **RA** 5, 8, 10, 11, 16, 17, 21, 24, 26, 27, 30, 34, 39, 44², 45, 53, 58, 63, 68², 70, 73, 83, 87, 88, 89, 90, 91, 94, 96, 106, 112², 114, 115⁵, 116, 117², 120, 131, 137³, 140, 144, 145, 146², 151, 153, 162, 168², 170, 171², 182, 185, 191, 195, 200², 202², 209, 210, 211, 212, 224, 226, 228², 233², 235², 236, 243, 245, 246³, 247, 250, 261, 266², 276², 284, 286³, 290, 292, 303, 317, 318, 322, 327, 328, 329, 336², 337³, 343, 344, 346, 348, 349 **M2** 86, 196 **yüz kızartmak** utandırmak. **M2** 199, 217 (bir şeye) **yüz tutmak** giderek biçim ve renk değiştirmek. **RA** 322 **yüz yüze gelmek** bir araya gelmek. **RA** 228, 253, 275 **yüzü gülmek** sevinci yüzünden belli olmak. **RA** 55, 69, 211 **yüzü kızarmak** utanmak. **RA** 132, 134, 161, 253, 254 **yüzü pembe pembe olmak** utancından yüzü kızarmak.

‘Güntülü’nün yüzü pembe pembe olmuştu.’ **RA** 262 **yüzü pembeleşmek** utancından yüzü kırmızı olmak. ‘Güntülü utangaç gülümsemelerle kendisine bakıyor ve yüzü pembeleşiyordu.’ **RA** 58, 64, 129 **yüzünden oku(n)mak** herhangi bir durumu yüzünden anlamak. **RA** 237 **yüzüne bakmamak** önem vermemek, ilgilenmemek. **RA** 69, 260 **yüzüne tatlı pembedik basmak** utanç vb. duyguların etkisiyle yüzü pembe pembe olmak. ‘Güntülü’nün yüzüne birdenbire o tatlı pembedik bastı.’ **RA** 67 **yüzünü buruşturmak** yüzüne öfke ve hoşnutsuzluk gösteren bir biçim vermek. **RA** 26² **yüze vurmak** yüzüne vurmak. **M2** 230

→ **yüz kararı**

yüzbaşı, -yı *a.* **ask.** Orduda rütbesi üsteğmenle binbaşı arasında olan subay. **RA** 14, 37, 39, 40, 46³, 50, 51², 54³, 86, 119², 168, 169, 174, 186, 192², 193², 200, 202, 203, 204, 205², 206, 207, 228, 231, 237, 244², 256, 267, 275, 276², 293, 295, 296², 297, 298, 307², 308, 309⁷, 310³, 312, 317, 318³, 319, 324², 326², 327, 328, 335, 337 **M2** 53

Yüzbaşı Börü Kayı *öz. a.* Ruh Adam adlı eserde Tanrikut Mete’nin ordusunda yer alan ve iki bin yılı aşkın zaman sonra da ruhu Selim Pusat’ın bedeninde can bulan bir yüzbaşının adı. ‘Bu Yüzbaşı Börü Kayı, sevgilisini hedef yaparak okla vurmaya için verdiğim buyruğa baş eğmediğinden idam olundu.’ **RA** 307

Yüzbaşı Burkay *öz. a.* Ruh Adam adlı romanın başlangıcındaki Uygur masalında geçen ve romanın ana karakteri Selim Pusat ile yaşadıkları bakımından benzerlik bulunan karakterin adı. ‘Şu zavallı tâlihsiz

Yüzbaşı Burkay beni ilgilendirmede desem yalan olur. RA 5, 14, 351

Yüzbaşı Kubudak öz. a. bk. Yüzbaşı Moğol Kubudak. RA 310, 319, 325

Yüzbaşı Moğol Kubudak öz. a. Ruh Adam adlı romanda Cengiz Kağan'ın ordusunda bulunan güçlü bir asker olarak geçen bir kişinin adı. *'Büyük ışığın buyruğu ile burada Yüzbaşı Moğol Kubudak'la vuruşacaksınız.'* RA 325

Yüzbaşı Pusat öz. a. bk. Selim Pusat. RA 41, 43

Yüzbaşı Selim Pusat öz. a. bk. Selim Pusat. RA 38², 40, 44, 204, 336

Yüzbaşı Şeref öz. a. Ruh Adam adlı romanın ana karakteri olan Selim Pusat'ın yakın arkadaşının adı. *'Yüzbaşı Şerefi hapsedip ihtilâttan menetmiş, sekiz subayı da göz hapsine alarak meseleyi resmiyete koymuştu.'* RA 41, 44, 53

yüzbaşılık, -ğı a. Yüzbaşı olma durumu. RA 310 M2 68

yüzde yüz zf. Kesinlikle. RA 93 M2 89

yüzlerce sf. Pek çok, çok sayıda. RA 17, 28, 170, 191, 214 M2 128, 177, 211, 267

yüz karası a. mec. Utanılacak bir durum veya şey, yüz kiri. M2 196

yüzlü sf. Yüzü herhangi bir nitelikte olan. RA 8, 86, 87, 130, 333 M2 62

yüzlülük, -ğü a. Yüzlü olma durumu. M2 111

yüzme a. Yüzmek işi. M2 63

yüzünden zf. -den ötürü. RA 11, 18, 20, 37, 64, 119, 171, 172, 185, 192, 205, 244, 263, 336, 338 M2 34, 68², 99, 114, 131, 140, 202², 206, 224, 230

yüzyıl a. Yüzyıllık süre, asır. RA 204 M2 45, 89, 99, 112

yüzyıllarca zf. Yüzlerce yıl, asırlarca. RA 189

yüzyıllık sf. Yaklaşık olarak sürerliği yüzyıl olan, asırlık. RA 309

Z

z, Z Türk Alfabesinin yirmi dokuzuncu sırasında yer alan ve **Ze** adı verilen bu harf ses bilimi bakımından yumuşak, diş eti sızıcısını gösterir. M2 199

zaaf a. Ar. *za'f* 1. Düşkünlük. RA 235 2. İrade zayıflığı. RA 283 **zaaf göstermek** zayıflığı, yeteneksizliği ortaya çıkmak. RA 242

zabit a. Ar. *zābiṭ* Rütbesi teğmenden binbaşıya kadar olan asker. M2 67, 164, 165, 166

za'f a. bk. Zaaf. RA 88

zafer a. Ar. *zafer* 1. Savaşta kazanılan başarı. RA 39, 130, 308, 309, 310² M2 23², 25, 30, 34² 2. Yengi. M2 114², 279²

Zafer Anıtı öz. a. Afyon'da bulunan bir anıt adı. *'Bir tanesi de Afyon'daki Zafer Anıtı'dır.'* M2 114

Zafer Taşlıkhoğlu öz. a. 1911 doğumlu, Klasik Filoloji Bölümü alanında uzman ve akademisyen. *'Zafer Taşlıkhoğlu(Yunan Dili)'* M2 236

za'fi sf. Ar. *za'f* + *-ī* Zaafla ilgili. RA 76, 104

zahife a. Ar. *zāhife* Sürüngenler, yerde sürünenler. M2 20

zâhiren (doğ.) **zahiren** zf. Ar. *zāhiren* esk. Görünüşte. RA 250

zahmet a. Ar. *zaḥmet* **zahmet etmek** biri için yorulmak veya masrafa girmek. RA 46, 204

zâir sf. Ar. *zā'ir* Ziyaret eden, ziyaretçi. RA 67

Zâkir Kadirî öz. a. Zakir Kadiri Ugan, 1878 Irak doğumlu, Tatar kökenli antropolog, tarihçi ve yazar. 'Abdullah Battal Taymas, Sadri Maksudi, Reşit Rahmeti Arat, Akdes Nimet Kurat, Ahmet Temir, Zeki

Velidi Togan, Abdülkadir İnan, Mehmet Sadık Aran ve diğerleri gibi Caferoğlu Ahmet de Kara ve Kızıl Moskoflar'dan canlarını kurtararak Türkiye'ye yerleşen ve siyasi mücadeleye de katılmakla beraber özellikle kültüre hizmet eden en değerli Dış Türkler'den biriydi.' **M2** 103

zalim sf. Ar. *zâlim* Acımasız ve haksız davranan, zulmeden. **M2** 13²

zaman a. Ar. *zaman* Bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit. **RA** 11, 13, 14, 15⁷, 18², 23², 25, 28, 29, 30, 32⁴, 33, 37, 39, 44², 46⁴, 47², 53, 54, 57, 58, 69⁴, 70, 71, 72, 73, 78², 79, 80³, 81, 82, 85³, 87², 89², 99, 100², 101², 102³, 103, 105², 106, 109², 110², 112², 118², 123, 124, 129, 132, 133², 137, 138, 144, 145², 146², 148, 149, 152², 153, 154, 156, 157, 158, 160, 161, 162, 163, 165³, 167, 169, 170, 172, 174, 177², 179, 183, 186, 189, 190, 194, 195, 196, 197, 198, 204, 205, 208, 210, 211, 212², 213², 214, 220², 221², 223³, 225, 228, 229, 232³, 233, 237, 238, 240², 242³, 243², 244, 245², 247, 249², 253, 254, 256, 261², 262, 264³, 266², 267, 271², 272, 274, 275, 276, 277, 279², 280², 282, 283, 284⁴, 287, 289, 291², 293, 297², 300, 307, 309, 314⁴, 316², 318, 320, 324², 325², 327, 328², 329, 334, 335, 336, 337, 338, 341, 349⁴ **M2** 11, 12³, 13, 14⁴, 15, 16, 19, 31, 33, 34, 41, 42³, 43², 48, 52³, 55, 64², 66⁴, 67³, 79, 86², 90, 91, 93, 94, 97, 98³, 101, 105, 108², 111³, 112, 120, 135², 136, 137, 139, 141², 144²,

145², 147, 151, 153, 163, 171, 179, 180, 182, 184, 187², 188, 196, 202², 203, 205, 206, 207, 209, 217², 218, 222, 228, 236, 240², 247³, 248, 249, 256, 259², 260², 261, 263³, 268, 273 **2. Dönem, devir. RA** 62 **M2** 97, 110, 146, 189, 196², 219, 276, 279 **zaman almak** sürmek, devam edip zamanı geçirmek. **RA** 308 **zaman öldürmek** boş şeylerle vakit geçirmek. **RA** 199, 239 **zamana uymak** davranışlarını içinde bulunulan günün şartlarına uydurmak. **RA** 30

→ **zaman zaman**

zamâne (doğ.) **zamane** a. Ar. *zamâne* İçinde bulunulan zaman, dönem. **M2** 174

zamanla zf. Aradan süre geçtikçe, giderek. **RA** 22², 172 **M2** 212

zamansızlık, -ğı a. Zamansız olma durumu. **M2** 60

zaman zaman zf. Ara sıra. **RA** 109, 112, 159, 229, 251, 300² **M2** 81, 208

zan, -nnı a. Ar. *zann* Sanı. **RA** 22

zaniye sf. Ar. *zānī* (müennes) Zina eden(kadın) **M2** 240

zannetmek (nsz) Ar. *zann* + T. etmek *Sanmak. RA* 18, 22, 65², 113, 130, 136, 139, 174 **M2** 225, 255, 268

zapt a. Ar. *zabt* **zapta geçirmek** Yazıya geçirmek, tutanağa kaydetmek. 'İfadelerimizi *zapta geçirmemiş, bol keseden 10 yıl. . gibi cezalar vermiş.'* **M2** 82 **zaptedmek** (doğ.) **zapt etmek** zorla almak. **M2** 96, 139, 204, 261 **zaptolunmak** (doğ.) **zapt olunmak** ele geçirilmek. **RA** 267 **M2** 142

zarar a. Ar. *zarar* Bir şeyin, bir olayın yol açtığı çıkar kaybı veya olumsuz, kötü sonuç, dokunca, ziyan, mazarrat. **RA** 91, 144 **M2** 99, 132, 153, 184, 208 **zarara uğramak** kötü bir durumla karşılaşmak. **RA**

- 143 **zarar erişmek** zarar vermek, kötülük etmek. *'Benim bu büyük hatam yüzünden insanlığa zarar erişmedikten sonra...'* **RA** 11
- zararlı** *sf.* Zarar veren, zararı dokunan, dokuncalı, muzır, tahripkâr. **RA** 18, 71 **M2** 80, 236, 240
- zarf** *a.* İçine mektup veya başka kâğıtlar konulan kâğıttan kese. **RA** 221², 285
- zarfında** *zf.* Belli bir sürede, belli bir süre içinde. **RA** 26 **M2** 54, 143², 269
- Zarfloğlu** *öz. a.* Rıza Nur'un anne tarafından mensup olduğu ailenin adı. *'Rıza Nur'un ana tarafı da Sinoplu ve Zarfloğlu denen bie aileye mensuptu.'* **M2** 62
- Zarfloğullarından Hacere** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen Rıza Nur'un annesinin adı. *'Rıza Nur, İmamoğullarından Mahmut ile Zarfloğullarından Hacere'nin dört çocuğunun ilki olarak 30 Ağustos 1876'da Sinop'ta doğdu.'* **M2** 62
- zarif** *sf. Ar. zarīf* Güzel, hoş, albenili. **RA** 63, 159 **M2** 262
- Zaro Ağa** *öz. a.* Makaleler II adlı eserde geçen bir kişi adı. *'Bu kürsüye Zaro Ağa bile getirilseydi 17 yılda bir iki eser, hiç olmazsa öteki hocalar gibi bir lise kitabı yazardı.'* **M2** 225
- zaruret** *a. Ar. zarūret* Gereklik. **RA** 41, 51, 65, 173 **M2** 213
- zaruri** *a. Ar. zarūrī* Gerekli. **M2** 34
- zat** *a. Ar. zāt* Kişi. **M2** 158, 225
- zaten** *zf. Ar. zāten* Doğrusu, doğrusunu isterseniz, esasen, zati. **RA** 15, 31, 53, 74, 81, 90, 98, 99, 105, 145, 159, 172, 177, 178, 185, 210, 217, 240, 250, 257, 290, 294 **M2** 76, 86, 94², 98, 111, 133, 140, 142, 143, 144, 157, 163, 189, 199, 200, 236, 249, 258
- zavallı** *sf. 1.* Acınacak kadar kötü durumda bulunan. **RA** 14, 24, 37, 102, 125, 140, 171, 192, 259, 264 **M2** 20, 110, 142, 150, 177, 197, 198, 228, 230, 241, 246, 254 **2.** Gücü bir şeye yetmeyen, âciz. **M2** 195, 198
- zavallılık, -ğı** *a.* Zavallı olma durumu. **RA** 31
- zayıf** *sf. Ar. za'īf 1.* Görevini yapacak yeterli gücü olmayan. **RA** 106, 156, 206², 311² **M2** 207², 208, 241 **2.** Önemli, güvenilir olmayan. **M2** 39 **3.** Kişilik ve ruhsal yönden gereği kadar güçlü olmayan. **RA** 221, 336 **4.** Enerjisi, etkisi, yoğunluğu az olan. **RA** 315², 316 **5.** Bilgi yönünden yeterli olmayan, yeteneksiz. **M2** 221 **zayıf düşmek** güçsüzleşmek. **M2** 241
- zayıflamak** (*nsz*) Zayıf duruma gelmek. **RA** 52, 137 **M2** 136
- zayıflatmak** (*-i*) Zayıf olmasına yol açmak. **M2** 49
- zedelemek** (*-i*) Zarar vermek. **RA** 47
- zedelenme** *a.* Zedelenmek işi. **M2** 254
- zehir, -bı** *a. Ar. zehāb esk.* Sanma, sanı, zannetme. **M2** 141
- zehir, -hri** *a. Far. zehr 1.* Organizmaya girdiğinde kimyasal etkisiyle fizyolojik görevleri bozan ve miktarına göre canlıyı öldürebilen madde, ağrı, sem. **M2** 71² **2.** Büyük üzüntü, acı, keder, sıkıntı. **RA** 83, 185, 194, 202, 314 **zehir kusmak** ağızından iyi bir söz çıkmamak, sürekli kötülemek. *'Türkçüler aleyhine zehir kusan bir alet haline gelmişti.'* **M2** 267
- zehirmek** (*-i*) Birine zararlı düşünceler, zararlı duygular aşlamak. **RA** 18 **M2** 281

zehirlenme *a.* Zehirlenmek durumu, ağılanma. **M2** 72, 184

zehirlenmek (*nsz*) Zehirleme işi yapılmak veya zehirleme işine konu olmak, ağılanmak. **M2** 192

zekâ *a.* *Ar. zekâ* 'ruh *b.* İnsanın düşünme, akıl yürütme, objektif gerçekleri algılama, yargılama ve sonuç çıkarma yeteneklerinin tamamı, anlak, dirayet, zeyreklik, feraset. **RA** 100, 134², 136, 242 **M2** 15, 54, 128, 179²

→ **zekâ testi**

zekâ testi (*i*) Bir kimsenin zihin gücü ve kabiliyetini ölçmek için hazırlanmış olan test. **RA** 134

zeki *sf.* *Ar. zekî* Çabuk ve kolay kavrayan. **RA** 12, 77 **M2** 121, 230², 249, 278⁴

Zeki Bey *öz. a. bk.* Zeki Velidi Togan. **M2** 220

Zeki Velidî *öz. a. bk.* Zeki Velidi Togan. **M2** 120, 219, 221

Zeki Velidi Bey *öz. a. bk.* Zeki Velidi Togan. **M2** 172, 220

Zeki Velidi Togan *öz. a.* 1890 Başkurdistan doğumlu, Başkurt devrimi ve bağımsızlık hareketinin lideri, tarih, edebiyat, etnografya alanlarında araştırmalar yapmış Türk Tarihçisi ve tanınmış Türkolog'un adı. 'Bunun bir Selçuklu-Çengizli savaşı değil, Selçuklu - Harzemli savaşı olduğunu, Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubad'la Harzemşah Celaleddin Mengüberti arasında Yassıçimen'de yapılan bir savaş olduğuna dikkati ilk çeken Zeki Velidi Togan olmuştur.' **M2** 83⁴, 84, 85⁵, 86³, 103, 233, 236

zelilâne *zf.* *Ar. zelîl + Far. -âne* Zelil olarak, horlanarak. **RA** 114 **M2** 259

zemin *a.* *Far. zemîn* Temel, dayanak. **M2** 240, 277

zenci *a.* *Ar. zencî* Siyah ırktan olan kimse, siyahi. **M2** 67

Zenci Nadir Ağa *öz. a.* Makaleler II adlı eserde Abdülhamid'in başmusabihisi olarak geçen kişinin adı. 'Abdülhamidin başmusabihisi Zenci Nadir Ağa ile başka birisi, bir de Said Paşanın muavini bir doktor binbaşı vardı.' **M2** 70

zengin *sf.* *Far. sengîn* Parası, malı çok olan, varlıklı, varсыл, varyetli, fakir, yoksul karşıtı. **M2** 32, 62, 278 (**birini**) **zengin etmek** çok mal ve para sahibi yapmak. **M2** 19

zenginleşmek (*nsz*) Zengin duruma gelmek. **M2** 83

zenginlik, -ği *a.* Zengin olma durumu, varlıklılık. **RA** 168

zerdali *a.* *Far. zerd + âlû bit. b.* Kayısı ağacının Akdeniz ülkelerinde yetiştirilen küçük meyveli bir türü (*Armeniaca vulgaris*). **RA** 11²

Zerdüşt *a.* Zerdüşt dininin kurucusu. **RA** 303³

zerre *a.* *Ar. zerre* **zerresi kalmamak** hiç bulunmamak, tükenmek, yok olmak. **RA** 173

zevat *a.* *Ar. zevât* Kişiler, zatlar. **M2** 131⁴, 154

zevce *a.* *Ar. zevce* Karı. **RA** 46, 83, 217², 305 **M2** 39, 190², 194², 198², 206

zevk *a.* *Ar. zevk* Hoşa giden veya çekici bir şeyin elde edilmesinden, düşünülmesinden doğan hoş duygu, haz. **RA** 23, 37³, 58, 66, 72, 83, 117², 120, 128, 129⁷, 155, 159, 170, 191², 192, 193², 217, 224, 262, 282, 285, 350 **M2** 114 **zevk almak** (veya **duymak**) hoşlanmak, beğenmek. **RA** 32, 59, 60, 69, 74, 113², 128, 133, 174, 193², 213, 350 **zevk etmek** eğlenmek. **RA** 126, 155 **M2** 107 **zevk vermek** hoşlanmak, hoşuna gitmek. 'Susuz

kalarak can vermeleri bana aynı derecede zevk verir.' **RA** 330

zevкли *sf.* Beğenilen, hoş giden. **RA** 262

zevksiz *sf.* Beğenilmeyen, hoş gitmeyen. **RA** 193

Zeynelabidin Beğ (*doğ.*)
Zeynelabidin Bey *öz. a.* Makaleler II adlı eserde Namık Kemal'in şecere listesinde yer alan kişilerden birinin adı. 'Zeynel Abidin Beğ' **M2** 40

Zeytinlik *öz. a.* Makaleler II adlı eserde adı geçen Sinop'ta bulunan bir yer adı. 'Sinob'a gittiği zaman Zeytinlik denilen yerde Şukufe-i Muhabbet adında edebi bir nesir yazdı.' **M2** 66

zımnen *zf. Ar. zimnen* Üstü kapalı bir biçimde, dolaylı olarak. **M2** 188

zıpır *sf.* Şımarık ve delice tavırlı, hareketlerinde ölçüsüz, delişmen, zırtapoz, zirzop. **RA** 183

zırh *a. Far. zirih esk.* Savaşlarda ok, kılıç, süngü vb. silahlardan korunmak için giyilen, demir ve tel levhalardan yapılmış giysi. **RA** 50, 325⁴

zırhlı *sf.* Zırh giymiş veya zırh kaplanmış. **RA** 310 **M2** 33

zırhsız *sf.* Zırhlı olmayan. **RA** 7

zırvalama *a.* Zırvalamak işi. **RA** 192

zıt, -ddi *sf. Ar. zidd* Karşıt, ters. **RA** 106, 185 **M2** 37, 43, 164, 202, 208, 273

Zibefce *öz. a.* Makaleler II adlı eserde adı geçen ve Üsküp'te bulunan bir yer adı. 'Zibefçe'ye tren geldikçe gümrük salonunda Rıza Nur da bulunurdu.' **M2** 71³, 72, 73²

Zibefce Rüsumat Merkez Memurluğu *öz. a.* Makaleler II adlı eserde Zibefçe vergi merkez memurluğu olarak geçen bir kurum

adı. 'Üskübe tabi Zibefçe Rüsumat Merkez Memurluğu.' **M2** 74

zifirî *sf. Ar. zefirî*

→ **zifirî karanlık**

zifiri karanlık (*doğ.*) **zifirî karanlık, -ğı** *a.* Çok koyu karanlık. **RA** 121, 298, 328

zihin, -hni *a. Ar. zihn* Canlının duyu ve davranışlar dışındaki ruhsal süreç ve etkinliklerinin bütünü. **RA** 33, 84, 87, 126, 147, 181, 219, 294(**bir şey birinin) zihin bulandırmak** düşünürken olaylar arasındaki bağlantıyı yitirtmek. **M2** 38 **zihin yormak** bir konuda çok düşünmek, kafa yormak. **RA** 34, 84, 109, 319 **zihni dağılmak** zihnini dağıtmak, gerektiği gibi düşünmemek. **RA** 294 **zihnini kurcalamak** bir şey sık sık hatırlanıp insanı düşündürmek. **RA** 289 **zihnini toparlamak** kendine gelmek, sağlıklı düşünmeye başlamak. **RA** 152

zihniyet *a. Ar. zihniyyet* Anlayış. **RA** 39, 134², 135 **M2** 90², 129², 142, 147, 209, 240, 280

zikir *a. Ar. zikr* Anma, söyleme, sözünü etme. **M2** 219

→ **zikretmek, zikrolunmak**

zikretmek, -der (*-i*) *Ar. zikr + T. etmek* Adını söylemek, sözünü söylemek, anmak. **M2** 41, 183

zikrolunmak (*nsz*) *Ar. zikr + T. olunmak* Adı geçmek, söylenmek. **M2** 41, 151, 152, 172, 174², 272

zil *a. Far. zil* İşaret vermek, uyarmak, çağırmak için kullanılan ve bir çan ile bu çana vuran bir tokmaktan oluşan, elle veya başka düzenlerle işletilebilen araç. **RA** 17, 28, 32, 36, 57, 68², 124, 125, 255, 335⁴

zincir *a. Far. zencir* Art arda gelen şeylerin oluşturduğu dizi. **RA** 177

zindan *a. Far. zindan* Tutuklu veya hükümlülerin içine konulduğu kapalı yer. **RA** 54

zirâ (*doğ.*) **zira** *bağ. Ar. zîrâ* Çünkü. **RA** 83

ziyâde (*doğ.*) **ziyade** *zf. Ar. ziyâde* Çok, daha çok, daha fazla. **RA** 12, 66, 70, 127, 203, 213 **M2** 120, 127, 141, 223, 225

Ziya Gök Alp *öz. a. bk. Ziya Gökalp.* **M2** 41, 175

Ziya Gökalp *öz. a. 1876* Diyarbakır doğumlu, Milliyetçilik ve Türkçülük üzerine kaleme aldığı eserleri ile adından söz ettiren yazar, şair, toplumbilimci ve siyasetçi. '*Ziya Gökalp'ın Türklüğe yaptığı büyük hizmet, Türk milliyetçiliği, yani Türkçülük alanındadır.*' **M2** 45⁴, 47, 48², 49², 50, 90

Ziya Gökalp Külliyyatı: I. Şiirler ve Halk Masalları *öz. a. Ziya Gökalp'e ait bir eser adı. 'Fevziye Abdullah Tansel tarafından hazırlanan Ziya Gökalp Külliyyatı: I. Şiirler ve Halk Masalları'nda değerli fikir adamımızın bütün manzum eserleri toplanmıştır.'* **M2** 50

Ziya Gökalp ve Malta Mektupları *öz. a. Ziya Gökalp'e ait bir eser adı. 'Damadı Ali Nüzhet Göksel tarafından yayımlanan Ziya Gökalp ve Malta Mektupları adlı eserde, büyük Türkçününün Malta'dan kızlarına gönderdiği mektuplar yayımlanmıştır.'* **M2** 50

ziyan *a. Far. ziyân* **ziyan** olmak boşuna harcanmak, zarar görmek. **RA** 20, 21

Ziya Özkaynak *öz. a. Makaleler II* adlı eserde Zonguldak Lisesi Tarih öğretmeni olarak geçen bir kişi adı. '*Zevcem ve zevcemle birlikte Zonguldak Lisesi Tarih öğretmeni Ziya Özkaynak, kendilerine hiçbir suç uydurulup yakıştırılmadığı için*

men-i muhakeme kararı aldılar.' **M2** 190²

Ziya Paşa *öz. a. Tanzimat döneminin önemli yazar ve şairlerinden Osmanlı Devleti'nin en önemli devlet adamlarından biri olan kişinin adı. 'Namık Kemal burada Ziya Paşanın Harâbât'ını tenkit ederek Ziya Paşa için bir telmih ve kinayedede bulunmuştur.'* **M2** 41⁴

ziyâret (*doğ.*) **ziyaret** *a. Ar. ziyâret* Birini görmeye, biriyle görüşmeye gitme, görüşme. **RA** 81,198, 211, 220, 241, 253, 271, 288, 290 **ziyaret etmek** **1.** birini görmeye gitmek. **RA** 69, 152 **M2** 31, 265 **2.** Bir yeri görmeye gitmek. **M2** 206, 276

ziyaretgâh *a. Ar. ziyâret + Far. -gâh* Ziyaret yeri. **M2** 57

Zonguldak, -k'ı *öz. a. Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri.* **M2** 190

zor *sf. Far. zûr* Sıkıntı veya güçlkle yapılan, kolay karşıtı. **RA** 7, 155, 255, 286

zoraki *zf. Far. zûr + Yun. 1.* İstemeyerek yapılan. **RA** 10, 57, 69, 76, 126, 154, 229 **M2** 38 **2.** İstemeye istemeye, istemeyerek, zorla. **RA** 68

zorla *zf. İstemeyerek, isteksiz olarak, zoraki.* **RA** 19, 24, 31, 242, 285 **M2** 203

zorlamak (*-i*) Birine bir şey yaptırmak amacıyla güç kullanmak, boyun eğdirmeye çalışmak, zor kullanmak, mecbur etmek. **RA** 6, 126, 158, 159, 167, 231, 255, 287 **M2** 268, 278

zorlanmak (*-e*) Zorlama işi yapılmak. **RA** 23,183

zorluk, -ğu *a. Sıkıntı veya güçlkle yapılma durumu, zor olma, güçlük, zahmet.* **RA** 23

zulmet *a. Ar. zulmet* Karanlık. **RA** 83

zulüm, -lmü *a. Ar. zulm* Güçlü bir kimsenin yasaya veya vicdana aykırı olarak başkasını uğrattığı kötü durum, kıyğı, eziyet, cefa. **RA** 104, 285 **M2** 67, 203, 210

Zühtü B. *öz. a.* Makaleler II adlı eserde adı geçen hukuk hocalarından birinin adı. 'Zühtü B. (İhsa): Taşbasması notlar.' **M2** 219

zülfüyâr *a. Far. zulf + yâr* **zülfüyâre dokunmak** hatırlı güçlü bir kimseyi veya bir makamı gücendirmek, darılmasına yol açmak. **M2** 101

zümre *a. Ar. zumre* Topluluk, takım, grup, camia. **RA** 21 **M2** 121⁴, 136, 139, 143, 174², 175², 221, 262

II. BÖLÜM
SÖZ VARLIĞI

1. TEMEL SÖZ VARLIĞI

1.1. İnsan Bedeni ve İnsan Bedeni ile İlgili Diğer Adları

akciğer	damar	kaş
avuç	deri	kirpik
ayak	dirsek	kol
bağır	diz	kucak
baş	el	mide
bel	ense	omuz
beniz	göğüs	parmak
beyin	gövde	sakal
bilek	göz	sırt
böğür	kan	yürek
burun	karaciğer	yüz

1.2. Hastalık Adları ve Hastalık Adları ile İlgili Diğer Adlar

ağrı	beyin kanaması	çıban
------	----------------	-------

1.3. Akrabalık Adları ve Akrabalık Adları ile İlgili Diğer Adlar

ağabey	baba	koca
amca	dede	oğul
ana	eş	torun
anane	kardeş	yavru
anne	karı	yeğen
ata	kaynata	

1.4. Hayvan Adları ve Hayvan Adları ile İlgili Diğer Adlar

akdoğan	kaplan	kuş
at	kartal	kuzu
arслан	koyun	sunu
balık	köpek	
baykuş	köpek balığı	

1.5. Bitki Adları ve Bitki Adları ile İlgili Diğer Adlar

ağaç	çiçek	yaprak
çam	ot	sarmaşık

yeşillik

1.6. Beslenme Adları

1.6.1. Yiyecek Adları ve Yemek ile İlgili Diğer Adlar

besin	yiyecek	et
tuz	yemek	üzüm
yemiş	un	

1.6.2. İçecek Adları ve İçecek ile İlgili Diğer Adlar

kımız	içki	
-------	------	--

1.7. Giyim, Kuşam, Kumaş ve İlgili Diğer Adlar

ayakkabı	çarık	kumaş
börk	çizme	
çanta	kavuk	

1.8. Araç, Eşya Adları

akçe	kapak	ok
bardak	ökse	tabanca
bıçak	kın	tulga
kalkan	kürek	yay
kap	kılıç	iğne
kılık	makinelî tüfek	yatak

1.9. İş, Meslek, Rütbe, Görev ve İlgili Diğer Adlar

albay	binbaşı	erbaş
ambar memurluğu	büyücü	hakan
asteğmen	cumhurbaşkanı	han
bakan	çavuş	kağan
bakıcı	çeri	kam
bakşı	çocuk doktoru	komutan
başbakan	dahiliye zabiti	kumandan
başbuğ	doktor	kurmay
başkumandan	edebiyatçı	milletvekili
bekçi	edebiyat öğretmeni	öğrenci
belediye başkanı	er	öğretmen

postacı	tarihçi	yarbay
polis memuru	tegin	yüzbaşı
politikacı	üstsubay	
subay	yabgu	

1.10. Yer Adları

1.10.1. Özel Yer Adları

1.10.1.1. Ülke Adları

Afgan/Efgan	Hindistan	Rusya
Amerika	Hollanda	Suriye
Avustralya	İngiltere	Suudi Arabistan
Başkurdistan	İran	Türkistan
Bulgaristan	Japonya	Türkiye
Çin	Kamlunçu	Ukrayna
Ermenistan	Kazakistan	Yakutistan
Filistin	Mısır	Yunanistan
Finlandiya	Pakistan	
Fransa	Polonya	

1.10.1.2. Bölge Adları

Anadolu	Güney	Kuzey
Balkan	Irak-ı acem	Maveraünnehir
Batı	İran Azerbaycanı	Ön Asya
Batı Anadolu	Kızılelma	Türkeli
Doğu	Kuneli	

1.10.1.3. Yerleşim Yeri Adları

1.10.1.3.1. Başkent Adları

Atina	Kazan	Tokyo
Bağdat	Paris	Viyana
Beşbalık	Roma	

1.10.1.3.2. Şehir Adları

Aslanapa	Basra	Erzincan
Balıkesir	Edirne	Erzurum

Eskişehir	Kayseri	Selanik
Filibe	Kazan	Semerhas
Harzem	Kırım	Semer kand
Hatay	Kosova	Serhas
Holivut	Mersin	Silistre
Horasan	Merv	Sinop
İskenderiye	Niğbolu	Sivas
İstanbul	Niksar	Telhab
İzmir	Plevne	Üsküp

1.10.1.3.3. İlçe, Semt ve Köy Adları

Çankaya	Çengelköy	Zeytinlik
Çamlı Kuru	Galata	
Çatalca	Sirkeci	

1.10.1.4. Coğrafi Yer Adları

1.10.1.4.1. Deniz, Nehir, Göl, Dere Adları

Selenga	Van Gölü	
Talas Irmağı	Orhun	Irmağı

1.10.1.4.2. Dağ, Ova, Yayla, Tepe, Ada Adları

Tanrı Dağları

1.10.2. Genel Yer Adları

çöl	kır	ova
ev	köprü	yayla
dağ	yayla	uçurum
ırmak	tepe	konak

1.10.2.1. Bina, İş Yeri ve Yapı Adları

ev	yol	konak
yapı	köprü	

1.10.2.2. Binanın Bölümleri ve Yapı Malzemeleri Adları

kapı	oda	
kat	tavan	

1.11. Özel Adlar

1.11.1. Kişi Adları

A. Muhip Bey	Ahmet Refik Bey	Ayşe Sultan
A. Battal Bey	Ahmet Temir	Azerbaycanlı Ali Ekber
Abdullah Battal Taymas	Ahuramazda	Azerbaycanlı Sadık
Abdurrahman Beğ	Akçuraoğlu Yusuf	Babur
Abdülbaki Gölpınarlı	Akdes Nimet Kurat	Bahadır Alkım
Abdülcelil	Aksak Temir / Temür	Bakan Reşat Şemseddin
Abdülhak Hâmid	Alâaddin Keykubad	Barbaros
Abdülhamid	Ali Çetinkaya	Battal Gazi
Abdülkadir İnan	Ali Ekrem	Bedia Akarsu
Abdüllâtif Paşa	Ali İhsan Göğüş	Bedriye Atsız
Abidin Daver Bey	Ali Muzaffer Bey	Behice Boran
Adnan Benk	Ali Mümtaz	Belediye Başkanı Yaşar Ersoy
Adnan Cemgil	Ali Nüzhet Göksel	Bergüzar
Adnan Pekman	Ali Reşat Bey	Besim Atalay Beğ
Afif Erzen	Ali Tegin	Besim Darkot
Afşin Beğ	Alp Arslan	Beyhan
Ağaoğlu Âhmed	Alp Er Tunga	Beylan Toğrol
Ahi Evren	Arslan Yabgu	Bilge Hatun
Ahmet Ardel	Asaf Mehmed Paşa	Bilge Kağan
Ahmet Ateş	Atatürk	Bilge Tardu
Ahmet Caferoğlu	Atatürk Mustafa Kemal	Bilge Tonyukuk
Ahmet Cevat Efendi	Atsız	Binbaşı Hüsni Beğ
Ahmet Demir	Avukat İffet	Birûnî
Ahmet Kutsi Tecer	Avukat Mehmet Ali	Boşnak Âli Efendi
Ahmet Muhip Efendi	Ay dolu/ Aydolu	Börü
Ahmet Rahmi Özsezgin	Ayaz İshakî	Bumin
	Ayşe Pusat	

Burkay	Doktor Haşan Ferit Cansever	Ertuğrul Beğ
Burnun Kağan		Ertuğrul Gazi
Bülent Ecevit	Doktor İzzettin Şadan	Eski başkonsolos Fahrettin Hayri Beğ
Caferoğlu Ahmet Bey	Doktor Key	Esrar Dede
Cahit Tanyol	Doktor Mazhar Osman	Etem Akif B
Câvid Ahmed Beğ	Doktor Mustafa Hakkı Akansel	Fahir İz
Cavid Baysun		Faika Hanım
Celâleddin Harzemşah	Doktor Rahmi	Falih Rıfkı Bey
Cemal Tukin	Doktor Rıza Nur	Faruk Perek
Cemile	Doktor Selim Key	Faruk Timurtaş
Cengiz /Çingiz	Doktor Semih Sümerman	Fatih Sultan Mehmed
Cevat Abbas	Doktor Şefik Hüsni	Fazıl Nazmi bey
Cevdet Erkut	Dr. Hasan Ferit Cansever	Ferit bey
Cezmi Oğuz	Dr. Hikmet Tanyu	Ferruh Ağan
Coşkun Kırca	Dr. Sevim Tan	Fethi Gürcan
Çağrı Bey	Dursun Önkuzu	Fethi Okyar
Çakmakoğlu Müşür Fevzi Paşa	Eberhard	Fethi Tevetoğlu
Çengiz Han	Ebû Hayyân	Fevziye Abdullah Tansel
Çiçi Yabgu	Ebûbekir Beğ	Feyzioğlu
Çivizâde	Ebülhasan Abdülcelil	Fındıkoğlu
Çokayoğlu Mustafa Bey	Ebülülâ B.	Fındıkoğlu Ziyaeddin Fahri
Çuluk	Ebüzziyade Velid	Fişer
Devşirme İbrahim	Ecevit	Fuad Köprülü
Doçent Emine	Eczacı Vedat	Fuzûlî
Doktor Ahmet Rahmi Özsezgin	Edirne kahramanı Şükrü Paşa	Fügen
Doktor Cezmi	Ejder Kağanı Naranta	Fusun
	Emine	Gazi Osman Paşa

Gazneli Mesud	Hikmet Tanyu	İstemi Kağan
Gazneli Sultan Mahmud	Hilmi Uran	İzmirli İsmail Hakkı Bey
Gedik Ahmet Paşa	Hilmi Ziya Bey	Jale İnan
Genç Osman	Hurrem Sultan	Kadriye Kozanlı
Giritli Ahmet Cevat Bey	Hüseyin Cahit Bey	Kafesoğlu
Gök Alp	Hüseyin Hilmi Paşa	Kâmil Suyu
Gökhan Evliyaoğlu	Hüseyin Namık Orkun	Kânunî Sultan Süleyman
Göl Tekin	Hüsni Beğ	Kapağan Kağan
Gülsafâ Kalfa	İbrahim Hakkı Bey	Kaşgarlı Mahmud
Gültekin	İbrahim Kafesoğlu	Kâtip Çelebi
Güntülü	İkinci Abdülhamid	Kâzım Alöç
Gür Han	İkinci Murad	Kâzım Karabekir Paşa
H Âli Bey	İlbilge Katun	Kel Ali
H. Nihâl	İlhan Bumin	Kemal Yılmaz
Hâcere Hanım	İmam Mustafa	Kemalpaşazâde
Hamdullah Suphi	îmamoğullarından Mahmud	Kenan Öner
Hamit İnadık	İnci Devrim	Key
Hamit Sadi B.	İskender	Kılıç Ali
Hâmit Şevket İnce	İsmail Arar	Kılıç Arslan
Hanzâde Sultan	İsmail Hakkı Bey	Kırıkoğlu
Harzemşah Celâleddin Mengüberti	İsmail Saip efendi	Kilimbi
Hasan Âli Bey	İsmail Tunalı	Kilisli Rıfat Hoca
Hasan Ali Ediz	İsmail Yalçınlar	Kiyeli Han
Hasan Ferit Cansever	İsmet İnönü	Konyalı Bekir Ağa
Hasan Oraltay	İsmet Paşa	Köprülüzade Fuat Bey
Hasan Tahsin B.	İsmet Rasin	Köseihal
Hıfzı Gönensay	İsmet Tümtürk	Kubudak
	İstemi Bağatur	

Kutluğ Kağan	Moço	Namık Kemal
Kül Tegin / Kül Tigin	Moğol Kubudak	Naranta
Kür Şad	Mohan Han	Nâşid İbrahim Beğ
Lâtifi	Moyunçur Kağan	Naşit Hakkı Bey
Leman Pınar	Muallâ	Nâzım
Leylâ Hanzâde	Muammer Raşit B.	Necati Bey
Leylâ Mutlak	Muhammed	Necdet Tunçdilek
Leylâ Mutlu	Muharrem Ergin	Necip Asım Bey
Lokman hekim	Muhip Bey	Necip Fazıl
Lûtfi	Muhsin Bey	Nedim
M. Âkif	Muhyiddîn-i Arabî	Nejdet Sançar
M. F. Usal	Murat	Nesevî
Macit Gökberk	Muslihiddin Adil bey	Neşrî
Mahir İz	Mustafa Asım Beğ	Nevai
Mahmud Efendi	Mustafa Fazıl Paşa	Nevzat
Mao	Mustafa İsmet	Nihâl Atsız
Meç'uo	Mustafa Reşit B(ey).	Nihat Erim
Mediha Berkes	Muzaffer Şerif Odabaşoğlu	Nihat Keklik
Mehmet Kaplan	Müderriş Osman Paşa	Niyazi Berkes
Mehmet Sadık Aran	Mükrimin Halil	Nurettin Şazi Köseihal
Mermi Uygur	Mükrimin Halil Yinanç	Nurkan
Meryem	Mülâzım Muhtar Efendi	Oğuz Başbuğu Çağrı Beğ
Meryem Ana	Mümtaz Turhan	Oğuz Han
Metin Toker	Münir Aktepe	Oktay Aslanapa
Mevlânâ	Müşir Süleyman Paşa	Orhan Sadettin Bey
Mikail Yabgu	Naci	Orhan Seyfi
Mimar Sinan	Nâilî	Orhan Şaik Gökyay
Mina Urgan		Oruç Reis
Mithat B.		

Osman Beğ	Sabahat Atlan	Sinop Kalesi dizdarı Mustafa
Osman Faruk Verim	Sabahattin Ali	Sinoplu Hacı İbrahim
Osman Fişer	Sabri Esat Siyavuşgil	Sinoplu Rıza
Osman Gazi	Sadettin Buluç	Sofuoğlu Zeki Özgür
Osman Sertkaya	Sadettin Nüzhet	Söğüt Kaymakamı Burhan Ten
Oya	Sadrazam Said Paşa	Sultan Abdülhamid
Ömer Faruk Akün	Sadreddin Celâl	Sultan İbrahim
Ömer Seyfettin	Sadri Maksudî Bey	Sultan İbrahim
Peri Kan Katun	Saffet Anka	Sultan Mesut
Pertev Naili Boratav	Saffet Arıkan	Suut Kemal Bey
Peyami Safa	Safiye Erol	Süheylâ Bayrav
Pilevne kahramanı Gazi Osman Paşa	Said Paşa	Süleyman Paşa
Prenseler Leylâ	Sait Köçek/Koçak	Şah İsmail
Rasih Yeğengil	Salih Beğ	Şahabeddin Tekindağ
Rasim	Sançar	Şahmelik
Râtib Ahmed Paşa	Saraçoğlu Şükrü	Şahrûh
Recaizade Ekrem Bey	Sarıklı Hoca Ahmed Efendi	Şapolı
Recep Zühtü	Satuk Buğra Han	Şâra Sayın
Refia Şemin	Savcı Hadi Tan	Şefik Hüsnü
Refik Saydam	Sehî	Şehit Topal Osman Paşa
Reşat Şemsettin Sırer	Selânikli Hilmi	Şehzâde Mustafa
Reşideddin	Selçuk Beğ	Şekip Bey
Reşit Galip B.	Selim Key	Şemseddin beğ
Reşit Rahmeti Arat	Selim Pusat	Şerafeddin Yalatkaya
Rezan Hanım	Semavi Eyice	Şeref
Rıza Nur	Seneharim	Şevket Aziz
Rüsumat Emin Nazif Paşa	Seyid Battal Gazi	Şeytan Madar
	Sim Erinç	

Şinasi Turga	Tonguç Baba	Yavuz Sultan Selim
Şükrü Kaya	Topal Osman Paşa	Yığan Tegin
Şükrü Paşa	Topo	Mahmud Han
Tahsin Banguoğlu	Tosun	Yıldırım B(a)yazıd
Tahsin Demiray	Tuğrul Beğ	Yılmaz Öztuna
Tahsin Yazıcı	Tulan	Yusuf Akçura
Takiyettin	Tung Yabgu	Yusuf Ziya Yazgan
Mengüşoğlu	Turhan Feyzioğlu	Yüzbaşı Börü Kayı
Talât Aydemir	Türkistanlı İlhan	Zafer Taşlıkılıoğlu
Tanrı Katun	Uluğ Beğ	Zâkir Kadirî
Tanrikut Mete	Umay	Zarflıoğullarından
Tarançı	Uzunçarşılıoğlu	Hâcere
Tardu	İsmail Hakkı	Zaro Ağa
Tayyip Gökbilgin	Üçüncü Mustafa	Zeki Velidi Togan
Temüçin Çengiz	Üçüncü Sultan	Zenci Nadir Ağa
Kaan	Ahmed	Zeynelabidin Beğ
Tevetoğlu	Ülker	Ziya Gökalp
Tevfik Kâmil	Vahit Turhan	Ziya Özkaynak
Tevfik Rüştü	Vehbi Eralp	Ziya Paşa
Tolun Kağan	Yağan Tegin Mehmet	Zühtü B.
Tolunay Atsız	Buğra Han	
Tomiris	Yahya Kemal	
Tongay	Yakutu	
	Yavuz Aktoğu	

1.11.2. Dergi Adları

Özleyiş	Kızılelma
Kopuz	Çınaraltı
Kür Şad	Altınışik
Orkun	Ötüken
Çınaraltı	Atsız Mecmua

1.12. Lakap, Unvan Adları

bay	hanım	hakan
bayan	tegin	Kızıl Moskof
bey	yabgu	
beyefendi	kağan	
hanımefendi	han	

1.13. Lisan Adları

Arnavutça	İngilizce	Rusça
Çince	Türkçe	Uygurca
Farsça	Özbekçe	
Fransızca	Rumca	

1.14. Boy Adları

Basmıl	Nayman	Siyenpi
Cücenler	Peçenek	Tarduş
Hotanto	Saka	Tuhsı
Kayı	Sart	

1.15. Millet Adları

Arnavut	Eskimo	Tatar
Amerikan	Fin	Türkmen
Asuri	Fransız	Uygur
Başkurt	Hint	Yunan
Boşnak	Hun	Kürt
Bulgar	İskandinav	Kırgız
Çerkes	Özbek	Kazak
Çingene	Yörük	
Ermeni	Rus	

1.16. Mensubiyet Adları

Romalı	Sinoplu	Türkistanlı
İsviçreli	Yunanlı	Balkanlı

Anadolulu

Kazanlı

Hintli

Başkurdistanlı

Kırımlı

İstanbulu

Kanadalı

Harzemli

1.17. Ölçü Adları

bir avuç

1.18. Sayı Adları

altı

yüz

üçüncü

bir

altıncı

yedinci

bin

beşer

ellinci

beş

beşinci

ikinci

sekiz

onuncu

ikişer

kırk

sekizinci

yirminci

on

üç beş

yüzlerce

yetmiş

binlerce

yirmi

üç

birinci

dokuz

yedi

dokuzuncu

otuz

iki

dördüncü

1.19. Renk Adları

ak

ela

sarı

beyaz

kestane renkli

kara

buğday

yeşil alası

yeşil

çakır

kıpkırmızı

kızıl

sapsarı

1.20. Ebat Bildiren Adları

boy

dar

büyük

iri

kısa

küçük

uzun

kocaman

ufak

uzunca

1.21. Miktar Bildiren Adlar

aşırı

az çok

bir hayli

az

bir defa

bir kere

birçok	en	pek
boyuna	en azından	pek çoğu
büyük ölçüde	epeyce	pek çok
çok	fazlaca	

1.22. Zaman Adları

ay	demin	gece yarısı
aylarca	deminden beri	geceleyin
bir müddet	dün	geçen
birazdan	ertesini	ikindi
bugün	evvelki	
çağ	gece vakti	
öbür gün	ömür boyu	yüzyıl
öğleyin	sabahleyin	yüzyıllarca
ömrünce	yarın	

1.23. Soru Adları

kaç	nere	niçin
hangi	nerede	niye
hangisi	nereden	ne biçim
ne gibi	neresi	nesi
kaçıncı	nereye	
neden	nice	

1.24. Yön Adları

güney	doğu	aşağı
kuzey	batı	

1.25. Madenler ve Enerji Kaynakları Adları

altın	kömür	odun
-------	-------	------

1.26. Coğrafya ile İlgili Adlar

çağlayan	güneş	yayla
dağ	gökyüzü	ova
ırmak	yanardağ	tepe
uçurum	ekin	kaya

kıyı kır

1.27. Gök Bilimi ile İlgili Adlar

acun güneş

ay yıldız

1.28. Hava Olayları ile İlgili Adlar

bulut tipi sis

bulutlu yağmur yağmurlu

1.29. Sosyal Olaylar ile İlgili Adlar

1.29.1. Cinsiyet, İnsan Ömrü ve İlişkileri ile İlgili Adlar

kız karı arkadaşı

koca yaşlı hayat arkadaşı

kadın yaşlı başlı

1.29.2. Spor ve Oyunlar ile İlgili Adlar

at yarışı avcılık

atıcılık iki bir

1.30. Bilim ve Sanat ile İlgili Adlar

yazı sosyal bilim anakıtap

bilim adamı yazar araştırma

bilim yazma bilgin

kaynak yazı dörtlük

1.31. Askerlik ile İlgili Adlar

alay başkumandan deniz kuvvetleri
kumandanı

albay binbaşı er

asker kaçağı birlik erbaş

asker ocağı bozgun harp akademisi

ast bölük harp divanı

ast teğmen çarpışma harp okulu

ateşli silah çavuş kalkan

atlı çeri kılıç

başbuğ dahiliye zabiti

kolordu	ordu	tutsak
komuta	paşa	tümen
komutan	savaş	üst subay
kumandanlık	savaşçı	yarbay
kurmay	subay	yay
makineli tüfek	süngü	yüzbaşı
mevzilenmek	tabur	
ok	tulga	

1.32. Savaş, Kargaşa ile İlgili Adlar

bozgun	çalkantı	dövüş	
çarpişma	buhanlı	iç	savaş
kıtlık	tutsak	yenme	
savaşçı	tutsaklık	zırhlı	
zırhsız			
savaş			

1.33. Siyasi Olaylar ve Siyaset ile İlgili Adlar

antlaşma	danıştay	tutukevi
kağan	duruşma	yargıç
hakan	kovuşturma	yargıtay
han	sözleşme	
anayasa	tutuklu	

1.34. Deyimler

akıl erdirmek	aklına esmek
akla gelmek	aklına gelmek
aklı karışmak	aklına getirmek
aklı almak	aklına takılmak
aklı almamak	aklında kalmak
aklı başından gitmek	aklından çıkmak
aklı ermek	aklından geçirmek
aklı gitmek	aklından geçmek

aklını başından almak	başına taç etmek
aklını kullanmak	başına taç etmek
aklının ucundan bile geçmemek	başına(iş) gelmek
alaya vurmak	başından geçmek
alıcı gözüyle bakmak	başından savmak
allak bullak etmek	başını belâya sokmak
allak bullak olmak	başını döndürmek
altüst etmek	beş para etmemek
ant içmek	beyni karışmak
arası açılmak (veya arası açık olmak)	beyni allak bullak olmak
arkadan vurmak	beyni durmak
arkası gelmek	beyni karıncalanmak
arkasından sövmek	beyni motor gibi çalışmak
arkasını dayamak	beyni zonklamak
asıp kesmek	beyninde bir ışık yanmak
aslı faslı olmamak	beyninde seyyâle dolaşmak
at koşturmak	beyninden geçmek
baskın yapmak	beyninden vurulmuşa dönmek
baskına uğramak	beynini yormak
baş başa kalmak	beynini yormak
baş eğmek	beynini oymak
baş göstermek	beynini uyuşturmak
baş çıkamak	bir araya gelmek
başı dönmek	bir baltaya sap olamamak
başına (felâket) gelmek	bir tarafa bırakmak
başına belâ olmak	bir taşla iki kuş vurmak
başına gelmek	bir yol tutturmuş gitmek
başına gelmek	birbirini kovalamak
başına getirmek	birbirini yemek

birbirlerine girmek	dil uzatmak
birinin (veya bir şeyin) imzasını taşımak	dile gelmek
birinin) başına geçmek	dile getirmek
boşa gitmek	dili çözülmek
boynuna düşmek	dili tutulmak
boyun eğmek	dilinin ucuna (kadar) gelmek
bulunduğu kabın şeklini almak	dillerde dolaşmak
burunlarını sokmak	diz çökmek
can atmak	diz vurmak
can evinden kavramak	doğru yola getirmek
can vermek	dudağını bükmek
canına can katılmak	düğüm çözülmek
canına kıymak	dünyaya gelmek
canından olmak	dünyaya getirmek
canını dişine takmak	eğilip bükülmek
canını sıkmak	el atmak
çelme takmak	el çektirilmek
çığırından çıkmak	el kaldırmak
çılıgına dönmek	el sıkmak/ sıkışmak
çıt çıkmamak	elde kalmak
çileden çıkarmak	elden çıkarmak
çileden çıkmak	ele alınmak
çizmeden yukarı çıkmak	ele geçirmek
dal budak salmak	ele geçmek
dallandırıp budaklandırmak	elinde kalmak
dar çerçeveden görmek	elinden kaçırmak
darbe üstüne darbe vurmak	eline bir fırsat geçmek
derdine em vermek	eline geçirmek
dil dökmek	eline geçmek

eline kalmak	gönülden gelmek
ellerini kavuşturmak	göz atmak
eser kalmamak	göz gezdirmek
eşi bulunmamak	göz göze gelmek
evde kalmak	göz hapsinde olmak
fena bir şey olmamak	göz hapsinde tutmak
fırtına biçmek	göz hapsine almak
fırtına koparmak	göz kırpmak
fırtına kopmak	göz yummak
fırtınayı koparmak	gözdağı vermek
gaf yapmak	gözden düşürmek
gâfil avlanmak	gözden geçirmek
garibine gitmek	gözden kaçırmak
geveleyip durmak	gözden kaybolmak
göçüp gitmek	göze almak
göğüs germek	göze batmak
gölgede bırakmak(birini veya bir şeyi)	göze çarpmak
gönlü ahü zar ile dolu (olmak)	göze girmek
gönlü kırılı kırılı toz haline gelmek	gözleri hayretle açılmak
gönlü kırılmak	gözleri (gözü) kamaşmak
gönlü rahat olmak	gözleri alışmak
gönlü tutuşmak	gözleri dumanlanmak
gönlünde nisan esintileriyle birlikte karakış boraları da esmek	gözleri düğümlemek
gönlünden geçmek	gözleri gülümsemek
gönlüne çökmek	gözleri ilişmek
gönlüne doğmak	gözleri kapanmak
gönlünü aydınlatmak	gözleri nemlenmek
gönlünü(gönül) almak	gözleri parlamak
gönül vermek	gözleri şimşeklenmek

gözleri takılmak	gözüyle anlatmak
gözleri vahşi parıltılarla ışıldamak	gurur meselesi yapmak
gözleri yaşarmak	gururunu zedelemek
gözleri(gözü) değmek	gün çarpmak
gözlerinden perde kalkmak	gün gibi aydın olmak
gözlerine bir ağırlık çökmek	günah işlemek
gözlerine içirmek	güneş batmak
gözlerine(gözüne) çarpmak	güneş çarpmak
gözlerini (gözü) dikmek	gününi gün etmek
gözlerini ayırmamak	güreş yapmak
gözlerini çevirmek	haber almak
gözlerini duman kaplamak	haber vermek
gözlerini karartmak	haddini bilmek
gözlerini süzmek	hafızasını yormak
gözlerini yummak	hafızayı (veya hafızasını) yoklama
gözlerinin içi gülmek	hak aramak
gözlerinin önünden geçmek	hak kazanmak
gözleriyle gülmek	hak vermek
gözü açılmak	hakarete uğramak
gözü kararmak	hakarete bulunmak
gözünde kan tütme	hakir görmek
gözünden kaçmak	hakkı olmak
gözüne ilişmek	hakkından gelmek
gözüne kestirmek	hakkını vermek
gözünü açmak	haksızlığa uğramak
gözünü boyamak	hasret çekmek
gözünü daldan budaktan sakınmamak	hasret kalmak
gözünü sevda bürümek	hasta düşmek(olmak)
gözünün önüne gelmek	hasta etmek

hal almak	hesaba katmak
hale gelmek ...	hesabı görölmek
...haline gelmek	hesabı kapanmak
... halini almak	hesap sormak
halden anlamak	hesap yapmak
haline girmek	hesap(veya hesabını) vermek
hastalığa tutulmak	heyecan vermek
haşır neşir etmek	heyecana kapılmak
hatır sormak	heykelini dikmek
hayat arkadaşlığı etmek	hiçe saymak
hayat vermek	hidayete ermek
hayata bağlanmak	hor görmek
hayata dönmek	hoş görmek
hayata karıştırmak	hoşbeş etmek
hayata veda etmek	hoşuna gitmek
hayatı tehlikede olmak	huzur vermek
hayatı zehir etmek	huzuru kaçmak
hayatını vermek	huzurunu kaçırmak
hayatını zehre çevirmek	hücum etmek
hayatının baharında olmak	hücuma kalkmak
hayatıyla ödemek	hükümü kalmamak
hayatta bulunmak	hüküm giymek
hayır gelmemek	hüküm sürmek
hayrete düşmek	hüküm vermek
hayretler içinde kalmak	hülyalara dalmak
hayrette bırakmak	ızdırap ızdırap üstüne çekmek
heba etmek	ızdırap içinde kıvrınmak
heba olmak	ibret vermek
her telden çalmak	iç açmak

iç etmek	işe girişmek(veya koyulmak)
iç huzurunu kaybetmek	işe sarılmak
iç sıkıntısı duymak	işe yaramak
içi burkulmak	işi açığa vurmak
içi sıkılmak	işi anlamak
içi sıkıntıyla dolmak	işi azıtmak
içi sızlamak	işi şakaya vurmak
içi titremek	işi tatlıya bağlamak
içi yanmak	işi uzatmak
içindeki ateş yalazlanmak	işin içinde iş var
içinden gelmek	işin içinden sıyrılmak (veya çıkmak)
içine doğmak	işin içyüzünü bilmek
içine gömülmek	işini kavramak
içine hüznün çökmek	iyiliğe kemlik etmek
içine işlemek	iz bırakmak
içine kapanmak	iz vermemek
içine od düşmek	izi silinmek
içini okumak	kafa tutmak
iftira atmak	kafası işlemek
iğne ile kuyu kazmak	kafasına saplanmak
ileri gelmek	kafasını kurcalamak
ileri gitmek	kalbe işlemek
ileri sürmek	kalbi çarpmak
ilerisini görmek	kalbi durmak
intihar süsü vermek	kalbi kırılmak
ipin ucunu yakalamak	kalbinde ateş yanmak
ipucu vermek	kalbini deşmek
iş başına gelmek	kaleme alınmak
iş işten geçmek	kaleminden çıkmak

kalıba sokmak	kepaze etmek
kalıptan kalıba sokmak	kısa kesmek
kan beynine sıçramak	kısır olmak
kan dökmek	kıvama gelmek
kana bulamak	kıyamet kopmak
kanı çekilmek	kıyamet kopmak
kanına susamak	kıyıya çekilmek
kanına çılgınlık yürümek	kin gütmek
kanını dondurmak	kin tutmak
karanlığa gömülmek	korktuğu başına gelmek
karanlık basmak	kucağına bırakılmak
karşı çıkmak	kulaç atmak
kaş yaparken göz çıkarmak	kurban etmek
kaşları(nı) çatılmak	küçük düşürmek
keder (keder üstüne) çekmek	kül etmek
kefesine eklenmek	kürek çekmek
kemale ermek	lâf kıtlığında asma budamak
kendi aleminde yaşamak	leke sürmek(sürülmek)
kendi hâline bırakmak	mana taşımamak
kendi kendine gelin güvey olmak	manası kalmamak
kendi(si)ne gelmek	metelik vermemek
kendi(si)ni kaybetmek	meydan okumak
kendinde toplamak	modası geçmek
kendinden geçmek	nabzına göre şerbet vermek
kendini alamamak	neşe katmak
kendini bilmek	neşe saçmak
kendini göstermek	neşesi kaçmak
kendini sıkmak	nüfuz etmek
kendini vermek	ok yaydan çıkmak

omuzlarındaki yükü hafifletmek	rol yapmak
oralı gözükmemek	ruh gibi dolaşmak
ortadan kaldırılmak	ruhu ızdırap içinde çalkanmak
ortadan silmek	ruhunu doldurmak
ortaya atmak	ruhunu huzurun ışığından didişmenin karanlığına atmak
ortaya çıkarmak	ruhunun karanlık hücrelerinde bir pancur açılmak
ortaya dökülmek	rüzgâr gibi inmek
ortaya fırlamak	sabahı etmek
ortaya koymak	sağır etmek
ortaya sürmek	sakal ağartmak
öç (veya öcünü) almak	sessizliğ(inin)e (içine) gömülmek
ödü patlamak	set çek(il)mek
öfkesi kabarmak	sıfıra indirmek
öfkeye kapılmak	sigaya çekmek
ölçüyü kaçırmak	sihirli değnek dokunmak
öne sürmek	silah altına alınmak
önüne çıkmak	sinema şeridi gibi hafızasından geçmek
önüne geçmek	sineye çekmek
palavra atmak	sinirleri gerilmek
parmak ısırtmak	sinirleri bozulmak
pazarlık etmek	sinirlerini bozmak
pençe atmak	solda sıfır bırakmak
peşine takmak	soluk(ğunu) kesmek
peşkeş çekmek	söz birliği etmek
pundunu bulmak	söz işitmek
pusuya düşmek	söz sahibi olmak
rahmet okutmak	söz tutmak
ramak kalmak	söz vermek
rekor kırmak	

söze başlamak	yara almak
söze karışmak	yarasına basmak
sözlerinin arkasını getirememek	yarayı deşmek
sözü değiştirmek	yarı yolda bırakmak
sözü edilmek	yer almak
sözü kesmek	yer etmek
sözü uzatmak	yer yüzü gözüne karanlık olmak
sözünü kesmek	yere sermek
şaşkına çevirmek	yere yıkılmak
şaşkına dönmek	yerin dibine geçirilmek
tabanca çekmek	yerinden fırlamak
tadında bırakmak	yerine geçmek
tadını almak	yerine getirmek
tadını çıkarmak	yerine koymak
tarihe geçmek	yerini almak
tarihe karışmak	yerini doldurmak
tarihin yaprakları arasında kalmak	yıldırımın vurulmuşu dönmek
taşı gediğine ko(y)mak	yol açmak
terbiyesini takınmak	yol vermek
toz kondurmamak	yola çıkmak
tuttuğunu koparmak	yola getirmek
tuz (veya tuzla) buz olmak	yoluna girmek
uçan kuştan kıskanmak	yolunu tutmak
uçan kuştan medet ummak	yüksekten atmak
ununu elemek eleğini asmak	yüreği büyük derde girmek
utancından yerin dibine geçmek	yüreği sızlamak
yakışık almamak	yüreği titretmek
yalan atmak	yüreği yanmak
yanlış kapı çalmak	yüreğindeki odu söndürmek

yüreğini açmak	zaman almak
yüreğini derde salmak	zaman öldürmek
yüreğini oynatmak	zayıf düşmek
yüz kızartmak	zehir kusmak
yüz yüze gelmek	zihin yormak
yüze vurmak	zihin bulandırmak
yüzü pembe pembe olmak	zihni dağılmak
yüzünden oku(n)mak	zihnini kurcalamak
yüzüne tatlı pembelik basmak	zihnini toparlamak
yüzünü buruşturmak	zülfüyâre dokunmak

1.35. Atasözleri

(Anasına bak kızını al) kenarına bak, bezini al

Çalma kapıyı, çalarlar kapını

Fuhşun felsefesini yapmak, namusun müdafaasını yapmaktan daha kolay (dır)

Ne ekersen onu biçersin

Rüzgâr eserken fırtına biçer

Şeyh uçmaz, onu müritleri uçurur

1.36. İkilemeler

1.36.1. Aynı Sözcüğün Tekrar Edilmesiyle Oluşan İkilemeler

ağır ağır	kolay kolay
ayrı ayrı	körü körüne
bangır bangır	nesilden nesile
bile bile	perde perde
birer birer	pırıl pırıl
bol bol	rahat rahat
ciddi ciddi	sık sık
çabuk çabuk	sıkı sıkıya
karşı karşıya	üst üste
kat kat	yan yana
kendi kendine	yeni yeni

yer yer

zaman zaman

yüzde yüz

1.36.2. Anlamları Yakın Sözcüklerin Yan Yana Kullanılmasıyla Oluşan İkilemeler

açık seçik

bir iki

adı sanı

soy sop

ağır aksak

yaşlı başlı

ara sıra

yer yurt

1.36.3. Sesleri Biri birini Andıran Sözcüklerin Yan Yana Kullanılmasıyla Oluşan İkilemeler

allak bullak

birden bire

baş başa

birer ikişer

başlı başına

boşu boşuna

baştan başa

çoluk çocuk

baştan sona

üç beş

1.36.4. Anlamları Karşıt Sözcüklerin Yan Yana kullanılmasıyla Oluşan İkilemeler

aşağı yukarı

vara yoğa

az çok

yalan yanlış

ölüm dirim

1.36.5. Biri Anamlı Diğeri Anlamsız İkilemeler

saçma sapan

çoluk çocuk

1.36.6. Biri Olumlu Biri Olumsuz Sözcükten Oluşan İkilemeler

belli belirsiz

1.36.7. İkisi de Anlamsız Sözcükten Oluşan İkilemeler

ıvır

ZIVİR

1.37. Pekiştirmeler

apaçık

kapkara

kıskıvrak

bambaşka

kapkaranlık

sapsarı

bembeyaz

karmakarışık

yapayalnız

büsbütün

kıpkırmızı

1.38. Ses ile İlgili Sözcükler

çığlık

çatırdama

çatırtı

çınlama

çıt

1.39. İlişki Sözleri

aman

hamdolsun

oooooo

başüstüne

haydi

sakın

bereket versin ki

hiç de

yaşasın

buyurun

hoş bulduk

yooo

efendim

hoşça kalın

eyvallah

Allaha ısmarladık

arslanım

1.40. Kalıp Sözler

1.40.1. Kalıplaşmış Sözler

ateş parçası

belkemiği

aybaşı

biçilmiş kaftan

ay yüzlü

boynu bükük

başı dumanlı

başıbozuk

1.40.2. Dualar

bereket versin ki

Allah gönlüne göre versin

1.41. Terimler

1.41.1. Edebiyat ile İlgili Terimler

dörtlük

serbest vezin

vezinsiz

hece vezni

vezinli

1.41.2. Tarih ile İlgili Terimler

başbuğ

kağan

selamlık

çar

kırım kıreyi

serasker kapısı

derebeyi

kolağalık

subaşı

devşirme

mabeyinci

şehremaneti

dirlik

meşrutiyet

uç beyi

hakan

orta çağ

yabgu

1.41.3. Mantık ve Ruh Bilimi Terimleri

biliş

çağırışım

içgüdü

iradeli	iradesizlik	şuuraltı
iradesiz	papağanlık	şuursuzluk

1.41.4. Felsefe Terimleri

iç dünya	iradesiz	karamsarlık
iradeli	iradesizlik	kesin

1.41.5. Fizik- Kimya- Biyoloji Terimleri

alıcı verici	güherçile	sindirim
ışık hızı	tuz	
ışın	gelişmek	

1.41.6. Matematik Terimleri

kırk	sayı	
------	------	--

1.41.7. Hukuk Terimleri

anayasa	kovuşturma	tutukevi
danıştay	sözleşme	yargıç
duruşma	tutuklu	yargıtay

1.41.8. Tıp Terimleri

ruh hastası	beyin kanaması	kalp çarpıntısı
ruh hekimliği	çocuk doktoru	
sargı	iğne	

1.42. Argo İfadeler ve Argo İle İlgili diğer Adlar

deliğe tıkmak	palavra atmak	
iç etmek		
numara yapmak	teres	

1.43. Sapmalar

beğlerbeyi	artniyetli	dolasıla
ajun	aşşagılık	farzolunmak
alış veriş	başlıbaşına	farzetmek
and içmek	bu gün	gizliyebilmek
anlıyabilmek	bu günkü	görmemezliğe gelmek
apartıman	buyrun	gözüpek

gurup	iççe	lâübâlîlik
harb divanı	içyüz	yalnış
harb okulu	ikiyüzlü	orda
haraket	inad	ordan
hastabakıcı	kalbsizlik	bağırışmak
hiyle	kalb çarpıntısı	
hiylekar	kanbur	
ızdırap	Karalıhanlı	
icab etmek	kırankırana	
icad etmek	kıral	

1.44. Halk Ağzında Bulunan Sözcükler

ağü	doktur
boyunbağı	evdeş

1.45. Eskimiş Sözcükler

emdi	irsen
imdi	ismen

1.46. Hareket Adları

aldırış	itiş	saldırı
dövüş	dürtüş	saldırış
adım	gidiş	saldırma
kışkırtma	görüş	salınış
kıvılcım	gülümseme	sarsılma
köpürme	koşma	sarsıntı
oynak	kavuşma	sataşma
oynatma	titreme	seyretme
oyun		silkiniş
düşüş		

1.47. Birleşik Adlar

adamakıllı	alışveriş	anayasa
ağırbaşlı	altüst	anayurt

atasözü	başkumandan	birkaç
basımevi	başkumandanlık	birtakım
başbuğ	biraz	bozkır
başıbozuk	birbiri	bozkurt
başkent	birçok	
bugün	iş birliği	rastgele
dünya güzeli	işbaşı	sıkı yönetim
geçit resmi	kahvaltı	soğukkanlı
gelişigüzel	Kuneli	soy kütüğü
göz bebeği	masa başı	subaşı
göz önü	okuryazar	suçüstü
göz yaşı	olağanüstü	Türkeli
gözü pek	ortaokul	ümit ışığı
içyüz	ömür boyu	üstsubay
ikide bir	ön söz	yankesici
ilkokul	önayak	yarı göçebe
insanüstü	örtbas	yeryüzü
iş adamı	parmak izi	yüzbaşı
iş arkadaşı	pek çok	yüzyıl

1.48. İnsani Vasıf, Durum ve İnsanlık İle İlgili Adlar

güzel	kabadayılık	kemikli
iddialı	kabiliyetli	kılıksız
ileri gelen	kambur	kıskançlık
inanç sahibi	kanun adamı	kimsesiz
inatçı	karakterli	kinci
insani	karaktersiz	kinli
insanlık	kavrayışlı	kişilik
iyi yürekli	kaygılı	korkak
iyimser	kaygısız	korkusuz
kaba	kayıtsız	kötümserlik

kuş beyinli	ödlek	sevimli
küçüklük	öksüz	vefalı vefasız
mantıklı	seciyeli	yakışıklı
maskaralık	saflık	yiğit
meraklı	saldırgan	yiğitlik
namuslu	samimilik	yürekli
namussuz	sapıklık	
nazlı	saygısızlık	

1.49. Hareketlilik, Davranış İfade Eden Adlar

aldırış	koşma	salınış
dövüş	titreme	sataşma
kışkırtma	saldırı	seyretme
oynak	saldırış	
gülümseme	saldırma	

1.50. İrade, Düşünce Bildiren Adlar

çıkar yol	şuursuzluk	karamsarlık
kavrayışlı	özgürlük	kararlılık
kavrama	sevme	ülkü
oyun	iradeli	ülkücü
konu	iradesiz	ülküdaş
düşünce	ümitli	pişmanlık
kaygı	ümitsizlik	kararsızlık
şuurlu	ümit ışığı	

1.51. Duygu İfade Eden Adlar

acı	kızgın	neşeli
bunaltı	korkak	ödlek
karamsarlık	korkma	öfkeli
kaygı	korku	saygı
kederli	küçümseme	sevgi
kırgın	meraklı	sevinç

sevinçli	seziş	ürperti
sevme	sinir	üzüntü
sezgi	ümitsiz	yürek

1.52. Durum Bildiren Adlar

acayıplik	bayılma	yasak
acıma	beceriklilik	yiğitlik
açıklık	beğenme	yorgunluk
açılma	beklenme	yumuşaklık
adaşlık	benzerlik	yurtseverlik
adaylık	bilgisizlik	yüz karası
ağır başlılık	bitkinlik	zamansızlık
aksaklık	çekingenlik	zavallı
alaycılık	değerbilirlik	zavallılık
ayrılık	huzursuzluk	zehirlenme
barış	iyilik	zenginlik
başarı	Kürşadlık	zorluk
başarısızlık	sağlık	

1.53. Zamirler

bana	hangisi	o
ben	hepsi	ona
beriki	her biri	onlar
bir başkası	herhangi biri	öteki
birbiri	hiçbiri	pek çoğu
birçoğu	hiç kimse	sana
birçokları	kendi	sen
biri	kim	siz
birisi	kimi	şu
biz	kimse	şunlar
bunlar	ne	
çoğu	neresi	

1.54. Zarflar

açık seçik	aşağı yukarı	bir daha
açıkça	ayakta	bir defa
açıktan açığa	aykırı	bir dikişte
adam başına	aylarca	bir görüşte (ilk bakışta)
adamakıllı	aynı zamanda	bir hayli
adına	ayrıca	bir hiç uğruna
ağır ağır	az	bir kere
ağır aksak	az çok	bir lahza
ağızdan ağıza	bakımdan	bir müddet
aklınca	bangır bangır	bir süre
aksi halde	başlı başına	bir türlü
aksine	baştan başa	bir yandan
alabildiğine	baştan başa	bir zaman
anadan doğma	baştan sona	birazdan
anasız	bembeyaz	birden
ansızın	bence	birdenbire
ara sıra	bile bile	birer birer
arada	bilerek	birer ikişer
arada bir	bir ağızdan	birlikte
arada sırada	bir an	bizce
aralıksız	bir an önce	bol bol
ardınca	bir anda	boşu boşuna
arkadaşsız	bir anlık	boşuna
artık	bir ara	boyuna
asılı	bir arada	boyunca
asırlarca	bir aralık	böylece
askerce	bir bakıma	böylelikle
aslında	bir bakışta (ilk bakışta)	bu arada

bu bakımdan	doğrudan doğruya	gıyabında
bu kadar	doğrusu	giderek
bu sefer	dolayı	gitgide
bu türlü	dolayısıyla	gittikçe
bu yüzden	durmadan	gizlice
bugün	durup dururken	göre
bugünlük	düşmanca	göre göre
bulanık	düşüne düşüne	görünürde
bundan dolayı	eğreti	görünüşte
bundan sonra	elden	güç bela
bununla beraber	emdi	güçlkle
burada	en	güle güle
buradan	en aşağı	günden güne
büyük ölçüde	en azından	gündüz
çabuk çabuk	epey	günlerce
çılginca	epeyce	günün birinde
çok geçmeden	er geç	habersiz
çoktan	erken	hafifçe
daha	eskiden	haftalarca
dakikalarca	esnasında	hakkında
dalgın dalgın	evvelce	haksız yere
demin	fazlaca	hâlsiz
deminden beri	fazlasıyla	hani
derin derin	gece gündüz	hattâ
dışında	gece vakti	havadan sudan
dimdik	geceleyin	hayal meyal
dirsek dirseğe	geç	hayretle
diye	gerçekte	hep beraber
doğru dürüst	gerçekten	hep birden

her gün	kıskıvrak	oradan
her ne kadar	kolay kolay	oraya
her nedense	kolayca	ortada
her zaman	kolaylıkla	ortaklaşa
herhâlde	körü körüne	öbür gün
herkesçe	lüzumsuz yere	öğleyin
hızla	milletçe	ömrünce
hiç şüphesiz	mucibince	ömür boyu
içinde	müddetçe	önce
ikide bir	nasılsa	önceden
ilerde	neden	önceki
ilk bakışta	nedense	öte yandan
ilk iş	nere	öteden beri
ilk önce	nerede	öylece
imdi	nereden	öyleyse
irsen	neredeysen	özellikle
ismen	nereye	pek
isteksizce	nesilden nesile	perde perde
ister istemez	niçin	rahat rahat
itibarıyla	nitekim	rastgele
iyice	niye	saatlerce
kahramanca	o hâlde	sabahleyin
karşı	o sırada	sadece
karşı karşıya	o yüzden	sahiden
kat kat	oldukça	saplı
kendi kendine	oldum olası	sayesinde
kendiliğinden	olsa olsa	sebebiyle
kesinlikle	onca	sebepsiz yere
kırgın	orada	sertçe

sessizce	tamamıyla	yan yana
sık sık	tarafından	yanında
sıkı sıkıya	tek başına	yanlış
sırasında	teker teker	yanlışlıkla
sırasıyla	tekrar tekrar	yapayalnız
sinsice	tereddütsüz	yavaş yavaş
soluk almadan	tıpatıp	yavaşça
sonra	ulu orta	yeni baştan
sonraları	umumiyetle	yeni yeni
sonunda	usulen	yeniden
sorgusuz sualsiz	usulünce	yer yer
sözüm ona	uzaktan	verde
sözün kısası	uzun uzun	yerinde
suçüstü	üst üste	yerine
suretiyle	üstelik	yıllarca
süresince	üzere	yıllardır
şimdi	üzerinde	yine
şimdiden	üzerine	yok pahasına
şimdilik	vaktiyle	yüzde yüz
şöyle	vara yoğa	yüzünden
şöyle böyle	vasıtasıyla	yüzyıllarca
şöylece	yakında	zaman zaman
şurada	yakından	zamanla
şüphesiz	yakınlarda	zarfında
tabiatıyla	yalnız	zorla
takdirde	yalnızca	

1.55. Sıfatlar

1.55.1. Niteleme Sıfatları

aç	ağır	ağzı sıkı
açık	ağızdan kapma	ahmakça

akkor	benimki	çarpıcı
aklı başında	benzer	çatık
aksak	bezgin	çekici
aksi	biçilmiş kaftan	çekik
alaycı	bir nevi	çekingen
alçak	biricik	çelik
alçakça	birinci sınıf	çetin
alışık	bitkin	çılgin
alışkın	bol	çocukça
altın	boş	çocuksu
apaçık	boynu bükük	çürük
asık	boyundan aşkın	dağınık
asıl	böyle	dalgın
aşırı	böylesine	darmadağınık
atılğan	bu	dayanılmaz
ay parçası	buçuk	değişmez
aykırı	budalaca	deli
aynı	bugünkü	deminki
ayrı	bulunmaz	demir
ayrı ayrı	bunca	derin
azgın	bütün	derince
barakamsı	cakacı	derleme
basmakalıp	candan	dik
başıbozuk	cesur	dipdiri
başka	cıvık	diplomatça
başlıca	çağdaş	diri
bayağı	çakır	dişi
belli	çalışkan	doğru
bencil	çapraşık	dolgun

dolu	gözde	işlek
donuk	gözü pek	iyi
dostça	güleç	iyimser
dönük	gülünç	kaba
durgun	gür	kabadayıca
duru	gürbüz	kabarık
duyulmamış	güzel	kaçak
dünkü	haince	kafatasçı
düşündürücü	haşarı	kalın
düzgün	haylaz	kambur
eksik	hırçın	kamburumsu
ekşi	hoyratça	kara cahil
ertesi	hukuksal	karışık
esas	hürriyetçi	karma
eski	ılık	karmakarışık
evvelki	ısmarlama	kart
ezici	ıvır zıvır	katı
gayrı	içli	kayda değer
geceki	iğrenç	kemikli
geçici	ikiz	kemirici
geçkin	ilgi çekici	kendi hâlinde
gelip geçici	ilk	kendine has
genç	inandırıcı	keramet sahibi
geniş	inatçı	kesin
gerek	ince	keskin kralcı
geveze	insan müsveddesi	kıran kırana
gevşek	insanca	kırık
göçebe	insanüstü	kısaca
göz kamaştırıcı	ipek gibi	kıyıcı

kilometrelerce	öyle	sinir bozucu
kinici	özel	sinsi
koca	özerk	soğuk
kocaman	özlü	solcu
kopuk	parlak	solgun
korkak	peltek	soluk
korkunç	pırlıl pırlıl	somurtkan
koyu	pis	son
körpe	pörsük	son derece
kötü	revaçta	sonraki
kuru	sabahki	sönük
kurucu	saçma	sözde
kuytu	sağır	su götürmez
küçücük	sağlam	su katılmamış
küçük	saldırgan	sudan
masa başı	sapa	sünepe
merkeziyetçi	sarp	şakacı
milliyetçi	sarsak	şaşkın
nişancı	seçkin	şikayetçi
olağanüstü	serin	şimdiki
olgun	serince	şişman
onunki	seyrek	şu
oynak	sıcak	şüpheci
ödlek	sığır gözü	tabiatüstü
öğretici	sıkı	tanıdık
öldürücü	sıkı sıkı	tanınmış
ölmez	sıkıcı	taşkın
ölüm dirim	sıradan	tek
ölümcül	sıska	tek tük

tekin	lkc	yavan
tepeden inme	ünlü	yavaş
tıbbi	ürkek	yaygaracı
tıknaz	üstün	yeni
titiz	zgn	yıkıcı
titrek	üzücü	yılan
tok	yakıcı	yıldırım (hızı)
tombul	yakın	yırtıcı
topal	yakışksızlık	yiğit
toy	yalan yanlış	yobaz
ucuz	yaman	yoksul
ufak tefek	yanık	yorgun
ulu	yapıcı	yurt dışı
ustaca	yapmacık	yüce
uygun	yarım yamalak	yüksek
uzak	yarınki	zıpır
uzman	yasak	
uzunca	yaşlıca	

1.55.2. Sayı Olan Sıfatlar

altı	binlerce	elli
altıncı	birinci	ellinci
beş	dokuz	iki
beşer	dokuzuncu	ikinci
beşinci	dördüncü	ikişer
bin	dört	kırk
onuncu	üç beş	yetmiş
sekiz	üçüncü	yirmi
sekizinci	yedi	yirminci
ç	yedinci	yüz

yüzlerce

1.55.3. Renk Olan Sıfatlar

ak	kıpkırmızı	sarışın
kapkara	kumral	yeşil
kara	sapsarı	

1.55.4. Ebat Bildiren Sıfatlar

dar	iri
kısa	
ufak	
uzun	

1.55.5. Miktar Bildiren Sıfatlar

az	birkaç	yarı
bir	birtakım	yarı buçuk
bir avuç	çok	yarım
bir iki	herhangi bir	
bir parça	hiçbir	
bir sürü	milyarlarca	
bir tane	milyonlarca	
biraz	nice	
birçok	onca	
birer	pek çok	

1.55.6. -lık, -lik, -luk, -lük Ekleriyle Kurulan Sıfatlar

asırlık	kışlık	sayfalık
binlik	kişilik	silik
ciltlik	liralık	yılışık
dakikalık	metrelik	yıllık
genç kızlık	milyonluk	yüzyıllık
göstermelik	saatlik	günlük
kapkaranlık	saniyelik	
kelimelik	satılık	

1.55.7. -sız, -siz,-suz,-süz Ekleriyle Kurulan Sıfatlar

ahlaksız	gösterişsiz	mantıksız
âletsiz	güçsüz	mesleksiz
babasız	haksız	milliyetsiz
bağımsız	hareketsiz	mukabelesiz
bakımsız	havasız	münasebetsiz
belli belirsiz	hayâsız	müsamahasız
bıyıklı	hissiz	namussuz
bilgisiz	ıssız	olumsuz
ciddiyetsiz	ilgisiz	öksüz
davetsiz	imkânsız	parasız
değersiz	imzasız	pervasız
delilsiz	iradesiz	pürüzsüz
dermansız	istikrarsız	rahatsız
dikkatsiz	işsiz	rakipsiz
dilsiz	işsiz güçsüz	raporsuz
diplomasız	karaktersiz	ruhsuz
düzensiz	karşılıksız	sabırsız
ehemmiyetsiz	kaygısız	sahipsiz
ehliyetsiz	kayıtsız	sarsıntısız
eksiksiz	kıdemsiz	sayısız
elverişsiz	kılıksız	seciyesiz
endişesiz	kimsesiz	sessiz
esersiz	kitapsız	sevimsiz
eşsiz	kiyafetsiz	sınırsız
farksız	kolsuz	sonsuz
faydasız	korkusuz	soysuz
geçimsiz	köksüz	suçsuz
görgüsüz	manasız	susuz

şerefsiz	uygunsuz	yakışksız
talihsiz	uykusuz	yanlıışsız
tarafsız	ümitsiz	yetersiz
tatsız	ünsüz	zevksiz
tesirsiz	vefasız	zırhsız
törensiz	vezinsiz	
uğursuz	vuzuhsuz	

1.55.8. -lı,-li,-lu,-lü Ekleriyle Kurulan Sıfatlar

adlı	çocuklu	endişeli
ağırbaşı	dalgalı	enli
ahlaklı	dayanıışmalı	entarili
akıllı	değerli	esaslı
alaylı	demli	esrarlı
art niyetli	dertli	evli
ay yüzlü	dikkatli	farklı
bakışlı	disiplinli	faydalı
başı	dişli	faziletli
belli başlı	dolambaçlı	felaketli
bıyıklı	dopdolu	fırtınalı
bilgili	duygulu	gamlı
bir numaralı	dünya güzeli	gerekli
boyalı	dürbünlü	gizli
boylu	düşünceli	görevli
buhranlı	eğlenceli	görgülü
bulutlu	ehemmiyetli	gösterişli
büyülü	ehliyetli	gözlü
canlı	elbiseli	gururlu
cüretli	elverişli	güçlü
çerçevesi	emekli	güler yüzlü
çevrili	endamlı	gürültülü

haklı	kabiliyetli	liseli
hamiyetli	kaçamaklı	lüzumlu
hararetli	kademeli	maceralı
haşmetli	kanlı	manalı
hatalı	karakterli	mantıklı
hayırlı	karşılıklı	markalı
hazımlı	kavrayışlı	mehtaplı
hevesli	kaygılı	menşeli
heybetli	kazılı	namuslu
heyecanlı	kederli	nazlı
hızlı	kelepçeli	nemli
hileli	kıdemli	nereli
hisli	kılıçlı	neşeli
hülyalı	kılıklı	okkalı
hüzünlü	kıymetli	olumlu
ısrarlı	kinli	oralı
ışıklı	korkulu	öfkeli
ızdıraplı	köklü	ömürlü
iddialı	köylü	önlüklü
ifadeli	kudretli	örgülü
ihtiyatlı	kurulu	pahalı
iki yüzlü	kuruntulu	parçalı
ilgili	kusurlu	parmaklıklılı
imalı	kuş beyinli	partili
imanlı	kutlu	paslı
iradeli	kuvvetli	pürüzlü
isabetli	kültürlü	renkli
isimli	lekeli	resimli
iyi yürekli	limonlu	ruhlu

rutubetli	şahsiyetli	toplu
rüzgârlı	şakalı	tutuklu
sabunlu	şanlı	türlü
saçlı	şefkatli	uğurlu
sağlı sollu	şehirli	uzun boylu
sakıncalı	şerefli	ücretli
saklı	şiddetli	ümitli
sarıklı	şiveli	üniformalı
saygılı	şöhretli	üzüntülü
sayılı	şuurlu	vazifeli
seciyeli	şüpheli	vefalı
sesli	taahhütlü	verimli
sevimli	takılı	vezinli
sevinçli	talihli	vicdanlı
seviyeli	tantanalı	yağmurlu
sıhhatli	tartılı	yakalı
sıkıntılı	tatlı	yakışıklı
sınıflı	tavırlı	yapılı
sicilli	tebessümlü	yaralı
sihirli	tecrübeli	yaşlı
sisli	tedbirli	yaşlı başlı
sistemli	tehlikeli	yazılı
soğukkanlı	tek taraflı	yerli
sorumlu	tekerlekli	yürekli
suçlu	temkinli	yüzlü
sükûnetli	tenkitli	zararlı
süngülü	terbiyeli	zavallı
sürekli	tesirli	zevkli
süslü	tılsımlı	zırhlı

1.56. Ünlemler (Saygı, İstek, Seslenme, Şaşkınlık, Merak, Onama Sözlere)

ah

haydi

ey

ooooo

yooo

hamdolsun

sakın

1.57. Bağlaçlar

ancak	hele	yani
bile	ile	yoksa
dahi	oysa	
gerek...gerek	ve	

1.58. Edatlar

beri	ha	işte
dek	haaa	peki
evet	hâlde	söz gelişi
gibi	için	

1.59. Fiiller

1.59.1. Basit Fiiller

acımak	ayırarak	bocalamak
açmak	atlamak	boğmak
açıklamak	bağırarak	bozmak
adamak	bakmak	bölmek
ağlamak	basmak	bulmak
ağrılamak	başarmak	buyurmak
aksamak	beğenmek	bürümek
akmak	beklemek	büyümek
almak	bellemek	coşmak
anlamak	benimsemek	caymak
anmak	beslemek	çalmak
aramak	bezmek	çakmak
artmak	bıkmak	çalışmak
aşmak	bilmek	çarpmak
atmak	birikmek	çekmek
avunmak	bitmek	çelmek

çevirmek	donmak	göçmek
çıkmaq	doymak	göndermek
çıldırmaq	dökmek	görmek
çiğnemek	dönmek	göstermek
çizmek	dövmek	götürmek
çökmek	durmaq	gülmeq
çözmek	duymak	gütmeq
çürümek	düşmek	harcamak
dadanmaq	düşünmek	haykırmak
dalmak	eğmek	içerlemek
danışmaq	erimek	içmek
darılmak	ermek	iğrenmek
davranmaq	esirgemek	ilişmek
dayamak	eskimek	inanmaq
dayanmaq	esmek	incelemek
değerlendirmek	esrimek	incinmek
değişmek	eğlenmek	incitmek
değmek	ezmek	inlemek
demek	fırlamak	inmek
denemek	fişkırmak	istemek
devirmek	geçmek	işitmek
dikmek	gelişmek	itmek
dilemek	gelmek	kaçmaq
dinlemek	gerekmek	kalkmaq
dinmek	gerilmek	kalmak
doğmaq	getirmek	kanmaq
dokunmaq	gezmek	kapamak
dolaşmaq	gidermek	kaplamak
dolmaq	girmek	karışmaq

katmak	olmak	saymak
kavramak	onmak	seçmek
kavurmak	oturmak	sermek
kavuşmak	oyalamak	serpmek
kaymak	ödemek	sevmek
kaynamak	öğrenmek	sezmek
kazanmak	öğretmek	sıkmak
kazmak	öpmek	sıyırmak
kesmek	ölmek	sızmak
kırmak	övmek	silkmek
kırpmak	ötmek	silme
kızmak	örtmek	sinmek
gocunmak	parlamak	sokmak
kokmak	özlemek	soğumak
konuşmak	saçmak	solmak
kopmak	sağlamak	sormak
korkmak	saklamak	sövmek
korumak	saldırmak	sökmek
koşmak	sallamak	sönme
koymak	salmak	söylemek
kudurmak	sanmak	sunmak
kullanmak	saplamak	susmak
kurcalamak	sapmak	sürmek
kurmak	sarmak	sürümek
kurtarmak	sarsmak	süzme
kurtulmak	sataşmak	şaşmak
kurumak	satmak	şımarmak
okşamak	savmak	tartmak
okumak	savurmak	taslamak

taşımak	ürkmek	yaramak
taşmak	ürpermek	yaratmak
tatmak	üşümek	yarışmak
tavsamak	üzmek	yaşamak
tiksinmek	varmak	yatmak
titremek	vurmak	yaymak
toplamak	takmak	yazmak
tutmak	tanımak	yeltenmek
türemek	tapmak	yemek
uğramak	taramak	yenmek
ummak	tartışmak	yetişmek
uçmak	vermek	yetmek
unutmak	yadırgamak	yıkamak
utanmak	yakalamak	yıkmak
uyanmak	yakarmak	yılmak
uyarmak	yakışmak	yıpranmak
uydurmak	yaklaşmak	yırtmak
uygulamak	yakmak	yıpratmak
uymak	yalvarmak	yozlaşmak
uyumak	yanmak	yummak
uzamak	yapmak	

1.59.2. Türemiş Fiiller

acıkmak	aldatılmak	andırmak
acınmak	aldatmak	anılmak
açılmak	alevlendirmek	anlaşılmak
adlandırılmak	alevlenmek	anlaşmak
ağartmak	alınmak	anlatılmak
ağlaşmak	alıştırmak	anlatmak
aktarılmak	alkışlamak	aptallaşmak
aldanmak	alkışlanmak	aralamak

aralanmak	bakışmak	birleşmek
aranmak	baltalamak	bitirilmek
araştırmak	barındırmak	bitirmek
artırmak	basılmak	boğazlanmak
arttırmak	bastırılmak	boğulmak
arzulanmak	bastırmak	boğuşmak
asabileşmek	başlamak	boşalmak
asılmak	başlanmak	boşaltmak
askerleşmek	başlatmak	boşanmak
aşılama	batırmak	boyanmak
aşılana	bayılmak	bozulmak
aşındırmak	beğendirmek	bölünmek
ateşlemek	beğenilmek	bulaşmak
atılmak	beklenmek	bulundurmak
atlatılmak	bekletmek	bulunmak
aydınlanmak	belirmek	buluşturulmak
aydınlatmak	belirtmek	bunalmak
ayıplanmak	belletmek	bunaltmak
ayrılmak	benzemek	büründürmek
azalmak	benzetmek	büyülemek
azaltılmak	berkitmek	büyülenmek
azarlamak	beslenmek	büyülmek
bağışlamak	bestelemek	büyütmek
bağışlanmak	bezginleşmek	canlandırmak
bağışlatmak	bıktırmak	canlanmak
bağlamak	bırakılmak	cebelleşmek
bağlanmak	bildirilmek	cesaretlenmek
bağrışmak	bildirmek	cezalandırılmak
bakınmak	bilinmek	cezalandırmak

ciddileşmek	çürütme	doğurmak
çabalamak	dağılmak	dokunulmak
çağırılmak	dağıtmak	doldurmak
çağırma	dalgalanma	dondurmak
çağırtma	damlamak	doyurmak
çalınma	dayanılmak	döktürmek
çalışılmak	dedirmek	dökülmek
çarpışma	değdirmek	döndürmek
çarpıştırmak	değiştirilmek	dönülmek
çatırdamak	değiştirmek	dövülmek
çekilmek	değiştirtmek	dövüşmek
çekinme	delirmek	duraksamak
çekiştirmek	delirtmek	durdurmak
çerçevelemek	demlemek	durdurulmak
çevrilmek	denilmek	duygulandırmak
çıkarılmak	denmek	duyulmak
çıkarmak	dertleşmek	düğümlemek
çıkartmak	desteklemek	düşündürmek
çıkılmak	didiklemek	düşünülmek
çıldırtmak	dikilmek	düşürmek
çınlamak	dikleşmek	düzelmek
çıtlatmak	dinçleşmek	düzeltilmek
Çinlileştirmek	dinlendirmek	düzeltilmek
çirkeleşmek	dinlenmek	düzenlemek
çiselemek	dinletmek	edilmek
çizdirmek	diriltmek	edinmek
çizilmek	dizilmek	eğilmek
çoğalmak	dizinlemek	eğlendirmek
çözölmek	doğrulmak	eğlenilmek

eklemek	getirtmek	güzelleştirmek
eklenmek	gezdirmek	hafifletmek
endişelendirmek	gezilmek	hararetlenmek
endişelenmek	gezinmek	hastalanmak
erişmek	gidilmek	hatırlamak
eritmek	girişmek	hatırlatmak
eseflenmek	giydirilmek	hayvanlaşmak
estirmek	giyinmek	hazırlamak
evlenmek	gizlemek	hazırlanmak
ezberletmek	gizlenmek	hesaplamak
ezilmek	gömülmek	hesaplanmak
faydalanmak	gönderilmek	heveslenmek
ferahlamak	görölmek	heybetlenmek
ferahlatmak	görünmek	heyecanlanmak
fırlatmak	görüşmek	hızlandırmak
formülleştirmek	görüştürmek	hızlanmak
gafilleşmek	görüşölmek	hiddetlenmek
garipsemek	gösterilmek	hoşlanmak
gecikmek	götürölmek	huylanmak
geçilmek	gözetlemek	hüzönlönmek
geçirmek	gözökmek	ısınmak
geçişötmek	gücendirmek	içilmek
gelişötmek	güçlenmek	içlenmek
genişlemek	güçleşmek	İğnelemek
genişletmek	güçleşötmek	ihtiyarlamak
gerçekleşmek	göldürmek	ilerlemek
gerektirmek	gölümsemek	ilgilendirmek
gerilemek	gürlemek	ilgilenmek
getirilmek	gürleşmek	imrendirmek

imzalamak	kanatılmak	kesilmek
inandırmak	kandırmak	kestirmek
inanılmak	kanıksamak	kımıldamak
indirilmek	kanunlaşmak	kıpırdamak
indirmek	kapanmak	kırmızılaşmak
inletmek	kapatılmak	kıskandırmak
irkilmek	kapatmak	kışkırtmak
irkiltmek	kapılmak	kıvrانmak
istenmek	kapışmak	kıvrılmak
istetmek	kaptırmak	kıyıışmak
işitilmek	karalamak	kızarmak
işlemek	kararlaştırılmak	kızdırmak
işlenmek	kararmak	kiralamak
işletilmek	karıştırmak	kollamak
itişmek	karşılama	kondurmak
iyileşmek	karşılanmak	konmak
kabullenmek	karşılaşmak	konulmak
kaçınmak	karşılaşmak	konuşturmak
kaçırılmak	karşılaştırmak	konusulmak
kaçırmak	katılmak	koparmak
kakışmak	katmerlenmek	korkulmak
kalabalıklaşmak	kavrulmak	korkutmak
kaldırılmak	kavuşturmak	korunmak
kaldırmak	kaydırılmak	koşuşmak
kalınmak	kaydırmak	kovalamak
kalkınmak	kaynaşmak	kovulmak
kalkışmak	kazandırmak	koyulmak
kamaştırmak	kazanılmak	kökleştirmek
kanamak	kekelemek	körlemek

kötülemek	okunmak	paylaşmak
kötüleşmek	okutmak	perçinlenmek
kucaklamak	okutulmak	perçinleşmek
kudurtmak	olgunlaşmak	pıhtılaşmak
kullanılmak	olgunlaştırmak	rastlaşmak
kurcalanmak	olunmak	rastlamak
kurdurmak	oturtulmak	rastlanmak
kurtarılmak	oyalanmak	sabırsızlanmak
kurutmak	oylamak	sadeleştirilmek
kuşkulananmak	oylanmak	sağlanmak
kutlamak	öfkelenmek	sakinmak
kutlanmak	öfkelenmek	saklanmak
kutlulamak	öğretilmek	sapıtmak
kuvvetlendirmek	ölçülmek	saplanmak
kuvvetlenmek	ölçüştürmek	sararmak
küçülmek	öldürmek	sarılmak
küçültmek	öldürtmek	sarsılmak
küçümsemek	öldürülmek	satılmak
küçümsenmek	önlemek	sattırmak
küllendir(il)mek	öpüşmek	savaşmak
laikleşmek	örselemek	savrulmak
laubalileşmek	örülmek	savundurmak
medenileşmek	ötüşmek	savunmak
meraklanmak	övülmek	sayıklamak
mevzilenmek	övünmek	sayılmak
mırıldanmak	özetlemek	seçilmek
mühimsenmek	parçalamak	selamlamak
neşelendirmek	parçalanmak	selamlaşmak
neşelenmek	patlamak	sendelemek

serpiştirilmek	sökülmek	takılmak
sersemlemek	söndürmek	takınmak
sersemletmek	sövülmek	tamamlamak
sertleşmek	söylenmek	tamamlanmak
seslenmek	suçlandırılmak	tanınmak
sessizleşmek	suçlanmak	tanışmak
sevdirmek	sunulmak	tanıştırmak
sevilmek	susamak	tartılmak
sevindirmek	susturmak	tartışılmak
sevinmek	susturulmak	tasarlamak
sevişmek	sürdürmek	tasarlanmak
seyrekleşmek	sürüklemek	tat(ıl)mak
sezdirmek	sürüklenmek	tatsızlaşmak
sezilmek	sürülmek	tattırmak
sezinlemek	sürünmek	tekrarlamak
sığınmak	süslemek	tekrarlanmak
sıkılmak	süslenmek	temizlemek
sıkışmak	şahıslanmak	temizlenmek
sıklaştırmak	şahlandırmak	tepelemek
sıralamak	şahlanmak	tırmalanmak
sıralanmak	şakalaşmak	titizlenmek
sıyrılmak	şaşalamak	titretmek
Silinmek	şaşılmak	toparlanmak
silkinmek	şaşırmak	toplanmak
sistemlendirmek	şaşırtmak	toplatmak
sokulmak	şişirilmek	tökezlemek
sorgulamak	şişirmek	törpülemek
sorulmak	şüphelendirmek	tuhaflaşmak
soysuzlaşmak	şüphelenmek	tutuklamak

tutuklanmak	uydurulmak	yağdırmak
tutulmak	uygulanmak	yakalanmak
tutuşmak	uzaklaşmak	yakıştırmak
tükenmek	uzaklaştırılmak	yaklaştırmak
Türkleşmek	uzaklaştırmak	yanaşmak
uçuşmak	uzanılmak	yanılmak
ufalanmak	uzanmak	yankılanmak
uğranmak	uzatmak	yapılmak
uğraşmak	ürkütme	yapış(ıl)mak
uğuldamak	ürkütölmek	yaptırmak
ulaştırmak	ürpertmek	yaralamak
ululamak	üzölmek	yaralanmak
umulmak	vahşileşmek	yanarmak
umursamak	vasıflandırmak	yaraşmak
unutturmak	vedalaşmak	yaratılmak
unutulmak	verilmek	yasaklamak
usanmak	vuruşmak	yasaklanmak
utandırmak	vuruştırmak	yaslanmak
uyandırmak	yabancılaşmak	yaşanmak

yaşatmak	yıkılmak	yüklenmek
yatırmak	yırtıcılaşmak	yükletilmek
yatıştırmak	yırtılmak	yükletmek
yayılmak	yoğunlaştırmak	yükselmek
yayımlamak	yoklamak	yükseltmek
yayımlanmak	yollamak	yürütmek
yazdırmak	yorulmak	yürütülmek
yazılmak	yönelmek	zayıflamak
yenilemek	yönelmek	zayıflatmak
yenilmek	yudumlamak	zedelemek
yerleşmek	yumrulanmak	zehirmek
yerleştirmek	yumuşatmak	zehirlenmek
yetinmek	yutturmak	zenginleşmek
yetiştirilmek	yuvarlanmak	zorlamak
yetiştirmek	yüceltmek	zorlanmak
yıgılmak	yüklemek	

1.59.3. Birleşik Fiiller

1.59.3.1. Yardımcı Fiille Yapılan Birleşik Fiiller

1.59.3.1.1. Etmek Yardımcı Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

acele etmek	asistanlık etmek	benzetmek
affetmek	aşırılık etmek	beraat etmek
akşamı etmek	atılganlık etmek	berbat etmek
alay etmek	ayırt etmek	bertaraf etmek
aldırış etmek	bahsetmek	celp etmek
alet etmek	bahşetmek	cereyan etmek
allak bullak etmek	bahtiyar etmek	cezbetmek
alt üst etmek	başkanlık etmek	dalkavukluk etmek
amirlik etmek	bedbaht etmek	dava etmek
arkadaşlık etmek	beddua etmek	davet etmek
armağan etmek	belli etmek	deruhte etmek

devam etmek	hoşbeş etmek	intihar etmek
dikkat etmek	hücum etmek	intikal etmek
düşmanlık etmek	hükmetmek	ispat etmek
elde etmek	hürmet etmek	istifa etmek
emretmek	islah-ı hâl etmek	istifâde etmek
endişe etmek	ısrar etmek	istihfaf etmek
etüt etmek	icap etmek	istihzâ etmek
fark etmek	icat etmek	istismar etmek
farz etmek	icbar etmek	isyan etmek
fedâ etmek	içtinap etmek	işâret etmek
fedakârlık etmek	idare etmek	işgal etmek
günlerini gün etmek	iddia etmek	işhad etmek
hakaret etmek	idrak etmek	iştirak etmek
halletmek	ifade etmek	itaat etmek
hapsedmek	ifşa etmek	itham etmek
harp etmek	iftihar etmek	itimat etmek
hareket etmek	iğfal etmek	itiraf etmek
harp etmek	iğzap etmek	itiraz etmek
hasır altı etmek	ihanet etmek	iyi etmek
hasredilmek	ihmal etmek	iyiliğe kemlik etmek
hayat arkadaşlığı etmek	ihtiva etmek	izah etmek
hayret etmek	iktifa etmek	jurnal etmek
hazzetmek	iktiza etmek	kabadayılık etmek
heves etmek	ilân etmek	kabul etmek
himaye etmek	ilâve etmek	kahvaltı etmek
hissetmek	iltifat etmek	kastetmek
hitap etmek	îmâ etmek	kavga etmek
hizmet etmek	inat etmek	kaybetmek
hocalık etmek	inkâr etmek	kepaze etmek

keşfetmek	müşkilpesendlik etmek	siper etmek
kralcılık etmek	mütalaa etmek	söz etmek
kontrol etmek	nakletmek	şevk etmek
kötülük etmek	namzetmek	şikâyet etmek
kumanda etmek	nefret etmek	şüphe etmek
kunduracılık etmek	neşretmek	taahhüt etmek
küfür etmek	nüfuz etmek	taalluk etmek
kül etmek	öğretmenlik etmek	tahakkuk etmek
lânet etmek	örtbas etmek	tahammül etmek
mahvetmek	pazarlık etmek	tahkir etmek
mâl etmek	perişan etmek	tahliye etmek
marş etmek	rahatsız etmek	tahmin etmek
memnun etmek	reddetmek	tahrir etmek
menetmek	reklâm etmek	tahsis etmek
merak etmek	rezil etmek	takdim etmek
mest etmek	rica etmek	takdir etmek
mevzuubahis etmek	sabahı etmek	takip etmek
muamele etmek	sağır etmek	taklit etmek
muayene etmek	sarf etmek	takrir etmek
muhafaza etmek	sarhoş etmek	tamim etmek
muhakeme etmek	sarkıntılık etmek	tamir etmek
muhalefet etmek	saygısızlık etmek	tanıklık etmek
mukabele etmek	secde etmek	taftarlık etmek
mukayese etmek	senet etmek	tarif etmek
müdafaa etmek	serdetmek	tasavvur etmek
münakaşa etmek	sevk etmek	tasdik etmek
müracaat etmek	seyretmek	tasfiye etmek
müsaade etmek	sırretmek	tashih etmek
müsamaha etmek	sipariş etmek	tasrih etmek

tasvir etmek	temas etmek	teşekkür etmek
tatbik etmek	temenni etmek	teşhis etmek
tavsif etmek	temin etmek	teşkil etmek
tavsiye etmek	temsil etmek	teşmil etmek
tayin etmek	temyiz etmek	teşvik etmek
tazammun etmek	tenezzül etmek	tetkik etmek
tebrik etmek	tenkit etmek	tutsak etmek
tecelli etmek	tercih etmek	veda etmek
tedavi etmek	tereddüt etmek	vehmetmek
tedirgin etmek	terfi etmek	yağma etmek
tedvin etmek	terk etmek	yardım etmek
teklif etmek	tertip etmek	yasak etmek
tekrar etmek	tespit etmek	yer etmek
tekzip etmek	tescil etmek	yok etmek
telâkki etmek	tesir etmek	zahmet etmek
telefon etmek	teslim etmek	zannetmek
telehhüf etmek	teşebbüs etmek	zengin etmek
telkin etmek	teşekkür etmek	zevk etmek
ziyaret etmek		

1.59.3.1.2. Olmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

aciz olmak	allak bullak olmak	bahtiyar olmak
adam olmak	arası açık olmak	belli olmak
âdet olmak	arkadaş olmak	bergüzar olmak
ait olmak	asılı olmak	beyni allak bullak olmak
alakadar olmak	aslı faslı olmamak	bir olmak
alay konusu olmak	âşık olmak	cahil olmak
âlet olmak	aykırı olmak	canından olmak
aleyhte olmak	aynı yolun yolcusu olmak	cüretkâr olmak
alışık olmak	bağlı olmak	çekici olmak

çeri olmak	heba olmak	meftun olmak
dahil olmak	ırkçı olmak	memnun olmak
dikkatli olmak	ibaret olmak	mensup olmak
düşman olmak	ihtiyacı olmak	mest olmak
ehemmiyeti olmak	imkânı olmak	mesut olmak
emekli olmak	iradeli olmak	meşgul olmak
emin olmak	iyi olmak	metin olmak
enerjik olmak	kaabil olmak	mevcut olmak
engel olmak	karmakarışık olmak	mevzubahis olmak
esir olmak	karşı olmak	meyus olmak
farz olmak	kaybolmak	meyyal olmak
faydalı olmak	kayıtsız olmak	meziyet sahibi olmak
fena olmak	kralcı olmak	mezun olmak
gaşyolmak	kısır olmak	milliyetçi olmak
gayrıkaabiliıslah olmak	kul olmak	moda olmak
gelin güvey olmak	lâyık olmak	muhtaç olmak
gönlü rahat olmak	lehte olmak	musallat olmak
gülünç olmak	mağçup olmak	muvaffak olmak
gün gibi aydın olmak	mahkûm olmak	muzdarip olmak
haberdar olmak	mahrum olmak	mümkün olmak
haberi olmak	mahvolmak	münezzeh olmak
hâkim olmak	mahzur olmak	müptezel olmak
hakkı olmak	mal olmak	müslüman olmak
haklı olmak	malik olmak	nasip olmak
hasıl olmak	malûm olmak	orijinal olmak
hasta olmak	mani olmak	önayak olmak
hayatının baharında olmak	mazhar olmak	payı olmak
hayran olmak	mecbur olmak	perişan olmak
	medar olmak	peşinde olmak

peyda olmak	sistemli olmak	vaki olmak
pişman olmak	sorumlu olmak	var olmak
rahat olmak	söz sahibi olmak	vatan haini olmak
rahatsız olmak	suç olmak	yabancıları olmak
rakip olmak	sükûn içinde olmak	yalnız olmak
ram olmak	şuurlu olmak	yanında olmak
razı olmak	tâbi olmak	yasak olmak
riyakar olmak	tarafdar olmak	yazık olmak
sabit olmak	tedirgin olmak	yerinde olmak
sadık olmak	tesirli olmak	yok olmak
sahip olmak	timsal olmak	zaniye olmak
samimî olmak	tutsak olmak	zeki olmak
sarhoş olmak	Türk olmak	ziyan olmak
sebepe olmak	uygun olmak	
serbest olmak	üstün olmak	

1.59.3.1.3. Bırakmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

aç bırakmak	cevapsız bırakmak	hayretler içinde bırakmak
arkada bırakmak	sınıfta bırakmak	şüphe altında bırakmak

1.59.3.1.4. Kalmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

azlıkta kalmak	mazide kalmak	tedahülde kalmak
cevapsız kalmak	mecbur kalmak	tesir (altında) kalmak
mahpus kalmak	memnun kalmak	yadigar kalmak
mahrum kalmak	sadık kalmak	yarıda kalmak

1.59.3.1.5. Vurmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

gölge vurmak

1.59.3.1.6. Vermek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

karar vermek	isim vermek	eser vermek
izin vermek	ilham vermek	değer vermek
izahat vermek	ifade vermek	buyruk vermek

ara vermek	nihayet vermek	üzüntü vermek
netice vermek	selam vermek	utanç vermek
mana vermek	rey vermek	tarziye vermek
mahsul vermek	örnek vermek	tafsilat vermek
mahkemeye vermek	öğüt vermek	şeref vermek
maaş vermek	not vermek	yemin vermek
konferans vermek	zevk vermek	
karşılık vermek	yemiş vermek	

1.59.3.1.7. Edinmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

şîâr edinmek	huy edinmek
--------------	-------------

1.59.3.1.8. Geçmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

harekete geçmek	tahta geçmek
-----------------	--------------

1.59.3.1.9. Girişmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

harekete girişmek

1.59.3.1.10. Düşmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

şüpheyeye düşmek	sıkıntıya düşmek	ihtilafa düşmek
------------------	------------------	-----------------

1.59.3.1.11. Çıkmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

tahta çıkmak	hapisten çıkmak	aşına	çıkmak
ortaya çıkmak	doğru çıkmak		
meydana çıkmak	ateşi çıkmak		

1.59.3.1.12. Çekmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

ızdırıp çekmek	kılıç çekmek	telgraf çekmek
ilgisini çekmek	sıkıntı çekmek	üzerine çekmek

1.59.3.1.13. Yapmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

etüt yapmak	klik yapmak	nazire yapmak
fedakârlık yapmak	muhafızlık yapmak	nükte yapmak
gaf yapmak	muhasebe yapmak	plan yapmak
hata yapmak	mukayese yapmak	propaganda yapmak
hesap yapmak	mübadele yapmak	rol yapmak
içtima yapmak	mücadele yapmak	stajyerlik yapmak

suikast yapmak

telkin yapmak

tesir yapmak

teklif yapmak

tercih yapmak

vazife yapmak

1.59.3.1.14. Almak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

mükafat almak

askere almak

nefes almak

malumat almak

şekil almak

müsaade almak

mahiyet(ini) almak

sorumluluğu (üzerine)
almak

zevk almak

maaş almak

selam almak

vaktini almak

kucağına almak

satın almak

teklif almak

karar almak

rütbe almak

tedbir almak

izin almak

örnek almak

tavır almak

inhisara almak

not almak

tat almak

ilham almak

netice almak

aylık almak

1.59.3.1.15. Kalkmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

çaresiz kalmak

bağlı kalmak

arta kalmak

1.59.3.1.16. Gelmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

garip gelmek

manasına gelmek

tanımazlıktan gelmek

görmezlikten gelmek

meydana gelmek

temasa gelmek

kâfi gelmek

rast gelmek

vücuda gelmek

karşı gelmek

sıra gelmek

yabancı gelmek

lazım gelmek

şevke gelmek

1.59.3.1.17. Dönmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

normale dönmek

geri dönmek

1.59.3.1.18. Çıkarmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

netice çıkarmak

meydana çıkarmak

mana çıkarmak

1.59.3.1.19. Bulmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

doğru bulmak

revaç bulmak

vakit bulmak

garip bulmak

şifa bulmak

kıvam(ını) bulmak

teselli bulmak

1.59.3.1.20. Geçirmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

zapta geçirmek

vakit geçirmek

tereddüt geçirmek

1.59.3.1.21. Bulunmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

ibaret bulunmak mensup bulunmak

1.59.3.1.22. Açmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

söz açmak savaş açmak çiçek açmak

1.59.3.1.23. Duymak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

yakınlık duymak nefret duymak fenalık duymak
utanç duymak merak duymak eziklik duymak
sempati duymak ızdırap duymak değişiklik duymak
saygı duymak heyecan duymak bahtiyarlık duymak
pişmanlık duymak ferahlık duymak

1.59.3.1.24. Atmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

imza atmak ok atmak temel atmak
kahkaha atmak tehlikeye atmak üstünden atmak

1.59.3.1.25. Oturmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

tahta oturmak kağan otur(t)mak

1.59.3.1.26. Edilmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

mahkûm edilmek elde edilmek

1.59.3.1.27. Görmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

iş görmek mazur görmek
lâyık görmek menfaat görmek

1.59.3.1.28. Uğramak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

zarara uğramak iftiraya uğramak güçlüğe uğramak

1.59.3.1.29. Göstermek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

zaaf göstermek saygı göstermek başarı göstermek
yakınlık göstermek sadakat göstermek
tepki göstermek ilgi göstermek

1.59.3.1.30. Varmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

karara varmak

1.59.3.1.31. Kurmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

münasebet kurmak hükûmet kurmak

1.59.3.1.32. Getirmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

vücuda getirmek usanç getirmek meydana getirmek

konu haline getirmek

1.59.3.1.33. Koymak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

teşhis koymak

resmiyete koymak

meydana

koymak

1.59.3.2. Kurallı Birleşik Fiiller

1.59.3.2.1. Yeterlik Anlamlı

alabilmek

değişebilmek

görülebilmek

alınabilmek

değiştirebilmek

güvenebilmek

anlaşabilmek

delirtebilmek

halledebilmek

anlatabilmek

denebilmek

harcayabilmek

anlayabilmek

denilebilmek

hatırlayabilmek

ayırabilmek

diyebilmek

hazmedebilmek

bağışlayabilmek

doldurabilmek

hesaplayabilmek

bahsedebilmek

dövüşebilmek

içebilmek

bakabilmek

durabilmek

isteyebilmek

basılabilmek

duyulabilmek

kaçabilmek

bastırabilmek

düşünebilmek

kalabilmek

başarabilmek

düzeltebilmek

kalkabilmek

başlayabilmek

edebilmek

karışabilmek

bayılabilmek

erişebilmek

katabilmek

beklenebilmek

evlenebilmek

katlanabilmek

benzetebilmek

fırlatabilmek

kavrayabilmek

bilebilmek

geçebilmek

kazanabilmek

bulabilmek

geçinebilmek

kestirebilmek

bulunabilmek

gelebilmek

kırabilmek

çağırabilmek

gerçekleşebilmek

kırdırabilmek

çalışabilmek

getirebilmek

konuşabilmek

çarpışabilmek

gidebilmek

koşabilmek

çıkabilmek

girebilmek

kovabilmek

davranabilmek

gönderebilmek

koyabilmek

dayanabilmek

görebilmek

kullanabilmek

kurabilmek	seçebilmek	varabilmek
kurtarabilmek	sevebilmek	verebilmek
kurtulabilmek	sezebilmek	vurulabilmek
kurulabilmek	sıyırabilmek	yapabilmek
okunabilmek	silinebilmek	yapılabilmek
okutabilmek	sokulabilmek	yaptırabilmek
okuyabilmek	sorabilmek	yaratabilmek
olabilmek	söyleyebilmek	yaşatabilmek
olunabilmek	takabilmek	yazılabilmek
oturabilmek	tanıtılabilmek	yedirebilmek
öğrenebilmek	tartabilmek	yenebilmek
ölçebilmek	tutabilmek	yerleştirebilmek
öldürebilmek	unutturabilmek	yetişebilmek
ölebilmek	unutabilmek	yükselebilmek
sayılabilmek	uzanabilmek	yürüyebilmek

1.59.3.2.2. Sürerlik Anlamlı

donakalmak

1.59.3.2.3. Tezlik Anlamlı

toplanıvermek

1.60. Atsız'ın Kazandırdığı Sözcükler

1.60.1. TDK Tarafından Hazırlanan 2011 Baskılı Türkçe Sözlük'te Olmayıp Anlamını Verdiğimiz Sözcükler

(birinin) gözüyle anlatmak	alay konusu olmak
ad bırakmak	Allah'ın varlığı içinde erimek
adak vermek	Allah'la bir olmak
afeti can	Alman Yahudisi
ağır bir yükten kurtulmak	altıncı duygu
ahker	ana çizgileriyle
ahuzar	Anadolucu
akıl sahibi	Anadoluculuk

arada	birer birer
arkasından sövmek	boynuna düşmek
aşına çıkmak	bu sayede
at yarışı	bundan dolayı
Ataazeri	buyurun
Atagavuz	büyük çapta
ay yüzü	büyük ölçüde
aydınlığa çıkmak veya çıkarmak	camat
azlıkta kalmak	canından olmak
bakşı	cevap almak
bâr	ciddi ciddi
başı dumanlanmak	çabuk çabuk
başına getirmek	çare edememek
belasını beklemek	çehresinden okunmak
beyni allak bulmak olmak	dar çerçeveden görmek
beyni durmak	darbe üstüne darbe vermek
beyni motor gibi çalışmak	deniz kuvvetleri kumandanı
beyni zonklamak	deniz subayı
beyninde bir ışık yanmak	derdine em vermek
beyninde seyyale dolaşmak	ders zili
beynini kurcalamak	desem de yalan olmaz (veya yalan olur)
beynini oymak	dıraht
beynini uyuşturmak	dikkatinden kaçmamak
beynini yormak	dikkatine çarpmak
bir bilsem(veya bir bilsen)	diyelim ki
bir hiç uğruna	doğrusunu ararsan
bir ileri bir geri adım atmak	Don Kişotça
biraz olsun	dünyadan çekilmek
birbirini kovalamak	düşkün kalmak

düşüne düşün	gayritürklük
edebiyat öğretmeni	gece vakti
ehdabımühteze	genç kız
elinden kaçırmak	geriye almak
ellerini kavuşturmak	geveleyip durmak
emrine alınmak	gönlü ahü zar ile dolu (olmak)
emrine almak	gönlü kararmak
entari	gönlü kırıla kırıla toz haline gelmek
esas alınmak	gönlü rahat olmak
esef duymak	gönlü tutuşmak
esirgenlik	gönlünde nisan esintileriyle birlikte karakış boraları da esmek
eş edinmek	gönlüne çökmek
eşit tutmak	gönlünü aydınlatmak
felaketini hazırlamak	gönül saflığı
fena bir şey olmamak	göre göre
fırka adamı	görüş noktası
fırtına biçmek	görüş sahası
fırtına koparmak	göz hapsinde olmak
fırtınayı koparmak	göz hapsinde tutmak
fikir sahibi	göz önünde bulundur(ul)mak
fuhşun felsefesini yapmak, namusun müdafaasını yapmaktan daha kolay olmak	gözleri düğümlemek
gafilleşmek	gözleri gülümsemek
gamı aşk	gözleri hayretle açılmak
garip gelmek	gözleri nemlenmek
gayret sarf etmek	gözleri şimşeklenmek
gayrikabiliislah olmak	gözleri vahşi parıltılarla ışıldamak
gayrimeş'ur	gözleri(gözü)değmek
gayrişuuri	gözlerinden perde kalkmak
	gözlerine bir ağırlık çökmek

gözlerine içirmek	hayatını zehre çevirmek
gözlerini çevirmek	hayatıyla ödemek
gözlerini duman kaplamak	hayretler içinde bırakmak
gözlerini süzmek	her ne olursa olsun
gözlerini yummak	hesap yapmak
gözleriyle gülmek	hiç şüphesiz
gözünde kan tütme	ızdırap duymak
gurur meselesi yapmak	ızdırap ızdırap üstüne çekmek
güli gülzar	ızdırap içinde kıvrılmak
güreş yapmak	ızdırap vermek
hafızasını yormak	iç huzurunu kaybetmek
hakarete uğramak	iç sıkıntısı duymak
hakarete bulunmak	içi sıkıntıyla dolmak
hâkimiyetine girmek	içindeki ateş yalazlanmak
hâlde	iğzap etmek
hâline girmek	ihfa
hamilik	ilahi adalet
hapisten çıkmak	illetiula
hapse girmek	intihar süsü vermek
hâr	iradesini takınmak
harekete girişmek	isim vermek
hasredilmek	ismi has
hayat arkadaşlığı etmek	iş arkadaşı
hayata dönmek	işe girişmek (veya koyulmak)
hayata karışmak	işe sarılmak
hayata veda etmek	işhad etmek
hayatı tehlikede olmak	işi açığa vurmak
hayatını vermek	işin içyüzünü bilmek
hayatını zehir etmek	işini kavramak

işmizaz	mahpus kalmak
iyiliğe kemlik etmek	mahsul vermek
iyiyi kötüyü ayırt edememek	malik bulunmak
iz vermemek	mana taşımamak
kaburga kemiği	manası kalmamak
kafa yapısı	marş etmek
kafasına saplanmak	masallaşmak
kağan oturtmak	mazide kalmak
kalbi durmak	mabsutenmütenasip
kalbinde ateş yanmak	meçhul kalmak
kalbini deşmek	medeni cesaret
kalıba sokmak	memnun kalmak
kalıptan kalıba sokmak	menfaat görmek
kamburumsu	menfaatsiz
kanaat sahibi	menimuhakeme
kanaatihilaf	mensup bulunmak
kanına çılgınlık yürümek	meşhurıcıhan
kefesine eklenmek	Moskofçu
kıyıya çekilmek	muallim muavini
kıymet biçmek	müddetçe
konu haline getirmek	münaferet
kucağına atmak	müsaade almak
kucağına bırakılmak	müslüman olmak
kuşa çevirmek	mütalaa ol(un)mak
Kürşadlık	naklolunmak
laf kıtlığında asma budamak	nazara alınmak
lüzum duymak	nazilik
lüzum kalmamak	ne malum
mahkeme salonu	neşe katmak

neşe saçmak	sınıf mümessili
netice almak	sınırları aşmak
netice çıkarmak	sigaya çekmek
neye yarar	silah altına alınmak
Nızzvanı cehennemi	silah tutmak
Nirvana	sinir bozucu
normale dönmek	sinir krizi
omuzundaki (ağır) yükü hafifletmek	siyaset adamı
ortadan silmek	sokak feneri
ortaya fırlamak	son haddine varmak
ölüm darbesi	söz olsun diye
öte âlem	sûr
öteki hayat	şahıslanmak
propaganda yapmak	şehrah
ruh okşayıcı	şeyh uçmaz, onu müritleri uçurur
ruhlar âlemi	şeytana kul olmak
ruhu ızdırıp içinde çalkanmak	şüphe altında bırakmak
ruhunu doldurmak	taarruza geçmek
ruhunu huzurun ışığından didişmenin karanlığına atmak	tabiat kanunu
ruhunun karanlık hücrelerinde bir pancur açılmak	tahta geçmek
rütbe almak	tahta oturmak
sagarı keşide	tahtessıfir
sakal ağartmak	Tanrı'nın oğlu
sarsıntıya uğramak	Tanrıkut
serbest vezin	tarihin yaprakları arasında kalmak
servi simin	tehlikeye atmak
sesini dikleştirmek	teklif almak
sıfır altında	telehhüf etmek
	tereddüt geçirmek

tesir altında kalmak	yerde
teşrihimarazi	yeşil alası
toprağa serilmek	yüreği büyük derde girmek
toprak ana	yüreğindeki odu söndürmek
trafik kazası	yürekleri (iyilikle) çarpmak
trilyonlarca	yüzü pembe pembe olmak
tut	yüzüne tatlı pembelik basmak
tutsak etmek	zapta geçirmek
uçan kuştan kıskanmak	zarar erişmek
ümidini kaybetmek	zehir kusmak
vakit bulmak	zevk vermek
yer yüzü gözüne karanlık olmak	

1.60.2. TDK Tarafından Hazırlanan 2011 Baskılı Türkçe Sözlük'te Madde Başlı Olarak Bulunduğu Hâlde Metnimizde Geçtiği Anlamı Verilmemiş Sözcükler

acı	alıp götürmek	baş
acımak	almak	baş vermek
aç	alt	başlamak
açık	aman	bırakmak
açılma	ara	biber
açılmak	aralık	bir iş birinin vaktini almak
ad	aramak	boş
adese	arka	boya
ağır	arpalık	bulmak
ahenkli	aşağı	buyurun
ahlak	atmak	canlı
aklı gitmek	ay	çamur
alay (I)	ayırarak	çıkarmak
alçak	bağlamak	çizmek
alçalma	bağlı	derin
alevlenmek	bakmak	

acemi	akis	asil
aciz	akraba	asker
adalet	aksüamel	askerî
adam	alaka	aslî
adem	alamet	asliyet
adet	alelade	asrî
âdet	âlem	âşık
âdeta	alenen	aşk
adi	aleni	ayar
adil	alet	ayet
adli	aleyh	ayıp
adliye	aleyhtar	aynen
af	âlim	aza
afet	Allah	azap
afiyet	ama	aziz
ahali	aman	bâkire
ahbap	amber	bayi
ahiret	ameliyat	baytar
ahize	amir	baytar mektebi
ahlak	amma	bazen
ahlaki	an	bazı
ahşap	anane	bedel
aile	ani	bedia
ailevî	arıza	bedî
ait	aruz	beis
akıbet	arz	bekâr
akıl	asalet	belâ
akide	asıl	belediye
akim	asır	beraat

beşerî	cehil	cümle
beşeriyet	celadet	cüret
beyanat	cellât	cürüm
beyit	celse	dâhil
beynelmilel	cemiyet	dahilî
bez	cenaze	dâhiliye
bidat	cenubî	daima
bilakis	cenup	daimî
bilfiil	cep	dair
bilhassa	cephe	daire
bina	cereyan	dakika
binaenaleyh	cesaret	darbimesel
bizatihi	ceset	darülfünun
bizzat	cevap	daüssıla
Budala	cevaz	dava
buhran	cevher	davet
bünye	ceza	davetiye
cahil	cezbe	defa
camî	cidden	deha
canî	ciddiyet	dehşet
casus	cihet	delil
cebir	cilt	derece
Cebraîl	cinayet	ders
cebrî	cirit	devam
cefa	civar	devir
ceffelkalem	coğrafi	devlet
cehalet	cuma	devre
cehalet	cumhur	dikkat
cehennem	cumhuriyet	dimag

din	emin	fâni
dinî	emir	faraziye
dirhem	emniyet	fark
divan	esaret	fasit
divan-ı harp	esasen	fayda
dua	esmer	fazilet
dükkan	esnaf	fazla
dünya	esrar	feci
düstur	eşkîya	feda
ebedî	eşref-i mahlûkat	fedaî
ebediyen	eşya	felâket
ebediyet	etraf	felsefe
ecdat	evlat	felsefî
ecel	evliya	fen
eda	evrak	feodal
edebî	evvel	feragat
edebiyat	Eylül	fert
efkârı felsefi	ezelî	fetih
ehdabı	faal	fetret
mühtezze	faaliyet	fevkalâde
ehemmiyet	facia	fıkra
ehil	fahiş	fırsat
ekseriya	fahiş	fiilî
ekseriyet	fahri	fikir
elbet	fail	fikrî
elbette	fakat	fikriyat
elbise	fal	fil
elem	falaka	filan
elzem	falan	filozof
emel		

fitil	haile	harf
fuhuş	hain	haricî
fütuhât	hain	hariç
gafil	hak	harita
gaflet	hakaret	harp
galebe	hakikat	harp
galiba	hakikaten	has
garabet	hakikî	hasıl
garamî	hâkim	hasım
garbî	hâkimiyet	hasret
garip	hâl	hassas
garp	hâlâ	haşiye
gaye	halef	haşmet
gayet	Hâlet	hat
gayret	halife	hata
gayz	halita	hatırat
gazâ	halk	hatip
gazel	hamasî	hattat
gıda	hamle	hava
gurbet	hamule	havadis
gurur	hançer	havai
güli gülzar	hapis	havali
haber	harap	hayalen
had	hararet	hayalet
hademe	harbiye	hayalî
hadis	harcıâlem	hayat
hadise	harç	hayatî
hafıza	hareket	hayır
hafif	hareket	hayır

hayran	himaye	islahat
hayret	hippi	ısrar
haysiyet	hisse	ıstılah
hayvan	hissî	ızdırap
hayvani	hitap	iade
haz	hiza	ibare
hazır	hizmet	ibaret
hazin	hukuk	iblis
hazine	hukuken	icap
haziran	husus	icraat
hedef	hususî	içtima
hediyeye	hususiyet	içtimai
hekim	hutbe	içtimaiyat
herif	huzur	içtinap
hesap	hüccet	idadi
heyecan	hücre	idam
heyet	hücum	idare
heykel	hüküm	idareimaslahat
hezeyan	hükümet	ifade
hezimet	hülâsa	ifrat
hırs	hür	ifşa
hışım	hürmet	iftihar
hicap	hürriyet	iftira
hicrî	hüsnüniyet	iğbirar
hiddet	hüviyet	ihanet
hikâye	hüzün	ihfa
hikmet	ırk	ihtar
hilaf	ırsî	ihtilâf
hile	ıslah	ihtilal

ihtilât	imza	isim
ihtimal	inat	islam
ihtiram	indi	islami
ihtiras	infaz	islamiyet
ihtisas	inhisar	ismi has
ihtiyar	inkâr	isnat
ihtiyarî	inkılap	ispat
ihtiyat	inkıraz	israf
ikaz	insaf	İsrafil
ikbal	insanî	istibdat
iklim	insaniyet	istidat
iktidar	inşa	istifa
İktisadî	inşallah	istifade
iktisat	inşirah	istiğna
ilaç	intiba	istiğrak
ilah	intihap	istihfaf
ilahe	intihar	istihkar
ilan	inzibat	istihraç
ilave	iptidaî	istihza
ilim	iptila	istikbal
ilmî	iptilâ	istiklal
iltifat	irade	istikrar
ima	iradi	istila
İmam	irfan	istisna
iman	irsî	isyan
imar	irtibat	işba
imha	irtica	işgal
imkân	irticalen	işmizaz
imlâ	isabet	iştah

iştikak	kadar	kasap
iştirak	kadeh	kasdî
itaat	kademe	Kasım
ithaf	kader	kasıt
itham	kadife	kati
itibar	kafa	katil
itibaren	kafes	katiyet
itidal	kâfi	katiiyen
itimat	kâğıt	kavim
itiraf	kahr	kavis
itiraz	kahkaha	kayıp
itiyat	kahve	kayıt
ittifak	kaide	kaymakam
ittihat	kâinat	kaza
izafi	kalben	keder
izah	kalbî	kelâm
izahat	kale	kelime
izin	kalem	kemal
izzetüikbal	kalıp	keramet
kaabil	kalp	kere
kabahat	kamus	keşif
kabil	kanaat	keten
kabile	kanaatihilaf	keyfî
kabiliyet	kanun	keyif
kabir	kanunen	keza
kablelmilât	kânunusani	kırat
kablettarih	kara	kısım
kâbus	karar	kısmen
kadame	kariha	kıt'a

kıvam	laubali	mahremiyet
kıyafet	layık	mahrum
kıyamet	lâzım	mahrumiyet
kıyas	leh	mahsul
kıymet	levha	mahsus
kibar	lisan	mahşer
kibrit	lisaniyat	mahut
kilit	lügat	mahzun
kinaye	lütfen	mahzur
kira	maalesef	maiyet
kitabe	maarif	makale
kitap	maaş	makam
kudret	mabeyin	makber
kumaş	macera	makbul
Kur'an	madde	makbuz
kura	maddi	maksat
kurabiyet	mağlubiyet	makul
kurban	mağlup	makule
kusur	mahal	mal
kuvvet	mahalli	malik
kuvvetimaneviye	mahçup	malum
küfür	mahfuz	malumat
külliyat	mahiyet	malzeme
kürsü	mahkeme	mana
kütle	mahkûm	manen
ladinî	mahkûmiyet	manevi
lakap	mahlas	mâni
lakin	mahlûk	mantık
lanet	mahlûkat	mantıken

mantıki	medeniyet	merasim
manzara	medrese	merbutiyet
manzum	mefahir	merhale
manzume	mefhum	merhamet
marifet	mefkûre	merhem
masal	meftun	merhum
masum	mehaz	merkeziyet
matbaa	mekân	mermer
matbu	mektep	mersiye
matbuat	mektup	mesabe
matem	melal	mesafe
matuf	melek	mesai
maval	melun	mesel
mavi	memleket	mesela
mayi	memnun	mesele
maymun	memnuniyet	meslek
mazarrat	memur	mesleki
mazeret	memuriyet	mesuliyet
mazhariyet	menba	mesut
mazi	mendil	meşgale
mebus	menfaat	meşgul
mecbur	menfi	meşhur
mecburî	meni	meşru
meclis	muhakeme	metanet
meclûp	menkıbe	metbu
mecmua	menkul	metin
meçhul	mensup	mevcudiyet
medar	menşe	mevcut
medeni	menşur	mevki
	merak	

mevkuf	miskin	muhtariyet
mevrit	mizaç	muhtelif
mevsuk	mizah	muhtemel
mevzu	mizahi	muhterem
mevzubahis	muallim	muhteris
meydan	muamele	muhteşem
meyus	muamma	muhtıra
meyyal	muarız	mukabil
mezar	muavin	mukadder
mezhep	muayene	mukadderat
meziyet	muayyen	mukaddes
mezun	muazzam	mukaddime
mısra	mucize	mukavemet
mihnet	mufassalca	mukayese
Mikail	mugalata	munis
mikrop	muhafaza	muntazam
miktar	muhafız	murabba
milat	muhakeme	musiki
millet	muhakkak	muska
millî	muhalefet	mutaassıp
milliyet	muhalif	mutasarıf
mimar	muharebe	mutasavvıf
mimari	muharrir	mutat
minnet	muhasama	mutedil
miras	muhassala	mutlak
misafir	muhayyel	mutlaka
misal	muhit	mutlakiyet
misil	muhtaç	muttarit
misk	muhtar	muvacehe

muvaffak	mülkiye	müşkülât
muvaffakiyet	mümasil	müşterek
muvazene	mümessil	müşteri
muzdarip	mümkün	mütareke
mübadele	münakaşa	müteaddit
mübaşir	münasebet	mütedavil
mücadele	mündemiç	mütefekkir
mücahit	münevver	mütehassıs
müdafaa	münezzeh	mütemadi
müdafi(lik)	münhasır	mütemadiyen
müdahale	münhezim(ane)	mütenasip
müddeiumumi	münkir	mütereddi
müddet	münzevi	mütevazı
müderris	müphem	mütevekkil
müderris	müptedi	müthiş
müdür	müptezel	müttefik
müebbeden	mürekkep	müttehit
müellif	mürettip	müverrih
müessese	müsaade	müzmin
müfettiş	müsait	nabız
müfrit	müsamaha	nadir
müftehir	müspet	nakliyat
mühendis	müstakil	namus
mühim	müstear	nâra
mükellef	müstebit	nasip
mükemmel	müstehzi	nazar
mükemmelen	müstesna	nazarı dikkat
mülazım	müstezat	nazari
mülk	müşkül	nazariye

nazım	ömür	riyaset
nazır	özür	riyaseticumhur
nazire	papağan	riyazî
nefer	rabıta	riyaziye
nefis	radde	ruh
nefret	raf	ruhen
nehir	rağmen	ruhî
nesil	rahat	ruhiyat
nesir	rahmet	rüsumat emini
neşe	rakam	rüştiye
neşir	rakip	rütbe
neşriyat	ramak	rüya
netice	ramazan	saadet
nev	razı	saat
nezâket	reis	sabah
nihayet	remiz	sabık
nikbet	resim	sabır
nimet	resmen	sabit
nisan	resmî	sabun
nispet	resmiyet	sadakat
nispi	ressam	sadık
nizam	ret	sadrizam
nokta	rey	saf
nöbet	rezalet	safiyet
nur	rezil	safsata
nüfus	riayet	saha
nüfuz	rica	sahi
nükte	rivayet	sahip
nüşa	riya	sahne

saik	selam	sokak
saika	semavi	sual
sakit	semt	suikast
sakin	sene	sukut
salahiyet	senet	sunî
salahiyet	servet	surat
saltanat	set	sükûn
sami	sevda	sükûnet
samimi	seviye	sülale
samimiyet	seyahat	sünnet
sanat	seyir	Sünni
sandalye	seyyar	sürahi
sandık	sıfat	sürat
saniye	sıfır	şahap
sarf	sıhhat	şahıs
sarfinazar	sıhhî	şahıs
sathî	sınıf	şahit
satır	sır	şahsen
sayfa	sırf	şahsî
sebat	sicil	şahsiyat
sebep	sigâ	şahsiyet
secde	sihir	şair
seciye	silah	şamil
seda	silsile	şan
sefahat	siyaset	şarap
sefalet	siyaseten	şark
sefer	siyasî	Şark
sefil	sofra	şarkı
sel	sohbet	şarkî

şarkiyat	şükran	takdir
şart	şüphe	takibat
şeamet	taahhüt	takip
şecere	taalluk	taklit
şehadet	tabi	takriben
şehvet	tabiat	takrir
şekil	tabiî	taksimat
şelale	tâbiyyet	takvim
şeref	tabir	takviye
şeriat	tabiye	talep
şerik	tabut	talih
şevk	tafsilât	talim
şevket	tahakkuk	talip
şey	tahakküm	tam
şeyh	tahammül	tamam
şeytan	tahayyül	tamamen
şiâr	tahlil	tamim
şiddet	tahkikat	tamir
şifa	tahkir	taraf
şifahen	tahlil	tarif
Şii	tahliye	tarih
şiir	tahmin	tarihen
şikayet	tahrif	tarihî
şimal	tahrifat	tarziye
şimalî	tahrık	tasarruf
şöhret	tahrikât	tasavvuf
Şubat	tahrip	tasavvur
şube	tahsil	tasdik
şuur	takdim	tasfiye

tashih	teferruat	terane
tasnif	tefrika	terbiye
tasrih	tehlike	tercih
tasvir	tekâmül	tercihen
tatbik	tekaüt	tercüme
tatil	tekerrür	tercümeihâl
tavır	tekke	tereddü(d)t
tavsif	teklif	tertip
tavsiye	tekrar	tesadüfen
tayin	telâffuz	tesir
tazammun	telakki	tesmiye
tazminat	telaş	tespit
teamül	telif	tespit
tebaa	telkin	teşbih
tebessüm	telmih	teşebbüs
tebrik	temas	teşekkür
tebriye	temayül	teşhis
tebyiz	tembih	teşkilat
tecelli	temenni	teşrih
tecrit	temin	teşrihmarazi
tecrübe	temiz	teşriimasuniyet
tedahül	Temmuz	tetkik
tedai	temsil	tevazu
tedavi	temsilî	teveccüh
tedbir	tenasüh	tevil
tedvin	teneffüs	tevkif
teessür	tenezzül	tevzi
tefekkür	tenkit	teyit
tefelsüf	terakki	tezahür

tezat	vadi	vefa
tezkire	vahamet	vekâlet
tezvir	vahdet	vekil
tezvîrat	vahim	velev ki
tezyif	vahiy	velhasıl
tıbbiye	vahşet	veraset
ticaret	vahşi	vesaire
tiryaki	vaka	vesait
tufan	vakar	vesika
tuhaf	vakar	vesile
tüccar	vâkîf	vezin
türbe	vaki	vezir
ufkî	vakit	veziriazam
ufuk	vakur	vicdan
uhde	vali	vicdanen
ukde	vallahi	vicdanî
umde	vâris	vukuat
umman	varit	vuslat
umum	vasatî	vücut
umumî	vasıf	yahudi
umumi efkâr	vasıl	yakut
unsur	vasıta	yemeni
unvan	vatan	yemin
unvan	vatanî	zaaf
usul	vazife	zabit
uzvî	vaziyet	zafer
ücret	veba	za'fi
üslup	vecibe	zahife
üstât	veda	zahiren

zair	zehap	zihin
zalim	zekâ	zihniyet
zaman	zeki	zikir
zamane	zenci	zira
zan	zerre	ziyade
zarar	zevat	ziyaret
zaruret	zevce	zulmet
zaruri	zevk	zulüm
zat	zımnen	zümre
zaten	zıt	
zayıf	zıt	

2.1.3. Arapça - Türkçe Kökenli Sözcükler

affetmek	kaydol(un)mak	keşfetmek
beddua etmek	kaybetmek	serdetmek
belâsını beklemek	kaybolmak	seyretmek
ahdetmek	hicvetmek	sırretmek
akim kalmak	hissetmek	zannetmek
akis uyandırmak	mahvetmek	zikretmek
âlet etmek	mahvolmak	zikrolunmak
âlet olmak	menetmek	halledebilmek
aleyhinde bulunmak	nakzetmek	halletmek
aleyhinde olmak	neşredebilmek	hallolunmak
aleyhte olmak	neşretmek	hapse etmek
azap duymak	neşrolunmak	gaşyolmak
azap vermek	reddetmek	feyzalmak
bahsetmek	reddolunmak	cezbetmek
bahsedebilmek	harbetmek	cumartesi
celbetmek	hazmedebilmek	
kastetmek	hazzetmek	

2.1.4. Arapça- Türkçe- Farsça Kökenli Sözcükler

alâkadar etmek

halbuki

2.1.5. Arapça- Farsça Kökenli Sözcükler

adilane	hükümdar	safiyane
alakadar	hürriyetperver	sanatkâr
belki	iddianame	şairane
cahilane	ihmalkâr	talimatname
cefakeş	ihtarname	talimname
celpname	istinatgâh	tarafar
cüretkâr	karargâh	tehditkâr
dershane	kütüphane	tezyifkâr
fedakâr	mademki	vahşiyane
haberdar	mevlithan	vasiyetname
hapishane	milliyetperver	vatanperver
heykeltıraş	muayenehane	veya
hilekâr	Müslüman	zelilane
hizmetkâr	müşkülpesent	ziyaretgâh
hükmetmek	riyakâr	

2.1.6. Farsça Kökenli Sözcükler

aferin	beste	civanmert
ahger / ahker	biçare	çare
arzu	bülbül	çarşı
ateş	cam	çene
bahtiyar	camekân	çerçeve
bedbaht	can	çeşni
beraber	canavar	çevik
berbat	ceylan	çile
berceste	ciğer	çirkef
bergüzar	cihan	çirkin

çoban	füsunkar	hüner
çorba	gerçi	işkence
çöp	girdap	kâgir
çünkü	güya	kahraman
damat	gû	kâr
dem	günah	kavga
derman	günahkâr	kelepçe
dert	güya	kemer
derviş	gül	kenar
derya	hafta	kepaze
destan	hanedan	keşke
dev	hâr	ki
diğer	hasta	kilit
dıraht	hastane	kin
dubara	hayli	kindar
duvar	hazan	koz
dü	hem	kör
dürüst	hemen	kös
düşman	hemşire	köşe
efsane	hengâme	köşk
eğer	henüz	köy
ehrimen	hep	kurnaz
encümen	her	küstah
endişe	herkes	laf
eyvah	herze	lalezar
ezber	hiç	leke
ferman	hoca	levent
feryat	hoş	maya
fişek	huy	meğer

mehtap	pazar	sima
mendebur	pelesenk	sine
menekşe	pencere	sipariş
merdiven	pençe	siper
mert	perhiz	sitem
mest	peri	softa
meyhane	perişan	sütun
meze	pervane	süvari
muşta	peş	şad
nadide	peşkeş	şah
nale	peyda	şahane
nam	peygamber	şehir
namaz	piç	Şehzâde
namert	pirinç	şirin
namzet	pişman	şişe
nazik	piyade	şive
nazikâne	post	şuh
nem	pul	ta
nim	put	taht
nişan	renk	tahta
niyet	reva	tane
nümayiş	rüzgâr	taze
numune	sade	tenha
padişah	sarhoş	tımarhane
paha	serap	tohum
pamuk	serbest	Turan
para	sermaye	tüfek
parça	serseri	usta
pars	sert	ümit

ya	yegâne	zil
yadigâr	zehir	zincir
yağma	zemin	ziyan
yahut	zerdali	zor
yâr	zırh	

2.1.7. Farsça - Türkçe Kökenli Sözcükler

bahşetmek	berbat etmek	vazgeçmek
bedbaht etmek	miralay	

2.1.8. Farsça- Arapça Kökenli Sözcükler

farisî	derunî	beddua
derhâl	herzevekil	camat
deruhte	namütenahi	bertaraf

2.1.9. Farsça – Yunanca Kökenli Sözcükler

zoraki

2.1.10. Çince Kökenli Sözcükler

çay

2.1.11. Fransızca Kökenli Sözcükler

adres	apolet	burs
akademi	aristokrat	büfe
akademik	arkeoloji	büro
alerji	asistan	büst
amatör	atlet	bütçe
amip	avukat	ceket
anarşi	bakteriyolog	dans
anarşist	bisküvi	debi
anarşizm	biyografi	dekor
anket	boykot	demagoji
ansiklopedi	brakisefal	demokrasi
antoloji	broşür	depo
apandisit	Budist	diktatör
apartman	Budizm	dinamik

dinamit	grup	kongre
dinamizm	hiyerarşi	konservatuvar
direktif	hümanist	kont
disiplin	hümanizm	kontenjan
doktora	ideal	kontrol
dosya	idealist	koridor
dram	ideoloji	kral
ekip	istasyon	krallık
ekol	İtalyan	kronolojik
eleman	jest	kumanda
embriyoloji	jimnastik	kumandan
emperyalizm	kabine	kumpas
enerjik	kamp	kumpas
enstitü	kanepa	kuşe
etimoloji	karakter	kültür
etnik	kartpostal	laboratuvar
etüt	Katolik	laik
fakülte	klâsik	maç
faşist	klik	maske
federasyon	klirik	mason
film	klîşe	matematik
fiş	koalisyon	melankoli
fizik	koleksiyon	melankolik
folklor	komisyon	metelik
fotoğraf	komite	metodik
gaf	komodin	metot
gamer	komünist	militarist
gramofon	komünizm	milyar
grev	konferans	milyon

milyoner	plak	romantik
minyatür	polis	romantizm
mistik	popüler	rozet
misyoner	pratik	röliyef
monografi	prens	röportaj
moral	prenses	salon
morfin	prensip	sansür
morfinman	problem	seminer
morg	profesör	sempati
motor	profesyonel	sertifika
motosiklet	program	sinema
müzik	proje	sistem
nasyonalist	protestan	sivil
nikotin	psikiyatri	sosyal
normal	psikoloji	sosyalist
not	psikolojik	sosyalizm
organ	radyasyon	sosyoloji
orijinal	radyo	sömestir
otobüs	rapor	spiker
otomobil	realist	spor
otorite	reçete kağıdı	stajiyer
paket	rejim	stratejik
panik	reklam	sürpriz
pansiyon	rekor	Şamanizm
pansuman	ritim	şampanya
pantolon	ritmik	şans
Pedagoji	robot	şef
petrol	rol	şeker
piyes	roman	şema

şoför	teleskop	tünel
şok	telgraf tez	Türkoloji
şoven	tip	üniversite
şövalye	tipik	vagon
tablo	toksikoloji	vapur
taktik	ton	virgül
tansiyon	trajedi	vitamin
teknik	transkripsiyon	viyolonsel
telapatik	tren	volkan
telefon	tül	

2.1.12. İtalyanca Kökenli Sözcükler

tempo	posta	imparator
tersane	politika	İngiliz
tiyatro	pompa	ispirto
usturpa	propaganda	gazete
üniforma	punt	foya
limonata	piyano	fırtına
lira	piyasa	falso
liste	pusula	fabrika
madalya	tabela	düzine
makine	moda	diploma
mekanizma	kundura	bavul
nota	kopya	bora
numara	kampanya	
pasta	kadro	

2.1.13. İngilizce Kökenli Sözcükler

hippi	istim	miting
kokteyl	trampet	

2.1.14. İbranice Kökenli Sözcükler

haham	İsa
-------	-----

2.1.15. İspanyolca Kökenli Sözcükler

palavra sigara

2. 1.16. Latince Kökenli Sözcükler

ibidem Mart stadyum

2.1.17. Rumca Kökenli Sözcükler

efendi temel kutu

hristiyan sınır

iskemle paydos

iskete Mayıs

kodes manav

konsolos masa

moloz lamba

2.1.18. Sırpça Kökenli Sözcükler

komita kral

2.1.19. Yunanca Kökenli Sözcükler

bibliyografya

2.1.20. Türkçe–Arapça Kökenli Sözcükler

varsığı nasıl başmuavin

türkü başkatip başmuraahhas

topyekun başhekim başmüneccim

pekâlâ başmakale

2.1.21. Türkçe-Farsça Kökenli Sözcükler

sanki sonbahar

2. 2. Yabancı Kökenli Sözcüklerin Sınıflandırılması

2.2.1. İnsan Bedeni ve İnsan Bedeni ile İlgili Diğer Adlar

kafa kalp organ

2.2.2. Hastalık Adları ve Hastalık ile İlgili Diğer Adlar

vitamin alerji muayene

toksikoloji çare şifa

tansiyon ilaç hasta

derman mikrop nabız

dert sıhhat apandisit

tedavi psikolojik pansuman

veba reçete kağıdı

2.2.3. Akrabalık Adları ve Akrabalık ile İlgili Diğer Adlar

damat sülale evlat

aile akraba herif

ailevi ecdat

2.2.4. Hayvan Adları ve Hayvan ile İlgili Diğer Adlar

hayvan ceylan pars

maymun bülbül

amip vahşi

2.2.5. Bitki Adları ve Bitki ile İlgili Diğer Adlar

tahıl gül

menekşe zerdeçal

2.2.6. Beslenme Adları

gıda nefis

iştah nimet

2.2.7. Yiyecek Adları ve Yemek ile İlgili Diğer Adları

kurabiye pasta çeşni

şeker kıvam meze

bisküvi çorba

2.2.8. İçecek Adları ve İçecek ile İlgili Diğer Adlar

çay kahve şampanya

sigara şarap

2.2.9. Giyim, Kuşam, Kumaş ve İlgili Diğer Adlar

pantolon bez kıyafet

kumaş elbise ceket

keten kadife kundura

2.2.10. Araç, Eşya Adları

eşya kibrit mendil

haçer kilit raf

harita kitap sabun

kadeh malzeme sofrası

sürahi	komodin	iskemle
yemeni	radyo	masa
gramofon	telefon	lamba
kanepe	teleskop	kutu
kartpostal	gazete	

2.2.11. İş, Meslek, Rütbe ve İlgili Diğer Adlar

asistan	inzibat	mühendis
avukat	kasap	nazır
baytar	kaymakam	polis
dekan	mebus	rüsumat emini
esnaf	memur	sadrizam
hademe	meslek	spiker
hatip	mimar	şair
hattat	muallim	şoför
hekim	muallime	vezir
hemşire	müderris	veziriazam
imam	müfettiş	zabit

2.2.12. Yer Adları

2.2.12.1. Genel Yer Adları

girdap	muhit	şelale
köy	nehir	tünel
memleket	semt	umman
sokak		

2.2.12.2.1 Bina, İş Yeri ve Yapı Adları

apartman	inşa	pansiyon
imar	köşk	

2.2.12.2.2. Binanın Bölümleri ve Yapı Malzemeleri Adları

koridor	pencere
merdiven	salon

2.2.13. Özel Adlar

Alman Profesör Miralay Witing	Grivas	Napolyon
Artin Cebeliyan efendi	Kari Furlander	Pavlof
Avram Galanti Efendi	Karl Marks	Ramstedt
Buchner	Karmen Silva	Ruzvelt
Byron	Kayzer Wilhelm	Sabit Noyon
Chateaubriantin	Lenin	Santo Briyan
Çaldaris	Lüsyen	Schiller
Darwin	A. Magnus Bey	Schopenhaur
Deike	Makaryos	Shakespeare
Elbîrûnî	Mareşal Hindenburg	Von Tatyana Moran
Fon Lökok	Margeritte	Venizelos
Galanti efendi	Meklenburg	Von Bieberstein
Goethe	Mösyö Chaput	

2.2.14. Lakap, Unvan Adları

dekan	kral	riyaseti cumhur
efendi	prens	unvan
imparator	prenses	
kont	profesör	

2.2.15. Millet Adları

İtalyan	İngiliz
---------	---------

2.2.16. Mensubiyet ve Mensubiyet ile İlgili Adlar

etnik	menşe	Sünni
Hristiyan	Müslüman	şecere
ırk	Protestan	Şii
Katolik	seciye	Yahudi

2.2.17. Ölçü Adları

dirhem	muvazene
--------	----------

2.2.18. Sayı Adları

dü	milyar	milyon
----	--------	--------

rakam

2.2.19. Renk Adları

esmer mavi renk

2.2.20. Miktar Bildiren Adlar

defa hiç parça

düzine miktar tam

hep nim

2.2.21. Zaman Adları

derhal hemen sabah

hafta henüz

2.2.22. Yön Adları

cenup garp şark

2.2.23. Madenler ve Enerji Kaynakları Adları

petrol yakut

2.2.24. Coğrafya ile İlgili Adlar

bora fırtına tufan

cihan kainat volkan

coğrafi sel

dünya tabiat

2.2.25. Gök Bilimi ile İlgili Adlar

ufuk mehtap

2.2.26. Hava Olayları ile İlgili Adlar

hava nem

iklim rüzgâr

2.2.27. Sosyal Olaylar ile İlgili Adlar

aile hasım nesil

fert isyan nüfus

halk kavim sosyal

2.2.27.1. Cinsiyet, İnsan Ömrü ve İlişkileri ile İlgili Adlar

akraba genç ihtiyar

ceset hayat ömür

2.2.27.2. Spor ve Oyunlar ile İlgili Adlar

cirit dubara spor

2.2.28. Bilim ve Sanat ile İlgili Adlar

akıl fen matematik
arkeoloji fizik sanat
doktora folklor sanatkar
edebi fotoğraf sosyoloji
edebiyat ilmi şairane
etimoloji kültür Türkoloji
felsefe makale

2.2.29. Askerlik ile İlgili Adlar

asker düşman manga
askeri karargah nefer
divan-ı harp kumandan zafer

2.2.30. Savaş, Kargaşa ile İlgili Adlar

boykot münakaşa tehlike
harp panik telaş
hengame problem vahşet
isyan rezalet vukuat
kavga tahrik zarar
kumpas tahrip

2.2.31. Siyasi Olaylar ve Siyaset ile İlgili Adlar

anarşi grev ideoloji
anarşist hak ihtilal
boykot hiyerarşi inkılap
devlet hukuk istibdat
diktatör hukuken istikrar
emperyalizm hükümet istila
faşist hürriyet işgal
federasyon hüviyet ittifak

kabine	meclis	nazır
kanun	medeniyet	otorite
kanunen	meşru	politika
koalisyon	millet	resmiyet
komünist	miting	rey
komünizm	muhakeme	saltanat
laik	muhalefet	siyaset
mağlubiyet	muhalif	sosyalist
mağlup	muharebe	sosyalizm
mebus	mücadele	

2.2.32. Ses ile İlgili Sözcükler

nara	ritmik	ton
ritim	seda	

2.2.33. Kalıp Sözler

2.2.33.1. Dualar

inşallah	vallahi
----------	---------

2.2.34. Terimler

2.2.34.1. Edebiyat ile İlgili Terimler

antoloji	hatıra	murabba
aruz	hikaye	müstezat
berceste	kıt'a	nazım
beyit	manzum	nazire
destan	manzume	nesir
divan	menkıbe	teşbih
efsane	mersiye	tezkire
fıkra	mısra	vezin
gazel	mizah	

2.2.34.2. Müzikle İlgili Terimler

bando	piyano	şarkı
nota	ritim	viyolonsel

2.2.34.3. Tarih ile İlgili Terimler

kale	padişah	şehzade
kont	sadrazam	tekke
levent	sultan	vezir
mabeyin	şah	

2.2.34.4. Mantık ve Ruh Bilimi Terimleri

dirayet	psikiyatri	umde
hafıza	şuur	zekâ
intiba	tedai	
iradi	tez	

2.2.34.5. Felsefe Terimleri

hümanist	iradi	mefhum
hümanizm	istihraç	mistik
ideal	izafi	mündemiç
iptidai	Manihaizm	tasavvuf

2.2.34.6. Fizik- Kimya- Biyoloji Terimleri

dinamit	morfin	radasyon
embriyoloji	nikotin	vitamin

2.2.34.7. Matematik Terimleri

cebir	rakam	ufkî
-------	-------	------

2.2.34.8. Hukuk Terimleri

adli	idam	mevkuf
akraba	iddia	muhakeme
avukat	iddianame	mübaşir
beraat	infaz	müddeiumumi
celpname	kanun	müessese
cürüm	laik	şahit
dava	mahkeme	tazminat
delil	mahkûmiyet	temyiz
devlet	meşru	tevkif

veraset

2.2.34.9. Tıp Terimleri

ameliyat	muayene	teşrihimarazi
apandisit	müzmin	tıp
bakteriyolog	pansuman	toksikoloji
dahiliye	tansiyon	veba
klirik	teşhis	

2.2.35. Argo İfadeler ve Argo ile İlgili Diğer Adlar

kodes	palavra
-------	---------

2.2.36. Sapmalar

apandist	fitret
apartıman	rakkam

2.2.37. Halk Ağzında Bulunan Sözcükler

ispirto

2.2.38. Eskimiş Sözcükler

adem	cemile	fail
akademi	cenubî	felsefî
aksülamel	cenup	fetret
anane	cevaz	fikrî
asabiyet	darbimesel	fusun
azimkar	darülfünun	garabet
beis	daüssıla	garp
bergüzar	deruhte	gayz
beşeriyet	deruni	gaza
bidat	derya	guruh
cebir	dimağ	hamasi
cebri	dirhem	hidayet
cefakeş	ebediyet	hüccet
ceffelkalem	efkar	ıslahat
cehil	esef	ıstılah

icbar	müdafî	tarziye
içtimaiyat	mülkiye	tebriye
idadi	nazari	teessür
ifrat	nefer	tekamül
iğbirar	nim	tekaüt
intiba	radde	terkip
istibdat	remiz	tesmiye
istidat	risale	tevil
istihfaf	ruhiyat	tezvîrat
istihkar	salahiyet	tezyifkar
istihraç	softa	tıbbiye
istihza	şahane	ukde
kamus	şamil	umman
kanunusani	şarki	vahşiyane
kelam	şarkiyat	vakıf
kitabe	şeamet	vasati
külliyat	şifahen	vesait
lalezar	şükran	vuslat
mahut	tahrikat	zahiren
makule	takriben	zehap
meclup	takrir	zırh
metbu	tarihen	
2.2.39. Birleşik Adları		
şaheser	umumiefkar	vasiyetname
aksülamel	kaymakam	talimname
ceffelkalem	sadrizam	ziyaretgah
darbimesel	veziriazam	muayenehane
darülfünun	heykeltıraş	dershane
daüssıla	talimatname	

2.2.40. İnsani Vasıf, Durum ve İnsanlık ile İlgili Adlar

romantik	hüner	acemi
müşkülpesent	kahraman	adam
riyakar	küstah	asalet
hilekar	kurnaz	aziz
fedakar	kindar	beşeriyet
cefakeş	kepaze	cahil
cahilane	nazik	cani
adilane	serseri	casus
bedbaht	şirin	sarhoş
hoş	adi	mendebur
huy	adil	

2.2.41. Hareketlilik, Davranış İfade Eden Adlar

kavga	isyan	rezalet
hengame	vukuat	
münakaşa	hengame	

2.2.42. İrade, Düşünce Bildiren Adlar

akıl	hile	zihniyet
ahlak	fikir	niyet
kafa	hakaret	şuur
teklif	zevk	cesaret
hayal	zihin	gaye

2.2.43. Duygu İfade Eden Adlar

sempati	cesaret	elzem
melankoli	âşk	elem
melankolik	cezbe	
arzu	buhran	

2.2.44. Zamirler

filân	herkes
-------	--------

2.2.45. Zarflar

âdeta	hakikaten	mükemmelen
aynen	hâlâ	mütemadiyen
bazen	hayalen	nazikâne
beraber	hayli	nihayet
bilakis	hemen	resmen
bilfiil	henüz	ruhen
bilhassa	hep	sabah
binaenaleyh	hiç	sahi
bizâtihi	irticalen	sırf
bizzat	itibaren	siyaseten
ceffelkalem	kablelmilât	şahsen
cidden	kablettarih	şifahen
daima	kalben	ta
ebediyen	kanunen	takriben
ekseriya	katiyyen	tamamen
elbet	keza	tarihen
elbette	kısmen	tekrar
esasen	lütfen	tercihen
evvel	maalesef	velhasıl
galiba	manen	vicdanen
gayet	mantiken	zâhiren
gerçi	mutlaka	zaten
güya	müebbeden	zimnen

2.2.46. Sıfatlar

2.2.46.1. Niteleme Sıfatları

acayıp	adi	ahlakî
acemi	âdil	ahşap
aciz	adlî	ailevî

ait	dürüst	havai
akim	ebedî	hayalî
alelade	edebî	hayatî
alenî	elzem	hayran
aleyhtar	esmer	hayvani
asil	ezelî	hazır
askerî	fahiş	hazin
aziz	fahrî	her
bedbaht	feci	hicrî
bedel	feodal	hilâf
beis	fevkalâde	hippi
berbat	fiilî	hissî
berceste	fikrî	hoş
beynelmilel	füsunkâr	husûsî
biçare	gafil	irsî
budala	garâmî	ibâret
cahil	garbî	içtimaî
cani	garip	ihtiyar
cebrî	günâhkâr	ihtiyârî
cenubî	hafif	iktisadî
civanmert	hain	ilmî
coğrafi	hakikî	indi
çevik	hâkim	insanî
çirkin	hamasî	iptidaî
dahilî	haricî	irâdî
daimî	has	irsî
dair	hasıl	izafi
diğer	hassas	kaabil
dinî	hasta	kabil

kadife	malum	mevsuk
kâgir	manevi	mevzubahis
kalbî	mantiki	meyyal
kasdî	manzum	mezun
kati	masum	miskin
kepaze	matbu	mizahi
keten	matuf	muarız
keyfî	mecbur	muayyen
kibar	mecbûrî	muazzam
kindar	meclûp	mucize
kör	meçhul	mufassalca
kurnaz	medeni	muhakkak
küstah	meftun	muhayyel
ladinî	memnun	muhtaç
lâubâli	mendebur	muhtelif
layık	menfi	muhtemel
lâzım	mensup	muhterem
maddi	menşur	muhteris
mağlup	mermer	muhteşem
mahallî	mert	mukabil
mahcup	mesleki	mukadder
mahfuz	mest	mukaddes
mahkûm	mesut	munis
mahrûm	meşgul	muntazam
mahsus	meşhur	mutaassıp
mahut	meşru	mutasarrıf
mahzun	metbû	mutat
makbul	mevcut	mutedil
mâkul	mevkuf	mutlak

muvaffak	müteaddit	sabit
muzdarip	mütedavil	sade
müfrit	mütehassıs	sadık
müftehir	mütemadi	saf
mühim	mütenasip	sakin
mükellef	mütereddi	samimi
mükemmel	mütevazı	sarhoş
mümasil	mütevekkil	sathî
mümkün	müthiş	sefil
mündemiç	müttefik	semavi
münevver	müttehit	serbest
münezzeh	müz'ic	serseri
münhasır	müzmin	sert
münhezim	nadide	seyyar
münkir	nâdir	sıfır
münzevi	namert	sıhhî
müphem	nazari	siyasî
müptedi	nazik	suni
müptezel	nefis	şad
mürekkep	perişan	şahane
müsait	peyda	şahsî
müspet	pişman	şamil
müstakil	razı	şarkî
müstear	resmî	şimalî
müstebit	reva	şirin
müstehzi	rezil	şuh
müstesna	riyazî	tabi
müşkül	ruhî	tahta
müşterek	sabık	tamam

tarihî	vahşi	zayıf
taze	vâkîf	zeki
telif	vaki	zıt
temiz	vakur	zifîrî
temsîlî	varit	zor
tenha	vasatî	
tiryaki	vasıl	
tuhaf	vatanî	
ufkî	vicdanî	
umum	yakut	
umumî	yegâne	
usta	za'fi	
uzvî	zâir	
vahim	zalim	

2.2.46.2. Renk Olan Sıfatlar

mavi	esmer	renk
------	-------	------

2.2.46.3. Miktar Bildiren Sıfatlar

kâfi	fazla
bazı	tam

2.2.47. Ünlemler (Saygı, İstek, Seslenme, Şaşkınlık, Merak, Onama Sözlere)

aferin	eyvah	keşke
aman	inşallah	vallahi

2.2.48. Bağlaçlar

amma	çünkü	eğer
fakat	meğer	yahut
ki	velev ki	
lakin	ya	

2.2.49. Edatlar

hayır	mesela
kadar	rağmen

SONUÇ

Bu çalışmada Hüseyin Nihal Atsız'ın *Ruh Adam* ve *Makaleler II* adlı eserlerinin sözlüğü ve söz varlığı hazırlanmıştır. Sözlüğü oluşturan madde başı ve madde içi sözcüklerin bir bir ayrımı yapıp karşılıkları TDK tarafından hazırlanan 2011 baskılı Türkçe Sözlük'ten yararlanılarak yanına yazılmış anlamı olmayan veya tamamen sözcüğün kendisinin TDK tarafından hazırlanan 2011 baskılı Türkçe Sözlük'te bulunmadığı durumlarda anlam farklı kaynaklar taranarak veya tarafımızdan verilmiştir. Yaptığımız çalışma neticesinde şunları elde etmekteyiz:

Hüseyin Nihal Atsız'ın *Ruh Adam* ve *Makaleler II* adlı eserlerinde sözlük kısmında madde başı olarak 8. 000'e yakın sözcük bulunmaktadır. Bu sözcüklerin 2088'i yabancı kökenli sözcükler olup toplam sözcük sayısına oranı düşünüldüğünde bu oran % 26 olarak karşımıza çıkmaktadır. Arınmış Türkçe taraftarı olan Atsız Türkçe sözcükleri daha çok kullanmış ve bir kez daha Türk dilinin engin birikimini ortaya koymuştur. Kullanmış olduğu yabancı sözcüklerin 1431'i Arapça, 222'si Farsça, 255'i Fransızca, 40'ı İtalyanca, 5'i İngilizce, 2'si İbranice, 2'si İspanyolca, 3'ü Latince, 15'i Rumca kökenlidir. Yabancı kökenli sözcüklerin çoğu dilimizde yaygın olarak kullandığımız sözcüklerdir. Bu sözcüklere örnek olarak acayip, acaba, ait, akıl, akraba, cümle, daima, cevap gibi sözcükler verilebilir.

Bir dilin kültüründen izler barındıran ve bu kültürü sözlü ve yazılı dil aracılığıyla nesillere aktaran en önemli öğelerden biri de kalıplaşmış sözlerdir. atasözleri, deyimler, ilişki sözleri, terimler, dualar eserimizde oldukça yoğun bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu grupların dağılımı ise şöyledir: Atasözleri: 6, deyim: 541, ilişki sözleri: 17, terim: 63, dua: 2, argo: 5, pekiştirmeler: 11, sapma: 43, ikilemeler: 55

Sözcükleri, türleri ve kullanım sıklığına göre ele alırsak eserimizdeki sıfat, zarf, bağlaç, edat, ünlem ve zamirlerin dağılımı şu şekildedir: sıfat: 353 , zarf: 342 , bağlaç: 10, edat: 11, ünlem: 7 ve zamir: 34

Bunlara ek olarak bir dilin söz varlığını oluşturan en temel öğelerden biri olan fiil sayısı da eserimizde oldukça fazla kullanılmıştır. Eserde bulunan toplam fiil sayısı 1.421 olup bu fiillerin 278'ini basit fiiller, 252'sini türemiş fiiller ve 769'unu da

birleşik fiiller oluşturmaktadır. Söz Varlığını oluşturan sözcüklerin genel dağılımını gösteren başlıklar ve sözcük sayıları aşağıdaki gibidir:

İnsan Bedeni ve İnsan Bedeni ile İlgili Diğer Adlar : 33

Hastalık Adları ve Hastalık ile İlgili Diğer Adlar :3

Akrabalık Adları ve Akrabalık ile İlgili Diğer Adlar : 17

Hayvan Adları ve Hayvan ile İlgili Diğer Adlar : 13

Bitki Adları ve Bitki ile İlgili Diğer Adlar: 7

Yiyecek Adları ve Yemek ile İlgili Diğer Adlar: 8

İçecek Adları ve İçecek ile İlgili Diğer Adlar: 2

Giyim, Kuşam, Kumaş ve İlgili Diğer Adları: 7

Araç, Eşya Adları: 18

İş, Meslek, Rütbe ve İlgili Diğer Adlar: 49

Ülke Adları: 29

Bölge Adları: 14

Başkent Adları: 8

Şehir Adları: 33

İlçe, Semt ve Köy Adları: 7

Deniz, Nehir, Göl, Dere Adları: 4

Dağ, Ova, Yayla, Tepe, Ada Adları: 1

Bina, İş Yeri ve Yapı Adları: 5

Binanın Bölümleri ve Yapı Malzemeleri Adları: 4

Özel Adlar 1. Kişi Adları: 461

Özel Adlar 2. Dergi Adları:10

Lakap, Unvan Adları: 12

Lisan Adları: 10

İrk Adları: 11

Millet Adları: 25

Mensubiyet Adları: 14

Ölçü Adları: 1

Sayı Adları: 32

Renk Adları: 13

Ebat Bildiren Adlar: 10

Miktar Bildiren Adlar: 17

Zaman Adları: 24

Soru Adları: 16

Yön Adları: 5

Madenler ve Enerji Kaynakları Adları: 3

Coğrafya ile İlgili Adlar: 14

Gök Bilimi ile İlgili Adlar: 4

Hava Olayları ile İlgili Adlar: 6

Cinsiyet, İnsan Ömrü ve İlişkileri ile İlgili Adlar: 8

Spor ve Oyunlar ile İlgili Adlar: 4

Bilim ve Sanat ile İlgili Adlar: 12

Askerlik ile İlgili Adlar:48

Savaş, Kargaşa ile İlgili Adlar: 16

Siyasi Olaylar ve Siyaset ile İlgili Adlar: 13

Deyimler: 541

Atasözleri: 6

İkilemeler: 55

Pekiştirmeler: 11

Ses ile İlgili Sözcükler: 5

İlişki Sözlere: 17

Kalıp Sözlere: 7

Dualar: 2

Edebiyat ile İlgili Terimler: 5

Tarih ile İlgili Terimler: 18

Mantık ve Ruh Bilimi Terimleri: 9

Felsefe Terimleri: 6

Fizik- Kimya- Biyoloji Terimleri: 7

Matematik Terimleri: 2

Hukuk Terimleri: 9

Tıp Terimleri: 7

Argo İfadeler ve Argo ile İlgili Diğer Adlar: 5

Sapmalar: 43

Halk Ağzında Bulunan Sözcükler: 4

Eskimiş Sözcükler: 4

Hareket Adları: 27

Birleşik Adları: 63

İnsani Vasıf, Durum ve İnsanlık ile İlgili Adlar: 54

Hareketlilik, Davranış İfade Eden Adlar: 13

İrade, Düşünce Bildiren Adlar: 23

Duygu İfade Eden Adlar: 27

Durum Bildiren Adlar: 38

Zamirler: 34

Zarflar: 342

Sıfatlar:353

Ünlemler (Saygı, İstek, Seslenme, Şaşkınlık, Merak, Onama Sözlere): 7

Bağlaçlar: 10

Edatlar: 11

Fiiller: 1. 421

Basit Fiiller: 278

Türemiş Fiiller: 252

Birleşik Fiiller: 769

Yeterlik Anlamlı Birleşik Fiiller: 120

Tezlik Anlamlı Birleşik Fiiller: 1

Sürerlik Anlamlı Birleşik Fiiller: 1

Atsız'ın Kazandırdığı Sözcükler:

TDK Tarafından Hazırlanan 2011 Baskılı Türkçe Sözlük'te Olmayıp Anlamını Verdiğimiz Sözcükler: 328

TDK Tarafından Hazırlanan 2011 Baskılı Türkçe Sözlük'te Olup Anlamını Verdiğimiz Sözcükler: 112

Almanca Kökenli Sözcükler:3

Arapça Kökenli Sözcükler: 1431

Arapça – Türkçe Kökenli Sözcükler: 52

Arapça- Türkçe- Farsça Kökenli Sözcükler: 2

Arapça - Farsça Kökenli Sözcükler: 45

Farsça Kökenli Sözcükler: 222

Farsça – Türkçe Kökenli Sözcükler: 5

Farsça- Arapça Kökenli Sözcükler: 9

Farsça -Yunanca Kökenli Sözcükler: 1

Çince Kökenli Sözcükler :1

Fransızca Kökenli Sözcükler: 255

İtalyanca Kökenli Sözcükler: 40

İngilizce Kökenli Sözcükler: 5

İbranice Kökenli Sözcükler: 2

İspanyolca Kökenli Sözcükler: 2

Latince Kökenli Sözcükler : 3

Rumca Kökenli Sözcükler:15

Sırpça Kökenli Sözcükler:2

Yunanca Kökenli Sözcükler: 1

Bu genel dağılım dikkate alındığında Atsız'ın en çok kullandığı sözcüklerin başında fiiller, özel adlar, sıfatlar, zarflar, deyimler gelmektedir. Eserde en az kullanılan sözcükler ise dağ, ova, yayla, tepe, ada adları, ölçü adları, matematik terimleri ve Latince, Sırpça, Yunaca, İspanyolca, Çince ve İbranice kökenli sözcüklerdir. Ayrıca 'Makaleler II' adlı eserde dönemin siyasî kişi adları ve tarihî kişi adları da oldukça önemli bir yere sahiptir.

Hüseyin Nihal Atsız'ın taranan iki eserinde madde başı olarak yaklaşık 8000 sözcük bulunmaktadır. Madde içlerinin de buna dâhil edildiği düşünülünce bu sayı 10. 000'e yaklaşmaktadır. Aynı sözcüğe birkaç anlam eklendiğini de hesaba katarsak sayımız daha da yüksek bir değere ulaşmaktadır.

Çalışmamızı önemli kılan husus 'Atsız'ın Türkçeye Kazandırdıkları' adlı bölümdür. Daha çok siyasî yönünün ön planda tutulduğu Atsız'ın Türkçeye verdiği önemi anlamak için bu çalışmalar oldukça önemlidir. Görüldüğü üzere Atsız'ın TDK tarafından hazırlanan 2011 baskılı Türkçe Sözlük'te madde başı veya madde içi olarak bulunup anlamını bizim verdiğimiz sözcük sayısı 112'dir. TDK tarafından hazırlanan 2011 baskılı Türkçe Sözlük'te madde başı veya madde içi olarak bulunmayıp anlamını bizim verdiğimiz sözcük sayısı ise 328'dir. Buna ek olarak sözlük bünyesinde bulunmayıp antoloji kapsamına giren özel adlar, kişi adları, dergi adları, parti adları, ülke adları, semt adları, kütüphane adları, kurum, kuruluş adları gibi adlara sözlüğümüzde yer verilmiş ve bu sözcüklere de tarafımızdan karşılıkları yazılmıştır. Atsız'ın söz varlığını içeren bu çalışma aracılığıyla yazarın dil hazinesi ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

- AKSAN Doğan, *Türkçenin Sözcüğü*, Engin Yayınevi, Ankara 1996.
- AKSAN Doğan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1998.
- AKÜN Ömer Faruk, “Hüseyin Nihal Atsız”, *İslam Ansiklopedisi*, C: IV, İstanbul 1991, s. 87-91.
- ATSIZ Hüseyin Nihal, *Ruh Adam*, Baysan Yayınevi, İstanbul 1990.
- ATSIZ Hüseyin Nihal, *Makaleler I*, Baysan Yayınevi, İstanbul 1992.
- ATSIZ Hüseyin Nihal, *Makaleler II*, Baysan Yayınevi, İstanbul 1992.
- ATSIZ Hüseyin Nihal, *Makaleler III*, Baysan Yayınevi, İstanbul 1992.
- ATSIZ Hüseyin Nihal, *Makaleler IV*, Baysan Yayınevi, İstanbul 1992.
- AYDIN Erhan, *Orhon Yazıtları (Költigin, Bilge Kağan, Tonyukuk, Ongi, Küli Çor)*, Kömen Yayınları, Konya 2015.
- AYVERDİ İlhan, *Misalli Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Neşriyat, 2016.
- ÇAĞBAYIR Yaşar, *Ötüken Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2017.
- DEVELLİOğLU Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Doğuş Matbaası, Ankara 1978.
- DİLÇİN Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009.
- Türkçe Sözlük*, Dil Derneği, Ankara 2012.
- EMİNOğLU Emin *Türk Dilinin Sözlükleri ve Sözlükçülük Kaynakçası*, Asitan Yayınları, Sivas 2010.
- EMİNOğLU Emin, *Abbâs ibni Hamza es-Sabrânî, Kitâbü'l-Ef âl – Kıpçakça SatırArası Sözlük*, Akçağ Yayınları, Ankara 2011.
- ERGÜT Merve, *Yavuz Bülent Bakiler'in Âşık Veysel, Seninle, Şiirimizde Ana, Üsküp'ten Kosova'ya Adlı Eserlerinin Sözlüğü ve Söz Varlığı*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2015.
- EVİS Ahmet, ‘Hüseyin Nihal Atsız’ın Ruh Adam Romanında Yer alan Tip ve Karakterlerin İncelenmesi’, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.32, 2012, s. 235-261.
- HACALOğLU Yücel, *Atsız'ın Mektupları*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2013, s. 15-18
- İmlâ Kılavuzu*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1998.

- KAAN Esra, *Hüseyin Nihal Atsız'ın Bozkurtların Ölümü ve Bozkurtlar Diriliyor Adlı Eserlerinin Sözlüğü ve Söz Varlığı*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2016.
- KAYA Doğan, *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2010.
- KOCAMAN Ahmet, “Dilbilim, Sözlük, Sözlükçülük” , Kebikeç, S. 6., Ankara 1998.
- ÖNER Sakin, *Nihal Atsız*, Toker Yayınları, İstanbul 1988.
- PARLATIR İsmail, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Yargı Yayınevi, Ankara 2008.
- SAMİ Şemseddin, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1996.
- SERTKAYA Osman Fikri, *Hüseyin Nihal Atsız*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2014
- KÖRÜKLÜ Refet, YAVAN Cengiz, ‘Hayat Tarih Mecmuası 3 Mart 1976 Hüseyin Nihal Atsız’, *Türkçülerin Kaleminden Atsız*, Haz.: Feti Tevetoğlu, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2000, s. 1-2.
- TOPARLI Recep, VURAL Hanifi, KARAATLI Recep, *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 2003.
- Türk Dil Kurumu, *Derleme Sözlüğü I-XII*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1993.
- Türk Dil Kurumu, *Tarama Sözlüğü I-VIII*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1996.
- Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.
- YILDIRIM Mustafa, *Bahaeddin Özkîşi Sözlüğü*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2017.
- KÖRÜKLÜ Refet, YAVAN Cengiz, “Selam Sana Koca Atsız”, *Türkçülerin Kaleminden*, Haz.: İzzet Yolalan, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2000, s. 20.
- YURTBAŞI Metin, *Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü*, Excellence Publishig, İstanbul 2012.
- YURTBAŞI Metin, *Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü*, Excellence Publishig, İstanbul 2012.

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Zehra YILDIRIM
Uyruğu : T. C.
Doğum Tarihi ve Yeri : 03. 06. 1986 / SİVAS
e-posta : yldrmzehra@artvin. edu. tr

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Hitit Üniversitesi	2014
Yüksek Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi	2018

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
16. 03.2017	Artvin Çoruh Üniversitesi	Araştırma Görevlisi

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı	YDS (x)	ÜDS ()	TOEFL ()	EILTS ()
-------------------	---------	---------	-----------	-----------